BLONDI FLAVII FOR LIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLI natione Romanorum Libri XXXI

Basileæ ex Officina Frobeniana Anno
M. D. XXXI Mense Martio.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE ROMANORVM IMPERII, LIBER PRIMVS

OMANORVM Imperij originem incremētaq́ꝫ cognoscere facillimum facit scriptorum copia, quam illius ad summum usq́ꝫ culmen euecti tempora maximam habuerūt. Videmus nanq́ꝫ felicitatis Romanæ urbis cumulo accessisse, ut qui ipsa adolescēte cœperūt, poetæ, historici, oratores, & cæteri scriptores, simul cū ipsa crescente floruerint. Et quamprimum labefactari imperium, comminui potentia, res affligi ac pessundari cœpit, penitus esse desierint. Vnde factum est, ut illius quidē magnitudinis & gloriæ, cui par in orbe terrarum nulla unquam uisa est, monumenta habeantur, multorū præclarissimi ingenij uirorum literis ornata: sed eiusdem detrimenta occasumq́ꝫ celebritatis, maxima inuoluat tegatq́ꝫ obscuritas. Visum est itaque, operæprecium à me factum iri, si annorū mille & triginta, quot ab capta à Gothis urbe Roma in præsens tempus numerantur, ea inuolucra & omni posteritati admiranda facinora in lucem perduxero: primum tamen incrementi Romanæ rei ordinem & tempora breuiter recēsere ducimus necessarium, ut qui gradus per quos ad culmen perducta est, in breue cōpendium cōmode redactos inspexerit, factam altera in parte, ad hanc tenuitatem rerum declinationem certius recognoscat. Culmen uero ipsum, & tanquam uerticem, Theodosij superioris quadragesimitertij, ac decem annis postea Archadij & Honorij illius filiorū temporibus fuisse dicimus, quia licet multas clades, multa incōmoda sæpe antea passa esset res Romana, breui tamen restaurata & in pristinam authoritatē maiestatemq́ꝫ redacta est. Archadij uero & Honorij anno x. post deletū cum exercitu apud Fesulas Radagasum, magnā inclinationē imperij dignitas iam tum ad ruinam uergēs, in Halarici, & deinde in plurimis barbarorum colluuionibus facere cœpit. Et quod ostendere aggredimur: postquā tunc ruere cœpit, ad eum penè rerum statum deducta est Roma, quem paruam & à pastoribus conditam in primordijs eam scribitur habuisse. Sed uetusta primum percurrentes, augmenti statusq́ꝫ tempora breui catalogo præponamus. Ab ipsis nãq́ꝫ facta successiuis temporibus inclinatio qualis fuerit melius intelliget. Sub regibus septem, Romulo, Numa Pompilio, Tullo Hostilio, Anco Marcio, Prisco Tarquinio, Seruio Tullo, Lucio Tarquinio per annos ducentos & tres supra quadraginta, non ampliusquam usq́ꝫ Portum atq́ꝫ Ostiam, intra octauum decimum miliarium Romanum processit imperium. Sub cōsulibus autem inter quos nonnunquam dictatores fuerunt, & decemuiri ac tribuni militares, per annos vij. supra quadraginta & quadringētos usq́ꝫ trans Padū Italia est capta, Africa Hispaniæq́ꝫ subactæ, Gallia & Britannia tributariæ sunt factæ, Illyrici, Histri, Liburni, Dalmatæ sunt domiti. Ad Achaiam transitum est. Macedones subacti, cum Dardanis, Mesis, & Thracibus est bellatum. Ad Danubium usq́ꝫ peruentum, in Asia pulso Antiocho primum pedem posuerunt Romani. Mithridate uicto regnum Ponti est captū, & Armenia minor, quam idem tenuerat, armis obtenta est: in Mesopotamiam Romanus peruenit exercitus, cum Parthis fœdus initum: cōtra Carduenos & Saracenos ac Arabas est bellatum. Iudæa omnis uicta, Cilicia & Syria in potestatem populi Romani uenerūt, Aegypti reges fœdera acceperunt. Sub imperatoribus aūt ab diui Augusti initio imperij ad Theodosij superioris & Archadij & Honorij tempora, per annos quadringētos, & quadraginta, cum diuersa populi Romani fortuna multi principes imperauerunt, Cātabri & Astures, Hispani, ab ipso Octauio Cæsare subacti. Alpes maritimæ Cocciæq́ꝫ & Rhetiæ: Noricū, Pannoniæ & Mesiæ Romano populo accesserūt. Omnis ora Danubij in ꝓuincias est redacta. Pontus omnis & Armenia maior, Mesopotamia, Assyria, Arabia, & Aegyptus in imperij Romani iura concesserunt: quemadmodum ea & eiusmodi multa ex maiorum scriptis, quorū maximā extare copiam diximus, facile est intelligere. At nostra hæc quibus in lucem adducendis manum apposuimus, nullos habent bonos scriptores, neq́ꝫ annales libros uetere instituto, unde sume-

remus paratos. Quin potius in eo qui simul cum præpotentis populi gloriæ ruina factus
est, bonarum artium interitu, uaria ac multis in locis inter se dissidentia, temere ac ineptissi
me scripta, sequi oportuit, labore maximo conquisita. Quorum digestio, ut unum habeant
historiæ corpus, maiorem est opinione omnium operam habitura. Fecerunt uero tempo/
rum in quibus ea gesta sunt, quæ doctis caruerunt, calamitates, ut dignissima relatu orna/
tuq; pleraque, partim minus quàm decuerit copiose, partim minus continuate scribamus.
Digna profecto causa cui omnis liuor detractio'ue acquiescat. Neque enim quod in ætatis
nostræ duodecim historiarum libris iam effecimus, omnia afferimus nostra, sed multorum
etiam aliud quàm res gestas dicere intendẽtium, excerpta scriptis ordine reformamus. De
ipsa igitur re paulopost dicturi primũ, quod multis placuisse legimus, hanc de qua agimus
imperij inclinationem, in C. Cæsaris dictatura cœpisse, ea ratione non approbamus, quia
aucta potius quàm imminuta fuit sub Cæsarũ multis Romana potẽtia. Pari ratione trans/
lationem sedis imperij factam à Constantino Byzantium, quemadmodum remotam in/
clinationis futuræ causam fuisse non abnuerim, ita illius principium non concesserim appel
landam, cum & ipse & alij decem in imperio successores, quos ea habuit translata Byzantiũ
sedes, imperij iura, partim auxerint, partim in maiestate solita cõseruauerint. Pariter de cau
sis sicut & de principio quid sentiamus præfaturi dicimus haudquaquam absurde sentire
qui eam imperij quassationẽ ab Cæsaris oppressione reipublicæ, ideo causam habuisse opi
nantur, quod simul cum libertate interierint, bene & sancte uiuendi artes, & sublato per
unius potentiam legum metu, principibus'q; uirtutem & animi magnitudinem ducẽtibus
suspectam, ignaui fortibus, bonis perditi, grauibus & sanctis ganeones ac adulatores, fue/
rint in magistratibus honoribusq; prælati, Nec eos aspernãdos sentimus, qui ab caduca &
fluxa rerũ mundi cõditione sumpta ratione, dicunt Romanos eadem fatorũ serie orbis im
periũ amisisse, qua nõnulli populi, & magnitudinis propè paris urbes ad opum tenuitatem
maximam deuenerunt. Babylon nanque illa (ut sacræ tradunt literæ) prima urbs condita
post diluuium ambitu & murorum altitudine admirabilis, primum sexcentis imperauit an
nis, exinde à Nino subiugata & miserandũ in modum lacerata, tum deniq; à Semiramide
instaurata regni Assyriæ caput est facta. Sed mox id regnũ translatum ad Medos: postea
capitur à Chaldæis, & demum Babylonia à Cyro rege Persarum, unica expeditione capta
atque subuersa est. Carthago autem Africæ Hispaniarum & adiacentium insularum domi
na circa septingentesimum eius conditæ annum, à Romanis quos penè aliquando subege
rat, in cinerem est conuersa. Et Macedoniæ etiam regnum gestarum rerum magnitudine
gloriosum, cuius regum unus Alexander Magnus Asiæ partem maximam, & Europæ non
minimam subegit. Aliquanto minus septingentis annis, à Carano scilicet usque ad Persen
quem Paulus Aemylius dux Romanus in triumphum illum gloriosissimum duxit, protra
ctum est. Vt quod scribit Orosius, nulla ratione sit mirandum, si quæ serua sub regibus na
ta est Roma, libertatem sub consulibus partam amisit sub decemuiratu, & trecentesimo se/
xagesimo anno, postq; fuerat condita, à Gallis capta, & incendijs latissimis fœdata fuit, tan
demq; post mirandam instauratione͂, cum potentia crescente superbia, & uitijs diuitias su/
perantibus, bellis est lacerata ciuilibus, ad extremumq;, circa septingẽtesimum annum, uni
domino Cæsari colla submisit. Tertiam uero quæ affertur causam à neglecta religione sum
ptam, quo magis est pia, duco superioribus meliorem. Nanque Romani imperatores in
illo insolentissimo fastu dominationis immensæ, exquisitis in Christianos tormentis gras/
santes, nec stragum immanitate deterrebantur, nec signis ab iniquo proposito moueban/
tur. Quamobrem post decem persecutiones publico edicto in Christianos factas, occulto
dei iudicio tracti fuere ad incognitam tunc ruinæ potentatus immeriti causam. Flauius ete
nim Cõstantinus quem dixereM agnum, princeps Christianissimus, admissæ à Romano
populo in religione͂ ulciscendæ impietatis minister, ea ratione à deo nostro assumptus fuit,
ut cuius mutauit sedem imperij, uires ex solidiore solio in lubricum poneret, breui ad nihi/
lum unde creuerant redituras. Ipsam itaq; imperij inclinationem, siue ob prædictas omnes
causas, siue ob earum aliquam sit facta, dicimus principiũ habuisse à Gothorum in urbem
Romam irruptione. De quorũ origine & rebus quas ipsa gens ante inflictam populo Ro
mano eam cladem gessit, pauca uidentur ad futurorum euidentiam recensenda. Eam gen/
tem, quæ pro Gethica dicta est Gothica, constat à Scythis originem habuisse. Scythas uero

primos

primos esse in Europa sub septētrione,& ad Tanais limitem,feros ac paratissimos ad mor/
tem,apud omnes scriptores habetur. Sed Pompeius Trogus eorum originem quamremo
tissimam repetens,multa dicit quæ Scythis Asiam incolentibus magis,quàm in Europa ad
Tanaim sedentibus accommodari uidentur. Trogum postea secutus Paulus Orosius pau
ciora quàm oportuit de Gothis dicit,quod Romanas ingressi prouincias societatē Roma
ni fœderis precibus quæsiuerūt, quam armis uindicare potuissent: & tamen eos à Lucullo
Romanorū duce uictos,ac Mesia pulsos tacet. Paulo autē post dicit,quod & quidā alij tra
dūnt scriptores, adisse eius gentis oratores Octauianū Cæsarem Augustū Tracone agen/
tem,ut quam à uictore remotissimo peterent pacem,facilius impetraret. Omittit etiā Oro/
sius dicere quod Ablabius origine Gothus,& ut conijcio,Rauennæ nutritus,scribit,eos ab
Agrippa Danubium trāsire cōpulsos, sub Domitiano fuisse reuersos: quo in tēpore Opius
Sabinus primum, & postea Fuscus Cornelius Romani duces ipsis cōgressi Gothis copias
amiserunt,& in prælio ceciderunt:& tamen Gothi, quibus uictoria haudquaquā fuerat in/
cruenta,in Romanis prouincijs eo tempore remanserunt. Quam complexus historiā Cor/
nelius Tacitus numerum interfectorum Romani exercitus ob magnitudinem cladis refer
te omisit,idq; asserit Tacitus facere exemplo Salustij Crispi numerum supprimentis occi/
sorum in clade simili Romanorum. Domuit tamen,& Romanis prouincijs expulit Gothos
paulo post ista insignis princeps Traianus:sed in suis barbarici soli,p̄uincijs,in quibus qui/
escere promiserunt,dimisit intactos,quos anno postmodū ferè nonagesimo Antonius Bas/
sianus Caracalla in orientem cum exercitu transiturus,quod nō satis quieturi uideretur, tu
multuarijs prælijs superauit. Pariter anno q secutus est uicesimo Gordianus iunior Gothos
ad Danubium uenire parantes,magis repulit leui prælio fusos,quàm clade illata insigniter
superauerit, Quamobrem idem Gothi ferox & inquietissima gens,anno exinde octauo, cū
Philippus,qui fuit primus Romanorū principum Christianus,imperare cœpisset, Roma/
ni soli prouincias irruperunt. Et non solum ipsi qui totiens,ut ostendimus, uenerāt appella/
tione Visigothi Danubium transmiserunt,sed & Ostrogothas,Triphalos,Astringos,No/
miulos,Carposq; tunc primum in reipublicæ prouincias,trecenta uirorum millia perduxe
runt,à quibus Thracia,Mesiaq; solito miserabilius sunt uastatæ. Misit tamen in eos Philip
pus Decium Pannonensem legatum suum,qui aliquot prælijs inferior,re infecta Romā re/
uertit,& postea Philippo cum eiusdem nominis filio fraude occiso,imperator creatus,eam
gentem dimisit intactam. Quæ quidem gens sub Gallo & Volusiano fœdus cum republica
innouauit. Obierunt uero diem hi ambo imperatores, mox eo fœdere icto, & secundo an/
no,quàm cœperant imperare. Quorū temporū adeo obscura & propè perdita est historia,
ut eorum mortis genus, locusq; diuersimode tradatur. Est nanq; apud Eusebium de tempo
ribus,eos apud Forumflaminij,uel apud Interamniā,bello ciuili quod Aemylianus tyran/
nus in Mesia suscitauit trucidatos,& Trebellius Pollio dicit,ipsos ultra Danubiū,peste illa
suorum temporum ingenti fuisse absumptos. Ipsis itaq; Gallo & Volusiano imperatoribus
sublatis,secuta sunt infelicissima Valeriani imperatoris tēpora. Eo nanq; in uinculis Sapo/
ris Persarum regis tunc agente,Galienisq; eius filijs imperātibus,& triginta tyrannis impe
rium lacerantibus,Gothi Bithyniam inuaserunt,illiusq; ciuitatibus deletis,Nicomediā gra
uiter uastauerunt. Exinde Thracis occupatis Macedoniaq; ubiq; uastata, Thessalonicam
obsederūt. Sed dum Macriani ducis uirtute ijdem Gothi in Achaia superati,per Acheos re
cedunt, alia eorundem Gothorum manus Asiam uastat, qua in uastatione templum Dia/
næ Ephesiæ spoliatum primo,& postea est incensum. Repressit uero Gothorum audaciam
mox latius uagaturā Claudius imperator,eius nominis secundus,qui plura biennio,quàm
quisquam Romanorum principum decennio, summa felicitate confecit,ut iuxta Trebellij
uerba,si diutius in ea esset commoratus republica, Scipiones bonos & Camillos, omnesq;
alios ueteres suis uiribus,suis consilijs,sua prudentia fuerit redditurus. Quod uero ad Go/
thos attinet,quāta felicitate illos profligarit, indicat unica illius epistola, quam Trebellius
historiæ inserit, ad Iunium Brocum Illyricum tuentem, in hæc uerba scriptam. Claudius
Broco salutem. Deleuimus trecenta millia Gothorum,duo millia nauium submersimus,te/
cta sunt flumina scutis, spatis & lanceolis omnia littora opperiuntur, campi ossibus latent
tecti,nullum iter purum est,ingens Carthago deserta, tantum mulorum & mularum cepi/
mus, ut binas & ternas miles possit adiungere, & utinam Galienum non esset passa respu/

blica, utinam triginta tyrannos non pertuliſſet, ſaluis militibus quos uaria prælia ſuſtule/
runt,ſaluis legionibus quas Galienus male uictor occidit,quantum eſſet additum reipubli/
cæ? Noſtra diligentia pugnatum eſt apud Meſios,& multa prælia fuerunt apud Martino/
polim:multi naufragio periẽrũt,pleriq; capti reges,captæ diuerſarum gentium nobiles fœ/
minæ, repletæ barbaris ſeruis ſenibusq; cultoribus Romanæ prouinciæ, factus miles bar/
barus & colonus è Gotho, nec ulla fuit regio quæ Gothum ſeruum triumphali quodam ſer
uitio non haberet. Hunc itaq; Claudium ob eam rem bene geſtam,ſenatus ſtatua aurea &
clypeo æque aureo,quorũ in capitolio illa,hic in curia ſunt poſiti,ornauit. Aurelianus item
princeps fortiſſimus Canabum regem Gothorum nouos ultra Danubium motus parantẽ,
cum quinque millibus interfecit,quo in prælio captæ ſunt decem mulieres uirili habitu pu/
gnantes,quas in triumphũ ab Aureliano ductas,titulus præferebat,ab Amazonibus ortas
eſſe. Iidem item Gothi anno poſtea trigeſimo,reſumptis uiribus,nouos intentauere motus.
Sarmatiam enim Europæ barbarici ſoli Romanorum prouinciam,ſuis conterminam Scy/
thiæ finibus occupauerunt,quos Flauius Conſtantinus Magnus non minore quàm Clau/
dius clade profligauit: & tamen idem Conſtantinus, renouato cum ĳs qui cladi ſuperfue/
rant fœdere,ipſis bello,quod contra Licinium in oriente geſſit eſt uſus. Continuerunt ſe po
ſtea Gothi, tot à Romanis acceptis cladibus, maiori ex parte intra Scythicũ natale ſolum,
Romanis prouincĳs adiacens,per annos circiter ſeptuaginta. Quo in tempore Hunni, ma
lo Romanorum imperĳ rerum initio Oſtrogothos accolas ſuo ſubiecerunt imperio. Sunt
autem Hunni & ipſi Scythæ,ſed eo quàm Gothi efferatiores, quia mõtibus Riphæis pro/
pius incolentes,magis ſeptentrionũ rigoribus exponuntur. Quod autem Oſtrogothorum
Viſigothorumq;, quibus diuerſarum ſectarũ nominibus utimur,uarias appellationis cau
ſas afferri uideo, quæ habeam comperta explicare conſtitui. Paulus Diaconus, qui Eutro/
pĳ & Oroſĳ ſcriptis addidit, quemq; multi poſtea ſunt ſecuti, eius appellationis hanc aſſe/
rit cauſam:quod temporibus Valentiniani ſuperioris,cum intra Thraciæ fines Gothorum
populi tunc communiter habitarent,per Alatheum & Frigiternum, bifariam diuiſi, decre/
uerunt utranq; rempublicam Frigiternus orientalem, Alatheus occidentalem opprimere,
eosq; qui Frigiternum ſecuti ſunt,pro orientalibus Oſtrogothos lingua patria, & alios pa/
ri ratione Viſigothos pro occidentalibus appellatos. Hæc autem omnino falſa eſſe uel hinc
conſtat,quod multis ante Valentinianum temporibus, ſub Philippo Oſtrogothi aſſuetos
Romanorum uexationibus Viſigothos duces impulſoréſque,ſicut oſtendimus,ſunt ſecu/
ti. Magis itaq; crediderim quod aſſerit Ablabius,& alĳ nulla uerborũ reddita ratione uſur/
pant ſcribere. Superiores ſedibus Oſtrogothos, Viſigothos inferiores, hos ab occiden/
tis,ab orientis illos plaga in quam uerſi habitarent, fuiſſe in patria appellatos. Sed ad rem.
Scribit Oroſius, gentem Hũnorum diu inacceſſis ſecluſam montibus,repentina rabie per/
citam, exarſiſſe in Viſigothos, eoſque ſparſim conturbatos ab antiquis ſedibus expuliſſe.
Qui quidem Hunnorum motus ille fuit, de quo beatus Hieronymus ad Oceanum ſcribẽs
de morte Fabiolæ in hæc uerba dicit. Ecce ſubito diſcurrentibus nuncĳs oriens totus into/
nuit. Ab ultima Mœotide inter glatialem Tanaim, & Maſſagetarum immanes populos,
ubi clauſis rupibus feras gentes Alexãdri clauſtra cohibẽt, erupiſſe Hunnorum examina,
quæ pernicibus equis huc illucq; uolitantia cædis pariter ac terroris cuncta cõplerent. Con
tinuat autem Oroſius, Viſigothos trãſito Danubio fugiẽtes,à Valente ſine ulla fœderis pa
ctione ſuſceptos,ne arma quidem quo tutius barbaris crederetur,tradidiſſe Romanis: de/
inde propter intolerabilem auariciã Maximi ducis fame eos & iniurĳs adactos, arma cor/
ripuiſſe,& uicto Valentis exercitu,per Thraciã ſeſe miſcentes, ſimul omnia cædibus,incen
dĳs,rapiniſq; fœdaſſe. Diſſentit uero Ablabius,& quam Oroſius Valẽti nominis Chriſtia
ni hoſti,cui erat infenſiſſimus,nititur inurere temeritatis & imprudẽtiæ notam,is in patriæ
gentis perfidiam auertit. Nanq; affirmat Oſtrogothis ad orientalem plagam ſedẽtibus, ab
Hunnis ſuperatis Viſigothos occidẽtales metu perculſos, in Romanorũ fidem tutelamq;
confugere ſtatuiſſe:& miſſis ad Valentem oratoribus petĳſſe,ut trans Danubium Meſiam
inhabitare permitterentur:fore pollicitos,ut & fidem acciperent Chriſtianam, & perpetuo
in poteſtate manentes,legibus quas dediſſet parerent,ac tanquam murus aduerſus Hũnos
cæteramq; barbariem imperium ea in parte communirent. Quæ cum gratulabundus acce
piſſet Valens, permiſſi cũ liberis & coniugibus Danubiũ tranſire Viſigothi in Meſia ſunt
recepti.

recepti. Dedit autem illis Valens Arianæ hæreſeos, cui miſerabiliter inſeruirent epiſcopos, à quibus ea barbaries percepit peruerſa dogmatum rudimenta. Perfecit quoq; imperator Lupicinum ac Maximũ Romanos duces, qui curarent neceſſaria aduenis importari. Subſecuta uero eſt multitudinem rerum inopia, cui ducum Romanorum auaritia quæſtũ acerbiſſime in commeatibus procurantium, addidit fomentum: id cum aliquandiu toleraſſent taciti, Frigiternus, Alatheus & Safra Viſigothorum reguli, tandem commoti ſunt atq; impulſi à uulgo ſuam calamitatem ſine timore aliquo eiulante. Romanorum enim improbitatem accuſabant, quod non modo rerum inducerent caritatem, ſed corrupta & fœtida, & ea quidem ſola ac pauca exponerent, quæ ipſi pecunia carentes, cogerentur mancipijs permutare, ſed breui futurum ut his iam poſt pecuniam deficientibus, liberos ac uxores in annonæ precium dare cogantur. Quibus ſtimulati ſuam fortunam miſerantium uocibus reguli bellaces & feroci ingenio uiri Romanos inuaſerunt, & Lupicinum ac Maximum cum paruo, quod auariſſimi haberent, præſidio interfecerunt, moxq; cœperunt Daciæ ripenſis, Meſiæ, Thraciæq; poſſeſſoribus commeatum tributaq; imperare, & inde imperatoris beneficiorũ nulla habita ratione direptas regiones ſibi uiribus ſubiecerunt. Valens interea egreſſus Antiochia cum ultima infelicis belli ſorte traheretur, ſera peccati maximi pœnitentia ſtimulatus, epiſcopos cæterosq; ſanctos reuocari de exilijs imperauit. Itaque quintodecimo imperij ſui anno, lachrymabile illud bellum, in Thracia cum Viſigothis, iam tunc exercitatione uirium, rerumq; abundantia inſtructiſſimis geſſit. Vbi primo ſtatim Viſigothorum impetu perturbatæ Romanorum equitum turmæ, nuda peditum deſeruere præſidia. Mox legiones peditum undique equitatu hoſtium cinctæ ſunt, ac primum nubibus ſagittarum obrutæ, deinde tanquam amentes metu per deuia fugientes gladijs inſequentium contiſq; perierunt. Ipſe imperator cum ſagitta ſaucius, uerſus'que in fugam, ægre in cuiuſdam uillulæ caſam deportatus lateret, ab inſequentibus hoſtibus deprehenſus, ſubito igne conſumptus eſt. Qua elati uictoria Viſigothi, Conſtantinopolim obſederunt. Eam tamen urbem Dominica Valentis uxor, ingenti pecunia in populum diſtributa ſeruauit. Et Gratianus cui nepoti Valens occidentale commiſerat imperium, afflictis rebus prudentiſſime conſuluit. Nam Viſigothos Thraciam, Meſiam, Daciámque ripenſem poſſidere, ac Romano imperio imminere intelligens, reſiſtere conſtituit: & cum id ſibi extimaret ſoli impoſſibile fore, accerſitum ex Hiſpanijs Theodoſium, ingenti uirtute uirum, conſortem imperij declarauit. Nec fuit poſtea cur pœnituerit prudentis conſilij Gratianum, ſiquidem Theodoſius quamprimum imperator declaratus, purpuram'que apud Sirmium eſt indutus, ſummo principe digna geſſit. Viſigothis enim congreſſus eos multis magnis'que prælijs uicit, urbem Conſtantinopolim uictor intrauit, & ne paruam Romani exercitus manum aſſidue bellando attereret, pacem fœdusq; cum Athanarico Viſigothorum rege percuſſit: quanquam ſcribit Ablabius Theodoſium ſupradictis in prælijs uincẽtem morbum incidiſſe grauiſſimum, eaq; ratione Gratianũ pacem cum Viſigothis conſtituiſſe, cui Theodoſius breui liberatus, ob collegæ honorem libentiſſime acquieuerit. Athanaricus autem Viſigothorum rex, Cõſtantinopolim ingreſſus, in magnam adductus eſt urbis illius admirationem, & laxatum omnibus curis animum, inſpicienda ædificiorum operumq; magnificentia intendit. Correptus uero eſt Athanaricus grauiſſima ægritudine, ex qua tertio menſe, quàm erat Conſtantinopolim ingreſſus interijt, Tunc'que Viſigothi carentes rege, cœperunt Theodoſio & reipublicæ militare: paulo tamen poſt ea, Gratianus imperator apud Lugdunum Galliæ ciuitatem interfectus fuit. Quamobrem Theodoſius in Gallias profectus, Gothos uiginti, aut iuxta Oroſium decem armatorum millia ſecum duxit, geſſitq; imperator ipſe aduerſus Arbogaſtũ Eugeniumq; tyrannos ciuile illud bellum, Claudiani poetæ literis celebratum: in quo Gothi ab imperatore præmiſſi, ad internecionem fuerunt occiſi, quos utique lucrum fuit ante partam de hoſte uictoriam amiſiſſe. Poſtquam uero Theodoſius apud Mediolanum immatura reipublicæ morte præuentus eſt, Archadiũ & Honorium filios & in imperio ſucceſſores, multæ ſuorum perfidiæ atq; inſidiæ agitauerunt. Commiſerat Theodoſius in imperio florens, tres potiſſimas imperij partes tribus ducibus gubernandas, Ruffino orientalem, occidentalem Stilliconi, & Africanam Gildoni. Hic primus de morte imperatoris compertum habens, paruiq; faciens in puerorum manibus imperij uires, Africam ſibi retinere conatus eſt. Miſit uero in eum Honorius Maſtelzerium

ipſius Gildonis fratrem atq; ob necatos filios inimicũ,qui quidem Maſtelzerius Gildonem
prælio ſuperatum cupientiſſime interfecit. Sed & Maſtelzerius poſt uictoriam, fraternæ
impietatis imitator effectus eſt. Nam & ipſe imperium affectauit,unde à militibus eſt occi
ſus. Eodem uero in tempore Ruffinus orięti præfectus, dum barbaris ad rebellionem con
citatis imperium ſibi parare cõtenderet, Archadio curante interfectus eſt. Tertius ducum
Stillico,genere Vandalicus, ſummam erat poſt Theodoſij mortem apud nouos principes
gratiam conſecutus,utpote factus bis ſocer Honorij imperatoris, qui duas illius filias cum
prima obijſſet intacta,in matrimoniũ accepit. Fuit uero & ipſe impijſſimus,ſed ſuam perfi
diam maximis tegẽs ſimulationibus, nihil apertum contra rempublicam eſt molitus, quin
potius affectatum Eucherio filio imperium, non prius inuadere cõſtituit, quàm imperato
res maximis calamitatibus inuoluiſſet. Itaque primum omnium immanes Sueuorum,Bur
gundionum,Alanorum & Vandalorum ſuorum gentes, proprijs excitas ſedibus concita/
uit ad Romani imperij Galliarum prouincias inuadendas: exinde Viſigothos, gentem, ut
nouerat, ferociſſimam curauit ſtipendijs priuari ab imperatoribus, omnia ad eius præſcri/
ptum potius quàm conſilium facientibus,& nedum ſtipendia illis abſtulit, ſed omnem di/
ſciplinæ militaris eorum in qua diu fuerant retenti abiecit curam, atque etiam eos Thracia
& Meſia ob annonæ ſtipendijq; defectum ſenſim dilabentes,ſpernere ſimulauit: cuius ma/
chinationis hæc ratio fuit,quod ipſos Viſigothos rerum neceſſariarum indigentia compul
ſos optabat in Italiam ſe cõferre,ut quamprimum profecti ex Germania Vandali,Burgun
diones,Halani & Sueui Gallias irrupiſſent,Honorius illos ducere cogeretur,& aut à tanta
barbarie occideretur,aut illo deſtineretur bello,ne poſſet cæteris imperij partibus ſubueni/
re, eum'q; in euentum deſtinauerat ipſe animo, bellum Italicum aduerſus Viſigothos ſibi
aſſumere,& quicquid copiarum eſſet reliquum reipublicæ ſecum rapere, cum quibus Viſi/
gothos, quod ſibi facillimum fore conſideret, deleret, atque eo impetu Roma, ac per ipſam
imperio potiretur. Cœpit autem eius machinationis executio in hunc modum. Anno im/
perij Archadij & Honorij octauo, qui fuit ſalutis Chriſtianæ ſeptimus & quadringenteſi/
mus, Stillico ipſe & Aurelianus conſules ſunt creati, quo in anno Viſigothi ſtipẽdio com/
meatu'q; ſolitis deſtituti,relicta Thracia in Pannonias ſeceſſerunt,ubi regẽ,quo per annos
uigintiquinq; caruerãt,creauerũt.Nam poſt defunctũ in Cõſtantinopoli Athanaricũ, Viſi
gothi ſub Gratiano & Theodoſio ſimul ſex annis:& poſtea ſub Theodoſio ſolo, undecim,
atq; ſub Honorio & Archadio uſq; ad Stilliconis conſulatum octo, reipublicæ ſtipẽdia me
ruerunt:& eo in tẽpore nullos gentis ſuæ reges alios'ue duces, quàm ab imperatoribus da/
tos habere curarunt: fuit'q; primus rex in Pannonia creatus Halaricus ex familia Baltho/
rum,in Gothis nobiliſſima oriundus. Cui in profectionem aliquam pendenti ſeſe adiunxit
Radagaſus & ipſe Gothorum dux cum ducentis millibus. Is tamen Radagaſus qui fuerit,
& unde aduenerit, aut ubi ea ducenta millia prius tenuerit, & Oroſius & Ablabius, apud
quos ſolos id ſcriptum inuenimus,dicere neglexerunt. Prædicti itaq; duo Gothorum exer/
citus Thraciam & Pannonias,omnémq; Illyricum & Noricum,continentem quoq; illi pri
mam Italiæ partẽ,miſerandis & aliâs inauditis ſtragibus direptionibusq; afflixerunt,quod
quidem beatus Hieronymus ad Paulam Euſtochiumq; per id tẽporis ſcribens in Sopho/
niæ prophetæ expoſitionibus in hæc uerba oſtendit. Iram quoque domini etiam bruta ſen
tiunt animalia, & uaſtatis urbibus hominibus'que interfectis, ſolitudinem & raritatem be
ſtiarum quoque fieri,& uolatilium piſcium'q; teſtis Illyricus eſt, teſtis Thracia, teſte in quo
ortus ſum ſolum, ubi præter cœlum & terram & creſcentes uepres & condenſa ſyluarum
cuncta perierunt. Hi autem ambo exercitus Stillicone & Aureliano conſulibus, tanta in/
ter ſe temporis locorumq; diſtantia,quantam profecturis copijs commodam intelligerent,
Italiam ſunt ingreſſi. Quorum Radagaſus Apenninum trãſgreſſus, cum apud Feſulas con
ſediſſet, obuios habuit Vldin & Sariã Hunnorũ & Gothorũ duces,qui, ut ſcribit Oroſius,
per cuius ætatẽ ea ſunt geſta,ad Romanorũ præſidia inclinauerant: nec etiam repperi quo
tẽpore quo'ue modo hi Vldin & Sarias,cum Hũnis & Gothis, aut in Italiam uenerint,aut
Romanorũ ſtipendia ſint ſecuti. Vnde cũ Proſper in additione quã fecit Euſebio & Hiero
nymo de tẽporibus,ſcribat Radagaſum duce Stillicone delectũ fuiſſe,illũ ſequerer,niſi Oro
ſiũ in ſuæ ætatis hiſtoria licet ambigue ſcripta,ducerẽ præponendũ. Quod ſatis cõſtat,com
pulſus in Feſulanũ montẽ Radagaſus,inops cõſilij & cibi,urgẽte undiq; timore concluditur,

agminaq;

agminaq; quibus dudum angusta uidebatur Italia, latendi spe in unum ac paruum uerticem truduntur. Non disposita in bellum acies fuit, non cædes acta, non sanguis effusus est. Postremo edentibus, bibentibus, ludentibusq; Romanis, & eorum mercenarijs militibus, tanti illi tamq; immanes hostes esurientes, sitientes, languentesq; cōfecti sunt. Rex uero Radagasus solus spem fugæ sumēs, clàm suos deseruit, atque in hostes incidit, à quibus captus & paulisper retentus, ac deinde interfectus est. Tanta uero multitudo captiuorum Gothorum fuisse refertur, ut in uilissimarum pecudum modum, singulis aureis passim greges hominum uenderentur. Traxerat interea Halaricus in Italiam manum illam Visigothorum, Romanis stipendijs apud Constantinopolim assuetam, cuius progressus quousq; Romam irrupit, ex Guidonis sacerdotis Rauennatis scriptis certioribus ut tenemus quàm alij habeant quos legerimus scriptores, exequi conabimur, quod Orosius aliũ in finem, q; ut bella referret scribens, ea sibi tunc cognita quo ordine sint gesta, diffusius narrare neglexit. Ablabius uero scriptor ineptissimus, uel ea ignorauit, uel, quod magis credimus, scribere nesciuit. Stillico Vādalorum, ut inquit Orosius, imbelli, auara & perfida gente editus, quod concupiuerat & fieri curauerat, sui consulatus initio effectum esse habuit exploratum. Nanq; Vandalos suos, & aliam barbariem secum militantem intellexit ad Rheni ripas consedisse, & frequentes à Rauenna Romaq; nuncij Constantinopolim attulerunt, maximam Gothorum partem, cum eorum duce Radagaso esse deletam: Halaricum uero non multo post Italiam ingressum Rauennam inter & Classense oppidum in loco cui dicitur Cādianum consedisse. Itaq; ratus non esse ultra differendũ, primo immisit ex Cōstantinopoli præsidia Rauennatibus. Et post parũ cum omnibus copijs, quæ in Thracia & apud Cōstantinopolim imperatoribus militabant, terrestri itinere ad Italiam properauit, fecitq; iter per Aquileiam & Altinum, inde per Patauinos, ad Padi ripas delatus in Rauennatem agrũ per ea loca, in quibus nunc est Ferraria urbs, tunc uicus muro immunitus, se cōtulit. Quæ cũ haberet Halaricus explorata, soluit à Classe oppido castra, & in proximos è regione positos Appennini colles, ad Pollentiam uicũ duo & uiginti millia passus à Rauenna recessit. Estq; is Pollentiæ uicus, uetusto Truētinorum foro, quod nũc dicitur Bretenorium, ad passus duos mille propinquum. Stillico autem paulo post Rauennam est ingressus, qui dux excellens rei militaris, quam egregie nouerat, peritia fretus, illum barbaræ gentis exercitũ multo maiorem eo quē ex Cōstantinopolitana militia ipse adduxerat, repressit, sæpe fugauit, & quoties uoluit ita coarctauit, ut illum uincere ac delere si uoluisset, potuisse constiterit. Qua in trepidatione Halaricus annos circiter tres uersatus, Honorium per oratores docuit perfidiā Stillīconis, orans obtestansq; sedes sibi in ea Galliarũ parte dari, in quā Sueuos, Alanos & Burgundiones ducibus Vandalis, breui irrupturos apparebat. Resciuerat uero Honorius plerisq; alijs deferentibus, quid Stillico moliretur, quare ad eum scribens iussit, ut pacem cum Gothis faceret, illisq; diem statueret infra quam Italia profecti in Gallias se conferrent. Literis itaque ab Honorio imperatore acceptis, Stillico pacem cum Halarico Visigothisq;, pro ut iussus erat, ilico firmauit, & profecturis quæcunque itineri duxerunt necessaria, summa cum amoris libertatisq; simulatione concessit. Eos postea intelligens pacis fiducia & profectionis sollicitudine militarem disciplinam contemnere, ac castris omnino immunitis, salutem suam nimia securitate negligere, sacrum delegit paschæ diem, in quo partim religione ociosos, partim epulis & uino obrutos, ad unum omnes confodi posse confideret. Immisitq; Saulem ducem suum cum paratissimis copijs, ex Foropopilio, apud quam ciuitatem Pollentiæ ad quartum lapidem propinquam Visigothis eo in bello fuerat oppositus. Erat autem Saul & gente & religionis perfidia Hebræus. Quamobrem Christianos sacratissimo in die, ardentiori odio est aggressus. Irruens itaq; improuisus magnam principio edidit cædem, & trepidi sine duce, sine ordine Gothi, quà quenque timor rapuit concursarunt: tantam tamen multitudinē minor multo Hebræi exercitus, tam celeriter conficere nequibat, & dilapsi quisq; hostium manibus, ad regis tabernaculum conuenerũt. Mirum uero & quod nisi concordi sensu omnes referrent scriptores, suppressurus fui, non paruam occisi militis partem, quam repugnando potuit saluare Visigothus amisit, dum religione sacratissimi Christianis diei à pugna cessantes rex & cæteri duces sese cōtinebant, si forte cessasset hostilis perfidia expectantes. Cum aũt nedum cessare hostem, sed magis atq; magis instare conspexerunt, rabidi institere, & Hebræis militibus mirabili procella repressis, in fugamq; conuersis,

uerſis,eos penè ad internecionem cæciderũt. Cõſternatus animo ad eius ſtragis nuncium Stillico,in furentes & omiſſa ſedium Galliæ cura in ſe ruentes Viſigothos, exercitum reparaturus,ſupplemẽtum ab imperatore poſtulauit. Immiſit uero Honorius duces, qui dignã iuſtiſſimãmq; ſumpſerunt de ſceleſtiſſimo ultionem,eoq; modo Stillico ipſe,qui iuxta Oroſij uerba,ut unum puerum purpurã indueret, totius generis humani ſanguinẽ dedit, cum Eucherio filio,cui parabatur imperium,eſt occiſus:parua tamen prudẽtia in dolore iuſtiſſimo uſus eſt Honorius,qui in ſceleſtos patrem & filium animaduerſurus,neminem ſubrogauit exercitui ducem. Nam quæ impigro atq; pugnaciſſimo duce Stillicone uiciſſet Romana militia, eo ſublato,neruos uireſq; amiſit,& Viſigothi uel quotiens cõgrederentur uictores,uel nullum quem timerent adeſſe,aut affuturum ducem intelligẽtes,Italiam per annum liberius populati ſunt,urbem obſederunt,& nullo qui tutaretur exercitu reliquo,haudquaquam magno, ſicut ſcribit Oroſius negocio irruperunt. Sed cum beati Hieronymi, quem illis temporibus apud Bethleem floruiſſe conſtat,uerba cõſidero,non poſſum non ſuſpicari Oroſium,ut calamitatem tẽporibus Chriſtianis illatam attenuaret, de ea irruptione multo minora,quàm oportuiſſet hiſtoricum narrauiſſe. Sunt enim uerba prædicti Hieronymi de obitu Marcellæ ad Principiam uirginẽ in hanc formam. Terribilis de occidente rumor affertur:obſideri Romam & auro ſalutẽ ciuium redimi, ſpoliatoſq; rurſum cruciari,ut poſt ſubſtantiam uitam quoq; amitterent. Hæret uox, & ſingultus intercipiunt uerba dictantis, capitur urbs quæ totum cepit orbem,imò fame perit antequàm gladio: & uix pauci,qui caperentur,inuẽti ſunt. Ad nephandos cibos erupit eſurientium rabies:& ſua inuicem membra laniarunt,dum mater nõ parcit lactenti infantiæ,& recipit utero quem paulo ante effuderat. Cuius ſententiæ Aurelium Auguſtinum multis in locis eſſe uidemus. Siue igitur paruo ut Oroſius,negocio:ſiue poſt paſſam à Romano populo,ut alij uolunt, acerbiſſimam famem Viſigothi duce Alauio rege urbem Romam rerum id temporis dominam irruperũt. Qua die,quam Calendarum Aprilis fuiſſe ſatis cõſtat, deſtinata hactenus Romanæ urbis imperij inclinatio inchoauit. Quod itaq; nobis eſt reliquum,gẽtis Viſigothorũ origine, & ab illa geſtis ante Romanorum imperij inclinationem rebus, ac tanti mali cauſis quantum oportuit oſtenſis,nouam deſignandi geſtarum rerum tempora rationem inibimus: ut ſcilicet quale maioribus fuit,unde geſtorum ſupputatio ſumeretur,urbis conditæ initium:nos pariter noſtrum habeamus inclinationis illius principium,à quo maximæ atque mirabiles res ipſæ,quas uix credat poſteritas,quo temporum ordine ſint geſtæ,certius faciliuſq; poſſimus explicare. Annus ergo quem à cõdita urbe ſexageſimum quartum & centeſimum ſupra milleſimum numerabant,qui & ſalutis Chriſtianæ duodecimus & quadringenteſimus fuit, nobis primus erit ab inclinatione imperij conſtitutus. Ingreſſus eo anno urbem Halaricus rex, edictum Viſigothis propoſuit,ut fugientes in ſacra loca,præſertim Petri & Pauli baſilicas illæſos ſeruarent:prædam uero pro poſſe ingentẽ ubiq; facerẽt, ſed quoad poſſent à cædibus & ſanguine temperarent. Quod quidem pro uictoris antea omnium gẽtium populi rem domeſticam defenſantis fortitudine,proq; barbarorum multitudinis auaritia atq; inſolentia ſupra fidem poſterorum obſeruatum fuiſſe omnes concordant ſcriptores. Et tamen aliquantis cædibus,ſtupris incendijſq;,urbem quondam orbis dominam conſtat fuiſſe fœdatã. Ea uero in tantæ urbis direptione,duo tantum quæ acciderint memoratu digna referri cõperimus. Horum unum eſt,Gallam Placidiam Theodoſij ſuperioris filiam & Honorij Archadijq; tunc imperatorum ſororem,in captorum ſortem abductam,uictoris barbari caſtra ſecutam fuiſſe:alterũ, uaſa Petri miniſterio ſacra,pondere, magnitudine & pulchritudine eximia ad Viſigothi cuiuſpiam manus perueniſſe, & regis iuſſu in baſilicæ cuius erant arcam magna cum Romanorũ Viſigothorumq; admiratione fuiſſe relata. Profecti urbe tertia die quàm ingreſſi fuerant Viſigothi,Campaniam,Lucaniam,& Brutios populati ſunt: fretum poſtea traijcere ut Siciliam diriperent conatos, tempeſtas coorta prohibuit,quæ nauibus alliſis,aliquot cohortes abſumpſit. Ipſis exinde uarias in recedẽdi aut iterum ut traijcerent intentandi ſententias pendẽtibus,moritur apud Cõſentiam Brutiorum urbem Halaricus,quem gens ſepulchri iacturã plurimi facere ſolita,ne ultio aliqua in mortui oſſa exerceri poſſet, in deriuati amnis Baſenti alueo condidit, locello ditiſſima regis ſupellectile completo: & ne poſt eorum profectionem, id ſepulchrum ab incolis ſciri poſſet, amne in curſum reſtituto foſſores qui uterq; operi interfuerãt,trucidarunt. Subrogatus uero eſt

ro est in regē Athaulphus ex Balthorū gente Halarici cognatus, cui Galla Placidia primo captæ urbis die fuerat desponsata, quæ licet uiro nondum copulata esset, quod nuptias satis constat apud Forumcornelij fuisse celebratas, sua prudentia regem barbarum mirabiliter deliniuit, impetrauit'q; ut per urbem reuersus, prædam quidem quod nequisset prohibere, identidem fieri permiserit, à sanguine uero curauerit & incēdijs abstineri. Nam quod in tanta huiusce cladis scriptorum inopia, solus testatur Orosius, paucis post ipsam acceptam cladem aut annis aut mēsibus, si quis populū Romanū & multitudinem uidisset, & uocem audisset: nihil mali factum arbitratus fuisset, nisi aliquantæ existentes ex incendio ruinæ forte docuissent. Excedentes urbe Visigothi, populo ne Romano, an constitutis ex gente sua magistratibus eam dimiserint gubernandam, nullus ref. rt scriptor: multis tamen adducor coniecturis, ut ipsos credam, nullo relicto aut præsidio aut magistratu, eam destituisse euestigio futuram imperatorū, in quorum amicitiam fœderaq; Athaulphum Placidia cœperat inclinare. Quod enim Orosius ipse, beatissimi Hieronymi presbyteri testimonio scribit, Barchinonensem uirum nobilem narrasse, cōcupiuit aliquando Athaulphus, Roma funditus euersa, alteram ædificare urbem, quæ in locum demortui nominis Romani, Gothicum referret: & quemadmodū ea ciuitas Gothica Romæ suffecta esset, sic & ipse nouæ cōditor urbis in Augustorum subrogatus locum, posteris imperij cognomētum relinqueret Athaulphum. Is tamen barbarus & ferus memorante Placidia prudentissima muliere considerauit, Romanam rem creuisse, & ad ea tempora stetisse legibus & bonarū artium disciplinis, à quibus Gothica barbaries abhorreret. Ideoq; intantum mutauit sententiam, ut Romanę dignitatis cuius esse nequiret immutator, fore optauerit instaurator. Hinc Honorij Archadijq; imperatorum fœdera quęsiuit, quæ post factas apud Forumcornelij nuptias, omnem emensus Italiam cum apud Barchilonem citerioris Hispaniæ consedisset, in dies magis magis'q; petiuit. Creuerat interim incendium illud maius, quod perfidum Stilliconem priusquam in Italiam duceret ostendimus præparasse. Siquidem Vandali Burgundiones, Sueui & Halani aduersus Romanū imperium cōiurati, cœperunt in Gallijs atq; Hispanijs debacchari. Expedit hoc in loco qui fuerint barbari, quos à Stillicone accersitos impulsosq; diximus, & quæ loca prius inhabitauerint dicere, quia multos de ipsis scribentes errasse uidemus. Primum Orosius, cui notissima hæc si ad suam fecissent intentionem, facillimū fuit ostendere, dicit Halanorum & Sueuorum ac Vandalorum gentes ante biennium Romanæ irruptionis, per Stilliconē concitatas, inuasisse Gallias, nec quibus exciti sedibus, aut qui fuerint ultra narrat. Alio'q; in loco scribit Stilliconem gentes alias copijs uiribusq; intolerabiles, hoc est Alanos, Sueuos, Vandalos, ipso'q; simul motu impulsos Burgundiones, ultro in arma sollicitasse: unde cum satis constet, omnes qui de ea re scripserunt, hæc ab Orosio & nemine alio sumpsisse, miror, qua impudentia ducti scribant aliqui, eas gentes fuisse ex Pannonia à Stillicone in Galliam concitatas. Nulla enim earum gentium ante id tempus ultra Danubium populariter est profecta: habent uero omnes uetustam originem ex Germania, sunt'q; priscorū Plinij Veronensis, Suetonij Tranquilli & Cornelij Taciti literis celebratæ. Plinius nanq; Germaniam ex Agrippæ traditionibus describens, Vandalos & eorum partem, Burgūdiones unam esse dicit ex quinq; interioris Germaniæ partibus, & paulo post Sueuos illis proximos ponit, Halani autē etsi origine sunt Scythæ, in ipsis Vandalorum regionibus habitabant. Sed Sueuos Octauius Augustus, teste Suetonio, ex Germania in citeriores Rheni ripas transtulit, eiusdémq; Augusti temporibus, ea pars Vandalorum, quibus Burgundionibus postea fuit nomen, ad octoginta armatorum millia, ulteriores Rheni ripas insederant, quos Drusus & Tiberius Cæsares, sicut Cornelius refert, post subactam interiorem Germaniam, in sedes proprias repulerunt, & extra urbes munitáque loca dissiparunt, à quibus habitandi uicatim modis, quos patrio gentis uocabulo Burgos appellabant, eos Burgundiones fuisse appellatos asserit Orosius. Facta autem est postmodum alia in dictis gentibus mutatio, siquidem Vandali à fluuio regionis sic dicti, paulo postquā illi quos Stillico concitauit, patria erant profecti, se Sclauos dixere à nomine gentis, quæ à Bosphoro Cimmerio in Tanaim fluuiū habitare solita, se cōtulit in sedes Vandalorum Burgundionumq; patria profectorum. Nec tamen diu tenuere hi populi eam Sclauorum nominationem: sed cum eorum pars Mauricij imperatoris temporibus, in Dalmatiam Illyricumq; emigrasset, qui manserunt domi paulopost mutarunt nomina, & partim

se Polonos

ſe Polonos,partim Bohemos nominauere. Sed ad noſtræ narrationis ſeriem, Vandali,Bur
gundiones & Halani à Stellicone impulſi Archadio ſextum,& Probo cõſulibus, Rhenum
pridie Calen. Ianuarias tranſmiſerunt,Sueuosꝗ in Eduis & circa ea loca repertos, in ſuam
aduerſus Romanos coniurationem faciliter traxerunt. Fuiſſe autem traduntur ab aliqui/
bus trecenta,ab alijs quadringenta armatorum millia,quæ uxores filiosꝗ non minorẽ mor
talium uim traxere. Sed Franci & ipſi Germani ex ea prouincia quæ nunc etiam Frãconia
appellatur oriundi,tũc erant in Gallijs. Eos autem primus Romanorum ducum domuit in
patria Franconia Cõſtantius Flauij Conſtantini filius,eáꝗ accepta clades tũc effecit,ut ſem
per poſtea uſꝗ ad Honorij & Archadij tempora fuerint in patria quietiſſimi. Eorũdem ue
ro imperatorum anno vij. mutandi melioris ſoli gratia,patrijs ſedibus relictis Rhenũ tranſ
miſerunt. Et apud Treueros,Matricorenſes qui & Metenſes,ac Leucos qui & Tullenſes,
Veredimenſesꝗ conſederant. Quos Sueuis ob uetuſtas ſimultates inſtigantibus Vandali
Burgundionesꝗ & Halani,Rhenum per uim & arma tranſire, & in Franconiam ſe recipe/
re compulerunt. Francis ultra Rhenum pulſis, Vandali,Halani & Sueui ad diripiendas ua
ſtandasꝗ Gallias ſunt profecti. Burgundiones autem ſedes ilico capere cõſtituerunt, eáſꝗ
delegerunt apud Eduos,Veſuntios,Lingonas,Cabilonenſes & Matiſtonenſes,in quibus
proximisꝗ ciuitatibus ad hæc uſque tempora manſere: ut ipſis in locis pars eius regionis
quæ prius Gallia Belgica fuit dicta,annos iam mille Burgundia nominetur. Vandali autem
Sueui & Alani interea eam Galliarũ partẽ quæ Aquitania appellata, à Ligeri ad Pyrenæũ
Britannicumꝗ mare pertinet, populationibus incendijsꝗ fœdarũt: fuitꝗ his barbaris ani
mus Pyrenæo tranſmiſſo,in Hiſpanias irrũpere. Sed ab eius montis ſaltibus repulſi in Gal/
lia mediterranea duxere. Quo in tempore apud inſulam Britanniæ Gratianus eiuſdem in/
ſulæ municeps,tyrannidẽ inuaſit,& in ipſo tyrannidis initio eſt occiſus. Suffectusꝗ fuit in
eius locum à Romana militia iam in rebellionẽ reſpiciẽte,nullo uirtutis merito,ſed ſola no
minis ſpe Cõſtantinus quiſpiam in infima militia cõſtitutus. Qui ilico cum exercitu omni
tranſmiſit in Gallias. Et ſe continens apud Turonios,Cenomãnos,Redones,Andegauos,
Nannetenſes, Coriſopitenſes, Ciantẽnsꝗ qui & Veneti,ac Oſſiſinios, pacem cum Van/
dalis,Sueuis & Alanis,aut inducias facere quæſiuit: ſed à barbaris petitæ pacis ſpem facien
tibus illuſus nullum attulit reipublicæ adiumentum. Miſit tamen Conſtantinus ipſe in Hi/
ſpanias iudices, quos cum prouinciæ obedienter accepiſſent,Dindimus Seuerianusꝗ Pa/
lentini fratres nobiles & in patria locupletes ſpreuerunt, non moliti magis tyranno reſiſte/
re,ꝗ ut contra eum & barbaros, Pyrenæi clauſtra imperatori Honorio obtinerent, ac ſeſe
& patriã conſeruarent: quod quidẽ multo tempore fecerunt,nullo adiuti publico ſumptu,
ſed tantummodo ſeruorum uernaculorumꝗ manu, quam res familiaris aleret armaretꝗ,
per uices in ſtationem cuſtodiáſꝗ locata. Armauit uero immiſitꝗ in iſtos Conſtantinus
barbaros pictos,qui ab Honorio quietis ubiꝗ rebus in fœdus recepti, & in militiã Britan/
nicã adlecti,Honoriaci uocabantur. Eisꝗ Honoriacis duce Conſtantio filio, quem ex mõ
nacho Cæſarem dixerat,in Hiſpanias miſſis,Dindimus & Veronianus interfecti ſunt. Vn
de ipſis ſublatis ciuibus Palentinis,Honoriaci proximũ campeſtrem Palẽtinorum agrum,
permittente in præmium Conſtantio tyranno populati ſunt. Ea cum in Palentinis agerẽ/
tur,pagani proxima Pyrenæo incolentes,ipſius montis ſaltus clauſtráꝗ pro patriæ & ſua/
ſalute ut tuerentur, adniſi ſunt. Quos Conſtantius Honoriaciꝗ uiribus deturbarunt. Et
ipſa Palentinorum primo ciuium mors,poſt paganorum deturbatio, Romanarum rerum
inclinationem maxime accelerauit. Nanque Honoriaci,paganis Pyrenæi ſaltibus deturba
tis,ilico admiſerunt intra Hiſpanias Vandalos,Sueuos & Halanos,ut eorum freti auxilio,
in præda ſemel guſtata poſſent licentius deſæuire. Et barbari quidem patefacto Pyrenæi
clauſtro Hiſpanias peruagati, horrendas & aliâs in patria inauditas hominum rerumꝗ
ſtrages commiſerunt. Hi poſtquam omnia in Palentinis abraſerant,ad Aſturgam amnem
conceſſere,& ſecundum illius fluenta progreſſi, ad urbem eiuſdem nominis oppugnãdam
iuerunt,& quamprimum eſt adita,expugnarunt. Inde ducturi ad maris inferi regiones To
letum peruenere, rati eam urbem ſicut & Aſturgam fecerant primo impetu capere. Sed
cum in urbe præclara facti eſſent ad reſiſtendum perferendamꝗ obſidionem neceſſarij ap/
paratus,ſpe ſua barbari ſunt fruſtrati. Rapinis tamen incendijsꝗ agrum illius proximosꝗ
lacerauerunt. Eius capiendæ urbis cum deſperatio illos cepiſſet, omiſſa eundi ad inferum

pelagus

pelagus intẽtione,ſecundũ Tagi amnis fluenta,ad Athlanticum deſcenderunt,nec prius ꝙ
ad Oliſiponis mœnia conſedere: nõ tamen ſunt potiti,ſed pecunia per pactionem accepta
abſceſſere,duxereq́ꝫ quò furor eos aut prædæ ſpes certior attrahebat. Interea Conſtantius
Cæſar,Conſtantini filius quàmprimum barbaros ex Palentinis in Aſturgam profectos ui/
derat,Pyrenæum traiecerat,ad genitorisqꝫ́ copias ſe contulerat. Conſtãtinus autem Arelati
erat, ſeſe illa in regione communiens aduerſus Honorium imperatorem & Viſigothos,
quos fama eſſet cum ipſo imperatore pacem habentes,aduerſus cæteram barbariem tyran/
nosq́ꝫ eſſe ducturos. Qua adductus ſuſpicione Conſtantinus, filiũ Conſtantem Viennam
miſit:ut uenturas ex Italia copias, ne ſe Viſigothis coniungerent detineret. Erat per id tem/
poris circumactus irruptionis Viſigothorum in urbem annus primus: Quo in tempore Ar
chadio apud Conſtantinopolim defuncto,ſucceſſit Theodoſius minor eius filius. Et Hono
rius à Viſigothorum agitatione reſpirans: nam apud Barchilonem & citerioris Hiſpaniæ
loca quieti ſedebant: tyrãnos tollere ſtatuit, qui ex ſua militia,uel ſubiectis imperio populis
facti erant,fore confiſus,ut his ſublatis facultas fieret cæteram barbariem opprimendi. Me/
mor itaque & ſuis edoctus ac reipublicæ malis, quàm eſſet pernicioſum,barbaræ originis
ducibus rempublicam committere,Conſtãtium comitẽ magiſtrum militiæ declarauit,atqꝫ
eum poſtea bello illi tyrannico præfecit. Qui dux impiger, ex patricia gente Romanus, in
Gallias cum exercitu profectus, Conſtantinum tyrannum apud Arelatum urbem clauſit,
cepit & occidit. Subſecutaq́ꝫ eſt præſtantiſſimi ducis uirtutem optima reipublicæ fortuna.
Siquidem tyranni ſeſe inuicem lacerantes, illum conficiendi labore ac periculo leuauerunt,
Conſtantium etenim Cõſtantini filium, Gerontius comes ſuus apud Viennam interfecit,
atqꝫ in eius locum quendam Maximum ſubſtituit, ipſeq́ꝫ Gerontius paulopoſt à ſuis militi/
bus pariter occiſus fuit: quo ſublato Romani milites, qui prius rebelles Conſtantinũ in Bri
tannia tyrannum creauerant, cum Honorio recõciliati ſunt, & Maximũ purpura exutum,
in Hiſpaniam ulteriorem relegarunt. Quos quidem milites in Britãnijs militare ſolitos,im/
perator Honorius in Africam traijcere iuſſit,& inde in Italiam reuocauit,Britanniam uero
nullis munitã tyranni præſidijs,idem imperator miſſis legatis iudicibusq́ꝫ recepit. Iouinum
poſtea uirum Galliarum nobiliſſimum, ſcribit Oroſius,quamprimũ tyrannidem aſſumpſit
occiſum,pariterq́ꝫ Sebaſtianum fratrem in ipſo tyrannidis ortu cõfoſſum fuiſſe, ut uiſus ſit
ipſe Sebaſtianus propter id ſolum ut moreretur tyrannidẽ affectaſſe: nec tamen qui fuerint
ille Iouinus ac Sebaſtianus,aut ipſe aliter dicit Oroſius,aut nos alibi ſcire potuimus. Et per
id tempus Athaulphus Viſigothorum rex,petitam iniquis cõditionibus pacem, ab Hono
rio non impetrauit: Quare intelligens ipſum imperatorem Italiæ clauſtra ne in illam redire
poſſet communiſſe,ulteriorem Hiſpaniam capere,& inde in Africam tranſmittere eſt adni/
ſus. Autoritatem itaqꝫ & fauores euertẽda republica ſibi comparaturus, Athalum quẽdam
Romanum,in imperatoris ſimulacrum erexit, qui Athalus in Hiſpaniã uſqꝫ Bethicam na/
uigio aduectus,iudices in Africam miſit. Sed miſſus ab Honorio ad Africæ cõſeruationem
Heraclianus, cum iudices illos expuliſſet, claſſe comparata in Athalum tyrannum duxit,
quem maritimo prælio ſuperatum,in terram fugere compulit. Is uero miſer Athalus,Hiſpa
nis ſe credidit,imperio Romano quantum à barbarico ferro poſſent reſpirare fauentibus,
quidam Hiſpani cum ad Conſtantiũ comitem uſqꝫ Arelatum in uinculis perduxerunt,per
huncq́ꝫ modum Athalus fraude captus,miſſus eſt ad Honoriũ, qui eum ut Proſper ſcribit,
Romæ ante currum duxit in triumphum, & poſtea manu mutilatum, uitæ longioris ludi/
brio,apud Lipparim inſulam conſeruari iuſſit. Heraclianus autem conſulatum ob eam rem
bene geſtam adeptus, in perfidiam & ipſe prolapſus eſt. Sabino nanqꝫ domeſtico ſuo,calli/
diſſimi ingenij uiro,in generum aſſumpto,periculoſiſſimos omnium illius tempeſtatis con
ciuit motus. Armarunt nanqꝫ ambo in Africa claſſem cæteris maiorem, quas maria unꝙ
expeditione una legerimus pertuliſſe: quãdoquidem Oroſius, per cuius ætatem id geſtum
eſt,cã affirmat habuiſſe naues quatuor millia ſeptingentas. Qua littori Italico appulſa, cum
Heraclianus exſcenſione facta in urbem Romã duceret,occurrit illi cum populo Romano
Marinus comes: priúſqꝫ quàm prælium iniretur,Heraclianus territus fœdiſſimam commi/
ſit fugam. Nam cum hoſtes inſtarent, arrepta onerariæ nauis ſcapha,ſolus Carthaginem re
dijt: atqꝫ ibi militari tumultu interfectus fuit. Sabinus gener eius, Conſtantinopolim fugit,
unde poſt aliquantum tempus ad Honorium reductus, exilio eſt damnatus. Tertium iam

æmulatio adauxiſſet:quinimo eam ob iniuſtã reuocationis notam Etius nouos & omnium
periculoſiſſimos Romano imperio cõciuit motus.nã cum apud Meſios à quibus paternam
ut diximus,habebat originẽ cõuerſatus eſſet,Danubij accolas,populos,regésq; habebat no
tiſſimos.Quare maximum animo agitans facinus,Hunnos ad Italiæ inuaſionẽ primus exci
tauit,gentem ut oſtendimus Scythicam: quæ auditis Viſigothorũ ſucceſſibus, eorũ exem/
plo,finibus egreſſa, apud Pannoniam per id temporis conſedebat.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLI/ natione imperij Romanorum. Liber Secundus.

OANNE apud urbem Romam in imperatorẽ aſſumpto,Caſtinus con
ſul,qui dolos quantoſcunq; poſſet in Bonifaciũ comitem tenderet:uetu
ſtas ſibi eſſe cũ eo imperatore ſimultates præ ſe tulit:ſimulq; uereri ſimu/
lauit,ne hinc Viſigothi,inde Vandali,Sueui & Halani, ſublato Honorij
imperatoris metu,ſe inuaderẽt,quem Romanorũ copiarũ fauoribus de
ſtitutum,certiſſimũ maneret exitium.Quare nauibus undiq; contractis
exercitũ impoſuit ad Mazárq;,Tacatuã,Suluocũ,Ipponem & Vlpum,
Africæ loca tranſportauit.Et ad Bonifaciũ ilico ſcribens,oſtendit ſeſe barbarorũ reipublicæ
hoſtiũ gladios fugientẽ,tamdiu in Africa futurũ, quoad explorato per nũcios noui impera
toris erga ſe animo,aut tuto traducere in Italiã,aut rebus ſuis poſſit aliter prouidere.Interea
Ioannes imperator doli quem Caſtinus ſtrueret cõſcius, Bonifaciũ hoſtem publicũ declara
uit.Caſtinúsq; per id tẽporis apud Ipponẽ cõſtitutus,exercitũ reparabat.& tamen quotiés
de Bonifacio incideret ſermo,eum laudibus extollebat.Erat uero apud Carthaginẽ Bonifa
cius,copijs quas multis habuiſſet annis abunde munitus.Quem beatus Auguſtinus de his
quæ tunc intelligeret,fecit per huiuſmodi literas certiorem.Africæ littus,ut audio,miles atti
git trãſmarinus,ſed eius exercitus dux à catholica ueritate diſſentit:quid autẽ ſecum portet,
ignoro.Ab Italia es hoſtis publicus nũciatus,pacẽ inter uos fieri uellẽ, ſi ſcirẽ plenius quod
ignoro.Adeſt quidẽ Africæ olim pacatũ in Italia bellũ.quieti Romanæ fili chariſſime nõ in/
uideo,ſed dico quod ſentio.Non dabit deo iuuãte catholicus heretico terga.Tui cordis in/
tentio dirigatur ad deũ,nõ militẽ timebis Hunnũ,non Gothũ.Reſpondit uero Bonifacius:
Scio quòd ſit tua ſanctitas pro mea uita ſollicita, & quæ aduerſus me ille ordinauerit ac di/
ſponat,anteq; tuũ ſacerdotiũ ſcriberet, noui. Obuiamus ad mortem ultro tendẽtibus,quos
noſtræ uictoriæ,ut credimus,faciet Chriſtus addictos.Breui autẽ poſt hæc,Caſtinus medi/
terranea Africæ accedens,omnes ſecum ducebat copias:nec erat obſcurũ, adniti illum,atq;
omnia intẽtare ut rebellione populorũ concitata,uel captus ad ſe perduceretur Bonifacius,
uel adeo debilis redderetur,ut illũ opprimere,aut Africa poſſet expellere:aduerſus quẽ apto
bello ut reſiſteret ſe parare cœperat Bonifacius.Cum Auguſtinus tãtis obuiare motibus cu
piens, Bonifaciũ primo tentatũ ad pacem flectere eſt adniſus.Bonifacius uero & ſi Caſtini
perfidiam antea expertã ducebat ſuſpectiſſimam,tamen Auguſtino in hæc uerba reſpõdit.
Caſtinus ille priuatus ex conſule, uitæ meæ ac nominis,ut omnibus notũ eſt,pſecutor,meis
ſe in Africã defenſionibus tradidit cõmittendũ.Omitto pater beatiſſime,olim mihi ab eodẽ
ingeſtas miſerias,oſtẽſa pericula, fugiẽs eum nũc uſq; uiuo.Thrax natus uix Scytam euaſi.
Iuraui deo ſub cõſule miles.Sed diuina potẽtia,quæ nouit plãtare ſublimia,& altius eleuare
proſtrata, fecit de ſuperbo quod uoluit:& hoſtem meũ me quieto,uictoria mihi quã nouit,
addixit.ſufficit mihi tãta deiectio.Timuit ſenator barbarũ caput, timuit militẽ dux.Dolo/
re dicũtur iſta pater ſancte cogẽte.Nam ueneror illuſtriſſimũ conſulẽ,& primum conſpicio
ſenatorem.Sed ne conſueta fallacia, mali erga me,ut ſolet,aliquid moliatur,putétq; ſuis fra/
tribus aliquid Romanis ducibus profuturum , quod in meo uertatur exitio,integrũ de ſuis
ſenſibus det tuæ beatitudini ſacramentũ:ſi nullus in eius corde uertitur dolus.Ego item per
omnia quæ ſancta ſũt iuro,quoniã ſi apud eũ animi repercro puritatẽ,eũ incolumẽ ac ſubli
mem Italiæ Romæq; reddam.Hoſtis aũt erat animæ ſuæ,ſi aliquid in eo ſiniſtræ partis inue
nero.Ad quæ Auguſtinus reſcripſit:Vir illuſtriſſimus Caſtinus ſacramento ſe ꝓdidit,quòd
ſit ab omni culpa & erroribus alienus.Quẽ tibi,ut dicit fœderatũ,ille Soſinius adhuc in pala
tio poſitus falſis ſuggeſtionibus cõcitabat.Sed ne totũ quod tunc agebatur mittatur in me/
dium,detur prolixitati compẽdiũ.Daniel ille opilio inimicis parcẽdo,regnũ obtinuit:Chri
ſtus

stus pro Iudæis, qui eũ crucis patibulo cõfixerunt, patrem ne irasceretur rogauit & indignis hominibus ueniã misericors condonauit. Crede ergo homini qui mihi fidele tradidit sacramentũ, & quærit me pollicente tua defensione uitæ subsidiũ. Scio enim quòd eius salutis mihi promissa cõplebis. Non tamen potuit Castinus adeo dolũ simulationibus periurijsq́ tegere, quin Bonifacius paratas sibi insidias deprẽderit. Quare Augustino scribens hæc dicit: Graue nobis est bellũ, inimici mucro pectora nostra pulsat, deo funde preces, ut soles, tua sit nobis comes oratio. Rauca buccina, terrifica tuba, puto ꝙ & sydera terreant, hostiũ clamor immanis adest, sed his nõ terremur. Nouimus enim ista nõ hodie. Ergo uenerãde Christi sacerdos, pete dominum ut iacula in hostes dirigat nostra, ac se ipsi trucidẽt mutua cæde. Resciuerat interea Augustinus Castinũ sibi mẽtitum fuisse, ac imprudẽtissime pierasse, quare prætereà quòd hominẽ secta Arianũ prius non diligeret, in illũ odio exarsit, Bonifacioq́ in hæc uerba rescripsit: Graui de pugna cõquereris, dubites nolo, utile tibi tuisq́ dabo cõsiliũ: Arripe manibus arma, oratio aures pulset creatoris, quia quãdo pugnat̃ deus apertis cœlis spectat, & partẽ quam inspicit iustã, ibi dat palmã. Tãdem uentũ est ad præliũ, cuius qualis fuerit exitus Bonifacij ad Augustinũ breuis epistola declarat. Manus superba deo iuuante cecidit, quæ ante paululũ audax, gladium erecta portabat. Multi ex aduersis ceciderunt, de nostris autẽ Christo iuuãte, nullus est uulneratus. Ora igitur uenerabilis papa, ut talis de inimicis ultio sæpe procedat. Quãuis autẽ Augustinus amici & catholici uiri partes superasse gauisus sit, tamen timere nõ desijt, Bonifaciumq́ ad pacẽ ac fidẽ Romanæ reip. seruandam, talibus est hortatus. Lecto me uacare nobilitatẽ tuã latere nõ credo, ultimumq́ diẽ mihi uenire exopto. Gaudeo tuæ uictoriæ, ciuitatẽ quæso defende Romanã, tuos ut bonus comes tege, nil de uiribus proprijs præsumas, de autore glorieris uirtutũ, & nullũ curabis penitus inimicũ. Castinus autẽ eo superatus prælio, ijsdem quibus exercitũ adduxerat nauibus, fractas quæ prælio superfuerũt copias, in citeriorẽ Hispaniã reportauit. Ea cũ intellexisset Ioannes tyrannus, copias omnes Honorio militare in Italia cõsuetas, nouo delectu auxit, nauigióq; ingẽti cõparato, aduersus Bonifaciũ comitẽ in Africã ducere cœpit. Erãt autẽ interea magni motus in Africa suscitati. Nã Bonifacius nullã sibi in posterũ cum Ioãne imperatore futurã pacem peruidens, Afros gentẽ durã semperq́ rebellẽ, nullatenus prout cõsueuerat à uastationibus prohibuerat. Quo in tẽpore sanctus pater Aug. quod potuit adnisus est amicum suũ ad bonã fidei & integritatis in remp. frugẽ perducere. Dedit'q; ad illũ longiusculã epistolã, cuius aliqua hic capita subiecimus: Audi me fili, imò deum nostrũ per ministerium infirmitatis meæ. Recole qualis fueris, adhuc in corpore cõstituta religiosæ memoriæ priore uxore tua, & recenti obitu quomodo tibi uanitas seculi huius horruerit, & quomodo concupiueris seruitutem dei: nos nouimus, nos testes sumus, quid nobiscũ apud Tubanas de animo & uolũtate tua fuerimus collocuti. Soli tecũ eramus, ego & frater Alypius. Nẽpe omnes actus publicos quibus occupatus eras relinquere cupiebas, & te in ociũ sanctũ cõferre, atq; in ea uita uiuere in qua serui dei monachi uiuũt. Id aũt ne faceres quid te reuocauit, nisi quia consyderasti ostendentibus nobis, quantũ prodesset Christi ecclesijs quod agebas, si ea sola intẽtione ageres, ut defensæ ab infestationibus barbarorũ, quietã & trãquillam uitã agerẽt: postmodũ ista quæ omnibus patẽt, secuta sunt mala. Christianus es, cor habes, deũ times, tu ipse consydera quæ uolo dicere, & inuenies de quibus malis debeas agere pœnitentiã iustã: te quidẽ dicis habere causam, cuius ego nõ sum iudex, quoniã partes ambas audire nõ possum. Sed qualiscunq; sit tua causa de qua modo quærere nõ est opus, nũquid coram deo potes negare, ꝙ in istam necessitatem nõ peruenisses, nisi bona huius seculi dilexisses. Quomodo ergo poteris tot hominũ armatorũ, quorum fouẽda est cupiditas, timetur atrocitas, quomodo inquã poteris eorũ cõcupiscentiã qui diligũt mundũ, nõ dico satiare, quod fieri nullo modo potest, sed aliqua ex parte pascere, nisi ea facias quæ deus prohibet, & faciẽtibus comminatur: propter quod uides tã multa cõmitti, ut iã uile aliquid quod rapiat̃ uix inueniatur. Quid autẽ dicã de uastatione Africæ quã faciunt Afri barbari, resistẽte nullo, dũ tu talis tuis necessitatibus occupatus, nec aliquid ordinas, unde ista calamitas auertatur. Quis autẽ crederet, quis autẽ timeret, Bonifacio excubitorũ & Africæ comite in Africa cõstituto, cũ tam magno exercitu & potestate, qui tribunus cum paucis fœderatis, omnes ipsas gentes expugnando & terrẽdo pacauerat, nunc fuisse tantũ barbaros ausuros, tantũ progressuros, tanta uastaturos, tãnta rapturos, tãta loca quæ plena populis fuerãt deserta facturos? Sed forte ad ista respõdeas, illis hoc esse potius imputandum qui te læserũt, qui tuis officiosis uirtutibus

non paria sed contraria reddiderũt,quas causas ego audire & iudicare nõ possum. Tuã cau
sam tu potius aspice & inspice,quam nõ cũ hominibus quibuslibet,sed cũ deo te habere co
gnoscis,quia in Christo fideliter uiuis,ipsũ debes timere,ne offendas. Si ergo bona sunt tibi
præstita,ꝗuis terrena & trãsitoria ab imperio Romano,quia & ipsum terrenũ non est cœle
ste,nec potest præstare nisi quod habet in potestate,noli reddere mala ꝑ bonis. Si autẽ mala
tibi irrogata sunt, noli reddere mala pro malis. Quid istorum duorũ sit nec discutere uolo,
nec ualeo iudicare. Ego Christiano loquor,noli reddere uel mala pro bonis,uel mala ꝑ ma-
lis. Et si adhuc in armis te uersari opus est,fidẽ teneas, pacẽ quæras. Dũ uero hæc per literas
& eadẽ similiaꝙ per nũcios beatus Augustinus cũ Bonifacio ageret, Ioãnes impator littori
Africano classem applicuit. Per eademꝙ tẽpora Theodosius iunior quintũ iam annũ apud
Constãtinopolim,orientale regebat imperiũ,qui audita Honorij patrui morte Valẽtinianũ
Placidiæ amitæ suæ ex Constãtio,ut ostẽdimus filiũ,Cæsarẽ declarauit: Isq́ꝫ Valentinianus
& Galla Placidia genitrix,expeditissimas adduxerũt in Italiã legiones. Eum uero adolescen
tem ac genitricem inclytæ famæ mulierẽ,omnes populi exceptis Rauẽnatibus,Ioãni fauen-
tibus,faciliter admiserunt. Presserũt autẽ ilico Cæsar & genitrix Placidia Rauẽnam grauissi
ma obsidione. Quam cũ diu perferre nequiuissent, Rauennates sese & urbẽ mulieri notissi-
mæ permiserũt,nec tamen abstinuit præstans fœmina,quin animaduerti iusserit in Rauen-
nates tyranni noui hominis studiosos. Ast Castinus cõsul cui profecturus Roma Ioannes,
Italiã commẽdauerat: principio apud Marsiliã descenderat,sed comperto de Valẽtiniani in
Italiã aduentu,Romã petere contẽdebat. Veniebat uero per Galliã Cisalpinã,ut urbes eius
ac oppida cõfirmaret: in quẽ subito immisit Valẽtinianus Ardaburium oriẽtis præfectum,
famæ celebris ducem,qui Parthos sæpenumero profligasset: & cõmissum est sub Vercellarũ
mœnibus præliũ,quod haud quaꝙ fuit cruentũ, quia Castinus à suis derelictus, & ilico ca-
ptus fuit, Etius etiam ipse in Roma captus, ad Valentinianúmꝙ Rauẽnam est perductus:
Cúmꝙ duorũ huiusmodi ducũ demerita,apud Valentinianũ Cæsarẽ aliquamdiu essent dis
cussa,Castinum placuit in exiliũ agi. Etius uero ea maxime causa seruatus est,ꝙ Hunnis à se
concitatis suadere permisit, atꝙ etiã breui persuasit,ut sese ubi consederãt,apud Pannonias
continerent. Purgantem uero ab iniusta immerito nota iusti doloris aculeos Etium, Valen-
tinianus hortãte Placidia exaudiuit, præfecitꝙ Galliarum urbibus ac regionibus, quas nec
Visigothus nec Burgũdio possideret. Eam cum accepisset prouinciã Etius, se cõtulit ad Tu
ronios, Andegauos, Cenomanos, Redones, Nannetenses, Corisopitenses, Ciantésꝙ qui &
Veneti, Lugdunensis Galliæ Britãnico mari expositas ciuitates,ut nõ minus inde Gallias,ꝙ
Britannias & Taraconensem Hispaniã tutaretur. Fuerat autẽ huiusmodi conficiendis in re
bus mirabilis Valẽtiniani celeritas. Quas ob res à Senatu populóꝙ Romano accersitus im
perator, & Theodosij decreto Augustus fuit appellatus. Excitatũ autẽ est per id temporis
nouum in Britannijs incẽdium. Constãtino enim tyrãno,ut supra est dictũ,apud Arelatum
interfecto, Honorius imperator eam insulam militibus exhausit,quos in Italiam reuocauit,
eam'ꝙ nacti occasionem, Picti & Scoti Albiẽses, cæteros Britannos Romano parentes im
perio,incursionibus populationibúsꝙ agrorũ non prius agitare desierũt,ꝙ Etium intellexe
runt proximo in Galliarum littore consedisse: eius nanꝙ transitũ in Britanniam timuerunt.
Etius uero nec ipse transmisit,nec copias postulãtibus Britannis dedit: quoniã multis desti-
nebatur curis, nõ minus Burgundiones Visigothos'ꝙ intra præsumptam prouinciarũ pos-
sessionem cõtinendi, ꝙ prouidendi ne aliæ gentes barbaræ,hinc Franci,inde Hunni in Gal-
lias se conferrent. Scoti itaꝙ & Picti, animis ob Etij cunctationem aucti, cæteros Britãnos
adeo infestarunt, ut nullo creato tyranno rem suã ipsi capessentes, à rep. desciuerint,taliáꝙ
cum Pictis & Scotis fœdera inierint, per quæ illis subijci uidebãtur. Paruo tamen tempore
interiecto priores Britanniæ,maris,quod insulam à Gallijs diuidit,accolæ, quid per impru-
dentiã ignauiámꝙ cõmissum esset consyderauerunt,& cum Romanorũ legibus moribúsꝙ
assueti, Pictorum & Scotorũ barbariem pati nequirent,ad Etiũ miserũt præsidia imploran-
tes. Dedit autẽ Etius legionẽ unã,quæ mare transgressa,barbaros multa cæde repulit,Britan
niásꝙ quamdiu affuit,pro Romano imperio cõseruauit. Eandem autẽ legionem,post parũ
Etius in Gallias reuocauit. Nam una legione apud Senones, Aurelianósꝙ & Parisios, alia
apud Taraconẽsem Hispaniã, Sebastiano duce, præsidio relicta,quicquid copiarum aut in
citeriori Hispania,aut in Gallijs habebat,duxit in Burgundiones,nouos parantes motus,&
uti apparebat, si quid durius accidisset,in Italiã transituros. Quamprimũ uero de Etij profe
ctione

ctione Britannis renunciatũ fuit, Picti & Scoti Albieses, nauibus circumuecti, exposita Britanniarum oppida populationibus incendijsq́ fœdarunt. Quod cum Valentiniano renunciatũ esset, legionẽ quam Etius Senonibus, Aurelianẽsibus, Parisijsq́ præsidio attribuerat, per Gallionem Rauennatẽ iussit in Britannias transportari. Cuius legionis aduentu, Britanniarum primores cõfirmati, Scotos, Pictósq́ timere desierũt. Per id uero tẽporis in quo Valentinianus Etiúsq́ tam multa tantáq́ cũ celeritate cõfecerãt, Ioãnes tyrãnus in Africa post multa uarijs in locis cõmissa prælia, à Bonifacio fuerat superatus, & ut Guido sacerdos Rauennas asserit interfectus. Valentinianus itaq́ magna ad eam diem usus felicitate, Africam pertentare constituit. Cúmq́ Bonifacius arma deponere, & imperatori prouinciã dimittere iussus recusasset, ilico expeditio in illum publice est decreta. Dedit uero imperator illi expeditioni duces Mahertium, qui Rauennæ esset, & Gallionem, quẽ ostendimus in Britannias nauigasse: & Mahertius quidem per Italiã Narbonẽsem'q́ Galliam, in citeriorẽ Hispaniam delatus, eas omnes copias quæ & iusto delectu & tumultuarie haberi potuerũt, magna celeritate contraxit: Gallio autẽ, Valentiniani iussu, eandẽ ducens, quam in Britannias transportauerat legionem, & ipse in citeriorem Hispaniã est delatus. Appulsis eorum ducum copijs Africano littori, Bonifacius comes ipsa in exscensione congressus, eas profligauit, ducésq́ ipsos prius penè quàm terram attingerent, interfecit. Quæ quidem accepta clades effecit, ut Franci denuo in Gallias irrũpere sint ausi. Est'q́ res acta maxime in hunc modum: Diximus suprà Francos uetusta origine ex Frãconia Germanos à Vandalis Burgundionibus & Halanis primo, & post ab Etio fuisse in Gallijs in patriã repulsos. Hi ergo Etium bello Burgundionum implicari, & imperatorem amissis in Africa copijs, eneruatum uiribus audientes, Clodione & Meroueo filio ducibus, ex Frãconia sunt profecti, & Rheno transmisso nullis iam qui resisterẽt reliquis in Senonũ prouincia, sedẽ apud Aurelianẽses Parisiósq́ ceperũt: Etius interea Burgundiones totiens profligauerat, ut breui eos aut Gallijs pulsurus, aut ad internecionẽ cæsurus uideretur. Sed tantos undiq́ imperio imminere labores intelligẽs, pacem illis dolens mœstúsq́ cõcessit. Nec tamen propterea remisit Valentinianus recipiendæ Africæ intentionẽ, qui Sisulfo quem haberet præstantissimũ ducẽ illi præfecto muneri, exercitum magno sumptu, maximáq́ diligẽtia reparauit. Et Sisulfus quidẽ animo ac uirtute Bonifacio par, saluo exercitu, Africã est ingressus. Qui ad Carthaginẽ ducẽs, ea urbe ꝓximísq́ oppidis breui est potitus: cuius impetũ fugiẽs Bonifacius in Mauritaniã se recepit. Interea dum Honorio Imp. uita functo, hinc Ioãnes tyrãnus adnititur capere, inde Valentinianus obtinere occidẽtale Ro. imperiũ, Visigothi quod Cõstantij tẽporibus iecerat fœdus cũ rep. seruauerãt. Et cũ satis quiescere nescirẽt, statuerũt bello finitimos agitare, primã tamen expeditionem destinarũt in Vandalos, qui in captis prius à se Hispaniarũ prouincijs habitarẽt. Quod cum rescissent, tremerent'q́ Vandali, immutationẽ sediũ pendere cœperãt: Quando Romani imperij fato exposcẽte Bonifacius comes, & ipse in Africa à Sisulfo pressus, desperans'q́ salutem, Genserici Vãdalorũ regis auxilium implorauit, multa exorans prece, ut siue mallet stipendia, siue prædã urbiũ, siue ipsas Africæ urbes, in præmiũ accipere, opẽ sibi aduersus imp. præsidiáq́ afferret. Amplexus autẽ ilico fuit Gensericus oblatã occasionem, & Vandalos cum uxoribus ac liberis omniq́ supellectile, facta quoq́ tot per annos in Gallijs atq́ Hispanijs præda, nauibus imponens ex Bethico Gaditensi littore soluit, non magis Bonifacio auxilium afferre, q̃ nouas accipere sedes in Africam nauigaturus. Halani autẽ & Sueui mansere apud captas per sortem Lusitaniæ regiones, quas sibi sperauerant conseruare. Paulóq́ post hæc, Visigothi relictã à Vãdalis Bethicã receperũt. Valẽtinianus autẽ imperator compertũ habens Vãdalos in Africã transmisisse, Sebastianũ comitem ad recuperationem Lusitaniæ misit. Qui dux ex Taraconẽsi Hispania, cuius præsidio ab Etio deputatus mouẽs in Halanos duxit, Emeritam & Galliciæ regionem, sorte prout ostẽdimus habitã obtinẽtes: Sebastianus autẽ Halanis cõgressus eos profligauit, ac omnino delesset ad internecionem, nisi illi relicta sine multa cõtentione, Gallicia atq́ Emerita, ad Visigothos in Bethicam cõfugissent. Sueui autẽ & ipsi territi Olisippone & habitis sorte cæteris Lusitaniæ urbibus ac oppidis excessere. Secutiq́ Halanos in Visigothorũ & ipsi tutelam, ad Bethicam cõfugerunt. Appulsa Mauritaniæ littoribus Vandalorũ classe, Gensericus ad permissas sibi à Bonifacio ciuitates oppidáq́, copias impedimentáq́ exposuit. Fuere autem decreto & pactione concessa, quæcunq́ à freto Septæ ad Cæsaream uel mari imminent uel littori sunt propinqua.

Boualica, Sala, Tamanuſida, Banaſa, Frigida Colonia, Tabernæ Zichis, Tingi colonia, Cer
ſonaria, & Cunagus. Sed Vādali gens effrenis, omnia ꝑ utraſꝗ Mauritanias Numidiamꝗ
hoſtiliter populati ſunt: nec ea ſolum quæ Romani imperatoris fidem ſequerentur, ſed quæ
Bonifacius obtinebat: Carthaginē uero & Hipponē proximáſꝗ ciuitates, Siſulfus à Van/
dalorū impetu eſt tutatus. Ea cū eſſent Valētiniano principi in Italiā nunciata, uires imperij
tanto barbarorū furori impares fore intelligēs, petēti Gēſerico pacē dedit, & apud Tingita/
nā Mauritaniā, petitas ſedes largitus eſt inhabitādas, Carthaginē, Hipponémꝗ & reliquas
Africæ prouincias in Libyā expoſitas, eo ex fœdere ſaluas reddere meditatus. Euenit uero
id imperatori Valētiniano in ea re, quod merito omnibus accidere cōſueuit, qui male cōſu/
lendo prouidēdóꝗ expectāt proſperū rei ſucceſſum. Nā qui Vādalorū perfidiā Romanorū
dāno famoſam eſſe nō ignoraret, ne dū aliquos in Africa nouos prout debuit exercitus illis
oppoſuit, ſed paci cōfiſus recens cōſtitutæ Siſulfum ducē cum ſuis militibus in Italiā reuoca
uit, ut illū mitteret ad expeditionē, quam Etius Patricius in Gallijs ex omnibus imperij uiri/
bus cōflabat. Gēſericus uero Carthaginē Siſulfi ducis præſentia, omníꝗ præſidio deſtitutā
cernens, fœdera ſpreuit ac pacē cum imperatore & repu. conſtitutā, Carthaginéꝗ ocyus oc
cupata, eā urbē cædibus ac rapinis rerū omniū etiā ſacrarū ubiꝗ fœdauit. Nihil enim huma
ni habens, cūctis infeſtus maxime nobilitati & religioni, omnia diuina & humana exinani/
uit, epiſcopū & clerū omnē eccleſiæ Carthaginenſis expulit, loca ſacra aut ſuis dedit inhabi
tanda, aut Arianis attribuit inquināda, Sicꝗ Carthago illa pridem & tunc etiā præpotēs, à
Vādalis capta eſt, anno quingēteſimo trigeſimoquinto, poſtꝙ Romanis cœperat eſſe ſubie
cta. Obſcurus eſt & parū nobis notus Bonifacij comitis uitæ finis, nec aliud eſt quod de eo
certius habeamus ꝙ eum paulo poſt beatū Auguſtinum nō quidē uiolenta morte, ſed acer/
biſſimis cū animi angoribus, uita exceſſiſſe. Auguſtinū autē ſatis cōſtat tertio mēſe obſidio
nis Hipponi obijſſe, diuina ſubtractū clementia, ne patriā ſuā, quod breui euenit, à barbaris
capi diripíꝗ uideret. Nanꝗ licet Genſericus omnia cepiſſet, quæ à freto Gaditano ad Car/
thaginē uſꝗ ſunt ſita, Hipponē tamē ſicut Poſſidius in beati Aug. cuius fuit familiaris uita
ſcribit, menſes quatuordecim obſidere coactus eſt, priuſꝙ potuerit eā fideliſſimā reip. ciuita
tem ad deditionē uel uiribus uel pactione pollicitationibúſue ꝑducere. Affirmat Poſſidius
Bonifaciū comitatu Africæ functū eā defenſaſſe urbē, unde credimus ipſum poſtꝙ ſe à Van
dalis deceptū uidit ad Auguſtinū cōfugiſſe, & eius ſuaſiōe hoſtibus quoad potuit reſtitiſſe.
Scribit tamē Proſper totius orbis pace & cōſenſione mirabili Bonifaciū ab Africa ad Italiā
ꝑ urbē ueniſſe accepta magiſtri militū dignitate, qui cū reſiſtentē ſibi Etiū prælio ſuperaſſet,
paucos poſt dies morbo extinctus eſt. Sed cū Proſper partim multa illorū temporū ignora
uerit, partim ſeculares huiuſmodi hiſtorias neglexerit, qui magis eccleſiaſticas curæ habuit,
partim ita breuitati inſeruire conatꝰ ſit, ut pauca dilucide, multa dixerit obſcuriſſime, in hoc
Bonifacij uitæ fine minus ſibi ꝙ Poſſidio credimus. Quæ enim pax illa totius orbis eſſe po/
tuit ea tēpeſtate, cuius motuū euerſionū ſtragúmꝗ tāta fuit, támꝗ multos annos cōtinuata
calamitas ut nulla unꝙ ætas ſimilē ſit perpeſſa. Potitus Carthagine totámꝗ immaniū gen
tium rex Gēſericus Africā omnē, Aegyptū uſꝗ & Aethiopiā faciliter ſuo ſubiecit imperio.
Per quod tēpus fathiſcentē Romani imperij occidētalis ruinā, Valētinianus & Etius Patri
cius, nullis artibus, nullis uiribus auertere potuerūt. Siquidē Hunni apud Pānonias, poſt re
pulſam ab ipſo Etio habitā, prout diximus ſedētes Oſtrogothos, Zepidaſꝗ & alias gentes
uel Scythicas, uel circa Danubiū ſibi ꝓpinquas in maximū cogerāt numerū, à quibus exiſti
marūt omnes nō niſi maximā poſſe cladē calamitatémꝗ expectari. Effecitꝗ is terror, ut Bri
tannias tūc amiſerimus, quarū populi cupiebāt perſeuerare in Romani imperij ditione: for/
te enim ꝑ id tēporis, Britānia à Scotis Albiēſibus Pictíſꝗ agitati, ab Etio poſtularūt, ut co
pias ſibi mitteret, in illarū ſupplementū, quas Valētinianus ex Senonibus miſſas, paulopoſt
in Africā fecerat trāſportari. Etiū uero Gallicanæ expeditionis cura in primis occupauerat,
& Hunnorū apparatus, q dietim nūciabātur, deterrebāt, ne qui haberet copias diminueret:
Qua ratione nequiuit Britānorū precibus ſatisfacere, itaꝗ Romani ciues, qui Britanniā fre
quētes diuerſis reſpectibus inhabitabāt, & ipſi ſimul Britāni, ſalutis deſperatione animos ſa
ciēte, arma ceperūt, & tunc quidē Scotos Albiēſes, Pictóſꝗ, à ꝗbus agitabant prælio ſupe/
rarūt, ac in ulteriorē inſulæ partē recedere cōpulerūt. Sed paulopoſt cū Britāni ſeſe à Scotis
Pictiſꝗ diutius tueri diffiderēt, Anglicos Saxones datis in ſtipēdiū pecunijs, ex proximis
Germaniæ

Germaniæ littoribus cōduxerunt præsidio affuturos. Qui quidē Saxones cognomine Anglici, duce Vortigerio eorū rege, insulā ingressi, Scotos atq; Pictos represserunt prælio superatos. Sed & ipsi postea mercenarij Saxones, ambitione ducti, magis Britonibus q̃ Picti & Scoti hostes nocuerunt, Romanos enim ciues, & Britannorū primores, maiori ex parte uario mortis genere interfecerūt, ex eoq; tēpore cœperūt Saxones Anglici Britāniæ dominari. Interea Gēsericus postq̃ Africæ per annū dominatus fuerat ingentē contraxit classem. Et cū ea in Siciliā trajciēs magnā insulæ partē, incēdijs rapinisq; fœdauit. Erátq; is Genfericus Siciliā breui potiturus, nisi Valentinianus apparatum inuadendæ ex Hispania Africæ ostendisset. Sebastianū nanq; comitē à quo Halanos & Sueuos Lusitania pulsos diximus, iussit classem cōtrahere, & milites expedire in Africā traducēdos. Gensericus itaq; cū primū hæc in Lusitania fieri habuit exploratū, relicta Sicilia in Africā est reuersus. Sebastianus tamen nō perfidus magis q̃ leuis, Valētiniani labores adauxit. Nā & ipse tyrannidē affectās cum Vādalis & Visigothis fœdera inijt, per quæ sperauit posse Lusitaniæ dominiū obtinere. Nec imperatoris Valētiniani uires formidabat, si modo fœdera stetissent icta cū barbaris, à quibus Lusitaniæ latera fuissent aduersus uires imperij undiq; cōmunita. Sed ab ipsis barbaris deceptus occisúsq; perfidiæ pœnas dedit. Sebastiano interfecto, Visigothi, Sueui & Halani, Lusitaniam Taraconēsémq; Hispaniā & Aquitaniā cœperūt, ut nihil Ligerim inter fluuium, & eam Pyrenæi à qua oritur partem: à sinúq; Aquitanico, quantū maria Britānicum occanū & Balearicū ad Carthaginem nouā ambiūt: tunc fuerit reliquū, quod nō illi possederint barbari. præter Astures Cātabrósq;, qui pro sua fidei constātia Romanorū iudices conseruarūt. Ea cū intellexisset Theodosius imperator, Valētiniani uires ad occidētalis imperij tutelā & simul Africæ recuperationem nō sufficere intelligēs, ex suo oriētali supplere constituit: & ingentibus cōtractis copijs Ariouindū & Anxilā duces præfecit. Qui ilico in Siciliā nauigarunt, & tamen mora super morā trajciēdo in Africā facta, insulam diu presserūt, nec ulla in re aut nocuerūt Vādalis, aut Romano imperatori auxiliū attulere. Dum autē sic desident, Siciliámq; diripiūt, ab eodē Theodosio reuocati fuerūt. Constātinopoli nanq; & proximis ciuitatibus timere, & ad earū partiū tutelā, copias contrahere cogebatur. Nā Bleda & Athila Hunnorū, Ardaricus Zepidarum, Valamirq; Ostrogothorū reges coactas in magnum, ut diximus numerū copias, omne per Illyricum duxerāt: & illius prouincijs sæua populatione uastatis, Thraciā ad extremū inuaserāt. Quare ut tantā barbariē repelleret Theodosius prædictos duces ex Sicilia cum omnibus copijs reuocauerat. Athila autē quis fuerit, maxime docet Priscus historicus. Is enim Priscus à Theodosio iuniore, cuius esset epistolarū magister, ad dictos Hunnorū reges orator in Scythiam missus impatori scripsit, ingentia se flumina trāseuntē ad loca peruenisse, ubi dudū Indigoia Gothorū fortissimus, Sarmatum dolo occubuerit: indeq; nō lōge ad uicū in quo rex Athila morabatur accessisse: uicum inquam ad instar ciuitatis amplissimæ. In quo lignea mœnia ex tabulis nitentibus fabricata uidit, quarū tabularū compago ita solidum mētiebatur, ut uix ab intēto posset iūctura tabularum comprehēdi. Erāt triclinia ambitu prolixiore distincta, porticúsq; in omni decore dispositæ. Area uero curtis, ingēti ambitu cingebatur, ut amplitudo ipsa regiā aulā ostentaret. Hæc sedes erat Athilæ regi barbariē totā tenenti. Hæc captis ciuitatibus habitacula præponebat. Is nanq; Athila patre genitus est Mundizico, cuius fuere germani, Ottar & Rohas, qui ante Athilā regnū tenuisse narrātur. Post quorū obitū, cum Bleda germano Hūnorum successit in regno. Erat uero Athila superbus incessu, huc illuc circūferens oculos, ut elata potētia ipso quoq; in motu corporis appareret: bellorū quidē amator, sed ipse manu tēperans, consilio ualidissimus: supplicātibus exorabilis, propitius autē in fide semel susceptis: forma breuis, lato pectore, capite grādiore, minutis oculis, rarus barba, canis aspersus, simo naso, teter colore, originis suæ signa præ se ferens. Ipsis itaq; Hunnorū, Zepidarum, Ostrogothorúmq; regibus dum resistere curaret Theodosius, pestilentia correptus interijt. Quod cum intellexisset Valētinianus pacem cum Genserico Vandalorū rege constituit, certisq; spatijs Africa impatori Romano, & Vandalis est diuisa. Eam enim pacē Gēsericus multum anxie exoptabat: quia ortā inter suos seditionē, factámq; in caput suū cōspirationem, nō prius armis cōprimere audebat q̃ Romani imperatoris periculo leuaretur: qui quidē Gēsericus postea castigatis in cōtione militibus, seditione cōpressa, pfidos nihil ultra suspicatus, militū & ducū ingentē numerū securi pcussit. Suffectus erat interim apud Cōstātinopolim defuncto

Theodosio

Theodoſio Martianus:Qui ut Hũnis, Gepidis & Oſtrogothis integer cæteris'ꝗ ſolutus cu
ris paratior reſiſteret, cũ Genſerico Vandalorũ rege, ſicut Valentinianũ feciſſe nouerat,atꝗ
cum Perſis indutias eſt pactus,in Hũnos uero Zepidas & Oſtrogothos miſit Arneſtidem
magiſtrum militũ,qui apud Martianopolim illis congreſſus prælio ſuperior fuit:ſed poſtea
cum auide nimis & incaute bellũ gereret,eũ Athila circumuentũ ſuperatum'ꝗ interfecit:&
tamen nulli dubiũ tunc erat,quin Martianus imperator præſtãtiſſimus,quatuor reges illos,
Hunnorũ,Zepidarum & Oſtrogothorũ,tantã barbarorũ colluuionem trahẽtes,aut ad diſ/
ſidium ſeductos,aut cõmeatu interclusos breui fuerit cõfecturus,ſi modo in Illyrico & pro/
ximis Conſtãtinopoli prouincijs fuiſſent diutius cõmorati. In ea enim nobilitatis opum'ꝗ
paritate,nõ ſatis concordes erant : quin cœperãt eorũ aliqui Martiano credere multa polli/
centi,ſi Athilã reliquiſſent.Sed unicus ardẽtioris callidiſſimiꝗ ingenij Athila ipſius impera
toris conſiliũ occupauit.Nam fratrẽ ſuã Bledam uirũ mitioris ingenij, cingẽdæ muro urbis
Budaliæ operi intẽtum, per fraudẽ peremit, quia & periculoſas prohiberet expeditiones,&
reges qui copias cõiunxerant, ſocios ac tanꝗ fratres, non ſubditos ab illo haberi,tractariꝗ
contẽderet.Ipſo autẽ Bleda interfecto,Andaricũ,Zepidã,Valemirem'ꝗ Oſtrogothum re/
ges ſubditos ſibi potius ꝗ ſocios Athila habere cœpit,dux'ꝗ poſtea eos tanꝗ ſui exercitus
duces,quocunꝗ effrenis libido illũ audaciáꝗ traxerũt.Itaꝗ Athila præcluſum Martiani co
pijs,ad Cõſtantinopolim proximas'ꝗ ciuitates acceſſum intelligens, ſtatuit emigrare.Neꝗ
enim tãtos exercitus,in uaſtatis tãtóꝗ preſſis tẽpore Pãnonijs & Illyrici prouincijs diutius
alere potuiſſet:uerebatur uero ne Romani & Viſigothi,cõmunes ſibi hoſtes, intellecta quã
deſtinauerãt in occidẽtalis imperij demolitionẽ profectione , fœdus arma'ꝗ cõiungerent,
hinc utroſꝗ anniſus eſt tãdiu quietos reddere,quoad in eorũ intima penetraret,ac illis coë/
undi præriperet facultatẽ.Etiũ itaꝗ amiciſſimũ hominẽ primo tẽtauit,cũ quo paterna origi
ne Meſio ipſe & Bleda frater Ioãnis tyrãni tẽporibus,de trãſitu in Italiã fœdera,prout oſten
dimus inierãt:ipſi autẽ Etio multa in Romani imperij inſtaurationem eſt pollicitus,ſi perſu
gas ſeruos ſuos Viſigothos,per ſuã & Romanorum à bello ceſſationẽ,punire liceret:Theo
dorico autẽ qui per id tẽporis Valliæ in Viſigothorũ regno ſucceſſerat, perſuaſurus multis
uarijs'ꝗ rationibus eſt uſus, maxime tamen acceptas ſæpenumero clades, impẽdens'ꝗ con
tinuo à Romanis iniuriarũ tenaciſſimis excidiũ memorauit , orauit'ꝗ ut partitũ potius cũ
Hunnis,Oſtrogothis & Zepidis cõſanguineis,occidentale imperiũ ſecurus retinere,ꝗ ſub
perfido & ſuperbo hoſte Romano,tremens periclitari mallet.Effecit tamen uniuerſum iam
peruagata orbẽ Athilæ ſuperbia,& multarũ gentiũ prouinciarum'ꝗ calamitatis recens me
moria,eius quod Athila tãtis quærebat artibus oppoſitũ.Nã quos fraudulẽtis pollicitatio/
nibus pellectos decipe conabãt,Romani & Viſigothi animos arma'ꝗ iunxerũt.Etius itaꝗ
fœderibus cũ Theodorico Viſigothorũ rege ictis quãtacunꝗ potuit auxilia ex ſubiectis im
perio ꝓuincijs Italia'ꝗ cõtraxit,miſit'ꝗ ad omnes Romanorũ quondã prouincias oratores:
quorũ ſuaſionibus adducti Burgũdiones,Meroueus rex Francorũ,qui Clodioni patri mor
tuo ſucceſſerat,& rex appellatus erat.Saxones,Riparioli,Lambriones,Sarmatæ,Lutetiani,
in eadẽ cõtra Athilam fœdera conſenſerũt.Contraxit uero pariter & patrijs eduxit ſedibus
Athila,nõ Scythiæ modo populos, ſed ad latiſſimã quoꝗ Danubij orã undiꝗ expoſitos.In
quibus notiſſimi fuere ſupradicti , Ardaricus Gepidarũ , Valemir, Theodemir, Vindemir,
fratres,Oſtrogothorũ reges,atꝗ Marcomãni,Quadi,Eruli,& Turingi,quæ ad quingẽta ar
matorũ milia fuiſſe cõperimus.Cũ itaꝗ deſperaſſet Athila, quæſita ꝑ eas ſimulationes frau/
déſꝗ utriuſꝗ hoſtis pace,Germaniã eſt ingreſſus,& ea incẽdijs,rapinis,cędibúſꝗ multis in
locis uaſtata trãſiuit in Gallias:primũ uero in Remẽſes ducens eorũ urbẽ corona cinxit.Sed
cum ciues tãdiu reſiſtere conarẽtur,quoad diuitias in prædã ſpõte permiſſuri,ab immaniſſi
mo hoſte ſeruitutẽ internecionémꝗ deprecarẽtur,refractis ſubita ui mœnibus irrupit exer
citus , tantáꝗ ſæuitia cædibus& ſanguine indulſit , ut nec ſexui pepcerit gladius nec ætati.
Eáꝗ in ſæuitia in ſanctũ uirum Nicaſiũ urbis epiſcopũ,ætate decrepitũ eſt graſſatũ,ex cuius
ore poſtꝗ abſciſſum corpore caput iacebat,diuini eloquij carmina ſunt audita.Poſt multas
inde cõmiſſas minoribus in locis & oppidis cum cædes , tum rerum omniũ etiam ſacrarum
direptiones, ſecunda ad Aurelianos Athila fecit caſtra : ſed duxerat interea in Vaſconiam
Etius,& Romanis legionibus,Theodorici apud Tholoſam ſedentis , Viſigothorumꝗ co/
pijs coniunctis ſociorum copias ſummo ſtudio contrahebat. Quod cũ intellexiſſet Athila,

primo

primo quid faceret dubius fuiſſe fertur. Nam qui ſemper paruifeciſſet Viſigothos, Halanos, Sarmatas, Saxones ab Hunnis ſæpe ſuperatos fugatosq;: Gallos item & Francos accedẽtes facile ſpreuiſſet, niſi ſummam Etij uirtutem, & rei militaris peritiam ſibi cognitam timuiſſet. Conuertit ergo animum homo barbarus ad gentis ſtoliditatem, & aruſpice accito, exta ritu patrio inſpici curauit. Aruſpice autem dubium prælium ac magnam ſuorum cædem, ſed primarij hoſtiũ ducis necem portendi renunciante, in prælium exarſit: haud quaq; dubius, quin ſublato, ut ſignificari exiſtimauit, Etio, ſi etiã maiorem ſui exercitus partem amiſiſſet, cum reliquijs copiarum, & ſupplemẽtis quæ facillimũ duceret comparare, urbis imperio potiretur. Qua adductus ſpe, omiſſa Aurelianorum obſidione, in Vaſconiam duxit. Oppoſiti tales tantiq; exercitus, quantos in Europam nullos unquam conueniſſe conſtat: in ſubiectis Tholoſæ campis, Catalaunicos tunc uocabãt, acies in hunc modum, prout refert Ablabius, ſtruxere. Athila imbellem mulierum puerorumq; turbam, inter carros, quorũ uis maxima ſuo exercitui inerat, ad proximos colles primũ ſemouit, & inde ſtructa apertis cãpis acies, ſeſe cum Hunnis medium locauit, Oſtrogothos uero reges Valamirem, Theodemirem, ac Vindemirem, ſiniſtro: Ardaricum Zepidam dextro cornibus præfecit. Structuros autem Theodoricum Etiúmq; tardauit, comperta Singibaris Halanorum regis perfidia, quem reſciuerunt ab Athila corruptum cõſtituiſſe, cum primum pugnam conſeri eſſet cœptum, ex cornibus in quorum altero locari ſperauerat ad hoſtes tranſire, & laborãtibus in prælio Romanis & Viſigothis, à tergo inſtare. Veriti tamen duces, ne ſi in perfidum Singibarem acerbius decernerẽt, Halanos peſſimo loco & tẽpore abalienarẽt, & duplici damno eos quibus carerent hoſtico adderent exercitui: diſſimularunt. Singibaréq; quid fieret ignorante, municipij quod Tholoſæ proximum ille obtinebat portas, ab extra obice munierũt, & ſtationes ne Hunni poſſent ingredi addiderũt: ipſum uero regem cum Halanis curarunt acie media inter auxilia contineri: Theodoricus exinde cũ Thoriſmundo filio, & Viſigothis, ne Oſtrogothis concurrerent, ſiniſtrum: Etius cum Romanis & Burgundionibus, ac Meroueo Francorum rege dextrũ cornua tenuere. Forte erat in campo tumulus, utriſq; caſtris pari ſpatio proximus, de cuius opportunitate, ut apparuit, maxima, cũ utriuſq; exercitus duces certaſſent, occupauit Thoriſmũdus: concurrentibus inde cornibus prælium ubiq; eſt initum pro numero & multitudine maximũ, atrociſſimúmq;: ſed in tanta barbarorũ quæ utriſq; inerat caſtris colluuione, adeo multiplex, adeo uarium, ut nec ipſi qui aderãt pugnatores intellexerint, quo ordine ſit commiſſum. Cædem uero inauditã, riuos ac medio in campo ſanguinis torrentem fuiſſe ſcribẽtibus faciliter cõſentio, quod neceſſe fuit accidere, cũ hinc Romanæ legiones armis inſtructæ, tantam haberent in quam iratæ ſæuirent, inconditã ac propè inermem hoſtium multitudinem, inde ardẽtes inter ſe ſummis odijs Scythæ mutua feritate ac ſæuitia concurriſſent. Dum autem recedentes Hunnos & in fugam cõuerſos ardentiori animo inſequitur Theodoricus, ſuorum magis preſſura alliſus, quàm hoſtiũ ferro interfectus occubuit, & tunc prælium quod ad ſerum diei erat cœptum, in dubiámq; noctẽ continuatum, interuentu umbrarũ utrinq; diremptũ eſt. Athila poſtq; ſe magna cum clade ſuperatũ uidit, intra carrorum ſepta cõfugit, ſcutatisq; in circuitum, ut ualli ſpeciem pro carris ſtantes exhiberẽt, diſpoſitis, ſagittarios adiunxit, uim hoſtiũ quæ improuiſa fieret, quoad acies ſtrueretur propulſaturos. Et ne aut uiuus in hoſtium poteſtatẽ ueniret, aut mortuus careret ſepultura, iumentorũ clitellas in ſtruem cõgeſſit: in qua ſi durius quid accidiſſet, ſe gladio à domeſticis cõfodi, ac ſubiectis ilico flãmis cremari iuſſit. Cæſa fuiſſe eo in prælio ex utroq; exercitu centum & ſexaginta quinq; milia qui minus, qui plus centum octaginta ſcripſerunt. Mane Thoriſmundus inuentum Theodorici genitoris cadauer, regij funeris pompa Tholoſam deferri, & ſe à Viſigothis regem declarari ac ſalutari fecit. Et conuenientibus ad Etij tentorium ducibus, Etium Thoriſmundus cæteróſq; exercitus duces, ut uictoria uterentur primus omnium eſt hortatus. Sed Etio non minus Viſigothorum, Halanorum, Sueuorúmq; & Burgundionũ ac Francorũ, q; Athilæ & Hunnorũ ſuſpecta erat potẽtia, ideóq; alia mens ſibi aliudq; cõſiliũ fuit. Hunnos enim Zepidas & Oſtrogothos ſicut opinabatur eneruatos, & diſciplinæ militaris ignaros uoluit conſeruare. Quia exiſtimauerit, eo ſublato exercitu, alios qui ſecũ uicerãt barbaros, prouinciarũ imperij direptionibus aſſuetos, & Romanam militiã propè edoctos, reddi reip. damno ac excidio fortiores: hinc laudatũ, in maximamq́ue ſpem erectũ Thoriſmundũ admonuit, ut fratrum qui domi mãſerant ambitioni

occurreret,

occurreret,ad ſuſcipiēdámq; paterni regni gubernationē feſtinus accederet. Quod cum ille
libens facere pergeret,cæteri principes & populi, qui Romana ſecuti erant ſigna,Etio dimit
tente,in patriam ſunt reuerſi. Athila poſtquam tanto tremore, quantus non magis ipſum,
quàm eius inuaſerat exercitum,ſeſe uidit liberatum,in Tungros Trecenſésq; duxit,& ſtra/
ges ac maxima edidit incendia.Confractum inde & lacerum,ſed maximum trahens exerci
tum in Pannonias rediȷ̃t:uariant hoc in loco ſcriptores. Nā ſunt qui Athilam reparato exer
citu iterato in Gallias,aliȷ̃ qui in Dalmatiam duxiſſe, & denuo in Pānonias prius reuertiſſe
dicant,quàm in Italiam ſe cōtulerit.Quorū errorem nobis manifeſtum refellere omittimus.
Athila nanq; copiȷ̃s quas Catalaunici campi clades comminuerat, ſupplemento & auxiliȷ̃s
ad primi exercitus magnitudinē inſtauratis,non ultra Gallias ſed ipſam Italiā inuadere con
ſtituit.In quam ducturus,primum Illyrici ſinus oram circumuectus eſt,& Tragurium,Sibi
nicum,Belgradum,Iaderam,Signiam,Polam,Parentium,Hemoniam:quæ oppida tunc in
Martiani imperatoris Conſtantinopolitani cura eſſent nullo firmato præſidio diripuit,in/
cendit.Ad Arſiam uero fluuium & Tergeſtinum ſinum Italiæ limites, nōnihil repperit co/
piarum,quas præfectus Liburniæ & Aquileiæ Valentiniani dux,ut commiſſam ſibi prouin
ciam tutaretur, adduxerat. Sed ilico repulſus miles Romanus intra Aquileiam ſe recepit:
cuius fuga terrori addita,quem nomen Athilæ pridem dederat, effecit ut ciues Aquileiani
mulieres liberóſq;,quorum ætas armorum impatiens eſſet, ad Grandenſem inſulam mitte/
rent,theſauros illuc & ſacra ac ſupellectilē tranſportantes.Obſedit itaq; Aquileiam Athila,
ac omnia aduexit,excitauitqúe machinarū genera, oppugnationibus neceſſaria. Sed urbs
ualidiſſimis cincta mœnibus, probe à ciuibus Romanóque præſidio defenſabatur: quare
Athila ne illic ſedendo tempus uſq;quaq; tereret, immunita regionis oppida expugnauit:
quorum pleraq; facillimum fuit capere, quia oppidani mulieribus liberis & precioſioribus
quibuſq; eductis,in proximas inſulas commigrarāt: ſic Caprulas Cōcordienſes,Altinates
eas ſex incoluerunt inſulas: quibus nunc eſt ab Altini oppidi tunc opulenti ſex portis no/
men,Torcello,Maiorbo,Buriano,Amoriaco,Cōſtantiaco & Aimano:protracta enim eſt
triennio ea Aquileiæ obſidio:quo in tempore ſatis conſtat Gratianum Conſtantinopoli im
peraſſe: Genſericum apud Africam, Merouеum apud Francos regnaſſe,Burgundiones in
iam prout & nunc ſuis Galliarum ſedibus:Thoriſmundum Sueuos,& Halanos in Hiſpa/
niȷ̃s,Aquitania & Vaſconia quietos fuiſſe.Sed de Valētiniano tunc Romæ imperāte quid
egerit nihil referri inuenimus.Hinc cum Athilam barbaróſq; iam capiēdæ Aquileiæ deſpe
ratio cepiſſet, ipſum regem ferunt uigilantiſſimum ſpeculandi,quod ſæpe faceret,gratia cir/
cum urbis mœnia equitaſſe:& caſu aduertiſſe ciconias ex altis turribus pullos efferre: qua
lætatus auguriȷ̃ inſania, ſociȷ̃s dixit futurorum præſcias aues filios deportare urbe, quam
nouerint perituram:Barbaris exinde ſuis in prælium cōuocatis ad arma undiq; eſt concur/
ſum.Cum Athila ſolito acrius in oppugnationē incubuiſſet, urbe quam diu obſederat bre/
ui fuit potitus.Sentiunt aliter hoc in loco, qui Venetorū reip. res geſtas ſcripſerūt,initiȷ̃que
dicunt monumētis eccleſiæ Aquileiēſis:narrāt enim eos ciues & Romanos qui Aquileiam
triennio defenſarant, cum famem diu toleratam ultra nequirēt perferre,ſtatuas omnes quæ
in urbe ſunt repertæ,per mœnia & in propugnaculis noctu diſpoſuiſſe,ut interdiu uideren
tur eſſe milites in ſtationē more ſolito collocati, cáq; fretos fallēdi opportunitate Aquileien
ſes,prius migraſſe gradum quàm huiuſmodi dolum hoſtis aduerterit:quem quidē hoſtem
faciunt uiſis auibus quæ ſtatuas ſecuræ inſiderēt,doli admonitum,refractis mœnibus irru/
piſſe.Quod ſi uerum fuiſſe cōcedetur,gloria carebit mulier nomine digna, quam cæteri aſ/
firmant ſcriptores,uiſis conciuium mulieribus,quæ forma præſtantes in libidinem ab hoſte
traherētur,ne pudicitiā & ipſa amitteret, ex ſummis ædibus in ſubiectū Natiſonē fluuium
ſeſe obuoluto capite præcipitem dediſſe. In quo autem nullus diſcrepat, ingreſſus urbem
Athila aduſq; ſolum eam ſubuertit. Inde mouens Paduam, Vicentiam, Veronam, Medio/
lanum, Ticinum, quæ Papia dicitur, cepit: ciues enim excidium quod timebant deditionis
facilitate deprecari ſperantes,quamprimū aditi erant ſeſe Athilæ permittebant.Sed eas im
manis barbarus ciuitates commiſſis ſine aliquo humani iuris reſpectu cædibus dirupit,&
quātū per incēdia fieri potuit,lacerari ſubuertiq; curauit.Romani tūc & cæteri Italiæ populi
Athilam qui ſe dei flagellum terrorémq; populorū diceret, ac re ipſa oſtēderet,horrēdo pa/
uore expectabant.Quod cū Leo pōtifex Romanus eius nominis primus cerneret,mœſtus

compa/

compatiensq́; populis, atq; etiam hortante Valentiniano, legationē ad Athilam pro cun/
ctorum salute suscepit: repperit autē illum apud Mincium castra habentem: ferunt nanq; re
gem ipsum quid faceret dubium, ab ulteriori progressu à cōmilitonibus exercitusq́; sui du/
cibus aliquamdiu fuisse deterritum, quia illi memorarent ac in malum uerterēt præsagium
Halarici casum, qui parum captæ urbi ac Italiæ superuixit. Pendentē tamen in Italiæ deso/
lationē, ad quā eum ingenij ferocitas trahebat, facundus pontifex orando molliuit, effecitq́;
ut omissa Italia, ad propria redire regna promiserit. Quæ res omnē exercitum in admiratio
nem adduxit, sciscitantibus uero causam, respondisse Athilā fama est, non se præsulis addu
ctum oratione id fecisse: sed magis duorū qui strictos tenentes gladios adstabant, necē sibi
ac exercitui cōminantes, & hi Petrus & Paulus apostoli fuisse creduntur. Profectū Italia &
iam in Norico superiori, quam nunc esse partim Austriam, partim Bauariam diximus, sta/
tiua ducentem Athilam Honoria Valentiniani Imperatoris soror, per eunuchum pellexit,
ut sese cupientissimā in uxorem precibus minisq́; à fratre extorqueret. Id autem magna uer
borum instantia Athila intentauit, impetraturumq́; se nouit, & tamen homo luxu perditis/
simus cōtinere nequiuit, quin multis quas haberet, & secum in exercitu traheret uxoribus,
aliam cui Ildiconi erat nomen adderet: cuius nuptiarum beneficio, mors eum opportuna è
medio sustulit. Nanq; post conuiuium profusius hilariusq́; celebratum, resupinus alto in so
pore cū demersus esset, sanguis è naribus profluens, uitalibus oppletis meatibus, eum neca
uit. Quod quidem illa nocte scribunt multi cognouisse per somnium apud Constantinopo
lim Martianum, cui uisum sit uidere Athilæ arcum, quo armorum genere Hunni in primis
uterentur, fractum esse. Quartū tunc & quadragesimū imperium annum inclinabat, prout xliiij. an/
facile intelliget, qui ab undecimo Archadij & Honorij Imperatorū anno, in undetrigesimū ni inclina
Valentiniani principis, in quo Athila obijt annum, præteriti temporis rationē uolet com/ tionis.
putare. Et intra id tempus Germaniam omnē, Datiam'q; & Sarmatiam, & cæteras prouin
cias ad Danubiū Rhenum'q; sitas, perdidit Romana respublica. Hispania quoq; ulterior,
Aquitania & Vasconia, atq; illa Eduensium Vesuntionum'q; Galliæ pars, quam Burgun/
diones anno urbis captæ secundo ceperunt, sunt amissæ: pariter factū est anno inclinantis
imperij sexto & uigesimo, de Senonensi Parisiorum Francis subiecta. Quarum omniū pro xxv. an/
uinciarum nulla postmodum pro Romanorum imperio est recepta. Athila mortuo, Vala/ no incli/
mir & Theodemir fratres Ostrogothorum, & Ardericus Zepidarum reges, primi sese in nationis
libertatem uindicarunt, eorum'q; exemplum exinde secuti sunt Marcomāni, Quadi, Eruli, imperij
& Turingi, Hernacum & Eurich Athilæ filios, ne patris exemplo uiribus reassumptis ty/ Franci.
ranni fierent, relinquentes. Quod cum ipsi ægre ferrent, Hunnorum reguli in Valamirem,
Theodemirem & Ardericum, seditionis autores, arma sumpserunt, enisi'q; sunt incautos
eorum exercitus adoriri. Sed ad primos qui apparuerūt motus Ardericus Zepida rex con
gressus Hernaco, illum triginta armatorum milia habentem prælio superatū interfecit. Va/
lemir autē Theodemir'q; suis arma corripere iussis, tanto in Durich incubuerūt pugnandi
ardore, ut fractis Hunnis magna'q; cum occisione repulsis, Regulus intra Scythiam fue/
rit, & semper postea Hunni in Ostrogothos arma sumere formidauerint. Anno qui mortē
Athilæ est secutus, Valentinianum Imperatorem, Transila Etij commilito occidit Romæ
in ducis sui de se deq; republica optime meriti iustissimā ultionē: quod tamen facinus idē
Transila nunquam ausus fuisset, nisi eum impulisset adiuuisset'q; idē maximus Patricius, à
quo Etius pariter fuerat interfectus. Agnellus uero Rauennas qui gesta pontificū ecclesiæ
Rauennatis, anno nunc sexcentesimo tertiodecimo scripsit, eundem Valentinianum dicit
occisum fuisse Romæ, in loco qui diceret̄ ad Laurum: sed eo anno quo Athila Aquileiam
diruit, quo item anno Rauennam dicit tanto incendio conflagrasse, ut maiorē diuitiarum
partem absumpserit. Est etiam apud eundem Agnellum, Valentinianum, qui annū agens
decimum Honorio patruo fuerit suffectus, magnam annorum triginta quibus imperauit
partem, egisse Rauennæ, cuius urbis episcopo, quatuordecim ciuitatū subiecit episcopos,
Arimini, Cæsenæ, Foriliuij, Foripopilij, Fauentiæ, Foricornelij, quæ & Imola, Brinti, Bono/
niæ, Mutinæ, Regij, Parmæ & Placentiæ. Eas enim ciuitates uidemus postea ab Aripertho
Longobardo, Pipino & Carolo Francis regibus, sub exarchatum Rauennatē, de quo di/
cemus, fuisse cōstitutas: & Brinthum dicit Agnellus, quæ ciuitas erat propinqua Bononiæ,
ante ætatis suæ tempora fuisse destructam, in cuius locum conijcimus castrū quod corrupte

dicitur Britonum, fuiſſe reædificatum. Opera Valentiniani narrat Agnellus fuiſſe ampliata
inſtauratáq; Rauennæ mœnia, & pariter uel ipſius uel Placidiæ genitricis cura & impenſis
eccleſiam ſancti Ioannis euangeliſtæ, quæ nunc inſignis uiſitur, eccleſiã ſancti Stephani in
Arimino fuiſſe conſtructas. Ornauit item Valentinianus Ioannẽ epiſcopũ Rauennatẽ pal
lio ex candida lana confecto, quo ſolus tũc Imperator uteretur. Quod quidem ſuperbiæ in
centiuum effeciſſe uidemus, ut epiſcopi Rauennates eas habuerint cum Romanis pontifi/
cibus paritatis contentiones, de quibus ſuo tempore dicemus. Subrogatus autẽ eſt Valen
tiniano Maximus Patricius Romanus ciuis, qui ipſum Etium´q; interfici curauerat. Is Eu/
doxiam, quæ Valentiniani uxor fuerat, precibus minis´q; renitentem rapuit, & ſibi uiolẽto
matrimonio copulauit, legiones per eam & prouincias conciliare confiſus. Id uero mulier
adeo ægre tulit, ut ſcelus tyranni ſtatuerit immaniſſimo ſcelere uindicandum: uiro enim pe
tenti ſatisfacere ſimulans, nuncios quidẽ cõfirmandis prouinciarum magiſtratibus, ipſis´q;
prouincialibus dimiſit, ſed per ipſorum nunciorum quempiam, cui plurimum fideret, Gen/
ſericum Vandalorum & Africæ regem hortata eſt ad urbis Romæ Italiæ´q; ſubijci, prout
oſtendebat, paratiſſimarum inuaſionem. Itaq; Genſericus tanto lætatus nuncio, omnes qui
arma ferre poſſent Afros & Mauros, æque ac Vandalos, trecenta, ut referũt, hominũ milia
nauigio impoſuit, & in Italiam nauigauit. Ad cuius improuiſi potentiſſimíque exercitus
aduentantis nuncium exterrita ciuitas Romana, in montes ſyluas´q; & munitiora oppida
populariter demigrauit. Maximus uero tyrannus, dum fuga & ipſe ſibi conſuleret, ab Vrſo
milite Romano occiſus fuit. Erat item per id temporis ſuperſtes uir ſanctus Leo pontifex,
cuius prece & ſuaſionibus Athilã oſtendimus Italia exceſſiſſe. Is pater pius in tanta omniũ
trepidatione, ſibi ſecuros paucos adducens ordinis ſui conſeruos Chriſti, ſuperbum adijt
Genſericum, eum´q; priuſquam urbem ingrederetur orauit, ut ſi libitum foret, prædam ciui/
lis gazæ militi permittere curaret, ſacra dimitti intacta, & à ruinis incendio´q; urbis populo
uacuæ abſtineri: minime tamen ualuit ſancti pontificis autoritas apud regem Barbarum,
qui Ariana hæreſi inquinatus, haud aliter quàm apud Africam fecerat, templa ſacras´que
ædes ſimul cum reliquis urbis partibus diripi permiſit. Quatuordecim dies Romanum po/
pulum urbe abfuiſſe omnes concordant ſcriptores. Et cum Barbaros inde profectos Cam/
paniam petiuiſſe dicant, conuenit inter eos, Eudoxiam & filiam ex Valentiniano ſuſceptã,
ſimul cum ſpolijs ex urbe contractis, intra eundem quartumdecimum diem, iuſſu Genſerici
in Africam nauigaſſe, atque opifices fabros´q; quoſque peritiores ingentem turbam urbe
eductos, ſecum tranſportaſſe: unde crediderim ciues quidem ſenatorij equeſtris´q; ordinis,
& alios honeſto natos loco ditiores, urbe relicta ſeſe in tuta recepiſſe, alios uero opibus te/
nues manſiſſe. Quos irata Romanis mulier aſportauit; Egreſſi urbe Barbari, Campaniam
longe latéq; populati obſederunt Capuam, quæ ui expugnata direptáq; ad ſolum uſq; de/
ſtructa eſt. Quæ cauſa impulit ſanctum uirum Paulinum Nolanæ urbis epiſcopum, ut in
captiui unius redemptionem ſemetipſum dederit pro ſeruo in Africam deferendum. Qui
factus ex epiſcopo hortulanus, tantam tribuente deo eſt apud Barbaros gratiam conſecu/
tus, ut omnes Nolanæ urbis captiuos ſibi donari obtinuerit, in patriam reducẽdos. Et cum
totius regionis Campaniæ oppida idem attriuiſſet Barbarorum furor, ad Neapolitanam
urbem eſt uentũ. Qua mœnium firmitate, & ciuium robore munita pertinaciter reſiſtente
Genſericus obſidione ſoluta, in Africam redijt. Sextus is erat Martiani Imperatoris annus,
ab imperij inclinatione octauus & quadrageſimus. Quo in tempore Romani urbe frequen
tata Auitum ſenatorij ordinis Romanum delegerunt Imperatorem, cum quo Martianus
mitiſſimi uir ingenij, damnis & periculis occurrere cupiens, quæ noui rerum motus parere
conſueuerũt, fœdera inijt, ſecundum quæ reſpublica utrobique ſalubriter adminiſtrari poſ
ſet. Annos tunc ſeptem Thoriſmundus Viſigothorum rex, poſt Cathalaunici campi præ/
lium, ſeſe continuerat intra Vaſconiam Tholoſam´que: partim namq; ſucceſſus Athilæ ti/
muerat, partim expectauerat, quem in locum euaderet res Romana. Qui Athilam necatũ
Etium Valentinianum´q; occiſos, & Romam à Vandalis expilatam eſſe audiens, omnem
poſtergauit Romani imperij reuerentiam. Romanum nanq; imperium à ferrea firmitate,
in teſtaceam deuenerat fragilitatem. Cepit´q; tunc Thoriſmundus Hiſpaniam citeriorem,
& Galliæ ciuitates extra Burgundionum Francorum´q; ditionem, ac ultra Ligerim conſti/
tutas. Lugdunenſem uero Anitiæ prouinciã, uſq; Maſſyliam Burgundio occupauit: Et ſolã
Narbonen/

Narbonenſem prouinciā cum his quæ Ligerim inter & Rheni fluenta ſunt, tunc tutatus eſt
Geruandus quidam Romanus, qui in illa præfectus à Valentiniano fuerat conſtitutus. In/
terea Martianus cum orientalem rempublicam feliciter adminiſtraret, ſeptimo imperij ſui
anno diem obijt, ſubrogatusq́; eſt ſibi Leo, quem urbs Conſtantinopolitana primum ex
Græca progenie Imperatorem habuit: quanquā perhibent aliqui nō Græca eum, ſed Beſſica
progenie oriundum. Per cuius tempora (ſedecim nam annis imperauit urbem Romam, Ita
liamq́; & uniuerſum Romano principi cōmiſſum imperium) uarij motus laboresq́; agitaue
runt: quibus referendis, ſi minime adiuuāt omnes, quos legerimus ſcriptores, dolendū ma/
gis quàm mirabile uidetur, cum eo in ſeculo quod iam fluxerat, ingenia quæ prima clades
Gothica Romæ reperit, aut ipſo ſenio interiſſent, aut ferro, & bonarū artiū ſtudia interim
cum pace & otio eorū fomitibus omnino ceſſaſſent. Itaq; primo Leonis imperij anno, cum
Auitus Romæ mortuus eſſet, Maioranum quendam, exercitus apud Rauennā Leone ſua/
dente, imperatorē aſſumpſit, & anno imperij tertio interfecit apud Terdonam Ciſalpinæ
Galliæ ciuitatē. Subrogatus uero eſt illi per Romanos Seuerianus, cuius patriam gentē ue,
aut cognomen nullus refert ſcriptor. Sed is quicunq; fuerit, eius imperij initio, Halani duce
Biorgo eorum rege, per montes Tridentinos Italiam ſunt ingreſſi. Fuerunt autem ex illis
qui primo inclinantis imperij anno, cum Burgundionibus, Vandalis & Sueuis Gallias irru
perūt: & poſtea ob acceptam à Conſtantio comite cladem, ad Vandalos in Bethicam con/
fugerunt, demumq́; Vandalis in Africā tranſmittentibus, à Sebaſtiano pulſi ſeſe in Viſigo
thorum poteſtatē permiſerunt. Miſſus in eos à Seueriano imperatore Rithiner gente Go/
thus, ſed ipſius Seueriani ſenatusq́; conſulto in Patricium allectus, Benacum inter lacum &
Bergamum urbem, ſeſe illi cum exercitu oppoſuit, conflixitq́; de hoſtili exercitu magna oc/
cidione ſuperato, Biorgum regem occidit. Seueriano interim tertio imperij ſui anno Ro/
mæ defuncto, Anthemius, qui fuerat Martiani imperatoris gener, in imperatorem eſt ſuffe
ctus. Cuius imperij initio, Geruandus, quem oſtendimus fuiſſe Narbonenſis Galliæ præfe/
ctum, tyrānidem aſſumpſit, qui ab ipſius Anthemij imperatoris ducibus prælio ſuperatus,
captusq́; in exilium eſt actus. Nec prius ille ſedatus fuit motus, quàm alterum Romæ exor/
tum motum idem ſedauit Anthemius: à quodam enim ſuſcitatus erat, cui Patritio fuit no/
men, tyrannidem affectante. Quam nactus uti exiſtimauit optimam tantorum motuū oc/
caſionem Genſericus Vandalorum rex, ingentem ex omnibus Africæ littoribus contraxit
claſſem. Cui cum innumeras impoſuiſſet copias, ad littora Italiæ nauigauit, nequaquam po
tiri poſſe diffiſus imperio urbis & Italiæ, quod pridem ardentiſſime concupiſſet. Eam claſ/
ſem cum in Africa parari intellexiſſet Leo imperator, Anthemio principi Romano opem
ferre conſtituit, & Baſiliſco Patricij ordinis, cuius ſororem nomine Verrinam Anthemius
habebat uxorem, eius belli duce declarato, haudquaquam contemnendas illi dedit copias,
quas nauigio impoſitas ipſe Baſiliſcus in Italiam perduxit. Parauerat uero aliam claſſem in
Italia Anthemius, & ſeſe apud urbem, ad repellendum Genſerici impetum communiuerat.
Itaq; Baſiliſcus utraq; cōiuncta claſſe, contra Populoniæ littora hoſtibus primo occurrit: re
cedebat uero Genſericus, prælium detrectans: & ſi uentos nactus eſſet ſecundos, ſtatim uiſa
hoſtili claſſe, in Africam reuertiſſet: nec tamen adeo potuit certamen ſubterfugere, quin ur/
gente Baſiliſco, manum conſerere ſit coactus. Commiſſum autem eſt prælium nequaq; pari
bus animis, ſed quale conſueuit eſſe, cum pars una in fugam pendēs, id ſolum enititur, ut ſe
ſaluet, altera inſtans & iam præſumpta uictoria, audacior nihil timet. Genſericus nanq; præ
lio ſe ſubtraxit, uel cum ſola qua uehebatur naui, Africā petiturus. Sed quamprimum nauis
ſuæ proram conuerti uiderunt, ſui ilico diſſipati in fugam & ipſi fœdiſſimā ſunt cōuerſi. Eo
ſuperatus prælio Genſericus, multis nauibus militibusq́; amiſſis in Africam ſe recepit. Nec
tamen interea quietus fuit apud Conſtantinopolim Leo, ſiquidem Aſpar quidā Patricius,
& Ardabur, Patriciolusq́; filij cum illum inſidijs tentatum conficere nequiſſent, apertā uim
parauerunt: quibus ut reſiſteret Leo claſſem reuocauit, quam pulſo Genſerico Baſiliſcus re/
duxerat in Siciliam. Aſpar interim per eam quæ reuocanda claſſe facta erat à Leone morā,
copijs & fauore ciuiū auctus, Ardaburē filium Cæſarem appellauerat. Vnde poſtq; exſcen
ſione in Conſtantinopolitano portu facta, exercitum Leo accepit, aliquamdiu in urbe pari
certamine eſt pugnatum. Vicit autem Leo & captos Aſparem filiosq́; iugulari iuſſit. Moti
bus prædictis, cum principio inchoauerunt, intellectis Oſtrogothi reges Valemir, Theo/

demirꝙ fratres qui Hunnis Athilæ filijs,ut ostendimus superatis,apud Pannonias & circa
Danubiū quieti fuerant,Illyricū uastauere.Nec prius quieuere, ꝗ̃ Leo imperator Pānonijs
Mesiaꝙ pmissis indutiarū fœdera secū inijt:in quorū obsidē Imperator Theodericū Theo/
demiris ex Arileua concubina filium accepit,tuncꝙ Valemir illis innisus indutijs,nihilque.
permissis datisꝙ sibi ad inhabitandū ab Imperatore ꝓuincijs timens,in Scythiā duxit: qui
cōmisso cū Scythis prælio occisus fuit,sicꝙ Theodemir frater,Ostrogothorū permissarūꝙ
à Leone prouinciarum regno solus est potitus.Quod cum intellexisset Leo,gentem ipsam,
quam impossibile duceret superare,statuit in Romani imperij amicitiam liberalitate bene/
ficioꝙ allicere.Theodoricū itaꝙ unicū filium Theodemir, tale munus nequaꝗ̃ expectanti
remisit, regio indumento comitatuꝙ deductum. Accepit libēs Theodemir tantū munus,
& quod tacentē Leonē desiderare intellexit, indutiarū fœdera in optimā Romanæ reipub.
pacem cōmutauit. Quin etiam Theodemir ipse reducis filij læticiam cumulaturus, cum in
Sarmatas cum copijs misit: qui adolescens impiger annū tunc duodeuigesimū agens tran/
sito Danubio irruit improuisus,& rege illorum Babach interempto, uictor ad genitorē in
Mesiam est reuersus. Hæc quidē tunc apud Constantinopolitanum imperatorem. Romæ
autem tumultu maritimo,quem Gensericus conciuerat,uixdū sedato, Richimer Patricius
nouis studuit rebus. Eum Anthemius imperator cisalpinæ præfecerat Galliæ, ob rem in ea
prouincia bene gestam aduersus Halanos, in quos Seueriani imperatoris temporibus mis/
sus fuit,quinetiā Anthemius iuncta Richimeri in matrimoniū filia, eundē sibi generū effe/
cerat: neꝙ tamen tam multa potuerunt beneficia in hominem barbarū collata peruincere,
quin uiribus Cisalpinæ Galliæ cui præerat fretus,copias aduersus socerū cōpararet. Sed eū
priusquā ad concupitū facinus prosiliret, cum imperatore in gratiā redire fecit sanctus uir
Epiphanius Ticinensis episcopus.Rupit tamen pacem Barbarus,ictis solēniter fœderibus
constitutā,duxitꝙ in socerum urbemꝙ Romam copias quantascunꝙ ex omni Cisalpina
Gallia potuit contrahere.Diuersa tunc fuerunt Romanorū studia,multis Anthemio,pluri/
mis Richimeri cupientibus.Et licet Richimer metatus esset castra ad urbē, Anthemius im
perator aliquandiu mœnia portasꝙ tutatus est.Sustentabat autem Anthemium,suosꝙ in
urbe fautores, Bilimiris qui expectabatur aduentus, ex prouincia Narbonensi. Eum enim
Bilimirem genere Gothum,Anthemius Geruando prout ostendimus superato,Narbonēsi
Galliæ præfecerat.Qui fidelis dux quamprimū de Richimeris perfidia certior est factus,co/
hortes,quarum præsidio prouinciam obtinebat,auxiliaꝙ tumultuarie contracta,ad urbem
duxit, Anthemio de se benemerito præsidium allaturus:cui uia Cassia uenienti ut per pon/
tem Adriani urbem ingrederetur, sese Richimer opposuit. Ea cum Leoni Cōstantinopoli
tano imperatori essent nunciata, Olybrium ducem suum cum exercitu in Italiā misit. Qui
copijs in Rauennam expositis Anthemium Romanosꝙ de suo aduentu fecit per nuncios
& literas certiores,ut dum equos maritima agitatione quassatos reficit, Romani interea ob
sidionem perferant, & ipse ualeat quo tempore & modo subueniendū sit exploratius intel/
ligere.Lætatus eo nuncio Anthemius,insignia imperij deposuit,& in priuatam concedens
uitam, urbis custodiam senatui & Romano populo cōmendauit. Dum hæc fierēt, Bilimer
ad uiam Cassiam delatus,in urbē properabat,cum illi occurrens Richimer,certamen inijt,
adeoꝙ ardēs animo institit,ut Bilimer nequiuerit detrectare,Fuitꝙ ad ipsam Adriani mo
lem commissum id prælium, in quo Richimer uictor Bilimirem interfecit,tūcꝙ Richimer
ea potitus uictoria,urbem ingressus est,& ilico Anthemium socerum,quarto quàm impe/
rare cœperat anno ad se perductum, iussit à carnificibus lacerari. Olybrius uero dum apud
Rauennam sedet, Anthemium se imperio abdicasse, Bilimirē prælio superatū occisumꝙ,
& Richimirem urbe potitum, unico fermè die certior est factus. Sedit tamen apud Rauen
nam,ut ipsam urbem cæteraꝙ eius regionis oppida defensaret, ne uenirent in Richimeris
potestatem.Sed quæsito tanta perfidia imperio, Richimer paruo tempore est gauisus:nam
tertio quàm urbem erat ingressus mense, acerbis morbi cuiuspiam cruciatibus est consum
ptus,& Olybrius à populo Romano uocatus,Imperatorꝙ appellatus, occidētalis imperij
reliquiarū gubernationē accepit,Gūndibaro nepote, quem cum exercitu Rauennæ dimi/
serat,in Patricium declarato.Is uero Olybrius,cum restituendæ rei Romanæ maxima insi/
steret diligentia,post quartum quàm aduenerat mensem Romæ obijt. Adnisi sunt tunc Ro
mani simul & Itali,repetita maiorū disciplina, deligere per suffragia Imperatorē. Sed dum
conantur

conantur & in commune consultant, obstitit unius Gundibari Patricij audacia: eo enim
instigante Glycerius quidam senator Rauennæ constitutus primum petijt, & per suffragia
declarari Imperator tentauit, sed cum petitio illi nõ succederet, Gundibarus exercitu Rauen/
na educto, ita fauores ostendit, ut confracti malis, quæ tot per annos Romani uiderant, &
ipsi Itali eum potius Imperatorem deligere, quàm tyrannũ, prout uidebatur ipsis inuitis fu/
turus, habere decreuerint. Quẽ Glyceriũ eodẽ anno Nepos Patricius Leonis imperatoris
autoritate, ac Romanorũ auxilio fretus, & deiecit imperio, & apud Salonas episcopũ con/
stitui curauit. Conciuit uero ea res magnos in Italia motus, quod Gundibarus eiecti impe/
rio Glycerij iniuriam ulturus, Rauẽnates & multos Italiæ populos in Nepotẽ Romanosq́;
armauit: nec tamen inertes tunc & deiectis animis quiescebant Romani, sed & ipsi uim in/
ferre potius quàm propulsare, maximo cum alterius partium incõmodo parabant: cum san
ctus Epiphanius Ticinensis episcopus, hos etiã sicut Richimerem & Anthemium, sed me
liore cum successu, sua uirtute ad pacẽ perduxit. Interim apud Constantinopolim Leo im/
perator cum se mala correptum ualetudine moriturũ intelligeret, Leonem ex Mariagne so/
rore nepotem, & Zenonis Isaurici filium instituit imperij successorẽ. Ipse uero puer Leo, cũ
paucis mensibus imperium gubernasset, Zenonem genitorem manu propria coronatum,
fecit Imperatorẽ: sed ipso Zenone apud Chalcedone agente, Verrina Augusta eius socrus
Basiliscũ fratrem suum Imperatorem in Constantinopoli appellauit, nec defuit plebis quo/
rundamq́; nobiliũ assensus. Quod cum habuisset compertum Zeno in Isauriam se cõtulit,
malens cum Mariagne uxore exulare, quàm ut sui causa respublica bellis agitata ciuilibus
aliquod acciperet incommodum cõmittere. Lætatus ea fuga Basiliscus, Marcum filiũ Cæ/
sarem appellauit: sed cum Basiliscus in hæresim Nestorianam prolapsus, & propter alias ui/
tæ turpitudines populo esset inuisus, conuertit se ciuitas ad Zenonem. Isq́; Constantinopo
lim reuersus, fauore populi adiutus, Basiliscum Marcumq́; & Verrinam captos, in Cappa/
dociam relegauit: Romæ autẽ Nepos Imperator, quamprimũ sedatis Gundibari motibus,
rem nactus est quietiorem, Orestem militiæ suæ magistrum constituerat mittere in Gallias,
tutatum ab inuasione Visigothorum, Turonios, Celtas, Cenomãnosq́;, Corisopitenses, &
Venetos in mare Britãnicum uergentes, atq; etiam Narbonẽses & Aluernos, quæ Galliarũ
partes solæ manserant in Romanorum imperij ditione. Sed Orestes quamprimum Rauen
næ cum exercitu applicuit, Augustulum filium suum qui Rauennæ erat, Imperatorẽ crea/
uit. Id cum audisset Nepos, nullas sibi conscius ad resistendũ adesse copias, quia omnes O/
resti attribuisset, in Dalmatiam fugit. Augustulus uero imperij insula apud Rauennam or/
natus, fœdera cum Vandalorum rege Africam obtinente constituit: quibus in fœderibus
ipse & Orestes pater maxima existimarunt & firmissima fore præsidia imperij constituta.
Dum autem ab Africa sibi cauet, prospicitq́; Augustulus, ostendit sese à uetusto cladum im
perij somite nouus turbo, quem Romani conciues illius æmuli suscitarũt: Siquidem Heruli
& Turingi, Odoacre uiro a[illegible]is ingenij duce sibi constituto, ab inferioribus Danubij ostijs
sunt profecti. Fuerunt autem hi Heruli & Turingi, exercitus Athilæ, prout ostendimus, re/
liquiæ, qui Hernaco & Durith Athilæ filijs, à seipsis alijsq́; populis prælio superatis, apud
Danubij ostia consederũt. Ipsi itaq; Heruli & Turingi Italiam ingressi, Aquileia ad sinistrã
relicta, in Taruisinos, Vicentinosq́; & inde in Brixianos flexerũt. Eodem'q; in tẽpore apud
Britannias Ambrosius Aurelius, qui penè solus Romanus cædi superfuerat, quam Angli
cos Saxones Valentiniani imperatoris temporibus in ea insula fecisse ostendimus, sese du/
cem exhibuit Britannis, qui cupiuerint Saxonibus ipsis uel cæsis uel pulsis, se in libertatem
sub Romano imperio uindicare. Induit'q; purpurã Ambrosius, & Imperator à Britannis
appellatur, tumultuarie primum, post iusta acie cum Saxonibus Anglicis sæpenumero est
congressus. Superati uero sunt ad extremũ & Ambrosius & Britanni, ipseq́; Ambrosius in
prælio est occisus. Qua uictoria Saxones crudelissime sunt usi, postquam enim eos interfe/
cerant qui arma contra se induerant, in omnis ætatis sexus'q; multitudinem grassari est cœ/
ptum. Nec solum id cõtigit in locis prælio propinquis, calẽtibus adhuc ex uictoria animis,
sed super multos dies urbes singulas uicos'q; discurrerunt, cædem ubiq; similem cõmitten/
tes. Ea impulsi necessitate Britanni constituerunt insula populariter emigrare. Itaq; perterri
tis omnibus, naues sibi quisq; lembum'ue aut scapham, prout affuit facultas, compararunt.
Tantaq́; fuisse refertur, completis ubique littoribus, contentio conscendere uolentium,

ut multitudine atq; onere nonnulli deprimerentur lembi. Itaq; Britannias tunc pro se cepe runt Anglici Saxones, quas ad ætatem usq; nostram retinuerunt, tantis aucti opibus ut de Francia cui pridem manum iniecerunt subijcienda, cum rege Francorum gerant bellũ, mul tos antea annis maximis cum populorum stragibus cõtinuatum. Britanni uero patria ex torres, eo anno, qui fuit Zenonis & Augustuli imperij, & Odoacris regni initio, ab inclina tione rei Romanæ sexagesimus tertius, sedem ceperũt, Oceano tenus, in Turonibus, Ceno mannis & Cyantibus, qui & Veneti, ac per ea Galliæ Celticæ maritima loca, in quibus Bri tannicum nomen idiomáq; ad ætatem usq; nostram retinuerunt. Igitur Augustulus impe rator, de Odoacris aduentu certior factus, immisit Orestem genitorem, quem militiæ ma gistrum præfectum'q; principio declarauerat. Cuius ductu legiones Romanæ & contracta accuratissime ex omnibus Italiæ populis auxilia apud Laudam ad diẽ conuenerunt. Con tulit aũt ilico castra, & primus pugnandi copiã fecit Odoacer: parantẽ uero signa educere, & pariter pugnandi copiã facere Orestẽ, auxilia deseruerũt. Quibus undiq; dilabentibus, territæ legiones Romanæ, & ipsæ prælium detrectarunt. In eam adductus difficultatẽ Ore stes, solutis castris, in urbẽ Ticinum se recepit. Insecutus illum Odoacer urbem corona cin ctam uallauit, recepitq; diu & ptinaciter oppugnatã. Eo in irruptionis ardore cædes ciuiũ Romanarumq; legionum primo, quanta nusquã alibi in Italia, post imperij inclinationem est facta, & nedum direpta urbs Ticinum, sed & cum agro igni ferroq; uastata. Orestẽ aũt captum, Placentiam'q; perductum Odoacer ipse inspectante exercitu, gladio suffossum in terfecit, quibus territi crudelitatibus cæteri Italiæ populi, certatim deditionem facere perre xerunt. Et Augustulus animo consternatus, Romam quidem ex Rauenna accessit, sed inde e uestigio profectus in Lucullano Campaniæ oppido purpuram diademáq; abijciens, sese imperio quod annum unum menses duos tenuerat abdicauit: in quo uiro, cui fato & ma lo rerum Romanarum augurio uidetur inditum fuisse diminutum id gloriosissimũ nomen Augustorum & Cæsarum qui ex Romana gente essent, finis fuit, Anno quingentesimo de cimoseptimo, postquã Octauius eo se modo cœperat appellare.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINA tione imperij Romanorum, Decadis primæ, Liber tertius.

AVGVSTVLI abominabile Romanis rebus factum ingratam mihi renouauit memoriã indignitatis, quæ diu retraxit scribere meditantẽ. Etenim cogitantem operis mei initio imperij Romanorũ, non magis inclinationẽ, quàm occasum, scribere pudor penè deterruit. Sicut nãq; inustæ sibi natis uel familiæ grauioris notæ cõscijs accidere uidemus, ut omnẽ uel leuissimam eius labis cõmemorationem uel ab amico ho mine imprudenter factam, cõuitio ducant: Itidẽ nos urebat, inflictum maioribus patriæq; dedecus repetere: sed dedit animos, & ut omni ab sterso pudore scriberemus, nos pulit spes proposita narrandæ originis nouarum urbium, præstantissimorum'q; populorum decus, quorum & nouæ sobolis excellentia, non parua ex parte Romanam restituit Italis dignitatẽ. Videmus nanq; dei nostri, rebus Italiæ indulgen tissimi benignitate, multũ creuisse Venetam, Senensem, Ferrariensem, Aquilanam, Auersa namq; ciuitates, & minora quędam oppida ab ipsis cõdita fundamẽtis. Florentinam uero, Genuensem, Mediolanensem, ac Neopolitanam, & Bononiensem, tunc paruas exilesq; ur bes, intelligunt omnes in magnam amplitudinẽ auctas esse: per quarũ opes, uirorumq; qui in illis coaluerunt uirtutem, & dignitas adest & gloria Italiæ Romana republica destitutæ. Quin de industria factum apparet, ut successiuis temporum cursibus Romana res minue retur, accederent'q; diminutæ ab ea uires Italiæ urbibus, siue quas pridem conditas poten tiores fieri, siue quas condi nouas Romanæ magnitudinis uicinitas prohibebat. Quo enim modo in Italiæ solo, Roma florente conderentur, & se attollerent nouæ ciuitates, cum prius conditæ necessario exinanirẽt, quod neq; bello fines propagare, aut opes mercatura augere posset populus aliquis tam potenti subiectus imperio, cui æqualia diuitijs tributa pẽderet, nec sobole quam præstantem ualidam'q; gigneret, unaquæq; urbs inhabitaretur: uiri nanq; bonis artibus industria & ingenio præditi, nulla uirtutis præmia, nullũ'ue honesti quæstus modum, extra Romã inueniebant, ideo'q; in illã confugere, illã frequentare cogebant: unde fiebat

fiebat ut quicquid egregium Italia ubiq; haberet, Romanæ potentiæ & gloriæ addiceretur, Romáq; augeretur ac ditaretur, cæteræ urbes & oppida exhaurirentur. Quamprimũ uero inclinare & cessare cœpit dominæ urbis potẽtia, dedit permisitq; eius imminutio, quod abstulerat prohibueratq; incrementũ. Et prima inter omnes mirabili non magis modo quàm loco condi cœpit Veneta urbs: origo cuius in hũc modum fuisse uidetur, Athila Hunnorũ rege Aquileiam obsidente, Aquileienses, sicut ostendimus, gradum Cõcordienses, Caprulas, & Altinates, Torcellum, Maiorbum, Burianum, Amorianum, Constantianum & Aimanum populariter commigrarunt. Patauini autem ea Aquileiæ obsidione durante, sacra & supellectilem preciosam cum imbelli multitudine, in Riuumaltum comportarunt, iuuentute tutandis à potenti hoste mœnibus retenta. Montesilicenses uero, Adeustiniq; & Euganeorum collium incolæ, Metamaucum & Albiolam, Pelestrinam Clodiam'que confugientes, Athilæ terrorem declinauere. Sed Patauio post Aquileiam & Montesilice Adeustoq; primum, exinde Vincentia Veronáq;, eadem Barbarorum alluuione dirutis, Patauini quidẽ plures potentiores'q; ditionis suæ paludes, in quas sua miserant frequentauere, & aquis eleuatiora apud Riuumaltum Dorsum'q;, cui duro à soliditate fuit cognomen tenuere. Sic & cæteri Venetiæ prouinciæ populi, premente metu ubicunq; potuerũt, eisdem in paludibus consederunt. Eam uero prouinciã Abdua, Pado, lacu Benaco, Alpibus & Adriatico mari constat terminari. Per hunc modum populi amœnissimis & uberrimis omnium Italiæ soli in regionibus nutriti, patriam auitos'q; lares cõmutauere, informem in uliginem, stagnáq;, omni uel puri littoris sterilitati, si libera sit per securitatem electio, postponẽdam, ut nequaquam dubitandum sit, illos dei munere coactos, cepisse loca breui futura optima, quæ tranquillis securis'q; rebus, nulla prudentia elegisset. Sed iam ad Barbarum regem, qui primus Romam & Italiam possedit reuertamur. Odoacer Herulus Oreste interfecto, pacatis'que ubiq; in Italia rebus, ad urbem Romũ pergere cõstituit: quod cum exploratũ haberet Romani, omnes propè populariter obuiã sunt effusi, illum'q; ipso in primo ingressu, regẽ Romæ & Italiæ appellatum, summis honoribus in capitolium deduxerunt. Qui rex licet Barbarus esset, Romam & Italiam principio, postquam aliquot annis quietissime gubernauit, nec tamen natalis soli principatum spreuit. Feltheus qui & Fena dictus est, Rugorum gentis rex erat, ulteriorem Danubij ripam incolentis. Is tũc potẽtissimus, Herulos qui in patria post Odoacris profectionẽ manserant infestabat, ac patria eijcere conabatur. In quẽ Odoacer ex Italia exercitum paratissimum potentissimum'q; duxit, & eo rege occiso, ac Rugorũ gente penè ad internecionem deleta, prouinciam eorũ, quæ diceretur Rugilanda, ne posset inhabitari, crudelissime uastauit. Fuit uero prælijs illis ab Odoacre Romanorũ rege parta uictoria, alterius in Italia futuræ calamitatis initiũ: siquidem Longobardi, cuius gentis nomen tunc primũ in Romanis prouincijs notum esse cœpit, duce Codooco rege suo, ea Rugilandæ loca possessoribus uacua sunt ingressi: quæ quidem loca usq; ad tempora Andoini, eorum regis noni, per annos paulo plus minus uiginti inhabitauere. At apud Constantinopolim omnia interim fuerãt quietissima, quod Theodericus, Theodemiri patri Ostrogothorũ regi defuncto, suffectus erat, q Theodericus Romanos magna sibi & dulcissima consuetudine in Constantinopoli notos amabat: hinc'q; ad Zenonem uocatus ea se cõtulit facilitate, qua Leo illũ remiserat genitori. Constituit uero Theoderico regi Zeno exercituiq; stipendia, & Patriciatus dignitate insignito, regi equestrẽ statuã ex ære in palatio locauit. Fuit, ut cõijcio, sed nullus habet scriptor, aliquot annos Theodericus apud Zenonem: sed quantocũq; ibi fuerit tẽpore, sui Ostrogothi licet stipẽdia acciperent, & Panoniæ insuper Mesiáq; prouinciæ, nõ ad uictũ modo, sed ad gentis in patria omniũ egenæ opulentiã, necessaria suppeditarent, angebantur & animis discruciabanttur, quod audirent alios ex Scythia Danubijq; claustris, secũ uel ante profectos, opibus & gloria florere, Visigothos, Sueuos, & Halanos in Vasconia, Aquitania, ac Hispania: Vandalos in Africa, Burgundiones in Gallijs, & demũ in Italia Herulos & Turingos. Tantis itaq; precibus, iurgijs atq; cõminationibus apud Theodericũ institerunt, ut eorum importunitati ultra nequiuerit obluctari. Hinc Theodericus rupto quo tenebat pudore, animorũ gẽtis suæ ferociã primũ Imperatori accusauit, quod omibus abũdans rebus florens'q; nesciret quiescere. Et tamen postea à suis Barbaris uictus, petijt quod Imperatoris & reipublicæ cõmodo cõducere æque ac suorum importunitati satisfacere opinabatur. Ostendit em̃ si Italia & urbs Roma sibi permitterent,

futurũ ut aut Oſtrogothi ſui cum Herulis & Turingis pugnando delerentur, ac imperium tanto ſtipendiorum onere leuarent, aut uictores eſſent, ſicꝗ Herulis & Turingis inimicis imperio Barbaris ad internecionem cæſis, ipſi Oſtrogothi emolumento reipublicæ honoriꝗ impoſterum ſine ſtipendio forent. Ea Zeno cum ad ſenatum retuliſſet, peruicit ſententia, non æqua ſolum fore, ſed ultro offerenda, quæ imperio prout longa docuerat experientia effectus rex Theodericus duxiſſet poſtulanda. Itaꝗ Zeno Theodericũ ſacro honeſtatum uelamine, quod erat tunc maximum conceſſionis à principe Romano factæ ſtabilimentum, dimiſſurus ſenatum, ſibi populum Romanum & Italiam commendauit. Mouentem uero cum Oſtrogothis Theodericum, priuſquam Pannonijs educere, & Noricum ingredi poſſet, aliquandiu diſtinuerunt ingentis illius Athilæ exercitus reliquiæ. Siquidem Strapilia Zepidarum rex, qui erat Arderico defuncto ſubrogatus, primo, & poſtea Buſaris quidam Burgarorum gentis Danubij accolæ dux, illum in itinere aggreſſi ſunt, & in maximas aliquando adduxerũt difficultates. Vicit tamen præſtantiſſimi regis Theoderici pertinacia, & illis prælio ſuperatis, maximoꝗ affectis incommodo, uiam ſibi ferro Oſtrogothus aperuit. Ingreſſus Italiam Theodericus ad Sontium Aquileiæ dirutæ fluuium, caſtra communiuit. Eò Odoacer, qui om̃es eius motus anno ante habuerat exploratos, paratiſſimum adducens exercitũ, ſeſe illi tam propinquus oppoſuit, ut caſtra ſolo amnis alueo ſint dirempta: primus tamen pugnandi copiam fecit Theodericus, & cõmiſſum eſt prælium: in quo poſt multam cædem mutuo illatã, ſuperauit Oſtrogothus. Odoacer uero ad Padum, cuius uada oppidáꝗ claſſe & præſidijs communiuerat, delatus eo in loco ubi nũc eſt Oſtilia Veronenſium, de fuga ſubſtitit. Deſtitit uero inſequi Theodericus, & Veronam ducens eam dedentibus ciuibus breui cepit. In qua præſidijs firmata prædam ubiꝗ factam impedimentáꝗ ea ratione conſtituerat deponere, ut Odoacrem quocunque fugeret expeditior ſequeretur: ſed Odoacer copijs breui reparatis, in campos proceſſit latiſſimos, Veronæ ſubiectos, & copia pugnandi facta, Theodericum laceſſiuit. Eduxit item Theodericus fiducia plenus, & prælio acri duces fortiſſimi dimicarunt: tamen Odoacer qui laceſſiuerat, ab auxilijs Italorum Padi accolarum deſertus, ſuccubuit, atꝗ etiam fugatus maiorem eorum qui ſecum in pugna perſeuerauerant partem amiſit. Inde Romam petens Odoacer, cum portas occluſas, ciueśꝗ de mœnibus repugnare uidiſſet, ſuburbiorum ædificia, agrum'ꝗ latiſſimis fœdauit incendijs. Romani nanꝗ de Theoderici aduẽtu ex Cõſtãtinopoli certiores facti, ipſum iam ut dominũ expectabãt. Qui quidẽ Theodericus omnibus Italiæ Tranſpadanæ ciuitatibus oppidiśꝗ breui potitus, Mediolani cõſtitit, & exercitu auxilijs aucto, Romam in Odoacrem ducere conſtituerat: Odoacer cum commeatibus, quos Romani in urbẽ munitáꝗ oppida conuexerant, deficientibus, Rauennam ſe contulit. Ei tamen Odoacri populos Italiæ pertentanti, conſenſerunt plurimi, in quibus fuere ſignorum ſuorum apud Oſtiliam deſertores Padi accolæ, à Tuſa Flaminiæ & Æmyliæ præfecto, magnæ autoritatis uiro, in ſpem maximam præmiorum, ſi uiciſſet Odoacer, adducti. Id cum exploratum habuiſſet Theodericus, curſu uictoriæ retardato, ſeſe intra Ticinũ cõmuniuit. Per id tẽporis Gundobaldus Burgundionũ rex, Italiã per ſaltũ Domuſſulæ eſt ingreſſus, & præda ingenti non rerũ magis quàm mortalium ex Comenſibus primo, inde & omni illa regione quæ ad Taurinos pertinet, ac Iporedienſes facta onuſtus in Burgundiã redijt. Eodem'ꝗ in tẽpore Clodoueus Francorũ rex, Crotchildẽ Chilperici Burgundionũ regis, quẽ Chilpericũ prædictus Gondobaldus frater ſuus occiderat, filiã per hunc maxime modũ accepit uxorẽ. Audierat Clodoueus Crotchildem forma egregiã, uirtute etiã puellas id ætatis præſtare. Itaꝗ miſſis nuncijs præſtantibus uiris, ſecretè explorauit, nunquid illa uellet ſibi matrimonio copulari. Puella uero cui regis Clodouei fama & regni potentia eſſet nota, conſenſit: nequaꝗ enim dubitabat patruum ob cõmiſſum pauloante fratricidiũ, ſi id reſciſſet, omnino prohibiturum, eáꝗ in ſponſione id ſolum eſt pacta Crothchildis, ut cum ipſa eſſet chriſtiana, Clodoueus qui cũ ſuis Francis idololatra erat, fieret chriſtianus: qua pactione facta accepit occulte munuſcula, in matrimonij pignus data, & ea in tempus quod conuenerat reſeruauit. Reuerſo poſtea ab inuaſione Italica Gundobaldo, Clodoueus Crotchildem iam uxorem ſuam, ſibi ab illo dari popoſcit: nec abnuere eſt auſus Gundobaldus, regis propinqui potentiam reformidans: Crotchildẽ'ꝗ eo celerius tradidit, quo ſine dotis pactione aliqua fuerat poſtulata, Quãꝗ uero pacta uxori Clodoueus de baptiſmate ſuſcipiẽdo, in ſeipſo nequaꝗ ſeruauerit,

ſeruauerit,tamen duos filios ex Crotchilde ſuſceptos chriſtianos fieri permiſit:at Theoderi
cus Oſtrogothorum rex,poſtquam Odoacrem ſeſe Rauennæ uidit cõtinere, animis eſt au
ctus,& matre ſororibuſq; ac Oſtrogothorũ mulieribus cum impedimentis & imbelli mul/
titudine in Ticino, cuius urbis mœnia arcemq; communiuerat,relictis, Rauennam duxit.
Cepit aũt ilico omnes prouinciæ ciuitates oppidáq;, quamprimũ ea adijt,præter Ariminũ
& Ceſenam:Odoacrem uero in Rauenna per triennium obſedit caſtris ſecundum littus ad
orientalẽ plagã,in loco cui Candiano eſt,eratq; tũc nomen,ea ratione firmatis, quod poſita
pariter ad Ceſenam caſtra inde faciliter tutaretur.Fiebant tamen ab obſeſſis crebræ eruptio
nes,quod nanq; ſumpſimus ex Agnello in uita Ioannis epiſcopi Rauennatis,Theodericus
Odoacrem iuſta acie cõgredi auſum,in patentibus Candiani campis,bis prælio ſuperauit.
Qua elatus uictoria Theodericus,ilico Ariminũ acceſſit, eáq; urbe breui potitus, dromo/
nes in Ariminenſi portu captos,miſit ad Rauennatẽ portũ Bidentis amnis, qui tũc Portel/
lio dicebatur:nam apud Claſſem urbem, tũc erat maior portus omniũ Italiæ celeberrimus.
Sunt autẽ dromones, uerbo græco,nauiculæ ſubductiores,tabulatis undiq; ad propugna/
culi caſtelliue ſpeciẽ cõmmunitæ. Itaq; Theodericus Protellionis oſtio dromonibus clau/
ſo,partem copiarũ in inſulam quam Bidens amnis,Paduſaq; Padus,& mare efficiunt,loca/
uit,ipſe cum cætero exercitu Rauennam in circuitu obſedit. Vnde ad tantã rerũ penuriam
in urbe eſt deuentũ,ut ſordidas maligníq; ſaporis herbas clauſi comedere cogerentur. Qua
impulſus difficultate Odoacer,hortante epiſcopo deditionẽ fecit.Ingreſſus eſt aũt Rauen/
nam Theodericus,epiſcopo Ioãne cum clero & ſanctorũ reliquijs obuiã procedente.Con/
tinuitq; ſe Odoacer ea die & poſtea in palatio,quod dicebatur hilautũ,Rauennæ tunc inſi/
gne,ſperans quod cum Theoderico ſolenni fœdere pactus erat, aliquã Italiæ particulã ſibi
& Herulis attribui poſſidendã. Sed Theodericus miſſis qui illũ & filiũ adoleſcentẽ, primo/
reſq; gentis interficerent, Herulorũ plebem conſeruauit. Breui exinde omni Italia, & poſt
Roma, Theodericus ſummo ſenatus & populi Romani applauſu eſt potitus. Is autem rex
omnium quos Italia & Roma pertulerint Barbarorũ mitiſſimus fuit, quod quidem ſtatim
initio regni unico in negocio oſtendit.Siquidẽ mittens ſanctũ Epiphaniũ Ticinenſis eccle
ſiæ epiſcopum in Burgundiã,ingentẽ illi pecuniarũ uim ex publico fiſco dedit,quarum im/
pendio redempti ſunt,& in patriã reducti, multa mortaliũ milia, ex ijs quos Gundebaldus
rex Burgundionũ in prædam abduxerat: autorq; eſt Agnellus, Epiphaniũ ſanctitatis ſuæ
meritis,& ſingulari prudentia,ab immani Gundebaldo obtinuiſſe liberationem ſex milium
captiuorum,qui in ſumma precij à Theoderico dati,non fuerãt comprehenſi.Is uero Theo
dericus,ſiue Romanorum fidem adeo duxerit ſuſpectam, ut uitam ſuam illis cõmittere du
bitauerit,ſiue ut Imperatori Cõſtantinopolitano & alijs Barbaris imperij inuaſoribus pro/
pinquior habitaret,Romam ſenatus curæ & gubernationi reliquit,ſedemq; regni Rauẽnæ
cõſtituit. Oſtrogothis aũt ſub ipſo Theoderico,Romã & Italiã,ſumma in pacis quiete ha/
bentibus,Franci item regnũ adaugebãt. Nã Clodoueus rex:nõ multo poſtq; Crotchildem
acceperat uxorẽ,bellum geſſit aduerſus Gundebaldũ uxoris patruũ & Burgundiones,quo
in bello ciuitates & oppida,Ligerim inter & Sequanã amnes ſita,ſuo adiunxit imperio.Eo
tamen bello interuentu Crotchildis ſedato, alterũ quod multos durauit annos ſuſcepit ad/
uerſus Alemanos, cũ qua gẽte nõ minus q̃ ſua uiris fortibus armiſq; inſtructiſſima prælio
decertauit:quo in prælio ſuos in fugã cõuerſos uidens,memor eſt factus promiſſionis, quã
multoties requiſitus uxori ſeruare neglexerat,& ipſam prelij aduerſitatem ob id ſolũ ſibi ac
cidere ſuſpicatus eſt.Hinc deo cœli & terræ, quem Crotchildis uxor prædicaret,uouit illius
cõſilio,precibuſq; acquieſcere,ſi ſui ſtrato hoſtili exercitu, uictoriã obtinerẽt,tãtáq; mox fa
cta eſt cõuerſio,ut q multa cæde afflicti,& ui repreſſi, primo fugiebãt Franci, hoſtẽ repelle/
rent,ac cæde cõmiſſa in fœdã cõuerterẽt fugã. Alemanis in deditionẽ acceptis,Clodoueus
tributa eius impoſuit quotannis diſſoluẽda, & in Franciã reuerſus, uigeſimo quinto regni
ſui anno à ſancto Remigio Remenſi epiſcopo, cũ omni Francorũ multitudine baptizatus
fuit.Ea uero felicitate poſt multas agitationes, ab imperij Romanorũ inclinatione ꝑpeſſas,
dum illa Galliarũ pars optimũ regem nacta,gaudet Roma pariter et Italia, à ſuis agitationi
bus reſpirarũt.Nã Theodericus Oſtrogothorũ rex licet Rauẽnæ ſedẽ habuerit,amauit ta/
men ornauitq; urbẽ Romã, & multa publice ꝓuidit ac neglectæ inſtaurationis,ſupra fidẽ
eorũ qui Barbarũ fuiſſe meminerint,maximã ſuſcepit curã. Quod q à fideli & copioſiſſimo
teſte

teſte uoluerit certius intelligere,legat Caſſiodori eius epiſtolarũ ſcriptoris uariarũ libros,in
quibus uidebit ipſum regẽ,religionis chriſtianæ,ſacrorũ locorum, cerimoniarumq́ꝫ & pon
tificum Romanorũ dignitatis curam geſſiſſe.Senatui ſæpenumero cõmendauit loca urbis,
cum ſacra,tum etiã à maioribus ſummis uiris,reipublicæ & imperij fundatoribus frequen/
tata,præfectos architectos'que inſtituit, ſacris ædibus , capitolio, palatio,thermis,theatro,
cloacis,aquæductibus,& cuiuſcꝫ opificij officinis,in priſcã formã meliorem'ue inſtaurãdis,
præfecit uigiles,qui curã diu noctucꝫ ſuſciperent,ne urbis ornamẽta,ſtatuæ & ingeniorum
monumenta ex ære aut marmore exciſa aſportarentur. Sepulchrum Auguſti in ualle Mar/
tia,Tyberim inter & uiam Flaminiã inſtaurari curauit. Et amphitheatri , quod iam maiori
ex parte corruerat , ſaxa loco moueri,niſi in ſolam murorum urbis inſtaurationem prohi/
buit , ſtatuas principum æneas aut marmoreas , equeſtres pedeſtresq́ꝫ nominatim multas,
& generali ædicto omnes iuſſit conſeruari,adhiberiq́ꝫ curam,ne illæ interirent, quibus fides
poſteris aſſereretur,uiros fuiſſe præſtantiſſimos,uirtuti magis q̃ꝫ fortunæ inniſos, per quod
in id magnitudinis Romana res creuit , legesq́ꝫ & inſtituta ſeruari,malos ciuitatis mores à
ſanctioribus corrigi:omnia denicꝫ,excepta militari diſciplina,ad uetuſtam ciuitatis, quam
primus reipublicæ oppreſſor Cæſar ſubſtulit,formã redigi optauit. Spectacula proprijs ſui
fiſci pecunijs ex uetuſto more ædi,& alia munera publica exhiberi uoluit: & cũ aurũ argen/
tum'ue in nummos ſignari ſuis temporibus oporteret, nullum ipſe ſignũ aliud quàm prius
ſtante republica conſuetum cudi eſt paſſus. Vt autẽ ciues uel nouis erigendis uel inſtauran
dis uetuſtioribus ædificijs maiorẽ haberẽt cõmoditatem , calcarias in quibuſdã Italiæ inſu
lis fieri curauit,calcẽcꝫ poſtmodũ ciuibus quorũ principia ædificiorũ cernerent,ſine precio
eſt largitus.Prohibuit autẽ edicto,& curã impendit attentiorẽ , ne quis Romanus , aut pa/
terna origine Italus,nedum militaret,ſed arma domi haberet.Saionibus,ut ipſe appellauit,
ex Oſtrogotha gente per urbẽ regiones'cꝫ Italiæ conſtitutis , qui præfectorũ cẽturionumq́ꝫ
uice fungẽtes,Barbaros ſuos in pace & ocio,à ciuiũ & prouincialiũ iniuria prohiberẽt,edu
cerent'cꝫ in turmas & phalanges,cum belli aut tumultus ratio poſtularet . Simili itẽ pietate
uſus eſt erga uniuerſas Italiæ urbes:quod maxime oſtendit edictũ adhuc extans, in quo ci/
ues iubet,toto anni tempore,prætercꝫ tribus meſſiũ & autumni menſibus , ciuitates & op/
pida frequentare,obireq́ꝫ munera,quibus antea quietiſſimis reipub.tẽporibus, florere con/
ſueuerant:nõ ſolũ enim agreſtes tunc,ſed honeſto nati loco,motibus fatigati,quibus tãdiu
Italia agitata fuerat,rura incolebant. Papiæ & Modoetiæ,quæ oppida poſt Rauennã ama/
uit,palatia,Arimini ſancti Stephani, & Rauennæ ſancti Martini in cœlo aureo baſilicas,
Spoleti quocꝫ amplas ædes magno ſumptu ædificauit,Sipontinã ciuitatẽ iam tum in ruinã
uergentẽ,ut inſtaurarẽt tributorũ uacatione donauit,Apponi balnea quæ ager Paduanus
habet,muro concludi,ædes'cꝫ ſuperædificari curauit . Quibus alijs'cꝫ bonis artibus præſtãs
princeps effecit,ut per omnes regni ſui annos,excepto extremo, & Roma & Italia,Octauij
Auguſti,aut Traiani,Adriani,uel melioris cuiuſpiã principis tempora nõ deſiderauerint.
Et cum Roma ipſa,ab inclinatione cœpta,pauliſper reſpiraret, creuit interim & opibus au
cta eſt Rauenna. Nã licet uetuſta eſſet,quæ,ut Plinius eſt autor, Sabinenſiũ ante urbẽ con/
ditã fuit oppidũ,tamen primũ habuit incrementũ ſub Auguſto Cæſare,qui apud eam claſ
ſem tenuit,perpetuo anni tempore expeditam, qua aut ſubitis in tumultibus , aut in deſti/
natis bellorum apparatibus,Illyricum, Epiros,Macedoniã, Achaiam,Propontidẽ, Pontũ,
Cretã,Cyprũ,directa nauigatione celerius petere poſſet,quàm ſi ex urbe,aut alijs Italiæ lit/
toribus ſoluiſſet.Fuit'cꝫ maxima Rauennæ amplitudini acceſſio oppidum Claſſenſe, quod
militum turmarum'cꝫ eius claſſis cauſa,à mercatoribus conuenis'cꝫ,ſecundum portus Can
diani littus ædificatum , multis poſtea annis fuit populo & quidem diuite frequentatum.
Rauennam item à Tyberio Claudio Germanico cinctam fuiſſe muro,qui nunc extat,in/
dicant literæ,ad portam ipſius ciuitatis , cui Aureæ eſt nomen : quem tamen murum , Va/
lentinianus poſterior,Gallæ Placidiæ filius, ut autor eſt Agnellus , uel inſtaurauit,uel parte
ex aliqua ampliauit . Et poſt tranſlatum à Conſtantino in Thraciam Imperium, magiſtra/
tus ſunt primum Rauennæ conſtituti , quorum munus fuit mutuas Romanis Conſtanti/
nopolitanis'cꝫ commoditates,alternatim curare:profuit tamen amplitudini ſuę plurimum
Romanorum imperij agitatio,quod Imperatores reges'ue aut duces plurimi , prout ſupra
oſtendimus,illã aut inhabitauerũt, aut magis præſidijs tenuerũt,ut nulli dubiũ eſſe debeat,
quin

quin iactis tamdiu tantis opulentiæ fundamentis magnum fecerit additamentum Theodorici pacatam urbem Romam Italiamq; regentis, mora tanto tempore illic facta: quando quidem præter ædem beati Martini de qua diximus columnis marmoreis,& Conſtantinopoli,& alijs marmoribus cum ab urbe ex palatio Pintiano, tum etiam aliunde auectis, Rauennam princeps prædictus ornauit, qui aquęductũ quoq; eiuſdem ciuitatis, cuius nullum extat ueſtigium inſtaurauit: proſpexit etiã prudentiſſimus princeps Theodoricus externarum gentium, à quibus ſolis tunc ſibi in Italiam timendum fuit irruptionibus,& Herulis poſt occiſum Odoacrem, ut oſtendimus conſeruatis. Nouum regẽ conſtituit, cuius nomen non exprimit Caſſiodorus, quẽ regem cum ſuis Herulis in extremis Italiæ partibus, apud Auguſtã prætoriam,& ſub Alpibus Appenninoq; habitare permiſſum ipſe Theodoricus in filium adoptauit, Clodouei regis Francorum filiam nomine Andefledam Theodoricus in uxorem accepit. Sororem uero ſuam nomine Amalafredã, Honorico Vandalorũ,& filiarum unam Halarico Viſigothorum: alteram Gundibaro Burgundionum, neptemq; Amalabergam Herminfredo Thuringiorum regibus in matrimonium coniunxit. Eochario etiam nobili, ex Balthorum proſapia oriundo, qui Veterici fuit filius, tertiã filiã Amalaſuntham in uxorem tradidit, quo genero per aliquot, quibus ſupcruixit, annos tanquam filio uſus fuit. Poſſedit uero & ex priſco Romanorũ principum inſtituto adminiſtrauit Romani imperij occidentalis prouincias, quæ à nullis dictarum Barbararum gentium regibus teneretur. Nedum enim unquam cum Francis, Burgundionibus & Viſigothis bella ſuſcepit: ſed eos aliosq; barbaros imperij oppreſſores, quoad potuit ſimul in pace continuit, miſſis oratoribus cum epiſtolis quæ extant, ne aliqua inter eos nata diſſenſio, Conſtantinopolitanis Imperatoribus Romanisq; uiam patefaceret ad iura imperij reſumenda: ſed in Hiſpanijs nulla ui armorum, quod quidem legerimus captis, inde eum ſcimus aliqua tenuiſſe, quod Caſſiodori extant decreta ad Hiſpaniarum gubernationem ædita: extãt & literæ ad magiſtratus in illis conſtitutos datæ: quanquam noſtra eſt opinio, gubernationem Hiſpaniarum, de qua innuit Caſſiodorus, inde proceſſiſſe, quia is princeps ſuſcepit curam Vaſconiæ,& eripiendæ Francorum manibus & poſtea pro generi filio conſeruandæ. Cum enim Clodoueus rex Francorum, quod ſuo loco oſtendemus, Halaricum Viſigothorum regem in campis Vogladenſibus interfeciſſet, Vaſconiamq; cum aliquot Hiſpaniæ partibus cepiſſet: Theodoricus rex arma induit, in ſocerum pro generi ultione: quo in bello Franci ad triginta hominum milia, qui Vaſconiam Hiſpaniamq;, pro Almarico Halarici filio, nõ paruo tempore gubernauit. Siciliam uero & adiacentes Italiæ inſulas, Dalmatiam, Liburniamque,& Illyrici partem in Adriaticum uergentem, armis obtinuit, duxitque paratiſſimam expeditionem trans alpes,& prouinciam Romanam primum, poſt Rhodano tranſmiſſo Narbonenſem Galliam, ac ea Galliarum loca quæ extra Burgundiam ad Teutonas pertinent, exceptis Aluernis, regno ſuo adiecit: quã quidem prouinciam ciuitatesq; Theodatus nepos eius qui poſtea fuit tertius gentis Oſtrogothæ rex multo tempore adminiſtrauit, extatq; Theodorici epiſtola per quam Arelati mœnia iuſſit ſumma diligentia inſtaurari. Pannoniam item Sirmienſem: tanto prius tempore à Barbaris laceratam,& Noricos, qui nũc ſunt partim Auſtrini, partim Baioarij, regno ſuo adiunxit, quibus prouincijs Coloſſum ciuẽ Romanũ à ſenatu Romano præſidẽ dari uoluit. Nã poſt eius ex Thracia profectionem, Bulgari relictis ſedibus, quas ad Danubij ripas, ſecundum Pannonias & Noricum habere conſueuerant, tunc Thraciam deuaſtabant. Nec poterat tunc reſiſtere Zeno imperator, cum propter cæteram imperij debilitatem, tum quia temporibus illis Conſtantinopolitana urbs maximo conflagrauit incendio. Quin etiam Theodoricus, futuris prouidens temporibus, clauſtra Italiæ, ab ipſo Alpium maritimarũ initio uſq; ad Tridentinos montes, attribuit Gothorũ proceribus inhabitanda. In tramitibus autem, per quos ipſe & cæteri Barbari erant ingreſſi, oppida excitauit, ciuitate cui nunc Tridento eſt eratque tunc nomen, muro cincta,& Veruca arce, ad Norici & Italiæ fines, eo in loco, cui nũc Montiſfalconi eſt nomen, à fundamẽto ædificata. Interea dum hic eſſet Romæ & Italiæ ſub Theoderico ſtatus, Zenoni defuncto, qui ſexdecim annis apud Cõſtantinopolim imperauerat, ſuffectus eſt Anaſtaſius Imperator, per cuius tẽpora, in Italia, Africa, Hiſpanijs, Gallijs, Pannonijs,& alijs prouincijs, Barbarorũ uirtute, res erãt qetiſſimæ, ut in occidẽtali imperio, nil geſtũ eſſe cõperiamus memoratu dignũ, ꝑter aliquos motus in rebus eccleſiæ & Romanorũ

pontificum

pontificum ſuſcitatos. Ipſius nanq; Anaſtaſij Imperatoris imperij initio, deſunctus eſt Romæ pontifex Romanus, etiam nomine Anaſtaſius, tunc'q; magnũ in clero & Romano populo diſſidiũ eſt ortũ. Symmachus nanq; in Lateranenſi, quã appellabant Conſtantinianã, & Laurentius in beatæ uirginis, quæ noua dicitur, ædibus, uterq; Romanus, in pontifices ſunt electi. Quorum controuerſiæ ſedandæ cauſa, cum Rauennam ad Theodericum utriuſq; fautores acceſſiſſent, cenſuit rex illũ qui prius, & à meliori parte fuiſſet electus, in pontificem accipi, obtinuit'q; Symmachus: qui chriſtiana uſus clemẽtia, Laurentiũ competitorẽ, aduerſarium'q; Nucerini epiſcopum dedit. Sed Romani, quos parata per Theodericũ pax iam faſtidiret, poſtquã Barbarus ceſſabat gladius inteſtinis diſcordijs ſeſe inuicẽ lacerarũt. Et Laurentio Romam reducto, cauſam iterum Rauennam deferri oportuit. Quam ut ſedaret rex, canonum ignarus, Petrum Altini epiſcopum Romam miſit, non magis ut de controuerſia iudicaret, quàm ut utroq; eiecto in pontificatum ipſe ſe intruderet. Fuit uero conſtans animo, & prudẽs Symmachus. Qui epiſcopis Italiæ ad centũ uiginti cõgregatis: primum ſe purgauit à criminibus, quæ falſo obiecta erant: inde clero per ſynodi autoritatẽ reconciliato, Petrum Laurentium'q; obtinuit relegari. Nec tamen deſtiterunt ab inceptis Romani, ſed Fauſto exconſule, pontificem clerumq; defendẽte, ac armis protegente, Probinus item exconſul, eò prorupit inſaniæ, ut plebem accuratiſſime cõcitarit. Vnde cædes ciuium in prælio eſt cõmiſſa. Eoq; furoris eſt proceſſum, ut in ſacerdotes uirginesq; ſacras Symmacho fauentes à Probini ſatellitibus ſit graſſatũ. Per Anaſtaſij item Imperatoris tempora, nõ ſatis ualuerunt Theoderici regis conſilia, quin Barbari Romanarum prouinciarum inuaſores, poſtquam ſe à Romanis armis tutos uiderunt, inter ſeipſos bello contenderẽt. Nam Clodoueus rex Francorum, quem Crotchildi uxore hortante, ad Chriſti domini fidem conuerſum, & à ſancto Remigio epiſcopo baptizatum oſtẽdimus: poſtquam regnum Franciæ longe lateq; ampliarat, in Viſigothos exarſit, quos propter Arrianam labem iudicauit pro infidelibus perſequẽdos. Is itaq; rex procerum concilio apud Pariſios habito cum ſatis de bello gerendo conſtitutum eſſet, uouit baſilicam principi apoſtolorum, quæ nunc ea in ciuitate inſignis uiſitur, ſi uictoriam de eccleſiæ hoſtibus obtineret. Erat tũc apud Picthauos urbem Halaricus rex Viſigothorũ, qui Valliæ ſubrogatus, duodecimũ annum tunc regnabat: duxit itaq; per Turonios Clodoueus, & in celeberrimo Martini templo, multis pro uictoria uotis ſe obligauit. Inde Vizena amne uadato, conſtitit in campis Voglatenſibus, in quos decimo à Picthauis miliario diſtãtes Halaricus & ipſe duxerat, ſignis collatis decernere paratiſſimus. Aluerni etiã originem ſuam in Italos referẽtes, Romanæ reipublicæ fidẽ ad ea uſq; tempora ſeruauerant. Ideo'q; Apollinare quodã Romano, qui dudum apud eos fuerat hortante, Viſigothorum partes ſunt ſecuti, quoniã eis ſeruauerant pacem à Conſtantio comite conſtitutã. Itaq; cõmiſſum eſt præliũ: in quo Viſigothis & Aluernis ſuperatis, rex Halaricus & Apollinaris ceciderunt. Secundũ id præliũ miſit Clodoueus Theodericũ filium ex ancilla ſuſceptũ in Albienſes, Ruthenosq; Viſigothorũ ſubditos ac in Auernos, ut diximus, ſocios: quibus ſubactis & Francorũ regno additis, in Tholoſam tunc caput regni Viſigothorũ, Vaſconiam'q; Theodericus arma conuertit. Almaricus uero, quem Halaricus unicum habuerat filium, ſeſe intra Pyrenæum communiuerat. Quare licet Tholoſam cum paternis theſauris & Vaſconiam amiſerit, Hiſpaniam ulteriorẽ cum Pyrenæi ſaltibus, prout pater poſſederat defenſauit. Cum'q; pacẽ obnixe peteret, procliuis in illã primo fuit Clodoueus, & tamen paulopoſt Arrianam hæreſim audiens in Engoliſma & Burdegalla ciuitatibus, magis quàm alibi in Viſigothorum regno feruere, eas aggreſſus ciuitates, cepit diripuit'q;, & cæde Viſigothorũ ciuium'q; qui hæreſi abrenunciare diutius recuſarunt commiſſa, epiſcopos in illis catholicos inſtituit. Ea cum eſſent Anaſtaſio Imperatori renũciata, gauiſus eſt ultionem de Viſigothis Romanæ rei euerſoribus imperij ſui temporibus ſumptam eſſe. Et ob eam rem bene geſtam, Clodoueo tunicam blacteam, epiſtolas'q; miſit, in quibus eum Patriciũ conſulem'q; appellauit. Erat Turoni Clodoueus, quando tantum ab Imperatore Romano munus accepit. Quare uotis rite ſolutis, poſt ſolennes Chriſtianorũ cerimonias, eam induit ueſtem, & ſedens in equo numum in multitudinem, quæ magna ex Francorum regno ad id ſolenne conuenerat, diſperſit. Acclamauit uero tunc multitudo, non patricium fore & conſulem ſolummodo, ſed Auguſtum etiam Clodoueum. Qui ea ſociatus pompa, Pariſios accedens, eorum urbem, tunc primo regni Francorum ſedem, prout

in hanc

in hanc diem est seruatum, fore constituit. Quæ intellecta Theodoricus Ostrogothorũ rex,
tunc, ut ostendimus, in Italia potẽtissimus, ægerrime tulit, uel quia soceri Clodouei audaciã
damnarit, uel quod magis credimus, quia illum indigne tulerit tantã cum Romano impera
tore amicitiã iunxisse. Itaq; Theodoricus coactis lectissimis quibusq; militibus, qui ad qua/
draginta armatorũ milia fuere, maiori parte & Gepidarum Ilbam comitẽ præfecit ducem.
Eiq; in Vasconiam ducenti, occurrerunt Franci, quos Clodoueus prouinciæ illius præsidio
deputauerat. Cõmissum autẽ est præliũ utriq; exercitui periculosissimum, superiores tamen
fuerunt Itali regis copiæ, & Francis qui in Vasconia erãt, ad triginta hominum milia profli/
gatis magnáq; ex parte cæsis, recepta est pro Almarico defuncti Halarici filio Vasconia,
quam illi certo tempore Theodoricus, prout supra diximus, proprio Ostrogothorũ præsi/
dio defensauit. Quia uero exercitus, quem Ilba in Hispanos Visigothos duxerat per Ligu/
riam transiens eam afflixerat prouinciam, tribunus aliquot annorũ Ligustinos & frumenti
copia ex horreo publico donauit. Quo in tẽpore ut aduersus omnes motus qui per Hispa/
nias aut Gallias orirẽtur, paratior foret, naues omni in maritima Italiæ ora nouas fieri, & Ra
uennam duci curauit. Dum ea in Gallijs & per Italiam aguntur, Hormisda pontifex Roma/
nus Frusinone oriũdus, defuncto Symmacho suffectus erat. Hic episcoporũ prouincialiũ sy
nodũ apud urbẽ, hortante Theodorico rege, coegit. In qua innouauit dãnationẽ hæreseos
Eutychanæ, & oratoribus quinq; ex clero, quorũ duo fuerũt episcopi, Cõstãtinopolim mis/
sis, Ioannẽ Cõstãtinopolitanũ epm, ac per eum Græcos omnes ab illa hæresi iussit deterreri.
Sed episcopus clerúsq; Cõstãtinopolitanus, Romano pontifici inobediẽtes fuerũt. Anasta
sius etiã imperator requisitus decretis Romani pontificis, in quibus Eutychus dãnabatur,
subscribere recusauit, addiditq; cõtumaciæ scelus, quòd oratoribus Cõstantinopoli eiectis
ad Hormisdam pontificem literas dedit, in quibus iussa illi à se accipienda, potiusq; sibi præ
scribẽda fore cõtendit, ut merito eius mortem quæ breui est secuta, diuino iudicio inflictam
constãs omniũ fuerit opinio. Nam eodẽ anno, qui fuit Symmacho & Boetio Torquato con
sulibus, fulmine afflatus, idem interijt imperator. Cui cum esset subrogatus Iustinus senior,
nedum Eutychiana hæresis, sed in paucorum annorũ spatio, omnis labes ex Christiana reli/
gione, per uniuersum orientale imperium est sublata. Mortuo interim Hormisda, suffectus
est in Romanum pontificem Ioannes natione Thuscus, per cuius tempora Iustinus impera
tor hæresum radicibus per orientẽ extirpandis intentus, eiecit omnes eius sectæ episcopos,
priuauitq; commissis ecclesijs sacerdotes. Tulit uero eam rem grauiter Theodoricus Italiæ
rex, ipsa Arianorũ labe, quam maiores sui sub Valente imperatore imbiberant, inquinatus.
Quanq; non magis molestã habuisse Arianorum insectationem q̃ suspectam omnẽ boni
imperatoris noui uitã duxisse uidet̃. Hinc optimos ciues Romanos, Symmachũ & Boetiũ
suspectos habuit, eósq; exacto consulatus anno, deserẽtibus Opilione & Gaudentio factio/
sissimis ciuibus, Papiam relegauit. Quo in tempore Theodatum nepotem ex Narbonensi
prouincia reuocans Etruriæ præfecit, cuius prouincia nonnullas illis urbes attribuit iure
proprio possidendas: & ne Romani ciues ob Symmachi & Boetij relegationẽ, de solita be/
nignitate diffiderent, rex Senatui permisit unum ex gente patritia mitterent Theodato in
Narbonensi prouincia successorem, & tamen eo qui secutus est anno Ioannem summũ pon
tificem, Agapitum & Patritium consules, ac Theodorum & Importunum, alterum'q; Aga/
pitum senatores, præstantissimos ea tempestate uiros Roma eijcere, ac omnino tollere con
stituit: Idq; ut aliqua simulatione tectius faceret, ipsos legationis nomine misit Cõstantino/
polim ad Iustinum: utq; eam legationis simulationem melius concinnaret, ecclesiæ Rauen/
natis episcopum, ipsis oratoribus adiunxit: fuit uero legationis summa, ut agerent cum Iu/
stino imperatore, de episcoporũ sacerdotum'q; Arianorum restitutione, qua denegata aut
diutius dilata sese comminatus est omnem Italiam, & urbem Romam cædibus & incẽdio
uastaturum. Appulsa Constantinopolitanæ terræ naui, quæ tantos detulerat oratores, Iusti
nus cum cleri & populi pompa obuiã est progressus, ad pontificisq; pedes prostratus, illum
pro dei uicario adorauit. Is summus pontifex maximis honoribus introductus, mandata si
mul cum Romanis consulibus senatoribúsq; & Rauennate episcopo exposuit. Quibus ab
imperatore auditis, magna utrinq; dicentium audientiúmq; commiseratio est oborta, hinc
fidei causa, si Ariani tolerarentur, inde urbis & Italiæ desolatione, si impio regi non satisfie/
ret animos distrahentibus, uicit tamen grauissimorum in quibus timor domini sancius per

maneret,uirorum sentētia,postponēdam quæ ad tempus in integrũ restitui posset,fidei cau
sam urbis & Italiæ saluti,quarum populos gladio occisos nulla posset principum,nulla pon
tificum,aut consulũ potentia instaurare.Dimissurus etiã oratores Iustinus,ut in illorum ho
nore,suo item cōsuleret,à Ioanne pontifice cōsulibus Romanis,senatoribúsq; subministran
tibus,uoluit coronari. Adduxerũt uero impensi effusius Pontifici & Romanis à Iustino ho
nores Theodoricũ maiorē in suspicionē. Et qui prius summa dignissimus laude tot per an
nos,melioribus quos anteacta tulissent secula principibus Romanis æquari meruit, ad ex
tremum uitæ flagitijs se inquinauit.Nã tentos Rauennæ,Ioannē pontificem,cōsules & sena
tores Romanos, famis cruciatu in carcere occidit.Boetiũ uero & Symmachũ in Papia,ubi
aliquot exulauerat annis,iussit iugulari:quo in tēpore Ecclesius Rauēnæ episcopus ab infau
sta legatione illa reuersus,basilicam sancti Vitalis quæ nunc Rauennæ insignis uisitur,simul
cum Iuliano argētario exædificauit.Factum autē uidetur in crudelitatis qua Theodoricus
præter mores suos usus fuerat ultionem, ut apoplesi,siue ut uult Agnellus, uētris profluuio
interierit,nonagesimo octauo die, postq̃ Ioãnes pontifex & Romani illi obierãt, atq; anno
duodequadragesimo, postq̃ Italiæ dominio potitus erat.Quanq̃ Procopius in belli Italici
aduersus Gothos principio refert, Theodorico post occisos Boetiũ & Symmachũ cœnanti
cum esset caput piscis oblatum,horrēdam in illo uisam Symmachi faciē,quæ labro inferiori
mordicus apprehēso, sibi toruis oculis minaretur, eoq; consternatũ pauore regem incidisse
ægritudinem:in qua leuitatem suã confessus fuit, quòd scilicet pōtificem sanctum uirum,&
cum eo alios insignes Romanos,tunc maxime præstãtissimos uiros Symmachũ & Boetiũ,
ad perditorũ hominũ suggestionem occidit,& paulo post eam cōfessionem ilico expirauit.
Simile certiúsq; testimonium subitæ mortis inflictæ regi Theodorico ad pœnam iniquita
tis,affert sanctus ecclesiæ doctor Gregorius in dialogo, ubi scribit Solitariũ magnæ uirtutis
uirum apud Lipparim insulã in eremo habitantem,qua die defunctus est Rauennæ Theo
doricus,Gotho cuidam nobili tunc dixisse uisam à se Theodorici regis animã, quæ à Ioãne
Romano pōtifice & Symmacho,quos per id tēporis occiderat,in ollam Vulcani mergēda
portaretur. Theodorico sine uirili prole defuncto, Amalasuntha filia tunc uidua cũ Athala
rico filio suo,quem ex Eucherio Ostrogotho,magnæ nobilitatis uiro susceperat octauũ an
num ætatis agēte,in regno successerũt. Adhibuit uero prudēs regina singularē in subditos
cum humanitatē,tũ districtionis moderationē, quæ cũ Gothos seuere ne quempiã læderet,
cōtineret,laxiore Romanorum q̃ fecisset Theodoricus gubernatione est usa,& inter aliqua
quæ rescidit à genitore facta, filijs Symmachi & Boetij patrimonium reddidit. Sed Athala
ricũ filiũ ea erudiri & Romanorũ moribus ac disciplinis imbui diligētia curare cœpit ut fa
cile in optimũ principē fuerit euasurus,nisi tres Gothi illius educatores rapinis qbus assueti
erant inhiãtes,prudētes id reginæ consiliũ peruertissent,non placere Gothis dicētes eorum
regem sub præceptoribus uiuere, formidinē sibi per uerbera minásq; incutientibus,cũ econ
tra expediret uitã inter Gothorũ duriciem acturum,omni solutam maioris reuerentia,inter
coæqualésq; uiuentē arma & equos tractare,quibus animi uigor,generositásq; à maioribus
accepta in dies augeatur.Quæ cũ Amalasiuntha barbarorũ insidias timens libenter audisse
simulasset, Athalaricũ paulo maioribus natu permisit educandum. Et si uero puerũ sodales
omnibus uitijs statim infecerũt, matri tamen obsequēs erat, quòd cũ Gothósq; educatores
suos terreret Iustini imperatoris optimi uirtus,in quam Theodorico etiã potētissimo regi,
ut ostendimus suspectam, Romanos Italiæq; populos respicere formidarent. Hinc pacem
cum Vandalis,Francis, Visigothis,Burgundionibúsq; & alijs barbaris à Theodorico para
tam,cōmuni cōsilio conseruarunt. Turbauit uero hanc reginæ & nati concordiam,mors Iu
stini quæ ad primi anni illorũ regni finē, Lampadio & Oreste cōsulibus est secuta.Siquidē
ea in rerum animorúmq; cōmotione,quam principũ mutationes efficiunt,Athalaricum so
dales metu imperatoris liberati, facile in lasciuiorē uitã transuersum egerũt,adeo ut nedum
matrē audire,aut alloqui dignarēt, quin potius ipsi insidias parari pateret. Quibus artibus
cum se regina priuari regno uideret,Theodatũ primo sibi ex gente à mala consobrinũ,mul
tas per Etruriam, ut ostendimus, ciuitates tenentē, & eam administrãtem prouinciã,qui &
ipse pueri seductoribus cōsentiret, coercuit pecunijs multatũ dissoluendis Etruriæ populis,
à quibus repetundarum fuerat accusatus.Inde filio Athalarico, cum sodalibus suis Romæ
relicto,Rauēnam se cōtulit, & cũ nequiret filiũ à perniciosa uita reuocare,quod proximum

fuit

fuit, tres Gothorum proceres, qui malorũ consiliorum puero suasores erãt, interfici curauit. Eam autẽ dicit Procopius, Iustiniano imperatori, quẽ Iustinus ex sorore nepotem reliquit successorẽ, suasisse Italiæ recuperationẽ, quod cũ à prudentis fœminæ quã omnes scriptores summis efferũt laudibus, uita & moribus adhorreat, & nullus alius uel tenuiter innuat, uero simile nõ uidetur. Athalaricũ etiã quẽ moribus inquinatissimis, Procopiũ secuti fuisse diximus, omnia ad Theodorici exemplar, & fortassis quãtum passa est ætas, meliora gessisse ex Cassiodoro eius etiã epistolarũ scriptore compertũ habemus. Siquidẽ licet secta Arianus esse non desierit, Bonifaciũ & Ioannẽ, cui Mercurio fuit etiã nomen, summos põtifices, quos sua habuerũt tẽpora, nõ solũ ipse prosecutus est fauoribus & honore, sed à Romano senatu ac populo honorari curauit. Decreta eius extant, de episcopis à Ro. pontifice & nullo alio ordinandis, de rebus sacris à nemine distrahẽdis, & demũ de ecclesiastica libertate seuerius conseruãda, ciues & Romanos & Italiæ oppidorũ urbes frequentare, ac bonis artibus operã dare, edicto iussit: salarijs in urbe Romana liberaliũ artium præceptoribus, quod multos annos fuerat neglectũ cõstitutis, & inchoatã à Theodorico publicorũ urbis ædificiorũ instaurationem adeo cõtinuauit, ut marmora oportuerit aliunde aduehi, quæ in ruinis inciperent deesse. Nec quippiã ab eo cõijcimus perperam factũ, præter Opilionis Symmachi & Boetij delatoris sublimationẽ, ad comitiuã sacrarũ largitionũ, quæ uidetur fuisse ærarij præfectura. Titubauit tamen ad extremũ pueri regnũ ob Francorũ Burgũdionúmque in Italiã aduentũ, qui hũc maxime in modũ fuisse uidetur. Clodoueo rege Francorũ mortuo, Clodomir, Childebertúsque eius filij, in regni paterni diuisione partes Burgundionũ regni, Alemanorúmque quas occupauerat Clodoueus, & quæque in alpibus ad Italiã spectant, Theodeberto corũ nepoti, quẽ in Metẽsibus regẽ constituerunt, regendã possidendámque dederunt. Is itaque Theodebertus adolescẽs, rapinis pridẽ assuetus, utpote quẽ Theodoricus pater in Alemanorum expeditiões duxerat, prouinciã Romanã, cuius caput est Massilia Septimanorũ, quæ regis Italici esset, inuadit. Quod cũ intellexisset Amalasiuntha, ad reges Francorũ mittẽs pericula ostendit ab Imp. Iustiniano tunc florente imminẽtia, si Ro. reipublicæ prouinciarũ inuasores, præsertim Italiæ propinqui, bellis inuicẽ dissiderent, fœderáque Athalaricum inter filiũ & Theodebertum cõstitui impetrauit: etsi uero qualia fuerint fœdera nõ satis habemus cõpertum, tamen constat Theodebertũ Romanã prouinciã in uim ipsorũ fœderum tenuisse. Accessit etiã pueri regis Athalarici incommodis, quod Theodatus ob acceptam à regina Amalasiuntha iniuriam, & quia Burgũdiones Francósque tunc uicinos Italiæ timeret, cũ Iustiniano, prout autor est Procopius, egit ut Italiæ receptioni per Hetruriã manus inijciẽs pecunijs se ditaret, quarũ adminiculo ociosam in Constantinopoli uitam degeret. Sed etiã reginæ animi perplexitatẽ, & Theodati cogitationes in noua mutauit cõsilia Athalarici regis obitus. Octauo enim quam cum regina matre regnũ assumpserat anno, defunctus est. Tunc Amalasiuntha, cõmodius sibi processuram gubernationem arbitrata, si quempiã assumeret adiutorem, Theodatũ ex gente, ut diximus, Amala, sibi consobrinũ ad se uocauit, & multis in eam sententiam dictis, ut facile potuerit homo cupidus illatam inultæ iniuriã anteactæ uitæ potius quam reginæ simultati attribuere, illum post reconciliatã gratiã regni cõsortem declarauit. Erat uero Theodatus, Latinis, Græcísque literis eruditus, & inter philosophos, quibus operã impenderat, Platonem maxime sectabatur, qui, ut asserit Cassiodorus, temporũ suorũ historiam scripsit. Cæterũ qui omni in uita iners incõstánsque fuisset, tũc ætate iam grandior adeo imbecillis enruísque fieri cœperat, ut nulli rei præterquam cumulandæ pecuniæ, cui auidissime inseruiebat, uideretur idoneus. Et tamen regina impellẽte unicum inito regno ædidit uirtutis munus. Nã dum Amalasiuntha ipsum in Rauennã regni participẽ fore constituit: Theodebertus Metẽsium rex, Burgundiones multa armatorũ milia in Liguriã atque Emiliam, Alemanos uero in Venetiã misit, in quos delatus est cũ Gothis Italísque militibus Theodatus. Et licet multo minora fuerint quam de se per literas Cassiodori ipse prædicat, utranque tamen gentem nõ sine illorum cæde Italia expulit, atque etiã misso exercitu quem utraque in expeditione habuerat, prouinciã Romanã per legatos recepit. Tegebat autẽ multũ ipsius regis ineptias uirtus reginæ omnia administrantis. Hinc illa processisse uidentur quæ Cassiodori epistolæ ostendũt, prouisa prudẽter pax à Iustiniano imperatore, & pariter à Francis regibus Theodebertóque nepote per datas multiplices epistolas, missósque oratores etiam ex senatu enixius potita. Hinc summi põtificis ueneratio & suscepta accuratius cleri sacrarúmque rerũ protectio.

Hinc auecta magnis ſumptibus ex Conſtātinopoli marmora, quibus Romam ornari cura-
uit. Hinc liberalitas proceſſit qua in Ligures Aemyliēſesq; & Venetos uſus fuit. Ipſis enim
populis ob accepta à Burgundionibus & Alemanis dāna tertiæ partis unius anni annonā
ex publico eſt largitus, quā quidē annonā Ligures & Aemyliēſes ex Terdonēſi Papienſiq;,
Veneti ex Taruiſino atq; Tridentino horreis acceperunt. Hūc etiā regē ſcribit Caſſiodorus
elephantos tunc ex ære uia ſacra ad naturalem beſtiæ magnitudinem extantes, qui ruinam
minabātur, inſtaurari iuſſiſſe, ea ut uidetur ratione, ꝙ populi Romani cōduceret animorum
ſeruandæ generoſitati, ſi pueri adoleſcentésq; beſtias intuerentur, in quas maiores pugnare
non horruerint decori inſeruiētes. Sed cū Theodatus rapinis pro ſui ingenij uicio manum
appoſuiſſet, diſſuaſiſſetq; illi primo, & poſt obſtitiſſet Amalaſiuntha, mox homo perditiſſi-
mus, ſumma ingratitudine uſus eam in lacus Vulſinēſium inſulā relegauit, occidíq; permiſit
à filijs & agnatis Gothorum procerum, quos Athalarici corruptores, reginam oſtendimus
interfici curauiſſe. Tulerunt eam mortem ægerrime, non Oſtrogothi modo, ſed & Romani
Italiq; omnes, ut ſi aliquis apparuiſſet, ad quem tunc ſumma rerum deferri potuiſſet, fuerint
defecturi. Fuit nanq; mulier illa, ſi Caſſiodoro credimus grauiſſimo autori, inter primarias
rariſſimáſq; adnumeranda, quam ille dicit uidere uenerandam, audire loquentem, fuiſſe mi-
raculum, quæ Græcis Latiníſq; literis egregie imbuta erat, omniū gētium nationúmq; quæ
Romanū inuaſerāt imperiū linguā ex illarū uernaculo uoce ſono loquebatur. Eā uero tan-
tæ grauitatis, tantæ in ſimulādo & diſſimulādo prudētiæ prædicat fuiſſe, ut cū diſcolos inſo-
lentéſq; & graſſatores cōpeſcere curaret, nullā illi ab ea offenſam ſe perpeſſos & dicerent &
ſentirent: unde tantā comparauerat autoritatem, tantū ſibi conciliauerat omnium amorem,
ut rem illi odioſam commiſiſſe, ſi etiā nulla timeretur pœna, nepharium duceretur. Ita illius
morte poſt factum conſyderata, anxius Theodatus, Oſtrogothis proprio timentibus pe-
riculo maxime memorantibus exiſtimare cœpit quantū immineret periculi, ſi Iuſtinianus
ſumpta occaſione necis Amalaſiūthæ, cuius uirtutem dilexerat, Italiam inuaderet. Itaq; pla-
caturus imperatorē inter multas quas ad illū uxorémq; Theodoram dedit epiſtolas, unam
accuratius ſcripſit. In qua Romam Italiámq; loquentes facit, pacem optimo regi doctiſſimo
principi Romæ & Italiæ amantiſſimo patri mitiſſimóq; domino implorare. Et cum eſſet ui-
ſum in tanto timore ſuo parum ſenatores Romanos mittere oratores, Agapitum etiā pon-
tificem ſummum miſit: nec tamen illū commeatu in uiaticum iuuit, ut bonus pontifex uaſa
aurea argētéaq; ex beati Petri ſacrario ſumpta, fœnori ſubijcere, quo pecuniam ab uſurarijs
perciperet ſit coactus. Quem cum Iuſtinianus, ſumma ueneratione in Cōſtantinopolim de-
ductū, de Eutychiana hæreſi interrogaſſet, orta eſt inter eos de rebus fidei ultima altercatio.
Iuſtinianus enim ab Anthemio Conſtantinopolitano epiſcopo ſeductus, petijt eam labem
à ſummo pontifice confirmari. Cui nedū conſenſit Agapitus pontifex, ſed magno reſiſtens
animo, illum pro Iuſtiniano appellans Diocletianum reſipiſcere fecit, & Anthemio hæreſis
fautore eiecto, Mennam in Conſtantinopolitanum epiſcopū ordinauit. De pace uero cum
mandata pōtifex expoſuiſſet, ita adulāter & ſimulate reſpōdit imperator, ut poſthac nimis
ſibi ſecurus rex Theodatus multa ſit auſus, quæ illius ſtatū ruere adiuuarūt. Siquidē Agapi-
to ꝗprimum Romā redijt defuncto, clerum Romanū quod nullus ante tyrānus intētauit,
Theodatus rex in electionē quam faceret, illata ui cōſenſum promittere coēgit, & pecunia
per pactionem accepta, Sylucrium in pontificem creauit. Qua ex re, cum maximā conflaſſe
inuidiam, & multos ſe delatū Cōſtantinopolim acceſſiſſe intelligeret, incœpit melioris uitæ
inſtitutionem populis oſtentare, tributis alicubi imminutis, & omnibus liberatis, qui fiſco
obnoxij, aut delicti in rempublicā admiſſi cauſa in cuſtodia haberētur. Eius tamen ineptiſſi-
mi, & iā omnibus inuiſi regis conatus, maxime inanes reddere cœpit annonæ penuria per
uniuerſam Italiā orta. Cuius multo minorem, ꝗ uinorum ſuſcepit curā. Nanq; audīēis n Ve-
ronenſi agro accinaticū eſſe uinū odoris ſaporiſq; ſuauiſſimi, magnā eius uim ſummo cum
fiſci impendio Romā aduehi curauit. Vinū etem̄ illud aſſerit Caſſiodorus colore purpureo
fuiſſe regiū, ſapore præcipuū, dulcedo cuius ineffabili ſuauitate ſentiebatur, cum tamen &
tactus eius denſitate pingueſceret, ut carneus liquor aut potio edibilis uideretur. Sed anno-
næ penuria ſubleuādæ cauſa factum eſt, ut ad tribunos maritimos Venetiarum dederit epi-
ſtolā, quæ nouæ urbis Venetæ, pauloante uti oſtēdimus inchoatæ, prima incremēta qualia
fuerint, ante oculos ponit, & haud ſecus deſignat ꝗ ſi ad tanti populi, tamq; excellētis urbis
oſtenden-

ostendendam originem, tunc à Cassiodoro Rauēna oriundo, & qui locum inspexit, perscripta fuissent. Cū nanque misisset Theodatus rex in Histriā Laurentiū quendā, procuraturum annonā, quæ Rauennā adueheretur exercitibus & Italiæ populis distribuēda, dictis Venetiarum tribunis in hæc uerba Theodatus scripsit: Data pridē iussione cēsuimus, ut Histria prouincia, uini & olei species, quarū præsenti anno copia indulta perfruitur, ad Rauennatē feliciter dirigeret mansionem. Sed uos qui numerosa nauigia in eius cōfinio possidetis, pari deuotione grata prouidete, ut quod illa parata est tradere, uos studeatis sub celeritate portare. Similis erit quippe utrique gratia profectionis, quādo unū ex his dissociatū impleri non permittit effectū. Estote ergo prōptissimi, ad uicina qui sæpe spatia trāsmittitis, infinita per hospitia quodāmodo uestra discurritis, qui per patriam nauigatis. Accidit etiā uestris commodis quod uobis aliud iter aperitur, perpetua securitate tranquillū: nam cū uentis sæuientibus mare fuerit clausum, uia uobis pāditur per amœnissima fluuiorū, carinæ uestræ flatus asperos eorū cum non pauescūt, terrā cum summa felicitate cōtingunt: putātur eminus per prata ferri, cōtingit alueum nō uideri. Tractæ funibus ambulant, quæ stare rudētibus cōsueuerāt. Et cōditione mutata pedibus iuuāt homines naues suas. Vectricē sine labore trahūt, & pro panno uelorū utuntur passu prosperiore nautarū. Iuuat referre quemadmodum habitationes uestras sitas esse perspeximus. Venetiæ prædicabiles, quondam plenæ nobilibus, ab Austro Rauennam Padumque cōtingunt, ab oriente iocūditate Ionij littoris perfruūtur, ubi alternus æstus egrediēs modo claudit, modo aperit faciē, reciproca inūdatione cāporū. Hic uobis aquatiliū auiū moræ domus: est nanque terrestris, modo cernitur insularis, ut illic magis existimes esse Cyclades, ubi subito locorū facies respicis immutatas. Earū quippe similitudine, per æquora longe patentia domicilia uidētur sparsa, quæ nō natura protulit, sed hominū cura fūdauit, uiminibus flexis inligatis, terrena illic soliditas aggregatur, & maritimo fluctui tam fragilis munitio nō dubitatur opponi, quādo uadosum littus moles nescit ejcere undarum, & sine uiribus fertur quod altitudinis auxilio nō iuuatur: habitatoribus igitur una copia est, ut solis piscibus expleantur, paupertas ibi diuitibus sub æqualitate conuiuit. Vnus cibus omnes reficit, habitatio simul uniuersa cōcludit, nesciūt de penatibus inuidere, & sub hac mēsura degētes, euadunt uitiū, cui mundū constat esse obnoxium. In salinis autē exercēdis tota cōtentio est: pro aratris, pro falcibus cylindros uoluitis, inde uobis fructus enascitur, quando in ipsis, & quæ nō facitis, possidetis. Moneta illic percutitur uictualis arti uestræ omnis fructus addictus potest aurū aliquis minus quærere. Nemo est, qui sal nō desideret inuenire. Merito, quādo isti debet omnis cibus, quod potest esse gratissimus: proinde naues quas more animaliū uestris parietibus alligastis, diligenti cura reficite, ut cū uos uir expe rietissimus Laurētius, qui ad procurādas species est directus, cōmonere curauerit, festinetis excurrere, quatenus expēsas necessarias nulla difficultate tardetis, quia pro qualitate aëris compendiū uobis eligere potestis itineris. Habuit itaque urbs Veneta, in eo duo de quinquaginta annorum, Theodorici, Athalarici, & Theodati regū quietissimo tempore, supra cōmunem conditarum à fundamētis urbiū consuetudinem, mirabile incrementum: Padua enim urbe euersa, soli primū Patauini optimates, Adeustini, & Mōtesilicenses, in Riuumaltū, Methamauricum, Albiolā, & ad fossas Philistinā, ac Clodiā confugerunt. Athila autē post parū cæteras prouinciæ Venetiæ urbes affligente, omnis illius nobilitas in easdem insulas scopulorumque & littorū munitiones, per Bachilonem, Athesim, Minciū, Padumque, cū penatibus & supellectile, nauibus est delapsa, pariterque factū esse non dubitamus, à multis Ro. & aliarum Italiæ urbiū ciuibus in tantis barbarorū colluuionibus, quantas ostēdimus Italiā peruasisse. Nō enim aliter tā breui tēpore frequētari potuerūt, tā multæ insulæ, scopuli & littora à Laureto, qui est primus finiū Padi uicus, ad aquas gradatas milia ferme passuū octuaginta, quæ ostēdit Cassidiori epistola fuisse Theodati tēporibus habitata. Multū tamen repētino eiusmodi urbis Venetiarū incremēto profuisse uidetur præstātissimorū ditissimorumque uirorū, qui cū opulēta re familiari illuc cōfluxerunt potētia. Si enim quod in condenda Roma accidit, pastores illi fuissent, aut cōuenæ quos res domi angusta, aut flagitij cōscientia patriā linquere, & in id asylū cōfugere compulisset, profecto multa oportuit secula euolui, priusque longissima in nauigationibus spacia trāsmisissent, priusque continuassent paruo tēpore intermissam merciū ex Italia in Asiā, ac deinde in Adriatici sinū traducendarū consuetudinē, ex qua magnis dudū opibus aucta floruerat Aquileia. Primos autē magistratus appellarunt tribunos, Natalis Venetiarum

nos, Romanorũ exemplo, à quibus illi tutelæ plebis cõtra nobilitatẽ fuerũt à principio insti/
tuti. Quo autẽ anno & die aut creati tribuni, aut ea ciuitas primum sit cõdita, nequaq̃ affir/
mare ausim, Quin soleo mirari, qua adductus ratiõe Laurẽtius monachus, patria Venetus,
scriptor ut in ætate sua egregius, affirmauerit eius urbis fundamẽta VII. kal. Aprilis, anno
primo atq; uigesimo supra quadringẽtesimũ salutis fuisse iacta. Nanq; est necessariũ ipsam
urbẽ dicere, nõ prius q̃ eo anno condi cœpisse, in quo Athila Aquileiã, Paduã, Adeustũ, &
cætera Venetiæ ꝓuinciæ oppida deleuit. Sicq; sextũ ad minus & quinquagesimũ supra qua/
dringentesimũ salutis fuisse cõstabit, in quo ea iacta fuerint nouæ urbis Venetæ fundamen/
ta: satis enim superiore ostẽdimus loco, Athilam quarto & quadragesimo inclinationis Ro/
manorũ imperij anno, q erat salutis quinquagesimussextus supra quadringẽtesimũ obijsse,
& ipsum Athilã constat unico in anno, qui fuit Valentiniani iunioris imperatoris undetri/
cesimus, regionẽ Venetiam afflixisse, ac postea cum esset apud Minciũ amnem à Leone Ro/
mano põtifice suasum, in Noricũ ubi statim obijt recessisse. Sed de Ostrogothorum rege &
imperatore Cõstãtinopolitano superius omissa prosequamur. Interea dum Theodatus rex
Ostrogothorũ urbis Romæ & Italiæ regnũ inepte simul ac auare administrat, Italiamq; an/
nonæ inopia premere incœpit, Iustinianus imperator expeditionem in Italiam destinauit:
quã quia diu durauit, & uaria maximáq; habuit belli facinora, pauxillũ scribere differemus,
& aliqua perstringemus ex ijs quæ ipsius imperatoris temporibus in Asia & Africa fuerunt
gesta, secũdũ quæ bellũ Italicũ inchoauit. Iustinianus imp. à Iustino auũculo cõstitutus, mox
Parthos bella mouẽtes, misso exercitu cõpescuit, & fines proprios tutans, Parthorũ multos
afflixit: postea uero exercitus Ro. inito cũ Parthis certamine, in fluuio Eufrate supatus fuit.
Exinde Erulos, Zepidas, & Bulgaros, Illyricũ deuastantes Iustinianus sæpe per suos iudices
profligauit. Post diuturnũ autẽ immanémq; laborẽ, aduersus Parthos habitũ, per Belisariũ
patriciũ, perq; Hermogenẽ magistrũ officiorũ & utrunq; legatũ, fœdus cũ Parthis est initũ,
& munera ab utroq; principe sibi inuicẽ sunt missa. Mox quoq; soluto de oriẽtali parte exer/
citu, eundẽ ductorẽ quẽ dudũ in orientẽ miserat, delegit Belisariũ, cui fortissimos milites de/
dit, ad Africã à Vãdalis liberandã. Et is dux excellẽs, fauẽte deo, magna cũ celeritate Vanda/
los superauit, Libyámq; ad corpus reip. iungẽs, Bilimirem regẽ captiuũ cũ opibus spolijsq;
Vandalorũ Constantinopolim perduxit ad principẽ. A quo muneratus cõsulq; ordinarius
mox designatus, de Vãdalis triũphauit. Belisario itaq; post triumphũ Africæ apud Cõstan/
tinopolim agẽte, Theodatus qui sciisset Iustinianũ sibi infensissimum esse, cœpit solito ma/
gis trepidare, & tamẽ qua erat ingenij tarditate, nihil solito accuratius prouidit: sed ad suas
cõfugiẽs ineptias, oratorésq; ad Iustinianũ mittẽs, alias itẽ epistolas quæ extãt ad illũ dedit,
in quibus pacẽ ab illo impetraturus, Romã & Italiam inter cætera dicere fecit: Et si Africa li/
bertatis parte frui occœperit, nõ tamẽ debere Iustinianũ optimũ principẽ, Italiam à qua im/
perij nomẽ decusq; acceperat, in eandẽ libertatẽ animis erectã motibus exponere, qui inter
oppugnãdũ defendẽdúmq; necessario orirẽtur. Iustinianus uero respõdens regi, præ se tulit
desideriũ urbis & Italiæ liberãdæ. Misit nanq; ad eũ oratores, quorũ legationis summa hæc
fuit: ut aut Italia, & eius insulis decedẽs Cõstantinopolim Theodatus se cõferret, diuitias ac/
cepturus maximas, & in ocio quod à teneris annis fecerat, philosophiæ operã daturus: aut
si id facere recusasset, bello quod extũc sibi indictum esset, necessaria præpararet. Is uero ho/
minũ ineptissimus, nec oblatis cõsensit cõditionibus, nec se cõtra uim magis solito cõmuni/
uit. At Iustinianus ubi ab oratoribus suis factus est certior, Theodatũ & si postulatis nõ fe/
cisset satis, omnia negligẽter ꝓuidere, Belisariũ iubet simulata in Africã nauigatione classem
soluere, & ea in Siciliã ducta incũbere pro uiribus insulæ receptioni. Cauit tamen prius im/
perator, ne cũ Vandalos in Africa oppressisset, similẽ intẽtaturus Ostrogothorũ oppressio/
nem, aliàs Ro. imperio dudũ inimicas gẽtes barbaras in se cõciret. Ad Clodemirem nanq;
Childebertúmq; & Clothariũ reges Francorũ, ut & ipsi quiescerẽt & nepotẽ Theodebertũ
Liguriã tenentẽ quiescere facerent, multa & maxima misit dona, additis literis, quarũ fermẽ
sentẽtia hæc fuisse uidetᷣ: Graue fuit hactenus Ostrogothos reges, qui Theodorico indigni
successerũt tolerare, cũ propter illatas nobis singulos per dies iniurias, tum maxime propter
Arianæ hæreseos labẽ, qua urbem Romã & Italiã inficere nõ desinũt. Insuper à nobis requi/
situs rex Theodatꝰ, nedũ resipiscit, sed cõuicia iniuriásq; uir petulãs adiecit: quod cũ diutius
ferre Christianos principes indignũ ducamus, bellũ illi indiximus, spem maximã uictoriæ
in uestris

in uestris aliorúmq; principũ Christianorũ uiribus,nõ minus ꝙ in nostris repositã habẽtes. Postꝙ uero reges reddiderũt epistolas,spem pacis faciẽtes,Iustinianus Mundũ quendã du cem suũ cum copijs Dalmatiã inuadere imperauit. Et Mundus quidẽ,Gothis qui Salonas præsidio tenebãt prælio superatis,Salonas cepit,inuoluitꝗ; tumultu Dalmatas omnes,Iusti niano subijci renitentes. Annos tunc urbs Roma duodequinquaginta,sub Gothis regibus, Theodorico triginta octo,Amalasiuntha & Athalarico puero octo,ac Theodato ad duos adeo floruerat,ut nullã ipsa impij inclinationẽ ultra sentire uideret, quin appareret, primũ quẽ forte creari cõtigisset excellẽtioris animi atq; ingenij siue regẽ siue imperatorẽ,illius sta tũ ubiq; ad integrũ orbis imperiũ posse redigere. Sed quæ alluxit ob aduẽtũ Belisarij ducis præclari & uiri certe optimi spes libertatis,per imperatoris Iustiniani auariciã atq; socordiã in cõtrariũ successit.Nanq; & libertas omnino perdita,& urbs intus extráq; diruta ac deso lata,ad stupendã prout posteriores ostendũt libri,calamitatem est perducta.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLI- natione imperij Ro. Decadis primæ,Liber Quartus.

QVAE annis centũ duobúsq; & triginta,per quos urbis Romæ imperium hactenus inclinauit,gesta sũt,à nobis cõpertu difficillima fuere.Existimẽt autẽ alij quicquid uolũt,blandimur nobis,multo plura ꝙ ferret spes ac opi nio & nostra & illorũ qui nos hoc opus aggressos fuisse nouerant,latebris eduxisse:nec facilẽ habẽt indaginẽ quæ sequũtur,licet aliquibus in seculis quosdã fuisse inuenimus,qui aut gentium aut urbium suæ ætatis gesta scri bere conati nobis afferãt adiumentũ.Primus tamen Procopius in belli Italici aduersus Go- thos,quod sumus scripturi narratione, partim multum adiuuabit, partim non leuia alicubi afferet impedimenta. Vnde præfari cogimur aliqua,explicandis scriptorũ controuersijs plu rimũ conductura.Is Procopius ex Cæsarea Palæstina oriundus, in castris Belisarij patricij, prima in hac expeditione Italica, medicinam artem exercuit, & ut sunt hominum ingenia ad plures artes uersatilia, rerum Iustiniani imperatoris temporibus ubiq; gestarum scripsit historias.In quibus pars fuit belli Italici aduersus Gothos. Eam uero partẽ græce scriptam, nostra industria nuper habuit Italia,quam nullus scriptorũ Latinorum qui Iustiniani impe- ratoris & nostram intercesserunt ætatem,legisse uidetur.Nos itaq; cum perdiscendis literis Græcis parũ felices fuerimus,ipsam belli Italici historiarũ particulam,traduci in latinitatem curauimus,nõ quidem mãsuram, sed solũmodo talẽ,ex qua Procopij scripta scire possemus in nostrã historiam confundenda.Exinde Leonardus Aretinus scriptor ætate nostra clarissi mus, eandem belli Italici aduersus Gothos historiã decem & octo annos complexã scripsit, quæ ad principiũ finémq; nihil plus habet ꝙ Procopius: & apud Procopiũ quidem ubi sit integer,huius Italici belli gesta à suis cognita principijs & ad finẽ perducta non dubitamus esse gratissima. In hac autem particula undiq; mutilata, quæq; meliora desiderarentur,nisi nos tribus in primis qui præcesserunt libris, Gothorum originem gestásq; res & pleraq; di- xissemus, quæ ipsam absoluunt illustrant'q; historiam. Eadem'q; ratione illa quæ ad ipsius Italici belli finem dicemus,gratiora erunt,præsertim illis in quorum manus sumpta ex Pro- copio contigerit peruenire.Ipse enim Procopius homo Græcus,licet in Italia fuerit,nõ eam habuisse uidetur rerum Italiæ peritiam,ut tantæ historiæ potuerit satisfacere,quod quidem & si plurimis in partibus apparet,in unica ostendere satis erit.Is describens Rauennam quæ tunc urbium Italiæ post Romam erat primaria, dicit illam à Pado mediã fuisse diuisam.Et Rauẽnam quæ nedum diruta,sed nunꝙ usq; in hanc ætatem fuerit direpta, constat à Pado semper duodecimo milliario abfuisse.Siue igitur Procopius errauit,siue in latinitatem per- peram est cõuersus,multa in hac belli Italici historia,præter principij & finis defectum men dose scripta uel absurde addita comperimus: in quibus explicãdis ita uersari est animus,ut non disputationẽ introduxisse, magis ꝙ historiã ad ueritatẽ dirigere uideamur: Belisarius patricius à Iustiniano imperatore,belli Italici aduersus Gothos dux declaratus,classem pa- rauit,militibúsq; impositis in Siciliã nauigauit,ubi præcepta Iustiniani secutus,tanꝙ naui- gaturus in Africã nihil hostile principio ostendit:præfecerat uero equitatui,quẽ adduxerat Valentinianũ, Innocentiũ & Magnum.Et pedestres copias,quæ satis erãt magnæ,Constan

tinus & Beſſas Herodianusq́ ducebãt.Idoneo exinde captato tẽpore,Catinã urbẽ repente
adortus,occupauit.Poſtea Syracuſas cum duxiſſet,urbe munitiſſima dedẽtibus ciuibus eſt
potitus:fecitq́ ſtatim Siculorũ in Gothos odiũ,ut ꝙprimũ copias Beliſarius oſtẽtauit,ꝓpo
ſitúmq́ aperuit,mirabilis uictoriæ curſus fuerit,populis urbes oppidáq́ certatim Ro. impe
rio,cuius deſiderio pridem tenebãtur, ultro offerẽtibus.Hortabatur autẽ ad id eos maxime
Beliſarij præſentia,qui cum à Vãdalis Africã liberaſſet pariter ſperabatur Siciliam à Gothis
Italiamq́ erepturus,& adiuuabat Theodati ignauia,qui nullos per Siciliam fecerat appara
tus.Attoniti itaq́ ſubita ciuiũ defectione Gothi,maiorẽ ſubito ſpem in fuga ꝙ in reſiſtentia
poſuerũt.Vnica tamen in Panormo munita ciuitate cui ualidũ inerat præſidium,Gothi reſi
ſtere ſunt adniſi.Sed Beliſarius dux peritiſſimus urbẽ in circuitu cõtẽplatus, aduertit portũ
patere ad mœnia, quæ aliquot in locis à nauiũ malis altitudine ſuperabãtur:ꝙobrem claſſe
portũ delata, propugnaculíſq́ pro malorũ ſummitate diſpoſitis,ſagittarios funditoréſq́ in
illis poſuit,qui ſubiectos hoſtes feriẽtes ilico mœnia defenſoribus nudauerũt,tũ ſubeũtibus
ad mœnia ſine metu alijs militibus, territi ciues, ſeſe Beliſario permiſerunt. Hæc Theodato
cum eſſent in Italiam nunciata,anxio animo legatos ad Iuſtinianũ mittẽs huiuſmodi man/
data dedit.Sicilia ſe ſponte decedere,& in Italiæ tributũ recognitioníſq́ ſignum, coronã au
ream librarũ triginta,ac in omnẽ quancunq́ iuſſerit imperator expeditionẽ Romanos mi/
lites tria millia polliceri. Inſuper in epiſcopos uiróſq́ ſenatorios iuriſditionẽ permittere: &
ut maieſtas imperij in urb & talia reſtituta eſſe uideretur,ſe curaturũ nomen imperatoris
inter ſacra cerimoniáſq́ primũ proferri, ſtatuámq́ nullã regi Italico,niſi ſecũdũ imperatoriã
locari.Indicat uero pictura, muſiuo opere facta, quam Rauẽnæ uidimus in æde beati Mar
tini in cœlo aureo,à Theodorico,ut diximus,ædificatam,Theodatũ quod fuerat pollicitus
incœpiſſe.Ex eo nanq́ muſiuo cæteris elegantiore,quæ Italia nunc uel noui habeat,uel uetu
ſti operis,Iuſtinianus & Theodora uxor,& ipſe Theodatus loco inferior,nũc picti cernun/
tur.Quo in loco aliqua fuerũt ad ornatũ addita,quæ & ſcriptorũ ſupplent defectũ, & certa
oſtendũt multa,quæ ſcripta credere nolebamus.In pariete enim qui eſt ad dextrã,Rauenna
qualis tũc erat,in hũc modũ depicta eſt,porta aurea Claudij Tiberij opus,qualis nũc extat,
propinquam habet inſignẽ beati Vitalis ædem, magna ex parte nũc integrã:palatiũ poſtea
illud ſuperbiſſimum,quod tãta cura impenſaq́ Theodoricũ exædificaſſe Caſſiodorus ſæpe
memorat, quale fuerit nũc apparet:cuius quidẽ ac aliarũ ædiũ ut in pictura ſupbiſſimarum
nullæ iã diu uel minimæ cernuntur reliquiæ.Sed illis in omnibus,ſiue ſacris ædibus,ſiue por
ta & palatio, illud eſt cernere admirãdum, ꝙ ad omnes aditus, qui portæ aureæ & ædi ſan/
cti Vitalis bini,palatio autem quaterni erant,nec ligneæ, nec æneæ,nec ferreæ erant ualuæ:
ſed in ea quam regũ gentis Gothicæ iuſticia & potẽtatus præſtabant ſecuritate,cortinula ut
apparet aurea,quam uelum appellare conſueuerũt, pro ualuis & foribus utebãtur:indicant
præter picturã harpagunculi ex ære,qui in ſumma parte oſtiorũ,quæ habere diximus bina
ſancti Vitalis ædem,adeo tenues ſunt, ut cõſtet eos nihil præter cortinulã ſuſtẽtaſſe:quanq́
qui geſta Romanorũ ſiue pontificũ ſiue principũ, priſcis ſcripſere tẽporibus,partes ædium
diuerſas exprimere uolentes,primũ ſecundũ & tertiũ uelum, à ſimili clauſura dicere conſue
uerunt.Hinc Aelius Spartianus de Alexandro Seuero imperatore dixit.Salutabatur quaſi
unus ex ſenatoribus,patẽte uelo.In pariete aũt eiuſdẽ ſancti Martini ædis ſiniſtro,Claſſenſe
oppidũ quale fuerit pictura indicat:quod quidẽ oppidũ tantis ædificijs ornatũ fuiſſe appa/
ret,ut ſtupendũ ſit nulla ipſius fundamẽta,nullã partẽ præter ædem ſancti Apollinaris,quæ
adhuc extat inſignis,alicubi inſula uepribúſq́ inueniri. Portũ autẽ qui fuerit adeo patẽs &
nauigio tutus,ut illũ in omni in ſiniſtro Adriatici littore Octauianus elegerit, in quo ſuam
conſeruaret claſſem,nuꝑ penè clauſum uidimus,ut nedũ triremes & dromones multos,ꝓut
pictura indicat,ſed nec ſcaphã piſcatoriã lembuḿue nũc perferat:cuius quidem rei cauſam
eſſe nõ dubitamus Sapis fluuij qui illũ facere cõſueuerit auerſionẽ: decẽ nanq́ ab eo portu
paſſuũ milia aliud in mare oſtium,quod Gerua ſiũ dicitur, multis ante ſeculis ſibi effecit. Eſt
nũc quidẽ ignorãtibus ea quæ à maioribus ſcripta ſunt incredibile, uel portũ eius magnitu
dinis uel oppidũ in Claſſenſi loco fuiſſe,ubi nullæ nunc appareãt illorũ reliquiæ:nobis uero
maiorem affert admirationem, nulla fundamenta, nullas reliquias extare illius turris,quam
Plinius ſcribit ad illum portum fuiſſe,de qua lucernæ noctu portũ nauigãtibus indicarent:
quam quidẽ turrim Plinius aſſerit omniũ maximam fuiſſe,quas Romanorũ imperij portus
alicubi

alicubi habuerūt. Sed ad regis Italiæ geſtorū narrationē. Iuſtinianus cum regis legationem
benigne excepiſſet, ita reſpondit, ut & pollicitationes amplecteretur, & Italiā omnino reddi
poſtulās ſe Theodati rebus promiſerit & amplitudini conſulturū. Interim Beliſarius Panor
mo recepto magnificos apud Syracuſas ludos ædidit, ac numiſma in multitudinē diſperſit.
Erat enim extrema dies ſui cōſulatus, quo ob honorē uictoriæ de Vandalis partæ fuerat or
natus, adeo fortunā habuerat fauētem, ut extrema cōſulatus die Siciliā uniuerſam repertus
ſit ſuperioribus uictorijs addidiſſe. Hac in parte omiſit Procopius ſecundam Beliſarij profe
ctionē in Africā ad ſedādos motus quos Storzas, ſicut Iordanus, alijq; nōnulli habēt, cōtra
imperatoris iudices concitauerat. Nā Storzas penè ultimus militū & Martini cliētulus ty
rannidē arripiens autórq; ſeditionū effectus, Cyrillo & Marcello & Phara alijsq; diuerſis iu
dicibus dolo peremptis, Salomonem agitabat, totámq; Africā deuaſtabat. Igitur Beliſarius
emēſo in Africā pelago ſolita felicitate rebelles fugauit, prouinciā liberauit, Salomonéq; rur
ſus in Carthagine collocato, in Siciliā redijt. At in Dalmatia Gothi poſt Mūdi ducis aduen
tum copias reparauerūt, in Salonásq; ducētes eā urbē conſtituerāt obſidere. Quibus cū oc
curriſſet Mauricius Mundi filius, adoleſcēs egregius cū parua equitatus parte, obuiauit illi
Gothorum turma, quæ pariter quid circa urbem fieret inſpiciēdi gratia prodierat ex caſtris,
& præter utriuſq; exercitus expectationē commiſſum eſt prælīū, tanto animorū ardore, ut
cū multi præſtātioréſq; ex Gothis cecidiſſent, ipſe etiā Mauricius ſit occiſus. Interim obequi
tans mœnia munitionéſq; quas circum ea faceret Mundus, uno eodémq; in tēpore Mauri
tium filium in hoſtē pugnare, eundémq; primū uincere, poſtea ſuperatū mortuúmq; eſſe au
diuit: quo perculſus dolore homo bellicoſus ira incenſus furenſq; in hoſtem ruit. Viderant
item Gothi præliū à paucis quos caſtris emiſerāt cōmitti, quibus ut ſenſerāt maiori ex parte
occiſis, ad arma omnis exercitus concurrerat. Hinc non prius impetere improuiſus potuit
Mūdus, q̃ illi ex præparato pugnādi copiā feciſſent, & cū totis copijs hinc inde per multas
horas ſit certatū: cædes utrinq; maxima eſt cōmiſſa, Gothi tamen qui ſenſim recedere cœpiſ
ſent, urgente uehemētius Mundo fracti fœdā commiſerūt fugam. Nec deſtitit uictoria uti
Mundus, quinimò profligatos longe inſecutus, dū in necis filij ultionem ſanguine nequit ſa
tiari, à fugiēti agmine eſt occiſus. Repulſi eū in modū Gothi mœrētes in remotiora retroceſ
ſere. Et milites imperatoris nō minore q̃ hoſtes cæde profligati, ob ducis necē mœrore con
fecti attonitiq; Salonas deſeruere. Eam ciuitatē paulo poſt Gripa Gothus reparato aliquan
tiſper exercitu recepit, inclinatamq; in Dalmatia Theodati rem adeo reſtituit, ut Iuſtiniani
exercitus omnia quæ Mūdus ceperat linquere ſit coactus. Elatus tanta uictoria Theodatus
& ſimul Beliſariū audiens in Africā ad motus Storzæ cōprimendos traieciſſe, nedū ſpreuit
ea quæ cū Iuſtiniano agere cœperat, ſed illius oratores ne ab incœptis diſcederet pſuadere
conatos, in cuſtodia haberi iuſſit. Et ut meliorem ſolito uitam inſtituiſſe Romanis ac Italis
oſtentaret, uaſa aurea & argentea quæ Agapitū pontificem quando à ſe Conſtantinopolim
miſſus eſt, uſuris ſubieciſſe oſtēdim⁹, ex fiſci pecunia redimi, & in beati Petri ſacrariū refer
ri curauit: quo in edicto, ut ſuā commendaret eius facti laudem, Alarici Viſigothorū primi
regis facto detrahit. Neq; enim mirū fuiſſe dicit, ſi uenerāda ſancti Petri uaſa reddi uoluit,
qui erat tantæ urbis uaſtatione ditatus. Interim annonæ caritas uniuerſā Italiā, ſed in primis
Aemyliā & Liguriā atq; Venetiā premebat, ob acceptā anno tūc tertio à Burgūdionibus &
Alemanis cladē. Quare illos populos in rebellionē pēdere intelligēs maxima eos liberalita
te ſolatus eſt. Nō enim tertia illos ſicut prius, ſed totali unius anni annona donauit: multa in
eius donationis decreto præfatus de ſua gloria, ꝗ Burgūdiones in Aemylia & Liguria occi
dione maxima afflixerit, Alemanos uero nō ſine cōmiſſa cæde extra Italiā fugere cōpulerit.
Tū imperator poſtq̃ intellexit quē in modū ſucceſſerant res & in Dalmatia & apud Theo
datū, Conſtantianū belli Dalmatiæ ducē duxit, miſitq; illū cum ſupplemēto ad copias quæ
ſolitæ ſub Mūdo militare in Macedoniā ſe receperāt. Eodēq; in tēpore Beliſarius in Siciliā
eſt reuerſus, quam ilico pacatā obtinuit. Quia uero trāſitum in Italiā diutius differre nollet,
præſidia primū per Siciliā ubi ſe abſente uiſa ſunt, maxime opportuna diſpoſuit: inde è Meſ
ſana ſoluēs, Rhegium eſt delatus: eam urbē & quæcunq; ad primam exſcenſionē adita ſunt
loca eueſtigio recepit, oppidanis ſe in deditionem ob ingens in Gothos odium offerenti
bus. Ea cū fieri uidiſſet Embrimus, uel ut Iordanus appellat, Euermid Theodati gener Bru
tiorum prouinciam adminiſtrās, ſeſe etiam ipſe permiſit Beliſario, à quo cum eſſet Conſtan
tinopolim

tinopolim miſſus imperator eum Patriciũ adlectũ multis muneribus maximiſq; donauit.
Moturus uero pedeſtri itinere ex Brutijs Beliſari⁹ claſſem iuſſit pari ſpatio littori proximã
nauigare,quouſq; Lucanis non minori q̃ Brutij fecerãt facilitate deditionẽ facientibus con
firmatis, Neapolim eſt uentũ,quæ ciuitas ualido Gothorum præſidio tenebatur. Vbi uero
admouit & circũ mœnia diſpoſuit terreſtres copias,claſſem in portu extra teli iactũ ſtare ad
ancorã iuſſit,nec multo poſt munita arce ſuburbana per pactionẽ eſt potitus. Cumq; obſi/
dionem magnis apparatibus moliretur, miſerunt ad eũ Neapolitani Stephanũ quendã ma
gnæ inter eos autoritatis uirũ,maximiq; conſilij.Qui ferme talibus mãdata expoſuit.Opta/
re quidẽ ciues Neapolitanos urbem dedere imperatori,ſed facultatẽ deditionis ideo ſubla/
tam eſſe,ꝙ eorũ uxores liberiq; quos Theodatus pridẽ Rauennam obſides miſerit in cuſto
dia haberẽtur. Tantũ item ineſſe Gothicum præſidiũ,ut ſi armis correptis portas aperire ue
lint,ciues in ipſo apparatu ab armatis expeditiſq; militibus cõfodiãtur, ea ratione cõſultius
fore,fideliſſima imperio urbe abſq; læſione relicta ad urbẽ Romã properare,qua potius &
Neapolim & omnem Italiam facile ſit recepturus.Reſpondit paucis Beliſarius,non ſe illum
conſilij directorem ad colloquiũ admiſiſſe. Si Neapolitani tempore uti uellent,conditiones
peterent æquas,quibus impendẽs euitarent excidiũ, ꝙ ipſe non prius inde proficiſci conſti
tuerit, q̃ urbe expugnata exemplũ proponeret cæteris Italiæ urbibus & oppidis,quo digni
ſunt ſupplicio qui cõfractis ubiq; iã barbarorũ armis Romanorũ imperatoris beneuolentiã
non præponerẽt.Quæ cum Stephanus à Beliſario perſuaſus blandiore q̃ audiſſet oratione
Neapolitanis retuliſſet,plebs portas imperatoris exercitui aperiẽdas acclamare cœperat,&
Gothi ad octingentos qui præſidio inerant,nõ auſi repugnare in ciuiũ protectionẽ cõfugie
bant.Cum factioſi duo ciues,Paſtor & Aſclepiãdotus,Gothorũ rebus ſtudentes,Stephani
quidẽ orationi nequaq; ſunt aduerſati, ſed rem ita agendã eſſe dicẽtes ut deditio facta non
proditio uideretur,tamdiu differri obtinuerũt quoad Gothis ad urbẽ defendendã animi re
dierunt.Et cũ multi itẽ ex plebe eiuſdẽ factionis ſeſe præſidio adiunxiſſent,Iudæis qui multi
in urbe erant,arma ſunt data.Interea Beliſarius poſtq; neminẽ prodire ad cõuentiones dedi
tionemq; uidit,neceſſaria oppugnationi cõparauit.Non autẽ dubitauit quin ad eã ciuitatẽ
mœnibus circundatã ualidiſſimis naturaq; loci munitiſſimã diutius ſibi ſedendũ foret: qua
ratione aquæductu qui in terra defoſſus in urbẽ perferret obicibus interſepto aquã caſtro/
rum uſui deriuauit,curareq; cœpit cõportari materiã caſtellis & machinis undiq; excitãdis.
Quo in apparatu dũ aliquot detinetur dies,forte miles quidã Iſauricus exiccatam aquædu/
ctus partẽ ad muros ciuitatis pertinentẽ cũ uſq; ad urbis mœnia ſubrepſiſſet, aduertit petrã
quæ natiua urbis mœnia in loco ſuppleret,cuiq; aquæductus parietes extra & intra adhære
rent foramen habere, ſatis patens aquæ, hominis ingreſſui perangũſtũ.Opinatus uero eſt ſi
petra patefieret per oſq; illius milites penetraſſent aquæductũ,nõ minus in ciuitate q̃ extra
præſtaturũ militibus acceſſum. Id cũ ab Iſaurico intellexiſſet Beliſarius,milites illi fabroſq;
dedit,qui dilatãdo foramine ab ictu quidẽ ne ſonitus audiretur temperarũt,ſed radẽdo cli/
mandoq; ita circulariter cõminuerunt,ut armato militi facilẽ præſtaret ingreſſum.Inde Beli
ſarius facta capiẽdæ urbis poteſtate prudenter & humane uti uolens, quibuſdã accerſitis ci
uibus ea memorauit,quæ in captis per uim urbibus cõmitti conſueuerunt, uirorum cædes,
mulierum ad libidinem raptus,& demum incẽdia ac rapinas:proinde uſi tempore facerent
deditionem,ex qua cladem omniũ maximã irent auerſum.Ea Neapolitani cum ſpreuiſſent,
Beliſarius capiendæ urbis inſtituit huiuſmodi apparatus, quadringentos milites ex omni
exercitu ſelectos primis tenebris ad aquæductũ muro continẽtem ſilẽtio adeſſe iuſſos,quid
facturi ſint,inſtruit:ipſe ſcalis in propinquo loco ſecrete diſpoſitis reliquum exercitum ar/
ma capere iuſſum caſtris eduxit,& ad urbis partem aquæductu auerſam delatus ſimulat op
pugnationem uel eo ueſperi uel mane ſummis conatibus intentandam. Hunc tantum qui
inopinate fieret apparatum audientes à cuſtodibus Neapolitani in mœnia populariter con
uolarunt.Noctis exinde interuentu, & differre in craſtinum oppugnationem ſimulauit Be
liſarius, & quadringenti milites per aquæductum ſaxiq; foramen intra mœnia ſubrepſe/
runt: ſed ea ratione urbem peruadere, aut muros capere nequiuerunt, quòd arduus ad ſa/
xum paruo interiecto ſpatio pertineret tumulus armato aſcenſu difficilis qui ſuperandus
eſſet, ſi in urbem penetrare aut ad mœnia flectere uolebant. Eo in depreſſo tumulũ inter &
mœnia ſpatio,cum diu quid facerent dubij fuiſſent, miles unus armis depoſitis,manibus pe
dibusq;

dibúsq; rependo in tumulũ euasit, & casulam quæ unica in uertice erat accedẽs, anum in ea repertã minis ne clamare auderet detẽtam funiculum poposcit, cuius caput unũ oleastro in summá rupe existenti cũ alligasset, alterũ ad cõmilitones dimisit, eiusq; funiculi adminiculo singuli ascẽderũt. Vbi uero in tumulũ omnes cõstitere, quòd cũ Belisario cõuenerat signum classico dedere. Cui ex aduerso pari crepitu dux, respõdit. Is nanq; qui Neapolitanos ciues Gothosq; ad eam partem urbis aquæductu auersam, ad quam oppugnationis simulauerat apparatus, mœnia cõplesse uesperi uidisset, cum primũ noctis tenebræ eũ texerũt, loco excedens ad scalas redierat, quas ipsum aquæductui propinquas ostendimus disposuisse. Itaq; pari tẽpore sui milites ad intra ceperunt mœnia, & magno totius exercitus cõcursu scalæ ab extra ad primũ classici crepitum sunt admotæ. Multis itaq; longo spatio mœnia utrinq; habentibus, qui per aquæductũ intrauerãt milites ad proximã delati portã custodes interfecerunt, eáq; subito refracta, Belisarius de tertia uigilia cum exercitu est ingressus. Interea ciues tam subito inopinatóq; perculsi pauore, postq̃ hostem prius irrupisse uiderunt q̃ ubi fieret impetus satis intellexissent, anxij amentésq; ad tutãda propria sunt reuersi. Et debacchatus ubiq; Græcus miles hinc diripit incenditq; ædes, inde ciuiũ qui resisterẽt cõmissa cæde, uxores illorũ filiásq; rapit. Quæ cũ fierent, Belisarius militibus sub ipsum solis ortũ ad cõcionem uocatis, talem habuit orationem: Videtis cõmilitones qualẽ urbem nõ armis magis q̃ consilio adepti estis. Ea quidẽ duo corporis & animi uires cõplexa, quibus contingunt, ij merito dicendi sunt felices. Sed quæso attenti audite, prudentis esse primũ illud maximúmq; scio & prædico, quod cõsilio paraueris cõsilio cõseruare. Sedimus ad hãc urbẽ pro ipsius magnitudine parũ, pro aliarũ quæ posthac gerendæ sunt rerũ multitudine, satis diu, labores subijstis incommoda & pericula. Ad quæ omnia si uestrã modestiã, uestrã noui in imperatorem ac rempublicã fidem, nõ prædæ auiditas aut odiũ in Neapolitanos antea ignotos traxit, quin gloriæ acti stimulis adnisi estis capere hanc urbem, cuius opportunitate freti Italiam barbarorum manibus liberatã imperatori uestro subijceretis. Imprudenter uero Neapolitani inimice egerunt, qui tantillo Gothorum præsidio, quod facillimũ fuit eijcere uel opprimere, imperatoris gratiã, salutẽ suã, nominis Italici decus nõ anteposuere. Verũ pro imprudẽtia, pro demerito satis dederũt pœnarũ, omni supellectile, omni quæ quidẽ loco moueri possit re familiari & pecunia spoliati: Nemo est usq̃ loci nec inter ipsos etiam Neapolitanos ciues, qui eam gazæ direptionẽ nõ sit æquam, & demeritis correspõdentẽ iudicaturus. Sin uero ultra progredimur, modũ excedimus. Subditi enim per arma uestra imperatori Romano sunt, nunc nõ hostes Neapolitani. Quibus seruatis, maximam inurimus notam spretæ amicitiæ quam ultrò petere debuissent, aliósq; urbiũ Italiæ oppidanos quales intra mœnia admissuri sint admonemus. Vestra sit supellex, uestra sint quæcunq; potuerit miles efferre. Neapolitani uero uxores sibi habeant & filias, urbem frequẽtent, uobis postea æque ac sibi cõmodo usuíq; futuram. Militibus ea oratione persuasis, Belisarius nullũ Neapolitanorũ ultra occidi aut capi permisit, mulieres maritis parẽtibúsq; è uestigio restitui curauit. In Gothos aũt qui in præsidio fuerãt, nõ solũ sæuitia nõ est usus, sed eos nõ secus honori habuit q̃ suos. Hactenus in his quæ ad Neapolitanã inuasionẽ spectant, Procopiũ secuti aliqua diximus Tordahi epitomati penitus contraria, in quo assertũ est quod Pandulfus & multi alij tradiderunt, Neapolitanã urbem tunc spoliatã, & tam Gothos qui inerãt, & Romanos q̃ Neapolitanos ciues trucidatos fuisse. Interea Theodato apud urbẽ torpescente Gothi & Romæ & circum ea loca degentes, cum antea Theodati regis malignitatẽ occultis sermonibus damnare consueuissent, auditis ijs quæ apud Neapolim gesta diximus, segnitiem illius apertis maledictis lamẽtabantur. Et cum nequaq̃ dubitarent Belisarium ad urbem properaturum, se ipsos cohortati cæterísq; bellatoribus cõuocatis, trigesimo quinto ab urbe miliario ad Regetam oppidum, quod nunc Ruglate, castra fecerũt, ubi magnitudine imminẽtis periculi suadẽte post maturam deliberationẽ Vitigitem sibi & Italicis regẽ creauerunt. Is nanq; etsi obscuro genere ortus erat, magnitudine tamen animi, & rei militaris peritia cæteros Gothos facile excellebat. Eum regẽ declaratum esse audiens Theodatus per deuia fugiens Rauennã petebat: sed missus post eum à nouo rege Optaris quidam Gothus, cũ equitatu illũ in itinere assecutus interfecit. Sicq̃ Theodatus tertio q̃ regnare cœperat anno cũ habuit regni & desidiæ finem. Exinde Vitigis Romã ueniens, Syluerium pontificẽ Romanũ, quem ut ostendimus, pecunia corruptus ordinauerat Theodatus, & senatum populúmq; Romanũ allocutus be-

neficia

neficia Theodorici regis memorauit. Hortatúsq; eos ut in fide manerẽt, tantas esse ostendit
Gothorum uires, ut nemo sine sua pernicie sit res nouas per Italiã moliturus. Cum Gothis
uero de gerẽdi belli ratione multa disseruit, quibus longa oratione suasit cõducere præsenti
necessitati, præsidio Romæ relicto, Rauennam accedere, & Gothis quos per omnẽ Italiam
Theodoricus rex disperserat coactis congredi Belisario. Profecturus itaq; Roma Vitigis,
Luderim quendam cum electorũ militum quatuor milibus præfectũ urbi & præsidio decla
rauit, accersitósq; quosdam senatorij ordinis Romanos in locum obsidum secum duxit: &
ꝙprimum Rauennæ fuit, regnum honestaturus Mathasiuntham Theodorici regis ex Ama
lasiuntha filia neptem inuitam accepit uxorem. Ipsa nanq; licet prius à Theodato captiua fu
isset, tenta tamen Vitigitis noui regis ignobilitatem aspernata recusabat illius coniugio co
pulari. Eam Vitigis ut deliniret nuptias fecit celeberrimo apparatu, & tamen interea curan
dis omnibus quæ ad bellum pertinere intelligeret intentus, Gothos undiq; cõuocauit, distri
buit'q; inter eos arma & equos, prout uirtus conditio'q; singulorum exposcere sunt uisa. Et
hæc quidem tunc apud Gothos fiebant. Belisarius uero postq̃ satis exercitũ reparauit, præsi
dio Neapoli & Cumis relicto, Romam uersus uia Latina iter facere incœpit. Quod cũ Ro
mani habuissent exploratum, Sylucrio papa suadẽte, publico consilio cõstituerunt, nõ mo-
do illum & copias ꝙprimum aduenisset admittere, sed ut accessum properaret per nuncios
adhortari. Missus ad eam rem Fidelius quispiam Mediolanẽsis, Belisarium quo maiori cer-
tioríq; cum spe eo acceleratiore gradu ueniẽtem perduxit ad portam, quæ dicitur Asinaria.
Viderant Gothi præsidio à Vitigite impositi, intellexerant'q; Romani populi intentionem,
quare conterriti, fide publica à Romanis impetrata abire statuerunt: præter unicum Bade-
rim, qui regis sui crudelitatem timens sese maluit Romanorum fidei permittere quàm cum
alijs proficisci. Euenítq; ut qua die, quam Iduũ Decembrium quartã fuisse constat, Belisarius
Asinariã intrauit, eadem Gothi porta Flaminia sint egressi. Receptus intra urbẽ Belisarius
senatum ac populum multa dubijs ut erant rebus accommoda potiusq̃ dictu speciosa allo
cutus est, & Luderi Gothorum præfecto Constantinopolim ad Iustinianum imperatorem
misso, summam adhibuit diligentiam, non urbem tãtummodo, sed & oppidis quæ cum illa
uenerant in potestatem communiendis. Vrbis autẽ mœnia non solum ubi ruinã minaren
tur, instaurauit, sed propugnaculis ad ea ubicunq; uiderentur humiliora excitatis, aggere &
fossa circũductis reddidit multò quàm unquam antea fuerant munitiora. Exinde Constan-
tianum & Bessam præfectos suos cum copijs dimisit, hunc ad Narniam obsidẽdam, illum
in Etruriam. Recepit breui Bessa Narniam, ciuibus deditionem quamprimũ sunt aditi fa-
cientibus. Constãtianus uero Spoletum primo, & post Perusiam uiribus domitas cepit: &
quia compertum haberet Vitigitem ingentes copias parauisse, modico Spoleti relicto præ
sidio, cæteras copias in Perusiam coëgit, fore cõfisus ut si Vitigitem eius capiendæ ciuitatis
libido cepisset, tam diu ad eam distineretur, quoad urbi Romæ satis à Belisario prouisum
esset. Et Vitigis quidẽ cum primũ de Perusiæ obsidione certior factus fuit, Nillã & Pissiam
præstantes Gothorũ duces cum parte exercitus immisit, ut eam ciuitatẽ suo præsidio conser
uarent: sed cũ Perusiæ iam captæ appropinquarent, egressus est cũ copijs in pugnã paratis
Constantianus, qui præliũ cum illis nequaq̃ detrectantibus cõseruit. Pugnatum est utrinq;
certamine tam ambiguo, ut aliquandiu uterq; exercitus dubitauerit superari. Tandem Go-
this fractis, & post multam cædem fugatis, Nillas & Pissias duces capti, & Romam ad Beli
sarium fuerunt missi. Vitigis ubi suos male pugnasse accepit, consultatione cum primori-
bus Gothorum habita, constituit omissis Italiæ ciuitatibus oppidis'q; Romam petere, &
aut cum Belisario, si copiam pugnandi faceret, congredi, aut illum, si detrectaret, in urbe
obsidere. Motis itaque ad nonas Februarij ex Rauenna signis cum centũ & quinquaginta,
prout scribit Procopius, uel ut Pandulfus & quidam alij uolunt, centum milibus Romam
uersus contendit. Id cum Belisario esset renunciatum, ut tantam belli molem quantam in se
conuerti intelligebat sustinere posset, Bessam Constantianúmq; ad urbem reuocauit, qui
paruo præsidio in Perusia, Spoleto, & Narnia relicto, post secundum quàm profecti erant
mensem cum omnibus copijs Romam sunt reuersi. At Gothi per Sabinos Tybur delati, ab
oppidanis'q; repulsi Anienem fluuium alicubi uado transmittere intentarunt. Id uero cos
facere prohibuit fluuij altitudo. Vnde in agrum Romanum ad uiam Numentanam descen
derunt, & põtem in eo loco castellis utraq; in ripa custodibúsq; firmatum, quem Belisarius
fecerat

fecerat offendentes ad illum castra fecerunt: Belisarius nanq; qui suam non ignoraret militum paucitatem, nequaquam sperabat posse hostes ultra Aniene continere: sed illos communitus tamdiu tardare curabat, quoad urbis mœnia confirmaret, perficeretq; excitata à principio propugnacula, & interea ciuibus frumenti ac aliarum rerum bello & perferendæ obsidioni necessariarũ in urbem conuehendi longiorem faceret facultatem. Postquã autem uidit hostes ad suas munitiones ponti trans Anienem impositas consedisse, utile existimauit castra ad easdem munitiones quæ dirimerentur fluuij alueo, hostium castris opponere. Igitur postridie quàm Gothi consederant, Belisarius cum equitibus mille ut locum metandis castris idoneum inspiceret, & quid hostes agerent contemplaretur, ad solis ortum. Roma est profectus. Quamprimum uero attigit Anienem, ad pontem suum stadio distantem iturus, præter spem expectationemq; suam Gothorum equites habuit obuios. Milites nãq; quos pontis & castellorũ custodiæ deputauerat, siue minis & apparatu hostium deterriti, siue pecunia corrupti, sese & pontem nocte illa hostibus dediderant: præcipitatus in id difficultatis periculiq; Belisarius, attonitos milites suos & in urbem fugam'q; respicientes huiusmodi uerbis pro temporis breuitate habitis est hortatus. Gothos esse, quibus obuiauerũt toties à se uictos fugatosq; & cæsos, quoties antea sint congressi. Casu quidem se cum paucis aduenisse: sed qui Belisarium prælio interesse uidebunt, hostes non modo omnes in Italiam traductas adesse copias, sed ipsum etiam populum Romanum populariter irrupisse suspicaturos. Proinde forti pugnarent animo, aut ingentem de strage hostium gloriam reportaturi, aut sese cum libuerit saluos in urbem proximam recepturi. Militibus igitur imperata facientibus acriter est certatum, & cum Belisarius optimi ducis ac strennui militis munera obiret, multi ex hostibus ceciderunt: Fuit tamen maximo in periculo Belisarius, quod Gothi illum ducẽ esse noscentes densi & in cuneos conglobati maximos in eum impetus fecerunt. Tutata uero est fortissimũ ducem tum uirtus propria, tum maxime domestica manus circa illum sedulo obuersata, & superata repulsaq; à paucis Gothorũ multitudo in pontis munitiones est acta. Tunc effusi castris nullo ordine Gothi tanto irruerunt impetu, ut repulsus Belisarij equitatus adusq; additas mœnibus fossas Pincianãq; portã sit fugatus. Prodierant uero ex urbe iuuentutis Romanæ multi, quibus hostẽ in suburbio tũc impigre distinentibus, expeditior fuit duci & pulso equitatui intra urbẽ receptus. Cæsos refert eo prælio Procopius ex Gothis mille, cum Belisariũ affirmet uix octuaginta desiderasse. Ingressus urbem sole iam occidẽte Belisarius, singulas portas singulis præfectorum suorum attribuit custodiendas: ciues uero partim uigilias pro mœnibus agere, partim intentos paratos'que cum armis ad tumultus si qui orirentur in urbe, sedandos fore curauit. Ipse urbem uicatim in equo perambulans, hortando suadendoq; ciues in bonam spem erigebat, immittebat'q; quæcunq; usui fore auertendo præsentis noctis periculo uiderentur. Gothi nocte illa ad nouum Numentanæ uiæ Anienis pontem cõmorati, mane cuius dies fuit nona calen. Martij ad urbis obsidionem se parare cœperunt. Fuit uero hæc ratio obsidionis. Castra circũ urbẽ sex in locis posuerunt à Flaminia usq; ad Prenestinam. His castris quinq; urbis portæ obsidebantur, & impediebãt uias quæ trans Tyberim ferũt. Castra autem ipsa uallo & fossa ac ligneis turribus munierunt, & tam citra quàm ultra Tyberim possidentes omnia crebris incursionibus peruadebant. Belisarius autem contrà pro defensione urbis hæc prouidit. Pincianã portam quæ contra maiora Gothorum castra maxime erat opposita, & Salariã huic dextrorsum proximã quicquidq; circa illas mari est sibijpsi assumpsit defensandũ. Prenestinam uero portam Bessæ, Flaminiã quæ est è sinistra Pincianæ Constantiano attribuit, cæteris quoq; portis alios præfecit. Gothi circa urbem profecti aquæductus omnes interruperunt. Erant hi quatuordecim aquæductus mirabili opere effecti, per quos aqua in urbem labebatur. Ea ex interruptione non tantum aquarum incommoda nocebant Romanis, quantum carentia pistrinorũ. Nã ex eo aquæductu qui ex summo Ianiculo quæ trans Tyberim defluebat, utpote decliui ac rapido magna uis pistrinorum conficiebatur. Ex alijs quoque aquæductibus quibusdam in locis eadem commoditas molendi fuerat instituta, qui tunc interrupti magnas obsessis difficultates afferebant. Aduersus hæc incõmoda Belisarius in hunc modũ remedia excogitauit. Bini lembi paruo inter se distantes spatio tignis cõiuncti molas in medio continebant, quæ rapido fluminis cursu percite uoluebãtur. Funes uero ab utraq; tipa quammaxime intẽti lembos in flumine sustentabant. Huiusmodi lembos secus

pontē qui primus trans Tyberim fert collocauit, poſt eos lembos alios eodē ordine poſuit.
Ne uero hoſtes mittendo de ſuperiori loco materiā & ignem officere lembis ualerent, ca/
tenæ in flumine ad ipſum pontē obiectæ omnē materiā excipiebant, exceptam autem ho/
mines ab utraq; ripa diſpoſiti auferebāt. Et aduerſus piſtrinorum defectū hæc optime ſunt
prouiſa: lembi enim piſtrina largiſſime ſuppleuerunt. Aquarū uero incōmoda Tyberis ſu/
ſtentabat. Sed per mœnia pluribus locis inſtrumenta belli multiplicia ad feriendum repel/
lendum'q; hoſtes effecerat Beliſarius, ac ſolertiſſime omnia prouidebat. Gothi uero contrà
ad expugnationem urbis inſtrumenta & machinas huiuſmodi comparabāt. Primum arie
tes quatuor, eſt'q; forma eorū talis: Columnæ ligneæ quatuor in altitudinē rectæ æqualiter
inuicē oppoſitæ collocantur. Hæ columnæ tignis octo uinciūtur, quatuor ad imum colum
narum, totidē ad ſummū, efficitur'q; ueluti quadratæ cuiuſdā ædiculæ forma, hæc'q; corijs
eſt obtecta, ne qui intus ſunt de mœnibus feriri poſſint: tranſuerſum deinde tignum impo/
nitur, à quo trabes catenis alligata dependet, quaſi uſq; ad mediū altitudinis columnarum,
habet uero trabes in capite ferrum ingēs à baſi quadratū deſinēs in pyramidem. Machina
tota quatuor rotis ad baſes columnarum poſitis defertur: mouent autē arietem milites non
pauciores quinquaginta intra machinam exiſtentes. Qui poſtquam mœnibus machinam
admouerunt, trabem illam ſuſpenſam lorulis funiculóue retrahunt, mox'q; cum impetu di/
mittunt: trabes autem uiolentia & pondere in murum delata omnia diſijcit ac perrumpit.
Fecerant autem Gothi turres ligneas pari mœnibus altitudine, hæ quinq; rotis uehebant.
Scalarum præterea grandem numerū parauerant, & infinitam quandam uim faſcium ex ſti
pula & uirgultis. Cum ſatis omnia parata eſſent, Vitigis prima luce armatos omnes adeſſe
iubet, agmináq; diſtribuit: & quid agere quemq; uelit præſcribit. Fit alacritas magna in Go
this & incredibilis pugnandi ardor: cum alij faſces quibus foſſas replere cogitabant, alij ſca/
las ferrent, alij machinas admouerēt. Beliſarius ante portam cum lectiſſimis militum ſuper
aggerem perſtabat, nec quicquam moueri à ſuis iuſſerat priuſq; ipſe ſignum dediſſet. Tur/
res quas paratas à Gothis diximus, boues conuehebant. Hæ ante cæteras machinas admo
uebantur: quod cum aſpexiſſet Beliſarius riſit ſimplicitatem Gothorum, qui crederēt poſſe
ad hoſtes armatos bobus machinam admoueri: itaq; coniectis ſagittis cito confecti boues
conciderunt, machináq; deſtituta non potuit ulterius admoueri. Qui autem ſtipulā & qui
ſcalas ferebant, multitudine telorum ab aggere ueniente repulſi nec foſſas cōplere, nec mœ
nia adire, nec arietes admouere ualebant. Stabat nihilominus Gothorum acies, ac teſtudine
facta interdum ſubibat: ſed peruincere aggerem nunquā potuit, ſagittis & tragulis & omni/
fariam telorum genere certabatur. Dum hæc ad Pincianam & Salariam portam geruntur,
tribus alijs locis Roma oppugnabatur. Nam Vitigis relicta parte copiarum quo Beliſariū
prælio diſtineret, ipſe ad Preneſtinam portam conuolauit cum multitudine pugnatorum,
eodem'q; tempore alia Gothorum multitudo contra portam Fontinalem impetū faciebat,
alia inſuper hoſtium manus portam Aureliam quæ eſt ad ſummum Ianiculum expugnare
nitebatur. Ita quatuor ſimul locis Roma oppugnabatur, ad Pincianam & Salariam portā
quas Beliſarius tuebatur, ad Preneſtinam cui præerat Beſſas, ad Aureliam, ad Fontinalem
portam. Sed hi qui ad Ianiculum pugnabant Gothi facile repellebantur. Sunt enim loca ar/
dua & ſaltuoſa, ut difficile ſit mœnia adire, nullo etiam repugnante. Tunc autē Paulo Beli/
ſarij præfecto cum ualida manu militum defendente, conatus hoſtium in irritum cecidere.
Ad Caſſiam uero uiam maius periculum fuit, Via erat porticu contecta, per quam ad tem/
plum beati Apoſtoli uadebatur. Sub ea igitur porticu latentes Gothi, cum tempus rei ge/
rendæ uiſum eſt, egreſſi ex inſidijs repente ad molem Adriani inuadendam conuolauerūt,
ſcaliſ'q; admotis primum ambitum qui figura quadrata molem cingit repentino impetu
ceperunt. Hæc moles Imperatoris Adriani ſepulchrum fuit, eximio ac magnificentiſſimo
opere confectum: primus ambitus quadrati figuram habet, cōſtat uero totus ex marmore
Pario ſumma opificum diligentia exædificatus, in medio huius quadrati rotūda moles in/
ſurgit, excelſa quidem, latitudine uero tanta, ut in ſuprema eius parte area ſit, cuius diame
ter uix iactu lapidis tranſigatur. Habet uero pontem ſuper Tyberim amnem, qui ab ipſa
mole ad aliam ripam extenditur. Hoc ædificium licet extra urbem eſſet, nam urbs quidē ad
Tyberim finiebatur, hæc autē ultra Tyberim eſt: tamen quia pontē habet ad mœnia uſq;
pertinentē, & erat ueluti arx ac propugnaculū quoddā, Beliſarius ſuis occupandum cuſto/
diendum'q;

diendumq; prouiderat, eiusq; rei curam mandauerat Constantino. Viderat autē Constantinus paulo ante hostes ratibus in Tyberim missis ad eam partē urbis oppugnandam accedere, quæ Martium campum & ipsum Adriani pontem intercedit. Itaq; ueritus humilitati murorū (nam erant in ijs locis mœnia iuxta flumen non satis munita) ex Adriani mole cum manu militum aduolarat, nec satis multos reliquerat molem ab hostibus defensuros. Gothi ergo, ut diximus, per absentiā præfecti capto inferiori ambitu, molem ipsam expugnare nitebantur. Milites autem de superiori parte repugnantes, quo magis repellerent hostes rem nefariam effecerunt. Erant in summa parte molis undequaq; permagnæ statuæ hominum, equorum, quadrigarum excellenti artificum opere confectæ. Has partim integras milites demoliti in hostes præcipitarunt, partim confractas deiecerunt. Ita præclara opificū opera & multorum annorum labores ac maxima eius sepulchri ornamēta militum siue rusticitas siue malignitas paucis horis absumpsit. Inter hæc Cōstantinus repulsis à flumine hostibus, audito molis periculo p̱ pontē succurrit, addiditq; suis animos, atq; ipse ab inferiori parte hostes inuasit: per hunc modum tandē moles est defensa atq; hostes repulsi. Ad Prenestinā quoq; portā ubi Vitigis rex, & qui cum illo uenerant Gothi pugnabāt, ingens periculū fuit. Erat enim non procul à porta locus quod Viuarium appellabant. Is locus mœnia habebat duplicia aliquo spatio inter se distantia, solum inter bina mœnia planissimum erat: mœnia uero ipsa non satis munita. Vitigis igitur & Gothi prima aggressi mœnia, & si egregie repugnabatur, tamen ea peruicerunt. Bessas uero præfectus diffidens aduersus tantā Gothorum uim resistere posse Belisario, propere significauit quāto in periculo res foret, admonuitq; ut quàm celeriter opem ferret. Eo nuncio permotus Belisarius, relicto ad Salariam portā præsidio, ipse cum lecta manu militum per urbem citus se contulit ad Viuarium. Aduentu suo redintegrata pugna, crescunt militibus animi ad præsentiam ducis, ipse etiam cum suis in prælium descendit: Gothi murum ab inferiori parte perfregerunt, ac magna uis eorum ingressa inter bina mœnia uersabatur, pugnáque in eo loco acerrima erat. Tandem uero eum exitum habuit pugna, ut Gothi per eum ipsum locum quo ingressi fuerant cū magna suorū strage euadere cogerentur: postquam uero egressi sunt, in eos perturbatos immissi milites longe illos submouerunt, eorumq; machinas cremauerunt, per hunc modū Roma eodem die & oppugnata pluribus locis & defensa fuit. Ceciderunt autem in his prælijs Gothorum ad tria milia: obsidio tamen durabat. Romani uero & si Belisarij uirtutes admirabantur, tamen querela aduersus illum erat, quod contra tantas Gothorum uires exiguis ipse copijs concitato bello Romā in præsentes difficultates coniecisset. Quod sentiens Belisarius, neq; enim erat obscurum, & si aliâs hæc eadem Iustiniano significauerat, tamen tunc maiorem in modum commotus uehementius scripsit, obsidionem urbis Romæ ostendens, & paucitatem suorum, ac hostium multitudinem. Se enim in Sicilia ex eo quem secum duxerat exercitu Panormi & Syracusis præsidia reliquisse, Neapoli uero & Cumis, & alijs per Italiā oppidis à se receptis, quod necessarium fuerat pro illorum tutela milites posuisse, sibi tantummodo ad quinq; milia militum restare, & Romam à Gothis centum & quinquaginta milium exercitu obsideri, Romanos horum periculorum insuetos haudquaquā obsidionem toleraturos. His literis Iustinianus acceptis ualde commotus est, ac statim copias quasdam iam paratas iussit in Italiam nauigare: præerant autem his copijs Valerianus & Martinus, eáque hyeme per Etholiam & Arabiam hyemauerunt. Romanos hæc significata in spem continuere, aduentum eorum primo quoque tempore expectantes. Dum hæc Romæ geruntur, Asinarius & Vsigilaus Gothorum duces, quos in Dalmatiam Vitigis cum exercitu miserat, classemq; insuper eis dederat, coniunctis sibi maximis Barbarorum copijs, Salonas mari terráq; obsederant. Cōstantianus enim impar tantis hostium copijs, munita prius affatim urbe egressus maxima Gothis damna mari terráq; inferebat. Et hoc etiā tempore gentes Barbaræ à quibus Romanum occidentale imperiū ostendimus inuasum fuisse, in apertas inimicitias asperrimáq; inter se bella proruperant. Siquidem Childibertus Clodomiris & Clotarius Francorum reges hortante Crotchildi genitrice in patris sui, prout ostendimus, ea adhuc uirgine occisi ultionem duxerunt in Sigismundum & Gothimarum fratres Burgundionum reges. Occurrit uero Sigismundus copijs tumultuarie comparatis, & prælio ad Agaunenses commisso, fractis fugatisq; Burgundionibus, Sigismundus cum uxore & liberis captus fuit: quos omnes simul Franci reges ad uicū columnæ in puteo necauerūt.

Exinde Clodomiris ſolus contra Gothimarũ geſſit bellum, in quo fugatis Burgundionibus
cum ipſe perſequeret̃ Clodomiris à fugienti Burgundione ſuffoſſus cecidit. Cuius rei dolo
re conciti duces Francorũ, qui ordines in eo exercitu ducebãt, ardentius prælio incubuerũt,
& Gothimaro occiſo, ac copijs penè ad internecionẽ cæſis, in agrum etiã eorũ imbellemq;
multitudinem quæ domi manſerat eſt ſæuitum. Almaricus tunc Viſigothorũ rex Hiſpaniã
obtinebat, habebatq; in matrimonio dictorũ Franciæ regũ ſororẽ, nec tamen deſtitit Chil/
debertus, quin cauſa prætẽſa, quod indigna ſoror pateret̃, paratiſſimũ in Hiſpaniã exercitũ
duceret. Quod cũ haberet exploratũ Almaricus, naui fugere conſtituit, ſed dum tarde per/
git ad mare, à Francis præuentus occidit̃. Tũc Childebertus magis per Hiſpaniã factis po/
pulationibus, Toletũ urbẽ cepit, & theſauris quos haberet opulentiſſima ciuitas maximos
ablatis, ſororẽ viduam in patriã reduxit. Et ilico poſtq̃ Franci reges præda ingenti abacta
Toleto ſunt profecti, Viſigothi in defuncti Almarici regis locum Theudã ſibi regem crea
uerunt. Sæuierunt etiam mox inter ſeſe Francorũ reges. Clodomiri defuncto ſuperfuerunt
duo filij infantes, quos quia Crotchildis auia nimis caros habere, & ad paterni regni portio
nis ſucceſſionem alere uidebat̃, Clotharius & Childebertus terræ alliſos interfecerũt. Paulo
exinde poſt Theodebertus dictorũ regum nepos cũ Childeberto patruo in alterũ patruũ
Clotharium coniurauit. Obſtitit tamen eorum impietati Crotchildis genitricis prudentia,
quæ aciebus in pugnã paratis dum eſſent dimicaturi, eos ad pacẽ cõcordiamq; perduxit.
Et ne otiũ, ut ante reges in armis nutritos in patria diſcordes teneret, ſuaſit ut Childebertus
& Clotharius Hiſpaniã inuadẽtes Arianæ ſectæ Gothos uel regno pellerẽt, uel ad ſyncerũ
fidei chriſtianæ cultũ facerent reſipiſcere. Theodebertũ autẽ ut prouinciam Romanam ac
Italiã maximis agitatã motibus iterum inuaderet eſt hortata, Itaq; Childebertus & Clotha/
rius fratres in Hiſpaniam aduerſus Viſigothos duxerunt. Qui ad Cæſarauguſtam uſq; de/
lati, eam ciuitatẽ diu obſeſſam, uallatã'q; magnis & propè aſſiduis oppugnationibus adeo
terruerunt, ut ciues Viſigothi, qui prẹſidio inerant, uinci uiribus opprimiq; timuerint. Quo
in tremore maximo cum anxia eſſet omnis multitudo, armiſ'q; diffideret, quæ iuuentus in
manibus dies noctes'q; pro mœnibus tenebat, in cœleſte auxiliũ mentes oculos'q; conuer/
terũt. Et capite primũ chriſtiano ritu cinere aſperſo, tunicã beati Vincẽtij quæ in ſacrario il
lis erat, ſolenni pompa à ſacerdotibus clero'q; ad mœnia deferri orauerũt: fecerũt ilico quod
rogabãtur, trepidi & ipſi etiam ſacerdotes, Quorũ primarij tanquam ad diuinã rem parati
muri propugnacula conſcenderũt, & beati Vincentij tunica in hoſtẽ prætẽſa ſupplici uoce
diuina implorauere præſidia. Tunc Franci reges inermem noui habitus turmam admirati
his qui in ſtatione erant per militẽ gregariũ interrogatis quid fieret didicerunt. Qua intelle
cta reuocatum ad ſe regia fide ciuitatis epiſcopum iureiurando adegerunt, ne quemq; iam
Arianæ ſectæ in urbe & diœceſi ultra toleraret: quod cum ille promiſiſſet, abeũtes eueſtigio
reges obſidionẽ ſoluerunt, & in Pariſios reuerſi ſancti Vincentij ædem, quæ nunc celebris
uiſitur, in ciuitate exædificarunt. Et per id temporis obijt decrepita Crothchildis eorum ge/
nitrix mulier præſtantiſſima. Interea dum Childebertus & Clotharius Hiſpaniã agitarent,
Theodebertus eorum nepos prouinciam Romanam nullis munitã Gothorũ præſidijs oc/
cupauerat, minoréq; cum labore ceperat Rhetias alpes, & Coccias oĩ cuſtodia derelictas.
Qui deſcendens in Italiã omni Liguria eſt potitus, tradũt'q; qui Francorum geſta ſcripſere,
illum Etruriam ingreſſum uſq; ad Viturinũ perueniſſe: ſed nos cum de Etruria parum cre/
damus, quod Liguriam omnem ceperit habemus cõpertũ: qui rex morbo correptus grauiſ
ſimo, præmiſſa ingenti præda quã in Italia fecerat, redijt in Metenſes. Reliquit autẽ Amin/
gum, Burelinum, & Leotharium magni exercitus duces, per quos Liguriam, & quæcunq;
ceperat de Gothorũ prouincijs defenſauit. Gothi namq; trans Padum ſeſe colligẽtes omĩa
quæ Apenninum inter & Padum atq; Alpes ſunt præſidijs cõmunita tenentes, Liguriam,
Alpes, Romanã prouinciam tunc ſpreuerunt. Sed Theodebertus paulo prius quàm Crot
childis auia interijt: cuius filius Teodoaldus in regno ſine contradictione ſucceſſit. Roma
inter hæc durius obſidebatur. Vitigis enim quoniam expugnatio prius tentata turpiter ei
ſucceſſerat, inquietior inde factus cuncta rimari ac perſcrutari non deſtitit, quibus obſeſſos
quammaxime affligeret. Portus erat iuxta mare à dextra Tyberis fluuij ripa, ſuper'que eo
urbs ualido muro cincta. Eo in loco naues cuncta quæ mari feruntur deponebant. Vitigis
igitur magnis ſuorũ copijs repente & inopinato miſſis urbẽ Portuenſem cepit. Oppidanis
contra

contra ſubitam Gothorũ uim nequaquã ſatis ad reſiſtendũ paratis. Ex huius occupatione
urbis magnæ confeſtim difficultates Romæ creuerunt, frumenti ac cæterarum rerum quæ
uſui ſunt importandi facultate ſublata. Nam Gothi quidem præſidio militum ibi relicto op
pidum ac fauces Tyberis cuſtodiebant, nec importari quicq́ patiebantur. Nec multo poſt
Rauennã Vitigis miſit, qui ciues Romanos omnes quos obſides duxiſſe ſupra oſtẽdimus
interficerent. Erant uero in his multi ex nobilitate, multi etiam ex plebe præſtantes uiri, qui
omnes interfecti ſunt præter paucos, qui re prius cognita aufugerunt: in quorum numero
fuerũt Teruentinus & Reparatus Vigilius, qui poſtea papa fuit Germanus: hi eñ re præco
gnita in Galliam fugientes mortem uitarunt, cæteri perierũt. In hoc Romani populi dolore
ob ciues Rauennæ interfectos alius ſuperuenit dolor. Beliſarius enim defectum annonæ
timens, Romanis ciuibus edixit, ut filios & uxores, & omnem inutilẽ bello turbam Neapo/
lim mitterẽt. Idem milites ſuos facere coegit, quibus uel ſcorta uel mancipia Romæ eſſent.
Viæ autẽ abeundi per id tempus duæ ſupererant, una Oſtienſis iuxta ſiniſtram Tyberis ri
pam uadentibus, altera mediterranea regione, per ea loca quæ à caſtris hoſtiũ erãt maxime
diuerſa: neq́ enim totã urbem à principio cinxerant Gothi, ut diximus, ſed ab Aurelia por/
ta ad Preneſtinam obſidebant: per alia uero loca non temere neq́ ſæpe uagabantur: nam &
damna incurrebãt ſi longius à caſtris ſuis uagarentur, & ſine magno copiarũ apparatu diſ/
curſare non poterant. Ex quo fiebat ut uia Appia & Oſtienſi per id quidem tempus tuto
uaderetur. Romani igitur uxores & liberos, & imbellẽ multitudinẽ emiſerunt, pars eorum
in Campania, pars Neapoli, pars in Sycilia, prout cuiq́ commodius fuit, conſiſtere. Romæ
autem annona iuſſu Beliſarij diligentiſſime per ſingula capita diſtribuebatur. Hoc in loco
traditur ex Procopio Sylucrium pontificẽ Romanum, pro quo nominis errore ſemper po/
nitur Lyberius, in exilium fuiſſe actum, ſuſpicione coorta, quod cum Gothis ſentiret. Sed
Pandulfus Hoſtiarius in uita ipſius Syluerij id narrat accidiſſe inducijs conſtitutis, & me/
liores quàm ipſe Procopius cauſas affert, prout in tempore oſtendimus. Romanis itaq́ an
nonæ penuria laborantibus, Martinus & Valerianus, quos à Iuſtiniano miſſos ſupra dixi/
mus, Romam uenerunt, habentes equites ad mille ſexcentos. Erant uero hi magna parte
Hunni. Aduentu eorum equitum recreatus Beliſarius, alia ratione quàm prius bellũ gerere
conſtituit. Nõ enim ſtans intra mœnia urbẽ tuebatur, ſed per ſingulos dies emiſſo equitatu,
ſubitis incurſionibus hoſtes uexabat: ex quo factũ eſt, ut mirificum hincinde accenderetur
certamen, & in omnem experientiã ueniretur. Beliſarius enim ipſe ſcientiſſimus præliandi
dux equites qua ratione agendum foret cõmonebat, loca monſtrabat quouſq́ progredi, &
ubi conſiſtere oporteret, & modo per Salariã Pintianamq́ portã ſubito emiſſis equitibus
proxima Gothorum caſtra fatigabat, modo per Aureliam portã, & alia Gothorum caſtra,
quæ erant uia Caſſia, inter ſepulchrum Adriani & Miluium pontem infeſtabat. His certa/
minibus Beliſarij equites præualere cœperunt, non quod totum equitatũ hoſtium ferrent;
ſed quod parẽ uel ampliorem numerum ſuperare uidebantur, peritiáq́ bellandi & audacia
anteire. In hunc modum exercitatis equitibus & iam contemnere hoſtem aſſuetis cum ſpes
atq́ animi obſeſſorum creuiſſent, eo deuentum eſt, ut non leuibus iam certaminibus, ſed iu
ſta acie decerneretur. Beliſarius enim crebra præfectorum ac militũ adhortatione fatigatus,
experiri tandẽ maiorẽ pugnã decreuit, copiasq́ ſuas in hunc modum diſpoſuit, primo aciẽ
unam per uiã Caſſiã exire, & ante ſepulchrũ Adriani ad hoſtes uerſam ſtare iuſſit, præfecit
autẽ huic aciei Valentinum equitũ præfectum, eiq́ ſupra equitatũ pedites quoq́ attribuit,
ex ueteranis militibus, ex populoq́ Romano, qui uoluntarij id munus ſibi popoſcerant:
hos uero pedites nõ unà cum equitibus ſtare uoluit, ſed ſiniſtros montes, qui à Ianiculo diſ/
currentes planiciem ſupereminent occupare. Valentino autem præcepit, ut quoniã maxi/
mam expectationẽ inuadendi hoſtem præberet, cæterum pugnam nõ iniret, niſi fuerit laceſ
ſitus. Volebat enim illam Gothorũ partem quæ in his locis caſtra fecerat tantummodo de/
tineri, ne prælio, quod Salaria uia cõmittere decreuerat, auxilium ſuis ferret. Duas ſubinde
alias ſtruxit acies, unam ad Salariã portã, alteram ad Pintianam, in fronte equites, pedites
in ſubſidijs utriuſq́ collocauit, atq́ ita ſua quamq́ porta exire & ad hoſtem progredi iuſſit.
Vitigis Gothorum rex cum ex transfuga poſtridie futurum prælium cognouiſſet, Gothos
prima luce armari fecerat. In ſtruenda acie pedites medios, à dextra & ſiniſtra equites quaſi
alas diſpoſuit. Ita Beliſario obuiã progreſſus prælium cõmiſit. Milites igitur ab utraq́ parte

ſtatim acriter concurrerunt:duces uero poſt eos ſtantes, hinc Beliſarius, inde Vitigis ſuos
adhortabantur.Et ab initio quidē pugnæ Beliſarij milites longe præualebant,multiq́ꝫ cade/
bant ex Gothorū acie,& ſub ipſis caſtris hoſtium pugnabāt.Multitudine tamen abundan/
tes Gothi,in cadentiū loco alios ſubmittebant. In hunc modū neutra parte ſuperante, uſq́ꝫ
ad meridiē eſt pugnatū. Alacrius tamen Beliſarij milites dimicabant : Gothi ſolū patientia
conſiſtebant.Interim quæ ad ſepulchrum Adriani ſtabat acies,prælium cōmiſit : multitudo
enim populi Romani ex collibus deſcendere in Gothos cœperat,& Valentinus implicatos
prælio ſuos cernēs, aciē cui præerat à ſepulchro Adriani cōmouit, atq́ꝫ hoſtes inuaſit.Nec
diu tulerūt Gothi,præſertim multitudine illa populi, quæ de ſuperioribus locis deſcēdebat
conterriti,& in eorū caſtra ſe recipere non ualentes longius aufugerunt. Romanorū autem
multitudo,quam de montibus deſcendiſſe ſupra diximus,ſtatim ad caſtra hoſtiū diripien/
da contendit.Quo facto,nec ipſi perſecuti ſunt hoſtes,nec milites perſequi dimiſerunt.Ra/
pinam enim ab eis fieri cernentes milites,ne expertes prædæ forent,omiſſa perſecutione ho
ſtium,ad caſtra diripienda ipſi quoq́ꝫ conuerſi ſunt:ita Gothi de manibus emiſſi,cum nemo
perſequeretur,in montibus proximis conſtiterunt.Inde caſtra ſua agi ferriq́ꝫ uidētes, cum
neq́ꝫ ordinem neq́ꝫ diſciplinam ullam in hoſtibus cernerent,ſeſe tandē cohortati rurſus ho/
ſtes inuaſerunt,eosq́ꝫ impeditos ac rapinæ intentos perfacile ſuperarunt, caſtráq́ꝫ & prædā
illis abſtulerunt.Ad caſtra quoq́ꝫ regia per hoc ipſum tempus mutari fortuna cœpit, pedi/
tatus enim permultus ex Gothorum proximis caſtris equitibus Beliſarij obiectus, cū quaſi
teſtudine ſcutorum facta à frōte premeret,coegit tamen eos aliquādo pedem referre:quod
cum uiderent equites hoſtium,dextræ alæ impetu maiore Beliſarij equitatum ex tranſuerſo
inuaſere,nec longe tulerunt impetum equites, ſed terga ad extremum dantes, ad peditum
ſuorum aciem ſe receperunt.Nec ea quidem ſuſtinuit uim hoſtium, ſed magna ſuorū cæde
in fugā uertitur.In hoc tamen loco duorū centurionum uirtus plurimum eluxit,Principio
& Taruunti nomina illis fuere,qui in fuga cæterorum locum ſuum non deſerentes, impetū
Gothorū diu ſuſtinuerūt,ſpaciumq́ꝫ dederunt ſuis ſeſe in urbē recipiēdi, donec Principius
toto corpore uulnerato pugnans cecidit,& circa illū cōmilitonum ſuorū quadraginta duo.
Taruuntes autē pari uirtute præditus,cum ſanguis permultus de uulneribus manaſſet,ui/
resq́ꝫ deficerēt,à fratre ex prælio ui retractus,& ad Pincianam uſq́ꝫ portā deductus,ibi cor/
ruit.Poſt hæc milites effuſo curſu ad urbem refugerūt. Stantes uero in mœnibus Romani,
portas clauſerunt,ueriti ne hoſtes ſimul urbē intrarent. Itaq́ꝫ nō parua militum pars excluſa
eſt,qui aggerē tranſgreſſi,terga ad mœnia,faciē ad hoſtes conuerſi ſtabant,unicam habētes
ſalutis uiam,ſi è mœnibus defenderentur:nam tela pleriſq́ꝫ deerant, quibus tueri ſe poſſent,
omnibus uel in fuga abiectis,uel in prælio confractis:ſed qui pro mœnibus ſtabant, eos la/
pidibus tutati ſunt:pugna hæc ad caſtra Gothorum ab initio cœpta,poſtremo ad portas ac
mœnia deſijt, ceciderunt́q́ꝫ ex Beliſarij militibus permulti, ac maxime uirtute præſtantes.
Qua ratione Beliſarius aliquot dies pugna abſtinere cœpit,contētus ſolū mœnia defenſare.
Agebatur præterea maiori incommodo, quod à frugū penuria,quam Theodati regis tem/
poribus inchoaſſe oſtendimus,ad inopiam rerum omnium, acerrimamq́ꝫ famem erat per/
uentum,adeoq́ꝫ late id manauerat malum,ut non ſolum in obſeſſa urbe ea laboraretur ino/
pia,ſed uniuerſa premeretur Italia.Scribit nanq́ꝫ Datius Mediolanenſis epiſcopus, qui per
ea tempora fuit,eò calamitatis quo tempore urbs Roma à Vitigite obſedebatur,in ſua dice/
ceſi peruentū eſſe,ut ultra ſordidorū,quibus multi manum appoſuerunt eſum,inuēta ſit mi/
ſera genitrix,quæ mortui fame filioli carnes comederit. Fato item Romani imperij tunc fa/
ctum eſſe uidemus,ut dum inopiæ & Gothorum oppreſſioni malis breui ceſſaturis Roma
obſiſtit,Lōgobardi,quos diximus Odoacris Heruli regis Romani temporibus, primū ad
Danubij ulteriorem ripam ſediſſe,uires cœperint adaugere, breui exercēdas in Romæ atq́ꝫ
Italiæ detrimenta.Hi etenim Longobardi, duce Andoino, quem habuerūt nonum regem,
Danubio tranſmiſſo,Pannoniam inferiorem paulo ante inuaſerāt. Tulerat autem eius gen
tis acceſſum grauiter Turiſmundus rex Zepidarum, pronepos Ardarici illius regis Zepi/
darum potentiſſimi,quē ſub Athila oſtendimus, in prælio Cathalaunico militaſſe, nam &
ipſe Turiſmundus cum ſuis Zepidis ſuperiorē Pannoniā incolebat. Congreſſis itaq́ꝫ præ/
lio gentibus ferociſſimis,Andoinus Turiſmundo repreſſo,captam inferiorē Pannoniā ob/
tinuit.Cui defuncto,decimus in Lōgobardorū regno ſucceſſit filius Alboinus. Et Zepidæ
Eurimundū,

Eurimundum, qui defuncto item Turismundo genitori suffectus erat, nouum regem habuere, quos inter recens creatos reges innouatum est bellum, longe prout finis breui docuit dispar, quod Alboinus animi & corporis dotibus excellēs Clotharij regis Franciæ filiā nomine Clothsuindam uxorē haberet, cuius gratia Auares cum Longobardis in Zepidas arma sumpserunt: fuerūt autem Auares, Hunni Athilæ proprij exercitus reliquiæ, quos diximus primo defuncti ipsius Athilæ anno à Zepidis subijci recusantibus superatos. Nā Durith Athilæ filius à Valemire & Theodemire Zepidarū regibus intra Scythiā fugere cōpulsus, ilico ab Hunnis sui exercitus fuit occisus. Suffectus aūt est illi in Hunnorum regem Zeliorbes. Qui cum uiginti Hunnorū milibus, ut Paulus est autor, bello, quod Iustinianū contra Parthos feliciter gessisse diximus, Quosdroæ Parthorum regi cōtra Romanos auxilium attulit: sed Cosdroas suspectā ducēs Hunni regis fidē, quod eum rescisset à Romano Imperatore munera accepisse, Hunnos incautos maxima oppressit clade. Zeliorbem uero multis confossum uulneribus interfecit. Quæ qdē clades supra alias acceptas effecit, ut Hunni qui superfuerant cladi, Hunnorum nomen antea gloriosum exosi sese ab Auario, qui Zeliorbi in regno successerat Auares nuncupauerint. Qui quidem Auares tanq; à cætera barbarie profugi relictis Pannonijs in Noricum recesserūt. Vnde factū est, ut Noricus prouincia in hæc usq; tempora unicæ literæ facta regio nomine additione dicta sit Bauaria. Ea aūt Norici prouincia habuit ab oriente Pannoniam, ab occidente Sueuiā, à meridie Italiam, à septentrione Danubiū: sed eam Bauariæ partem, quæ pertinebat ad Italiā, Austrasij ante annos centum occupatā nunc tenēt, simul Austriam cum alijs partibus eius prouinciæ appellatam. Cū itaq; Childebertus & Clotharius fratres, ac Theodoaldus pronepos Francorū reges usq; ad Bauariæ & Austrasiorū fines ditionem protulissent, Auares adducti Clothsuindæ & genitoris Clotharij precibus suasionibusq; Lōgobardorū bello in Zepidas consenserunt. Ergo Zepidis magno apparatu, sed maiori odio in Longobardorū fines ducentibus, continuit se primo intra prouinciam Alboinus, quousq; compertum habuit Auares, relicta sine præsidijs Zepidarum loca à tergo inuasisse. Tunc Cōmundus in eas adductus difficultates, Longobardos premere accelerauit, fore confisus, ut si eos uel delere, uel insigni clade posset debiles reddere, Auarorum à tergo instantiū iniurias facile uindicaret. Sed Alboinus de Auarorū impetu certior factus, furenti Commūdo cum copijs occurrit, & nulla mora cōmissum est præliū: in quo Zepidis fractis fugatisq;, ac inter fugā penè ad internecionē accisis, Cōmundus Alboini dextera cecidit. Exinde Alboinus cum regis Commūdi caput pilo infixum aliquot diebus per castra gestari fecisset, pateram ex eius cranio celatā auro fieri curauit, bibitq; ea semper quoties conuiuia aut solennes epulas exhibuit. Aucti autē sunt ex ea uictoria magnis opibus Longobardi. Et Alboinus Rosmūdam Cōmundi regis filiam uirginem formáq; præstantē, sibi matrimonio copulauit. Ex illo tempore desierunt Zepidæ qui aut prælio nō interfuerant, aut cædi se subtrahere potuerant, regē ducesq; sui generis habere, & partim in Longobardorū nomen sunt confusi, partim Auaribus subiecti in superiori Pannoniæ parte ipsa securi paupertate manserunt. Hæc quidē in Romanis quondā prouincijs Transalpinis & extra Italiā tunc fiebant. Romæ autē Belisarius post ceptū ex inuasione regiorū castrorū apud Pincianā portā incommodū, confirmatis paruo tēpore militū animis rursus educere illos cœpit, nō tamen totis pugnare copijs amplius est ausus, leuia tantū prælia ut prius cōsueuerat, facere perseuerauit, ut fuerūt nōnulla ualde insignia, præsertim aduersus illa Gothorū castra quæ erāt citra Miluiū pontē ad Cassiā uiā conuersa: est eñ ibi planicies equestribus prælijs ualde apta, inq; ea planitie prata quæ postea sunt Neronicampus appellata, & theatrum est ad ludos gladiatorios uetustis temporibus ædificatū. Circa id Theatrum maxima certamina fuerunt, quia aut Belisarij milites id theatrum occupabant & quasi castris illo utebantur, uel Gothi præuenientes insidias in eo ponebant. Quin & ad portā Salariam, & ad Pincianā per singulos fermè dies leuia prælia committebāt. Gothis igit obsidionē in longū trahi cernentibus unica peruincendi spes reliqua uidebat, si fame Roma premeret: licet enim portus Romanis ablatus magnas difficultates uisus esset auferre, tamen, ut est hominum industria, præsertim in indigētia solers, onerariæ naues quæ portū solebāt petere, Antiū petebāt, & inde expositū frumentū & alia necessaria pedestri itinere Romā deferebantur. Volentes igitur Gothi commoditatem quoq; istā Romanis auferre, octaua circa urbē castra inter uias Latinā & Appiā posuerūt. Sūt eñ in his

locis aquæductus duo altis fornicibus, qui interſecantes quaſi in duo brachia ſcinduntur,
relicto in medio aliquanto ſpacio iterum coëunt. Diſtat autem ab urbe hic locus milia paſ/
ſuum circiter quinqꝫ. Hunc igitur mediũ locum occupantes Gothi, murum inter columnas
arcum undequaqꝫ fecerunt ex lapidibus & luto, caſtráqꝫ per hunc modum munitiſſima ha/
buerunt: poſuerúntqꝫ in his caſtris ſeptẽ milia equitum, qui ſupra infráqꝫ infeſtãtes Latinã,
& Appiam, & Oſtienſem uiam impediebãt, omnem importandi facultatem Romano po/
pulo præcidentes. Ex hoc admodum durior obſeſſis cõditio reddebatur, & fames intolera
bilis imminebat. Quamdiu enim ſegetes in agris fuerunt, milites noctu Roma egreſſi, fru/
menta comportabãt, ac magno precio ciuibus uendebãt, atqꝫ ita indigentia ſuſtentabatur.
Vbi uero hæc quoqꝫ facultas defuit, tunc deſperata omnia uidebantur. Iam ſolſtitium uene
rat æſtiuum, & peſtis Romæ graſſari cœperat, frequentesqꝫ moriebãtur, nõ ex plebe modo
Romana, uerumetiam ex Beliſarij militibus. Res erant in ſummis difficultatibus atqꝫ angu
ſtijs. Itaqꝫ ad Beliſarium uenientes Romani, fortunã ſuam conqueſti ſunt, quod fidem Impe
ratoris ſecuti, in præſentes inciderant calamitates: Suos enim ciues miſerabiliter interfectos
Rauennæ fuiſſe ab hoſtibus: Vrbẽ à Barbaris ignominioſe obſeſſam, extra mœnia uaſtata
omnia atqꝫ conſumpta: intus uero fame ac omniũ rerum penuria intolerabiliter premi, ro/
gare Beliſarium, ut ſe in hoſtem educat: præſtare enim ſibi armatis mori, quàm fame tabe/
ſcere, ac tantas calamitates dedecoráque perferre. Beliſarius uero hæc audiens, clementer il/
lis reſpondit, eos quidem temere & inconſulte deferri inquit, quod ea ſit natura populorũ,
ut impetu magis q̃ ratione moueantur. Se conſilio ac ratione, non impetu animi regi con/
sueſſe. Expectaſſe ab Imperatore copias, quibus adiuncti ſi pugnandum fuerit, certam ſuis
uictoriã polliceri ualeat. Eaſdẽ illas copias infinitam quandã uim frumenti ſecũ afferre, pro
inde abirẽt, ac ſibi curã belli relinquerent. Romanis per hunc modum uel conſolatis uel de/
territis ipſe animũ in eam cogitationẽ traducere cœpit, quemadmodũ Gothis rei frumenta
riæ difficultates quamplurimas inferret. Eius rei gratia hæc prouidit. Conſtantinũ & Tra/
ianum cum equitibus mille Terracinam, Martinum & Fruthim cum quingẽtis Tyburim mi/
ſit. Aliã item manum equitũ Albam deſtinauit: hisqꝫ om̃ibus præcepit, ut quãmaxime poſ/
ſent, cõmeatus impedirent ad Gothorũ caſtra deferri, & ſimul uolentes Romã petere adiu/
uarent. Ne uero caſtra ad aquæductũ poſita nocerent, præſidiũ apud templũ Pauli apoſtoli
cõmuniri fecit, equitesqꝫ eo in loco ſtationes habere iuſſit, & quàm late poſſent uicos à Go/
thorũ incurſionibus tueri: eſt aũt eccleſia beati Pauli uia Oſtiẽſi diuerſa ꝓtinus e regione ab
eccleſia beati Petri, utraqꝫ extra urbem, utraqꝫ porticũ habẽs à porta urbis ad ipſam eccleſiã.
Hæc duo apoſtolorũ templa Gothos in tota illa obſidione nunq̃ uiolaſſe, & ſacerdotes ut
prius libere in illis permanẽtes rem diuinã executos fuiſſe tradit ex Procopio. Scribit uero
contrariũ Hoſtiarius in uita Syluerij pontificis, cuius ſunt uerba, Gothos quo tempore Ro/
mam obſederunt, omnes eccleſiæ poſſeſſiones incendio conſumpſiſſe, & eccleſias corporáqꝫ
ſanctorũ paſſim exterminaſſe. Cõſtantinus igitur & Traianus Terracinã profecti, cum ibi
Neapolim profecturã Beliſarij uxorẽ Antoninã reliquiſſent, ipſi retro cõuerſi oppida illarũ
partiũ quæ Gothis dabant ſubſidia peruaſerunt, breuíqꝫ effecerunt ut nihil penitus ex locis
illis ad Gothos deferret. Martinus uero & Fruthis Tybur profecti cũ diſiecta eius oppidi
refeciſſent, quotidianas Gothis moleſtias ex eo loco inferebant, & commeatum deferri in
caſtra prohibebant, & idem fiebat ab ijs qui Albam miſſi ſunt. Ex quo breui admodum tem
pore euenit, ut Gothi obſidentes non minus afficerentur difficultatibus q̃ obſeſſi. Et ſupra
defectũ frumenti peſtilentia quoqꝫ caſtra Gothorũ peruaſerat. Inter hæc aliæ copiæ à Iuſti/
niano miſſæ in Italiam peruenerunt. Fuerunt autem equites Thraces octingenti, quos du/
cebat Ioannes Vitaliani fratris filius: ex delectu aũt equites mille trecenti, quibus præerant
Alexãder, Maxentius & Zeno: præterea claſſe aduecti fuerãt peditũ tria milia quos duce/
bat Paulus & Conon: erant etiã Neapoli pedites quingẽti, quos parauerat noſter ipſe Pro/
copius Cæſariẽſis: hæ omnes ſimul copiæ in unũ cõuenientes Romã petere cõſtituerãt. Af
ferebãt uero ſecũ multũ ac magnũ cõmeatũ. Iter equitibus erat iuxta mare, claſſis autẽ pedi
tes deferebat: & quanq̃ inerat claſſi magna uis frumẽti, per terrã tamen magno uehiculorũ
numero frumentũ etiã portabãt. Beliſarius aũt ſentiens eorum aduentũ, ac metuens ne Go
thi eos inuadãt, hæc machinat̃, portæ Flaminiæ, quã à principio obſidionis obſtrui fecerat,
demoliri impedimẽta per noctẽ iuſſit, ac milites prima luce ad eã portã ſtructos paratoſqꝫ
continuit.

continuit. Traianum uero & Diogenẽ cum mille equitibus per Pincianam portam emisit, iubens ut ad castra hostium magno tumultu discurrãt, & cum egressi in eos fuerint hostes, fugam ipsi arripiant, nec prius consistant quàm ad portam ipsam unde ipsi fuerant peruenissent. Hæc facta cum essent, Gothiq́; in eos exciti fugientes persecuti fuissent, & ad Pinciã nam portam prælíũ committeretur, Belisarius cum reliquo exercitu repente Flaminia porta egressus ad castra Gothorũ cõuolauit, imparatáq; & uacua ab ea parte repperit, utpote qui à porta Flaminia iamdiu obstructa nihil penitus suspicabantur, itaque non multum abfuit quin castra ipsa caperentur. Versus deinde Belisarius ad Pincianã portã, mediosq́; nactus hostes cũ ipse à tergo inuasisset, illi uero qui prius fugerant à fronte repugnarẽt, incredibili cæde cos oppressit. Tantusq́; fuit ex hoc prælio apud hostes terror, ut castris uigiliæ duplicarent, nec de ulla re cogitarent magis quàm ut se ab insidijs Belisarij tutos præstarent. Per hunc modum impeditis & territis hostibus, copiæ nullo impedimento Ostiã peruenerũt. Gothi igitur multis incommodis fatigati cum insuper nouas uenisse Belisario copias intellexissent, de dissoluenda obsidione cogitare cœperunt. Iam enim multitudo ingẽs in eorum castris uel peste uel ferro absumpta perierat. Multi etiã morbo aut uulneribus debilitati deseruerãt castra. Itaq; Vitigis legatione Romã missa cum multa hinc inde dicta responsaq́; fuissent, de iusticia causæ tandẽ ad Iustinianũ imperatorẽ controuersias deferri consensit, ut ex eius autoritate res cõponerentur, legatiq; ob hoc missi, ac trium mẽsium induciæ, donec redirẽt legati factæ, obsidesq́; hinc inde traditi pro inducijs ex fide seruandis. His cõfectis copiæ & cõmeatus quæ Ostiæ erant, terra & fluuio Romam deuenerunt.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINATIONE imperij Romanorum, Liber quintus

NTEREA dum Romani inducijs cũ Vitigite constitutis ab hostiũ uexatione, & ob inuectos cõmeatus nedum ab inopia, sed ab indigentia respirarent, facta cõperimus ea quæ supra diximus minus bene de Syluerio põt. Romano fuisse narrata. Siquidẽ Hostiarius in dicti Syluerij uita scribit, Theodorã Augustã Iustiniani uxorẽ, postquã obijt Agapitus pontifex Romanus, perstitisse in sua rabie restituẽdi Anthemium ad Constantinopolitanæ ecclesiæ episcopatũ. Diximus eñ supra Agapitũ pontificẽ Romanũ relegasse ipsum Anthemiũ Constantinopolitanæ ecclesiæ episcopũ, quia Eutychianæ hæresos fautor erat. Instigabat autẽ ardentem per se mulierẽ Vigilius diaconus ciuis Romanus tunc Constantinopoli apocrisarius, qui ambiret Romanæ ecclesiæ pontificatũ. Is enim de cõstantia Syluerij nequaq; dubitãs, quin cupiditati Augustæ resisteret, mulieri pollicitus est, si ipse in Petri sedẽ poneret, Mẽna deiecto Anthemiũ reducere, & alia facere quæ domina imperasset. Scripsit itaq; Theodora Augusta Syluerio in eam sententiã, ut aut Anthemiũ ab exilio reuocatũ episcopatui præficeret, aut ipse Cõstantinopolim nauigaret. Accepitq́; pontifex literas quo tẽpore constitutis inducijs urbẽ copiæ sunt ingressæ: sed ilico respondẽs papa multas profectioni prætendit difficultates, recusauitq́; hæreticũ iuste à prædecessore damnatũ ab exilio reuocare. Eas literas cum accepisset Augusta, Belisario & Antoninæ uxori scripsit, ut Syluerio confictis quæsitisq́; causis deposito, Vigilius per quẽ illæ deferrent literæ subrogaret. Interea Belisarius qui statim postquam uidit urbem per inducias, additáq; præsidia, & inuectos commeatus satis quiescere, accesserat Neapolim, Romam cum Antonina uxore reuerterat. Is acceptis à Vigilio literis eam detestatus rem delegauit uxori & Vigilio exequendam. Prodierunt itaque subornati testes iureiurando affirmantes Syluerium papam Vitigiti & Gothis per literas & nuncios fuisse pollicitum sese, Asinariam portam habitationis suæ Lateranensis palatij ædibus subiectã proditurũ, quamprimũ illi structas in aciem copias admouissent. Inhabitabat tũc Belisarius palatiũ Pincianũ, cuius ruinæ Flaminiã inter & Pincianã portã maximæ nũc cernunt. Cũ itaq; uocatus ad Belisariũ uenisset pontifex Syluerius, tenti sunt primo apud uestibulũ sacerdotes & clerici, q illũ fuerant comitati. Et introductus Vigilio deducẽte Syluerius Belisarium Patriciũ offendit lectulo assidentẽ, in quo Antonina de Neapolitano itinere quassata iacebat. Quæ pcaci uultu uerboq́; põtificẽ interrogare cœpit, Quid tantũ mali Belisarius & ipsa de se & de Romano populo essent demeriti, ut hostibus proderentur.

proderentur,ſed priuſquam pontifex reſpondere poſſet, acceſſerunt ſatellites qui pallio detracto, cucullam illum monaſticam induerunt, tunc egreſſi ad ſacerdotes clerum'que Io annes ſubdiaconus regionarius primæ regionis,& alij factionis ſuæ clerici, Vigilium proclamarũt in Romanum pontificem ſubrogatum, paulopoſt relegatum à Beliſario Sylueriũ Vigilius retrahere ac fouere ſimulauit,& tamen deportari permiſit in inſulam Pontianam, in qua uitam cum ſanctitatis opinione finiuit. Ea in ſtatu cum res Romana eſſet,bellum'ꝗ ceſſaret ob indutias factas,Beliſarius tamen Romam,Gòthi caſtra munitionemꝗ cuſtodirent,querelæ & altercationes ortæ ſunt,pro indutijs cõtra fidem uiolatis: ex huiuſmodi cauſa præſidiũ Gothorũ erat apud urbem Portuenſem,ut ſupra oſtendimus. Milites qui erant in præſidio cũ deficerent ſibi neceſſaria ad uictũ,urbem illã deſeruerunt,deſertam uero Paulus Saurorũ præfectus,qui Oſtiæ cũ claſſe remanſerat occupauit: nec multo poſt Centumcellas urbem maritimã in Thuſcis deſertas eodem modo à Gothis, Beliſarij milites ſuſceperunt. Albã quoꝗ urbẽ quæ eſt in Marſis eodẽ modo deſeruerunt Gothi, & Beliſarij milites occupauerunt. Vitigis cũ has urbes captas ab hoſtibus cognouiſſet,oratores Romã miſit, qui ruptas contra fidẽ indutias quererentur, Portũ enim & Centumcellas & Albã Gothorum oppida contra fas & æquum ablata fuiſſe, nec deſeruiſſe Gothos eas urbes,ſed uocatu ſuo ueniſſe ad ſe qui erant in præſidijs, mox in eadem oppida reuerſuros, liberiusꝗ id fiducia indutiarum factum eſſe à Gothis,nec licuiſſe Beliſario eas urbes per indutias capere, itaque reſtitutionem facere debere. His legatis Beliſarius reſpondit, Quæ de uocatu reditu'ꝗ præſidiorum allegarentur,ab eo componi, cæterum omnibus patere, quibus de cauſis Gothi eas urbes pro derelictis habuerint,indutijs quidẽ eripere auferreꝗ uetari, occupare uero quæ à nullo poſſidentur nequaquam prohiberi. Ex hoc ſuſpiciones exortæ ſunt, quærentibus Gothis paria Beliſario referre. At enim tres illæ urbes à Beliſario ſuſceptæ permagnas ſibi opportunitates ad bellum afferebant. Iam adueniebat hyems,Beliſarius uero copijs abundans mittere in hyberna equites conſtituit,Miſit igitur & in alia loca,& in agrum Picenum equitum duo milia:præfecit autẽ his copijs quas in Picentes miſit, Ioannem Vitaliani,eumꝗ admonuit quid faceret in locis. Eſſe quidẽ in Picentibus uxores ac filios Gothorum,uiros autem ad obſidionem Romæ populariter acceſſiſſe, ſi maneant induciæ nihil moueat: quod ſi Gothi contra indutiarum fœdera moliantur, ipſum omnia prædari & rapere,& oppida quammulta poſſet capere imperauit:ſi quod oppidum repugnet, id obſidere iuſſit, nec ulterius progredi priuſquam id ceperit: neque enim tutum fore poſt ſe hoſtium oppida relinquentem ulterius proficiſci. His uerbis ac mandatis Beliſarius Ioannem in Picentes cum exercitu miſit. Per hoc ipſum tempus Datius Mediolanenſis præſul & cum eo ciues quidam Mediolanenſes ad Beliſarium uenientes urbem Mediolanum in poteſtate Imperatoris fore dixerunt, ſi uel modicum præſidium eò mittat. Se quidem potentes eſſe non Mediolano ſolum,uerumetiam uniuerſa ex Gallia Ciſalpina Gothos expellere,modo imperatorij nominis autoritas adſit. Hos Beliſarius benigne ſuſceptos, ac multis ampliſſimisꝗ uerbis commendatos bonam ſpem habere iuſſit,ac ſe,cum tempus fuerit, facturum quod poſtulent affirmauit. Eodem tempore cum proſpera ac læta uiderentur eſſe omnia, periculum ſuperuenit horrendũ,quod paruo momento cuncta penè ſubuertit. Præſidius erat quidam ciuis Romanus. Is cum Rauennæ habitare conſueuiſſet,ab initio huius belli clam inde aufugerat, Romamꝗ proficiſcebatur. In itinere autem Conſtantini milites Spoleti degentes gladium huic precioſe ornatum abſtulerunt. Is ergo ſpoliatus,& iniuriam ægre perpeſſus, querela apud Beliſarium expoſita, reddi ablata ſibi poſtulauerat, Beliſarius'ꝗ præceperat gladium illi reſtitui:ſed bello & obſidione poſtea urgente, dilata res fuerat,militibus occupatis, & ducem maiorũ rerum cura abducente. In hoc demum tempore cum lætiora eſſent omnia, Beliſario per urbem equitante, Præſidius frenũ equi apprehẽdit, magna & querula uoce multis audiẽtibus,nunquid hoc mereat ciuis Romanus, qui apud hoſtes relictis omnibus rebus ſuis aufugerit,ut à militibus eius ſpolieť, & iniuria afficiatur interrogabat. Se quidẽ cõtra iniuriã & uim ſibi illatã ſæpius querelã poſuiſſe,nihil reportaſſe,cum tamen illi ipſi qui uim ſibi attulerint,& res habeãt ablatas, in urbe atꝗ in oculis eius quotidie uerſenť. Hæc dicta Beliſariũ cõmouerunt. Itaꝗ domũ reuerſus,uocari ad ſe Conſtantinum fecit,eius enim milites erant, qui gladium abſtulerant, ipſum'ꝗ præſentẽ acriter reprẽdit,quod ſæpius iuſſa ſua reſtituẽdi gladij contẽpſiſſet. Ego uero,inquit Cõſtantinus, potius

potius eum gladium in Tybrim abijciam, quàm illi nebuloni tradam. Hæc ualde contumaciter & proterue. Tunc Belisarius, Nunquid tu mihi subes? Subsum, inquit, postquam Imperator ita uult, uerum in hac una re nunquam tibi parebo. Cum hæc audisset Belisarius, magis irritatus est, ac uocari apparitores iussit. Constantinus autem putās in perniciē suam apparitores uocari, furibunde arrepto pugione qui sibi ad coxam pendebat, in Belisarium ruit, eumque paulo infra stomachum percussit. Quod nisi circunstantes subito accurrissent, a cui extorto pugione ipsum in manibus apparitorū tradidissent, suprema dies illa Belisario fuisset, eiusque interitus cuncta simul secum in ruinam traxisset. Gothique eodem die rerum domini efficiebantur. Constantinus paulopost, iubente Belisario, interficitur. Nec multo postea Gothi furtim capere Romam tentauerunt, primo per aquæductum quendam uia noctu quæsita, deinde ratibus traiecto amne iuxta Martium campum, sed utroque in loco eos fefellit spes. Nam & per aquæductum conspecta lumina fraudem illorum detexerunt, & obstruso aquæductu facultas eis præcisa est inuadendi. Et ad campum Martium detecta proditio conatum eorum irritauit. Fuit autem proditio in hūc modū composita, Duo ex infima plebe homines iuxta templum beati Petri habitabant, qui sermonem urbis prodendæ cum Vitigite habuerunt. Quærebatur uero facultas talis, Infra campum Martium quodam loco ualde inutilia & penè neglecta erant mœnia, confisis ut puto ueteribus munimento Tyberis. Vitigis igitur lintres & rates & omnifariam nauigia ad pontē Miluium parari fecerat, noctuque latenter secundo amne dimissis ratibus militibusque impositis urbem inuadere constituerat: multitudine enim exercitus in exteriori ripa existente perfacile fore sperabat, ut expositis primis militibus, alij atque alij continuo ijsdem ratibus transirent. Vigiles modo qui in eo loco stabant cogitationem suam impedire uidebantur. Ad hoc quæsita duorum Romanorū ope pecunia sibi illos conciliarat: traditumque eis soporiferum medicamentum uino iusserat admiscere, ut uigilibus potum darent. His in hunc modum compositis, alter eorum pœnitentia ductus rem Belisario patefecit, captoque altero medicamentum quod sibi rex dederat repertum est, ac tota rei series tormentis expressa. Huic igitur homini iussu Belisarij nasus & auriculæ amputatæ, ipse asino impositus per Pincianam portam ad castra Gothorum missus est, ut cognosceret Vitigis detectam esse fraudem & conatum suum patefactum. His ita deprehensis Belisarius posthac seruandas sibi indutias nequaquam existimauit. Quare ad Ioānem scripsit, ut rem exequeretur. Ille igitur cum duobus equitum milibus agrum Picenum peruadens uxores natosque Gothorum cepit, prædisque & rapinis regionem totam inuoluit. Vglitheum Vitigitis patruum cum Gothorum copijs sibi obuiū profectum prælio superauit, ipsumque ducē cum magna parte copiarum occidit. Ita uictor factus omnia peruadebat. Captis permultis agri Piceni oppidis cum Auximo copias admouisset, cognouit id oppidum non magno Gothorum præsidio custodiri, sed locum esse ualde munitum. Itaque nequaquā terendum in eo obsidēdo tempus existimans ad ulteriora processit. Idem quoque statuit de Vrbini obsidione, urbs enim munita & ualida longam obsidionem necessario postulabat: ipse in celeritate spem collocauerat, Fanum & Pisaurum cepit, deinde Arimino copias admouit ductus illa spe quod ciues Ariminenses nō bene conuenire cum Gothis audierat: Cum ei municipio copias admouisset, tantum terrorem intulit Gothis, ut diffisi in eo loco consistere Rauennam omēs demigrarēt: ciues autem portas sibi aperuerunt, per hunc modum Ioannes Ariminum cepit, relictis post se duabus ualidis urbibus à Gothis custoditis Auximo scilicet & Vrbino. Fuit hoc totum contra Belisarij præceptum: sed ipse præstare censuit Ariminum capere, quàm contra Auximū & Vrbinum inaniter desidere. Inductus est insuper illa ratione, quod Arimino tam propinquo Rauennæ oppido capto, non erat credendum Gothos in obsidione urbis Romæ permansuros, sed potius esse celeriter abituros quo Rauennam circumque ea loca tuerentur, quod & factum est. Simul enim atque intellexerunt Gothi Ariminum esse captum, obsidionem urbis Romæ dissoluere atque inde abire statuerunt: itáque Vitigis paucis post diebus crematis castris cum omnibus Gothorū copijs abiuit. In ipso quoque recessu magna detrimenta accepit, propterea quod media iam exercitus parte transgressa pontē, Belisarius postremos à suis inuadi iussit, multisque Gothorum interfectis, reliqui tanto tumultu & festinatione pontem transire coacti sunt, ut ab utraque sponda multi in flumen præcipitarentur. Durauit autem hæc obsidio urbis Romæ anno integro & diebus nouem, cum

ad nonum kalendas Martij, prout ostendimus, incepisset. Post solutam Romæ obsidionẽ,
quæ ab utraq; parte facta & prouisa fuerint prosequemur. Vitigis enim licet Rauennã ire
properaret, urbes tamen Etruriæ & aliarum prouinciarum continere in potestate studebat.
Quamobrem mille equites Clusiũ, totidem Vrbeueterẽ misit, Tuderi quingentos, Auximi
quatuor millia collocauit, Vrbini duo milia, Cæsenæ quingẽtos, Montiferetro totidẽ, ipse
cum reliquo exercitu ad obsidendum Ariminum profectus est. Belisarius autem post re/
cessum Gothorum Martinum & Ildigerem cum equitibus mille festinare Ariminũ iussit,
indéq; Ioannem & equites qui cum illo erant abducere, pedites uero ibi collocare: Id ea ra/
tione faciebat quod optimum equitatum nolebat ab hostibus circumsederi. Si enim pedi/
tum copiæ Arimini forent, uix putabat Gothos eam urbem obsidere uelle: & si obsiderent,
facilius toleraturos obsidionem pedites quàm equites extimabat, cum equos in obsidione
nutrire difficillimum sit. Pedites autem ex Ancone, quæ ciuitas nuper in fidẽ uenerat, mari
Ariminum possent cõmodissime importari. Ildiger ergo & Martinus celeriter profecti, di/
uersis ab hoste itineribus, Ariminum prçuenerũt. Nam Gothi multitudine exercitus facere
tardius iter compellebantur. Hi expediti longe antecesserunt. Cum ergo Ariminum perue
nissent, ac mentem iussumq; Belisarij significassent, Ioannes neq; ipse parêre uoluit, neq; Da
mianum patruelẽ cum suis equitibus, ad quadringentos hi fuerunt, parêre permisit. Quare
Ildiger & Martinus Arimino abeuntes, omnem equitatũ, quem Belisarius Ioanni dederat
adduxerunt, relictis solummodo peditibus, & equitatu proprio Ioannis & Damiani. Inter
hæc Vitigis ueniens Ariminũ obsedit, primoq; statim tempore igneam turrim murorum
altitudini parem fabricari fecit: ducebant uero eam turrim non boues, ut Romæ factũ erat,
sed milites intra machinam inclusi. Eam igitur Gothi contra illam muri partem, ubi facilior
erat aditus constituerunt, postridie urbem expugnaturi. Ioannes autem per noctẽ eductis
militibus fossam latam & profundã ab ea parte effecit, aggerem'q; totũ ad eam partẽ fossæ
quæ ad mœnia erat congessit. Ita longum hostiũ laborem unius noctis opere frustratus, fa/
cultatẽ admouendi turrim ad mœnia sustulit. Vitigis nihilominus complere fossam in ani/
mo habebat, totum'q; exercitũ parare fasces & stipulam, & materiã iusserat. Ne uero turris,
ipsa nocte secutura ab hostibus cremaretur, abducere eã retro uersus castra statuit: id cum
facerẽt Gothi, Ioannes eductis militibus illos opere occupatos inuadit, cõmittitur magnũ
& atrox prælium circa turrim, multi Gothorũ cadunt: tandem post longũ certamen turrim
Gothi retraxerunt, sed tanta suorũ cæde, tantoq; detrimento optimi cuiusq;, ut spem abijce
rent ui oppidũ expugnandi, sed fame peruincere obsessos cogitarẽt. Per hæc ipsa tempora
Mediolanensibus legatis qui Romam uenerant, auxiliares copias Belisarius concessit: præ
fecit autẽ cum omnibus copijs Mundilam unum ex familiaribus suis, uirum imprimis stre
nuum: iuit etiam simul copijs Fidelius Mediolanensis, quem Belisariũ Romam deduxisse
diximus. Hi omnes ex urbe Roma classe Genuam delati Theodoaldi regis Metensiũ duci
bus fauores præstãtibus, inde pedestri itinere Mediolanũ petiuerũt. Ne uero transitu Padi
detinerentur, lembos uehiculis detulerunt, quibus transmittere amnẽ possent. Profecti igit
cum tandem transmisso Pado ad urbẽ Ticinũ, quæ nunc Papia dicitur peruenissent, Gothi
ex eo oppido egressi illos inuaserunt: quoniã enim id oppidũ arcem habebat munitissimã,
multa ac preciosa in ea seposuerant, ac magno ualidoq; præsidio illam tuebant. Commisso
itaq; leui prælio Gothi intra urbem compelluntur. Mundilas uero & copiæ per pontem qui
iuxta urbẽ erat transiuerũt. In hoc loco Fidelius Mediolanensis occiditur. Nã orandi causa
templum quoddam intrauerat, & abeuntibus suis ipse posterior secuturus equũ cõscendere
festinabat: sed dum adnititur equusq; retractat, euersus est, in terramq; prostratus, hostes
qui pro mœnibus stabant hæc cernentes, impetu facto, illum occiderunt priusquam Mun/
dilas & milites id fieri respexissent. Eius uiri interitus magno dolori fuit & duci & militi/
bus. Erat enim uir domi nobilis & potens, & qui multum iuuare susceptum bellum sua præ
sentia potuisset. Mundilas igitur & alij Mediolanum profecti in urbem recipiuntur, inde
Comum & Bergomum & Nouaria & aliæ illarum partium urbes exemplum Mediolani
secutæ Mundilam sponte sua & milites admiserunt. Vitigis cum ea quæ Mediolani acci/
derant cognouisset, Variam fratris filium magno cum exercitu ad ea loca transmisit, qui &
contineret in fide ciuitates, quæ nondum à Gothis defecerant, & illas quæ iam defecissent
recipere conaretur. Imperite hoc in loco traditur ex Procopio Vitigitem tunc scripsisse ad
Theodobertum

Theodebertũ regem Francorum, qui cum nuper fœdus iecerat, petẽs ut auxilia ſua Variæ cõiungeret. Sed cum Guido Rauennas ſacerdos planè narret Burgũdiones capta ut oſtendimus Theodeberti regis Metenſium temporibus Liguriæ loca nõ prius deſeruiſſe, quàm à Narſete eunucho fuerint pulſi, potuiſſe fieri aſſentior, ut ipſorum Burgũdionum ex Liguſtinis auxilia Vitigis non ex Francia aut Burgũdia implorauerit, & hoc infra certius oſtendemus. Quod autem ipſe Procopius omittit, ſcimus Mediolanẽſes eo fatigatos bello hortante Dacio eorum epiſcopo miſiſſe Conſtantinopolim legationẽ à Iuſtiniano imperatore præſidium oraturam. Fuitꝗ eius legationis princeps ipſe Dacius, quem beatus Gregorius in dialogorũ tertio libro refert in eius legationis itinere cum deueniſſet Corinthũ, largam domum ad hoſpitãdum quæſiuiſſe, quæ totum eius caperet comitatum: & cum nullam inueniſſet, aliam aſpexiſſe domum cõgruentis magnitudinis, iuſſiſſeꝗ eam ſibi ad hoſpitium præparari: cumꝗ eiuſdem loci incolæ dicerent in ea ipſum ideo manere nõ poſſe, quia multis iam annis diabolus inhabitaret, & ideo uacua remanſiſſet, uirũ dei abſꝗ ulla antiqui hoſtis humani generis trepidatione ſecurum intraſſe. Hæc quidem tunc fiebant in Gallia Ciſalpina. Beliſarius interim cum matureſcerent iam ſegetes, Roma egreſſus exercitũ in hoſtes duxit. Gothi uero qui Tuderti & qui Cluſij in præſidio relicti fuerant, Beliſarium aduerſus ſe uenire cum exercitu ſentientes, quoniam ſeſe impares fore tãtæ dimicationi exiſtimabãt, confeſtim miſſis legatis pactione oppida dedidere. Inter hæc Vitigis alias inſuper copias Auximum miſit. Eam nanꝗ urbem retinere & reſeruare penitus conſtituerat. Miſit & cum his copijs nouum præfectũ qui urbi militibusꝗ præeſſet nomine Vacinium. Is ergo cum ueteri præſidio nouas copias miſcuiſſet, Anconẽ finitimam urbem quæ Beliſarij præſidio tenebatur tentare conſtituit. Quare profectus omnibus copijs in Anconitanos duxit. Ea ciuitatis per id tempus in monte loca quãuis ædificijs frequentata eſſent, tamen nullis mœnibus claudebantur. Cum igitur aduentarent Gothi, Conon qui præfectus militum Aconi præerat, timens ne ædificia ſuburbana habitatoresꝗ eorum ab hoſtibus uaſtarẽtur, à ſuperiori oppido diſcedẽs, cum omnibus quas habebat copijs uenientibus ſe obiecit. Erat uero Conon admodum impar, quippe aduerſus quatuor Gothorum millia ipſe uix mille habẽs milites, cõgrediebantur. Itaꝗ temerarij cœpti cõfeſtim pœnas luit. Cum enim tantam multitudinem hoſtium ferre nõ poſſet, profligatus ad extremum & in fugam uerſus, magnam ſuorum partem amiſit, & urbs ipſa uix atꝗ enixe ea die ſeruata eſt. Nam cum fugerent milites effuſo curſu ad oppidum, ciues ne mixti hoſtes fugientibus intra mœnia penetrarẽt portas trepidi clauſerunt, itaꝗ ſub ipſis mœnibus magna ſtrages eſt facta, adeoꝗ ingens periculum fuit, ut Conon ipſe non aliter, quàm per funem dimiſſum in mœnia ſit receptus. Gothi uero ſcalis admotis capere urbem conabãtur. Alij igne iniecto ædificia omnia, quæ ſub ipſam urbem fuiſſe diximus, cremauerunt. Paulopoſt hæc Anconi geſta Iuſtinus Illyrici limitis dux, & Narſes quidam Perſa cum militum quinꝗ millibus in Italiam traiecerunt. Secuti præterea ſunt Erulorum duo millia, quibus præerant & Sandrus & Phanateus. Beliſarius inter hæc audito Anconitanorum periculo uenerat. In Picẽtes idem fecerant Iuſtinus & Narſes, circaꝗ urbem Firmũ ſimul duces ipſi & exercitus in unum cõuenerunt. Ibi cum de communi bello conſultarent & quid potiſſimum primo quoꝗ tempore agendum foret quæreretur, difficultates quædam ſubeſſe uidebantur. Nam ſi Auximum obſiderent, Ioannes & qui cum illo obſeſſi erant Arimini manifeſto in periculo relinquebantur, præſertim cum iam neceſſaria illis defeciſſent. Sin Ariminum uaderẽt, magnæ Gothorum copiæ quæ Auximi erant, poſt terga remanebant cum periculo exercitus ac prouinciæ detrimento. In dicendis autem ſententijs plerique eorum qui ordines ducebant, temeritatem Ioannis accuſabant, quod contra iuſſum Beliſarij ſeſe Arimini incluſiſſet, quod ſuperbia & auaricia ductus contra pro arbitrio fecerit mandato ducis penitus poſtergato. Id cum animaduertiſſet Iuſtinus & Narſes, ueriti ne his rationibus Ioannes negligeretur, multis apud illum uerbis contenderunt, obſidionem Auximi differendam, nihil uetare dicentes, quin poſt aliquot dies eandem aſſumerent. Subuenire autem militibus qui Arimini obſidentur, ſi nunc dilatũ eſſet, non licere poſtea ſubuentionẽ facere, fame enim domitos qui clauſi eſſent poſt paucos dies ſeſe hoſtibus dedituros, hinc illuc eſſe properãdum ubi irreparabile urgeret periculum. Si uero non mereri Ioannem quis diceret, quia mandatorum ducis cõtemptor fuerit, & ſe ſponte ſua in id periculum coniecerit: nõ tamen ocio Ioannis & urbem Ariminum

F tanta

tanta exiſtimatione dignã, & optimos innocẽtiſſimosq; milites, qui in ea obſiderẽtur amit
tendos eſſe. Nullam enim de ipſis & de Iuſtiniani exercitibus exiſtimationem futuram, ſi in
oculis penè ſuis perire ſocios & urbem obſeſſam capi ab hoſtibus ipſis ſedentibus ſpectan
tibusq; permitterent. Adiuuit Iuſtini Narſetisq; ſententiam, quod literæ Ioannis ad Beliſa
rium ſcriptæ per hoc ipſum tempus uenerunt, quibus fame confectos milites pepigiſſe mo/
ram ſeptem dierũ ſignificabat, opémq; ſibi propere ferri poſtulabat. Sentẽtia Iuſtini & Nar
ſetis in cõcilio approbata cum ſubuenire obſeſſis quamprimũ ſtatuiſſent, Beliſarius in hũc
modum prouidit, primo Aratum cum militibus mille in illis ipſis locis remanere iuſſit, ciq;
præcepit ne ſe commoueret, néue fortunam ullam tentaret, caſtra ſolummodo ſi hoſtis im/
peteret tueretur. Deinde claſſem ornauit impleuitq; militibus, quibus Erodianum & Vlia/
rum præfecit. Imperium uero totius claſſis penes Ildigerem eſſe uoluit, nauésq; ſtatim Ari/
minum uerſus nauigare iuſſit. Partem uero exercitus Martino ducendam tradidit, iubens
ut æquis ſpacijs cum claſſe per littus iter facerent, cumq; in conſpectum ueniſſent hoſtium,
tunc ignes de induſtria plures, quàm pro numero in caſtris fierẽt, quo maiorum copiarum
opinionem præberent. His ita per mare littusq; conſtitutis, ipſe diuerſa à mari uia monti/
bus iter fecit, uitata planiori uia quæ per Fanenſes Piſaurẽſésq; Ariminum ducit. Cũ enim
multo maiores hoſtium copiæ circa Ariminum eſſent quàm ipſe habebat, ualidas etiã Go/
thorum copias Auximi relinqueret ſibi poſt terga, cẽſebat ingenio potius & aſtu eſſe uten
dum aduerſus Gothos, quàm iuſta acie dimicandum. Profectus igitur quibus diximus iti
neribus, cum ad eos montes perueniſſet, qui cõtra Ariminum inſurgunt, quoſdam hoſtiũ
ut par eſt in magno exercitu per ea loca nauigantes offendit, quibus uel interfectis uel ca/
ptis, nonnullos eorum uulneribus faciem cæſos dimitti iuſſit. Illi uero in caſtra Gothorũ re/
deuntes Beliſarium adeſſe cum toto exercitu nunciarunt, ac fidem uero huius rei uulnera
recens accepta oſtendebant. Erat uero meridies cum hæc in hoſtium caſtris nunciata ſunt,
ſtatimq; arma capere miles iuſſus, & in ſuos quiſque ordines redactus: duces uero ſtructa
acie deſcenſum Beliſarij expectabãt, oculos cõtinuo ad montes unde uenire dicebatur con
uerſos tenentes. Beliſarius in montibus ipſis caſtra fecerat procul Arimino meridiei itine/
re, nec ea die ad hoſtes deſcendit. Itaq; Gothi fruſtra expectantes tandem ad occaſum ſolis
aciem diſſoluerunt. Sed cũ aduenisset nox ignes permultos in littore diuerſa regione, qua
Beliſarius uenire nunciabatur intuentes: erant autem ignes quos Martinus atq; eius caſtra
faciebant, maximo in metu ea nocte uerſati ſunt, nec fuit eorum quiſquam qui ſomnum ca
peret uel arma exueret: die autem facta claſſem inſuper conſpiciunt ſtructam & paratã Ari
mino propinquantem. Itaq; à duobus ſimul exercitibus & à claſſe mari, terráq; circunuẽtos
ſe arbitrati ſoluta obſidione Rauennam petierunt. Ildiger cum claſſe primus Arimino ap/
plicuit, egreſſusq; in terram caſtra Gothorum diripuit: nec multo poſt Martinus & Beliſa/
rius cum exercitibus ſuperuenerunt. Cum uero Ioannem & milites qui cum eo obſeſſi fue/
rant pallore & inedia confectos Beliſarius conſpexiſſet, cõuerſus ad Ioannem quaſi eius te/
meritati illuderet, permagnas, inquit, gratias Ildigeri debes. Ad hæc Ioãnes ſuperbe nimiũ
reſpondit, ſe Ildigeri quidem nullas debere gratias, ſed Iuſtino & Narſeti omnes, oſtende/
re uolens nullam Beliſario curam fuiſſe ſalutis ſuæ, niſi Iuſtinus ac Narſes cõpuliſſent. Ari/
mini obſidione per hunc modum ſoluta, Græci ad obſidionem Vrbini profecti ſunt, nõ ta
men eiſdem caſtris: ſed Beliſarius cõtra eam partem urbis quæ ad orientem ſpectat ſolem,
Iuſtinus uero & Narſes ad occidẽtem conſedit. Cum uero expugnare urbem Beliſarius ſta
tuiſſet, contra eam portam qua planior ad urbem eſt aditus uineas agere inceperat. Sed fe/
licitate quadam accidit, ut fons qui unicus Vrbini fuerat ſponte ſua exareſceret. Quare de/
territi qui obſidebantur pactione inita urbem dedidere, ut Gothi Vrbinatesq; ciues impe/
ratori Iuſtiniano ſubeſſent æquo iure cum alijs Italicis, qui imperio parebant. Vrbino rece/
pto, Beliſarius Iuſtinum, Ioannémq; miſit in Bononienſes, ut Aeminiæ ac Flaminiæ ciuita/
tes in fide cõtinerent & à Gothorum inuaſionibus tutarentur. Ipſe uero quoniam nondum
Auximi tentãda obſidio uidebatur in Vrbeuetanos exercitum duxit. Eius quoq; urbis dif
ficillima obſidio erat, quoniam in ſaxo undiq; præciſo conſtituta, nullum ferè aditum expu
gnantibus dabat. Sed ſpes erat in defectu frumẽti, longo enim bello attrita Italia ac multis
exercitibus calcata ſingulæ ciuitates frumẽti penuria laborabãt. Qua etiam penuria Vrbi/
uetus ad extremum domita in Beliſarij poteſtatem deuenit. Iturus in Vrbeuetanos Beliſa/
rius

rius Ioannem Vitaliani cum exercitu misit ad oppidū Cæsenam:ibi dum mœnia scalis ag/
greditur repulsus multis uulneribus frequentes suorum amisit,& Pharnateus Erulorū dux
in ea oppugnatione interijt. Quamobrem Cæsena desistens Ioannes ad Forumcornelij du
xit,eamq́ urbem dantibus sese incolis cepit. Per idem tempus in quo Forumcornelij ciui/
tas sese Ioanni dedidit, Mundilas & qui cum eo erant Mediolani maximis difficultatibus
inuolui cœperunt. Theobaldus enim rex Metensium à Vitigite rogatus decem millia ar/
matos ad Vraiam miserat ex Ligustinis suisq́ militibus,qui Liguriam præsidio tenebant:
qua ille multitudine fretus non procul Mediolano castra faciebat,& imperatorem frumēta
ri cæterosq́ commeatus omnes impediebat. Mundilas nanq; copias suas Comi & Bergo
mi & Nouariæ necessario dispertitus fuerat:ipse uero non magnum equitum numerum se/
cum habebat.Sed non erat in defensione urbis difficultas, Mediolanenses enim ciues una/
nimiter ad defensionem concurrebant:sed defectus annonæ in urbe populosissima timeba
tur,si barbari stare in his locis diutius sinerētur.Hæc igitur intelligēs Belisarius, Martinum
& Vliariū cum magnis copijs misit, ut Mundilæ cōiuncti barbaros submouerent.Hi cum
ad Padum peruenissent,quod distat Mediolano unius fermè diei iter,non ausi transire flu/
men timore hostium diu in his locis desederunt, spem Mundilæ & obsessorum dietim fru/
strantes:polliciti enim sese trāsituros esse Padum, & ad Mediolanum accessuros nihil pro/
missorum exequebantur.Obsessis uero indies spes ac uictus deficiebat.Tandem uero post
longam expectationem Martinus & Vliarius ueritatem fassi Belisario significarunt, se so/
los contra tantas hostiū copias transire nō posse, nisi uelint ad manifestam perniciem pro/
ficisci, daret operam si sibi uideretur ut Ioannes & Iustinus qui exercitum non procul Bo/
nonia haberent,secum iungerentur. Belisarius his auditis confestim Ioanni & Iustino scri/
bens, præcepit ut copijs suis cum Martino coniunctis ad Mediolanum festinarent ad li/
berandum obsidione socios in extremo periculo constitutos. At Mediolanū indies acrius
premebatur, & fame iam intolerabiliter laborabat:eas nanque ciuitas illa tunc pertulit diffi
cultates & angustias quæ uix hominibus perferendæ sunt. Tandem ad extremam necessi/
tatem perducti Mūdilas & milites priusquam Iustinus & Ioannes sese Martino & Vliario
iungere ac opem ferre possent,Mediolanū Gothis dedidere, pacti ut incolumibus sibi abi/
re liceret.Mediolano à Gothis capto Belisarius exercitu trifariam partito ipse cum una co/
piarum parte ad obsidendum Auximum est profectus. Aliam uero partem cum Cypria/
no & Iustino præfectis Fesulas misit. Tertiam copiarum partem Martino & Ioanni Vita/
liani ducendam commisit, iubens ut circa Padum cum his copijs castra faciāt, Varaiamq́
& copias eius in illis locis quammaxime fieri potest detineant, ne in Thuscos uel in Picen
tes ad dissoluendas obsidiones uenirent:quod si continere illum ab aduentu nequirent,ue/
nientem ponè consequantur.Martinus igitur & Ioannes cum ea quam diximus copiarum
parte in Galliam profecti, Dertonam urbem iuxta Padum sitam occupauerunt,indeq́ Va
raiam & Gothos infestare cœperūt. Cyprianus uero & Iustinus cū alijs copijs Fesulas ad/
euntes,quanq; difficillima eius urbis erat obsidio, propter naturā asperitatemq́ situs: tamē
de superiori loco, qua planior est aditus, castris quamproxime admotis eam urbem obse/
derunt. Belisarius autem ipse cum longe ualida manu Auximum circunsedit. Vitigis opti
mum quenq; Gothorum Auximi collocauerat, summaq́ illi cura fuerat eius urbis munien
dæ,coniectans id quod uerissimum erat nunquam Belisarium ad oppugnandam Rauen/
nam esse profecturū,nisi Auximum prius in potestatem redegisset. Cum situm naturamq́
loci Belisarius speculatus esset,spem omnem deposuit Auximum per uim expugnandi: si/
ta enim est urbs in monte satis arduo, ac insuper manus delectorū militum eam tuebatur,
uel in cāpestri certamine repugnare apta. Spes uero unica supererat fame ac inopia rerum
domandi, præsertim cum multitudo ingens intra urbem obsideretur. Quare Belisarius op
pugnationem omittens circa montem undiq; posuit castra,intentus quammaxime nequid
importari ad obsessos ualeret. Cæterum ea circuitio castrorum ad prohibendam impor/
tationem utilis, contra subitas hostium inuasiones. Nam qui obsidebantur contra quas li/
bitum erat castrorum partes de superiori loco repentinos impetus faciebant: cæteræ uero
partes longe aberant,nec opem ferre milites facile poterāt. Hostes igitur per hunc modum
assidue castra fatigabant, crebraq́ ex eo prælia committebantur. Erat præterea non procul
ab urbe locus quidam irriguus,in quo herba plurima oriebatur. Hic locus quasi cāpus fuit

quotidianorum certaminum, cum obsessores & obsessi pabulationem ex eo quærerent, & accēsis hincinde animis nonnunquam totis penè castris eò cōcurrentibus certaretur. In his prælijs Belisarij milites multitudine, Gothi situ prçualebant, uirtute pares utriq; habebātur. Hæc eadem certamina Fesulis erāt. Nam & inuasiones frequētes & quotidiana propè prælia inter obsidentes & obsessos committebantur, & unica spes obsidentibus erat fame ac defectu rerum necessariarum obsessos peruincere. Nam ui expugnādi urbem munitissimam nulla erat spes. Quare undiquaq; circūdantes oppidū stationibus militum opportunis locis dispositis omnem importandi facultatem abstulerant. Cum hæc esset conditio belli, Auximumq; in Picentibus, Fesulæ in Thuscis enixe obsiderentur, nouæ protinus res circa Padum exoriuntur. Franci enim & Burgūdiones Liguriæ possessores iussu quidem Theodobaldi eorum regis transito Apennino ad Padum descenderunt. Causa uero transitus eorū, ut postea cognitum est illa fuit: quia cum audisset Theodobaldus per citeriorē Galliam bellum geri, dolebat finitimam suis regionem præmium eorum qui uicissent futuram, suos uero spectatores ociosos sedere. Eos enim ex utrisq; rex ducebat suspectissimos, quos captis à se de Italia urbibus uicinos uictoria præbuisset. Hæc igitur regi ferocissimo mittendi ultra Apēninum eas copias causa fuit. Varaias per id tempus crebris ab Vitigite literis euocatus Padum transierat, Rauennam cum exercitu petiturus: Martinus autem & Ioannes à Belisario nuper missi Varaiam peruenietes castra nō procul ab eo fecerāt, ut si quà possent transitu prohiberent. Distabant uero eorum castra ab Varaiæ castris millia passuum circiter septem. Inter hæc Franci & Burgundiones supradicti multa armatorum millia circumea repēte loca superuenerūt. Hos Varaias & Gothi auxiliares sibi ut superiori anno Mediolanensi bello fecerant, uenisse arbitrabant. Erant uero Francis & Burgundionibus qui tunc Apenninum transierant adiūcti Ligustini. Ipsorumq; omnium perpauci equites erant, cætera uero multitudo pedestris. Arma uero ferebant, non pila, non arcus, sed ad protegendū corpus scutum & galeam: ad feriendum autem hostem, gladium & securim bipennem. In prælijs autem maxime securibus utebantur, quibus ex composito ferientes, scuta & galeas hostium perfringebant, ut nemo aduersus tantam uim resistere ualeret. Hi ergo tunc ut amici Gothorum uenientes prius apud Padum Placentino in agro constiterunt, quàm Gothi illos intelligerent aduenisse. Ex summis nanque Apennini iugis in Placentinos breuis facilisq; est descensus: ubi autem castris Varaiæ propinquarūt, siue consilio siue temeritate multitudinis, rixa & prælio cum Gothis implicantur: nec prius finis præliandi fuit, quàm Gothi in fugam uersi castra sua deseruerunt, fugientésque non longe à nostrorum castris admirationem plurimam Belisarij militibus intulerunt. Ipsos enim Francos & Burgundiones nostri nequaquam Apenninum nouerant transcendisse. Quare uidentes Gothos fugere tanquam prælio profligatos, Belisarium ignotis abditisq; itineribus uenisse ad opprimendum Varaiam existimabāt. Armis igitur raptim sumptis cum aliquāto progressi fuissent, inopinato Francis & Burgundionibus occurrunt, inuitiq; pugnare coacti cito franguntur: neq; repetere castra ausi sola fuga sibi cōsuluerunt. Franci & Burgundiones uictores una eademq; die Gothorū & Belisarij copiarum castra utraq; ceperunt. Varaias ex fuga Rauennam, Belisarij autem copiæ per Placentinorum & Parmensiū fines superato Apennino iugo in Heturiam abierunt. Cogimur hoc in loco longiore, quàm superius polliciti sumus sermone errores refutare, quos supra tanquam ex Procopio traditos omisimus. Primum ubi Narsetem Persam cum Iustino Illyrici limitis duce in Italiā uenisse diximus, traditū erat ex Procopio Narsetem eunuchum fuisse illum, qui ea quinq; millia adduxerit in Italiam. Ne uero tantam rem coniecturis agamus, quæ pro nobis ma.tæ essent, aliorum scriptis innitemur. Agnellus in Vrsicini Rauennatis episcopi quē Iustiniani temporibus fuisse constat, uita dicit, Narsetem chartulariū eo anno primo uenisse Rauennam, in quo integris adhuc Totilæ rebus Belisarius ex Rauēna Cōstantinopolim nauigauit. Docebit etiam Narsetis chartularij aduētus, cum à nobis describetur, nunquid uir fuerit, qui pati uoluisse uideatur, aut sub Belisario, aut illi par cū quinq; millibus in Italia militare. Hinc uana erunt, quæ de ipsius cum Belisario simultatibus sunt dicta, ex quibus Mediolani destructionem secutam fuisse uolunt: quam quidem destructionem nequaquam tunc fuisse constanter asserimus. Dacius nanq; Mediolanensis episcopus multa de sui seculi calamitatibus sæpe in epistolis commemorat, Mediolanumq; patriam suam pro cuius salute Romam & Constantinopolim accessit,

cessit, à Gothis quidem obsidione pressam dicit, sed solo euersam aut direptam nusquam refert. Paulus etiam qui Longobardorum historiam scripsit, captam & possessam ab Alboino rege urbem Mediolanum narrat, & nihil de ea euersione dicit. Si enim à Gothis destructa fuisset ea ciuitas, non potuit in annorum quindecim spatio quod Gothorũ inter & Longobardorum tempora intercesserũt, ita instaurari, ut à ciuibus eam dedi potius quàm pro derelicta permitti oportuerit. Facit item ut nihil de hac nostra opinione quin sit uera dubitemus, sanctus pontifex Gregorius, qui sæpenumero multa narrat de ijs quæ crudeliter facta sunt in Italia, uel paulo supra ætatem suam à Gothis, uel se pontifice à Longobardis: & tamen eam ciuitatis opulentissimæ direptionem excisionemque, & occisa ciuium triginta millia, nec tenui quidem indicat coniectura. Non ergo interfuerunt huiusmodi urbis direptioni decem millia Burgũdionum missa à Theodeberto, qui tunc mortuus erat. Sed esto error nominis erit, & pro Theododo filio sit positus genitor Theodebertus, nunquam nisi semel quispiam ipsorum regum in Italiam uenit: cum dicat Sigibertus in regum Franciæ gestarum rerum historia Theodebertum semel Italiam fuisse ingressum: & Iordanum uideamus pariter cum Cassiodoro affirmare, id primis obsessæ urbis temporibus accidisse: quanquam quis credat octuaginta armatorũ millia potuisse Alpes transmittere & Padum transire, bináque castra prius inuadere ac capere, quàm de eorum aduentu exploratum habuissent utrorumq; castrorum duces, præsertim cum Iustiniani partium duces Dertonam, & alia oppida medio in illorum itinere obtinerent, & in Gothorum custodia ac potestate essent, cum cætera in Transpadanis, tum maxime oppida & castella ad saltus meatus'que Alpium sita. Absurde præterea dicitur tot armatorum millia esu bouinarum carnium & aquæ Padi potu ita contabuisse, ut post partam de castris hostium uictoriam haud secus, quàm in aere fumus uento agitatus ualidissimo ex Italia aufugerint, nemine exturbante. Aperte autem dicit Guido Rauennas sacerdos, Burgundiones Francosq; qui Liguriam pro Theodebaldo tenebant, mercede à Gothis conductos Mediolanensis urbis obsidioni interfuisse: & postea quando Belisarium uiderunt Italia fermè omni potitum obsidere Vitigitem in Rauenna, proprio prospicientes periculo fauisse Gothis, & sese ita castris Belisarij ostendisse, ut ab eo fuerint uiribus repellendi. Harum rerum ueritas apud quos sit, illorum iudicio linquimus, qui parum ornate à ueteribus scripta non fastidiunt, quosq; potius laborando inuestigandoq;, sicut nos fecimus ueritatem cognoscere, quàm torpescendo ignorare delectabit. Obsidione qua Fesulas premi ostendimus diu protracta, Gothi cum fame premerentur ac sæpius postulata auxilia à Rauenna non uenirent, tandem pactione urbem Cypriano & Iustino dedidere. Illi autem receptis Fesulis ac præsidio militũ imposito, cum reliquis omnibus copijs Auximũ profecti sunt. Nam Vitigis cum toto Gothorum robore illis qui Auximi obsidebantur, laturum sese opem promittebat. Et Varaiæ præsentia hoc ipsum polliceri uidebatur. Quare Belisarius quoque eò copias undique contrahere coactus est, ne longus obsidionis labor in irritum caderet. Verum cum auxilia sæpius promissa obsessis nequaquam uenirent, ipsi tamen præter opinionem pertinaciter durarent, statuit Belisarius eos necessitate aliqua ad deditionem compellere: cuius rei gratia hæc machinatur: Fons erat perẽnis aquæ extra mœnia Auximi ab ea parte oppidi quæ ad septentriones spectat, ita propinquus mœnibus, ut intra iactum lapidis foret. Eum fontem Belisarius tollere constituit, quoniam animaduerterat obsessos ex eo tantummodo fonte aquam habere. Huius igitur rei conficiendæ causa sub primam statim lucem armari exercitum iubet, atque ex composito ad mœnia accedere. Gothi uero oppugnationem oppidi patari existimantes, per mœnia opportunis locis constiterunt. Belisarius quinq; uiros huius artificij gnaros cum dolabris & malleis ad hoc ipsum paratis multorum clypeis protectos, ad fontem effodiendum destruendum'que submisit. Qui postquã eò uentum est, fornicem quo fons desuper contegebatur, subeuntes securi iam à telis, quæ de mœnibus mittebantur demoliri fontem cœperunt. At enim Gothi postquã intellexere omnem conatum fieri ad fontem demoliendum, egressi oppido prælium acerrimum inierunt: pugnabatur sub ipsis mœnibus loco difficili & procliui, Gothis ad fontem tutandum accedere nitentibus, Belisarij militibus enixe repellentibus. In hoc prælio multi ceciderunt: plurimi tamen ex Belisarij militibus. Nam Gothi de superiori loco ferientes perfacile hostes conficiebant, sed aderat Belisarius adhortator, præsensq; magna uoce suos impellebat, nec pedẽ referre patiebatur.

Integros in sauciorum & cadentium locum continuo submittebat: id certamen ad meri/
diem usque peruenit, cum ferè ab ortu solis cœptum fuisset. Tādem maiore conatu submis/
si milites Gothos intra mœnia refugere compulerunt. Moxq; retro abeuntes eos quos ad
demoliendum fontem miserant reuocarunt, putantes opus iam pridem esse perfectum. At
illi uix paruam aliquam receptaculi partem demoliti fuerāt: causa uero huius fuerat, quod
antiquitus tanta diligentia exædificatus fuerat, ut multo facilius de uiuo saxo, quàm de
muro eius demeretur. Cum igitur labore irrito id certamen susceptum appareret, Belisa
rius quod reliquum erat, & succo herbarum maligno & cadaueribus iumentorum inficien
dam eius fontis aquam curauit, quoad eam penitus inutilem reddidit. Gothiq; iam penu/
ria aquarum laborantes, uix atque anxie puteis quibusdam exiguam corruptámque præ/
bentibus aquam sustentabantur. Posthæc Belisarius neque prælio amplius lacessere obses/
sos, neque molestias inferre ullas curauit, sed quiescendo assidendoq; finem expectabat. Or
ta demum mentio est deditionis, postulantibus Gothis incolumitatem & asportationem
r... m suarum in urbem Rauennam profecturis. Quæ audiens Belisarius secum ipse am/
bigebat. Nam tot tamq; egregios bello homines dimitti & augeri hostium uires, qui Ra/
uennæ conuenerant, alienū ab utilitate publica existimabat, & sedendo ad Auximum tem
pus in longum terere periculosum arbitrabatur, præsertim cum Franci & Burgund ones di
cerentur, postquam in Aemylia fuerant, ad Gothorum auxilia inclinasse: maxime uero re/
fragabantur milites, qui ex longo obsidionis ærumna prædam oppidi præsidijq; affectabāt,
nec ulla pactione se illa priuari patiebantur. Demum cum Gothos penuria & defectus re/
rum, Belisarium autem opportunitas temporis urgeret, composita est res magno Belisarij
labore, ut dimidia pars rerum militibus daretur, reliquam Gothi retinerent, utq; Gothi qui
erant Auximi in exercitu Belisarij remanerent æquo ure cum alijs militibus. Per hunc mo
dum compositæ res sunt, & oppidum pactione traditum. Auximo recepto Belisarius intel
ligens Francos & Burgūdiones se intra Liguriam recepisse, aduersus Vitigitem & Rauen
nam ducere constituit, contractisq; undiq; copijs eò profectus, statim primo aduentu Ma
ximum unum ex præfectis suis cum parte copiarum ad obseruandas custodiendasq; Padi
ripas misit, nequid exinde Rauennam importari ualeret. Vnum enim eius fluminis os, cui
Spinetico priscis temporibus fuit nomen, à Spina urbe Diomedis opibus, ut autor est Pli
nius condita, cuius fundamenta etiamnunc cernuntur, non procul Rauenna mare influit.
Volens igitur ante omnia hanc opportunitatem auferre Belisarius Maximum cum parte
copiarum ulteriori ripæ, cum citeriorem Padusa obtineat palus, custodiendæ præfecit. Ve
nit etiam ex Dalmatia Vitalis cum copijs à Belisario euocatus, & in eadem amnis Padi cu
stodia desedit. Accidit uero per hoc tempus res mirabilis & prius inaudita. Nam cum ma
gna nauigiorum multitudo ex Gallia cisalpina ueniret, frumentum cæterum'que commea/
tum Rauennam ferentium, flumen ipsum usqueadeo decreuit, ut pleraq; nauigia destitue/
rentur: ex quo factum est, ut à militibus Belisarij omnia caperentur: nec multo post ea ca/
pta flumen in suam magnitudinem redijt: hoc fortunæ indicium primum fuit cœptis Be/
lisarij fauentis. Flumine igitur Padi facultas importandi Rauennam per hunc modum sub
lata est. Mari uero importari nihil poterat, cum hinc Ariminum & Anconem Belisarius te/
neret, inde Veneti imperio subditi Romano Gothis aduersarentur. Venetos autem satis
est supra ostensum, iam tunc tenuisse ac frequentius habitasse domicilijs eam Adriatici si/
nus oram, quæ à Rauēnæ finibus pertinet ad Liburniam. A terra uero Belisarius urgebat,
nec importari quicquam patiebatur. Cum Rauenna in hunc modum obsideretur, Franco
rum legati ad Vitigitem uenerunt, offerentes Francorum in Italiam transitum ad liberatio
nem obsidionis copiarumq; Belisarij certissimam cladem, si in societatem dominationis re
cipere Francos malint. Hæc magna uerborum iactantia per legatos Francorum explicata
mentes audientium extulerunt. Quingenta enim armatorum millia transitura in Italiā pol
licebantur, quæ Belisarius si sapiat nunquam sit expectaturus. Hæc tam grādia partim ex/
tollebant Vitigitem & Gothos, partim deterrebant. Nam uenturos in Italiam Francos, ac
uictores fore nō dubitabant, sed regni societatē seruaturos esse nullo modo credebāt. Hanc
eorum suspicionem augebat Belisarius. Dux enim sagax & rebus gerendis aptus, confe/
stim ubi uenisse legatos cognouit, suos & ipse legatos Rauennam misit, qui & concordiam
Gothis

Gothis cum imperatore Romano offerrent, & infidelitatem Francorum commemorando ab illorum societate deterrerent. Gothi igitur Francorum & Belisarij hincinde auditis legatis quid optimum foret consultantes, post longam disceptationem imperatoris concordiam prætulerunt. Per hunc modum legati Francorum irrita legatione dimissi sunt, & frequentes posthac cum Belisario tractatus habiti: denique tractatarũ rerum hic exitus fuit, ut controuersiæ omnes ad arbitrium imperatoris Iustiniani delegarentur. Huiusq; rei gratia oratores ad Iustinianum missi, & induciæ quædam inter obsessos & obsidentes constitutæ. Inter hæc accidit horrea publica, quæ erant Rauennæ cum omni frumento cremari, quæ quidem res in maximas difficultates Gothos adduxit, cum & frumenta incendio consumpta essent, & Belisarius importari non sineret illa ut aiebat ratione, quo magis ad æquas conditiones Gothi descenderent. Suspicionem uero non paruam afferebat Vitigiti, quod unde prouenisset incendium ignorabatur: alij fulmine icta conflagrasse horrea putabant, alij de industria iniectum ignem à quibusdam maleuolis, alij opera Belisarij factum suspicabantur. Regina quoque in suspicionem huius incendij ueniebat, quoniam cum inuita ac repugnans uiolentis, ut ostendimus, nuptijs ab Vitigite fuisset in matrimonium accepta, inimico atq; infenso animo erga uirum esse putabatur. Hoc igitur frumenti incẽdium Vitigitem ac Gothos plurimum turbauit, & quasi in desperationem adduxit: defectus nanque annonæ breuiter impendebat. Per hoc tempus Gothi qui Alpes incolebant, plerique se Belisario dedere uelle significarunt: erant uero ex illis quos Theodericum regem ostendimus in Alpibus constituisse. Sisigis ergo unus ex Gothorum proceribus primus omnium castella, quæ in Alpibus habebat, Belisarij militibus custodienda dedit, & alios ut idem facerent suadebat. Erat per id tempus Varaias in citeriori Gallia exercitumq; parabat, quo Rauennam proficisceretur: collegerat uero iam in exercitu ad quatuor millia militum. Horum magna pars Alpini erant qui postquam audiuerunt Sisigim ad hostes defecisse, castella uero & arces in quibus ipsi natos uxorésq; habebant tẽtari, ante omnia eò ducere Varaiam compulerũt. Igitur cum omnibus copijs quas parauerant in Alpes Varaias profectus Sisigim & milites Belisarij obsedit. Hæc rursus cum audisset Ioannes Vitaliani & Martinus qui castra tunc per Galliam faciebant, sine ulla mora & ipsi in Alpes profecti castella quædam in ipso itinere ceperunt. In his frequentes uxores & filij eorum qui cum Varaia militabant capti sunt. Quæ postquã intellexerũt parentes ac mariti eorum'que propinqui, desertis Varaiæ castris ad hostes transfugerunt, quo suos recuperarent. Per hunc modum Varaias à militibus suis destitutus cum paucis in Galliam reuersus, parãdi amplius copias aut succurrendi obsessis cogitationem abiecit. Ita Vitigis & Gothi qui Rauennæ erant deserti à suis ac omni spe destituti obsidebantur, maioresque continuo difficultates subibant. Cum hæc esset cõditio rerum apud Gothos, legati ab imperatore uenerunt Dominicus & Maximus ambo ex senatu: ferebant uero Iustiniani responsum ad ea quæ Vitigis & Gothi de concordia postulauerant. Summa decreti Iustiniani hæc erat. Vitigis omnia trans Padum loca retineat, citra Padum uero cuncta dimittat. Mediam uero pecuniarũ regalium partem imperatori tradat, reliquam retineat. Gothi uero omnes qui citra Padum incolunt subiecti Romano imperio sint. Locuti uero prius cum Belisario legati, deinde Rauennam ingressi mandata exposuerunt, quæ lætis animis ab Vitigite cæteris'que Gothorum proceribus audita & comprobata sunt. Belisarius autem hæc magno cum dolore audiebat, secum ipse indignans ac grauiter ferens, quod cum plenam habere uictoriam de Gothis posset, sibi auferebatur. Itaque redeuntibus paulo post legatis ac subscriptionem eius postulantibus subscribere noluit. Quæ quidem res permagnas apud Gothos suspiciones peperit, uerentes ne dolosa pacis simulatione decipiantur, palámque dictitare cœperunt: se nisi consentiat Belisarius nihil de pace esse facturos: legati uero ipsi & qui ordines in exercitu ducebant Belisarij factum ualde indignabantur, eum'que non parere Iustiniani decretis inter nefaria reponebant. Hac in parte asseritur ex Procopio, Gothos & ipsum Vitigitem Belisario suasisse, ut rex Italiæ esse uellet, additum'que est, Gothos trans Padum incolentes cum uidissent Belisarium id nolle, Ildouadum regem creasse: qui postquam induerat purpuram Belisario obtulerit ipsam ad eius pedes depositurum, si promissa de suscipiendo regno non renueret adimplere. Huius autem oblationis regni, nec Iordanus nec alij

uerbum faciunt. Quin aperte indicant Iordani & Agnelli uerba in Vrſicini & Maximia/
ni uita, Beliſarium poſt diutinos obſidionis labores Rauenna potitum, captos Rauenna/
tum opera Vitigitem & Gothorum duces Conſtantinopolim perduxiſſe. Beliſarius nanq;
poſtquam Iuſtiniani conceſſiones diu obſeruare diſtulerat, reſumpſit bellum, & breui Ra/
uenna potitus, claſſeq; parata cum Vitigite & cæteris Gothorum principibus, cumq; the/
ſauris regijs Cōſtantinopolim nauigauit, quinto anno poſtq; bellum in Italia gerere incœ
perat. Cōcordant autem ſcriptores, gubernationem Italiæ poſt Beliſarij profectionē apud
Ioannem & Beſſam & Vitalem Iuſtiniano iubente remanſiſſe. Poſtquam uero Beliſarius
ex Rauenna ſoluerat, uenit Conſtantinus ex Dalmatia, qui & ipſe numero gubernatorum
additus erat. Sed confeſtim apparuit quantum inter gubernationem horum & Beliſarij in/
tereſſet. Vt enim omittam rei militaris ſciētiam, qua omnes ætatis ſuæ duces longiſſime ſu
perauit, erat in illo humanitas ſumma, per quam pauperi æque ac opulento ſeſe impartie/
batur. Acceſſus uero ad eum faciles ac liberi cuique generi hominum, prætcrea liberalitas
admiranda. Ruſticorum uero tantam habebat curam, ut in ducendo exercitu neminem eo
rum uiolari, nemini damna inferri pateretur. Milites enim ſui ne poma quidem in arbori/
bus pendentia attingere audebant. Hac ille ſeueritate diſciplinæ conſequebatur, ut caſtra
eius abundantiora eſſent, quàm ullum in urbe forum. Qui uero in gubernatione ſucceſſe/
runt, neque humanitate, neque uirtute, neque abſtinentia pares fuere. Nam & ipſi rapinas
prædasq; ſectabantur, & milites in omnem licentiam prolabi permiſerūt. Superbi quidem
in ſocios, in hoſtes uero non ſatis feroces: itaque res breui tempore retrouerti, & in ruinam
tendere manifeſte cœperunt. Id cum intelligerent Gothi animos reſumpſerūt, & Varaiam
regem facere conſtituerunt: quod ille paſſus non eſt, maxime ſe illa ratione excuſans, quod
cum fratris Vitigitis filius eſſet, neque pia neq; honeſta facere uideretur, ſi illo uiuente re/
gnum aſſumeret. Hac ille ratione probabili ſanè & honeſta ſe excuſans autor fuit, ut Ildo/
uadus rex conſtitueretur, uir magnæ inter Gothos autoritatis magnæq; potētiæ, & qui lon
go tempore Veronæ dominatus eſſet. Is ergo tunc ex urbe Verona Papiam uocatus pur/
puramq; indutus rex Gothorum appellatur, & de ſalute gentis ſuæ cogitare iubetur. Qui
ſumma cum diligentia rem ſuſceptā exequi cœpit. Gothos enim omnes & Italicos qui cum
Gothis ſentiebant, arma capere & Papiæ ad diem conuenire iuſſit: paruus quidem ab ini/
tio exercitus fuit, ſed cōtinuo augeſcens ac ſpem aſſumens indies meliorem. Adiuuabat ue
ro non mediocriter Gothorum partes auaritia & iniuria aduerſariorum. Exactores enim
pecuniarū fiſci nomine à Iuſtiniano in Italiā miſſi, populos uexari mirabili acerbitate cœ/
perunt, & ad indebitam pecuniarum ſolutionem compellere. Rationes ſiquidem repoſcen
tes omnium quæcunque ſub Theodorico primo Oſtrogothorum rege, uel ſub alio dein/
ceps regum Italici adminiſtraſſent, & magiſtratuum quoſcunq; per ea tempora quiſquam
Italorum geſſiſſet, ciuitates quoque promiſſarum dudum Gothis pecuniarum in diſquiſi/
tionem uocantes, easq; pecunias repoſcentes, & ſingulis priuatim hominibus & publice ci
uitatibus tantam deſperationem attulerunt, ut Gothos iterum fieri dominos rerum opta/
rent, multiq; uoluntarij ad Ildouadum proficiſcerentur. Erat quoque non diſpar querela in
exercitu imperatoris. Qua enim auaricia exigebantur pecuniæ indebitæ ab Italicis, ea/
dem auaricia militibus pecuniæ debitæ non ſoluebantur. Vna duntaxat cura erat, ad ex/
plendam Iuſtiniani cupiditatem pecunias cogere, nihil erogare. Quas ob res Iuſtinianum
ipſum, & quia Beliſario duce præſtantiſſimo uti neſciuit, quin potius omnia aut fortunæ
inconſideratus permiſit, aut ad Theodoræ uxoris libidinem inconſtantiámque admini/
ſtrauit, ſupradiximus, & identidem affirmamus, ſocordis ingenij imperatorem fuiſſe. Ita/
que milites pariter atque Itali tantis iniurijs compulſi ruinam imperij affectabant. His cre/
ſcens indies Ildouadus omnes trans Padum, omnesq; Venetiæ regionis urbes in poteſta/
tem recepit, & Italorum Gothorumq; multitudine exercitus eius completus eſt. Quamob/
rem haud multo poſt educere in aciem, ac fortunam pugnæ tentare nō dubitauit: prælium
hoc nō procul Taruiſio fuit aduerſus Vitalē, qui unus erat ex Iuſtiniani ducibus. Victorq;
Ildouadus tanta ſtrage Vitalis exercitum concidit, ut uix dux ipſe cum paucis euaderet,
reliqui omnes aut interficerentur à Gothis uel captiui ducerentur. Ea uictoria & magna
& clara mirabile quantū Gothorum animi creuerūt, quantumq; auctæ ſunt aduerſariorum
uires, ut non ſolum trans Padum per Galliam & Venetiam, uerumetiam citra Padum Go/

thorum

thorum partes confirmarentur,nomenq; Ildouadi celebre fieret apud Iuſtinianum impera torem,aliasq; nationes.Nec mul:o poſt Varaiam maximũ inter Gothos hominem Ildoua dus ad mortem uſq; perſecutus eſt, ſuſpicione prætenſa, quod cum hoſtibus ſentiret:re au tem uera motus eſt partim,quia cõtentiones quædam inter reginam & Varaiæ uxorem in cidiſſent, partim quia ſibi ſuſpectus erat hominis genere & uirtute conſpicui potentatus. Nam genus Oſtrogothorũ ſicut & Viſigothorũ prout aliquando oſtẽdimus, & in ſequen tibus oſtenſuri ſumus,non ſatis ſuis regibus fidele fuit.Mortẽ Varaiæ permulti Gothorum improbarunt.Cuius cauſa Ildouadus ipſe à Builla uno ex cuſtodibus ſui corporis dum ex hiberet proceribus conuiuium occiſus fuit.Suffectus illi Araricus paruo regnauit tempo re.Nam quinto poſtquã rex creatus fuerat menſe & ipſe etiam eſt occiſus. Duobus his regi bus intra biennium interfectis,ad Totilam qui & Badiulla,magno Gothorum conſenſu re gnum peruenit.Fuitq; res ipſa in hunc maxime modum acta.Ildouado rege interfecto Ba diulla nepos ſibijp timẽs in Taruiſio ciuitate Venetiarũ,quam paterna hæreditate obtine bat,ſeſe cœpit cõtinere,miſitq; clàm Rauennam, & cum Iuſtiniani ducibus pepigit ad eos tranſire.Interea Gothi pœnitẽtia ducti quod Araricum regem creaſſent hominem nequa quam tanti ut Gothorũ gentem defendere aduerſus tãtas uires hoſtiũ ualeret, ad Totilam Ildouadi propinquum reſpicere atq; illum regem optare cœperunt.Quare cũ de ipſius To tilæ cum Iuſtiniani ducibus fœdere reſciſſent,tandem in maiorem ſalutis ſuæ adducti cõſi derationem,Ararico de medio ſublato Totilam ipſum regem creauerũt. Cognouerat inte rea Iuſtinianus ea quæ in Italia cõtigerant,& ducum ſuorũ imperitiam increpauerat, quod in tantis hoſtiũ diſcordijs, tantiſq; motibus, ipſi opportunitatẽ rerũ agendarũ nacti nihil effeciſſent.Quibus increpationibus permoti duces Rauennæ ſimul omnes cõuenerunt,ibi cum de inferendo bello cõſultaretur,placuit ante omnia ad urbem Veronã ducere,cuius ca piendæ urbis ſpes aliqua offerebatur.Erant uero hi duces undecim, quorũ præcipui habe bantur Cõſtantianus & Alexãder in Italiã nuper à Iuſtiniano miſſus ad pecunias colligen das.Profecti igitur cum ingentibus copijs ubi Veronæ propinquarunt, ſpem dudum ſibi præbitam experiri decreuerunt.Erat enim Martianus uir quidã domi nobilis, caſtellum ha bens nõ procul Verona:is quia partes imperatorias animo præferebat,cuſtodẽ unius por tarum ad exercitũ imperatoris recipiẽdum induxerat. Re igitur arcane compoſita cum eò perueniſſet exercitus,pręmittitur Artauades Armenius cum manu delectorũ militum qui portam ante capiat, ac cæterũ exercitum præſtoletur: nihil præmiſſorũ in hoc loco defecit. Nam intempeſta nocte cum ad portã ueniſſent milites,proditor aperiens intra urbem eos recepit: illi portam ingreſſi mœnibus quoq; ſuper eam captis exercitui ſignificarunt,& Go thi ſentiẽtes hoſtes eſſe in urbe per diuerſam portam aufugerũt. Duces uero captam à ſuis portã audientes,iter quidẽ ſtatim ingreſſi ſunt:ſed antequã ad urbem uenirẽt de præda in ter ſe diſceptãtes quinq; millia paſſus ab urbe conſtiterunt:inter hæc dies eluxit.Arx eſt Ve ronæ urbi ſupereminens,ex qua intra urbem & extra proſpectus eſt.Gothi igitur qui in ar cem refugerãt,cernentes paucos intra urbem hoſtes:exercitum uero extra urbem exiſtere, nedum mœnibus appropinquare,ſubito ex arce impetu facto urbem peruicerunt, & portã quæ tenebatur ab hoſtibus receperunt atq; clauſerũt. Milites uero qui per noctem fuerant ingreſſi,partim oppreſſi ſunt,partim ad mœnia cõfugientes deſuper repugnabãt. Venien tes autem paulo poſt duces cum portam clauſam repperiſſent, quanquam intus eſſent mili tes qui eos uocabant,ac ne ſe deſererẽt precabantur:tamen eueſtigio abierunt.Militũ uero pars è muro ſe dimittens euaſit, quorum è numero fuit Artauades Armenius eorum præ fectus. Cæteri uel capti uel interfecti ſunt. Per hunc modum prauitate & auaricia ducum res apud urbem Veronam periere.Poſt hæc Iuſtiniani duces quoniam Veronæ cœpta fla gitioſe turpiterq; euaſerant, diſcordes inter ſe & alijs alij ſuccedentes ex his locis abierunt, tranſmiſſóque Pado amne Placentiam ſunt profecti. Totilas Papiæ per id tempus dege bat,cognitóque hoſtium aduentu quaſcunque potuit copias propere contraxit. Duces in ter hæc ultra Placentiam progreſſi ſecus ripam Padi amnis caſtra faciebant:Totilas autem quanquam foret admodum impar, tamen cum his quas habebat copijs obuiam illis exire, ac fortunam pugnæ experiri cõſtituit.Cum igitur in propinquo eſſent caſtra,ac pugna de cernere utriſque placuiſſet, Totilas per noctem partem equitatus præmiſit,quibus iuſſit ut uiginti ferè ſtadijs ultra hoſtium caſtra Trebiam flumẽ tranſirẽt:& cum pugnari cœptum

eſſet

esset,hostem à tergo tumultu q; possent maximo adorirētur:ipse uero cum tempus fuit ad
hostes duxit,idem fecerunt Iustiniani duces. Erat ante aciē Totilæ uir Gothus nomine Va
laris,q equo insigni uectus, ipse quoq; insigniter armatus in singulare certamē omnes pro/
uocabat.Aduersus hūc cæteris subsistētibus,Artauades Armenius,cuius in ingressu Vero
næ mentionē fecimus prodijt, spectātibusq; utrinq; aciebus cōcurrerūt infestis sese cuspidi
bus petētes.Artauades Gothū dextro latere hasta trans fixū occidit,ipse uero in hastā inter
fecti casu hærentē solo, ui atq; impetu equi adactus cuspide transfigit̄,ruptoq; thorace uul
nerat̄,ex quo mox die tertia interijt:acies simul cōgressæ præliū acerrimū inierunt,omnisq;
ferri experientia in eo certamine uersabatur. Cum feruesceret maxime bellum & ab utrisq;
enixissime pugnaretur, neutram adhuc in partem uictoria inclināte, equites Totilæ trans/
misso Trebia flumine terga Iustiniani ducū inuasere, tumultusq; maior inde exortus cum
multitudo ingens crederetur,exercitum Iustiniani primo turbauit,mox in fugam cōuertit.
Solutis enim ordinibus cū ante retroq; instaret,hostis cito dissipatur, multiq; à Gothis per/
sequentibus interfecti sunt,multi etiam sese per deuia quæq; præcipitātes euasere. Captiuo/
rum autem ingens multitudo fuit,& quod nunquam ante contigerat,omnia militaria signa
imperatoris exercitus in eo prælio capta sunt ab hostibus & ad Totilam relata. Insigniorē
hanc uictoriam Totilæ fecit, quod ipse cum dimidia ferè parte minoribus copijs sciens ac
uolens contra maiores copias prælium iniuit,quodq; militari industria uictoriā nactus est.
Ipsam quoq; uictoriam humanissime exercuit,nemini captiuorum molestus, multis etiam
gratuito dimissis,quæ quidem humanitas famam eius plurimum adauxit. Iustiniani duces
ex prælio fugientes Placentiam primo, inde in diuersa loca abierunt,& copijs quantum fie
ri potuit reparandis intenderūt. Non multo post hanc uictoriam Totilas maiora iam ani
mo concipiens exercitum in Hetruriam misit: præfecit uero huic exercitui tres Gothorum
præstantissimos,Beldam & Rodericū & Vliarium. Erat in Hetruria Iustinus unus ex Iusti
niani ducibus qui prælio interfuerant, postq; id tempus nunquam cessauerat copias repa/
rare,oppida munire.Is cum exercitus Totilæ superuenit, circūdatus ab hostibus intra Flo/
rentiæ mœnia obsidebatur:terrebat uero Iustinum rei frumentariæ defectus. Nam impor/
tari ad obsessos nihil poterat,& intus quod erat frumentum breui defuturū uidebatur. Ra
uennam igitur ad cæteros duces mittens Iustinus quo in periculo res foret ostendit, roga/
uitq; ut sibi opem ferrent. Ob eum nūcium permoti Bessas,& Cyprianus, & Ioannes cum
suis copijs in Hetruriam uenerunt. Gothi uero postquam intellexerunt illos appropinqua/
re soluta ilico obsidione retro mouerunt castra,profectiq; unius diei iter in loco qui Mucia
lo dicitur constiterunt. At postquam exercitus amicorum Florentiam peruenit,placuit du/
cibus ut paucis in præsidio Florentiæ relictis ipsi cum reliquis omnibus ad hostem conten
derent:in itinere uero dum essent,statuerunt ut ducum unus celeriter antecederet ad inua/
dendum detinendumq; hostes:alij uero mature sequerētur. Sorte igitur ducta Ioanni con/
tigit antecedendi munus.Ille profectus cum suo agmine ad hostes properauit. Hostes ue/
ro deterriti aduentu copiarum deserto loco in quo prius habebant castra,in proximū mon
tem arduum quidem & difficilem transierunt. Neq; ob id cunctatus Ioannes ubi ad ea loca
peruenit, aciem suorum aduersus montem direxit ac magno animo sursum uersus annisus
peruincere conabatur. Resistebatur fortissime ab hostibus. Hic dum nititur Ioannes & in/
ter primos pugnatores uersatur,quidam ex comitibus iuxta latus eius pilo transfixus occi/
ditur, falsaq; statim credulitas inde exorta est Ioānem interfectum fuisse,fuga hinc fieri cœ/
pta.Hæc fama delata in eos qui cum reliquo exercitu ueniebant,cum insuper fugam & tre/
pidationem mirabilem uiderent, ipsos quoque in fugam turpissimam conuertit. Nec mo/
dus ullus erat in fuga: itaque duces quoque ipsi à nullis hostibus pulsi fugā arripere coacti
sunt, neque posthac in unum conuenerunt, sed alius alibi, prout se ex fuga re/
ceperant,oppida tenuerunt.Gothi tamen ad obsidionem Florentiæ ne
quaquam reuersi sunt,magnitudinem ueriti copiarum, quæ quan
quam dissipatæ essent,per oppida Hetruriæ constite
rant,& hyems superuenit,finisq; fuit septimi
anni huius belli postquam geri à
Belisario cœptum erat.

inclinatione imperij Romanorum Liber sextus.

OTILAS eo qui secutus est anno ut primũ educẽdi copias fuit tempus, coacto exercitu in Flaminiã uenit. Vbi & Iordanus & Agnellus Rauennas affirmãt apud Fauentiam prælium fuisse, quod supra scripsimus apud Placentiam gestũ esse. Sequiturq; Procopius Totilam Cæsenã & Petram oppidũ obsedisse, cætera quoq; eius regionis oppida permulta uel ui uel pactione cepisse. His per ea loca confectis, Totilas in Hetruriam cum exercitu trãsijt, & inde Tyberim amnem transgressus per Vmbros & Sabinos & Marsos in Campaniã profectu est. In his locis Beneuentũ urbem captã mœnibus spoliauit, nolebat enim in urbe munitissima hostes si quando cõtingeret sedem belli habere. Neapolim deinde obsedit, multis primo uerbis conatus humanissime, ut Neapolitani amicitiã eius q inimicitiã mallent. Sed erat in præsidio eius urbis Conon Iustiniani præfectus, nec pauciores mille militibus secũ habebat, itaq; nihil decerni libere in cõcione potuit. Quod cũ intelligeret Totilas positis nõ longe castris urbẽ obsedit, nõ tamen oppugnauit, sed quietẽ agens incubabat: interim uero parte exercitus missa, Cumas & alias quasdam urbes per ea loca recepit, ex quibus pecuniarum magnam uim adeptus est, Mulieres etiam ex nobilitate Romana capi in his locis cõtigit, quas omnes Totilas cũ summa benignitate conseruatas liberas esse iussit, ac parentibus maritisq; cum honesto comitatu remisit. Cum uero per has regiones neq; dux neq; exercitus esset, qui conatibus Totilæ repugnaret, partem suarum copiarum mittẽdo Apuliam & Lucaniam, & Calabriam cum uniuersis eorum oppidis in potestatem redegit. Ex quo factum est ut Iustiniani ducibus militibusq; mille amplius ex his locis pecuniæ soluerentur, quæ quidẽ res magnã hostibus incõmoditatem attulit & quasi cũcta euertit. Milites enim cum pecuniæ deessent, nec stipẽdia eis soluerent, neq; parere ducibus, neq; in expeditiones ire uolebant, sed per oppida inclusi res amicorũ prædabantur, rapinisq; & maleficijs omnia fœdabant, Duces quoq; ob has difficultates intra mœnia consistentes oppida tantummodo ab hostibus tutabantur, partitiq; inter se urbes Ioannes Romam, Bessas Spoletum, Cyprianus Perusiam, Iustinus Fesulas, Constantinus Rauennã gubernabat. Inter hæc Neapolis durius obsideri cœpit. Totilas enim parata classe, neq; mari neq; terra importari quicq; patiebatur. Ex quo palàm erat, nisi quis opem ferret, eam demũ urbem in manibus hostium esse peruenturã. Hæc igitur audiens Iustinianus ac pro tantis Italiæ cladibus, proq; imperij dedecore indolens, Maximinũ præfectum prætorio ad corrigendas reparãdasq; res in Italia misit. Dedit autem sibi classem & exercitum ex Thracibus & Armenijs: præerat autem Thracibus quidam Herodianus, Armenijs uero Phasas, Hunni præterea non pauci ea classe uehebantur. Maximinus Byzantio profectus in Epirum uenit, ibi cum res Italiæ ex propinquo cogitaret, inter spem ac metũ dubius tarditate ac desidia tempus amisit. Erat enim Maximinus uir bonus & ad pacis negotia non inutilis, belli uero imperitus omnino, & ob hoc timidus & cũctator in singulis, ac plurimũ ambigens. Res uero tunc & consultandi & agendi celeritatem flagitabant. Maximino igitur paruam de se spem afferente Iustinianus Demetrium quendam qui sub Belisario dudum in Italia militauerat cum alia classe in Siciliam misit, iubẽs ut si opus foret, in Italia quoq; res adiuuaret. Is cum in Siciliam nauigasset, audita Neapolis obsidione ac eorum qui obsidebantur difficultatibus, statuit cõfestim auxilium ferre: cum uero aperta uia id efficere posse desperaret, quoniam neq; eius classis neq; exercitus ad tãtam rem sufficiens erat, hæc excogitauit. Naues complurimas ex uniuersa Sicilia contraxit, fecitq; ex his classem ad aspectum permagnam, impositoq; frumento Neapolim cõtendere perrexit. Ea res & spem magnam obsessis, & formidinem nõ paruam Gothis præbuit. Audiebant enim multitudinem nauium, ac magnum in ijs exercitum uenire opinabantur. Quod si primo statim cursu Neapolim petisset, cuncta prospere succedebãt, & urbs obsessa indubie seruabatur. Hostes enim conterriti magnitudine classis ne resistere quidẽ tentauissent. Sed ipse conscius imbecillitatis suæ Neapolim adire nõ ausus Romam petijt, quo militibus inde assumptis naues impleret, atq; ita Neapolim magis robustus nauigaret. Sed milites qui Romæ erant classem ascẽdere noluerũt. Victi siquidẽ duplici prælio a Gothis eos immodice formidabant. Itaq; hac deficiente spe cum his dũtaxat nauibus quas Constantinopoli duxerat aduersum hostes proficisci Demetrius compellitur. Totilas

naues

naues egregie ueloces in portu ipſo Neapolis aſſidue ſtructas paratasq; tenebat, curámq;
de Demetrij claſſe diligẽtem ſuſceperat. Cũ igitur ex urbe Roma Neapolim nauigare De/
metrium cognouiſſet & applicuiſſet iam propinquo littori, profectus repente Totilas cum
uelocibus nauibus ex improuiſo Demetrij claſſem inuaſit. Adeoq; ſubitus & inopinatus
fuit impetus, ut conterriti nautæ atq; milites in fugam conuerterentur. Quos Gothi ueloci/
bus inſecuti nauibus, poſt magnã cædem omnes Demetrij naues cum ipſis oneribus, ipſisq;
uiris plenas ceperunt. Nulli enim euaſerunt ex ea claſſe niſi qui in lembos ſtatim ab initio
proſilientes latuerũt, inter quos Demetrius ipſe dux claſſis fuit. Poſt hæc Maximinus cum
maiori claſſe maioreq; exercitu ex Epiro in Siciliam nauigauit, cumq; Syracuſis applicuiſ/
ſet, eadem ignauia qua prius cunctando tempus amiſit, neq; difficultatibus obſeſſorum, ne
que precibus uocantiũ mouebatur. Tandem uero ubi præcepta & minæ Iuſtiniani ſuperue
nere, nec ob eas quidem nauigare aduerſus hoſtes ſuſtinuit, ſed claſſem Demetrio & Hero/
diano & Phaſſę ducendam tradidit, ipſe in Sicilia remãſit. Erat uero iam planè hyems cum
hi nauigare cœperunt, neque arte ulla reſiſti potuit, quin ad ipſum littus ubi caſtra erant ho
ſtium adigeretur. Gothi uero iſta cernentes concurſu ad littus facto nulla difficultate naues
ceperunt, & ſi qui repugnabant interfecerunt, reliquos uero captiuos duxerunt, in quorum
numero Demetrius fuit. Herodianus autẽ & Phaſſas cum & ipſi capti iam eſſent, caſu quo
dam poſtea occiſi ſunt. Hunc finẽ habuerũt eo anno Iuſtiniani claſſes in Italiam miſſæ. To
tilas Demetrium in uinculis ad mœnia Neapolitanæ urbis adduci iuſſit, ibi uocato Cono/
ne præfecto militibúsq; & Neapolitanis ciuibus, Totila uolẽte Demetrius uerba fecit, ſua
ſitq; ne ulla amplius uexilla expectarẽt. Obſeſſi uero pridem fame macerati cum Demetrio
captum & omnem ſpem ſublatã uiderent, in fletum ac lamentationẽ conuerſi quid agerẽt
aut quò ſe uerterent neſciebant, erátq; ciuitas tota mirabili tumultu & trepidatione plena.
Totilas autem cum ſenſiſſet Neapolitanos ad colloquium uocatos, in ipſis mœnibus ſtan
tes allocutus eſt, nullam ſe contra eos uel iram uel indignationem habentẽ obſidere urbem
illã perrexiſſe, ſed ut ipſis inimico ſeruitutis iugò liberatis referre gratias ualeret eorũ quæ
hoc ipſo bello pro fide Gothis ſeruanda ab hoſtibus pertuliſſent. Solos quippe Italicorum
omnium Neapolitanos inuitos ac repugnãtes in poteſtate Græcorum cum ultima penè ci/
uitatis clade uulneribus ac cruore cõpulſos deueniſſe. Itaq; quod nunc ſimul cum hoſtibus
obſidione eos fatigari à ſe neceſſitas fuerit erubeſcere, quãobrem debere Neapolitanos be/
neficia potius à ſe & Gothis quàm ultionẽ expectare, hoſtibus uero qui eſſent in urbe ſeſe
non acerbum eſſe uelle. Dedentibus enim urbẽ uel militandi ſecum æquo iure cum alijs mi
litibus, uel abeundi cum omnibus ſuis rebus quocunq; uellent facultatem ſe daturum. Ad
extremumq; dixit ſe hæc omnia iureiurando ſancire cum uoluerint paratũ fore. Laudaue/
runt & Neapolitani & milites Totilæ ſermonẽ. Quo tamen deditio honeſtior foret, trigin/
ta dierum inducias poſtularunt, quibus uideretur an quæ auxilia ſuperuenirẽt. Ad hæc To
tilas, non triginta dierum modo, ſed ter triginta dierum ſpacium ſe dare reſpõdit. Quam li
beralitatem admirati obſeſſi clareq; deprehendentes nullam eſſe auxilij ſpem, intra paucos
dies apertis portis Totilam & exercitum intra mœnia receperũt. Totilas igitur Neapolim
ingreſſus neminem malo affecit, nulli moleſtus fuit, quinimmo tãta humanitate uſus eſt, ut
nequaquam conuenire barbaro homini uideretur. Cũ enim multi propter inediam deficien
tibus uiribus ægrotarẽt, ne ſubita affluentia cibi immodice ſumpti periculum illis afferret,
ſumma cura diligentiáq; prouidit, ut non ſolum Neapolitanis ciuibus, uerumetiam militi/
bus cibaria bis in die ad certũ pondus traderẽtur, diligentiſſime obſeruato ne alicũde plus
caperẽt, & ſingulis diebus modicũ ſupperadderetur. Cononi autẽ & militibus abire uolen/
tibus nauigia præbuit. Cum illi uẽto diutius retenti nauigare intra præſcriptum diem non
potuiſſent, liberam nihilominus poteſtatẽ illis ſeruauit. Quinctiam cum lõgius duraret uen
tus, & illi pedeſtri itinere abire ſtatuiſſent, equos iumentáq; eis tribuit, & uiaticum inſuper
largitus eſt, Gothósq; cum his miſit qui tuto deducerent. Hac igitur & huiuſmodi humani
tate in alienos Totilas utebatur: in ſuos uero tantam diſciplinæ ſeueritatem ſeruabat ut nul
lum malefactũ impunitum eſſe pateretur. Raptori ac uiolatori pœna mors erat & publica/
tio bonorum, quæ quidem bona uiolentiam paſſo tradebantur. Itaq; & caſtra & ingreſſus
Gothorum per amicas ciuitates & gentes omni ſcelere carebant. Ducibus autem Iuſtiniani
per hoc ipſum tempus diuerſa erat conditio. Nam nec duces ipſi abſtinẽtes erant, & milites
in omnem

in omnem licētiam traducti à nullo maleficio temperabāt, nec quicquam miserius erat per ea tempora, quàm Italiæ populi qui imperatori parebant, cum extra mœnia quidem ab hostibus, intra mœnia uero à militibus diriperentur: duces enim munitas tenentes arces, nihil de subiectorum iniurijs curabāt. Ob hæc flagitia cum indies magis ac magis desperatio se quereretur, coactus est Iustinianus iterato in Belisarium mentem animumq; cōuertere. Nam cæteri quidem duces nedum perdita recuperare, sed ne illa ipsa quæ tenebant diutius tueri posse uidebantur. His igitur de causis Belisarius ad curā Italici belli rursus delectus est, cum medio tempore aduersus Cosdroem Persarum: uel si Iordano credimus, Parthorū regem bellum gessisset, quod necdum planè finitum erat. Cum ergo milites nouos scribere opus esset (nam ueterem exercitum Martino successori tradiderat,) Thraciam totam circumiēs Belisarius pecuniasq; abunde largitus, uoluntariorū ad quatuor millia coegit, quibus classe impositis unà cum Vitali præfecto Illyrici, qui nuper ex Italia uenerat, nauigauit Salonisq; applicuit. In hoc ipse itinere Hydrūtum Calabriæ oppidum obsidione liberauit. Qui enim in eo obsidebantur à Gothis, defectu rerum necessariarum compulsi ad certam diem pacti fuerant oppidum dedere, nisi prius auxilium esset allatum. Quod intelligens Belisarius Valentinum eò nauigare iussit, ac frumentum cæteraq; necessaria inferre, susceptis'que militibus qui diutius obsessi fuerant nouos imponere. Hæc omnia factu facilia fuerant. Nam Gothi post inducias negligentius custodiebant, nec uenturum esse quenquam suspicabantur: itaq; repente inopinata superueniente classe trepidare ac obsidionē soluere, longius'q; abire coacti sunt. Valentinus oppidum ingressus priores milites ex arce abduxit, nouos'q; imposuit, integri'q; anni frumētum illis reliquit, ipse cū his quas abduxerat nauibus Salonas ad cæteram classem redijt. Post hæc Belisarius Polam nauigauit, ibi exercendis tyronibus quos in Thracia scripserat aliquanto commoratus, tandem cum tota classe Rauennam peruenit. In eius aduentu deteriora omnia opinione sua per Italiā reperit. Hostes enim ubiq; præualere, ac optima spe esse uidebantur. Amici uero ubiq; per Italiam fracti, ac in desperationē adducti: ciuitates quidem & populi ob iniurias militum, milites autem ipsi q multa sibi deberentur ab imperatore stipendia contumaces & aduersi, nec parere ducibus nec ire in expeditiones uolebant, erántq; ad exiguum numerum redacti. Aduentus quoq; Belisarij desperationem auxit: licet enim optimus dux & sine controuersia præcipuus haberetur, tamen contemnendas admodum copias adduxerat, tyronum quatuor millium, pecunias uero nullas quæ militibus darentur. Itaq; concionantem Rauennæ causas'q; aduētus sui docentem, cohortantem denique ad capessendum bellum, nec oppidani nec milites læto animo audiuerunt. Deniq; Belisarium ipsum confestim quod in Italiam uenisset pœnitere. Inter hæc Totilas Tybur inuasit, ex discordijs oppidanorū & militum seditione coorta, per quam ab utraq; parte urbem accepit. Imminet autem Tybur urbi Romæ, nec plus ab ea distat, quàm sexdecim millibus passuū. Ea res magnas Romanis difficultates cœpit afferre, ac per Latiū cūcta impedire. Post hæc Totilas cognito Belisarij aduentu in Picentes cum exercitu transijt, & citra urbem Auximum consedit. Belisarius uero per hoc ipsum tempus in Bononienses miserat Vitalem cum magna manu Illyricorū. Is cum oppidum quoddam per ea loca cepisset, & Bononia in urbe fuisset receptus, Illyrici nulla prius iniuria affecti Vitalem deseruerunt, facto'q; agmine domum abierunt. De qua quidem re postea apud Iustinianum excusatione illa usi sunt: quod dum in Italia militarent, exactores tributorum patrimonia sua uenundabāt, uxorésq; & liberos eorum domo pellebant, quamobrem coacti sint ad suos defendendos domum redire. Hac fuga Illyricorum Totilæ nunciata cōfestim missæ ab eo sunt Gothorū copiæ, per quas Vitalem & cæteros opprimere posse sperauerat, sed illi præuenientes Rauennam se receperunt. Cum uero qui Auximi erāt, obsidione premerentur, Belisarius subsidium ad eos misit equitum mille: præfecit autem his equitibus ductores tres, Teramuntem, Ricilam & Sauinianum, qui clàm noctu Auximū ingressi cū postridie ad pugnam exiuissent, unus ex præfectis Ricilas interficitur. Cæteri aūt post paucos dies abire statuerunt: hostibus enim illic stantes nocere nō poterāt, & amicis necessaria minuebant. Noctu igitur egressi oppido cū iam circiter millia passuū tria profecti essent, in insidias hostiū inciderunt, à quibus circūuenti & in fugā uersi ducentos ex suis amiserunt, uestés'q; & arma & impedimenta omnia cū iumentis quæ illa ferebāt. Reliqui fugientes post longam uiam se Ariminū receperūt. Fanum & Pisaurum sunt urbes iuxta littus Adriatici

maris inter Auximũ & Ariminum ſitæ.Eas urbes Vitigis ab initio huius belli incẽderat,ac mœnia uſq; dimidiũ altitudinis deſtruxerat.Ex his Beliſarius Piſaurũ reficere cogitauit, ac equitatũ in ea collocare. Miſſis igitur clàm artificibus,qui menſuras portarũ exactiſſime caperẽt,Rauennæ fabricari portas fecit,ac ferramẽtis quibus opus erat ſtructis, deniq; nauibus impoſitas Piſaurũ deferri fecit,præfectiſq; & equitibus qui Arimini cõſtituti erant ſcripſit ut repẽte occupato oppido portas imponerẽt,ac mœnia tumultuario opere reficerent, foſſas purgarent,ac undiq; cõmunirent:cõmeatus autẽ omnis generis ut mari ad eos deferretur prouidit.Equites igitur Arimino profecti cũ Piſaurũ occupaſſent,omnia ſecundũ Beliſarij mandata fecerũt.Senſit hæc Totilas,& cũ magnis copijs ad ea prohibenda profectus eſt.Sed tanta fuerat militũ diligẽtia in purgãdis foſſis ualloq; & aggere,muniẽdo oppido, mœnibusq; & propugnaculis reſarciendis,ut admiraretur rex tãtas res tam ingenioſe tam paucis diebus fieri potuiſſe.Quare aliquãto circa ea loca moratus,quoniã uidebat nil proficere poſſe,in caſtra ad Auximũ irrito conatu reuerſus eſt.Animaduertẽtes uero Totilas & Gothi Beliſariũ & imperatoris copias necubi per Italiã in certamẽ prodire,ſed oppidis incluſas mœnia tantũmodo tueri,ſtatuerũt nõ aſſidere ſolũmodo ad Auximũ,ſed alijs quoq; ciuitatibus bellum inferre.Itaq; profectus Totilas cũ exercitu Aſculum & Firmũ in Picentibus circũſedit.Beliſarius uero cum obſeſſis opem implorantibus ferre nõ poſſet:nec enim tantas habebat copias ut exire aduerſus Gothos ualeret,in mœrore maximo uerſabatur,& hanc ignominiã permoleſte ferebat:tandem uero Ioãne Vitaliani ad Iuſtinianũ miſſo,conditionem Italiæ per eum demonſtrauit. Ioannes uero etſi Iuſtiniano uires hoſtiũ in Italia, ſuorũ uero paucitatẽ oſtendit,& copiarũ ſupplementa pecuniasq; popoſcit, quodã tẽpore cõmoratus nihil niſi tarde & anxie proficiebat.Inter hæc Totilas,Firmũ & Aſculũ,quandoquidem nemo obſeſſis auxilium ferebat , pactione cepit: deinde ex Picentibus in Vmbros trãſgreſſus Aſſiſiũ & Spoletũ obſedit:præerat Spoleto quidã Herodianus, Aſſiſio autẽ Siſifredus.Herodianus igitur quanq; haberet munitiſſimã arcem,tamen paucorũ dierum inducias pactus,cum interea nullum auxiliũ ſuperueniſſet,cõſtituta die urbem & arcẽ tradidit,& ipſe cũ militibus ſuis ad Totilam trãſijt. Siſifredus autẽ fortius ſe geſſit: de pactione enim nunq; audire quicq; uoluit,licet minus ualida urbe incluſus, ſæpeq; eruptiones in Gothos egregias fecit,& aliquot prælijs laudabiliter dimicauit.Ad extremũ uero circũuentus pugnãs occiditur.Ciues aũt Aſſiſiani eius uiri præſidio deſtituti paucis poſt diebus ſeſe ac urbẽ Totilæ dediderunt: deinde Peruſiã exercitus à Totila ductus eſt:pręerat aũt Peruſiæ Cyprianus,cuius ſupra inter Iuſtiniani duces fecimus mentionẽ. Eum Totilas cum neq; ui neq; promiſſis flectere ualeret, Vliario quodã ex armigeris ſuis pecunia corrupto, ꝑ cum dolo ac fraude Cyprianũ interfecit. Milites tamen poſt mortẽ Cypriani Vliariũ perſecuti urbem egregie defendebant.Itaq; circa illam cõmorari diutius Totilas nolens, ſoluta Peruſiæ obſidione Romã petere cõtendit,Cumq; eò perueniſſet,opportunis locis Romam circunſedit,nõ tamen agricolis moleſtus. Nam toto hoc bello Totilas ruſticos & agricolas offendi à ſuis militibus nunquã permiſit.Romæ in præſidio erãt Beſſas unus ex Iuſtiniani ducibus,& Conon ille qui dudum Neapoli præfuerat.Miſerat quoq; eò Beliſarius,Artaſirem genere Perſam & Barbationẽ Thracem cum nõ contemnẽda militum manu,qui cuſtodiæ urbis unà cũ cæteris intenderet.Cũ igitur circa urbẽ Romã conſtitiſſent Gothi,egreſſi cum militibus Artaſiras & Barbation prælium inierunt,ac primo quidem Gothos in fugam uerterunt:ſed ipſi longius ſecuti,tandẽ circunueniuntur à Gothis,maioriq; parte amiſſa,uix atq; anxie in urbẽ refugerũt.Atq; ex illo tẽpore deficiente ſpe,caritas annonæ prius,mox etiam fames ſecuta eſt.Neq; enim terra importari quicquã poterat aſſidentibus Gothis:neq; mari,quoniã claſſis dudum à Totila in obſidione Neapolis cõparata,tunc rurſus ſtructa,onerarias nauigare prohibebat.Et intra urbẽ Romã per hoc ipſum tẽpus ſuſpicio proditionis ingens uerſabatur,ob quam Cetheus princeps ſenatus Roma pulſus Centũcellas aufugit. Dum hæc Romæ gerebantur,alius Gothorũ exercitus Totila iubente Placentiam obſedit. Ea eſt urbs magna iuxta Padum,ſolaq; ex omnibus eius regionis ciuitatibus in Iuſtiniani partibus permanebat.Beliſarius autẽ cum hæc intueretur,ac de periculo urbis Romæ plurimum ſollicitus eſſet,ac ex urbe Rauenna opem ferre nõ ualeret,ob loca interiacẽtia ab hoſtibus poſſeſſa,& paucitatem copiarum ſuarũ,abire illinc & alia uia auxiliũ ferre cõſtituit. Itaq; Iuſtino cum manu militũ Rauẽnæ relicto,ipſe per Dalmatiam Dyrrachiũ profectus,

ibi uenturas ab imperatore copias expectabat. Roma inter hæc duriſſime obſidebatur. Valentinus enim & Focas à Beliſario miſſi Portuenſem urbem tenebāt, atq; inde moleſtias & damna propè quotidianis incurſionibus inferebant hoſtibus. Cum igitur aliquo tempore ea proſpere feciſſent, magnaq; ob hoc auxilia præbuiſſent obſeſſis: tādem præcipitati in inſidias, & ab hoſtibus circūuenti interficiunt, paucíq; ex eorū militibus uix & anxie in portū refugientes euaſerunt. Traxit uero hæc præfectorū & militum cædes ſtatim poſt ſe incommodum maius propter frumenti amiſſionem, quod frumētum mitteret Vigilius pontifex Romanus, tunc apud Cathiniam urbem Siciliæ cōſtitutus. Vt autem conſtet qua ratione Vigilius tunc in Sicilia eſſet, altiuſcule repetenda ſunt, quæ de ipſo ſuperius ſunt narrata. Diximus ſupra in fine obſidionis primæ quam Beliſario præſente per annū pertulerat urbs Romana, Theodoram Auguſtam inſtigante Vigilio apocriſario, qui Romanæ eccleſiæ pontificatum ambiret, iuſſiſſe Syluerium tunc Romanum pontificem deponi, cui ſucceſſerit ipſe Vigilius, ob factam reginæ promiſſionem reſtitutionis Anthemij hæretici ad Conſtantinopolitanæ eccleſiæ epiſcopatum. Eadem itaque Auguſta cui petulantiſſimæ mulieri haudquaquā erat minor, quàm ſocordi uiro dignitatis imperij & urbis Romæ ſalutis cura, hoc etiam difficillimo tempore ad ſuam reſtituendi Anthemij inſaniam eſt reuerſa. Vigilio nanq; pontifici Romano ſcribens ualde inſtitit, ut quod ſibi in Cōſtantinopoli fuerat pollicitus, reſtitueret Anthemium. Reſcripſit uero Vigilius ſeſe in beati Petri ſede cōſtitutum non poſſe, quod dum erat apocriſarius imprudentiſſime promiſerat, adimplere. Eas cum accepiſſet literas regina furens inſaniensq; conſtituit, eundem pōtificem ſicut & Syluerium pontificatu eijcere: & cum nullus eſſet Romæ quem cōfideret, ſicut Beliſarius fecerat in Syluerio, ſibi in hoc etiam deponēdo ſatisfacturū eſſe, Anthemium Scribonē miſit Romam, literasq; ad Romanos dedit, ut requiſitus ab eo nuncio Vigilius ſi recuſaret accedere Conſtantinopolim in uinculis mitteretur: profectus eſt itaq; pontifex. Et cum eſſet in Cathinia Siciliæ ciuitate, multos ſacris initiauit, & aliquot ad diaconatus presbyteratusq; ordines promouit. Atq; etiam id de quo diximus, frumentū impoſuit nauibus laboranti fame Romano populo perferendum. Gothi autem id ſentientes cum iam appropinquarēt naues in portum, præueniunt & poſt murum ædificiaq; latentes inſidias ſtruunt. Milites qui erāt in oppido haud multo prius amiſſis præfectis cæſisq; maxima ex parte ſocijs pauci ipſi relicti aduerſus hoſtes exire non auſi, de mœnibus ac propugnaculis quaſſatione ueſtium & manibus & clamore nautis ſignificabant inſidias eſſe in portu: proinde cauerent, neq; illuc accederent. Nautæ uero utpote qui neq; de aduerſa pugna neq; de cæde præfectorum quicquā audierant, illa quæ fiebant ſigna perinde accipiebāt, quaſi lætitiæ adhortationisq; ſigna forent. Itaq; ob hoc ipſum magis properantes ſecundo curſu portum ingreſſi, à Gothis inſidentibus capiuntur, cū ſumma deſperatione populi Romani, qui ab expectatione eius frumenti totus pendebat. Et fames quidem non iam tolerabilis Romam premebat. Gothi autem ob hoc ipſum audacius inſtabant. Erat per id tempus Romæ Pelagius quidam diaconus, qui in hac difficultate & fame permulta ac maxima pietatis opera in plebē Romanam ediderat, pecunias erogādo, ac ſuccurrendo indigentiæ ſingulorum, ob quam liberalitatem nomē eius prius magnum etiam clarius factum erat. Ad hunc igitur Romani conueniunt, poſtulāntq; ab eo ſuppliciter ut pro ſalute populi Romani legatus ad Totilam proficiſcatur paucorum dierum inducias petiturus, quibus diebus niſi auxilium perueniat, deditionem urbis Totilæ promittat. Pelagius autem quando ita neceſſe erat populo paret, in caſtra ad Totilam cum his mandatis accedit. Totilas uero hoc ipſum fore coniectura ſuſpicatus, ex transfugis enim difficultatem obſeſſorum extremam cognorat, uenientem ad ſe Pelagium honorifice ſuſcepit. Sed antequam Pelagius mandata exponeret, ipſe præueniens longa & acerba oratione contra Romanos inuectus eſt, beneficia Theoderici Gothorumq; exprobrans ac perfidiā Romanorū in Gothos redarguens, ad extremū concluſit nullā eſſe colloquij uel pactionis uiam, niſi euerſis mœnibus ſeſe ac ſua in arbitriū poteſtatemq; Gothorū Romani permittāt, eas paſſuri leges quas uictor tradiderit. Hāc acerbitatē cōtumeliamq; orationis Pelagius audiens, non ultra cum eo inſiſtendum ratus: Quandoquidem, inquit, tu Totilas uocem legati audire non ſuſtinuiſti, ſed anticipans præcidiſti omnem colloquij uiam, ad deum confugiemus, qui ſolet ſuperbas ac ſupra modū elatas hominū mentes ſuo iudicio deprimere. Hæc fatus eueſtigio in urbem reuerſus eſt. Romani autem Pelagium

re infecta rediſſe cernentes,quid agerent,aut quò ſe uerterent,neſciebant.Hinc enim fames intolerabilis premebat: illinc uero Gothorum Totilæq; crudelitas ante oculos uerſabatur: potiusq; inedia mori,quàm in ſæuiſſimas Gothorum manus deuenire ſtatuebāt.His rationibus ea perpeſſus eſt populus Romanus, quæ etiam eſt cōmemorare miſerrimum. Inter hæc Iuſtinianus Ioannem cum exercitu ad Beliſarium remiſit. præbuit uero neq; tunc magnas copias: ſed maiores parabat uere proximo tranſmittēdas.Cuius rei gratia Narſetem cubicularium ad Erulos miſerat,& ad cæteras nationes barbaras circa Hiſtrum incolentes. Et iam in Thraciam quidam eorum trāſierant. Sed cum Dyrrachiū perueniſſent copiæ,ac de gerendo bello cōſultaretur, omnes uno ore ferendam opem Romanis cenſebant.Quomodo autem id fieri deberet uariæ fuerunt ſentētiæ. Ioannes enim ſuadebat cum omnibus copijs per Calabriam & Apuliam proficiſcendum eſſe, atque ita Romam petendum.ſimul enim euntes perfacile uictores eſſe poſſe.quod ſi diuidātur copiæ,& alij terra,alij mari proficiſcantur,nullam partem hoſtibus parem futuram. Beliſarius hanc ipſam ſententiam laudaturum ſe dicebat,ſi populus Romanus in tanta extremitate conſtitutus non eſſet. Nunc autem maxime feſtinato opus eſſe.habere uero per Calabriam & Apuliam iter per ſeipſum longitudinem magnam,& ab hoſtibus occurrentibus moras inferri poſſe:mari uero ſi uentus adſit quinta die in portum Romanum claſſem peruenturam, ac ex propinquo certam ſpem Romano populo allaturam. Audierat enim præfectorū ſuorum aduerſam pugnam, cognoueratq; frumenti Siculi amiſſionem.Ex hoc deſperationem ac difficultatem Romani populi deprendebat. Hac igitur ſentētia in conſilio approbata Beliſarius cum claſſe Dyrrachio profectus Hydrūtum peruenit. Gothi autem qui id oppidum obſidebant,præſentia Beliſarij conterriti obſidionem diſſoluerunt, fugientesq; ab eius conſpectu Brunduſium ſe receperunt: quod diſtat ab Hydrunto uia pedeſtri duorum dierum itinere.Confeſtimq; ad Totilam mittentes ſignificauerunt Beliſarij aduentum, credentes eum terra iter eſſe facturum.Quod cum audiſſet Totilas ſtatim ſe comparauit cum exercitu obuiam proficiſci.Sed cum Beliſarius poſtea mari ferretur, idq; Totilas cognouiſſet, ad reſiſtendum circa urbem Romā totus incubuit,maxime in eo ſollicitus,ne Tyberi importari ad obſeſſos quicquam poſſet. Cuius rei gratia hæc prouidit: locum eligens procul ab urbe Roma undecim millibus paſſuum,ubi Tyberis amnis maxime in arctum cogitur:trabes longas ab una ripa ad alteram in modum pontis conſtituit. In utraque deinde ripa turrim ligneam fecit,catenam inſuper ferream ante pontem ipſum collocauit: præſidiaq; duo ab utraq; ripa ad catenæ capita exædificauit.Turres autem ac præſidia militibus compleuit, qui pontem cuſtodirent. Beliſarius inter hæc ad portum Romanum peruenerat: ibiq; expoſitis copijs Ioannem & exercitū qui cum illo erat, expectabat. Romani uero Beliſarij cognito aduentu meliori ſpe difficultates omnes tolerabant.Ioannes poſt diſceſſum Beliſarij traiecto freto Gothos nil tale ſuſpicatos inuaſit: multaq; cæde in fugam uerſos perſecutus eſt: ac primo impetu Brunduſium cepit. Conciliatis deinde ſibi Calabriæ populis,& ad beniuolentiam Iuſtiniani traductis:multaq; illis pollicitus Brunduſio abijt: quintisq; ſubinde caſtris ad urbem Cannuſium peruenit.Id quoque oppidum in poteſtatem redegit.Non longe à Cannuſio uicus eſt Cannæ,in quo memorabile illud prælium inter Hānibalem & Romanos fuiſſe perhibetur. In hoc loco Tullianus quidam Venantij filius, cuius nomen magnaq; autoritas in Lucanis erat,Ioannem adit:docetq; Lucanos & Brutios non ſponte ſua, ſed contumelijs Græcorum coactos hoſtibus adhæſiſſe.Si beniuolentiam & humanitatem ſeruare erga illos imperator uelit,ſponte ſua populos eſſe redituros.Huic homini ampliſſime commendato Ioannes omnia pollicetur,eiusq; opera plurimum eſt uſus.Totilas uero cum iam appropinquaret,Ioannes delectū ſuorum equitum Capuam miſit,iubens ut intra mœnia conſiſtant,demonſtrationemq; ſui quàm minimam faciant.Sed cum præterierit exercitus hoſtium,tunc à tergo ipſi ſubſequantur:cætera uero ſibi curæ fore inquit. Hæc res adeo conterruit Ioannem,ueritum ne ab hoſtibus circumueniatur,ut omiſſa ad Beliſarium profectione, in Brutios & Lucanos iter cōuerterit. Erat in Brutijs Richimundus quidā Gothus,à Totila cum exercitu miſſus,quo eam prouinciam in fide cōtineret,ac circa Scyllam & Charybdim aditum cuſtodiret. Hunc improuiſo aggreſſus Ioannes primo impetu profligauit: cæſaq; magna parte copiarum,reliquos unà cum duce in deditionem accepit.Ob hoc iam Lucani & Brutij omnes à Gothis deficientes imperatorias ſecuti ſunt partes. Et Ioannes quidē in his

erat,

erat.Beliſarius autem aſſidue expectans incredibili dolore cōficiebatur, damnabatꝗ Ioan-
nis ignauiam, quod nō aduerſus equitatum,qui Capuæ fuerat,conflixiſſet: præſertim cum
ipſe uel optimum Hunnorum equitatum haberet,qui facile peruincere poterat,& profliga
tis hoſtibus iter ſuum continuare:neꝗ,quod turpiſſimum fuerit,motu conuertere. Hæc &
huiuſmodi Beliſarius culpabat:cæterum querelæ inanes erant,Ioannes enim in Apulia ſta-
tiuis poſitis quieſcebat,cogitationemꝗ Romam petēdi omnino abiecerat.Timens igitur
Beliſarius ne obſeſſi deſtitutos ſe putent, ac ob deſperationem ſiniſtrum aliquid moliātur,
ſtatuit per Tyberim auxilium ferre. Nam per terram quidem non tātas habebat copias,ut
congredi aduerſus.hoſtes ualeret: flumen & ingenium ſpem ſibi afferebant per aquam ad
urbem peruadendi.Hac igitur cogitatione inſurgens,naues ducentas parauit,ex eo genere
nauium,quas uerbo Græco diximus dromadas appellari. Aduerſus autē pontem ac cæte-
ra impedimēta in flumine appoſita hæc excogitauit,rates duas ferreis repagulis, ac tignis
inter ſe firmiſſime colligatas,in flumine conſtituit: ſuperꝗ his turrim ligneam ædificari fe-
cit,maioris altitudinis quàm eſſent hoſtium turres ad tutelam pontis cōſtructæ.His ita pa
ratis,frumentum & alia neceſſaria ad uictum,quæ Romam deferre conſtituerat,dromadi-
bus impoſuit,ac fortiſſimos pugnaciſſimosꝗ milites conſcendere in eas iuſſit. Cæteram ue
ro multitudinem iuxta ripam Tyberis incedere ac trahere rates cum turri mandauit. Per
hunc modum claſſe ſtructa parataꝗ ad hoſtes contendit. ipſe quidem unam dromadū in-
greſſus princeps ducebat:cæteræ ſequebantur. ibat unà & pedeſtris exercitus iuxta ripam
illam qua portus eſt.Miſerat quoꝗ Romam Beliſarius ad Beſſam,ut eruptione per id tem-
pus facta hoſtes quàmmaxime diſtineret. Sed Beſſas neꝗ hoc neꝗ aliud quidquā oppor-
tunum tota obſidione illa fecit. Claſſis igitur à Beliſario per eum modū ſtructa contra cur-
ſum fluminis contēdebat.Gothi uero nullo in loco obuiam egreſſi ſunt, ſed intra munitio-
nes quieti perſtabant. Cum prope pontem eſſet claſſis, ſtationē hoſtium reperiunt & præ-
ſidium unum ad caput catenæ impoſitum:hoc igitur præſidium Beliſarij milites primo im
petu expugnarunt,ſublataꝗ catena ad pontē iuerunt.Ibi pugna duriſſima orta eſt,conan-
tibus Gothis pontē defendere:Beliſarij uero militibus pontem peruincere: Gothi enim ex
caſtellis quæ erant ad capita pontis, per pontem ipſum diſcurrentes fortiſſime dimicabāt.
Milites autem Beliſarij nauibus ad pontem ipſum adactis Gothos feriebant, nec in ponte
conſiſtere patiebātur.Inter hæc Beliſarius,rates in quibus turris erat quàmproxime ad tur-
rim hoſtiū admoueri iuſſit:cum hæc adhæſiſſet,uaſa ſulphure ac pice plena,quæ ad hoc ipſū
in ſumma turris parte ſuſpenſa ferebantur,incendi & in hoſtiū turrim de ſuperiori loco di-
mitti præcepit. Id cum factum eſſet, incidens in hoſtium turrim ignis,confeſtim illam cum
omnibus Gothis qui in ipſa erāt,cremauit:fuerūt autem non pauciores ducentis,qui eo in-
cendio perierunt:& cum his præfectus eius præſidij,uir omnium Gothorū pugnaciſſimus.
Inde maiori alacritate milites in cæteros Gothorū ruentes,terga dare eos cōpulerunt:pon-
temꝗ ceperunt,quem confeſtim inciſuri erant,& cum tota claſſe Romam profecturi(Neꝗ
enim impedimenta ſupererant ulla,quo minus peruenire ad urbem, & frumentū cæteraꝗ
neceſſaria inferre poſſent)cū ſumma Beliſarij gloria, qui claſſem illiuſmodi excogitarit.Sed
fortuna,ut uidetur,aliud conſtituerat.Impedimentum enim non ab hoſtibus,ſed à ſuis co-
ortum,mirabili caſu omnia peruertit.Oſtiam urbē tenebant Gothi,quæ erat in ſiniſtra Ty-
beris ripa iuxta mare,Portus autem in dextra.Cum igitur Beliſarius cum claſſe proficiſcere
tur,uxorem & res ſuas in Portuenſi urbe reliquit,præfecitꝗ oppido Iſaacem uirum ſtrenu-
um & fidelem cum ſatis grandi præſidio:iubens & obteſtans,ne quocunꝗ caſu ex oppido
diſcederet,ſed ibi conſiſtens oppidū tueretur.Cum igitur turrim hoſtium Beliſarius incen-
diſſet,ut diximus,uolant confeſtim nuntij ad Portuenſem urbem:atꝗ,ut fit,uictoriam ma-
gnam etiam grandius extollunt.Quibus nuntijs Iſaaces exultans lætitia ac ſeſe animo attol
lens,quaſi ueſanus quidam præceptorum Beliſarij oblitus,milites capere arma iubet: ardo-
reꝗ & impetu delatus,ad inuadēdam ſtationem hoſtium,quæ erat in alia ripa, non procul
ab Oſtia cucurrit,inuaditꝗ ſubito Gothos,ac primo impetu pellit:ſed hoſtes paulopoſt ſe-
ſe colligentes,cohortantesꝗ aduerſus Iſaacem redierunt: cæſaꝗ magna parte militum, qui
cum illo erant,ipſum diſcuſſa eius ueſania ceperunt.Is ita geſtis,equites quidā celeriter Be-
liſario detulerunt Iſaacem captum eſſe ab hoſtibus:quo quidem nuntio perculſus Beliſari-
us,nihil ultra percunctatus eſt, nec ubi,nec quomodo; ſed ita accepit quaſi hoſtes cepiſſent

Portum,uxoremq́;,ac ſua omnia haberēt in manibus.Itaq; tanto ſtatim dolore affectus eſt,
ut loqui non ualeret: retroq́; conuerſus claſſem ac milites curſim reduxit, certiſſimo propo/
ſito uel oppidum recuperandi rebus adhuc recentibus, nec ab hoſte ſtabilitis, uel in prælio
moriēdi:per hunc modum uictoria iam parta à Beliſario deſerta eſt.Cum ad Portum per/
ueniſſet,ſaluum eſſe oppidum,ac errore ſe deceptum cognouit, tātumq́; dolorem ex hoc ſu
ſcepit,ut ægritudine correptus iaceret,ſecutaq́; ſubinde febris lōgo ac periculoſo morbo eū
detinuit.Iſaaces cunctorum malorū cauſa, iuſſu Totilæ in uinculis occiditur ob uindictam
Roderici præfecti præſidij,qui ex uulnere in pugna ſuſcepto deceſſerat.Et omnino Totilas
humanitatem illam,quam ab initio regni oſtenderat, in ſuperbiam crudelitatemq́; conuer/
terat,ſiue ſucceſſibus animos faciētibus,ſiue quod ficta ab initio uirtus diu ſimulari non po
tuit:de populo certe Romano ſic acerbe loquebatur,ut hic terror cauſa fuerit famem perti/
nacius tolerandi,quod formidabant homines illius ſæuitiam atq; immanitatem.Quamdiu
igitur tempus fuit auxilij à Beliſario expectandi,ſupra uires, ſupraq́;,ut ita dixerim,huma/
nitatem,populus Romanus famem tolerauit.Omitto cætera,equorum aſinorumq́; & mu/
lorum carnes in delicijs per id tempus Romæ fuerant.Canes & mures,ac cætera immūda
animalia quidam edebant, herbasq́; omnis generis quas etiam pecudes nō attingunt.Ra/
dicibus herbarum & corticibus arborum ueſcebātur.Sed cum de auxilio iam deſperarent,
in lachrymas lamentationesq́; conuerſi,alij ſponte ſua uitam finiebant, alij latitantes per no
ctem ſtationes hoſtium fallere nitebantur.Multos etiam fames & inedia intra parietes pro
prios necauit.In his calamitatibus cū eſſet ciuitas, quatuor milites Iſauri de prodenda urbe
conſilium inierunt.Hi cuſtodiam agebant ad portam Aſinariam,qui fune per noctem mœ
nibus demiſſo per eum deſcenderunt,Totilamq́; adeuntes prodere ſibi urbem pollicentur.
Totilas uero hortatus eos,ac multa pollicitus,quoſdā ex ſuis cum illis miſit,qui inſpicerent
locum,& an fieri poſſet,conſiderarent.Iſauri ad mœnia eos ducentes,per eundem funē illis
ſpectantibus conſcenderunt.Ita re diligenter inſpecta cum fidem his adhibuiſſet,cōſtituta
ad facinus nocte,Totilas de prima uigilia armari exercitū,& ad ſe conuenire iubet.Id cum
factum eſſet,quoſdam ex ſuis qui per funem conſcenderent,præmiſit. Ipſe cum exercitu ſe/
cutus non procul à porta conſtitit.Miſſi à Totila ut compoſitū erat, ab Iſauris recepti mœ/
nibus,moxq́; inde intra urbem ad portam deſcendentes,ſecuribus freti portas aperuerunt.
Totilas igitur per hunc modum Romam ingreſſus,exercitū ad portam continuit,neq; ſuo
rum quenquam diſcurrere per urbem paſſus eſt,ſed retinens apud ſe milites diem expecta/
bat.Clamor ſubito ab ea parte exortus,hoſtes eſſe intra mœnia ſignificauit:inde intra trepi
datio & fuga fuit.Abibant enim fugientium agmina per eas portas quæ diuerſiſſimæ erant
ab ingreſſu hoſtium:multi etiam ex nobilitate & plebe ad eccleſias confugerunt. Cum dies
tandem eluxit,per totam urbem diſcurrerunt hoſtes,quoſcunq; nacti ſunt ciuium ſine ullo
delectu interfecerunt.Totilas uero ipſe à Laterano,ubi per noctem conſtiterat,mouens,ad
beati Petri eccleſiam profectus eſt,quaſi uotum exoluturus, iter faciebat per urbē ſtipatus
cateruis ferociſſimorum hominum, qui nudis gladijs ac ſanguine diſtillantibus,quoſcunq;
obuios occidebant.Emenſo totius urbis ſpacio cū in Vaticanū ad beati Petri limina perue
niſſet,Pelagius,de quo ſupra diximus,præſentiam eius formidans,ſolēni religionis habitu
indutus,euangelia Chriſti tenens,ac genua ſubmittens,Parce,inquit,Pelagi,mihi ſupplica/
turus ueniſti? Ad hæc Pelagius:Nunc,inquit,quando deus te mihi dominū eſſe uoluit:mi/
ſerere igitur domine ſeruorū tuorū. Ex hoc Totilas,quaſi lenita ira præcepit,ut nemo poſt/
hac feriretur, ſed finis eſſet licētiæ gladiorum:præcepit etiam ut nulla in genua fœmina,ſeu
mulier,ſeu uirgo,ſeu nupta,ſeu uidua foret,uiolaretur:idq́; ſeuere cum omni diligentia cu/
ſtodiuit.Bona duntaxat Romanorū ciuium,in prædam militibus conceſſit, corpora libera
eſſe iuſſit.Volens autem Gothorum mentes uictoria elatas deprimere,ubiq; concionabun/
dus memorabat mutationes fortunæ & rerum humanarū fragilitatem. Romamq́; dicebat
quondam dominatricē orbis terrarum,in eorum manus tunc ueniſſe,& pariter Gothos du
centa armatorū millia,qui poſſediſſent uniuerſam Italiam,cum Sicilia,Corſica, Sardinia,&
Dalmatia,à ſeptem millibus Græcorū, duce Beliſario,fuiſſe omni propè dominatu pulſos:
ſe paulopoſt cum quatuor millibus ſuperaſſe uiginti millia Græcorum,qui præter Papiam,
Veronam,& Taruiſium, omnia per Italiam obtinerent. Proinde ipſi non ſuperbirent, ſed
deum timentes,fortunæ mores ac uiolentiam expaueſcerent. Poſt hæc Romanis ad ſe uo/
catis;

catis, illorum ingratitudinẽ, erroresq́; redarguit, quod cum prius fuissent in manibus Odoacris, opera Theoderici & Gothorum, ab illius tyrãnide liberati, tanta accepissent beneficia, quãta uix sciuissent optare, propter quæ diuites atq; beati, multos annos uixissent. Demum uero nulla affecti iniuria, contra fidem ac iusiurandũ, ad Græcos defecissent homines leuissimos, & sine ulla uirtute: qui statim obsessi à Vitigite nunquam prodire in aciẽ ausi fuerint, sed intra mœnia inclusi, ac fame macerati, omne dedecus tolerauerint. Qui postquàm non armis, sed proditionibus ac fallacijs facti sunt domini ciuitatũ, publicanis exactoribusq́; & delatoribus omnia refarserunt. Qui ciuitates populosq́; Italiæ mirabili acerbitate ad solutionem eorum tributorũ compulerint, quæ tam multis annis à Theoderico cæterisq́; regibus fuerant eis cõdonata atq; remissa: Romanos quidem nihil unquam mali à Gothorum regibus, nihil unquã boni à Græculis accepisse: & tamen Gothos in Italia natos, & in ea nutritos, minus quàm peregrinos & ignotos placuisse. Igitur Romanos pœnas merito luisse, atq; in posterum luituros. His dictis, Romanos sine ulla spe bona dimisit. Per eosdem dies acta est causa Rusticianæ nobilis mulieris: accusabãt illam Gothi, quod statuas Theoderici regis cõfringi deleriq́; fecisset, ob uindictam Boetij mariti, ac Symmachi patris, quos Theodericus interfici fecerat. Quod obijciebatur mulieri de statuis, uerũ fuisse putabatur, sed excusabat eam iustus dolor, quod magnos illos uiros iniuste necatos fuisse constabat. Qua ratione Totilas eam absoluit, & ab impetu Gothorũ tutam seruauit. Post hæc legatos mittere ad Iustinianum decreuit. Fuerũt autem legati, Pelagius, de quo supra diximus, & Theodorus quidam Romanus orator. Hos Totilas grauissimis iuramentis obligauit, quod mandata fideliter exequerentur, redirentq́; quàm celeriter in Italiam. Summa mandatorum fuit: Si imperator ipsum & Gothos in amicis habere uelit, se urbẽ Romam seruaturũ, & in cunctis expeditionibus permagna ac fidelia auxilia præstaturũ. Sin autẽ bellũ cum Gothis habere malit, Romam ad solum esse diruturum: quoniã neq; illam in bello occupatus tueri, neq; hostibus relinquere uelit. Legati igitur cum his mandatis nauigarunt. Totilas autẽ expectans illorum reditum Romæ consistebat. Et Belisarius apud Portum febre ac dolore animi confectus quiescebat. Inter hæc Ioannes in Lucanis & Brutijs multa innouare perrexit, quare Totilas quoq; mittere in Lucanos, ac bellum resumere coactus est. Dum hic esset Romæ & in Italia rerum status, oratores à Totila missi, ad Iustinianum peruenerunt, à quo benigne accepti, exposuerunt mandata, precesq́; ac supplicia cum lachrymis addiderunt, pro salute urbis Romæ, quam ipsi affirmabant, contẽdebantq́;, haud secus quàm sæuissimus Totilas protestatus esset, nisi postulata imperator concessisset, funditus euertendã. Imperator uero, quod sæpe antea diximus, & hanc maxime ob rem identidẽ affirmamus, socors, ignauusq́; nihil aliud respondit, quàm Belisarium esse in Italia, in cuius libertate ac arbitrio res Italiæ commisisset. Nec tamen ea cum responsione, quam primo in congressu habuerant oratores proficisci uoluerunt, sed aliquot morati dies orãdo flendoq́; singulos prensabãt imperatori charos, ut eum flecterent ad salutẽ Romæ, qua diruta & incẽsa imperij dignitas nulla in posterum esset futura. Implicitus uero erat tunc Iustinianus Vigilij pontificis Romani causæ, quam annũ tunc secundum agitabat. Nam postea quàm pontifex ipse iussu Theodoræ Augustæ, ab urbe Roma tractus fuerat, in Siciliam nauigauerat, & frumentum illud Romam miserat, quod Gothos apud Portum Romæ ostendimus intercepisse: inde Constantinopolim delatus, à Iustiniano adoratus, & pro Christi uicario honoratus fuerat, clero ac populo solẽni pompa obuiam effuso. Et tamen imperator causam acturus uxoris, quę stomachans indignansq́; quod pontifex præscripto non paruisset, eam agere nolebat, in id negociũ totus animo & corpore incubuerat. Resistebat uero Vigilius, & male ꝓmissam Anthemij restitutionem ut exequeretur, nullis precibus, nullis minis, mortis'ue terroribus adduci poterat. Re igitur hac in cõtentione annos propè duos uersata, Pelagium adhibuit imperator, à quo Romanum pontificem precibus duci in sententiam posse sperauerit. Pelagius autem scelus pontifici nequaquã suadebat, sed ut in tãta legationis necessitate imperatoris præsentiæ sæpius interesse, illũq́; cõmodius demulcere posset, sese tractatui immiscuit. Vnde postmodum opinio in uulgus manauit, Pelagiũ fauisse imperatori, & causam fuisse ut Vigilius paulopost in exilium ageretur. Nec tamen hæc Pelagij diligẽtia, aut suæ, Theodoriq́; collegæ preces ac lachrymæ ualuerunt durum stupidumq́; imperatorem mouere. Et ipsi dolẽtes cum prima respõsione ex Constãtinopolitano littore soluerũt, Iustinianus uero imperator,

postquàm nec Pelagij suasiones, nec suæ preces, aut minæ, Vigiliũ ad Anthemij hæretici re/ stitutionem trahere potuerant, furere cepit, & Romanum pontificem manibus satellitũ cædi est passus, quem pro Christi uicario adorauerat. Confugit autem ilico Vigilius in sanctæ Sophiæ ædem, & columnam altari proximam amplexatus, sese ab impiorũ manibus tutum reddere conabatur. Tunc accedens lictor laqueo illum tãquam pecudem uinctum, ab ædis sacratissimæ penetralibus abstraxit, & per urbem Constantinopolitanam uicatim ductum trusit in carcerem. Romanos autẽ presbyteros & diacones qui pontificẽ comitati erant, imperator in Galipsũ & Procõnesum insulas relegauit. Interea Pelagius Theodorusq; Romã reuersi Totilæ exposuerant, quæ responderat imperator. Qua audita responsione Totilas, quid ageret primo perplexus animo fuit. Exinde negari sibi cernens, quod æquissime postulauerat, Ioannis etiam factum indignatus, qui se quiescentem, ac nuntios pro cõcordia missos expectantẽ, bello lacessisset, de euertenda urbe Roma cõsilium sumpsit. Itaq; insurgens mirabili crudelitate, mœnia Romæ pluribus locis ad solum euertit: fuit autem illa quæ euersa est ferè tertia pars totius ambitus murorum: Capitolium deinde incẽdit. Circa forum & suburram & uiam sacram, omnia conflagrauit: fumabat Quirinalis mons. Auentinus flammam incendij euomebat: fragor ruentium domorum ubiq; audiebatur. Inter hæc incendia multitudo urbana cum cõiugibus & liberis, sedibus patrijs educebatur, ne deplorandi quidem miserias suas libertatem habens. Totilas populum ac turbam, per oppida Campaniæ dispersit. Senatores uero ac patritios, obsidum loco, circa se retinuit. Roma post hæc cum toto exercitu egressus, eam desolatam penitus ac uacuam dereliquit, ut neq; uir quisquã neq; fœmina in illa remaneret. Inde Totilas partem exercitus contra Portum collocauit, in loco qui dicitur Algidone, ne Belisarij milites quicquam moliri per eius absentiam ualerent, ipse cum reliquis copijs aduersus Ioannem in Calabriam profectus est. Ioãnes uero simul ac uenire Totilam aduersum se cognouit: non prius constitit, quàm Hydrunto se recepit, quod est ultimum Calabriæ oppidum. itaq; ubi ad eas partes Totilas peruenit, paruo momento Lucanos & Brutios & Calabros omnes, præter Hydrũtinos recuperauit. Per hoc tempus Spoletum à Gothis defecit. Custodiebatur tunc solummodo arx. Nam mœnia Spoleti Totilas euerterat. Arx uero facta erat ex Amphitheatro, quod antiquitus in ea urbe exædificatum erat. Autor uero defectionis fuit Martinianus quidã Constantinopolitanus, qui cum inter custodes esset, inita cum decem & octo militibus cõiuratione, præfectum præsidij interfecit, arcemq; Belisario tradidit. Eodem ferè tempore Tarentũ repositum est, cum prius desertum ac desolatũ fuisset: reposuerũt eam urbem Calabri & alij populi bello domo pulsi. Nec primam eius urbis magnitudinẽ, sed partem illius quandã iuxta portum mari utrinq; cinctam occupãtes, faciliter eius aditus à terra munierunt. Totilas redactis in potestatem cunctis Lucanis & Calabriæ oppidis, præter Hydruntum, cum inde abire statuisset, præsidio militum apud Acherusam urbem relicto, ipse cum reliquo exercitu Rauennam petere contendit. Inter hæc Belisarius, longa febri liberatus, audax cœptum ac, ut multi putassent, temerariũ moliri aggressus est, quod tamen postea magnanimũ & laudabile apparuit: constituit enim urbem Romam, tunc desolatã, occupare ex improuiso, atq; munire. Hoc igitur in se cælans consiliũ, relictis apud Portũ paucis militibus in præsidio eius oppidi, ipse cum cæteris omnibus quas habebat copijs profectus, nemine uel suorum uel hostiũ id suspicante, Romã occupauit, & incredibili celeritate munire illam perrexit. Quà enim subuersa erat mœnia, tumultuario opere muri aliquid refecit: fossas profũdas ante muros egit. Aggerem peracutis arborum ramis ab stipite sub terram fixis, & inter sese connexis communiuit: turres ligneas & propugnacula ad tutelam refecti muri imposuit. Hæc summa militum uoluntate & opera uigintiseptem diebus Belisarius perfecit. Nauesq; ilico à Portu frequentes aduenerunt, frumentum ac cætera ad uictum necessaria importantes. Romani ciues quorũ multitudo per finitima oppida constiterat, audita restitutione urbis, incredibili desiderio in patriam remigrabant, præsertim cum ibi frumenti copia haberetur, cuius defectu alibi premebantur. At enim Totilas postquàm ista sensit, relictis cæteris curis, Romam petere festinauit. Nondum portas urbi imponere Belisarius ualuerat, cum hostes superuenerunt. Neq; enim fabrorum facultas aderat, à quibus refici potuissent. Gothi prima die non longe ab urbe, contra portam Salariam castra fecerunt. Postridie uero sub ortum solis maximo tumultu atq; clamore, ad expugnationem urbis accessere. Belisarius pugnacissimum quenq; militem

militem delectum ad portas,reliquos per mœnia & propugnacula collocauit, ac ſubeũtem
deſuper ferire hoſtem iuſſit.Pugnatum eſt uehementer ab utriſq;. Nam Gothi ea ſpe uene/
rant,ut primo ſtatim clamore urbem confiderent ſeſe eſſe capturos: qui cum uiderent con/
trà,atq; ipſi rati fuerant reſiſti, furore & ira incenſi ferebantur, temereq; ſubeuntes de ſupe/
riori loco percuſſi cadebant:maximo conatu & incredibili pertinacia illa die utrinq; certa/
tum eſt,pugnaq; mane cœpta ad noctem durauit. Poſtquam uero tenebræ factæ ſunt:Go/
thi in ſua caſtra redierunt. Beliſarij autem milites,partim in mœnibus & propugnaculis,ut
erant, conſtiterunt: partim ſtationes ad portas egerunt. Ne uero hoſtes per noctem adi/
rent,tribulos ante portas frequentes iecerunt. Altera quæ ſecuta eſt die Gothi eodem ordi/
ne ad urbem acceſſerunt. Beliſarius autem & ſui eodem modo reſiſtebant.Sed cum in lon/
gum traheretur oppugnatio,milites qui ſtationem habebant ad portam, ſubito egreſſi,pe/
dem conferre aduerſus Gothos, ac repugnare ex æquo auſi, tandem ab ea parte in fugam
hoſtes uerterunt,ac longe à porta multis uulneribus ſubmouerunt: ita finis oppugnationi
impoſitus eſt.Poſt hæc multis diebus interpoſitis,cum interim uulneribus curandis,& ar/
mis reparandis intendiſſent, rurſus ad urbem oppugnandam Gothi ſubierunt. Beliſari/
us uero milites ſuos magis fidentes,porta eduxit:& nihilominus turribus & propugnacu/
lis aliam multitudinem imponit. Committitur ante portam prælium atrox & uehemẽs, in
quo cum ſignifer Totilæ lancea transfixus equo cecidiſſet,ſignumq; proſtratum eſſet,ſum/
mo ſtudio cõcurſum eſt ab utriſq;:à Gothis quidem, ut ſignum ſeruarent,nec tantam igno/
miniam ſuſciperent: à Beliſarij uero militibus,quo ſigni capti gloriam nanciſcerentur. Tan
dem huius pugnæ exitus fuit,ut Gothi quidẽ ſignum reciperent, Beliſarij uero milites cor
pus ſigniferi obtinerent,præter ſiniſtram manum: in qua, quia annulus erat aureus magni
precij,Gothi eam abſciderunt, ne hoſtes eo potirentur. His actis Totilas quia ſe fruſtra co/
nari uidebat,prælium diremit:ac poſtridie abiens Tybur conceſſit. Eam quippe tenebat ur
bem,ut ſupra diximus,maiorem in modũ munita arce:ijs quaſi caſtris aduerſus Romanos
utebatur.Romani uero ne ſubitis incurſionibus ab ea parte infeſtarẽtur, cunctos Anienis
pontes euerterunt.Habet uero fluuius præaltas ripas,& aquarum profunditate non tranſ/
meabilis eſt.itaq; pontes ſuper eo principalioribus uijs exiſtebant, ceu Salaria & Numen/
tana & Tyburtina.His igitur tunc pontibus reciſis,fieri diſcurſiones aduerſus urbem Ro/
mam,niſi magno & periculoſo circuitu non poterant . Beliſarius poſt Gothorũ diſceſſum,
portas urbis earumq; ferramenta quiete iam fabricari fecit:clauesq; urbis Romæ,quaſi ite/
rum ab ſe partæ,ad Iuſtinianũ imperatorẽ miſit:finisq; fuit duodecimi anni eius belli. Pro/
ximo dehinc anno ut primũ uer incepit,Totilas Tybure profectus Peruſiã duxit. Ea urbs
iam pridem obſidebatur ab alia Gothorum manu.Cumq; deficerent iam frumentum,& cæ
tera neceſſaria ad uictum,Totilas eò profectus eſt, quo obſidionem magis urgeret,ac om/
nem ſpem obſeſſis auferret. Dum circa Peruſiam urbem Totilas commoratur, Ioãnes cum
audiſſet Totilam ea in obſidione occupatum eſſe,ſenatores uero ac patritios urbis Romæ,
quos ſecum Totilas eduxerat, per Campaniæ oppida ſub militum cuſtodia reliquiſſe, fa/
mam ſui nominis extendere per illorum liberationẽ cogitauit.Mouens igitur ex Calabria,
cum delecto equitatu neq; die neq; noctu intermiſſo itinere,in Campaniam peruenit.Toti
las quoq; per idipſum tempus hæc eadem ſuſpicatus,ualidam Gothorum manum in Cam
paniam deſtinauerat. Hi cum Minturnas perueniſſent, ibi ſubſtiterunt, partemq; ſuorum
præmiſerunt, qui oppida ſpecularentur: forteq; fortuna accidit, ut Gothi equites præmiſſi,
in Ioannem eiusq; equitatum inciderẽt: ſtatimq; prælium inter eos commiſſum eſt: in quo
præualens Ioannes,multis ipſorum occiſis,plurimis uulneratis eos in fugam uertit.Ea pro/
fligatione etiam hi qui Minturnis erant conterriti aufugerunt:& Ioannes abducendi quos
uoluit permagnam habuit facultatem. Nam oppida Campaniæ ſine mœnibus erant: iam/
pridem enim Gothi illa euerterant.itaq; ex ſingulis oppidis Romanos capiens, omnes qui
ibi reperti ſunt,de manibus Gothorum liberauit,atq; abduxit,præter Clementinum & Ho
reſtem:quorum alter abire noluit,imperatorem formidans: alter defectum equorum cauſa
tus,in ambiguo remanſit.Non multi tamen ſenatores in Campania reperti ſunt,ſed mulie/
res ſenatorum complurimæ.Viri enim nocte illa qua Totilas urbem cepit,pleriq; militum
agmen ſecuti in Portuenſem urbem refugerant.Totilas uero cum hæc quæ à Ioanne facta
ſunt,cognouiſſet,ualde cõmotus eſt:pœnasq; à Ioanne ſumere conſtituit.itaq; parte copia/
rum in

rum in obsidione Perusiæ relicta, ipse cum reliquo exercitu magnis itineribus per Picẽtes,
Pelignos & Samnites, in Apuliam properauit, transuersisq; itineribus profectus, nõ prius
destitit, q̃ in Calabria repertũ Ioannem repẽte inuasit, & cũ toto exercitu profligauit, castra
etiam cepit. Nõ tamen permagna cædes facta est à Gothis. Nam erat nox cũ aggressi sunt
castra. Quare faciliter latitãdo milites in proximos montes euaserũt. Ioannes & Arnulfus
Erulorũ ductor, qui unà cum Ioanne militabant, Hydruntũ ex fuga se receperunt, militesq;
postmodũ diuersis itineribus ad eos conuenere. Hæc Totilæ uictoria maxime nomen eius
inclytũ reddidit: præclarũ enim uisum est, regem à Perusiæ mœnibus in Calabriam usq; tan
ta celeritate iter fecisse, quantum uix nudus uiator graderetur: nec ipse lectica aut rheda de
latus, sed pari cũ militibus labore equo ꝓuectus, armisq; suis oneratus incessit. Haud mul/
to post id præliũ aliæ à Iustiniano copiæ in Italiã missæ Hydrunto applicare cœperunt. Per
motus enim imperator crebris Belisarij literis, qui conditionẽ belli significans supplemẽta
postulabat, nouas in Italiã copias mittere decreuerat, & Belisario scripserat ut in Calabriã
se transferret ad recipiendos milites & bellum aduersus hostes illic gerendũ: ductores uero
nouarũ copiarũ erant, Valerianus Armeniorũ ductor, & Verus Erulorum. Belisarius uero
cum imperatoris literas mandataq; suscepisset, cæteris Romę & apud portũ relictis copijs
sub cura & gubernatione Cononis legati, ipse cum nongentis militibus delectis, quorũ se/
ptingenti equites, ducenti pedites fuerũt, mari delatus Calabriam petere cõtendit. Erat ue/
ro propositũ eius Tarenti copias exponere, quod abest ab Hydrunto bidui itinere, coq; in
loco relictũ exercitũ cogere. Sed uento aduersante contra propositũ animi sui Crotonis in
portu copias exponere coactus est. Vi enim tẽpestatis nec ante nec retro nauigare poterat.
Crotone igitur expositis copijs, quoniã in his locis pabulandi facultas nõ erat, equites à pe
ditibus separare cõpellitur. Ipse enim cum peditibus & uxore Crotonis remãsit, quo Ioan/
nem cum cæteris copijs ad se uocaret. Equites uero ultra progredi iussit & in finibus Thu/
rinorum cõsistere. Sic enim perfacile sibi & equis opportuna reperturos, ac futuros tuto in
loco ratus est, quoniã Lucani montes in Brutios discurrentes, duas ualles arctis aditibus fa
ciunt, nec procul ab altera ualle iuxta littus maris, Russia est Thurinorum castellũ, supraq;
illud est oppidum remotius à mari arduo loco situm, quod Russianum uocãt, id oppidum
Ioannes præsidio militum custodiebat. Belisarius igitur equites suos ad hæc loca dimisit,
eisq; præfecit Phassam genere Hiberũ, præstantissimum bello uirum, & Barbationẽ Thra/
cem custodireq; assidue aditũ iussit. His equitibus cum ad ea loca uenissent, casu quodam
obuij fiunt equites hostium, quos Totilas ad tentãdum id oppidum miserat, quod supra di
ximus Ioãnis prę sidio custodiri: prælioq; cõmisso, Belisarij equites licet pauciores numero,
tamen facile superarunt, ac supra ducentos ex hostibus occiderũt: stantes uero in his locis,
utpote uictores & procul ab oculis sui ducis commorantes, neque ordinem, neque disciplí
nam militarem seruabant, uagantes procul à signis uigilias negligentes, nec exploratores
mittere, nec speculatores habere curabant, nec arcta uallis, quæ facile arcere hostem pote/
rant custodire. Quæ postquam Totilas cognouit, cum tribus equitum millibus profectus,
eos nihil suspicantes inuasit: fauces enim illas aditusq; difficiles prius transgressus est, quàm
Belisarij equites uenturũ sensissent. Hinc cædes & profligatio ingẽs fieri cœpta. Phassas &
Barbation erant præfecti, quorũ Phassas cũ turma suorũ equitũ Totilæ occurrẽs, mirabilia
uirtutis opera edidit, ipseq; cũ omnibus suis equitibus ad extremũ occubuit. Barbation cũ
duobus tantũ equitibus aufugit, cæteri uel capti uel interfecti sunt: fuerũt etiã qui statim fu
gam arripiẽtes, ad Belisariũ tantæ cladis nũcij euaderẽt. Belisarius amisso equitatu, cũ suspi
caretur hostes aduersus se esse uẽturos, naues propere conscendit, ac magno cũ dolore uen
tis sese permittẽs, eadem illa die Messanã in Siciliã delatus est, quæ distat à Crotone millia
passuũ circiter nonaginta. Totilas cum ea perfecisset, ac uires hostiũ turbatæ essent, Russia/
num oppidum obsedit: erant enim in eo oppido trecenti equites à Ioanne collocati, ac pe/
dites cẽtum à Belisario nuper missi, præterea Italorum equites & pedites magno numero,
quibus satis mature defuturi cõmeatus uidebãtur. Per hoc tempus milites à Belisario Ro/
mæ relicti Cononem præfectum suum interfecerunt: irati & indignantes quod ille merca/
tura frumentaria clandestine inita, preciũ annonæ quotidie augeret. Qui milites à Iustinia
no per legatos postularũt huius delicti abolitionem, asserentes nisi id concedat imperator,
ac stipẽdia insuper eis debita persoluat, se Romam Totilæ esse daturos: quo quidem metu
omnia

omnia illis ſunt cõceſſa. Obſeſſi uero apud Ruſſianũ oppidũ, cum defectu annonæ premerentur, ſermone cũ Totila habito, certi tẽporis inducias paciſcuntur, intra quod tẽpus niſi ueniant ſubſidia, oppidũ dedere promiſerũt. Ex hoc iam apparatus fiebat à Ioanne, ut illis opem ferret ac Totilã prohiberet. Inter hęc Beliſarius ex Sicilia Hydruntũ uenerat, & Valerianũ militesꝫ nouos à Iuſtiniano miſſos ſuſceperat. Itaqꝫ copiarũ abunde erat, nec deerãt naues quibus ad liberãdos obſidione ſocios ueherẽtur. Omnibus igitur paratis, ac militibus in naues impoſitis, Ruſſianũ nauigarũt. Obſeſſi claſſem cernẽtes (nam oppidum celſo in loco ſitum mare proſpicit) ingenti lætitia exultantes, cõſtituta die deditionẽ facere noluerũt. Nec multo poſt claſſis uento diſſipata uarijs in locis naues dimiſit: deinde cum in Crotonis portu ſimul cõueniſſent, rurſus inde mouentes, Ruſſianũ petierunt. Totilas cum appropinquarent, Gothos armari fecit, ac eos per littus contra proras nauium diſpoſuit, haſtis & ſagittis appellere claſſem prohibẽtes. Quos cum uiderent Græci, ac periculum horrerẽt, commorati aliquo tempore iuxta littus, quaſi mox deſcenſuri, tandem re deſperata, conuerſis retro proris abierũt. Cõſultantibus deinde quid agendũ foret pro obſeſſorũ ſalute, placuit ut Ioannes & Valerianus cum equitatu ac cæteris copijs in agrũ Picenũ proficiſcerẽtur, ibiqꝫ bellum tumultuoſe inferrent, quo Totilas ſuccurrere ſuis rebus, ac obſidionem ſoluere cogeretur. Beliſarius autem cum claſſe Romam nauigaret, ad ſeditionem militarẽ, de qua ſupra diximus, cõpeſcendam, ac frumentum claſſe conuehendum, his in conſilio decretis, Ioãnes mature iter arripuit per Apuliã, Samnites & Pelignos, in Picẽtes uadens. Valerianus claſſe deferri maluit: itaqꝫ nauibus delatus, Ancone milites expoſuit, ac ſe cum Ioannis exercitu coniunxit. Nec ob eam tamen rem Totilas obſidionẽ diſſoluit, ſed duobus equitũ millibus in Picentes miſſis, qui aduerſus Ioannis Valerianiqꝫ copias tuerẽt oppida, ipſe cũ reliquo exercitu in obſidione permanſit. Obſeſſi uero cũ penitus iam neceſſaria deficerent, nec ulla ſpes auxilij ſupereſſet, Cleoferũ Italicum & Godillam Thracẽ, ad Totilam mittunt, ſalutem ac ueniam poſtulantes. Hi præter expectationẽ ſuam, perfacilem Totilam repererunt. Vni ſeduntaxat fœdifragiũ imputare dixit, eiusqꝫ unius pœna fore contentũ, cæteris omnibus impunitatẽ concedere, ſi ſecum militare uellent, omnia ſua retenturis: ſin abire malint, cũ ſingulis ueſtimẽtis abituris. Per hunc modũ recepit oppidũ, & Colegeriũ præfectum præſidij, qui autor fuerat oppidi ſecundũ conuenta nõ reddendi, uerberatũ prius ac mutilatũ interfici iuſſit, cæteris promiſſa ex fide ſeruauit. Remanſit uero cum Totila magna pars militũ, quo res ſuas retinerent. Alij relictis armis & equis ac rebus ſuis omnibus, cũ ſingulis ueſtimentis Crotonẽ abierũt. Oppidanorũ bona in prædam militibus ſuis Totilas cõceſſit, corpora tamen libera eſſe iuſſit. Per hoc tempus Antonina Beliſarij uxor Cõſtantinopolim eſt profecta, quo Theodoram Iuſtiniani uxorẽ rogaret pro Beliſarij ab Italia reuocatione. Sed cum Theodorã paulo ante defunctam eſſe reperiſſet, ipſa Iuſtinianum adiens, multis precibus cũ illo egit, ut maritus ex Italia reuocaretur: & impetrauit quidẽ faciliter, præſertim cum belli Parthici metus ingẽs adeſſet. Ita Beliſarius ex Italia reuocatus, quinquẽnio fere poſtqꝫ uenerat in Græciam, redijt: non eadem fortuna fretus in hac ultima expeditione, qua fretus fuerat in prima. Romæ uero abiens tria millia delectorũ militũ in præſidio reliquit, ſub ductu & gubernatione Diogenis legati, uiri prudẽtis & bellorũ gnari. Eo abeũte Gothi Peruſiam longo tempore obſeſſam, ui & armis ceperunt. Totilas expeditis Calabriæ Apuliæqꝫ rebus, ad obſidionem urbis Romæ redire conſtituit: faciebant uero ſibi animos Beliſarij receſſus, & ubiqꝫ per Italiam proſperę Gothorũ res, Græcorum aduerſæ. Contractis igitur undiqꝫ copijs, cum ſatis parata eſſent omnia, Romam ueniens, urbem obſedit. Erant Romæ in præſidio delectorum militum tria millia, cum Diogene eorum duce, uiro ſingulari. Hi uigilando & agendo & opportunis locis repugnando, urbem quam optime tutabantur. Itaque in longum tempus protracta obſidio eſt, nec ſpes ulla Gothis niſi in fame relicta. Durante apud urbem obſidione, permulti Italiæ uiri, qui tunc Conſtantinopoli erant, ſummo ſtudio Iuſtinianum precabantur, ut Beliſarium cum magnis copijs in Italiam mitteret, ad obſidionem urbis Romæ diſſoluendam, alioquin res ad manifeſtam tendere ruinam oſtendebant. Hæc eadem Godingus uir conſularis, à populo Romano miſſus orator precabatur. Iuſtinianus autem ſibi curæ fore res Italiæ reſpondebat. Cæterum differendo ac procraſtinando nihil efficiebat. Tandem uero cum acrius infeſtaretur, Liberium quendam ex nobilitate Romana Italico bello ducem pronunciauit, apparatibus'que faciendis ab initio

uehemens

uehemẽs fuit:mox alijs ſuperueniẽtibus curis intermiſit, itaq; irrita expectatione inter mo
ras & apparatus tempus tranſijt:Roma uero interea durius obſidebatur,Gothi enim expu
gnata Portuenſi urbe ne quid per Tyberim ad obſeſſos importari poſſet effecerant.Oppi/
da quoq; finitima urbi ferè omnia in poteſtatem ſuam redegerant, ne qua ſubſidia inde Ro
mam deferrẽtur.Sed erat legati & militũ incredibilis diligentia:iam pridem enim hæc præ/
uidentes,omnia intra urbem loca quæ uacua ædificijs erant,frumento conſeri fecerant. Ex
quo factum eſt,ut deficiente uetere frumento nouũ intra pomeria natum ſuperueniret:per
hunc modum longo tempore obſidionẽ pertulerunt. Deniq; ſeruaſſent urbem,niſi ad extre
mum paucorũ proditio eos peruertiſſet. Ad portam enim Capenã quæ eſt in uia Oſtienſi,
qua ad beati Pauli apoſtoli eccleſiã itur,ſtatio erat militum Iſaurorũ. Hi poſt longam obſi/
dionem queſti inter ſe quod multorũ annorum ſtipendijs fraudarentur,ſimulq́; grãdia ſpe/
rantes præmia,clàm ad Totilam profecti tradere ſibi eam portam,cui præſint,paciſcuntur,
tempusq́; & modum ad rem parandam conſtituunt. Cum uero nox conſtituta proditioni
aduenit, Totilas hæc machinatur. Duabus nauiculis in Tyberis flumine dimiſſis tubicines
impoſuit,iubens ut per aduerſum fluuiũ nauigantes ſub ambitu murorũ penetrent: cumq́;
ibi fuerint,tunc repente clangorem tubarum quamterribilem emittant. Ipſe uero cum exer
citu ſilentio profectus,non longe ab ea porta,de qua diximus,conſedit: omnia ſucceſſere ſe
cundum Totilæ optata. Romani enim hoſtes ad eam partẽ eſſe rati, in qua clangor audie/
batur buccinarũ,ad eum locum undiq; conuolarunt,& qui uigilias circa urbem obibãt, cò
trepidi occurrerunt: dumq́; omnes cõcurſant,ac cætera negligũt,proditores ſoli relicti, por
ta refracta Totilam & Gothos intra urbem receperunt, ſtatimq́; cædes fieri cœpta eſt Ro/
manorum & militum:nec iam de reſiſtendo,ſed de fugiẽdo cogitatum, fugiebant uero per
diuerſas maxime portas. Diogenes præfectus quoniam nulla remedia ſupereſſe uidebat,
cum parte militum Roma egreſſus,Centumcellas petere contendit. Sed Totilas hoc fore
ſuſpicatus(nam cæteris amiſſis id ſolum relictum erat oppidum)inſidias eo itinere colloca
uerat. In quas incidens Diogenes,magna parte militum amiſſa, ipſeq́; grauiter uulneratus,
uix atq; anxie euaſit. Erat Romæ inter cæteros ductores Paulus ex Cilicia præfectus equi/
tum turmæ. Is in hàc turbulentiſſima nocte cum per urbem captam pluribus locis prælia
iniſſet:tandem ad molem Adriani cum ſuis equitibus ſe recepit:orta demũ luce per urbem
redundãtibus Gothis, cum & capitolium & exquiliæ ac cætera urbis loca iam capta eſſent:
ad molem tamen Adriani uehementiſſime pugnabatur. Habebat enim Paulus equites qua
dringentos,cum quibus & molem & pontem qui iuxta eſt,egregie defendebat,pugnaq; in
ipſo ponte commiſſa, multos Gothorum occiderat, ac demùm ultra pontem ſubmouerat.
Quæ cernens Totilas, ſuos à pugna reuocauit. Nullo meorum ſanguine mihi conſtet,in/
quit,horum interitus,ego uel ſedens iſtos conficiam:cum nec ipſi nec equi habeant, quo in
craſtinum uitam ſuſtentẽt. Ita reuocatis à pugna ſuis, & ſtationibus militũ contra pontem
molemq́; poſitis,nullas obſeſſis inferri moleſtias iuſſit. Paulus & equites diẽ illã totã & no/
ctem inſecutam abſq; cibo commorati, poſtridie conſultabant quid agendum ſibi potiſſi/
mum foret. Erant qui equorum carnibus ſuſtentandam obſidionem ſuadebant. Hoc rur/
ſus conſilium horrorem quendam inſoliti cibi habere uidebatur. Fugæ uero ſpem circunfu/
ſa Gothorũ agmina præcidebant:reſtabat deditio, ea uero plena terroris ac dedecoris erat.
Itaq; Paulus ſuſcipiens uerba. Vtcunq;,inquit,nos uertamus commilitones,extrema nobis
adeſſe uidetis. Nam fugæ quidem nulla facultas eſt,circunfuſis hoſtium copijs,ac nos impi
gre obſeruantibus: deditio autem ſupra turpitudinem uilitatem'q; conſilij cruciatus inſu/
per excarnificationesq́; portendit. Barbarorũ enim ſæuitia ſimplici mortis genere conten/
ta eſſe non ſolet:durare uero in obſidione ac cibo equorum paſci,eorũ forſitan eſſet,qui au/
xilia ſibi uentura expectarent:nobis autem carentibus ea ſpe, nulla ratio ſuadere hanc tole/
rantiã poteſt,niſi uiliſſima detrectatione mortis,ceu pueri formidoloſi dolore cõfici malint
quàm ferro ſecari. Ego uero dedi hoſtibus,& tabeſcere inedia, eorũ puto qui cor & ſangui/
nem non habent. At nobis manu ſtrenuis & præliorũ non inſuetis,glorioſa mors eſt cõple
ctenda. Sic enim moriamur,ut ſanguine hoſtium madẽtes, non inulti cadamus,ne rideat
hoſtis noſtri interitu,ſed fleat, nec iugulum noſtrum præbeamus hoſti, ſed iugulum ſuum
ferro noſtro perfringamus: quid enim paucorũ annorum acceſſio nobis prodeſſet, cum &
ſi nunc ſeruati paulo poſt ſimus obituri? Gloria extendere uitam hominibus poteſt,natura
non

non potest. Ite igitur mecum ad gloriosam mortem, quam ciues simul & hostes admirabuntur, ac laudibus in cœlũ perpetuis ferent. His dictis incensi equites, sese morti deuouerunt. quare complexi sese inuicem & osculati, certissimo moriendi proposito, ad dimicandum se parant. Erat uero consilium in proximam statione Gothorum ruere, factaq; permagna hostium cæde, pugnando interire. Quos cum uideret Totilas ad extremum casum parari, ueritus ne hominum desperatorũ conatus maiorẽ q̃ pro numero cladem Gothis afferret, caduceatore ad eos misso, electionẽ permisit, mallent ne relictis armis & equis incolumes abire, an omnia retinentes secum militare æquo iure cum alijs militibus. Ea cum audissent equites, læti sunt, ac primo sua relinquere, & Cõstantinopolim abire malebãt. Postea uero cogitantes longum iter, & insidias uiarum, elegerunt omnes apud Totilam remanere, præter Paulum eorũ ducẽ, & Mundum Isaurũ, hi duo quia natos & uxores domi habebant, abire maluerunt, quos Totilas uiatico & cæteris opportunis liberaliter adiutos Constantinopolim remisit. Romanos aũt quotquot ad sacras ædes confugerunt, Totilas inuiolatos esse iussit, in urbemq; Romã neq; desæuijt amplius, neq; desolare eã, ut prius fecerat, perrexit. Sed ciues tum ex Campania, tum ex cæteris locis studiosissime reuocauit, ludosq; equestres ac cætera magnificentiæ opera, quæ tranquillis florentibusq; ciuitatibus fieri consueuerunt, insigni apparatu Romæ edidit: quo ciues bonam spem susciperent, ac desiderio urbis allicerentur: ædes quoq; uel euersas uel incendio prima illa desolatione conflagratas, restituere ac reparare nisus est: deniq; tantum frequentandi Romã studiũ ostendit, quantã prius ostenderat desolandi. Hanc tantã uarietatẽ mutationemq; uolũtatis, alij ex uoto apostolis facto prouenisse credunt, quorũ templa euertisse uideri poterat, cum ciuitatẽ euertit: alij ad utilitatẽ opportunitatemq; belli totũ referebãt: alij postulanti nuper Totilæ regis Francorum filiæ matrimoniũ, fuisse responsum tradunt, nõ esse Totilam Italiæ regẽ, cum urbẽ Romam euerterit, qua infamia permotũ ferunt, ad urbẽ reparandã animum conuertisse. Sed nos potissimã huiuscemodi bonæ uoluntatis Totilæ causam fuisse credimus illã, quæ à sancto papa Gregorio scribitˀ in dialogo. Cum nanq; Totilas post captam prima uice Romam, eandemq; à Belisario receptã, esset in Campania, audiẽs beati Benedicti sanctitatis famam, ad illum se contulit. Erat tunc is sanctus pater in suo monasterio, quod in Bauro castello & demolito Apollinis templo multis ante annis extruxerat. Tentare aũt uoluit Totilas, nũquid famã prophetici spiritus sanctus uir operibus adimpleret, & uno ex comitibus, quem regia ueste sua ornauerat præmisso, ipse inter cõmilitones ad subornati regis obsequiũ sequebatˀ. Prodierat in templi uestibulũ Benedictus, regem superbũ humillime excepturus, cũ turba illi obuia, sese in duas scindens partes, mediũ reliquit superbissimo gradientẽ incessu illum qui Totilã simulabat. Sed uir deo plenus, quod nunq̃ uiderat cognouit, & mentito rege ad cæterũ comitatũ iusso, Totilã oculis manu'q; indicatũ euocauit. Cõgressus sancto uiro Totilas, prophetiã ea quam uiderat maiorẽ audiuit, quam partim ipse expertus est, partim sui uiderunt impletam: monito nanq; & graui oratione suaso, ut à malis operibus temperaret, prædixit futurum, ut Romam caperet, Siciliam'q; intraret, & demum nono regni sui anno superatus occumberet. His itaq; beati Benedicti suasionibus effectum esse crediderim, ut qui partem uaticinij ueram esse de urbe Roma uidebat, Totilas à crudelitate & malis abstinendo, postremum cladis & necis suæ præsagium auerteret. Ea igitur de causa factum est, ut restituere ac reparare urbem intenderit.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINATIONE IMPERIJ ROMANORUM, Decadis primæ, Liber septimus.

POTITVS urbe Roma Totilas, expeditionem in Siciliam parauit, eius'q; rei gratia permagnam longarũ nauiũ classem effecit. Addidit etiam onerarias naues permultas. Dum'q; ea parantur, Centumcellas, quæ una urbs nondum in potestatem suam peruenerat, mari terráq; obsidere constituit. Præerat ei urbi Diogenes, quem nuper fugisse Roma ostendimus, collegerũt uero manum satis ualidam militum. Cum igitur Gothorũ exercitus Centumcellas adijsset, ac prope mœnia eius urbis posuisset castra, Totilas ad Diogenẽ legatis missis, ut uel pugna decerneret aduersus Gothos, uel urbem dederet, postulauit. Nã expectare à Iustiniano auxilium

lium nequaquã eum debere, cùm Romæ tamdiu obsessæ nunquã subuenerit, nisi forte existimet illum Centumcellas pluris facere quàm Romã. Ad hæc Diogenes respondit: Sibi quidẽ pugna decernendum in præsentia nõ uideri, dedere uero urbem salua existimatione ac fide sua nõ posse, nisi Imperatore commonefacto, ac auxilijs postulatis. Atque ita cum honesta & iusta dicere uideretur, conuentio quædam fit inter Diogenem & Totilam, nisi Iustinianus imperator certior factus, per se uel aliũ opem tulerit, ad constitutã diem Centumcellas Diogenem esse traditurum, Totilam uero interea molestias nullas inferre debere: pro his seruandis obsides dati. Post hæc ita conuenta Totilas obsidionem soluit, & paratis iam omnibus quæ paranda fuerãt, ad bellum Siciliæ conuersus est. Et naues quidem ad fretum Siculum præsto sibi fore mãdauit. Ipse uero pedestri itinere Rhegium usque profectus, eam urbẽ expugnare adortus est. Præerant urbi Thermundus & Amereus, à Belisario dudum ibi collocati. Hi sæpius expugnare conatos multis uulneribus Gothos repulerunt. Quamobrem desperans Totilas ui posse urbem peruincere, lenta obsidione ad famẽ redigere instituit. Itaque manu quadam Gothorum ibi relicta, cæteram multitudinem classe ad expugnandum Tarentum duxit, ac faciliter eam urbem cepit. Transgressus deinde in Siciliam cum minora quædam oppida uel ui uel pactione in potestatẽ suam redegisset, tandem Syracusas mari terráque obsedit. Per idem tempus Gothi, quos in Picentes aduersus Ioannẽ & Valerianum missos ostendimus, magnis supplementis acceptis, ac superiores bello facti, Ariminum ceperunt. Nec procul Rauennam conserto prælio Verum Erulorum ducem cum omnibus copijs interfecerũt. Et qui apud urbem Rhegium obsidebantur Thermundus & Amereus deficiente commeatu sese ac oppidum Gothis tradiderunt. Hæc in Italia cum fierent, Cethæus Albinus, & Basilius uiri consulares, qui Roma in ultimo Totilæ ingressu profugi ad Iustinianum confugerant, quotidie illi memorabant, instabantque ut afflictæ Italiæ ac urbi Romanæ maximis missis copijs subueniret. Nec tamen prius eos exaudiuit Imperator, quàm ex multis Italiæ ciuitatibus, ea simul omnia sub unũ tempus sibi nunciata fuere, cum enim & Rhegium, & Tarentum, & Ariminum capta, & transitum in Siciliam Totilæ audisset, attonitus tot rerum motibus, Germanũ patruelem suũ Italiæ belloque Gothico ducem pronunciauit, magnosque subinde apparatus fieri iussit. Huius rei fama cũ in Italiã peruenisset, hostes conterruit, & amicos in spem maximã erexit. Erat enim Germanus uir alti animi, nec minoris consilij, liberalitate egregia, ac summa apud populos militesque gratia. Et accedebat his, quod Mattasuntham Theoderici neptem post mortem Vitigitis uxorẽ acceperat, quæ quidem res fauorem Gothorum sibi plurimum cõciliarat. Cum esset in Illyrico Germanus, Sclauinorum gens transmisso Danubio Romani imperij prouincias inuasit, genus hominum crudele atque immane, qui cum se in Macedoniã Thraciamque conuertissent, tantum Iustiniano metum intulerunt, ut Germanum iter in Italiam cœptum intermittere iuberet. Ea mora interueniente, Gothi per Italiã & Siciliã peruadendi omnia tempus facultatemque plurimam habuere. Inter hæc dies constituta aduenit, qua Diogenes Centumcellas tradere promiserat, & Totilas ad eum mittens urbem poposcit: Diogenes uero Germanum ducem nouiter præfectum Italiæ belloque allegabat, ob id mutatam cõditionem rerum, nec posse se urbem tradere asserebat, cum ipse Germanus rei dominus in itinere existat, ac propediẽ sit in Italia futurus. Totilas in Sicilia Syracusas obsidebat, exercitusque Gothorum nullo repugnante per uniuersam Siciliam discurrens, omnia prædabatur. In Italia uero Rauenna, & Ancon, & Hydruntum, & Centumcellæ, cum alijs quibusdã oppidis durabant in partibus, quæ & cætera Gothi possidebant. Vna modo spes homines sustentabat Germani aduẽtus, quæ & ipsa deficit. Nam cum uehementer in Italia expectaretur, magno cum dolore suorũ in Illyrico diem obijt. Habebat Germanus filios duos, quos secum in Italiam ducebat. Eos Imperator prosequi paternum Italiæ cœptum mãdauit unà cum Ioanne Vitaliani, noto iam per Italiam duce, ipsorum affine. Nam Ioannes filiam Germani uxorem habebat. Itaque Ioãnes ac Germani filij exercitum ducentes, Salonas peruenerunt, & quoniam hyems erat, hybernare illic constituerant, primo statim uere Rauennam traiecturi. Per hæc ipsa ferè tempora Lybus à Iustiniano cum classe in Siciliã missus, Syracusas ingressus est, Gothis qui stationẽ in portu habebãt, prohibere ingressum nequaquam ualentibus: sed mox ueritus rerũ necessariarũ defectum, quem suorũ multitudo in urbe obsessa breui tempore inductura uidebat, abire constituit. Itaque paucis post diebus cũ eadem classe Syracusis abiens, Panormũ nauigauit. Inter

Inter hæc Iustinianus mutato proposito, Narsetē eunuchū Italico bello ducē præfecit, & Ioanni scripsit ne in Italiā traijceret, sed Salonis manens, aduentū Narsetis præstolaret. Valebat uero Narses eunuchus multū gratia & potentia apud Iustinianū, unus'que hic imperatoris aulam plurimū gubernabat: Idem, quod maximū est, pecuniarū imperialiū receptor & dispensator, idem consiliorū omnium particeps, & interdum autor: quæ quidē omnia suæ uirtutis merito minora habuisse uidet, quandoquidem uir fuit ad omnia officij munera natus: qui & si militaris disciplinæ peritia magnus est habitus, pietate tamen in religionē christianam excelluit: ea enim fuit religionis ipsius fama, ut Paulus qui ante annos quingentos scripsit, eū dicat fuisse uirū pijssimū, religione catholicū, munificū in pauperes, in restituendis basilicis studiosum, uigilijs & orationibus adeò intentum, ut plura supplicationibus ad deum profusis, quàm armis obtinuerit. Clementia autem, liberalitate, & eximio in subditos sibi populos amore superauit omnes, quibus cōmissa imperia, commissas fuisse administrationes publicas legerimus. Narses igitur suscepto impigre negocio, magnas undique copias parare instituit. In quibus comparandis gratia eius ac potentia plurimum adiuuabat. Erant enim illi permagnæ amicitiæ & clientelæ cum regibus proceribusque Barbarorū. Apparatibus factis, & copijs in Illyrico adesse iussis, ipse ingressus iter, Philippopolim, q̄ est in Thracia peruenit. Sed consistendi ac morandi in ea urbe necessitas sibi incubuit. Hunni siquidē magno exercitu Macedoniā Thraciamque ingressi, cuncta populabantur, ac uias præcluserant: tandē uero cum pars Hunnorū una Thessalonicā, altera Constantinopolim petijsset, profectus inde Narses iter suum prosecutus est. Iam Totilas cognito apparatu hostium, in Italiam redierat, Siciliensi autē bello quatuor ex ducibus suis præfectos reliquerat, ipse quæ opportuna uidebant, per Italiā prouidebat. Vt uero & ipse potentiā suā aduersum Græcos ostentaret, ac uice uersa eos inuaderet, classem magno nauiū longarū numero in Græciā misit, iubens ut quàm maximo fieri posset tumultu cuncta popularentur. Ea classis Corcyrā primo ac proximas insulas diripuit, mox in continentē transgressa per Epirum & Acarnaniam & Ætoliā cuncta incendijs rapinisque fœdauit, maréque obseruans, multa Græcorū nauigia quæ in Italiam Illyricumque nauigabant excepit, totumque id mare infestū & inutile nauigantibus reddidit. Dum hæc per Græciā à Gothis geruntur, Totilas nouo exercitu in Picētes misso, Anconē terra marique obsideri iussit: duces uero præfecti huic expeditioni tres, Scipuarē, & Vlidam, & Gothildum, quibus etiam classem attribuit nauium longarū quadragintaseptē. Obsessa igitur Ancone, ac terra marique oppugnata, maximo in periculo ea ciuitas uersabat. Quamobrē Valerianus, qui Rauennæ præerat, quoniā per seipsum succurrere obsessis desperabat posse, Ioannē Vitaliani, qui Salonis erat, per literas hortatus est, ad opē simul obsessis ferendā. Ioannes uero & si mandatū sibi à Iustiniano fuerat ante Narsetis aduentum in Italiā ne traijceret, tamen in tanto sociorū periculo minime sibi quiescendum ratus, milites è toto exercitu delectos, nauibus decem & octo imposuit, profectus Salonis, Rauennā uersus nauigauit, & nauiganti obuiā processit Valerianus cum duodecim longis nauibus, quàm optime ad pugnā structis. Collocuti inter se duces, & quæ optima factu uidebant, cōmuni consilio decretis, tota simul classe ad hostē nauigarūt: cumque Anconitanæ urbi propinquassent, littori applicuerunt in loco quem Duasum incolæ uocant. Id postquàm senserunt Gothorū duces, & ipsi se ad pugnā comparantes, delectis militibus naues suas compleuerunt, cumque satis structi paratique essent, progressi aliquanto aduersus hostes sese pugnæ obtulerūt. Erant Gothorū naues quadraginta septem, Græcorū autē triginta: duces uero classis Græcorū Ioannes & Valerianus: Gothorū autem Vlidas & Gothildus. Nam Scipuar cum reliquis copijs ad tuenda castra remāserat. Hortati igitur utrique suos, & ad spem uictoriæ militari oratione animis militū accensis, ex cōposito cōflixerūt, statimque ab initio pugna fuit acerrima, obuiam cōcurrentibus proris, & omni nixu sese mutuo inuadētibus, magnis'que utrinque animis res gerebatur. Nec quisque erat in tāto numero segnis, sed & sagittis, & contis, & gladijs, tanque in terrestri certamine pugnabant: procedente uero pugna, Gothorum classis deteriori loco esse cœpit: pugnatores enim quamuis egregij, tamen rerum maritimarū experientiam non habentes, seipsos conturbabant. Naues quibusdam locis simul plures conglobatæ, se mutuo impediebant. Aliæ hoc ipsum uitantes, separatæ à suorum tutela, circumueniebantur ab hostibus. Græcos uero scientia ac disciplina rerū naualium adiuuabat: seruati ordines, nulla conglobatio, nulla extra tutelam suorum separatio conspiciebatur. Itaque, ut par

fuit,tandem superiores pugna Græci fuere:submersæ aliquot Gothorũ naues,cum ipsis pu/
gnatoribus & nautis perierunt.Quod cum uiderent Gothi,fugam demum arripuerũt,de/
cem tantummodo Gothorum naues integræ refugerunt ad littus,cæteræ uel captæ uel sub/
mersæ sunt:uirorum autem & in prælio & in fuga plurima strages fuit.Qui ad terram refu/
gerant Gothi,crematis cõfestim nauibus,ne illis potiretur hostis,in castra redierunt.ibi tre
pidantibus cunctis placuit obsidionem dissoluere:ita propere desertis castris,Auximum se
receperunt.Ioannes & Valerianus cum uictrice classe,summa lætitia & incredibili Anconi
tanorum gaudio portum ingressi,hostiũ castra inuadere properabant,sed deserta reperien
tes,omnem commeatum qui illic erat, in urbem deferri fecerunt.Ipsi autem paucis post die
bus abeuntes,Valerianus Rauennã,Ioannes Salonas reuersi sunt.Hæc pugna uehementer
fregit Gothorũ animos,& quasi fuit initiũ ruinæ eorum.Totilas enim hac perculsus plaga
magnam copiarũ partem ex Sicilia reuocauit.Itaq; Artauades Iustiniani dux,qui Lyberio
successerat,classemq; ab eo susceperat,potentior per Siciliam factus non solũ liberauit obsi
dione socios,uerũetiam Gothos pluribus locis per oppida obsedit.Nec multo post Croto/
niatas longa obsidione Gothorum laborantes,classis Græcorũ insperata superueniẽs libera
uit,ac hostes multa cæde perfregit:fugientiũ Gothorum pars Tarentum petijt,pars proxi/
mum in montẽ se recepit.Quæ quidem superiori cladi adiuncta,multomagis perfregit Go
thorũ animos,præsertim cum de aduentu Narsetis in Italiam,deq; eius apparatibus,multa
crebri rumores circũferrent.Ac defectiones quædã iam tunc fieri cœptæ sunt aduersus To
tilam.Reginaris siquidẽ uir inter Gothos clarus,qui Tarento præerat, & Moras,qui Ache
rusiæ,cum oppidis quæ custodiebant,& cum militibus qui erant in præsidijs,ad partes Iu/
stiniani transierant,& motus quidã in Sardinia aduersus Gothos facti nunciabantur.Cum
hæc esset conditio rerum per Italiam,Narses coactis per hyemẽ copijs,ad iter se cõparauit.
Habebat uero exercitũ tantum,quãtum uix alij simul omnes duces in Italiã hoc bello addu
xerant,pecunijs enim abunde à Iustiniano cõcessis,ipse etiam in erogãdo & largiendo ma/
gnificus,non solũ ex Thracia & Græcia,uerũetiam ex alijs locis copias ingentes cõtraxerat.
Nam & Lõgobardorũ, ut Procopius quinq;,sed ut Paulus & Sigibertus & Guido Rauen
nas scribũt,duodecim millia pugnacissimorũ hominũ accepit.Eos Albuinus eorũ rex con/
cessit,quem in Pannonijs uicto & occiso Commundo,ostẽdimus cõsedisse. Et Erulorũ tria
millia ad eum uenerũt.Hunnorũq; multitudo ingens cõfluxit,odio maxime adducta,quo
gentem ipsam ostẽdimus Ostrogothos persequi cõsueuisse.Præterea Cumades Persa, Ro
manæ militiæ assuetus,cum nõ contẽnenda Persarum manu ad eum se cõtulit,& Assuades
pugnacissimus adolescens cum quingẽtis bellatoribus Gepidarũ gentis. Et Ioannes cogno
mento Fagas,cum Græcorũ Thracumq; exercitu,Ioãnes etiam Vitaliani suum ac filiorum
Germani exercitum,quem Rauennæ habebant,illi cõiunxerant. Has igitur copias habens
Narses, ut primũ aduentare uer cœpit,ex Illyrico mouens per Dalmatiã & Liburniã,circui
to maris sinu,in Italiam transijt.Primoq; ingressu ad Aquileiã constitit.Duæ erant uiæ,qua
rum altera illi proficiscendũ erat,una secus Adriaticũ mare,altera per mediterraneã regio/
nem,sed utraq; maximas habebat difficultates. Nam secus mare Medoacus primo,dehinc
Atesis & Tartarus amnes stagna faciunt, quæ pluribus fossis in mare egeruntur:& Padus
pluribus ostijs in mare defluens,multis in locis interrumpit iter,locaq; omnia à Veronensi
agro,in Rauennæ urbis mœnia,secundũ Padi ripam sunt impedita ac palustria,ut sine ma
xima difficultate exercitus traduci nõ possint.A` mediterranea uero regione, quæ altera re/
linquebatur Narseti uia,Taruisium Totilas paternæ hæreditatis ciuitatẽ,& quæq; ad Ve/
ronam pertinent,præsidijs obtinebat.à Verona autẽ ad paludes,quas diximus,itinera Ra/
uennam usq; impedire Atesis fluuius campos millia passuum uiginti interscindit: estq; is
fluuius adeo præaltus,aquis ripisq; munitus,ut raro possit uado transiri,& pauci milites in
aduersa pugnantes ripa, magnas ualeant copias transitu arcere:quanquã ultra Atesim itu/
ros ad ripam Padi,quæ est è regione Bryxilli,Mincium offendit,qui magnam potest prohi
bentibus opem munitionẽq; afferre.Istis etiã superatis amnibus maior est reliqua transmit
tendi Padi difficultas,in quo paucissimi lembi magnũ exercitũ ratibus nauibus ue traijci fa
ciliter prohiberẽt.Postquàm itaq; Totilas de magnis apparatibus,deq; aduẽtu Narsetis in
Italiam habuit compertũ,eas difficultates de quibus diximus sibi notissimas cõsiderans,ex
Picẽtibus mouit.Et Papiam ueniens,haudquaquã magnas adduxit copias, quarũ partem

Teiæ

Teiæ attribuit, quem unum haberet tunc gens Gothorũ præstantissimũ ducem. Misit uero eum Veronã, ut Narsetem transitu Atesis prohiberet: aut si uiribus transisset, ponè sequens quocunq; uaderet à tergo premeret: nequaq; enim diffidebat Totilas quin Narsete Atesis & Padi transitu prohibito, ipse cæterã Italiã retineret. Hæc Narseti cum essent apud Aquileiam nunciata, Lõgobardos, quorum uirtuti & fidei plurimum fideret, aduersus Totilam Teiamq; mittere statuit. Vnde quod supra diximus, duodecim potius milia, sicut Paulus Singibertus & Guido scribunt, quàm quatuor, sicut asserit Procopius: Hi Lõgobardorum equites fuisse debuerunt: nec tamen mirandũ uidetur, si in numero errauit Procopius, quẽ Totilã Teiamq; uenisse in Galliam Cisalpinam, & Longobardos contrà fuisse missos uidemus ignorasse: quod quidem accidere potuit, quia nõ interfuit, qui cum Belisario in Constantinopolim nauigauerat. Et non ex Paulo solum historiæ Longobardorũ scriptore, sed pluribus ex aliis scriptoribus, celebre est facinus, quod Longobardi in Totilã Gothosq; ediderunt, cuius narrationi manũ euestigio apponemus. Ratio autem qua adductus fuit Narses, ut Longobardos per mediterranea mitteret, hæc fuit: Ea tempestate in qua hæc gesta sunt, omnia ad Padi ripam, quæ pertinet ad Venetos exposita adusque Mincij amnis ostium, quo Benacum in Padum exonerat, Rauennatis agri erant. Nec habebat ea ripa tũc oppidum aliquod, aut castellũ. In altera uero ripa Rauẽnam inter & Placentiam urbes, unicum erat oppidum Bryxillum, cuius oppidani omnibus in motibus, quos tot tantosq; Italiam post Romanorum imperij inclinationem agitasse ostendimus, semper in Rauennatũ partibus mansere: unde quicquid à Bryxillo Rauennam usq; habet ea Padi ripa, fuit etiam Rauennatum. In mediterraneis uero eius regionis Tannetũ oppidũ uetustum, haudquaq; longe à Pado Bryxilloq; distans, semper cum Bryxillo fidem Rauennatibus seruauit: estq; id oppidũ nunc Regijlepidi ciuitatis uicus. Eas regionis conditiones intelligens à Venetis Rauennatibusq; Narses Longobardos iussit Bryxillum Tannetumq; accedere, & Totilã distinere, ut illo absente urbem Romã cæterasq; Italiæ ciuitates facilius recipere posset. Profecti ab Aquileia Longobardi, nullo prohibiti impedimento, ad Atesim peruenerunt. Erat autem tunc Iulius mensis, quandoquidẽ Agnellus in uita Vrsicini Rauennæ episcopi scribit, Narsetem mense Iulio & quinta feria Rauennã cum maximo exercitu ingressum fuisse. Quare Longobardis tunc facile fuit uado aut ponte facto, Atesim transmittere: exinde Tartarum & Mincium, qui amnes per æstatis sydus parum aquis tument, transgressi nullo prohibente, ad padi ripam eregione Bryxilli peruenerunt. Nam Teias paucitati copiarum suarum diffisus, nõ est ausus congredi Longobardis. Mantuæ uero & Cremonæ nulli erant, qui tantum equitatum hostiũ prohibere transitu potuissent. Traducti Padum Lõgobardi, apud Bryxillum statiua posuerunt. Interea Narses uiã per littus Adriatici maris elegit, quoniã illa erat breuior Rauennã ituro, apud quã urbem omnes belli apparatus struere constituerat. Hanc autem uiã ab Aquileia Rauennã eas paludũ fossarumq; & ostiorũ Padi difficultates quo emensus sit modo Narses, quibus superauerit adminiculis, nobis est ad rei gestæ ueritatẽ certius exponendum, q utraq; habet Procopij translatio. Procopius quidẽ ita, Venetiæ in qua prouincia Aquileia & Verona & paludes existunt, posuit nomen, ut omnia quæ illic contigerunt Narseti, ad ipsam prouinciã referat translator. Sed nos honore suo carere non patiemur, conditã tunc recens inter stagna Venetã ciuitatẽ. In ipsa ẽm, quã satis constat nullã hucusq; passam uim hostilem, nulla facile inuenitur ædes sacra, cuius conditoris nomen, cuiusq; temporis & impensæ, certa non extat memoria annalibus libris, aut singularũ ædium priuilegijs contenta. Scimus aũt beati Theodori martyris ædiculã, quam sancti Marci tẽplo postea comprensam uidemus, Narsetis eunuchi iussu sumptibusq; exædificatã: pariterq; cõstat sanctorum Mennæ & Geminiani episcopi sacellũ, quod in capite Brolij cernitur, eiusdem Narsetis impensa factũ fuisse. Quas quidem ecclesias monumẽta dicunt Narsetem patriciũ Iustiniani imperatoris cubiculariũ, ex Gothorũ manubijs posuisse. Nisi ergo & nouã urbem perlustrasset Narses, & Venetorum in stagnis habitantiũ nauigio adiutus fuisset, eam sacrarũ ædium impensam fecisset in urbe Rauenna tum florentissima, aut in Aquileia, quam habemus compertum fuisse ab ipso, aut dũ Italiã administraret, iussu suo primũ instauratã, posteaq; ab Atila Hunnorũ rege fuerat destructa. Profectus est ergo Narses per Filistinã Clodianamq; fossas, per Padi ac Capresiæ, quæ nunc magna Vacha dicitur ostia, & pontes fecit è nauibus, ubicunq; flumina & aquæ interrumpebant. Cum Ra-

uennæ applícuiſſet Narſes, Valerianus & Iuſtinus duces, qui in præſidio ibi erant, cum ſuis
copijs ſeſe illi cōiunxerunt. Erant uero per Italiā ueterani milites permulti, quibus ſtipendia
multi temporis debebātur, & ob hoc infenſis mētibus expeditiones obibant. His omnibus
Narſes ſtipendia perſoluit, animosq́ illorum ſanauit. Qui itaq; ducis iſtius apparatū belli,
priusq́ ab imperatore proficiſceretur factum cōſiderabit, intelliget nequaq́ eſſe credēdum,
id quod ſupra ex Procopij translatione dicebatur: illum quinq; millia habentem ueniſſe in
Italiam, ut ſub Beliſario, aut illi par bello Gothico intereſſet. Cōmoratus Rauennæ dies no/
uem Narſes, poſtq́ exercitū ſatis recreauerat, inde mouens Romā petere cōtendit. Vſdria/
las per id temporis Arimino præerat, uir inter Gothos bello inſignis. Is cum in agrū Arimi
nenſem prima Narſetis agmina perueniſſent, tranſitū eorum impedire conabatur. Amnis
enim qui præterfluit Ariminum imbribus creuerat. Pons uero ſuper eo amne ita ſub ipſo
oppido conſiſtit, ut faciliter impediatur. Egreſſus igitur Arimino Vſdrialas cū ex ulteriori
ripa repugnaret, nōnulliq́ iam flumē tranſiſſent, pugna non longe à mœnibus oppidi com
mittitur. In qua Herulorum quidam eques, cominus pugnans Vſdrialam occidit, militesq́
eius morte ducis conterriti, in oppidū trepidi refugerunt. Caput Vſdrialæ ad Narſetem eſt
relatum. Narſes uero lætatus augurio, quod primo cōgreſſu princeps aduerſarius à ſuis in/
terfectus eſſet, ſpe bona plenus iter conficiebat. Licet enim Arimini capiendi certiſſima fa/
cultas adeſſet, tamē circa id cōmorari noluit, ne tantas copias in obſidione unius oppidi di
ſtineret. Itaq; Ariminū prætergreſſus, iter ſuum profectus eſt. At Lōgobardi ſtatiua apud
Bryxillum habentes, multas interea ex Parmenſibus Placētinisq́ abegerant prædas, multa
commiſerant incēdia. Quare Totilas copijs undiq; ex Tranſpadanis raptim contractis, in
Longobardos ducere perrexit: adeoq́ feſtinauit, ut accerſitus ex Verona Teias, non prius
Ticiniū amnem attigerit quàm fuerit debellatum. Fuit uero Totilas ſciens in ferociſſimam
gentem & maiorem ſuo paratioremq́ equitatum habētem, qui tamen hoſtis peditatu eſſet
inferior. Id cum intelligerent futurum Longobardi, nequaq́ prælium detrectauerūt, ſed co
pijs eductis, & oppidanis maximo cum populo adeſſe iuſſis, pugnādi copiam fecere. Ferūt
Totilam quod extremo uitæ tēpore multis ſæpe præſtantiſſimis euenit ducibus, nunquam
melius ſtruxiſſe aciem, nūquam attentiori oculo, quid hoſtis, quid'ue ſuus ageret mi.es cir/
cūſpexiſſe, nunquam deniq; fortius, nunquā prudētius dimicaſſe. Sed erat illi certamē cum
militū robore gentis Longobardorū, quæ cum ſub alijs ducibus, tum maxime ſub Alboino
rege, maximis erat innutrita bellis, & cæteram barbariem Hiſtri ripas undiq; incolentē, per
multa tempora ſuperauerat. Prælij uero iſtius, qua forma, quo'ue modo geſtum fuerit, non
ſcribit Paulus, ſed Totilam tantūmodo dicit à Longobardis Narſeti militantibus interfe/
ctum, omnesq́ Gothorum copias ad internecionē cæſas fuiſſe. Guido autem Rauennas ſa/
cerdos, quē in hac Narſetis hiſtoria maxime ſumus ſecuti, Totilā itē à Lōgobardis interfe/
ctum, eiusq́ copias fuiſſe deletas dicit. Sed ita Bryxilli & Tanneti oppidorū nomina impli
cat, ut ſatis contuliſſe ad Bryxillum utrāq; gentē ſigna & pari promptitudine dimicandi co
piam feciſſe intelligā: ſed utrum eadem die, eodemq́ loco fuerit debellatū, ambigere cogar:
tanta erat eius ſeculi ineptia ruſticitasq́ ſcriptorū. Siue igitur ad Tannetū, ſiue ad Bryxillū,
inferior prælio Totilas, ac omnino ſuperatus, occiditur: & qui ex ſuo exercitu cædi ſuperfue
rant, Padum amnem tranſgreſſi, Papiæ ac circū ea loca primū de fuga ſubſtitere. Secūdum
hoc prælium ſcribit Paulus, Totila occiſo, Gothisq́ ad internecionē cæſis, Longobardos
multis honoratos muneribus ad propria remeaſſe. Illud idē paucioribus penè uerbis habet
Guido, & alij omnes, qui poſteriores tempore ſcripſerūt, quos omnes uidemus cauſas præ/
terire, quibus adducti Narſes & Lōgobardi, aut ille permiſerit, aut hi uoluerint inchoatā ui
ctoriā intermittere. Neq; enim qd' ſcribit Paulus, ad internecionē cæſi ſunt Gothi, ſed apud
Papiā colligētes, Teiā regē creauerūt, cuius regis opera facti ſūt belli apparatus, quos Nar/
ſetē oportuit formidare. Nā uicinos ſibi Bucelinū, Amigū, ac Lothariū duces Burgūdionū
ac Francorū, idē Teias rex in huius belli ſocios aſciuit, erantq́ duces, quos diximus relictos
fuiſſe à Theodebaldo rege in Liguſtinis Alpibusq́ & ꝓuincia Narbonēſi. Itaq; tranſgreſſi
Apēninū duces ipſi, maximasq́ adducētes copias ad Claſtidiū cōſedere, quod eſt agri Pa
pienſis oppidū Pado uicinū, quò intelligebāt cōmeatus facile ad eos undiq; cōportari. Tei
as autem ꝙprimū rex declaratus fuit, theſauros quos Totilas Papiæ cōgeſſerat, ſuſcepit: ac
magna diligētia & rerū gerendarū experiētia, uires ad primā Gothorū potentiā reparauit.
Nunciata

Nunciata est Narseti Totilæ mors cũ oppidũ Loceolim oppugnaret. Fuit uero id oppidũ, ubi nũc pons est Luceolis dictus, Cantiano oppido ꝓximus, Vrbinũ inter & Eugubiũ ciuitates in uetustissima olim Flãminia uia. Eo potitus oppido Narses quinis ꝓfectus castris Narniã obsedit, qua dedentibus ciuibus recepta, apud eã paucos desedit dies, ut priusquam Romã iret, ciuitates & oppida quæ in potestatẽ uenerãt ordinaret, ꝓuideretq; ijs quæ Gothorũ præsidijs defensata, post terga remanebãt. Spoletinis aũt in primis milites concessit, qui præsidio sibi forẽt, donec eorũ mœnia à Gothis euersa reficerent. Misit quoq; Filimontẽ & Ioãnẽ Vitaliani in Hetruriã, q deditionẽ fieri postularẽt, & eam regionẽ præsidio obtinerent. Erant Perusiæ duo præfecti militũ Meligadius & Vlithus, hi dissidentes inter se plurimũ differebãt. Meligadius eñ urbẽ dedere cupiebat. Vlithus uero cõscius ꝓditionis & cædis quã dudũ Cypriani effecerat repugnabat, pœnã meritã reformidans. Ita seditione orta, Vlithus interficit̃, Perusiáq; à Meligadio Narseti tradit̃. Qui post hæc Romam profectus, eam obsedit. Sed ad primũ eius obsidionis tẽpus molestissimus ad eum nũcius est allatus, de belli societate à Burgundionibus & Francis cũ Gothis inita, & copijs quas Teias rex supra opinionẽ omniũ reparauerat. Quare in maximas adductus erat difficultates, maioráq; impẽdere illi uidebant̃ belli onera, q̃ qbus resistere potuisset: nisi forte & sua ferẽte fortuna, eodẽ tẽpore noua esset nactus auxilia. Sisualdus eñ rex Brentorũ pactione postulata, regni post Gothorũ excidiũ propagandi societatẽ belli obtulit Narseti. Erat uero is Sisualdus ex stirpe Erulorum, quos occiso in Rauẽna Odoacre ostendimus à Theoderico rege in Alpiũ Apẽniníq; sinu intimo apud Augustã prætoriã intra Taurinos Eporedienſesq; fuisse locatos, rege ipsis dato quẽ idẽ Theodericus & generũ sibi effecit, & in filiũ adoptauit. Iecit aũt cũ Sisualdo petita fœdera Narses, & Valerianũ, qui Rauẽnæ præerat cũ suis copijs mittens iussit ut circa Tannetũ Bryxillũq; cõsistens Gothos distineret, ne in Hetruriã aut Rauennã uersus in Italiã penetrarẽt. Quinetiã Romanæ urbis obsidionẽ intelligẽs multo minoribus copijs q̃ ipse adduxerat indigere Gothos, pluribus in locis agitare cõstituit. Et Ioãnis Fagæ copijs quas ex Græcia Thraciáq; adduxerat, aliquot addens turmas, ipsum ducem iussit ea qua aduenerat uia Ariminũ redire, ut eius oppidi uel obsidiõe uel uiribus potiret̃. Cumadẽ uero Persam Spoletũ misit, ut Spoletinorũ ductu auxilioq; fretus Picenũ ingrederetur: & si Gothos inferiores copijs esse intelligeret, castra faciens urbiũ oppidorum'ue eius regionis receptioni intenderet. Si uero per nimias hostiũ uires apertis nequiret campis metari, cõferret se Anconẽ. Ex qua urbe agitatos Picentes arbitrabat̃ ad deditionẽ facile tutoq; cõpelli. Vrbis aũt Romæ quã interea Narses obsidebat, hæc erat cõditio. Ciues supioribus calamitatibus afflicti nõ admodũ multi in urbe uersabant̃. Solitudo nõnullas uias totas habebat, ædificia pluribus in locis collapsa aut cremata cernebant̃: neq; enim Totilas reparationi suffecerat, præsertim ciuibus exinanitis ac maxima ex parte deletis. Itaq; Gothi magnitudinẽ urbis tueri posse diffisi, locũ elegerant nõ magnũ iuxta pontẽ Traiani, quẽ egregie fossa ualloq; munitũ ad cætera mœnia coniunxerant, congestisq; in eũ locũ rebus suis illo pro arce ac præsidio utebant̃. Nec tamen custodiã urbis deseruerant, sed eam quantũ poterant tuebantur. Narses igit̃ cũ expugnare urbẽ statuisset, pluribus simul locis mœnia aggressus est. Cõcurrentes uero ad ea loca Gothi de mœnibus repugnabãt. Dũ ista fiunt ac gerunt̃, milites quidã Narsetis remotiora petentes loca, cũ ibi solitudo esset scalis mœnia cõscenderũt: inde clamor fact⁹ captã urbẽ ostendit. Gothíq; omissa defensione, alij Portuẽsem urbẽ fuga petierũt: alij ad sepulchrũ Adriani in arcẽ se receperũt. Per hũc modũ Narses Roma potitus est. Arcẽ uero tũc obsessam haud multo post tẽpore pactione recepit. Erãt in Cãpania nonnulli patricij generis, quos ꝓpter maiorũ autoritatẽ & gratiã Totilas in urbẽ redire nõ passus fuerat: alij p̃terea ex senatorio ordine, quos ut suspectos Gothi eò miserant. Hos oẽs cũ filijs & agnatis eorũ Gothi interfecerunt. Trecẽtos insuper adolescentes Romanos Totilas quasi milites delegerat, re aũt uera obsides eduxerat, ac trans Padũ in expeditionẽ miserat, q omnes postq̃ Roma in potestatẽ Narsetis deuenit, à Gothis interfecti sunt. Per idẽ tẽpus Tagnaris, q Tarẽto præerat, cũ Teiã factũ regẽ Francosq; & Burgundiones in societatẽ uenisse audisset, pœnitẽtia ductus, q ad partes Iustiniani trãsisset, ad Gothos redire statuit. Vt uero suos reciperet obsides, hæc machinatus fuit. Ad Machuriũ Hydrunti præfectũ misit, & auxiliũ poposcit aduersus Gothorũ copias quas cõtra se uenturas cognouisse simulauit. Machurius autem nihil fraudis suspicatus, quinquaginta milites ad eum Tarentum misit,

quos Tagnaris statim in carcerē coniecit, & Machurio scripsit, si milites suos uelit obsides eius reddat, quos penes se sub custodia retinebat. Hoc audiens Machurius, cōturbatus est, paucisq; militibus in præsidio Hydrunti relictis, ipse cum cæteris copijs aduersus Tagnaridem est profectus. Tagnaris uero nihil moratus, milites quos acceperat omnes occidit. Egressusq; Tarento aduersus Machuriū, prælio cōmisso superatur, multisq; suorū amissis, in fugā conijcitur. Qui cum Tarētum redire nequiret, omnibus uijs præclusis, Acherusiam se recepit. Narses inter hæc Portum missis eò copijs obsedit, ac tandē recepit. Post hæc Centumcellas eodem modo aggressus, in potestatem reduxit. In Gallia autem Cisalpina res per id tempus aliter se habebāt, quàm proposita nobis ex Procopio historia habeat. Vnde eam omnino linquimus. Nam præter omissam Totilæ mortē, præter errorem Francorum, quos asserit noluisse huic bello Italico se immiscere, nimis cito finem imponit bello, supprimens aut forte minus notos habens motus maximos, quibus citerior Gallia Transpadana post mortem Totilæ fuit agitata: qui quidem motus per duos annos, quibus Teia regnauit, & postea per Sisualdi rebellionem magis Narsetem quàm uniuersæ Italiæ & eius insularū receptio agitauerunt. Itaq; dum Narses oppida Romā urbē circumstantia recipit, Bucelinus, Amingus, & Lotharius Theodebaldi regis duces pecunijs à Teia abunde adiuti, Bryxillū obsidere statuerunt. Sed audientes Valerianū ex Bononia ubi copias contraxerat mouisse, ut Tannetum Bryxillumq; tueretur, se apud Placentiā continuerunt. Per eos etiam dies reuersi sunt Sisualdi Brentorum regis oratores, quos miserat ad Narsetem. Isq; Sisualdus rex postquam intellexit fœdera ad uotum esse constituta in bellū Gothicum exarsit. Ad id nāq; animos sibi fecisse uidetur nō propria magis potentia quàm hostium in illa regione debilitas, & eius gerendi belli maxima opportunitas. Siquidem ea, quæ Heruli mutato nomine Brentos se dicentes, in eo angulo Alpium & Apennini possidebant, grumosa sunt, & multis riuis torrentibusq; inuicē intercisa: qui quidē torrentes sunt ad triginta amnem Tanarum facientes: nec ulla esse posset ab inferioribus ueniens tam magna potentia, quam regionis illius incolæ formidarent. Ab Alpibus uero & Apēnino, unde uis facile inferri posset, tutum se uidebat Sisualdus, postquam Theodebaldi duces omnem secum traxerant iuuentutem. Sisualdus itaque suis arma raptim capere iussis, in subiectos Eporedienses Taurinosq; & omnem eam regionem late impetū fecit. Erant uero in agris omnia sicut in pace & locis nullam omnino hostilem uim formidātibus ad manum exposita, & nedum castella ac oppida tenebant præsidijs, uel aliqua seruabantur custodia: sed urbes ipsæ portas die noctúq; apertas habebāt, quod multos ante annos nullū ea regio belli motum, nullū experta erat tumultum, cuius causa Gothi præsidia imponere ac custodiæ curam habere uoluissent. Fecit ergo Sisualdus prædā, quantam sui aut uoluerunt capere, aut abducere potuerunt. Id cum Teiæ esset renunciatum, magno cum apparatu eò ducere constituerat, cum nouæ sunt obortæ difficultates, propter quas in uaria consilia, uariasq; sententias pendere cœpit. Ioannē nāq; Fagam copijs Ariminum ductis eam premere urbem, & pariter Cumadem Persam omnia in Picentibus tumultu implesse nunciatū est. Quare Teias nō Gothorū modo, sed Theodebaldi regis copiarū ducibus in consilium uocatis aperuit, quāta undiq; immineret belli moles, consulēs singulos quomodo tot difficultatibus censerent prouidendū: fuitq; plurimorū sententia, omnibus locis simul subueniendum fore: in quam maxime sententiam Teias sese facile duci dixit Narsetis hostis sui exemplo, qui nullo loco integer castra habeat, sed partitis multifariam copijs uexet omnes Italiæ regiones. Placuit itaq; Francos ac Burgundiones trans Padum gerere bellum aduersus Sisualdum, Teiam uero uero cæteram tuentem Italiam ducere in Narsetem. Destinauit autem animo Teias primū omnium Arimino subuenire, quod consilium suos cælauit omnes, etiam quibus occulta quæq; consueuerat aperire: timebat enim ne si emanasset, Valerianus ex Tanneto aut Bononia obuians resisteret. Hinc simulata in Hetruriam profectione tanquam iturus Lucam, in qua ciuitate copias habebāt Filimunti & Ioanni Vitaliani oppositas, summa tenuit Apennini iuga, ad ea usq; loca quæ Bardonis Alpem Paulus alijq; appellant, quæ loca ex eius descensu exercitus Lucēsem inter & Parmensem agrū esse conijcimus. Nā cum ex ipso Bardonis iugo in subiecta Macræ amnis fluenta descendere, qui anteriori præerāt agmini occœpissent, flexit in sinistrā Teias, & iter eius diei properanter emensus ad Rhenū Bononiensem primis constitit castris. Erat tunc Tanneti Valerianus, & Teiam audiens in Hetruriam ducere, fertur risisse hominis imprudenļ

imprudentiā, qui tantū exercitū in retia duceret. Nouerat enim Filimuntē & Ioannē Vitaliani in Hetruria esse, quibus facile foret Gothos, si illàc transirent opprimere. At uero Gothos apud Bononiam esse audiēs Tertius, ac prope insaniens cum copijs aduolauit. Sed & Teias interea id futurū ratus tanta celeritate iter confecerat, ut prius ipse Arimino q̃ Valerianus Bononiæ applicuerit. Nec tamen Fagas, quem diximus Ariminum possedisse, incommodum accepit, qui de Gothorum & noui eorum regis aduentu certior factus obsidione ilico soluta recessit in montes. Teias cum paucis Ariminum ingressus, exercitum ad Pusam torrentem reliquit: distat autem is torrens pariter ab Arimino & Cæsena. Et Ioānes Fagas ne hostes ad inuadendū aliquam nancisci possent occasionē, castra per montes sæpe mutabat, maxime in animo habens, si quà posset ingredi Cæsenā, ut id oppidū simul & copias cōseruaret. Id cum intellexisset Teias, retro mouit copias: & castra admouens Cæsenæ id oppidum recipere est adnisus. Inchoabant tunc brumæ tempora, & pauculos dies in quibus ducere in Picentes potuit Teias infelici rebus suis consilio partim in Arimino, partim ad Cæsenæ oppugnationem consumpsit. Nanq; priusq̃ machinas aduersus Cæsenam excitare, aut alios oppugnationi necessarios apparatus posset facere, nix quantā indigenæ multos ante annos nō uiderant cecidit, quæ diutissime pressit terram, ut Gothorum exercitus equos culmis calamisq; tectorū sustentare cogerentur, pabulo ubiq; niuibus obruto: & Faga qui Rauennam se contulerat, Valerianoq; prohibentibus, ne longe nimis accederēt pabulatum. Dumq; ea obsessus impeditusq; niue Teias apud Cæsenam hæreret, Cumades Persa maximam Picentum partem ad Iustiniani partes redire compulit. Vere aūt exorto, Teias Cæsenæ obsidionē sponte dissoluit, & Ariminum delatus per ea loca exercitum reparare curauit, equi enim partim fame interierant frigoreq;, partim qui superfuerant inutiles facti erant. Quamobrē æstas iam media erat priusq̃ Teias duceret in Picentes. Fecit autem prima ad Cingulum castra, quo oppido ob aquæ defectū potitus obsedit Septempedates, quod oppidum nunc uidetur esse sanctum Seuerinum. Sed post parum potiri posse desperans flexit in Ricinates campestre oppidum, sed Cumadis præsidio firmissimum: quod uero id oppidum medium est, & fermè centrum Piceni obtinet, suntq; circa parum distantia pleraq; oppida, ad illud diutius sedit Teias: priusq; q̃ eo potiri posset, nonnulla ad eum ex circūstantibus defecere. Interea Narses tam diuturnā ab hoste quietē nactus omnes Cāpaniæ ciuitates præter Cumas, multasq; in Lucanis, nonnullas in Brutijs per duces suos receperat. Ipse cū satis pro tempore cæteris belli opportunitatibus factū esse intelligēs Romæ manebat, eiusq; reparationi atq; frequentationi prouidere curabat. Captæ fuerāt qbusdā in Campaniæ oppidis Gothorū nobiles aliquot fœminæ, quarū una Totilæ quondā amica rē prius Narseti incognitā indicauit, Totilā dum uiueret, pecunias partim Papiæ cōgregasse, partim Cumis in arcē seposuisse, quamobrē Totilæ frater eidē arci per id etiā tēporis præsidebat. Id cum intellexisset Narses, ilico misit qui Cumas cū parte exercitus obsiderent. Sed eo in tēpore in citeriori Gallia Sisualdus Brentorū rex priusq̃ aliquæ hostiū copię aduersū se mitterent, Eporediā cepit urbē in regiōe primariā. Taurinū uero prima belli æstate & ea quæ secuta est hyeme cū obsedisset, capere nequiuit, q͏ ualido cinctæ muro urbis & loci natura munitissimæ populus inerat frequentissimus, qui odio magis Erulorū q̃ Gothorū amore & beneuolentia egregie resistebat. At Theodebaldi regis Metensium duces nihil magis quàm prædā quærentes, æstatis hyemisq; eius belli primæ tēporibus, prædandis quæ circa Padum sunt nō Iustiniani magis quàm Gothorum iurisdictionis, uacauerunt. Aestate aūt quæ est secuta, duces ipsi occultā cum Sisualdo rege pactionem inierunt. Violauitq; utraq; barbaries prima fœdera, quæ Sisualdus cum Narsete, Bucelinusq;, Amingus & Lotharius cum Teia rege solenniter constituerant: partiti uero sunt inter se uniuersam Transpadanæ Italiæ regionem: Franci quidem non ut ciuitates dominio possessuri, sed prædam ex subiectis sese fidei permittentibus abducturi. Sisualdus autem finitima sibi subijcere est adnisus. Sicque Bucelinus Paduam, Taruisium, Aquileiam, & omnem peruagatus Liburniam maiora populis sub amicitiæ nomine, quàm si hostis apertus fuisset, intulit damna. Et demum ad Caprariam delatus insulam, oppidum in ea conditum diripuit atque incendit: in ea nanq; insula Iustinus senior, à quo Iustinianum nepotem ostendimus imperatorem creatum fuisse, optimates Histriæ locauit, Barbarorum impetum declinantes, & oppidum ex suo nomine Iustinopolim appellauit: quod ætate nostra, prout multos ante annos

caput

caput Hiſtriæ eſt uocatum. Amingus, Vincentia, Verona, Mantua, Brixia, & Bergomo in
ſuam partem retẽtis, ipſas urbes propè hoſtiliter eſt prædatus. Tertio duci Leothario attri/
butum fuit tanꝗ ſi Siſualdo fuiſſet oppoſitus, quicquid Padum inter & Abduã fluuiũ per/
tinet ad Taurinos: qua etiã in parte uidentur fuiſſe omnia quæ Papienſem inter agrum &
Siſualdi oppida erant ſita: ipſeq; Leotharius nequaq; minora ꝗ alij duces edidit rapinarũ
ſcelerum'q; facinora. Teiã interim dum in Piceno lente uictoriã exercet, Cumas obſideri
certior eſt factus. Quare pecuniarũ quæ in illa erãt arce ſtimulis actus, ijs qui obſidebantur
ferre opẽ ſtatuit, profectus per Pelignos Marſosq; & Samnites in Apuliã peruenit. Ea ẽm
uia longior, alioquin cõmodior fuit, ꝙ ſaltus Caſinenſem Venafrinum'q; & Eſernienſẽ Nar
ſes præſidijs cõmouiſſet. Poſtq; uero de Teiæ aduẽtu Narſes intellexit, Ioannẽ Vitaliani cũ
parte exercitus ex Hetruria reuocauit, Filimuntẽq; reliquit, ut Gothis reſiſteret, quos audi/
uerat apud Lucã copias congregare. Ipſe uero cũ multis copijs profectus cõtulit ſe in Cam
paniã: nec tamen adeò potuit Narſes ꝓperare, quin Teias prius Nuceriã obſediſſet, & op/
pidanis dedẽtibus recepiſſet: quanq; nõ erat in partibus Iuſtiniani Nuceria, ſed proſpicien
tes periculis ciues, nec Gothorum habebant præſidia nec Narſetis. Qui Narſes exiſtimans,
quantũ alterutrã in partẽ habent momenti primæ rebelliones eiuſmodi in bellis, quorũ du/
ces & uirtutis & uiriũ opinione ſunt pares, ad Teiã ducere ſtatuit, certiſſimo propoſito de/
certandi. Nec alterius etiã erat propoſiti Teias, qui Nuceria potitus, & ipſe in Campaniam
ducere ſtatuerat, cum Narſetẽ adeſſe fuit ab exploratoribus nunciatũ. Narſes nanq; montẽ
qui Campaniã ab Apulia diſterminat præmiſſis turmis occupauerat, & in Nuceriã ducere
properabat. Quantũ uero pares erant & copijs & uirtute duces, tantundẽ alterutrum time
bant. Hinc Teias obſideri timens, Nuceria educẽs ad proximũ amnẽ cõſedit: quo in tẽpore
ad eundẽ deſcẽdes amnẽ Narſes, caſtra ocyus cõmuniuit. Sicq; utraq; caſtra Tãtilo fluuio
ſunt dirẽpta. Sed erat hoc ſolo ſuperior Teias, quod pontẽ q unicus fluuiũ iungebat, occu/
patũ ualido præſidio cõmuniuit. Hincq; cũ placeret educere in aciẽ & pugnãdi copiã face/
re, atq; etiã ſubitò impetere potuiſſet, quibus Narſes opportunitatibus omnino priuabat:
erat tamen alia ratione inferior Teias, quod oẽs illi cõmeatus mari adducti, Sipontino in
portu tenebantur, & inde Nuceriam triginta fermè paſſuũ milia portabant: & licet quando
caſtra loco ſunt facta, uer propemodũ eſſet exactũ, uel potius inchoata æſtas, aliquando ta
men à frumento cæteris'q; cõmeatibus in ſuo exercitu laboratũ eſt, procellis forte præter lit
toris tempeſtatis'q; conſuetudinẽ mare tenentibus impeditũ, ut niſi frumẽta in agris quod
ſoli & regionis fert natura, tunc matureſcere occœpiſſent, ſibi fuerit recedendum. Accidit'q;
æſtate iam plane inchoata, claſſis illius partem dum accipiendis ex Salentinis Calabris'q;
commeatibus, it redit'q; frequens, uiolento agitante uento, portum petere Brunduſinũ, ubi
fide publica decepti, gubernatores in uincula ſunt coniecti. Brunduſini enim cum nec ab im
peratore defeciſſent, nec ſatis plenã illi obedientiã præſtitiſſent, uiſis ijs quæ proſpere Nar/
ſes in Italia gereret, per eam gubernatorũ claſſis Gothorũ deceptionem cum Imperatore in
gratiam redire quæſiuerũt, tunc'q; claſſis quicquid erat reliquiarũ breui diſſipatũ, nullo poſt
hac Gothis uſui fuit. Quod cũ intellexiſſet Teias, ueritus eſt ne Narſes parte exercitus ultra
amnẽ ponte facto, aut nauibus tranſportata pabulatione frumentationéq; ſuũ prohiberet
exercitum. Eáq; ratione ſtatuit ſibi prælio decernendũ. Nã præter eam, de qua diximus, ne/
ceſſitatẽ adductus erat in nõ uanã, ut ſibi uiſum erat, uictoriæ ſpem, quod duobus in men/
ſibus, quot ad eum amnẽ erat ſeſſum, leuia aliquot prælia & ſingularia fuerant certamina. In
quibus miles Gothus aliquando ſuperior erat factus audacior. Ex ripis etiã fluuij quæ par/
uo diſtabant ſpatio, quoties ſagittis, quod frequenter fiebat, certabatur, Gothus ad id natus
nutritus'q; multo plura ꝗ ipſe acciperet uulnera inferebat. Ea igi? ſpe fretus Teias educere
trans pontẽ exercitũ, & pugnandi copiam facere cõſtituit, atq; aliquoties incœpit. Sed ilico
Narſes tanta celeritate atq; animorũ ſui exercitus alacritate copiã pugnandi & ipſe fecit, ut
ſemper Gothus paueſcens territus'q; abſtinuerit. Interea incœperant frumenta proximis
in agris deficere, & longius ire frumentatũ, nec pauci poterant, Narſete multa in regione op
pida tenente, quibus præſidia inerant paucos hoſtiũ palantes faciliter confectura: nec mul/
tos caſtris frumentatũ emittere audebat Teias, cui hoſtis propinquus, ac propè contiguus
continuo imminebat. In eam adducti difficultatẽ Gothi, caſtra retro mouere in cõſilio deli/
berant, nec tamen amnẽ deſeruere, ſed ad eius ripã profecti, in montẽ proximũ receſſerunt.
Eſt uero

Est uero is mons arduus, difficilisq; ascensu. Occupato mõtis uertice Gothi ab hoste quidẽ tutissimi erant: sed post parum solito magis cõmeatuum penuria laborarunt, tantis copijs, quantæ illis inerant castris, omnia ubi consisterent paruo in tempore consumentibus. Secutus autem ilico fuerat Narses, & castris ad montis radices metatis, si hostẽ armis deturbare nequiret, rerum penuria conficere est aggressus: summa nanq; diligentia curauit, turmas in uaria dimitti loca, ex quibus frumentatores quotquot monte descenderent opprimerẽtur. Quæ effecit nimia optimi ducis prouidẽtia, ut in maximum discrimen res sua fuerit perducta. Qui enim desperarant uictoriã, atq; Romanum exercitum formidare cœperant Gothi, priusquam adeò coarctati essent in fugam pendebant, incruentámq; Narseti uictoriã breui reliquissent. Ad id autẽ difficultatũ adducti, ut aut fame conficerentur, aut frumentatũ ituri gladios hostium nequirent effugere: constituerunt aut gloriosam oppetere mortem, multo sanguine hostibus staturam, aut uictoriam uel cruentissimam obtinere. Struxerunt itaque Gothi in monte aciẽ, & Narsetem nil tale suspicantẽ, improuisi adorientes maximã in principio fecerunt cædem. Colligentes autem se Narsetis milites, pugnando in ordines concesserunt. Et Narses subita in re haudquaq; animo territus per acies conuolabat, immittẽs retractansq; singulos, prout repẽtini prælij ratio postulabat. Fuit autem ideo pedestre, & sine aliquo commissum equitatu id prælium, quod Gothi per decliue delati equos in monte reliquerant, & Narsetis milites suos si uoluissent ea in re subita sternere nequiuissent. Pugnatum est utrinq; non ferociter modo, sed penitus inhumane, cum nullus in cæde modus, nulla seruandi captos fuerit clementia. Edidit uero Teias eo in prælio maximum uirtutis suæ specimen, & se dignum ostendit qui regno gentis fortissimæ potiretur. Etenim media in acie quandoq; in cornibus pugnans, quoscunq; congredi ausos obtruncauit, cum ipse in pugna cissimum quemq;, quem audacius pugnare uidisset delatus plurimos interfecerit. Ad extremum tamen dum militis potius quàm regis & ducis munera intemperanter obit, prælium illud magno militum Narsetis cõmodo frigescere fecit: siquidem scutum depositurus iaculis quæ immissa hæserant prægrauãs, dum aliud acciperet telo inter corporis auersi motum confossus cecidit. Ad cuius occasum & si fugam non cõmiserunt, aut præliũ intermiserunt Gothi, tamen lentius pugnauere, à cædibus hostis quantum poterant temperantes, ut pacẽ quam pugnando petebant à Narsete facilius impetrarent. Et cũ non exaudiret Narses, prælium quod ad solis ortum erat inchoatum, in primas noctis tenebras est protractum: noctis interuentu paulisper uterq; exercitus se continuit, & arma retinens diem posteram expectauit. Ad primam diei facem eisdem quibus prima die animis in prælium est reditum, maiorq; per eam diem cædes utrinq; est facta, Gothis desperatione, Narsetis militibus spe & animo delendæ gentis acerrime dimicantibus. Et tamen priusquã aduesperasceret mittentes ad Narsetẽ Gothi pacẽ impetrauerunt, quã Narses sponte & memorantibus qui in exercitu suo ordines ducebant concessit, quoniã nimis multos ex suis peruidebant casuros, priusquam fortissimã gentem armis delerent obstinatis desperatione animis supra morẽ uiriũ humani corporis pugnaturã. Fuerunt conditiones datæ pacis, ut Ostrogothi & qui cis & qui ultra Padum patrios haberent lares, non prius ad illos redirent, q̃ oppidum ciuitas ue quam incolerent, potestatis Iustiniani imperatoris magistratuum facta esset. Erant enim illi in septuaginta duobus annis qui à Theoderici in Italiam aduẽtu tunc finiebant, omnes in Italia geniti & nutriti. Interea tamen in Campania, & apud urbem Romam morantes arma deponerent, illa nunquam prius aut aliter sumpturi, quàm ab urbis Romæ magistratibus iuberentur. Eoq; modo deletũ est Ostrogothorũ nomen. Neq; enim iussi fuerunt à Narsete, quod tanq; ex Procopio traditũ uidimus, Italia excedere. Sed priusq; Longobardorũ gens in Italiã uenerit, quod paucissimis post id prçliũ annis fuisse ostendemus, euanuit nomen Ostrogothum, nec extra Italiã, neq; in ipsa qui fuissent ex ipsa gente superstites in Longobardorum aduentu alicubi sciebatur, omnibus ipsis Ostrogothæ quondam gẽtis se Italos prout erant facientibus. Superfuerunt tamen huic prælio non contemnendæ Ostrogothorum reliquiæ in Italia Transpadana. Quibus persequendis atque omnino uel delendis, uel ad deditionem compellendis Narses animum adiecit, ne quod Belisarij temporibus acciderat, relicta eius gentis pars nouum aliquando incendium excitaret. Hinc arcem intelligens Cumanam nõ posse breui uiribus expugnari, partem copiarum reliquit, quæ ad Cumas sederet, ne quicquam cõmeatuũ mari terrã ue importaretur diligẽtissime curatura. Ipse

præmissis

præmissis uia Latina copijs paulo post uia Appia est secutus, ut aliqua per Campaniam ordinaret. Narseti aduenienti senatus populusq; Romanus obuiam effusus illum ouantē deduxit. Qui paucos dies in urbe moratus in Etruriā est profectus. Interea Ostrogothi Trāspadum & per Cisalpinam Galliā incolentes Teiæ regis & sui exercitus clade audita, duas Galliæ Cisalpinæ ciuitates, Lucā & Forumcornelij instauratis mœnibus, impositoq; præsidio ac cōmeatu cōmuniuerant. Cum Theodebaldi uero Metensiū regis ducibus accurate egerant, ut secum Narseti resistentes Transpadanas urbes conseruari adiuuarent, fore dicentes, ut quod post Vitigitis & Totilæ clades cōtigit, uires ipsi repararent, & iterato Italia potiantur. Bucelinus autem Amingus & Lotharius, & si talia commiserant propter quæ Teiā sibi infensum esse non dubitabant, eius tamen audita morte magis quàm eo ueniente cœperant formidare. Ei nanq; etiam uictori posse resistere, & intra Liguriam Alpesq; se saluos facere nequaquam dubitabant. Narsetis uero uirtutem, cuius fama erat celeberrima, ita ducebant suspectam, ut illum cætera potitum Italia existimarent se nedum Liguria, sed & Alpibus & prouincia Romana deturbaturū. Quam ob rem rati consultius fore bellum aliena in terra gerere, non solum quod rogabantur Ostrogothis promiserūt, sed eos cœperūt contrà ac consueuerant demulcere, ut'q; Narseti, cuius apparatum belli habebant exploratū, quàm longe à finibus suis se opponerent, Placentiam delati eò ingētes copias cōtraxerunt, Forūcornelij & inde Ariminū profecturi, si Narses in itinere diutius moraret. Venit uero opinione omniū celerius ad Lucam urbem Narses. Et castris ad Auserim amnem metatis communitis'q;, illuc omnes cōtraxit copias, quæ saluis uel urbibus uel oppidis educi posse prouinciarum præsides iudicarūt. Sed cum uarias oppugnationes per multos intentasset dies, intellexit non posse urbem ualido circundatā muro, & quam probi defensarent milites, nisi diuturne sedendo capi. Hinc diuisis copijs partem sibi retinuit necessariam, alias uero omēs Dagisteo & Antiocho attribuit, eos iubens duces in Forumcornelij ducere, & Valeriano ex Rauenna accersito Corneliensem urbem expugnare. Fecerunt imperata duces. Et Forocornelio in circuitu obsesso nihil est omissum, quod ad oppugnationes urbiū cōsueuerit adhiberi. Resistebat uero & ab oppidanis, quibus esset cum Rauēnatibus æmulatio, & à præsidio quod Ostrogothi imposuerant selectissimū. Eo aūt in tempore postq; Franci duces & Ostrogothi uiderunt Narsetē aliquot iam menses sedisse ad urbes Lucam Forum'q; Cornelij, animos auxerunt, & ex Placentia mouentes Tannetū obsederūt, eo animo, ut eius oppidi potiti Bononiā obsiderent, & inde suis subuenirent, qui in Luca & Forocornelio obsidebant. Quæ cum Valeriani magistratus Tanneto impositi renunciassent, Dagisteus, Antiochus & Valerianus re in consilio discussa, eam integrā Narseti remiserunt. Censuitq; & ducibus mandauit Narses, ut Antiocho Valeriano'q; obsidionem Foricornelij continuantibus, acciperet partem copiarum Dagisteus, & Bononiā delatus si nō censeret cum potēti hoste confligendum, saltem Tannetanis opem subsidium'q; ostentando eos in se foueret, quousq; Luca expugnata, ipse cū toto exercitu aduolaret. Dagisteo apud Bononiā sedente Tannetanis'q; impigre Burgūdo & Ostrogotho hosti resistentibus, Luca urbs septimo obsidionis mense per ciuium præsidij'que deditionē est recepta. Quo in tempore Antiochus Forocornelij per oppugnationem potitus eam urbem ad solum usq; subuertit. Sed Burgūdi Ostrogothiq; præcipitato ad primum Dagistei aduentus nuncium consilio, Bononiam aduolarunt, & aciebus structis pugnandi copiam fecerūt. Id cum uidisset Dagisteus, & ipse in aciem ducens primus manum conserere est aggressus. In quem illi nullis seruatis ordinibus tota copiarum mole incubuerunt, adeò ut & in fronte, & à lateribus, & ad ipsam aciem subsidiariam eodem tempore sit pugnatum, apparuit'que Romanum exercitum, nisi ordines constanter seruasset, dissipari ac opprimi debuisse. Sed qui ad subitū territi impetū primo titubauerant Dagistei milites, postq; rem nulla geri disciplina intellexerunt, sese inuicē cohortati sunt, & Dagisteus tanq; aperta ferro uia Tannetum profecturus signa procedere iussit: tunc ilico facta est à Romano milite in hostium aciem in fronte pugnantem impressio, & hostes impetum ferre non ualētes sunt fracti: qui uero hostiū ad latera ad subsidiaq; pugnabant, uisa suorum fuga, & ipsi in fugā fœdissimam sunt conuersi. Tunc Dagisteus suis consistere iussis, acies conuertit, & in palantes undiq; hostes bifariam dimittens turmas, iussit ut cædi hostium incumbentes, non ultra dilaberent, q; unde classicū ad sua signa reuocans exaudirent. Eo in prælio interfectus est Bucelinus. Lotharius aūt frater, Amingus'q; de fuga Placentiam

Placentiã petiuerunt. Cæsa in hoc prælio scribit Guido Rauẽnas tot milia, ut illi non credã, qui in prælio in quo Teias apud Nuceriã occisus est, centum milia Ostrogothorũ cecidisse tornato nimis mendacio dixit. Quicunq; aũt fuerit Francorũ Burgundionumq; & Ostrogothorũ à Dagisteo interfectorũ numerus, Dagisteus ea potitus uictoria, Bryxillũ se contulit, copiasq; instituit reparare, Padum q; posset celeriter transmissurus. Qui uero Placẽtiam de fuga concesserant Franci duces rapinarũ consciẽtia Ostrogothos formidabant, uerebanturq; ne ciuitates Transpadanæ quamprimũ essent à Romanis aditæ rebellarent. Qua ratione Vuidim quendam Ostrogothum nobilem in ducem assumi curarũt, polliciti sese illi & Ostrogothis nullatenus defuturos. Id cum Dagisteo renunciatũ esset, priusq; nouus dux autoritate in Ostrogothis comparata, ciuitates confirmaret, aut copias reparare posset, Padum ut transmitteret accelerauit. Sed dum Dagisteus nauigio ratibusq; Padum traijcit, Vuidis Francíq; duces Veronã accesserunt: in qua urbe natura loci munitissima sperabant diutius resistere, aut si aliquid durius accidisset, ex ea in Germaniã & ad regẽ Theodebaldũ in Gallias proficisci. Erat Veronæ Etheus uir in gẽte Ostrogotha nobilissimus, qui nec Vuidinem fieri ducẽ consenserat, nec ad eum eligendũ Papiã uocatus accesserat. Quare Veronensibus in consilio suasit, nec Ostrogothum nec Francos duces intra mœnia accipiendos, ne tantam belli molem quantã imminere constabat, si fugientes accepti essent, in urbis Veronæ excidiũ traherẽt. Ethei uox quamprimũ in cõsilio audita est, à cunctis e uestigio comprobatur, eo maxime quia Amingus adesse nunciaretur, quem unum experti fuerant atrocissimũ prædatorẽ. Vuidis interea cum Veronæ applicuisset, aditũ sibi socijsq; ducibus denegari intelligens Papiam reuerti constituit. Quem Leotharius linquens decreuit in Germaniã se conferre. Et quia Atesis per Veronæ pontes transmittendi non esset facultas, fluuium uero præaltum rapiduḿq; uado ut transiret nõ uisum est intentare, ad lacum Benacũ se contulit. Vuidis uero & Amingus per Mantuanos Brixianośq; profecturi, Mincium ponte iunxerunt, uix duḿq; in alterã delati ripã Mantuanũ attigerant agrũ, quando Dagisteum adesse, ut in eos Veronã duceret fama præuia intellexerunt. Hinc quid facerent dubij ad Minciũ recessere, ut dum castra tumultuarie munirẽt, posset in consilio discuti quid agendum à pluribus censerẽt. Occupauit uero Dagisteus, qui de hostis aduentu certior factus, tam repente aduolauit, ut nec castra cõmunire, nec aciem struere potuerit. Tanta uero erat apud hostes Dagistei uirtutis fama, tantus nominis terror, ut prius penè profligati q; aditi, prius omnes capti fuerint, q; prælium ordine potuerit inchoari: captũ Vuidinẽ Dagisteus seruauit, ad Narseteḿq; misit, qui illum Constantinopolim ad Iustinianũ perduci curauit. Amingum uero captum permisit interfici Dagisteus. Eodeḿq; aut proximo die Leotharius cum Benaco ad sinistrã relicto flexisset in Tridentinos, febre correptus interijt. Ea cũ esset parta de hoste uictoria, multi ex Ostrogothis per urbes oppidáq; regionis Transpadanæ aut domi manentes, aut in præsidijs locati easdẽ petiuerũt, impetraueruntq; à Dagisteo pacis conditiones, quas Narses superatis apud Nuceriam alijs concesserat Ostrogothis. Solus tunc supererat in Italia hostis Sisualdus, qui perfidiæ consciẽtia sese in montibus grumosisq; arcibus continebat. Eum tamen Dagisteus ducta expeditione breui superauit, & captum iuxta Pauli uerba de alta trabe suspendit. Tunćq; Dagisteus præfectos cũ turmis dimittẽs omnia recepit quæ trans Alpeis citráq; Metensiũ rex Sisualdusq; tot ante annos occupata tenuerunt. Ab Ostrogothis autem urbiumq; & oppidorum ciuibus Italis in Venetia & cæteris regionibus Transpadanis, certatim deditiones sunt factæ, fuitq; tunc temporis uere belli Ostrogothi finis octauodecimo anno quàm fuerat inchoatum. Narses interea postq; apud Rauennã constitutus Ariminũ recepit, & eodẽ ferè tempore Dagisteũ ducẽ suũ Francos Ostrogothosq; apud Tannetũ profligasse intellexit, ad urbẽ Romã ire contenderat: præmiserat autẽ Antiochum ducem cum copijs: qui per Picentes profectus recepit ciuitates & oppida omnia quæ Ostrogothorum præsidijs firmata post cladem Nucerinã in rebellione perstiterant. Cumq; Narses paucos in urbe Roma dies fuisset, aduolantes attuiere tabellarij Dagisteum in Transpadanis feliciter debellasse. Quare omnia cernẽs pacatissima, nihil ultra accuratius egit, q; urbem Romam ciuibus frequentare, cõfracta collapsáq; mœnia, & urbis ædificia instaurare, & quibuscunq; poterat modis ciuitatem ita reformare, ut in priscam rediret, cum potentiã amplitudinemq;, tum etiam dignitatẽ. Nec tamen aliquod nunc extare scimus apud urbẽ Romã tanti uiri monumentũ, præter egregiũ

Anienis in uia Salaria pontem, qui ut carmina marmore incisa docent illius opibus est con structus. Hinc cōsiderans Francos, Burgūdionesq́;, & Visigothos, nominis Romani pro/ pè oblitos, quod ante annos octuaginta neminem in Italiæ bellis, nisi Herulum, aut Ostro/ gothum audiuerāt nominari, Romanos illis constituit opponere. Itaq; Amatum patritium ciuem Romanum, declarans prouinciæ Narbonensis Aniticnsisq́; & Romanæ & Alpium præfectū copias illi attribuit, quibus & eam tutaretur prouinciam, & illa in parte aduersus Francos, Burgundiones, & Visigothos claustra Italiæ communiret. Francionem insuper ci/ uem Romanum, quem magistrū militū sibi assumpserat, illi præfecit Cisalpinæ Galliæ parti citra Apenninum Alpesq́;, & supra Papiensem Mediolanensemq́; agrum, quam uel Sisual dus rex, uel Ostrogothi paulo ante tenuerant. Vt hic à Massilia urbe Varum usq; fluuium extra Italiam, inde in Italia à Genua Augustaq; prætoria & Verona urbibus, Arsiaq; fluuio in fretum Siculum Ioniumq; mare nulla urbs nullum fuerit oppidū, quod non Narsetis du ctu Romano pareret imperio. Vrbis autem Romæ ad pristinā dignitatē instaurandæ tan tam Narses suscepit curam, ut diligentissimi patrisfamilias solicitudinem superauerit. Eius uiri bonitatem cum Romanus clerus perspectam haberet, apud illum institit, ut postquàm dei munere & summa eius uirtute libera erant à barbarorum iugo Romanorū ciuium cor/ pora, animarum quoq; saluti prouideret: quod quidē nullo efficacius modo fieri posse cense bant, quàm impetrata à Iustiniano imperatore Vigilij pōtificis relegatione: id Narses cum facere spopondisset, imperatori scripsit. Eæq; literæ imperatorem mouerunt, qui ad Procon nesum Galipsumq́; insulas mittens Vigilium, & simul sacerdotes clericosq; Romanos ad se perduci iussit: nec tamen potuit continere imperator, quin eos tentauerit sacerdotes, si Pela gium uellent, potius quàm Vigilium in Romanū pontificē habere: quod cum illi constāter abnuissent, eos omnes simul cum Vigilio dimisit Romam, quando esset libitum nauigatu/ ros. Sed appulsa Siciliæ naui Vigilius ualitudine correptus lateris dolore consumptus est. Sacerdotes uero qui cum ipso fuerant, postquàm in patriā reuerterāt, memores Iustiniani imperatoris uoti, Pelagium creari summum pontificē curauerunt: tam paucíq; sunt in clero Romano inuenti, quibus ea Pelagij electio fuerit grata, ut illum oportuerit à duobus epi/ scopis Perusino ac Ferētinate & Ostiensi quodā presbytero ordinari. Pelagius nāq; quod supra diximus, quando apud Iustinianum orator fuit, laborabat infamia delati apud impe/ ratorem Eudoxiamq; uxorem Vigilij, ut in ipsum Pelagium referrentur mala atq; incōmo da, quibus tot per annos bonus pōtifex fuerat agitatus. Exhibuit uero Narses sese inter dis/ sidētes clerum ac pontificē sequestrū, & supplicationi per omnia templa ac sacra loca solēni ritu institutæ interfuit ipse, ut clerus populusq; pompam frequētior sequeretur. Cumq; ad sancti Petri basilicā est uentum, Pelagius pulpitū conscendit, & euangelia Christi cernens, tangens, diraq; in caput suum, si mentiretur, execratione facta, iureiurando negauit se pon/ tifici Vigilio nocuisse, aut in eum fuisse aliqua machinatum: unde clero reconciliatus & po pulo Pelagius, multa in pontificatu suo fecit laude dignissima. Essent hoc in loco narranda, quæ Narses omni Italia & adiacētibus insulis potitus egerit. Sed quod sæpe aliàs questi su mus, uel perierūt scripta, uel nulli ea in temporū turbulētia fuerunt scriptores. Omnes enim quos uidere potuimus rerum gestarum uix prima attingentes capita habent, quo tempore primū Narses Italiā reddiderat pacatā, Iustinianū imperatorē obijsse anno quadragesimo, quàm cœperat imperare: suffectumq; ab eo Iustinū iuniorē in imperio successisse. Cuius im perij initio Romani ciues quidam perditissimi uiri Narsetē gloria & diuitijs tanta cum ho/ nestate paratis florere uidentes, in eius inuidiā exarserunt. Et ad ipsum mittentes imperato rem leuissimū hominē ei suggesserunt, Romanos se barbaris permissuros si diutius eis præ/ essent Narses & Græci, quorum exosam haberent, intolerabileq; ducerent petulantiam. Ea/ dem ipsa Sophiæ Iustini imperatoris uxori insusurrarunt delatores, quæ nequā muliercula ilico cōmota est: & haud secus quàm si eam rem nulla subnixā ueritate haberet compertam, pendentem uirum in scelus impulit, ut Longinū quendam patritiū Narseti mitteret succes sorem. Nec satis fuit præstantissimū ducem, & optime de republica meritum priuare, quod ille pro sua modestia uidetur optasse, nisi & cōuicia procax infaustaq; Romanis rebus mu/ lier addidisset: illi enim cōminata est futurū, ut posthac nō solū degeret priuatus, sed quod eunuchū deceat dispartiēdis inter ancillas pensis à se deputetur. Qua indignitate non com moueri non potuit uir ingētis spiritus Narses. Cui rerum à se gestarū magnitudinē & pieta tis inte/

tis integritatisq; conscientiam cum tanta ingratitudine atq; nequitia mente & animo metienti ita incensi sunt animi, ut continere nequiuerit quin aduersus uirum & uxorem eo indignos imperio suam ulcisceretur iniuriam. Quamprimum itaq; Longinum in Italiam uenturum intellexit, secessit Neapolim urbem optime de se meritam. Ea in urbe cum aliquot fuisset menses, ad Alboinum regem Longobardorum sibi amicissimum misit, qui suaderet, ut Pannoniam, quod usu antea compertũ erat, semper nouis Barbarorum incursibus expositam linquens, gentem Longobardam traduceret in Italiam, terram omnium orbis terrarũ primariã, & cuius possessio illos etiam nolentes ad orbis imperium sublimaret. Sed interea dum tantæ molis profectionẽ parat Alboinus, defuncto Pelagio suffectus est in Romanũ pontificem Ioannes. Qui gentis patritiæ Romanus ciuis merita Narsetis de urbe Roma deq; Italia nouerat: & cum nulla obcæcaretur animi passione, intelligebat ingratissimum & simul periculosum fore talem uirum spernere, ac diutius tenere animo abalienatũ. Accessit itaq; Neapolim pontifex, & à Narsete uiro omnium mitissimo facile quod uoluit impetrauit. Venerunt nanq; ambo Romam, & populus Romanus honores Narseti cupiens meritos exhibere, eum & Basilium gentis patritiæ Romanũ consules declarauit. Vnde conatus est secretè Narses per nuncios & epistolas Alboino persuadere, ut sese in Pãnonia contineret. Oportuit nunc quid antequam Longobardi à Narsete accersiti in Italiam uenerint, fuerit Romæ & in Italia gestum dicere: sed ea quam sæpe deploramus scriptorum raritas ac imperitia facit, ut annos fermè decem intermittere cogamur. Satis nanq; certum est, Narsetem à Ioanne papa primo sui pontificatus anno Romam fuisse perductum. Constat item ambos eodem anno Romæ diem obijsse: & is pontifex annos duodecim Romanam rexit ecclesiam. Sed quid interea ab ipsis alijsq; Romæ & in Italia sit gestum, penitus ignoratur. Ipsius Narsetis opera & intercessione factum est, quod scribit Agnellus, ut post partam de Gothis uictoriam Iustinianus imperator bona Gothorum principũ publicata ecclesijs Rauennæ donauerit. Hinc habent cathedralis eius urbis basilica & septem monasteria possessionum ius amplissimarum in omni terra, quæ tunc ad Rauennatẽ spectauit iurisdictionẽ: quæ quidem terra ab apennino Picentum inter & Padum Placentiam usq;, & ultra Padum ad Mintij amnis fluenta in paludes & mare Adriaticum protendebatˉ. Extat uero eius donationis à Iustiniano pars formulæ in hæc uerba, Sancta mater Rauẽnas ecclesia uera mater, uere orthodoxa, cum cæteræ multæ ecclesiæ falsam propter metum & terrores principũ superinduxerint doctrinam, hæc ueram & catholicam tenuit fidem, nunquam mutauit, fluctuationem sustinuit, à tempestate quassata immobilis permansit. Extruxit autem Narses, & propria ornauit impensa in Classensi oppido monasterium basilicamq; sancti Apollinaris, cui tam operum magnificentia, quàm ornatu pares paucissimæ nũc in Italia uisuntur. Et sacella duo, de quibus supra est dictum, in noua tunc urbe Veneta ædificari ornariq; curauit. Regno Ostrogothorum, quod septuaginta duos annos in Italia est protractum, funditus sublato, Visigotha gens in Hispanijs mansit incolumis: quinimo de industria fieri apparebat, ut quantum Ostrogothi inclinarent minuerenturque, tantundem Visigothi gloria & potentia augerentur. Supra ostendimus Anastasij imperatoris temporibus, Theodericum Ostrogothum in Italia regem, Almaricum Visigothorum regem puerum nepotem suum à Francorum oppressionibus protexisse: quo in negocio confirmatum fuisse constat Visigothæ gentis regnum, quod aliàs fuerat occasurum. Vandali enim tunc in Africa opulenti, Saxones Anglici in Britannia: Britanni, Burgundiones & Franci capta quisque Galliarum parte sua contenti erant: & si Franci maioris populus ambitionis fines protendere uoluerint, proximas habuerũt Alemannorum Germanorumq; partes, & Italiam, in quibus potuerũt suo satisfacere desiderio. Hinc per illos qui ab Anastasij morte in finem imperij & uitæ Iustiniani intercesserunt quinquaginta annos, multi quidẽ fuerunt reges Visigothorũ à suis interfecti: sed occiso alio alium ex eadem gente ilico subrogabant. Sicq; Theuda, qui Almarico successit, regnauit annis decẽ & septem: cui cum successisset Theudegilaus, anno regni secundo suorum dolo interfectus fuit: & pariter ei suffectus Agilantes, anno regni nono fuit in conuiuio obtruncatus: successor eius Athanalgidus, quo tempore Ostrogothi in Italia sunt deleti, regnum Hispaniarum habebat quietissimum, quod annos uiginti duos pacificum conseruauit. Ea in lõgæ pacis quiete Visigothis Hispanias citeriorem ulterioremq; pacatissimas habentibus, Halani cũ Visigothis ita coaluerũt, ut in illius gentis nomen suũ

ſenſim confuderint atq; amiſerint. Eos enim Halanos oſtẽdimus noluiſſe cum Vandalis in
Africam nauigare: & poſtea pulſos à Sebaſtiano Valentiniani imp. duce, ex Bethica quam
ſperauerant retinere, ad Viſigothos confugiſſe: qui quidẽ Viſigothi eos ducẽtes ſuſpectos
nunquam ſimul uno in loco ſtatiua habere permiſerunt: immo ne unquam poſſent aut per
ſeipſos rebellare, aut in Vandalos gentem amicã reſpicere, cõtinuerunt illos in Hiſpania ci-
teriori, quæ ex populorũ mixtura facta eſt: quæ ætate etiam noſtra permanet gẽtis utriuſq;
nominis cõpoſitio, & qui eo modo incoluerunt citeriorem Hiſpaniã Gothi & Halani, nunc
dicũtur corrupto uocabulo Gothalani, gens profecto ferociæ illius, quæ generi ſuo in omni-
bus reſpõdeat. Et ſiue caſu factum ſit, ſiue ex ingenio, bene habet quod primam cõpoſito in
nomine obtinet partem Gothica gens præſtantior, quæ & Romam capere potuerit floren-
tiſſimã: & capta paulopoſt Hiſpaniæ regna mille iam annos ſupraq;, licet aliquando minus
integre conſeruauerit. Quod ergo in hac repetita altius narratione quæſiuimus oſtendere,
magno in poſterum leuati ſumus onere recenſendi Romanorũ imperij inclinationẽ extra
Italiæ fines in Europa factam, quod neq; in Gallijs, neq; in Hiſpanijs, aut Germania, ſiue in
inſula Britannia, & prouincijs quæ Danubium adiacent, aliqualis ultra fuit Romano impe-
ratori aut Romanæ reipublicæ iuriſdictio. Quantum autem attinet ad Italiam, uocatus à
Narſete patritio, Alboinus rex Lõgobardorum Pannoniam linquere, & Longobardos in
Italiam ducere cõſtituit. Ipſi autẽ Longobardi quibus nutrita barbæ longitudo patrio idio-
mate dedit nomen, à Scãdinauia Germanici inſula Oceani originẽ habuerunt. Ex qua pro-
fecti primos Aionem & Thatonẽ habuerunt duces: ijsq; fato functis primũ ea gens Agel-
mundum ſibi regem impoſuit. Eoq; à populis quos dicunt Bulgaros Hiſtri accolis interfe-
cto, Lamiſſio ſubrogatus eſt. Qui Agelmundi necem ulciſci cupiens, in Bulgaros arma mo-
uit, eosq; maxima affixit clade. Lamiſſioni defuncto tertius rex lethu eſt ſuffectus. Qui cũ
annis quadraginta regnaſſet Hildooch filium ſibi inſtituit ſucceſſorem, & poſt eum quin-
tus Godooch Longobardorũ regno præfectus eſt. Quem in geſtis ab Odoacre Italiæ rege
oſtendimus primum Longobardæ gentis regem duxiſſe eam in prouincias Romanorũ, &
cepiſſe Rugilandam prouinciam Danubio contiguam, à qua Odoacer Rugos incolas pe-
puliſſet. Godooch uita functo ſucceſſit Claffo. Eiq; mortuo ſubrogatus eſt in ſeptimum re-
gem filius Thato, qui profligatis Herulis paulopoſt interfectus fuit. Octauus regum Vua-
cho, Valtarith filium habuit ſucceſſorem: poſt quem decimus & non nonus, prout ſcripſit
Sigibertus, Longobardorũ rex fuit Andoin, à quo primum ea gens in Pannoniã traducta
fuit, poſtquàm annis duodequadraginta Rugilandã prouinciam habitauerat. In Pãnonia
autem ſub ipſo Andoino primum, & poſtea ſub Alboino eius filio, qui undecimus rex fuit
annis quadragintaduobus Longobardi habitauere, dignitate aucti & maximo potentatu,
quandoquidẽ per id temporis Alboinus Commundũ Gepidarũ regem, prout oſtendimus
interfecit, eiusq; filiam Roſmundam ſibi matrimonio copulauit. Et imperatoris Conſtanti-
nopolitani eiusq; ducũ amicitia ſibi parata eis conceſſit duodecim millia equites, qui in ex-
peditionem Italicam à Narſete ducti Totilam interfecerũt. Ducturus in Italiam Alboinus
magna uſus prudẽtia ſibi undiq; proſpexit. Nam ne in Pannoniã, ſi aliqua ingrueret neceſſi-
tas, præcluderetur reditus, illam Hunnis conceſſit precario inhabitandã: quos quidẽ Hun-
nos nequaquã ex Scythia tunc ueniſſe, ſed ex illis fuiſſe cõperimus, qui toties poſt Athilæ
mortem incommodis affecti & uarijs conflictati cladibus, partim Auares ſe dixerunt, par-
tim in Pannonijs & circa Danubium conſedere, omnibus ſubiecti uel Gepidarum uel Lon-
gobardorum gentibus, quas illis in regionibus cõtigit habitare. Eumq; in modum Hunni
gens præclariſſima uariam habuerunt rerum ſuarum ſortem, qui Viſigothos patrijs expu-
lere ſedibus, Oſtrogothosq; prius ſubiectos & ſimul Gepidas Erulosq; Scythia eduxerũt:
& aliquando duce Atila in Romanis prouincijs ac in Italia potentiſſimi fuerunt, quandoq;
poſt illius mortem ea quæ ſupra ſunt dicta acceperunt incõmoda. Et tandem præter ſpem
uel ſuam uel eius qui conceſſit Alboini ſedes ſunt nacti, in quibus ab eo tẽpore in noſtram
uſq; ætatem floruere, nullatenus inferiores uel gloria uel opibus uel diuitijs alicui illarũ gen-
tium, quas ipſas Scythia uel pepuliſſe uel eduxiſſe docuimus: in hoc uero feliciores quod
ſoli ex omnibus prouinciæ quã obtinuerũt ſuum dedere nomen: pro Pannonia enim uide-
mus ſemper poſtea Vngariam eſſe dictam. Nec uero Alboinus reditui ſolũmodo proſpe-
xit, ſed uiolentiæ cauit, quacũq; poſſe fieri eſt opinatus. Nam ut munitior intraret Italiam,
uiginti

uiginti milia Saxones sibi adiunxit: qui quidē Saxones sicut & Longobardi uxores filiosq; cum supellectile carris impositos traxere. Insuperq; duxere ad fœtus suscipiendos equarum boumq; armenta, præter iugandos aratro boues & innumeram animalium multitudinē cibo mortalium suffecturam. Fuit uero ea migratio Saxonum alijs etiam populis accōmoda. Clotharius nanq; & Sigibertus Francorū reges Sueuos ad Rhenum sedentes in deserta à prædictis Saxonibus loca Germaniæ transtulerūt: quoniā nec illos nihil mali de se meritos delere uellent, neq; in Galliarū partibus sibi uicinis coalescere æquanimiter tolerabant.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINAtione imperij Romanorum, Decadis primæ, Liber octauus.

LONGOBARDORVM in Italiā ingressum fuisse comperimus, anno inclinationis Romanorū imperij centesimo sextoq; & quinguagesimo, Benedicti papæ, qui Ioanni successit, pontificatus initio. Et Iustino minore annum iam tertiumdecimū apud Cōstantinopolim imperante, fecerunt iter Longobardi per patentem malo nostro portā, quæ ab ipso conditi orbis initio relicta fuisse uidetur Barbaris ad Italiæ inuasionem. Decedentes nanq; Pannonia per Noricum quæ prius Bauaria, nunc in ea parte dicitur Austria, peruenere Liburniam, quæ tunc, sicut & nunc dicta est prouincia Forijulij. Oppidóq; Foroiulio cū ipsa cui dat nomen prouincia per incolarum deditionem potiti ad Planem fluuium consederunt. Tunc delectū ex omni exercitu primum ducem Sisulfum nepotem adolescentē Alboinus præfecit prouinciæ Forijulij. Præerat ecclesiæ Aquileiensi Paulus patriarcha uir sanctitatis fama cōspicuus. Is urbis Aquileiæ pauloante nouo parum'q; ualido muro cinctæ munitioni diffisus cū clero sanctorum reliquijs & omni sacra supellectile migrauit Gradū, quā insulam magna pars Aquileiensis populi quæ illuc Athilæ temporibus confugerat, hoc ipso item tempore incolebat. Præerat etiam Taruisinæ ecclesiæ Felix episcopus Rauenna oriundus, uir ut ea tempestate doctus, & cum uita integer, tum etiam animo in pietatis opera ardentiori. Is Longobardos adesse intelligens ad Alboinum ire contendit, Taruisinis ut nouerat iratum, quia ad primā requisitionē recusarant facere deditionē: & tamen bonus præsul humili blandáq; prece populi Taruisini salutē & bonorum ecclesiæ suæ conuersationē impetrauit. Erat tunc Rauennæ Longinus, quem diximus à Iustino imperatore Narseti fuisse suffectū. Is de Longobardorum in Italiam aduentu certior factus Cæsareā communiuit, quæ fuit ciuitas Rauennā inter & Classense oppidū sita, & ita utriq; propinqua, ut simul una ciuitas uiderētur. Sed quia florentibus primo Romanorum post Gothorū rebus semper habuerat latus unū ad mediterranea apertum, Longinus tunc ad illud fossam uallum'q; cespiticium adiecit, & in eam urbē contraxit quicquid copiarū uel ipse ex Thracia adduxerat, uel ex Italia potuit congregare. Namq; omnes copias quas habuerat Narses eo dimittente excesserāt Italia, aut per eam dissipatæ nequiuissent à Longino faciliter instaurari. Exinde Longinus Venetæ regionis urbibus, quarū munitioni magis fidebat, præsidia imposuit: fuerunt autē Pauium, Monsilicis, Cremona, & Mantua, & in mōtibus oppidum Vulturnia, quod ualli, quam nunc corrupte Telinā uocant, dedit nomen. Confidebat nanq; Longinus, si ea essent seruata loca, aut Longobardos nunq; ultra progressuros, aut si essent progressi, multis à tergo incōmodis posse affici. Prudens sanè consiliū, si affuissent exercitus in hostem ducēdi, ad Padum'q; uel in Venetia cominus congressuri. Sed Roma recens à Narsete instaurata, & Italia pridem tantis agitata motibus nullas habebant copias, & quas habebant nullus aderat qui cogeret educeret'q; dux, qualem tanta res exposcere uidebatur. Quin Mediolanum, Papia, Brixia, Verona, & omnia regionis oppida quæ Dagisteus gubernauerat eo à Narsete dimisso à populis sine magistratu ac præsidio regebantur. Amato autem & Francilioni ducibus satis super'q; erat commissas sibi prouincias defensare. Cœperūt autem tunc urbs Roma & Italia nouam habere gubernationis formam, ex qua dignitatē, gloriā, & apud orbem terrarum timorē magis amiserunt quàm omnibus ex illis calamitatibus quæ eas centum & sexaginta annos attriuerant, atq; aliquando Romā fecerant relinqui feris & obscœnis auibus habitandam. Longinus nanq; nouum in Italiam adduxit magistratus nomen exarchatus Italiæ, qui interpretabatur summus Italiæ magistratus. Et Rauennæ se continēs

nunquam iuit ad urbem Romam uel qualis esset inspiciēdam. In administratione uero Italiæ & urbiū, quæ in Iustini imperatoris partibus cum Roma & Rauenna durauerant, hunc primus seruauit morem, ut non prouinciæ aut regioni præesset præses siue quispiam magistratus, sed singulæ urbes singula oppida à singulis custodirentur, regerenturq; magistratibus, quos appellauit duces. Parem itaq; faciens urbem Romā alijs Italiæ uel urbibus uel oppidis, hac una in re illam honorauit, quod impositū tunc magistratū præsidem appellauit, sed qui successerunt sunt appellati duces, ut postea per multos annos sic Romanus appellaretur ducatus, sicut Narniensis Spoletanusq; est dictus. Neq; post Basiliū, qui cum Narsete consul fuit, uel consules Roma habuit, uel senatum legitime coactū, sed à duce Græculo homine, quem exarchus ex Rauenna mittebat, res Romana per multa tempora administrata est. Profectus à Plane fluuio Alboinus urbes Longini præsidio firmatas declinauit. Et primam Venetæ regionis urbem adijt Vincentiam, qua & paulopost Verona dedentibus populis potitus, nullos habuit labores in capiēdis cæteris uel urbibus uel oppidis Venetæ regionis, nullo Longini præsidio confirmatis. Inde Abdua amne transmisso Mediolanū duxit: eamq; urbē dedentibus Honorati episcopi suasione ciuibus, breui cepit. sperauit autem Honoratus per deditionis facilitatem barbarorum sæuitiam mitigare: sed breui cōtrarium cernens Genuam se cōtulit, quæ urbs in fide Romani populi permanebat. Erat tunc sextus ab ingressu Alboini in Italiā exactus mensis. Quo in tempore prima Longobardos firmare castra oportuit contra Papiā. Cui urbi & Bryxillo Longinus quicquid egregij militis habuerat, præsidio imposuerat. Eaq; tempestate fames uniuersam fatigauit Italiam, ut Longobardis nullum fuerit negocium urbes oppidaq; adita oppugnare, populis ultro se dedentibus, ut peragrando, cibos sibi qualescunq; poterant compararent. Nam cum Alboinus partem copiarum ad Papiæ oppugnationē sibi sufficere intelligeret, reliquum misit exercitum ad Italiam inuadendam. Ducta uero est primum in Hetruriā expeditio, & urbes oppidaq; de Hetruscis capta, maiori uastauerūt crudelitate Longobardi, q̃ tunc uel unquam postea aliàs afflixerint Italiæ regiones. Ex Hetruriaq; Apenninū transgressi duces Alboini Arimino, cui nullum Longinus imposuerat præsidiū, sunt potiti. Interea Iustinus imp. de Longobardorū in Italiam accessu, & fame dictim inualescente certior factus, missis in Africam nauibus frumentū, Romam importari curauit: unde Roma eam tolerauit famis acerbitatem, iuuitq; frumēto proximas ciuitates, quæ secum Longobardis eo in principio obstiterunt. In quibus urbibus & oppidis fuisse inuenimus, Tybur, & omnia in Latio sita: & cis Tyberim, Sutrium, Nepesum, Ameriā, Polimartiū, Bleram, Ortam, Vrbemueterē, & Narniam: & in ora maritima, Portum Romanū, Ostiam, & Centūcellas. Rauennam uero & in fide secum manentia, Longinus aduectis mari cōmeatibus sustentauit. Ea fuere septē cis Padum ciuitates & oppida, Bryxillū, Fauentia cum oppido suo Tyberiaco, quod tunc dictū est Ad caballos, & nunc est Bagnacauallū: Forūliuij, cum oppido suo Salsubio, quod nunc est Castrūcarum: Forūpopilij: Forūbretenorū, quod pridem forte Noriū, & nunc Bretenorū: Cæsena, & Classis. Et in Trāspadanis, Cremona, Mantua, Vulturnia, Monsilicis, & Patauium: tresq; alij tunc uici, Ferraria, Comaclū, Argēta: quos uicos intra Padū paludesq; sitos in ea Rauēnæ, cuius urbis erant ager, potentia nunquā usq; ad id tēporis expediuerat mœnibus cōmuniri. Interea dum hæc Alboinus per suos duces exequitur, Papiā triēnio obsessam cepit: eratq; illi animus, atq; iurauerat ipsam delere urbē ciuibus, impositoq; per Lōginū præsidio trucidatis: sed forte & q̃ deus ipse fecit, collapsus sub eo ante limē portæ equus, eum in uitæ discrimē adduxit, nec aut equus surgere, aut ipse à comitibus poterat subleuari: cū diri eius propositi cōscius comitū unus illū admonuit, mutata in eā urbē uolūtate, mutato crudeli proposito, fore ut saluus integerq; cōsurgeret. Ad cuius uiri boni uocē & mutauit mentem Alboinus, & surgēti equo illæsus insedit. Erat tūc tertius & dimidius exactus ab ingressu Lōgobardorū in Italiā annus, quo in tēpore Alboinus omni penè Hetruria & Arimino ac in Cisalpinæ Galliæ partibus à Bononia Papiā usq; omnibus, excepto Bryxillo, potitus uel urbibus uel oppidis, Veronā se cōtulit: in qua urbe uxorē diuitiasq; & omnē regionē supellectilē habebat, dispositus in ea cōstituere regni sedē. Rebus aūt ut erāt tūc in ea gēte lætissimis ludos celebrauit: & qd' omnia apud eā barbariē superabat ludorū lætitiæq; genera, cōuiuijs est ebrietatibusq; indultū. Bibebatq; rex ea patera, quā ipsū diximus, ex Cōmundi Gepidarū regis à se in Pānonia interfecti cranio laminibus circūdato aureis parauisse, & cū immo-

immoderatius hausisset, hilarior ac ꝓpè amẽs redditus, misit Rosimũdæ uxori eregione dis, cũbẽti paterã mero plenã, ipse alta inclamitans uoce ut cũ patre Cõmundo bibẽs læta esset. Quæ uox adeo alte insedit pectori mulieris, ut ea ex hora statuerit paterni cranij ludibriũ ui ri interitu uindicare, egitq́ tantã rẽ maxime in hũc modũ: Helmechildis erat Longobardus & nobilis & in armis ferox, qui adolescentia florẽs, & corpore formosissimus, puellã deperi bat Rosimundæ obsequio insistentẽ. Quod cum nõ ignoraret regina, effecit ut puella quod ardenter cupiebat, sese illi in concubitũ permitteret. Eum postea adolescentẽ his artibus ad lasciuientis animũ in sententiã ꝑtrahendũ ut rata erat efficacissimis pellectum, Rosimunda in regis caput armare tentauit: qđ cũ obstinatius ille recusasset facere, aliã regina uiã ad fa cinus est aggressa. Ancillã nanq́ monuit ut Almelchildẽ allocuta lasciuiendi locũ designaret in ædibus secretissimũ, id sibi denunciãs nequaq́ eo in loco tempus uerbis blanditijsq́ te rendũ, quin potius oporteret tacentẽ illũ accelerantẽq́ potiri, ac se illico dimittere, cui foret ad reginæ obsequia properandum. Re ut iusserat constituta, induit regina ancillæ uestes, & in designatũ cõcedẽs angulũ uel ipso die tenebrosum expectauit. Venit ad horã Helmechil dis, & notã ancillæ uestẽ cũ manu palpitans offendisset ut erat constitutũ, tacẽs properãsq́ impleuit. Sed iamiã ut recederet monentẽ, regina interpellãs quæ nã ipsa esset interrogauit. Cui cũ Almechildis respondisset satis diu sibi cognitã esse ancillã. Imò illa sum, inquit Ro simunda, ut iam nequeas ultra reluctari, quin aut ipse regi accusatus pereas, aut illo obtrũca to Lõgobardorũ regno & hoc ipso amplexu, his suauijs perpetuo perfruaris. Tũc uero ui ctus spõspõdit Almelchildis qđ prius facere recusasset, & in cubiculũ ab impudica ductus Albuinũ qescentẽ ad primũq́ uulnus acceptũ resistere conatũ obtrũcat. Eo ad funus maxi mis Longobardorũ lachrymis singultibusq́ elato, annisa est Rosimunda, Helmechildẽ de clarari regẽ. Nedũ uero assentiri uoluerũt Longobardi, sed aliquandiu reginæ cõminati ar ma in illã Almechildẽq́ capere cõstituerãt. Vnde sibi timens regina fide publica à Lõgino habita, quicquid pecuniarũ & regiæ supellectilis habuerat Albuinus imposuit nauibus, & Alsuindã filiã ex Albuino susceptã abducẽtes adulteri, secundo Atesi in Padũ sunt delapsi: Inde Adriatico nauigantes mẽse Augusto, ut scribit Agnellus, Rauennæ applicuerũt. Vbi à Longino magnis excepti honoribus, aliquot mẽses quietissimi fuerũt, multa interim ma chinati, ut Longobardi aut pellerent Italia, aut ipsos regẽ reginãq́ haberẽt. Interea Longi nus forma mulieris, uel quod magis crediderim, auri, quod illa tulisset, cupiditate incensus, illã pertentauit, ut Helmechilde sublato sibi in matrimoniũ iungeret: uerè tũc futura & Lon gobardorũ & Rauennæ Italiæq́ regina. Nec tamen mulieri fidẽ fallere quæsiuerat Lõginus. Obierat per id tempus imperator Iustinus, & Tyberius quẽ ille adoptatũ reliquerat succes sorẽ, illico ad bellũ Parthicũ tractus fuerat. Quare sperauit Lõginus, si Rosimundã habuis set uxorẽ, rex fieri Longobardorũ, eiusq́ gentis fretus armis Italiã sibi subijcere cõfidebat. Præbuit itaq́ assensum Longino impudicissima inconstansq́ muliercula, & Helmechildẽ balneo exeuntẽ interficere cupiẽs, potionẽ illi ueneno medicatã tanq́ ad lassitudinis instau rationem propinauit. Cuius partẽ cum Helmechildis hausisset, cõmotisq́ intestinis quod erat uenenũ sibi ab uxore datum suspicaret, Quin tu, inquit, reliquũ epota. Detrectauit ue ro mulier, & procacẽ exhilarans uultũ nõ se respondit balneo debilẽ exisse, cui reparandis uiribus cõfortandoq́ spiritui potio sit sumenda. Institit uero acrius Helmechildis, & arre pto gladio necẽ nisi biberet cõminatus illã bibere coegit: qua die ambo in mortis genere sic fuerunt pares, quẽadmodũ strennui regis Albuini necẽ, pari cõsensu summa cũ ignominia perpetrauerãt. Eorũ uero pecunias ditissimãq́ supellectilẽ Lõginus simul cũ Alsuinda Ty berio imperatori Constantinopolim transmisit. Longobardi interea apud Papiã cõuenien tes, Clephim in sua gente nobilissimũ regem creauerunt. Qui uir truculentissimus fuit. Nõ modo enim in aduersantes sibi & Imperatori parentes Italos, sed etiam desæuit in illos qui se sponte dediderant Albuino, & quotquot in suam potestatẽ redigere potuit, uel Romanos uel ex Italia præstãtes uiros trucidauit. Cuius terrore crudelitatis præstantior quisq́ ex Ve netis uel urbibus uel oppidis in palustrem sed tutam iam uiris frequentissimam ciuitatem Venetã confugit, ut tunc uideatur fuisse eius urbis altera ædificatio. Tannetũ oppidũ quod Albuino Papiã obsidente Longobardis paruisset, Clephis solo æquauit, unica in re, sed ma lo proposito, bonus ipse rex, quod ubi Forumcornelij fuerat ab Antiocho Narsetis præfe cto demolitum Imolam fecit: sic tunc primo dictam ab arcis nomine, quam eminentiori

& unico in tumulo Forūcornelij ciuitas habuisset. Fuit aūt Imolæ ædificationis causa, quod præsidio imposito Fauētinos Foroliuiensesܛ, & ipsos Rauennates inde uoluit agitari. Ariminum aūt suā ciuitatē delatus ex ea in Classense oppidū duxit. Cui oppido ocyus capto, & maiori ex parte spoliato Longobardos imposuit, qui & Longinū in propè contigua ciuitate Cæsarea & Rauennates in conspectu positos dies noctesܛ agitabāt. Mittēs uero in urbem Romā duces suos Clephis, omnes ciuitates & oppida quæ Alboini ducibus restiterāt, Tybure excepto, cepit, ut Tybur & Romanus Portus sola cū urbe oppida fuerint tunc seruata. Ea cum fierent in ipso penè Clephis regni initio, obijt Benedictus papa, quarto exacto sui pontificatus anno: cuius successor Pelagius eius nominis secundus absܛ imperatoris decreto contrà ac fieri consueuerat fuit ordinatus: quoniā Lōgobardis eo modo Romā propemodū obsidentibus facultas mittendi Constantinopolim nulla fuit. Nō autē erat tūc apud quenqܛ dubiū, quin si diu superstes fuisset Clephis, captā Rauennā urbemܛ Romā uel delesset, uel ipsas urbes ciue proprio denudatas Longobardis daturus fuerit inhabitandas. Sed unius suorū dolo anno regni secūdo nondū exacto fuit interfectus. Et quia in suos etiā Longobardos tyrannidē crudelitatemܛ exercuerat, factum est ut post eius mortē nullum Longobardi regē habere uoluerint: sed urbibus inter se distributis suā unusquisܛ assumpsit gubernandam. Fuerunt uero duces triginta Clephi defuncto immitiores. Qui per Ariminū & Vrbinū delati sunt in Vmbros, & ea capta regione, Picētes, Pelignos, Marsos, Samnitesܛ peruasere, & ducibus suæ gētis uno apud Spoletū, altero apud Beneuentū constitutis, Campaniā & omnia quæ aut in maritimis aut in mediterraneis Tybur usqܛ & Romam sunt, sibi subiecere. Inter quæ utrū Neapolis tunc fuerit capta, nō satis certū habemus, eam tamen ciuitatē ipsos scimus Longobardos haud multo post in suis partibus habuisse. Omnia aūt quæ à Neapoli in fretum Siculū & à Siponto in Salētinos, à Beneuētoܛ in Calalabros sita sunt, siue mediterranea siue mari exposita, Constantinopolitano imperatori ab illis triginta ducibus remanserunt intacta. Potiti tam multis Italiæ regionibus Longobardi in urbē duxerūt, nec tamen diu illā obsederūt: cuius rei causam fuisse credimus, quia prædæ inhiantes, quā tamen spe sua maiorē fecerāt in agro Romano pridē à suis spoliato, cōsistere nequiuerūt. Quod uero omnibus, sicut & nobis miraculo futurū nō dubitamus, omia quæ supra sunt dicta gesserunt triginta tyranni anno unico. In quo uix possibile uideat potuisse à uiatore tot prouincias peragrari. Et tamen non prædas modo aut incendia cōmisere, sed maiora intulere captis urbibus & oppidis damna qܛ tot per annos Eruli & Ostrogothi: Basilicas nanqܛ & ædes sacras, theatra quæ illis in regionibus erant multa, omnē deniqܛ publicū ornatū demoliti sunt. In uiros uero haud secus qܛ in pecudes ab ea barbarie est sæuitū. Nec erat qui opem ferret, quod Tyberius imperator postqܛ Persas uicerat, & Romanis expulerat prouincijs, mala correptus ualitudine, Mauriciū sibi tradita filia generū assumpserat, declaraueratܛ ad imperiū successorē. Itaqܛ Romani in eam adducti salutis desperationē, Pelagio pontifice & Germano præfecto hortantibus, rei suæ in hunc modum consulere statuerunt. Ad Longobardos enim mittentes orauerunt, ut meliora de se deqܛ alijs Italiæ populis speraturi malis imponerent finē, & ea quæ ceperant tenentes secū indutias constituerent. Consenserūt uero Longobardi, & petitis indutijs illico accesserunt. Causam autē quæ eos uictores efferatosܛ uiros ad id traxit impulitܛ, hanc fuisse compertū habeo: per id temporis quando obijt Iustinus imperator, Theodebaldus ille Metensiū rex, quem sæpe diximus prouinciā Romanā Alpesܛ & Liguriā tenuisse octauo ad urbem Engolismā milliario, & amnē inter Catenā & syluā Buxā interfectus fuit in bello ciuili, quod cōtra Chilpericū patruū magna perfidia, magnisܛ cōmissis incendijs suscitauerat. Cuius regnū, postqܛ alter patruus accepit Clotharius Francorū rex, & ipse breui apud Parisios est defunctus. Superstites uero fuerunt Cothario filij quatuor, qui regni diuisionē magna facientes concordia, partes ex conuento in hunc modū singuli acceperunt, Arithpertus maior apud Parisios, Guntannus apud Aurelianenses, apud Suessiones Chilpericus, & in Metensibus Sigibertus. Quæ quidē Theodebaldi primo, & postea Clotharij mors effecit, ut eo in rerū turbine, qui in aduentu Longobardorū Italiā agitauit, Amatus in Romana Anitiēsi, Franciliōܛ in sua Italiæ ꝓuincia fuerint quietissimi. Nā fratres ipsi quatuor Frācorū reges ægre tulerūt Lōgobardos Italiā occupasse, & in ipso Alboini ingressu Amato Franciliōniqܛ pridē exosis auxilium attulere magna ui copiarū data, quo commissas sibi prouincias pro Romano populo conseruarent.

conseruarent. Insuper dicti fratres conati Longobardorũ uires minuere, Saxonibus suase runt, ut relicta Italia in qua seruirent, in patriã se reciperent. Quod cum Saxones aliquot an nos facere distulissent, tandẽ ducibus Longobardis bello Cãpaniæ occupatis, Alpes tran scendere constituerũt. Id cũ Longobardi rescissent, nõ ultra differendũ rati, periculis occur rere constituerunt, quæ eos multa manebãt, si res Galliæ spernerent, & Amatus Franciliocß diutius essent salui. Hinc petitas à Romanis inducias facile concesserũt. Quibus constitutis ac iureiurando firmatis, alios duces duos præter Beneuentanũ & Spoletanũ in Vrbeueteri unum, alterum in Narnia dimiserunt. Erat eo tempore in urbe Roma magnæ spei uir Gre gorius Gordiani uiri senatorij filius, q deo & religioni christianæ deuotus sex apud Siciliã monasteria ex paternæ hæreditatis facultatibus ædificauerat, & ad extremũ paterna domo in monasterium dedicata, magno fuit in ipsis afflictis rebus solatio ciuitati. Nam suadendo hortandocß, & quod tunc magis ad rem faciebat, largiendo plebem Romanã in spe susten tabat. Considerans itacß Pelagius põtifex, nõ paruũ sibi periculũ ab Imperatore imminere, si forte copias mitteret in Italiam, eo quod se passus esset sine principis decreto eligi ac ordi nari, statuit Gregorium mittere Constantinopolim, ut & se à necessitate purgaret, & alia quædã ageret ecclesiastica, & Romanæ rei præsidia opemcß imploraret. Lõgobardi uero se cundũ constitutas cum Romanis inducias in citeriorẽ Galliã duxerunt, fuitcß eorum con siliũ prius opprimere Francilionẽ. Igitur ducto in illum exercitu Taurino Eporediácß & op pidis quæ ad Alpes pertinent breui sunt potiti, cõfecissentcß illũ, nisi Comũ cõfugiens sese in ea urbe, & lacus Larij insula, quæ diceret Comacina, cõmunissent. Eo tamen in aliud re seruato tẽpus Alpes transcenderũt, & captis regionis oppidis, per Niceã urbẽ, Romanam prouinciam sunt ingressi. Amatus interea copijs fretus, quas à Francis regibus acceperat aduenięti occurrens hosti præliũ cõmisit. Et suis profligatis cũ fugeret interfectus est. Cæsa sunt eo in prelio multa Burgundionũ milia, & Longobardi magna ditati præda, in Italiam sunt reuersi. Necß enim illis in ꝓuincia diutius cõsistere placuit, ꝙ urbes eius oppidácß Bur gundionũ præsidijs firmata essent, nec ipsi ad oppugnationem haberent necessarios appara tus. Visum est etiã ipsis nõ satis cõsultũ extra Italiã diutius cõmorari. Interea Guntanus rex & Sigibertus Longobardos suspicati iterũ in Gallias reuersuros, Enniũ Mumolũ ciuẽ Ro manũ fauoribus prosecuti sunt, ut in locũ Amati succedens prouinciã acciperet Romanã. Et pactione inita secũ, ut Lõgobardis aduersaret, multa illi militũ milia attribuerũt. Quod cum rescissent Longobardi, diuerso tramite iterũ Gallias irruperũt. Nec uero tũc Romanã prouinciam sunt ingressi, sed propria Francorũ inuadere statuerũt. Hinc ad Ebredunensem delati agrũ, omnia ad quæ itum est cædibus incendiocß fœdarũt. Ad cuius ingentis tumul tus nunciũ concitus Ennius in illos duxit. Sed ꝙ regio pleracß syluis late fusis impedita est, & difficile ab externis noscunt tramites, Ennius Longobardos à tergo improuisus inuasit, magnãcß illorũ edidit stragẽ. Qua afflicti clade Lõgobardi in Italiã sunt reuersi. Per id etiã tẽpus in quo constitutis apud urbẽ inducijs, Longobardi primo duxerant in prouinciã, Sa xones à Francis regibus, ut ostendimus, suasi in patriã respicere cœperãt. Quod qdẽ ea ma xime causa uidet factũ fuisse, quia nollet ipsa gens subijci Lõgobardis. Profecti itacß Italia Saxones perpetuo itinere in Remenses sunt delati, & apud Strablonense rus castris posi tis, nõ paruo tẽpore ibi fuerunt quieti, nec dãna prouincialibus intulerũt, qui eos iussu regũ cõmeatibus adiuuabant. Quamprimũ uero Saxones intellexerunt Burgundiones cladem illam accepisse, Amatumcß esse interfectum, & Longobardos in Italiam reuertisse, mutarũt mores, & omnia in Remensibus tumultu implentes prædam undicß abigebant. Mumolus interea Amato suffectus Longobardos superauerat, & propter comparatam ex ea uicto tia autoritatem, copijs à Francis regibus auctus erat. Quare ab Arithperto Parisiorũ rege iussus, quod facere optabat, duxit in Saxones nil tale timẽtes, & haud secus ꝙ si nihil hostile cõmisissent, omnẽ curã custodiæ negligẽtes. Aggressus itacß Mumolus, eos primo impetu fudit, dissipatoscß persecutus magnã in illis edidit cædẽ. Colligentes tamen sese, & inuicem adhortati, Saxones prælio uolebãt & iusta acie cũ Mumolo decertare. Sed multi hinc inde missis à Francis regibus nuncij, utruncß exercitũ perduxerunt ad pacẽ. Cuius fuerunt con ditiones, ut Saxones relicta præda, & certa auri summa in damni inuecti cõpensationẽ dis soluta, in Italiã qua aduenerant remearẽt. Quod quidẽ Saxones ilico fecerunt. Sed cũ essent in Italiam reuersi, Longobardos solito magis elatos offendentes iterũ emigrare constituũt.

Et ad

Et ad Sigibertum mittentes Metenſium regem ſolidiora tunc quàm primo inierunt fœde/
ra. Quibus innixi cum uxoribus filijsq; & omni ſupellectile Italia exceſſere. Ne autem quà
incederent prouincialibus nimis graues eſſent, & commeatibus ipſi indigerent, ſeſe in duas
partes diuiſerunt. Earũ una per Niceã, altera per Ebredunenſes iter tenuit. Et tamen omnes
ſimul deducente amicabiliter Mumulo ad Sigibertum peruenerunt. Interuenerat uero in
fœdere, quod regẽ inter & Saxones ictum erat, ut eos ille in patrias reſtitueret ſedes, quas
anno quintodecimo liquerant, cum Longobardis in Italiam profecturi. Optaueratq; Sigi/
bertus id facere, & Sueuis perſuaſerat ut regionem partiri paterentur, uellentq; æquo iure
cum Saxonibus habitare. Saxones uero econtra contendere, patriam ſibi totam non dimi/
diam ex fœdere adiudicandam: & cum altercationibus aliquandiu res protracta eſſet, inſti
tere Saxones, ut ſi nollet rex, aut nequiret Sueuos aliena deturbare terra, æquo ferret ani/
mo, ſi armis ipſi iuſtiſſimis quærerent quod tanta cum iniuria negabat̃. Paſſus uero eſt ille
Saxones in Sueuos ducere, neq; interea deſtitit quærere pacem inter eos, fœderáq; cõponi.
Sed nullis uerbis, nullis pollicitationibus molliri Saxonũ pectora potuere, quin ferro expe
riri potius, quàm pacto tranſigere uoluerint. Et uentum eſt ad prælium, in quo ſuperatis &
magna occidione cæſis Saxonibus, mãſit regio Sueuis, quam prout initio acceſſus illuc ſui
facere cœperant, etiam ætate noſtra Sueuiam appellant. Dum hæc in Gallijs poſt conſtitu/
tas à Romano populo cum Longobardis indutias agũtur, Gregorius Gordiani Romanæ
eccleſiæ leuita apud Conſtantinopolim fuit, & præter curatam optime rem eccleſiaſticã, rei
etiam Romanæ & Italiæ ſubueniri apud Mauricium Imperatorem contendit. Nã Pelagius
pontifex ex urbe Roma eum per literas & nuncios ſæpe fecit certiorem, quo eſſent loco res
Romanæ, quantisq; à Longobardis per ſingulos dies afficerẽtur incõmodis. Hæc aũt cum
aliunde, tum maxime comperta habeo ex ipſius Pelagij epiſtolis, ex quarum unis hæc duxi
mus breuiãda. Pelagius epiſcopus Gregorio ſalutem: Omnia quidem quæ neceſſaria fuere,
per Oratium notarium tibi curauimus indicare, quẽ cum fratre & coepiſcopo Sebaſtiano
ad dilectionẽ tuã direximus, ut quia Rauennæ cum Donno Decio Patricio fuit, ipſe poſſit
quæcunq; iudicaueris Donno imperatori ſuggerere: quia tãtæ calamitates ac tribulationes
nobis à perfidia Longobardorum illatæ ſunt, contra ſuum proprium iuſiurandũ, ut nullus
poſſit ad referendum ſufficere. Promiſit aũt nobis ipſe Sebaſtianus, neceſſitates & pericula
totius Italiæ pijſſimo domino imperatori narrare. Loquamini ergo & tractate pariter quo/
modo poſſitis noſtris celerius ſubuenire periculis: quia ita hic coanguſtata eſt reſpublica, ut
niſi deus principem inſpirauerit, ut unum magiſtrum militũ, & unum ducem dignetur con
cedere, in omni ſimus anguſtia deſtituti: quia maximæ partes Romanæ omni præſidio ua/
cuatæ uident̃, & exarchus ſcribit nullũ nobis poſſe remediũ facere, quippe qui neq; ad Ra/
uẽnæ partes cuſtodiẽdas ſe teſtat̃ poſſe ſufficere. Imperet ergo Imperatori deus noſtris uelo
citer periculis ſubuenire, priusq; nefandiſſimæ gentis exercitus loca quæ adhuc à repub. de/
tinent̃ præualeat occupare. Tandẽ uero Gregorius ipſe, & quos miſerat Pelagius pontifex
oratores à Mauritio impetrauerunt, copias parari, quibuſcũ Smaragdus uir patricius, alter
exarchus Lõgino ſubrogatus in Italiã mitteret̃. Venit aũt ilico in Italiã Smaragdus, cũ quo
Gregorius leuita Rauẽnã eſt delatus. Et quidẽ Smaragdus Rauennæ cũ copijs nauigio ap
pulſus expectationi quã de ſe Itali habuerãt, aductus ſui principio ſatisfecit. Poſt Clephis
ſecũdi Longobardorũ in Italia regis mortẽ Feroaldus quidã gentis Longobardæ dux Claſ
ſenſe oppidũ tenuerat, Rauẽnatesq; & Cæſareæ oppidanos perpetuis penè ſingulorũ dierũ
prælijs adeò agitauerat, ut Longinus ille primus exarchus ſemper cuſtodiẽdis ambabus ci
uitatibus fuerit occupatus. Quo aũt tẽpore à Saxonibus cõtra Sueuos male pugnatũ fuit,
Dotrula qdã gente Sueuus, cum Longobardis in Italia militabat, & quia fortis uir erat, ac
militiæ ſcientiſſimus, pari cum Lõgobardis proceribus iure inter duces triginta fuerat con
ſtitutus. Is autem intelligens Longobardos ægre ferre, non magis Saxonum cladem quàm
Sueuorum uictoriam, ad decus amplitudinemq; Francorũ ceſſuram, ſibiq; ipſi propterea ti
mens, tranſiuit ad Romanos, & Longini nondum Rauenna prouecti permiſſione intra
Bryxilli mœnia receptus oppidũ illud copiarũ ſuarũ præſidio cõſeruauit. Sed Smaragdus
quamprimũ Rauẽnæ cõſtitutus prouinciæ cõditiones intellexit, nihil ſibi cẽſuit antiquius,
quàm Feroaldum Claſſenſi oppido pellere, ut poſſet remotiora expeditior cõſeruare. Itaq;
intentaturus Claſſis oppidi expugnationẽ, Dotrulã Bryxillo acceſſiuit. Delapſus uero eſt

nauigio

nauigio Dotrula secundo Pado, ut uiginti illa passuum milia, quæ à Spinetico Padi primario ostio ad Classense interiacent oppidum, Adriatico adnauigās in Feroaldum duceret. Sed Feroaldus & ipse impiger dux, quāprimū rescijt Dotrulā nauigio in se ducturū, illi ad Spineticū obuiauit. Et sese ad Vatreni amnis ostiū quo tunc Padum influebat, continens, prælio per singulos dies cū hostibus decertabat. Nec minus habebat animorū, aut inferior erat robore uirorū Dotrula, licet esset nauium genere multo impar, quod dromonibus uehebantur Feroaldus & Longobardi. Dotrula uero exercitum suum lintribus scaphisq; imposuerat. Obtinuit tamen in Vatreno Dotrula maxime præsidijs adiutus, quæ per paludē Padusam & Asconij fossam à Rauenna submittebātur. Repulsum uero Feroaldū Dotrula, ad Classense oppidum mari persecutus est. Smaragdus interea Classense oppidū undiq; circumsteterat, & aliquot cōmissis oppugnationibus fuisset potitus, nisi reuersus cum nauigio Feroaldus pendentes in deditionē ciues confirmasset. Sed quamprimū apparuit inimicum quod fugientē Feroaldū insequebatur nauigium, deditio est à ciuibus facta. In ea deditione Feroaldus Longobardiq; magna manus capti, & qua in multos ipsi fuerant usi crudelitate ad unum gladijs sunt occisi. Ea uictoria celebriorem fecit Smaragdi aduentū, adeóq; sunt per omnē Cisalpinam Galliā erecti oppidanorum animi, ut iam multi defectiones ad eum uoluntarias facere cogitarent. Quamobrem territi duces Longobardi communi consilio decreuerunt regem unum creare decimo anno postq; Clephis fuerat interfectus. Creatusq; est ipsius Clephis filius Antharis nomine: cuius adolescētis fama multis strenue & fortiter editis uirtutis documentis, apud gentē suam apudq; hostes celeberrima ferebatur. Vt autem regia obire munera imminentibusq; subuenire periculis posset, eum ditissimi duces dimidio quibus abundabant pecuniarum singuli donauerunt. Dotrula interim post classis receptionē reuerterat Bryxillum, apud quam urbem peruidebat summā eius belli contentionem per id temporis futuram: nec fefellit eum consilij Longobardorum opinio. Siquidē creatus rex Antharis tanta celeritate ad Bryxilli obsidionē se cōtulit, ut donationem pecuniarum & cæteros regni apparatus illis in castris fieri oportuerit. Fuit uero dura atq; etiam diuturna hinc oppugnantiū, inde defendentiū pertinacia, quod quidem necessariū fuit accidere. Longobardi nanq; in urbem infestissimā in ducemq; perfugam: Sueui aduersus spretam odiosissimamq; gentem pro capite & fortunis, proq; summa, sicut rebantur, totius belli acerrime dimicabant. Peruicit tamen noui regis cum potentia, tum etiam belli opportunitas gerendi, quod ingentem in Pado lintrium uim haberet, & innumeras à terra adhibuisset copias, quæ dies noctesq; oppugnationibus intentæ, nullum obsessis ad quietē spatium tēporis reliquissent. Quare Dotrula deditionis facta mentione, permissusq; cum præsidio excedere, Rauēnam adnauigauit. Antharis uero Bryxilli in potestatē facti mœnia solo æquauit. Creditū est tunc & apud Rauennā uulgatū, Antharim regē ilico post Bryxilli excisionē ducturū in Francilionē Romanū ducē, qui Comū urbē & eius insulā Larij lacus annis tunc decē & septē probè defensarat. Sed Antharis confirmandi regni studio primus induciarū cum Smaragdo Patritio constituendarū fecit mentionē. Exarchus uero libēs cū sapientissimusq; cōsensit. Non enim satis confidebat posse nouo potētissimóq; regi resistere, & simul Francilionē ac dispersas & offensioni expositas ciuitates in fide manētes defensare. Erāt enī trans Padū hinc Comū, inde Vulturnia remotiores, & Pado Rauēnæq; proximiores Cremona, Mantua, Patauiū, & Monsilicis urbes: cis Padúq;, Parma, Bononia, Fauentia, Forumliuij, Forumpopilij, Bretenoriū & Cæsena. Nā Lōgobardus Imolā Ariminúq; tenebat. Duæ sunt uetusti nominis & à maioribus in historijs celebratæ Parmā inter & Bononiā ciuitates Rhegiū Lepidū & Mutina, quarum siue superioribus in Visigothorū, Erulorúmq; & Ostrogothorū, siue in præsentibus Lōgobardorū gestis rebus nunq; memoria est facta. Vnde qđ aliqui habēt paruę autoritatis scriptores, credimus Mutinā stāte adhuc republica bellis in ciuilibus fuisse destructā. Et uetusta quidē quæ nūc uisunt in cāpis fundamenta ostēdunt, hāc quæ nūc est Mutinā aliquot passuū milia distantē à prima fuisse ædificatā. Rhegij aūt nomen qua ratiōe adeò sit suppressū, nihil habemus qđ certius asseramus. Sed & induciæ Antharim inter & Smaragdū pactæ utrū Romanā rē & duces Longobardorū Spoletū Beneuētúq; & Narniā tenētes cōplexæ fuerint, nec Paulus nec Agnellus scribūt. Sed quātū in Pelagij primo, post in Gregorij pōtificū gestis reb⁹ intelligere licet, uniuersales ubiq; in Italia fuerūt induciæ: quāq; neq; in primis à 30. ducibus, neq; in istis ab Anthari

concessis

concessis fidem seruauerunt Longobardi,quin multas & propè quotidianas Romanis Ra
uennatibusq; intulerunt molestias.Quod aũt constat, ipsis constitutis indutijs misit Smara
gdus ad urbem Romã Germanũ Patritij ordinis Constantinopolitanũ , quem & ipse præ/
fectum appellauit,profectusq; Rauenna cum eo præfecto Gregorius Leuita tunc primum
ex legatione Constantinopolitana Romũ est reuersus . Quẽ Pelagius pontifex & Romani
ciues summis gaudijs exceperũt . Eratq; tũc tẽporis Romanus populus haudquaq; leuiter
recreatus,quoniã Smaragdi fama spẽ præbebat posse aliquãdo gentẽ Barbarã Italia pelli,&
Gregorij ciuis optimi ac omniũ iudicio sanctissimi præsentia diuinæ opis præsidia sponde/
bat:sed noua ilico maximáq; superuenit clades,quæ multas præteriti longe tẽporis supera/
uit.Nã uisa sunt elemẽta in Romanæ urbis & Italiæ excidiũ cõiurasse,ut quod tãtæ,tam'q;
frequentes Barbarorũ alluuiones nequiuerant , ira cœlestis neruos uires'q; Romani populi
& omnis Italiæ exinaniret.Imbribus nãq; multos dies cõtinuantibus diluuiũ fore apparuit.
Tyberis tunc mense Octobri propè exacto adeò aquis intumuit,ut Romæ mœnia alicubi
superauerit:unde regiones urbis fluuio proximæ maxima acceperũt incõmoda . Per Italiã
uero ubiq; latuerunt campi,& ex montibus collibus'q; omnis mota aratro gleba in cœnum
liquefacta simul cum aquis in ima est delapsa , ut fluminibus postmodũ intra ripas coactis
campi aqua destituti limo nihilominus manserint obtecti,& sata quæ tunc primas iecerant
radices putrefacta sint,nec eo autumno, obtinente omnia luto , aliud semen terræ potuerit
mandari. Vnde fames maxima breui est secuta.Sed nedum famẽ ea attulit aquarũ inunda/
tio,quinetiã aëra sicut & terrã corrũpens,pestilentiã oriri fecit adeo ingentẽ,ut maximã po
pulorũ partem ubiq; per Italiã absumpserit. Ea tactus labe Pelagius pontifex Romæ obijt.
Quamobrẽ omnis auertendæ dei iræ,& pacis ab eo poscẽdæ cura in Gregoriũ Leuitã incu
buit.Ipse uero in tãta ciuitatis desolatione animo erectissimus,nequaq; id munus detrecta/
uit:sed pro sua in populũ Romanũ ardentissima charitate omnes cõueniebat,hortando'q;,
& tolerantiã suadẽdo miseros ciues cõsolabatur. Et quia in ciuitate tam magna unus ubiq;
nequiret interesse,cõuocato apud sacratissimæ uirginis ædẽ , quæ dicitur Noua , Romano
populo,illam habuit præclarissimã orationẽ,cuius in toto orbe pridẽ diffusæ principiũ est:
Oportet fratres dilectissimi,ut flagella dei quæ metuere uentura debuimus , saltẽ præsentia
& experta timeamus. Et cum dicendi finẽ fecisset , septiformẽ illam instituit letaniã, in qua
populum Romanũ ad rem diuinã centuriauit , ac tanq; in turmas legiones'q; distribuit: ut
quemadmodũ seruatis ex disciplina militaribus ordinibus Romanus populus multas ali/
quando subegerat prouincias,ita tunc oratione ad deum ordine & per humilitatẽ fusa pa/
cem impetraret,qua diutius dilata de gente Romana actum iri uidebatur . Distribuit uero
eas populi turmas maxime in hũc modũ: ut clerici omnes à sancti Ioannis baptistæ:uiri se/
culares à sancti Marcelli: monachi à sanctorũ Ioannis & Pauli: ancillæ dei à sanctorũ Cos/
mæ & Damiani:fœminarũ cõiugatarũ à sancti Stephani:uiduarũ à sancti Vitalis: pauperũ
& puerorũ à beatæ Ceciliæ ecclesijs ꝓcederent : habitáq; per omnia tẽpla supplicatione ad
sanctæ Mariæ nouæ reuerterent. Tanta aũt erat tũc uis morbi, ut populo in concionẽ coa/
cto,octuaginta ad terrã corruentes obierint. Peruicit tamen sedula apud deũ serui sui Gre/
gorij oratio,ac populi supplicatio,ut ea pestis tunc sedata breui cessaret.Secundũ eam pacẽ
à deo impetratã prima fuit Romano populo cura,pontificẽ deligere,nec multa scrutatione,
aut inter competitores discussione opus erat , quod unicum Leuitam Gregorium omnes
in pontificem poscebant.Is uero contrà obstinatius renitebatur. Erat tũc moris eum,quem
delegisset clerus & populus Romanus,nõ prius assumi , q̃ Imperator ex Constantinopoli
per literas eum pontificẽ confirmasset . Hinc Gregorius populi erga se studiũ timẽs,quãpri
mum obierat Pelagius,Imperatori Mauritio & oĩbus apud eũ gratiosis epistolas scripserat,
in qbus etiã nũc extãtibus petijt & enixe contẽdit, ne petitioni Romanorũ , si quã de se fa/
ceret,præstaret assensus . Sed Germanus præfectus,cũ quo ipsum Gregoriũ ostẽdimus Ro
mam à Rauẽna reuertisse,Gregorij consiliũ occupauerat . Nanq; nũcio quẽ Gregorius mit/
tebat intercepto,epistolas eius retinuit.Et ipse præfectus Imperatori scribẽs facile impetra/
uit,ut sanctũ uirũ quẽ pop. Romanus delegerat cõfirmaret . Is uero sanctus põtifex q̃pri/
mũ in Petri cathedra sedit,maximã suscepit urbis Romæ salutis curã : quod nanq; eius epi/
stola ad Paulũ scholasticũ ostẽdit,urbẽ Romã foris Lõgobardi sine cessatione premebãt,&
immissi ex Cõstantinopoli præsidio urbis Græculi milites seditionibus inter se cõtendebãt.
Nec

Nec satis profecisse uidentur aut Leo exconsul, aut Domnus Laurētius chartularius, quem Mauricius imperator summo apud se in honore cōstitutū ad componendā urbis rem misit, quin omnia in peius quotidie laberētur. Indutijs quas Smaragdus Italiæ exarchus cum Anthari rege constituerat expletis, misit ipse Longobardus rex exercitum in Histriam Liburniæ continētem, tantisq; cædibus, incēdijs & rapinis eam afflixit prouinciam, ut multis auri milibus Histri pacem redimere sint coacti. Sed & Francilio dux Romanus Como, quam urbem uiginti defensauerat annis pulsus fuit, qui in lacus Larij insulam se recepit. Erat uero tunc ea in insula oppidum mœnibus munitissimum. In quo cum Francilio sex mensibus diutissimam pertulisset obsidionem, pactus est deditionem. Et cum uxore liberis ac supellectili abire permissus, Rauennam adnauigauit. Ea ex insulæ & eius oppidi uictoria, Antharis ingenti ditatus est thesauro, quē ex omni Cisalpinæ Galliæ, quæ quidē Padū inter Abduam & Ticinū ad Alpes pertinet, direptione Francilio cumulauerat. Auctus his opibus Antharis Longobardorum rex, Childebertum regē Francorum missa legatione orauit, ut pacem secum perpetuam initurus sororem sibi in matrimonium traderet: despondit q; Francus, & eo usque sponsio processit, ut munuscula uicissim ex more sint transmissa. Sed cum Visigothæ gentis rex Ricaredus ex Hispania mittēs eandem poposcisset puellam, mutauit sententiam Childebertus, quoniā post factum cōsyderasset Longobardum & inueteratū hostem & idololatrā esse, & Visigothum audisset recens accepisse catholicam Christi fidem. Nam cum Hermengildus Lemugildi Visigothorum regis filius ad Leandri Hispalensis episcopi prædicationem suasionésq; Arianæ hæresi abrenunciasset, & se catholicum declarasset, genitor iussit eum in carcere iugulari. Leandrum uero insectatus maximis affecit incommodis. Sed paulopost Lemugildum periculosissima ægritudine ex qua obijt correptū & occisi filij & sancti episcopi persecutionis pœnituit. Hinc accersitum ad sese Leandrum post impetratam peccati ueniā orauit, ut talem redderet Ricaredum qui unicus supererat sibi filius, qualem prius effecerat Hermēgildum. Lemugildo itaq; defuncto, Ricaredus rex nouus ad Leandri exhortationem sexaginta duorum episcoporū synodum, apud Toletum coēgit. Qua in synodo Ricaredus, Ariana hæresi abdicata, catholicā Christi fidem tunc primum in Visigotha gente haberi curauit. Igitur regis Frācorum sorore Ricaredo Visigothorum regi in coniugem data, Antharis aliam sibi quæsiuit, Teudelindamq; Garibaldi Bauarorum regis filiam accepit uxorem. Sed quod sæpe facit perperam facti conscientia, Childebertus Francorum rex, postq; Antharim Lōgobardum spreuerat & ea affecerat ignominia, existimare cœpit quamprimum nactus esset occasionem, omnia in Francos mala intentaturum. Quare eum priusq; noui regni uires confirmaret bello persequi constituit, nec ea proteruia in Antharim solum usus est Frācus, quin etiam affines illius nouos statuit insectari: Duxit tamen prius in Bauaros, adeóq; potens furens'q; illorum fines est ingressus, ut desperans salute Garibaldus Teudelindam filiā in Italiam cōfugere curauerit. Cui cum fratre Gondoaldo aduenienti Antharis rex ex Verona processit obuius. Cúmq; in cāpo Sardicensi sese sponsi excepissent amplexibus, coniugium ibi solenni adstipulatione firmatū est. Childebertus autem rex Frācorum pulso patria Garibaldo Bauarorū regno potitus est, & inde in Longobardos ducens, Tridetinósq; fines ingressus, incendia cædes ac populationes maximas in regione longe latéq; commisit. Eos Frācorum Lōgobardorúmq; & Bauarorum motus cū principio inchoauerunt habens exploratos Mauricius imperator, Childeberto ingentem uim pecuniæ est pollicitus, si Lōgobardos saltem Gallia Cisalpina pellere & eam prouinciam sibi reddere uoluisset. Spopondit'q; rex Francus, & pecunia accepta in Italiam descendere cœpit. Quoniam uero intellexerat Childebertus Longobardos duces regem sine quo decem annis fuerant iniquo animo pati, multos ex ipsis tentauit, pollicitus si Antharim opprimi sinerent, capta de Italia linquere eorum siue triginta ducum, ut prius, siue plurium ductu gubernanda: quæ quidē sponsiones timori additæ, quē Franci regis potentia & inchoata uictoria faceret, aliquot ex ducibus pellexere, ut Childeberto consentiētes Anthari rebellarint, fuit'q; primus Mimulfus insulæ sancti Iuliani dux. Quem ilico sunt in rebellione secuti, Gandulfus Bergomensis dux, & Vlfari Taruisinus. Sed Francus rex consyderās futurum ut Longobardis uel pulsis Italia uel debilitatis Mauricius imperator uires nimis augeret, mutauit propositum, & fide imperatori falsa Antharim in Italia dimittens intactum redijt in Franciam. Eóq; uix dum in patriam reuerso, Antharis est defunctus, anno postq; Teudelindam acce-

perat uxorem exacto. Tunc Longobardi publico consilio ad Childebertum mittentes legationem ut pacē eis daret humiliter orauerunt. Et habita de nouo rege creando cōsultatione cum nequirent in aliquem consentire, cōuenerunt ut quemcunq; Teudelinda ex Longobardis ducibus sibi delegisset maritum, is in regem ab omnibus acciperetur. Fuit nanq; ingētis uirtutis mulier Teudelinda, & profecto digna cuius iudicium tanti facerent Longobardi, quemadmodum & ex beati Gregorij epistolis & ipsius reginæ operibus suo tempore ostendemus: Ea itaq; iudicio de se facto usa Agilulfum qui erat Thaurinensium dux, uirū bellicosum adolescentia formáq; florētem, sibi maritum & Longobardæ gentis regem apud Laumelum Papiēsium oppidum declarauit. Prima uero cura quam nouus suscepit rex Agilulfus fuit, captiuos redimere, quos Childebertus de Tridentinis abduxerat, & simul ab ipso rege pacem implorare: ad quæ misit binos oratores, Agnellum episcopum & Ennium ducem Tridentinos, hunc ut quærēdæ paci, illum ut captiuorū redemptioni operam impenderet. Episcopus autem sicut prior iuerat, ita prius in Italiam reuersus, haudquaq; multos reduxit ex captiuis, quos Brunichildis Francorum regina mulier pijssima propriæ pecuniæ impendio comparauerat. Ennius autem dux feliciori usus legatione pacem Franci regis cum Longobardo amplis constitutam conditionibus impetrauit. Peropportune uero eam pacē nactus est Agilulfus, nisi eam tunc impetrasset nunq; potuisset compescere duces suos, qui se post eam Francorum factam pacem omni alia externi belli cura solutum multo tempore fatigarunt. Et interea Mauricius imperator postq; Childebertum regem Francorum Galliæ Cisalpinæ pro imperio recipiendæ manum apposuisse cognouerat, Smaragdo Italiæ exarcho dederat successorem, nomine Romanum, attributis sibi copijs cum quibus Romam accessurus Longobardos & ipse Campania ac alijs urbibus oppidisq; Italiæ pelleret. De ducibus autem Longobardis quæ diximus in hunc modum fuerunt. Creatus in regem Agilulfus ilico constituit eos ex dictis ducibus qui Anthari fuerant rebelles punire, & Mimulfum insulæ sancti Iuliani ducem primū interfici curauit. Id cum rescisset Gādulfus Bergomensis dux, illius exemplo territus sibi prospicere cœpit, & in Bergomo se cōtinens parauit ea quæ contra uim si qua à rege intentaretur, ducebat necessaria. Sed usus est prudentia & moderatione Agilulfus. Nam missis ex gente Longobarda amicissimis, ea conditione Gandulfo reconciliatus est, ut datis obsidibus obedire promitteret. Tanta autem erat Gandulfi ex rebellionis conscientia ueniæ regis & synceri amoris diffidentia, ut paulò postq; dederat obsides iterū rebellarit. Nanq; accedēs ad insulam Commacinam, deceptis custodibus oppido est potitus, thesauróq; quod Antharis temporibus pulso Francilione in ea repertum fuerat direpto, bellum reparare decreuerat. Agilulfus autem contractis tumultuarie copijs in illum ducēs oppidū corona cinxit, & tamen Gandulfum uenia petita deditionem pollicitū abire permisit. Exinde munitioni insulæ & oppidi diffisus, thesaurū illud quod opinione omniū uidetur fuisse maximum, Papiam deferri & in eius arce per fidissimos curauit custodiri. Sed & Vlfari Taruisinus dux eodem tempore res nouas est molitus. In quem ductus est exercitus, & is captus ac in uinculis ad regē perductus est. Per id uero temporis in quo Agilulfus Longobardorum rex tātis ducum suorum agitatur motibus, exarchus ille nouus nomine Romanus, Patauium, Montemsilicem, Mantuam & Cremonam muniuit copijs: quæ cum ipsas seruarent ciuitates, tum Lōgobardos undiq; agitarēt, & urbis Romæ quieti consulturus ad illā se contulit: exercitu autem quē secum ex Rauēna duxerat Romæ adaucto intendit receptioni urbium, quas Longobardi post constitutas à triginta ducibus indutias occupauerant, recepitq; æstate unica Sutrium, Polimarcium, Hortam, Tudertum, Ameriam, Perusiam, Luceolum, & complura oppida ac castella. Quo itē in tempore beatus pontifex Gregorius rem Romanam suis temporibus aliquantisper respirare gauisus, intēdere cœpit animum Christiani nominis amplitudini. Nanq; missis in Angliam, Melito, Augustino & Ioanne sacerdotibus, quibusdamq; ex suo monasterio, in quod paternas dedicauerat ædes, gentem Anglorum conuertit ad cultum fidei Christianæ. Tuncq; cœpit urbs Roma per arma solito feliciora, seruorum scilicet Christi prædicationem & summi pōtificis autoritatem Britanniæ insulæ & eius incolis Saxonibus Anglicis denuo imperare. Vt merito uir sanctus exultet in moralium libro, linguam Britannicā quæ nihil aliud nouerat q; barbaricum frendere, tūc in dei laudē Hebræa uerba resonare: & oceanū quōdam tumidum, sanctorum pedibus prostratū seruire cœpisse. Barbaros nanq; quos Romani principes ferro prius magna

gna cum difficultate domauerant, sacerdotes sancti pontificis simplicibus uerbis pro dei re uerentia ligauerũt. Anglúsq; Saxo qui infidelis ac idololatra pridem pugnantiũ non timue rat cateruas, tunc fidelis effectus humilium linguas timuit. Nec mirum sit cuipiam talia pa trasse Gregorium, qui pro sua uitæ integritate & summa prudentia nomen Christianum in ter barbarorũ perfidiam titubans & rempub. ab ipsis oppressam barbaris facile instaurasset, nisi fuissent impedimento & omnia peruertissent imperatoris Græci & missorum ab eo in Italiam magistratuũ malignitates. Exarchus enim nomine Romanus, sed moribus & gen/ te Græcus, post partam supradictarum ciuitatum uictoriam in omnia uitia est prolapsus: primum ut rapinis quietior uacaret occulte Lõgobardis cõsensit, & quod Gregorij epistola ad Ioannem episcopum Rauennatem ostendit, nec pugnare cum hostibus uolebat, nec po/ pulo Romano permittere ut pacẽ inducias'ue cum illis constitueret: quanq; paucis uerbis ipsius perditissimam uitam narrat Gregorij ad Sebastianum Firmiensem episcopum episto la per hęc uerba: Quæ autem de amici nostri domini Romani persona hac in terra patimur loqui minime ualemus, breuiter tamen dico, quia eius in nos malitia gladios Longobardo rum uicit, ita ut benigniores uideãtur hostes qui nos interimunt, quàm reipublicæ iudices, qui nos malitia sua rapinis atq; fallacijs cõsumunt. Sed & ipse Mauricius imperator, à quo præsidia tunc afflictis Romæ & Italiæ rebus fuerant trasmittenda, sanctum pontificem ma gis q̃ perditus ille exarchus fatigauit. Tulit is imperator legẽ, ut qui militiæ Romanæ esset asscriptus, nisi finita militia aut debilis effectus deo militare nõ posset. Cui Gregorius forti restitit animo, inter cætera dicens, nullum ante Mauricium imperatorẽ talem tulisse legem, & deum qui permiserit ipsum Mauricium de notario comitẽ excubitorum, de comite Cæ/ sarem, de Cæsare imperatorem fieri, eam legis insolentiam uindicaturum. Emersit uero inte rim alius haud quaq; minor Gregorio labor, cui imperator & sui iudices fomẽta dederun", ut quemadmodum Romam & Italiam à barbaris omnino deleri opinabantur curabantq;: ita pontifici autoritas subrepta Constãtinopolim demigraret. Ioannes enim Constantino/ politanus episcopus synodo Græcorũ coacta, se œcumenicum, quod latine proferebãt uni/ uersalem appellari uoluit. Monuitq; Mauricius Gregorium per epistolas ut acquiescens pa cem cum Ioanne seruaret. Cui respondens Gregorius quædam adeo magnifice est locutus, ut uere Romanum sese & patritio sanguine oriundum, & summo pontificatu dignissimum ostenderit: primum nanq; ipsum mordens imperatorem & ignauiam auaritiamq; caute im properans dicit, se uiginti tunc & septem annos in urbe Romana inter Longobardorũ gla/ dios agentem uidisse ecclesiam multa errogasse in quotidianos reipub. usus, quæ mittenda fuerant à Rauenna urbe, ubi ærarium totius Italiæ esset positum. Si uero imperatori esset li/ bitum, debitos in re pecuniaria ordines nõ seruare, saltem à perturbandis ecclesiasticis tem/ peraret, sese enim illum esse solum à quo capite unico causæ pendeant ecclesiasticæ: & paulo post: Claues regni cœlorũ non esse dubiũ quin Petrus acceperit, potestásq; ligandi eidem sit tradita, curamq; eidem totius ecclesiæ fuisse commissam, & tamen Petrũ non uocari œcu menicũ, quod Ioannes usurpare conaretur: unde subiunxit Gregorius exclamationẽ illam, quæ qualis tunc fuerit rerũ status expressit. O tempora, ó mores, ecce cuncta in Europæ par tibus barbarorũ iuri sunt tradita, destructæ urbes, euersa castra, depopulatæ prouinciæ, nul lus terram cultor inhabitat. Sæuiunt & dominantur quotidie in morte fidelium cultores idolorum, & tamen sacerdotes qui in pauimento & cinerę flentes iacere debuerunt, uani/ tatis sibi nomen expetunt. Interea dum ea in conflictatione esset Gregorius, moritur Rauen næ Romanus exarchus. Missusq; est eius successor ex Constantinopoli Gallinicus, quem quartũ Italia habuit eius nominis magistratum. Fuit uero Gallinicus & à rapinis temperãs, & belli aduersus Lõgobardos gerendi cupiẽtissimus: tamen principio aduentus sui à moti bus temperauit, ut & copias compararet, & res Italiæ defuncti exarchi iniquitate pessimum in locũ adductas solide repararet. Qua ratione & Gregorij suasionibus inducias cum Agi/ lulfo Longobardorũ rege constituit. Sperauit uero tunc pontifex Gregorius rem Romanã Italicamq; posse restitui, & usus tẽpore suis prudentiæ ac religionis artibus præsidia sibi no/ ua quæsiuit. Nanq; per Theudelindam mulierem religiosissimã furorem Longobardorum aliquandiu compescuit. Hinc ut prudenti fœminæ rem faceret gratã, illi inscripsit dialogorũ libros: quos cum perlegisset religiosa mulier, mentẽ animumq; religioni solidius addixit, & ab Agilulfo uiro obtinuit, gentem Lõgobardam ab omni idololatria & hæreseos spurcitia

se abdicare. Insuper Agilulfus rex bona ecclesiarum quæ à Longobardis ubiq; tenebantur, dimitti intacta curauit, donationesq; multas quarum extant priuilegia fecit ecclesijs. Sed & Childebertus Francorũ rex saluberrimis adductus Brunichildis uxoris monitis, uitam moresq; composuit. Hinc Bauaria prouincia, quam tyrannice tenebat relicta, regem in illa Tassillonem instituit, cum quo id solum egit, ut Sclauinos gẽtem Danubij accolam & idolis seruientem nunquam bello persequi desisteret quousq; fidem acciperet Christianam. Tassillo quidem Sclauinorum ingressus regionem, magnã uim prædæ pecoris hominúmq; abegit. Sed paulo post cũ Bauari ad duo milia armati, præda primo facta illecti iterũ in Sclauinos duxissent, ab illorum rege Cacanno circumuenti, & ad internecionem cæsi fuerunt. Indutijs etiam Agilulfum inter & Gallinicum stantibus obijt Childebertus Francorũ rex, accepitq; regnum Brunichildis pro Theodeberto & Theodorico uiri nepotibus gubernandum: & paulopost obijt etiã tertius regum Franciæ Guntanus, partemq; regni eius quæ erat in Aurelianensibus, eadẽ Brunichildis pro dictis nepotibus cõseruauit. Ea de regũ Franciæ morte factus certior alter Cacannus rex Hũnorum, existimauit adeo infirmas esse in mulieris manibus tanti regni uires, ut illud uiribus sperauerit obtinere. Et ex Pannonia Turingiam suo Pannoniæ regno continentem ingressus est. Sed dum illius prouinciæ populationi occupatus differt in Franciã ducere, Brunichildis copias cõparauit, quæ in Turingiam ductæ multis uarijsq; prælijs Hunnos agitauerũt. Quare decidens potiundi spe Cacannus prædã per pactionẽ restituit, & accepta à Brunichildi pecunia in Pannoniã est reuersus. Interea Mauricius imperator cum multa præclare gessisset, & cis & ultra Danubium Hunnos Pãnonia pellere est aggressus, & multa per Theodosiũ filium ac Germanũ socerũ legatos suos prælia feliciter gessit, adeo ut Cacannus quotiens cõgressus fuit inferior recesserit, Pãnoniæq; pro imperatore Mauricio sint receptæ: & nisi felicissima essent usi ignauia, Hunni ad internecionem cæsi fuissent. Nanq; trinis quaternis'ue in prælijs profligati fugam populariter cõmiserunt, ad Sclauosq; delati salutẽ ab illis supplices orauere. Texerũt uero Hũnos Sclaui armis repente correptis. Sed postq; consyderauere Sclaui quantã in se belli molem inconsultius traxissent, & ipsi à finitimis quibus scirent Maurícij potẽtiam fore suspiciosam, præsidia implorauere. Assensi uero sunt, & in petita fœdera præcipites ruerũt Franci, Bauari, & Longobardi. Id cum resciſset Mauricius, copias quidẽ in Pãnonias & Turingiorum finibus ultra Danubium cõtinuit: sed nullũ in Sclauos motũ uoluit intentari. Sclaui uero tantis aucti sociorum regũ fauoribus sua & Hunnorũ eius militantiũ arma mouere cõstituerunt: & cum clausam Mauricij armis in Pannoniam alíasq; oriẽtalis imperij prouincias uiam cernerẽt, retro sunt cõuersi. Hortatus nanq; est eos Agilulfus Longobardorũ rex, ostẽdens paratam esse in Histris ingentem prædã, si in eam ducerent prouinciã, quæ induciarũ ab eo cũ Italiæ exarcho constitutarũ confidentia quiescebat, & nullis erat Romanorũ præsidijs cõmunita. Itaq; irrumpentes improuisi in Histriam Sclaui & Hunni, Iaderæ, Signiæ, Polæ, & omnis eius regionis agros populati sunt. Agilulfus autẽ propter eam regum populorúmq; societatem superbiens, & simul ut Histriæ populationẽ se inscio fieri simularet, in suos animaduertit, qui aut pridem sibi rebellauerant, aut aliter displicerent. Rangulfum nanq; Veronensiũ, Varnecautium Papiensiũ duces rebellionis insimulatos, & Gandulfum Bergomensem, qui ut ostẽdimus, bis apertus hostis fuerat, interfici curauit. Sed & Longobardi qui Beneuenti erant inducias uiolarunt: Zoto enim qui erat dux Beneuentanus monasterium Casinense inuasit, & abbate monachísq; cum singulis uestimẽtis, & unico codice ordinis regulam continẽte fuga prolapsis, sacrũ id cœnobium à barbarie illa spoliatũ, ac solo tenus destructum fuit: quæ celeberrimi monasterij clades illa fuisse uidetur, quã Gregorio teste sanctus pater Benedictus futurã prædixit, affirmans uix apud deũ potuisse obtinere, ut ex eo loco sibi animæ concederentur. Bonitus autẽ qui tunc erat quartus à beato Benedicto abbas cum monachis euolans, Romam se contulit. Sed Zotoni paulo post eam commissam impietatẽ defuncto, subrogatus est ab Agilulfo rege in Beneuentanũ ducẽ Arrigis, ad quẽ aliquot beati Gregorij extant epistolæ: sed illa insignis, per quam illi Casinẽsis monasterij instaurationem uenerationemq; suasit. Sed nec Romæ tunc pepercerunt Longobardi. Nanq; Ariulfus Heturiæ dux, quam prouinciã omnẽ præter, Vrbemueterẽ, Balneumrhegium, Polimartium, Bledam, Sutrium & Perusiam tenebat, in agrũ Romanũ delatus illum ad usq; urbis mœnia populatus est, Et quia coloni pacis fiducia libere in agro erant, multos Lõgobardi ceperũt mortales,

mortales,quos iuxta Gregorij uerba in Franciã ducentes,pro seruis uenundabant.Quin ea in populatione multos ex Roman s interfectos,multos scribit Gregorius fuisse mu latos. Gallinicus uero Italiæ exarchus, Longobardorũ iniurias iniquo prout debuit ferẽs animo, cladem in agro Ro.Histris & Casinensi cœnobio acceptã ulcisci constituit.Et Parmã Longobardorum ciuitatẽ inuadens,ea potitus est,filia Agilulfi regis cum Godescalco eius uiro in oppido capti atis. Eam autem filiam suscepit idem rex ex prima uxore,quam dum esset Taurinensium dux habebat. Nanq; Theudelinda primũ eo in tempore sibi peperit filiũ nomine Adoaldum.Habitabatq; cũ regina Modoetiæ,partim in palatio quod primus Ostrogothorũ rex Theodericus ornatissimũ ædificauit,partim in altero quod illi simile ipsa extruxerat.Et ut uotis se exolueret, quibus beato Ioanni Baptistæ se obligauerat si masculũ peperisset, basilicam in eius sancti honorem quæ nunc Modoetiæ insignis uisitur à fundamentis extrui ac magno ornari sumptu curauit. At Agilulfus amissæ urbis Parmæ,& captorũ filiæ etiã tunc prægnantis,ac generi dolore incensus, in Gallinicũ quidẽ exarchum ducere nõ est ausus, q illũ magnas apud Parmam Bononiamq; copias habere intelligeret.Sed iram exercuit aduersus Transpadanas urbes,quæ semper postq; à Narsete fuerant receptæ,in Romanorum partibus manserant, Rauennatiq; paruerant magistratui. Duxere autẽ primũ in Pattauium Longobardi,quam in urbẽ Gallinicus ex Rauenna præsidiũ miserat ualidissimum, diuq; illã hinc obsederũt presseruntq; Longobardi,inde defensarũt pro uiribus Rauẽnates. Erat tunc Padua urbs sine mœnibus lateritio uel lapide compactis uallo plancisq; tantummodo munita,& omnis ciuiũ habitatio rarissimas tũc habuit muri pinnas. Ea ẽm primaria semper inter Italiæ urbes habita à prima demolitione temporibus Athilæ facta, per annos circiter sexaginta sine mœnibus aut uallo atq; etiã ciuiũ freqũetia fuit, primumq; sub Theoderico Ostrogothorũ rege freqũetari,& uallo fossaq; muniri cœpit.Quare illis in annis,ppẽ cẽtũ,quot ab ea instauratione sub Theoderico facta ad huius obsidionis tempora intercedebant,omnia tam publica q priuata ædificia ex materia asseribusq; quibus abũdat regio, constructa erat.Id cũ cernerẽt Lõgobardi, uẽtos nacti ualidiores faculas ignitasq; sagittas scorpionibus iniecerunt, & prima quæ hæsit ædificio sagitta incendium inchoauit,quo propinqua ilico corripiente urbis pars maxima est cremata. Ea adducti necessitate Rauẽnates præsidio impositi fecerũt deditionem, & Lõgobardi omnibus qui inerãt siue militibus siue ciuibus,quò fuit libitũ per pactionem abire permissis,urbẽ incendio uastauere.Monsilicis etiã ciuitas quemadmodũ uel Athilæ desolationis uel Theoderici tẽporibus factæ,instaurationis cõmunem habuit cũ Padua sortẽ: ita & tunc pari cũ illa euentu, nõ quidẽ incẽdio absumpta,sed à Lõgobardis aliter est destructa. Quia uero Gallinicus exarchus nunciabatur magnas cõparasse copias,quibus tunc oppressis Transpadanis ciuitatibus opem ferret Agilulfus Cremona & Mantua intactis, Veronam & inde Ticinũ est reuersus.Et maiores aduersus illas urbes uere proximo copias ducturus ad Sclauos mittens auxilia postulauit, edixitq; omnibus Lõgobardis ducibus,ut & ipsi copijs summo conatu cõtractis, ad prima ueris signa Mediolani adessent. Et ne aliqui deessent, Gordoaldũ Tridentinũ,Agilulfũmq; Foroiuliẽsem duces,qui adeo sibi erãt infensi,ut rebellaturi uiderẽtur,pollicitationibus muneribúsq; cõciliatos iussit expeditioni necessaria comparare.Quo autẽ tempore Monsilicis urbs à Longobardo capta est,Gallinicus illi subuenire adnisus, Rauennæ obijt.Creatúsq; à Mauricio imperatore iterũ exarchus Smaragdus ad Italiã nauigauit. Et Mauricius imperator,ne dũ interea rei Romanæ aut Italiæ aliã suscepit curam, sed Gregorio põtifici supra uires prouidenti aduersabatur. Erant Romæ ante Gallinici obitũ, sed eo instante ab imperatore missi Gregorius præfectus,& Castorius magister militũ ambo Græci,habebántq; milites numero quidẽ paucos,sed uirtute præstãtes. Nã postq; Theodosius filius & Germanus socer Mauricij Hunnis profligatis & Pannonia pulsis sese ultra Danubiũ, citráq; sine bello cõtinuerunt,iussit Mauricius partẽ militũ Theodosij post Castoriũ Romam petere, ueneruntq; ut uidetur,ad mille milites ueterani,quos à duce suo Romani Theodosiacos appellauere. Tanta autẽ erat Mauricio in rebus Romanis negligentia, tanta item auaricia,ut debita magistro militũ Theodosiacisq; stipẽdia nollet ex Cõstantinopoli aut Rauenna transmitti: quicqd uero pecuniarũ à Romanis poterat abradi,id nihilominus Rauennã deferri obstinatissime cõtendebat.Quare pon. Gregorius operæ & præsidij militũ necessitatẽ in urbis Romæ custodia consyderans,publica ecclesiasticáq; frumenta illis diuisit. Et paulopost

præfecto & magistro militũ in cõsiliũ uocatis, de pace, cuius cõstituẽdæ Ariulfus Hetruriæ dux fecerat mentionẽ, quid censerẽt interrogauit: præfecto autẽ & magistro militũ, quibus pericula urbis ante oculos uersarẽtur, pacem cõstitui laudãtibus, scripsit põtifex Smaragdo Italiæ exarcho, atq; etiã ad Ioãnem Rauennæ episcopũ dedit epistolã, cuius sunt hæc uerba: Et quando locus est obtinẽdi, agat apud exarchũ tua fraternitas ut pacẽ cum Ariulfo quan do possumus faciamus, quia miles de Romana urbe sicut ipse nouit amotus est. Theodosia ci uero qui hic mãserunt, stipendia nõ accipiẽtes, uix ad murorũ quidẽ custodiã se accomo dant. Et destituta ab omnibus ciuitas, si pacẽ non habet quomodo subsistet? Smaragdus ue ro siue iniussu principis paci noluerit assentiri, siue armis posse hostes cõpescere sit cõfisus, nihil Gregorio respõdebat. Quare pontifex uidens urbẽ summo in periculo cõstitutã esse, præfecto & magistro militum hortantibus pacẽ cum Ariulfo constituit. Misit uero tunc ad Mauriciũ imperatorem Smaragdus Nordulfum quendã Longobardũ, sed perfugam, qui Rauẽnæ habitabat: per cuius mẽdacissimi nebulonis assertiones exarchus ipse conatus est omnem siue malignitatis temporũ, siue suã siue imperatoris negligentiæ culpã in põtificem Gregorium reijcere, tanq; pax Ariulfum inter & Romanos facta uires Longobardorũ tunc temporis adauxisset. Et tamen paulo postquam Nordulfum miserat, Smaragdus intelligẽs uires Longobardorũ tantas esse, ut sui exarchatus Rauennatis oppidorum defensioni diffi deret, tempori se accõmodauit, & quod Gregoriũ pontificem præfectũmq; & magistrũ mili tum cum Etrusco Longobardorũ duce intellexerat fecisse, pacẽ ipse etiã cum Agilulfo con stituit: per cuius ictũ fœdus Parmã ciuitatẽ primum reddidit, exinde regis filiã generumq; dimisit illuc honestissime deducẽdos: nec potuit illis remittẽdis tantã adhibere diligẽtiam, quin puella prægnans motu itineris periclitata abortu facto excesserit è uita. Nardulfus in terea Constantinopolim peruenerat, quo audito persuasus est ilico Mauricius atq; gratissi mum habuit eam sibi oblatã esse causam, cuius obtẽtu uisus sit sibi inustam tutatæ negligen ter atq; ignaue urbis Romæ & Italiæ notam abolere. Hinc ira in pontificẽ excãdescens ma gnam militum qui Romæ erant partem euocatam Narniæ & Perusiæ præsidijs adiũxit, & ne pontificis autoritas alicuius momenti in posterum foret, Theodosiacos ex urbe & alios milites ex Perusia Narniaq; præcepit, bellũ in Etruscos Ariulfo subiectos innouare. Nec ta men ob id Ariulfus bellũ in urbem retulit: magis nanq; prout compertum habuit pontifex, Romanos ille debiles uicinos, q̃ Agilulfum Italiæ dominũ habere desiderauit: qua ratione contra ac existimauit imperator pacis ille fœdera pridẽ icta cũ Gregorio innouauit. Interea Agilulfus Longobardorũ rex audita Maurici cum põtifice & Romanis dissensione, spem concepit Roma & Italia potiũdi. Vnde licet Theudelinda hortante magnã spem pacis con stituẽdæ Gregorio pontifici præbuisset, expeditionẽ æstate præterita in Mantuam Cremo namq; urbes destinatã ad urbẽ Romã ducere constituit. Siquidẽ Sclaui multitudo ingens à Cacanno missi uenerunt, & Lõgobardi duces prout iussi erant Mediolani ad diem cum copijs affuere. Eo cũ maximo apparatu profecturus rex primũ omniũ magnis cõminatio nibus impulit Ariulfum Hetruriæ ducẽ, ut bellũ undiq; innouaret. Tuncq; Ariulfus regis imperio uictus perfidia in pontificẽ Romanósq; est usus. Nanq; improuisus bello indicto inuadens Balneũregiũ & Vrbẽueterẽ ciuitates in fœdere nominatim ascriptas occupauit. Paulo post Agilulfus traductis Pado copijs Hetruriam est ingressus. Quæ cũ Romæ essent nunciata, ilico põtifex & magister militũ pratore in urbe relicto, qui curam gereret ne quid detrimẽti ciuitas acciperet, Nepesum accesserũt, & cõfirmatis ciuitatũ oppidorũmq; regio nis incolis præsidia singulis addidere. Agilulfus uero cũ equitatu aduolãs tanto irruit impe tu, ut parũ abfuerit q̃n põtifex magisterq; militũ fuerint intercepti. Obsessa itaq; est Roma, & maximã eo tẽpore ꝑtulit calamitatẽ. Quod ut certius & maiori cũ audientiũ indignitate explicemus, uerba ipsius põtificis afferre est libitũ, quæ multis ex eius epistolis sũt excerpta: eruntq; simul multa ex quibus Maurici impietas in urbem Romã Italiamq;, & persecutio agitatióq; põtificis Gregorij quanta fuerit facile cognoscetur. Scripserat Mauricius Grego rio, eum conuicijs lacerãs simplicémq; appellans, q̃ Ariulfo credidisset pacem subdole offe renti. Ad quæ Gregorius: Ego ab Ariulfo deceptus simplex appellor, sed is toto corde ueni re ad rempu. paratus fuit, dumq; mihi nõ creditur, imò magis Nordulfo creditũ est q̃ mihi, uideor esse mentitus. Verũ si terræ meæ captiuitas per quotidiana momẽta nõ excresceret, de mea despectione & irrisione lætus tacerẽ. Sed hoc me uehementer affligit, quia unde ego crimen

crimen falsitatis tolero, inde Italia quotidie ducitur sub Lõgobardorũ iugo captiua, dumq; meis assertionibus nõ credit, uires hostiũ immaniter excrescũt. Et paulopost: Multas enim plagas accepi, quas breuius enumero, q tanta res dici posse uideatur. Primo mihi pax sumpta est, quam cũ Longobardis in Tuscia positis sine ullo reipublicæ dispẽdio fecerã. Deinde corrupta pace de Romana ciuitate milites ablati sunt, & quidem alij ab hostibus occisi, alij Narniæ & Perusiæ positi, & ut Perusia teneretur, Roma relicta est. Post hæc grauior plaga fuit aductus Agilulfi, ita ut oculis meis cernere Romanos more canũ in colla funibus ligatos, qui ad Franciã ducebantur uenales. Et quia nos intra ciuitatẽ fugimus, deo protegente, manus eius euasimus. Insuper de gloriosis uiris, Gregorio præfecto & Castorio magistro militum nõ mediocriter sum affectus. Qui omnia quæ potuerũt fieri, nullo modo facere neglexerunt, & labores uigiliarũ ac custodiæ ciuitatis uehementissimos pertulerũt: & post hæc omnia graui dominorũ indignatione percussi sunt, de quibus patẽter intelligo quia eos non sua acta sed mea persona grauat, cũ quo quia pariter in tribulatione laborauerũt, post laborem pariter tribulãtur. Mauricius item ne aliquid omitteret, in quo famæ sancti uiri posset detrahere, eũ insimulatus est necasse in custodia Malchum episcopũ, qui in furto deprehensus ad iudiciũ seruaretur. Ad quæ respõdens Gregorius ea usus est uerborum magnificẽtia, quæ illũ facile ostẽdit præter religionis ac morũ sanctitatẽ uirũ fuisse animo excellẽtem. Sabiniano nãq; scribẽs, inquit: Vnũ quod te oramus suggeras Mauricio imperatori, quia ego seruus suus, si in mortẽ uel Lõgobardorũ me miscere uoluissem, hodie Lõgobardorũ gens nec regẽ, nec duces, nec comites haberet, atq; in summa confusione esset: sed quia deũ timeo in morte cuiuslibet hominis me miscere formido. Malchus autẽ episcopus neq; in custodia fuit, neq; in aliqua afflictione, sed die qua causam dixit subito mortuus est inuentus. Mirum uero potuisse Gregoriũ quod effecit, tãtos inter turbines aliqd dictare uel scribere: & tamen licet eius cithara sæpe uerteretur in luctũ, homilias populo sæpe dicebat, multa sæpe scribebat, quorum hæc sunt in expositione Ezechielis: Quid est quod iam in hoc mundo libeat? Vbiq; luctus aspicimus, undiq; gemitus audimus, destructæ urbes, euersa sunt castra, depopulati agri, in solitudinem terra redacta est: nullus in agris agricola, penẽ nullus in urbibus habitator remãsit, & tamen ipsæ paruæ humani generis reliquiæ adhuc quotidie & sine cessatione feriũtur: alios in captiuitatẽ duci, alios detrũcari, alios interfici uidemus. Ipsa autem quæ aliquando mũdi domina esse uidebatur, qualis remanserit Roma conspicimus, immensis doloribus multipliciter attrita, desolatione ciuiũ, impressione hostiũ, frequentia ruinarũ: iam de illa omnes potẽtes ablati sunt, ubi enim senatus, ubi iã populus? omnis in ea dignitatum ordo extinctus. Et tamen ipsos nos paucos qui remansimus adhuc quotidie gladij, adhuc quotidie innumeræ tribulationes premunt, iam uacua ruit Roma: ruinis nanq; crescentibus ipsa destrui ædificia uidemus, & postq; defecerunt homines, etiã parietes cadunt. Angebatur etiã eo tempore Gregorius nõ minus prouincialium q urbis Romæ calamitatibus. Nam in eodẽ tempore in quo Romã Agilulfus per annũ obsedit, Saraceni, Arabes, Siciliam ingressi, omnemq; maritimã oram prædati, incẽdio quoq; uastauere. Quod cũ Gregorius intellexisset futurum, scripsit uniuersis *Siciliæ* episcopis, ut ad redemptoris Christi remedia se referentes, quibus nequirent uirtute resistere, lachrymis obuiarent, & contra omnes barbaricæ crudelitatis insultus supernæ protectionis auxiliũ implorarẽt. Et cũ Sclaui Histriæ imminerẽt, eius prouinciæ episcopis scribit. Equidẽ de Sclauorũ gẽte quæ uobis imminet, & affligor uehemẽter & turbor. Affligor in his quæ in uobis iã patior, cõturbor quia per Histriæ aditũ iam ad Italiã intrare cœperũt. Quanq; uero Gregorius plura de hac Sclauorũ in Histriã irruptione nõ scribat, tamen nos compertũ habemus eam gentẽ, quã ultra Danubiũ sedes habere & socerũ filiumq; Mauritij illis oppositos fuisse diximus, tunc primũ oram Adriatici sinus dextri littoris occupasse, & ita habitationẽ in ea cõtinuasse, ut quicqd prius Histria & Dalmatia dicebatur, ad tempora usq; nostra dicatur Sclauonia. Nec tamen omnis illa gens reliquit primas ad Danubium sedes, quin ijdem mutato nomine magnam obtinent partem illius regionis. Siquidem locutionis similitudo ac penẽ proprietas ostendit eos qui nunc Poloni & Bohemi dicuntur ex Sclauorũ reliquijs fuisse. Incoluerãt autem prius, ut supra diximus, ea loca Vandali, quos credẽdum est quando ad Romanorum inuadendas prouincias sunt profecti, partẽ gentis in patria reliquisse. Quare Sclaui paulopost superuenientes ita locutiones commiscuere, ut ex utraq; tertiam effecerint, quæ pro regionis

& ducum diuersitate, partim Bohemica, partim Polonica postmodũ sit dicta. Sunt etiã cer/
tiores proximis in regionibus Sclauorum reliquiæ apud Saxones, quorum coloni maiori
ex parte puram habent, qua Dalmatæ nunc utuntur, Sclauonicam locutionem. Sed ad Gre/
gorium. Is sanctus pontifex, licet distineretur hinc belli terroribus, inde scribẽdi laboribus,
tamen fidei Christianæ institutioni & per Italiã & extra illã intentus erat. Sæpe enim Rica/
redum Visigothorũ regem Hispaniam obtinentẽ ad perseuerandum in salubri disciplina à
Leandro episcopo habita est hortatus, & illum unis in epistolis digne laudauit, quòd inte/
gritatem uitæ prætulit magnæ ui pecuniæ, quam Hebræi soluere obtulissent, si decretum ille
mitigasset, quod aduersus eorũ perfidiã protulisset. Sed Agilulfo urbẽ obsidente, & omnem
uastante regionem, Gregorius ad Theudelindam reginam, cui prius dialogos inscripserat
alias dedit epistolas: quarũ duæ sũt de tribus capitulis, quæ ex synodo Chalcidonẽsi regina
& Lõgobardi nondũ susceperãt, priúsq; impetrauit pontifex quod uoluit à gentis barbaræ
regina, q̃ à multis Histriæ episcopis. Seuerus nanq; Aquileiensis patriarcha ut ea susciperet
capitula non prius adduci potuit, q̃ à Smaragdo exarcho simulq́; Antonio ecclesiæ defen/
sore Rauennã fuit perductus. Vbi à Ioanne episcopo Rauennate persuasus hæresi abrenun
ciauit. Et tamen paulopost idẽ Seuerus Mauritij impe. Gregorio & fidei Christianæ quo ad
poterat aduersantis præsidio fretus ad uomitũ redijt. Cuius pseudoepiscopi pertinacia est
factum, ut Aquileiensis ecclesia in duas sedes sit diuisa. Eo nanq; defuncto, Ioãnes à Sisulfo
Foroiuliano Longobardorum rege apud Aquileiam, & Candianus in Venetis apud Gra/
dum à pontifice Romano in patriarchas ordinati fuere. Quid q̃ Agilulfum regem si armis
Gregorius superare nequibat, in causis fidei & religionis succumbere fecit. Nã cum Lauren/
tius Mediolanensis episcopus è uita excessisset, & Lõgobardi unum ex suis delegissent epi/
scopũ, Gregorius defensori patrimonij Liguriæ scripsit, ut coactis Mediolanensibus in Li/
guria habentibus illũ confirmaret, quem illi cõcordes ducerent eligendum. Ad ea enim usq;
tempora & aliquot itẽ annis postea omnis Liguria intra uetustissimos Macræ & Variam/
nium Apenniníq; iugorum fines semper in Romanæ rei fide permãsit, postq̃ à Narsete fuit
Francorum manibus erepta. Itaq; tam multi ex Mediolanensibus Longobardorũ sæuitiam
declinauerant in Liguriam, ut electionem episcopi ab ipsis fieri posse iustissimus pontifex
iudicauerit. Annus interim obsidionis Romæ tãto apparatu, tãtísq; cũ copijs factæ elapsus
erat. Quo in anno Agilulfus rex nunq̃ efficere potuit, ut agris Beneuẽtanus Longobardo/
rum dux, aut in castra ad se iret, aut subiectis imperatori & Romam fauentibus Beneuen/
tano ducatui uicinis bellũ inferret. Tenebat uero Arrigis eo sub ducatu præter Neapolim
& Puteolos, quicquid uetusto nomine Campania regio est complexa, illicq; suberãt Samni/
tum pars maxima à Beneuento Eserniáq; & Aimonis Vasto, Aternum usq; amnẽ qui nunc
est Piscaria, & inde quicquid Pelignorum Marucinorúmq; & Marsorum nominibus cõti/
neт. Piceni autẽ pars ad Apenninũ pertinẽs Spoletano duci Lõgobardorũ suberat. Exinde
quicquid urbiũ oppidorumq́; à Rauẽna in Sipontinam urbẽ & ultra ad oram maritimam
quicqd in Italiæ ambitu ad Neapolim est sitũ. Et à Siponto Nuceriã, inde in Lucanos Nea
polimq́; quicquid mediterranea regio in Salentinos Calabrósq; & Brutios habet, impera/
tori tunc parebat, ut nullo pacto sit dubitandum, quin Mauricius potuerit urbi Romæ &
Italiæ subuenire, nisi mala illi mens, malus animus fuisset. Itaq; Agilulfus postq̃ nullam po/
tiundi Romæ spem reliquam uidit, obsidione soluta in Etruscos recessit, & inde Mediolanũ
se contulit. Interea Mauricius iudicio dei deterritus à Gregorij psecutione cessauit: fama est
& in sancti Gregorij scriptis inuenimus, uirũ quendã monachi uestimentis indutum, tenen
temq; strictũ ensem Constantinopoli in forũ uenisse, & cũ ad statuã usq; æneam gladiatoris
ipsum circumtulisset ensem exclamasse: Imperatorẽ gladio moriturum. Quamobrem Mau
ricius à molestijs Gregorio inferẽdis se cõtinuit, adnisusq; est omnia facere, ex quibus iram
dei posset auertere. Interea uero dum supplicari à seruis dei pro se studet, & se in luctu ac
lachrymis anteactæ uitæ pœnitentia macerat: in somnis uidit se, & Constantinam uxorem
cum filijs & filiabus, omníq; cognatione tradi Focæ militis gladio perimendum. Cúmq; eui
gilasset Philippico genero, quem affectati imperij suspectum habuisset ad se uocato, falsæ
de illo suspicionis culpam est confessus, & erroris sui odium deprecatus, illum interroga/
uit, nunquid aliquem in omni reipublicæ militia Focam audiuerit uocitari: respondit Phi/
lippicus, unum se Focam nosse qui nuper esset constitutus in exercitu procurator. Et cum
Mauricius

Mauricius qualis ille esset Focas inquireret, ait Philippicus, ætate iuuenē temerariumq́;, sed timidum esse. Ad quod uerbum cōsternatus imperator, si timidus inquit, profecto & homicida. Qui tamen in pœnitētiæ & supplicationum sollicitudinem totum se demersisset Mauricius, nequaquam interea à cupiditate ac auaricia abstinebat: quinimo ne exercitus eum stipendij & annonæ impendio grauaret, illum ultra Danubium hyemare coëgit in regione Sclauorum, ut perpetuis incursionibus per uim & arma sibi quærerent alimenta. Qua ex re commotus in seditionem exercitus, Focam cēturionem exaltatū super clypeum, sibi in exarchum acclamauit. Eo tumultu in exercitu cōmoto, Theodosius filius & Germanus socer imperatoris fugam arripuerunt. Ducentes tamen in exercitu ordines, siue quia indigne ferrent Focam centurionem eis esse prælatū, siue quia differendo sperauerint multitudinis furorem posse deliniri, publico cōsilio ad Theodosium Germanumq́; miserunt, ut alter eorum imperator effici pateretur. Cumq́; illi renuissent, Focas ab exarchatu concordi exercitus uoto ad imperium sublimatur. Ea cum essent Constātinopolim nunciata, Mauriciusq́; aliquot cum populo habuisset contentiones, tumultuari in urbe est cœptū. Et Mauricius dissimulato habitu, cum uxore & filijs dromonem cōscendens fugere est adnisus. Sed apud Chalcedonem uno & uigesimo imperij sui anno captus est, securiq́; percussus.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLInatione imperij Romanorum, Decadis primæ, Liber Nonus.

FOCAS apud Constātinopolim magno populi exercitusq́; applausu imperator declaratus nihil duxit antiquius, q̃ quærere ut pari quoque Romanorum uoto confirmatus uniuerso orbi ostenderet se iure & ordine imperium accepisse. Scripsit itaq; pōtifici Gregorio & Romanis, cum hisq́; epistolis suam & uxoris Leontiæ imaginem Romā deferri curauit. Et cū sæpenumero faustum imperatorem felicem Augustum bonum reipublicæ patrem Focam, fuisset acclamatum, imago Augustorū in oratorio sancti Cæsarei Lateranēsis palatij sacello locata fuit. Dedit uero Gregorius pōtifex ad Focā literas, in quibus de imperij susceptione gratulatus, illum hortatus est inter cætera, ut libertate singulis sub iugo imperij reseruata, memor esset illud inter reges gentium, & reipublicæ imperatores distare: quòd reges gētium domini seruorum sunt, imperatores uero reipublicæ domini liberorum. Paulopost Gregorius mittēs ad Focam quod ille poposcerat, diaconē unum spiritales palatij Constantinopoli causas directurum, calamitatē exponi iussit, qua eo tempore à Longobardis Roma & Italia premebantur. Smaragdi nanq; patricij aduentus parū profuerat ciuitatibus & oppidis in Romanorū & Rauennatum fide solitis permanere. Et Agilulfus quamprimū intellexit imperium apud Constātinopolim ob res nouas à Foca intētatas uacillare, copias quibus in obsidione urbis Romæ usus erat denuo cōtraxerat, ducebatq́; in expeditionē anno ante secundo aduersus Mantuam, Cremonamq́; tantis apparatibus destinatam. Curauit uero Agilulfus ut Hetruriæ & Spoletanus gentis suæ duces Romanos eorumq́; oppida quantis possent motibus agitarēt. Profectus Mediolano æstate iam media, Agilulfus primū Cremonā urbem obsedit, quam intra trigesimū diem expugnatā ad solū usq; demolitus est. Exinde in Mantuam est ductum, quæ urbs fortiter repugnauit, quod inerat præsidium à Gallinico, quādo Parmā cepit immissum. Sed Lōgobardi admotis arietibus mœnia alicubi aperuere: quamobrē Rauennatū Græcorúmq; milites qui præsidio inerāt, salute rebúsq; proprijs per pactionem impetratis, urbē intra tricesimū & ipsi diem amiserūt. In eam urbē non est à Lōgobardis aliter sæuitū, q̃ quòd mœnibus magna ex parte euersis reddita est immunita. Interea Vulturnienses cum uidissent duabus his urbibus, Pado proximis, nullum à Rauenna uenisse subsidium, sese Longobardorum fidei permiserunt. Erant in Bryxillo tunc Rauennatum milites, qui demolita olim ab Anthari rege eius oppidi munimenta tumultuario opere instaurauerant, id solum adnisi, ut ibi haberent præsidium, in quod cum ex agro hostili abigerent prædam, tutos se redderent. Et hi etiam Cremonæ & Mantuæ excidij exemplo territi præsidio igni ferróq; demolito, Rauennam nauibus sunt delapsi. Ea cum agerentur in Italia, Focas anno imperij sui primo omnes Asiæ & Europæ, atq; etiā Africæ prouincias quæ Mauritio subiectæ fuerant confirmauerat, tantúmque de se spei prouincialibus imperio parere

assuetis

assuetis dederat, tantum econtra formidinis hostibus incusserat, ut fama probitatis suæ in Italiam perlata, Agilulfum & Lōgobardos terruerit. Hinc Smaragdum inter & Longobardos in aliquot menses induciæ primum, & post in annum pax constituta est: quo in anno Agilulfus ut præsidia sibi aduersus nouum imperatorem pararet, affinitatem cum Theudeberto Francorū rege quæsiuit, filia Theudeberti Adoaldo ipsius Agilulfi filio uixdum quadrimo per internuncios desponsata. Ea pace constituta, quam Romanos etiam & omnes Longobardorum duces ubiq; cōstitutos tenere uoluerunt, beatus Gregorius anno imperij Focæ secundo & pontificatus sui quartodecimo migrauit ad cœlum. Suffectus uero est illi Sabinianus. Qui & ipse pacem cum Longobardis in alterum annum fecit: per cuius pōtificis tempora, & si omnis Italia ab hoste Longobardo quieuit, fames tamen ualida populos non minus q̃ antea cta bella fecissent, afflixit. Qua suadente fame Agilulfus Lōgobardorum rex, & quia noui imperatoris Focæ potētiam formidaret, Stablictanum notariū suum misit Constātinopolim ad Focam, cum quo pacem constituit triennio in Italia obseruādam, eiusq; pacis beneficio quiescente Roma, suffectus est defuncto Sabiniano Bonifacius pontifex qui fuit eius nominis tertius. Is insolentiam Constantinopolitani patriarchæ œcumenicū se, prout beati Gregorij temporibus cœperat, appellantis compescuit. Focas etenim ipsius pōtificis suasione, publica & ad uniuersum orbem Christianū dimissa sanctione constituit, ut Romanæ ecclesiæ Romanoq; pontifici omnes orbis ecclesiæ obedirent. Eo autem pontifice immatura morte post nonū mensem uita functo successit alter Bonifacius ex Marsis & urbe Valeria oriundus, qui & ipse ab eodem Foca impetrauit ut templum Romæ celeberrimum à Marco Agrippa ædificatum, & omnibus dijs gentilitatis prophanatum, mutato nomine sanctæ Mariæ & omnium Christi sanctorū ecclesia uocaretur. Quæ autem Romam & Italiam tanto prius tempore presserāt agitationes, ad Focæ imperij extremum tempus in Asiam translatæ uidentur. Nanq; Prasini primum, & Venetici, sinus Arabici Aegyptum inter & Asiam accolæ multis commissis prælijs sese cædibus maximis lacerarunt. Eorum uero populorum odia uetustam habere originem conijcimus, cum ipsos constet Aelij Antonini Veri imperatoris temporibus simile bellum parasse: quibus dum imperator autoritate & missis legionibus obsistit, Prasini quidem facile imperata fecerūt: Venetici autem Antoninum suspicati in hostium fauores procliuiorem fuisse, illum Romam redire properantem iniurijs incōmodisq; affecerūt. Sed & Persarum rex Cosdroas per idem ipsum tempus in quo Prassini Veneticiq; tantos conciuerāt motus, Ro. imperij prouincias inuasit, tanta q; celeritate, tanto cū apparatu irrupit, ut prouinciæ urbesq; quascunq; tentauit pari tempore sint & aditæ & occupatæ. Focas nanq; alijs qui in Africa exorti nunciabātur sedandis motibus adeo implicitus perplexúsq; erat, ut prius omnia & simul uitam amiserit, quàm satis quid sibi prius agendum foret cōstituere & prouidere potuerit. Priscus quidā patricius summo honore apud Focam in Constātinopoli fuit, qui coniuratione inita cum Eracliano socero Africæ proprætore Eraclio eius filio & suæ uxoris fratri imperiū affectauit. Quamprimum itaq; Prasinis Veneticisq; tumultuantibus Cosdroas Mesopotamiam occupauit, Eraclianus item prout cū genero constituerat imperatori in Africa rebellauit: tum Priscus componendis soceri cum imperatore rebus sequestrem se exhibuit, Eracliusq; Constantinopolim tanq; paternæ fidei obses uenit, & copias Eraclianus quantascunq; ex Africa potuit contrahere tanq; imperatori subsidium allaturus parauit. Quibus copijs nauigio in Thraciam transportatis Focam coniurati obtruncarunt, Eracliόq; imperatore per uim & arma constituto, Eraclianus pater ad tuendam Africam est reuersus. Per id etiā extremum Focæ imperij tempus licet Itali & Romani quietem, de qua diximus, à Longobardorum pace nacti essent, eorū tamen hostes Lōgobardi cædes, quibus tanta crudelitate in nostros diu fuerant debacchati, sunt experti. Auares nanq; Hunni à quibus Noricū prouinciam à se Bauariam prius appellatā ostendimus inhabitari, Transpadanas sibi cōfines Venetiæ & Forijulij prouincias inuaserūt: queis intima Forijulij iam habētibus, Gisulfus eius prouinciæ dux cū omnibus prouincialibus Lōgobardis qui arma ferre potuerūt, occurrit, præliúmq; sine mora magnis utrorumq; animis est cōmissum: sed Lōgobardos multitudinē alioquin ingentē maior multò Bauarorum exercitus corona cinxit, pugnatúmq; est utrinq; atrociter: & licet Bauaro uictoria non cesserit incruenta, Gisulfus multis confectis uulneribus cecidit, Longobardíque multa pugnatorum millia penè ad internecionem fuerunt cæsi. Secundum id prælium

prælium Bauari in multas diuisi partes prouinciam ubiq; rapinis incendijsq; latissimis ua-
stauere. Erat Bauaris rex dictus ex gentis cōsuetudine Cacannus, qui audiens Romildam
Gisulfi ducis uxorem cum filijs Rodoaldo & Grimoaldo, cumq; uxoribus & gaza prima-
riorum gentis Lōgobardæ, qui in prælio ceciderant, sese intra oppidū Forijulij cōmunisse,
illuc duxit, firmiore proposito q̄ certiore spe uel obsidione uel uiribus potiundi. Nanque in
oppidum post Aquileiæ urbis excidium ante annos ferme ducētos ab Athila factum, eius
prouinciæ metropolis & tanq̄ arx fuerat, in quod Heruli, Ostrogothi, & ipsi ad extremum
Longobardi prædam cum alijs in Italia regionibus, tum maxime in Transpadana factam
congerere consueuerant: qua ratione & quod in ipsis Italiæ faucibus situm id oppidum bar-
baris qui noui aduenissent opponebatur, firmissimis mœnibus munitū erat. Obsedit tamen
oppidū Gisulfus, & machinis excitādis fecit maximos apparatus. Sed qua pridem usi erant
Longobardi fortuna iam flaccescēte, per inusitatum proditionis genus oppido Bauari sunt
potiti. Romilda nanq; Cacannū mœnia obequitantem cōspicata flauo crispantíq; capillo,
forma atq; ætate florētissimum esse, in illius libidinem exarsit, misitq; e uestigio nuncios qui
pacto cum rege suo ipsius matrimonio, pollicerentur oppidi proditionem: spopondit uero
rex, & oppidum ingressus, introductis copijs Romildam unica nocte in thorū admisit, fide
postmodū laudādo perfidiæ modo falsa, impudicam mulierem Bauaris militibus in concu
bitu prostitutam ad lassitudinem agitari iussit, & seu auiditate prædæ seu gentis Longobar
dæ odio adductus, omnes tam fœminas quàm mares & omnis etiā ætatis in oppido reper-
tos porta foras educi custodiríq; iussit, pollicitus sese illos ad Pannoniæ loca, unde primū ab
Albuino rege in Italiam traducti fuerāt, reducere liberādos, ut priore in patria cōmanerent.
Exinde præda oppido asportata ignis ædificijs est subiectus, nec prius inde mouit rex q̄ op
pidum munitissimum opulentissimúmq; solo uidit æquatum: & profecto maximam eo in
excidio Bauaros adhibuisse diligentiam hinc constat, q̄ multos ante annos celeberrimi op-
pidi in patria cui dedit nomē uestigia ignorātur. Fuerūt tamen nōnulla prouinciæ Forijulij
oppida æditis grumosisq; in locis sita Longobardis salua, Cormona, Nemasum, Osopum,
Arcenia, Reuma, Glemona & Ibliginum: ea in oppida quos sors & melior fortuna p̄duxit,
ij maiorum gentis Longobardæ copiarum aduētum salui securiq; expectarunt. Etenim ad
primum irruptionis Cacanni in Foroiulianam regionē nuncium, qui ad Longobardos du
ces per Italiam est perlatus, ilico omnes Papiæ ad regiam conuenerunt. Vbi de clade acce-
pta, & excidio oppidi prius certiores facti sunt q̄ potuerint subuenire: Grasulfum tamen Gi
sulfo fratri defuncto ducē Forijulij, Agisulfus rex ducésq; subrogarūt. Bauari interim Italia
egressi cum primum in patria cōstitere, captiuos pubertatem supergressos in campo, cui sa
cro postea ob id facinus fuit nomen, interfecerunt. Pueros uero & fœminas, partim pro ser-
uis pellicibúsq; habuerunt, partim hastæ subiectos tanq̄ gentem barbarā uendiderunt: pue
ros tamen Rodoaldum & Grimoaldum, Gisulfi ducis defuncti filios fuga prolapsos solus
inter multos scriptores asserit Paulus. Per id etiā temporis imperio Constātinopolitano tu
multibus illis in Africa & Asia agitato, Sclaui quos ostēdimus in Dalmatiæ & Histriæ ora
cōsedisse, quæcunq; propinquis in regionibus imperio parētia inuaserūt, & militibus quos
Focas præsidio imposuerat subita irruptione accisis, omnē Dalmatiæ & Illyrici Adriatico
adiacentis prouinciā subegerunt. Nec potuerunt Italici eorum qui tunc in imperio suscitati
erant motuū sese omnino expertes insontésq; seruare. Pace Longobardorū ubiq; per Italiā
constituta, Focas, Ioannē Lemigiū Thracem, Smaragdo patricio in exarchatu Italiæ dede-
rat successorem, qui sua iudicúmq; suorum muliebri turba in Italiam trahenda diu per Græ
ciam est moratus, tam diúq; desedit & nauigare tardauit Ioannes, ut non prius inire potue-
rit magistratum quàm de Focæ casu in Italiam sit perlatū. Itaq; appulsis Rauennæ nauibus,
quæ exarchum iudicésq; per oppida & urbes Italiæ regendæ distribuendos aduexerāt, Græ
ca uirorum uxorumq; & spadonum mollities omnia quæ aduenis collibebant, imperat, &
diutius dilata cōminationibus uerberibusq; nititur à Rauēnatibus extorquere. Erant tunc
Rauennates, quod opulentis in urbibus assolet, tot tantisq; quantæ undiq; obstrepebant oc
cisi imperatoris, profligatorū cæsorumq; ad internecionē Longobardorum atq; oppresso-
rum à Sclauis Histrorum nouis rebus animis suspensi. Dum igitur Græci haud secus quàm
si res imperij integræ essent, importune Rauennatibus molesti sunt, facile exortus est incer-
to autore aut concitatore tumultus, & Ioanne exarcho cum magna iudicum parte occisis

in petu-

in petulātem uxorum spadonúmq; turbā petulātius est grassatum. Romani etiā licet nullos rempublicam imperij ue decus concernentes cōciuere motus, Bonifacio tamen quarto uita functo usque adeo in successoris electione discordes fuere, ut prius elapsi sint octo menses ꝙ in successorem potuerint conuenire. Erat Neapoli Ioannes Campsinus ex gente patricia Constantinopolitanus, quem Focas præsidio illíque urbi præfectum, siue prout Græco uocabulo appellabant, archōta imposuerat. Is eam Romanorū in pontificis electione diuturniorem solito altercationem maiores parituram motus existimauit, & occisorum Rauennæ exarchi ac iudicum cōmotionem apertā rebellionem parere est opinatus. Vnde urbis Neapolitanæ, & simul Lucaniæ, Brutiorū, Apuliæ, & urbium oppidorúmq; Cāpaniæ quæ non parerent Longobardis, tyrānidē suscepit, fore sperans, ut imperio in Asia à Persis oppresso, Rauennatibúsq; in rebellione permanentibus, regno etiā ipse occupato quietus potiretur. Eo anno qui fuit inclinationis imperij Romanorum occidentalis ducentesimus, Eraclius in Augustum quinquagesimum assumptus, & à Sergio patriarcha Constātinopolitano coronatus orientale accepit imperiū, adeo in Asia mutilatum, ut constet eius imperij inclinationem ipso anno initium habuisse. Prouidit tamen omnia & principio, postꝙ aliquandiu magnifice gessit Eraclius. Primum nanq; Eleutherium gentis patriciæ Constantinopolitanum imperialis aulæ cubicularium & ducem rei bellicæ scientissimum in Italiam misit, deditq; illi copias & pecunias quo res Italiæ cōfirmaret. Et copias quascunq; Focas in proximis Asiæ & Europæ prouincijs habuerat, quasq; genitor Eraclianus ex Africa miserat, & indies mittere potuit instruxit, misitq; aduersus Cosdroem, quo prouincias in fide manētes ab illius impetu conseruaret: Nam prius ꝙ Foca occiso imperium Eraclius in Constātinopoli potuerit stabilire, Cosdras Mesopotamia Palæstináq; occupatis, Hierosolymam inuaserat, eáq; urbe tunc opulentissima potitus in Christianos quorum ad nonaginta millia sicut multi tradunt scriptores, gladio ĩteremit, desæuierat, diruerat ecclesias, & loca sancta quoad poterat pollui inclinaríq; curauerat: quanꝗ nōnihil uenerationis uidetur sacratissimæ cruci dominicæ exhibuisse, quandoquidē eum graues tradunt scriptores illius partem quam Helena Constantini Magni genitrix in Caluaria locauerat, inde asportatam posuisse in patria, locatā in throno quem mirabili opere auro gemmísq; ornatum exædificauerat, ea ratione ut licet extrema rotunditas ad cœli instar circumageretur, ipse tamen immotus in centro sederet, dominica cruce supra uerticem cōmunitus. Nanq; suis prædicat Persis fore, ut quamdiu sacrosanctæ inhæreret cruci, ab omni iniuria & mortis periculo tutus esset. At apud urbem Romam ꝙ primum est auditum accepisse Eraclium imperij iura, ilico Deusdedit Romanum ciuem patre Stephano subdiacono pontificem elegerunt. Intereáq; Eleutherius patricius Rauennæ applicuit, qui sine controuersia admissus postꝙ exercitum nauigio eduxit, milites qui Rauennæ & in illius exarchatu erant, ad edictum conueniētes nouo adegit in Eraclium sacramento: exinde confirmatis rebus habita cōsciorum exarchi Ioannis & iudicum reipublicæ necis quæstione noxios puniuit. Postea accedens Romam à Deusdedit pontifice populóq; Romano honorifice est acceptus. Eo ex loco pertentare uolens qui essent quos Ioannes Campsinus fautores haberet, omnes qui sub Foca Romano imperio stipendia facere soliti erant, edicto ad sacramentum accipiendáq; stipendia conuocauit: sed ad nullos milites ueteranos statiua citra aut circū Neapolim habere solitos, peruenit edictum, ꝙ omnes Campsinus in Neapoli coactos pecunijs, frumento uestéq; donauerat. Quæ causa Eleutherium impulit, ut postꝙ copijs abunde munitus erat, ad obsidendam Neapolim properaret. Copijs quamplurimū Eleutherius applicuit structa acie obiectis Neapolitanæ urbis portæ: Campsinus & si inferiorem se uiribus intelligebat, non est ausus prælium detrectarē, ꝙ ueretur ciues Neapolitanos, quibus magnam de suo exercitu spem præbuerat se præliū retractante ad superioris potentatus patricij obedientiā inclinare. Conflixit itaq; Campsinus, & ipsa in porta superatus interfectúsq; fuit. Potitus Neapolitana urbe & rebus Italiæ illius ore compositis Eleutherius Rauennam redijt. Vbi non solum debita militibus æra persoluit, sed unumquenq; donans, prout dignitas ordóq; exposcere uidebatur, omnes beneuolentia deuincire sibi conatus est. Consciúsq; sibi quantum esset facinus quod animo destinasset, nouam cum Longobardis pacem amicitiamq; quæsiuit. Illis autem ob acceptam à Bauaris cladem ultro assentiētibus, ueteri paci aliquot etiā menses ex formula obseruandæ noua in decennium est addita. Cœpitq; primum ostensæ uirtutis fructum Eleutherius, ꝙ Eraclius multorum

torum literis,quæ in Italia ille gessisset gereretq́ intelligens, illum Italiæ exarchum solita attributa potestate constituit.Per ea enim tempora Eraclius rerum imperij cura in duces suos reiecta apud Constātinopolim desidebat,ocio luxuíq́ immersus. Nam cum uxor Eudoxia Constantinum anno imperij secundo peperisset,& ipso in partu obisset,Martinam ex sorore neptem incestuoso sibi matrimonio copulauit:ex qua anno coniugij primo suscepit filiū, nomine Eracleonem. Romæ interea Deusdedit papa post annum pōtificatus tertium uita functo,Bonifacius eius nominis quintus illi suffectus est.Sed priusꝙ potuerit pontifex ex more consecrari, Eleutherius patricius & nouus exarchus sese apud Rauennā Italiæ regem declarat, legiones sibi per largitionē conciliatas unum in exercitum cogit,iterq́ ingreditur, Romam sibi & cunctam Italiam subacturus.Duces uero militiæ Rauennatis quibus plurimum fidere cœperat,eum apud oppidum Luceolum interfecerūt.Qui duces cum exercitu Rauennam redeuntes caput tyrāni Constantinopolim Eraclio miserunt,susceperúntq́ curam,ne res Italica exarcho destituta quicq́ acciperet detrimenti, quousq́ Isacius patricius & ipse Constantinopolitanus demandatum sibi ab imperatore accepit Italiæ exarchatum: In cuius aduentu Agilulfo Longobardorū regi uita functo, Adoaldus filius puer cū Theudelinda genitrice Longobardis cupientissime fauentibus successerāt.Ea enim regina quam à principio aduentus sui in Italiam,sibi comparauerat Longobardorum gratiam,adeo conseruauit, indiésq́ adauxit, ut duces milítésq́ Longobardos uerbo magis regeret, ꝙ reges illos armis compescere potuerint.Hinc nullis fœderum innouata conditionibus,pax Longobardos inter & Italicos per decē annos, quibus puer in regno uixit quietissima fuit:quin etiā eiusmodi pacis bono multa uariáq́ regina cumulauit in Italicos beneficia, q̃ nō modo ecclesijs pijs'q́ locis pueri regis nomine donationes maximæ sūt factæ, sed urbes oppidáq́ alicubi instaurata.Essent hoc loco motus Francorū & regū eius gentis Theodorici,Theodeberti & Clotharij fratrū explicandi, esset eorū inter sese crudelitas diffamanda,q̃ Theodoricus à fratribus in prælio superatus, & inde cum ingenti exercitus iam captiui occidione interfectus sit,Theodoricóq́ post parum uita functo eius filios Clotharius,ut solus regnaret, occidit. Sed ea tragicis, quibus fuerūt digna relinquimus, ad illáq́ stylū conuertimus,quæ ad nuper inchoatam à nobis orīetalis imperij Romanorum inclinationem secuta sunt. Anno imperij Eraclij sexto,Persæ omni Asia quæ in meridiē uergit potiti ad Aegyptum arma uerterunt, Alexandriáq́ capta paulisper se continuere,q̃ Eraclianus imperatoris pater magnum in Africa exercitum terrestri uia in Aegyptum Asiam'q́ ducēdum parasse nunciaretur.Sed obijt eo in tempore Eraclianus:quod cum esset Persis renūciatum, ilico in Africam ducentes Carthaginem ceperunt. Inde potiti Africæ imperio impositísq́ illi cum præsidijs, tum etiā magistratibus, in Asiam sunt reuersi. Petiuerat eo in tempore Eraclius à Cosdroa pacē,quā magno cum Ro. imperij dedecore fuerat accepturus. Sed barbarus rex uictorijs insolescens, ut illi cōsentiret paci nullis precibus præmijs'ue pollicitationibus adduci potuit. Quamobrē imperator timore potius ꝙ uirtute animos faciēte,expeditionē in barbaros destinauit,primúmq́ omniū Constātinopolis defensioni prospecturus Constātinum filiū Cæsarem declaratum regni cōsortem accepit, Sergio uenerabili patriarcha,& Bonoso patricio spectatæ uirtutis uiro illi in administrationis socios attributis. Exinde rei diuinæ ex Christianorū institutis religiosissime intēdens, accuratissimā per sacri ieiunij tempora omnibus in sacris ædibus supplicationem habuit:postmodum celebrato paschate profecturus dexteram saluberrimo telo armauit,tabula scilicet saluatoris Iesu, uel sicut aliqui habent,gloriosæ uirginis imagine picta, quā diu uenerātissime in sacrario seruatam fama esset tanꝙ de cœlo cecidisset, nullo fuisse hominum opere fabricatam. Ingressus Syriam Eraclius audiens Cosdroem se apud Azotum urbem potētissimam continere illuc duxit.Quod cum intellexisset futurum Cosdroas inde profectus est:faciebat uero iter in Persidem Cosdroas,& ne hostis persequendi facultatem haberet quacunq́ incederet maturas flauescentésq́ tunc in agris segetes igni ferróq́ uastabat. Insecutus tamen est plurimis castris Eraclius,& ubi Cosdroem in uastatione segetū uidit laborasse,ipse in regionis ædificia deseuit. Eo in itinere factus est certior Eraclius Cosdroem cursu accelerato intra Persidem confugisse,relictis duobus præfectis, Sarabago & Sarabasse, qui nostrorū impetum moraretur.Quare imperator mutato persequendi consilio id munus & ipse legatis demandans flexit in sinistram,& magnis confectis itineribus peruenit ad Taurū,ipsóq́ superato monte reperit Sarbarum Persem Cos-

droæ ducum primariũ magno circuitu facto anteueniſſe, & ad pontem qui iũgebat Sarum amnem ſeſe illi cũ magno exercitu oppoſuiſſe. Proceſſit uero Eraclius, & caſtris citeriori in Saronis ripa ad pontem poſitis tranſire conatus eſt. Dúmq; aliquandiu ipſo in ponte uaria eſſent edita certamina, Eraclius propugnaculum expugnauit, quod ſua in ripa Sarbarus tumultuario opere communiuerat: ea in propugnaculi oppugnatione cum ſe inferiorem cerneret Sarbarus dux rei militaris ſcientiſſimus, conſilium in tempore cepit, ex quo res Eraclij adducta eſt maximum in diſcrimen. Munitiones nanq; etiam priuſq; ab hoſte eſſent captæ reliquit, magnámq; ſui exercitus partem ad amnis ripas ſurſum deorſum'ue ſecedere, & depreſſis in locis inſidere curauit: iuſſit'q; ut quamprimum Romanos ſe in patentes campos recedentem inſecutos eſſe uidiſſent, cadẽ quà perrexiſſent, ocius reuerſi ad pontem præſidiumq; à ſe impoſitum redirent, diſtinerentq; prælio Eraclium, ne ſuis in campo pugnãtibus ſubueniret. Turmis ut Sarbari imperata facerẽt citato dilabẽtibus, curſu ipſe pariter in campos procurrẽs fugere ſimulauit. At Eraclij exercitus præſidio potitus hoſtes quaquauerſum fugere cernens, ordines quidẽ ſoluit, ſed non minus turmas ad amnis ripas fugiẽtes quàm ipſum Sarbarum in campos eſt ſecutus: quæ maior q̃ opinatus fuerat dux Bauarus Romanorum militum diſſolutio cladem auertit, quam neceſſario imperator maximam accepiſſet, ſi in ſolũ Sarbarum agmina proruiſſent. Illis nanq; turmis quæ ad ripas fugiebant, ut ſe tuerentur compulſis, relata eſt ilico in põtem pugna, & Eraclius de incommodo quod iam magnum acceperat à ducibus certior factus pugnantes ubiq; milites accuratiſſime reuocauit. Deturbatus eo ponte Sarbarus trãſuerſis itineribus in Perſidem ſe contulit. Quem Eraclius ſingula per caſtra eueſtigio eſt inſecutus. Ea cum eſſent Coſdroæ nunciata, Saym famæ celebris ducem dedit Sarbaro ſucceſſorẽ, qui nouis magníſq; copijs exercitui, quem Sarbarus duxerat additis Eraclio ſe oppoſuit, uentúmq; eſt ex condicto ad prælium, copijs hinc inde in aciem explicatis: quibus aciebus ſtruendis cum dies una propè eſſet exacta, pacti ſunt duces proximum ſolis ortum per inducias expectãdum: quod uero ad crepuſculum potius q̃ ad ſolis ortum inierunt prælium, multa utriuſq; exercitus cæde in ueſperam eſt protractum, & inclinabat ad Saym Perſaſq; uictoria, niſi dominus exercituum, quo adiutore id bellum Eraclius gerebat, ſubſidiũ attuliſſet. Exortus magnã in tempeſtatem imber grãdine mixtus in faciémq; hoſtium fulminãs & obcæcabat pugnãtes Perſas & impetu prouoluebat, cum Romanas acies aut minime à tergo læderet, aut ipſo turbine in hoſtem ferret. Cõfractus eſt itaq; & magna occidione proſtratus Says exercitus. Ad eius ingentis acceptæ cladis nuncium territus Coſdroas omnes effudit regnorum uires: copijs nanq; quotquot Perſia tunc habuit cõtractis, Razatenem bellis feliciter adminiſtratis præclarũ ducem præfecit. Oppoſitus Eraclio nouus dux magna conflixit audacia, id'q; item prælium perpetuo cõtinuatum die in ueſperam eſt protractum. Sed ad ſolis occaſum cum multa in utroq; exercitu milia cecidiſſent, Razatenes ſuperatus interfectúſq; eſt. Relata ſunt ex eo prælio uiginti ſeptẽ Perſarum militaria ſigna, & maiore exercitus parte uel occiſa uel capta uires Coſdroæ conciderunt. Qui armis diffiſus quæ in Perſia haberet reliqua, ultra Tigridem ſe recipere conſtituit: prius tamen quàm proficiſceretur Medarſem filium Syroe quem natu maiorem probúmq; adoleſcentem haberet præterito regni conſortem appellauit. Tulit uero ægerrime Syroes, adeóq; in patrem animo exaſperatus, ut ad Eraclium miſerit, qui regnum Perſidis ſibi paciſcerentur, ſi Coſdroe & Medarſe captis omnem regiam ſupellectilem Romanis permitteret diripiendam & Conſtantinopolim aſportandam. Eraclius uero poſtulata concedens id ſolum egit in fœdere, ut Syroes captiuos de Romano exercitu prouincijs'que liberaret, exinde pontem Tigridis cum præſidijs quæ ad utraq; illius capita erant, ſibi permitteret Romano milite cuſtodiendum. Ea cum ex formula eſſent impleta, Coſdroas perfidia nati intellecta fugere adnitebatur: ſed de fuga à Syroe filio retractus, & cum Medarſe filio uxoribúſq; in uincula & carcerem eſt coniectus. Potitus tanta uictoria Eraclius crucem domini Ieſu à Syroe petijt: qua habita, pacem cum illo Perſiſq; conſtituit. Et innixus paci Syroes cum præſidia & omnes magiſtratus ex Romani quondam imperij prouincijs urbibúſq; reuocaſſet, genitorem fratrémq; necari iuſſit. Tantis totq; rebus ſexto expeditionis illius anno qui erat imperij duodecimus feliciſſime geſtis, Eraclius dominicam crucem anno quartodecimo poſtquam in barbari manibus fuerat, reduxit. Eodémq; in anno Africam, Aegyptum & perditas de Aſia prouincias Romano recuperauit imperio, Arabia duntaxat ex

cepta, à cuius rebellione ingentia in orbe terrarum mala initium habuerunt. Macometus quidam, ut aliqui Arabs, ut alij uolunt, Persa fuit nobili ortus parente deos gẽtium adorante, sed matrem Hebraicæ gentis habuit Ismaelitam: is ex duabus huiusmodi omnino sibi inuicem aduersantibus superstitionum sectis originem trahens, nulli earum omnino adhæsit, sed homo acerrimi callidissimiq; ingenij inter Christianos cõuersatus perniciosissimum humano generi ex duarum huiusmodi gẽtium legibus conflauit incendium. Nanq; inter Arabes apud quos magnum ambiret honoris locum publice concionatus est, non iniuria Cosdroem cum omni familia deletum esse, quòd se pro deo adorari fecisset homo omnium scelestissimus, qui & ipse idola sculptiliáq; manufacta adorare solitus fuisset. Subsequenter de lege Hebræorum quam magna ex parte Arabes sectabantur, Christianorúmq; traditionibus ita disputabat, ut unam eandemq; esse utranq; affirmaret, licet magnis utraque gens abduceretur erroribus: quos quidem errores ita ipse moderabatur, ut Hebræos reprenderet Iesum Christum ex uirgine natum negantes, quod sui maiores futurum expectandúmq; prædixerant aduenisse: Christianos uero redargueret leuitatis, quibus persuasum sit Iesum dei amicissimum & ex uirgine natum, opprobria & demum crucis mortem à Iudæis perpeti uoluisse: & suam ipse prædicans legem, quam superuacaneum duximus narrare, futurum affirmabat, ut si eam acciperent custodirentq; Saraceni, & sibi diuino ad id nuncio obsequerentur, sese in libertatem asserant, & principatu regnóq; in finitimos potiãtur. Eam rebellionem cum audisset Eraclius, in Arabiam mittens Saracenos ea maxime ratione pacauit, q eorum aliquot milia quibus arma publice erant permissa, in reipublicæ stipendia accepit, & perfide profecturus ipsos Saracenos cum Romanis legionibus in Thraciam præcedere curauit. Ipse ingenti præda spolijsq; ditatus amplissimis Constantinopolim ad triumphum redire anhelans, eatenus Christianæ religioni detulit, ut prius crucem dominicam uoluerit Hierosolymam importare. Accessit itaq;, & Zacharia patriarcha ciuibúsq; Hierosolymis in patriam, à qua profugi exulésq; aberant reductis, pompam instituit solennissimã: qua deducente crucem domini ipse sic manibus ulnísq; gestauit, sicut illam Iesus Christus primo & post Ioseph ab Arimathia ceruicibus baiulauerant: procedebant uero pompa eodem uico, per quem à Caiaphæ prætorio Iesus à satellitibus pharisæisq; fuerat attractus: uẽtum est ad portam quæ in locũ Caluariæ foras ducit, & exiuerat turba quæ Eraclium præcedebat, ipse autem ad iter cœptum anhelans uiribusq; subnixus nullo tenente ante portam substitit, quantoq; magis in exitum conabatur eo immobilior permanebat. Tunc patriarcha qui lateri hærebat ad illum conuersus, quin tu inquit inuictissime imperator uide ne dum Iesum dominum crucem sibi baiulantem in cæteris æmularis, nõ satis recte facias, qui purpura iaspidibusq;, quibus ille paupertatis magister caruit onerarís. Ad quam uocem humiliãs se imperator & uestem mutauit plebeiam, & iter nudis pedibus est ingressus. Tunc quæ clausa illi uidebatur porta patuit, & ipse gressu expeditiore crucem domini in Caluariam detulit. Hinc tractũ est seruatq; religiosissime populus Christianus, ut ea in passionis Christi commemoratione quam singulis annis facimus, adoraturi crucem omni deposito auri gemmarumq; ornatu illam discalceatis pedibus adeamus. Dum ea in orientali Romanorum imperio fierent, Roma & Italia fuerant quietissimæ. Bonifacio nanq; post quintum pontificatus annum defuncto, suffectus erat Honorius põtifex eius nominis primus. Et cum Isacius Italiæ exarchus integre & prudẽter magistratum administraret, Lõgobardi partim illius metu, partim Theudelindæ imperio pacem seruauerunt, adeoq; ualuisse uidetur ea parumper continuata quies, ut Theudelinda defuncta & Adoaldo eius filio regni administratione deiecto pax item durauerit, quam nouus Longobardorum rex Arioaldus integerrime custodiuit. Honorius pontifex interea pacis usus dulcedine urbis Romæ sacras ædes propè omnes magnis sumptibus instaurauit: quorum operum nihil hoc tempore uisitur aliud q̃ basilicæ beati Petri tectum ab ipso pontifice tegulis æneis coopertum: quas quidem tegulas ex Romuli templo Eraclij imperatoris permissione amouit: sed & nouas ipse aliquot ædes à fundamentis extruxit, Agnetis martyris uia Numentana, Apollinaris martyris, Ciriaci, Quatuor coronatorũ, Seuerini uia Tyburtina XX. ab urbe miliario, Petri & Marcellini uia Labicana, Pancratij uia Aurelia, Luciæ uirginis, Adriani in tribus fatis, & in loco fontium ad decollationẽ Pauli apostoli in aquis Saluijs ædem Anastasij martyris, cuius corpus ex Perside delatum Eraclius Romam misit. Is nanq; imperator in Constantinopoli

triumphaturus suam item apud Romanos gloriam innotescere uoluit, nulla uero etiã tunc pluris faciebat quàm Christianæ fidei ornamẽta : quare nõ seruis ex Perside aut alijs spolijs Romanos magis donare uoluit, quàm precioso sancti Monachi corpore, quod multis per obitus sui dies miraculis claruisset. Sed infelix Eraclius post actũ summa gloria triũphum in reprobum datus est sensum. Omnem enim postergans religionis Christianæ reuerẽtiam, ad studia matheseos est conuersus, aruspicinæ incantationumq́ præstigijs indulsit. Eum ob uictoriam lasciuiẽtem cupido incessit ab ariolo mathematicoq; prænoscẽdi, nũquid auium uolatus illi aut astra incommodum aliquod aut maius periculum minarentur. Cecinere autem uates sui grande illi periculum atq; imperij euersionem à circunciso populo imminere. Quamobrem à Iudæis quos eo denotari prænostico interpretatus est, cauturus, omnes Hebræos suo subiectos imperio baptizari curauit, atq; etiam apud Dagobertũ Francorum qui defuncto per id tempus genitori Clothario successerat, & Sisebodum Hispaniarũ reges prætensa fidei Christianæ causa, tantis institit precibus, ut pariter quotquot Hebræi in Gallijs Hispanijsq; sunt inuenti, fuerint baptizati. Dumq; huiusmodi erroribus insaniret Eraclius, Pyrrhi patriarchæ Constantinopolitani & Cyri Alexandrini episcopi suasionibus incidit in hæresim Monothelitarum dicentium esse in Christo unicam tantummodo uoluntatem : quam opinionẽ postea multi magno cum fidei Christianæ disturbio sunt sectati. Et tamen cum Honorius põtifex Romanus Eraclium per literas & nuncios tanti erroris commissi redarguisset, passus est Pyrrhum patriarchatu eijci, & in Africã relegari. Eas uero uitæ sordes quibus imperator inquinari cœperat, facile sunt secuti omnes quos ubiq; habuit magistratus. Honorius anno põtificatus tertiodecimo penẽ exacto obijt, delectusq́ est à clero & populo Ro. Seuerinus patre Labieno Romanus, qui & ipse fuit eius nominis primus: seruabatur uero tunc etiam mos, ut nõ prius coronaretur in põtificem electus, q́ cum adueniens à Rauenna exarchus Italiæ cõfirmaret. Vocatus itaq; Isacius exarchus anno & ferme dimidio accedere distulit: etenim rem nefandam Eraclijq; uita quam instituerat dignã, ipso ut constat imperatore conscio Isacius machinabatur: seruabatur in Lateranẽsi episcopio auri argentiq; partim signati, partim in sacrã supellectilem cælati thesaurus ingens, uestis serica byssinaq; & preciosis ex lapidibus diuersa uasa in uarios fabrefacta usus, ornamẽtoq; futura sacrario inerant pontificũ dona imperatorumq; & diuitum Romanorum. Ad ea diripienda Isacius cum anhelaret, Mauritio chartulario Græco homini per quẽ Romã & eius exercitum gubernabat negociũ dedit: qui iudicibus Romanis sibi in magistratu subiectis pecuniaria pactione corruptis cooperantibusq;, primum milites conuocat, multa de Honorij pontificis defuncti auaritia, multa de illius in milites odio dicit, q pecunias ab imperatore Eraclio ut illis in stipendia darentur, transmissas in Lateranensis episcopij arculis concluserit, hortaturq; ut armis correptis sese sequantur, subrepta illis stipẽdia uel uiribus ex sacerdotum arculis recepturũ. Resciuit uero pontifex Seuerinus Mauritij ad milites cõcionem: Quamobrem sacerdotes cum ualida propinquorũ clientumq; manu conuocans, sacrarium in quo preciosa seruabantur obicibus repagulisq; firmauit. Militibus interim cum armis ad episcopium cõuenientibus irrumpere uoluit Mauritius. Sed pontifex Seuerinus illũ quod diu prohibere nequiuisset, episcopiũ ingredi permittens ostendit quàm ualido armatorum præsidio sacrarium seruaretur. Eum Mauritius defensionis sacrarij apparatum uidens dolo aggressus est, quod armis & uiolentia obtinere nequiuerat. Põtificem enim & Lateranensis ecclesiæ primates, Romanos sacerdotes blandis allocutus est uerbis, sese dicens ea solum accessisse causa, ut illa in sedis uacatione furtum rapinamq; sacræ supellectilis prohiberet. Vnde à Seuerino sacerdotibusq; suis facile impetrauit, ut arculæ sacrarij duplici pontificis & chartularij signo ad seras munirentur, cõmunisq; sacerdotum & militum statio episcopium custodiret. His ita paratis Isacius Italiæ exarchus Romam à Mauritio chartulario uocatus aduenit, egitq; in exilium primarios sacerdotum, quos diceret seditionem tumultumq; in populo concitasse: paucis exinde interiectis diebus, Seuerini electione confirmata, episcopium tanq̃ uisendi gratia est ingressus, & præda tantopere concupita expletus exercitum primo illius particula donauit, reliquum Rauennam deferri iubens, ipse e uestigio est subsecutus. Eraclium imperatorem eius sacrilegij parte maxima ab Isacio donatum fuisse Guillermus Lateranensis palatij bibliothecarius affirmat. Quo in anno Saraceni quos ostẽdimus Eraclij stipendia secutos fuisse, minimam ob causam dei iudicio defecerunt. Dabãtur apud

Con-

Constantinopolim militibus stipēdiorum æra,quod munus imperator nō præfectis ærario præstantibus uiris,ut consueuerat, sed spadonibus suæ lasciuiæ administris demandauerat. Vno itaq; ex Saracenis apud sui similem diuq; notum spadonem importunius petēte. Vix inquit ille,quæ possimus dare Romano & Græco militi habemus, & hæc canum turba tantopere stipendia efflagitat. Ad quam uocē commoti qui aderant Saraceni suos undiq; conuocant,in Syriamq; secedunt,& in magnū coacti exercitum prima ad Damascum fecerunt castra,qua capta Phœnicem quoq; occupauere.Deinde in Aegyptū ducētes ea facilius sunt potiti,q à suis Arabibus cōmeatu auxiliaribus'q; copijs sunt adiuti. Processit autē latius q principio est creditum huiusmodi incēdium, quòd Arabes Machometi præstigijs seducti apud Persas ut eandem susciperent legem primum precibus institerunt, deinde illos assentiri nolentes,bello agitauere summis conatibus intētato. Successerat Syrochi Persarū regi, qui primo regni anno obijt Adhæser filius:& eo post primum item annum defuncto per se regem assumpserant Hormisdam. Hunc cum Arabes in prælio superassent interfecissent'q;, subacti sunt à Saracenis Persæ, qui Machometi præsentis lege accepta,illius iussu priscum uetustúmq; patriū nomen deposuere,& se pro Persis Saracenos tunc primū dicere incœperunt.Qui quidē facti ex Persis Saraceni in Antiochiam urbem Ro. imperatori subiectam ducentes illam ceperunt.Id cum intellexisset Eraclius, Hierosolymā mittens curauit dominicam crucem Constantinopolim importari.Nec mora,Saraceni capta Antiochia Hierosolymam accedentes illa item urbe ocyus sunt potiti. Romæ interea Seuerino post annū pontificatus secundū uita functo successerat Ioannes quartus natione Dalmata. Eiq; priusq; secundus finiretur annus defuncto suffectus erat Theodorus primus patre Theodoro episcopo Græcus,& ex Hierosolyma oriūdus: per cuius tēpora Eraclius apud Constantinopolim,& sui in Italia magistratus condigna impietate factisq; scelestissimus perpessi fuerunt. Mauricius chartularius post Lateranensis palatij expilationē maiora cœpit audere:quòd enim uires imperij orietalis cōmunitas ac propè exinanitas duceret, Isaciū Italiæ exarchum spernebat,& sese illi parem uel superiorē efficere confidebat,cōsilio maxime auxilióq; fretus iudicū Romanorum, quos præda Lateranensi expletos sibi reddiderat obligatos.Oppidis itaq; & castellis Romæ tūc subiectis nouo & sibi fido presidio firmatis omnes milites undiq; conuocauit:inde magna populi Romani militúmq; adstante corona concionatus ostendit Isacium affectare Italiæ regnū,hortatus ut illi aduersantes in Romani imperatoris fide manerent,omnibúsq; certatim operā pollicitis,primores exercitus populiq; nouo sibi astrinxit aduersus Isacium sacramento. Quæ cum essent Isacio renūciata,exercitum quem in Rauennate exarchatu habebat coēgit, & præfecto ærarij stipēdia exercitui apud Romā cōstituta dare solito maximā uim pecuniæ attribuens,eum cū dicto exercitu Romā misit. Appropinquans Romæ præfectus præmisit,qui ducētibus in exercitu ordines,& in populo potentioribus renunciarēt,dona se ab Isacio maxima afferre,tātúmq; orare ne Mauritij hominis perditissimi perfidiæ,imperatoris gratiam & sua quæ ingētia detulisset dona postponerent. Ea uero effecerunt dona, ut nec iudex,nec ciuis Romanus, nec miles inuētus sit qui Mauritio fidem sacramenti seruare uoluerit, præfectúsq; ab Isacio missus quamprimum Romæ applicuit cum exercitu fuerit introductus.Quod cū cerneret Mauricius,in ecclesiā beatæ Mariæ maioris,quæ dicitur ad præsepe cōfugit, sese in illa illæsum fore opinatus. Sed eū præfectus abstractum Rauennā in uinculis duci curauit, cum quo pariter in uinculis sunt missi ex iudicibus alijsq; Romanis ciuibus nonnulli,qui ea in cōiuratione fuerāt notiores.Perductus Ficundas uicū duodecimo milliario à Rauenna distantē Mauricius, Isacij iussu decollatus est,cuius caput hastæ infixū in circo Rauennate diu pependit:complices uero illius Rauennam perducti in carcerē sunt coniecti:quibus secūda arrisit fortuna,q Isacius per eosdē dies repentina morte subtractus est,& Rauennates ciues illos ob Romani nominis reuerētiam abire incolumes permiserūt. At Eraclius uarijs per Asiā locis à Saracenis agitatus audiens quæ acciderāt Romæ,& de Isacij morte certior factus,Theodorū patritiū cognomine Calliopa misit ad regēdum Italiæ exarchatum. Agebat tunc Eraclius tricesimum imperij sui annum,& licet omnem penè Asiam amisisset,deum magis magisq; indies spernebat. Nanque uxore quam paruo habuerat tempore defuncta, illius ex primo uiro filiam adolescentulam senex lasciuus accepit uxorem.Et tamen nisi amens socórsq; fuisset,intelligere potuit deum, qui pie & ex religione Christiana uiuēti dederat,ut perditū prius in Asia imperium instauraret,

raret, augeretq́, illum postea flagitijs deditũ ipso Asiæ imperio & summa gloria priuauisse:
obijt autem primo anno incestuosissimarum adolescentulæ nuptiarum, qui erat tricesimus
primus imperij sui annus, eam secum perferens infamiam q́ Romanorum principum pri/
mus fuit sub quo inchoata prius leui momento imperij orientalis inclinatio aucta est, atq́
adeo processit, ut eo uiuente Asiæ imperiũ sit amissum. Suffectus est Eraclio Constantinus
filius, quem ostendimus patre absente Constãtinopolim gubernasse. Qui quarto assumpti
imperij mense, ueneno extinctus est à Martina nouerca & Eracleone fratre, quos Pyrrhus
patriarcha Constantinopolitanus ad id flagitium instigarat. Is Pyrrhus quem ostendimus
ob hæresim in Africam relegatum fuisse, quamprimũ de Eraclij morte certior est factus, ex
Africa Romam uenit, prouolutusq́ ad Theodori pontificis pedes poposcit ueniam errati,
quod apud Constantinopolim perpetrarat: exinde oblatam à põtifice & clero Romano re/
ctæ fidei & religionis Christianæ formulã reuerenter accipiens in patriam est reuersus. Vbi
postq́ flagitiũ illud Martinæ & Eracleoni suasit, prius uitã amisit, q́ tanto quæsitũ scelere pa
triarchatũ potuerit obtinere. Senatus nanq́ & populus Cõstantinopolitanus in Martinam
Eracleonémq́ insurgẽs, lingua illam, hunc naso mutilatos relegauit: quo in furore retractus
de fuga Pyrrhus à populo est occisus. Assumptus autẽ ilico in imperatorem Cõstãtius qui
fuerat filius Cõstãtini, & in demortui Pyrrhi locũ Paulus patriarcha à senatu & populo est
suffectus: qui à Theodoro põtifice Ro. ut rectã fidei normã acciperet per litteras & missos
apocrisarios requisitus obstinate renuit obedire: quamobrẽ & ipse sicut Pyrrho contigerat
dignitate priuatus est: quanq́ alium Pyrrhi priuatio finẽ habuit. Nedum enim Paulũ sicut
Eraclius Pyrrhũ relegari est passus imperator Constantius, sed in hæresim & ipse prolapsus
est. Obijt eo tempore Theodorus sexto exacto põtificatus anno. Cui successit Martinus pa
tria Tudertinus, qui eius nominis primus in cathedra Petri sedit. Eius põtificis apocrisarij
quos ad Paulum patriarcham miserat, cum illum ut resipisceret urgerẽt, Constantij iussu in
diuersas insulas relegati fuerũt. Quod cũ audisset Martinus põtifex, synodo centũ & quinq́
episcoporum apud urbẽ Romam cõgregata, primo cõdemnationem Cyri Alexandrini &
Sergij ac Pyrrhi Constantinopolitanorũ patriarcharũ innouauit. Deinde Paulum præsen/
tem patriarchã damnauit, & patriarchatu cẽsuit amouendũ. Huius autẽ mali imperatoris,
sicut & exarchorum qui proxime illius tempora Italiã gubernauerant, impietas qua usi sunt
erga pontifices, effecit ut pace qua cum Lõgobardis Romani Rauennatésq́ per annos ad
triginta usi erant, parum gaudere potuerint. Arioaldo qui Theudelindæ & Adoaldo eius fi
lio in Longobardorum regno successerat, suffectus est Rotharis Ariana labe inquinatus: in
quam omnes Longobardi præcipites corruerunt, ut nulla tunc fuerit Italiæ ciuitas illis sub/
iecta quæ & catholicum & Arianum episcopum non habuerit. Intentauit autem Theodo/
rus pontifex per cuius tempora Rotharis ad regnum assumptus est, illi labem hæreseos dis/
suadere. Illud idem adnisus est facere Martinus pontifex Theodori successor. Sed illam ma/
gis magisq́ confouens Rotharis inualescere faciebat. Quare Martini pontificis suasione
Theodorus Italiæ exarchus Romano Rauennateq́ exercitu in Aemyliam cõtractis, Lon
gobardo regi bellũ indixit. Fecitq́ magnos apparatus & ipse impiger Longobardus. Erant
apud Bononiam copiæ Romanorum, & Rotharis suas coëgerat apud Parmam, quòd de/
molitarũ longe antea Mutinæ & Rhegij urbium, nedum munitiones aliquæ non extarent,
sed hæc nomina tunc scirentur. Processit uero primus Italiæ exarchus, & apud Scultennam
notissimum nunc Mutinæ amnem castra posuit. Duxit etiam illuc impauidus Rotharis, &
solus amnis alueus castra utriusq́ exercitus dirimebat. Res postmodũ qua ratione in Scul
tennæ ripa sit gesta, nullus scribit, cum tamen Paulus Sigibertusq́ dicant collatis signis de/
pugnatum, & de Romano exercitu fracto fugatóq́ septẽ milia pugnatores desideratos fu/
isse. Facta autẽ est ex ea accepta clade rei Romanæ quæ tunc erat maxima inclinatio: siqui/
dem Rotharis ea elatus auctusq́ uictoria, Apenninum ilico transgressus in Liguriam du/
xit. Eam uero regionem ab urbe Luna in Varum amnem Aniticẽsisq́ prouinciæ Galliarum
fines Longobardi per duodenonaginta, quibus tunc Italiam premebant, annos, nunquam
prius capere potuerant. Cuius Rotharis uictor tantum per dies singulos tunc cepit, quan/
tum properãs excurrensq́ à principio in finẽ potuit peragrare. Per quod tempus necdum
subuenit afflictis Romæ & Italiæ rebus, aut hæresi Arianæ inualescẽti imperator Constan/
tius, sed nouos ipse addidit maximósq́ labores. Olympium enim quendam cubicularium
suum

suum misit ad Italiæ exarchatũ Theodoro successorem, iubens ut pontificem clerúmque Ro-
manum atque omnes Italiæ episcopos adniteretur sua Monothelitarum hæresi inquinare:
quòd si nec suasione nec precibus nec armis & uiolentia efficere nequiret, aut apprehensum
pontificem Martinũ in uinculis ad se mitteret, aut faceret iugulari. Ingressus Italiam Olym-
pius sumpto secum Rauennate exercitu Romam se contulit: apud quam synodo congre-
gata subornauit Romani exercitus duces, ad quorum preces uim Romano populo infe-
rendam ostendere iudicauit, ut imperatoris desiderium pontifici & episcopis suaderent.
Sed nec preces nec adhortationes neque apertæ comminationes apud episcoporum quen-
quam efficaces fuere. Vnde quod iusserat ab imperatore Olympius, constituit pontificem,
cuius ducendi Roma nullam cerneret commoditatem, uel in basilica iugulare, iussítque ex-
archus tantum nephas in basilica beatæ Virginis ad præsepe à carnifice intentari: protexit
autem dominus seruum suum, lictore, quod postea publice est confessus, subita cæcitate
ita perculso, ut quem petebat pontificem nequiuerit internoscere. Erat tunc quinquagesimus
annus inclinationis Romanorum imperij orientalis, quam ostendimus anno Focæ impe-
rij extremo inchoasse, Saracenique per id tempus intantum hauserant opes, ut post subactas
& quiete possessas quæ Romanorum fuerant prouincias Asiæ, Europam inuadere præsu-
merent. Nauigio itaque ingenti ab Alexandria soluentes Rhodum insulam Romani im-
perij peruenerunt, eáque capta Colossum fama celeberrimum, à quo ciuitas insulæ primaria
nomen habuit, demoliti sunt, ex cuius ære nongentos camelos fuisse oneratos inuenimus.
Rhodo uastata Saraceni in Aegeum delati pelagus, multas ex Cycladibus afflixerunt:
inde in Siciliam nauigarunt, quam maritimis in locis spoliatam, incendijs etiam per me-
diterranea æditis uastare cœperant: tunc Olympius exarchus qui eam insulam simul cum
Italia gubernabat, multis excitus nuncijs primo in gratiam cum Martino Romano pon-
tifice redijt, & inde Neapolim nauigans, nauigióque ex omni Tyrrheno mari contracto
in hostes duxit conflixítque: & licet Saracenos insula expulerit, tantam tamen nauium
submersarum militúmque interfectorum fecit iacturam, ut propior uicto quàm uictori
Siciliam sit ingressus. Vbi morbo ex nimio prælij labore correptus, interijt. Sed nec pro-
pterea mutauit mentem sententiámque Constantius. Quin potius in sua impietate factus
ardentior Theodorum Calliopam remisit ad gerendum Italiæ exarchatum, iubens ut Mar-
tinum pontificem catenis uinctum ad se mittere curaret. Quæ mandata ùt Theodorus
exequi cogeretur, Paulum quendam, cui Pellario fuit cognomentum, imperator illi soci-
um addidit, & sceleris administrum. Et Calliopam quidem ob exarchatum primum iuste
ac integre administratum omnis Italia benigne excepit. Qui Romæ aliquot moratus dies,
ad Lateranensis palatij basilicam se contulit, ad pontificémque tanquam salutaturus acce-
dens, illum nihil tale suspicatum cepit, & catenis iniectis Pellario traditum Rauennam, &
inde Constantinopolim misit. Actus uero est in exilium Martinus pontifex in Chersonam
Ponti ciuitatem, apud quam alter Romanus pontifex beatus Clemens longe antea exu-
lauit. Obijtque eodem in loco beatus pontifex Martinus, anno sexto sui pontificatus ex-
acto. Cuius mortis cum certum non haberet nuncium Romanus clerus populúsque, qua-
tuordecim menses in noui pontificis electione pependit. Et tandem Eugenium delegit e-
ius nominis primum, patre Ruffiniano Romanum. Quo in tempore cum apud Constan-
tinopolim mortuus esset Paulus ille perfidus patriarcha, suffectus est Petrus, qui & si me-
lius de religione sensit, cum pontifice tamen cleróque Romano eandem fidei formam non
tenuit. Rothari Longobardorum regi defuncto, successit Rodoaldus, qui in adulterio
mulieris Longobardæ deprensus, ab illius uiro interfectus est. Huic suffectus Ariper-
tus moriens duos filios Pertheritem & Gundibertum reliquit successores. Quorum tem-
poribus Longobardi pacem cum Romanis Rauennatibúsque & alijs Italiæ populis im-
perio subiectis ubique seruauerunt, sed uarijs ipsi inter se motibus agitati sunt. Grimoal-
dus nanque Beneuentanus Longobardorum dux ipsos fratres in regni administratione
discordes esse intelligens, Romoaldum filium Beneuenti ducem instituit, & magnas du-
cens copias Papiam uenit: qua ex urbe cum Pertheritem puerum regem fugasset, Gundi-
bertum fratrem expulit Mediolano, apud quam urbem ipse à fratre diuisus se cœperat
continere: Easque Longobardorum discordias tunc exploratas habens rex Francorum
Clodoueus qui Dagoberto patri defuncto successerat, copias in Italiam misit, quæ cum in

Transpadana regione magnam fecissent prædam, à Grimoaldo Italia sunt expulsæ: obijt autem Eugenius anno tertio nondum exacto, suffectusq; est illi Vitalianus ex Volscorũ quondam prouincia & Signiensi oppido oriundus. Ad cuius pontificatus initium, Constantius imperator expeditionem in Italiam parauit, non quidem ut iuxta famam tunc à se accurate disseminatam Lõgobardos Italia eijceret, sed ut urbẽ Romã & subiectas illi uel prouincias uel ciuitates diuitijs ornamentisq; spoliaret. Constãtino itaq; filio cõsorte imperij declarato apud Constantinopolim relicto, classem instructam Constantius præmisit Athenas, quò ipse pedestri itinere est profectus: ibi nauigium ingressus uentos nactus secundos nullo prius in loco quàm apud Tarentum substitit. Copijs in eam ciuitatem expositis, qui erat maximus & dignus Romano principe exercitus, constituit Constantius ducere Beneuentum: cuius dux Romoaldus quàmprimum de Constantij in Italiam aduentu certior est factus Luceriam Apuliæ ciuitatem, Acheronamq; impositis præsidijs, & innouatis instauratisq; munitionibus confirmauit, quòd imperatorem existimauerit ciuitates ipsas priusq; Beneuentum adiret tentaturum: & genitore ut subueniret requisito, fecit ad perferendum in Beneuento obsidionem, quantos maximos potuit apparatus. Et quidem Constantius quod timuerat Romoaldus prima ad Luceriã firmauit castra, cuius oppidani licet perfidia in Longobardos non sunt usi, paruam defensionis patriæ susceperunt curam, quòd nullum ab imperatoris Romani uictoria incommodum formidarẽt. Hinc factũ est, ut militibus Longobardis qui præsidio inerant non satis resistere ualentibus, Græci Luceria uiribus sint potiti: quam ciuitatem tunc opulẽtissimam auidissime spoliauerunt, & tanquam in solo barbarico non in Italia esset, ferro igniq; uastatam solo æquarunt: eademq; sæuitia in multa Apuliæ oppida usus imperator Acheruntiam inuasit: eam uero ciuitatem natura soli munitissimam ciues Lucerinorum calamitatem sibi proponentes & inuicem adhortantes à crudeli Græco tutati sunt. Ibi cum paucos dies sedisset Constantius, postquam uidit oppugnationes accuratissime factas in cassum cessisse, duxit Beneuentum, cuius urbis oppugnationi maiores instituit apparatus: resistebat uero impigre adolescens Romoaldus, & sui Longobardi quorum res agebatur, non solum repugnabant de mœnibus, sed ad ipsos qui in futuras oppugnationes excitabãtur aggeres irrũpebant. Cõtraxerat interea ex omni Transpadana Italia Longobardorum milites Grimoaldus, cuius exercitus agmina uiã emensa Aemyliã, & ingressa Flaminiam à militibus Rauẽnatis exarchatus apud Forumpopilium statiua habentibus non leue incommodum acceperunt. Prætergressus tamen est Tacitus & sine interiori cõtẽtione Grimoaldus, & per Picentes in Samnium uenit: qui ut filium & secum obsessos de suo accessu apparatuq; faceret certiores, eundem qui ad se Papiam iuerat nuncium remisit. Qui nuncius à Græcis interceptus ad Constantiumq; perductus, ea quæ sciebat de regis Longobardi aduẽtu supra ueritatem attollens narrauit. Soluit autem ilico obsidionem trepidus imperator, quem Neapolim ut pergeret contendentẽ Victolas Capuanus Lõgobardorum comes ad Caloris amnis uada aggressus est. Prælio ab ultimis Græcorũ, qui agmen imperatoris copiarum claudebant, in aggressores relato, pugna est atrox conserta: quæ cum habuit finẽ, ut nullo ex Græcis qui cũ imperatore fluuiũ transmiserãt ad pugnãtes socios, ut subueniret redeũte, qui cœperunt præliũ intermittere nõ potuerint, omnesq; magna militũ manus penè ad internecionẽ fuerint interfecti. Iturus à Neapoli Romã Constantius Saburum ciuem Neapolitanũ ducẽ sui exercitus declarauit, uiginti milibus militũ lectissimorum attributis, ut Neapolim subiectaq; imperio Campaniæ oppida tutaretur, simulq; curaret, ne euntem Romam Longobardi ponè insecuti, aut ex insidijs infestarent. Cepit uero Saburus statiua ad Formianum, quo ex loco & Neapolitanis faciliter subuenire posset, & hostes uia Appia exclusos, si iter Latina cœpissent, transuersis itineribus præuenire. Eunti Romam uia Appia Constantio Vitalianus pontifex maximus clero & populi multitudine sociatus sexto ab urbe miliario obuiauit: Introductusq; imperator beati Petri primo & post alias urbis ecclesias accuratissime inuisit, nulla prout effectus postea docuit religionis deuotione adductus, magis quàm ut ornamenta illarum furacibus oculis perlustraret. Obtulit tamen beati Petri basilicæ pallium auro intextum. Interea Romoaldus dux Beneuentanus permisso sibi à genitore Longobardorum exercitu duxit in Saburum, & utroque Longobardorum Græcorumq; duce decertandi cupientissimo, collata sunt signa: Fuit uero prælium ea ratione dispar, quòd Græci Saburum hominem Italicum exosi ilico in fugam effusi

fusi dimiserunt, persecuti fugientium agmen Longobardi & Saburum ducem, & multos ex Græculis interfecerunt. At Constantius postquam primis quinq; aduentus sui diebus basilicas & publica Romæ loca perambulauerat, direptioni operam impēdit: Etenim quæcunq; uidisset ex ære aut marmore ad ornatum posita, per singulos dies aut loco abstracta, aut ui discerpta nauibus imponi curauit, ut plus ipse ornamētorum septem in diebus urbi Romæ detraxerit, quàm barbari antea in ducentis & quinquagintaocto annis per quos imperium inclinauerat, uel in prædā abstulerant uel confregerant. Is duodecimo die Roma profectus Neapolim rediit, & inde nulla belli Longobardorum cura ulterius suscepta in Siciliam nauigauit. Desedit uero Syracusis, & tanquam aliquid magnum pro republica destinasset copias retinuit, tributáq; primū Brutijs, Calabris, Siculis & Sardis, postmodum Africæ prouincijs imperauit, & ea quidem non ex Romani imperij canone, sed quantacunq; extorqueri uel abradi posse à quæstoribus intellexit: quanquam nedum quotcunq; oppressi conferre potuerunt extorta sunt, sed multorum etiam re familiari spoliatorum filij uenum expositi, & nonnullis quibus uxor uisa est charior, ut precio redimeretur abacta. Vitaliano pontifice Romano per id temporis uita functo, suffectus est Adeodatus patre Iouiniano Romanus, uir mitissimus, & qui summa cum omnium beneuolentia pontificatum administrauit: per cuius tempora magnas afflictiones Romanis motum aduersus Lōgobardos deserens bellum Constantius relinquebat, nisi orta intestini inter Longobardos belli suspicio Grimoaldum regem à Beneuento in patriam reuocasset. Commendauerat Grimoaldus Papia profecturus Lupo Foroiulianorum duci gentis Longobardæ protectionem, & ut Hetruriæ ac Aemyliæ ciuitates simul cum Transpadanis cōmode tutaretur, illum Papiæ statiua capere curauerat. Sed is Lupus multa audiens de imperatoris Constātij potentatu, priusquam ille à Beneuentana obsidione recederet, existimauit Grimoaldum regem cum omnibus copijs periturum. Hincq; ad Longobardorum regnū apertis demōstrationibus anhelauit: quamobrem Grimoaldus etiam priusquam Beneuentum ingrederetur, Bauaros in uim fœderum pridem cum Lōgobardis regibus ictorum, aduersus Lupum præsidio aduocauit. Et Bauari quidem iterata prece nequaquam expectata, ut Foroiulianam prouinciam inuaderent exercitum parare cœperunt. Quo in tempore Grimoaldus intelligens Constantiū in Africam traiecisse, capta quidem à Gothis de Beneuentano ducatu recepit: Victolamq; qui Capuanus comes strenuam in Græcos operam, ut ostendimus sibi dederat, Spoletanum ducem reliquit, & itinere per Hetruriam accelerato in Transpadana redire contendit: de cuius prospere gestis rebus simulq; de Bauarorum, ut Foroiulianos inuaderent, apparatu Lupus eodem tempore certior est factus. Quare in Foroiulianos reuersus apertam in regem suum rebellionem ostendit, adnisus omnia in Transpadanis tumultu rebellionibusq; inuoluere. Inuasuri Foroiulianos fines Bauari ad littora sinus Adriatici descenderūt, quibus per eadem littora occurrit Lupus, primáq; utriusq; exercitus leuis armaturæ agmina ad Flauiū Histriæ oppidum obuia constiterunt. Tātum autē inerat utriq; genti animorū, ut nulla decernēdi fuerit mora, & multis in utroq; exercitu occisis, plurimis uulneratis, prima die Longobardus superior euasit: posteræ diei pugna cædem utrinque magnam ac propè parem habuit: Maiore autem nisu per diem tertiā est pugnatum, ad cuius uesperam cum Bauari loco cessissent, eorum impedimenta Longobardi diripuerūt. Sed interea multæ Bauarorum manus aduenerant, quas montium asperitas accessum tardare coēgisset, quare prælio die quarta redintegrato, maximis ac omnino paribus animis est pugnatum, quòd Longobardū pristinæ diei uictoria, Bauarum aucti exercitus confidentia audacem faceret. Vicitq; Bauarus, & Lupus inter confertissimas acies pugnans cecidit. Bauari post partam uictoriam in Foroiulianos fines delati, omnia hostili animo ac modo rapinis atque editis late incendijs fœdare cœperant, cum rex Grimoaldus in Transpadana reuersus, gratijs Cacanno regi, quòd requisitus subuenisset actis, ab illo ut in patriam reduceret copias impetrauit. Eademq; tempestate Grimoaldus ulcisci statuit iniuriā, qua apud Forumpopilij, dum Beneuentanis opem afferre pergebat lacessitus fuit. Simulata itaq; in Vmbros profectione, cuius fama multos disseminata est dies, Parmam Longobardorū urbem & Apennino per saltum Bardonis transmisso Hetruriam est ingressus: inde Appenninū iterato insuetis tramitibus transmittēs in Flaminiam descēdit, emensus'q; est tanta celeritate iter ut præmissi leuis armaturæ milites prius tanq; amici Forumpopilij sint ingressi, quàm de eorum aduentu magistratus potuerint

rint à custodibus fieri certiores. Erat ea dies sabbati quã in domini resurrectione sanctam
trito uocabulo appellamus, eratq; ad horam tunc tertiam omnis populus ad cathedralem
ecclesiam cõgregatus, tum aduolans ex insidijs noctu structis cum equitatu Grimoaldus ir/
rupit, & populum opprimens diuinis intentũ cerimonijs prius ferire cœpit, quàm unde uis
fieret illi potuerint intelligere. Commisit uero iratus crudelissimusq; rex sine aliquo delectu
cædem, ut renouato tunc in baptismatis fonte recẽs renatos infantes simulq; diacones illos
baptizantes ut erant sacro uenerãdi amictu, iusserit trucidari: neq; satiatus est populi inter/
necione qui in ecclesia est repertus, sed paucissimis fuga prolapsis quotquot ea habuit ciui/
tas uiros & mulieres & infantes & senio cõfectos æque ac iuuẽtutem occidit: præda exinde
asportata, urbem quæ semper antea in Romanorũ Rauennatumq; partibus manserat, solo
æquatam reliquit desertam. Sed eo item tempore terra Forijulij nõdum satis quiescere pote
rat, Arnefrides nanq; Lupi filius ad paternum aspirans ducatum in Carentanos se contulit
Dalmatiæ regionem, concitatósq; spe ingentis prædæ Sclauos secum traxit, manum agre/
stem minime contennendam: cumq; Arnefrides adolescens Foroiulianos fines improuide
irrupit, inexploratis hostium apparatibus: & cum iam Nemaso admouisset castra oppido
munitissimo, eruperunt ex insidijs parati in prælium Longobardi: Carentanis ad subitum
insultũ territis, fractis & partim accisis partim fugatis, Arnefrides & ipse fugiẽs interfectus
est. Ea de clade ab elapsis fuga Carentanis certiores facti Histriam & Dalmatiam incolẽtes
Sclaui publico consilio arma corripuerũt, certo proposito Foroiulianos de accepta in suorũ
cæde iniuria ulciscẽdi: sed creauerat rex Grimoaldus Foroiulianum ducem Vectarim, tunc
Vincentiæ urbis sicut & eius genitor fuerat comitem, qui copijs ex patria acceptis, alijsq;
quas rex addiderat abunde munitus, in Foroiulianos se contulit, & Sclauos qui eius duci/
tum ingressi ad pontem Natisonis castra posuerant, multis affectos incommodis fugauit.
Tunc à Foropopiliana reuersus clade Grimoaldus Opitergiũ Foroiulianorũ urbẽ Longo/
bardo subiectam duci diruit, φ Opiterginos Arnefridis studiosos in rebellionem pependis/
se fuerit insimulatus: nec uero eius urbis sicut & Foripopilij populum interfecit, sed in fini/
timos Cenetenses Taruisinosq; migrare permisit. Adeoq; crudelis & insolens tiam supra
feroces mores suos factus erat Grimoaldus, ut Romanos Rauennatesq; fuer t in max mas
laborum angustias perducturus, nisi eum tunc mors opportuno tempore abstulisset: soluta
enim purgandi sanguinis causa uena, priusq; uulnus satis cicatricem obduxisset, immode/
rato sanguinis fluxu interijt. Cui suffectus est in Longobardorũ regem Partharis ille quem
puerum Grimoaldus Papia pulsum regno etiam spoliauit. Quo etiam tempore Constantij
rapinarum finis aduenerat, Missessus quidam Armenius ordines in orientali eius exercitù
ducens illum in balneo interfecit, adnisusq; est imperium obtinere: ea in re sola imprudens
quòd exercitum orientalem, qui tunc in Sicilia erat, satis placare, de donis beneficijsq; sibi
obligare nesciuit. Ad primã uero inuasi ab eo imperij famam, omnes & Italiæ & Africæ po/
puli exultarunt, ut nullam tunc Theodorus Italiæ exarchus, aut Romanæ Rauennatis'ue
militiæ duces interfecti Constantini mœstitiam ostendere sint ausi: paulopost disseminatus
est rumor, milites orientales & si in Sicilia quiescebant, nõ satis in noui imperatoris tutelam
uoluntarios fore: quamobrem incensi sunt militum Italiæ animi ad Constantini imperium
apud Constãtinopolim tenentis gratiam promerendam, & Rauennates primi Theodoro
exarcho hortãte in Dalmatiã, inde in Calabriã traiecerũt, expectarúntq; Romanos milites
pedestri uia euntes, cũ quibus in Siciliã sunt delati, quò item nauigarũt omnes uel in Africa
uel in Sardinia reipublicæ militãtes. Habebat uero Missessus copias cũ quibus Siciliã ab ex
terno m lite defensasset, nisi intestina cõmilitonum oriẽtaliũ seditio aditum Italis primo &
post Africanis militibus præbuisset. Itaq; oppressus interfectúsq; est Missessus, & qui illius
fauoris principes fuerãt, uincti Constãtinopolim sunt perducti. Nullo tamen qui dignitate
cæteros longe anteiret ea in tumultuaria expeditione tunc existente, omnes relicta Sicilia
ad statiua iniũctas'ue prouinciarũ custodias sunt reuersi. At Constãtinus quẽ à Constãtio
genitore consortẽ imperij assumptum fuisse ostẽdimus, illo interfecto territus est, & omnia
ubiq; adeo trepide administrauit, ut si aliqua fuisset uis illata, uisus sit imperiũ facillime amis
surus. Primũ tñ omniũ maxima usus crudelitate, fratres pueros, ne ad imperiũ aspirarẽt nari
bus mutilauit. Tantã noui imperatoris trepidationem cum Saraceni exploratã habuissent
classem occulte cõpararunt animo, ut postea est cõpertum, si tũc Cõstãtini imperiũ aliquod
apud

apud Constātinopolim accepisset incommodum, Thraciam & Græciam potius ꝗ Italiam aut eius prouincias inuadendi: sed postꝗ nihil proximis sibi in prouincijs innouatum, & Siciliam motibus agitatā, spolijs urbis Romæ refertam esse intellexerunt, classem ab Alexandria soluerūt, perpetuoq; cursu in Siciliā nauigarunt. Inuaserunt uero improuisi Syracusas, quam urbem primo impetu ceperunt, q nullis erat præsidijs communita. Et quia magnum diuturniore in mora periculum ab Italia ab Africaq; suspicarētur, cædem primo ciuiū quantam potuerunt maximam fecerunt. Exinde nauibus ornamētorum urbi Romæ à Constantio detractorum, & simul Syracusanæ gazæ plenis, in Aegyptum haudquaꝗ minore quàm aduenerant celeritate reuersi sunt. Obijt ad Constantini septimum imperij annum Adeodatus pōtifex Romanus, & per mēses quatuor quibus sedes apostolica tunc uacauit, uisa sunt elementa in urbis Romæ & Italiæ excidium cōiurasse: nanq; tanti tamq; continuati imbres tonitruis fulgoribusq; immixti fuerunt, ut maximā armentorum passim morientium iacturam populi sint perpessi: quanꝗ plurimos uiros ea tempestate fulminibus afflatos interisse inuenimus, & maturescētia pluuiarū initio in campis frumēta emarcuisse, ut fuerint solatio populis legumina, quorū fœtus primi grana in terrā uento imbriue decussa, cum herbidum cespitem pullulassent, ad maturitatem denuo peruenerūt. Ea afflictione post habitas diu à clero populóque Romano supplicationes sedata, creatus est in pontificem Donus ex patre Mauritio Romanus, qui amplam uestibuli ædium sancti Petri aream marmoribus strauit. Dono suffectus est Agatho primus ex Sicilia oriundus, per cuius tempora Rauennas ecclesia Romanæ, à qua pridem desciuerat est subiecta. Theodorus tunc præerat Rauennati ecclesiæ archiepiscopus: eo etiā tempore alter Theodorus Calliopa exarchus Italiæ erat. Clerum Rauēnatem tunc magnum is archiepiscopus præter quorundam ex prædecessoribus morem seuera districtione in bonis moribus cōtinebat: unde maximā in illum inimicitiam exercebant: fame autem planè inchoata multis atq; omnibus opitulabatur archiepiscopus, sed maior fuit quorundam importunitas, ꝗ ut illorum ingluuiem luxuriámq; archiepiscopus potuerit explere. Hinc detractiones primum & susurrationes auditæ sunt, auariciam archiepiscopi tenacitatēq; damnantiū. Fame postea inualescēte ab occulta mordacitate multi proruperunt in apertam archiepiscopi uituperationem: eos tamen uerbis & possibili largitione conatus est archiepiscopus demulcere. Dies aduenit sacratissima natalis Christi, conuenitq; ad ortū solis Rauennæ populus in sancti Apollinaris æde, quæ in Classensis oppidi obsito uepribus loco etiā nunc speciosissima uisitur, expectabatúrq; archiepiscopus, qui ex more missarum solennia celebraret. Sed omnis clerus secessione facta illū in archiepiscopio destituerat: cum uero sol iam in meridiem ascēdisset exarchi opera reductus ad archiepiscopum clerus illum ad martyris ecclesiam deduxit. Qua stomachatus indignitate archiepiscopus ad Agathonem Romanum pon. se contulit, Rauennatémq; ecclesiam Romanæ subdidit, ut nō ultra Romano par foret Rauēnas præsul, quod multi antea dicere præsumpserāt: sed futuros archiepiscopos crearet Ro. pontifex, aut qui à clero & populo Rauennate deligeretur, Romam pro cōfirmatione teneretur accedere. Eodémq; anno qui erat decimus imperij Constantini, illum in Saracenos duxisse, & uictoria celebri potitū inuenio, nō quidem cædis triginta milium quod nōnulli scripserunt, sed quæ effecit ut ea afflicti clade Saraceni pace constituta tributū imperio pēdere promiserint. Acciditq; opportuno in tempore pax illa, q Bulgari post parum Thraciam inuaserunt: fuerunt uero non ex illis quos aliquotiens suprà Danubij accolas fuisse ostēdimus, sed noua eius gentis examina, quæ Scythiæ finibus tunc primū egressa cōstituerant in Romanorū prouincijs sedes capere. Cōgressus illis Panoniā inter & Mesiā superiorē Constantinus insignē accepit cladē, cúmq; potius fugeret ꝗ pedem referret, paci ab illis oblatæ cupientissimus acquieuit. Satis nanque Bulgaris suprácq; est uisum feracissimi agri prouincias Danubio cōtinentes Ro. principis autoritate per icta fecū fœdera habitare: cessit'q; nō modo ei genti prius barbaræ & efferatæ, uerū omni Europæ. Fausta felixq; modestia qua Bulgari tūc sunt usi, q habitā eo ex fœdere de Romanis prouinciā hactenus annos septingētos sexagintatres possidēt, ubi tanꝗ limitanei milites excubatoresq; Christianorū aduersus cæterā barbariē permāserūt. Et quanꝗ sæpe antea Christianis usui ac protectioni fuerint, præsenti tamē anno maximū afferūt adiumentū. Ceperāt & quiete possederāt Turci ante annū ferme centesimū & sexagesimū maximam Græciæ, Thraciæ, Thessaliæ, Macedoniæ, Epiri, Acarnaniæ, & Pannoniarū partē, Mesiam & Repēsem

Daciam

Daciam quiete tenebãt,& ut certiori termino omnia complectar,quicquid est à mari Euxi-
no,quod maius nunc dicitur,usq; ad Adriatici oram,uel sibi subiecerãt,uel tributa pendere
effecerant,uel rapinis incendijsq; sedauerãt, adeóq; illorum in Europa creuerat potentia,ut
nullis præter Vngaros & Bulgaros aliqualiter resistentibus ad sinum Adriatici, ad ipsamq;
Italiam eos breui ducturos aliquot ante annos trepidare cœperimus.Bene uero nũc habet,
quando dei nostri benignitate & pontificis Eugenij diligentia effectum est,ut Ladislaus Po
loniæ & Vngariæ rex,ipsos Turcos anno nunc secundo agitari ac repelli curat per Ioannem
Huniat Vayuodam ducẽ suum ex Bulgaris oriũdum. Cum nam anno tunc tertio regnum
Vngariæ ob dissensiones primatũ ciuili bello arderet,Turci eo usq; sunt progressi,ut Ragu
sinum urbem totius Dalmatiæ potẽtissimã sibi effecerint tributariam.Et cum Iaderæ iam im
mineret ea barbaries,trepidari cœptum est,ne illius incendij mox ut apparebat,latius uaga-
turi flamma aut Italiam corriperet aut Germaniam.Pontifex itaq; Iulianum mittens Cæsa-
rinæ gentis Romanum ecclesiæ Cardinalem pacem per eum in Vngaria constituit, regiq;
suasit ut in Turcos præsumpta uictoria dissipatos arma indueret. Immissus à rege Ioannes
Huniat Vayuoda uir bellicosissimus sex prælijs uictor ex hostili exercitu ad centum millia
interfecit.Tantis allectus uictorijs Ladislaus rex maximæ indolis adolescens,autoritatem
Eugenij pontificis & Romanæ ecclesiæ in Cæsarino Cardinale præferens in castra se contu-
lit.Magnus autẽ tunc admirabilísq; fuit uictoriæ cursus, quamprimum enim regias copias
in queis quadraginta equitatus peditatúsq; armatorum millia fuere,una habuerunt castra,
Turci in superiorẽ usq; Mesiam sunt repulsi,uenitq; ilico in potestatem Sophia urbs totius
Mesiæ insignis,quam suæ diffisus potentiæ Turcus incendit,fugiénsq; reliquit.Sed iam hæc
suis temporibus diffuse narrãda omittentes ad institutã reuertamur historiam. Bene etiam
tunc usus est pace illa, quã infelici ex causa nactus est Constantinus,ꝙ eo qui secutus est an
no curauit sextam synodum apud Constãtinopolim celebrari. Interfuerunt autem Agatho
nis papæ legati Ioannes Portuẽsis episcopus, & alter Ioannes Romanæ ecclesiæ diaconus,
conueneruntq; ad imperatoris edictum ducenti octuagintanouem episcopi. Acta autẽ est
causa Monothelitarum, quos supra diximus aduersus fidẽ catholicam contendisse,unicam
tantummodo esse in Christo uoluntatem. Erantq; duo primarij causæ aduersarij,Georgius
Constantinopolitanus,& Macharius Antiochenus episcopi:quorum Georgius auditis ra-
tionibus faciliter in catholicorũ sententiam adduci est passus. Macharius autem pertinax &
nimis diu patribus resistens,non solum est dignitate priuatus,sed simul cũ mortuis,Sergio,
Pyrrho,Paulo & Petro eiusdem hæreseos autoribus satanæ traditus, ad extremúmq; cum
aliquot perfidiæ complicibus Romam relegatus. Ea redintegratæ fidei lætitia Agatho &
Romani paucos menses sunt gauisi, ꝙ pestis tunc quanta raro alias per tres mẽses Romam
populata est,& ipse Agatho est defunctus. Cui successit Leo secũdus,patre Paulo Siculus,
uir cum sacras secularésq; literas apprime doctus, tum etiam eloquẽtissimus,qui suis extan
tibus diuersorum operum scriptis adeo clarus est, ut longiori suarum uirtutum narratione
à nobis illustrari non indigeat. Non autem exegit primum pontificatus annum,eiq; suffe-
ctus est Benedictus item secundus ciuis Romanus,ad quem Constantinus imperator san-
ctionem misit,ut quem clerus populus & exercitus Romanus delegerit in põtificem,is eue-
stigio confirmetur,nulla principis Constantinopolitani aut exarchi Italiæ, quod diu obser-
uatum fuerat, licentia expectata, parémq; Benedictus cum superiore Leone in pontificatu
undecim mẽsium uitam habuit.Sed Constantini imperio iam tum ad finem uergente Ro-
mana ac Italica res suam debilitatem ostendere cœpit. Nanque & si Longobardi magis in-
ter se dissensionibus contendebant, nullus tamen in illos arma capere ausus fuit.Pertharis
quem Grimoaldo in Longobardorum regno ostendimus successisse,uir bonus & Christia-
næ religioni deuotus erat,qui sanctæ Agathæ monasteriũ Papiæ ædificauit:cum per id tem
poris Rodelinda eius uxor gloriosæ uirginis basilicam, quæ ad Perthicas est dicta, extra
eiusdẽ ciuitatis mœnia pariter extruxisset.Is rex Cubardus Tridenti dux bellum gerens ad
uersus Bauaros sibi uicinos,illorum ducem Grauionem prælio superatum occidit,eiúsq; op
pidum Bauzanum & multa iurisditionis suæ castella cepit. Qua elatus uictoria Alachis
bellum aduersus Pertharim Cunipertúmq; reges suos mouere est ausus.Duxerunt uero in
illum reges, & aliquot prælijs maximo commissis animorũ ardore,Lõgobardorum utræq;
acies sese mutuis cædibus afflixerunt. Superiores tamen euaserunt reges, & Alachis repul-
sus

sus intra Tridenti mœnia se recepit. Applicuerunt'que ut dux perfidus dederetur. Sed prolapsus est fuga inter munitionum custodias Alachis, & ilico oppidi Tridentini deditio à ciuibus facta fuit, breui tamen Cuniperti intercessione rediit in Pertharis gratiam Alachis, quem Cunipertus rex, licet pater dissuaserit, Brixiæ præfecit ducem. Et tum Romæ Benedicto secundo pontifice Romano ad finem undecimi pontificatus sui mensis, ut ostendimus, defuncto, clerus populusq; & exercitus Romanus priuilegio usi ab Imperatore concesso, Ioannem Antiochenum, qui fuit eius nominis quintus, in pontificem delegerunt: cuius secundo pontificatus mense, cum imperator Constantinus anno imperij decimo & septimo obijsset, successit illi filius Iustinianus secundus, nullo in paterni quondã imperij prouincijs aut ciuitatibus aliqualiter renitente. Et tamen Saraceni ad primam Constantini ingrauescentis morbi famam spe adducti motuum, quos imperij mutatio quandoq; pepererat, Africam & Libyam inuaserunt, omniáq; mari exposita ilico occupauerunt. Multa fuerant in Gallijs, Hispanijs, Anglia, Germania, & alijs Romanorum quondam prouincijs proximo gesta tẽpore, quibus libros implere, & res cum uarietate gratas, tum etiã magnas narrare potuimus: sed illæ omnes prouinciæ continuata diu possessione sui iuris factæ erant: nihil autem à principio huius operis quæsitum magis, ꝙ Romanorũ imperij inclinationem ostendere, quam nuper duplicẽ nacti sumus. Siquidẽ annos nunc septuagintaquinq; supra ducentos Romanum occidentale, & septuaginta sex à Focæ imperij inclinationem ostendere temporibus, orientale inclinat imperium.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE imperij Romanorum, Decadis primæ, Liber decimus.

IVSTINIANVM iuniorem sicut Africã Libyamq; amittere defuncti patris res nouæ fecerunt, ita easdem prouincias exortæ pariter in Saracenis nouæ res recipere adiuuarunt. Siquidẽ Gizite Saracenorũ Ammiratho sub idem temporis quo Constantinus, uita defuncto Baldalan illi suffectus est, qui audiens Iustinianum imperij iura omnium prouinciarũ consensu accepisse, pacem illi ultro obtulit: per cuius fœdus Africa & Libya in primis fuerunt imperio restitutæ, affirmantq; nonnulli scriptores eo in fœdere interuenisse, ut per annos decem, qui terminus in pace fuerit ascriptus, Saraceni singulo quoq; die nummos mille aureos soluere, seruumq; unum ex gente sua, & unum item equum Romano imperatori mittere tenerent. Is uero annus noui Imperatoris Romanorum, & Ammirathi Saracenorum creatione insignis, pontificem etiam Romanum habuit nouum Cononem eius nominis primũ, paterna origine Thracem, qui in partis clerum Romanum archipresbyterum creari contendentiũ dissensione, à cætero clero nominatus põtificatum obtinuit. Cumq; Theodorus Italiæ exarchus per oratores à clero & exercitus concordi uoto rogatus, illum ex more confirmasset, obijt ipse exarchus anno duodeuigesimo, postquã sublimem illum gesserat in Italia magistratũ. Hic pontifex syncera Iustiniani imperatoris amicitia usus ab illo impetrauit Brutios, Lucanosq; & Siculos multis leuari oneribus tributorũ. Impedimento autẽ ipsi maximo fuit ualitudo, multis ad quæ natura & lenitate erat procliuis, laude dignis operibus exequendis: qua ratione cum ingrauescente morbo se mori intelligeret, quicquid auri cumulauerat, clero & singulis urbis Romæ monasterijs ac sacris ædibus legauit: eius distributionis cura Pascali archidiacono, cui plurimum fideret demandata. Interea Ioannes cognomento Platina defuncto Theodoro in exarchatu Italiæ suffectus Rauennam uenerat, miseratq; Romam iudices urbis, & populi gubernationi atque ærario præfectos: ad quem mittens Pascalis Mommissum fidei suæ auri legatum est pollicitus, si quamprimũ obijsset Conon, se uel illata ui creari pontificem obtineret. Et quidẽ spopondit adnisusq; est exarchus, sed auro per suos iudices ex perfidi manibus accepto, Cononi ad undecimum põtificatus mensem defuncto, successit Sergius Antiochenus. Nã cum pars populi Romani maxime Theodorum archipresbyterum peteret, & nonnulli ab exarchi iudicibus subornati Pascalem nominassent, parsq; utraq; in Lateranensi palatio se conuenisset, tandem cleri populiq; uota in Sergium conuenerunt. Per quæ tempora ubiq; quiescente Italia, Cunipertus Longobardorũ rex obijt. Liuthpertumq; filium nondum pueritiã supergressum sub Asprandi

ducis strenui tutela reliquit successorẽ. Tantã eius anni pacem, quantã Romanum imperiũ, Saraceni, Longobardi, Bulgari atque etiã Visigothi, Franci, Germani, & Anglici habebant, primus omniũ rupit imperator Iustinianus, qui fœdera uiolans cũ Saracenis icta eos apud Mesopotamiã & in Perside maximis affecit incõmodis. Illi uero reparatis uiribus irruentes Imperatorẽ cum omni exercitu Mesopotamia expulerunt, & multo plura tunc Iustinianus cædium amissique exercitus damna accepit à Barbaris quàm intulerat. Redintegrata tamen est pax. Secundũ quã nouo fœdere firmatã fregit Imperator inconstans aliã pacem à genitore Constantino cum Bulgaris constitutã. Duxit namque in illos improuisus, quibus, ut erant imparati, nullo in loco resistentibus, Imperator cædibus & incẽdijs per uniuersam Bulgariam debacchatus est. Illi uero conspicati Iustinianum furentem, nulla rei bellicæ disciplina duci, & exercitum sine ordine palantem dimittere, retro ad superiores Mesiæ Thracumque confinia confugerunt: qui magnam in manum coacti nihil per multos dies magis adnisi sunt, quàm ut suis incõdita etiam mulierũ puerorumque turba in unum coactis, locum, urbes, oppidáque furenti Imperatoris exercitui diripienda permitterent. Exinde animis post tantam consternationem reassumptis, saltus, cæterosque meatus, per quos Iustiniano in Thraciam & Constantinopolim redeundum erat, obice multo, & additis stationibus muniuerũt: quæ postquam audiuit imprudens Imperator, ad Bulgaros mittens ea conditione pacem reditumque impetrauit, ut captiuis, rebusque omnibus quas diripuerat, dimissis, abiens pacẽ precario concessam iureiurando confirmaret, & sui exercitus primarios sacramento adactos permitteret confirmare. Eodem anno apud Francos etiam mota sunt bella, in quibus primũ enitere cœpit nomen familiæ illius Carolorũ, quos posteriora secula gloriosos Francorum principes habuerunt. Erant Austrasiorum reguli fratres duo, Martinus & Pipinus, cui postea Breui fuit cognomentum, & Ebroinus quidam Theodericum Francorum regẽ, illiusque regnum pro libito gubernabat. Is magna in Austrasios insolentia usus, Theodericum regẽ exercitumque paratissimum in illos duxit. Tunc Reguli accitis tumultuarie cohortibus occurrentibus cõserto ad uicum Lucofodũ prælio fracti fugatique fuerunt. Martinusque cum aliquandiu latuisset, fide publica ab Ebroino euocatus fraude perijt. Nec multo post Ebroino pariter ab Ermenfrido, cui insidias tetenderat per fraudẽ occiso, Pipinus redintegrata cum Francis gratia, ipsum Ermenfridum in Ebroini locum à Francis constitui impetrauit. Per id etiam temporis Longobardi suos habuerũt motus: Nãque Ragimbertus Taurenensium dux inuidia ductus, quod Asprandus sibi in pueri regis Liuthperti tutela præpositus esset, arma in regem suum mouit: cui cum obuiã processissent Asprandus & Rotharis dux Bergomensium paratissimum ducentes exercitũ, apud Nouariam prælio est certatum: Vicitque Ragimbertus, & Asprando Rotharique cũ infante rege fuga prolapsis, nullo q resisteret exercitu reliquo, Papiam ueniens regni tyrãnide est potitus: & infra paucos meses uita functo Arithpertus filius, magno exercitu coacto regnum sibi retinere conatus est. Sed duces Longobardorum Asprando pueri regis Liuthperti tutore monente, arma pro ueri regis reductione sumpserunt, quorum ducum primarijs Zothone, Thatone, Pharone, & Rothari Bergomẽsi, simul cum ipso Liuthperte rege & Asprando Papiam accedẽtibus, prodijt cum copijs obuiam Arithpertus, concursúmque est ab uniuersis Galliæ cisalpinæ Longobardorum copijs ad amnem Ticinum: quo in prælio post cædem hinc inde actam, post uulnera infinita par sæpe spes, par desperatio utrisque fuit. Vicit tamen adulterini regis exercitus, & Liuthpertus puer uiuus uenit in hostium potestatem. Asprandus uero fugiens ad insulam Comacinam, Rotharis Bergomensium dux, cum se recepisset Laudam ciuitatem suam, illa militum statione firmata Bergomum adijt, fecitque se Longobardorũ regem à Zothone, Pathone & Pharaone fugæ comitibus declarari. Quæ cum essent Arithperto nunciata, motis solenni apparatu ex Papia signis, duxit in Laudam, eáque ad primam oppugnationis ostensionem capta fines Bergomensium est ingressus. Et quia nouum regem Rotharim audisset magnos fecisse apparatus, magnasque copias contraxisse, sensim & accurate conscendit in montes, prius tamen ad Bergomi mœnia est itum, quàm quisquam armatus Rotharis sit immissus. Obsedit itaque Arithpertus Bergomũ, & arietes, aliásque admouit machinas, oppugnationibus solitas adhiberi: nullo autẽ ex Longobardis eo in ciuili bello satis resistente, breui Arithpertus urbe munitissima est potitus, & captũ in ea Rotharim detõsumque (quod erat maximum in Longobardis opprobriũ) post paucos dies iussit simul cum Liuthperto puero

puero iugulari. Exinde Arithpertus rex duxit in insulam Comacinam, quod cum rescisset futurum Asprandus, per saltum Caluenæ confugit ad Bauaros. Et Arithpertus oppido insulæ Comacinæ ui expugnato, illud dirutũ solo æquauit. At Iustinianus imperator ex Bulgaris in Thraciam reuersus, aliquot ibi desedit menses. Quo in tempore Stephanus quidã Stelarius, cui ille urbis Cõstantinopolitanæ curã gubernationemq́ reliquerat, inter scelera, quibus erat deditissimus, eò prorupit audaciæ, ut ipsius Imperatoris genitricem contumelijs uerberibusq́ afficeret: cuius indignitas rei Constantinopolitanos in Iustiniani talia tolerantis opprobria odium concitauit. Ipse uero imperator Constantinopolim reuersus, ut quietem à genitore Constantino cum Romanis pontificibus fundatam euerteret, conciliũ in Constantinopoli celebrauit: ad quod cum Romani pontificis clericiq́ conuenissent oratores, iterata sunt sextæ synodi acta, qbus intermixta sunt aliqua à ritu catholico abhorrẽtia. Subscripserunt uero imprudentes Romani pontificis oratores. Sed eam subscriptionem Sergius pontifex, ut pro hæretica iudicatam noluit approbare. Iratus uero est Iustinianus, & mittens Zachariam protospatharium Romã, iussit Sergiũ pontificẽ Constantinopolim deportari. Quod cum in urbe, cæterisq́ Italiæ urbibus, imperio tunc subiectis, auditum esset, mœstitia ubiq; & luctus publicus fuit. Sed Rauẽnatis exarchatus milites animi erectiores constituerunt Romanum pontificem, Romanamq́ urbem & ipsam Italiam à tanta iniuria uindicare: armis itaq; captis, facto agmine, ad urbem properarunt. Intellexit eorum aduentum Zacharias, qui in supplicij mortisq́ terrorem adductus, põtificem supplex orauit, ut se in Lateranensi palatio absconditum seruaret: nec defuit illi pontificis pietas, qui ingressum urbem exercitum Rauennatem comitante gregatim Romano populo ad se euntem, ut exciperet in atrio consedit: & illis clamore ingẽti, lætitia plena Imperatoris satellitem carnificemq́ ad suppliciũ poscentibus, Zachariã trepidum produxit: sedato postmodum turbæ fremitu, pontifex oratione habita, & milites deliniuit, & spatharium fide publica saluum abire permisit. Nondum redierat in patriam Zacharias, cum Iustinianus perfidiæ, qua in omnes utebatur, & impietatis in Romanum pontificem pœnas dedit. Siquidem Leontius patritius adnitente Gallinico patriarcha Constantinopolitano insurgens plebem Constantinopolitanam ad arma tumultumq́ conciuit, & carcere ui fracto, multos educens morti perpetuoq́ pedori addictos, Iustinianum imperio deiectum cepit, naresq́ mutilatum curauit Chersonam Ponti ciuitatem exilio deportari. Eos imperij motus exploratos habens Habdimelech Saracenorum Ammirathus Africam inuasit. In quem Leontius imperator Ioannem patricium militiæ magistrum cum exercitu misit. Et quidem Ioannes Saracenis congressus eos fugere compulsos omni Africa exterminauit. Sed erant iam non in Perside solum, aut Arabia, sed omni Aegypto auctæ Saracenorum uires, ut Ioannes rei militaris sci entissimus crederet, non posse diu Africam ab illorũ insultibus pusillo, quem ipse duxerat, exercitu defensari. Hinc ad Leontium imperatorem delatus, supplementa postulabat sibi dari in Africam transportanda. Interim dum cunctantem copias dare Leontium Ioannes expectans Cõstantinopoli desidet, exercitus suus in Africa relictus tumultuari cœpit, Absimarumq́, cui Tyberio fuit cognomen, Constantinopolitanum ciuem ducem primo, post imperatorem acclamauit. Is imperium, ut aliqui quæsitum, ut alij oblatum accipiẽs, nequaquam moras sibi apud Africã trahendas existimauit. Et cum exercitu penè omni nauigans Constantinopolim peruenit. Fauebant uero ciues affiniũ agnatorumq́ factio potẽtissima, unde dum Leontius forum palatiumq́ stationibus munitũ seruare nititur, ingressus Blaquernatum mœnia Absimarus urbem cepit, & captum paruo negocio Leontium, naso sicut & ille Iustinianum mutilauit, quem coniectum in carcerẽ maiori infortunio reseruauit. Erat in urbe Constantinopolitana Philippus quidam Nizepoli patricij filius egregiæ indolis adolescẽs, qui simul cum alijs ciuibus Absimaro fauerat. Is siue iuuenili incõsideratione, siue quod ita res se habuerit, quibusdam dixit uidisse in somnio caput suum aquila obumbrari, quod uidebat uelle futuri imperij præsagium interpretari. Dum hæc esset Romani imperij orientalis conditio, apud Francos Pipinus Austriæ dominator gubernaculis regni Francorum manus cœpit inferre. Nam cum audisset quendam Bertarium nomine & ignobilem & insipientem, quo Theodericus rex plurimum utebatur, Francis omnibus exosum esse, quantascunq; potuit ex omni Austria contraxit uires, præ se ferens & Francis denuncians expectantibus se cum copijs affuturum: quæ cum rescissent rex Bertariusq́, paratis &

ipsi copijs occurrerunt,superauitq; Pipinus,& Bertario fugato regem reducẽs, sese domus regiæ maiorem regníq; & regiæ gubernatorem effecit: nec tamen in aulico luxu desedit Pipinus,sed Mordebertum quendam ex proceribus suis substituens ipse in Austriam est reuersus.Paulopost obijt Theodericus,cuius in regno successor Clodoueus filius puer & ipse intra biennium est defunctus. Accepitq; id regnum Childebertus Theoderici frater, apud quem Pipinus præsumptam cõtinuans possessionem Grimoaldum filium instituit domus regiæ directorẽ. Ipse uero Pipinus maiora & se digniora tractans multa & uaria gessit bella in Sueuos & Germanos cis Rhenum incolentes Bauaris Gallicisq; confines. Apud urbẽ Romam interea res fuerant quietissimæ,quod Sergius pontifex Zacharia protospathario Italia emisso magnam crucis dominicæ partem reperit in arcula, quæ in principis apostolorum basilicæ angulo diu nemini nota fuerat. Cumq; illius uenerationi satis diu indulsisset, multas ex urbis Romanæ basilicis instaurauit. Inuenio Sergij huius pontificis temporibus, Romanos Syriã peruagantes peremisse ducenta milia Saracenorum, suntq; qui uolunt fuisse Romanos tunc Syriam incolentes, qui Iustiniano secundo & paulopost Leontico imperatoribus deiectis, cum à Saracenis iniurias paterentur, sese colligentes eandem cladem illis inflixerint. Sed is annus in quo id accidisse comperi septingentesimus fuit dominicæ incarnationis,qui & Absimari secundus erat imperij. Vnde potius crediderim eos Romanos fuisse exercitum Absimari, cuius gesta omnes tanquam adulterini principis suppresserunt. Sergius quartodecimo pontificatus sui anno uita functus,Ioannẽ eius nominis sextũ habuit successorẽ,ad cuius pontificatus initium Theophylactus imperij cubicularius & futurus in Italia pro exarcho ab imperatore Absimaro missus, non ut consueuerunt alij Rauennam iuit,sed Siciliam primo accedens, Romam uenire constituit:de cuius ex Constantinopoli profectione & Siciliæ ingressu facti certiores Romani & Italici aliquid ab illo incommodi timuerũt. Iamiam enim exorsum erat Græciæ & imperij Cõstantinopolitani magistratuũ in Italia nomen. Quare conuenientes apud urbem omnes reipub. & Rauennatis exarchatus milites ipsum tanquã hostem publicum expectabãt. Venit uero Romã Theophylactus,& nisi Ioannes pontifex sese paucis sequestrem adhibuisset,manus in illũ milites iniecissent. Persuasus itaq; à Ioanne pontifice exarchus à præscriptione ciuium,quam Constantinopoli destinatã non erat ueritus palàm facere,ac ut exequeretur intentare, abstinuit, & Rauennam illico demigrauit. Exarcho urbe digresso Gisulfus Longobardus Beneuenti dux,siue ab ipso Theophylacto instigatus: siue quia illo cũ Romanis dissidente minus res nouas intẽtare timuerit, oppida Campaniæ Romanis subiecta hostiliter inuasit, & præda primo ingenti abacta,incẽdijsq; late cõmissis plæraq; oppida pertentauit, ex quibus Sorã, Arpinum,Arcamq; oppidum occupauit. Missi tamen à pontifice sacerdotes inuentũ apud Horrea uicum Gisulfum ducem tam multis à pontifice orauerunt:ut accepta ab ipso pecunia captiuos liberauerit,factamq; prædã dominis restituerit, & in Beneuentanos reuersus Romanos ultra desierit infestare: per quod tempus & si illa quiescebat Lõgobardorũ pars quæ in Gallia Cisalpina regi subiecta erat, Foroiuliani tamen Longobardi cũ Sclauis confinibus uaria habuerunt bella,in quibus & cædes acta & prædæ uis maxima undiq; est abacta. Ad cuius sexti Ioannis pontificatus initium Iustinianus secũdus cum Chersonæ apud quam ciuitatem exulabat, præ se ferret resumendi imperij intentionem,ciues Absimaro imperatori fideles illum capere intentarent: sed is clam abiens ad Bauaros cõfugit, quorũ rex, aut ut ipsi appellabant Cacannus,illi honeste habito filiam spopondit uxorem:& tamen anno uixdum elapso Cacannus ab Absimaro imperatore pecunia corruptus Iustinianum & hospitem & generũ prodere est pactus. Quod cum rescisset Iustinianus fugiens Bulgarorũ regi Trebellio se commisit: & Trebellius susceptam aduenæ curam ex fide gerens illum per arma in patriam reduxit. Quo anno Saraceni Ægyptum incolentes, quos à Ioãne patricio Leontij imperatoris legato Africa pulsos fuisse ostendimus, imperatorum contentionibus auditis, Africam omnem & Libyam infinitis inuadentes gentibus occuparunt, & paucis postquam omnem eam orbis partem tertiam ceperant confirmauerantq; exactis mẽsibus, ex Septa urbe in fretum Athlanticum exposita soluentes,omnem Hispaniam quę intra Pyrenæum mari ambitur in Taraconensem & Bethicam ac Lusitaniam prouincias diuisam, ceperunt,Cantabris Austribusq; exceptis: qui sicut ultimi fuerunt in omni terra Hispania, quos inclinans amisit Romanum imperium, & postea se à Visigothorum iugo liberos seruauerunt

An.700.incarnatiõis Christi

uauerunt: ita nunc postremo fidem Christi diu antea acceptam integerrime tenentes, sese à Saracenorũ spurcitia seruauerunt illæsos, sicq; Africa postquã à Belisario Iustiniani primi duce, Vandalorum manibus erepta iterum sub Romano imperio annis uno & septuagesimo supra centesimum fuerat, subdi incœpit Saracenis. Sub quorum iugo annis iam septingentis quadraginta adusq; nostra tempora perdurat. Hispaniæ uero quam tunc ceperant Saraceni, sola Bethica pars per eosdem septingentos quadraginta annos Saracenis mansit subiecta. Et per idem tempus in quo tot mala uidere incœpit orbis Christianus, Ioãni sexto pontifici ex Græcis oriundo obeunti alius Ioãnes septimus pariter Græcus pontifex est suffectus. Ingressus Cõstantinopolim Iustinianus Lysimarũ Leontiũ quoq; à quo fuerat imperio deiectus in carcere inuentũ eduxit, & utrũq; inimicum inspiciente populo occidi iussit. Gallinicum uero patriarcham quem in eum ostendimus cum Leontio cõspirasse, obcæcatũ Romã relegauit. Vsus uero est Iustinianus maxima non in apertos modo olim hostes, sed in eorum studiosos crudelitate. Nam quod omnes habent scriptores, quoties stillantẽ truncis naribus mucum abstergeret, quempiam aduersarum partium excarnificari iussit. Habuerunt quoq; Ioannis istius põtificis tẽpora futuræ amplitudinis Romanæ ecclesiæ initia atq; arras, quod Arithpertus Longobardorum rex zelo religionis christianæ ductus Alpes Coccias, in quibus Genua urbs nunc præclara, & quicquid est ab ea ad Alpes usq; Galliarũ fines censebatur, beato Petro donauit. Ioanne autem ad anni tertij pontificatus sui finẽ mortuo creatus est pontifex *Sisinus* ex *Syria* oriundus. Cui prima fuit cura urbis Romæ mœnia instaurandi: sed diem pontificatus uigesimum obijt. Cuius successor fuit Constantinus & ipse Syrus, per cuius tempora Iustinianus in sua crudelitate perseuerans, Mauricium patricium, & Heliam spatharium, quibus uteretur impijs scelerum administris, cum potentissima classe misit Chersonam, qui urbe uiribus potiti primarios ciuiũ, uel ut aliqui uolũt scriptores, cunctos pubertatem supergressos interfecerũt: eos uero, qui Iustinianum res nouas in religione molientem capere, prout docuimus, intentauerunt, partim igni assatos trucidarunt, partim in catenis miserunt Constantinopolim, tenendos in carcere paratos ut stillante naribus muco Iustinianus singulos posset educere laniandos. Vsus quoq; est Iustinianus maxima in Trebellium regem ingratitudine: nam ortis Thraces inter & Bulgaros finium, ut assolet, contentionibus, Bulgariam cum exercitu ingressus, & tamen Trebellius armis raptim & tumultuarie correptis occurrens illum repulit, & maximo affecit incommodo. Nec aliqua in re exilij & periculorum, quæ in illo subijt memor, ferociam asperitatemq; morum, qua primis imperij temporibus erat usus deposuisse uidetur, præterquã quod Romanum pontificem fouens quantum debuit ueneratus est. Ordinauerat Cõstantinus pontifex Romanus Felicem Rauẽnæ archiepiscopũ qui pecuniariam & subiectionis præstãdæ obligationẽ Romanis ex more missurus, eam solito astrictiorem misit. Nec pontificis Romani suasione, aut precibus adduci potuit, ut prædecessorum in ea obligatione formulam sequeretur. Felix nanq; partim ciuium Rauennatum de paritate cum Romanis contendentium, partim iudicum ab exarcho Romam missorum fauore elatus, põtificem & Romanã spernebat ecclesiam. Quæ cum Iustinianus à Constantino põtifice intellexisset, Theodorũ patricium qui tunc erat militum imperij *Siciliam* tuentium primicerius, iussit Rauennam accedere, & archiepiscopum ut Romano pontifici satisfaceret pareretq; compellere: nauigans itaq; cum classe Theodorus Rauennam uenit. Præsciuerant eius aduentum Rauennates, & defensionem parauerant, cuius descriptio ab Agnello, qui propinquus illis temporibus fuit, accuratissime facta, magnã ostendit fluuiorum, populorum & locorum regionis mutationem. Ceruienses enim & Comaclenses, nũc penè nulli, copiosæ fuerunt manus, & Populiẽses, Cæsenates, Cornelienses, qui nũc Imolenses, Fauentiniq; multo plures miserũt armatos quàm nunc sit uniuersa eorũ populi collectio. Soli ex subiectis Bononienses Foriliuiensesq; sunt aucti, & in nouum pergrandemq; populũ creuit Ferraria, quam eo in Rauennatum apparatu cernere est minime fuisse, & Padum Bononiæ tunc propinquiorẽ præterfluxisse ea Agnelli descriptio planè ostendit. Rauẽnatibus itaq; ut Theodorũ excẽsione prohiberent omnia complentibus littora, diuersis in locis sæpenumero est pugnatũ. Cumq; imperatoria classis uicisset, catenæ archiepiscopo sunt iniectæ. Fuit autem ea clades Rauennæ urbi maior quàm unquam antea fuerat perpessa, quod Theodorus primarios quoq; ditissimos ciuium partim occidit, partim simul cum archiepiscopo Constantinopolim relegauit,

gauit, & tam episcopi quàm occisorũ relegatorumq; ciuium direptas diuitias asportauit. Perductum ad se Felicem archiepiscopum imperator, candensq; ad ignem æneum uas diu propinquis inspicere oculis iussum lumine orbauit, & damnatũ exilio, cæcumq; in Pontũ relegauit. Et per id temporis Cõstantinus pontifex ab imperatore Iustiniano rogatus Constantinopolim ut nauigaret, iter ingressus est. Erat pariter tunc in itinere Ioannes Tizocopos patricius quem Imperator mittebat Italiæ exarchum. Is in Neapoli obuians pontifici eum ut debuit ueneratus est. Sed quamprimum Romæ fuit, clerum importune quæsiuit exactionare: quumq; illi non pareretur, quatuor presbyteros quibus absentis põtificis rerum cura erat commissa interfecit. Nam cum Rauennates ex accepta à Theodoro primicerio clade animis abalienatos offendisset, & suam sicut in Romanos presbyteros rabiem immo dice exercere uellet, occisus fuit: econtra uero Theodorus primicerius, cum ingresso Siciliam Constantino pontifici ualetudinarius reuerenter obuiasset, sanitatem illius meritis & oratione accepit. Qua tempestate Asprandus quem Arithperti Longobardorum regis arma fugientem ostendimus per Clauennæ saltum in Bauariam se recepisse, auxilijs fretus Bauarorum redijt in Italiam, & Arithperto apud Ticinium cõgressus prælio superior fuit. Arithpertus uero dum amnem rapidum in fuga tranare nititur submersus interijt. Tuncq; summo Longobardorum consensu Asprandus regnum accepit, quod tertio mense moriẽs Liuthprando filio Longobardis pariter consentientibus reliquit. Cõstantino pontifice ad octauũ lapidẽ Cõstantinopoli appulso Tiberius Iustiniani imperatoris filius & ipse imperator cum patricijs & omni nobilitate, Cyrusq; patriarcha cũ clero obuij processerũt. Pontifexq; Romanus Camesaneum papalem amictum indutus, solenni totius Constantinopolitanæ urbis pompa in regiam est profectus. Inde ab imperatore Iustiniano Niceæ tunc constituto uocatus Nicomediam cõcessit, quò delatus imperator sese inter salutandũ prosternens pedes pontificis osculatus est. Nihil autẽ magis ea in pontificis uocatione uidetur quæsisse Iustinianus, quàm ut sancti uiri benedictione habita illius præsentia & alloquio frueretur. Exæstuabat tamen animo imperator in Chersonæ urbis demolitionem, Philippicumq; quem Absimaro imperatore in Pontum fuisse relegatũ ostendimus, interficere proposuerat, quod omnes Ponti accolas Chersonensem demolitionem iniquo ferentes animo in illum respicere, illi studere certior factus erat. Itaq; & si in missa quam Nicomediæ pontifex Romanus celebrauerat, eucharistiam ex illius manu manducauerat imperator, à tantis crudelitatibus nõ abstinebat, dissuadentem uero pontificẽ, & illum pacis quietisq; studia cohortantem nullatenus exaudiuit. Acciditq; quando uela uentis commisit pontifex, pariter ex Nicomedia soluerit imperatoria classis in Chersonam Philippicumq; ductura. Expertus autem est malo suo Iustinianus quantũ pontificis consilia suis præualebant, quod exercitus sui duces quamprimum in Ponto fuerunt cum tota classe ad Philippicum defecerunt, eáq; classe auxilijs addita, quam ex Ponto contraxerat Philippicus, expeditio in Constantinopolim est relatà. Eduxit tamen Iustinianus copias quantascunq; potuit ex Constantinopoli Thraciáq; contrahere, & prælium duodecimo ab urbe miliario est commissum. Fuit id prælium atrox, & post multam utriusque exercitus cædem imperatorum morte nobilitatum. Nam Iustinianus Tiberiusq; filius fractis fugatisq; eorum copijs eo in prælio occubuerunt. Philippicus qui & Bardanus ea in uictoria imperium adeptus illico fidei catholicæ Romanorum pontificum traditione discessit, eiusq; hæretici peruerso usus consilio literas ad Constantinum pontificem clerumq; Romanum dedit, eos admonens ut suis consentirent dogmatibus à fide catholica alienis. Nec dum uero assenserunt pontifex & clerus, sed Romano populo magnis acclamationibus postulante Philippicum pontifex schismaticum iudicauit, iussitq; ut nulla in re diuina aut publico priuatoúe actu eius nominis aut imperij mentio haberetur. Nec diuturna fuit ipsa in imperio pestis. Nam cum defunctus esset pontifex Constantinus, eiq; suffectus Stephanus eius nominis secundus origine Syrus pontificatum inisset, Anthemius qui & Anastasius ciuis Constantinopolitanus ipsum Philippicum imperio deiectum cepit, & oculis euulsis cæcatum trusit in carcerem. Dum ea & in Romano imperio & in Longobardis gererẽtur, Childepertus ad cuius regni initium Grimoaldus Pipini filius: qui, ut ostendimus, regnum Franciæ gubernabat, à Rathagalio Leodicensi dolo peremptus est: obtinuit tamen Pipini genitoris autoritas, ut Theodebaldus in Grimoaldi patris locũ Dagoberti regis noni domũ regnumq; gubernaret. Et eodem

tempore

tempore Pipinus Breuis senio confectus humanis rebus exemptus est. Conciuit uero ea sapientis potētissimiq́ uiri mors maximos in Francia tumultus: quod Raginfredo quodam domus regiæ superioritatem ambiente, & Theodebaldo sese in ea ut tueretur contendente, bellum inter Francos ciuile exortum est: & ad Cosiam syluam maximis utriusq́ factionis conatibus est pugnatum. Profugit autem Theodebaldus prælio superatus: & illico Raginfredum uictorem rex Dagobertus accepit illius successorem. Superstes erat Pipini unicus filius Carolus, cui Martello fuit cognomen, Calpiade prima uxore genitus. Superstesq́ pariter erat Plectrudis uxor, quam Carolus ut genitricem potius quàm nouercam uenerabatur. Nec tamen se continere potuit odiosa mulier, quin adolescētis excidio inhiaret: hinc Dagoberto puero rege Raginfredi impulsu cōtractis copijs in Pipini quondam dominia ut duceret parante, Carolus nullum rebus suis afferre potuit adiumentum, quod nouercæ dolo tunc interceptus, nisi ingenio usus aufugisset, uitam cum principatu in carcere amisisset. Fecit uero uiam per Carboniam syluam Dagobertus, & omnem regionem, quæ ad Mosam fluuium pertinet, rapinis incendijsq́ fœdauit. Pauloq́ post Carolo Martello iam carcere liberato obijt Dagobertus, cui creatus est à Francis successor Daniel quidam ignotæ, sicut aliqui tradunt scriptores, prosapiæ clericus: aut, ut uolunt alij, ex Francorum stirpe regia oriundus, quem Raginfredus maior domus appellans Dagobertum, in Carolum Martellum ducere coegit. Conciuitq́ is rex nouus in eam expeditionem Rathodum ducem Frisonum gentis stagna insulasq́ maris Britannici accolentis. Ea uero fuit humanitate, ea animi generositate Carolus, ut Plectrudem nouercam, à qua tantam passus erat iniuriam, nihilominus tanquam genitricem ueneraretur, & in principatus administratione sicut antea toleraret. Quum itaque uastarent omnes dominiorum quondam Pipini agros, Franci, & Frisones, occurrens cum copijs Carolus maximum accepit incommodum, adeo ut in munitiora tutaq́ loca se recipere sit coactus: & populati omnia usque ad Rhenum amnem, Franci Agrippinam coloniam Caroli ciuitatem inuaserunt. A quibus magna ui pecuniæ donatis Plectrudis, ut intra fines Franciæ se reciperent, impetrauit. Anastasio interim imperante, quem ostendimus Philippico successisse, Patronax quidam ciuis Brixianus pontificis Romani suasionibus, beati Benedicti monasterium Casiense ædificijs & monachorum frequentia instaurauit, anno postquàm à Longobardis destructum fuerat centesimoduodecimo. Is uero imperator post exhibitam Romano pontifici reuerentiam, post acceptas & ex more confirmatas prædecessorum pontificum ac conciliorum sanctiones, Saracenos Christianæ religionis & Romani imperij hostes agitare constituit: itaque parata ingenti classe, Alexandrinam Ægypti urbem à legatis inuadi iussit. Sed ipsius duces exercitus medio in itinere rebellantes, arma in Constantinopolim retulerunt, crearuntq́ imperatorem Theodosium quendam, qui etsi erat ignobilis, & apud publicanos scriptum facere consueuerat, à comitate atque ingenita bonitate, eos sibi fauores in exercitu atq́ in populo comparauerat. Is nouus & rei militaris ignarus imperator, Anastasium audiens copias, ut imperium reciperet reparare: illi cum suo imperij assertore exercitu occurrit, & exercitus utrique acies ad Niceam conflixerunt. Potitus uictoria Theodosius nulla Anastasium alia affecit iniuria, quàm quod ne ultra de imperio cogitaret, clericum ordinauit. Tunc in Italia Liuthprandus Longobardorum rex, Rothabitem consanguineum suum nouandarum rerum & intentatæ necis suæ insimulatum interfecit. Quo sublato, quum regnum omni suspicione liberum uideret, Liuthprandus donationem Alpium Cocciarum aliàs ab Arithperto factam beato Petro & Romanæ ecclesiæ confirmauit: quanquam uero rex ipse quiesceret, alij tamen Longobardorum duces nequaquam à motibus temperabant. Feroaldus Spoletanorum dux, simulata ad regem suum profectione Rauennam uersus iter arripuit: fuitq́ magni & potentis ducis aduentus Rauennatum subditis uiæ Flaminiæ accolis, quà illi eundum erat, in tempore exploratus, ut illius insidias perfidiamq́ si timuissent, potuerint præcauere. Sed quod nullæ tunc Longobardis cum Romanis aut Rauennatibus belli, siue recentis odij inimicitiæ intercederent, nullam oppidis urbibusq́ seruandis custodiam adhibuerant. Veniens itaq́ rectà Feroaldus, cum Cæsenæ applicuisset, ad mare descendens Classense oppidum furto cepit. Mittens tamē nuncios Liuthprandus ilico oppidum ab inuasore illæsum dimitti curauit. Pennino quoq́ foro Iulianus Longobardorū dux Sclauos ducatus sui fines ingressos repressit, & fugientes insequutus magnam in illis edidit cæ-

dem. At apud Francos, Carolus Martellus se de Chilperico Francorum rege & Raginfredo illius gubernatore ulcisci cupiens, magnum parauit exercitum, parauerantque illi suum inepta multitudine copiosum. Itum est utrinque pari rem gerendi animorum ardore in Cameracenses & apud Viciacum acies cōcurrerunt. Ad primos uero prælij clamores Chilpericus rex Raginfredusque in fugam uersi incruentam Carolo uictoriam reliquerunt, qui regione uastata ingentem prædæ uim abducens in Austriam est reuersus. Confirmato ea uictoria principatu, Carolus metu nouercæ insidiarum se liberare constituit, quod eius respectu à rebus gerēdis non poterat non abduci. Coloniam itaque ducens urbem munitissimam in qua Plectrudis se cum Pipini quondā thesauro continebat illam ui cepit, & potitus thesauro cum nouerca cui sola principatus administratione interdixit, manus agere constituerat. Illa uero clàm omnibus longum emensa iter ad Danubium, & eo trāsmisso peruenit ad Bulgaros. Interea Chilpericus & Raginfredus reparato exercitu Eudonem quoque Visigothum Aquitaniæ & Vasconiæ ducem mercede conductum cum magnis copijs cōuocauerunt, quibus ut in Carolum ducerent, parantibus occurrit. Ille & duces hostes suos consultationibus terere tempus intelligens, ilico pugnādi copiam fecit. Eudone uero cuius spei rex Ragimbertusque omnino innitebantur, detrectante, fuga à Francis Visigothisque fœdissima est commissa. Cumque parum esset Eudoni Parhisios de fuga perisse transmisso Sequana amne se contulit in Aurelianos. Erat uero fugæ comes Chilpericus rex maxima trahens Gazæ regiæ impedimenta. Cum quibus Eudonem usque in Vasconiam perduxit. Insecutus fugientes Carolus, cum non inueniret in patriam est reuersus: sed paulopost insipientiam regis Francorū mente reuoluens, ueritusque ne Eudo illius inhians opibus uim afferret, pacis mentionem facere cœpit: regemque ea conditione ut Ragimbertum dimitteret, in Parisios redire curauit. Acciditque opportune pax Caroli prudētia recens facta, quod Chilpericus rex in patriam reuersus apud Nomium morbo interijt, assumptusque est in regem à Francis Carolo adnitente illius ex fratre nepos Theodericus, cui in domus maiorem datus à Francis Carolus, Raginfredum persequi constituit, Andegaui se continētem, & in ea urbe præclara necessarios defensioni apparatus magnis conatibus faciētem. Sed quàmprimum Carolus copias applicuit, & primos ostentauit oppugnationis apparatus, capta est urbs, & Raginfredus iubente Carolo interfectus. Gessit postea Carolus multa ac maxima & profecto digna proprijs librorum uoluminibus illustrari: sed ea summatim attingere satis nostræ faciat intentioni, ostendendæ nouæ sobolis regum in quibus noua Romanorum imperij forma cœpit. Inuadens Saxones Carolus, & paulopost Alemānos, & inde Sueuos, multis eos affecit incommodis: penetrauit postea ad Danubium, quo transmisso Plectrudem nouercam ex Bulgaris reduxit in Franciam. Interim dum Carolus quàm remotus abest à patria, Eudo Visigothus pacis fœdere rupto, multa tentauit in subiectas Carolo regiones, in quem Carolus legatos misit cum copijs, quæ Ligeri transmisso uastarunt Vasconiæ regionem. Et Eudo occurrens prælio inferior est fugatus. Expedit nunc errorem discutere, in quem plerosque scriptorum de Romani pontificis præsentium temporum nomine inuolui uideo, quem quidem errorem conijcimus parua ex re originem habuisse. Petrus Gulielmus Lateranensis ecclesiæ bibliothecarius, omnium est antiquissimus, quos de rebus gestis ecclesiæ, & Romanorum pontificum ordine uidemus scripsisse. Is in Stephani secundi pontificis uita, recte & omnia ordine narrat, quæ ipsius pontificis tempora habuerunt: siue autem ipse inconsiderate scribens errauit, siue quod magis, ut credam, inclinat animus, librarij errore factum est: ita Gregorij secundi & Gregorij tertij pontificum nomina ponuntur in ea Stephani uita, ut eos appareat præcessisse, quos constat Stephano fuisse posteriores: hinc primum qui errare cœpit, sequuti omnes postea errauerunt, & aliqui Gregorios binos primum, dehinc tertio loco Zachariam & quarto Stephanum. Alij Zachariam, postea Gregorios ponunt. Quo ex errore aduentus Saracenorum in Hispaniam, & insignis obsidio, qua gens illa per id tempus Constantinopolim pressit, tam uarie à multis traduntur, ut tantarum quantas raro proditas memoriæ uideamus rerum gestarum ueritati detrahat scriptorum contrarietas. Itaque Lateranensem ecclesiæ codicem, quem nacti sumus uetustissimum sequuti pontifices in eorum uitæ ordinem restituemus. Non tamen possumus bibliothecarij ineptias non damnare, qui uitā & gesta Stephani secundi scribere incipiens dicit, eo tempore gentes Saracenorum à loco, qui Iepta dicitur ex Africa in Hispaniā traiecisse, & undecimo anno cum uxoribus

uxoribus & filiolis petijsse Vasconiam, sicut eorum ferebat opinio, inhabitandam: hinc qui Stephanum hunc in tempora Gregorio tertio posteriora rejiciunt, habent Saracenos Gregorij secūdi temporibus traiecisse. Oportuit autem, si accuratior fuisset bibliothecarius, Saracenorum in Europam transitum ab eo, sicut à nobis factum est, scribi ad finem temporis Ioannis sexti, quando Iustinianus secundus fuit à Bulgaris in patriam restitutus. Sed iam ad certæ nobis narrationis ordinem redeamus. Stephano secundo pontificatum, & Theodosio eius nominis tertio Romanorum imperium tenentibus, Longobardi, Beneuentani, Cumas Romanorum oppidum furto occuparunt: quod cum illi sæpenumero requisiti reddere noluissent, pontifex ducis Neapolitani ab imperatore impositi auxilio fretus, furto pariter recipi curauit: qua in receptione trecentos ex Longobardis Constantinopolitani milites interfecerunt. Per quod tempus Theodosius anno imperij primo nondū elapso, à Leone tertio deiectus, & sine læsione dimissus abire, monasterium est ingressus. Tunc in Gallis Eudo Visigothus cum se Carolo Martello, à cuius legatis ducibusq; fuerat superatus, imparem uiribus intelligeret, Saracenorum à quibus ante annos decem Hispanias fuisse captas ostendimus, auxilia poposcit: cuius potentissimæ gentis rex Abderamius Garumnam amnem nauigio transuectus, Burdegaliam urbem ui captam diripuit, & cæde urgenti in omnem ætatem sexumq; odio Christiani nominis commissa ecclesias solo æquauit: inde in Pictauos est delatus, ubi mortalibus qui in potestatem uenerunt occisis, regionem quoque incendio uastauit. Ardebant uero animis Saraceni Turonium uel ea ratione petere, ut celeberrimum Christianis Martini templum uiolare, & incendio absumptum, ferro quoq; possent demoliri. Senserat uenientes Saracenos Martellus, & quod præter dignitatem nominis Christiani periclitātem sibi quoq; & suis timere cogebatur, bellum in quo solus sanguis effusus uictoriæ finem faceret, totis propulsare uiribus satagebat: hinc ad Eudonē mittens ab eo impetrauit, ut pace secum constituta, communibus animis armisq; Saracenos gentem perfidam pelli delerìq; adiuuaret. Dum autem Carolus Eudoq; iunctis castris magna sollicitudine apparatibus faciēdis, quos censebāt necessarios, tempus adhibēt necessarium ab imminenti Turonio & beati Martini ædibus periculo excitantur. Raptim itaq; ducto in Turonios exercitu, non prius acceleratū intermiserunt iter, quàm urbe post tergum relicta sese illam & hostes inter medios collocarunt, prius quàm Saraceni ex Pictauis mouerent castra, illorum castris Christiani principes admouerunt. Nec mora, pares animis uiribusq;, & odij ardore exercitus in prælium concurrerunt. Pudet tot populorum, tot acierum, tot principum uirorum rebus in bellicis diu uersatorum ingens prælium, qua ratione sit gestum supprimere. Sed qui maioribus interfuisse gentis Saracenæ prælijs scripserunt, me ab ea scribendi accuratius auiditate liberant, quod suæ fidentem multitudini eam gentem narrant ferri solitam impetu, in quo aut oppositos opprimunt conculcantq; exercitus, aut se passim exhibent trucidandos. Breui itaq; & ad primos concurrentium clamores fracti Saraceni, Abderamiusq; rex mortuus inter cadauerum tumulos est repertus. Occisorum eo in prælio numerum, si apud plurimos, qui circa ducentos annos res gestas scripserunt, inuenissem nō fui proculdubio suppressurus. Sed noster bibliothecarius, qui illis temporibus fuit proximus, in Stephani secundi uita narrat Saracenos cum uxoribus & paruulis uenisse Aquitaniam Galliæ prouinciam, Carolumq; Frācorum principem cum Eudone Aquitaniæ principe, cum quo hoste in gratiam tunc redijt, coniunctis copijs aduersus Saracenos, pari consilio dimicasse, & ex Saracenis trecenta & septuagintaquinq; millia fuisse occisa, cum ex Francis mille tantum & quingenti fuerint interfecti. Affirmatq; bibliothecarius scriptam Stephano pontifici à Carolo Martello epistolam, illum interfectorū utroque in exercitu numerum declarasse. Potitum tanta uictoria Carolum libido incessit prouincias Bauariæ & suo principatui conterminas inuadendi. Primumq; in Burgundiones arma mouens eos breui domitos sibi subiectos reddidit, quos tamen appellauit pro sua modestia fœderatos. Interim obijt Eudo Aquitaniæ dux: quod cum audisset Carolus copias trans Ligerim amnem duxit, Garumnamq; ad usque delatus cepit Burdegalam ciuitatem: eaq; potitus regione dux strenuus, animum induxit Frisones domare tunc idololatras, & Christiani nominis inimicos. Ea uero gens ex continenti Galliæ, quod ad Rheni ostia uergit, leuibus prælijs pulsa, in insulas se recepit, Amniam, Strachiam, & Astracham, in quibus uxores filiosq; impuberes consueuerant continere. Sed Carolus nauigio ex Aquitanico

tanico sinu ducto, eas insulas ui captas diripuit: & multa cæde idololatrarum commissa, eorum quoque fana igni ferroq; dirui curauit. Peropportune uero Carolus secundum eam gentis Frisonum uictoriam in patriam est reuersus, quod Burgundiones non satis quiescentes in res nouas respicere, easq; ut iam intentarent, adniti cœperit. Sollicitabantur enim à Visigothis proximas, Narbonam, Nemausum, Agathen, Ricethicum, Altimurium, Substantionem, quæ nunc Monspessulanus, & Biterras incolentibus, qui ægre ferentes Carolum Eudonis quondam principatum cepisse, inimicissimos in illum animos ostendere incipiebant. Inuasit itaque primum Carolus, ea quæ Burgundi extra fines proprios possidebant, & Lugdunum, Arelatem, atque Massiliam in suam redegit potestatem. Quæ dum fierent, subito & præter omnem Caroli suspicionem maior apparuit Visigothorum machinatio. Saracenorum namque Hispanorum rex Athinus ab illis in societatem belli, & rerum omnium communionem uocatus, ingentem adduxit classem, cum qua Rhodanum est ingressus. Quod autem rapidissimo amni aduerso naues sine machinis haud longe terrarum intima penetrant, Saraceni extensione facta Auenionem adeuntes uiribus ceperunt: qua urbe munitissima pro arce belli & imperij, quod illa in regione animis destinauerant, cœperunt uti, copijs in illam coactis quantascunque ex Taraconensi Hispania contrahere potuerunt. Fretus itaque Carolus urbium tunc captarum commoditate, omnes copias quæ sibi à Francis, atque cæteris, amicitia sibi uel fœdere coniunctis ubique erant, in illas contraxit: & legatos primum in proxima Auenioni loca cum copijs mittens, ipse postmodum maiori cum exercitu illuc ducens urbem natura loci munitissimam obsedit. Attollunt hoc in loco Paulus, Singibertusq;, & alij Francorum gloriæ studiosi, exercitus Caroli fortitudinem, cui tantum tribuunt, ut mœnia urbis munitissima, & à tanta Saracenorum multitudine defensata ceperint. Mihi satis supraq; fuerit, id quod habeo compertum dicere, Saracenos tantam multitudinem magna occisione prostratos fuisse, ut eos solum qui ad primos captæ urbis clamores nauibus insilientes præcipiti illarum cursu fluuio sunt delapsi, magnam alioquin manum constet euasisse. Auenione recepta Athinus naui & ipse fugiens, Narbonam se contulit. Quod cum intellexisset Carolus eò cum exercitu delatus urbem corona cinxit, & machinis in circuitu excitatis illã constituit oppugnare. Dum autem oppugnatio magnis conatibus pararetur, Amorteus alter Saracenorum rex magnam adducens cladem, suppetias obsessis ferre constituit: & exercitu in terram exposito ad fluuium Byrram castra communiuit. Tunc Carolus fortè existimans, ut qui collatis signis superior euaderet, castra postmodum quocunque uellet circumducendo, uniuersa belli uictoria potiretur, Narbonæ obsidionem reliquit: & ad planiciem, cui Corbanæ ualli est nomen, Byrræ fluuio continenti delatus, pugnandi copiam Amorteo fecit. Pugna ad primum Caroli accessum, à Saracenis rapide inchoata, quod rex Amorteus inter primos, immo, ut nonnulli uolunt, omnium primus manũ conferens, cecidit: & territi eo casu Saraceni, prius in fugam sunt conuersi, quàm acies ordine essent structæ. Dumq; magna fieret à Caroli exercitu Saracenorum cædes, nec fugientes, ac classem paulo remotiorem anxie spectantes satis celeritas adiuuaret, sese in proxima stagna paludesq; plurimi præcipites dimittebant. Et licet nonnulli armorum pondere grauati, aut quia profundam inciderent paludem, aquis immersi interiere: multi tamen aut nandi peritia, aut herbosam uliginem solidiorisq; & eleuatioris soli stagna nacti, ab omni telorum quæ Franci immittebant, iactu se proripuerunt: quos insequuti, lembis ex proximo mari quæsitis Franci, non crediderim magis quàm uestigijs, quibus ægre innitebantur, deturbatos cœno aquisq; necandos depresserunt. Abijt uero incolume nauigium, eos perferens Saracenos, qui ueloci cursu, aut dum alijs cædendis occupatus tardat hostis, se proripere potuerunt. Abierunt item eius nauigij beneficio incolumes Athinus rex, & quos secum Carolus ante Amortei aduentum obsederat in Narbona. Eo uecti nauigio qui cladi superfuerant Saraceni ad Tyrrheni maris insulas delati, eas omnes ceperunt, spoliatasq; incendio uastauerunt. Erat per id tempus in Sardinia beati Augustini Hipponensis episcopi corpus, eò ante annos ducentos quinquaginta ex Hippone translatum, quandò Vandali catholicas Africæ ecclesias Arianis tradiderunt sua hæresi inquinandas. Quare Liuthprandus Longobardorum rex in Sardiniam mittens, id beati Augustini corpus magno redemptum precio in Italiam perduci, & inde Papiam deferri curauit. Saracenis eo conflictu ita territis, ut intra Pyrenæum arma Caroli formidarent,

darent, omnis regio quam Visigothi & eis cohabitantes paruæ Alanorum, minimæ Sueuorum reliquiæ in citeriori Hispania & in Gallia posidebant, Caroli Martelli & sui exercitus præda mansit, qua uictores periculi memores, in quod Visigothi non magis Franciam quàm omne Christianum nomen adduxerant, crudelissime usi fuerunt: & quidem nisi Carolus illis potitus esset uictorijs, Saraceni omnem Asiam, omnemq; Africam, ac penè omnem Hispaniam tunc tenentes, cuncta Europa faciliter potiti fuissent. Debacchatus toto in Visigothorum regno Caroli exercitus postquàm cæde prædaq; satiatus est, Narbonæ, Agathes, Nemausi & Biterrarum excidio deserunt: namq; eas urbes Franci incēsas dirutasq; penitus desertarunt, ut maiora tunc Carolum gessisse constet, quàm intelligere ac prædicare sciuerint Frācorum gloriæ studiosi: si enim Saracenos à Gallis, à citeriori Hispania, & quod fuisset cōsequens, ab Italia pellere ingētis gloriæ facinus fuit, nō minor Carolo gloria censebatur, quod inchoatā ante annos ducētos Anastasij imperatoris temporis à Meroneo primo Francorū Christiano rege uindictā consummauit in Visigothos Romani imperij euersores. Ita enim tunc omnes Visigothi regno in Vasconia, Narbona, Tholosa, & cæteris ciuitatibus proximis, annos trecentos cōtinuo priuati ita exterminati sunt, ut præter eorum particulam, quæ in Barchilonensium protectionem confugit, Visigothorum nomen ubiq; fuerit extinctum. Apud Constātinopolim etiam omnia tunc pessimo loco erant, quod Leo quem Theodosio eiecto imperium accepisse ostendimus, sua imperij quod annis uiginti quatuor tenuit diuturnitate, in Christianā religionem & Romanos pontifices impius fuit, maximasq; sub eo calamitates subiectæ imperio prouinciæ acceperūt. Nam primo eius imperij anno & quando Athinus Amorteusq; citeriorem Hispaniam inuaserunt, Saracenorum Asiam incolentium ingens multitudo in Thraciam traiecit. Et Zulemon eorum dux, siue ut appellabant, siue ut appellant Ammirrhatus classem tres ut refertur mille naues habentem adducens, Constantinopolim terra mariq; obsedit. Forte autem & illius urbis fortuna faciente Saraceni rabie prædandi ab instantia, quam oppugnationi oportuit adhiberi, sunt abducti, partem enim copiarum miserunt in Bulgaros, quos fidei Christianæ zelus æque ac patriæ & rei propriæ amor non ad defensionem modo, sed ad gentis perfidæ excidium reddidit fortissimos. Insurgentes namque in prædatores manum innumeram, ingentem in illis cædem ediderunt, quandoquidem omnes tradunt scriptores trigintaduo millia tunc ex Christi hostibus cecidisse. Acciditq; aliud Saracenis dum Constantinopolim obsident, incommodum, quod Zulemone mortuo in successoris creatione dissensio orta, & aliquandiu oppugnatio intermissa est. Suffectus Aminthas Humar maius confirmandi principatus, quàm obsessæ urbis impugnandæ negocium suscepit. Erant uero apud obsessos prima in hostem arma, quibus maxime innitebantur seruorum dei orationes & habitæ singulos penè per dies à clero ac populo supplicationes, cum tamen interea pubes tota & iuuenum robur mœnia armis pro uiribus tutaretur. Passi uero sunt Saraceni maiora in ea obsidione incommoda, quàm quæ aut hostis afferre potuerit, aut ipsi per ignauiam & propriæ salutis negligentiam tam diu expectare debuerint, ut non immerito uideam existimare multos dei nutu omnia euenisse. Siquidem per totum id penè biennium quo obsessa est Constantinopolis, fame, frigoribus, & morbis inde exortis ingens obsidentium perijt multitudo. Quid quod naues tutissimo in portu magna pars tempestatibus allisæ perierunt, pars igni nec ab hostibus iniecto, nec qui alicuius in curia uisus sit fuisse grassatus, absumptæ sunt, ut uideam tradi, de tot nauium millibus paucissimas reducibus fuisse saluas. Ciuitas uero Constantinopolitana, etsi tunc ab hostibus non est capta, horrendam tamen & aliàs inauditam perpessa est calamitatem, quod pestilentia eam populata ad trecenta mortalium millia absumpsit. At Leo imperator, quem hinc data desuper defensio ac salus patriæ gratum erga deum, & eius uicarium pontificem Romanum, aut quem ingens pestilentia ad uitæ integritatem, sanctimoniamq; trahere debuisset, nihil postquàm Saracenorum timore liberatus est, accuratius intentauit, quàm Italia & Roma pecunijs exhausta, basilicas quoque ornamentorum diuitijs spoliare: & cum exactionem prædamq; huiusmodi pontifex dissuasisset, eum capi, & Constantinopolim perduci, aut si id non successisset, interfici iussit. Marino etiam imperiali spathario, qui tunc Romanæ urbis ducatum, ab exarcho Italiæ missus gubernabat, iusserat impius imperator, ut pontificem uel ferro tolleret, uel ueneno. Is que dux Basilium, Iordanem chartularium, & Ioannem

Iurionem

Iurionem subdiaconum in tanti sceleris socios administrosque sibi conciliauerat. Sed cum Marinus dei iudicio apoplexi resolutus esset, Cōstātinopolim emigrauit. Eiusque consilio Paulum patritium, Italiæ exarchum misit Romam, qui & coniuratorum ope pōtificem interficeret: dum tamen ad noui exarchi aduentum coniurati incautius sceleri se accommodant, patefacta est coniuratio. & populus Romanus hac indignitate cōmotus, Iordanem, Iurionemque confodit: Basiliumque uita donatū monasterio mancipauit. Exarchus uero coniurationis conscientia dissimulata Rauennam se contulit. Angebantur autem eo tempore pontifex & Romani alijs penè maioribus incōmodis, quod Spoletinus Longobardorum dux Narniam ceperat. Liuthprandus uero rex, quo tempore Paulus exarchus Romæ applicuit, Rauennam cum maximo totius Longobardorū roboris exercitu aliquot dies obsedit: eaque obsidione potiundi desperatione soluta, Clusium petijt oppidum Romanorū: idque captum crudeliter spoliauit. Et Leo imperator, omnium quæ in Italia acciderant certior factus, Longobardorum quidem res nouas spreuit. Sed de pontificis occidēdi intentione nihil penitus remisit, quin alterum mittens spatharium, qui exarcho in facinore assisteret, imperauit: ut si Stephani pontificis interficiendi facultas præriperetur, eo pontificatu deiecto alterum subrogarent. Quæ cum exequi exarchus intenderet, nonnullas ex Rauennatis exarchatus militia cohortes spathario attribuit, quibuscum Romam accedens, manus inijceret in pōtificem. Ad eas perducto angustias pontifici auxiliū protectionemque deus in quo sperabat, sed unde nunquam crediderat, inuenit. Longobardi nanque cum Italiam imperatori rebellare & optarent, & quantum se offerret occasio molirentur, suam Romanis ut pontificem tuerentur operam, suarum copiarum præsidia sunt polliciti. Quàmprimū itaque spatharium & Rauēnatis militiæ copias aduentare, fama præuia in urbem est prælatum, aduocati præsidio ex Hetruria Spoletoque Longobardi affuere. Et Spoletanis militibus pontem Salarium, Hetruscisque Miluium insidentibus præclusæ erant spathario in urbem uiæ. Intentauit tamen importunus satelles per Salarium pontem irrumpere. Sed Spoletino Longobardorum milite armis resistente Rauennā re infecta redire compulsus est. Nec tamen cessauit toties mala intentione frustratus imperator, quinimo maiora in dies exaggerans scelera, apud pontificem blāditijs primo egit, ut si in suam uellet gratiam promoueri, sanctorum imagines ubique in Italia, sicut ipse in suo fecerat Orientali imperio aboleri, deponi, incendique curaret. Cui impietati tantum abfuit, ut consentiret pontifex, quod econtra per uniuersum orbem Christianū scripsit, ne impijs prophanisque huiusmodi imperatoris iussionibus obedirent: tantamque autoritatē tunc habuerunt Romani pontificis decreta, ut Rauennates primi, exinde Venetiæ populi atque milites, apertam in imperatorem exarchumque rebellionem præ se tulerint, impulerintque pontificem & cæteros Italiæ populos, ut abrogata Constantinopolitana imperij maiestate, alter ex Italia Romáue imperator deligeretur. Eoque processit ipsa rebellio, ut depositis exarchi magistratibus, singulæ ei ciuitates, singula oppida tunc primum postquàm Romanum inclinauit imperium, proprios magistratus quos appellarunt duces, sibi creare & præficere inchoauerint. Compescuit uero Stephanus pōtifex eam deligendi imperatoris noui Italicensium uolūtatem, quod Leonem sperauerit saniori postbac consilio flagitijs temperaturū. Procedebat tamen, & indies inualescebat Romanorum Italorumque in imperatorē rebellio. Marinus spatharius, qui Romanæ urbis dux erat, eiusque filius Adrianus Campaniæ populos pertentarunt. Quod cum rescissent Romani, patre & filio interfectis, ducem & ipsi quendam Petrum nomine creauerunt. Et pariter Rauennates auditis his quæ per Italiam primo & postea Romæ facta erant, post uariatas inter ciues intentandarum rerum nouarum cōsultationes Paulum Italiæ exarchum interfecerunt. Quæ dum fierent Longobardi in Romanos Rauēnatesque imperatoris & exarchi præsidio ac autoritate destitutos perfidia sunt usi. Nam in Æmylia Bononiā, eiusque oppida per Sicetum ostium, ubi postea Centum est ædificatum, ac montem Velium in Flaminia, quicquid Rauennæ continet, Fauentiam, Forumiulij, Forumpopilij, Cesenam, & in Piceno Auximū occupauerunt. Tunc Leo imperator Eurythium patritium palatij sui eunuchū, misit ad accipiendum Italiæ exarchatum: cuius in Neapolitanam urbem aduentus ostendit, nullam imperatori salutis Romæ & Italiæ curam esse. Namque ad pontificis Romanorumque exitium, sicut ab imperatore iussus erat anhelans, Longobardos multis donatos muneribus in amicitiam fœderaque pellicere est adnisus: & tamen dum ea machinatur, nonnullos ciues Romanos epistolis

hos epistolis pertentatos in caput pontificis Romanorumq́ primatum armare quæsiuit: literis pontifici populoq́ ab his, quibus erant redditæ, recitatis, coegerūt pontificem populi clamores, ut eunuchum anathemate percussum, ab omni spe gerendi in Italia magistratum pro imperio deterreret. In eam adducti difficultatem pontifex & Romani, ut nec imperatoris sæuitiam delinire, nec Longobardorum iniurias arcere possent, re in consilio discussa constituerunt damna, quibus instaurandis occasionem tempus afferre posset, negligere, ut quod à nequam imperatore imminebat exitium euitarent. Oratusq́ Liuthprandus Longobardorum rex, paci in qua restitutio nulla petebatur, cum Romano populo Rauennatibusq́ accessit: quam paulopost in Sutrij occupatione uiolatam rex custodiri uoluit, oppido infra quartum mensem à Spoletinis inuasoribus reddi iusso. Ea, ut uidetur, pace fretus, rex Spoletinum Beneuentanumq́ Longobardorum duces sua imperia cōtemnere solitos statuit coercere. Magnum itaq́ quoad per cunctas regni uires licuit, trahens exercitū in Spoletinos duxit: & tamen gratia cum utroque duce reconciliata, postquàm se uidit Romam propius accessisse, beati Petri limina uoluit uisitare, concessitq́ cum exercitu in Vaticani campum, qui Neronis dictus beati Petri basilicam & Tyberim ad pōtem usq́ Miluiū interiacet. Tunc Romani suspectam ducentes regis fidem toties uiolatam, sese intra Tyberim & urbis mœnia continuerunt. Et pontifex in Vaticanū cum clero prodiens, nullis tunc mœnibus circundatum, regi fecit copiam salutandi. Prostrauit uero se rex, & pedes pontificis osculatus eo deducente beati Petri basilicam est ingressus. Exinde Liuthprandus nulli molestus contulit se Papiam, per quod tempus pontifex Longobardorum periculo liberatus Eutychium exarchum ad ecclesiæ communionem reconciliatum, ut Rauennam accederet est hortatus. Eodemq́ in tempore imperator Leo Roma Rauennaq́ amissis, impietate, quam in Italia nequiuerat exercere, apud Constantinopolim debacchatus est: edicto namq́ iubens sanctorum imagines, quæ loco moueri poterant, in foro incendi: multos non parentes interfici iussit, & Germano patriarcha, qui tantam quoad potuerat insaniam auerterat, eiecto patriarchatu, Anastasius presbyter est intrusus: qui eadem impudentia, qua alienam inuaserat sedem, Romano pontifici hæresim suam epistolis suadere conatus est: quem pontifex anathema pronunciauit, patriarchatu sacerdotioq́ priuatum: Leonem quoq́ ut à sua resipisceret impietate, grauissimis æterni iudicij cōminationibus admonuit. Stephano pontifice per id temporis uita functo, nulla in rebus imperij, aut urbis Romæ & Italiæ facta est alia insignis mutatio, quàm quod Leo Constantinum filium, qui fuit eius nominis tertius, imperij consortem assumpsit, & Romani Gregorium Syrum, eius nominis secundum, pontificem delegerunt: cui nulla fuit antiquior maiorq́ cura, quàm imperatores ad rectum fidei cultum, imaginumq́ restitutionem per oratores & missas epistolas adducendi. Celebrauitq́ pontifex in beati Petri basilica concilium Italiæ prælatorum, in quo decretum est, imagines summa cum ueneratione prout antea conseruari. Et cum Gregorius omnes Romanas basilicas maximo ornaret impendio, tum maxime urbis Romæ mœnia penè omnia, & Centumcellensis oppidi muros toto in circuitu instaurauit. Interea Transemundus Spoletanus Longobardorum dux regi suo Liuthprando: cum quo, ut docuimus, pauloante in gratiam redierat, rebellauit: in quem rex potentissimum duxit exercitum, & Spoleto illiusq́ ducatus oppidis breui captis, ducem quoque ipsum capere est adnisus. Ille uero cum oppidum Galliensium Romanis, quorum fuerat, pecunia accepta pauloante reddidisset, fide publica à Stephano patritio & duce Romano habita, in urbem confugit: postulauitq́ ilico Liuthprandus rex perfugam ducem cædi. Sed pontifex Gregorius Stephanusq́ dux datam Transemundo salutis fidem, censuerunt ciuium incommodo præponendam. Tunc irruens iratus rex, postquàm urbem aliquot obsedit dies, ad ducatus Romani ciuitates ac oppida se conuertit. Et Ameria, Orta, Polimartio, Bleraq́ captis, Spoletum rediit. Hildericoq́ in ea duce instituto, se contulit Beneuentum: cuius uerbis defuncto tunc duci Rimoaldo, Gisulphus filius puer à Longobardis suffectus erat. Sed rex, puero exposito, Gregorium nepotem suum Beneuentanis ducem imposuit. Et Papiam reuersus, grauiq́ correptus morbo, Hildebrandum nepotem regni consortem successoremq́ assumpsit. Fuerunt postea aliquot annis Romanos inter & Longobardos res quietæ: per quod tempus aucti potentatu & diuitijs Romani copijs in omni ducatu suo contractis, Transemundum in patriam reducere cōstituerunt. Fauitq́ & huiusmodi accessit consilijs Godescalcus

N Beneuen-

Beneuentanorum dux, qui mortuo duce Gregorio se intruserat in ducatum. Partiti autem Romanorum copias, Stephanus patritius & Transemũdus, hic per Sabinos, ille per Mar/sos duxit. Et quidem Romanus dux, copijs quas Godescalcus ex Beneuento misit, Roma/no exercitui iunctis, Marsicanos, Furconios, qui nunc sunt Aquiliani, Valuẽses, Pinẽsesq́;, ducatus Spoletini populos in Transemundi ditionem accepit. Transemũdus uero per Sa/binos profectus, Reate, & inde Spoleto, & cætero ducatu, breui est potitus. Reductũ in pa/triam Transemundum, recipiendis pro Romanis Ameria, Orta, Polimartio, & Blera, quæ Liuthprandi regis præsidio tenebantur, operam redderet Stephanus orauit. Sed Longo/bardus solita usus non ingratitudine magis quàm perfidia, tam diu uerbis rem duxit, quo/usq; crebri attulerunt rumores, Liuthprandum maximas ducentem copias aduolare. Nec tamen subtraxit Transemundo fauores Stephanus dux Romanus, quin illum impulit, ut quà rex uenturus nunciabatur, ambo cum copijs obuiam properarent. Tantaq́; celeritate iunctis copijs sunt profecti, ut regem uia Flaminia uenientem, priusq́; quàm Fano fortunæ maritima ciuitate digressus Forũsemproni peteret, lacessere cœperint. Obtinebãt tunc Fa/num inter & Semproni forum pleraq; ad uiam Flaminiã syluæ. in quis cum Romani Spo/letiniq; milites uiæ aditus insedissent, regis exercitum soluto agmine uenientẽ aggressi non paruam in illo cædem ediderunt. Quo in loco Rachisij Foroiuliani Lõgobardorum ducis uirtus conspicua esse cœpit. Nam cum subsidiariæ aciei à rege profectus in hostes sui exer/citus cæde cruentatos, & uictoria uti pergentes incidisset, globo in uia facto arma armis re/tundere cœpit. Cumq́; arcto in loco pauci pluribus pares essent, aliquãdiu nullo cuiusquam discrimine mora est facta, Longobardisq́; utriusq; partis se internoscentibus, miles unus ex Spoletinis Rachisium clara inclamitans uoce ad singulare certamen prouocauit: ad quã no/ti hominis uocem cum Rachisius ex acie prodisset, infestis cuspidibus est concursum. Fort/tè pons suberat concurrentibus, quales multos ea haberet uia præcipiti in loco planus, de quo actus lãceæ ictu miles Spoletinus utrasq; copias in risũ soluit, & Spoletini Romaniq́; pedem referentes nullo prius in loco quàm Spoletum tentoria fixere. Reuocatusq́; tuncà pontifice & populo Romano Stephanus dux copias in urbem reduxit. Insecutus fugiẽtes rex Liuthprãdus Spoletum obsedit: & cum ferè omnes ducatus Spoletini ciuitates, omnia recepisset oppida, in Romanos ducere destinauerat. Dũq́; facit obsidioni urbis necessarios apparatus, pontifex Gregorius est defunctus. Ei suffectus Zacharias Græcus nihil prius cu/rauit, q̃ regem Longobardorum quibuscũq; posset artibus delinire. Mittens itaq; ad illum oratores, & copias, aliosq́; fauores aduersus Transemundũ rebellem, si Ameria, Orta, Poli/martium & Blera redderẽtur, pollicitus pacem ab illo & petita fœdera impetrauit. Quàm/primum autem Transemundus Romanorũ copias in se ductas, & hostico additas exerci/tui aspexit: deditione facta, regis clementiæ se permisit. Et Liuthprandus eo in clericum de/tonso, Agiprandum nepotẽ Spoleto præfecit ducem. Tuncq́; Godescalcus ijs quæ Transe/mundo acciderant auditis, uxore filijsq́; nauibus impositis in Græciam transfretare consti/tuit. Sed Beneuentani eo ad nauem properante interfecto, uxorem & filios qui audito tu/multu soluerant, capere nequiuerunt. Potitus Spoletano & Beneuentano ducatibus Liuth/prandum regem Zacharias pont. promissas ex fœdere ciuitates poposcit. & cum mora lon/gior restitutioni intercederet, ad illũ Narniæ agentẽ statuit proficisci. Prodijt uero rex pro/cerũ totius exercitus comitiua stipatus, & octauo à Narnia miliario pontifici obuius equo descendens illum Narniã usq; perduxit. Constitutus apud Valentini martyris ædem pont. Zacharias, inter missaria solennia orationem habuit: in qua præsentes intentissimosq́; Li/uthprandum regem & proceres Longobardos multa ad salutem animæ edoctos, multa ad bonos mores, humanitatem & clementiã oratos, id maxime & enixissime monuit, ut ab hu/mano sanguine, &, quod proximum indicabat, à mulierum uiolatione temperarent: molli/uitq́; sanctus uir barbari regis, & semper antea perfidi ferreum pectus, adeo ut non solũ pe/titas ex fœdere quatuor ciuitates, sed insuper Sabinense patrimonium, quod annis ante tri/ginta tenuerant Longobardi, & ipsam in qua tunc erant, Narniam, atq; in Picentibus An/conam & Humanam ciuitates, Sutrini quoq; agri uallem magnam beato Petro & ipsi pon/tifici dono dederit, & cum Romano ducatu pacem in decem annos solenni fœdere firma/uerit. Liberauit quoq; rex Liuthprandus multos ex Rauennatibus Romanisq́; & alijs Ita/lis, qui Longobardorũ carceribus tenebantur. Eorum notiores fuere, Leo, Sergius, Victor, & Agnellus.

& Agnellus Rauennatum consules, qui anno ante secundo simul cum Rauennatis agri ciuitatibus capti fuerant. Redeũtem Romam pont. Agibrandus dux Clusinus regis nepos, & Ramyngus Thusciæ Castaldio gentis Longobardæ supremi duces deduxerũt, & facto per Ortam, Ameriam, Polimartium atq; Bleram itinere, eas ciuitates ipsi præsenti recipientiq; pontifici reddiderunt. Per quod tempus rex Liuthprandus copias ad statiua reduces in patriam se recepit. Dum ea fierent in Italia Leoni Constantinopolitano imperatori satis fuit negotij eos persequi, & supplicio afficere, qui sanctorum imagines uenerabantur. Et Constantinus filius Hirenem Cacanni Bauarorum ducis filiam accepit uxorem, quorũ nuptiæ malum habituræ finem, multas etiam in principio dissensiones habuerũt, quod mulier catholicam tenuit fidem, à qua semper alienus fuit infidelis hæreticusq; tyrannus. Et eodem tempore dux Francorum Carolus Martellus post exactos Saracenos domitosq;, pro ut ostendimus, Visigothos, omnem olim Galliam Theoderici Frãcorum regis ditioni subiectam reddidit. Obijt autem paulopost ipse Theodericus, & Carolus apud Vermenam ui cum Isaræ fluuio continentem, grauissimam incidit ægritudinem, ex qua cum mori dubitaret, ilico curauit, Childerico Theoderici defuncti germano regnum Franciæ demandari. Erant Carolo nati duo, Carlomannus, & Pipinus, in Burgundia, Austria, Francia, & Aquitania possederunt. Eaq; regni Francorũ & sui principatus dispositione facta Carolus Martellus annis & gloria plenus obijt. Pace Longobardos inter & Romanos firmata, reuersum in urbem Zachariam pont. pop. Ro. summis honoribus summisq; iubilationibus est prosecutus. Isq; pater pius deo accepti beneficij gratias redditurus, in beatæ dei genitricis, quæ dicitur Rotunda, supplicationem habuit solennissimam: fuitq; annus insequens Ro. pop. eius pacis beneficio quietissimus: ad cuius anni finem præter omnium opinionem nũcius est allatus, Liuthprandum regem Rauennam ductis ex improuiso copijs obsedisse. Erat ea in urbe tunc Eutychius exarchus, quem à Stephano pont. absolutum anathemate, & ut illuc accederet suasum fuisse ostẽdimus. Is exarchus licet urbi munitissimæ & populi frequentissimæ à uiribus Longobardorum timeret, tamen diuturnitatem obsidionis & agri uastationem oppidorumq; expugnationem plurimum formidabat. Quare ad pon. Ro. scribens orauit, ut quod pro ducatu Romano fecerat Longobardi regis, pro Rauennate exarchatu adeundi laborẽ suscipere dignaretur: misitq; e uestigio pont. Benedictum episcopum Thusculanum & Ambrosium primicerium notariorum. Et cum eos rex non exaudisset, pontifex urbis Romæ custodia Stephano duci relicta, sumptoq; clericorum comitatu, iter ad regem properans est ingressus. Interea Liuthprandus cum agro Rauẽnæ uastato nullam urbis capiendæ spem cerneret, Classense oppidum inuasit, eoq; ciuium inter se diffidentiũ proditione capto direptoq; & diruto Papiam reduxit exercitum. Et pontifex per Rauennam cõtulit se Imolã, quæ ciuitas diu à Lõgobardis fuerat possessa. Inde ad Padum delatus, nauesq; sibi regis Longobardi iussu paratas cõscendens, Papiã peruenit. Cui rex summa cum ueneratione excepto, cuncta quæ aut de Æmylia, aut de Rauennatibus anno ante secundo ceperat, reddidit: tertia Cæsenatis oppidi parte excepta, quam æditiori in tumulo sitam in arcis præsidijq; locum sibi reseruauit. Fuerat paucis diebus Romæ à Papia reuersus pontifex, adeo ut decretæ ad gratias ex more agendas deo supplicationes nondum finitæ essent, cum nuncius optatissimus in urbem est prælatus, morte subtractũ regem impium Liuthprandum, atq; etiam Hirprãdum nepotem regno, cuius ille participem successorẽq;, prout ostendimus, instituerat esse deiectum. Fama est & habent scripta de Longobardis chronica: Hirprandum, quo die regni cõsors à patruo assumptus est, in publicum ex gentis more prodeuntem lanceam manu gestasse, cuculumq; auiculam cum hastæ summitatem insedisset, querulam occinisse, quo futuræ ignauiæ augurio deterriti proceres Lõgobardi Hirprando rege deiecto Rachisiũ delegerunt, quem Foroiulianũ ducẽ ostẽdimus apud Forumsempronij prima uirtutis & futuræ probitatis munera declarasse. Qui rex à pont. Zacharia per nuncios oratus, pacem cum Romanis Rauennatibusq; in annos uiginti constituit. Diuersa tunc Romani & Constantinopolitani fortuna utebantur, quod hinc pont. Zacharias ornandis instaurãdisq; basilicis, inde Romani statu urbis in melius reformãdo intenti erant. Leo autem imp. dum in sanctorum imagines illarumq; ueneratores solito magis sæuiret, interijt. Et Constantinus filius uarijs agitatus suorum dissensionibus imperiũ per arma ægre retinebat. Seruauit tamen cum eo priscum morem pontifex, siquidẽ binos mittens ex Ro-

mano clero presbyteros,formulam ad illum dedit catholicæ fidei, in cuius obſeruatione im
perator deberet Romanis pontificibus conſentire.Sed quo tempore nauis presbyteros per
ferens Cõſtãtinopoli applicuit, Conſtantinus cum claſſe Saracenos inuaſurus Ægyptios
ſoluerat.Et Arthauſtus quidã ad tyrannidem aſpirans plebem multa largitione corruptam
ſeduxit,à qua ad imperium eſt aſſumptus.Id cum intellexiſſet Cõſtãtinus ilico claſſe ad lit
tora Aſiæ reducta exercitum auxit,& Conſtantinopolim obſidens ui expugnauit, captum
in prælio Arthauſtum Conſtantinus cæcauit, & cum factionis ſuæ primoribus libero dam
nauit exilio. Rebus Conſtantinopoli confirmatis imperator presbyteros Romani pontifi/
cis oratores exaudiuit. At in Francia longe diſpar fuit Caroli Martellinatorum inſtitutio
uitæ, quod Carlomannus haud multo poſt patris obitum ſeculo abrenunciare conſtituit.
Itaq; ſuo eius propoſiti deſiderio fratri patefacto,& paucis uiæ comitibus ſecũ ductis, Ro/
mam ſe contulit ad Zachariam pont.à quo in clericum ordinatus & habitum monaſticum
eſt indutus:inde ad beati Benedicti Caſſinenſe monaſterium accedens profeſſionem & in
eo perpetuo commorandi uotum emiſit. Pipinus autem genitoris auiq́; uitam æmulatus,
eos gloria ſuperauit.Longum eſſet & noſtræ intentioni contrarium ea referre ſingula,quæ
Pipinus in Germanos,Aquitanos, Burgundos,Alemannosq́; geſſit, quibus in regionibus
cum gentis Francorum,& cuius regis Childerici nomine omnia gerebantur gloria amplio
re, nihil maiori habuit impedimento, quàm quod regem propè amentem uarijs furentem
ineptijs tolerare cogebatur.Inuenio apud Alcuinum,Paulumq́;,& pleroſq; alios,qui Fran/
corum geſta ſcripſere,proceres populosq́; eius gentis Pipini uirtutem,& econtra Childeri
ci regis amentiam,debitis penſantes meritis, Zachariam pont.Rom.conſuluiſſe, ineptum
ne regem ultrà tolerandum, an Pipinum merita fraudandũ regia dignitate cẽſeret. Cumq́;
reſpondiſſet pontifex,cum qui regia melius obire munera noſſet,habẽdum regem:Francos
publico totius gentis cõſilio Pipinum declaraſſe regem, Childerico in clericum tonſorato.
Idq́; omiſiſſe Petrum bibliothecarium miror,cum de Carlomanni ad Zachariam aduentu
cæteris ſcriptoribus concordet. Per idem uero temporis in quo Carlomannus Romam ſe
contulit,Rachiſius Longobardorum rex fœdera rupit pacis cum Roma.populo,in annos
uiginti pauloante conſtitutæ.Namq; agros Rauennatis exarchatus ubiq; populatus in Pe
ruſiam duxit,eamq́; accuratiſsime obſidens,adniſus eſt adhibitis arietibus & machinis ex/
pugnare:ſed opem attulit neceſſariã pietas pont.Zachariæ. Acceſſit enim ad perfidi regis
caſtra:& deo,cuius ſpiritu ductus erat,concedente, Rachiſij animũ mentemq́; immutauit:
qui nedum ſoluit obſidione Peruſiam : uerumetiam regni & opum,quas poſſidebat maxi/
mas, ſarcinã abijcere cõſtituit. Nam paucis poſt id factum diebus, Aiſtulſo fratre in regem
Longobardorum ſubſtituto,Romam cum uxore & filijs acceſſit: ubi à pont.Zacharia cle/
ricus & monachus eſt effectus. Qua tempeſtate Zacharias pont. poſt tantas res maxima
confectas gloria,quietiorem petiuit cœlorũ ſedem.Et Gregorius patre Marcello Romanus
in pont.eius nominis tertiũ eſt creatus,qui omnia inueniens in Italiæ partibus quietiſsima
inſtaurandis ornandisq́; ſacris ædibus ſui pontificatus initio operam dedit, miſitq́; ad Ger
manos Bonifacium epiſcopum,cuius prædicatione diuini uerbi maxima Germanorũ pars
Chriſti fidem religionemq́; accepit.Sed nec huic etiam pontifici fuit à Longobardorũ mo
tibus longa quies,quod tertio põtificatus ſui menſe Aiſtulfus rex & ipſe nouus omnes Ro
manarum partium Italiæ agros rapinis incurſionibusq́; fœdauit.Eum uero pont.per mune
ra & oratores flexit ad pacẽ in annos quadraginta,magnis &,uti apparuit,ſolidiſsimis uer
borum cautionibus conſtituendã. Superabat uero Aiſtulfus perfidia prædeceſſores gentis
ſuæ reges,nec erat ſancti,iuſti,aut humani apud eum reſpectus:ex quo factum eſt,ut quar/
to pacis mẽſe eam uiolauerit,egeritq́; apud pont.ut ſi pacis fœdera cupiebat obſeruari,Ro
manos,& ſuarum partium populos, ſingulos aureos in capita collatos,ſibi in tributum ſti/
pendiumq́; iuberet diſſoluere. Adniſus autem eſt pont.impium regem muneribus & ora/
torum ſuaſionibus demulcere:& cum haudquaquã prodeſſe intelligeret,datis ad Conſtan
tinum imp.literis,quo in ſtatu eſſet res Romana & omnis Italia oſtendit, illi proteſtatus ſo
re,ut niſi ſubueniat,Roma & omnis Italia in Aiſtulfi perueniat poteſtatem.Præterit hoc in
loco bibliothecarius,quod poſtea ter quaterq́; affirmat,quod pleriq; habent ſcriptores,Ai/
ſtulfum tunc Rauenna potitum fuiſſe. Nam etſi quo id modo ſit factum nullus refert ſcri/
ptor,cõſtat eam urbem cum reliquis ciuitatibus oppidisq́;,quæ ſemper antea à Longobar/
dis ſalua

dis salua manserant, primo Aistulfi anno in potestatē uenisse. Constātinus autē imperator pont. Grego. precum instantia cōmotus, ad regem Aistulfum epistolas dedit per Ioannem imperialē silentiariū referendas, qui simul cum Paulo Greg. pont. Ro. germano Rauennam accessit. Inuētū ea in urbe Aistulfum pont. imperatorisq; oratores multa locuti nihil præter uerba & quidem aspera reportarunt. Addidit tamen Longobardus rex oratoribus unū ex suis Romā & inde Constantinopolim profecturū. Eos pont. cum audisset, & nihil actū esse intelligens, Romanos in conciliū adhibuit, quorū precibus & suasionū instantia cēsuit taliter cum imperatore agendū, ut nisi afflictis Romæ & Italiæ rebus sua præsentia, & cum Romani imperij uiribus subuenisset, alia uia unde haberi posset, salus & defensio quæreret. Iuerunt autē Constantinopolim Longobardi regis nuncius, & Paulus pont. Greg. germanus. Vixdū profecti urbe oratores, cum Aistulfus pontifici & Ro. pop. per nuncios cōminatus est fore, ut nisi sese & urbem Romā dedant, eos postea uelint nolint in potestate factos ad unum iugulet. In quem adductus tremorē pontifex populo in Lateranēsem basilicā conuocato, homiliā habuit lachrymis singultibusq; q; dicēdi artificio pleniorem, imminere dicēs Ro. urbi, Ro. populo excidiū, nec ullam clemētiæ spem habendā in deditione impijssimo regi facta. Viribus autem Ro. populi posse resisti eius gētis furori, quæ omnē penè Italiam in potestate habeat, si qui sperarent, eos rerum ignaros, & malos Romanorū potentiæ exterminatores esse. hinc solam esse relictā, quæ tamen florētissimis rebus præ se ferenda, & profirmissimo fuerit habenda præsidio, omnipotētis dei clementiā: cuius implorādæ illa sit certissima ratio, si in sacco & cinere uigilijs ieiunioq; humiliati creatorē suū, semper petentibus paratū, auxilio postulauerint. Tertio ab hinc die, cum se ex pōtificis sentētia humiliasset populus, in supplicationē à Lateranensi in matris domini maiorē basilicā est processum, prætulitq; pontifex pacis formulā perfidi Aistulfi chirographo exaratā, à crucis uexillo, quod preciosissime ornatū præcedebat, pēdentē, in quam populus Ro. omnē periculi sui causam corā deo mœstus eiulansq; deflebat. Nec tamen cessauit interea pontifex Aistulfum muneribus maiorisq; precij pollicitationibus pertētare, si fortè captum Rauennæ exarchatū redderet, & pacem cum Ro. pactā seruare uellet. Et cum nihil solito magis proficeret, missusq; ad imp. germanus nec spem præsidij literis faceret, nec rediret, cum populo Ro. constituit opem regis Franciæ implorandā. Veritus tamen ne si Longobardus id rescisset, prius accelerato furore Romanos opprimeret, q; ex Francia suppetiæ afferri possent, epistolas peregrino homini Lōgobardis ignoto ad Pipinū dedit, quarū hic maxime tenor fuit: ut quoniam Longobardus nec pacta cum Ro. seruaret fœdera, nec exarchatū Rauennatē & alia de Romanis capta, ut prece precio'ue redderet adduci posset, opem ipse Christianissimus afferret, cuius opis ratio ut solidiori iniretur modo, scripsit pontifex oportere regē Pipinū tanq; proprio inductū motu ab ipso pont. ut in Franciā ad se iret postulare. Interea Paulus pontifici germanus, Ioānesq; silentiarius, & Aistulfi regis nuncius, sicut Constātinopolim simul iuerant, pariter simul Romam ad pont. sunt reuersi: fuitq; imperatoris responsi summa: Gregorio pont. ad Aistulfum pro pace redintegranda properandū esse. Dumq; pont. ad iter se accingit, Rothingrādus episcopus & Antharius dux à Pipino Francorū rege ueniētes pontificem ut se cōferret in Franciā orauerunt. Mouit itaq; pont. utriusq; regis & simul imperatoris nuncijs sociatus. Et priusq; Papiā perueniret, præmissi ab Aistulfo nuncij illius uerbis præscribere nō sunt ueriti, ut Rauennā, aut illius exarchatū peteret, fore polliciti, ut si ea tem perasset postulatiōne uoti eum in cæteris cōpotem faceret Lōgobardus. Cunctis postea simul ut iuerant imperatoris Francorūq; regis oratoribus corā Aistulfo perductus pontifex post munera regi data faciens uerba, & perfidiā Aistulfi grauibus notauit uerbis, & omnia quæcūq; aut ille post uiolatā pacem cepisset, aut sui prædecessores Lōgobardi reges occupauerant, reddi postulauit. Cūq; Aistulfus pertinax sicut antea persisteret, egerunt apud eum regis Franciæ oratores, ut pont. dimitteret in Franciā profecturū. Tulit id ægerrime Lōgobardus, nec tamen ausus Francorū regi, quod tātopere cupiebat, denegare, Gregoriū permisit. Eū Carolus, cui postea Magno fuit cognomentū, Pipini regis filius adolescēs, Francorū fines ingressum à cētesimo lapide ad palatiū usq; Pōticonē, ubi Pipinus erat, deduxit. Processit tamen ad tertiū lapidē rex Pipinus, & equo descendens, pontificisq; pedes osculatus, illum terra incedens, & frenū pontificis equi regens, ad cubiculum usq; deduxit.

PRIMAE DECADIS FINIS

BLONDI FLAVII FOR-LIVIENSIS HISTORIARVM AB IMPERII ROMANI IN-CLINATIONE DECADIS SECVNDAE

LIBER PRIMVS

CRIBENTEM HACTENVS DECIMO VOLV-
mine non magis Romanorum imperij inclinationem, quàm
ipsius urbis Romæ atque Italiæ desolationem, ad quam su-
perius eas ostendimus perductas, sæpe mœstitia, sæpe pauor
inuasere. Nunc tanquam ipse in periculi parte uerser, horreo
considerare atque recensere, quàm gelido trementiq; corde,
Romani & suarum partium Itali regis Aistulfi sæuitiam for-
midabant. Quàmprimum enim pontificem Gregorium Pa-
pia decessisse uidit, primores suæ gentis sequi iussit: qui inte-
gram ablatorum restitutionem polliciti, illum ab instituto iti-
nere reuocarent. Quumq; Gregorium saltus Alpium clau-
straq; ingressum, quæ Francorum præsidio tenebantur, continuasse iter didicit, commina-
tus est, atque uoluit Rauennam cum suo exarchatu, mortalium cæde, rerum direptione,
ædificiorumq; incendio uastare, ut eo liberatus tot oppidorum, tot ciuitatum custodiæ re-
spectu, liberior in urbem Romam duceret: eamq; prius usq; ad solum euerteret, quàm pos-
set Pipinus ex Francia subuenire. Nihilq; uidetur magis impium regem à tam crudeli pro-
posito remouisse, quàm quod sperauerit posse Pipinum dolosis artibus destinere. Carlo-
mannum namq; Pipini germanum, quem in Casinensi monasterio ostendimus professio-
nis & perpetuo manendi uotum emisisse, seduxit, ut in Franciam se conferens Pipino fratri
aduentum in Italiam, & bellum in Longobardos dissuaderet. Ingressusq; est iter pseudo-
monachus Carlomannus. Fuerat interim Pipinum serio alloquutus pontifex Gregorius,
& quod de aduentu cum copijs in Italiam petierat, ab illo impetrauit. Id enim solum mo-
ræ petijt Pipinus, ut pontifex uer nouum quieto expectaturus animo, sese apud sancti Dio-
nysij Parhisiensis monasterium interea contineret. Dumq; pontifex de itinere quassatus pe-
riculosissimo correptus esset morbo, & Pipinus comparando exercitui operam daret, Car-
lomannus properanter confecto itinere superuenit: quem tantum abfuit, ut exaudiret Pi-
pinus regis Aistulfi & Longobardorum amicitiam suadentem, quod illum à claustro Ca-
sinensi profugum, in Viennense monasterium relegauit. Vbi haud multo post mœrens in-
dignabundusq; interijt. Adductus pontificis Romani suasione Pipinus, Aistulfo regi per
oratores suadere conatus est: seruanda esse Romano pontifici pacis fœdera, & contra ius
fas'que capta in integrum reddenda. Longobardoq; sicut semper antea, quod rogabatur,
recusante, Pipinus rex occulte prius destinatam in Longobardos expeditionem publico
edicto Franciæ & militiæ ducibus indixit. Quumq; breui postea medio itinere quo itur à
Parhisiensibus ad Italiam, omnes ad diem conuenissent, persuasus à Gregorio pontifice Pi-
pinus, secundam ad Aistulfum legationem de pace misit. Nedum uero paci accedere uo-
luit Longobardus: sed multa in Francos, in pontificem, in Romanos, insolentissime est lo-
quutus. Præmiserat Pipinus leuis armaturæ turmas, quæ Alpium saltus, meatusq; insiden-
tes hostem ab incursionibus prohiberent. Pariter'que Aistulfus aduersa parte non qui-
dem leuem præmiserat armaturam, sed claustra Alpium seruaturus cum omni exercitus
robore ueniebat: qui paucitatem spernens Pipini militum, illis congressus, & accepit incom-
modum, & Alpibus deturbatus est. Quæ quum Pipinus audisset, agmina accelerare, nec ul-
lo in loco priusquàm apud Papiam consistere iussit. Papia obsidione pressa ager proximus
atque

atque omnis adiacens regio à tanto Francorum exercitu uastabantur. Raptas mulieres, armenta, undiq; abactos colonos manus post terga reuinctos, miles Francus in castra cogebat. Ea cum magno exercitus applausu cerneret pontifex Gregorius, sæpenumero ingemuit: tandem'que misericordia ductus, egit cum Pipino ut Italiæ in cuius populorum capita id redundaret malum, misertus, Longobardum si ueterem seruare pacem, si dolo capta reddere animum induxisset, ultra premere, & regno expellere desineret. Eas soluendæ obsidionis & innouandæ pacis conditiones, Aistulfus non modo accepit, sed magnis adulationum fallacijs bonitati & clementiæ pontificis gratias egit. Insuper'que plura & meliora quàm postularentur, sponte sua ad promerendam sancti uiri gratiam est pollicitus: secundum quæ constituta multis adstipulationibus & sacramenti religione à Longobardo rege suis'que optimatibus firmata, Pipinus relicto apud pontificem Varnerio, spectatæ uirtutis inter Francos proceres uiro, qui pacta ex fœdere impleri curaret, in Franciam reduxit exercitum. Pontifex uero quum Aistulfus paruam reddendis se præsente ciuitatibus peteret moram, quousque laceratum bello Papiensem reformaret agrum, iusta & æqua postulare uidebatur. Interim quum Varnerio Romam est profectus, dum'que Pipinus Franciam, pontifex Romam petijt, Aistulfus rex, contractis tumultuarie copijs, Rauennam uenit: & exercitu magnis conatibus parato in Romam duxit: quam obsidione cinctam, tribus pressit mensibus: & omnia quæ pomœrio excluduntur, absque aliquo diuini aut humani iuris respectu, crudelissime uastauit, ut plura tunc immanis tyrannus Romæ suburbanis & agro intulerit detrimenta, illis omnibus, per quæ quatuor & quadraginta ac trecentos annos, per quos Romanum ad id tempus inclinauerat imperium, Visigothi, Eruli, Ostrogothi, & ipsi intulerant Longobardi. Confugerat uero obsidionis initio pontifex & Romani ad unicum certissimum'que Pipini præsidium, duobus ex nobilitate Romana Varnerio additis oratoribus, qui secundo Tyberi in mare delapsi, Massiliam & inde Franciam petiuerunt. Intellexerat enim Pipinus, quod egerat Longobardus, & reparandis reuocandis'que copijs intentus erat. Quare Varnerio, & oratoribus auditis, nihil moratus, iter ad Italiam est ingressus. Sed dum tantis fluctuat angitur'que uel detrimentis uel periculis Roma & Italia, Constantinus imperator nullam subueniendi curam suscepit, quanquam uaria tunc, & sibijpsi contraria usus est fortuna. Et quidem hinc eam habuit imperator secundam, quod Turci tunc primum Asiam inuadentes, Halanos primo, post Colchos, & Armenios, inde Asiæ Minoris populos, & ad extremum Persas, Saracenos agrorum direptionibus, & mortalium magnis repertorum aut congredi ausorum cædibus infestarunt. Fuerunt'que & ipsi Turci Scythæ, ex ijs quos Alexandrum Macedonem intra Hyperboreos montes, ferreis clausisse repagulis, quum alij tradunt scriptores, tum beatus Hieronymus affirmat. Tantas autem habuit uires Turcorum insultus, ut Saraceni pacem secum habere nulla alia potuerint ratione, quàm restituto Persarum regni nomine, quod Saracenos, Focæ, & Heraclij temporibus, in suum ostendimus confudisse. Passi namque sunt æquo animo Turci, Persis famæ celebris genti subesse, qui Saracenos in terra aliena superiores nolebant tolerare. Aduersam uero fortunam, uel potius deum suis iratum peccatis, inde sensit Constantinus, quod pestis ualida, & propè illi, quam genitoris tempora habuerunt similis, Constantinopolim populata est: quam pestem Hugo Floriacensis scribit, quum in Calabria cœpisset, Siciliam & inde Constantinopolim inuasisse. Itaque quum Ioannes silentiarius à Papia Constantinopolim reuersus, Constantino imperatori renunciasset, Gregorium pontificem à Pipino Francorum rege uocatum, in Franciam accessisse, Rauennæ & Italiæ exarchatum, quem à Longobardis opprimi, ac omnino consumi neglexerat, timuit tradi pontificibus, aut Romano populo gubernandum. Quod ne fieret, constituit resistere: præfatum'que Ioannem silentiarium, & cum eo Gregorium protoasecretis, misit in Italiam oratores. Qui Romam uenientes, primum adnisi sunt uerbis destinere pontificem Gregorium, ne Francorum auxilia imploraret. Sed pontifex, quod fecerat, nuncios in Franciam dimisisse dicens, illis suasit, ut pariter ipsi ad Pipinum in Franciam se conferrent. Addidit tamen Gregorius nauigaturis imperatoris oratoribus ex populo Romano duos, Pipino ut in sententia persisteret suasuros. Appulsi Massiliæ imperatoris oratores, intellexerunt Pipinum Francorum regem in

gem in Italiam cum exercitu properantem Alpes ſuperaſſe: quo moleſtiſsimo perculſi nun/
cio Græci pontificis oratoribus, ne Pipinum regem ſecum adirent, perſuadere conati ſunt.
Et quum Romani iuſſa pontificis ſibi exequenda contenderent, dolo Græci agere conſti/
tuerunt. Profectuſꝗ noctu Romanis omnino inſcijs, Gregorius protoaſecretis Pipinum
accelerato itinere aſſequutus eſt, quem in agro Papienſi inuentum multis magniſꝗ mune/
ribus donauit: exinde ingentis præmij pollicitatione facta, Pipinum imperatoris Conſtan
tini uerbis orauit, ut Rauennam eiuſꝗ exarchatum imperio cuius de iure eſſet, & non pon
tifici aut Romanis reddere promitteret. Ad quæ reſpondit Pipinus, ſe primariam & nunc
alteram in Longobardos expeditionem nulla præmij temporalis, aut diuitiarum ſeculi ſpe
pellectum inijſſe: ſed ſola eſſe commiſſa in deum, in animæ ſuæ detrimentum peccata: qui/
bus abolēdis, aut ex parte leuandis adductus, beato Petro & eius ſucceſſori Romano pon
tifici, ac Romanæ eccleſiæ opem pro uiribus afferre uoluerit: hinc ſe nullis præmijs, nullis
poſſe abduci ſponſionibus, quin ad animæ ſuæ ſalutem deſtinatam, & Romano pontifici
iureiurando promiſſam continuet expeditionē: eaꝗ intentione Longobardos delere adni
tatur, ut Rauennam, eiuſꝗ exarchatum, & alia de Italiæ terra ab illis occupata recipiat, Ro/
mano pontifici, & Romanæ eccleſiæ concedenda. Abſolutus infelici legatione Gregorius
protoaſecretis Romam & inde Conſtantinopolim redijt. Aiſtulfus uero Longobardorum
rex à Pipino graui obſidione preſſus, deditionem ex ſuperioris pacis fœdere fecit. Et Pipi/
nus omni cauturus fraudi Fulcadum abbatē, qui reddenda caperet & pontifici daret cum
cohorte una delegauit. Eam ciuitatum oppidorumꝗ Gregorio pontifici Romano reddita/
rum ſeriem, quicunꝗ ex Petri Lateranenſis eccleſiæ bibliothecarij ſcriptis attente perleget,
facile & certe intelliget, quibus Rauennæ exarchatus terminis concludatur. Sunt enim hæc
bibliothecarij uerba, quæ ad tantæ rei certitudinem cenſui apponenda: Prænominatus au/
tem Fulcadus abbas, Rauennatum partes cum miſſis Aiſtulſi regis perueniens, per ſingu/
las ingreſſus ciuitates, tam Pentapoleos, quàm Æmyliæ, eaſꝗ recipiens, & obſides de una/
quaꝗ tollens, atꝗ primates unà ſecum cum clauibus portarum ciuitatum ducens, Romam
peruenit. Quod autem Pentapolis complexa fuerit quinque ciuitates uerbi proprietas ar/
guit, eaſꝗ Rauennam, Cæſaream, Claſſem, Forumliuij, & Forumpopilij fuiſſe conſtat. Se/
cunda eſt exarchatus potiſsima pars Æmylia, uetuſti & celebrati in Romanis hiſtorijs uo/
cabuli Italiæ regio, quæ à Forocornelio, nunc Imola, quicquid uia eiuſdem nominis omni/
um Italiæ celeberrima per Bononiam, Mantuam, Rhegium, Parmam, & Placētiam, ad Pa/
dum uſꝗ habet, complectebatur. Placentinos autem, Parmenſes, Rheginenſes, Mutinen/
ſes, Bononienſes, & Imolenſes, agrorum fines à ſummis Apennini iugis ad Padum proten
di etiam ætate noſtra uidemus, ut Rauennæ agrum pariter ab ipſo Apennini iugo per Fa/
uentinos eius agri partem ad Padum & Cæſenates Ceruienſeſꝗ ſui item agri portionem
à ſummo Apennino ad Adriaticum pertinere certiſsima habeantur documenta. Id etiam
uel terræ uel paludis, quod intra Mincium Padumꝗ à Veronenſis Vicentiniꝗ agrorum fi
nibus in Venetorum ſtagna Adriaticumꝗ uergit, agrum fuiſſe Rauennatem, quum cæteri
ſcriptores, tum omnia oſtendunt monumenta: ut non minus tunc Rauennæ iuris cenſeren/
tur Ceruia, Cæſena, Fauentia, Comaclum, quàm illæ quatuor ciuitates uocabulo Pentapo/
lis appellatæ: ut ipſa exarchatus appellatione contineretur, quicquid à Placentinis agri Pa/
pienſis finibus Padum inter Apenninum paludes ſtagnaꝗ Venetorum & Adriaticū per/
tinet ad Ariminum, quam ciuitatē, & quicquid intra Iſaurum, cui fluuio nunc Folia eſt no/
men, & Adriatico continetur, exarchatui additum fuiſſe oſtendit cōſuetudo iuris ab exar/
cho dicendi uſꝗ ad hæc tēpora obſeruata. Alia uero loca, quæ idem dicit bibliothecarius,
à Pipino rege pontifici Romano dono conceſſa fuerunt, Ariminum & ab illo diſtans duo/
decimo milliario Concha pridē mari ſubmerſa, Piſaurum, Faunum, Vrbinum, Colles Lu/
ceoli, Eugubiū, Vrbina urbs, & Narnia: & in Picētibus, Eſis, & Serra. Fuerūt quoꝗ oppida
Boibi numero ad uiginti, à Bois olim dicta, quorū Sarſina Plauti patria eſt caput: Mōſfere
tri, quo nomine alia itē ad uiginti cēſentur caſtella: caſtellū ſancti Martini à libertate diu cō/
ſeruata clarū, tūc Acermons dictū, Acerra, & Monslucati. Dum prædicta ex fœdere redde
rent, adniſus fuit Aiſtulfus priſtinis pſidiæ ſuæ artibus uti. Nā Pipinū qui ſe interea ad radi/
ces Alpiū cōtinebat, trās Alpes properaturū ſperās, Fauētiā de Pētapoli & Ferrariā reddere
differebat, cū diuino ſubtractus iudicio apoplexi correptus in uenatione interijt. Qđ cū in/
tellexiſſet

tellexisset Pipinus, Alpes est transgressus. Aistulfi morte celeri fama per Italiam dissemi-nata, Desiderius dux Longobardus Hetruriæ præfectus, copiarum quibus præerat robori innisus, id regnum per arma inuasit. Id autem adeo moleste tulit Rachisius, quem Aistulfi germanum fuisse ostendimus, ut interrupto monasticæ uitæ proposito, arma induceret in Desiderium, omnesq́ Italiæ Longobardi, exceptis Hetruscis, Rachisium sequebantur, qui in magnum coacti exercitum Hetruscos fines inuadere cõstituerant. Cum Desiderius sibi timens Gregorij pontificis fauores multis precibus implorauit, fore pollicitus, ut si ponti-fex Romaniq́ opem afferrent, ipse regnum adeptus ea redderet, quæ ex fœdere erant reli-qua: & non solum pacem cum Aistulfo initam seruaret: sed pontifici & Romanis perpetuo obsequeretur. Eam cum audisset legationem pontifex Folcadi abbatis consilio usus statuit Desiderium exaudire, misitq́ ad illum in Thusciam cum Folcado Paulũ fratrem suum, qui fœdera constituerent. Eorumq́ formula ex pontificis sententia breui est concepta: & Desi-derius suiq́ proceres atq; commilitones maximis dirisq́ in sua & filiorum capita, si fidem fallerent, conceptis execrationibus, sese iurisiurandi religione obstrinxerunt. Fœderum for-mula in urbe delata, misit Gregorius pontifex Stephanũ presbyterum ad Rachisium, Lon-gobardosq́ sua secutos arma, admonens ne Desiderio quem appellasset regem, aduersaren-tur. Folcadusq́ abbas cum sua cohorte secutus ostendit fore, ut si Desiderio ultra molesti esse pergerent, cum Romanis Francisq́ magis, quàm cum Desiderio bellum gerant. Qui-bus territi tantis comminationibus Longobardi, Desiderio consenserunt: qui fidem ponti-fici ex fœdere seruaturus, Fauentiam cum sui agri castello Tyberiaco, quod nunc est Bagna-cauallum, dedit. Quo in tempore, aut paulo prius occupata ab Aistulfo Longobardorum rege, Rauenna finem habuit magistratus exarchorum à Constantinopoli in Italiam misso-rum anno quinto & septuagesimo supra centesimũ, postquàm magno Romæ & Italiæ ma-lo Narsete deiecto ea calamitas inchoauit. Statu Italiæ, & urbis Romæ ad eam pacis quie-tem pontificis opera ac insigni uirtute perducto, intendit uir sanctus animum cleri mori-bus in religionis ceremonias reformãdis: sed qui iam annis esset grauis, & multo rerum ge-starum labore attritus, ad anni pontificatus sextidecimi finem obijt: suffectusq́ illi Paulus patre Constãtino Romanus quietiora per Desiderij regis pacẽ tempora habuit. Dum hæc ficerent in Italia Gregorio protoasecretis Constãtinopolim reuerso, imperator Constãtinus in nepharia aduersus sanctarũ ueneratores imaginũ persecutione perseuerabat. Nam cum urbis Constantinopolitanæ episcopus nomine Constantinus suæ impietati nollet consen-tire, Nicetam spadonem ordinauit episcopum. Depositus uero Constantinus ludibrio ha-bitus flagellatusq́ capitis suppliciũ luit. Per quod tempus rex Bulgarorum Thelesius Thra-ciam populatus est, quẽ Constãtinus repulsum magna copiarum parte spoliauit: isq́ The-lesius in patriam de fuga reuersus, à suis ob rem male gestam interfectus est. Ei subrogatus in regem Sabinus Constantinum imperatorem placare, & sibi fœdere & amicitia coniun-gere cupiens, illi in imaginum depositione cœpit consentire. Quod quidẽ adeo moleste tu-lerunt Bulgari, ut nouum regem interficere sint adnisi. Sed is fuga prolapsus Constantino-polim se recepit, creatusq́ est à Bulgaris rex nomine Paganus. Qua tempestate Constanti-nus Leonem filium imperij consortẽ fecit, & Hirenem Atheniensem cunctis Græciæ puel-lis pulchritudine prælatam illi uxorem dedit. Tanta autem impietate Constantinus in reli-gionem Christianam exardescebat, ut cum Habdalla Saracenorum ammirrhato nulla alia ratione fœdera amicitiamq́ inierit, quàm ut Christianos Saracenis cohabitantes persequeretur. Administrabat Thraciam pro prætore Constantini eunuchus, qui apud flagitiosum imperatorem nutritus illo truculentior erat: & ne dum imagines deponi cremariq́ curaue-rat, sed omnibus quoq; ecclesiarũ ornamentis ad hastam distractis, precium imperatori mi-serat. Ad quẽ prædictus rescribens Constantinus, illumq́ dicens secundũ cor suũ à deo sibi datum, summis laudũ præconijs extulit. Sed apud Francos interea rex Pipinus gloriam in dies potentatũq́ adaugebat. Quo enim tẽpore ab Italia in Franciã redijt Trasillo dux Baua-rorũ sese commendatũ illi subdidit. Et Saxones eius amicitia precario potiti trecẽtos equi-tes in quãcũq́ expeditionẽ iuberẽtur dare promiserunt. Maius uero negociũ Pipino fuit in Aquitanos, quibus subigẽdis octo æstatibus laborauit. Eius belli anno primo cum ad oppi-dum Theloathũ castra posuisset, timuit Nauferius Aquitaniæ dux, & facta obsidione obsi-dibusq́ datis cum Pipino in gratiã redijt: sed ꝙ primũ intellexit Pipinũ filiosq́ ad remotio-

ra regni

ra regni loca cum copijs accessisse, perfidia usus regnum Franciæ inuasit, tantaq; pertina/
cia prædando urendoq; iter emensus est, ut prius Caualicenses egressus sit, quàm Pipinus
copijs undiq; accitis potuerit subuenire. Quanquam Pipinus senectuti indulgens eam ex/
peditionem omnium primam Carolo filio adolescenti duxit demandandam. Profectus in
Aquitaniam Carolus, Burbonium, Clarmontem, & multa de Aruernis cepit, faustisq; au/
spicijs militiam Carolus inchoauit, ut anno inde septimo ductis alterne à Pipino genitore
& ipso Carolo expeditionibus, Aquitania Franciæ regno fuerit subacta. Quo in tẽpore Pi/
pinus in Turonijs apud sanctum Dionysium est defunctus. Erat annus in quo hæc fiebant
pontificatus Pauli decimus, qui & eius uitæ ultimus fuit: per cuius pontificis tempora tan/
tum ualuit Pipini regis Francorum respectus, in quem Desiderius Longobardorũ rex ocu
los semper habuit intentos, ut nullis interea motibus Italia aut Roma fuerit agitata. Pipini
autem morte audita, Desiderius in Romanam rem machinationibus uti cœpit. Nam cum
Paulus pontifex apud beati Pauli ecclesiam spiritũ in extremis duceret, Tothonem Nepesi
num ducem, qui Longobardis semper studuisset, Desiderius impulit, germanum suum no/
mine Constantinum etiam ui illata pontificem à Romanis suscipi curaret. Et quidem To/
tho tunc Romæ habitans magna usus audacia, copias à Nepeso acciuit, earumq; armis sti/
patus Constantinum pon. prophanatum in patriarchium Lateranense perduxit: nec defue
runt episcopi, & alij clerici, à quibus uel inuitus Constantinus pro põtifice sit habitus. Alter
etiam Philippicus pariter à paucorum factione in pontificem prophanatus breui est deie/
ctus. Perstitit autem diutius in Petri cathedra Constantinus, & episcopos presbyterosq;
more pontificum ordinauit, quousq; clero populoq; Romano in tribus foris, quæ est sancti
Adriani ecclesia per Christophorum primicerium coacto, Stephanus Siculus canonice in
pontificem est electus: qui octauo electionis die cõsecratus, nihil duxit antiquius, quàm Pi
pinum, cuius mors Romæ tunc ignorabatur orare, ut prælatos ex Francia mittens, concili/
um Romæ fieri adiuuaret, quo erroribus purgaretur ecclesia, quibus eam Constantini im/
pietas coinquinauerat. Sergius autem nomenculator, quem Stephanus ad Pipinum mise/
rat oratorem à Carolo Carlomannoq; quod petijt impetrauit. Venerunt namque ex Fran/
cia duodecim episcopi, & alij ecclesiæ prælati, quibus Italiæ episcopis in Lateranensi eccle/
sia coniunctis celebratum est conciliũ, in quo Constãtinus est damnatus, eiusq; acta quan/
tum oportuit sunt rescissa. Ea cum fierent Desiderius Longobardorũ rex etsi Constantini
partibus occulte fauit, nihil tamen aperte in Romanos pontificemq; est ausus, quod Fran/
ciæ reges uereretur, quos nouerat Pipini genitoris uestigia imitari. Erat Romæ Paulus co/
gnomine Affiarta Græcus, Constãtini imperatoris cubicularius, qui etiam si ducatum Ro/
manum, quo fieri cõsueuerat, modo non regebat: quorundam tamen Romanorum res no/
uas affectantium & Desiderij Longobardorum regis fauori innisus aliquid pristinæ auto/
ritatis imperij conseruabat. Desiderius enim cui suspecta esset regum Franciæ in Romanos
affectio, per illum conabatur partes imperij præualere: cui rei ut efficaciorẽ daret operam,
multis Romanum pontificem blanditijs demulcere conatus est, adeo ut sese Romam uoca
ri, & ad beati Petri uisitanda limina inuitari curauerit. Venitq; summam præ se ferens pro
Christi religione deuotionem. Pontifici autem in beati Petri basilica congressus uerba de/
dit humillima, & talia ex quibus põtifex in spem uenit fore, ut nulla posthac Romanos in/
ter & Longobardos contentio oriri posset. Quibus dolosi regis pollicitationibus ad beati
Petri altare iurisiurandi religione affirmatis Affiartã Desiderius & Romanos proceres al/
loqui uoluit, & cum multa de sedis inuasoribus Constãtino & Philippico essent dicta, cen/
suit rex in suasores fauores impulsoresq;, quàm in eos simplices presbyteros, qui se passi es/
sent in pontifices prophanari, animaduertendũ, & Affiartam claris increpans uerbis, quod
seditiosis uiris plectendis esset remissus, illum impulit cupientissimũ, ut in Christophorum
primiceriũ summæ tunc in Romana urbe autoritatis uirum & reip. pontificatusq; amãtissi
mum, & in primis Frãcorum partibus studentẽ manus inijceret. Euocatiq; Christophorus
& Sergius filius secundicerius oculos sunt effossi, rege Desiderio Romanis egresso finibus
Affiarta autoritate quæ illi aucta erat fretus, multos ex Romana ciuitate carcerauit, pluri/
mos relegauit. Sed breui postquàm hæc fieri cœpta erant, Stephanus tertio & ferè dimi/
dio pontificatus sui anno obijt. Cui successor canonice electus fuit Adrianus patre Theo/
doro summæ nobilitatis uiro Romanus, & eius nominis primus uir patria & sobole sua
dignus,

dignus, ideo natus, ut eò fastigij euectus fuisse uideretur, ut Caroli Magni Francorum regis uirtuti respondens, rem Romanã Italicamq; ab illo erigi adiuuaret. Vixdum facta summo consensu huius pontificis electio in publicũ exierat, cum is magnanimus & patriæ suæ affectus, carceratos ab Affiarta liberauit, exulesq; in patriam reuocauit. Quod cum rescisset Desiderius tanti uiri amicitiam, ne Francis regibus adhæreret, occupare quæsiuit. Itaq; mittens Theodorum, Spoletinum, Tumionemq; Iporegiensem duces, & Pandulfum uestiarium suum pontificem orauit, ut fœdera secum & cum omni Longobarda gente iniret. Ad quæ respondit pontifex, se qui pacem cum omnibus, & in primis cum Longobarda gente cupiat habere, nullam posse uerbis Desiderij fidem adhibere, quod eum sciuerit uideritq; promissam Stephano pontifici fidem intra fœdera toties uiolasse, quoties illi dolo astuq; aut uiribus lædendi præbita est occasio. Dum uero ea quæ per oratores intentant Desiderius, noua illi sese obtulit blandientis fortunæ species, quæ postea in cõtrarium ex humanarum rerum usu uersa, suum gentisq; suæ exterminium inchoauit. Carlomannus rex Francorum Caroli frater, per id temporis obierat. Et Berta eius uxor Ildegardæ Caroli uxoris gloriæ inuidens, aliquid incendij quod Caroli uxorisq; statum labefactaret, suscitare constituit. Itaq; Andoarij cuiusdam Franci consilio usa, cum nullam haberet aliam nocendi Carolo uiam cum filijs ad Desiderium regem in Italiam profugit, qua Desiderius blande excepta, magnam amplitudinis spem erexit. Sperauit autem ilico Desiderius, si Carlomanni filios à Romano pontifice in Franciæ reges eligi faceret, fore ut Caroli Francorumq; potentia bellis lacerata ciuilibus minueretur. Quod cum esset factum, ipse Francorum metu liberatus Italiam sibi paruo negocio subijcere confidebat. Sed nulla erat sibi spes flectendi ad eam ini unctionem pontificis, qui petita æquissimis cõditionibus fœdera denegasset. Quare sperans pontificem si bello agitaretur animos demissurũ, magnos per multas Italiæ partes conciuit motus, primiq; omniũ Spoletinus & Iporegiensis duces Roma profecti quàm primum Perusiæ applicuerunt, eum regis Desiderij inimicissimum in pontificem & Romanos animum per epistolas notum fecere: quibus in epistolis, quod certum erat pontifici affirmabant, Desiderium Rauennates ingressum fines, omnia ferro incendioq; uastare, atq; etiam Fauentia & Ferraria, & Comaclo cum eorum ducatibus potitum, premẽda obsidione Rauenna facere maiores apparatus. Inchoauerat pauloante urbs Rauenna à perniciosa imperatorum exarchorumq; tyrannide liberata gratissimam saluberrimãq; habere gubernationis formam. Siquidem Leo tunc quadragesimus primus archiepiscopus, & Iulianus, Petrus, ac Vitalianus, Rauennates tribuni plebis Rauennam exarchatumq; pro Romano pontifice administrabant. Qui tres tribuni simul Romam petentes, afflictis rebus præsidia implorauere. Tunc pontifex eosdem & simul Stephanum Sacellarium ac Paulum Romanos ciues ad Desiderium misit, illumq; orauit, ut à motibus contra pacis pridem constitutæ fœdera contra iusiurandum intentatis temperans, occupatas redderet ciuitates. Quibus auditis oratoribus, rex magna usus insolentia, oportere respõdit, ut pontifex secum de rerum summa loquuturus, eademq; coràm petiturus, ad suam præsentiam se conferret. Interim Longobardi præda in Rauennatibus facta, onusti satiatiq; montem Feretrum, Vrbinum, Genogaliam, & Eugubium inuadentes, post direptos ustosq; agros, eas quoq; ceperunt ciuitates. Sed & tunc alia Longobardorum manus Hetrusca, Bleram: Spoletina Oriculum occupauit. Instat uero singulos per dies Adrianus apud Lõgobardorũ regem illum literis & missis nuncijs, orans obtestansq;, ut capta de Romanis deq; Rauẽnate exarchatu redderet. Et cum se epistolis nihil proficere intelligeret, abbatẽ monasterij Sabinẽsis, & cum eo uiginti monachos celebris sanctimoniæ dei seruos oratores misit: eos multa de beati Petri iustitia deq; dei iudicio, nisi beato Petro satisfaceret, audenter loquutos, non aliter Desiderius, quàm prius acceptas epistolas exaudiuit: & tamen Andream Referendariũ & Stabilem ducem, oratores ad pontificẽ mittẽs, iterum ut ad se iret magnopere petiuit. Perstitit uero in sentẽtia pontifex, se dicens ꝙ primum omnia eum in locũ restituta essent, in quo sui põtificatus initio fuerant, ad regẽ quocũq; uocasset properaturũ. Addiditq; illis ad Desideriũ redituris oratores suos Perdũ religiosũ, Eugumenũ sancti Sabæ monachũ, & Anastasiũ defensorẽ. quibus etiã iussit ut acciperẽt, si redderet Desiderius occupata. Tãtũ uero abfuit, ut etiã tunc obnixe oratus postulata impleuerit Desiderius, ꝙ se ad urbis Romæ obsidionẽ ducturũ cõminatus est. Quo perculso tristi nuncio pontifex, urbis portas claudi, muros instaurari,

ſtaurari,& cætera perferendæ obſidioni neceſſaria parari curauit.Miſitq́ʒ ad Carolum ora/
tores opem imminenti rerum eccleſiæ excidio imploratum.Id cum intellexiſſet Deſiderius,
magna ut pontificem in ſententiam duceret aſtutia eſt uſus. Namqʒ Papia cum Adalgiſio
filio & magno procerum militumq́ʒ comitatu profectus Carlomanni uxorem Bertam & fi
lios atqʒ Audearium Romam uerſus ducere perrexit:& cum Spoletum applicuiſſet Adria
num pontificem de ſuo & Francorum pacifico acceſſu per Andream Referendariũ & tres
alios fecit certiorem. Tunc pontifex futurum intelligens, ut Carlomanni filijs, quod in pri/
mis Lõgobardus quærebat unctis,Carolum patruum animo abalienaret, urbem Romam
primum copijs communiuit, quas Rauennates Hetruſci Romæ ſubiecti Spoletini Cam/
paniq́ʒ dederunt:exinde apoſtolorum Petri & Pauli baſilicas omni ornatu & ſacra ſupelle/
ctile in urbem comportata clauſit, ac repagulis ad intra quàm ſolidiſſimis communiuit, ut
perfidus rex nulla uiſitandi apoſtolorum limina, niſi ualuis in an mæ ſuæ iudicium refra/
ctis haberet facultatem:atqʒ omnia cum ſatis curata eſſent,tres epiſcopos, Albanẽſem,Præ/
neſtinum,Tyburtinumq́ʒ impio regi obuios miſit,qui apud Interamniam inuentos Deſide
rium,Adalgiſium filium,Bertam,ac filios,ac Audearium Francos,ne Romani ducatus ter
ram ingrederentur ſub dira anathematis denunciatione monuerunt:adeoq́ʒ apud ferocem
Longobardũ ualuit anathematis denũciatione,ut tacitus cõfuſusq́ʒ Papiã ſit reuerſus:per
quos dies Gregorius epiſcopus,Fulradus abbas & Albuinus cubicularius à Carolo Frãco/
rum rege Romam uenientes pontificẽ ſciſcitati ſunt:nunquid Deſiderius quod ſuo regi re/
ſpondens feciſſe affirmauerat, capta de Rauennate exarchatu, deq́ʒ Romano ſolo integrè
reddidiſſet.Cumq́ʒ nulla rei notoriæ,& quã uenientes inſpexerant,reſponſione opus eſſet,
ad Deſideriũ,ſicut à Carolo iuſſi erant,ire conſtituerunt:à quibus alijſq́ʒ duobus quos pon
tifex addiderat, oratus rex Longobardus obſtinatiore quàm unquã antea animo quod re/
quirebatur,exequi recuſauit.Eos ad ſe reuerſos oratores, Adrianus pontifex miſit in Fran/
ciam,quæcunqʒ audiuerant uiderantq́ʒ Carolo relaturos,acturosq́ʒ cum illo ne diutius ſup
petias moraretur. Per eam tempeſtatem & ſi Roma & Italia Conſtantini præſidio deſtitu/
tæ tantis agitabantur motibus,ipſe etiam imperator non leues ſcelerum ſuorum pœnas da
bat.Is poſtquàm perſecutio ſua diu continuata effecerat,ut nulli aut pauciſſimi in ſuo impe
rio inuenirentur,qui ſanctorum imagines palàm uenerari auderent,Stephanum fama ſan/
ctitatis in Conſtantinopoli fulgentem occidit: & cum eo in tempore in Bulgaros ductu/
rus ingentem paraſſet claſſem,quam ferunt duo millia omnis generis nauium habuiſſe, ita
id nauigiũ procellis afflictum eſt,ut magna pars exercitus ſit amiſſa. At Carolus rex Fran/
corum ijs auditis quæ ſui & Romani pontificis oratores ab Italia attulerant,eoſdem ad De
ſiderium redire iuſſit,illiq́ʒ obtulit quatuordecim millia aureorum,ſi modo pontifici recon/
ciliatus rem in integrum reſtitueret. Et cum pecuniæ precibus additæ Longobardi pectus
mollire nequiſſet,iter ad Italiam eſt ingreſſus.Cumq́ʒ multas præmiſiſſet cohortes,quæ Al/
pium clauſtra montis Iouis occuparent,ipſe robur ducens totius Francorum militiæ mon
tem Ciniſium conſcendere cepit.Occupauerat uero montis Iouis ſaltus,clauſtraq́ʒ Deſide/
rius,& Longobardis,quos Beneuento,Spoleto,Hetruria,& Foroiulio accerſiuerat,in Tau
ronenſibus, apudq́ʒ Auguſtam prætoriam coactis, omnes Alpium aditus, per quos Fran/
cis erat ueniendum,ſtationibus & additis repagulorum munitionibus cõfirmabat. Ea cum
eſſent Carolo Ciniſij montis uerticem tenenti renunciata,tentauit iterum per legatos Deſi
derium,ſi uellet auro accepto oblatis ultima legatione pacis cõditionibus conſentire:ipſoq́ʒ
qui magnam ſui fiduciam præ ſe ferret, rem uerbis ducente, iuſſit Carolus cohortes ſum/
ma Alpium ſuperare. Quàmprimum uero diſcurrẽtes undiqʒ nuncij Deſiderio attulerunt,
Francos occupatis ſaltibus clauſtra oppugnare, Alpeſq́ʒ ubiqʒ locorum etiam ſemper aliàs
inuiorũ perrumpere,ilico territus conſternatusq́ʒ receſſit, & pugnandi iuſta acie cum Fran
cis ſpe abiecta,coactum magna oſtentatione exercitum dimiſit: Adelgiſioq́ʒ filio cum Car
lomanni uxore,ac filijs Veronam miſſo,ipſe Papiam communire,& in ea Caroli impetum
morari,ac tædio obſidionis frangere conſtituit.Qui uero à ducibus Beneuentano,Spoleta
no,Foroiuliano,& Hetruriæ Caſtaldione uenerant Longobardi, unuſquiſqʒ ſedes propri/
as petiuerat.Perſecutus fugientes Carolus,cum nullus nedum repugnans,ſed neque agros
pererrans eſſet inuentus,Papiam obſedit.Tantum autem ualuit Caroli in Italia aduentus,
ut quod ille armis intentaturus aduenerat,nullo cruore effuſo ſit conſecutus.Namqʒ Spole
tini

tini, Reatiníq; omnium primi postq; suos qui ad Desiderij edictum iuerant rediisse, & rem Longobardam inclinasse uiderunt, sese & urbes agrosq; beato Petro & Romano pontifici subdiderunt. Eam deditionem in hanc maxime formã inuenio factam: Longobardi habita per internuncios fide publica, singuli ciuitatum, oppidorum, castellorum uicorúmq; populi Romam ueniebant, & apud beati Petri basilicam cogebantur, inde capillum barbamq; à cuius nutrita longitudine id nominis eos diximus nactos, detonsi iurisiurãdi fidelitatis perpetuo seruandæ ab Adriano pontifice adacti religione, beato Petro sese ac sua omnia subijgebant. Vsus uero est pontifex eius uictoriæ moderatione, quam maximũ pacis uinculum postea fuisse & ipse pontifex & posteri intellexerunt. Nanq; Hildebrandum in gente Longobarda nobilissimũ, cuius probauerat fidem, Spoletani ducatus, Lõgobardis approbantibus, instituit ducem, Eratq; is ducatus tunc temporis amplissimus, qui à Tyberi Apennínoq;, ubi Flaminiam siue exarchatũ Rauennatem & Picenum disterminat, Furonẽses nunc Aquilanos, Pelignos, nunc Valuenses, Pimensesq; & Frentanos, nunc Aprutinos, Marsos, Reatinos, Interãnensesq; complectebatur. Et quoniã multi essent Longobardi quibus religioni Christianæ deuotis, Romanóq; affectis nomini gratum uideretur apud urbem lares firmare, sedem eis in Vaticano cõcessit in territorio triumphali: qui locus postea pariter Saxonibus Romam confluentibus ab eodem pontifice concessus, diu fuit appellatus Longobardorum Saxonumq; uicus: eamq; inuenio nominationẽ interijsse, quando amplissimum hospitale cui est sancti Spiritus in Saxonia appellatio, fuit ibidem ab Innocẽtio tertio pontifice ædificatum. Secuti Spoletinorum exemplum, Picentes, Firmani, Auximani, & Anconitani, capillũ detonsi & sacramento adacti, sese pariter beato Petro & Romano pontifici subdiderunt. Interea Carolus Desiderium regem, & clausos secum in Papia Longobardos uolens facere certiorem, utrum'ne obsidionẽ tædio dissoluere an ad uictoriã usq; partam uellet continuare, Ildegardam uxorem & filios ex Francia accersiuit in castra, sub quorũ in Italiam aduentum, Papiæ obsidionem Bernardo patrueli suo cum parte copiarum continuandam reliquit, ipse Veronam pressurus cum reliquis est profectus. Sed eam urbem omnium quas Longobardi tenerent munitissimam, haud quaq; diu obsidere oportuit, q̃ Adelgisius Desiderij filius, Euthariam & Bertam Carlomãni uxorem filiosq; in deditionem procliues intelligens aufugit, & ad Cõstantinum imperatorem Cõstantinopolim se recepit. Quo abeunte nulla deditioni mora longior intercessit, Verona in Caroli potestatem facta omnis regio Transpadana illi se permisit. Sextus tunc erat elapsus obsidionis Papiæ mensis, quo in tempore Carolus sanctum resurrectionis dominicæ pascha, quod appropinquaret, in urbe Roma cõstituit celebrare. Assumptis itaq; episcopis, abbatibus, iudicibus, & ex nobilitate præstantioribus per Hetruriã iter fecit: quam regionem: & si bibliothecarius id non asserit, tunc pacatam & Romano pontifici subiectam fuisse ideo crediderim, q̃ nullas copias, nullos armatos secũ habuisse Carolum tradi uideo. Venienti Romam Carolo pontifex obuios qui deducerent, misit & clerum & Romanos ciues, quos miror bibliothecarium fuisse triginta milia iudices affirmare: quanq; non ea tunc fuit quam nostra habet ætas consuetudo, ut soli iuris ciuilis doctrinæ addicti iudices dicerentur, sed eo nomine appellatos fuisse inuenio omnes qui à fabrilibus uilioris exercitij opificijs temperãtes, siue magistratibus administrandis siue contrahentiũ adstipulandis conuentionibus, siue ipsi dicendo interpretando'ue iuri erant dediti. Deductus ea pompa per uiam Claudiam ad Vaticanum Carolus, Adrianum pontificem ad summas quæ extant beati Petri basilicæ marmoreas scalas in atrio expectantem non modo cernuus, sed omnibus scalæ gradibus primo, & postea pontificis pedibus oscula figens salutauit. Postea uero itum est ad sacrosanctum basilicæ altarium, ubi mutuo se Romani Francíq; sacramento seruandæ perpetuo amicitiæ obstrinxerunt. Secundũ quæ amicitiarum fœdera apostolorum principis & eius successoris Adriani interuentu icta, ingressus est Carolus urbem Romam, & Lateranensem primo, deinde cæteras ædes sacras ex ritu Christiano reuerentissime inuisit. Nudius postea quartus cum urbem satis Franci perlustrassent, Adrianus pontifex Carolũ ex composito est allocutus, postulauitq; ut quam donationem genitor Pipinus, ipse quoq; & Carlomanus frater Gregorio tertio pontifici Romano fecerant, cõfirmaret. Quã confirmationẽ solenni documento factam bibliothecarius asserit apud beati Petri altarium depositam inspexisse. Enumeratq; idem signanter quæ per id temporis à Longobardis recepta fuerũt pontifici cõsignata, à Luna scilicet urbe pridem

euersa, quicquid Liguria ad Italiæ fines habet: quo in tractu Corsicam ponit insulam illi Ligurum littori quàm cæteris Italiæ littoribus proximiorē. Deinde Surianū montē Bardonis & Bercetum loca Lucam inter & Parmam ad pōtem tremulum pertinentia. Parmā postea nominat atq; Rhegium, quæ licet exarchatus essent, semper antea in Longobardorum durauerant potestate. Mutinæ autē ideo non meminit bibliothecarius, q̄ ea urbs tunc etiam sicut multos ante annos destructa, nondū eas quæ nūc extant habebat munitiones. Dehinc in Transpadanis solas nominans Mantuam & Mōtemsilicis urbes, exarchatum subintulit, quo uerbo cætera sunt comprehēsa, quæ à Mantua pertinent ad Rauennam. Ponit postea Venetiam atq; Histriam, quarum regionū appellatione omnia fuit complexus, quæ Longobardi in ducatu Foroiuliensi atq; Histria illi cōtermina consueuerāt obtinere. Et ab urbis Romæ regione reuersus, Spoletinū, Beneuentanumq; ducatus ea in concessione nominat asscriptos. Fuit Romæ tunc Carolus ad octo dies, cuius reditum ad castra sua in Papiam firmata, eiúsq; finem obsidionis ineptissime tradunt omnes in quos incidimus scriptores. Si quidem bibliothecarius, Alcuinus & Paulus ijsdem penè uerbis habent, illū in castra reuersum, Papiáq; per deditionem potitum adduxisse in Frāciam Desiderium, qui ad Leodium fuerit relegatus. Sed q̄ eo in loco omisit uidemus postea bibliothecariū in Leonis tertij uita innuere, Carolū Papia Mediolanóq; potitū Frācos illis urbibus præfecisse, qui earū urbium cæterarumq; regionum ad Apennini Alpiúmq; radices uergentium Longobardos & fouerint & in pace studuerint continere. Reliquit etiam Carolus Beneuentanis Foroiulianisq; Longobardis quos ex gente sua habebant duces, & suam germaníq; quondam Carlomani uxorem ac filios secum ducens in Franciam se contulit. Tantas Adriani pōtificis res gestas animo metitus soleo mecum ipse dubius consyderare, fortuná ne magis adiutus, an uirtute eam ipse gloriā sibi potuerit comparare. Sed ut omnis eius cogitationis cesset ambiguitas, faciunt ea quæ in ruenti iam & omnino languida urbe Roma sponte sua uir magnanimus intentauit: quæ quidem certissima ardentis uirtutis indicia eum ostendunt & sciuisse fortuna quum affuit uti, & eam quum aduersaretur potuisse consilio superare. Non enim singula percurramus minutiora, instauratas ornatasq; ab eo singulas urbis ædes sacras, factasq; pauperib⁹ Christi largitiones, sabbatinū aquæductū, cuius uiginti ante annos diruti spes instaurationis complorata erat, in pristinam redegit formam, centum fornicibus solo editissimis magno impendio maioréq; Romani populi opera studiose nauantis conatu exædificatis. Est uero is aquæductus qui ab liquido uberrimóq; fonte deductus Sutriū inter & Anguillariam scatēte, quē inspeximus, in uiam Aureliam & inde Ianiculum usq; perducitur: cuius aquæ uis copiosa in Ianiculo urbis regione, quam nunc Transtyberinam appellant, molas conuoluebat: & per Aurelium Antonini pontem, cui unico inter alios sex pridē secum demolitos rupto nunc est nomen, in urbē deriuabatur, multáq; basilicæ beati Petri loca ac Vaticani suburbia irrigabat: & quod in primis magnificare uidetur bibliothecarius, balneo deseruiebat, in quo apud beati Petri basilicam ædificato pauperes Christi eleemosynam de pontificis manu paschalibus accepturi diebus cōsueuerant lauari. Innouauit etiā Adrianus fossas Iuliam & Claudiam, & Lateranensi proximæ basilicæ aquas illi multipliciter ministrabant, & aquam uirginem quæ sola nunc in regione Iuturnæ uehitur, nunc corrupte appellant Lotreio, extat, in suam à qua diruta labebatur reduxit formam. Anno Adriani pontificatus uigesimo Tyberis fluuius multo quàm unq; antea magis alueum superauit. Nam à ponte Miluio ad molem Adriani ita extrinsecum cœpit cursum, ut nouum ad líneamq; uectum per campū qui Neronis tunc dictus est, uisus sit alueum excauasse: sed altior fuit quā urbis Romæ infima tunc tenuit inundatio. Nanq; portā Flaminiæ uiæ prius Flumētanam, nunc populi dictam, irrumpens ualuas eius cardinibus euulsas ad triumphalem usque Domitiani arcum, qui sanctorum Syluestri & Laurētij in Lucina ædibus adiacet, rapidissimus torrens traxit: qui ad sancti Marci usq; uiam latam decem intumescens cubitis & casas plurimas strauit, & firmioris cuiusq; domus supellectilem cæteráq; ad primam cōtignationem exposita corrupit. Inde per domos æque ac uicos cursum rapiēs euerso urbis muro ad pontem Aurelium quem diximus nūc ruptum appellari, in suum alueū est reuersus. Sed quum parem intus extráq; tumorē Tyberis haberet, nec iusto in alueo aliter quàm in urbe excurreret, stagnauit ea inundatio dies octo: quibus in diebus qui obtēta ab aquis inhabitabant loca, pars se tectis, pars contignationibus continebant, adeo ut prærepta exeundi facultate, & ijs

& ijs quæ domi ad cibum erant aut abluuione consumptis aut comesis, multos fames fuerit absumptura, nisi põtifex lembis scaphisq; undiq; conquisitis uicatima cibaria immisisset. Quumq; eo diluuio, quæ terræ tunc mandata erant semina emarcuissent, & nouæ superiaciendæ sementis eo durans autumno limus facultatem ademisset, fame in sequenti anno ciuitas laborauit: cui leuandæ & si maximum pontifex fecit impendium, muros etiam urbis interea atque multas basilicas instaurauit: per quæ tempora Carolus rex postq; ab Italia in Franciam se recepit, duabus primis æstatibus rem in Saxonia gessit, eaq; domita & religionis Christianæ cultũ ubi deerat accipere compulsa, Eresburgum ad amnem Luppiam ædificauit: quo in oppido præsidia posuit, quæ Saxones à rebellione ac motibus deterrerent. Intentum tanto operi Carolũ adierunt Saracenorum Aquitaniæ fines incolentiũ oratores opem aduersus regem suum, cui rebellare cuperent, implorantes. Duxitq; ilico in Aquitaniam Carolus, nec prius intentauit q̃ accersita subiectarũ sibi aut fœderatarũ prouinciarũ auxilia conuenerunt. Ex Burgundia enim Austria, Bauaria, Septima, quæ & Romana prouincia ac Longobardorum ex Italia copias accersiuit. Quo ingenti coacto exercitu Pampilonam obsedit, & diu oppugnatã cum cepisset solo æquauit. Inde Pyrenæum transgressus ad Cæsaraugustam usq; peruenit. Obtinebãt tunc omnẽ Hispaniã tres Saracenorũ reges, Ibnalach, Denizes, & Alter, qui suis diffisi uiribus, cum Carolo egerũt, ut pace secũ constituta, thesaurisq; acceptis quos dederũt maximos, citeriorem quoq; Hispaniã sibi retineret. Reuersus itaq; quà ierat Carolus, omnia quæ aut de Vasconia, aut de citeriori Hispania Saraceni tenebãt, suis regnis & nomini addidit Christiano. Interea dum Carolus agit, Saxones rebellarunt. Ad Rhenum nanq; uenientes incendijs late commissis, præda etiam sacrarum rerum ubiq; facta, Carolum expectarũt, qui maiores solito copias adducens eos repulit, superatosq; prælio iterum subiugauit. Tantaq; fuit hinc Carolo domandæ genti ferocissimæ, inde illis abijciẽdo eius iugo pertinacia, ut decimo exinde anno nullã inire aliã expeditionem, nullum aliud bellum Carolus potuerit intẽtare, præterq; Britonum Gallias incolentium, quos lacessentes magis q̃ lacessitos prælio superatos sibi reddidit fœderatos. Faciunt uero studentes Francorum gloriæ scriptores, & in primis Alcuinus, Carolum illis in uiginti propè annis, per quos Desiderio capto ad Italiã reuersus, tã multa gessit, quater Romam & Italiam accessisse. Asseritq; Alcuinus Adrianum pontificem, qui per eos item annos uiginti uixit, Pipinum Caroli primogenitum baptizasse declarasseq; eũdem Italiæ regem, Ludouico qui fuit secũdus Caroli filius in regẽ Aquitaniæ constituto. Verum cum bibliothecarius in Adriani uita non modo diligens, sed propè exuberans nihil eorum habeat, secundũ Caroli in Italiam aduẽtum ad Leonis papæ qui Adriano successit tempora, cum bibliothecario reseruemus. Cõstat uero nobis quòd etiã Alcuinus habet, Aregisium ducem Beneuentanum, qui Romano pontifici subiectas Campaniæ urbes pertentaret, & multis sæpenumero afficeret incommodis, à Carolo admonitũ quieuisse, & Childebrando ac Grimoaldo filijs Romam missis, pacem cum pontifice integrasse, secundũ quam pacem Caroli interuentu constitutam obijt Salerni Aregisius, & filij ducatum concordi animo administrantes, bellum Græcis accolis intulerunt. Quæcunq; enim à Neapoli Græcis tunc subiecta, & à Siponto nunc Manfredonia quæ in Græcorum partibus erat, utrinq; supero & infero ambiuntur mari, & ipsam Siciliam imperatores Constantinus & Leo de Italia tunc tenebant. Eo autem fermè medio tempore in quo Carolus Saxones agitarat, & Adrianus pontifex rem curat Romanam Constantinus imperator bellum in Bulgaros innouauit, cui bello pax à Bulgaris petita præter eorum spem breui attulit finem. Constantinus enim post intentatum id bellum se morbo implicari sentiens, cõcedendæ paci facilem se exhibuit. Et Bulgari quibus esset illius inhumanitas notissima, postq; cum intellexerunt morbi necessitate, quod à suis abhorrebat moribus, tanta usum facilitate, bellum magnis conatibus resumpserunt. Cõstantinus autem quem morbus eò lentior quò diuturnior perniciosiorq; futurus nondum strauerat, exercitu reparato magnam in Italis temere furentibus edidit stragem, triumphansq; Constantinopolim reuersus, elephantiæ morbo grauari cœpit, ex quo adusti spumantisq; sanguinis uitio putrida caro neruos ossaq; destituens, illum ubiq; ulceratum ad crudelissimum, & sua omni uita dignissimum perduxit interitum: successorq; eius filius iam solus imperator Leo eius nominis quartus primam in Saracenos Syriam tenentes duxit expeditionem: sed leuibus factis incursionibus, quampri-

mum intellexit Saracenos in se ducturos, cum exercitu retrocessit: fuit uero moribus geni tori similis, & si diuturniorem habuisset in imperio uitam, totum se flagitijs immersisset: fe runt eum qui iaspidum cupiditate flagraret, nec aliqua eorum quantitate satiari posset, pre ciosissimam quæ sanctæ Sophiæ sacrario inerat, coronam capiti imposuisse, gestasseq; per urbem: & carbunculos qui inerant fulgorem flammis & lapideam frigiditatem prunarum incendio diuina ultione permutantes, illum ad interitum propè necis paternæ similem per duxisse: quo uita functo Hirenes uxor, & filius Constantinus sextus imperiũ acceperunt. Ea uero imperatrix quam forma speciosissimã Athenieñsi patre genitam fuisse ostendimus, iuste imperium & magna cum populorum quiete administrabat. Continebatq; filium ne auita paternáq; uitia in quæ illum natura procliuem esse intelligebat, imitaretur. Et quũ reli giosa esset, Therasiumq; Constantinopolitanum tunc laudatæ uitæ patriarcham libenter audiret, eius consilio synodum in Nicea urbe secundã trecentorum quinquaginta episco porum congregari fecit, in qua synodo execrãtium imaginum sacrarum uenerationem hæ resis perpetuo abdicata est. Præualuit uero Constantini filij iniquitas, qui modestiã ac tam probatos quàm salutiferos mores genitricis diutius ferre nõ ualens, eam ab imperij admi nistratione deiecit. Is quamprimum in principatu solus ingenitam potuit maliciã exerce re, in multos desæuit, in primisq; in delitijs habuit plurimos effossis oculis excæcare: adeo ut Constantinopolitani de imperio alteri demandando cœperint cogitare. Sed conjura tione detecta Nicephorus Constantini quinti filius, cui parabatur imperium, in carcerem coniectus, lingua oculisq; mutilatus est. Deperibat Constãtinus Theodoram Mariæ uxo ris cubiculariam, quo in adulterio ut liberior insaniret, Maria in monasteriũ detrusa Theo doram imperiali corona insignitam accepit uxorem. Carolus autem rex Francorum talia tamq; multa tunc gerebat, quæ illum ostendebant ideo natum esse, ut simul ecclesiam Ro manumq; imperiũ in occidentis partibus instauraret. Saxonibus enim prout ostendimus domitis Britonibúsq; Gallicis sibi fœdere coniunctis, pacem cum Tassilone Bauarorum duce Adriano pontifice Romano sequestre inijt. Sed quum accersitus Tassilo nec accede ret, nec obsides ex fœdere promissos mitteret, bellum illi Carolus indixit, ducénsq; in Au gustam tunc Bauariæ primariam ciuitatem, copias tripertito distribuit. Ipse enim cum par te tertia copiarum in loco cui Lothfredo est nomen, sua firmauit castra. Et Austrasios, Tu ringos, ac Saxones ad Saringam, qui locus Danubio adiacet, castrametari iussit. Pipinus fi lius cum Italico exercitu ad Tridentum, Banzanumq; desedit. Quare irruentium undiq; exercituum fama territus Tassilo, deditione facta duodecim in pacis fœdere promissos, & Theudonem filium dedit obsides: qui postq; se uidit in Francorũ potestatem factum, non modo sperni sed ludibrio quoq; haberi, simul cũ Eudone filio monachus est effectus. Per quod tempus imperator Constantinus sextus Carolum intelligens Bauarorum bello im plicitum esse, subditos sibi Italiæ Græcos iussit bello Italiam agitare. Et hi quidem Spoleta ni Beneuentaníq; ducatuum fines auide ingressi omnia quæ ab Aterno fluuio nunc pisca ria, ad Beneuentum pertinent, incursionibus populati sunt. Ildebrando autem Spoletano Grimoaldoq; Beneuentano ducibus, armis repente correptis in illos ducentibus prælio de certatum est. Cuius prælij cæde ingenti in Græcis commissa factum est, ut ea gens multo exinde tempore fuerit quietissima. At Carolus uictoriæ cõtinuans cursum Bauaris omni no subactis, duxit in Sclauos, quam gentem Danubij accolam unica æstate perdomuit. Et maius negocium aggressus duxit in Hunnos, qui Pannonias superiorem inferioremq; in colentes, multas etiam Danubij insulas præsidijs obtinebant. Quamobrem Carolus naui gium in Austrinis comparatum secundo dimittens Danubio, terra ipse cum exercitu est profectus. Quod uero istis in expeditionibus fidei Christianæ, quam Hunni tunc parum recte colebant, causam prætenderet, Carolus quamprimum fines illorum est ingressus, cu rauit letanias ex ritu Christiano, & missarum solennia apertis campis per triduum cele brari. Tunc Hunni Carolum maximo cum exercitu adesse ad utranque Danubij ripam, amnem uero nauibus complesse cernentes, ciuitatibus oppidisq; quæ Danubio adiacent, excessere: lembis enim & scaphis populariter fugientes insulam petiuere, quam ad fluuij Rabæ ostia sitam existimarunt esse munitissimam omnium Danubij insularum. Persecu tus fugientes Carolus conflixit, & Hunnos magna superatos cæde in deditionem acce pit. Tantis potitus uictorijs Carolus Franconiam genitale olim solũ primus omnium gen tis

tis suæ regnũ inuisit. Qua in prouincia cum iam secũdo ageret anno, Cleophylacius & Stephanus episcopi ab Adriano pontifice Romano ad eum missi, Germanorũ, Francorumq; episcoporum synodum congregarunt. In qua hæresim Felicianam & synodum de imaginibus deponendis, quam Græci falsò appellabãt septimam, damnauerũt. Saxones interea cum ab acceptis antea fidei Christianæ documentis recessissent, nec admoniti uellent resipiscere, defecerunt. In quos Carolus rex ex Franconia duxit, & cum deditionem illi facere, ac fidei catholicæ documẽta nollent accipere, statuit Carolus ea ratione prælio decernere, ut gens fortissima magno domita malo disceret obedire. Incruduerunt uero animis Saxones, & prælium non minoribus quàm ab hoste inferebatur animis inierunt: sed uicit causæ melioris exercitus, & facta in Saxonibus triginta millium cæde, eorum quoq; terra ubiq; uastata, obsides in Franciam Carolus abduxit. Per quod tempus Adriano defuncto creatus est in Romanum pontificem Leo tertius. Et per id etiam fermè tempus Hirenes Constantini filij flagitia, molesto ut debuit animo ferens, à ciuibus quoque impulsa Constantinopolitanis, fœminei odij ardorẽ materni amoris legibus antepos uit. Illum enim dolo captum, oculosq; sicut ille multos effossum coniecit in carcerem, in quo ille animi rabie potiusq; aliquo faciente corporis cruciatu animam exhalauit. Erant autem tunc in Romani olim imperij Europæ prouincijs res turbulentissimæ, Hunni nanq; recens & Saxones diu antea totiensq; subacti à Carolo defecerant: & Bauari proximis Foroiuliensibus, Longobardis Italisq; bellum ultrò cœperãt inferre: in Hispanijs uero Saraceni, hinc ex Barchinone, inde ex Olisippone Christianos accolas incursionibus, & urbium oppidorumq; oppugnationibus infestabant. Quibus tot tamq; diuersis in locis Carolus subuenire aggressus, primam in Hunnos Saxonesq; expeditionem simul inijt. Nam ipse in Saxones ducens Pipinum filium inde misit in Hunnos, Henricum autem Francum, quem Foriuliensibus ducem dederat, ne quid Italia à Bauaris detrimẽti acciperet curare iussit: & Aldefondo Asturiæ & Gallatiæ regi Christiano auxilia ex Aquitanis mittẽs, illum ut Lusitaniæ & Bœticæ Saracenos comprimeret, est hortatus. Ad Barchinoneos item motus compescendos cum Carolus intenderet Zatus præfectus eam urbem pro Saracenis administrans ad Caroli partes transiuit. Sicq; factum est ut Carolus opportunam Saracenorum bello urbem recipiens subueniendi proximis Christianorum citerioris Hispaniæ regionibus cura & laboribus leuaretur. Pipinus autẽ Pannonias ingressus multis domitos prælijs Hunnos in deditionem accepit, quos ut confirmaret, tota hyeme apud Ringum oppidum se continuit. Quo in tempore Foroiuliẽsium dux Henricus per Nouiomirum Sclauum ducem & legatum suum Auares cõsanguineis Hunnis eo in bello fœderatos pœnas dare fecit belli paulo ante in Italos intentati. Nouiomirus nanq; Ringum gentis Bauariæ primarium ducem prælio superatum occidit: & paulopost Cagaron Iugurtáq; magnis item ducibus cum copijs acceptis in deditionem eorum urbes & oppida spoliauit. Dumq; tot in locis rem bene gererent Christiani, Aldefondus Gallatiæ & Asturiæ rex Saracenis Lusitaniæ tenentibus prælio congressus eos superauit, captamq; exinde Olisipponem primariam Lusitanorum in prædã militibus cõcessit: cuius præclaræ urbis spoliorũ ut Carolum faceret participem, loricis illum & multis Saracenorum donauit militaribus ornamentis: quiescebat autẽ tunc ubiq; Italia, quòd Hirenes imperatrix subditos imperio Italiæ populos cum Romanis Beneuentanisq; finitimis in pace cõtinens Carolo gratificari studebat: quæ factum honestatura suum conata est per datas ad Carolum epistolas excæcationem necémq; filij in Constantinopolitanos ciues retorquere. Vnicus tunc temporis omni in Italia populus Romanus ea pace quam Caroli dabat reuerentia est abusus. Leo pontifex quẽ paucis antè annis creatum fuisse diximus, ab ineunte adolescẽtia in senectutem usq; uitam duxit religiosissimam, qui pontificatus sui initio Romam inueniens quietissimã erudiendo continendóq; in ecclesiastica disciplina clero, alẽdis pauperibus & populi animis ad rei diuinæ deuotionem inflammandis apprime deditus fuit. Sed quo meliorem instituerat uitã, eo magis discolos ex clero luxúq; perditos in sui odiũ cõcitauit. Is uir sanctus maiori in letania, quam beatus instituit Gregorius, sancti Laurentij in Lucina à Lateranensi palatio petiturus ducebat pompã, cumq; ad sancti Syluestri esset uẽtum, Paschalis primicerius & Campulus presbyteri, quorum uitæ sordes à superioribus uerbis aliquando insectatus fuerat, armatis stipati illũ interceperunt: dilapsa uero est illico prope multitudo rapidúmq; fugiẽs omnes

impleuit uicos. Et carnifices debilem uiribus pontificẽ proſternentes, linguã pars deſecuit,
pars illum excæcatura, pluribus etiã digitis & incuruis unguibus q; oculorũ ferre poſſent
concaua effodiebat. Nudatus pontificali amictu & multo madẽs cruore Leo, apud ſancti
Eraſmi monaſterium in cuſtodia eſt habitus, quo in loco loquelam illi, & uiſum affirmat bi
bliothecarius diuino munere reſtitutum. Affuit uero tũc afflicti ſenis rebus auxilio unius
Albini cubicularij fides, qui nocte cõcubia cuſtodes fallens põtificẽ ad beati Petri baſilicã
perduxit, locóq; deliteſcẽs Leo Vinigiſiũ ducẽ Spoletanũ præſidio accerſiuit. Mane quum
requiſitos in monaſterio pontificẽ, Albinúmq;, Paſchalis & Campulus non inueniſſent, pa
ternas eorum domos direptas demoliti ſunt. Interea ueniens Vinigiſius cum cohorte pon
tificem ad Spoletanã urbem honeſtiſſime deduxit. Ea põtificis libertas & loquelæ uiſúſq;
inſtauratio habita miraculo, epiſcopos regionis, & Romanos cum clericos, tum etiam pri/
marios ciues Spoletum attraxere: ſed paucos ibi moratus dies Leo ad Carolũ properauit.
Tranſgreſſum Alpes pontificem ſecuti ſunt Paſchalis & Campuli facinoroſorum nuncij,
quo famam illius calumnijs coram Carolo lacerarent. Sed pius rex qui tunc apud Parbru
nem Saxoniæ oppidum erat, pontificẽ ſumma acceptum reuerentia, ut rediret in patriam
exhortatus, epiſcopos proceresq; dedit, qui honeſto illum deducerẽt comitatu. Redeunti
Romam Leoni clerus populusq; Romanus ad Miluium uſq; pontem ſolenniſſimo appa
ratu proceſſit obuius. Eius uero in Lateranẽſis patriarchij ædes deducti curã ſalutis miſſi
à Carolo epiſcopi atq; proceres attentiſſimam habuerunt. Conſtituerat uero Carolus, &
Romano pontifici pollicitus erat Romam ſe conferre, ipſam urbem & omnem Italiam ad
certi formã generis redacturus. Sed quòd multa impenderent uarijs prouidenda in locis,
conuentum apud Aquiſgranium alteram Franciæ regiam celebrandum edixit. Eò cum ue
niſſet Carolus, exterarum gentium, ſociorumq; regum & principum primo, deinde ſub/
ditorum legationes audiuit: utq; religioni deferret, primum omniũ magna comitate exce/
pit monachum, qui à Hieroſolymis parua patriarchæ munera in benedictionẽ attulerat:
ſecundus cum lætitia introductus fuit Adzani Hoſtẽſis Hiſpaniarum urbis præfecti nun
cius, qui ipſam dedens urbem, præfectum ac Saracenos omnes illam inhabitãtes Chriſtia
nam fidẽ accepiſſe renunciauit. His paruo expeditis negocio, Carolus Danielẽ Michaelis
Siciliæ præfecti legatũ ſummo honore proſecutus eſt, & ampliſſimis amicitiæ pollicitatio/
nibus, quas ille ab Hirene imperatrice in cõuentu Baleariũ Maioricæ & Minoricæ inſularũ
oratores, qui auxiliaribus copijs à Carolo pridẽ habitis & in Franciã redeuntibus à ſuis op
pidanis additi gratias regi de re bene geſta egerunt, & capta de Saracenis prælio ſuperatis
eorumq; terra eiectis ſpolia, dona dantes tacuerunt. Poſtquam uero Carolum dona uultu
lætiſſimo ſatis laudaſſe uiderũt, denuo dicere exorſi, inſulas quoq; cum urbibus & oppidis
dedidere. Subſecutus tunc Guido comes ex Britannia à ſe pacata reuerſus, ducũ quos ſub/
egerat ſpolia accuratiſſime, ut ab omni inſpicerentur conuentu, circumlata ſtatuit in foro.
Profectus inde rex priuſquam conuentum diſſolueret, claſſem in Oceano Gallicienſi Can/
tabricoq; piratis infeſto inſtituit. Poſtea digreſſus Aquiſgranio menſe Auguſto per Ma/
guntiam, Viennam, Noricos & Hiſtriam peruenit in Foroiulianos. Vbi cum offendiſſet
Henricum ſuum ducem Taruiſinorum fraude occiſum, facinoroſis merita affectis pœna,
nouum inſtituit ducem, & Adriatico nauigans Rauẽnam eſt delatus. Interim eo biennio,
quod ab Leonis Romani pontificis excæcatione in id effluxerat tempus, Longobardi Be/
neuentum incolentes à Græcis accolis ſollicitati res nouas moliri incœperant: quare Caro
lus ea re tunc primum comperta Pipinum filium contractis tumultuarie quacunq; iret, au
xiliaribus copijs Beneuentum ducere, & uaſtatis eorum agris Romam accedere impera/
uit. Venienti Romam Carolo quæ ordinum diſpoſitio occurrerit, quæ pompa obuiam ſit
miſſa, qui aduertet, magnam exteras gentes in ea partem tunc fuiſſe intelliget: quando/
quidem ſcriptores Saxonum, Frãcorum, Longobardorumq; ſcalas in primis enumerant.
Exceptum in principis apoſtolorũ baſilicæ atrio Carolum Leo papa cum ad eius penetra/
lia deduxiſſet, in urbẽ dimiſit. Octaua exinde die Carolus, quidnã ſibi uoluiſſet Paſchalis
& Campuli in pontificẽ impietas diſcuſſurus, clerum & populum in beati Petri baſilicam
conuocauit, patribusq; qui ex Francis ac Italis aderant, conſedentibus perducti ſunt, qui
obiecta pontifici recẽſerent: ſecundũ quæ maxima omnium attentione perlecta prælectos
Carolus ſententiã rogauit, omnibusq; principio aut tacentibus, aut digniori in dicẽda ſen
tentia

ſentia deferentibus,cunctorum ſimul reſponſio ad extremum fuit,ſedem apoſtolicam quæ dei eccleſiarũ caput ſit & magiſtra , à nemine iudicari.Quo audito pōtifex Leo ambonem conſcendens dixit ſe prædeceſſorum ſuorũ ueſtigijs incedentem obiectis falſò criminibus poſtridie reſponſurum.Mane conuenientibus eòdem cum Carolo prælatis atq; omni populo Romano, pontifex ambone cõſcenſo euangelia Chriſti cernuus tenuit,& iureiurando affirmauit, ſeſe omnium quæ iniqui ſui impoſuerant criminum omnino inſontem tantis ab inuidia odijs appetitum . Erat is dies iduum Decembris anni ſalutis octingẽteſimi, quo die archiepiſcopi, epiſcopi & abbates, pontificem Carolumq; in letanijs proſecuti,ut proximis dei natalicijs eòdem conuenirent, fuerunt admoniti.Interim Pipinus Beneuentanos populatus agros , Vinigiſium ducẽ Spoletanum, cuius copijs maxime uſus fuerat, Luceriæ reliquit,iubens ut eo ex oppido Beneuentanos agitans,ne in ſubiectorum Romanis populorum agros exirent,curam adhiberet. Et ueniens Romam cõuentui ad diem domini natalem indicto interfuit:qua die inter miſſarũ ſolennia ad ipſas beati Petri reliquias celebrata Leo pontifex populi Romani ſcito precibuſq; Carolum imperatorem Romanorum declaratum diademate uetuſto imperatorum capitis geſtamine coronauit .Tunc populus Romanus qui aderat frequẽtiſſimus ter acclamauit,Carolo Auguſto à deo coronato magno & pacifico imperatori uita & uictoria : quamprimumq; tacuerunt Romani, pontifex Carolũ ſacro ungens in id confecto balſami oleiq; liquamine, ad Pipinum ſe conuertit, eumq; Italiæ regem declaratũ pariter inunxit:Conuentu diſſoluto imperator rexq; urbẽ ingreſſi quocunq; incedebãt à matronis puelliſq; ac pueris certatim in amplexũ confluẽtibus penè opprimebãtur. Sed diſperſis in multitudinem numiſmatibus ceſſante pauliſper turba in ædem Iuliani Lateranẽſi palatio continentem peruenerũt:Caroluſq; rebus ad octauũ diem quietioribus de Paſchali Campuloq; & facinoribus quæſtione habita,eos è latebris eductos ſecundũ leges Romanas, tanq̃ maieſtatis reos capite dãnauit.Et tamen lenita pontificis precibus ſentẽtia in Frãciam relegauit.Maior poſtea accuratiorq; pōtifici & imperatori fuit cura urbis Romæ & Italiæ rebus ſolide diſponendis.Qua in faciẽda diſpoſitione tradunt multi , & hi maxime qui omnium fuerunt ultimi ſcriptores, conceſſiſſe Leonem Carolo ius pontificũ Romanorũ epiſcoporumq; per orbem Chriſtianum eligendorum.Sed quũ nec bibliothecarius,nec Alcuinus , neq; etiam Sicardus id habeant,adduci non poſſum, ut credam modeſtiſſimum imperatorem uoluiſſe tantum onus etiam oblatum accipere.Cõſtátq; Stephanum qui Leoni ſucceſſit,à populo Romano fuiſſe creatum. Omnis itaq; pōtificis imperatoriſq; cura fuit Græcorum atq; Lõgobardorum,qui Italiam premebant,rebus ita prouidendi,ut certa ac firma pax quieſq; Romæ & in Italia in poſterum haberetur.Quantum uero attinet ad Longobardos, ea gens ducentis iam triginta & penè duobus annis maiori Italiæ portione potita,nihil iam externi præter nomen retinebat.Quanq̃ in Hetruria in Spoletano,Beneuẽtano,Eporegienſi & Foroiulienſi ducatibus, qui uetuſti eſſent Itali aut Longobardi,nõ ſatis diſcernere erat.Soli apud Regiam,Papiæ, Mediolaniq; & per Tranſpadanæ Italiæ regiones nutriti,gentis ſuæ delectum ſuperbe tuebantur.Quare quum gentem tam multis Italiæ populis affinitatibus ac ſanguinitate coniunctam,nec eijcere tutum, nec delere humanum uideretur, pontifex,imperatorq; conſtituerunt,ubi ſedem diu & ſtatus ſui fundamẽta habuerat,genti Longobardæ nomen & ſolum patrium conſeruare, utq; propinquior cõiunctiorq; nominis Romani memoria fines illis faceret certiores, haberẽtq; illi probatæ erga Romanos fidelitatis uicinos,quibus eſſet cura aut motus eorum compeſcendi, aut magiſtratus renunciandi , quicquid exarchatus Rauennatis fines complectuntur,Romandiolam placuit appellari . Græcos autem Carolus bello perſequi,& Italia eijcere conſtituit.Quare omnibus copijs, quæ ex Italia contrahi potuerunt Pipino filio Italiæ regi attributis,illum in Beneuentanos ducere iuſſit.Carolum Franciam uerſus eo tempore quo Pipinus Beneuentum petijt,profectum fuiſſe omnes tradunt ſcriptores.Quæ autem tunc manſerit Romanæ urbi forma regiminis,à nullo tradi uidimus, tam multaq; bibliothecarius de geſtis à Leone papa etiam per multos annos ſcribit, ut non mirari nequeamus, nullum illi de ipſo urbis regimine uerbum excidiſſe . Leonem uero pōtificem omnimoda abſtinuiſſe urbis adminiſtratione hinc conijcimus , quòd bibliothecarius cum reparandis ædibus,inſtruendis presbyteris,& alijs occupat operibus pietatis : fuitq; inſignior baſilicæ Pauli apoſtoli ædificatio , q̃ Carolo imperatore Spoleti,

An.octingenteſimo ſalutis

& Pipino rege in Beneuentanis agente horribilis fuit terræmotus, quo ea apud urbem basilica funditus,& uarijs in orbe locis ciuitates ac oppida corruerũt. Carolo per Rauẽnam, Papiam, Eporegiámq; reuerso in Franciam, Pipinus postquam obsessi diu Beneuenti nullam uidit spem potiũdi, Theate obsedit, cuius ciuitatis præfectus nomine Roselimus gente oriundus Longobarda ad Græcos defecerat, captáq; ui ciuitas prædæ simul & incendio est subiecta, Ortona exinde & paulopost Luceria in deditionem acceptis. Ea cum intellexisset Hirenes Constantinopolitana imperatrix, Leonem spatharium suum ad Carolum misit fœdera quæsiturum. Magnáq; usus modestia Carolus,& ipse Ambinensem episcopum,& Eligandum comitem, à quibus petita pax apud Hirenem constitueretur, Constãtinopolim cum spathario ire iussit. Imposuerat Pipinus præsidio Luceriæ in deditionẽ sicut ostendimus acceptæ Vinigisium Spoletanum ducem, quem correptum ualitudine Grimoaldus Beneuẽtanorum dux obsidens recepta Luceria intercepit, & liberaliter habitum ad restituendas Spoletano in ducatu aduersus Francos Longobardorum uires plurimum instigauit. Sed Pipinus ex urbe Roma in quam redierat eò ducens, clausum in Luceria Grimoaldum ad deditionem compulit, id solum pactus, ut urbibus oppidísq; decedens quæ tenebat, libero exilio Papiam demigraret. Caroli legatos, quos de pace acturos miserat Constantinopolim, appulsos Hirenes imperatrix benigne suscepit. Ea quæ per nouam Caroli Magni creationem facta est Romani imperij à Constantinopolitano diuisio, nullos habuit certos prouinciarum fines. Sed quod partim superiora, partim ea quæ scripturi sumus aperte ostendunt, constat Italiæ partem, quæ ad dextram à Neapoli,& ad sinistram à Siponto nunc Manfredonia incipiens supero inferóq; mari clauditur, ac Siciliæ insulam in Constantinopolitani imperatoris partibus mansisse. Beneuentanus autẽ gentis Longobardæ dux,& si Græco magis fauebat, neutri imperatorum subditus erat. Pariter altera in Italiæ parte Veneti,& si Græco magis consentiebant quàm Romano, non tamen in illius omnimoda potestate erãt. Exterarum uero prouinciarum quas quisq; imperatorum ditione tenebat, sui imperij nominibus appellabat. Effecítq; Caroli uirtus, ut si pax concordiáq; ipsos inter utriusq; imperij principes uiguisset, apparuerit rem Romanã iterum imperio potituram. Cum enim occidẽtem Carolus facile domaret, Hirenes mulier acceptum in orientalibus augeret imperium. Eam uero paci cum Caroli oratoribus constituẽdæ intentam Nicephorus patricius dolo captã in Lesbon insulã relegauit: & tamen ipse etiam assumpto imperio pacem cum Carolo constituit. Cuius in fœderibus illud accurate apud uetustos scriptores legimus interuenisse, ut Veneta urbs Italiæ maritima utrunq; reuerita imperatorem proprijs uteretur legibus, & siue bello siue pace neutris partium censeretur. Eius pacis formulam cum oratores Carolo in Germania apud Salsiburgum agenti detulissent, Romam illos misit, omnia ut gesta erant Romano pontifici relaturos. At Carolus Germaniæ rebus Pãnoniarumq; compositis, Aquisgranium in hiberna concessit. Aestate quæ secuta est in Saxones ducẽs, eos ex ipsis qui Transalpina incolebant, cum mulieribus & infantibus transtulit in Franciam, quorum pagos Abderitis colendos dedit. Quo anno Gothofredus Danorum gentis Oceani Germanici accolæ rex ingentem mari classem, & magnum terra equitatum ducens ad Saxoniæ littora concessit. Et pace cum Carolo constituta perfugas Germanos, quorum motus absente Carolo in Germania timebantur, ex fœdere reddidit. Secundum eam pacem constitutam Carolus in Franciam est reuersus. Romæ per id tempus nulla erat inquietudo maior quàm quòd nonnulli ex clero grauissimos sanctissimosq; Leonis summi põtificis mores ferre nolentes, illi erant molestissimi. Quare cum apud Mantuam miraculosus Christi domini sanguis apparuisset, tantæq; rei auditæ certitudinem Carolus à pontifice petijsset, eam pontifex abeundi Roma sumpsit occasionem,& Mantuam accedens quũ miraculi certitudinem diligenter inspexisset, ad Carolum coram illi responsurus accessit. Eodem item anno, qui primus erat imperij à Nicephoro patritio assumpti, Aron Ammirhas Saracenorum trecenta milia in subiectas Constantinopolitano imperio Asiæ prouincias duxit: cuius aduentum imperator perdite formidans pacem ab illo abiectissime petijt, quam iniquissimis conditionibus obtinuit, solenni fœdere pactus se quotannis illi aureorum milia pro imperij indemnitate,& tria item milia pro capitis sui salute in tributa persoluere. Paulo tamen post nequaquam saniori usus consilio Nicephorus Scaurationem filium imperij consortem declarauit. Qui adolescens à tur

pi

p̄genitoris pacto cum Saracenis discedens, multa diuersis in locis accepit incommoda. Et Leo pontifex Romanus per Bauariam Taruisium, & inde Rauennam uersus Romam omnia reperit pacatiora, iniquis illis ueritis, ne aliquid secretioris præsidij à Carolo attulisset quiescentibus. Is pontifex Fortunato patriarchæ Gradensi, à quo multa apud Taruisium accepit commoda retribuere uolens, pallium de corpore beati Petri sumptũ misit. Extatq; literarum cum pallio datarum formula finem in hæc uerba habens: Data XII. calendas Aprilis per manus Eustachij primicerij sanctæ sedis apostolicæ, imperãte domino nostro Carolo piissimo perpetuo Augusto à deo coronato magno & pacifico imperatore, anno tertio pacis eiusdem. Erat autem Fortunatus patriarcha Venetis tunc ducibus Ioanni & Mauricio infensissimus, & cum illorum æmulis in ciuili dissensione conspirauerat: qui patefacta coniuratione, sibi timens de fuga in Franciã se recepit, & Carolo imperatori Venetos bello agitari ac opprimi iussit. Ducens itaq; in Venetos Pipinus Heracliam terrestrem unicam illorum ciuitatem, cuius locum nunc ciuitatẽ nouam appellant, & Equileium eius ciuitatis oppidũ inuasit. Sed ciues qui ea loca frequẽtissimi habitabãt, campestres loci munitionibus suis diffisi, patriã deserentes cum liberis & uxoribus Venetias commigrarunt. Nec alia fuerũt loca, unde maior numerus familiarũ Venetarũ quæ nunc extent, originem traxerit: quandoquidẽ ad centũ familias eorum præsertim qui patritij postea fuerint appellati, Heracliam Equileiumq; dedisse omnia Venetorũ monumẽta habent. At Carolus imperator postquam Romanorum pontificem Romam reuersum dimiserat, componendis imperij rebus operam dedit. Primumq; uocatis ad se filijs, munera illis obeunda mãdauit. Carolum nanq; ex concubina susceptum, & natu maiorem in Sclauos nunc Bohemos Polonosq; ducere iussit, qui Saxones uicinos & Romano parẽtes imperio motibus agitabãt. Pipino autem & Ludouico apud se aliquandiu retentis prouincialium conuentum apud Theodonis palatium celebrauit. Quo in tempore Paulus diaconus cum alijs concordat, Venetos & Dalmatas, Carolo & Romanis adhæsisse. Nã delati Theodonium Vbelerius & Beatus Venetorum duces, Ioanni & Mauricio suffecti, ac Donatus Iaderæ episcopus, Paulusq; dux oratores cum Carolo imperatore multis donato muneribus fœdera amicitiamq; iunxerunt. Eo autem in conuẽtu nil magis accurate fecit Carolus, quàm dissidentes, ut assolet, in rerum administratione filios portionis regnorũ prouinciarumq;, quibus præesse deberet, fecit certiores testamẽto condito, quod obsignatum Romam mittens per Leonem pontificem ad robur subscribi seruariq; uoluit. Exinde Carolo filio, qui Bohemis prælio profligatis, Leonem eorũ ducem occiderat agrósq; populatus erat, ad conuentum reuerso, Pipinum imperator in Italiam regnum suum dimisit. Ludouicum autem in Bauaros Austrasiósq; & Germanos regna sua redire curauit. Profectus postea Theodonio imperator Aquisgranium accedens, Carolum filium in Sclauos, Sorbienses ad Albim fluuium incolentes, & postea iterum in Bohemos ducere iussit. Et quidẽ Carolus filius genitori uirtute assimilis, exercitu quem acceperat ex Bauaris, Burgũdionibus, Alemannisq; aucto utraq; expeditione feliciter est usus. Nam Sorbiẽsibus quamprimum sunt aditi, pacatis, & præsidijs eorum prouinciæ fluuijs Salæ & Albi impositis, terram Bohemorum ingressus, quum fugientes illi non essent inuenti, agros deuastauit. Quo in tẽpore Mauris Corsicam Italiæ insulam prementibus, Pipinus rex classem duce Ademaro Franco Genuæ comite immisit, ad primamq; excensionem, & si Ademarus dux pugnans occisus est, Mauri profligati, insula sunt pulsi: pariq; in Saracenos felicitate per id tẽporis usus imperator Carolus, Nauarros, Pampilonensesq; Hispanos, qui pauloante ad infideles defecerant, in deditionem per legatos accepit. Mauriq; tunc Hispanias Taraconensem ac Lusitaniam imperio prementes, paratissima classe Sardiniam, Corsicamq; sunt aggressi. In quos Carolus classe apud citeriorem Hispaniã comparata, cui Buccharœdus comes stabuli sui præfectus, duci curauit. Sardis autem probe resistentibus, Mauri prælio superati ad quinq; milia amiserũt. Et Buccharœdus eosdem in Corsicam excẽsione facta delatos fudit, fugauitq;, tredecim nauibus dum fugerent interceptis. Per quod tempus Nicea patricius à Nicephoro Constantinopolitano imperatore missus ingenti classe in Adriaticũ ducta, Dalmatas & Venetos abiectis cum Carolo imperatore fœderibus recedere compulsos, ad suas partes reduxit. Et tamen nõ multos dies Venetijs cum classe moratus, inducijsq; cũ Pipino in paucos menses constitutis, Constantinopolim cum omni classe reuersus est.

mani imperij, Decadis Secundæ, Liber Secundus.

ONSYDERANTI mihi nunc orbis olim Romanis subiecti statum, nulla uidetur inclinanti pridē imperio funditus euertēdo causa efficacior fuisse, quàm inchoata nuper Constantinopolitani cum Romano principe dissensio. Si nanq; Nicephorus Græcus ita in Asiam & Africā mentem cogitationésq; intendisset, sicut Carolus Magnus domandis uel imperio uel fidei Christianæ rebellibus Europæ populis incubuerat, facile potuit instaurari Romanæ rei dignitas, quam uterq; imperator titulo præferebat. Sed dū Carolus hinc Danos gentem oceani Germanici accolā per Carolū filium Romano subigit nomini, inde Saracenos Hispanias premētes per Ludouicū filiū agitat: Nicephorus omissa Saracenorū Thraciam & ipsos Constātinopolitanæ urbis fines uastantiū cura, omnes imperij sui uires in damna Italiæ sub Pipino rege quiescētis cōuertit. Siquidē eius classis in mare inferū delata Populonium Hetruriæ urbē, partim fraude, partim uiribus captam diripuit: & Niceta patricius indutijs quas cū Pipino Venetijs cōstitutas fuisse diximus, uixdū exactis classe ingenti in Adriaticū ducta, supplementisq; in Dalmatia acceptis, exposita supero mari Italiæ loca Pipino parentia inuadere cōstituit. Resciuerat eius aduentū Pipinus, & Comaclo, quod oppidū mari stagnisq; penè in insulā circūdatū, Venetis primū opponitur, cōmunito copias imposuerat ex omni Italica Gallicáq; militia selectas. Duxit tamen in Comaclū Niceta, & Græcus, Dalmata, Venetúsq; miles multis acceptis uulneribus est repulsus. Quamobrē Niceta primo frustratus conatu Venetias se recepit, & eius urbis duces imperatorē inter Constantinopolitanū & regē Italicū, pacē ut cōstituerēt intētarunt. Veneta enim urbs per eos trecētos & circiter quinquaginta qui ab eius cōditione effluxerāt annos multū populo & opibus aucta erat, ut eā uterq; princeps multifacere cogeretur. Scribit uero Paulus Aquileiensis diaconus Vbeleriū & Beatū duces Venetiarū, qui Græcos & Frācos ad pacē perducere simulassent Pipino insidiatos fuisse: easq; insidias, quū Pipinus sensisset, à pacis tractatu re infecta discessum esse. In monumētis autē reipublicæ Venetorū habetur Vbelerium quia uxorē ex Gallijs haberet Frācis cōtra rempublicā cōsensisse, ideóq; ipsum & Beatum fratrē patria pulsos ad imperatorē se contulisse. Quod quidē ut credā facit ipse Paulus, qui paulo infra Vbeleriū enumerat inter oratores, quos Carolum pro pace constituta ad Nicephorum misisse ostēdemus. Ea quū fieri primarios inter Christiani nominis principes Romanum & Græcū fama uulgasset, extulerunt animos Saraceni & Sardiniā primo, deinde Corsicam insulā ipso sancto paschæ sabbato ingressi, Aleria urbe spoliata mortales omnes præter episcopum & senes admodum perpaucos cum facta rerū omnium præda abduxerūt. Pipinus interea indigne ferēs insidias sibi à Venetis sicut rebatur fieri, bellū in eos maiore q̃ unq; antea apparatu terra maríq; mouit. Id bellum uarie à multis scriptum inuenio. Paulus enim diaconus Aquileiēsis quē uidemus Venetorū gloriæ libēter detrahere, Venetiam dicit terra maríq; bello appetitam Pipino regi subiectā, & illius duces in deditionē acceptos fuisse. Gothofredus autē Viterbiēsis, & ipsa Venetorū monumēta habent eam Venetiæ subiectionē superiori bello factā, quādo Pipini copias Heracliā Equileiumq; scripsimus inuasisse. Vnde quū aliquādo attente cōsiderauimus, quæ potuerint esse insidiæ, quas Venetorū duces Pipino struxerint id credimus fuisse, quod in tanta scriptorū confusione Gothfredus innuit, & Paulus præpostere scribit, Pipinū licet Venetiā per ducum Vbelerij & Beati deditionē subegerit: ita Venetos dimisisse liberos, ut nihil rei cum Græco imperatore postmodū illis esset, Venetosq; post ictū id fœdus mercaturæ quā in oriētis partibus accurate semper & auide nimis exercuerūt causa, cum Nicephoro imperatore in gratiā Pipino inscio redijsse: eamq; ob rem Pipinum ira concitū arma in Venetos resumpsisse. Satis enim constat quando id bellum est motum, Vbeleriū & Beatum duces siue profugos, siue ut diximus pulsos, patriæ extorres. Et Valentinum eorū ex utroq; parente fratrē in ducatu fuisse apud Methamaucum, quæ tunc Venetæ reipublicæ regiminis sedes erat. Id bellum quem maxime in modum sit gestum dicturi, loca prius breuiter describemus: Situm urbis Venetæ qui nō uiderit nullo describēte ingenio perite intelliget. Interiectum enim mari & stagnis, à quibus urbs circundatur, littus per sexaginta penè passuum milia decē scinditur uadis & interiecta scissuris in insulas littora pleraq; à diuersis tunc populis rempublicam Venetorum

Venetorum conſtituentibus habitabantur, quorum ad orientem meridiémq; primi Brondulenſes, ſecundi Clugienſes, tertij Peliſtrinenſes, quarto in loco Albiolenſes, & in quinto erant Methamaucẽſes, ſextum locum Oliuenſe tunc caſtrum, ubi nunc epiſcopium eſt, obtinuit. Secundum quod remotiori ab alto mari aliæ habitabantur non quidem in littore, ſed in paludibus inſulæ, quarũ prima Riuuſaltus cæteras ſua dignitate reddidit obſcuras. Pipinus itaq; obſeſſis mari cum claſſe Venetis, ne alicũde adueherẽtur nauigio commeatus, terreſtres copias littoralibus, ut ita appellẽ, inſulis immittere curauit. Brõdulẽſibusq; Clugienſibus & Peleſtrinenſibus in poteſtatẽ factis, in Albiolam duxit. Priuſq; quàm potiretur Valentinus dux & omnes Veneti ad clauum reipublicæ in Methamauco ſedentes, ea relicta inſula, Riuumaltum ſedem reipublicæ tranſtulerunt. Ea territi magiſtratuum fuga Albiolenſes, & qui in patria manſerant Methamaucenſes, deditionem fecerunt. Habent hac in parte Venetorum monumenta Pipinum regem, qui difficiliorem ſolito per paludes quàm per littora curſum intelligeret, quid ſibi agendum eſſet dubium hæſitaſſe, & tandem doloſæ mulieris uetulæ conſilio pontem ligneum fabricaſſe, quo equitatum in Riuialti inſulam traduceret, Venetóſq; ſecundum maris æſtum qui in paludibus æque ac in alto pelago fluit refluitq; nactos, ponte igni ferróq; refracto, Pipini regis equitatum demerſiſſe. A cuius cladis hoſti inflictæ memoria canalẽ qui tortuoſiſſimus à Methamauco in Riuumaltũ perducit, orphanum appellari uolunt. Cernitúrq; in Riuialti mercatorum porticu pictura inſignis, ante ducenteſimum annum facta, equites oſtendens in eo ponte prælium committentes. Cladem uero à Francis eo in loco facile acceptam crediderim, quòd Paulus Sicardúsq; ſcribunt, Paulum Ceſſeranæ, ut ipſi appellant, cuius familia nunc Ciurana dicitur, Dalmatis, Venetíſq; cum claſſe auxilio aduenifſe, & territam eius aduentu claſſem regiam receſſiſſe. Sed equitatum de ponte, quem tria paſſuum millia longum fuiſſe oportuerit, dimicaſſe, delirantis fuerit uel credere uel ſcribere. Quicquid ueritas habuerit, ſub ipſum claſſis quam Paulus Ciuranus duxit aduentum, pax Nicephorum inter imperatorem & Pipinum renouata eſt: in cuius fœderibus Venetis conceſſit rex Italicus, ut immunitatem qua à Carolo genitore donati fuerant, retinentes, Nicephori partium bello pacéq; cenſerentur. Eáq; conſtituta pace, Veneti publico omnium inſularum conſilio ſedem à Methamauco translatam in Riuoalto manere, & quòd Riuuſaltus ſit ciuitatis nomen conſtituerunt, palatiúmq; quod noſtra ætate ſuperbiſſimis eſt ædificijs auctum, eo in loco tunc primum fundare cœperunt. Pariterque eodem anno, quia in Oliuolenſi inſula littori proxima caſtellum fuerat, epiſcopi ſedem ibi conſtitutã appellant, & totam diœceſim Caſtellanam. Per id temporis Carolus imperator certior factus Gothofredum regem Danorum Friſones imperio parentes inuaſiſſe, & prælio ſuperantis centum librarum argenti in quotannos tributa imperaſſe, ſuas omnes copias in Tranſrhenanis apud Alaram fluuiũ, qua Viſaram amnem influit, ad diem conuenire iuſſit. Sed dum Carolus ibi Gothofredum multis, ut ferebatur, minis tumentem expectat, nuncius affertur illum à ſatellite ſuo interfectũ eſſe. Nec fuit ea lætitia occiſi hoſtis imperatori diuturna, quòd eodem fermè die alter allatus eſt nuncius, Pipinum filium Italiæ regem, apud Mediolanũ urbẽ Italiæ obijſſe: quamobrem Aquiſgranũ eſt reuerſus. Eo agentem in loco Carolũ Arſacius & Leo ſpatharij Nicephori imperatoris Cõſtãtinopolitani, & Ambulach Saraceni Hiſpaniæ regis, Eumingíq; regis Danorũ, qui patruo Gothofredo ſuffectus erat, oratores adierunt, cum quibus omnibus petitã pacẽ ea ratione celerius firmauit, ꝙ filiorum & regni ſui rebus cõſulere intẽderet. Vt autẽ inita cũ Nicephoro pax ſolidioribus ſtabiliretur conditionibus, miſit Carolus cũ Leone & Arſacio ſpatharijs Nicephori legatis, Galdonem epiſcopũ & Vgonem comitem Turonẽſes, Aigonem comitem Foroliuij, & Vbelerium Venetiæ ducẽ patria, ut oſtẽdimus, tunc extorrem. Oratoribus Aquiſgranio profectis, Carolus claſſem in Britãnico oceano, quæ ſeptẽtrionalibus oris ſubueniret cogi, terreſtres uero copias tripartito diuiſas, in Liuonias, Pannonias, Britonéſq; duci iuſſit. Ipſe Aquiſgranio mouẽs, & Bononiã maritimã ciuitatem delatus, primum omnium claſſem eò conuenire iuſſam inſpexit, & cũ omnia ex ſentẽtia intellexiſſet diſpoſita eſſe, Aquiſgranium reuertẽs Eumingi regis Danorum, & Sclauorum, Polonum, Bohemorúmq; ad Danubium incolentium nuncios habuit obuios, qui omnes magnis multíſq; muneribus illi datis, nihil magis quàm confirmationem perpetuitatémque orarunt. Quod cum læto conceſſiſſet animo imperator, triſti perculſus eſt nuncio mortis Caroli filij, qui Germaniæ limites cum

copijs

copijs obseruabat. Interea quo tempore oratores Constantinopolim missi applicuerunt, Ni
cephorus Bulgarorum bello implicitus multis erat uictorijs usus, qui priusq̃ ad pacē cum
dictis oratoribus in Constantinopoli firmandam redire potuerit, in prælio quod apud Me
siam superiorem cum Chrunno Bulgarorum rege gessit, superatus occubuit. Et Stauratius
filius uulnere secundū aurem eodem in prælio accepto, Constantinopolim reuersus impe/
rium assumpsit. Quem non post annum, ut aliqui uolunt, sed tertio imperij mense Michael
sororius eius deposuit, & illi in imperio successit, eiq; nihil antiquius fuit q̃ inchoatam à Ni
cephoro pacem cum Caroli oratoribus, qui multos menses Constantinopoli expectaue/
rant confirmare. Conditiones quæ fuerint omnes fermè scriptores paucissimis explicāt uer
bis, ut orientē cum Constantinopoli Michael, & Carolus occidentem cum Roma haberet.
Sed Paulus addit, Hispaniarum partes quibus recipiendis tantopere Carolus insudauerat,
imperatori Græco redditas fuisse: & Venetorum monumenta quibus concordat Gothfre/
dus, habent Venetiam urbem ea conditione in Constantinopolitani partibus mansisse, ut
immunitatibus pridem à Carolo habitis per Italiā uteretur. Detulit uero Michael eatenus
Carolo, ut cum illius oratoribus suos ipse Aquisgranum mitteret, pacis formulam reddituν
ros. Fueruntq; hi, Michael episcopus, & Arsacius, Theognistrisq; protospatharij. Ea pace
firmata quam anno desiderauerat Carolus, Bernardum ex Pipino nepotem ad regendam
Italiam misit. Et quia cōstans fama erat, Bethicæ, Lusitaniæq; Hispaniarum Saracenos clas/
sem parasse ingētem, cum qua Italiæ insulas, & ipsam inuaderent Italiam, Vualium alterius
Bernardi patruelis sui filium, ideo nepoti Bernardo dedit regendæ Italiæ socium, ut uno ter
restribus occupato expeditionibus, alter maritimis præesset. Venitq; Saracenorum classis,
& bipartito Corsicam, Sardiniamq; aggressa est. Sed ea quæ Sardiniam inuasit deleta: alte/
ra in Hispaniā de fuga se contulit, eoq; prospero in rebus Italiæ successu factum est, ut Am/
bulach Saracenus Hispaniarum rex, constitutam aliàs cum Carolo pacem renouauerit.
Vtq; omnis Italia ubiq; quiesceret, concessit Carolus Grimoaldo Beneuentano duci, quem
unicum in Italia ex Longobardorum reliquijs superfuisse ostendimus, pacem dari, tributo
illi uigintiquinq; millium aureorum in quotannos ex fœdere implorato. Oratoribus Mi/
chaelis Constantinopolitani imperatoris, qui Aquisgranum uenerant, auditis omnia quæ
petere animum induxerunt, Carolus concessit. Et cum eam pacem plurimi faceret, redeun/
tibus ad Michaelem socios dedit Amalarium Treuerensem episcopū & Petrum abbatem
Nonantulanum, qui apud Orientalem manentes imperatorem illum ab Occidentalis uexa
tione curarēt auertere. Sub quorum episcopi & abbatis tempus profectionis, Carolus con/
uentu primariorum imperij sui prouinciarum omnium apud Aquisgranum habito, Ludo/
uicum filium Aquitaniæ regem in imperij Romani consortem assumpsit: & Bernardum ne
potem Italiæ regem appellauit. Interim Saraceni Africam ad Carthaginem incolētes, cum
Italiæ insulas per Ambulach Hispani gentis suæ regis pacem quiescere molesto ferrent ani/
mo, Corsicam inuaserunt. quos facta ingenti præda onustos Hispaniam uersus nauigantes
Ermengarius comes Emporitanus, qui Maioricam pro rege Italico gubernabat, aperto ag/
gressus mari fudit, & nauibus corū octo interceptis, quingentos Christianos, qui capti ab/
ducebantur, liberauit. Neq; quieuerunt fracti fugatiq; eo prælio Saraceni: sed priusquàm
eam reducerent classem, in Italia circumacti Centumcellas urbem Romæ propinquam pri
mo impetu captam uastarunt: exinde ad Narbonensis prouinciæ littora delati, extensione
plurimis in locis facta, maximis prouinciales incommodis affecerunt: quarum bene gesta/
rum rerum superbia elati acceptas ab Emengario comite Emporitano iniurias ulcisci sta/
tuerunt, & Sardiniam ex improuiso inuadentes, totam trepidatione tumultuq; cōplerunt.
Sardis autem apud comitem impigre conuenientibus, signo in hostes dato, prælium terra
primo, deinde cum profugis ad naues mari commissum est, Christianisq; superantibus Sa
raceni multis mortalibus, & aliquot amissis nauibus, mœsti in Africam sunt reuersi. Cæteris
tunc in locis occidentale imperium quiescebat. Michael uero Constantinopolitanus bello
Bulgaros agitabat, in quos aliquandiu inferiores, dum insolentius uictoria utitur, apud
Adrianopolim uictus fugatúsq; non magis copias q̃ animos amisit. Nanq; Constantino/
polim de fuga reuersus, siue quia occidi à populo timuerit, siue quia adeo altum mœstitia
in cor ascenderit, imperio se abdicauit: cui à prætoribus militiæ populoq; suffectus est Leo
pardi patritij filius. Chrunnus uero Bulgarorum rex Adrianopoli potitus, & uictoria de
Michaele

Michaele parata audaciſſime uſus in Conſtātinopolim arma uertit,& caſtris ad portas ur/
bis firmatis,oppugnationem oſtentare præſumpſit. Leo autem eruptione cum populo mi/
litibúſq; facta,& repulit audaces Bulgaros,& regi Chrunno forte congreſſus,illū interfecit.
Eo ex ſecundo prælio parta eſt orientali imperio quies illi ſimilis,quam paulo ante occiden/
talem docuimus habuiſſe. Vrgentibus autem iam fatis Romano infeſtis imperio, Carolus
imperator anno ætatis ſeptuageſimo primo uita functus eſt.Fuitq́; mors ipſa rebus imperij
eò pernicioſior,ꝙ forte eodem anno gens Saracena maximis inter ſe ſciſſa diſſidijs Carolo
ſuperſtite faciliter potuit deleri. Mabarmad nanq; Ammirrhas Haldalæ fratri cōgreſſus cū
ſe prælio inferiorem & propè uictum cerneret,in fœdus cōſentit,per quod duos pro unico
contra ac fuerant conſueti Ammirrhates Saraceni habuerunt. Idq́; primores gentis adeo
ægre tulerunt,ut in Ammirrhatis locum quatuor creauerint tyrānos,quorum unus Aegy/
ptum & Africam occupauit: duo Hiſpanias inter ſe partiti ſunt, & quartus Palæſtinam ac
Syriæ loca cepit. Agebat in Aquitanis hyberna Ludouicus Romanorū imperator cogno/
mento Pius, quando illi Carolum patrem obijſſe renunciatum eſt,qui Aquiſgranium repe/
tens delatus, legationes quæ ad genitorem uenerant primo audiuit, deinde prouincialium
celebrato conuentu, ea quæ Romanorum imperio & Francorum regno adminiſtrādis uiſa
ſunt neceſſaria,ordinauit.Legationum autē primaria fuit Leonis Conſtantinopolitani im
peratoris,qui Michaeli ut oſtēdimus,per id tempus ſuffectus erat,fueruntq́; oratores Chri
ſtophorus ſpatharius & Gregorius diaconus,quos Amalario epiſcopo & Petro Nonantu/
lano abbati à Carolo miſſis, Leo ſocios addidit pacis, quæ inter duo imperia conſtitueba/
tur,formam delaturos.Quæ autem fuerint pacis conditiones nullus ſcribit.Soluſq́; Paulus
Diaconus dicit innouata fuiſſe fœdera Carolum inter & Michaelem icta , & illis conſer/
uandis,Nobertum Regienſem epiſcopum, ac Ricomium Pictauienſem comitem oratores
à Ludouico Conſtantinopolim fuiſſe tranſmiſſos.Is etiam imperator Romanorum nouus
Italiæ quieti conſulens,conſtituta à Carolo genitore cum Grimoaldo Beneuētano duce in/
nouata pace Bernardum Italiæ regem nepotem ſuum ad ſe accerſiuit. Erant Ludouico filij
adoleſcentes duo,Lotharius & Pipinus,quorum natu maiorem Lotharium ſub ipſum Ber
nardi Italiæ regis in Franciā aduentū Bauaris , & Pipinum Aquitanis gubernatores dedit.
Primam exinde expeditionem Ludouicus imperator Bernardo rege comitante, aggreſſus
eſt in Danos,& Eroldum & Ranfredū reges imperio parentes Romano à filijs olim Goth/
fredi regno pulſos reducere intendit . Obſtitit uero hyems uel eo maxime quia Gothfredi
filij cum ducentis onerarijs nauibus maritimum gerebant bellum, & omne id pelagus gla/
cie concretum erat.Quod quum imperator rexq́; intellexiſſent , medio fermè hærentes iti/
nere ad Parbrunium Saxoniæ ciuitatem exercitu in hybernis continuerunt. Eáque hyeme
iam media quum eſſet allatum ex Italia,Romanorum primores in Leonis papæ mortem
coniuraſſe,illumq́; reos ſupplicio affici curauiſſe,imperator regem in Italiam ire iuſſit,cura/
turum ne quid detrimenti regnum Italiæ pateretur.Ingreſſuſq́; Romam Bernardus rex,& ſi
ilico in grauem periculoſumq́; incidit morbum, res Romanas per Gerardū comitem com/
poſuit.Quamprimum autem fama per Italiæ regnum uulga ta eſt Bernardum Romæ eſſe,
Caralitani Sardorum oratores ad eum uenientes oſtenderunt pacem tertio ante anno cum
Ambulach Saraceno Hiſpaniæ rege uita functo conſtitutam & ipſis Sardis & regno Italiæ
damnoſam eſſe, quorum acquieſcens conſilio eam infringi , & bellum Saracenis indici uo/
luit.Eodemq́; in tempore cum Leo papa apud Bleram ægrotare cœpiſſet,Romani in illum
animis efferatis, quicquid ædificiorum non in urbe magis ꝗ in proximis ciuitatibus & op/
pidis uel inſtaurauerat, uel à fundamētis erexerat, inaudita aliàs rabie demoliti ſunt:quem
tumultum in peius ut apparebat euaſurum, rex Bernardus quū per litteras & nuncios com
peſcere nequiret,Vinigiſio Spoletano duce cū exercitu per arma ſedauit . Cui pōtifici ex ea
ægritudine uita functo ſuffectus eſt Stephanus quartus, qui tertio ꝗ creatus erat menſe,in
Franciam accedens Ludouicum imperatorem apud Aurelianos unxit, & imperiali diade/
mate inſigniuit . Per quæ coronationis tempora uarijs agitari motibus imperator cœpit.
Nam quum Signiuium Vaſconiam prouinciam , quæ Garumnam inter fluuium & Pyre/
næos mōtes eſt,gubernantē magiſtratu amouiſſet, Vaſcones ab imperio defecerunt.Et pa/
riter Salanius quidam Abderitorum regulus gentis Germanici oceani inſulas incolentis fi/
dem,quam Carolo Magno diu ſeruauerat deſerens,Gothfredi filijs aduerſus Heroldum re

gem Danorum imperio fidelem adhæsit. Vascones autem uicinos Galliarum populi facile breuiq; adeo edomuerunt eneruaruntq;, ut nulla rebellandi facultas imposterum sit relicta. Maius tamen tuendis Danorũ regibus negociũ imperatori fuit. Qui enim Saxonum obseruabant limitem Franci imperatoris iussu quum hostes inuadere non auderẽt, illos à prouinciarum imperij principio arcuisse satis supráq; duxerũt. Et tamen paulopost occasione oblata freti, cum Solamo & Gothfredi filijs conflixerunt, illisq; prælio fusis Heroldum in paternum Daciæ regnum reduxerunt. Paríq; felicitate usus imperator Lodouicus, Britones qui rebellionem intentauerãt superauit, & in Murmanium ducem, qui adulterini regni nomen sibi imponi passus erat, in uinculis ad se perductum capitali supplicio animaduerti iussit. Tam multis rebus uarijs in locis bene gestis Ludouicus imperator cõuentum in Aquisgranio celebrauit. In quo ecclesiasticis rebus compositis legatos Constantinopolitani imperatoris, & Saracenorum Cæsaraugustanam urbem Hispaniæ obtinentium audiuit. Saracenis autem petitam pacem facile concessit. Sed Nicephoro qui orientalis imperatoris erat orator, qui de rebus ad Romanos Dalmatasq; spectantibus ageret, nihil certius respondit quàm se curaturum, ut magistratus urbis & Italiæ satisfacerent. Dum ea gerũtur in Francia, Stephanus quartus papa Romã ab imperatore reuersus breui obijt, eiq; successit Paschalis primus: qui quòd à clero populóq; Romano absq; imperatoris autoritate præter obseruatã diu ante consuetudinem electus esset, ad illum scribens suam innocentiam à cleri populique uiolentia purgauit: egitq; cum illo mitius omnium opinione Ludouicus, qui non solum in bonam partẽ pontificis scripta accepit: sed pacta quoq; inter utriusq; prædecessores seruari solita, spõte confirmauit. Sub ipsum exinde tẽpus imperator Ludouicus Aquisgrani agens in conuentu quem solennem habuit, Lotharium primogenitum imperij consortem declarauit: Pipinusq; tunc secundus filius Aquitaniæ, & Ludouicus tertius Bauariæ reges appellati sunt. Quæ dũ fierent, Bernardus Italiæ rex fatui adolescẽs ingenij, quorundã magnatum Italiæ instigatione, inter quos fuere Anselmus Mediolanensis, Vulfaredus Cremonensis, & Rodulfus Aurelianensis episcopi, imperatori rebellauit. Claustris enim Italiæ quacunq; ex Gallijs Germaniáq; est ingressus, præsidio cõmunitis primariarũ urbium populi sacramento in suam aduersus Ludouicum patruum fidem obstricti sunt. Ea cum resciisset imperator, causa in conuentu proposita, nepotem læsæ maiestatis crimine damnatum hostem iudicauit. Exinde copijs quantascunq; Galliarum, Germaniæ & Bauarorum prouinciæ potuerunt mittere, coactis, in Italiam duxit. Intellexitq; ocyus malo suo infelix adolescens Bernardus, quàm perditorum hominum consilio usus fuerat, quòd nec claustris præsidio impositi milites, nec adacti sacramẽto populi fidem seruauere: sed subita deditione, quàmprimum sunt aditi facta, sese imperio permiserunt. Rebus Italiæ breui pacatis imperator nobiles Italicos proditionis conuictos iugulari iussit, Bernardũ autem, & si ilico ad imperatoris aduentum armis depositis ad misericordiam confugerat, & simul episcopos in Franciam perduxit. Et conuentu iterum super iudicio Aquisgrani habito gladio trucidatus. Episcopi uero synodali decreto depositi in monasteria relegati sunt. Necdum satis ea erat conspirata, cum imperator Britanniæ motibus qui nunciati sunt, concitatus eò tumultuarie duxit. Viomarchusq; tyrannus ad regnum aspirans, cõgredi ausus in prælio interfectus est. Pacata tyranni morte Britannia ad alios motus, qui in Andegauis nunciabãtur, sedandos contulit se imperator. Eò cum uenisset, omnia reperit quieta, sed aliud accepit incõmodum, quòd Ermengardam uxorem, ex qua tres filios reges tunc superstites susceperat, longo cõfectam morbo amisit. Profectus itaq; per Rothomagum, Ambianum & Camaracum, se cõtulit Aquisgranium, ubi absoluit multarũ gentiũ oratores, per totumq; triennium quod secutum est nullo maiori negocio implicitus fuit, quàm domando Lindeuto inferioris Pannoniæ tyranno, qui rebellis superiorem Pannoniam & Dalmatiam uarijs motibus agitauit, tandemq; fugatus est in montes, qui Mœsiam à Pannonijs diuidunt, compulsus deditione facta ueniã impetrauit. Apud Constantinopolim interea quies illa durauerat, quam Leonẽ imperatorem in Chrunni Bulgarorum regis morte ostendimus peperisse: finémque quieti attulit ipsius Leonis mors, quem Michael domesticorum comes optimatum prætorianorumq; fauore tum interfecisset, ad imperium per arma sublimatus est. Eodemq; anno, qui fuit inclinationis Romanorum imperij decimi supra quadringentesimum, Ludouicus imperator Lotharium filium in demortui Bernardi locum Italiæ regem dedit: quem Romam à Paschali pontifice

tifice populoq; Romano uocatū pōtifex ipse in basilica beati Petri unctum coronatumq; regem Italiæ primo & postea Augustum appellauit. Romanis tamen & nonnullis Italiæ primatibus non satis obedienter imperata facientibus, Lotharius Papiam ad Ludouicum genitorem se contulit, ostenditq; ad comprimēdam insolentium proteruiam copijs opus esse. Quamobrem Ludouicus Adelardum palatij & Maringum Brixiæ comites, filio cum cohortibus addens, illum Romam reuerti, ut contumacium audaciam compesceret, imperauit. Priusquam tamen Lotharius Papia moueret, nuncij ab urbe Roma attulerūt, Theodorum Romanæ ecclesiæ primicerium, & Leonem nomenculatorem eius generum in patriarchio Lateranensi primum excæcatos, & postea caput truncatos esse. Nec erat obscurum, eos ob obseruatam & multis ostensam modis imperatori Lothario fidem, ea omnia passos esse. Attulit etiam imperatoribus fama, & Romæ uulgò creditum est, Paschalem papam uel facinus iussisse, uel quod uero magis erat simile, quum id à coniuratis constitui resciſſet, diſſimulaſſe. Non tamen adduci potuerunt imperatores, ut iniectam pontifici culpæ suspicionem temere admitterent: sed mittentes Romam nuncios, Adalangum abbatem sancti Nedasti, & Hunfredum comitem Curicēsem, quo se res habuiſſet modo inquiri iuſſerunt. Iisq; iam iter ingreſſis Ioannes episcopus Nouæuillæ, & Benedictus archidiaconus Romanus imperatores à Paschali pōtifice adierunt, conatiq; sunt impositam pontifici calumniam abolere. Et pontifex ipse quamprimum oratores imperatorum Romæ applicuerunt, triginta episcoporum synodo coacta, innocentiam suam iureiurando purgauit: atq; etiam mortuos tanquam maiestatis reos iure cæsos pronuncians, interfectores qui de familia sancti Petri erant, absoluit, & in patria conseruauit. Ea ut erant gesta quum imperatores ab abbate & comite nuncijs suis, ab episcopóq; Sutrino, Sergio bibliothecario, & Leone magistro militum, quos pōtifex Papiam misit, intellexiſſent, in bonam partem consilium pontificis acceperunt. Ludouicus nanque mitiſſimi imperator ingenij semper multum fidei apostolicæ detulit. Fuitq; adeo ut quatuor Romani pontifices quos uigintiseptem annorum illius imperij tempora habuerunt, adiumento nunquam caruerint, quo in Romanorum persecutionibus sæpenumero indiguerunt. Tradunt etiam Eginardus Paulusq; & Ricardus scriptores, Ludouicum in Paschalis Romani pontificis manibus renunciaſſe iuri, quod Adrianus primus pontifex Romanus Carolo Magno genitori suo conceſſerat. Id quum nullus dictorum scriptorum, quod fuerit scribat, fuiſſe tenemus, quod supra in Caroli gestis rebus uerisimile nobis uideri negauimus, aut scilicet summæ modestiæ imperatorem uoluiſſe, aut excellentis animi & ingenij pontificem conceſſiſſe ius summorum pōtificum, & omnium orbis Christiani episcoporum ad libitum ordinandorum. Siue igitur Adrianus Carolo conceſſit, & Ludouicus seipsum, posterosq; spoliauit: siue nihil eorum fuit, aliud à Ludouico generosi animi, & Romanæ ecclesiæ amantiſſimo principe, ingentis in ipsam ecclesiam libertatis extitit argumentum: scripsit nanq; illi epistolam cuius multa uidimus exempla, per quam Italiæ ciuitatum oppidorumq; partitionem faciens, quæ iurium ecclesiæ sint, aut imperij enumerat. In Tuscia enim imperij iurium esse dicit Aretium, Volaterras, Clusium, Florentiam, Pistorium, Lucam, Pisas, & Lunam. Cætera autem loca quum non explicet, in Romanæ ecclesiæ portionem uidetur relinquere. Sed nescio qua ratione Perusiam & Vrbemueterem, quæ & in Hetruria sunt, ecclesiæ Romanæ iurium esse exprimit. Pariterq; in Vmbria Tudertum, & quicquid undique ad Romanæ urbis agrum pertinet, & ultra Apenninum totam Romandiolam, ac Rauennatis ecclesiæ exarchatum Romanæ ecclesiæ iuribus aſſcribit. Paulóque post factam huiusmodi diuisionem Paschalis pontifex Romanus ad primos octaui anni pontificatus dies obijt. Tunc uariantibus inter Romanos sententijs duo per contentionem in pontifices sunt suffecti. Quos cum nobilitatis Romanæ primores deposuiſſent, concordi totius populi cum clero fauore creatus est Eugenius secundus, qui erat tituli sanctæ Sabinæ, presbyter Cardinalis. Id cum eſſet imperatori Ludouico apud Compēdium Galliæ oppidum agenti nunciatum, Lotharium regem in Italiam misit. Ipse in Britāniam rebelles animos præ se ferentem exercitum duxit, & per Rhedones tripartito prouinciam est ingreſſus. Filijs nanque Pipino exercitus parte una, alia Ludouico attributis, tertiā ipse sibi seruauit. Ea prouincia per quadraginta dies ferro igníq; uastata, & obsidibus acceptis, Rothomagum se contulit: qua in urbe oratores Constantinopolitani imperatoris suum acceſſum iuſſerat operiri. Summa

ma legationis erat sæpe aliàs, & diu ante agitata apud Constantinopolim imaginum uene ratio: de qua quid Ludouicus sentiret, Michael fieri certior cupiebat. Cumque cesuisset Ludouicus Romanum pontificem consulendum oratores illum adierunt, quò per id temporis imperator Lotharius se cōtulerat. Et ab Eugenio pontifice comiter acceptus, statum urbis & regni sui Italiæ ex illius sententia reformauerat, ut non minus Italia ubique quàm Roma motibus, intestinisque dissidijs careret. Inuenio autem quod diu attente quæsiui, Lotharium imperatorem tunc primum magistratus in urbe Roma constituisse, qui ius populo dicerent: constare uidetur Romanos uera sub Carolo filijsque & nepotibus ad eam diem libertate usos, qua prius petulantissime usi erant. Redijtque breui ad Ludouicum genitorem Lotharius, & omnes simul genitor filijque præstantissimi duces domandis in Hispania Saracenis, & finibus Romani imperij ad Germaniæ Pannoniarumque limites custodiendis intenderunt. Nam ut ea omittamus, quæ parum digna multi referunt scriptores, Ludouicus Bulgaros post petitam impetratamque pacem Pānoniarum limites ingredi ausos, sola mittendi in eos exercitus ostentatione à motibus abstinere fecit. Et petitam iterato pacem per Baldricum & Gerardum comites Intarranorum qui sunt Dalmatiæ populi, concessit. Eam uero pacem uixdum ictis fœderibus constitutam Bulgari rumpentes nauigium ingens per Danubium in Drauæ fluuij ostia perduxerunt. Maior interim difficiliorque expeditio imperatores patrem & filium distinebat. Nanque Aido quidam perfidus, quem Ludouicus regendæ Aquitaniæ præfecerat, Ausoniam urbem dolo captam diruit, & oppidis castellisque illius agri communitis Abdecamanni Saracenorum regis auxilia accepit. Missus ad eum ab imperatore orator Elisachar abbas, ut in fide maneret, persuadere nequiuit. Missi etiam post abbatem cum copijs Adebrādus & Donatus comites, pauca de Ausone agro castella ægre & multo in prælijs effuso sanguine receperunt, Saracenisque indies apud Aquitaniam præualentibus nonnullæ ex proximis Hispaniæ citerioris ciuitatibus, ad illos defecerunt. Elisachar tamen abbas, & si apud Aidonem parum felici legatione usus erat, Bernardo Barchinonis comiti, ut fidem imperatori Romano seruans, suos quoque Gothos, & subditos Hispanos ne Aidoni consentirent, persuasit. Interea Abderanan rex classem cum paratissimo Saracenorum exercitu duce Aburmane cōsanguineo Aidoni ex Cæsaraugusta auxilio miserat: & Ludouicus imperator copijs Pipino filio Aquitaniæ regi datis, omnia curabat, per quæ Aidoni Saracenisque resisteret. Dum autem Christiani contantur, & omnia lente agunt, irruentes maxima cum celeritate, Aburmanes, Aidoque, agros Barchinonensem Gerundensemque enormi crudelitate uastarunt, & facta omnifaria rerum ingenti præda, prius se ad Cæsaraugustam receperunt, quàm eorum quempiam Pipini exercitus uidere potuerint. At apud urbem Romam Eugenio papa defuncto suffectus est Valentinus primus, & quum is item trigesimo, uel, ut quidam uolunt, quadragesimo die obijsset, creatus est in pontificem Gregorius quartus ciuis Romanus, qui erat tituli sancti Marci presbyter cardinalis. Fama rei apud Barchinonem, Gerundamque bene à Saracenis gestæ in Africam Asiamque perlata, cæteri eius gentis populi animos extulerunt: & primi Asiani sacrosancta Palæstinæ loca fœdantes à nemine Christiano adiri permiserunt: Mauri uero in Siciliam classe delati, excensione facta late incendia commiserunt: Nec sciuit potuitque Michael imperator Græcus tantis malis aliter prouidere, quàm quòd Venetis, ne mercimonia occidentis in Asiam perferrent inhibuit, & aliquot onerariarum nauium triremiumque præsidia Siculis etiam à Venetis afferri curauit. Delatáque in Siciliam classis Veneta, eatenus profuit, quòd siue præda abūde satiati, siue maiorem ex Græcia Italiáque classem aduentare suspicati infideles, quamprimum uela à longe conspexerunt, in Africam redierunt. Erat per id temporis Venetorum dux Iustinianus Particiacus, anno cuius secundo ducatus beati Marci euangelistæ corpus Venetias est translatum. Id factum non ab re fuerit recensere, quod Sicardus, Singibertus, & Vincentius scriptores in corruentis imperij tempore differunt: & Iacobus de Voragine, Paulinus episcopus, & Petrus Damiani in euangelistæ eiusque translationis laudibus occupati, rem quo gesta sit modo incōdite referunt. Babylonis rex Saracenus postquam loca Palæstinæ sacrosancta, ut diximus, fœdari iusserat, ornamenta quoque ecclesiarum, ut sua, quas uocant Meschetas, templa exornaret, Babylonem iusserat comportari. Ventum erat ad celeberrimam Alexandriæ ecclesiam, quæ sancti euangelistæ Marci sicut cadauer seruabat, ita nomen referebat. Et quibus datum

datum erat negocium cementarij fabre dolata uarij coloris marmora deuellebant. Quum forte ecclesiam ingressi Bonus Methamaucensis, & Rusticus Torcellensis Veneti mercatores, Scauratium monachum, & Theodorum specularem presbyterum ecclesiæ custodes, mœstos quidem & illachrymantes, tanti mali causam interrogant. Qua intellecta indignabundi sanctũ cadauer, ne à barbaris fœdaretur, sibi postulant dari Venetias deferendum. Sacerdotibúsq; indignum esse dicentibus, ut ea sancti Marci cadauer exularet ecclesia, in qua uiuus & præfuerat, & mirum in modum populo profuerat Christiano, non facete magis quàm uere responderunt non posse censeri exulem, si Venetiã, in qua apud Aquileiam recens scriptum iuuenis prædicauerat euangelium, post actam Alexandriæ senectutem, & functum uita corpus longo postliminio rediret, eóque rediret tempore, quando ossa & quicquid neruorum esset reliqui in dissipationis periculum sint adducta. Erãt uero Bonus & Rusticus ditissimi mercatores, sed qui auiditate lucri imperatoris Michaelis, & suæ reipublicæ iussa transgressi decem onerarijs nauibus merces ex Italia Alexandriam adduxerant. Quare eorum pollicitationibus promissionibus'que in sententiam ducti sacerdotes quod petebatur faciliter consenserunt. Deferendi ad naues sancti cadaueris hunc maxime modum fuisse legimus: Scauratius & Theodorus capsa, quæ sanctum seruabat corpus, aperta, illud sportæ imposuerunt, qua mercatorum serui commeatum ad naues perferre consueuerant. Tunc parati ad id astutiores & tunc de industria à uestitu sordidissimi calones sportam oleribus porcinisq; carnibus superiectis plenam medio foro rectáq; ad portum semper populo frequentissima per gentes uia, læti & inepte, ut est eiusmodi abiectorum hominum mos, iocabundi pergebant. Obuiarunt uero quibus publice data erat à Saracenis cura portorij exactores, & quid sportæ inesset inspicere tentarunt: porcinisq; carnibus quibus Machometi superstitione uesci prohibentur, ideóque uisu quoque abhorrent, inter olera repertis, canzir, quod porcus eorum lingua est, terq; quaterq; replicantes sportam ad nauim ultra intentatam ferri permiserunt. Tunc Bonus & Rusticus uelis uento datis prosperrima usi nauigatione Humagum peruenerũt, & uenia errati sui delatorum Alexandriam mercimoniorum ob aduectum ciuitati preciosissimum munus facile impetrata, per Oliuolensem portum sancti euangelistæ corpus in urbem peruexerunt. Quo anno & sequenti, quem constat fuisse ab inclinatione Romanorum imperij septimum & uigesimum post quadringentesimum, ecclesiam quæ nunc extat sancti Marci Venetijs ædificari cœptum est. Iustinianus uero dux ea auctus gloria sancti euangelistæ ducatus sui temporibus in urbem aduecti, à populo Veneto petijt impetrauitq; Ioannem fratrem suum, qui apud Constantinopolim exulabat, in patriam reuocari, & sibi in consortem ducatus dari: Michaelq; imperator Saracenos audiens Siciliam inuasisse, per Ioannem in patriam reducem & ducem creatum, à Venetis petijt, ut classe Siculis opem ferrent. Dumq; classis à Venetis armatur, dum nauigat, dum Siculis laborantibus se ostentat, sancti Marci ecclesia à Ioanne duce populi gratiam eo in negocio aucupante perfecta est. Saracenis autem in Sicilia præualẽtibus Veneta classis nõ congredi ausa, Venetias re infecta redijt. Interea Gregorius pontifex Romanus Saracenos apud Barchinonem Getundamq; præualuisse, & maiora in dies moliri, Siculos uero amissa omni maritima ora penè ab eisdem subactos esse audiens: ad Ludouicũ Lothariumq; imperatores Angelone in Gallijs prouincialium conuentum habentes, Quirinũ primicerium, & Theophylactum nomenculatorem oratores misit, Christianis aduersus barbaros suppetias petituros. Eóque ex conuentu Altergetius Carnotensis episcopus, & Anfredus abbas Nonantulanus ad Constãtinopolitanum imperatorem oratores accesserunt. Summa legationis fuit, ut oratus à pontifice principibúsque Romanis Michael commune cum ipsis bellum in Saracenos susciperet. Animaduertitque per id temporis Ludouicus in sui exercitus duces, quorum negligentia Pipini regis Aquitaniæ filij sui copiæ, Barchinonensibus opem in tempore non attulerunt. Puniuit etiam Baldricum ducem Foroiuliẽsem, qui custos Pannonici limitis Bulgaros in Sclauoniam Bohemorum patriam penetrare permiserat. Vt autem Hispanos imperio subditos Romano à Saracenis redderet tutos, Theodonicum profectus omnes regni Franciæ copias eò conuenire iussas, Lothario & Pipino filijs attribuit. Sed cum duxissent Lugdunum renunciassentque qui præmissi fuerãt exploratores quiescere, Pipinus Aquitaniam, Lotharius Aquisgranum dimisso exercitu concessere. Melius uero sine tantis copijs Ro-

mani imperij gloriæ satisfecit Bonifacius Corsicæ comes, qui Bectario fratre & quibusdam Thusciæ comitibus adiumento accersitis classem haudquaquam ingẽtem parauit. Et cum Sardiniam inter & Corsicam ad sinus recessusq; & scopulos aliquandiu delituisset, si qua forte Saracenorum nauigia apparuissent de insidijs aggredi intentus, nullo quem inuaderet oblato in Africam traiecit, & facta inter Vticam Carthaginemq; excensione, coactos ad primum tumultum ingentem in numerum incolas fudit, cum illisq; reparãtibus prælio quater congressus maximam commisit cædem, & mortalium rerumque ingentem abegit prædam: cuius audacis facti eum minime leuem fructum fuisse inuenio, quòd Saraceni Africæ timentes, tunc primum Sicilia, quam post classis Venetorum accessum magna ex parte occupauerant derelicta, in patriam sunt reuersi. Superflui sunt hac in temporum parte omnes quos uidimus scriptores, portentis quæ tunc acciderunt describendis, quorum pleriq; eam dicunt naturæ inordinationem præsagio accidisse impietatis, quam in Ludouicum patrem Lotharius tũc commisit. Quod nanq; omnes tradũt scriptores, quum ægre ferret Lotharius Carolum fratrem natu minimum, cui Caluo postea fuit cognomentum: sibi ut existimauit in paterna gratia præferri, Ludouicum dolo captum in uinculis tenuit. Sed tanta res quo in loco quóue modo, & quibus ex causis sit gesta, adeò diuerse tradi legimus, ut postquam maiore ueritatis necessitate nõ urgemur, eam libeat præterire. Quod uero certum est, priusquam in Hispania à Ludouico Lothario´que prouisum esset, Pipinus Aquitaniæ rex apud Pictauos diem obijt. Per quæ tempora quum restituti libertati imperio´que Ludouicus & Lotharius filius in Gallijs desiderent, Saraceni Mauri classe ingenti in Italiam traiecerunt. Factáq; in Centumcellensi portu, quam postea ciuitatem Veterem appellant, excensione, & proximum Centumcellense oppidum per uim captum demoliti Romam duxerunt. Nec uero urbe sicut Vincentius Beluacensis, Eginardusq; & plerique illos secuti tradunt, potiti fuerunt, sed immunitis tunc Vaticani suburbijs igni ferro´que dirutis, celeberrimã & toto orbe primariam principis apostolorum ecclesiam fœdarunt spoliaruntq;. Non tamen muros & marmoreas, quæ extant columnas ferro corrumpere intentarunt. Sed igni iniecto tecta, & quicquid materiei inerat est absumptum. Multos eo in loco morati dies, urbem obsessam oppugnare constituerant, quum Guidonem Longobardiæ marchionem à Gregorio pontifice auxilio accitum appropinquare cum copijs certiores sunt facti. Quamobrem Roma obsidione soluta uias inter Appiam Latinámq; iter ingressi suburbia exciderunt, quæ ad eas Ostiensemq; uias tunc erant ædificijs frequentata: qua in facta uastitate insignis beati Pauli basilica secundo ab urbe miliario distans, tecto & omnibus in quæ ignis tumultuarie iniectus potuit agere, mansit spoliata. Flexerunt uero postea in unicam Latinam uiam Saraceni, & ad saltum delati Casinensem, immunitum tunc, cui nunc sancto Germano est nomen, oppidum demoliti ad celebre sancti Benedicti monasterium conscenderunt, quod igni crematum ferro quoque maiori ex parte mansit excisum. Inde secundum propinqui Liris fluuij ripas ad mare descendentes, classe, quam à Centumcellensi portu accersiuerant, ibi reperta, in Mauritaniam sunt reuersi. Mox tamen deposita nauibus præda, quam ingentem abduxerant, Siciliam, Tarentumq; eodem tempore inuaserunt. In quos Michael imperator Constantinopolitanus Theodosium patritium classis præfectum ducere imperauit. Sed tulit illius tempestatis infortunium, ut dum tantis apparatibus in Christianos sæuiunt Saraceni, Michael ipse imperator Græcus primo, & breui post Gregorius pontifex, & Ludouicus imperator Romam eodem fermè mense diem obierint. Suffectus in pontificem Osporci ciuis Romanus, id nomen ob deformitatem à clero populo´que Romano in Sergium mutare coactus est. Perseuerauítque postea consuetudo, ut Romani pontifices quamprimum sunt creati, inditum sibi quodcunque uolunt alterius prædecessoris sui, proprio abolito, nomen accipiant. Lotharium qui mortuo genitore solus Romanum obtinuit imperium, ex Gallis in Italiam aduersus Mauros cum Guidone Longobardo uenisse tradit Eginardus, qui postea sibijpsi contradicens cum cæteris concordat scriptoribus, Ludouico uix dum ad sepulturam apud Trecenses elato, tres ipsos defuncti imperatoris fratres, Lotharium, Ludouicum, & Carolum ob regni Italiæ successionem uehementissimis inter se odijs exarsisse, & ilico armis correptis, maioribus contendisse motibus omnium quos post Cathalaunicum Athilæ prælium Galliæ senserunt. Nanque in Antissiodorensibus apud

apud Fontanicum coactis copijs, quas unuſquiſque eorum ſummis conatibus ducere potuit, prælium eſt commiſſum, in quo omnes concordant ſcriptores, ſtragem Francorum gentis, quanta nuſquam aliàs fuiſſe factam. Quodq; conſequens fuiſſe non abſurde traditur, licet Ludouicus Carolúſque ſuperiores euaſerint, eorum tamen ſicut & Lotharij uires adeo imminutas, ut finium ab extremis tuendorum facultas ſingulis ſit adempta. Fugiens ex ea pugna Lotharius cum fracto laceróque exercitu ſuo Aquiſgranum ſe recepit, cumq́; inſecuti fratres, illo item oppido diſturbarunt, qui uxorem & filios ſecum rapiens per Lugdunum Viennam delatus copias reparauit. Tam multis uero Italiæ Galliarum & Germaniæ prouinciarum ac urbium, & optimatum legationibus pulſati ſunt ipſi fratres, ut in inducias cōſenſerint, per quarum occaſionem de pace & paternæ hæreditatis diuiſione agi eſt cœptum. Georgium Rauennatem archiepiſcopum ad eam ſuadendam pacem cum trecentorum equitum comitatu, & maximis auri argentíque & ſericorum muneribus ſponte ſua ſcribit Agnellus acceſſiſſe fratres, ipſos priuſquam pax conſtitui potuerit, prælio iterum concurriſſe: in quo archiepiſcopus forte in Lotharij caſtris agens equitatu & muneribus amiſſis uix ſolus fuga prolabi potuerit. Pacis poſtea conſtitutæ formulam, Eginarius, Vincentiúſque & cæteri penè omnes ſcriptores in hunc maxime modum fuiſſe ſcribunt, ut Carolus Caluus occidentalis paterni regni partes à Britannico oceano uſque ad Moſam fluuium, in qua parte regni Francorum maneret, nomen poſſideret: Ludouico cederet omnis Germaniæ terra uſque Rheni fluenta, & trans Rhenum quæcunque genitor poſſederit: Lotharius cum imperij titulo Romam haberet, & Italiam ac prouinciam Galliarum Romanam, cum ea Galliarum item particula, Scaldum inter & Rhenum fluuios, quæ acceptum tunc ab eius imperatoris ſubiectione, nunc etiam ſeruat Lothoringiæ nomen. Interea Saracenis Siciliam Tarentumq; duce Sabba regis Maurorum præfecto obſidione prementibus, Theodoſius imperatoris Conſtantinopolitani claſſis præfectus copijs quas ex Græcia adduxerat, diffiſus, ad Venetos ſe contulit, & Petro Andronico ac Ioanni eius filio Venetiarum ducibus ſpatharij dignitate, quæ tunc erat omnium illius imperij maxima, ornatis ab ea republica impetrauit ſexaginta nauium claſſem à Venetis armari. Auctúſque tanta claſſe Theodoſius, non prius inchoata in Venetiarum portu uelificatione deſtitit quàm ſinum attigit Tarentinum. Sabbas uero Saracenus quamprimum eam omnium Chriſtianorum claſſem Adriatico emenſo in ſinum Tarentinum flectere intellexit, ſiue quia timuerit, ſiue quia timoris ſimulationem rebus ſuis conducere ſit arbitratus, obſidionem ſoluit, & ad Crotoniatum littora repente nauigans, Chriſtianis quid facturus eſſet dubium fecit. Sed ea in magnarum claſſium propinquitate, quum leuia per occaſiones committerentur certamina, ad prælium uel inuiti utriuſque claſſis duces pertracti ſunt uiſi. Fractis in eo prælio, & fugatis Chriſtianorum copijs in Venetos pugnæ intentiores magna eius cladis calamitas ceſſit, nam eorū naues uel merſæ uel captæ ſunt, militum uero paucis in barbarorum poteſtatem factis, reliqui ad internecionem ſunt cæſi. Theodoſius autem præfectus nauium, quas ex Conſtantinopoli duxerat, parte amiſſa, ſaluti ſuæ fuga conſuluit. Ea elati uictoria Saraceni in Dalmatiā ducentes Auſerenſe oppidum ui captum ſpoliarunt. Forte tunc Venetorum naues mercimonijs onuſtæ à Syria reduces uiſa Saracenorum claſſe in ſinum ſeceſſerant Tergeſtinum, quas caſu inuentas, & fugā molientes barbari interceperunt, odioq; uſi quo Venetum perſequebantur nomen, mortales in illis repertos ad unum trucidarunt: exinde ad Italiæ oram flectentes, Anconem ui captam ſpoliatamq; incenderunt: nec fuit duobus in illis oppidis acceptæ cladis maior conſolatio, quàm quòd populi fuga mediterranea dilapſi, magna ex parte Maurorum manus impias euaſere. Senſerunt & tunc Galliæ, ſicut & Italia quantum mali imperatoris Lotharij & fratrum diſcordia attulit rebus ſuis. Nanque Normanni quibus Emergis appellatio fuit, duce Romano eorū rege per Ligeris fluuij oſtia ingreſſi, Aquitaniam omnem deuaſtarūt, & nullis qui reſiſterent exiſtentibus obuijs, Heria ab illis inſula, aliquotq; monaſteria ſunt cremata. Exinde Normāni per Galliā longe lateq; uagati, Burdegalā, Sanctonam, Engoliſinā, Leniouicas, Pariſios, Turonium, Beluarū, Nouiomagum, Aurelianos, Pictauos, & multa oppida, plurima caſtella populati ſunt. Carolus nāq; Caluus bellum quod cū Britonibus quinq; continuos geſſit annos deſerere non audebat,

ueritus ne cum in Normannos ducere cœpisset, si Britones à tergo premerent resistere ne-
quiret. Lotharius uero in Italia desidebat, nec tamẽ ausi sunt Normãni in captis de Frãcia
urbibus diu moram trahere: sed in Aquitaniam reuersi, eam pro sede regni propriã tenere
constituerant. Carolus interea Homeuoio Britonum duce primo, & postea Crispoio eius
filio superatis, occisisque, Britannia potitus se in regem Lemouicæ urbis ungi curauit, &
Franciam cum exercitu est ingressus. Eoq; anno qui fuit à Fonteuentino prælio quintusde
cimus, Lotharium imperatorem abdicasse se imperio & monasticum induisse habitum
apud omnes scriptores uideo: Per quod etiam tempus alter eius frater Ludouicus in suo
Germaniæ regno obijt. Implicitum tunc recipiendarum Franciæ urbium bello Carolum
Caluum assumpsisse Romanum imperium, & regno Germaniæ sua imposuisse præsidia,
magis confuse, magis nude traditur ab omnibus, in quos quidem inciderimus scriptori-
bus, quàm tantas res meritas fuisse iudicamus. Quod autem apud omnes scriptores con-
stat, Carolus Caluus imperatoris nomine assumpto, Romam se contulit, & à Ioanne octa
uo pontifice Romano coronatus, ilico in Franciam redijt, compositisque illic rebus Ro-
mam est reuersus. Interea Carlomannus & Carolus qui ex defuncto Ludouico fratre Ger
maniæ rege nepotes illius erant, exercitu ex omnibus Germaniæ prouincijs coacto, in
Italiam aduersus patruum ducere constituerant, mouerántque signa quum Caluus co-
pijs Italiæ raptim subsequi iussis, Mantuam accessit, Veronam eo consilio ducturus, ut in
saltibus Tridentinis nepotes ingressu Italiæ prohiberet. Sed quum apud Mantuam lan-
guore animi ægrotare cœpisset, uenenata potione, quã Sedechias Hebræus quo utebatur
medico dedit, mortuus est. Ea Caroli Calui morte audita, Ioannes põtifex Ludouico eius
filio, cui Balbo cognomen fuit, Franciæ regi, ut imperator declararetur studuit: contra ue-
ro nonnulli ex nobilitate Romana Carolum tertium Germaniæ regem, qui ut ostẽdimus
cum Carlomanno fratre exercitum in Italiam ducendum habebat paratum, imperatorem
fieri adiuuarunt, & captum pontificem in custodia habuerunt. Ille uero fuga prolapsus ad
Ludouicum Balbum regem in Franciam se cõtulit, & per annum ibi moratus, cum regem
amicissimum ex more inũxisset, Romam à Carolo tertio imperatore uocatus redijt, eumq;
etiam unctum imperij diademate ornauit. Is imperator paulopost in Normannos duxit,
Franciam & Lothoringiam rapinis incendióque uastantes. Eos autem breui adeo pressit,
conclusitq;, ut Rothifredus eorum rex, pace petita, se passus sit fieri Christianum, quem im
perator de baptismatis fonte leuauit. Interim Ioanne octauo, & paulopost Martino secun
do ac Adriano tertio pontificibus Romanis uita functis, Stephanus quintus ad annum
salutis octingentesimum nonagesimumquintum pontifex creatur: cuius pontificatus tem
pore Carolus à regni Franciæ primoribus pro inutili imperio deiectus, suffectusq; est illi
à Francis in Romanorũ imperatorem Arnulphus quidam obscurissimo natus loco. Fran
ciæ autẽ regno primum Carolus puer, cognomine Simplex præficitur. Deinde eo deiecto
Roberti quondam Saxoniæ ducis filius Otho in Francorum regem assumptus est. Desijt
autem in Arnulpho gens Frãcorum imperij Romani culmine decorari ad annum circiter
centesimum, postquam felicibus, & cum multis Europæ prouincijs, tum Italiæ faustissimis
auspicijs Carolus cœperat imperare. Si quis uero eius temporis gestas res, & uniuersum
Italiæ regimen, cum ad sexaginta qui sequũtur annos comparabit, profecto intelliget nulla
unq; tempora sibi inuicem magis fuisse contraria, ut quemadmodum afflictam laceratam
& omnibus bonis sub exarchorum à Constãtinopoli missorũ tyrannide exhaustã Italiam,
Caroli & quasi omniũ eius successorum magnificentia, bonitas, liberalitasq; crexit, instau-
rauitq;: ita per eos ad sexaginta annos ab Adriani tertij fine ad Ioãnis duodecimi initium
pontificatus, dissidẽtes inter se Latini nominis principes & incursantes barbari ac externi
eam propemodũ ad desolationem interitumq; perduxerint, effecitq; horũ quibus scriben
dis manum nunc apponimus, temporum malignitas, ut omnis ferè scriptorum diligentia
cessauerit. Nanq; Lateranensis ecclesiæ bibliothecarius uigintiunius summorũ pontificum
qui per eos fuerunt ad sexaginta annos gesta adeo nude scribit, ut uix parentum patriæq;
pontificũ illorũ nomina, & quot in põtificatu fuerint uel annis uel mensibus uel diebus po
nat. Sũtq; hi põtifices, Quintus, Formosus primus, Bonifacius quintus, Stephanus sextus,
Romanus primus, Theodorus secũdus, Ioãnes nonus, Benedictus quartus, Leo quintus,
Chri

Chriſtophorus primus, Sergius tertius, Anaſtaſius tertius, Lando primus, Ioannes decimus, Leo ſextus, Stephanus ſeptimus, Ioannes undecimus, Leo ſeptimus, Stephanus octauus, Martinus tertius, & Agapitus tertius. Lateranenſem ſecuti omnium primum diligentiſſimumq; cæteri ſcriptores, & ſi de geſtis rebus prouinciarũ, unde originem habent, aliqua & aliquando uana & ſuperflua dicunt: pauca tamen ad Romanum imperium, Romanosq; pontifices, pauciorá q; ad Italiam ſpectantia: qua ex ſcriptorum ariditate geſtas res ad noſtram intentionem facientes annorum ad ſexaginta, per quos dicti uixerunt pontifices, explicaturi altiuſcule repetemus. Per ea tempora in quibus Carolum Caluum diximus Romanum imperium aſſumpſiſſe, Normanni præda in Aquitania & cæteris Galliarum regionibus facta ſatiati, claſſem trecentarum ſexaginta nauium Conſtantinopolim duxere, ſuburbanisq; illius ſpoliatis atque incenſis in Britannicum mare ſunt reuerſi: & ferè per eadem tempora Saraceni Cretam inſulam aggreſſi, ea omnia ſunt potiti: quorũ pars maxima in Italiam nauigans omnes urbes in ſinum Adriaticum ab Ancone Hydruntum uergẽtes tenuerunt, uel deſertas fugientibus habitatoribus incenderunt. Aliis tamen tunc in locis res Chriſtianis proſpere ſuccedebant. Bulgari nanque non quidem tunc primum, ut multi habent ſcriptores, Chriſtiani ſunt effecti: ſed quum longo prius tempore ſchiſmatici fuiſſent, catholicæ fidei dogmata acceperũt, eorumq; rex, regno filiis relicto monachus eſt effectus: & Sueropilus Dalmatiæ rex, ſubditá q; illi Sclauorum gens, quam à Bohemis Germanis originem habuiſſe oſtendimus, tunc primum ad Chriſti fidem ſunt conuerſi. Facta autem eſt per id temporis regni Dalmatiæ diuiſio, cuius membrorum nomina ætate etiam noſtra in uſu habentur. Siquidem uetuſti nominis Dalmatia Græciæ regio prima ab oriente Macedoniam, ab occaſu Hiſtriam, à meridie pelagus Adriaticum, à ſeptentrione Pannoniam habuit. Noua autem in diuiſione à campis Dalmatiæ hinc Hiſtriam uſque Croaciam albam, inde à dictis campis Dyrrachium uſq; Croaciam rubeã, & uerſus montana à flumine Drino trans ipſum flumen Macedoniam uſque Raſſiam, & citra flumen Boſnam uocauere. Seruat tamen ætatis noſtræ conſuetudo, ut ea omnis Dalmatiæ quondam ora in ſuperum mare uergens Dalmatia, & quicquid eiuſdem mõtes mediterraneá q; fuere Croacia nominetur, Raſſiáque & Boſna pro regni Croaciæ regionibus habeantur. Adrianus itaque ſecundus per cuius tempora fiebant prædicta, ſynodum apud Conſtantinopolim haberi curauit: in qua quum depoſitus eſſet Phocas Conſtantinopolitanus patriarcha, nedum quod pontifex ipſe Romanus quæſiuerat, quidquam fidei Chriſtianæ rebus proficuum eſt factum: ſed inueteratum iam Græciæ cum catholicis diſſidium recruduit. Ingreſſi per id tempus erant Saraceni Tarentinum ſinum, & omnem eius oram ferro ignis q; uaſtabant. In quos delata Venetorum claſſis duce Vrſo Particiaco eos fudit. Interim Ioannes octauus põtifex Romanus Adriano defuncto ſucceſſerat, qui multi ut debuit faciens Græcorum cum Latinis unionem, quòd Saracenis exterminandis maxime opportuna uidebatur, ſynodum in Conſtãtinopoli quintam celebrari curauit, in qua trecenti & tres ſupra octoginta patres fuerunt. Quid autem declarandis fidei Chriſtianæ articulis ea profuerit ſynodus, canonum libri habent. Sed quod nobis conſtat, nulla Græcos inter & Latinos ſecuta eſt fœderũ compoſitio per quam Saracenis melius reſiſti potuerit. Eodem enim anno illi Creta inſula egreſſi Dalmatiæ oram inuaſerunt, & non ſolum expoſita maritiloca, ſed facta pleriſque in locis excenſione mediterranea uexarunt. Qui Gradum uſque delati, oppugnata diu urbe ideo non ſunt potiti, quòd Veneti uicinæ urbis periculo excitati laborantibus præſidium attulerunt, & fugatos inde Saracenos mari quoque ſupero expulerunt: in cuius fortiſſimi facinoris gratificationem Baſilii imperatoris Conſtantinopolitani apocriſarii Dalmatiam adminiſtrantes Vrſum Particiacum ducem Venetum protoſpatharium imperialem declarauerint: is dux accepti muneris gratias relaturus campanas XII. magni ponderis Baſilio imperatori dono miſit. Easq; campanas conſtat primas fuiſſe, quas Græcia alicubi habuerit. Nihil poſtea inuenimus ſcriptum memoratu dignum uſq; ad tempora Adriani tertii, qui primus inchoata à Nicolao primo, ſed nõ perfecta lege ſacrata ſanciuit, ne imperatoribus ultra liceret põtificum Romanorum electioni aliqualiter ſe ingerere. Interea dum omnibus ferè in maritimis Italiæ oris in Chriſtianũ nomen deſæuiunt Saraceni, noua ſuboritur haudquaq; minor labes. Etenim Hunni gens, ſicut longe ſupra oſtendimus, Scythica innumera penè manus egreſſa finibus, non prius

in itinere sedes cœpit, quàm ad consanguineos Vngaros Pannonias incolentes peruenit, præualuitq; ea immitior gens, & factos humaniores continuata cum nostris per multa secula conuersatione, ex Hunnis primo Bauaros, & postea sicut ostendimus, Vngaros dictos patrijs expulit sedibus, tradiq; uidemus eam gentem, quando tunc primum aduenit, calentibus adhuc patriæ moribus, crudis carnibus & aliquando humanis uesci solitã. Post paucos itaque annos quàm aduenerant Arnulpho apud Francos Stephani, ut docuimus quinti pontificatus tempore in imperatorem creato, Longobardi loca nunc Lombardia dicta incolentes, siue quia in prædictæ Vngarorum gentis præsidio aduersus Arnulphum imperatorem sperauerint: siue quia rebus Italiæ in maximum adductis dissidium, Romanos paruifecerint, illis aduersari ac aperte inimicari cœperunt. Romaníque & cæteri Itali nullum ab imperatore nouo dissidijs regni Franciæ implicito auxilium aduersus rebelles Longobardos affuturum intelligentes, Berengarium Foroiuliensem ducem, Roma oriundum crearunt imperatorem: nec tamen adeo in creatione illa fuerunt concordes, quin Luidonem, siue ut aliqui habent scriptores, Guidonem Spoletanum ducem, alij regem Italiæ declarauerint. Hunni interim siue quòd & ipsi aduentus sui principio dicti sunt Vngari, prima in Germanos expeditione delati, multis mortalibus uel cæsis uel captis loca sacra æque ac prophana & spoliarunt, & ferro igniq; destruxerunt. Nec minorem in Gallijs uel rerum prædam uel ædificiorum demolitionem ædiderunt. In Italia uero creati principes noui inter se dissidentes, aliquot commissis prælijs cõcurrerunt, primisq; in congressibus Guido Berengarium incommodis affecit. Et tamen Berengarius, quod scriptorum nullus negat, uir magnanimus ac rei militaris scientissimus breui superior euasit, ut Guidonem in Hetruriæ ciuitatibus quas tenebat in suóque ducatu Spoletano se oportuerit continere. Magna autem usus prudentia Berengarius, Arnulphi imperium apud Francos tenentis amicitiam fœderáq; quæsiuit, quibus fœderibus illud expresse actum est, ut se principes aduersus quoscunque hostes ope mutua iuuarent: primusq; Arnulphus contra Guidonem auxilia à Berengario rogatus Senebaldum filium cum copijs haud quaquam contemnendis in Italiam misit: sed siue Senebaldus & eius duces exercitus præmijs à Guidone corrupti fuerint, siue utrunque principem Italicum belli diuturnitate fatigari, eneruaríque quæsiuerint, nullum Senebaldus Berengario attulit adiumentum, qui re nedum infecta, sed nec intentata in Franciam est reuersus. Inuenio apud unicum scriptorem Guillermum, uenisse paulo post in Italiam Arnulphum, & capta Bergomo ciuitate, eius comite Ambrosio per suspendij dedecus occiso, ita terruisse omnes Italos, ut ad Formosum papam à quo uocatus erat, Romam usq; peruenerit. Affirmatq; Guillelmus Arnulphum fugati à se Guidonis regis uxorem in arce, de qua se illa tutabatur obsedisse. Quicquid uero de Arnulphi in Italiam aduentu ueritas habeat, certum est Guidone rege per Formosi pontificis tempora mortuo, Lambertum filium illi in regno successisse. Eo qui secutus est anno Bonifacius quintus pontifex Formoso suffectus, dies tantũmodo X V. uixit: cuius in põtificatu, sicut Sicardus aut sicut Guilelmus ait Ioãnis noni temporibus, memorabilis accidit casus Arnulphi apud Francos imperium tenentis, quem ferunt pediculos uermes, quos sola caro humana gignit, ita totũ inuasisse corpus ut nullo potuerit medicamine adiuuari, quin eo in fastidio & cruciatu uitam amiserit. Paulopost ad primam Stephani sexti pontificatus tempora Franci Ludouicum Arnulfi filium eius nominis tertium in regem Francorum Germanorumq; genitori in titulo imperij subrogarunt: pariterq; Lamberto in Italia regi defuncto, Lotharius filius à Spoletinis in ducem substituitur, & ab eisdem Etruscisq; rex Italiæ declaratur. At Vngari postquam per Germaniam primo, & postmodum per Gallias satis fuerant debacchati, per alia quàm iuerant Germaniæ loca reuersi sunt. Quibus magno cum potentatu se Ludouicus Germaniæ rex opposuit, sed prælio commisso maximam cladem Ludouicus accepit, adeo ut pacem obnixius petitam ingenti data pecuniarum ui, & tributo in quot annos promisso redimere sit coactus. Reuersi patriam maxima cum omnifariam rerum gaza Vngari tota hyeme quieuerunt: sub ipsum'que ueris initium in Græcos ducentes multas eorum ciuitates sibi tributa pendere coëgerunt, pariterque populati Bulgarorum agros, & ipsis Bulgaris prælio congredi ausis magna prostratis occidione, eos sibi fecerunt tributarios. Posteaq; barbaræ efferatæ gentis alluuio tot tantásq; nationes & prouincias satis superq; inundauerat, Italia suæ calamitatis

tatis parte non caruit. Nanque per Sergij tertij pontificis Romani tempora ijdem Vngari Italiam sunt ingressi. Veneruntque uia Foroiuliensi, malo nostro, ut docuimus, ab initio mundi barbaris patefacta. Opposuit uero se Berengarius imperator ad ipsum Italiæ limitem cum quindecim milibus armatorum, & manu conserta fractum fugatúmque penè totum amisit exercitum. Tum furentes Vngari cæde incendijs & rapinis cuncta uastantes, Taruisium peruenere, eáque expugnata urbe ultra progressi, omniáque uastantes, per quæ facerent iter Mediolanum inuadere constituerant: cum exciti opulentiæ urbis Venetiarum fama iam tunc ingenti, signa conuertentes in eam duxerunt, & lembis tumultuarie fabricatis, quorum asseres pellibus conglutinarentur, ciuitas noua capta ad primum impetum est incensa. Exinde Vngari per littorales insulas debacchati, Equilium caput aggeris Clugiamque populati sunt: fuit uero animus Riuumaltũ primarias eius urbis insulas inuadere, sed erat alia tunc eius urbis forma, alia munitio. Nanque Petrus cognomento Tribunus tunc dux quamprimum eam gentem in Pannoniam consedisse audiuerat, urbem Venetiarum, quod natura loci uidetur abhorrere, à Riuocastelli ad ædem sanctæ Mariæ in Iubanico appellatam, muro cinxerat, canalem uero quem magnum dicunt, ferrea clauserat catena, cuius capita unum in sancti Georgij, alterum in sanctæ Mariæ prædictæ ædibus firmabãtur: quum itaque Vngari à Clugia mouentes littus quod contra Methamaucum est cepissent, ut inde Methamauco Riuoaltóque per Albiolam potirentur, Veneti Petro tribuno duce per arma illis resistere perrexerunt, pugnatumque est uarijs in locis, per quæ barbari multitudine freti irrumpere conabantur: & quum eo in certamine uario aliquot diebus ab utrisque laboratum esset, tandemque ipso natalis Petri & Pauli apostolorum die, Vngari uictoria desperantes, re infecta retrocessere, & se in continentem agrum Patauinum ad equitatum impedimentáque receperunt. Annus tunc primus Vngarorum in Italiam aduentus elapsus erat, quando Berengarius ingenti data pecunia, datísque pro continuanda pace obsidibus, se & Italiam ab ea uexatione prudenti consilio uindicauit. Ast apud Græcos Constantino puero, qui fuit Leonis filius, oriẽtale imperium tenente, quidam nomine & origine Romanus, quem is Leo pater classis præfectum tenuerat, pueri tutelam primo, deinde imperium per arma dolumque occupauit. Quo rerum disturbio Calabri, Apuli, & alij eius oræ cum Italo legitimo imperatori Constãtio sicut cõsueuerant subesse nequirẽt, adulterino rebelles erant. Erat uero Romanus pessimus uir ingenio, qui nulla alia ratione imperatori charus à principio fuerat, quàm quia uenator fortissimus leoni in campis ferocienti congressus illum occiderat. Vsus itaque Romanus maxima in Italos Romanósque, apud quos sordido tamen loco natus erat, impietate, Saracenorum, Africanorum regem impulit, ut Calabris, Apulisque sibi rebellibus domandis copias traduceret. Sed ea gens Christianum, & in primis Italicum exosa nomen, Calabros, Apulos, Salentinos & Lucanos, non domuit modo, & Græco imperatori coẽgit, uerum etiam commissis cædibus, rapinis & incendijs penè ad internecionem deleuit, adeóque uincendo insolens est facta, ut de subigenda diruendáque Roma inter eos sæpenumero actum fuerit. Freti igitur multitudine Saraceni, omnẽ eam Italiæ oram à strictioribus Calabrorum & Hydruntinorum promõtorijs in ampliorem terrã maria inter superum ac inferum semper se extendẽtem usque ad ipsa propè urbis Romæ mœnia tunc ceperunt, quæ breui omissa Græci imperatoris mentione ab ea barbarie dominio est oppressa. Erat tunc Romanus pontifex Ioannes decimus Tauxignano Romandiolæ oppido oriundus, qui populorum Italiæ calamitati compatiens, formidans quod futurum appararebat, ne Roma à Saracenis inuaderetur, Alberici in Hetruriæ partibus Marchionis auxilia implorauit. Ipsum Albericum concordant omnes scriptores uirũ fuisse præstãtissimum, sed aliqui eum fuisse pontificis fratrem affirmant, aliqui supprimunt, nullus in contentione adducit. Ego autem finem quem exitio pontificis parem habuit consyderans, ut credam illius fratrem fuisse inclinat animus. Sub ipsum Alberici cum copijs in urbem aduentum, habitus est Romæ tunc etiam aliquid neruorum habentis eorum qui arma ferre possent delectus, eductúsque ex utrisque copijs exercitus, quem magnum paratissimúmque fuisse euentus docuit: nanque pontifex Ioannes decimus, ut aliqui uolunt simul cum Alberico: uel ut alij habẽt scriptores, Albericus Marchio cũ exercitu in Saracenos gentẽ penè innumeram delatus, eos Romanæ urbis finibus ilico expulit, & persecutus retrocedẽtes cum illis apud Lirim fluuium, quem nunc Garlianum appellant, conflixit, uicitque, & reuersus cum uictoria

ac exer

ac exercitu penè integro, ouans Romam est ingressus. Cõsternati animis ea clade accepta
Saraceni, montis Gargani arcem communientes, apud eam & sub ipso monte sedem cepe/
runt, ex qua Italiã multis postea temporibus uexauerunt. Romæ autem orta inter primates
dissensio, Albericus Marchio per inuidiam ingratitudinémque pellitur, qui apud Ortam
Hetruriæ oppidum se communiens, uicem inuidis ingratisq; Romanis rependere statuit,
sed talem quæ rem Italicam in miseriam calamitatemq; perduxit. Ad Vngaros enim nun/
cios mittens, qui operam & opem suam ad Romanæ urbis oppressionem polliceretur, illos
ut spretis fœderibus cum Berengario imperatore ictis uenirent impulit. Sed ea gens persi/
da Romani agri fines, quod in primis Albericus quæsiuerat, nequaq; attigit. Hetruriam
uero omnem, quam Albericus saluam esse pactus fuerat, cõmissis summa & aliàs inaudita
impietate cædibus, incẽdijs & rapinis propè destitutam desertamq; reddidit. Omnes enim
mortales fœminas æque ac mares qui cædibus superfuerant, aut fuga prolabi nequiuerant,
in Vngariam abduxit. Quid autem eo tempore Berengarij imperatoris, aut Lotharij regis
nomen, autoritas uel potentia effecerit ut ignorem facit scriptorum ariditas, quam suprà ca
lamitatum Italiæ initio deploraui. Sed apud omnes & in primis apud Ricardum constare
uideo Vngaros postquam uocati ab Alberico Italicam degustauerãt prædam, per singulos
penè qui aliquandiu secuti sunt annos ad abradendum si quid reliquum erat, in Italiã reuer
tisse, uideoq; per infelicissimum id seculum partem Italiæ mediam hinc à Tyberi amne in
Calabros, inde ab Aterno, cui fluuio nunc Piscariæ est appellatio, in Salẽtinos: & sinum Ta
rentinum à Saracenis qui apud Garganum consederant, direptam afflictamq; fuisse, quum
nulla ex parte feliciora per Vng ro um ncursiones tempora habuerit ea maior pars, quæ
hinc à Tyberi, inde ab Aterno Alpium finibus cõtinetur: quantum autem ex Guilelmi scri/
ptis cõijcere potui, Berengarius imperij sui uires, nomenq; ad eam Italiæ partem, quæ nunc
est Longobardia, ad Alpes usq; obtinebat. Nam per eadem Ioannis decimi tempora dum
hinc Vngari, inde Saraceni, ut diximus, alias Italiæ partes premerent, Ludouicus Bosonis
prouinciæ Romanæ, & Burgundiæ regis filius per Taurinos Italiam est ingressus: quem Be
rengarius secundus prælio superatum, captumq; ea conditione iureiurando firmata dimi/
sit, ut nunquam Italiam cum exercitu ingrederetur. Quòd autem Berengarij secũdi mentio
nem prius feci, quàm de primi morte quicq; dixerim, nullus mirabitur qui Vincentij Belua/
censis fratris, Martini Polonicasensis archiepiscopi, Sicardi Cremonensis episcopi, Ricardi
& Guillelmi monachorum, Gothfredi Viterbiensis, & fratris Ptolemæi de Luca chronico/
rum libros perlegerit. Ne enim omnes eorum hac in re errores quod longum esset recensea
mus, quum aliqui eorum dicant primum Berengarium quatuor, & secundũ duodecim an
nis imperium tenuisse, tempora Lotharij & tertij Berengarij ad tredecim annos protrahũt,
ut quinq; ipsos imperatores Latinos cum regibus & tyrãnis interiectis, per annos duos de
triginta tantummodo in Italia fuisse ultimus dictorum scriptorum Lucensis affirmet. Nos
uero & si dictorum imperatorum regum & tyrannorum tempora distinguere nescimus, id
certum habemus à Berengarij primi initio imperij ad Othonis primi & germani legitimi
imperatoris coronationem à Ioanne duodecimo põtifice Romano factam, annos ad quin/
quagintaquinq; intercessisse, & ipsum Othonem Berẽgariũ in Lombardia primo regnare
permissum, postea in exilio egisse docebimus: ut confidenter affirmemus sex siue imperato
res siue reges Italia oriundos, tres scilicet Berẽgarios, Guidonem, Lotharium, & Albertum:
inter quos Rodulphus Burgundus, & Vgo Arelatensis regnarunt, per eos quinquaginta/
quinq; annos Italiam motibus agitasse. Sed ad rem. Dum Saraceni, quos Ioannes decimus
pontifex & Albericus marchio superauerant, ex Gargano monte unam, & Hungari aliam
Italiæ partem sæpe infestant, Berengariusq; secundus nomen imperatoris in Italia retinens
Burgundis in Lõgobardia Pedemõtibusq; resistit, Ludouico regi Germaniæ, & apud Fran
cos Germanosq; imperatori mortuo successor Cõradus Austriæ dux fuerat declaratus. Ex/
inde Ludouicus Bosonis Burgundio contra iusiurandum Berengario secundo imperatori
Italiæ præstitum per Tridentinos in Italiam reuersus Veronã cepit, duxitq; in illum Beren/
garius. Et Veronensibus deditionem facientibus Burgundo cum copijs intercæcatus exce/
ptatusq; abire permissus est: secundum quam uictoriam Berengarius imperium quietemq;
in Italia reintegrare cupiens, pacem fœderaq; cum Hungaris firmauit: Hungariq; rabie, qua
in Italos desæuire tot per annos assueti fuerant, in externos uersa, Alemanniam denuo po/
pulari

pulari ac uaſtare cœperũt. Nec tamen interea quieſcere potuit Italia. Romanus nanque po
pulus Alberti Spoletani ſiue ducis ſiue regis appellati auxilio fretus, iuſtiſſimáque commo
tus ira Hortanum obſidens oppidum de capto Alberico Marchione ſupplicium ſumpſit.
Sed interea Saraceni ad Garganum ſedentes Apulis Calabriſꝗ noua excurſione uaſtatis
Beneuentum urbem obſident, ſpoliatam'ꝗ incendũt. Quibus ultra progredi, ut Romanos
inuaderent fines parantibus, Romani pontificis Ioannis decimi ſuaſionibus impulſu'que
adducti, Guidonem neſcio quem comitem cohortibus tumultuario delectu coactis præfi/
ciunt. Is'ꝗ in Barbaros ducens furentes repreſſit. Eò autem demiſſionis animorum per aſſi/
duas calamitates in Italia peruentum erat, ut aditis Barbaris populi quamprimum excidio
ſe & internecione domari intelligebant, deditionẽ fecerint. Itaꝗ Saraceni dum ſpolianda
Beneuento detinerentur, nuncijs qui permittentibus ſeſe eorum deditioni ſalutem pollice/
rentur præmiſſis, nonnullorum Romanorum ciuitatibus oppidis'ꝗ præſidia impoſuerãt.
Quò cum duxiſſet Guido, fuere ciuitates, in quas admiſſus miles Romanus cum retento
Saraceno habitauit, & aliquandiu hic de retinẽda, ille de capienda poſſeſſione certauit. Su/
periores tamen euaſerunt Romani, quod Saraceni ex gentis more quamprimum ſibi pro
uictoria decertandum intellexerunt, Romanæ terræ finibus exceſſerunt. Reductis cohorti
bus Guido urbis quieti inuidens, Ioannem decimum pontificem bene de Romanis, & opti
me de ſe meritum interfecit. Suffectus'ꝗ in pontificem Leo ſextus per ſex menſes uixit, cui
Stephanus, ut aliqui ſextus, ut alij uolunt ſeptimus, eſt ſuffectus. Interea Vngaris poſt factã
cum Berẽgario imperatore pacẽ, Alemanniã, Aleſatiã, Saxoniam'ꝗ populantibus, Henri/
cus Germaniæ congreſſus, eos apud urbẽ Moresbuch maxima afflixit cæde. Per id'ꝗ tẽpo
ris Berengario ſecũdo imperatore poſt pacatos, ut diximus, Vngaros, imperiũ Italiæ ut in/
ſtauraretur adnitẽte, tyranni quibus formidoloſa erat eius potentia, pernicioſis Italiæ ma/
chinationibus reſiſtere perrexerunt, Rodulfo Tranſiurenſe Burgundionũ rege ſuaſionibus
pollicitationibus'ꝗ in Italiam acceſſito, qui perditorum hominũ Italiæ magnatũ potius ꝗ
exercitus ſui uiribus fretus, Berengario pulſo in illius quondam imperij parte Italiæ tribus
annis regnauit. Nec tamen diu tardauit ultio, quæ bonos earũ regionum æque ac perfidos
afflixit. Etenim Vngari, ad quos Berengarius confugit, Salardo duce in Italiam uenientes,
& omnia per quæ incedebant uaſtantes, Papiam obſederunt, & ui captam ferro & igni ut
abſumerent ſunt adniſi. Quæ effecit accepta clades, ut Itali à quibus Rodulfus Burgundio
introductus fuerat, parum præſidij in illo eſſe cernentes, Vgonem Arelatenſem comitem
in Italiam uocauerint: cui cedens abſꝗ contentione Rodulphus, in Burgundiam ſe rece/
pit. Duxit uero, ut debuit, Hugo Italiæ regno potitus Rodulphi regis exẽplo admonitus,
ſuſpectam eorum à quibus uocatus fuerat fidẽ, & dato Samſoni cuidã ex ducibus ſuis ex/
ercitus negocio, illos quid fieret, principio ignorãtes, in exilium egit. Nec tamen Hugonem
regem ſua ſatis tutata eſt prudentia, quod Arnoldus Bauarorum dux à factioſis exulibus,
alijs'ꝗ domi potentibus Italis ſuaſus aduerſus eum in Italiam cum paratiſſimo exercitu ue/
nit, quem Veronenſes primi regem Italiæ appellatum intra mœnia acceperũt. Lõge autem
aliter quàm fecerat Rodulphus regnum ſuum Vgo ut retineret adniſus eſt. Qui exercitu
ad Veronæ mœnia appulſo pugnandi copiam Arnoldo fecit, & etiam prælium nequaquã
tetractante paribus animis eſt decertatum. Vicit'ꝗ Vgo, & Veronenſibus reiectam in Ra/
cherium epiſcopum ſuum rebellionis culpam deprecantibus pepercit. Racherius uero epi/
ſcopus Papiam in exilium eſt actus, Berengario ſecundo quem Italia pulſum ad Vngaros
confugiſſe diximus, apud illos, uel ut aliqui habent ſcriptores, apud Sueuos uita functo.
Berengarius tertius primi Berengarij ex filia nepos in Italiam uenit. Quem uero & quãtum
adduxerit exercitũ, aut cuius gentis ope adoleſcens exul ſit reductus, quod in primis opor
tuit, nullus ſcribit. Sed apud multos conſtare uideo ipſum Stephani ſeptimi pontificis tem
poribus Italiam aduerſus Vgonem Arelatenſem ingreſſum eſſe. Eo'ꝗ anno qui fuit Chri/
ſtianæ ſalutis nongenteſimus triceſimus primus: uel iuxta quorundam opinionem Io/
anne undecimo pontifice nongenteſimus triceſimuſquintus, Saraceni Africam incolentes,
ingenti ducta claſſe, oram omnem Hetruriæ maritimam populati ſunt, & Genuam circum/
acti, urbem'ꝗ graui obſidione preſſam ceperunt, in qua maxima uſi ſunt ſæuitia: urbe enim
ſpoliata, & ijs, qui arma ad defenſionem induerant, primo impetu cæſis, omnes pariter pu/
beres latebris eductos trucidarunt. Moturíꝗ & in Africam redituri, mulieres omnis ætatis,

Q & impu/

& impuberes masculos cũ facta præda nauibus impositos abduxerunt. Miratus uero sum
hanc Genuensium calamitatem apud diuersos scriptores legens, neminem eorum incidis-
se, qui dicat urbem à Saracenis igni ferroq; uastatam. Ideo Veneto scriptori Danubio im-
puberes Genuensium ex Africa in patriam breui reductos fuisse affirmanti magis credo,
quod gentis æmulatio in ea felicitatis parte fidem scriptori uidetur astruere. Stephano se-
ptimo per id etiam temporis, & paulopost Ioanne undecimo defunctis, pontifex creatus
est Leo septimus. Ad cuius anni terni tempora, Gulielmus scribit Henricum Germaniæ re-
gem atque imperatorem obijsse: cui sit in regno imperijq; titulo suffectus Otho filius Ma-
tilde susceptus Theodorici Saxoniæ regis filia. Is Otho fuit naturæ & ingenij dotibus uir
excellens, cuius in re militari ferox ardensq; animus, comitate & summa erga omnes huma
nitate supra gentis suæ mores conditus erat: hinc etsi multa domandis Germanorum hosti
bus bella feliciter consũmauit: maiora tamen regno suo iecit fundamenta, rebellibus contu-
macibusq; proceribus per tolerantiam, humanitatem & comitatem in amicitiam fœderaq;
reductis. primos tamen regis annos, uel ea ratione habuit fidelissimos, quod Saxones se
absente, Hungaros eorum agros populantes prælio fuderunt, & tanta confecerunt occidio
ne, ut aliquot annis postea quieti intra Pannoniam se continuerint. Interim Berengarius
Italiam ingressus, siue quia debilem adduxerat exercitum, siue quia populos Italiæ suis fa-
uoribus parum inclinatos offenderit, quàmprimum Hugonem regem arma aduersum se
parare intellexit: retrocedens, Alpes transcendit, & se contulit in Sueuiam. Affligebat tunc
Italiam fames, qua ad tres annos cõtinuante, Hugo rex nullis agitatus rebellium motibus,
nullum & ipse conciuit motum. Sed Agapito secundo post Martinum tertium ad pontifi-
catum maximum assumpto, Berengarius tertius magnis externorum adductis copijs in
Italiam est reuersus: ad primam cuius aduentantis famam, rebelles in Hugonem animi mul
tis in Italiæ regionibus sunt ostensi. Id cum peruidisset Hugo, quod uiribus nequisset, con-
silio prouidere perrexit. Missis namque ad hostem iam aduentantem oratoribus, cum eo
his constituit fœderibus: ut se Italia discedente, Lotharius filius, & Berengarius Italiæ re-
ges, æquo iure omnia administrarent. Viguitq; aliquot annis solo nomine consortiũ, quod
Berengarius acri uir ingenio, Lotharium spreuit: qui apud Papiam cum uxore Alunda no
bili ac ferocissima muliere, cuius dotis iure eam ciuitatem & multa oppida obtinebat, se
continens iniuriam dissimulauit. Italis etiam Berengarius superbe ac auare imperans, eos
potius in tremore continuit, quàm sibi beniuolentia sciuerit & humanitatis artibus deuin-
cire. Hugo interim post parum quàm Arelatũ redierat, diem obijt: per idq; temporis Hen-
ricus Bauariæ dux, magno Italiæ commodo Aquileia capta, in proximas urbes ducere con
stituerat. Quum forte tunc Hungari, Italiam inuadere dispositi, Iustinopolim aduenerunt.
Quibus ut progrederentur molientibus, sese opposuit Henricus: & commisso bis prælio,
Hungari, accepta primo & iterum clade repulsi, in Hungariam redierunt. Ea uictoria faci-
ente animos, Henricus omnem eam Italiæ partem ditissimam, quæ Aquileiam Papiamq;
intercedit, excursione potius quàm peragrando populatus est. Berengarius uero legatis
per Lombardiam missis, qui auxiliares copias apud Brixiam cogerent, educto repente sta-
tionibus exercitu, Papiam properare cœpit. Quod quum habuisset exploratum Henricus,
sibi timens, exercitum apud Papiam nauibus impositum deduxit in Padum. Inde conti-
nuata secundo amne nauigatione, nullam prius exscensionem fecit, quàm ad agri Paduani
fines peruentum est. Qui continuato ex eo loco itinere, intra Austriam se recepit. Vixdum
Berengarius tumultum sedauerat, quum Taxis rex, Hungaros suos Italia, ut diximus, pau-
loante pulsos de Bauaro, quem in Italia regnare opinaretur, ulturus paratissimo Italiam ir-
rupit, tantusq; Italorum animos tunc pauor inuasit, ut ultimum impendere exterminium
contremiscerent. Berengarius uero siue propitiore usus fortuna, siue consilij prudentia, Al-
bertum mittens filium, Taxim multa oratum peruicit, ut acceptis nummorum modijs ar-
gentorum, sicut tradi uideo, decem, recedens Italiæ pepercerit. Secundus tunc elapsus erat
regni Berengarij tertij annus, quo in tempore Lotharius solo nomine rex fato est functus:
& Berengarius Alundam, ne alicui nuberet, patrimonij sui dominium, & Italiæ regnum,
per dotis occasionem inuasuro, publice apud Papiam carcere mancipauit. Tuncq; maiora
audens omnem Lombardiam Alberto filio permisit gubernandam, & se imperatorem
Augustumq; appellans, illum regem Italiæ uoluit appellari. Multa interim maximaq; &
quidem

quidem præclarissima in regnis Franciæ & Germaniæ Otho rex gesserat, quæ nostræ intentioni parum accommoda omittimus. Sed quum eius uirtutis fama etiam in Italia celebris haberetur, Agapitus pontifex multique proceres Berengarij Albertiq́ filij tyrannidem exosi, illius opem rebus afflictis Italiæ poposcerunt. Qui cum quinquaginta, & eo, ut aliqui uolũt, amplius armatorum milibus mouit, trita & aperta Barbaris per Forijulij regionem uia Italiam ingressus, Berengarium imperio, & Albertum regno Italiæ deturbauit. Quid autem molitus fuerit, quid resistendo fecerit Berengarius, nusquam inueni. Idq́ solũ addi uideo, Othonem postquam Italia à Berengario & Alberto possessa est potitus, Alundam Lotharij quondam uxorem, carcere in quo apud Papiam tenebatur eductam in uxorem accepisse, & Alberto Berengario'que superatis, deiectisq́ pepercisse, quibus Lombardiam omnem, Verona & Aquileia exceptis, permiserit gubernandam. Reuersus in Germaniam Otho ex Alunda uxore anno uix dum elapso filiũ suscepit. Cui Othoni postea secundo fuit appellatio. Ea tempestate proceres quidam regni Franciæ, quorum primarius ductorq́ fuit Vgo magnus Parisiensis comes, Othonis sororem in matrimonio habẽs, Lodouico eorum regi rebellarunt, eumq́ Normannis hostibus prodiderunt, à quibus illico in carcerẽ est coniectus. Quod quum Otho intellexisset consanguineo regi etiã aduersus sororij conatus succurrendum esse constituit, & exercitu quem supra uiginti legiones habuisse ferunt ex Italis Germanisq́ coacto, Franciam ducens facile obtinuit, ut Ludouico libertati regniq́ administrationi restituto, Normanni sese intra fines suos continerent. At in Italia Albertus Berengarij filius apud Rauennam constitutus Venetos mercatores multis affecit incommodis, Comaclensium enim nauigio, quod illi haudquaquam tenue tunc habebant, fretus, mare illud latrocinijs tenebat infestum. Id quum Veneti diutius pati nec possent nec uellent, nauigio tumultuarie contracto, in Comaclum ducto, oppidum primo impetu captum cum oppidanorum nauibus incenderunt: captos autem oppidanos & iuramento, ne ultra in prædam cuipiam aduersum se obedirent astrictos, dimiserunt illæsos. Forte paulo post Petrus cognomento Candianus dux Petro filio, ut sui ducatus consors omnia secum administraret concessit. Isque Petrus genitori ingratus quum in eum conspirasset, in exilium est actus. Qui acri adolescens ingenio ad Berengarium, Albertum'que se contulit, & quum forte duodecim onerariæ naues ui tempestatis in primariũ Padi ostium actæ essent, eas Petrus Alberti consilio præsidioq́ fretus intercepit. Et patre paulo post uita functo, in patriam reductus à Venetis dux est factus. Agapito pontifice per id temporis uita functo. Albericus quidam Romanus ciuis potentissimus per factionem cum magnatibus initam, perq́ uim clero & populo illatam, filiũ suum Octauianum creari pontificem obtinuit, qui Ioannes duodecimus appellatus est. Is uitam ne dum pontifici, sed cuicunque priuato turpem in pontificatu duxit: quippe qui præter uenationis, cui se totum dedidit leuitatem, mulieres palàm habuit cõcubinas. Eius gesta dum attente perquireremus, forte inuenimus, quod à nobis supra desideratum fuisse non ambigimus, qualis Romanę urbis status & administratio fuerit. Dum hinc Berengarius Albertusq́ filius Lombardiam, & ut cõijcimus, Romandiolam Othonis concessione gubernant, inde partim Constantinopolitanus imperator, partim Saraceni Apuliam, Calabriam, Lucanos, & Salentinos in prædam habent. Romæ enim duo consules ex nobilitate quotannis tunc fiebant, qui ad ueteris cõsulatus exemplar summæ rerum præessent. Et præfectus item ex nobilitate creatus populo ius dicebat. Ex plebe autem creati singulis annis duodecim, quibus decarchonibus erat appellatio: senatus uicẽ in consilijs & deliberationibus obtinebant. Parebãt uero Romanis, à quibus magistratus annuos accipiebant omẽs urbes, & oppida uicina Hetruriæ intra Vrbeuetanum, Tudertinumq́ agros in urbem uergentis, & quicquid à Neapoli, & à Marsis Reatinis'que ad urbem pertinet. Picenum autem Spoletanum ducatum, & cæteras Italiæ regiones quis tunc gubernauerit inuenire nequiuimus. Sed quod ex suprascriptis, & ijs quæ sequuntur, quis facile poterit intelligere, in tanta principatuum non multitudine magis quàm diuersitate pessimus erat Italiæ status. Otho rex interea post liberatum, ut diximus, Ludouicum Franciæ regem, Boizlaum quoque Bohemorum regem inimicos in se animos præferentẽ domuerat. Eodemq́ tempore Vgo Magnus Comes Parisiensis, qui sororem Othonis, ut diximus, Hacuindam in matrimonio habebat, Ludouico regi Franciæ iterato inimicari cœperat. Quod quum intellexisset Otho, ne continendo in fide sororio satis per nuncios li-

terasq; proficeret, secunda expeditione in Franciam delatus ipse compescuit, & regi parêre ac subesse coegit. Qua felicitate dum omnibus in locis rex præstantissimus idémq; uir optimus Otho utitur, gloriosi & simul saluberrimi facinoris occasionem est nactus. Namque Hungari, siue quia uicinos contiguósque Bohemos ab Othone domitos ac subactos indigne ferrent, siue quia illum Franciæ expeditionibus occupatum minus resistere posse crediderint, impetum in Germaniam fecerunt. Duxit uero in illos magna spe, nec minori confidentia plenus Otho, & paribus animorum ardoribus, paribúsque hinc inde odijs prælio, quod aliquot diebus per solas noctes intermissũ fuisse ferunt, decertatum est. Quanquam uero Othoni & Germanis uictoria cesserit cruentissima, Hungari tamen nõ fusi superatiq; potius q̃ penè ad internecionem cæsi fuerunt. Adeóque tunc eneruata est potentia Hungarorum, ut multis postea temporibus Pannonia se continuerint. Tres in eo prælio reguli in potestatẽ Othonis uiui sunt perducti, quos Germani Othone etiam, ut perhibent, adnitente, laqueo in Hungarorum dedecus suspensos necauerunt. Ea tot tantarumq; diu & multis continuatarum in locis uictoriarum Othonis fama, Romanis Italisq; suasit, ut quũ Berengarij Albertiq; filij, tum etiam cæterorum Italiæ tyrannorum malis finem imponi quærerent. Primi uero gloriosum aggredi facinus ausi fuerunt cardinales duo, quorum Ioannes uterque nomine, diaconus uterque dignitate & ordine erat. Hi occultis missis literis & nuncijs Othonem orauerunt, ut Romanam ecclesiam Ioannis duodecimi peste & uituperio liberaturus, Romam quoq; urbem & Italiam pergeret liberare. Similésque literas ad Othonem multi Italiæ populi, & potentes domi nobiles dederunt. Moturus Germania Otho, filium ex Alunda uxore susceptum Othonem nomine, annũ ætatis septimum agentẽ, in Germaniæ regem apud Aquisgranum coronauit: fuisse autem legimus ex Italiæ tyrãnis nonnullos, qui arduis grumosisq; montibus se continentes, & loci fiducia freti, Saracenorũ aduersus Othonẽ præsidia implorauerint. Sed facit deplorata sæpe scriptorum ignauia, ut qui illi fuerint tyranni, aut quid tandem egerint ignoremus, Ioannem uero duodecimum scimus quamprimum Othonẽ Germania, ut in Italiam ueniret moturum intellexit, rescijtq; qui fuerant impulsores, iracundia, cuius erat impotẽs excanduisse, & cardinales diaconos naso unum, manu alterum mutilasse. Qua autem uia, quóue anni tempore Otho uenerit, nullus scribit. Quod constat, sub primum Othonis in Italia aduentum Berengarius Albertusq; filius in potestate Othonis facti, hic Constantinopolim, ille Austriam relegati, uitam in squalore finierunt. Sícque finis fuit uel imperatoribus uel regibus uel tyrannis, Romæ & Italia oriundis, Annos ad quinquagesimum quintum, postquam Franci Italiæ imperio regnóque deiecti sunt.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS AB INCLINATIONE ROmanorum Imperij Decadis secundæ, Liber tertius.

THONI Romæ appropinquanti, Romanos obuiam effusos fuisse, illúmq; triumphi apparatibus in urbem deduxisse multi concordant scriptores: Sicardus uero & Crescentius Ioannem duodecimum dicunt Othonem in Cæsarem Romanúmq; imperatorem Augustum coronasse, quum alij eam coronationẽ Leoni octauo attribuãt, quam opinionem Gratianum in decretis secutum fuisse uidemus. Lateranensis autem ecclesiæ bibliothecarius & si Othonem imperatorem appellat, quis & titulo & diademate ornauerit, subticet: quod quidem nulla ratione alia considerauimus, aut scribendũ duximus, quàm quia primam Romani imperij à Constantinopolitanis ad Francos principes translationem nõ modo Adriani pontificis, & populi cleriq; Romani autoritate consensúque, uerumetiam totius Italiæ populorum & principum uirorum suffragijs, sicut supra ostendimus, celebratam fuisse constat. Quod autem refert bibliothecarius, Otho imperator quum à Ioanne duodecimo honorabiliter exceptus esset, cum illo multis institit, ut à flagitijs temperans uitam pontifice dignã duceret. Et quum preces suasionésque parum prodesse intelligeret, archiepiscopos, episcopósque Italiæ, coram quibus eadem pontifici diceret, conuocari curauit. Sed pertinax in turpitudine

turpitudine Ioannes Roma fugiens in montibus delituit. Tum magnus ad imperatorem
concurſus factus efflagitatum'que eſt, ut quempiam ille dignum pontificem deſignaret.
Otho autem modeſtia uſus, electum ſe iubente à clero & populo Leonem Romanum ci/
uem & Lateranenſis eccleſiæ ſcriniarium, qui fuit eius nominis octauus, in ſede Petri con/
firmauit. Quo facto, & rebus urbis Romæ compoſitis, Otho Spoletum acceſſit. Nec mora,
furentes & paſſione obcæcati animo Romani Ioannis conſanguinei, populum ut ille redu
ceretur, ſeduxerunt. Eiectus'que Leo agentem Spoleti imperatorem adijt: qui odio ira'que
exardeſcens, bello perſequi Romanos cœpit: & ciuitatibus oppidisꝗ illorum in Spoletum
uerſis, maximo per excurſiones affectis incommodo, copias omnes in urbem Romam du/
cendas, in agro Teatino ad diem adeſſe iuſſit. Interim Ioannes poſt paucos quàm redierat
menſes obijt, nec ſcribit bibliothecarius, quod multi habent ſcriptores, illum in adulterio
deprehenſum fuiſſe confoſſum. Sed qualiſcunque fuerit illius mors, ſecundum eam Roma/
ni ad Othonem mittentes pace impetrata Benedictum diaconem, & non Leonem pontifi
cem dari orauerunt. Renuit uero imperator, & ſe arma corporis, regnorumꝗ ſuorum tute/
lam prius, quàm Leonis defenſionem, dignitatemꝗ neglecturũ, magna uocis & uultus con
ſtantia affirmauit: ſpoponderuntꝗ uicti ea imperatoris petendi uehementia oratores Leo
nem cleri & populi iuſſu in patriam reducendum. Nec tamen deſtiterunt proterui, quin
oratoribus in urbem cum pace reuerſis Benedictum in Petri apoſtoli ſede pro Romano
pontifice locauerint. Ea quum intellexiſſet Otho, non ultra uerbis comminationibus'que
agendum ratus, primum omnium agri & ditionis Romanorum ciuitates, & oppida ple/
raque capi, diripi, ac magna ex parte uaſtari curauit: Romam exinde adeo dura preſſit ob/
ſidione, ut ſcribat Lateranenſis modium furfuris per eam tempeſtatem triginta aureis ue/
nundatum fuiſſe: tantisꝗ coanguſtatos malis Romanos Benedictum Othoni dediſſe, &
Leonem in pontificatus ſedem autoritatemꝗ accepiſſe. Edomita Romanorum proteruia,
Otho in Germaniam reuerſus Benedictum apud Hausburgam relegauit: ubi poſt paucos
menſes uel dies uita eſt functus. Leoꝗ pariter, uix ad tertium menſem, quàm reſtitutus
fuerat, ſuperſtes fuit: quem ſolus Martinus Cuſenſis, & eum ſequuti plures faciũt, quo tem/
pore in urbem redijt, clero & populo Romano eligendi pontificis autoritatem abrogaſ/
ſe, ut ſolus imperator deligeret, ſolus pontificem confirmaret. Rediturum in Germaniam
Othonem Romanis edomitis, cæteros quoque Italiæ tyrannos domuiſſe, magno inaniꝗ
boatu omnes quos incidimus ſcriptores, præter Lateranenſem affirmant. Sed qui ij fue/
rint tyranni, aut quæ forma ſtatus Italiæ tunc abeunte imperatore manſerit, nullus uerbum
facit. Leoni octauo pontifici defuncto ſucceſſor à clero populoꝗ Romano creatus eſt Io/
annes tertiuſdecimus, quem Petrus urbis præfectus capitali odio perſequutus eſt. Is quum
ſolus quod libebat perficere nequiret, conſules, decarchonesꝗ, quibus omnis rei Romanæ
adminiſtratio tradita eſt, in ſuam aduerſus pontificem ſententiam perduxit: & tamen quia
pontifici benemerenti plebs faucbat, non auſi ſunt dicti magiſtratus per ſeipſos manus in il
lum inijcere uiolentas. Itaque accerſitus in urbem Iofredus in Campania comes potens, fa/
ctioſiſsimusꝗ tyrannus armatis ſtipatus Ioannem pontificem in Lateranenſi cepit: perdu
xit'que in Adriani molem: quam tunc ſicut & nunc caſtellum ſancti Angelli appellabant.
Pontifexꝗ ibi aliquot cuſtoditus diebus in Campaniam ductus eſt, ad Iofredi libidinem
retinendus. Sed quum Iofredus unicusꝗ eius filius à Ioanne Capuano principe eſſent tru/
cidati, Ioannes põtifex ad menſis undecimi calamitatis ſuæ finem Romam rediens, à clero
populoꝗ Romano in pontificem receptus eſt. Ea dum ſic gererentur Othoni fuerant nun/
ciata. Isꝗ quia in Italiam ſe conferre conſtituerat, nec epiſtolis perditos à flagitio, nec miſ/
ſis nuncijs prouidere curauerat. Veniens autem, Othonem filium paratiſsimum'que ſimul
duxit exercitum. Ingredienti urbem imperatori dum tota ſe ciuitas obuiam effudit, primi
omnium magiſtratus, criminum faciente conſcientia, cæteros in adulatione ſuperabant:
parꝗ reddens pari Otho, conceptum in eos odium diſſimulauit. quàmprimum uero exer/
citu in ſtatiua diſtributo pontifex primo, poſt ciues de rebus publicis priuatis'que audiri
ſunt cœpti, Otho rex conſules, præfectum, decarchones in carcerem detrudi iuſſit: nobili/
tati tamen delaturus, conſules uinctos in Germaniam deportari fecit. Decarchones exinde
eleuatione ſuſpenſi eculeo necati: & præfectus, quia iniuriæ pontifici illatæ autor compli/

cum'que impulsor fuerat, ludibrio per urbis plateas compitáque habitus, & interea dum traheretur flagellatus, tetrum in carcerem coniectus, inde ad consules in Germaniam deportatus est, per eos ad septem annos, qui à Ioannis duodecimi fine, Benedicti quinti & Leonis octaui pontificum tempora continuarunt, multa in Italiam comperimus gesta fuisse non memoratu magis quàm longa & accuratissima narratione dignissima, si modo scriptores illa diligentius tradidissent. Saracenos namque ad Garganum sedere, & ex eo loco proximo'que Sipontino sinu magnam Italiæ partem uexare solitos Sclaui Italia deturbarunt, fuerunt'que ij quos sub Sueropilo Dalmatiæ rege Adriani secundi pontificis temporibus Christianos fuisse factos ostendimus, quo impetrando facinore multam Saracenorum commissam cædem refertur. Sed quibus Sueropoli ducibus & copijs quo'ue in loco id gestum sit, nusquam inuenimus. Quinetiam scribit archiepiscopus Consentinus, Hungaros post Sclauos in Italiam classe delatos Saracenorum copias quæ manserant, confecisse, atque etiam Græcis pecunia redimentibus eam omnem Italiæ oram Barbarorum oppressione liberatam reliquisse. Sed quoquo ea modo gesta archiepiscopo credimus asserenti, dum Ioannes tertiusdecimus Capuæ relegatus tenetur, Othóque imperator in Germania agit, Saracenos ex Africa in Calabriam delatos, Consentiam regionis primariã urbem dura pressam obsidione, & ui captam spoliatamq; que incendisse. Quæ dum agerentur, Græci Calabriam, Salentinos & Apuliam obtinentes, satis duxisse per constitutas cum Saracenis inducias suæ, & subditorum sibi Italiæ populorum saluti indemnitatíque consulere. Erat uero per id tempus Capuæ princeps Pandulfus cognomine Caputferreus Ioannis frater, à quo Gothfredum in Campania Comitem interfectum fuisse docuimus. Is'que Pandulfus Ioanni tertiodecimo pontifici, ut Gothfredo interfecto Romam saluus rediret, multa attulerat adiumenta. Qui quum ad Othonis aduentum Romam se contulisset, pontifici imperatoríque ostendit fore, ut si copiarum quas Otho adduxerat, pars Capuam, & inde Calabriam mitteretur, Saraceni Italia pellerentur. Misit'que Imperator Othonem filium iam tunc indolis egregiæ adolescentem: Sed pauci fuit negocij expedito Saracenos pellere, qui fama Germanorum aduentantis exercitus territi nauigantes, factam in Italia prædam abstulerunt. Maius'que tunc Othoni & Pandulfo Caputferreo negocium fuit Græcos repellere, qui Saracenis per inducias fœderatis aduersus imperatorem Romanum opem ferre conati sunt, attulissent'que si fortes illi constantes'que resistere perrexissent. Othonem tunc uarijs in locis uarijs'que prælijs cum Græcis conflixisse Guilelmus Sicardus'que affirmant. Aliam tamen quàm nos eius expeditionis causam referunt. Non enim aduersus Saracenos Othonem duxisse dicunt, sed in Græcos Italiæ incolas, qui desponsatam sibi Nicephori imperatoris Constantinopolitani filiam tradi à patre perhibebant: tradunt'que prædicti, & alij scriptores, Othonem Græcis prælio congressum eos fudisse, ac penè omni Calabria, Apuliáque eiecisse: quin addit Guilelmus Constantinopolitanum populum amissarum de Italia prouinciarum factam iacturam in Nicephorum referentem, qui sponsam filiam marito tradere noluerit, armis correptis illum interfecisse, ac Ioanni filio imperium demandasse. Quoquo autem modo se habuerit præliorum huiusmodi & necis Nicephori ueritas, constat nobis, Othonem secundum Theophaniam Ioannis Constantinopolitani imperatoris sororem in matrimonium accepisse. Quam Ioannes tertiusdecimus pontifex simul cum ipso in Lateranensi patriarchio coronauit. Nam Otho pater filium Othonem re in Saracenos, Græcos'que bene gesta, reuersum consortem imperij asciuit, uoluit'que in imperatorem à Romano populo ex prisca consuetudine acclamari, quem pontifex inunctum imperiali diademate insignauit. Eáque in Othonis secundi coronationis celebritate Ioannes pontifex Capuanam ecclesiam ob Pandulfi principis merita, Metropolitanam fore constituit. Secundum eam coronationem profecti sunt in Germaniam imperatores, paulo'que post eodem in tempore Ioannes tertiusdecimus pontifex Romæ, Otho primus in Vienna Austrasiorum obierunt. Ioanni defuncto, Bonum secundum fuisse in pontificem suffectum multi tradunt scriptores, quorum nullus quicquam eius pontificis

tificis temporibus gestum esse scribit. Lateranensis autem pro Bono habet Benedictum eius nominis sextum, qui à Cincio ciue Romano in castellum sancti Angeli trusus uitam ibi finiuit. Suffectum postea Bonifacium septimum patre Ferrutio ciuem Romanum, siue iure siue iniuria, tanquam minus canonice electum, Romani quartodecimo pontificatus mense Constantinopolim relegarunt, creatus'que est Benedictus septimus. Per cuius tempora Otho secundus Henricum Bauarorum ducem sibi rebellem domuit. Sed dum Otho ea occupatur expeditione, Lotharius rex Francorum in Lothoringiam copiosum ducens exercitum, eam Romani imperij prouinciam occupauit, & Aquisgranium delatus, agros populatus est. In quem quum Otho ex Bauaria duxisset, Lothoringia in potestate facta, Lotharius in Parisios est reuersus. Otho'que Franciam ingressus Laudunensium Suesionum'que agris uastatis, Parisiorum quoque suburbia incendit. Reuersus tamen in Germaniam Otho, dum uado Axonam fluuium traijcit, incommodum accepit, nonnullis suorum aquæ uorticibus absorptis, pluribus ab insequenti hostium multitudine interfectis. Interea Basilius Constantinus'que Constantinopolitani imperatores Ioanni genitori defuncto suffecti Syriam primo populati, Cretam pulsis Saracenis receperant. Deinde Othonem periculosissimo, ut existimarunt Francorum bello detineri intelligentes, nullo affinitatis respectu habito, constituerunt amissas de Italia Nicephorianis temporibus prouincias ut reciperent, consilia cogitationes'que intenderunt. Primo tamen in pericula, quæ à tergo ingruere possent, ab adolescentibus respectum est. Saraceni enim Creta pulsi, data pecunia in suum exercitum accersiti sunt. Itaque delati Barum urbe sunt potiti, ciuibus'que ne rebellarent, partim occisis, partim Constantinopolim relegatis, progressi Matheram urbem de Apulia destruxerunt. Exinde Apulia primo, post Calabria deditione ultronea sunt receptæ. Otho interea postquam Lothoringia recepta iniurias apud Aquisgranium ultus fuerat, pacem cum Lothario Francorum rege firmauerat: ueniens inde in Italiam, & uxorem ducens Theophaniam Tauresienses attigerat, quando de leuirum hostili impetu certior est factus. Tradunt uero Guilelmus Sicardus'que, Othonem priusquam in Græcos imperatores duceret, copijs Adriatico traductis Sclauoniam, ac Dalmatiam inuasisse, magnáque illis in regionibus Græcorum præsidio destitutis rerum præda & mortalium cæde commissa, Romam se contulisse: Eò quum peruenisset, repentino tumultuario'que delectu per omnes Italiæ regiones coactas ingentes copias ad diem conuenire iussit, & quum Germanorum, Gallorum, Lombardorum, & aliorum Italiæ populorum uniuerso exercitu Roma profectus, prima ad Beneuentum cepit statiua: quò quum accitæ Romanorum copiæ peruenissent, datas quoque à Beneuentanis, Capuanis, Neapolitanis, & Salernitanis turmas in ordines præmitti curauit. Facto postea agmine, profectus non prius quadrato exercitu cœpit incedere, quàm Apuliam est ingressus. Expectari nunc scimus à nobis, quid tunc imperatores Græci fecerint, quo'ue in loco castra contulerint, aut quomodo, qua'ue ratione prælium sit cõmissum. Sed tanti facinoris, quod maximi tunc in rebus Italiæ momenti fuerit, nullam nisi uelimus mentiri, aliam rationem inuenimus, quàm apud Basentellum fuisse decertatum, & quum Romani Beneuentaníque ex acie profugi non solum detrectassent prælium, sed signa deseruissent, cæteras Romani imperatoris copias à Saracenis & Græcis fusas dissipatas'que fuisse. Quo in prælio occisis penè ad internecionem legionibus, & Romanus imperator & omnis Italia neruos omnes ita amisit, ut facile Græcis & Barbaris fuerit, si uictoria uti sciuissent, Roma Italiáque potiri. Otho imperator fugiens quum repente ad littus scaphæ se commisisset, à piratis quis esset ignorantibus interceptus est, in Siciliam'que perductus, sed ibi agnitus, sese promissa Siculis ingenti pecunia liberari, Romam'que perduci obtinuit, & de piratis sumptum est à Siculis supplicium. Quum Romam peruenisset Otho, perquirendis congregandis'que fracti exercitus sui reliquijs diligenter operam impendit, & quia copiarum præsidio destitutus, in desertores signorum Romanos animaduertere non auderet, iram in Beneuentanos exercuit. Etenim integris qui turpi fuga prolapsi in urbem redierant,

cæteros addens Romanos, qui arma ferre potuerunt, tanquam hosti aliquo in loco se oppositurus, simul cum reducibus ex conflictu eduxit, & Beneuentanos adortus imparatos, & nihil tale timentes urbem cepit, spoliauit, incendit, per eam'que occasionem alportatas Bartholomei apostoli reliquias, Romæ in insula Iouis primo dicta, & postmodum Licaonia, locatas ferunt. Othonem Beneuento deleta, in urbem Romam reuersum ibi defunctum, & in Petri apostoli basilica sepultum Ptolemeus & Guilelmus sunt autores. Cuius autem pontificis temporibus is Otho secundus sit mortuus, in scriptorum confusione nequiuimus intelligere. Quanquam eius tempestatis pontificum magis quàm alterius quæ ante aut post fuerit implicitam erroribus narrationē gestorum uarie tradi uidemus, quod Ptolemeus & Guilelmus Martinum secuti, tres successiue Ioannis nomine quartum, quintum & sextumdecimum ponunt: Lateranensis uero duos tantummodo habet, Ioannem quintumdecimum patre Leone presbytero, Romanum ciuem. Vnde omissa pontificum successionis alta narratione à nostro proposito aliena, libet Ioannis quartidecimi uitæ finem referre nullo præterquam à Lateranensi traditam. Quum is annos iam octo dignam pontifice uitam duceret, Bonifacius ille septimus, ex Cōstantinopolitano exilio in urbem reuersus, per genitoris Ferrucij potentiam dictum Ioannem quartumdecimum cepit, & in castello sancti Angeli interfecit. Repositus'q; in sedem Bonifacius undecimo intrusionis mense apoplexi suffocatus est. Ea Ferrucij audacia facit, ut Othonem secundum imperatorem per quieta Ioannis quartidecimi tempora obijsse credamus. Non enim uero est simile uiuo & præsente imperatore tantum scelus in urbe admitti potuisse. Funere Othonis ex more celebrato, Germani proceres qui tunc Romæ frequentes erant, de successoris electione cœperunt agere: Variantibus'q; inter eos sententijs, pars Othonem tertium secundi filium Germaniæ regem, pars Henricum Baioariæ regem, qui primi Othonis nepos ex fratre fuerat, imperatorem poscebant. Interea non defuerunt Romani ciues, qui resumendum à Romanis Italis'ue imperium contenderent: inter quos primus uehementissimus'q; eminebat Crescentius Numentanus. Quum uero ea secretis primo in conuentibus tractata, per uicos palàm, & compita sunt dici cœpta, perterriti proceres Germani in Othonem tertium secundi filium consenserunt, quem rebus Germaniæ componendis per annos undecim priusquam Romam ueniret intēdisse inuenio: interim Bonifacio, qui in pontificatum intrusus fuerat, uita, ut diximus, functo, Ioannes quintusdecimus patre Leone presbytero Romanus canonice electus præsidebat. Per prima cuius tempora Crescentius Numentanus consulem se titulo præferens, urbis dominium cepit: qui obsequentem sibi minus quàm libuisset, pontificem in eam dignitatis salutis'que desperationem adduxit, ut urbe secedens in Hetruriam se receperit. Eò pontifex quum uenisset, animis per uiæ securitatem reassumptis, Othonem tertium imperatorem per nuncios literas'que orare cœperat, ut sedi apostolicæ, & oppressæ urbi Romæ opem debitam afferret. Id quum rescisset Crescentius, pontificis agnatos consanguineos'que & amicos mittens oratores, illum peruicit, ut Romam rediret, impleuit'que factas pontifici pollicitationes Crescētius, quod illi Romæ appropinquanti cum senatu, magistratibus, & honoratis quibusque obuius in faciem'que cernuus pedes osculatus, introductum positum'que in sedem semper ueneratione debita prosecutus est. Eius Ioannis anno pontificatus nono Othonē tertium in Italiam primum uenisse, & à Crescentio Numentano cæteris'que Romanis summa cum obedientia in urbem admissum fuisse inuenio. Erat'que is annus regni ipsius undecimus, per quos annos quid Otho in Germania, Ioannes pontifex & Crescentius consul Romæ egerint nullus tradit. Duxisse uero Othonem quamprimum Romæ suus extitit exercitus, in Beneuentanos Capuanos'que, duces innuit potius, quàm satis aperte narrat Crescentius. Nam illos populos & eorum duces per uim & arma Romanis pacatos reddidisse nudis uerbis scribit. Quod nobis constat, anno aduentus in urbem Romam Othonis tertij secundo, Ioannes quintusdecimus pontifex Romanus obijt, nec ulla accidit ut sæpe consueuerat, cleri & populi Romani in deligendo successore contentio, quod Otho rex Gregorium sibi ex Saxonum gente consanguineum iussit, obtinuit'que pontificem declarari: à quo breui post imperij romani benedictionem, diademáque accepit: eius'q; facti celebritate finita, Otho imperator archangeli Michaelis ædem, quæ est in

Gargano

Gargano monte, uotis se exoluturus, quæ pridem emiserat, inuisit. Inde Romam reuersus, breui se cõtulit in Germaniam. Tulerat iniquo animo Romani pontificis Gregorij per metum factam creationem, nec id dissimulare potuerat ferox populus. Quare uixdum Italia excesserat Otho, per Gallias in Germaniam accessurus, quum pontifex Gregorius minis & maledictis exterritus, ac magis quàm oportuit animo consternatus urbe clam excessit, & quum Ioannis sui præcessoris exemplo aliquandiu in Hetruria substitisset, nec illum populus Romanus supplex reuocaret, Othonem tertium adijt in Germania desidentem. Intellexerunt uero tunc Romani futurum, ut ea concitus indignitate imperator Romã furens rediret. Quamobrem rei suæ uiribus multo minus, quàm oportuerat, meritis temerarium ceperunt consilium. Etenim Crescentium curantem, ut aliqui, uel ut alij uolũt recusantem, inconditis clamoribus consulem creauerunt, permissa sibi potestate, ut nequid res Romana pateretur detrimenti, ex arbitrio prouideret. Isq; Ioannem quendam Græcum episcopum Placentinum literis ornatissimum, &, ut aliqui uolunt, pecunijs affluentem, Romanũ pontificem declarauit. Estq; hic Ioannes, quem à Lateranensi nostro, quia canonice electus non fuit, suppressum, alij scriptores penè omnes Martinum secuti, quandoque sextum, quandoq; septimumdecimum catalogis addunt. Crescentius exinde futuris prospiciens, quæ timerentur ab imperatore periculis, muros urbis portasq; instaurauit, & moli Adriani castello sancti Angeli appellato, tot tantasq; addidit munitiones, ut postea semper usq; ad hæc tempora sæpius Crescentij, quàm sancti Angeli castellum fuerit appellatum. Venit interim Otho imperator, & magnis fretus, quas adduxerat copijs, urbem penè in circuitu obsedit. Tum uero populus furoris, quem creãdo consule ostenderat, oblitus, pacẽ misericordiamq; imperatoris supplex orauit. Et quum imperasset, patentibus etiam Crescentij iussu portis Germani admissi, tunc & Ioannes pontifex suus præsidij simul & consilij nepos in munitissimam sancti Angeli arcem se abdiderũt, de qua aliquandiu se ab oppugnationibus, paruo negocio sunt tutati. Quumq; obsidionem oppugnationemq; longo duraturã tempore non magis Germani quàm æmuli simul & perfidi ciues ostentarent, dolo uictus est Crescentius, quem nulla uis superatura uidebatur. Spe enim salutis data, ambo ut ad imperatorẽ se conferrent exeuntes, medio in itinere intercipiuntur, & Crescentius euestigio confossus, Ioannes oculis orbatus est. Tunc Gregorius quintus ad undecimum quàm abierat mensem restitutus, acerrimam de accepta à Romanis iniuria ultionem sumpsit. Paulo enim post q̃ redierat eam fecit de imperatoris electione sanctionem, qua hucusque per annos supra quadringentos seruatam uidemus, solis licere Germanis, qui inde electores sunt dicti, principẽ deligere. Qui Cæsar tunc & Romanorum rex dictus, si à Romano pontifice coronabitur, imperator Augustus appelletur. Sunt'que hi electores, Maguntinus, Treuerensis, & Coloniensis archiepiscopi: & Marchio Brandeburgensis, Palatinus Comes, Dux Saxoniæ, Rex Bohemiæ. Distincta sunt autem inter eos officia, ut tres primi sint cancellarij, Germaniæ primus, secundus Galliæ, Italiæ tertius: & Brandeburgensis Marchio camerarius, Comes Palatinus dapifer, Dux Saxonum ensis portitor, Rex Bohemiæ sit pincerna. Secundum eam sanctionem promulgatam Otho imperator in Germaniam redijt. Gregorius uero pontifex post annum secundum & mensem septimum suæ creationis interijt. Annum in quo hæc sanctio à pontifice Gregorio facta est secundum supra millesimum Christianæ salutis fuisse inuenimus. Quanquã solus inter multos Ptolemeus Lucensis, undeuiginti annos addit, & ita multorum pontificum ipse, sicut & multi alij, tempora confudit, ut ueritatẽ si etiam id nostri esset propositi, à nobis inueniri potuisse addubitemus. Est etiã in pontificũ tradito ordine non paruus error, quod Gregorio quinto Sergium quintũ Ptolemeus suffectũ tradit, & alij Lateranensem secuti uolunt ei Gregorio Ioannem decimumseptimũ successisse. Quo ad decimum mensem mortuo, Guilbertus origine Aquitanus cum esset Rauennæ archiepiscopus, in Romanum pontificem Syluestrum secundum est creatus, quem uirum nullus scriptorum affirmare dubitat, literis moribus'que ornatissimum fuisse. Falso tamen ex Aquileiensis ecclesiæ monumentis traditum est, sanctionem de imperatore à Germanis deligendo huius Syluestri temporibus factã esse: quumq; secutus errorẽ Guilelmus, cũ id Germanis cõcessum per inuidiã supprimat, omniaq; quæ supra de Crescẽtio diximus, Othonis'q; mortẽ & Henrici successoris orationẽ in eiusdẽ Syluestri tempora. Eo defuncto pontifice, Ioãnes cui Sicco fuit agnomen, ciuis Romanus, & eius nominis decimusoctauus successit.

Sextoq; abinde mense quum is obijsset, creatus est Ioannes, cui Fasano fuit agnomentum, nominis ordine decimusnonus: cui defuncto suffectus est Sergius quartus patre Martino Romanus, quem honestæ & integræ uitæ uirum id agitauit infortunium, quod per annos duos, quibus in pontificatu uixit, Romam & Italiam famem miro & inusitato modo traditur afflixisse. Constantinopoli tunc imperabat Michael Cathalaicus, in cuius ditione Calabria & Apulia de Italia erant, & Saraceni Italiam premebāt. Eratq; per eam tempestatem in Italia Guilelmus quidam gente Normannus, cognomine Ferrabach, quem inuenio Hetruriæ partem per omnem Romandiolam tunc temporis possedisse. Quo autem tempore in Italiam uenerit, aut qua fretus autoritate seu occasione eas sibi subegerit regiones, nullus scribit: sed eum constat nobis duxisse originem à comitibus Lombardiæ: libet'que eius genealagiam à Consentino traditā recensere. Bis seni Tancredo liberi fuerunt, Samus, Gothfredus, qui Robertum genuit comitē Lauritelli, Drogo, Tancredus, Guilelmus cognomine Ferrabach, Gunfredus, Malogerius, Robertus cognomento Guiscardus, Rogerius, Albere/dus, Gothfredus, & Frumentinus. Cessantibus itaq; in Italia motibus, ipse Guilelmus Ferrabach origine Normannus præclarum aggressus est facinus: Capuano nanque & Salernitano principibus per fœdere sociatus, ad Malochum Græcum Apuliam Calabriamq; pro imperatore Græco administrantem mittens, fœdera secū etiam inijt: per quæ actum est, ut quatuor ipsi quaternos coniungentes exercitus unica expeditione in Siciliam trajicerent, simul prædáque omni quam facerent quartipartita, Siciliæ captæ dominium ipsis quatuor sim/ cederet. Traiecerunt'que, & Saracenis partim captis cæsis'que, partim pulsis, Sicilia Christiani duces sunt potiti: Sed Malochus prædam quidem æqualiter diuidi passus est. Siciliā uero magistratibus ab imperatore suo cum nouo exercitu missis tradidit gubernandam. Dissimulauit tunc cōceptum ex iniuria odium Guilelmus, & præda nauibus imposita cum Salernitano Capuano'que principibus in Calabriam est reuersus. Dumq; Capuam unus, alter Salernum copias reduxit, ipse longum ingressus iter in Apuliam duxit, & Melphiam circunsedit, ab oppidanis'que introductus, bello quod sciret imminere necessaria comparauit. Ad primum autem eius facti nuncium aduolans in Italiam Malochus, castra ad Melphiæ portas repentino impetu est metatus. Tum Guilelmus quassatos de itinere & immunitis adhuc castris nulla coercitos disciplina Græcos aggressus est: quo in conflictu Malochus fracti exercitus sui omnes neruos amisit. Insecutus Guilhelmus à captis à se de Apulia quàm longe remouit, multáque eius regionis parte potitus est. Obijt per id temporis papa Sergius, cui Benedictus octauus Gregorio patre Tusculanus in pontificatu successit, per eius'que tempora Otho tertius imperator in Italiā est reuersus: causa aduentus sui minime traditur, & Guilelmus eum Romæ obijsse, cadauer'que suum in Germaniam, ut maiorum sepulchro inferretur fuisse latum, superflua & anfractuosa narratione scribit. Certū uero est Romanos qui Othonem ob factam eo impellente de imperatoris electione sanctionem odirent, cum ferro armatis munitum nequirent confodere, ueneno interfecisse. Nec tamen ausus est tunc Romanus pontifex sanctioni ut contra facerent intentare. Et Germani ele/
An.MIII. ctores concesso iuri tunc primum innitentes anno incarnationis tertio supra millesimum, Henricum ducem Bauariæ, Cæsarem declararunt, quem tradi uidemus suum in Italiam aduentum per annos duodecim distulisse. Multa enim cum Gallis, plurima cum Metensibus bella gessit. Interea anno salutis Saraceni Italiam bipartito exercitu ingressi, hinc Capuam ceperunt, inde Barum obsederunt: & Barensi quidem ciuitati à commeatus indigentia magis quàm Saracenorum armis laboranti, Petrus Vrseolus Venetiarum dux annona importata subuenit: nec tamen soluerunt obsidionem Saraceni. Quare quum essent Constantinopoli nunciata ea quæ dux Venetiarum fecerat, Gregorius imperialis Catipanus, id magistratus est nomen, cum classe in Adriaticum uenit, qua Venetæ coniun/cta itum est in Saracenos: de quibus superatis, cæsis & repulsis communem gloriam reportarunt. Eo qui secutus est anno Turci Hierosolyma capta à dominici sepulchri ecclesiarum'que montis Sion & Bethleem uiolatione diuino munere temperarunt. In Italia uero Adriæ ciuitatis, cuius uicinitate superum mare nomen accepit, incolarum maior populus quàm urbis uetustas tunc tolerasse uideatur, Venetorum fines infestarunt: quibus Otho Vrseolus Venetiarum dux Petri defuncti filius apud Laurettū, qui uicus est Padum inter & Atesim, qua in mare defluunt occurrens conflixit, ac superati Adrienses breui ad eam peruenerunt

peruenerũt opum tenuitatem, in qua poſtea ſemper ſorduerunt. Comite etiam Guilhelmo defuncto frater Drogo Apuliam obtinuit, quem miſſus à Conſtantinopoli Mel alter Catipanus imperialis primo impetu Apulia penè omni expulit: ſed impiger Drogo exercitu inſtaurato, Græcorum ſuperatis copijs perdita de Apulia recepit. Quo autem anno primũ Romam uenit Henricus, à Stephano octauo Imperator Auguſtusq; appellatus eſt, diademate ornatus: qui prima expeditione ſicut pia, ſic & felici in Capuam ducens, Saracenos ibi ſedentes Italiam linquere compulit. Inde quia Bubaganus Meli ſuffectus imperatoris Conſtantinopolitani Catipanus Saracenis fauerat, bello eum acerrimo eſt inſecutus. Inſtaurauerat per id temporis ac potius à fundamentis ædificauerat Bubaganus in Apuliæ finibus Troiam urbem, quam Echanam à priſcis dictam fuiſſe Coſentinus parum perite ſcribit. Caſtra enim Hannibalis ex loco prius appellatam fuiſſe Guido Rauennas ex dignis fide maiorum teſtimonijs affirmat. Eius autem condendæ loco urbis ratio fuit, quod habitatoribus Græcis tanquam in Coloniam ductam eò miſſis Apulia Calabriáque in fide continendis & Romanorum finibus infeſtandis, uidetur maxime opportuna. Quod cũ Henricus intellexiſſet, nouæ & uix munitionibus firmatæ urbi caſtra admouit. Eſtq; autor Coſentinus, Benedictum pontificem huic expeditioni, quam multum cordi habuerat, interfuiſſe. Seſſum tamen ad eam urbem menſibus quatuor, & machinæ omnis generis admotæ. Æſtatis autem aduentu, quod caumata regio habet occidentalis intolerabilia, Henricus imperator deditionem ab oppidanis oblatam acceptans, cum datis obſidibus Romam eſt reuerſus. Habet uero unicus ſcriptor Guilhelmus, Henricum poſtquam Roma in Germaniam ſe contulerat cum Roberto Francorum rege in Italiã ueniſſe, & cum principes ſubſtitiſſent, & Stephanum pontificem acceſſiſſe. Nec tamen quid illo in conuentu actum fuerit, uel minimo uerbo innuit. Hunc Henricũ ſcriptores multis efferunt laudibus, quod optimus Chriſtianiſſimusq; princeps cum Sinegũda uxore uirginitatem, uel certè diutinam caſtitatem ſeruauerit: quorum ſuaſione, & precum inſtantia Stephanus Vngariæ rex, & ſubiecti ſibi populi ad fidem Chriſti fuerint conuerſi. Traduntq; multi ſcriptores, Henricum & Sinegundam poſt obitum miraculis coruſcaſſe, ab ipſis principibus eccleſiam ſancti Miniatis, quæ nunc prope urbis Florentiæ mœnia arduo in colle ſpecioſiſſima uiſitur, ædificatam fuiſſe Villanus affirmat: qui etiam tradit uetuſtam urbem Feſulanam per huius Henrici tempora à Florentinis captam, ex cuius populo ac ruinis Florentia creſcere ac ſe attollere primũ cœperit. Obijt autem Henricus ad annum ſalutis Chriſtianæ quartum & uigeſimum ſupra milleſimum, quo in anno Michaelem cognomento Athenacum: uel, ut alij habent ſcriptores, Cathalaicum Conſtantinopolitano imperio potitũ fuiſſe inuenimus. Stephano autem octauo pontifici defuncto, ſucceſſit frater ſuus Ioannes, eius nominis ordine undeuigeſimus, quem aliqui ſcriptores tunc Portuenſem epiſcopum, aliqui laicum fuiſſe tradunt. Et in Germania electores Conradum origine Sueuum, qui in Henrici imperatoris militia ordines duxerat, Cæſarem delegerunt: qui ſuum in Italiam aduentum annis fermè tribus diſtulit. Per quod tempus multi Italiæ magnates & populi coniuratione inita ſeſe in libertatem aſſerere, & declaratum Cæſarem, cum aduenißet, armis repellere conſtituerunt. Id cum intellexiſſet Conradus, neq; enim in Italia obſcurum: ueniens in Italiam copioſiſſimum duxit exercitum. Hoc primum in loco tradi inuenimus, quod ſupra ubi de ſanctione imperatoris deligendi ſcripſimus, deſideratum à nobis fuiſſe nõ dubitamus, uoluiſſe ſiue pontificem Gregoriũ quintũ ſiue Othonẽ primũ, ſiue primos imperatori deligẽdo conſtitutos electores, ut is qui Cæſar in Germania declaratus Romã ueniſſet confirmãdus, duas medio itinere coronas acciperet, ex palea unam Modoetiæ, ex ferro alterã Mediolani ab archiepiſcopo imponendam: quod quidem ad tempora uſque noſtra ſeruatum uidemus. Itaque Conradus Italiam ingreſſus Modoetiam ne adierit non inuenimus. Mediolanũ uero cum ueniſſet, armis eſt repulſus. Quamobrem Conradus agro uaſtato, Mediolanum obſedit. Cumq; Mediolanenſes obduratis animis ſe repellẽdo obſtinatiores cerneret, ſuburbia incendit, non prius inde moturum ſe cõminatus, quàm pariter inceſam urbem ſolo æquaret: ſed dum in die Pentecoſtes, quod omnes tradunt ſcriptores, Colonienſis archiepiſcopus miſſarum ſolennia in propinqua urbi eccleſia celebraret, per ſpiritũ uidit, Conradoq; dixit, beatum Ambroſium Germanis excidium, niſi abſcederent comminari. Itaq; Conradus motis à Mediolano caſtris, Romam ueniens, aurea à Ioanne decimonono corona & imperij

titulis

titulis est ornatus. Inuenio Italicos proceres, quos aduersus Cōradum dixi coniurasse, cum potentiā Germanorum in se ut nouerāt ducturo proprijs resistere uiribus posse diffideret, Sclauorum Hungarorumq; præsidia implorasse: sed dum illi tardant, Conradus qui id rescisset, Roma profectus pacatam post se linquens Italiam, in Sclauos primo, post in Hungaros duxit, compressisq; illorum motibus, exercitum apud Treueros Metensesq; reductum distribuit in hyberna. Per id tempus defuncto apud Cōstantinopolim Michaele Cathalaico imperatori successit Michael Etheriachis, cui uxor fuit Zoi nomine, præstans mulier. Ad huiusq; imperatoris noui tempora, Normanni Apuliam tenentes, & Græci prælio inter Aufidum amnem, & Oliuentem oppidum acerrimo concurrerunt. Normanni uictoria sunt potiti. Conradus uero imperator apud Treueros constitutus gloriosi facinoris occasionem est nactus. Rodulphus Burgundionum rex plurimas suorum seditiones cōpresserat, animaduerteratq; in rebelles, eoq; cōtentionis cū ea gente adductus erat, ut armis perpetuo retentis cogeretur de salute per dies penè singulos decertare. Quamobrem sese Conradi fidei permittens, regnum illi Burgundionum permisit, quod ab Imperatore in prouinciam redactum, & Burgundia postmodum longo tempore imperialis appellata est. Paulo post Ioanne undeuicesimo uita functo creatus pōtifex Benedictus nonus, qui superioribus ex Tusculo nepos fuit. Per cuius tempora Cumitus rex Anglorum deuotione ductus, Romam & sancta eius loca inuisit, & in Angliam reuersus filiam suam Henrico Conradi imperatoris filio in matrimonium collocauit. Scribit uero Guilhelmus Conradum imperatorem paulo post factas filij nuptias Romā uenisse, & ultionē de Italis rebellibus sumpsisse, quod quidem à nullo tradi alio uidemus: certumq; habemus Conradum Burgundia potitū breui in Germania obijsse. Cui electores successorem dederūt Henricū filium eius nominis secūdum Cæsarem declaratum, eratq; is annus à pōtificatus initio Benedicti noni quintus. Quo in tēpore quid ipse pōtifex aut alij Romæ egerint, nullus scribit. Henricus aūt primo electionis suæ anno in Oldericū regē Bohemorū hostiles animos pr̨e se ferentē ducēs, ideo re infecta in Germaniā se recepit, quod pares Bohemorū Germanorūq; copias, pares quoq; præliorū euentus habentē uidit. Sed eo qui secutus est anno, cum maiore paratioréq; exercitu eundem aggressus Oldericū regē prælio superauit, cum captoq; & per fœdera liberato egit, ut Bohemi quotannis Romano principi tributa soluere tenerentur: Dissidebāt eo tempore Vngari, & magnis commissis prælijs pars Petro regi suo minor numero, sed dignitate melior fauebat, maior altera aduersabatˀ. Eumq; finem eæ habuerunt contentiones, ut pulso per arma Petro, & Alboino quodam in regem assumpto, dissidiáq; nihilominus & certamina inter principes & populos continuarent. Confugerat uero ad Cæsarem Petrus, & suæ Vngarorumq; saluti opem supplex orauerat. Quare ingressus Vngariā cum exercitu Henricus, Alboino fugato, Petróq; restituto regni illius contentiones motusq; sedauit. Romæ interim inaudita aliàs in pontificatu dissidia inchoauerāt, quæ ab omnibus quos inciderimus scriptoribus, imperiti & implicite tradita, puris bibliothecarij Lateranēsis ecclesiæ uerbis referemus: Benedictum nonum ignota nobis causa Romani deiecerant, Ioannesq; Basinensis episcopus in sede apostolica est constitutus, quem Syluestrum tertium placuit appellari. Is iniuste occupatam apostolicam sedem diebus undequinquaginta tenuit, & Benedictus nonus in reddita sibi sede in uno mense diebusq; uno supra uigesimū permanēs, eam Ioanni archicanonico sancti Ioannis ad portam Latinam patrino suo kalendis Maijs uel uendidit uel permisit: fuitq; archicanonicus Gregorius sextus pontifex appellatus, adulterinū qui pontificatum anno uno mensibus septem dimidioq; retinuit. Ea Hēricus Cæsar sibi nunciata iniquo ut debuit animo ferens, copias in Italiam ducendas ad diem cōuenire iusserat. Cum Flandrensium comes Balduinus inimicos in illum animos tunc primum cœpit ostendere: uenit tamen Romam Henricus, turbatamq; rem ecclesiasticā componere est adnisus. Patribus itaq; non Romæ solum, sed uicinarum quoq; Italiæ partium ac ordinum quorumcūq; religiosis ex more cōuocatis, synodus celebrata est, in qua Benedictus nonus, Syluester tertius & Gregorius sunt damnati: solum tamen Gregorium Lateranensis in Germaniam relegatum fuisse scribit. Creatus autē est ea in synodo Sindegetus Bambergensis episcopus, cui Clementi secundo fuit appellatio, ab eoq; Henricus secundus Augusti imperatorisq; titulis præsente synodo est ornatus. Tradunt uero multi hunc Clementem Romanos, ne in errores superioribus similes inciderent iureiurando adactos à pontificum electio

nibus

nibus prohibuisse. Interim Henricus Capuam usq; profectus postquam satis prouinciam composuerat, Romam & inde in Germaniam est reuersus, per quod temporis Saraceni oppidum Scuni de Calabris occuparunt. Vix dum Henricus Germaniam attigerat, cum Clemens pontificatus sui anno nono obijt, ueneno ut aliqui dicunt absumptus, quo Stephani noni cura fuerat infectus: quod quidem ea ratione crediderim, quia illico post Clementis mortem Stephanus ipse pontificatum inijt, quem mensibus octo, diebus nouem retentum simul cum uita amisit. Suffectus illi Damasus secundus, natione Bauarus, cui Bagnario fuit nomen, dies tantũmodo tres & uiginti uixit. Quo autem modo sua electio & confirmatio, quas adulterinas fuisse constat, factæ fuerint, ex multis scriptorum ineptijs contradictionibusq; elicere nequiui. Quod constat, sede per illius mortem uacante, Romani prius quàm de noui principis creatione quicquam intentaretur, Henricum imperatorem in Saxonia agentem adierunt, pontificem ab eo de mala consuetudine petituri. Cumq; rex illis satisfacere cupiens, nullum Theuthonicæ gentis prælatum ad suę uoluntatis assensum inducere posset, ad Germanos se uertit, peruicitq; precibus Brunonem episcopum Tullensem uirum simplicem, ut per ipsius inuestituram ad papatum Romanum promoueri pateretur, cui per Vesuntium in pontificali habitu Romam petenti abbas Cluniacensis & Ildebrandus monachus Soana Etrusca urbe oriundus forte obuiauerũt. Vsq; adeo autem dictorum religiosorũ suasio ualuit, ut episcopus periculũ apostasiæ, in quod inciderat euitare cupiens, papalia deposuerit ornamenta, deduxerũtq; illũ Romam abbas & monachus peregrini habitu incedentem: qui ad cardinalium, cleri, & populi conspectum perductus, multa in eam sententiam locutus est, ut cũ Henricũ qui iusserat, & se qui minus caute præbuerat assensum, à cõmisso errore purgarit, tum maxime hortatus sit ac excitauerit illos ne sedem Petri diutius uacare sinerent: à quibus adnitente Ildebrando postera die sexti mensis ab inchoata uacatione ultima in Leonem nonum Romanum pontificem canonice est assumptus. Isq; accepti ab Ildebrando beneficij gratus Romanæ ecclesiæ subdiaconem & œconomum constituit, eiusdemq; usus cõsilio Simoniacos & adulteros clericos duabus in synodis Romæ habitis acerrime est persecutus. Drogone Normannorũ comite, quem Apuliam tenuisse ostendimus, mortuo, Hunfredus frater eius in Normannorum comitatu successor per annos septem Apuliam & ipse tenuerat. Eoq; defuncto, Gothfredum fratrum unus ad Leonis pontificatus initium acceperat comitatum: perq; id fermè tempus Guarimaro Salerni principe ex eadem Normanna gente oriundo à suis interfecto Gisulphus factus est princeps. Quæ gens ambitiosissima Beneuentum in urbem Romano pontifici subiectam, prius aliquando pertentatam aperto bello inuadere, ac sibi subijcere constituerat. Ea cum intellexisset Henricus secundus, proficisci suasit ut Alemannos à se apud Vercellas præsidio Italiæ relictos accipiens Normannos Apulia deturbaret. Adiunxit itaq; Alemãnis auxiliares copias Italiæ, & in Beneuentanos ducere perrexit. Normãni uero parari per Italiam copias certiores facti, suos & ipsi arma expedire curauerant, & Beneuento priusquam pontifex opem ferret capta, illum ad Ciuitam oppidum expectant. Processit tamen cum exercitu pontifex & in prælio quod commissum est superatus ac captus fuga, quem Normãni honore maximo affectum Romam à Beneuentano clero deduci curauerunt. Isq; paulopost graui correptus ægritudine, Romana ecclesia Ildebrãdo œconomo cõmendata obijt. Per quam tempestatẽ apud Constantinopolim Constantio monacho uita functo Theodora uirgo Zoi Imperatricis soror imperium duobus annis prudentissime administrauit. Eaq; obeunte, Michael cognomento Nouitius per arma imperator est factus, qui eodem ab anno ab Isatio Commeano deiectus imperio monachus est effectus. Isatio item postquam quatuor imperauerat annis, per arma pulso, Constantinus cognomine Ciochysis accepit imperium. At in Italia Leoni nono successor in pontificatu fuit Victor secundus ex Bauaria oriundus, qui Henricum imperatorem, ne aliqua à se peteret iniusta, demulcere cupiẽs, Ildebrandum subdiaconem ad illum misit: peropportuneq; accidit, ut imperator graui quo obijt morbo implicitus, Henricum filium Ottonem Ildebrandi autoritate fretus, Romanorum regem ac Cæsarem dixerit, quod quidem Ildebrandus postea põtifex factus in epistola ad Rodulphum Sueuiæ regem indicat in hæc uerba, Vnde nobilitatem tuam scire uolumus quia nõ solum circa regem Henricum, cui debitores sumus, ex eo quod ipsum in regem elegimus, & pater eius laudandæ memoriæ Henricus imperator inter omnes Italicos in curia sua speciali ho/

nore me tractauit:quodq; etiam moriens Romã ecclesiæ per uenerandæ memoriæ papam
uictoriæ prædium & filium suum commendauit, aliquam maliuolentiam non seruamus.
Victori secundo post annos duos, menses tres pontificatus defuncto, Fredericus natione
Lothoringus, abbas Cassiensis, in Stephanum nonum pontificem canonice est creatus:per
cuius tempora Mediolanensis ecclesia, quæ per ducentos ferè annos à subiectione Roma/
næ ecclesiæ insolenter se subtraxerat prima, inter alias eam maiorem superioremq; recogno
uit. Is pontifex omnem ferè Italiam atque Burgundiam labe simoniaca inquinatam intelli/
gens, Ildebrandum archidiaconum ipsis purgandis reformandisq; prouincijs legatum mi/
sit. Qui eo munere sicut & cæteris diligenter atq; feliciter usus, Romam ueniens pontificem
Stephanum graui offendit ualetudine laborantem: ex qua quum pontifex moriturum se
crederet, cardinales, episcopos, & cuiuslibet ordinis clericos ad se conuocatos sacramento
adegit, ne quispiam ex suo collegio ad apostolicam sedem, nisi ex consensu & communi ele
ctione fratrum ascenderet, aut ascendentibus præberet assensum. Conualuit tamen eo ex
morbo Stephanus, & Florentiam accedens, cõcilium ibi, non quidem ut Martinus, & eum
sequuti Ptolemæus & Villanus uolunt, celebrauit: sed quum cœpisset conuocare, ad octa/
uum mensem octauumq; pariter diem defunctus est. Vixdum exequiæ pontifici Stepha/
no in Florentia celebratæ erant, quum Romani potẽtiores oppida & castella in urbis terra
possidentes, Capitaneos tunc appellabant, pontificem ex factione sua creare cõstituerunt.
Primus tamen omnium Gregorius de Thusculano ex gente patritia Romanus Mintium
Velitrensem episcopum, inuitis atq; reclamãtibus cardinalibus & clericis qui Romæ tunc
erant, in pontificem Romanum acclamari ac haberi obtinuit, quem Benedictum uoluit ap
pellari. Per id uero temporis Agnes secundi Henrici imperatoris relicta, Henrici filij regis
adolescentis regni curam administrationemq; gerebat: quæ mulier etsi bonæ mentis, sicut
ostendemus, erat, imprudentia tamen quadam seducta, Guibertum Parmensem clericum
ex nobili prosapia oriundum, regni Italici administratorẽ cancellariumq; instituerat. Eratq;
tunc Gothfredus Matildis comitissæ maritus, omnium quos Italia ab urbe Roma in Alpes
haberet principum ducumq; aut comitum potentissimus: quorum Matildis & Gothfredi
paternam originem diu quæsitam diuersis tradi modis uidemus. Matrem uero ipsius Ma/
tildis Beatricem Henrici secundi imperatoris sororem fuisse infra patebit: quam Beneue/
nutus Imolensis in Dantis poetæ expositionibus dicit, Bonifacio cuidam nupsisse nobili
& ditissimo proceri, Luca urbe Hetrusca uel potius agro illius oriundo. Sed ipsam Matil/
dim eo, uel alio marito matris genitã fuisse, nec Beneuenutus, nec alius quem legerimus di/
cit: quod constat, & sequentia abunde ostendent, ea mulier & Gothfredo & alteri quem ha
buit uiris sociata & uidua, fuit gloriosissima omnium mulierum, quas ne dum sua, sed quæ/
cunque in ætatem nostram successerunt tempora, habuerunt. Tenebantq; tunc tempo/
ris Gothfredus & Matildis uxor Lucam in Hetruria, Parmam, Rhegium, Mantuamq; in
Lombardia & alia in Italiæ parte, quicquid nunc sancti Petri patrimonium appellamus.
Mintio Velitrense in Romanum pontificatum intruso, Ildebrandus archidiaconus, cardi/
nales & episcopi alijq; ecclesiastici quum canonicam electionem Romæ nequirent facere,
Senas accesserunt, ubi Gerardus Florentinus episcopus in Nicolaum pontificem Roma/
num canonice electus fuit. Isq; prudentissimus pontifex eo in concilio formam põtificum
Romanorum à cardinalibus eligendorum instituit, quam distinctione uigesimatertia iuris
pontificij decreta nunc habent: secundum quam institutionem factam pontifici patribusq;
placuit generale concilium apud Sutrium conuocari: ad quod quum conquisiti magnus
dux Gothfredus Matildisq; uxor & Guibertus Italiæ cancellarius accessissent, omnes Lom
bardiæ, Hetruriæ, & Romandiolæ episcopi conuenerunt: ferebatur uero palàm nihil eo in
concilio agendum aliud, quàm quo deberet modo Velitrensis episcopus adulterino ponti
ficatu depositus, pro demeritis pœnas dare. Quod quum ille rescisset, amictu põtificali de/
posito, Velitras ad lares proprios remeauit. Et Nicolaus pontifex sano usus quum aliorum,
tum maxime Ildebrandi archidiaconi consilio, paruo sed honestissimo doctissimorũ uiro/
rum ducente comitatu petijt Romam. In qua à clero & populo cum solita Romanis ponti
ficibus exhiberi reuerentia, est admissus: per quod tempus in Apulia Gothfredus Norman
nus, quem Dragoni fratri in Apuliæ & Calabriæ comitatu successisse ostendimus, moriens,
Bagelardum filium, & non fratrum aliquem dicti comitatus, instituit successorem. Id Ro/
bertus

bertus cognomine Guiscardus Gothfredi fratrum unus impiger adolescens, ægro ut debuit, animo tulit, Bagelardoq; nepote per arma pulso, prędictum Apuliæ & Calabriæ comitatum accepit. Addiditq; illis Troiam urbem Romanis põtificibus parere solitam, & cum uxorem Aberadam eo tempore amisisset, ex qua filium susceperat Bohemundum, tunc alteram accepit nomine Giglegardam Gisulphi principis Tarentini ex Guaimaro fratre neptem. Tantis rebus prosperè confectis, Robertus robur, qua erat prudẽtia, solidissimum addere constituit. Etenim oratoribus ad pontificem Nicolaum missis, illum ut ad res Apuliæ & Calabriæ componendas paterno ductus amore accederet est hortatus, pontifexq; quem Capitaneorum terram Romanam tenentium superbia atq; perfidia dies noctesq; trepidũ atq; anxium teneret, cum eis oratoribus se in Apuliam cõtulit. Facile autem fuit pontificem Robertumq; cupientissimos ad pacem fœderáq; perducere. Pontifex nanq; Nicolaus Robertum Guiscardum excommunicatione absolutum ducem Calabriæ & Apuliæ declarãs, illum per conscripta fœdera iureiurando confirmata quicquid de terra ecclesiæ teneret, & in primis Beneuentũ reddere uoluit. Et Guiscardus sese cõstituens Romanæ ecclesiæ Vassallum, uel quod eius regionis uerbum est, Ligium, Romano pontifici quæcũq; peterentur præsidia mittere, ac quãdo opus uideretur, cum omnibus copijs afferre spopondit. His fœderibus occulte ne à Romanis capitaneis rescirentur conscriptis, redijt Romam pontifex Prænestinos, Thusculanos, & Neumentanos rebelles primũ, & post amne Tyberi transmisso Galeram, ac comitis Gerardi castella usque ad Sutrium populari ac uastare iussit: nec prius à uastatione Normanni cessarunt, quàm capitanei ubiq; edomiti ueram pontifici obedientiam præstiterunt. Interea ueniẽtes Romam Mediolanensium oratores, præteriti temporis erratorum ueniam, & legatum ad se perditos cleri mores reformaturum mitti postularunt, datamq; eiusmodi prouinciam suscipiens Petrus Damiani Hostiẽsis episcopus, uir sapientissimus, episcopos primum Mediolanensem, Brixianum, Taurinensem, Astensem, Albensem, Vercellensem, & post diœcesum summarũ cleros de simonia cõcubinatuq; conuictos, cum satis pro tempore redarguisset, ad melioris uitæ frugem reformauit. Quo cardinale in urbem Romam cum rei bene gestæ gloria reuerso, alterũ econtra perditæ uitæ cardinalem Vgonem Candidum rebellasse pontifici & ecclesiæ nunciatum est. Et paulo post Nicolaus ad secundum dimidijq; anni pontificatus finem obijt. Per quod tempus Robertus Guiscardus quamprimum suas copias à seruitio pontificis & ecclesiæ reuersas accepit, Tarentinos nullis coactos armis sibi per sola oratorum uerba subegit, pariterq; Mathera eius ducatui tunc temporis est subiecta. Nicolai secundi exequijs de more perfectis cõueniens in Lateranensem ecclesiam Romanus clerus & populus, cum ad instantiũ quempiam concordare nequissent, Anthelmum Lucensem episcopum absentem elegerunt, quem secundum Alexandrum pontificem Romanum placuit appellari: Isq; Luca accersitus, in pontificali habitu Romam uenit. Sed interea Lombardiæ episcopi omnes quos Petrus Damiani, ut diximus corripuit, uel ut aliqui habent scriptores, ecclesijs amouit, Guiberto Parmẽse adnitente congregati constituerunt non esse pontificẽ summũ ultra ab eis aliunde accipiendũ quàm ex paradiso, ut dixerunt, Italiæ Lombardia: utpote rati eundem quicunq; crearetur suis infirmitatibus indulturum: eoq; dissoluto conuentu pars eorum ad Agnetem imperatricem accedens illi suadere conati sunt, uoluisse ac statuisse Nicolaum pontificem nuper defunctum, non licere iniussu regis Italici quempiam pontificẽ designari. Proinde postulãtes ut synodo patrum, quam in Lombardia paulo ante coegerant, pontificẽ Romanum defuncto Nicolao autoritate regia sufficere liceret. Suntq; ex scriptoribus qui asserant Agnetem blanda & subdola illorum oratione seductã assensisse. Sed nos Gregorio septimo pontifici magis credimus asserenti non consensisse Agnetem: sed Henricum filium iam adolescẽtem præcipites in scelus Longobardos episcopos impulisse, ut innuere uideatur Gregorius papa, quod Guilelmus scriptor affirmat, fuisse eam matris cum filio discordiã, cuius occasione imperatrix, ut ostendimus, regni administratione atque etiam habitatione sit pulsa. Reuersi itaq; in Lombardiam pseudoepiscopi, conciliabulo suorum coacto, Cadolum Parmensem in antipapam elegerũt. Nec fuere omni in Lombardia aut cætera ad eam pertinente Italia, qui Cadolo obedire recusarent, præter Matildim Comitissam & uirum Gothfredum, qui Alexandro Romæ creato obedientes, hostium eius impietati pro uiribus aduersati sunt. Persuasit uero ipsa Cadoli labes & ipsam urbem. Quum quidem capitaneis ob cladem Ni-

colai temporibus à Normannis acceptam, rebellionem in nouum pontificem molientibus, nonnulli ciues Romani conspirarunt. Quorum omnium instigationibus fauorisq; pollicitationibus factum est, ut Cadolum potentissimo Lombardorũ exercitu deducente, ad prata usque Vaticano & urbi Leoninæ subiecta, quæ tunc ciuium partes Alexandro pontifici, quæ adulterino fauerent. Et tamen quum seditiosos peiorem partem melior numero & autoritate superaret, armis iustam causam tutari omnes boni & mali pariter perrexerunt. Venerat uero Romam Gothfredus Matildis uir præsidio pontificis adfuturus, qui à ciuibus perditis magis quàm Longobardorũ copijs Alexandro timens, ad Lateranum se cum copijs continebat. Quamobrem primo in congressu, quem furens populus aduersum Longobardos habuit, Cadoli partes superiores, ac propè uictrices fore apparuit: sed quum primum fideles, qui prælio inerant, Romani renunciarunt pontifici utramque ciuium partem promiscue hostibus repugnare, educens Gothfredus Lombardos repulit, scribitq; Pandulfus multam Romanorum etiam Cadolo fauentium cædem eo in prælio fuisse commissam. Repulsus ea cum ignominia Cadolus Mediolanum se recepit: uixq; totum conquiescens annum, magnis largitionibus nõ capitaneos magis, quàm Romanos ciues, etiam Alexandro fauere solitos corrupit: quorum consilio & fauorum sponsione ductus, illo paruo deducente comitatu clandestinis itineribus noctu magis quàm die confectis, Romam se contulit. Affuerunt uero, ut erat constitutum, capitanei, & clàm stipendio conducti milites, qui Leonina ciuitate furto occupata, Cadolum in beati Petri basilicam perduxerunt. Mane quum primum is rumor urbem Romam peruasit, correptis repente armis populus accurrit: quod quum præter spem à seditiosis præbitam, capitanei & mercennarij milites cernerent, ilico omnes quaqua uersum dilapsi, Cadolum præsidio destituerunt. Sed unicus adfuit omnium perditissimus, & cui maiorem uim pecuniæ Cadolus dederat, Cincius præfecti filius, qui per media infestissimorum ciuium agmina euntem, & suum sitientes sanguinem Romanos cernentem Cadolum in sancti Angeli castellum perduxit. Tantaq; fuit perditissimi Cincij audacia, ut Cadolum, quem semper Romanum pontificem appellaret, per uim & arma tutari, iureiurãdo promiserit. Perstitit autem in pontificis Alexandri fide Romanus populus, adeo ut repagulis castello sancti Angeli oppositis, militibusq; in perpetuas stationes adhibitis, Cadolus per annos fermè duos clausus obsessus'que fuerit. Per eam tempestatem dum pontifex Alexander tantis Lombardorũ, uel potius Henrici regis persequutionibus agitatur, Robertus Guiscardus, qui bene de se speranti pontifici opem tulisset, pellendis Italia Græcis implicitus erat. Namq; Constantino Dioclizi Constantinopolitano per id temporis mortuo, suffectus illi imperator nomine Romanus, cognomine Diogenes, imperio parum confirmato, rebus Italiæ non satis poterat prouidere. Sciens itaque Robertus Cyriacum imperialem capitaneum, qui summæ rerum eius imperij in Italia præerat, apud Vestiam Apuliæ ciuitatem immunitam degere, eò ex improuiso ducens urbe capta, illum quoque intercepit. Pari exinde ducendi exercitus rapiditate usus, Montempilosum urbem obsedit. Quumq; diutius ad eam sibi sedendum intelligeret, Gothfredum fratrem illis præfecit castris, & maiores copias in Barulum ducens capiendo oppido fecit necessarios apparatus. Inerant uero selectæ ex urbibus oppidisq; Græcorum copiæ, ut natura loci tantis'que munitum defensoribus oppidum nulla uis expugnatura uideretur, commeatus uero, qui deerat, in tutissimum arcis beneficio portum undique importabatur. Quod quum cerneret Robertus, magnum ut oppidanos commeatu intercluderet, aggressus est opus. Etenim multis nauibus in portum contractis, eas sibi inuicem contiguas ea ratione colligauit concatenauitq;, ut ab extremo in quo arx erat promontorio in cõtinentem ad hemicycli formã ductæ portum clauderent: per eumq; tanquam pontem oppugnãdi in circuitu oppidi habuit facultatẽ. Nec potuit pertinax præstãtis ducis uirtus euincere, quin ea obsidio tres continuata annos, eum à gerendis maioribus detinuerit. Tertijs tamen castris interea Rogerius fratrum Roberti unus, Brundusium terra mari'que premebat. Cui Gothfredus frater Montepiloso potitus, se addiderat, classi quam Brundusino in portu Rogerius tenuerat Gothfredum præficiens, ut eam circumageret, & Rhegium duceret, imperauit. Eodemq; in tempore terrestribus cum copijs, Robertus & Gothfredus cum classe sunt Rhegium delati. Inde conscensis nauibus in Siciliam traijcientes, Panormum primam de Siculis urbibus terra mariq; obsederunt. Dum uero ea quartum iam annum Græcus imperator

rator per ignauiam resistendiq́ impotentiam tolerat, obiens Michaelem Constantini Dio-
clizi filium habuit successorem. Quo in tempore apud urbem Romam nulla erat maior in-
quietudo, quàm quod expugnando sancti Angeli castello omnis populus occupabatur.
Quamobrem fractus animis Cincius, sorde, quod in prouerbio aiunt, multas sordes lauit:
territum namque coegit Cadolum, ut trecentis argenti libris sibi in uitæ redemptionem da
tis, strigosissimo auectus equo aufugerit. Hæc tunc fiebant in Italia. In Alemannia uero &
Germania ob regiminis Henrici Cæsaris administrationem, ardebant inuidia principes.
Primus tamen & potentissimus omniũ Otho Coloniẽsis archiepiscopus cæteros seduxit,
ut Agnete regis matre pulsa, regni summa regi demandaretur. Præbuitq́ assensum Henri-
cus filius adolescens: cuius iam pubertatem supergressi malicia superaret ætatem. Ingressus
uero est ilico archiepiscopus Italiam: & Guilberto Parmense, quem, ut ostendimus, regina
instituerat deposito, alterum Italiæ cãcellarium Vercellensem episcopum subrogauit. Quo
in negocio quum Italiæ regnum satis composuisse sibi uideretur archiepiscopus, disturban-
dis pontificis rebus accessit Romam. Admissus ad pontificis conspectum, cardinalibus &
præstantioribus ex clero populoq́ Romano consedentibus, Otho archiepiscopus suauissi
ma quidem prolatione uenenata huiusmodi uerba facit: Quo factum est modo, frater mi
Alexander, ut præter seruatos hactenus mores, præter legem Romanis olim pontificibus
præscriptam, pontificatum Romanum à rege & domino meo Henrico tertio iussus accepe
ris. Et à Carolo incipiens, multos imperatores patritiosq́ nominauit: à quibus partim ue-
rè, partim falsò, pontifices electos aut confirmatos affirmauit: parantem plura, &, ut appare
bat, peiora dicere Ildebrandus archidiaconus cœtu cardinalium nutu gestuq́ impellente
in hæc uerba peruenit: Nullum unquam ius, nullum imperium, Otho archiepiscope, regi-
bus & imperatoribus, uel, ut tu dicis, patritijs Romanorum in pontificis Petri successoris
electionem fuit. Et si quid perperam, si quid per uim eorum quæ recensuisti aliquando fuit,
tam iusta, quàm seuera sanctorum patrum censura correctum est. Incipiensq́ à superiori-
bus in Decreti, quod Nicolaus secundus centum & tredecim episcoporum autoritate fecit,
expositione tandiu immoratus est, quousque uictus Otho satis sibi factum esse respondit.
Institit tamen, ut obstruendo calumniatorum, qui in regno Italiæ multi erant ore, cõcilium
pontifex apud Mantuam deditissimam sibi facile ciuitatem conuocaret. Consensitq́ & ac
cessit cum cardinalibus pontifex. Eo in concilio omnes Lombardiæ episcopi, præter Cado
lum interfuerunt. Non modo approbata est Alexandri secundi electio: sed omnes ipsi epi-
scopi, deposito quod aduersus sedem apostolicam conceperant odio, illius amici studiosiq́
effecti sunt. Reuersus Romam pontifex, urbem quietissimam, sed omnia in eius terra quæ
ad Campaniam pertinet, turbata offendit. Namq; Richardus Normannus frater Roberti,
& Gulielmus eiusdem Richardi filius, Capua sibi subacta, Beneuentoq́ inuasa, Cæpera-
num obsidebant. Nec satis scimus, ea ne Roberti Guiscardi cõsensu fuerint intentata, quem
dignior atque urgentior suscepta, & se totum postulans expeditio, apud nos ea perfidiæ su-
spicione liberat. Namque per id temporis Rogerius, quem diximus à fratribus Roberto
& Gothfredo in Siciliam traiecturis, ad Brundusij obsidionem relictum fuisse, magnum ac
cepit incommodum, quod introducti noctu de quarta uigilia ad simulatam proditionem
Normanni proceres ad quadraginta, & totidem gregarij milites à Brundusinis, suffosso-
rumq́ capita ad imperatorem Constantinopolitanum sunt delata. Robertus autem Pa-
normi obsidionem diu duraturã intelligens, Gothfredo castris præfecto, per calendas Apri
lis in Apulos se contulit: Tranamq́ obsedit. Et Ianuario mense, qui sequutus est anni salutis Anno salu. M.lxiij.
Christianæ tertij supra septuagesimum & millesimum, Gothfredus Panormo, Robertus
Trana urbibus sunt potiti. Nec Richardo & Gulielmo quicquam præsidij attulerunt. Ilde-
brandus enim archidiaconus de Normannorum perfidia apud Mantuam certior factus,
Gothfredum & Matildim uxorem aduersus illos suppetias postulauerat. Ad quorum uiri
& uxoris cum archidiacono copiosissimoq́ exercitu in Campaniæ partes aduentum ter-
riti Richardus & Gulielmus, capta de terra & iurisdictione ecclesiæ reliquerunt. Pauloq́
postquàm archidiaconus, Gothfredus, & Matildis Romam cum gloria reuerterant, Ale-
xander pontifex precum Agnetis imperatricis instantia uictus, Guilbertũ, qui, ut ostendi-
mus, fuerat Italiæ cancellarius, Rauennatis ecclesiæ archiepiscopum fecit, præfatus quod in
prophetiam cessit, illum ecclesiæ Romanæ magno & animæ suę maximo incendio eam eccle

siam accepisse. Per eosdemq; dies Hugo Candidus cardinalis cum pontifice, cui per humilitatem satisfecit, in gratiã rediijt: & Cadolus ad uitæ finem fortunatus delictorum uenia ab Alexandro pontifice impetrata interijt, cui paucos dies & ipse põtifex superstes fuit: undecimo nanq; pontificatus anno, & mense sexto exactis obijt: uixdum eius pontificis exequiæ solenniter ex more erant celebratæ, quũ clerus & populus ad funeris pompam congregati, Ildebrandum archidiaconum ex abrupto acclamarunt, à beato Petro in pontificem esse electum. Ad eosq; clamores exciti cardinales conclaue ingressi, eundem canonice delegerũt, quem Gregorium septimũ placuit appellari. Is annus erat Henrici tertij Cæsaris regni duodeuigesimus, per quod tempus bello ille cum Saxonibus grauissimo implicitus erat. Hungari autem eodem tempore Salomone rege suo, quem dicerent Germanis resistere nescire, in carcerem coniecto, bellum Cæsari indixerunt, in quod omnes ille regni Germaniæ & Alemanniæ uires exerere est coactus. Gregorius uero pontifex commissam sibi ecclesiam quiete cupiens gubernare, pacem cum Henrico habere quæsiuit, quod ostendit epistola priusquam coronaretur ad Beatricẽ & Matildim filiam scripta, cuius hæc est particula. De rege autem, ut antea in literis nostris accepistis, hæc est uoluntas nostra, ut ad eos religiosos uiros mittamus, quorum admonitionibus inspirante deo ad amorem sanctæ Romanæ & suæ matris ecclesiæ eum reuocare, & ad condignam formam suscipiendi imperij instruere ac expolire ualeamus. Et tamen licet eam pacis uoluntatem haberet, male per Henricum gesta damnare & corrigere non cessauit. Nanque in edicto, quod ad omnes Lombardos sancti Petri fideles dedit hæc dicit, Quidam ministri sathanæ, & præcones antichristi in Lombardia fidem Christianam conantur confundere. Nam sicut scitis Gothfredus uiuente Guidone dicto Mediolanensi archiepiscopo eandem ecclesiam quasi uilem ancillam præsumpsit ab Henrico emere, epistola etiã Remaldo Cumano episcopo apud Henricum agenti scripta à pontifice, eum paci cum Henrico constituente ostendit inhiasse. In qua etiam epistola Agnetem imperatricem Henrici genitricem, postquam ab Otthonis Coloniensis archiepiscopi tyrannide pulsa contulit se Romã, ibi uitam duxisse ostenditur. Sunt enim hæc epistolæ uerba, Ducem Rodulphũ Lombardiam intraturum in hoc proximum septembre audiuimus, efficias ergo principaliter pro apostolorum seruitio, secundario hac etiam pro parte, ut sibi & tibi non sit pigrum Romam uenire, ubi de concordia Romanæ ecclesiæ, & regis uobiscum, & cum Agnete imperatrice filia nostra charissima, cum Beatrice etiam, quæ multum & sæpe in hoc eodem laborauit, loqui & tractare poterimus, & ad Anselmum Lucensem episcopum. Hæ nanque personæ pacem conantur efficere, charissima filia nostra Agnes imperatrix, nec non gloriosa Beatrix cum filia Matildi, Rodulphus quoq; dux Sueuiæ. Tantis itaque ad pacem iactis fundamentis, pontifex Gregorius ad regem misit denunciaturos, se si in pontificatu confirmaretur, nullatenus errores illius toleraturum, proinde aut alium pontificem fieri curaret, aut se ad satisfactionem condignam pararet. Rex tamen facti modo ac ueritate cognitis, electioni eius assensum præbuit. Mittensq; ad urbem Gregorium Vercellensem episcopum, regni Italici cancellarium, dictam electionem sua autoritate confirmari curauit. Cõfirmatus in sede Gregorius, nihil duxit antiquius, quàm Henricum regem ab episcopatuum & ecclesiarum uenditione deterrere. Accesserunt'que ad id impetrandum pontificis oratores, Agnes illius genitrix, G. Hostiensis, V. Prænestinus, & R. Cumanus episcopi. Eam quum audiuisset legationem rex in Bauaria agens, benigne respondit, & tamen quinque clericos ab Alexandro pontifice ob simoniam excommunicatos, quod ea expostulauit legatio, à se noluit remouere: quumq; tres illi episcopi, sicut à põtifice iussi erant, synodum in Alemannia nollent congregare, respondit per Bremensem episcopum, Res Maguntino archiepiscopo uice Romani pontificis in Germania ab Alexandro pontificis Gregorij prædecessore olim fuisse concessas: replicaruntq; oratores, concessionem Maguntino factam robur suum in morte concedentis amisisse, & ipsum archiepiscopum in solicitudinis partem, non in potestatis plenitudinem fuisse uocatum: nihilo'que minus perstitit in sententia Henricus. Quamobrem oratores Bremense episcopo, qui regis peruicaciæ auditor impulsor'que fuerat, excommunicato, Romam sunt reuersi. Paulo post Hermannum Bambergensem, & alium Constantiensem episcopos Romæ agentes, & de simonia conuictos pontifex dignitate priuauit. Ieiunio subinde quadragesimali

drageſimali adueniente, Gregorius pontifex concilium Laterani quum celebraret, inter-
fuerunt Guilbertus Rauennas archiepiſcopus, & maxima Lombardiæ epiſcoporum pars.
Aſtiterunt'que pontifici Matildis Comitiſſa, & Siſulphus Salernitanus princeps. Quo in
concilio Robertus Guiſcardus ob nouam terrarum eccleſiæ de marchia Anconitana,
quam tunc Firmanam appellabant, occupationem, & pariter cæteri Normanni fuerunt
excommunicati. Soluto'que concilio cæteris abeuntibus, manſit Romæ Guilbertus, do-
lum rege conſentiente machinatum aduerſus pontificem uerſaturus: fuit'que ea machina-
tio in hunc modum, Celebrat miſſam pontifex Gregorius in ſolenniſſima Chriſtianis no-
cte natalis domini in ſanctæ Mariæ maiori baſilica, quæ dicitur ad præſepe, quum ſu-
bitò irrumpens armatorum ſtipatus cohorte Cincius Stephani præfecti filius, illum tunc
hoſtiam frangentem raptum altario deturbauit, attractum'que ad domum, quæ ſibi in
hyperione erat, in turri clauſit. Continuit ſe murmurans per id celebritatis diei populus
Romanus. Sed poſtridie Cincĳ domum furibundus undique aduolans, pars liberatum
pontificem ad ſanctæ Mariæ baſilicam deducunt, pars maxima diripiendis ædibus de-
moliendáque turri inſudant, ut non potuerit pontificis reclamantis autoritas prohibere,
quin turri ſolo æquata, Cincĳ familia uiri & mulieres naribus truncarentur. Cincius furto
prolapſus, in Germaniam ſe contulit ad Henricum. Fruſtratus ſpe ſua Romani pontifi-
catus, ſi Gregorius occubuiſſet, inuadendi Guilbertus, commeatu à pontifice, quem ſimula-
ret indigere impetrato, Rauennam ſe contulit. Sperauit tunc pontifex Henricum regem,
& ſi oratoribus Agneti imperatrici genitrici ſuæ, & tribus illis epiſcopis parum credide-
rat, ab alĳs tamen machinationibus abſtinere. Pariter'que crediderit Guilbertum Rauen-
natem archiepiſcopum, ſicut blandiſſimis ſpoponderat uerbis, in ſua & eccleſiæ obedien-
tia perſeueraturum. Qua ratione inſtaurandis alibi eccleſiæ rebus animum adiecit, con-
ſtituit'que Robertum Guiſcardum, & cæteros Normannos bello agitare. Cuius ad uota
conficienda, Gothfredus & Matildis uxor ſpem maximam præbuerunt, Iam'que præmiſ-
ſas à uiro adducendas è Lombardia copias Matildis illas ad iter ponere incœperat. Quum
Guilbertus Rauennas, & Theobaldus Mediolanenſis archiepiſcopus, nonnullique Lom-
bardiæ epiſcopi apertam in Gregorium coniuratione rebellionem'q; oſtenderunt. Tunc'q;
Hugo Candidus, quem cardinalem Alexandro pontifici rebellem illius in gratiam con-
ciliatum fuiſſe oſtendimus, ad uomitum redĳt, adeo ut Henricum inter tertium & Ro-
bertum Guiſcardum fœdera in pontificis Gregorĳ perniciem componere ſit adniſus. Ea
poſtquam reſcĳt pontifex intentata aduerſus expeditionem intermiſſa, ſynodum Late-
rani coegit, in qua Guilbertus Hugo'que excommunicati dignitatibus'que priuati ſunt.
Dum hæc in Italia fierent, Henricus rex bello Saxonum diu implicitus, & ſi illos inſigni
prælio ſuperauit, tamen ſubigere nequiuit. Nec tamen ei uictoria ceſſit incruenta, quod cæ-
ſa ſuorum militum quinque milia amiſit: ea uero ex uictoria tantum intumuit, ut nefaria
quæque in pontificem ſit auſus: primum'que illi obedientiam ſubtrahere uolens, Sigifre-
do id archiepiſcopo Maguntino negocium iniunxit, cuius pontificalem præferentis au-
toritatem edicto conuocatum eſt apud Vormatiam conciliabulum, & epiſcopi abba-
tes'que regnorum Henrici ne Gregorium in pontificem haberent ſunt admoniti. Veni-
ens'que Romam eo à conciliabulo Rolandus Parmenſis clericus, quum eſſet ad Grego-
rĳ pontificis cardinalium'que & concilĳ, quod tunc Laterani habebatur, conſpectum
perductus Henrici uerbis Gregorio, ne pontificalia exerceret, aut ſe nominaret pontifi-
cem inhibere dixit, iuſſit'que cardinalibus, ut alium à rege pontificem habituri in Ale-
manniam ſeſe conferant. Et tamen eo nuncio cum ignominia repulſo, multorum Germa-
niæ epiſcoporum literæ pontifici Gregorio ſuam operam & fidei conſtantiam pollicen-
tium ſunt allatæ. Qua impulſus cauſa pontifex Gregorius ea in ſynodo Sigifredum, & eius
impietati aſſentientes epiſcopos, & abbates commiſſis priuauit eccleſĳs. Henrico autem
gubernationem, titulum & dignitatem regni Theutonicorum & Italiæ interdixit, omni-
bus principibus & populis utriuſque regni, quo illi obſtringebantur iuramento autori-
tate apoſtolica abſolutis. Ferunt Henricum principio quoque nuncios per regna ſua mi-
ſiſſe frequentes, qui dicerent Ieſum Chriſtum, quando ter Petro oues paſcendas com-
miſit, reges excepiſſe. Pontifex'que econtra per literas quæ extant, notum populis fecit,

deum in terris agentem, quando ligandi & soluendi in cœlo & in terra potestatem Petro dedit, neminem excepisse, eumque quicunque ligari se posse negat, quod absolui nequeat confiteri, sicque ab omni corpore ecclesiæ sequestrari. Quibus papæ uerbis prælati, principes, & populi pars regni Theutonicorum maxima, animis ab Henrico alienari cœperunt, primique Saxones exarserunt in bellum: post illos Metensis episcopus Henricũ censuit in uim anathematis deponẽdum. Vnde quum fathisceret iam, & planè ortum uideretur in regno dissidium, Rodulphus Guelfo, & Theodericus primores Alemannorum duces cum cæteris in regno præstantibus in id consilij conuenerunt, ut si uocatus in Alemanniam Gregorius pontifex accederet, Henricus illi supplex petita, & ut ipsi confidebat, obtenta erratorum uenia conseruaretur, alioquin successorem illi daturos se concordi conuentus sententia protestati. Iurauitque illo in conuentu, conuentus se pontifici quum accepisset integre pariturũ: quod quidem primatibus illis adeo gratum fuit, ut sponte sua responderint, illum Romam ad imperij coronam ex more suscipiendam cum copijs deducere, quibuscum imperator declaratus, Normannos, Apulia, Calabriaque & omni terra ecclesiæ deturbaret. Accessitque regis & conuentus ad pontificẽ ea de causa orator archiepiscopus Treuerensis. Quo instante pontifex Gregorius, ut Augustam prætoriam urbem Alpinam accederet cum cardinalibus urbe mouit. Quum uero se Vercellas usque contulisset, à Vercellensi episcopo Italiæ cancellario clam resciijt, Henricum regem hostili in se animo cum exercitu uenientem Alpes transcendisse. Quamobrem suæ consulens saluti pontifex, in Cannossum usque recessit oppidum in Regiensi agro Matildis Comitissæ, apud quod nullam ab Henrico uiolentiam uereretur. Rex uero dolum intelligens patefactũ, relicto Vercellis exercitu, Cannossum nihilominus uenit. Acta autem est res summa pontificis grauitate: summa, sed ficta regis potentissimi humilitate. Quo enim die Henricus Cannossi suburbium attigit, omni deposito regali ornatu, nudisque pedibus ad oppidi portam introduci sperãs, cum paucis comitibus est delatus, denegatumque primo die ingressum æquaniminiter tolerans loco per noctẽ non mouit, & glacie ferunt conculcataque diu niue per asperrimum hyemis sydus solum, in quo rex stetit uel iacuit, obriguisse. Expectauitque tacitus scire quid secum pontifex duceret agendum: pontifice autem uera ne an simulata esset illius quam præ se ferebat scelerum pœnitentia, ut ab omnibus cerneretur differente, ad tertium peruentum est diem, quum Henrico se miserum, infelicemque clamante, cui soli non uacarent ueniam imploraturo pij pontificis aures: uicerunt Matildis Comitissæ, Adelai Sabaudiensis comitis, & abbatis Cluniacensis preces, & introductum regem, absolutumque pontifex in sinum matris ecclesiæ recepit. Fecit uero pontifici rex scripto promissiones sacramẽti religione firmata, quibus Matildis Comitissa, Adelaus & Cluniacensis abbas ad robur subscripserũt. Earumque extans forma fidei reuerentiæ & omnimodæ obedientiæ obligationibus est redundans: postea tamen substitit in Cannossi finibus rex abituro ut opinabatur pontifici struens insidias: & pontifice id uerito subsistente, fatigatus expectatione rex Papiam se contulit: apud quã die qua applicuit, nequam ille Cincius præfecti urbis filius interijt. Interea Alemanni principes ægre ferentes Henricum promissis satisfecisse, Rodulphum Saxoniæ ducem egregium regem Alemaniæ creauerunt. Quod quum intellexisset Henricus ad ingenium reuersus, pontificem Romam reuersum per nuncios orauit, ut Rodulpho excommunicato, Alemannos in illum tanquam tyrannum arma sumere imperaret: Gregorióque respondente, non decere pontificem inauditum quempiam damnare excandescens iracundia Henricus in Gallias se contulit, & reparato exercitu, in Bauariã delatus, Rodulpho regi prælio est congressus, in quo maxima paríque uirtute copiarum cædes est commissa. Venerunt tamen interea utriusque partis ad pontifices oratores, & in synodo ea ratione coacta, iussit utrísque pontifex ne priusquam causa discussa armis principes decertarent: sed priusquam ea perferrentur iussa, illi iterum primo grauiore prælio concurrerunt, & postea auditis nuncijs parẽre dicto pontificis spoponderunt. Subsecuti uero erant missi ad res Alemanniæ inspiciendas pontificis oratores Albinensis episcopus cardinalis Aquileiensis patriarcha, & Paduanus episcopus, qui abstinentem iussu pontificis à bello Henricum orarunt, ut quod Rodulphus toleraturum se obtulerat, concilium ipse etiam consensu omnium constituendum in Alemannia fieri toleraret. Respondit uero Henricus, nisi Rodulphus pontificis autoritate excommunicaretur, se nullatenus congregationi concilij assensurum, & oratoribus

tibus redeuntibus, tertio duces acriore duobus primis prælio se mutuo confecerunt. In quo Saxonum in Rodulphi partibus pugnantium cædem maximam cōmissam fuisse refertur. Oratoribus auditis pontifex omnem pacis cum Henrico habendæ spem abiecit. Per eos uero quatuor annos, in quibus ea quæ scripsimus à pontifice & Henrico episcopisq; Lombardiæ gesta sunt, Robertus Guiscardus rem suam diuersis in locis auxerat. Nam sancta Seuerina loci natura munitissima, & Cōsentia urbibus de Calabria potitus erat, intuleratq; bellum Sisulpho principi Salernitano: cuius sororē, ut ostēdimus, in matrimonio habebat, & eo in bello tam ardens Robertus fuerat, ut ad ipsius mensem septimum, quo tempore à Canosso pontifex rediit, Sisulfus deditione facta, Salernum cum arce perdiderit: exinde Robertus copijs in Beneuentum raptim, & nullo id opinante ductis, eam urbem terq; qua terq; ad primos inuasionis dies oppugnatam breui cepisset, nisi Gregorio pontifici ut desisteret exhortanti parere uoluisset. Et tamen Robertus ne ab ea expeditione domum uacuus rediret, Vicum inuadens oppidū recepit. Eodemq; anno, qui octuagesimus supra millesimum salutis Christianæ erat, Michael Constantini filius cum filijs tribus Michaele, Andronico & Constantino à Nicephoro cognomine Botaniates per uim & arma Constantinopolis imperio sunt deiecti. Et Robertus Guiscardus imperij ipsius debilitati, quam eæ rerum nouitates facerēt innixus, Spinacroba, Hydrunto, & Tarento Græcos expulit. Dumq; Tarentum obsideret Michael Dioclizi Constantinopoli pulsus, ea in castra uenit incognitus. Et Robertū allocutus, eo hortante, Romam se contulit ad pontificem: per cuius subleuandi occasionem sumptam, factum est, ut Gregorius pontifex se ad conciliandum ecclesiæ Robertum insinuauerit. Comportumq; est postea Robertum eadem etiam ratione pulso patria imperatori, ut pontificis opem peteret suasisse. Primus tamen pontifex Gregorius Roberti colloquium expetiuit, ad Cæperanumque locus conuentui constitutus est. Quo in conuentu Robertus ligium se, quod eius regionis uerbum totalem significat subiectionē, pontifici & ecclesiæ fecit, & beati Petri uexillo à pōtifice est donatus. Quinetiam pontifex, ut Robertus restituendo Michaelem maiorem haberet autoritatem, inuasorem imperij Nicephorū excommunicauit. Nec mora, his apud pontificem cōfectis, Robertus Hydruntum petens iussis eò copijs conuenire, Rogerio exinde natu minori res Italiæ commendans, alteri filio maiori Bohemundo præfecturam nauigaturæ militiæ demandauit. Ipse cum Michaele Dioclizi nauim prætoriam conscendens, primus omnium tradidit uela uentis. Impositusque nauigio copiosus æque ac paratus fortium uirorum exercitus, prospera usus nauigatione ad Auelonem est obsessus. Prima autem ad Dyrrachium castra à ducibus sunt firmata. Quamobrem terra marique obsessam breui capere opinabantur. Nicephorus uero imperator quod ea imperij nouitate aliter non poterat, Venetos ut Pressæ urbi præsidium afferrent orauit. Qui Dominico Siluio duci suo, ut triremiū onerariarumq; nauium classe educta imperatori satisfacerent, publico consilio permiserunt. Duxitque in Normannos duces Siluius classem, quam finis ostendit ingentem paratissimámque fuisse. Namque Normannorum congressa classi, uictoriam sed cruentissimam obtinuit. Et mare Dyrrachinis redditum est apertum. Continuauit tamen terrestrem oppugnationem Bohemundus. Nam paulo post eum conflictum Robertus Michaelem Dioclizi secum ducens ad reparandam classem se contulit in Italiam. Interea Nicephorus Botaniates imperator ijs quæ apud Dyrrachiū facta erant, indiesq; fiebant auditis, exercitum in Dalmatiam ducendum parare constituit, & quum suas Græcorū Thracumq; copias minores, quàm belli necessitas posceret fore iudicaret, Alexium Mega, uel ut postea cognomento uocatus est Commenum, cui militum magistro multum fideret, misit Adrianopolim, ingenti attributa pecuniarum ui, quibuscum Saracenos Turcosq;, etiam ex Asia Ægyptoq; mercede cōduceret. Isq; Alexius perfidia usus, quod imperiū affectaret, omnes quoscunq; nouo cōduxit stipendio, sibi obstrinxit militiæ sacramento: quibus nō modò pactas dissoluit pecunias, sed maiores profusā in largitionē dedit. Veteranos uero imperatori militare solitos donatiuo stipendióq; fraudabat, imperatoris auaritia, qui stipē eis dandā nō mitteret accusata. Cūq; eos indigentes, & ut est militū consuetudo, furentes cerneret, uestibus, equis, & supellectili aurea argenteáue, quam suam ipsius esse constaret, donatos consolabatur: quibus efficit artibus, ut exercitu quem apud Adrianopolim magnum coegerat tumultuante, Constantinopolim ad Imperatorem mitteretur orator. Allocutus Nicephorum Alexius, multa in eam dixit

Anno salutis. 1080.

dixit sententiam, ut milites affirmaret debitis promissisq; stipendijs satiatos, nisi ad belli
prouinciam ducerentur, aliquod per insolentiam incommodum illaturos. Proinde impera/
torem hortatus, ut exercitum breui ad naues ducendum bono, & in magnam spem uicto/
riæ erecto animo operiretur. Et Adrianopolim reuersus tanquam profugisset, magnā præ
se tulit animi anxietatem. Petentibus uero ueteranis, quo res se haberent modo, partim ob/
stinata taciturnitate siluit, partim fresis inter dentes uerbis respondens, id maxime uultu
etiam & oculis facere est adnisus, ut miles intelligeret significari, neq; bonum & fidelē ma/
gistrum ut de Imperatore obloqueretur, neque Imperatorem ut æra militibus daret, adduci
posse. Tum indignari omnes ac fremere, ac planè dicere & ostendere, si nō desit qui ducat,
non defore exercitum, qui in urbis Constantinopolitanæ portas, in auari crudelisq; Nice/
phori perniciem sequatur. Quibus uocibus quum omnia iam complerentur castra, prodie/
runt ut erat cōstitutum, pecunia corrupti conductorum ab Alexio principes, & illum non
ultra magistrum, sed Imperatorem acclamantes ad Constantinopolitanæ urbis portas du/
ci postulauerunt. Euulsisq; ilico signis furens exercitus facto agmine in Constantinopolim
ferri cœpit: cui in itinere spopondit Alexius sese captā urbem triduo permissurū ad libitum
spoliandam. Perculsus tam infelici nuncio Nicephorus, armis raptim captis insurgens, por/
tis mœnibusq; nouos & fidos addidit defensores. Vnicus erat Nicephoro prætorianæ ma/
gister cohortis Arxion Alemannia oriundus, quem largitione corruptum sibi conciliarat
Alexius: Isq; porta, quam Bulgarorum appellant, noctu aperta, Alexium cum exercitu in/
troduxit. Dies ea fuit Iouis cœnæ domini Christianis spiritualiter celeberrima, per quam
& per duos, qui secuti sunt passionis domini Iesu Christi dies, ea agitatus laceratusq; est pas/
sione populus Constantinopolitanus, cui nullam afflictæ res humanæ æquiparandam ha/
bent. Nam præter singulorum iniurias, stupra, cædes, uulnera, & uincula: præter auri, ar/
genti, supellectilis rapinas, spoliata, inquinata sunt templa, nec ullus fuit tam sacer religio/
sus ue locus, quin si à Christiano deum timente ultorem declinabatur, Barbarum inuenerit
direptorem. At Nicephorus ad primos captæ urbis clamores, sancti Sophiæ ædes petens,
id humanitatis ab Alexio obtinuit, ut tonsoratus, & in monachum ordinatus, uita donare/
tur. Alexius per solennem dominicæ resurrectionis diem in palatio coronatus, exercitum à
præda & iniurijs ciuiū reuocari arcerique curauit. Isq; factum suū apud ciues honestaturus,
tanquam à Nicephori auaritia furor ille processisset, Michaëlem Michaelis Dioclizi filium
imperij consortem accepit. Prima uero Imperatori nouo fuit cura rebus Dalmatiæ proui/
dendi. Itaque exercitu, quem fraude parauerat, educto Michaelem imperij consortem præ/
cessuris in agmine legionibus dedit ductorem. Bohemundus interea terrestrem, Rober/
tus dimisso in Italia Michaele Dioclizi cum classe, reuersus maritimam obsidionem conti/
nuabant. In quos quum Græci imperatores terra marique impetum facturi uiderentur, Ita/
lici duces copijs in aciem eductis pugnandi copiam fecerunt, commissoq; in prælio quod
durum & utrinque cruentum fuit, Michael imperatorum alter cecidit, Alexius in fugam
conuersus, lacerum dissipatumque reduxit exercitum. Fuisse autem in exercitu Alexij mi/
lia septuaginta scribenti Cosentino facile assentior. Sed Guiscardum & Bohemundum
pauciores quidem quàm ille, tamen maiores quàm is dicit scriptor, habuisse crediderim.
Secundum eam uictoriam Dyrrachini imperatoris sui præsidio desperantes, urbem Ro/
berto dediderunt, pariterque multa Dalmatiæ oppida prius etiam quàm essent adita, fe/
cerunt deditionem. Romæ eodem anno aliam Gregorius pontifex synodum celebrauit, in
qua acta est causa Berengarij cuiusdam in dominici corporis & sanguinis mysterio erran/
tis: & Berengarius conuictus, erroremque confessus, id fecit iuramentum, quod sacri iuris
pontificij canones de consecratione distinctione secunda: Ego Berengarius corde credo,
& ore confiteor, sancitum habent. Et Henricus rex post spretam pontificis legationem,
ab eo de fidelitate ac obedientia requisitus, quum non pareret, denuo excommunicatus,
Rodulphus autem in regem Alemanniæ atque Italiæ confirmatus. Quo territus commo/
tusque nuncio, Henricus nihil statuit omittendum, quod pontificis excidio accommo/
dum intelligeret. Conuocatis itaque apud Brixiam Alemanniæ urbem omnibus sibi paren
tibus episcopis & abbatibus, conciliabulum celebrauit: in quo Robertus Rauennas archi/
episcopus in pontificem, cui esset Elementi appellatio, prophanatus est, qui pontificio in/
dutus habitu, illico se contulit in Italiam. Henricus uero coactis summo conatu copijs ad

Rodulphum

Rodulphum regem in Saxonia agentem inuadendum duxit, cui Rodulphus aduenienti trinis castris obuius est delatus. Congressi quarto iam prælio duces, obstinatis pari ardore in mortem aut uictoriam animis decertarunt. Et quum uictoria ut apparuit potitus esset Rodulphus, casu à suis uulneratus longiuscule retrocessit. Henricus uero fuga prolapsus loco tam abdito latitauit, ut re aliter quàm crediderant se habente, à suis diligentissime perquisitus, septimo tandem die præter omnium spem fuerit inuentus: de eo nanque sicut & de Rodulpho actum esse utroque in exercitu opinio emanauerat. Nam Rodulphus dum uulnere, ut diximus, à suis accepto grauatus secederet, secuti sunt eum multi ex suis pariter uulnerati, inter quos pariter quoque mortuos expirasse repertus est. Tulit uero probi pontificis Gregorij & urbis Romæ infortunium, ut altera per id fermè tempus haudquaquam minus damnosa clades fuerit accepta. Henricus nanque qui postea fuit quartus nominis illius imperator, Henrici tertij filius, quem genitor audita Rodulphi confirmatione tutandis Italiæ rebus cum copijs miserat, Matildi apud Parmam urbem prælio congressus illam superauit: Eáque mulier, quam Gregorius semper meritò gloriosam appellat, altero tunc non minore infortunio agitabatur. Quum enim Gotfredus uir suus anno iam elapso obijsset, alterum illa accepit Azonem nomine, ex clara Estensi familia Marchionẽ. Et postquam celebratis ex more nuptijs, aliquot menses secum in matrimonio per copulã consummato fuerat, rescijt mortuum uiuentemq́ uiros suos tam propinquo sanguinitatis gradu coniunctos fuisse, ut pontificij iuris legibus prohibita in nouo matrimonio manere nequiret. Anxia itaque omnem rei ordinem ad Gregorium pontificem cum deferri curasset, eam habuit ab illo responsionem: quam proprijs ipsius pontificis uerbis libet inserere, Gregorius episcopus Matildi salutem. Qualiter testibus & sacramentis in præsentia nostra probatum sit te habuisse uirum consanguineum Azonis, te etiam & Azonem Marchionem in quarta propinquitatis linea consanguineos esse, ipsi qui idem causæ interfuerunt poterunt tibi referre. Vnde quia Azonem Marchionem sacramento constrinximus, nullam deinceps sine licentia nostra maritalem tecum conuersationem habere, tibi etiam ex parte beati Petri præcipimus, ut consortio & cohabitatione sua omnino te auferas, & de perpetrata iniquitate ita benigne pœniteas, quatenus gratiam dei ualeas recuperare, & tanti tam'que turpissimi incestus infamiam declinare. Quod si fortasse præiudicium te peti existimas, & testimonia atque sacramenta de consanguinitate uestra improbare posse confidis, damus tibi audientiam in proxima Romana synodo. Duabus ijs uictorijs elatior factus Henricus pater, per Bauaros Italiam est ingressus, sub cuius aduentum Matildis comitissa subditorum sibi populorum fidei nullatenus diffisa, quicquid habuit copiarum Romam præsidio pontificis misit. Ducens itaque Romam Henricus Clementem suum pontificali apparatu incedentem usque ad pontem Miluium præcedere uoluit. Inde in prata Neronis tunc dicta quum iretur, structa in prælium præcessit acies. Post Clemens cum pompa, inde rex in subsidijs est secutus. Appulsos Leoninæ ciuitatis portæ, quam Saxonũ tum, aut Posterulam uocabant, regios milites Romani sagittis iactisq́ supernè lapidibus repulerunt. Quod quum uidisset Henricus, castris loco firmatis, exercitum incendijs ædificiorumq́ demolitioni curauit intendere. Et tamen nullam uincendi spem offerri uidens, post paucos quam aduenerat dies cum suo antipapa Rauennam redijt. Guiscardo interim apud Dalmatas agente, Rogerius filius Asculum Apuliæ urbem, quod sciſſet ciues rebellionem machinari, incensam desertauit. Eratq́ Romæ tunc & ubiq́ per Italiam quies maxima, quum Henricus ad annum sui in Longobardia accessus inde mouens per Spoletanos ad urbem redijt. Et quum toto quadragesimalis ieiunij tempore ciuitatem obsedisset Leoninam, ea post pascha est potitus. Inquinatáque per aliquot dies tam à seipso quàm ab antipapa suo celeberrima Petri apostoli basilica, ad alteram pariter celeberrimam sancti Pauli ecclesiam coinquinandam accessit. Affirmat uero Pandulphus Lateranensis ecclesiæ bibliothecarius, & ipse pontifex Gregorius septimus in sui registri epistolis scriptum reliquit, Henricum porticus binas diruisse, quam hinc ab Adriani mole castello sancti Angeli ad sancti Petri, inde à trigemina Ostiensi porta ad sancti Pauli uias contexisse, & aliquando docuimus, & identidem affirmamus. Dum'q; impius ipse rex circunsedet, præliáq; quotidie committuntur, multum Romani sanguinis est fusum. Caumatibus uero, sicut in urbis regione assolet, ad æstatis principium inchoantibus, sibi timens Henricus, per propinquas Romæ ciui/

tates,

tates, quæ omnes ei parebant, diuisit exercitum. Et Guibertus antipapa adulterinam Petri sedē in Tybure tenuit. Rebus ita dispositis, Henricus attributo antipapæ suo in omnes copias per hyberna, ut ostendimus, diuisas imperio, in Lombardiam cum paucissimis est reuersus. Guibertusq; sacerdotalis & pōtificalis officij immemor, segetibus uinetisq; & consitis ubiq; circum urbē æstate illa succisis, multa à quibus temperasset Henricus, hostilia commisit. Alio qui secutus est anno Henricus ad exercitum reuersus, ciuitatem Leoninam per uim iterum ingressus, & apud beati Petri basilicam desidens, omnia eius urbis ædificia demolitus est: per quod tempus nullo propinquis ab urbibus castellis & oppidis Romā adeunte, nullo etiam tuto exeunte, Romani ad maximam calamitatem sunt perducti, & fames acerrima superuenit. Quibus effectum est malis, ut multi migrantes nunquam sint reuersi. Quæ quum Robertus Guiscardus à pontifice intellexisset, præfecit rebus Dalmatiæ Bohemundum, & uxorem ducens se contulit in Italiam. Interim Henricus siue quia Roberti in Italiam reditum habuerit exploratum, siue quia dolos uiribus efficaciores futuros existimauerit, per Cluniacensem abbatem uirum celebris sanctimoniæ pontificem Gregorium, cui ille esset deditissimus orauit, ut se ad Lateranensem basilicam admissum coronaret, fore pollicitus, ut imperator solenni ex more declaratus in Alemanniam cum omnibus copijs reuerteretur. Eodemq; die fide publica per literas patentes data omnibus, qui urbē accedere, aut inde exire, & in agro obuersari uellēt, mirabilem uoluntatis conuersationē fecisse ostendit. Cuius facti fama omnem per Italiam uulgata effecit, ut Guiscardi in comparando exercitu ad urbem ducendo refrixerit diligentia. Romanus uero populus malis, quæ tres annos continuos passus fuerat defatigatus, pontificem ut patriæ misereretur, compatereturq; afflicte supplex orauit. Gregorio quod petebatur spondente, dummodo Henricus errata corrigeret, & debitam pontificatus obedientiam promitteret, prohibita Henrico est, quam per simulationem illam quæsiuerat, occasio malignandi. Largitione enim multa usus, corruptos ciuitatis primores in suam aduersus pontificem amicitiam pellexit. Ventumq; est à multis, & his in urbe primarijs eiusq; impudentiæ & procacitatis, ut pontifici in faciem dicerent, non esse Henrico regi, etiamsi prius ecclesiæ non satisfaceret, coronam & declarationem imperij denegandam. Quod quum uidisset pontifex, de Romani populi constantia diffisus in castellum Crescentij cum domesticis se recepit. Rusticus uero eius ex fratre nepos se contulit ad Septemsolia arcem, tunc castello sancti Angeli munitione nullatenus inferiorem. Vixq; pontifex imminens, ut est ratus, & quod postea notorium est factum, euaserat periculum, quando Henricus à coniuratis introductus Guibertum Tybure accersitum in Lateranī patriarchium intrusit. Quumq; nullus uel cardinalis uel episcopus ex gente ecclesiáque Romana, ut illum ex more benediceret adduci posset, Bononiensis, Treuerēsis, & Mutinensis pseudoepiscopi cærimonijs in illum Romanis pōtificibus adhiberi solitis sunt abusi, per solennia postmodum paschalia, quæ proximis secuta sunt diebus, adulterinum imperatorē antipapa coronauit. Populus uero omnis, ut regi satisfaceret, ad obsidionem castri Crescentij est conuersus. Cepit uero Henricus sedem sibi & statiua militibus apud capitolium non parua ex parte tunc integrum: & Romani rebellionis principes, quum pontificem castello deturbandi munitissimo nullam cernerent spem præberi, clauserunt muris ad uiarum exitus in repagula excitatis. Henricusq; interim familiæ Corsorum tunc Romæ potentis, quæ Gregorio fauebat, ædium partem capitolio subiectarū euertit. Expugnandáq; Septisolij arce maximos adhibuit conatus. Id uero Lucij Septimij imperatoris opus, reliquiæ cuius contra monasterium sancti Gregorij cernuntur, trinos habuit sibi inuicem suprapositos columnarum ordines, quarum inferiores solo inhærentes, nullis pro sua sublimitate scalis superari, nec pro crassitudine ferro ignéue corrumpi poterant, fueruntq; multæ paucis, quæ nunc astāt assimiles: contextum uero super eas in contignationem ex marmoreis trabibus, solarium totidem paulo minores sustentabant, inter quas cubicula, cœnacula, & porticus spatiosas fuisse uestigia nequaquam minima nunc ostendunt. Ea quum Robertus Guiscardus à Gregorij pōtificis nuncio intellexit, exercitu quem copiosissimum parauerat coactio, uiam Latinam, ut urbem peteret est ingressus. Interea quū Rusticus ea de munitione marmorea se multis defendisset diebus, applicuit Henricus omnifariam genera machinarum, & aliquot per uetustatem debiliores euertit columnas, ut Rusticus deditionem facere sit compulsus. Quum esset apud Ceperaneum Robertus, ad Henricum misit qui bellum sibi & capitis

& capitis periculum, nisi urbe & eius agro excederet denunciarẽt. Timuit uero Henricus,
& urbe Romanis ciuibus Roberti aduentum ignorantibus cõmendata, ad sancti Petri ba
silicam cum Guilberto antipapa se contulit. Milites autem sui capitolio, ad quod eos consc-
disse ostendimus, moturi siue casu, siue de industria illud reliquerant incensum. Henricusq́
acceptis copijs illico uia Cassia tam rapide est profectus, ut eadẽ die ac hora Senas ipse Hẽ-
truscam urbem, Robertus Guiscardus urbis portas attigerit. Ausiq́ sunt pontificis hostes
urbis portas occludere, Robertum conati uerbis pollicitationibusq́ auertere. Is uero parẽ
perditis uerborum fraudem reddens, per exhibitam ab amicis occasionem porta Flãminia
est ingressus. Irruerunt tamen armati ciues, uicq́ illum ut expellerent intentarunt: qua factũ
est causa, ut proxima in campi Martij regione Guiscardi copiæ subiecto igni, eam quæ nũc
quoq́ cernit fecerint uastitatẽ. Nã quicquid ex porta Flumentanea, tunc Famminia & nũc
populi dicta, hinc ad sancti Syluestri & sancti Laurentij in Lucina, inde in sanctorum Tri-
phonis & Augustini ædes pertinet, id assumpsit incendium. Quia uero apud capitolium re
belles & aduersantes põtifici ciues coactos esse audiret Robertus, à campo Martio per ex-
quilias uadens petit Lateranum, ubi aliquot desedit dies, expectans si forte quod à se quæri
omnes nouerant, pontificis liberandi ciues facerent mentionẽ: sed prælijs potius apud Am
phiteatrum, nunc Colosseum commissis, cogebãtur per singulos dies sui milites decertare.
Quod quum diutius ferre non posset Guiscardus, ædes ciuium domos'que tunc frequentes
quotquot hinc à Colosseo per Lauicanam uiam ad martyrum Petri & Marcellini, inde ad
sanctorum Ioannis & Pauli per Cælium mõtem ad Lateranum pertinẽt, & incẽsas diruit:
quam pulcherrimæ regionis uastitatem ad nostra tempora continuasse uidemus. Ea nos &
alia Henrici tertij temporibus gesta considerantes, conijcimus urbem Romam quæ ponti-
ficum Romanorum beneficio imminutas longe supra uires non parum instaurauerat, tunc
primum ad hãc quæ nostris inest temporibus rerum exiguitatem esse perductam. Peruicit
tamen præstantissimi ducis Roberti fortitudo: nam capitolino colle per uim capto, ciues
tanquam facta urbis deditione ad eum conuenerunt: qui rectà ad castrum Crescentij cum
armato exercitu incedens disiectis murorum repagulis pontificem eductum in suam Late-
rani sedem deduxit: & tamen quia abalienatos animis ab eo ciues extrema intẽtaturos for-
midauerit, illum perduxit Salernum, Tuncq́ maiora animis agitans Guiscardus, inchoatã
in Dalmatia uictoriam prosequi, & Constantinopolitanum quod affectaret imperiũ inua-
dere perrexit. Quod uero terrestri exercitu Bohemundum filium satis ualere cõsideret, clas-
sem ipse ingentẽ parauit: ad cuius inchoatæ nunciũ territus imperator Alexius orauit Ve-
netos, ut classem pro uiribus ingentem pararent suæ quam breui educeret coniungendam.
Veneti qui Roberti potentiã, si augeretur, libertati suæ aliquando suspicarẽtur obfuturam,
classem pararunt spe Alexij ampliorem, quam Dominicus Siluius Venetorum dux Corcy
ram usq́ perductã Græcorũ & uenientis Alexij nauigio coniunxit, uixq́ classes coniunctæ
erant cum alto iam mari nauigantem Robertum traijcere in Dalmatiam Venetorum spe-
culatoriæ nunciauerunt. Velis itaq́ sublatis Alexius Dyrrachiũ, ut portu hostem prohibe-
ret properans est delatus. Nec tamen ea longe uisa numerosi nauigij classe, aut in alto consti
tit, aut aliquà flexit Guiscardus: sed proris hostium proras petens armis uiam aperire per-
texit. Pugnatum est utrinq́ summa uirium & audaciæ paritate, quo factũ est, ut pari quoq́
euentu prælium dirimi nequiuerit. Guiscardus tamen siue pro solita fortitudine & fortuna,
siue quia Dyrrachini portus propinquitas, & stans in littore armatus Bohemũdi exercitus
aliquod suorum animis robur addiderit, sensim superior euadere cœpit. Et ubi unam suarũ
nauium Alexiani mergerent, binas ille Græcorum Venetorum'ue mergebat. Fractis itaque
& fugatis hostibus male integram classem Guiscardus Dyrrachium perduxit. Alexius uero
ad sinistram, ad dexteram Syluius fugientes, hic Venetias, ille Peloponnesum nauigare, &
male tractatum ob amissæ classis inuidiam Dominicum Siluiũ ducatu Veneti deiecerunt.
Suffectus'que dux Vitalis Faledro Croaciæ & protoseuastos titulis ab Alexio imperatore
ornatus, classem & ipse Venetijs armatam ad illum auxilio duxit. Per quod tempus Grego
rius septimus pontifex Salerni obijt. Et Desiderius Casinensis abbas gente Samius, uel, ut
nunc dicunt, Aprutinus, Romæ in Victorẽ tertium pontificem est assumptus. Postquam
Guiscardus Bohemundusq́ filius de summa belli in Constantinopolim inferendi aliquot
consultauerãt menses, attulerũt ad eos Dalmatæ speculatores auctũ Veneta classe Alexiũ,

ut in Dalmatiam duceret, claſſem prima maiorem paratiorem'que Peloponneſo ſoluiſſe. Quamobrem & ipſe Dyrrachio ſoluens in altum ſe cōtulit, obuiæq; ſibi à caſu claſſes apud Saſnum conflixere, maiori autem quam antea damno imperator Alexius & Venetus dux ſuperati fugatiq; fuerunt. Robertus uero Guiſcardus ad Caſſiopam inſulam delatus eo qui tunc erat Iulio menſe ibi uita eſt functus. Ea tempeſtate inuaſerat orbem, ſed in primis Italiam fames ualida, per cuius occaſionem Auful Galatiæ rex, cui perpetua cum Saracenis bella fuerunt, Toletam urbem multis obſeſſam annis cepit, & Chriſtianorū religioni quam in noſtra uſq; retinet tempora reſtituit. Henricus autem tertius in Alemannia tunc agens, cum Saxones audiſſet Vuiburch obſidere, ut pulſum iniuria Alberonem epiſcopum in patriam reducerent, eò ſe contulit, qui male adhærens cauſæ malum quoq; habuit belli euentum: nam prælio cōgreſſus quatuor millium cæſorum cladem accepit, cum in Saxonum copijs pauciſsimi fuerint deſiderati: & cum pertinax prælijs iteratis congredi auſus fuerit, ſemper inferior euaſit. At in Italia Victore tertio pont. per id temporis ad quintum creationis ſuæ menſe obeunte Oddo, qui ex Cluniacenſi monacho Hoſtiēſis epiſcopus fuerat factus, creatur pontifex, Vrbano ſecundo fuit appellatio. Robertoq; Guiſcardo in ducatu Apuliæ Rogerius ſucceſsit: eiq; ilico omnes populi de Italia, præterquàm Siciliæ ciuitatum ſicut & genitori paruerunt. Et cum Boemundus nullam ſibi in Italia ciuitatum partem dari propriam indigne ferens, claſſem terreſtreſq; copias Hydruntum adduxiſſet, quæcūq; genitori & ſibi in Dalmatis paruerant ad Alexium deferre. Interea Rogerius dux Capuam urbē cum exercitu potentiſsimo inuaſam ceperat, cui etiam omnes populi quicunque hinc à Tybure inde à Velitris ad Campanum pertinent agrum Romani pōtificis Romaniq; populi eneruatis tunc uiribus diffiſi, ſeſe permiſerunt Rogerio gubernandos. Nam educto urbe Roma, ut oſtendimus, Gregorio nec Victor paruo tēpore, nec Vrbanus in ſua pontificatus nouitate ſatis multum autoritatis aut potentiæ habuerunt. Et Romani inchoata ſub Henrico inuidia ardentes uix ſeipſos nedum ſubiectos in propinquo populos gubernabant: quin Vrbanus pontifex ſapientiſsimus cum actis Gregorij aperte & publice conſeruatis neminem Italicū externum'ue ab illo damnatū ut abſolueret reſtitueret'ue, adduci poſſet: & ideo de ſtatu uitaq; periclitari ſe in Roma intelligeret, illam honeſta de cauſa ſibi linquēdam ſore conſtituit: & cum cardinalibus digniorique cleri parte profectus acceſſit Melphim, qua in ciuitate primam ſynodum cōuocauit. Inuenio Henricum tertium per id tempus in Italiam ueniſſe. Sed de eius in illa tunc geſtis nunc uarie tradi uideo. Gulielmus namq; & rerum à Venetis geſtarum ſcriptor ipſum faciunt multos Italiæ populos, qui Gregorio ſeptimo fauiſſent domuiſſe, per longamq; obſidionem cepiſſe Mantuam & Ferrariam, quas, ut oſtendimus, Matildis poſſidebat. Sed ab alijs tradi uidemus Matildim, Mantua & Ferraria recuperatis uſq; adeo pontificum Romanorum partem tutatā fuiſſe, ut Henrico Romam hoſtiliter petere inſtituenti armis reſtiterit, quam faciunt collatis ſignis cum illo decertaſſe, & ſuperatum Italia deturbaſſe. Eam tamen uictoriam Matildi ideo contigiſſe dicunt, quia Conradus Henrici filius patri rebellans comminuerit illius potentatum. In hac autem rerum à Matilde Conradoq; geſtarum dubietate illud ſcimus Hērico, ſiue quia pulſus Italia fuerit, ſiue alia ratione in Alemannia agente, Gilbertum antipapam Italia occultum exceſſiſſe, qui paulopoſt à Richardo duce Beneuentano fuit ſubſtentatus. Boemundus interea quàm primum quaſſatos de nauigatione equos ſatis quieuiſſe & milites omnia bello neceſſaria comparaſſe uidit, Hydrūto profectus in Rogerium fratrem duxit, cum quo apud Farnetum Beneuenti aciebus utrinq; ordine ſtructis conflixit: decertatum eſt, prælio haudquaquam cruento, quod comites paterni in utroq; exercitu ducentes à Rogerio impetrauerunt, ut permiſſa Boemundo Apuliæ parte ducatus, ipſe titulum & cætera retineret quæ genitor de Italia poſſediſſet. Secundum quam pacem Rogerius Melphim ad Vrbanum pontificē ſe contulit, & ligium ſe ac uaſſalum Romanæ eccleſiæ obligans, ducatus & paternæ ſucceſſionis confirmationem ab illo obtinuit. Exinde traijciens in Siciliam cepit Syracuſas, quo tempore Halam Roberti Fuſonis Flandrenſium comitis filiam duxit uxorem, ex qua genitus eſt ille filius Gulielmus. Synodo apud Melphim expedita aliam Vrbanus apud Troiam Apuliæ urbem & tertiam in urbe Placentia celebrauit. Quibus obeundis ſynodis id maxime ſapiens effecit pontifex, ut quo longius à Roma abeſt, eo leuioribus ſeditioſorum ex Romanis perſequutionibus fuerit agitatus: & interea laceratam Henrici perſequutione & machi

nationibus rem eccleſiaſticam in Italia cōpoſuerit, qui maiora per fidei zelum aggreſſurus, tranſmiſſis Alpibus ad Francos ſe conferens, concilium apud Clarummontem Aluerniæ conuocauit. Per q; id temporis Bohemundus conceſſis à Rogerio fratre ciuitatibus oppidisq; parum contentus, Melphim quoq; furto ſubripuit. Quod quū Rogerius ut toleraret nullis paternorum comitum ſuaſionibus adduci poſſet, bellum utrinq; parari cœptum: primusq; Rogerius quod à Saracenis magnam Siciliæ partem tenentibus & reliquis ſuæ ditionis de Sicilia quum inde mouiſſet timebat, uiginti illorum milia ſtipendio conducta in Italiam ſecum traxit. Tuncq; illico adiunctis copijs, quas ex Calabris, Salentinis, Lucanis, & parte Apuliæ ſibi ſubiecta contraxerat, in Melphim eſt ductum. Bohemundus uero ad decem milia habens milites ueteranos ſub ſe nutritos, & diſciplinam edoctos militarem in propinquo Melphi naturáq; munito ſe continens loco, urbem ſua præſentia conſtituit conſeruare. Quod ut melius facere poſſet, fœdera inijt cum Ricardo Beneuentano & Capuano principe paterno hoſte, qui ea fratrum diſcordia uſus in patriā eſt reuerſus. Eumq; inuenio Guilbertū antipapā poſtea uouiſſe, ut Vrbanus ſecundus pontifex Romanus cū multa ad rei eccleſiaſticæ reformationē ornatum'q; Claromontenſi in concilio ſtatuiſſet, eo anno qui Chriſtianæ ſalutis nonageſimus quartus ſupra milleſimum fuit, facinus ſit aggreſſus maximum excellentiſſimumq; omnium, quæ fuerint pontificis Romani cuiuſpiā ductu, auſpicijs & autoritate hactenus intentata. Liberandæ enim à Turcis Saracenisq; Hieroſolymæ & continenti terræ ſanctæ in hunc maxime modum intendere cœpit. Patribus & ea quæ concilio inerat ex omni orbe Chriſtiano multitudine ad concionem uocata, uir ipſe eleganter doctus huiuſcemodi orationem habuit. Exiſtimatis forte qui huc loci ad nos acciti conueniſtis uiri Chriſtiani, ſolam fuiſſe rei eccleſiaſticæ ad normam fidei & religionis componendæ cauſam, quæ me ab urbe, ab Italia uenire compulerit. Fuit'q; in eo aliquid cauſæ, ſed alia urgentior, & qua maior nulla dici, nulla poſſit excogitari, nos attraxit. Paucos ante annos gens è Perſide Agarena, quam uos corrupte Saracenam dicitis, ſanctam ciuitatem Hieroſolymam, ſanctæ terræ loca inuadens cepit, diripuit, incendit, ſacroſanctum domini Ieſu ſaluatoris ſepulchrum, quod ſine lachrymis & ſingultibus dicere nequiuimus, fœdata eccleſiæ ſacella, templáq; ritus noſtri aut ſolo æquata ſunt, aut in prophanos uſus cōmutata. Abacta inde Chriſtiani pars fragilis & cruciatuum impatiens, ſaluti abrenuncians circumciſo præputio facta eſt Saracena: pars in fide conſtans per uarios mortis modos lacerati laniatiq; ſunt, ut felix fuerit quem carnifex appetitū gladio obtruncauit. Mulieres uero Chriſtianæ, quas aut urbes & oppida frequentiſſimas habuere, ut ex ueſtris quorundam qui adſtatis urbibus & oppidis deuotio ad ſancta inſpiciēda & oſculāda, adorādaq; loca per tot maria, tot terras attraxerat, omnia paſſæ ſunt, quæ dictu obſcœna crudelis Chriſti hoſtis nō ad ſuam magis explendam libidinem, quàm ad Chriſtianorum dedecus excogitare potuit. Ea ſi Chriſtiani, immo ſi eſtis uiri, nec æquo audire animo, nec poteſtis cum patientia tolerare: in quæ omnia ut mentem animum'q; aduertere, & illis pro dignitate nominis Chriſtiani prouidere uelitis, maiorum exempla, maximum quod imminet negligentibus periculū, & præmiorum ſpes ingentium uos non ducere magis, quàm trahere debebunt. Et quidem quæ attinent ad periculum priuſquam dixero, cætera facilius ante oculos ponentur: omnes Romano quondā imperio, & poſt Romano pōtifici parētes à Turcis Saracenis'q; noſtris, imò Chriſti domini, & immortalis dei hoſtibus poſſideri, neminē eſſe ueſtrū q ignoret certum habemus. Quas uero Europæ prouincias, quas urbes ijdem premant, occupent, lacerent'q; infideles, ſi omnes ſimul ignoratis, unuſquiſq; in ſua prouincia nouit, niſi forte uos Galli remotiores hæc non ſentitis, qui Hiſpanorum Aquitanorum'que ab ea oppreſſorum gente, dum in ſeruitutem rapiuntur, in Aphricam abducūtur, clamores eiulatus'q; ſingulos penè per dies audire debetis. Sed nunquid uos Germani, Saxones, Poloni, Bohemi, Hungari, & ſi Turcos & Saracenos intra uiſcera ſæuire ueſtra nondum ſentitis, quantum à uobis diſtent, quàm paruis dirimantur uel fretis, uel fluminibus ignoratis? Italiam nunc non alloquor, quā multos ante annos Saraceni dimidiam penè occuparunt, in eam'q; uſq; adeò penetrarunt, ut Chriſtianorum caput Petri apoſtoli ſucceſſorum ſedem Romanam martyrum ſanguine adhuc madentem inuaſam obſederint, captas'q; apoſtolorum Petri & Pauli baſilicas inquinauerint. Venetos hic uideo, Dalmatas, Hiſtros, & alios ſinus Adriatici accolas, qui dum perpetua cum Saracenis prælia ut ſe tueantur exercent, quod eſt de Italia reliquum

Anno ſal. M.xciiij.

liquum ab ea gente intactum defenſant. Quanquā neſcio Saraceni ne qui maris Adriatici
poſſeſſione deturbantur, ab Italia magis an ab Alemannia & Hungaria repellantur. Quid
multis in re notiſſima morer? Fuit hactenus in extremis ad ſeptentriones Europæ partibus
Conſtantinopolitanum imperium obex, & tanquam murus, qui maiores omnia proſtratu
ras Turcorū Saracenorumq; alluuiones continuit, prohibuitq;, ne Hungaros, Polonos, Bo
hemos, & ipſos Alemannos primo, deinde cæteros obruerent Chriſtianos. Pulſus uero an
te paucos annos Aſia imperator, de retinendis Conſtantinopoli propinquis Europæ regio
nibus laborat: ſi nunc ea inſpicitis, conſideratisq; ſola quæ ante oculos ſunt, ſi irruituro bre
ui Turco & Saraceno obſiſtere non pergetis, qui ſacrum domini ſepulchrum, ſacram Ieſu
Chriſti pedibus calcatam terram à ſpurciſſima gente tot annos inquinari neglexeritis, ean
dem in ueſtrum ruere caput breui ſentietis, matronas à complexu ueſtro, ueſtras uirgines
ab earum ſinu, pueros & adoleſcentes ueſtros in ſeruitutem uobiſcum rapi dolētes mœſtiq;
uidebitis. Melius filij & maiori cum gloria noſtri progenitores inchoatā, ut altiuſcule repe
tamus, Romæ, & in Italia, & uiribus Europæ auctā dignitatē ad totius orbis monarchiā
extulerunt: per cuius omnes prouincias & regiones nomen floruit Chriſtianum, quod no
men noſtris temporibus ad paruum orbis angulum coanguſtari, & quotidie de excidio pe
riclitari uidemus. Sed propinquiora attingamus, Carolus ille, cognomento Magnus, ueſter
Germani penè auita origine ciuis, ueſter Franci rex, ueſtrum ingens decus, Hiſpanijs Aqui
tania, & ipſis Franciæ finibus Saracenos infinita mortalium examina deturbauit, Carolus
Saracenos Italia, Carolus, ut fama uos uulgatis, terra ſancta & Hieroſolymis expulit, ut
Chriſtianum nomen ab eo in Europa retentum fuiſſe gloriabundi dicere ſoleatis. Et quid,
oramus uos, gloriæ poſthac ducetis, quo audebitis pacto poſthac dicere ſolam eſſe uel pri
mariam gentem Francam, quam uere Chriſtianam liceat appellare, ſi in ea quæ uobis adeſt
opulentia, Saracenos & Turcos poſt captum, inquinatū domini & dei noſtri ſepulchrum,
populi etiam Chriſtiani reliquias capi opprimiq; per ignauiam permittetis? Expergiſcimi
ni, quæſumus, obteſtamur & per uiſcera miſericordiæ dei noſtri oramus, uiri fortes orbi
Chriſtiano exemplum incrementumq; futuri, arma capite, turmas, cohortes, legiones edu
cite, tam multos habituri ſequaces adiutoresq;, quàm id ardenti animo facere oſtendetis.
Aderit uobis omnipotens deus, angelos ſuos ante faciem ueſtram, qui greſſus dirigant ue
ſtros qui omni caſu locóq; uobis aſſiſtant, opitulentur, cœlo demittet. Præmia uero expedi
tionis aſſumpti belli, quæ ſint & qualia, quiſquam à nobis aud re cupit. Sed ſunt omniū ma
xima, ampliſſima & qualia nullo ex alio bello ſunt ſanæ mentis hominibus expectāda: qui
cunq; enim hanc in expeditionem iturus genitores, filios, uxores, diuitias, domeſticam glo
riam, potentatumq; relinquet, multo maiora & omnino incomparabilia nanciſcetur. Quid
quod cadentes in prælio, & ab hoſte cæſi, æq; ac uincentes opima de hoſte ferent ſpolia, &
ad paratam in cœlis in æterno regno cum ſanctis gloriam perducti cum noſtro huius expe
ditionis imperatore Ieſu Chriſto triūphabunt. Si uero ſunt qui terrena expectant præmia,
meminerint terram de cuius liberatione agitur, illam eſſe quam deus ipſe pater populo Iſra
elitico habitandam promiſit lacte & melle, id eſt, omnibus quæ dulcia homini & ſuauia
ſunt fluentem. Capite igitur, arripite arma Chriſtiani ſepulchrum dominicum liberaturi, &
tanta taliáque per ipſius domini noſtri miſericordiam facturi, ut quum omnes æternam uo
bis paretis gloriam, tum etiam ſeculi rerum incomparabiles diuitias acquiratis. Pontifice
adhuc dicturiēte, uox omniū, dictu mirabile, unico ut apparuit ore prolata intonuit, Deus
uult, deus uult. Ad quam uocem quum pontifex puſillum tacuiſſet, illiq; uiderentur itera
ta ter quaterq; uerba repetituri, eis ut tacerent manu ſignificauit, & gratijs deo actis, qui tot
populorum mentes in ſua flexiſſet beneplacita, ſubiunxit, Viri fortes, ea quæ dominus in
os ueſtrum poſuit uerba, uobis in bello pro teſſera erunt, & ituri in expeditionem perſeuera
turiq; in bello ſancta cruce ex rubenti panno ſagis inſuta pectus inſignibunt, illíque quos
ineuitabilis neceſſitas, aut magiſtratuum iuſſiones reuerti facient, eam crucem in ſcapulas
transferent. Certi ſunt & digni fide autores tantæ rei conſtitutæ famam eadem die ad extre
mas orbis partes peruolaſſe. Quod qui duxerit impoſſibile, meminerit prælij Pharſalici, in
quo Pompeium Cæſar uicit, non famā magis quàm certitudinem, quo die geſtum fuit, Ro
mæ & Patauino in colle Euganeo fuiſſe habitam. Dum uoro pontifex cum patribus de im
peratore deligendo conſultant, multa hominum milia in concionis loco cruce ſignati ſunt,

paucosq;

paucosꝗ intra menſes trecenta mortalium milia in id deuota bellum ſe itineri accinxerunt. Tantis confectis rebus pontifex Vrbanus in Italiam ueniēs apud Placentiam ſubſitit, ubi fauore Conradi quem uidemus patri Henrici tertio rebellem fuiſſe, epiſcopos recōciliauit, qui agenti apud Beneuentum antipapæ Rauennati in ſchiſmate conſenſerant, & Romā ſe conferens, à clero uniuerſoꝗ populo mirabili applauſu pompáꝗ introductus eſt. Inuenio ueniſſe tūc Romam Bernardum Toletanum epiſcopum, quem pontifex pallio dignitatéꝗ archiepiſcopali ornatum totius Hiſpaniæ Metropolitanum declarauit. At illa tempeſtate Henricus territus bellum aduerſus Henricū Bambergēſem Comitē gerens, illo diu implicitus eſt tentus. Quo in tēpore Cōradus filius illi rebellis in Italia eſt defunctus, belloꝗ Bambergenſi uix ſopito, Henricus tertius aliud contra Robertum Flandriæ Comitem mouit. Dumꝗ omnes occidentis principes in deſtinatū aduerſus infideles bellum arma militesꝗ expediūt, ſolus hic imperiū ambiens Henricus id ſolum curare eſt uiſus, ut appetitos bello uicinos ab expeditionis glorioſæ conſilijs uerteret. Interea cruce ſignati principes diuerſis uijs iter ad Conſtantinopolim ſunt ingreſſi, primusꝗ omnium Petrus quidam eremita abſtinentiæ fama celeber, ducem ſe multis exhibens per Alemanniā Hungariamꝗ perrexit. Cui Gothfredus, Euſtachius & Balduinus fratres cognomine Bolionij, (comites enim Boloniæ Gallicæ & quidem potentiſſimi erant,) ſe illis itineris ſocios addiderūt. Maiores uero præſtantium ducum & nobilium manus, hinc Podienſis epiſcopus belli dux, & Raimūdus ſancti Egidij comes, inde Hugo magnus Philippi Francorū regis frater, & Robertus Flandriæ, & Stephanus Carnoti Comites, tranſmiſſis Alpibus per Italiam iuerunt. Videmusꝗ temporis habita ſupputatione, eodē tempore Petrum eremitā & Boloniæ Comites Conſtantinopolim, & utrāꝗ per Italiam euntem Podienſis epiſcopi & Hugonis magni manum Romā perueniſſe: hæꝗ manus ſanctis almæ urbis Romæ locis deuotè uiſitatis, & Vrbani pontificis benedictione habita, tripartito profectæ, pars una Brundusium, Barulenſem portum alia petijt, & tertia Hydruntum. Erat uero tanti exercitus tam pacatus inceſſus, ut nihil quà uaderent hoſtile, nihil incōmodum timeretur. Vnde factum eſt, ut Rogerius & Bohemundus fratres Roberto Guiſcardo geniti de Melphis urbis poſſeſſione acerrime, ut docuimus, bello contendentes, quia nihil ſuis urbibus & oppidis timuerūt, loco nō mouerint: Generoſior tamen animo Bohemundus tot principes fama clariſſimos ad bellū gloriæ plurimum & meriti habiturum ire intelligens, laudabili exarſit æmulatione, & ab ipſis principibus uiris, quos illico allocutus eſt, ſuaſus liberum Rogerio fratri effecit, Melphim ne an cætera quæ ſibi eſſent de Apulis occupare uellet, ſignatum ex more ferunt eductis à ueſtiario purpureis chlamydibus binis multas exſcidiſſe rotulas, ꝗbus cum Italicæ gentis ad duodecim mille uiri cruce fuerunt inſigniti. Mouit autem Rogerium fratrem Bohemundi generoſitas animi. Isꝗ liberum faciens commilitonibus ſuis, ut qui uellent illum in Græciam ſequerentur, Melphis obſidionem ſoluit. Tuncꝗ Tancredus nepos Bohemundo adhærens, illum in expeditionē eſt ſecutus. Dum hæc in Italia geruntur, Petrus eremita ad Conſtantinopolitana appulſus ſuburbia, multos ſibi Italos milites, plurimos ex alijs Europæ prouincijs appetit, quibus uir importunus ſeſe ductorē exhibuit, nec eos aliosꝗ ex Gallijs Alemániáꝗ ductos adeo regere & continere ſciuit, quin in Conſtantinopolitanos omnia fecerint, dixerintꝗ hoſtilia, ædificijs tam ſacris quàm prophanis nullo diſcrimine ſpoliatis. Quod quidem imperatoris Alexij eam occidentalium expeditionē ſuſpectiſſimā ducentis animū adeò exacerbauit, ut qui ex urbe cœpiſſet præbere cōmeatum, inceperit denegare: tum qui bono ut uidetur zelo Boſphorū Thracium, quod ſancti Georgij brachium appellant, à primis illis quouſꝗ primarij expeditionis duces cum maioribus adueniſſent copijs trajci uetuiſſet, Petrum eremitam inuitū tranſportari curauit Gothfredus: tamen Euſtachius & Balduinus Bononienſes ex Lothoringia fratres in Europa manſerunt. Traductæ in Aſiā cum eremita copiæ quas ad duodecim milia mortales fuiſſe conſtat, alterum ſibi ducem Rainaldum quendam Alemannum creauere, qui inchoata progreſſi temeritate Nicomediam, & inde Niceam petiuerunt. Turci uero non modo tunc, ſed priuſquā à Claromonte diſceſſum eſſet, quid Chriſtiani molirent̄ intellexerunt. Qui Nicea defenſoribus obſidioníꝗ perferendæ neceſſarijs communita, ac cæteris ex oppidis uel caſtellis commeatu detracto, id ſolum curare occœperūt, ut primis Chriſtianorū qui irruerēt trucidatis, cæteros & Boſphori tranſitu deterrerent. Itaꝗ facti certiores, eos duodecim mille Nicenum attigiſſe agrum, cōcauis

in montium uallibus inſidias ſtruxere.Primus tunc eremita Cinitum oppidum offendens,
agri Niceni oppidum mari imminens ab incolis derelictum,frumento uino'que & erranti-
bus in circuitu animalibus abundare, actum eſſe de Turcis uociferatus eſt, qui munitiſſi-
mum natura loci oppidum defenſare diffiſi ſunt : & Rainaldũ audiens Exeregorgon oppi-
dum pariter derelictum cõſediſſe,loco & ipſe conſedit. Dum autem Rainaldi milites nullo
hoſte uiſo factam in patentibus campis prædam liberius agunt, irruentes ex inſidijs Turci
ad ſubitum perterritos impetum ad portam uſq; ſecuti ſunt, conſertumq; ibi prælium non
prius dirimi potuit, quàm tantæ irruerint Turcorum copiæ, ut uallatum in circuitu oppi-
dum pluribus locis cœperint oppugnare. Defenſabantur uero probè à Chriſtianis portæ
mœniáque,& feſſi continuata per triduum oppugnatione Turci, multis acceptis uulneri-
bus,re abiſſent infecta,niſi ſciuiſſent uidiſſent'q; Chriſtianos, ut deficientẽ oppido aquam,
à fonte muris propinquo aut per uulnera & mortes peterent, aut ſiti cum iumentis interi-
rent,coactos eſſe. Sed tantus erat Chriſtianorum oppetendæ in ſalutem æternam mortis
ardor animorum, ut nihil magis à duce Rainaldo ſit petitum, quàm facta eruptione ſitim
animorum æq; ac corporum in Turcorum ſanguine extinguendam:ſolusq; in aliquot mil-
libus fuit dux Rainaldus,qui abnegata Chriſti fide ſe & paucos per ignorantiam ſecutos,
periculo eximens,deditionem fecit, in cæterosq; illico oppreſſos uarijs cruciatuum modis
eſt ſæuitum.Ducentes poſtea in Cinitum, Turci tam rapidè,ut eſt gentis mos,ferri nequi-
uerunt,quin eremita per legationis ad imperatorem Alexium ſimulationem Conſtantino
poli reuertiſſet.Obſeſſi in oppido Chriſtiani, & ſi diutina in oppugnatione cædem in Tur-
cis innumeram commiſerunt, ad eam tamen moriendo per uulnera paucitatem peruene-
runt,ut oppido per defenſorum raritatem capto,ad unum omnes fuerint trucidati. Fuit ea
clades Chriſtianis eo belli initio inflicta, Alexio imperatori ex eo maxime grata, quod cæ-
teros Chriſtianos inde territos, expeditionem ſibi ſuſpectiſſimam omittere exiſtimauerit.
Interea Hugo magnus, & Normanniæ, Flandriæ, Carnotíque comites ex Baruli Apuliæ
portu Dyrrachium copias traduxerant, quos Dalmatiam pro Alexio adminiſtrans præfe-
ctus turmatim interpoſitis diebus,Conſtantinopolim accedere uoluit, ne unum in exerci-
tum coactæ tot uirorum fortium copiæ quicquam in imperatorem moliri poſſent. Et eo-
dem in tempore Gothfredus Balduinus'que Bolionij fratres, quos diximus cum Petro ere-
mita per Hungariam acceſſiſſe, tunc primum urbi Conſtantinopolitanæ cœperunt appro
pinquare.In quos ſuam Alexius perfidiam apertè oſtendit. Nam in ſuburbio prima nocte
hoſpitatos curauit inuadi hoſtiliter ab armatis. Bolioniorum uero militibus, qui ex more
excubias armati ſeruabant reſiſtentibus, nulla eſt accepta clades, & duces nocte concubia
apertos in campos recedentes,in caſtrorum formã ſtatiuis locum communire cœperunt:in
quos operi intentos iterum Alexiani, ſed paratiores ſole oriente impetum fecerunt, certa-
tumq; eſt eo inſultu haud ſecus,quàm ſi urbem Gallica ea gens oppugnatura uiribus adue
niſſet.Et tamen Alexius poſtquam intentata parum ſucceſſiſſe uidit, qua die Hugonẽ ma-
gnum propinquare intellexit,pacem cum Gothfredo & Balduino conſtituit. Hugonem ſe-
cuti quanto præfectus Dalmatiæ iuſſit interuallo, Podienſis epiſcopus & Raimundus per
Dalmatiam,Epirum,Etholiam,Theſſaliam,Chaoniam,Macedoniam,Acarnaniam, Græ-
ciam & Thraciam Conſtantinopolim peruenere:ſolus Bohemundus antiqui hoſtis Alexij
imperatoris fraudes callens, quo longiorem eo tutiorem uiam ingreſſus eſt. Nam in Pelo-
ponneſum perpetua à Brunduſio nauigatione delatus,per ſuperiorem Mœſiam,uel ut di-
cunt,Bulgariam Adrianopolim petere conſtituit. Is quum ad Caſtoriam perueniſſet ſub-
iectam urbem imperatori,commeatus ſibi præter ſpem abunde præberi uidens, quaſſatum
feſſum'que de itinere exercitum reſtaurauit.Alexius uero qui alia per Græciam uia inſidias
ſtruxerat,Bohemundum in Bulgaria eſſe audiens, quacunque illi Conſtantinopolim pe-
tendum eſſe nouerat, oppreſſuras cohortes occulte diſpoſuit. Mouens caſtra Bohemun-
dus peruenit Paphlagoniam, in qua primum ſubſedit ad oppidum hæreticæ gentis, quæ
nec Græcos neque Latinos obſeruans ritus utrique aduerſabatur. Oppidaníque quum eſ-
ſent petiti,commeatus denegantes conuicia addiderunt. In quos per iracundiam delatus,
furens Bohemundus, captum ui ſpoliatum'que oppidum incendit. Quum autem poſtero
die ad Bardarum amnem eſſet peruentum, mox'que agmina in itinere oppreſſiſſet Bohe-
mundus, parte copiarum uado tranſmiſſa, ad fluuij ripam caſtris pariter ſubſtitere. Et ad
auroram,

auroram, quæ noctem illam secuta est, Alexiani milites qui fuerant insidiati, Italicas cohortes Bardarum amnem traductas sunt aggressi: quibus uiriliter resistentibus, ad primos exercitus clamores Bohemundus duo mille equites præsidio immisit, repulsiq; illico Græci ab insequenti equitatu de fuga sunt retracti. Dicit uero nunc primum Bohemundus, quod Italia moturus fuerat opinatus, inimicos in se animos Alexium gerentem se uel fraude opprimendo intentissimū esse, Quadrato abinde exercitu incedere constituerat, cum expeditionis duces illum appropinquare certiores facti, turmas aliquot obuias immiserunt. Tunc Alexius postquam dolos incassum cecidisse uidit, ad Bohemundum mittens intentatæ in eum iniuriæ culpam in militum Græcorum rapinæ auidorum audaciam reiecit, magis'que postea uni Bohemundo quàm cæteris ducibus deferre est uisus, quandoquidem commeatu quacunque incederet pro omnibus copijs abunde donatum, pacis & fœderum cum omnibus expeditionis ducibus ineundorum petijt consultorem. Bohemundus'que postquam omnia per occidentalium potentiam uidit tuta, comitate & ingenij dexteritate usus, cum paucis ad imperatorem Constantinopolim se contulit. Ibi notum antea, ut ostendimus, in Dalmatis hominem audenter allocutus, facile ei suasit præstare amicitiam multæ magnæq; spei potentissimo exercitui seruare, quàm nulla subeunte utilitatis, uel quod certum erat, honestatis ratione iritatum in sui suorum'que excidium concitare. Alexius'que in sententiam ductus, non modo commeatus, tutumq; per urbem regiam & subditas ciuitates accessum, sed copias in supplementa, equos, uestem & arma est pollicitus, modo adacti iuramento duces, fidem se illi & amicitiam seruaturos, & captas de Asia urbes præter unicam Hierosolymam sibi permissuros solenniter sponderent. Quod quum duces fecissent, parato, imperatore iubente, nauigio omnes expeditionis copiæ in Asiam sunt traductæ. Solus tamen cum paucis militibus apud imperatorem ea ratione mansit Bohemundus, ut comportandum in castra commeatum calonibus abunde faceret præberi. Exercitu omni apud Nicomediā coacto, placuit ducibus primam omnium hostis urbium Niceam inuadi. Quod autem à Nicomedia in illam uia plæraque deserta, & saltuosis impedita est montibus, præmissi cum dolabris fossorijsq; instrumentis calones ad quatuor mille, procedēti ad tergum equitatui impedimentisq; iter peruiū reddidere, crucibus ligneis ad uiarum diuortia ubiq; fixis, ne tardiuscule secuti milites nostri, per deuia flectentes in manus hostium peruenirēt: prius'que duces castra ad Niceam metati erant, quàm Bohemundus lente datis ab imperatore commeatibus in castra præmissis subsequi potuerit. Nicea urbs natura loci defensa, sublimíque munita muro, ab Austro lacum habet piscosum, uix quartam partem circuitus mœnium abluentem. Quare Christiani duces, quod est continentis reliquum, trinis circundatum castris obsederunt, Podiensisq; episcopus, Raimūdus Comes, Hugo magnus, Normannus, Flandrensis & Carnotensis ad orientem: ad septentrionem Gothfredus, ab occasu sedit Bohemundus. Excitauit autem parauitq; ducum quisque machinas, balistas, & alios fecit oppugnationi necessarios apparatus: & quod urbis muri turres habent sublimes, castella illas ubique adæquantia ex materia tabulatis'q; opposita, unde sagittis & iactis eminus telis oppidani à defensione mœniū prohiberentur. Actæ etiam sunt insuper uineæ, & hinc ariete multo quassatus murus, inde cuniculis & cauernis sub ipsis fundamentis irruptio intentata est. Sed præter Niceni populi frequentiam, multus inerat mercenarius miles Turcus, & noui quotidie in uulneratorum morientium'que successuri locum à Turco per lacum submittebantur: quin ligna, commeatum, & herbas in iumentorum pabulum nostri per lacum lembis importari uidebant. Quare quum tricesimum iam diem obsessæ, & magnis oppugnatæ conatibus Niceæ nulla spes lacu illis aperto capiundi uideretur relinqui, Alexium imperatorem, ut scaphas mitteret, orauerunt. Interea Turci Arabibus, Saracenis'que in societatem belli ascitis, in montibus, qui contra Niceam altissimi insurgunt, ad sexaginta armatorum milia coacti erant, qui aperta lacus uia freti, missis hinc inde nuncijs constituta cum Nicenis die in nostros impetum fecerunt, & quod porta, quæ ad orientem spectat solem, ciuium eruptioni commodior esset uisa, in Podiensis episcopi & Hugonis magni castra, maior incubuit impetentium multitudo. Sed eorum castrorum duces dimidia penè Christianorum exercitus pars, eruptione facta congressi, inaniter furentes Turcos & Arabas, multis confectos cædibus uulneribus'que in montes repulerunt. Alexius interim ductos Cinitum oppidum lembos, in terram'que expositos,

carris inde in christianorum castra curauerat comportari, & quod duces exercitus ut pete/
rent animum non aduerterant, remiges ille & Græcis idoneos, ac maritimis innutritos
prælijs milites addiderat: dimissos noctu in lacu lembos armatis plenos, Niceni quãprimũ
sunt conspicati, quod eo mane à tribus simul castris durior solito erat oppugnatio, cœperãt
deditionis facere mentionem, quum eos de lembis allocuti milites Græci in gratiorem sen/
tentiam adduxerunt. Ea enim conditione portas Niceni se aperturos dixerũt, si ea urbe im/
peratori permissa cum rebus & armis omnes qui inerant Constantinopolim migrare sine/
rentur. Id uero & si duces malo animo ab imperatore factum esse intellexerũt, quod tamen
in maiora ardentibus ferebantur animis, facile est concessum, & duobus ac quinquaginta
diebus oppugnata urbs per hunc maxime modum Turcorũ manibus est erepta. Progressi
inde Christiani cum binis processissent castris, ad amnem ponte iunctum amplo peruene/
runt: quo transmisso uiam sibi desertã, & soli parum herbidi aliquot diebus uadendã intel/
lexerunt: cui oblatæ difficultati id solum adhiberi potuit remedij, ut bipartitum exercitũ bi
nis, & tamen quoad fieri posset, propinquis ducerent itineribus. Podiensisq́ episcopus &
Hugo unam, aliam exercitus partẽ duxit Bohemundus. Tres iam dies cõtinenter iuerãt du
ces, cum quarta die Bohemundus qui de tertia uigilia mouisset cœlo albescente, riuũ offen/
dens, ad quem herbidũ erat solum, equos & iumenta reficere constituit, & Saracenis depo/
sitis castra ex more cœpit cõmunire. Cum præmissi exploratores rapidũ aduolantes hostẽ
adesse, innumerã esse multitudinẽ nunciarunt. Prima aũt impauido duci fuit cura uelocis/
simos alterũ post alterũ mittere, qui episcopũ Hugonemq́ uocent, omnibus exinde in ordi
nes redire iussis, paucos cum sacerdotibus, pueris & mulieribus castrorum male munitorũ
custodiæ reliquit. Dumq́ in hostem sublatis ad sydera clamoribus à fronte irruentem lento
fertur gradu, à suis monitus respicit maiores uel certe pares illorum copias, sed tacentes in
circuitu campos montesq́ occupasse. Et prouolãtes Turci sagittarũ nubes cœperũt immit/
tere, cum equis concitis male armatã gentẽ Christiani inuadũt, & contis multa cum hostis
pernicie fractis, gladio res geri cœpta. Nec erat in Bohemundi exercitu quisquam, qui con
serta cum hoste manu inter cõfertas illorum turmas pugnans obseruabatur. Cadebãt uero
ex Christianis pauci, cum paucissimi uolantiũ uel incertũ ictus sagittarũ haudquaq́ lætales
euadere possent: sed tanta in Turcis, Arabibus, Saracenis cõmittebaẽ cædes, ut uincẽtibus
uictisq́ progrediendi inter cadauera facultas sit adempta: submittebat tamen Solymãnus,
qui aderat summus Saracenorũ princeps, laborantibus suis integros. Et infideles de subsi/
diarijs aciebus tam auidè sagittis eminus missis, nostros ferire ardentes erant, ut suos etiam
uulnerari cernentes se à sagittando nequiuerint continere. Dum uero id conserit atrox præ
lium, Turci equites mille castra Bohemundi inuadẽtes, magnã in multitudinẽ nostrorũ in/
ermẽ etiam mulierum cædẽ edidere, omnes confecturi ad unũ, nisi aduolans cũ paucis Bo/
hemundus, illos partim occidisset, partim fugere cõpulisset. Dimissá'q́ ibi præsidio turma,
quũ ad suos reuertisset, adeò mutatã esse fortunã reperit, ut nisi Comes Normannus aureũ
quod subsidiaria in acie seruabat uexillũ immisisset, in fugã uertendi fuerint Christiani. Alia
interim Turcorũ manus prima maior castra inuadens, præsidiũ ibi à Bohemũdo relictum
superauerat, & magna ex parte occiderat, inermẽ turbã breui cõfectura, nisi cũ quadragin/
ta equitũ milibus Hugo magnus Gothfredusq́ Bolionius superuenissent, qui illis crudeli/
litate qua uti cœperant interfectis ad Bohemundũ se contulere. Eos à longe conspicati infi/
deles, quos montes campos'q́ diximus occupasse, & ipsi maior multo nostris multitudo ad
suorũ acies concessere: reintegrato'q́ prælio cædes quãtæ prius ea die nõ fuerant, hinc inde
cõmitti cœptæ, priores tamen si potuissent, aciẽ Saraceni & Turci excedere uoluerint. Sed
ueriti, quod proculdubio futurũ erat, ne quãprimũ terga uertere cœpissent, sui timore diffi/
pati à nostris persequentibus, & factis illorum fuga audacioribus conficerẽtur, se tamdiu
conglobatos, quoad poterant continuere, quousq́ prælium quod ad auroram inchoatum
erat, nox superueniens diremit. Et Turcis sensim in montibus se recipientibus, nostri in Bo
hemundi castra ad riuũ firmata reuersi sunt: diei quæ secuta est ortus, quid eo in prælio actũ
esset ostendit. Christianis enim à crucis signo recognitis, & in cumulos gregatis, decuplo
maiores barbarorũ cadauerũ cateruæ fuerunt, mularum, asinarũ, equorum, camelorũ, uestiũ
quoq́ etiã sarcinarũ, & armorũ tantum, auri quoq́ & argẽti tantum in Christianorũ exer/
citu uicta gens barbara reliquit, ut nostrorum inopia, quam itineris difficultas longitudo'q́
effecerat

effecerat, subleuata sit. Christiani duces unica die cæsis, sepeliendis, uulneratisq́ue curandis data: postridie quæ dies fuit nonarum Iulij quarta, hostem quacunque fugeret insequi cœperũt. Didicerant enim à nobilibus captiuis, quos perpaucos seruauerãt, maiores opinione ad id prælium copias confluxisse, quarum numerus quando mouerant quadringenta supe rasse milia credebat. Inerãtq; Medi, Syri, Turci, Curdei, Saraceni, Arabes & Mesopotamij, quorum partem maximam leuitas quædam, & nouarum uidendarum rerum auiditas, potius quàm regum ciuitatumúe iussa domo eduxerant, apparebatq; eos nullo territos insequentis hostis timore animis in quiete reassumptis ad prædam redituros, qui sub recentem eius prælij timorem, quo omnes perculsi fuerant, si redire ad conserendas manus compellerentur, uidebantur euestigio in propria redituri. Ingressus autem Solymannus fugæ uiam, quæ in Lycaoniam ducit, quem ferunt quũ postera prælij die decẽ milibus Arabũ sibi præsidio aduenientium obuiasset, nostrorum ferociam uerbis extenuasse, Arabibusq; suasisse, ut omissa Romaniæ terræ defendendi spe, ad munitiora secum defendenda reuerterentur: quibus integris fretus copijs Solymannus, magnũ nostris qui insequebantur, maiusq; suis eius regionis Saracenis intulit incõmodum: quod quacunq; itum est, se prælio cum Christianis gesto superiorem, ac planè uictorẽ prædicans euasisse, in urbes, munitáq; oppida & castella admitti obtinuit, à quibus eductos, & tanq; iusto captos bello uinctos mortales abduxit, consumptisq; igni supposito, ac corruptis cõmeatibus nihil est relictum, unde noster exercitus ali posset. Quod quidẽ crudeli Solymanni consilium Christianis persequendi hostis facultatẽ ademisset, nisi maturæ in agris segetes nostro exercitui rei frumentariæ inopiã subleuassent. Eoq; in itinere quod à prælij loco ad Iconiũ primã Lycaoniæ urbem pertinet, commeatibus & aquis, quibus regio pleraq; caret deficientibus, multa Christiani iumenta, multos amiserunt equos. Quum est uentum ad Iconiũ, facti sunt Christiani certiores Solymannũ alió flexisse. Quamobrẽ ab Iconẽsibus introducti, postq; satis quieti est indultum, Eracleam ducendũ statuerunt: qua in urbe munitissima nunciabatur Turcos ingentẽ in numerum congregatos, se ut tuerentur necessarios facere apparatus, processit'que acie structa Christianorum exercitus, hostem existimans ante urbis portas uel leui prælio occursurum. Nostris autem, quibus ea die prima obuenerat acies, in subitam quæ fieret, eruptionẽ intentis, mœsti flentesq; obuiam effusi sunt oppidani, qui Turcos ad auroram profectos nunciantes deditione oblata, pacem amicitiamq; postulabant. Itum itaq; est patentibus in Eracleam portis, ibiq; ad quatuor dies quietum. Turcis exinde nullo in loco, quod exploratissimum erat, consistentibus, placuit bipartito exercitu incedere. Et Balduinus, Bolionius, Tancredusq; Comes Tarsum ducentes, quam ob rem Turci fugientes reliquerãt eam, dedentibus ciuibus acceperunt. Primusq; fuit Balduinus, cui ab expeditionis ducibus dominium in Asiam est concessum. Tarso enim ea liberalitate est donatus, ut quicquid in ea regione caperet perpetuò possideret. Isq; paulo post Edissa & Manustra urbibus est potitus. Flexit uero in sinistram exercitus robur maius, & in Armeniam tunc, sicut & nunc, minorẽ dicta, quæ olim fuit Cilicia duxit, cuius urbes, oppida & castella à nullo uel Turco uel Saraceno custodita facillimũ fuit capere. Quam omnem regionem Palinuro cuipiam Armenio cum nostris militare solito regendam attribuerunt. Itum est inde in Cappadociam, cuius urbem Cæsaream primum ceperunt. Exploratum uero certumq; habebant Christiani, Saracenos & Turcos ut Antiochiã retinerẽt, summis eniti conatibus, quare in illã ducturi, apud Consor urbem, Christianorum qui inerant opera deditam, tantisper, quoad commeatus in quintam diem caperent, quieuerunt, profectiq; inde publicanorum castro primũ, deinde Rusa urbe cum multis, quæ illius habet ager, castellis potiti sunt. Intercedũt uero ea Rusensis agri loca, & uallem, in qua est Antiochia, montes altissimi, ut coacti fuerint nostri calle arduo incedere, qui ad medium celsi montis dorsum tritissimus, caligantem oculos rapidam ruinosamq; subiectam altitudinem quum supra saxosa sublimitas in cœlum attolli uideatur: nec fuit tam audax insanusq; miles quispiam, qui equo insidens id itineris emensus fuerit, quin multis arma uestem'q; periclitaturo imponentibus iumento, fuerunt qui sua proiecerint in profundum. Eo itinere una & quidem anxiosissima die perfecto, ad Murasim urbem est uentum, ex qua nullo resistente capta primũ in conspectu campi apparuerũt, apud quos Antiochia cernebat. Progressisq; postera die nostris, quũ est in cãpos descensum, hostes uisi sunt ad amnem, qui dimidios intersecat, considere. Quo enim hostes morabant loco, pons

erat ferreus appellatus, ad quem multi conuenerant calones, uinum, oleum, frumentum, ar/
uinam ex montanis publico edicto in urbem comportantes, quibus non magis tuto in ur/
bem ſociandis quàm domo per uim educendis armatorum cohortes ab Antiocheno rege
fuerant attributæ. Irruētes itaq; noſtri equites, leui cōmiſſo prælio, partim illos interfecere,
partim in urbem fugere compulerūt. Captaq; eſt nō cōmeatuum magis quàm iumentorū
præda, adeò noſtrorū indigētiæ accommoda, ut nihil eo tempore gratius fuerint habituri.
Aliquot inde progreſſi milia paſſuum Chriſtiani, ad flumen peruenerunt urbi Antiochiæ
propè contiguū, Farfar nomine, quod uado tranſiri ſine periculo nequit: caſtriſq; ad primā
illius ripam firmatis per noctem quieuerunt. Poſtridie duces Chriſtiani urbē contemplati,
cuius famam alioquin ingentē præſentia ſuperaret, captiuos ſciſcitati ſunt, quæ eſſet ciuita/
tis, nō cuſtodiæ magis quàm regiminis forma: illiq; ſocordia potius q̃ dolo ducti, reſponde
runt regem illius eſſe Caſſianum, filios habentē duos, Bachmā & Senſadolum, Soldanoq;
Babyloniæ tributa pendentem, à quo Turcos & Saracenos milites ueteranos præſidio ha/
buiſſet tot numero, taliſq; præditos uirtute, ut eos à noſtris, ſi ſanæ eſſent mentis nō cenſeant
expectandos. Nedum uero territi ſunt illorū uerbis duces, quin potius ad ortum ſolis præ/
miſſus cum legionibus quinq; Bohemūdus, hoſtes extra urbis portas ſtructa acie, inter flu/
uium & urbem expectantes aggreſſus eſt: dumq; ibi conſeritur prælium, quicquid erat reli
quum exercitus Chriſtianorū cōmuniendis ſitis proximo amnis loco caſtris intendit. Ge/
nus uero prælij à Bohemundo inchoati tale fuit, in quo nec accipi clades, nec inferri Turcis
& Saracenis poſſet, cum premerent intra promurale refugientibus: & ſi quando noſtros re
primerent, proximo è loco excedere nō audentibus. Sole aūt iam in ueſperā inclinante, Bo
hemundus in caſtra propemodū cōmunita ſe recepit. Ea urbs ſicut Hebræorū monumenta
habent, relata prius inde ab Antiocho orientis dominatore eius nominis primo dicta eſt
Antiochia, dupliciq; circundatur muro, pars cuius interior lateritio, exterior quadrato la/
pide ſtructa eſt. Eaq; ſuperbam præ ſe ferens ſpeciem, turres quadringentas ſexaginta ha/
bet, colles quatuor urbe includunt, in quorum celſioris ad orientē ſolis ſpectātis cacumine
arx eſt, natura loci munita, ut omnes ſit machinamentorum conatus, omnia oppugnātium
ingenia facile fruſtratura. Regionem incolæ appellāt Cœleſyriam, ſituſq; urbis fluminibus
fontibuſq; irriguus agros habet fertiles, & glebæ maximam ubertatem, uicinuſq; lacus op
timis abundat piſcibus. Recedit à mari Cilicia urbs duodecim milia paſſus, ubi Farfar flu/
uius portum efficit, nauium etiam cæterarum capacem, qui à temporibus Chriſtianorum
primis ſancti Simeonis appellationē habuit. Adiacet uero Antiochiæ ad ſeptentrionalem
plagam mons, excelſus uero ſignificatione Græca, quod aquis fontium ſit irriguus, ab inco/
lis primo, poſt à noſtris per uerbi corruptelam altitudine oculos caligante, montana nigra
appellatus. Ad orientalē uero plagam campeſtris latiſſima regio ab urbe patet, quam Far/
far fluuius propinquo mœnibus loco influit. Accepit autem ea ciuitas maxima ab eccleſiæ
primitiuæ exordio ornamēta, quod Petrus apoſtolorum princeps primam in eam patriar/
chalem inſtituit tenuitq; ſedem. Theophiluſq; ad quem euangeliſta Lucas eadem oriūdus
ciuitate actus apoſtolorū inſcribit, ſeptimus à Petro antiſtes in illa cōſtitutus, ut prophani
regis Antiochi nomen aboleret, eam de ſuo nomine Theophiliam appellauit. Sed quod cē
lebrem facit eius urbis memoriam, glorioſum quo appellamur, Chriſtianum nomen ijs ex
noſtris qui ſacra profundebantur baptiſmatis aqua, diſcipulis uel Nazareis tūc appellatis,
ea in urbe à principio inditum fuit: per eos uero, qui poſtea ſtante primum Romano, poſt
Conſtantinopolitano imperio ſecuti ſunt ad mille annos, adeò ſub Chriſti nomine floruit,
ut epiſcopos tres ſupra quinquaginta & centū patriarchæ ſuffraganeos, & ſexaginta ſupra
trecentas eccleſias urbs habuerit, in diuiſione etiam magnæ illius Aſiæ partis, quam Chri/
ſtianos de Turcorum & Saracenorum recepiſſe forte manibus oſtendemus, cum quatuor
principatus fuerint, conſtituit. Vnum habuit Antiochia, cuius fines fuerunt à Tarſo ciui/
tate Ciliciæ occidentem uerſus, & ad orientalem plagām in riuum uſq; qui Valemniā Ma/
radamq; urbes maritimas ſub caſtro Mergat diuidit. Quū itaq; Chriſtiani ad eam urbem
natura loci denſiſſimo ſublimiq; muro munitiſſimam diu ſedendum eſſe intelligerent, mul/
ta in concilio agitata ſunt à ducibus prouiſa. Primum tamen omnium amnem ponte, qui
ad caſtra urbemque pari ſpatio pertineret iungi placuit. Caſtrorum autem ordine inter
duces ſuaſq; ſingulorum copias diſtribuendorum ea fuit ratio, ut cum Antiochia monti,
ſicut

sicut ostendimus, adhæreat eminenti, quam ad partem absq; ingenti periculo adiri nequit, quicquid est reliquum extra proximũ amnem uergens in campos castra occuparent ea ratione metata, ut cum sibi possent nostri urgente necessitate inuicem subuenire, tum uero trifariam diuisi suos sibi cogerent seruarentq; cõmeatus, suis singulæ partes obeundis muneribus intentæ essent. Fuit ea dies in qua Christianorum ad Antiochiã castra sunt firmata kalendarũ Nouembriũ duodecima, per quod anni tempus gratissimorũ feracissima abundabant: uindemia eñ quæ tunc appeteret, nondũ facta, uuæ in uitibus maturæ pendebant, omnigenumq; pomorũ & nucum suauissimi fructus exercitui in promptu erant. Frumenti uero & ordei defossis in puteis, qbus Antiocheni in horrea utunť, maxima uis est reperta. Quanq; fama per uniuersam Asiã uulgata clemẽtiæ & humanitatis, qua nostri in superatos, deditionem'ue faciẽtes utebanť, & seruata in emptionibus iusticia, effecerãt ut omes munitorũ etiã quorumcũq; locorũ incolæ, nisi quantũ imposita à Turcis præsidia prohiberẽt, nostrorũ castris quacũq; circũagerenť, annonã importarent. Adiuuit etiã sæpenumero Christianorũ cũ infidelibus cohabitãtiũ affectio, quod ab ijs in nostra cõfugiẽtibus castra, uel occulte euntibus redeuntibusq;, qd ageret, moliret, prouideret hostis, quo etiã in loco animalia in cõuallibus, aut frumẽta in puteis occuluisset, rescitũ est. Armenij & Suriani gens Christiana semper nostris auxilio affuere. Suntq; Suriani antiqui in Asia originẽ habentes, quæ acceptã ab initio Christi fidẽ post captã Heraclij imperatoris temporibus à Saracenis Hierosolymã, & omnẽ terram sanctã semper tenuit. Sed quod aliquando eorũ fidei constantia Saracenis suspecta fuerit, nunquam certas sedes habere permissi sunt, præterq; sub principe Ægyptio Carpharat, qui à Laodicea Syriæ usq; ad Alexandriã Ægypti possidens, quartã Hierosolymæ urbis partem, in qua sepulchrum est domini, eis suo'q; patriarchæ sub annui pensione tributi possidendam permisit. Sed quo tempore expeditio hæc nostra traiecit in Asiam, pulsi Hierosolyma, montes qui ad Antiochiam pertinent coluere.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE Imperij Romani, Decadis secundæ, Liber quartus.

ANNVM obsidionis inchoatæ, qua Christiani expeditionis gloriosæ duces Antiochiam presserunt, nonagesimum septimum supra millesimum salutis fuisse inuenimus. Per quod tempus Romæ pontifex Vrbanus secundus amplitudinis Christianorum, quam ea peperit expeditio autor, post actam prudentissime atque sapientissime uitam, Romanorum odia adeo' euitare nõ potuit, quin senex morti iam propinquans, sibi timere coactus fuerit: quod enim nonnullos ex Romanis potentioribus Guilberto antipapæ apud Beneuentũ se continenti studere intelligeret, consulentibus amicis, constituit sibi à consueta per id temporis Laterani habitatione, quãdiu aduersarius uiueret abstinẽdũ. Fauebat uero illi Petrus Leonis potentissimus per eam tempestatẽ Romanus, nec tamen satis fisus posse pontificẽ in solitarũ Lateranensis sancti Petri, aut sanctæ Mariæ ædiũ habitatione tueri, eum annis duobus domi tenuit, quæ sancti Nicolai in carcere Tulliano ecclesiæ adiacebat. Quod quum intellexisset Guilbertus Rauennas antipapa, Ricardi principis Capuani, qui & Beneuentum tenebat, instigationibus, & ope Albam se cõtulit Marsorum oppidum, ut ex eo loco urbi proximo antiquos in urbe Roma fautores suos, se admittendo faceret audentiores. Sed ad Christianorum Asiaticam expeditionem in Venetorum monumẽtis inuenio, paulo post quàm Christiani duces apud Constantinopolim in Asiam traiecerunt, Venetos classem ingentem quæ ducentas omnigenum nauium habuerit, cruce signatis militibus complesse, cuius Michael Vitalis Michaelis ducis filius ductor & gubernator fuerit, eam'q; referť à Dalmatis auctam, Rhodum fuisse ductam. Pisani igiť cũ Venetis obessent, siue classem Venetorũ Dalmatarum'q; sua maiorẽ esse ignorauerint, siue ea fuerint audacia, in portum Rhodiensem delati conflixerunt, & prælio superati triremes duas de uiginti amisere, in quibus quatuor milia Pisanorũ militũ sunt capta: sed Veneti ob crucis quod ferebant signi reuerentiã, triginta primoribus Pisanorum classis in obsides retẽtis, cæteros incolumes cum restitutis triremibus abire permiserũt. Addunt'q; scriptores delatã exinde eã Venetorũ classem Smirnam Asiæ urbẽ, quæ sex à mari passuum milibus distans, tũc recens à Turcis diruta fuerat, cepisse

ceþiſſe,& magni Nicolai corpus ibi repertũ Venetias detuliſſe, quod in eccleſia nũc celebri
ſancti Nicolai in littore ſecus portã fuerit conditum,& turrim ad ædem tũc paruã, ne ſancti
reliquiæ à piratis furibus aſportarentur ædificatã. At apud Antiochiã & ſi ſpes potiundi il/
lius in obſidione à principio fuerat, oppugnare tamen ea ratione placuit, ut qui eſſent no/
ſtrorũ animi, rex Caſſianus,& ciues Antiocheni, impoſitæ quoq; præſidio Turcorũ multæ,
Saracenorũ plurimæ cohortes intelligerẽt. Caſtella itaq; plurimũ ſublima ex materia tabu/
latisq; in tribus locis excitata, unde hoſtes à turriũ urbis defenſione prohiberentur, adactæ
uineæ, cuniculi ſunt intentati: & cum hæc ſatis parata eſſent, perrumpendo arietibus, ſcan/
dendoq; ſcalis muro, factus eſt maximus ingentiſſimusq; conatus: ſed ea erat muri craſſitu/
do, ea ſublimitas, quæ noſtrorũ uires ingeniaq; faciliter fruſtraretur, & multi noſtrorũ ſaxo
ſupernè demiſſo, plurimi uolãtibus undequaq; telis & ſagittis uulnerabantur. Qui conatus
cũ aliàs Romæ parũ efficax, parũq; utilis fuerit, ideo multũ profuit, quod noſtri nihil præ/
ter ſeſſionis diuturnitatẽ profuturũ intelligentes, ſe illi continuandæ attẽtius accõmodarũt.
In caſtris, quæ ampla à principio fuiſſe diximus, caſtellũ eſt ædificatũ foſſa latiſſima, ualloq;
turrito munitiſſimũ, in quo media etiã abeũte exercitus parte, reliqui ſeſe ab omni quantum
uis maximo exercitu tueri poſſent. Inchoauerat iam præter omniũ ſpẽ cõmeatus in caſtris
deeſſe,& planè à rerũ penuria ad famem ueniebatur, eò maxime quia qui frumentatũ ibant
per eos dies, pars uulnerati,& rerum uacui in caſtra cõpulſi, pars occiſi aut uulnerati ab ho
ſtibus abducti ſunt. Viderant uero ex Chriſtianis nõnulli inſidiatores Turcos, qui ea infer
rent incõmoda, oppido exire Areth caſtris ad quinq; paſſuũ milia propinquo. Quare Bo/
hemũdus & Flandrienſis Comes iniunctũ à principibus in cõcilio onus impigre aſſumen/
tes, mille expeditos equites ad partẽ Areth oppidi noſtrorũ caſtris auerſam noctu inſidijs
locant. Emiſſiq; caſtris ad ortum ſolis calones, paruo ad fallendũ hoſtem cuſtodiente præ/
ſidio, pars lignatũ, pars tanquã nullo apparente hoſte ſecurior facta, ſimulat ire lõginquius
frumentatum: & certior erat hoſtis, Chriſtianos fame laborare, ut nullum in quærẽda anno
na diſcrimen, nullũ uiderentur periculum euitaturi. Ideoq; quũ cenſerent eos per mortes &
uulnera deterrendos, oppido undiq; erumpentes, in paruum quod longe aberat, calonibus
datũ præſidiũ ſunt delati. Vix illi ſtadio Areth oppidũ poſt terga reliquerãt, cum trãſuerſo
itinere aduolantes Bohemundus Comesq; Flandrienſis, per uiam qua uenerant inſecuti,
magnã in eis ediderũt cædem, captiq; cæteri, & ante urbis Antiochiæ portas ad palum de/
ligati, ſpectãtibus ſupernè Antiochenis, ſecuri ſunt percuſſi, eorumq; capita in urbẽ machi/
nis proiecta. Fuit exinde noſtris quietior ſecuriorq; in pabulationẽ frumentationẽq; acceſ/
ſus. Interea dies aduenit Chriſtianis ſacratiſſima natalis domini, cuius ſolennibus rite cele/
bratis, cũ lætitiæ & epulationibus ex more indulgeret, ſolito magis intellectũ eſt, in quam
omniũ uſui humano neceſſariarũ rerũ penuriã, egeſtatẽq; erat uentũ, nec ſpes ulla uidebat
melioris futuræ cõmeatuũ copiæ, niuibus & glacie per mediã hyemẽ etiam ceſſante hoſte
itinera impedientibus, & in caſtris ubiq; murmurationes ac maledicta in principes audie/
bant, ut apparet, aut obſidionẽ ſoluendã, malignoq; anni tẽpore per inimicas regiones ua/
dendũ, aut durã omniũ mortẽ per inediã moriendum. Fatet uero ingenue Robertus ſancti
Remigij monachus, à quo ſcriptore hæc certiora ſumunt: Fatet Guilelmus & ipſe ſcriptor
Gallicus, unicũ fuiſſe Bohemundũ principẽ Italicũ, q difficillimis his tẽporibus exercitũ ſuo
cõſilio, ſua prudẽtia,& animi magnitudine ſeruauerit: nã ut omittamus cõcionẽ ad milites
habitã, qua illũ facit Robertus eorũ animos cõfirmaſſe, rem in ducũ & procerũ exercitus cõ
ſilio eatenus diſcuti curauit, ut aliquid ſolidioris remedij tantis malis, tantis omniũ periculis
adhiberet. Ceciditq; in eum adhibẽdæ prouiſionis periculũ, ſibi & Flandriẽſi comiti impo/
ſitũ eſt onus, ut cum triginta milibus ex omni exercitu ſelectis, quò placeret ducẽtes, ab ex/
pugnatis hoſtiũ caſtellis annonã exercitui importarent. Qui Damaſcenos eò capaciores,
quò lõgius ab Antiochia recedũt inuadẽtes, magnã oĩfariã rerũ fecerũt prædã. Eã uero dum
Antiochiã uerſus abigi eſt cœptũ, tumultus in regione maximi undiq; ſunt concitati. Forte
ꝑ id tẽporis Saraceni & Turci, quotquot ab Hieroſolymis, Aleph & Damaſco educi potue
rãt, in exercitũ quadraginta miliũ coacti obſeſſæ Antiochiæ opẽ ferre cõſtituerant. Qui tu/
multu exaudito, certiores facti Chriſtianos fame cõpulſos prædatũ adueniſſe, in illos duxe
rũt, nimia quaſi cõfidẽtia ſui, ne aliq̃ noſtrorũ uel nimia pars euaderet, oĩa ĩ circuitu cõpleue
rũt. Chriſtiani aũt diſſipatas aggreſſi turmas cõficiebãt, ut prius ad dimidiã cæſi fuerint inſi

deles

deles partem,quàm ſatis intellexerint fuiſſe conſultius unitis copijs ſtructa acie decernere.
lis hoſtium qui euaſerant cædem, fuga dilabentibus, magnum Chriſtianis eo ex prælio
additur adiumentum,quod cameli,mulæ,& aſini ingens iumentorũ uis capta maiorẽ com/
portandi annonam præbuit facultatem. Sed erant in caſtris tunc res plurimũ turbatæ,quod
hoſtes eruptione maximis conatibus facta extremum uallũ,quod longius à caſtello aberat
perfregerũt.Factoꝙ impetu maxime in Podienſis epiſcopi tentoria,cædes in noſtris haud/
quaquam mediocris eſt cõmiſſa. Vt opportune ad Bohemundi comitisꝙ reditum nõ ma/
gis exultatũ ſit in caſtris,leuata fame redditã abundantiã,quàm pauori, quo mœſta omniũ
angebantur pectora,confidentiam ſucceſſiſſe,Fuit tamen paruo tempore in caſtris annonæ
abundantia,quod nullis dietim,ut aſſolet importãtibus,ea mortalium multitudo quicquid
Bohemundus Flandrenſisꝙ conuexerant breui cõſumpſit. Vnde atrociores ſolito uoces in
principes exercitus audiri cœptæ, linquẽdos eſſe tam crudeles uiros,qui tot mortaliũ milia
infinitis obiecta periculis,ad extremũ fame confici ſinerent.Nec ſatis ualuerũt Bohemundi
ducum omniũ maxime popularis uerba,quæ publica primũ caſtrorum area,poſt ubiꝙ con
cionabundus exhortando habuit, quin fugam multi cœperint meditari, primusꝙ Petrus
eremita, poſt Guilelmus Carpentarius Franciæ regũ ſanguine genitus noctu dilapſi,caſtra
deſeruere.Inſecutus eos Tancredus Bohemũdi nepos de fuga retractos ad Bohemũdi ten/
toria perduxit. Vbi Guilelmus Vgoni Magno eius conſobrino ægre id dedecus toleranti
conciliatus,nouo adactus eſt militiæ ſacramento. Et tamen poſt per aliam occaſionẽ caſtris
cum ſua cohorte emiſſus omniũ Chriſtianorũ primus ſignorum deſertor eſt factus, maloꝙ
eius exemplo quamplures dimitti poſtulauerunt,qui tot numero fuerunt,ut principes mœ
ſti,quod prohibere nequiſſent,uerbis ſingultu interruptis abeundi fecerint poteſtatem,mi/
graſſetꝙ maxima pars exercitus, niſi opem deus noſter ab hoſtium imprudentia attuliſſet.
Dum enim ea abituros æque ac manſuros teneret mœſtitia, nuncius eſt allatus coactos ad
Areth oppidũ Turcos milia armatorũ innumera ad caſtra inuadenda circunſidendáꝙ ad
ueniſſe.Lætati ſunt uero eo nuncio Chriſtiani, & in primis in profectionẽ parati,oblatam
eſſe occaſionẽ rati,aut mortem oppetendi,quam famis horrore & fugæ ignominia ducerẽt
potiorẽ,aut hoſtibus deletis, uiam perferendis cõmeatibus aperiendi. Itaꝙ principibus re
in concilio diſcuſſa,placuit parte tantummodo neceſſaria caſtrorum cuſtodiæ relicta,cæte/
ros omnes ſub colle leniter caſtigato caſtris & amni ,pximo in acie ut impetituris hoſtibus
pugnandi collatis ſignis copia fieret,continere. Cohortes tamen decem equitum ad aurorã
præmiſſæ ſunt,quibus eſt imperatum,ut Antiochiam inter & Areth oppidum obliquo ad
lacum itinere diſpoſitis inſidijs,hoſtes cum pugnaretur à tergo inuaderent. Turci uero ab
exploratoribus certiores facti noſtros copias caſtris in aciem eduxiſſe, & ipſi rapidum edu
xere.Factiꝙ in conſpectum, & ſi clamores ex gentis more ad ſydera ſuſtulerunt,ſenſim ta/
men præter conſuetudinem progreſſi,pedes penè pedibus contulerunt.Noſtris autem nul
la militaris diſciplinæ attentior fuerat cura,quàm ſcutatos,& eos omnes, qui tegerentur ar/
matura in fronte locare, ſagittarum, quibus illi præualent,ictus tamdiu inanes redditúros,
quoad poſſent impetu cũ lanceis facto,gladijs rem gerere.Orto itaꝙ à Turcis pugnæ initio
prælium atrox, & cædes utrinꝙ maxima, ſed in Turcis maior committebatur, nec ſtatim
apparuit,qui forent ſuperiores euaſuri:noſtros enim fortitudo, illos multitudo adiuuabat,
ut in cadentium locum ſuccedentibus integris ſemper Turcorum acies,qualis ab initio fue
rat,integra uideretur. Nec turbauit primam illorum aciem equitatus Chriſtianorum, qui
inſidijs eruperat:factus à tergo impetus:nam Turcorum pars magna,quæ à primis ſuorum
globis ſemota locum pugnæ nondum uiderat, in noſtros cõuerſa equites repugnauit. Sed
dum pari in fronte audacia pugnatur, Turci ſua potius faciente animorum debilitate atꝙ
inconſtantia, quàm hoſtium ſolito maiore conatu impulſi, præter noſtrorum ſpem in fu/
gam ſunt uerſi.Prementesꝙ noſtri adeò fugientibus ſunt immixti,ut unicus globus,unica
acies uideretur,maximusꝙ tunc ab equitatu Chriſtianorum, qui inſidiatum miſſus fuerat,
fructus eſt captus,quod aciem Turcorum extremam,ut diximus integram, dum in fugam
& ipſa cum alijs ſe proripit,cæſam,uulneribusꝙ crebris appetitã, nullo conſiſtere loco per/
miſit.Quamdiu uero per campos fuga fuit, multos iumenti uelocitas, plurimos cum leuis
armatura,tum pedũ pernicitas reddidit ſaluos. Sed cum eſt uentũ ad pontem ferreum, cæ/
dem in Turcis maximam committi eſt cœptum, quod eo ponte paucos in tranſitum acci/

T piente

piente,globus transire conantium à tergo confodiebatur, ut multi in notissimam uortigi/
nosi amnis uoracitatem se præcipites egerint, eorum'que partem iumenti uirtus, partem
natandi peritia iuuit,pars maxima est absorpta: fuitq; is ultimus persequendi locus, quod
nostri iumentis impedimentis'que ingentem uim ab hoste fugiente relictis, certatim diri/
piendis spoliandisq; cæsis sedulo intenderunt. Nec fuit ducum Christianorum quispiam,
qui milites omnium egenos à præda censuerit reuocandos, uel eo maxime, quod Turcos
nouerant consueuisse,quamcunque per occasionem statiuis egrederētur, annonam in quot
dies folliculis deferre. Reuersi in castra nostri, quanquam re optime gesta, læti iubilantesq;
erant,à commeatuum tamen penuria mœrore non confici nequiuerunt, quousq; Armenij
& Suriani itinera metu Turcorum liberata nacti, commeatuum copiam conuexerunt.
Turci enim,qui ad dimidium tanti exercitus euaserant, Areth oppidi in quod confugerant
munitionibus diffisi, illo direpto incenso'que abierunt. Paulo post qui Antiochiæ præsidio
inerant Saraceni à Soldano Babyloniæ immissi,noctu urbe dilapsi omnia itinera reddebāt
infesta, adeo ut fames in castra breui apparuerit reditura: quamobrem in Christianorum
concilio actum est, castella duo portis opposita ciuitatis tam propinquo excitari loco, ut
exeundi redeundique facultas hostibus adimeretur. Et quia fabrorum operariorum'que,&
quæ id requirebat opus instrumentorum haudquaquam satis in castris erat, Bohemundo
& sancti Egidij comiti datum est negocium, ut à portu sancti Symeonis ea peterent sup/
plementa. Iueruntq; duces,quinque milia equites peditesq; præsidio adducentes. Id quum
hostes aut de mœnibus uidissent,aut aliter rescissent, eductum quicquid inerat roboris ad
quindecim milia Saracenos idoneis locis insidiari curarunt. Redeuntesq; re confecta quar
to die Christiani iter tuto emensi, pontem amnis ad castra ducentem prope attigerāt, cum
à fronte oppidani magna manus, & à tergo, à lateribusq;, qui insidiati fuerant, eruperunt.
Tantáque fuit impetentium moles, ut Bohemundo Comitiq; satis ac supra fuerit repenti/
na fuga in montem proximum in expeditioribus se recipere, & subita in nostris impeditio
ribus ad mille uirûm cædes est commissa. Tuncq; illico in castris non magis solita & notis/
sima Barbarorum uociferatio insultantium exaudita,quàm nostrorum qui interficiebantur
eiulatio intellecta. Nec potuerunt in tam subita re quotquot castris inerant non trepidare.
Animis tamen euestigio reassumptis Gothfredum Bolonien. ducem cum ijs omnibus, qui
arma primi ceperant,iussum est laborantibus præsidio aduolare. Et iam hostes Bohemūdo
in montibus relicto,in castra irrumpere constituerant, pontem'q; occupauerant, quem ca/
stris urbi pariter proximum nostros obsidionis initio ædificasse docuimus. Plurimum ue/
ro iuuit Gothfredum rei militaris peritia, quo factum ex optimis quibusq; equitibus cu/
neum,confertissimos, qui pontem ultra citráq; & medium obtinebāt, hostes deturbare ius/
sit. Quod illico magno urgentissimo'que conatu ut fieret,nostri emittuntur, & prima cunei
acies in pontem incipit perrumpere. Multi infideles amnem inter & castra à fugientibus
sunt relicti, quos nostri ex castris turmatim accurrentes cæde subita confecerunt. Cuneus
interim,in cuius fronte Gothfredus pugnabat obtinuit,& hostium multi partim in eo cæsi,
partim in fluuium sunt deiecti. Potuit'q; Gothfredus altera in amnis ripa magnam hostium
cædem ædere: sed animo totis conatibus in Bohemundi Comitis'q; sancti Egidij adiuto/
rium ferebatur, ut pro sua accurrendi celeritate eodem in tempore hinc hostes offende/
rit,cæsorum ex nostris spolia legentes, capitáque truncantes in urbem deferenda,inde Bo/
hemundum Comitem'q; cum maiore copiarum parte saluos de suo aduentu certiores fa/
ctos,de monte uiderit descendentes. Itaq; Gothfredus factam in nostris cædem de hoste ul/
turus,& tanquam desideratis Christianis infideliū sanguine parentaturus, quotquot spolia
bant occidit, inter quos fuit Bacman Cassiani regis filius natu maior. Dum his duobus in
locis ad pontem,& ad factam priorem in nostris cædem res geritur, infideles, qui extra ur/
bem erant multa armatorum milia, alios Antiochia auxilio euocarunt, reintegratum'que
est ad pontem prælium. Quo in tempore Bohemundus & Comes suas Gothfredi copijs
coniunxerunt. Tribus'q; his ducibus structa trifariam acie rem gerere placuit, ut primam
Gothfredus, Comes sancti Egidij secundam,tertiam duceret Bohemundus. Templum erat
Saracenorum ritu, Machoni, ut illi uocant, deo dicatum, à porta urbis, quam inde appel/
lant Machonariam,& pariter in nostra perferente castra dimidio distans stadio: & cum ad
pontem ut diximus, pugnaretur,subsidia hostium cum uexillis ad Machonis ingētem uim

ducum & præſtantiſſimorum militum firmata, quicquid ſoli ad portam intercedebat Machonariam compleuerant. Itaque Gothfredus ad pontem rediturus, & ſi potuit ſecundum amnis ripam per ſagittæ iactum ab hoſte remotus ducere, Saracenos maluit ad portæ antemuralia ſtantes impetere, illiſq́ deturbatis intra promurale, & ad circũducta ab initio belli repagula confugientibus, in ſubſidia ad Machonariam hærentia eſt delatus. Suſtinuit ueto impetum, atque ad decem, quod una habet illorum legio, uexilla protulit Saracenus, ut pedem referre coactus fuerit Gothfredus. Sed illico ſuccedens unam'que ex duabus aciem faciens ſancti Egidij Comes repreſſit hoſtem: pariter Saracenus alia ſubmittens decẽ uexilla noſtros repuliſſet, niſi inſtans à tergo Bohemundus ſubueniſſet: pugnáque atrox nullo utrinque quem cepiſſet locum deſerente committebatur: & illis ex utriſque qui ad pontem leui decertabant prælio, ad ſuos ſe recipientibus, toto fermè Chriſtianorum infidelium'que robore res eſt geſta. Sed tardiuſcule tũc quod ſemper aliàs primo fruſtratus impetu conſuerat Saracenus Turcus'ue flaceſcere, accepit: nõ enim prius ceſſere, & in fugam pendere cœperunt, q́ Admirrhatis ſuis partim interfectis, partim captis, ſe ſine ducibus pugnare uiderunt. Fuitq́ à noſtris non quidem fuga, ſed acie excedendi licentia laxior inchoata. Quod dum Chriſtiani duces captos Admirrhatos in caſtra duci curãt, nõnulli uulneribus, plures labore confecti, data illis deducendis præſidia ſequebantur. Cæſa ſunt eo die infidelium ad quinq́ milia, ſeptem capta, in quibus duodecim fuerunt Admirrhati, regibus potentatu pares, quos Babylonis Soldanus Antiochiæ præſidio immiſerat conſeruandæ. Ex noſtris autem præter primos mille, deſiderati ſunt quingenti. Secundũ eam uictoriam de hoſte peractam, caſtellis quæ fuerant deſtinata, excitandis duces intenderunt. Primumq́ ad Machonis templum ea ædificarunt ratione, ut quum totum complecteretur templum, ad pontem etiam ductis brachijs pertineret, eiuſq́ cuſtodia Raimundo ſancti Egidij Comiti eſt commiſſa. Ad ulteriorem uero urbis partem, quæ caſtris auerſa monti adhæret, uallis eſt ipſos inter montes, ideo incolis armentiſq́ tuta, quod nullus in eam, niſi per urbem mediam, aut extra ad Machonariæ portæ promuralia eſt acceſſus. Noſtri itaq́ prædæ magis faciendæ, quàm alia ducti cauſa eam in uallem ſub Antiochiæ mœnibus penetrarunt, & poſt factam annonæ, & armentorum, ipſorum'que mortalium in agris repertorum ingentem prædam, inuentum in ea monaſterium in diruti olim oppidi ruinis ædificatum communierunt. Qua ex munitione, quod uſu poſtea eſt intellectum, apparebat omnem urbis partẽ caſtris auerſam undique clauſam reddi. Quumq́ duces quem illi præficerent munitioni in concilio agitantes, nullum qui ſe periculo obiectaret inuenirent, Tancredus Bohemundi nepos maiori ſolito auctus ſtipendio eam ſibi prouinciam aſſumpſit. Tantiq́ fuit ea duo excitaſſe caſtella, ut Caſſianus rex ob recens acceptum in prælio incommodum animo fractus, & ſimul occaſionem machinandi doli quærere ſatagens, indutias petierit deditioni faciendæ, ut dicebat, præludiũ futuras: quæ tanto utriuſq́ exercitus gaudio conceſſæ acceptæq́ ſunt, ut facta potius deditio uideretur, noſtris in urbe, hoſtibus in caſtris liberiore confidẽtia conuerſantibus. Turbauit uero eas Volonis egregij militis Gallici necis caſus, quem noſtrorum militum uirtutem, ut fit, in colloquio extollentem Turci milites ſuffoderunt. Forte per eas inducias Pyrrhus quidam Antiochenus ciuis præſtantiſſimus geſtarum à Bohemundo rerum omni in Syria clariſſimarum fama allectus, illum uidere, illum per interpretem alloqui curauit, ádeo'que illius ſuauiſſimis moribus delectatus eſt, ut urbem ei Antiochiam dominio ſubijcere ſit pollicitus. Sed Bohemundus quod publicum per deditionem breui futurum apparebat, ſuum ut fieri quæreret, adduci non potuit. Inducijs poſtea, ut diximus, turbatis, nuncios Pyrrhus occultos primum, & poſt filium quem haberet unicum obſidem miſit, id maxime orans, ut Bohemundus propriam tenendam dominio acciperet ciuitatem. Eáq́ re Bohemundo cum moleſtia referente in concilio diſcuſſa, uicit concors ſententia, Bohemundo duci præſtantiſſimo permittẽdam ſua uiri induſtria capiendam Antiochiam, quæ ſi publica parta eſſet uictoria, ultro illi fuerit conferenda. Igitur conſtituta ad facinus nocte, Bohemundus omnes Chriſtianorum copias, quibus caſtrorum cuſtodia indigere nõ eſt uiſa, per ſimulationem prædæ montanis faciẽdæ interdiu educit, & uallem proximam circumactus eſt, quouſque ad noctem concubiam præmiſſi audaciores quique ſcalis, quas Pyrrhus in ſummo ſuſtentaret muro conſcenderunt, & propugnaculis Chriſtiano munitis præſidio, porta urbis Pyrrhi cuſtodiæ commiſſa, noſtro equitatui eſt aperta. Ingreſſis An-

tiochiam Chriſtianis,in Turcos Saracenoſ'que milites mercennarios eſt ſæuitum, & cum
publico noſtrorum edicto uox una ubique audiretur parcendū eſſe ciuibus, omnis ſexus,
omnisq; Antiochenorum ætas nullo lædente partim in montana, partim noſtra migrauit
caſtra. Nam qu… m Caſſianus rex Admirrhati Babyloniæ præſidio adiuuante reſiſter… t, in/
ermis multitudo inter pugnatores per noctem obuerſata periculis non carebat. Sed quàm
primum illuceſcere dies cœpit, Caſſianus in montes confugit, & mercenarij Turci & Sara/
ceni arcis & ipſi confugio ſunt ſeruati: fuit uero tantus Caſſiani fugientis timor, ut uiā à no
ſtrorum conſuetudine auerſam tenere neſciuerit, quem Armenij obuium obtruncauerunt:
& à noſtris eodem quo urbs capta eſt die, arcis expugnatio intentata eſt. Erat uero arx, ut
oſtendimus, celſo in montis ſupercilio munitiſſima, quæ noſtrorum conatus facile redde/
ret inanes, ut non immerito ea in temeraria oppugnatione clades maxima ſit accepta, mul/
tis mortuis, plurimis uulneratis: in queis fuit Bohemundus, qui fœmur ſaucius aliquot dies
maioribus & ſummè neceſſarijs abſtinere prælijs eſt coactus. Poſtera die noſtro in ciuitate
exercitu quieſcente, qui de ſummis excubabant mœnium turribus, puluerem clamauerunt
denſiſſimum notiſſima noſtris qua primum uenerant uia ad ferreum pontem eſſe. Credi/
tumq; eſt temere, & uulgo acclamatum, eſſe Alexium conſtantinopolitanum imperatorē,
qui auxilio, ſicut ſæpenumero pollicitus fuerat, cum copijs adueniret. Subitò tamen eo ceſ/
ſante rumore, certi attulerunt Armeniorum nuncij Corbanam eſſe Perſarum regis militiæ
principem, qui maximo contractum ſtudio exercitum copias habentem innumeras tut… n
da duceret Anthiochia, & ſecum redire Senſadolum, quem Caſſianus pater ſolicitandu… n
Babyloniæ Soldano per occaſionem induciarū proximo tempore, & ea ut conſtabat, cauſa
cum Chriſtianis conſtitutarum Antiochia emiſiſſet. Prima uero in conſpectu noſtrorum
Corbanam ad pontem ferreum fecit caſtra, ijſq; poſtridie motis longiuſcula per montes cir
cumactus uia arci quàm proxime acceſſit, quam Senſadolo iubente traditam nouis Sarace
norum præſidijs communiuit. Metatus loco caſtra Corbanam ipſo aduentus die non mi/
nore quàm noſtri prius temeritate uſus eſt. Immiſſis nanq; per arcē furentibus, & nullo du/
ctis ordine copijs, Antiochiam recipere intentauit. Tanta uero facta eſt Barbarorū ſtrages,
ut iuſtum uideretur exercitū eo die à noſtris cæſum: nec tamen ea ceſſit noſtris uictoria in/
crueta, quin tam multi uulneribus debilitati ſunt, ut primo, quod ad arcis oppugnationem
acceptum erat, hoc recenti accedente incommodo, duces noſtri conſtituere ſint coacti, non
eſſe prius cum hoſte, etiam laceſſente confligendum, quàm Bohemundus & cæteri uulne/
rati poſſent prælijs intereſſe. Omniſq; poſthac noſtrorū conatus intentiore cura adhibitus,
ut arcem omnem ab urbis munitionibus per oppoſita repagula, ſucciſos lata foſſa meatus,
& muros alicubi excitatos excluderent. Suntq; locis idoneis caſtella, & propugnacula, con/
tignationibus tabulatiſq; oppoſita, de quibus noſtri in ſtationes adhibiti eas munitiones
ab hoſtibus ſaluas redderent. Ea dum ſic geruntur, fama aduentus hoſtiū exercitus Arme/
nios, Surianos, & cæteros noſtris fauere ſolitos, ab annona caſtris Antiochiæ importanda
deterruit, & ne importarent, curam iuſſit Corbanam diligētiſſimam habere. Quicquid uero
frumenti, quod parum fuiſſe conſtat, in urbe erat, breui eſt conſumptum, ut fame noſtri opi
nione celerius urgeri cœperint. Eratq; omnis leuandæ illius ſpes in imperatore Alexio ſita,
qui petitum ſæpenumero commeatum mittere ſpoponderat, mouerat q; domo illum naui/
bus deferens. Et iam Philomenam oppidum applicuerat, cum uilis perfuga ſignorum'que
deſertor Stephanus Carnoti comes, quē inter primarios expeditionis duces numerare con
ſueuimus, illi obuius de noſtro exercitu actum, & omnes quoſcunq; fames non confecerat,
hoſtili gladio cæſos, aut captos nunciauit. Quo enim die primum Corbanam cum maximo
exercitu illo Antiochiæ appropinquare uiſus eſt, multi ex noſtris ignaui homines, ſaluti ut
exiſtimarunt ſuæ fuga conſuluerunt, inter quos Stephanus ille à gentis nobilitate famoſior
fuit. Factumq; eſt eo rumore ad maris littora perlato, ut quotquot mercatorum naues fru/
menta adduxerāt, portu & littore ad quod in ancoris ſtarent relicto, in altum ſe receperint.
Et erant profecto Chriſtianorū in Antiochia res afflictæ, ut apparerent omnia deſperatio/
nis plena propediem futura, niſi deus noſter Chriſtianorum ſalutem tutelamq; ſibi eſſe cor
di miraculo oſtendiſſet. Nanq; lancea, quæ Ieſu Chriſti latus in cruce aperuit per ſpiritalem
uiro religioſo factam reuelationem in ſancti Andreæ eccleſia eſt reperta: quo diuinæ profe/
ctionis ſigno in magnā ſpem erecti animis duces cum hoſtibus cōfligere ſtatuerūt. Miſſiq;
ſunt

sunt Herlinus & Petrus eremita fide publica à Corbanā habita, qui prælium in tertiā diem denunciantes, illi ne detrectaret pro uiribus suaderēt: cumq; is elatissimis usus uerbis nō satis annuere uideret, uicit in nostrorū cōcilio sentētia, educendas in aciē copias, ut aut territus hostis fugiens, se tanta molestia, quæ haud ꝓcul ab obsidione aberat liberaret, aut si con flictū iret, nostri per uictoriā, quæ certa & in manibus haberet, nō minus Antiochiā redderēt pacatā, q̄ omnē Syriā, sicut breui uidebat futurū, nomini subijceret Christiano. Secūdū quæ deliberata Podiensis episcopus, qđ sui officij fuit, oēs nostri exercitus mortales triduo ieiunare, & unicæ rei diuinæ supplicationibusq; uacare curauit. Qua autē die hostē inuadi placuit, quā ab aduentu Corbanā secundā supra uigesimā fuisse uidemus, partiti sunt duces exercitū in sex partes, qbus esset legionibus appellatio. Earū primæ Vgo magnus, secundæ Gothfredus Bolionius Normānus comes, Robertus tertiæ p̄fuit: & in quarta Podiensis episcopus p̄ter armatos cohortes suas, sacerdotes quoq; tenuit, qbus etiā curæ carmina psalmistæ gestanti lanceā militi præcinere: quintā legionē duxit Tancredus: sextā Bohemūdus cū selectis, præter suas ex omni exercitu cohortibus subsidio cæteris affuturus. Et comiti sancti Egidij Antiochiæ cura custodiæ demādata. Moturū uero exercitū & foras in planitiē exiturū solēnis sacerdotū, monachorū & religiosorū pōpa præcessit carminibus sacris ꝓ salute & uictoria exercitus, preces ad deū supplicationesq; effundēs. Occupauerat Corbanā cum infideliū exercitu à supremo montis uertice, ad quē arx sita est, usq; ad infimos colles planitiei amplissimæ continentes, ab hisq; collibus ad Farfar amnē ab urbe recedentē cāpus duo milia passuū intercedit, quantoq; ab urbe Antiochia recedit, eò cāpestris regio illa ab imis collibus ad amnē magis diffūdit. Egressi itaq; porta Machonaria Christiani duces cū oēm campū, q collē primū & amnē sub hostiū statiuis, magis q̄ munitis castris intercedebat occupauere. Et Corbanā collis parte sibi & prætorijs cohortibus suis retenta, cæteras oēs copias in contiguā collibus ab hoste auersis planitiē deduxit, ut nostris, si pugnare cū illis uoluerint, concessū fuerit ab amnis ripa in medios cāpos flexā aciē cōuertere. Prima aūt legio sinistrū cornu patētibus in campis faciēs Vgonis magni fuit. Et sextā quæ dextrū esset cornu sub colle, quē Corbanā insederat, tenuit Bohemundus, proximiq; fuerunt Bohemundo Gothfredus, Vgoni Podiensis episcopus, Comes Normānus Tancredusq; mediā aciē tenuere. Prius tamen q̄ pugnari cœptū esset, infideles, ala quæ in cāpos uergebat q̄ lōgissime extēsa Christianos dum gereret præliū à tergo inuadere cōstituerāt. Quod cū esset à nostris illico intellectū, sumptis ab omni acie turmis cohortibusq;, septimā legionē cōflatā Rainaldo Bohemundi cōmilitoni ducendā attribuerūt. Isq; iussus extra constitutū principio ordinē in nouissimā hostiū alā duxit, primus omniū Vgo magnus intulit signa, hostisq; è regione oppositus, præliū detrectauit. Secutus uero est qui proximus erat Podiensis episcopus, & subinde Gothfredus suis quisq; locis rem acriter gerētes: maior tamen in Gothfredū uis hostiū incubuit, ut Bohemundus suppetias illi afferre sit coactus, in quē illico pari penè impetu totū Corbanā exercitus robur descendit. Fuit eo die cernere qđ duo præstantissimi duces Gothfredus & Bohemundus fama omni ea expeditione celeberrimi ualerēt. Erat eñ maior hostiū moles, q̄ cui ut resisterent idonei uiderent. Et pugnantes in medio proximi illis Tancredus Comesq; Normānus à suo & ipsi prementis hostis pondere laborabant. Ac ciuerat uero Vgonē præsidio Bohemundus. Sed is moturus septimā uidens legionē à lōga hostiū ala premi, in illius succursum pendebat, cum iterū & item tertio ad Bohemundi Tancrediq; suppetias uocatus accessit. Laborauerūt tres simul iuncti duces, ut dū pari penè fortuna cædes utrinq; in Christianis Saracenisq; maxima cōmittitur, locum possent retinere, qbus uel leui momēto gradu deturbatis extrema sors ad internecionē fuerat subeunda. Sed dū ea utrobiq; audacia, ea fortitudine pugnat, flāma ignis in colle, quē Corbanā tenebat de arenti stipula in id parata emicans, nostros, qđ ea sibi uellet ignorātes terruit. Et ijs q montē tenebāt arduū infidelibus illico uisa flāma, rapidū mouētibus in nostris trepidatū est legionibus, unoquoq; pari iudicio existimāte integras fore hostiū copias, qbus fessi resistere nequiuissent. Sed, quod postea à captis magnatibus est scitū, iusserat descensurus in collē Corbanā, agasones, qbus impedimēta essent cōmendata, quamprimū ipse uictoria desperās, eo significasset incēdio, emigrare. Nostris ideo se magis solito cōtinētibus, hostes pariter oculis in ignē & Corbanā principis sui prætoria intenti se cōtinuere. Solus tamen Raimundus cum septima legione præliū nullatenus intermisit, cuius tulit fortuna, ut dū alā illi oppositā

princeps Corbanam,& remotior esset,primam omniũ in montes reuocat,ille principio sensim recedentes insecutus in fugam cõuerterit, qua conspecta fuga multitudo omnis pariter à suo principe reuocata, dum in recessum pẽderet, fœdissimam cõmisit fugam: tum nostri instare territos fugientesq́ interficere, hostisq́ nullã nisi in montis & arcis receptione spem habere. Corbanã ipse nostros in montẽ succedere cernẽs, contrà ac constituerat, in planiciẽ uel ea ratione descendit, quod sua cohors prætoria uelocibus equis, uelocioribusq́ camelis & dromedarijs usa impeditis in montiũ itineribus secũ periclitatura sit uisa, nec prius destitit fugere, q̃ ad pontẽ ferreũ est peruentum. Qua in fugæ cõuersione à montibus arduis ad planitiẽ facta destituti sunt omni ducis præsidio Saraceni, ut paucis iumentorũ uelocitate prolapsis, cætera multitudo, & quidem ingens passim à nostris, & nullo cum periculo fuerit intercepta. Quinetiã agasones cum impedimentis priusq́ se in tuta recipere potuerint intercepti sunt. Fuit uero nostris animus fugientẽ Corbanam insequi, sed uespertino iam facescẽte crepusculo desinere satius est uisũ. Cædẽ eius diei factã in hostibus quã ingentẽ fuisse constat, omnes scriptores in centũ milia referunt: nec potuisse tenemus tot in montis conuallibus, tanta camporũ planitie dispersam certo recenseri numero eam cadauerũ multitudinẽ. Reuersi in urbẽ læti ouantesq́ duces altero haudquaq́ leui gaudio sunt affecti, quod Admirrhatus arci præfectus, ea Bohemundo illa nocte dedita, Christianus est factus. Id solũ in facienda deditione pactus, ut qui ex cohorte sua fidẽ Christi nollet suscipere, cum rebus suis abire permitterent̃. Postera die cum publico edicto spolia esset lecta, inspectáq́, ut æquali facta partitione, duces pro attributis sibi quisq́ legionibus sortirentur, reperti sunt præter mularũ, asinorũ, equorum, & aliorũ animaliũ numerum ingentẽ cameli quindecim mille. Tanta item fuit annonæ in castris stationibus'ue hostium repertæ copia, ut abundantiora urbe Antiochia ac planè rerum omnium opulenta sint reddita. Rebus Antiochiæ ad eam tranquillitatem nono tandem mense, postq́ obsideri cœpta est perductis, censuerũt in concilio duces mittendũ ad Alexiũ imperatorẽ oratorẽ, qui illã offerret suo ipsius arbitrio possidendã, & ut legationi accederet autoritas, Vgo magnus orator iuit, Alexiusq́ sibi conscius, quàm male promissiones expeditionis ducibus factas seruasset, & proinde aliquẽ subesse tantæ urbis traditioni dolũ ueritus, eam accipere renuit. Qua ex legatione tam infelici q̃ indebita id maximũ nostri acceperunt incõmodũ, quod Vgo magnus febre correptus, Constantinopoli tunc obijt. Eáque amissi præstantissimi ducis dolori indignitate accedẽte, quam nostri à responsione Alexij conceperãt, factũ est, ut palàm dicere occœperint omnes fidem, quam nec seruauerat, nec seruaturus uideretur Alexius, nequaq́ illi seruandam esse. Actum exinde est in concilio, ineunda ne tunc temporis esset in Hierosolymã expeditio. Per mensem uero Iuliũ qui tũc erat, perq́ futuros Augustũ & Septembrẽ ea in regione qua iter est ab Antiochia Hierosolymã solis ardoribus exusta, raræ nimis & tenues sunt aquæ, & quod est consequẽs herbæ in iumentorũ exercitus pabulũ defuissent. Vnde edictũ ut diuisos per oppida & castella milites singuli dimitterẽt duces, kalendisq́ Octobris omnes in profectionẽ parati Antiochiæ adessent. Ad eius habiti concilij diẽ Podiensis episcopus febre correptus ex caumatibus cõtracta, kalẽdis Augusti interijt. Nec tamen interea Saracenos nostri quietos esse sinebãt, quin ad remotas regiones, & quæ prius quietæ fuerãt penetrãtes, captiuos prædáq́ abigebãt, comesq́ sancti Egidij urbẽ aggressus Albariã oppugnauit, & quũ capere nequiuisset, omnes in illius agro captos mortales, qui sacro p̃fundi baptismate noluerunt, interfici iussit. Interim Christianæ expeditionis duces, & ad præfixũ kalendarũ Octobriũ diẽ Antiochiæ cõuenerũt, nõ tamen qua sperabat̃ celeritate profecti sunt, quod nulla magis causa aũt ratione alia factũ uidet̃, q̃ qa multi aduenerãt ab Europa milites, qbus arma, equos & uestẽ dari oportuit, & interim multi ad urbes oppidáq́ & castella, in qbus æstiua duxerãt reuertebant̃. Cũ kalẽdis Nouẽbribus iam propinquantibus duces cõstituissent esse proficiscendũ, Bohemũdus in procerũ concilio, ac multitudinis conuentu Antiochiã solẽni forma sicut promissum fuerat, sibi postulauit permitti, cæterisq́ omnibus facile consentientibus sancti Egidij comes inuidia, ut uidet̃ ductus restitit. Eo maxime prætenso recusationi colore, quod ea ciuitas in uim iuramenti quo Bohemundus Alexio imperatori Cõstantinopolitano omnẽ obligauerat expeditionẽ, illi uel inimico homini deberet. Qua in cõtrouersia cũ diu principes altercarent̃, nec Bohemũdũ desereret multitudo, obtinuerũt expeditionis episcopi, abbates & sacerdotes eã partim assesu sibi cõmitti ex arbitrio

terminandã

terminandã. Cõcesserũtq́ omes in basilicæ sancti Petri sacellũ cathedra ueneratũ, qua prin/
ceps ipse apostolorũ Antiochenus patriarcha cõsueuerat insidere. Et hũc maxime in modũ
sedãdã tollẽdãq́ eã cõtrouersiã cẽsuerũt, ut Boemũdus princeps Antiochiæ declaratus, ca/
stra queãdmodũ antea cum copijs usq́ ad cõsummatã uictoriã sequeret, comes uero sancti
Egidij eadẽ qua cæteri principes & expeditionis primarij religione iuramẽti solutum se aut
obligatũ esse æquanimiter toleraret. Secũdũ id latũ arbitriũ cõuẽtu soluto, Raimũdus sãcti
Egidij comes Cassiani palatiũ in Antiochia ornatissimũ simul & munitissimũ, quod à capta
urbe inhabitasset, armatis cõpleuit. Et postridie cæteris omnibus in profectionẽ parãtibus,
ipse omniũ primus præmissas cohortes suas est secutus. Tandemq́ ad quartũ q̃ Antiochia
erat capta mẽsem diẽq́ octauũ, prima is exercitus ad pacatã subditãq́ urbẽ Rugiã fecit ca/
stra, binis inde castris in Albariã est ductũ: quam urbẽ natura loci mœnibusq́ munitissimã
Saraceni magnis impositis præsidijs retinere, nostri capere obstinatis animis cõstituerant.
Cũq́ biduo dura in hostes extra portã cõgressos prælia essent cõmissa, egerũt in cõcilio du
ces extructis machinis nõ priusq́ parata uictoria expugnationibus desistẽdũ, cõportataq́
materie aries factus & turris lignea est fabricata. Delectauit uero nos Robertum uidisse mo
nachũ, qui scriptor interfuit, eas describere machinas in hũc modũ. Fuit aries trabs lõga, fer
rato capite, quã funibus appẽsam milites crebris ictibus in murũ agebãt: & turris lignea triũ
contignationũ, rotis ad imũ impositis ab armatis militibus ducebat: qua muro appulsa tur
res mœniũ æquãte milites qui cõtignatiõibus inerãt cũ hoste cominus decertabãt. Extruxe
rãt uero hostes machinas, qbus saxa in nostrorũ opa iecerũt, & igne materiã corrũpere sunt
adnisi. Fuerũtq́ ex Christianis multi, quos ea duxit audacia, ut terni quaterniue de qbus pu
gnabãt tabulatis, in hostiũ turres mœniaq́ insilirẽt, quos Saraceni parti crebro pũctos ictu
in nostrorũ ad iã muri cõglobatorũ capita deturbarũt. Postq́ tamẽ à nostris animaduersũ
est, eã patere ad urbis ingressũ uiã, multi simul & meliores quiq́ cõglobati in mœnia à tabu
latis desilierũt, à qbus superati hostes, & præcipites sũt deiecti. Nostrisq́ superiore muro po
titis labãtia arietis ictibus inferiora muri nullo ultra defendẽte faciliter sũt apta. Primus aũt
omniũ Boemundus cũ sua legione ingressus, ciues accuratissime cõuocatos in turri mœniũ
aperturæ ꝓxima, magnã uim mortaliũ saluos reddi curauit. Cæterũ in turbã ciuiũ æque ac
præsidiorũ à nostro exercitu est sæuitũ, uel eo maxime ꝙ nullus est inuẽtus, q salute ac liber/
tate ꝓposita Christianus esse uoluerit. Albaria ciuitate spoliata misit Antiochiã Boemũdus
seruatos in ea mortales, & cũ Raimũdo sancti Egidij comite iterato egit, ut pacẽ illius ac ex
presso cõsensu posset Antiochiã retinere, Raimũdoq́ solito maiore uerborũ insolẽtia dene/
gãte, redijt cũ copijs Antiochiã Boemũdus. Reliquũ quod erat exercitus in Albaria mãsit,
ubi obijt episcopus Auriẽsis. Erat uero tunc hyems media, atq́ ad duodecimũ decẽbris solẽ
ni dominico die ea urbs capta fuerat, quã per tẽpestatẽ conuehẽdis cõmeatibus incõmodã
fames uel ea ratione breui exercitũ inuasit, qa repertã in urbe annonã milites ea in direptio/
ne corruperant. Quã famẽ Robertus adeo per trigintaquatuor dies, qbus ibi fuit exercitus,
inualuisse dicit, ut cadaueribus infideliũ nonnulli uescerentur. Medio itaq́ Ianuario cũ inde
migrãdũ famis asperitas suaderet, Rugiã duces rediere. Accersitoq́ Antiochia Boemũdo,
tentatũ est in cõcilio, si aut Raimũdus de solita cederet pertinacia, aut eo etiam perseuerãte
uellet expeditioni Boemũdus, ut cõsueuerat interesse: sed uirũ fortẽ & præstantissimũ ducẽ
Boemundũ rei indignitas, & ut prædicabat inaudita æque ac ignaui ducis insolẽtia, durum
rebellemq́ reddiderat. Fuit ea dissensio Christianæ expeditioni periculosissima, quod seces
sione facta Gothfredus Bolionius, & Flandrensis comes Boemundũ in Antiochiam sunt se
quuti: & quos uictoriæ spes auiditasq́ non duxisset, Raimundũ sancti Egidij, & Norman/
num comites ad res gerendas fames attraxit. Duo namq́ ij duces copijs haudquaquã con/
temnendis Cæsaream concessere urbem Capadociæ, cuius rex Saracenus Antiochiæ & Al
bariæ urbium calamitas exemplo territus, nostrorum amicitiam bello multum, ut rebatur,
periculi habituro præposuit. Prætergressi Cæsaream Christiani, uallem ingressi sunt ferti/
lissimam, in qua animalium & omnis cõmeatus copia est reperta. Ex qua cum annona onu/
sti excessissent Caphaliam peruenerunt, quam urbem incolæ perterriti deseruerant. Pari/
terq́ quacunq́ incedebant locis quantumuis munitis oppidani prius migrabant, quàm no
stros uidissent suis mœnibus appropinquare. Iam uero appetebat uer, & gloriosæ uirginis
purificationem nostri in ualle urbi Camelæ contigua celebrauerant, quum eius urbis re/

gulus pace per oratores impetrata,nostros pecunia & ueste iuuit. Quo motus exēplo Tripolis regulus pacē & ipse à nostris supplex orauit.Sed Raimūdus sancti Egidij comes,quē Boemūdo inuidebat affectās principatū,in Tripolim mētē oculosq; cōiecerat.Itaq; petitæ à Saraceno paci,cōditio omniū durissima,ut Christianus fieret,est apposita.Quā ob cōditionē cū omnis spes pacis cessaret,desederunt ad eā urbē dies quindecim Christiani,& cum nulla nedū capiēdi, sed nec oppugnādi occasio se offerret,progressi Archas oppidū obsederunt:in quod natura loci munitissimū multus cōuenerat indigenarū populus,& cū intētata sæpius expugnatio nō succederet,diuisis bifariā copijs,comes Normānus eā cōtinuauit obsidionē,Raimūdus in Tortosam duxit.Per quod tēpus qui manserāt Antiochiæ duces Gothfredus,Boemūdus,& Flandrēsis comes ex hybernis profecti,iter ad Hierosolymā sūt ingressi:diuersa qua iuerāt primi uia,singuli eūtes primi ad Lyciā unà in castra copias coniunxerūt.Quo in loco Boemūdus certior est factus Raimūdū, ab illo quē hyeme præterita habuerat successu,factū esse solito elatiorē.Quare prudēs uir æque ac probus dux Boemūdus,ne aliquid eorū simultas incōmodi Christianæ afferret expeditioni, Antiochiā cū suis copijs est reuersus.Gothfredus uero & Flandrēsis comes Gibellū delati urbē ditissimā obsederūt:quod quidē sancti Egidij comiti opportune accidit. Nam cū ad primos obsessæ Tortosæ dies,multiplicatis noctu ignibus Christianorū exercitus metū Saracenis & Turcis præsidio immissis incussisset,nullus hostiū extra portā cōgredi est ausus:ꝙ primum uero paucitas obsidētiū intellecta est,parabāt eas quæ urbi inerāt, & dispersas per agri castella copias Tortosam accire,in nostrorū quos iam pro uictis cæsisq; habebāt,copiolas ruituri. Id cum à captiuis intellectū esset,Gothfredū Flandrensemq; comitē Raimūdus opem subitariā implorauit, ducesq; tātisper morati,quoad Gibelli regulo petitā cōcederēt pacē,Tortosam rapidū sunt delati:pariterq; Normannus comes à Raimundo rogatus,Archas obsidione relicta suppetias illi attulit.In eūq; modū expeditionis duces unis castris rem gerere denuo incœperūt.Longa uero fuit Tortosæ obsidio,tres utpote mēses diem unā continuata,in qua sanctū pascha resurrectionis dominicæ celebrarunt.Deinde omni potiūdi spe sublata ad urbem Tripolim accessere,& pacē supplici illius regulo his dederunt cōditionibus, ut præter uestē,arma,pecuniā,& copiosissimū cōmeatū exercitui præbitū capta Hierosolyma,quod fuerat pollicitus,fieret Christianus.Postera die nonarū maij quarta,breuiore licet asperiore tamē per mōtes uia Hierosolymā petere incœperūt:primisq; castris Bethelō oppidū arduo in mōte situ est peruentū. Secūdis ad urbē Zeparim, in cuius finibus ab aqua laboratū est. Tertijs ad flumē Braim.Inde per calles arduū superātes montē ab hostiū impetu timuerūt. Et cum nullus uisus esset hostis,postero die quintis castris Baruthū urbem maritimā peruenere:& subinde ad Sagittā,post ad Surrum,dehinc ad Acrum singulis castris est descēsum, petentesq; per diem,quæ sequuta est itineri inniti, nonū oppidū Caiphas nomine,tandem die decima Cæsaream applicuere, maritimā urbem inclytam Palæstinæ,quam beatus asserit Hieronymus Byrgos olim, id est, Stratonis urbē appellatam Herodem contra fluctus maritimos insano extructam opere de Augusti Cæsaris Octauij nomine Cæsaream appellasse.Morati apud eam dies duos,tertio Ramolas adeūtes, eam inuenerunt metu à Turcis Saracenisq; desertam.Exinde motis de tertia uigilia castris sex progressi passuum millia,sole uix dum orto primum urbis Hierosolymæ mœnia prospexere.Videres uero tunc uarios summo in gaudio motus,pars clamores in cœlū attollere, iubilis pars & canticis optimum maximū Iesum uenerari:pars lachrymis ubertim in genas fluentibus ridens,in faciéq; prostrata sanctā urbē,sanctū uenerandūq; sepulchrū domini salutabat.Ea autē urbs in Palæstina Syriæ regione arduo in monte sita,mōtibus pariter arduis circūdatur,nec flumina intus aut ꝓximo in agro,nec fontes habet præter unicū Syloe amnē tenui, & quādoq; per æstatē nulla fluentē aqua,qui montē Sion radens,uallē Iosaphat mediā secat: quā ob aquarū necessitatē, cisternas aquā continētes pluuiā intus & extra,ager multas & propè infinitas habet. Pertinet autē eius ager ad uarias gentes Christiano nomini inimicas.Nam Arabes,Moabitidæ,& Ammonitæ ab oriētali plaga.Sedumci,Ægyptij,& Philistei à meridionali plaga:& maritimæ ciuitates Ptolemaida,quæ & Accō,Tyrus & Tripolis ab occidētali:Tyberiasq; Cæsarea Philippi,regio Decapoleos & Damascus à septentrionali in Hierosolymitanos fines spectāt. Itaq; ꝙprimū ad Hierosolymæ mœnia portasq; uētū est:nihil antiquius duces duxere, ꝙ urbe in circuitu lustrata,metandis ꝙ opportune castris loca ducibus exercituiq; diuidere.

diuidere. Primūq; ad septentrionalē locum Normanus & Flandrensis comites sunt sortiti iuxta sancti protomartyris Stephani basilicam, quo in loco à Iudæis fuit lapidatus. Secūda ad occidentē firmanda castra Gothfredo & Tancredo Boemundi nepoti obuenerūt. Et tertia ad meridiē sancti Egidij comes in monte Sion cepit, basilicā complexa gloriosæ uirginis ad cœnaculū ædificatā, in quo summi admirādiq; mysterij cœnam dominus Iesus cum discipulis māducauit. Castris magna diligētia cōmunitis, crebra per singulos dies prælia sūt cōmissa. Vrbi nāq; populo frequētissimæ præsidia Soldanus & magna & electissima imposuerat. Quod tamen duces Christiani nullū Asiatica in expeditione illa uehementiorē periculosioremq; hostē annonæ penuria & fame passi fuerant, conuehēdis undiq; cōmeatibus priorem omniū, diligentiorēq; adhibuerunt curam. Sed cum adiuuabat mare, tum maxime certius anni tēpestas auxiliū, quod ad Maij mensis finē, qui tunc erat in regione segetes flauescebant. Addita tamē sunt à nostris agri Hierosolymitani castella, & multis deditione facta, commeatū præbētibus, plurimis ui captis spoliatis, magna in castris uiguit abūdantia. His curatis rebus oppugnationi mœniū duces magnis conatibus intēderunt, castellaq; primum omnibus in castris pari mensura, pari studio excitari cœpta. Sed dum materia cōportatur, dum fabri & adhibiti milites moliūtur, cepit solis deputatos armorū usibus milites libido, quibus se hostis tueretur animis pertētandi: & die nonarū Iunij quarta puteolis minoribusq; uineis ad mœnia est successū: etsi uero tela, sudes & saxa superne sunt dimissa, nullus tamen hostiū extra portam rem cominus gerere ausus fuit, quin scala quæ nostris fortè unica tunc fuit muro adacta, tres nostrorū alter post alterū ascēderunt, tenebantq; muros: & si maior fuisset scalarum uis, ut assolet, adhibita, facile tunc fuit in tanta hostium negligētia urbem capere, sponte enim sua nostri potius descēderunt, q̃ ab hoste fuerint deturbati. Castellorum itaq; pertecto opere placuit, ut è re militari uisum est una eademq; non magis die, q̃ hora, tribus ut erant castra locis oppugnare: & tamen signo ad aurorā dato primi Gothfredus, Eustachius, & Balduinus fratres, castello ad mœnia perducto prælium inierunt. Secun- dus Normānus, & paulopost sancti Egidij comites, suas & ipsi machinas admouerūt. Excitauerant etiā econtra Saraceni repellēdis conatibus multa mœnibus tabulata, & corrūpendis igni, ferro'ue, aut graui superne demissa mole Christianorū operibus multa fuerant machinati. Sed castellis, quod illi ꝓhibere nequiuerūt, appulsis par utrorūq; intus extraq; conditio fuit, ut sola in militū uirtute prælij manserit uictoriæq; discrimē. Cessit uero Saracenis Gothfredo repugnātibus in contrariā intentionis partem magnus, quem defensioni fecerāt apparatus, ꝙ dum acriter pari utrinq; certamine de ipsis operibus pugnatur, miles Christianus in hostis tabulata desiliēs pedē illū & plane gradū referre cōpulit: quo sensim primo, & post breui rapidū depulso, noster Christianus miles mœnibus & ꝓpugnaculis est potitus. Probe pariter à Normāni comitis legionibus res est gesta, nec tamen murū ipse aut propugnacula potuit capere. Et sancti Egidij comes locū nactus, turri Dauid proximū, etsi castellum muro adegit, leuē cum hostibus cōmisit pugnam, ꝙ suus miles declinādis, quæ à turri superne demittebātur, telis saxis'ue occupabatur: & tamē ubiq; atq; utrinq; omnibus in oppugnationis locis cædes maxima cōmittebatur. Iam uero inchoatū mane summo prælium, nulloq; intermissū momēto, in meridiē protractū erat, cū Balduinus Bolonius Gothfredo impellēte, eadē qua Saraceni in mœniū tabulata cōscenderant scalarū contignationūq; uia fortissimorū militū stipatus turma in urbē descēdit, & alios ruētes Gothfredus præcipites cōtinuo immittebat. Ad quē Balduini descensum tantus est factus Saracenorū Turcorūq; cōcursus, ut de nostris actū esse apparuerit, nisi Gothfredus telis in Saracenos sudibus & saxis, quæ mœniū defensioni à Hierosolymitanis parata fuerant usus, illos superne ab omni, quæ murū & propugnacula cōpleuerat multitudine peti curauisset: à quibus ictibus desuper uenietibus maxima in male armata hostiū gente occisio est cōmissa, cum tamen parē & propè maiorē ederet Balduinus. Interim Eustachius inferiorē perrūpere murū aggressus: haudquaq; tātum profecerat, ut uix binis ternis'ue peditibus pateret aditus. Quamobrem Gothfredus omni spe uictoriæ in Balduino cōstituta, quicquid suo exercitui inerat roboris ad illum scalis descendere iussit. Qui structa acie in proximā ducens portā, dum ad uiarum exitus in hostes animis cōsternatos repugnatur, refracta ui porta omnē admisit exercitum. Cū captā eo in loco urbē clamores eiulatusq; significarent, sancti Egidij comes ammirrhatum turris Dauidis, quæ amplæ arcis munimēta haberet, & subiectæ urbis portæ custodiæ

deputatum.

deputatum blande appellans,pellexit ut arcem cum gaza à ciuibus importata sibi dedens
saluus cũ suis omnibus demigraret. Alia uero duci Gothfredo mens,alius fuit animus:pro/
sternendo enim hosti & ulciscendo Christianorũ sanguini,quẽ gens impia cum sæpe aliàs,
tum ea die fuderat, totis uiribus incubuerat: & sese Gothfredo Normannus Flandrensisq;
comites cũ legionibus adiunxerant:qui tres simul iuncti duces urbe iam plane capta,& in/
uentis quibusq; hostibus interfectis ad templũ Salomonis duxerunt,in quod ciuitatis præ
sidiorumq; maxima pars cõfugerat. Eo autem in templo se bifariam diuiserant infideles, q
præsidiorũ ciuitatisq; primarij superioribus occupatis,scalarumq; meatibus occlusis mult
tudinem in infimis destituerant. Ingressi itaq; templum nostri patentibus ualuis plenã pu/
gnam inierunt solito duriorem,infidelibus non magis se ut tuerentur, quàm ne inulti more
rentur,omnia in nostros audẽtibus:tam multi tamen irruebant nostrorũ alter post alterum
globi,ut etsi par erat uictorũ uincentiumq; cædes,nostro exercitu pro succedentiũ multitu
dine semper integro, omnes illi ad internecionem fuerint occisi:quam fuisse tantam cædem
refertur,ut qui solido tersoq; prius in pauimento melius q̃ apertis in campis consueuit, con
seruabatur cruor,pugnãtium talos altitudine superaret. Potiti imis templi duces, cum iam
obtenebrasceret,receptui canentes in publica urbis se contulere,edictoq; tubis ubiq; per ur
bem conclamato præda omnis militi concessa,& desæuiri in barbaros seuera admonitione
prohibitum. Postridie cum ad superiora templi expugnanda reditum esset, ciuibus misera/
bili uoce planctuq; supplicantibus, per eos præsidiorum primoribus est concessa uita. In
huncq; modũ Hierosolyma à Christianis capta est idibus Iulij nono & nonagesimo supra
millesimum salutis anno,& trigesimonono die postq; cœperat obsideri. qui annus fuit qua
dringentesimus nonagesimus,postq; Heraclij imperatoris tẽporibus ea ciuitas à Saracenis
fuerat possessa. Potiti templo duces urbis & illius purgatione à cadaueribus Saracenis in/
iuncta,exuerunt arma:& ad sanctum domini sepulchrũ cernui,uel potius repentes perrexe
re. Idem fecit omnis Christianorũ multitudo, pulchrũq; fuit cernere summa in lætitia,sum/
ma in omnium exultatione irrigatas fluẽtesq; lachrymis singulorũ genas,laudes,hymnos,
psalmos,certatim cum presbyteris & clero populus decantabat. Petiti postea latebris pro/
deuntes Christiani numero paucissimi Hierosolymis habitare consueti:quibus ostendenti
bus,ubi dominus Iesus in horto captus,ubi uerberatus,ubi passus,ubi deinde obuersatus &
demum ascendit in cœlos,didicit omnis populus. His per octo dies summa deuotione obi
tis spiritalibus gaudijs, de rege urbi dando agi cœptum. Quã ad creationẽ cum omnis con
uenisset Christianorum exercitus, nec uota scrutari, nec suffragia iniri oportuit, quod ilico
Gothfredũ Bolionium regẽ non magis multitudo omnis,quàm ipsi duces acclamauere. Ge
status itaq; ducum humeris ad sacrosanctũ domini sepulchrũ Gothfredus, inter missarum
solẽnia accuratissime celebrata rex Hierosolymitanus est appellatus. Sed is uir eximius do
minium urbis,quod tanta principũ populorumq; Christianæ expeditionis cõcordia obla/
tum erat,accepit. Regni uero titulum & insignia ideo se nolle dixit, q indecens nefariumq;
duceret diadema aureũ peccatorẽ homuncionẽ capiti imponere ea in urbe,in qua saluator
mũdi æternus rex spineam suo sacratissimo madentẽ sanguine coronã gestasset. Eodemq;
in loco ad octauã postea diem uinculorũ beati Petri solennitate festam Arnulphus presby
ter patriarcha est creatus,& ab episcopis qui exercitui inerant cõsecratus. Dum uero Goth/
fredus patriarchaq;, hic religionẽ,ille politiã ex Christiana institutione cõponunt, Neapoli
tanæ urbis Assyriæ oratores ad Gothfredũ ueniẽtes,se ciues suos & urbem illi dediderunt,
cum quibus comiter acceptis,& in patriã redituris Eustachiũ fratrẽ suum & Tancredũ Ita/
licensem cum legionibus duabus ire curauit,qui magno ciuium consensu applausuq; intro
ducti,urbem deditã Hierosolymitani regis nomine acceperunt. Sed quo die illius captæ ur
bis Hierosolymã uenit nũcius,alter illi cõtrarius est allatus,Babylonij regis Solymani exer/
citum,qui Hierosolymã hostili animo peteret, Ascalonẽ peruenisse. Ea uero urbs maritima
uix passuũ millia quinq; & uiginti Hierosolyma abest,cuius ciues semper Hierosolymitanis
aduersari consueuere cum econtra Neapolitani eorum uel aduersam uel secundã sectari for
tunã,nullo unquã tẽpore desierint. Vnde cum Neapolim eodem die,quo Hierusalẽ nũcius
idem peruenisset, Eustachius & Tancredus Neapolitanis in bonã spem erectis,cum legio/
nibus sunt profecti. Vixq; dum mediũ emẽsi erant iter, cum Gothfredi se uocãtis literæ illis
sunt redditæ. Gothfredus enim altero post alterũ allato de hostiũ aduẽtu nũcio,& omnibus

Anno salutis Mxcix. urbs Hierusalem capit à Christianis.

non prælatis

non prælatis proceribusq; magis, quàm militibus in concilio proposita constituerat, hosti quam posset longe à Hierosolymis occurrere. Itaq; priusquàm legiones à Neapoli redeuntes arma deponerēt, cæteræ agmine facto sine ducibus porta Dauidis ꝓfectæ, ad secūdum lapidem substiterunt. Gothfredus enim & patriarcha Petrum eremitam rei diuinæ & urbis custodiæ præfectum, quid facturus esset priusquàm & ipsi mouerent, instruere uoluerunt. Etsi uero commodior per campos erat uia, breuiore tamen per montes ea ratione Gothfredus duxit, quod hostibus loco superior tam diu esse uoluit, quoad illi quò tenderent inspexisset. Ventumq; est perpetuo diei labore primis castris Cæsaream Palæstinæ, postera die quum superatis montibus Ramolam ad meridiem attigissent, eo diei, quod erat reliquum patenti maris littore ad quatuor millia passus sunt progressi. Etiam hostis agmen latiore fusum licentia ueniebat, in quos delati leuis armaturæ Christiani, nōnullos eorum captos ad Gothfredum perduxerunt. Iiq; hostilis exercitus cōditiones interrogati, ut fidem dicendis compararent, se catenis uinctos ad supplicium, si mentirētur reseruari postulauerunt. Exinde omissis ambagibus dicere iussi, Clementem esse dixerunt regis Babyloniorū Solimanni militiæ, qui quingenta ducens mortalium millia, non magis Christianos, quos facillimū duceret ad unum interficere, quàm Hierosolymam delere confidat: narrauerintq;, quod postea uerum esse cōstitit, nauibus illum innumeris præter annonam, arma, uestem militarem, & alia militum usui futura, machinas quoq; factas, & alijs excitandis materiam comportasse. Flumen erat loco proximum, quod à Ramola & Asdona pariter penè distans unico ad uiam eas in ciuitates perferentem uadaretur loco. Statiuis itaq; ad ea uada firmatis, per noctem quieuere. Postero die cœlo uixdum albescente, patriarcha cum impedimentis & cohorte una præsidio futura uadi custodiæ relicto, Gothfredus cum exercitu est transgressus. Nec tamen prius amnis ripas reliquit, quàm acies ordine structa fuit, dextrum cuius cornu ad maris littus pertinēs sancti Egidij comes, sinistrū, in quod omne hostiū robur ruiturum uidebatur, Gothfredus obtinuit: eiq; Normannus comes sancti Egidij comiti Flandrensis proximior adhæsere. Eustachius, Tancredus, Balduinus, & cæteri duces cum peditū robore mediam aciem tenuere, ex qua iussi possent utrinq; laborantibus subuenire. Vixq; nostri in ordines se contulerant, quum hostium examina campos qui ad Ascalonem passus quatuor mille pertinent, complentia ad prælium prodiere: nec erat legionum in illis, aut ordinum certa intelligibilisq; discretio: sed quacunque in latum acies tantundem illi globo pugnantium occupant. Alterq; post alterū globus continens sequebatur fessis uel occisis præcedentibus in prælium successurus. Clemens ipse ultimo loco cōtinens militum proximos: & ut ipsi præcedentes impellerent, urgebat: primus nostrorum Normannus in hostes impetum fecit: qui cum Saracenis, Arabibus, & Turcis pugnare assuetus, nil accuratius egit, quàm strictissimo & ipse globo tam proxime ad hostem accedere, ut sagittarum, quibus illi præualent, usu frustrati, gladijs rem gerere cogerentur. Sed ea gens in sola equorum aut pedum pernicitate confidere solita, urgentibus nostris cessit: & quotquot Francorum lancea aut gladius non prostrauit, in patentes profusi campos, nullo insequente conuersi, sagittas eminus iaciebant: pariter secundus fecit globus. Et Clemens, qui licet suos inuicem se contingentes premere non desineret: mille tamen aberat passus, quæ à suis committebatur, fugam à nostris fieri opinatus, gentis Christianæ amentiam subsannasse fertur, quæ inuicto Babyloniorum exercitui occurrere præsumpsisset. Interim Gothfredus Tancredum in dissipatos fugientes'que dimittens, in confertissimos ipse hostes prorupit: nullo'que illorum, ut consueuerant, à Tancredi imminentis timore, ut profugeret auso, globi se inuicem adeo represserunt, ut Clemens pedem referre pondere reprimentium sit coactus: qui alia recedendi necessitate nequaquam expectata, in Scalonæ portam passus tria millia se recepit. Tunc uero fœdissima in suo exercitu fuga est commissa. Et quod receptum in campos erat, Tancredus præsepserat, fugiens multitudo cursum in naues oculos'que conuertit. Tum sancti Egidij Flandrensis'que comites, sua plurimum eo in prælio opera usi, & cæciderunt innumeros, & in mare plurimos præcipites impulerunt. Balduinus tunc & cæteri, quos mediam tenuisse aciem diximus, rectà Gothfredum subsidiarij sunt sequuti. Stragis in barbaros factæ numerum, Robertus monachus, qui tunc Hierosolymis erat, non ponit: quam Gulielmus, & cæteri fermè omnes, suo in similibus more centum fuisse dicunt millium armatorum. Sed quantacunque fuerit, quam certe maximam fuisse oportuit, id

tuit,id

tuit, id Chriſtianorũ rebus adiumenti attulit, ut omnis quam in poſterioribus noſtris ceſ/
ſiſſe oſtendemus, inde proceſſerit amplitudo. Auri uero, argenti, iumentorum, animalium,
& ditiſsimæ ſupellectilis tantum noſtris ea in uictoria eſt quæſitum, ut ad eam Hieroſoly/
ma redierit opulentiam, quæ illi nondum à noſtris inuaſæ conſueuerat eſſe. Clemens naui
profugus quum uela pandere occœpiſſet, Aſcalonenſes deditione facta, quicquid reliquia/
rum exercitus infidelium manſerat, Gothfredo in fœderibus permiſerunt. Gothfredo patri/
archaq; cum uictoriæ exercitu Hieroſolymam reuerſis, magna quies illa in urbe eſſe cœ/
pit. Fueruntq; ex ducibus multi & præſtantes, ea ex omni militia plurimi milites, qui uoto
ſuo liberandæ ab infidelium ſpurcitia Hieroſolymæ compotes facti, in patriam redire uo/
luerunt: quorum primi præſtantioresq; Normannus ſancti Egidij, Flandrenſiſq; comites
fuere. Gothfredus cum fratribus, & eo qui manſit Chriſtianorum exercitu ampliãdis regni
finibus uehemens diligentiſsimusq; incubuit. Primumq; ut uenientibus ab Europa Chri/
ſtianis tutus eſſet in Aſiæ littora receptus, Ioppen maritimã portuoſamq; urbem obſedit,
cuius multos dies & magna oppugnatæ pertinacia quum eſſet potitus, ad Ramolam du/
xit campeſtrem urbem: ex qua munitiſsima urbe Saraceni itinera Aſcalonenſium in Hie/
roſolymam impediebant. Eaq; capta itum eſt in Caypham, quæ & Porphyria, urbem mari
timam ad Carmeli montis radices ſitam, quæ ab Acron potẽtiſsima urbe uix quatuor paſ/
ſuum millibus eſt ſemota. Dumq; ad Caypham durat obſidio, Tyberias Galilææ ciuitas, à
qua proximus lacus, qui & mare Hebraica conſuetudine appellatur, nomen accepit, in po/
teſtatem facta eſt: pariter eodemq; tempore Caypha eſt recepta. Quæ quum feliciter & ſu/
pra ſpem omnium anno uno à capta Hieroſolyma Gothfredus confeciſſet, febre correptus
obijt. Et Balbuinus frater, magno omnium Chriſtianorum qui terram incolebant ſanctam
conſenſu, non ſicut frater dominus, ſed rex Hieroſolymæ eſt creatus. Fuit is annus Chriſtia
Anno ſalu/tis MCI. næ ſalutis ſupra milleſimum centeſimus primus, quo in anno ſecundus Vrbanus pontifex
Romanus, tanquam re ab ſe inchoata dominici ſepulchri liberationis feliciter abſoluta, car
nis humanæ carceribus & ipſe liberatus eſt. Inuſſit autem eius mors nõ leuem Romano po
pulo notam, quod ex Petri Leonis domo, in qua tantus uir duos latuerat annos, funus ef/
fertur ad ſancti Petri baſilicam ducendum: clerus inferendas cadaueri iniurias timuit, nec
media, ut oportuit, urbe pompa proceſſit. Sed pauci fuga accelerantes, per regionẽ Tranſ/
tyberinam pheretrum detulerunt. Paulopoſt Raynerius Bleda oriundus, tituli ſancti Cle/
mentis presbyter, cardinalis in Paſchalem ſecundum aſſumptus eſt. Et per id temporis Ro
gerius Siciliæ comes, obſeſſum aliquandiu Canuſium cepit, & paulopoſt uita eſt functus:
cui in Siciliæ comitatu omniq; dominio alter Rogerius ex fratre nepos ſucceſſit. Romæ au
tem Paſchalis pontifex nouus, ea profecto dignus cathedra, extinguẽdi tanto tempore an/
tea inchoati ſchiſmatis auidus erat, & pecuniarũ egens, quibus copias compararet in Gui/
bertum antipapam Albæ Marſorum, ſicut oſtendimus, agentem ducendas, amicos orare
opem cœperat. Quum Rogerius Siciliæ nouus comes gratiã pontificis & eccleſiæ ſibi con
ciliaturus, oratores ad illum miſit, qui debitis obedientiæ ſponſionibus factis mille auri un/
cias dono dederunt. Eaq; adiutus pecunia Paſchalis exercitum tumultuarie ex terra eccle/
ſiæ contractum duxit in Albam, & auxilijs fretus, quæ Rogerius comes miſit, illam obſide/
re conſtituerat. Sed Guibertus, paruo quod Richardus Capuæ comes dederat, præſidio diſ
fiſus, in proxima Furconenſium, nunc Aquilanorum montana, ſe recepit: dumq; pontifex
expugnanda Alba aliquot detinetur dies, Guibertus febri ex fugæ labore contracta, homo
iam decrepitus breui eſt mortuus. Nec tamen defuerunt defuncti Guiberti erroris ſectato/
res, qui alium facerent antipapam. Namq; apud Auerſam, quæ ciuitas Richardo Capuano
fœderata erat, prophanatus eſt Albertus quidam, qui quod partim cõplices ſui in electio/
ne diſcordes fuerãt, partim aduerſarij ciues eũ apud ſe prophanari iniquo tuliſſent animo,
eodem die depoſitus, & apud eccleſiam ſancti Laurentij, quæ eſt Auerſæ, relegatus fuit. Al
terq; Theodericus nomine à facinoroſis olim Guiberti ſequacibus apud Cauam urbem Ri
chardo item confœderatam, in antipapam deputatus eſt. Sed quinto abinde & centeſimo
die Cauenſes tolerati ſceleris pœnitentia ducti, illum adulterina quam tenebat ſede depoſi/
tum, apud ſanctæ trinitatis anachoritæ indutum pallio, bonis, ut dixerunt, perdiſcendũ mo
ribus, clauſum teneri cuſtodiriq; curarunt. Tertius item inuentus eſt, Maginulfus nomine
ciuis Romanus, qui ſe papam curauit appellari. Id apud Rauẽnam factum conijcimus, ſed
tanta

tanta iam erat Paschalis in urbe Roma & per Italiam autoritas, ut is etiam scelestus exilio à Romanis damnatus, & paternis spoliatus bonis à Rauennatibus quoq; sit pulsus, atque etiam à ueteranis Guiberti sectatoribus destitutus. Ea spiritali autoritate parata pontifex Paschalis temporali quoq; reparando ecclesiæ dominio intendit. Primumq; ciuitatem Castellanam natura loci munitissimam:& paulopost Beneuentũ fauoribus maxime auxilijsq; Rogerij comitis fretus per legatos recepit. Per quod tempus quum Petrus Columna Romanus ciuis Richardo fœderatus Capuæ comiti Cauas agri Prænestini oppidũ,quod iuris erat beati Petri, occupasset, pontifex illuc ducens, & Cauas recepit expugnatas,& Zagarolo Columnaq; oppidis,quæ idem paterna tenebat hæreditate spoliauit. Erat tempestate illa Romæ familia Corso cognomine potentissima, cuius domorum partem Capitolio proximarum Henricum tertium,ob seruatam Gregorio septimo fidem diruisse ostẽdimus: primarijq; eius familiæ Stephanus, fratres & filij numero multi, mutato in peius studio,regi Henrico & intrusis in papatum aduersus Vrbanum & Victorem pontifices fauerant: quos in pristina perseuerantes audacia,secundus Paschalis pontifex urbe expulit. Dũ itaq; pontifex recipienda Beneuento cum exercitu abest,Stephanus is Corsus sancti Pauli basilicam cum armatorum turba occupat, palatiumq; illi ad primas portas impositum communit.Id octauus Ioannes Romanus pontifex tanto circundederat muro, ut à multis habitatum Romanorum ciuium familijs castellum esse uideretur. Fiebant autem ex eo castello à Stephani satellitibus in Romanum agrum noctu interdiuq; excursiones,capiebantur,occidebanturq;,qui aduersa in urbe studia sequebantur: ut nihil Romana in terra pacatum,nihil sineret esse tutum.Ea iniquo,ut debuit,animo ferens pontifex, à Beneuẽtana obsidione reuersus, constituerat auxiliaribus magis Rogerij comitis, quàm Romanorum copijs basilica circũsessa,rebelles captos punire,quum sui curiales clauibus usi adulterinis turrim palatij maiorem noctu ingressi,studentiũ pontifici copias introduxere:uenissetq; Stephanus in potestatem,aut interfectus fuisset,nisi pontifex uel dissimulato uel lenito odio cõniuens, illũ abire permisisset. Tantis rebus annis plus minus, ut uidetur, duobus prudẽter simul & feliciter circa temporalia confectis:pontifex Paschalis componendis ecclesiasticis,quas alicubi turbatas nouerat,tria instituit concilia: primum Florentiæ, in qua ciuitate episcopum pertinaciter asserentem Antichristum tunc temporis natum esse,quum satis ostendere nesciret,redarguit. Secundũ Guardescalli,super male acceptis à clero inuestituris ecclesiarum. Et tertium in Francia celebratum est apud Trecas, in quo Gallicanarum ecclesiarum reformatio facta fuit. Reuersusq; in Italiã inuenit Romam & eius terram Stephani Corsi audacia perturbatam.Ceperat enim Montaltum & Ponticlum,tunc Hetruriæ,nunc patrimonij sancti Petri castella:ex quibus omnem ad Tybrim pertinentem Hetruriam latrocinijs populationibusq; infestabat.Maioresq; interim & breui multiplicaturos motus in Apulia,& circa Beneuentum,Capuam, Salernum, & maritimã ecclesiæ prouinciam fatbiscere rescijt. Duxit itaq; prius in Hetruriam:& Montalto expugnato, quod per æstatis sydus grauis esset exercitui periculosus regionis aer, Ponticlo abstinuit. Reuersusq; in urbem eius ecclesiarum ac cleri curam Lauicano commisit episcopo:demandauitq; urbis Romæ,quantum ambirent mœnia,administrationem Petro Leonis & Leoni Frangipane ciuibus quum potentissimis,tum etiam Romanæ ecclesiæ studiosis. Vtq; urbs & oppida ecclesiæ subdita,& omnis terra de Romanis finibus tuta esset,Gualfredum nepotem suum,quem militiæ magistrum & principem constituerat, Ptolemeo tyrãno,ut conijcimus,Sublacensi ecclesiæ,sicut prædicabat,dedito:ea ratione coniunxit,ut ambo armati omnia perlustrantes,pacẽ in prouincia conseruarent.Sed dum pontifex in Apulia remotior abest,urbs Romana intus insidijs & inuidia ardet: extra Ptolemeus spreto Gualfredo omnia turbare, atq; in rebellionem nititur concitare. Adiuncto namq; sibi Petro Columna & abbate quodam Farsense,id maxime effecit,ut Ananini primi,post Tyburtini, Prænestini, Thusculani, & Sabini,& ecclesiæ & pontifici rebellarent. Iiq; tres copijs coniunctis, in Albam Latinorum ducentes,commissis late populationibus,nec urbe potiti sunt, nec ut ipsa etiam rebellaret, peruincere potuerunt.Et nisi solers & præceps in reditũ fuisset pontifex,facile fuerat, ut quod Ptolemeus se facturum cõminabatur,in urbem Romã reditu arceretur. Veniens tamen comite Caietano & Guiscardo Aquilano cum copijs deducentibus, Albæ acceptus Romam propere aduolauit.Quibus comitis & Tancredi copijs fretus,primũ omnium Tybur obsedit. Eaq;

urbe multo labore,multisq; cædibus in prælijs quæ committebantur,factis,est potitus. Ro
mam exinde ab ea reuersus expeditione,Capitolium paruam tũc etiam uetustatis retinens
partem conscendit:& copijs ad id retentis,quicquid erat ubiq; per urbem domorũ ad Cor
sos spectans,nisi Stephanus & gentiles sui quæcunq; ad ecclesiam spectantia tenebãt,occu/
pata restituerent,diruere comminatus est,atq; etiam cœperat, cum illis omnia reddentibus
fideiussoresq; dantibus de fide Romano pont.& ecclesiæ seruanda,ab ædium demolitione
cessatum est.Quæsitaq; multis laboribus pace Paschalis pontifex tunc primum frui cœpit.
At in Asia Boemũdus Antiochiæ princeps Gothfredi morte audita,ueritus ne qd ea mors
ut assolet,regni rebus incommodi afferret,cum maxima copiarum suarum parte se contulit
Hierosolymam.Cumq; Balduinum sibi coniũctissimum, ac ætate æqualem factum regem
offendisset,illi confirmando augendoq; regno opem operamq; possibilem præstare consti/
tuit:fecerũtq; pariter Blesensis & Stephanus Burgundiæ comites,ciuitatibus oppidisq; re/
lictis,quæ in regni finibus pauloante acceperant possidenda.Cõciuerat uero ea mors Goth
fredi audita Saracenos & Turcos ad Hierosolymam, siqua per Christianorũ dissidia præ/
beretur occasio,recipiendam.Iamq; urbi nimis,ut nostri consueuerant duces, cœperunt ap
propinquare,cum rex Balduinus non magis potentatu per Boemundi & comitum præsen
tiam,quàm animis auctus,uel potius,sicut euentus docuit,elatus in illos ducere constituit.
Eum ferunt tantum facinus aggressum,nec numerũ sciuisse hostium,nec quid agerent moli
renturúe,ut nosceret curauisse. Duxit itaq; & hostibus inexplorato ac temere est congres/
sus,quem ea ex parte temeritas iuuisse uidetur.Quàmprimum enim ad congressum moles
maxima hostiũ nostros pro dimidia numero superans eos ilico fudit.Nam dum Christiani
exercitus duces erratum regis corrigere adnitũtur, Blesensi Burgundoq; comitibus cũ pau
cis suorum cæsis,& Boemũdo in potestatem hostium facto,rex ipse fuga prolapsus in Hie/
rosolymam cum exercitu parum lacero se recepit:nec tamen ausi sunt infideles urbem obsi/
dere,cuius capiendæ saluo rege saluisq; ut erant copijs,nullam reliquam fore opinabantur:
& Tancredus Boemundi nepos,susceptã Antiochiæ principatus curam adeo ardente ani/
mo uigil administrauit,ut Boemũdi præsentia toto triennij tempore,per quod carcere ten/
tus fuit, nullatenus sit desiderata.Sic is Alexium audiens Constantinopolitanũ imp. Chri/
stianos occidentales Gothfredo primũ,& post Blesensi,& Burgundo comitibus defunctis,
& Boemũdo capto paruifacere,& propterea nostros ab Europa Asiam transfretare cupien
tes molestijs affectos prohibere, uehementi in illum ira exarsit,duxitq; ilico Laodiceã illius
imperij ciuitatem,qua sæpenumero oppugnata potitus est:nec aliud quicquam eo triennio
in rebus Asiæ gestum fuisse inuenio:neq; uero minor fide ac pietate,quàm animis & rerum
gerendarum peritia fuit Tancredus,qui Boemundo per ingentem uim pecuniæ Turco da
tam liberato, Antiochiam cum principatu aucto possidenda restituit:ad cuius liberati nun
cium, maiora solito audere cum cœpisset Balduinus magnam ei summe necessariã destina/
uit expeditionẽ in Acconẽ, quæ & Ptolemaida, maritimam urbem, cuius portus omnium
regionis celeberrimus,naues intra mœnia multas maximasq; acceperit. Venerũt autem uo
catæ auxilio Genuẽsis primo, post Veneta classes rostratæ naues & triremes octuaginta,&
pressa mari ac terra Accon uigesima q; erat obsessa die facta est in regis Hierosolymæ pote
statẽ,liberisq; illis de Italia ciuitatibus priuilegia rex in ea urbe concessit amplissima,de qui
bus in libro sequẽte diffuse dicemus. Accessit autem tantæ urbis captæ alia haudquaquam
minor uictoria,quod Balduinus rex Turcis & Saracenis,qui magnũ adduxerãt exercitum,
obsessæ ei urbi suppetias laturis congressus,magna ui repulsis fugatisq; ædidit occisionem.
Per eamq; quietem,quam in rebus Asiæ illa uictoria attulit Christianis, Boemũdus Antio
chiæ principatu Tancredo nepoti commendato,in Italiam nauigauit. Hæc tunc intra quin
tum regni Balduini annum apud Hierosolymam Antiochiamq; sunt gesta.In Europa uero
interim per id etiam quinquẽnium Hẽricus tertius pont.Romano ea maxime ratione non
fuerat infestus,quod filius Henricus eum per diuinam,ut uidetur,ultionẽ bello fuerat perse
cutus,quod maiori ex parte circa Leodiũ Coloniamq; est gestum. Mouerat Aquisgranio
cum exercitu filius in genitorem Leodij agẽtem ducturus, & præmissæ cohortes pontem,
qui apud Vinsacum Mosam iungit, occupauerant:cum paterni milites in illos delati præ/
lio decertarũt:priusq; quàm Henricus filius accessisset,sui ponte deturbati,clade haudqua/
quam sunt confecti.Recessit itaq; tunc Henricus filius in Colonieñses fidem genitori seruan
tes,auxilio

tes,auxilio archiepiſcopi fauentis ſibi fretus Coloniam paruo obſeſſam tempore recepit. Et reuerſus Leodium conſtituerat illius obſidionem, prius quàm potiretur nullatenus relin/quendam,continuaueratq; menſes quatuor, cum pater ad annum regni undequinquageſi/mum eo in angore animi eſt defunctus. Et Henricus ipſe filius eius nominis quartus,regna quibus tunc potiebatur retinuit iuſtiore titulo gubernãda. Reliquumq; quod in patris fue rat poteſtate à populis eſt permiſſum. Per eam uero belli, quod genitor & filius in Germa/nia geſſerant,occaſionem Matildis comitiſſa Parmam & Mantuam Lombardiæ ciuitates ab Henrico filio eius conſobrino in rebellionem aduerſus genitorem pertentatas in ſuam iuriſdictionem ſubiectionemq; coegit:& auxilijs freta nauigiorum,quæ Veneti & Rauen/nates dederunt, ad annum Chriſti primum ſupra centeſimum & milleſimum Ferrariam ce pit. Quo in tempore duces Chriſtiani, quos à Hieroſolymitana expeditione in Europam reuertiſſe oſtendimus, diuerſa uſi ſunt fortuna. Robertus namq; Flandrenſis comes quum Flandriæ contermina quædam loca Henrico Angliæ regi ſubiecta pertentaſſet, duxit in il/lum rex,& prælio ſuperatum,luminibusq; orbatum in carcerem truſit, in quo uitam eo mi/ſeriorem,quo longiorem finiuit. Et Raymundus ſancti Egidij comes anno eodem, quo Ac con in Aſia à Balduino & Boemundo capta fuit,diem in patria obijt. Per id etiam tempo/ris Veneta urbs Ordelaffo Faledro ducatum tenente effuſo latiſsime cõflagrauit incendio. Quod quidem ea in urbe frequentibus riuis diuiſa bis quoquo die ad fluxum refluxumq; maris, aqua uel plenis uel redundantibus magis quàm in alia contiguis habitata ædificijs admirabile ducimus. Quum namq; in domibus Henrici Zeni inchoaſſet,parochias ſancto rum apoſtolorum, Caſſiani martyris, Mariæ matris domini, Agathæ uirginis, Auguſtini cõfeſſoris, Stephani protomartyris penè totas abſumpſit,& ſexageſimo ab inde ac octauo die aliud incendium maiori ſpatio has corripuit, combuſſitq; parochias ſanctorum Lau/rentij,Seueri,Zachariæ,Proculi,Scholaſticæ,Mariæ Formoſæ,Baſſi,& Iuliani,& parte du/caii palatij ad ſancti Baſſi ædem uergente incenſa, ad alias tranſiuit,ſanctorum Geminia/ni,Moyſi,Mariæ Iubanico,Mauritij,Geruaſij,Barnabæ,Baſilij,Raphaelis & Nicolai in dor ſo duro,Methamaucenſiſq; ciuitas incendio primum cõſumpta,poſt inundatione ſubmer ſa eſt. Vtq; urbis Venetæ quicquid erat reliquum, partem ſuam ſentiret malorum, motus terræ,qualis nunquã antea tunc in ea fuit. At Boemundus Antiochiæ princeps,quem Aſia profectum oſtendimus,cum in Apuliam applicuiſſet,agnatorum,ſuiſq; rebus componen/dis per annum intentiſsimam adhibuit operam:& cum Philippi regis Francorum filia,no/mine Conſtantia,ſibi in matrimoniũ eſſet oblata,in Franciam accedens cum illa deſponſa/ta traductaq; in Apuliam eſt reuerſus. Interea factus certior, Alexium imperatorem, ut ac/ceptam à Tancredo amiſſæ Laodiceæ ulciſceretur iniuriam,principatus Antiochiæ mariti mas urbes infeſtare, & peregrinis in Hieroſolymã traiecturis ſolito magis eſſe moleſtum, conſtituit non magis bello illum agitare,quàm imperio deturbare. Fecitq; maximos in Ita/lia apparatus,& copijs in Dalmatiã traductis, Dyrrachiũ terra mariq; obſedit. Eratq; omni Dalmatia breui potiturus,niſi Ordelaffus Faledrus Venetiarum dux, Alexij precibus id ſu ſcepiſſet bellum. Etenim claſſe ingenti Venetijs educta, omniq; maritima Dalmatiæ ora præſidijs impoſitis confirmata, Boemundũ quidem Dyrrachino in portu aggredi non eſt auſus,ſed in Apuliam dextrorſum flectens,expoſitam mari Normannorum terram maxi/mis affecit incommodis. Alexius tamẽ Boemundi uirtutem diu notam habebat, ueritusq; quod futurum erat,ne Chriſtianorum, qui erant in Aſia exercitus: & noui, quos in Gallijs Germaniaq; parari reſciuerat,in Conſtãtinopolim ducerentur,pacem à Boemundo petijt, quibuſcunq; daretur conditionibus accipiendam, Boemundusq; ſatis ſibi fore intelligens, ſi populis in Hieruſalem peregrinaturis tutus & facilis pateret acceſſus, & res Aſiæ pluris quàm Dalmatiam,atq; ipſum etiam Conſtantinopolitanũ faciens imperium, petitam con/ceſſit pacem,nil aliud in cõditionibus præſcribens,magis quàm quod Alexius factas Chri ſtianæ expeditionis ducibus in Aſiam principio tranſmiſſuris promiſſiones obſeruans, tra ducturos poſt hac occidentales armatos inermeſq; foueret. Secundum quæ conſtituta in Antiochiam nauigauit: ad cuius reditum Balduinus rex Berynthum urbem maritimam Phœnicis regionis inter Sidonem & Bilum ſitam, quæ ſub Tyri metropolis iuriſdictione cenſeretur,obſidere cœpit:ad quam duos menſes eſt ſeſſum: nec aliquid urbium uel muni/tiſsimarum expugnationibus ſolitum adhiberi eſt omiſſum. Eaq; ad ſecundi menſis finem

Anno ſalu/tis MCI.

ui & multo Christianorũ sanguine effuso capta sæuitum est inhumane in Saracenos, non defensores modo, sed eos etiam qui nondum per ætatem poterant arma ferre. Et quod ager illius est omnium Asiæ amœnissimus feracissimusq́, ea urbs Christianis nullo certiore sti/pendio exercitio'ue apud Hierosolymam occupatis, tãquam missis in deductam coloniam est concessa. Eodemq́ anno Sidonem maritimam Phœnicis urbem pariter dura pressam obsidione Balduinus rex cepit. Et paulopost Boemũdus Antiochiæ princeps moriens Boemundum filium puerum ex Constantia uxore Philippi, ut diximus, Francorũ regis filia su/sceptum sub Tancredi nepotis cura principatus hæredẽ successoremq́ instituit. Dum hæc diuersis geruntur in locis, Henricus quartus annos quinq́ primos accepti in paterna mor/te regni Germaniæ, illo confirmãdo totos adhibuit, nec pontifici Romano Paschali secun/do ea ratione aliter molestus fuit, quàm quod & ipse episcopos aliosq́ ecclesiasticos, qui sunt passi, ausus est iniussu pontificis inuestire. Cumq́ pontificem eam autoritatẽ petitam constantissime uidisset denegare, dolis rem agere est aggressus: & ad sextum regni annum ueniens cum exercitu in Hetruriã, oratores præmisit, qui in porticum sancti Petri à Petro Leonis ciue Romano pontificis nuncio admissi, mandatis quibus mittebantur ostensis, re/gem suum spoponderunt, si ad coronationem admitteretur, hanc in formam Paschali pon/tifici, cardinalibus, clero & populo Romano præsentibus iuraturũ, se omnem inuestituram ecclesiarum omnino omissurum, curaturumq́ quod omnes ecclesiæ suo occupatæ iussu libe/ræ dimitterentur. Absoluturum quoq́ populos à iuramento in ecclesiarum præiudiciũ præ/stito, ut omnes regnorũ suorum ecclesiæ iura propria, & beatus Petrus suum habeat patri/moniũ, sicut à Carolo, Ludouico, Henrico primo, & alijs imperatoribus factum fuerat. Ad extremum se põtificem, cardinales, clerum, & populum Ro. & ipsum Petrum Leonis cum filijs ac nepotibus saluos conseruaturum: ijsq́ sponsionibus solidiore conseruandis obliga/tione addiderunt oratores duodecim, quos Petrus Leonis nominauit regni Theutonico/rum proceres, in queis duo nepotes regis erant, in eadem conceptum uerba iuramentũ præ/stituros. Ea sponsione solẽni adstipulatione firmata, misit pontifex Sutrium legatos, quibus rex Henricus primo, post nepotes, deinde alij proceres eadem omnia iuramento ex conce/pta Romæ formula promiserunt. Venit itaq́ Henricus ad tertium idus Februarij ad Mon/temgaudij, qui & Malus dicitur, cui postero die signiferi cum uexillis, quas appellabãt ban/das, & serinarij iudices stratoresq́, maxima populi multitudo cum oliuæ ramusculis occur/rerunt. Eoq́ paruo in spacio, quod montem Malum & ciuitatem Leoninam intercedit, rex bis ex more iureiurando salutem clero populoq́ Romano spopondit. Cum est uentum ad supremos scalarum atrij gradus, prostrauit se rex ad põtificis pedes, & eleuatum ille ad oris osculum admisit, terq́ inuicem amplexi principes molli incessu ad portam argenteam per/uenerunt. Ea erat quarti, ut ostendimus, Leonis opus, quam quia argento nudata erat, resti/tutam Eugenius quartus pontifex præstãtissimus æneam fecit. Priusquàm introduceretur rex, professionem ex more imperatoriam fecit, & tunc à pontifice imperator appellatus est, quem Lauicanus episcopus carmen præiens benedictionis, primum in basilicam introdu/xit. Sedes erant duæ in rota positæ pauimenti porphyritica, quam ualuis maioribus æneis proximam uidemus, quas cum insedissent principes, petijt imperatorem pontifex, ut pro/missa seruaturus inuestituris abrenũciaret. Ille uero surgens cum suorum regnorum episco/pis in spondam basilicæ ingredíẽtibus sinistram, ad beati Gregorij sepulchrum secessit. Cir/cũspiciensq́ pontifex cardinales, & qui ex clero ac populo honoratiores astabant tunc, pri/mum uiderunt basilicæ atrium, ualuasq́ & omnem penè basilicam ab armatis Theutonicis custodiri. Cum autem tres, & eo amplius horas rex redire distulisset, põtifex illum per nun/cios responsionẽ orauit. Venientesq́ nõ episcopi aut prælati, sed satellites à rege dixerunt, non esse quæ pontifex petierat, cõcedenda: cum sit in euãgelio scriptum, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, quæ sunt dei deo. Pontificeq́ cardinalibus & ex clero populoq́ iuris ponti/ficij peritissimis euangelij sententiã in regem retorquentibus actum est, ut omnia in crasti/num differrentur: & cum nec id etiã rex concederet, pontifex loco mouens, altare sancti Pe/tri ad rem diuinam petijt. Celebrata missa pontifex se in cathedra continens, quid rex face/ret diceret'ue expectabat, eum accedens satelles, ex clero ac nobilitate Romana nõnulli fue/runt inter gladios & arma custoditi. Libet uero Pandulfi Lateranensis ecclesiæ hostiarij, qui interfuit, scribendi ordinem, uerbaq́ imitari. Pontifice capto temperatum est à cardina/lium

lium episcoporumq; opprobrio. Sed archipresbyteri presbyteriq;,& cætera cleri turba ad
unum omnes spoliati,adeo ut nec interior tunica,nec fœmoralia sint relicta. Postera die po
pulus Romanus armis correptis,in ciuitatem Leoninam furore irrupit: illisq; ex Theuto-
nicis,qui per hospitia sunt inuenti occisis, pugna in scalis sancti Petri,ad quas regij milites
conuenerant,est relata. Nec diu loco certatum est, quod deturbati illis atrioq; Theutonici
intra ecclesiam confugientes,de ea faciliter sunt tutati.Exercituq; regio,qui ad Saxonum ci
uitatis Leoninæ portam,in atrijs consederat, ut oppressis in ecclesia suis subueniret,paran-
te se Romani in urbem per pontem Traiani rapidum receperunt. Per biduum uero quod
sequutum est Theutonicis armis retẽtis,id ciuitatis Leoninæ,quod à basilica in Saxonum
portam uinarijs hospitatorijsq; tabernis frequentabatur,ad libitum discurrerunt.Sed quar
to ab inde die quum rescissent Romanos structis in urbe aciebus,ut irrũperent,se parare,ili
co rex pontifice,cardinalibus,cæterisq; captiuis in castra perductis aufugit. Tantusq; fugi-
entes pauor inuasit,ut impedimenta multi,equos,argentum,uestem alij reliquerint,nonul-
liq; tardiusculum profecti fuerint ab irruenti populo interfecti.Adeo autem festinus rex fu
gam continuauit,ut primis castris ad Soractis montis radices ripam Tyberis insederit.Eo
exinde uadato amne rex Paschalem pontificem Sabinensemq; & Portuensem episcopos,
ac alios quatuor cardinales apud Trebium,cæterosq; cardinales,& de clero populoq; Ro-
mano captos apud Corodillum attributis cohortibus reliquit custodiendos. Ipse ad pon-
tem Mammeum, Mamæ Alexandri imperatoris optimi genitricis præstãtissimæ mulieris
opus primo,& post ad Lucanum pontem cum exercitu est delatus.Qui quacunq; uaderet,
non prædæ magis, quàm incendendis demoliendis'ue ædificijs, & captis castellis intentus
fuit:& tamen interea quos illata non deterrent damna Romanos,ut se admitterẽt,muneri-
bus donisq; tentauit. Sed una semper constantissimaq; Romanorum uox fuit nunquam
prius fore,ut ille admitteretur, quàm põtifex cardinales & de clero nobilitateq; sua tenti in
urbem remeassent liberi:rogatus interim pontifex,ut quas rex extorquere uolebat, inuesti-
turas concederet:eodem semper tenore respondit,uitam posse Henricum auferre,sed inue-
stituras à se nullis terroribus, nullis sui corporis cruciatibus extorturum: & tamen qui suis
non uincebatur malis, tam multorum qui secum tenebantur,& populi Romani misericor-
dia uictus cum multis lachrymis gemitibusq; petitæ assensit paci:& ductus ad pontem Sa
larium,accitis per constitutas inducias ex urbe notarijs, Henrico regi petitas in regnis suis
ecclesiarum omnium inuestituras concessit. Ventum est postea ad sancti Petri basilicam,&
clausis ex cõdicto urbis Romæ portis,ne populus erũperet, basilicaq; stationibus firmata,
Henricus à Paschali pontifice coronatus in castra se proripuit. Pontifexq; in urbẽ tunc pri
mum reuersus summo populi applausu in Lateranum est deductus.Henrici ab urbe & Ita-
lia discessum, eam uim habuisse scribit Pandulfus Lateranensis ecclesiæ bibliothecarius,ut
pax quietissima Romæ,& in eius terra uiguerit.Dicitq; Pisanos per id temporis Paschalis
pontificis precibus & autoritate multa ac præclarissima gessisse recipiẽdis Balearibus insu-
lis Maiorica & Minorica,à quibus Saracenos uiribus repulerunt. Polliceturq; ibi Pandul-
fus se earum rerum à Pisanis gestarum historiã scripturum,quod utrum fecerit ignoramus.
Sed Ioannes Villanus in historia Florẽtina Pisanos scribit ad annum salutis millesimum & Anno salu. M.cxvij.
decimum septimum supra centesimũ expeditionem in Baleares insulas,quantis potuerunt
maximis uiribus parauisse, adeo ut omni iuuentute educta soli in urbe cum mulieribus &
pueris decrepiti debilesq; manserint. Dumq; ea classis apud uada Volaterrana uentum ex-
pectat secundum,quo in Maioricam prospero feratur cursu,allatum esse ex ipsis nuncium,
Lucenses arma populariter cepisse,quo destitutas defensoribus Pisas caperent,& Florenti-
nos à Pisanis tunc amicissimis rogatos,Pisas à Lucensium uiolentia fuisse tutatos. Vnde fa
ctum dicit Villanus,ut Pisani pulsis Saracenis,& Balearibus captis,in patriam reuersi, Flo
rentinos illis donauerint duabus ex porphyritico marmore columnis, quæ ad celeberrimi
sancti Ioannis in Florentia primariam portam extrinseca sustentant à baside capitella. Eo-
demq; Baleari bello multa cum pontificis & Pisanorum gloria, summo omniũ orbis Chri-
stianorum gaudio ad finem perducto,pontifex Paschalis concilium Laterani celebrauit,in
quo quum à patribus renouata esset uiolentiæ,quam Henricus quartus intulerat,& priuile
gij inuestiturarum inde extorti memoria, repetijt pontifex notissimum omnibus qui ade-
rant rei gestæ ordinem & iuramentum,quo se Henrico de non reuocando excommunican

doc& obstrinxerat. Et tamen pro conclusione subintulit, se prædecessorum suorum statuta sequentem, maxime Gregorij septimi & Vrbani secundi, quod illi damnauerant damnare, quod prohibuerant prohibere, quod statuerant statuere, quod confirmauerant confirmare. Posteroq; die patres concilij priuilegium pro captiuorum, & ecclesiæ liberatione à domino papa Paschali, per uiolentiam Henrici regis extortum damnauerunt irritaueruntq;. Pace eadem in Italia continuante, magnã res Italica, maximam Paschalis pontifex fecit iacturam in Matildi comitissa, quæ senio confecta obijt. Eam Martinus, & ipsum sequuti scriptores multi tradunt, Hetruriæ partem hinc à Pissia agri Senensis finium torrente, inde à sancto Quirico dicti agri etiam finium oppido, ad inferum mare Tybrimq;, quã patrimonium sancti Petri appellant, põtifici & Romanæ ecclesiæ donasse. Hostiarius, qui omnibus quæ apud pontifices eius temporis gesta sunt, interfuit, & ad superfluitatem multa scripsit, nullo in loco meminit. Sed quicquid ueritas eius facti habuerit, prædicto expleto concilio Paschalis pontifex ad annum salutis sextumdecimum supra millesimum & centesimum aliud in Lombardia apud Guardascallum celebrauit concilium, in quo imprimis constituit, Æmyliæ urbes, Placentiam, Parmam, Rhegium, Mutinam, & Bononiam Rauennati metropoli, quæ diu Romanæ ecclesiæ rebellis fuerat, non subesse. Reuersus Romam Paschalis, quum paruo quieuisset tempore, nouas ob uitæ sanctitatem incidit molestias. Obierat Petrus urbis præfectus, factiosi'q; & satellites domus, præter seruatum ad id temporis morem, puerum, ut conijcio, decennem, in patris locum acclamauerunt præfectum: quem quum pontifex rogatus nollet confirmare, illi armatis stipatum præfecturæ munera obire fecerunt. Post paucos dies à pontifice Laterano beati Petri basilicam ad rem diuinam petente, oblatus est illi ad primam pontis Traiani coxam puer, confirmatioq; petita: & pontifex incessu continuato respondit, nec loco id, nec tempori, nec ætati pueri concedendum. Vix'que ille uerba finierat, quum ultimos pontificis comites armati contumelijs uerberibusq; affecerunt. Mouit ea indignitas Petrum Leonis, & cæteros pontifici & ecclesiæ studiosos, ut redeuntem ad uesperam armatis stipatum in Lateranense patriarchium reducerent. Et tamen quum esset uentum ad Capitolium, saxis prædictos insultantes fustibus telisq; repelli oportuit: nec tamen destitere incœptis proterui, quin semitis prætereuntem pontificem prius quàm sacram in Laterano uestem exueret, adeuntes oblatum puerum peterent confirmari. Pontifexq; quid ageret dubius respondit, se cleri & populi cuius interesset, concilium in sextam abinde diem conuocaturum. Dies aduenerat concilio constituta, quum pro puero studentes præfecto aduersantium domos subiectis flammis comburere intentarunt. Tumultuq; per urbem concitato, pluribus in locis prælio est certatum. Quæ quum pontifex exaudisset, urbe excedens, Albam se contulit. Continebat se domi Petrus Leonis, quod euenit futurum ratus, ut quum cæteris in locis superiores euasissent hostes, spem uictoriæ in eius excidio constituerent. Itaque facto impetu paratus furentes repulit. Sed quod erant eius ædes ad sanctum Nicolaum, ut ostendimus, in carcere Tulliano, æmuli è proxima imminenti rupe Tarpeia, machinis in illam quas uocant bricolas, saxa iecerunt. Interea pontifex Ptolemeum Albam uocatum, Aritia urbe ibi propinqua, nunc diruta donatum, arma in Petri Leonis auxilium capere curauit. Veniensq; Romam Ptolemeus, non magis copiarum, quas duxit magnas, quàm Romanorum ciuium, apud quos erat gratissimus fauore, puerum & sequaces, prima die ultra Tyberim fugere compulit. Postridie quum ad Iouis insulam primum, & post Ianiculi Transtyberinæ regionis portas uarie repugnaretur, cædes multa utrinque commissa est. Tandem uicit Ptolemei Petriq; Leonis pars: & superatus captusq; puer cum factionis suæ primoribus catenis iniectis custoditus est. Placuit uero omnes eos pro solidiori urbis quiete in Campaniam ductos, per municipia in uarias distribui custodias, & Ptolemeus re bene gesta profectus est. Peruenerant Algidum, qui captiuos ducebant, & quod nihil timerent ea in uia hostile, inermes ibant, quum irruens ex improuiso Ptolemeus, & puerum & concaptiuos perduxit Ariciam, immemorq; iuramenti, quo Alba donatus se pontifici & ecclesiæ obstrinxerat, Sarmentum, Nymphas, Tyberiam, & omnem penè regionem maritimam ab illius fide obedientiaq; auertit. Romæ autem eodem instigante tyranno tumultus est reuocatus, & in Petri Leonis ædes impetus iterato factus. Erat uero Petrus cum his, quæ sibi ex ciuitate fauebant, copijs par hostibus suis, & in prælijs quæ committebantur sæpe superior euadebat: tamen

Anno salutis Mcxvi.

bat: tamen quod à Ptolemei perfidia timeret, accersitis ex agro auxilijs, plane uictor uidebatur, cum intercedentibus amicis deferens pacem iniquis concessit, quiesq; ciuitati parta, secundum quam pacem pontifex Paschalis in Apuliam ad cōcilium, & curia interim, quod aer per æstatem esset grauis, in Campaniam secessit. Interea Henricus rex, his quæ Romæ fiebant auditis, anno post uiolentam pacem cōstitutam, contulit se in Italiam, ea quod constat spe, ut Paschali capto, depositóque, aut occiso, alterum pontificem à quo coronaretur, suffici curaret: appropinquansq; Romæ, urbes & oppida pontifici subiecta partim cepit, partim maximis affecit incommodis, quem Romani coronatum urbe triumphali eius temporis apparatu exceperunt. Pompa tamen quæ illi admittendo duceretur, nullus episcoporum urbi proximorum, nullus ex clero qui Romæ manserat, præter paucos, ob admissa flagitia excommunicatos, & Ioannis abbatis Farfensis, ac Ptolemei satellites, uoluit interesse. Quia uero Henricus post factam concessionis inuestiturarum reuocationem, suam quoq; coronationem crediderit reuocasse, eandem constituit iterare. Petijt itaque ac maximis contendit precibus à clero & populo Romano in beati Petri basilica coronari. Sed id pontificis absentis munus, nec clero, nec populo placuit usurpare. Tandem Henricus accersito ex Campania Mauricio Bracharensi episcopo, qui patria exul, sed ditissimus, curiam sequebatur, se ab eo in dicta basilica fecit coronari, & in Germaniam est reuersus. Paulopost Paschalis pontifex, concilio in Apulia absoluto, rediens copiarum, quas Normanni duces Apuliæ dederant, auxilijs fretus Pillum & Pillanum & sancti Siluestri oppida de maritimis, quæ Ptolemei perfidia abalienari fecerat, recepit. Et ueniens Ananiam, in periculosissimam incidit ægritudinem. Ex eaq; ualetudine non satis confirmatus se contulit Præneste, ubi basilicam sancti Agapiti conciliaturus dum moratur, Carloioannis Constantinopolitani imperatoris, qui Alexio genitori defuncto successerat, oratores absoluit. Erant Romæ tunc, qui Paschalem redire nollent, prohiberentq;, à Farfensi abbate Ptolemeoq; impulsi, quum reliqui omnes eius in patriam sedemq; suam reditum flagitarent, & sancti Petri basilicam circunductasq; ædes die noctuq; clausas, factiosorum satellites armati custodiebant. Itaq; pontifex attributis à Normanno duce copijs deducentibus de prima uigilia Præneste mouens, sancti Petri atrium ad auroram improuisus applicuit, detuleratque machinamenta, quibus cum ualuas murosq; perfringeret. Eius aduentu territi abbas, Ptolemeusq;, omnem spem in latebris fugáque posuerant. Quum hinc pontifex ualetudine innouata correptus, in sanctæ Mariæ Transpadanæ castello Crescentij proximæ ædes secedens, oppugnationem intermisit. Inde amicorum interuentu abbati & Ptolemeo est conciliatus. Post paucosq; dies obiens, media urbe ad Lateranum sepeliendus, magno cum populi planctu est delatus, cui successor fuit secundus Gelasius patre Crescentio Caietanus. Dum ea Romæ per ultima Paschalis secundi tempora geruntur, primus Balduinus Hierosolymæ rex post captam Sidonem, ampliando trans Iordanem regno manus apposuit: primumq; omnium in terra Arabia, quam Syriam appellant, Sobal castellum edito in loco ædificat munitissimum, cui nomen Montiregali indidit ad regionis præsidium, quò dum necessitas postulasset, confugerent Christiani. Obierat per id temporis Boemundus puer Boemundi filius, & relictus illi tutor principatusq; Antiochiæ administrator Tancredus, ex eadem Normanna familia acceperat principatum, quem Balduinus rex ad gerendas in Transiordanensibus res nouas iturus cū copijs accersiuerat. Turci etenim cum Saracenis & Arabibus multas magnasq; in militiā manus coacti, & castelli munitiones fieri impediuerant, & ne Christianorum fines ultra portenderentur, resistere adnitebantur. Dum itaq; rex princepsq; Antiochiæ intima penetraturi inexplorato ducunt, insidias inciderunt, quas infideles quadripartito struxerant, in repentinaq;, quam committi oportuit pugna, Christiani fracti fugatiq; sunt. Balduinus tamen quum ea die præcederet, maiorē accepit cladem, qui multis suorum cæsis, plurimis captis, fugiens in nouum Montisregalis præsidium se recepit. Et Tancredus accepto minori incommodo, auersa à Monteregali uia, armis fretus, tutam repperit fugæ uiam. Elati ea uictoria Turci, monasterium, quod in monte Tabor erat celeberrimum aggressi, monachis ad unum trucidatis demoliti sunt. Reuersus post acceptam cladem Hierosolymam Balduinus, Ptolemaidam inter, & circum continendis in fide potentissimis ciuitatibus, aliud ædificauit præsidium, quod Scandalum appellauit. Quo anno salutis undeuicesimo & undecies centeno, dum rex ipse maximos faceret belli apparatus, Anno salutis Mcxix.

 paratus,

paratus, diem obiit: alterq́; Balduinus de Burgo Francus concordi Christianorum, prælatorum & principum uoto Hierosolymæ rex creatus est, Gelasii secundi pontificis, quem Paschali secundo diximus successisse, electionem factam fuisse inuenimus Romæ in Paladio, qui locus est ad infimas Palatini montis radices, nunc Palara dictus. Fuerat eius uiri omnis uita laudabilis, & ea electio cardinaliū, ad quos spectauit summo consensu celebrata, quam episcopi, clerus & populus Romanus magno acceperunt laudauerūtq́; applausu, & tamen Leo ac Cincius Fraiepanes seditiosissimi potentissimiq́; per eam tempestatem ciues, quod unum ex suis fieri pontificem cōcupiuerint, prima electionis die manus in illum uiolentas inaudito aliàs furore iniicere ausi sunt. Ad locum enim celebratæ iam electionis, conclaue nunc appellant, cum armatis uenientes ualuis ui refractis ingressi sunt, primusq́; Cincius pontificem senio debilem pugnis cæsum in terraq́; prostratum pedibus alterne quanta ui potuit depressis cōculcauit: affirmatq́; Pandulfus Cincium ferrea pedibus aptata habuisse calcaria, cum quibus senem seminecem inter calcandum adeo acriter uulnerauerit, ut sancti uiri cruor ecclesiam madefecerit. Abstractum postea pontificem Cincius quum in proximas ædes suas perduxisset, catenis uinctum in custodia habuit. Debacchati uero sunt Fraiepanum satellites in cardinalium clericorumq́; omnium famulos. Nam præter paucos, qui fuga sibi consuluerunt, omnes pugnis, fustibus cæsi, equis deturbati spoliatiq́; fuerunt. Tulerunt id indigne atq; ægerrime cæteri ciues Romani: & postridie primus omniū præfectus urbis Petrus, dehinc Petrus Leonis, Stephanus Normānus, & cæteri qui in urbe tunc præstantiores in Capitolium uenientes Fraiepanibus, nisi Gelasium pontificē redderent extremą comminati sunt. Adductusq́; ingenti timore Cincius ad soluti catena pontificis pedes prouolutus ueniam implorauit, & dimissum reduci in Paladiū præmisit, unde solēni pompa per uiam sacram in Lateranense patriarchium est perductus. Dum esset Gelasius in Laterano, multis qui ad salutandum adorandumq́; conuenerant occupatus, de sua quoq; consecratione, nam diaconus erat, cogitabat: cum nocte intēpesta factus est certior, Henricum quartum imperatorem ad sancti Petri basilicæ atrium consedisse, armatis cohortibus sociatum, quem notorium sedis apostolicæ hostem nullus dubitaret, illius exitio aduenisse. Eo itaq; perculsi nuncio cardinales, & quibus pontifex erat charior, domestici senem ipsum sibi parum timentem, ad auroram in equum posuerunt, & ad Bulgamini ciuis ea tempestate potentissimi ædes perduxerunt, ubi narrantibus de modo fugæ conciliis, uicit Bulgamini sententia mari abeundum. Vixq́; dum sol apparuerat, cum duas triremes in Tyberi à casu repertas turba pontificem sequuta repleuit, & ipse omnium ultimus Bulgamino deducente, eas ingressus, fugiendam Sodomam, fugiendam Ægyptum, fugiendam ex uerbo prophetico nouam Babyloniam præfatus solui iussit: scribenti autem Pandulfo, qui fugæ interfuit, amnis undas aduersante uento, & postmodum mare in portu per ualidam tēpestatem fuisse aduersatum facile credimus. Quia simili in fuga, quam nostris temporibus sanctæ memoriæ Eugenius quartus commisit, pariter euenit. Quinetiā Theutonici imperatoris Henrici satellites Gelasium pontificem fuga prolapsum esse intelligentes, illum per Tyberis ripas sequuti, telis & sagittis utrinq; missis, sicut & Romani Eugenium, ut confoderent, intentarunt: effecitq́; is Theutonicorum furor, ut pontificem, quem exitu in mare tempestas prohibebat, cardinales ne in Tyberi caperetur, aut occideretur, Ardeā noctu perducerent. Postridie reddita mari tranquillitate reductus Ostiam pontifex Gelasius nauigans tertio die Tarracinam, & postero Caietam progenitorum suorum patriam peruenit. Confluxerunt ilico ad eum episcopi, & nobiles quotquot ea regio habet, in queis Gulielmus Apuliæ dux, Robertus Capuæ princeps, & Richardus de Aquila fuere, qui se illi nouo fidelitatis sacramento obligauerunt: pontifexq́; tanquā nuper assumptus in presbyterū episcopumq́; consecratus, & nouitios sacris initiauit quàmplures, & cardinales aliquos episcoposq́; creauit. Interim Romæ Henricus imperator Mauricium Barcharensem episcopum in antipapam nomine Gregorium erexerat, quem Romani fautores æque ac Pactium aduersarium derisorio cognomine Burdinum appellarunt: uoluitq́; Henricus Romanæ terræ urbes & oppida in Gelasii pōtificis potestate durantia capere: primumq́; turriculam agri Ananini castellum obsedit. Quod quum pont. Gelasius intellexisset, Gulielmū Apuliæ ducem, Robertum principem Capuanū, & Richardū de Aquila cum exercitu apud sanctum Germanū saltus Casinensis castellum ad diem conuenire iussit. hisq́; imperata faciētibus, q́; primū Henricus pontifi-

pontificem, ut in ſe duceret eas cōparaſſe copias intellexit, Romam & inde in Germaniam ſe contulit. Burdinum uero in urbe reliquit, Fraiepanum & eius ſectæ ſibi ſtudentium præſidio conſeruandum. Factus de Henrici fuga certior Gelaſius, duce Apulo principe Capuano, & alijs qui in expeditionē uenerant dimiſſis, Romam paruo atq; inermi deducente comitatu uenit, delituitq; potius quàm declarauit apud ædiculam ſanctæ Mariæ in ſecundo cereo, quæ domibus familiæ Normānorum Stephani & Panduſfi fratrum, ac Petri cognomine Latronis ex Corſa familia ciuium Romanorum adiaceret. Paucis inde elapſis diebus pontifex inuitatus ad diuina in ſanctæ Praxedis eccleſia celebranda, & ſi Fraiepanes timebat uicinos, tamen Romanorum, Corſorum, & Creſcentij Caietani nepotis ſui uiribus, ac tutelæ fiſus acceſſit, in quem ſacris intentum factus eſt à Fraiepanibus cum armata multitudine irruentibus terribilis admodū impetus. Prodieruntq; ilico in pontificis defenſionem parati ciues, quorum pro uiribus facta inſiſtentia, uix id ſolum habuit efficaciæ, ut pontifex à famulatu raptus, & in caballum poſitus effugere potuerit. Cōmiſſum enim ad ædiculam lapidibus fuſtibusq; hincinde uolantibus multo cum effuſo cruore prælium, quod prius dirimi non potuit, quàm Fraiepanes certiores facti fuerunt, pontificem in uiam Hoſtienſem profugum euaſiſſe. Perquiſitus paulopoſt à ſuis pontifex Gelaſius, cum in campis baſilicæ ſancti Pauli adiacētibus eſſet repertus, in urbem reducitur, ubi eadem nocte concilio cum cardinalibus & amicis inito urbem conſtitutū eſt ilico relinquendam. Hæc mecum egoipſe conſiderans ſoleo admirari, quo factum ſit modo, ut cum urbem Romam pontifex dominio retineret, ciues nihilominus ſeditioſi potentiſsimiq; in illa eſſent, qui illum ſingulos per dies aut poſſent capere, aut eijcere. Affirmat namq; Pandulfus Gelaſium pontificem, cum abire ſtatuiſſet, reliquiſſe Petrum epiſcopum Portuēſem in ſpiritualibus uicarium, additis aliquot cardinalibus, qui curam urbis ſecum gererent, & Hugoni baſilicæ apoſtolorum cardinali urbis Beneuentanæ cuſtodiam demandaſſe. Petrum quoq; ut erat præfectum urbis, & Stephanum Normannum eccleſiæ uexilliferum inſtituiſſe, quibus tutela urbis, ac eius manſerit commēdata. Nauigaturum pontificem cardinales quinq;, & ex nobilitate Romana, clerõq; numerus haudquaquam exiguus ſunt ſequuti. Cum Piſas pontifex applicuiſſet, maximo ab ea ciuitate exceptus honore, ibiq; paucos moratus dies, aliam ingreſſus nauigationem, ſancti Egidij portum incolumis eſt delatus. Confluxerunt ad illū ilico omnes prouinciæ non magis epiſcopi, abbates, & eccleſiaſtici, quàm magnates & urbiū oppidorumq; primates, à quibus in Cluniacenſe monaſterium eſt deductus. Ibi dum multa in eccleſiæ reformationē tutelamq; cum regibus & principibus moliretur, morbo correptus, quem à coſta pleureſin uocant, ad finem anni pontificatus ſui interijt. Suffectus eo in loco à cardinalibus, qui Gelaſium ſequuti fuerant, in pontificem Guido Vienenſis archiepiſcopus natione Burgundus, Franciæ, Angliæ, atq; etiam Alemanniæ regum proſapia oriundus, Caliſtus eſt appellatus: qui prudens modeſtiſsimusq; uir electioni de ſe factæ, non prius in totum aſſentiri uoluit, quàm miſſi Romam nuncij referrent, cardinales qui Romæ manſerant, & præfectum ac conſules, atq; etiam clerum, & populum ſolenniter petitum præſtitiſſe cōſenſum. Gallicanæ igitur eccleſiæ conſilio uenturus per Montempeſſulanū & ſanctum Egidiū progreſſus, Italiam Mediolanumq; peruenit, & præcedens per montem Bardonis tranſiuit in Thuſciam. Inde Romam delatus, quanta nemo ante eum pontifex omnium lætitia, paulopoſt Hugonem cardinalem Romanum à Beneuenti legatione reuocauit: ab eoq; de rerum Apuliæ, & eius oræ regionum ſtatu certior factus, Beneuentum & ipſe adijt. Conuenerunt ilico ad eum Gulielmus Rogerio genitus, Roberti Guiſcardi filio, Apuliæ dux, Iordanusq; dux Capuanus Ariolanus, Iordanus Ariani comes, & Robertus Loritellanus, quos ſacramento adactos Romanæ eccleſiæ ligios homines confirmauit. Breui poſt Romā reuerſus, nihil duxit antiquius, q̃ Henrici quarti imperatoris Ro. ſemper antea turbulentiſsimi pacem quærere: ad quem tres cardinales miſit oratores, qui pacem ſcripto firmatam, quod extat ampliſsimum, retulerunt: pauloq; poſt q̃ ea felix legatio Romam erat reuerſa, Caliſtus pont. iterato Beneuentū accedere eſt coactus. Idq; qua ratione ſit factum altius repetemus, quod ijs regni Neapolitani rebus geſtis, quas breui poſt relaturi ſumus, multa inde notitia aperitur: Gulielmus Apuliæ dux, poſtquàm ſe à Caliſto pont. ſicut ſupra oſtendimus, confirmatū uidit, animis auctus, oblatam aliquando aliàs Alexij imperatoris Conſtantinopolitani pridem uita functi filiam in matrimoniū accipere cōſtituit, malo id quidē conſilio, qui

parum

parum consideraverit Alexium omnibus Christianis præsertim Italicis hostem, maximis cum Roberto auo suo, & Boemundo patruo odijs decertasse. Is tamen, qui Rogerij Siciliæ comitis consobrini sui ambitionem duceret suspectissimam, non prius Italia est profectus, ad uxorem sicut petebatur Constantinopoli desponsandam, quàm Calistus pontifex, Apuliæ ducatum, & cætera de Italia terram usque ad fretum Siculum eo tunc ducatu comprehensam in suam & Romanæ ecclesiæ tutelam protectionemque suscepit. Vixdum uero medium iter suum enauigauerat Gulielmus, cum Rogerius susceptam à pontifice tutelam sibi notam paruifaciens, Calabriam inuasit, & prius dimidiam cepit, quàm pontifex de afferenda ope potuerit cogitare: qui Hugonem cardinalem à Beneuento præmittens, Roma & ipse cum cardinalium collegio, & Romanorum copijs tumultuarie est profectus. Inuentum ad arcis Nicephoræ obsidionem Rogerium Hugo cardinalis, nec precibus inde, nec comminationibus potuit deterrere. Pontifexque interea Beneuentum delatus, infausta in expeditione sua multos sibi charissimos febribus correptos amisit, & ipse mala pariter usus ualetudine, lectica in urbem æger, mœstusque relatus est. Qua fretus bene gerendæ rei occasione Rogerius Calabriam omnem Apuliamque subegit. Gulielmus uero uxoris spe fraudatus, quum ad affinem Salernitanum principem in Italiam reuersus cõfugisset, diem ibi nullis relictis filijs obijt. Ex eo tempore Rogerius tantarum rerum successu elatus, non se ultra Apuliæ & Calabriæ ducem, & Siciliæ comitem, sed Italiæ regem appellare cœpit. At Calistus pontifex, ualetudine uixdum redintegrata, concilium Laterani noningẽtorum patrum congregauit, in quo cum pacem inter multos dissidẽtes composuit, tum maxime ecclesiasticum statum reformauit. Et quod plurimi faciendum fuit, Dominicum Michaelem Venetorum ducem, ut laborantibus apud Hierosolymã Christianorũ rebus secundo rege Balduino in carceribus agente subueniret, missis cum uexillo ecclesiæ nuncijs exorauit. Quam relatu dignissimam rem, ut liberiore animo ampliorique spacio narrare possimus, libro dandus est modus.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB inclinatione Romani imperij decadis secundæ liber quintus.

BALDVINVM Burgensem secũdum de gente Latina Hierosolymæ regem, quem supra Balduino primo consobrino suo suffectum ostendimus, primis quatuor regni annis uarij barbarorum motus agitauere. Ad secundum namque annum Gazi Turcorum minoris Asiæ copiarum dux, magnum in Hierosolymis duxit exercitũ, Balduinusque congressus commissa in barbaris quatuor millium cæde, captum ducem coniecit in carcerẽ. Anno deinde qui sequutus est, Damasci rex Saracenos quindecim millia equites peditesque trahẽs ad portas usque Hierosolymæ est delatus: fuitque eo periculosior impetus, quo improuisus est factus. Eduxit tamen in aciẽ Balduinus, & uarijs penè biduo cõtinuatis prælijs, eo res euasit, ut cũ ad triginta nostrorũ desiderati sint, duo millia hostis cæsos, ad mille captos relinquẽs, fuga sibi cõsulere sit coactus. Quibus molestijs atque periculis cũ satis resistere diutius posse Balduinus diffideret, auxilia Venetos poposcit, societatẽ in capiẽdis de terra barbara prouincijs urbibusque pollicitus. Extatque Venetijs fœderũ huiusmodi formula cũ Dominico Michaele solẽniter cõcepta. Sed priusque classe parare Veneti potuerint, Balduinus Balach Parthorũ regi Hierosolymã impetẽti temere cõgressus cũ magna procerũ militũque Christianorũ parte captus, Carras in carcerẽ est perductus. Id cũ secũdus Calistus pont. Ro. intellexisset, & fortè tũc Laterani solẽne cõciliũ sicut diximus habebat, Venetos orauit, & sua impulit autoritate, ut difficillimis Christianæ expeditionis in Asia rebus subuenirẽt. Erat per id tẽporis Hierosolymis patriarcha Varmũdus uir nõ magis doctrina & religione, quàm armis & prudẽtia cõspicuus, cui Balduino rege capto Hierosolymæ & regni administratio à Christianis fuerat demãdata. Qui & ipse sicut pont. Ro. ad Venetos mittẽs, fœdera cũ Balduino icta, illis cõfirmauit. Dominicus itaque Michael Venetiarũ dux classem adducens potẽtissimã ad annũ salutis secundũ & uigesimũ supra centesimũ & millesimũ in Asiam nauigauit, Iacobusque theologus Genuẽsis qui paulopost Hierosolymis diu uixit, septuaginta onerarias naues eã classem habuisse scribit. In qua simile est uero, triremes inter ac cæteras & alias minores, quod Venetorum monumenta habent, naues fuisse ducẽtas. Interea Varmundus patriarcha, quo die certior est factus,

Anno salutis M.cxxij.

factus, Dominicũ Venetijs soluisse, omnes copias, quotquot Hierosolymis educere potuit ad Ioppen duxerat, quam Hierosolymæ proximiorem cæteris, maritimam urbem Babylonica septingẽtarum nauium classis arcta & periculosissima premebat obsidione. Impetum quem Venetus dux in barbaram classem fecit, improuisum fuisse crediderim, quod Genuensis æque scriptor Venetusq; autores sunt, barbaros ilico profligatos fugatosq; maxima ex parte captos fuisse. Ioppe liberata, quod iussit patriarcha, omnibus Christianorũ copijs terra mariq; in Tyrum est ductum. Quam urbem omnium præter Hierosolymam & Antiochiam Asiæ potentissimã Christiani ad id temporis expugnare nequiuerant. Ea tamen summis barbarorũ conatibus aliquandiu defensata, tandem multo, ut Genuensis uerba imitemur, Venetorum sanguine capta, & Hierosolymæ regno est addita. Concessum uero Venetis à Varmundo patriarcha, & postea à Balduino rege pecunia redempto confirmatum, quod uidimus ipsi priuilegium minora habuit, quàm quæ concedentibus in tanti beneficij præmium fuerint onerosa. Namq; Balduinus hic secundus ea primo cõfirmat, quæ primus rex alter Balduinus Venetis in acceptorum principio expeditionis beneficiorũ præmium in hanc maxime formam in ecclesia sanctæ crucis apud Acconẽ altero concessit priuilegio, haberent Veneti omnibus in urbibus regni Hierosolymæ, & principatus Antiochiæ propriam fori iurisdictionẽ, uicumq;, & plateam particularẽ, ubi furnum, stateram, cauponas, mensurasq; proprias, & cætera mercimonia, nullis grauati uectigalibus exercerent: si quis Venetus naufragiũ fecisset, si decessisset intestatus, bona cederẽt Veneto magistratui: cui in beatorũ apostolorũ Petri & Pauli festo celebri die regius minister ex Hierosolymæ ærario trecentos byzantios ex auro Saracenos persolueret: hisq; à primo congressis secũdus addidit Balduinus, ut Tyri, Ascalonisq; urbiũ quandocũq; in Christianorũ fierent potestatem, Venetus tertiam partem dominio possideret. Tyro capta, & Balduino Hierosolymã reuerso, periculũ palam est factum, quod Christianæ expeditioni maximũ imminebat, si ea à Veneto auxilia non uenissent. Namq; suffectus Carloioanni Hemanuel Constãtinopolitanus imperator, qui tantã Christianis Latinis uictoriã, sicut & sui prædecessores inuideret, Ioppe obsessa, aperte in Venetos machinari cœpit, quos à ferenda Latinis ope cupiebat auertere. Eius itaq; imperatoris per eam ætatem potentissimi motibus, quam cõtinuabant, territi Venetæ reip. magistratus, Dominicũ Michaelẽ ducem suum reuocare coacti sunt. Isq; probus uir Rhodũ primo, post Chium Græci imperatoris insulas spoliauit, gloriosum nactus in Chio Theodori martyris corpus: quod in sancti Marci basilicã delatum, in capella insigni seruatur, quam Narsetem eunuchũ ædificasse docuimus. Ductis inde apud Chium hybernis, Dominicus dux Samum, Mitylenas, Andrum, & alias de Hemanuelis imp. insulas spoliauit, occupatoq; Mothonio, & præda ibi facta inter suos diuisa, urbem cõmuniuit. Eademq; classis in patriam reditura Spalatum & Traguriã urbes Vngarorũ regis, qui & ipse Veneto inimicaretur, ui cepit, quas urbes Venetus hucusq; possedit. Dominicus uero dux tantis rebus intra tricesimũ quàm profectus erat mensem, feliciter gestis, nil Venetis gloriosius egisse est uisus, q̃ ꝙ lapidem, super quo dominus & saluator noster Iesus apud Tyrum sedit, in patriam detulit. At per id temporis apud urbem Romam, secundo Calisto põtifice Ro. rebus ecclesiasticis intento, Burdinus ille antipapa, quem Henricus quartus imp. secundo Gelasio pont. uiuo, sicut ostendimus, in idolum erexerat, Sutrij se continuerat: in qua urbe eum Cetani comites tyrãnuli defensauerant. Dumq; Calistus cõcilio intentus esset, uias illi Claudiam & Aurelianã adeo latrocinijs fœdauerãt, ut nemo illis Romã tutus securusq; posset accedere. Quamobrẽ Calistus pont. copijs undiq; cõtractis, Sutriũ obsedit, cuius oppidani infelicẽ Burdinum euestigio dederunt. Isq; camelo cõuersa in bestiæ caudã facie impositus, Romamq; perductus non minus in urbe, q̃ toto in itinere ridiculo plebi fuit. Abstinens tamen Calistus ab iniqui hominis sanguine, illũ in Canẽse monasteriũ detrusit. Multa interim Calistus in Rogeriũ Siciliæ comitẽ se regem Italiæ appellantẽ, animo non minus celso q̃ irato dum molitur, ad annũ pontificatus sui quintũ diem obijt: suffectusq; illi pontifex secundus Honorius Flagnani Imolensis agri genitus, haudquaq; minus, q̃ prædecessor Calistus odio in Rogeriũ exarsit: quem Martinus Polonus, errorũ ecclesiasticæ historiæ fomes, & eũ secuti Cõsentinus Ptolemeusq; Lucẽsis scribũt, Apuliæ & Calabriæ magistratũ precibus adductũ usq; in Apuliã cũ exercitu aduersus Rogeriũ accessisse, & eorũ à q̃bus ducebat̃, dolis in se machinationibusq; q̃busdã intellectis, pacẽ Rogerio dedisse, in qua capta

rum de

rum de Italia regionum ducem illum solenni pontificum more constituerit: sed Pandulfus
Lateranensis ecclesiæ hostiarius, qui omnium illius temporis rerum à pontificibus Roma-
nis gestarũ, quibus interfuit, historiam diligenter scripsit: quemq; nec Polonus hebetis inge
nij, neq; Ptolemeus, alioquin uir doctus uiderunt, Honorium dicit quamdiu uixit in urbe
quiescentem faciendis promotionibus componendisq; rebus ecclesiasticis intendisse: uisus
enim est timuisse, ne duo factiosa geniti Romana gente, in quorum controuersia papatum
acceperat, per suæ absentiæ occasionem motus aliquos intentarent. Scribit autem Richar-
dus secundi Honorij papæ temporibus, secundum regem Hierosolymæ Balduinum Baby
lonico carcere dimissum, Boemundo alterius magni Boemundi filio uita functo principa-
tum Antiochiæ Hierosolymitano regno coniunxisse: & paulopost tenendũ cõcessisse Rai-
mundo Gulielmi ducis Austriæ filio, cui superioris Boemundi filia erat uxor. Et ut inchoa-
ta de Balduino cõtinuemus: rex Ascalonitarum fretus copijs auxiliaribus Ægyptiorum in
Hierusalem duxit, qui unico repulsus prælio aufugit, potius quàm recessit. Sed paulopost
Baldequinus Damasci regulus maiores ilico adducens copias, Hierosolymæ infestauit a-
grum: qui à Balduino ternis repressus prælijs, copiarum partem maximam, partim cæsam,
Anno salu. MCXXX partim captam amisit. Interim Romæ ad annum salutis tricesimum, & undecies cẽtenum,
secundus Innocentius Honorio successerat, qui superbiã tyrannidemq; Rogerij Siciliæ co-
mitis sese Italiæ regem appellantis ægerrime tulit, adeo ut iracũdia magis tractus, quàm ui-
ribus ad tantam rem aggrediendam necessarijs fretus, tumultuario contractũ impetu exer
citum, in illum duxerit: tanta autem profectus est celeritate, ut Rogerium qui nullos rescis-
set à pontifice factos esse apparatus, apud sancti Germani oppidum improuiso impetu sit
repulsus. Eoq; oppido ui capto, tyrannum in castro Gallutio, in quod se de fuga receperat,
pontifex obsedit. Sed Gulielmus Calabriæ dux Rogerij filius cum exercitu ueniens, & sol-
uit commisso prælio obsidionem, & põtificis cum cardinalibus capti gloriam adeptus est:
usus tamen modestia Rogerius, põtificem cum suis cardinalibus liberatos, quicquid uoluit
ab eo præterquàm regni titulum impetrauit. Reuersus Romam Innocentius adulterinum
pontificem nouum sibi suffectum repperit Petrum Petri Leonis filium, qui se Anacletum
pontificem appellaret: fretus erat Petrus non magis nouo pontificis Innocentij casu, quàm
electione licet dispari utriusq; ipsorum facta, in qua Anacletus longe fuerat superatus: spo-
liauerat uero Petrus absente Innocentio primarias urbis ecclesias principis apostolorũ, uir-
ginisq; matris maiorẽ, & Lateranensem aureis argenteisq; ornamentis, & conflata inde in
gẽti pecunia multos in urbe corruperat, adeo ut ea multitudine suis addita cognatis, poten
tiam pontificis Innocentij in urbe obrueret. Quamobrem sibi & suis timens Innocentius,
Conrado Sabinensi episcopo cardinali uicario suo in urbe relicto, Roma migrans cum car
dinalibus & curia per Pisas & Genuam ad Philippum regem in Franciam est delatus. Inter
eaq; Petrus in Anacletum prophanatus pertentatum Rogerium seduxit, ut rex appella-
tus, se Romanum pontificem adoraret. Sicq; factum est, ut Rogerius omnium Normãno-
rum primus absurdo utriusq; Siciliæ regni titulo sit abusus, qui omnẽ terram de Italia com-
plecterentur: quam nunc quoq; regnum Siciliæ appellamus. At Innocentius pontifex cele-
brato apud Clarummontem concilio, Petrum antipapam, & sectatores quum damnasset,
Aurelianum se contulit: & rege Philippo, qui eò sibi occurrerat, salutato: Henricum Anglo
rum regem Carnoti inuentum diligentius alloquutus est: inde in Lothoringiam flectens,
Leodij constitit: ubi Lotharius in regem Romanorum à Germanis electus, sacramẽto ad-
actus est, expeditionis breui parandæ, cum qua tutus Romam uere proximo duceretur:
dumq; Lotharius copias contulit, Innocentius alteram synodum Remis habuit. Ventum
est inde diuersis itineribus in Italiam. Pontifexq; tertio apud Placentiam concilio celebra-
to præcedens Pisas, Lotharius cum copijs Calcinariam. Compositurus uero pontifex de-
stinatam quo tempore Pisis & Genuæ fuit, inter eas ciuitates bello contẽdentes pacem, ora
tores Genua de itinere accersiuerat: unde earum urbium rebus breui compositis, fœdera &
ipse cũ illis iecit, per quæ præsidia rebus ecclesiæ spoponderunt. Accepitq; utraq; urbs præ-
clarum à pontifice munus: quod Genuensis ecclesia à Mediolanensi subtracta, metropolis
est facta: cui Bobiensem, & tres Corsicæ subiecit episcopos: Pisanæ uero in metropolim pa-
riter erectæ, Sardos, Populoniensemq;, & tres Corsos suffraganeos dedit episcopos. Inde
progressi principes Viterbium petiuerunt, & per Farsenses Sabinosq; ad pontem Mam-
mcum

meum delati, secus celebrem sanctæ Agnetis ecclesiam castra firmarunt. In quæ cum Theobaldus urbis præfectus, & Petrus Leo, alijq́; Romani factionis Petro Leonis aduersæ se contulissent, pontifex rexq́; cum exercitu per Ianiculum regionē Transtyberinam, de qua pontifex oriundus erat, ingressi sunt. Pontifice autem in Lateranum & rege in Auētinum montem à populo perductis, quies parta est maxima ciuitati. Nam Petrum antipapam urbe quidam in paterna domo delituisse affirmāt. Quia uero æstiui aëris Romani intemperiem Germani formidarent, imperator abijt in Germaniam. Pontifex Pisas conuocatum prius ex uniuerso orbe aggressus est cōcilium celebrare. In quo priuatis hæresiarchæ Petri fautoribus episcopis constitutiones quasdam edidit. Sed ilico Romæ, & in Rogerij principatu studiosi per pontificis Innocentij absentiam caput attollere incœperunt, uiribus maxime innixi, quas Rogerius offerebat. Quare accersitus à pontifice Lotharius imperator Romam cum exercitu aduolauit, & reductā classem pauloante Pisani paratissimam eduxerunt, prioresq́; Pisani Amalpham, Riuellumq́; ducentes, utranq; urbem & agri earum oppida ui capta diripuerunt. Pontifex autem & imperator terra profecti prius Barulum usq; duxerunt, quàm populum offenderint contraria sentiētem. Itaq; Barulo obsidione circundato Rogerius sibi timēs, dum in Siciliam confugisset, omnia amisit, quæ in terra Italia occupauerat: cui custodiendæ terræ pontifex Rainonem Lotharij imperatoris comitem, attributo ducatus Apuliæ titulo, cum aliquot Germanorū cohortibus præfecit. Tantisq́; rebus non magis feliciter quàm faciliter confectis, redierunt in urbem principes, & Lotharius in Germaniam reduxit exercitum. Peropportune uero Innocentij pontificis felicitati accessit Petri hæresiarchæ mors, quem pontifex à consanguineis sectatoribusq́; prius occulte sepultum esse, quàm in urbe Roma delitescere intellexit, sectatoresq́; altero successore prophanato, breui post cum illo ad Innocentij pontificis misericordiam confugerunt. Pontifexq́; maxima Laterani celebrata synodo, constitutionē, quæ extat, ne quis in clericū manus audeat inijcere uiolentas, inter alia fecit, & salarium aduocatis consistorialibus contra ac postea semper seruatum est, decreuit. Afflixit uero huius pontificis extremo tempore omnem Italiam fames ualida, & Romani maxima usi insolentia, creatis pontifice inscio senatoribus, urbem per eos administrari quæsiuerunt. Quibus dum pontifex resistere admititur, moriens secundū Celestinum pontificem ad annum salutis tertium & quadragesimum supra undecies centenum habuit successorem.

An. salutis M.C.XLIII

Et in Asia secundo Balduino regi ad annum Innocentij pontificatus secundū defuncto, Andepauensium comes Fulco illius gener in tertium Hierosolymæ regem suffectus erat. Qui præsepturus iter Ascalonitis, ne in regnum Christianum impetum, prout consueuerant, frequēter facerent, præsidium medio fermè inter Ascalonem & Hierosolymam spacio excitauit, fuitq́; murus solidissimus lapide quadrato in opus sumpto ex ruinis Geth olim Philistinorum urbis eodem in præsidij loco dirutæ. Creuit uero id præsidium breui in oppidi amplitudinem, cui Ibellino fuit nomen ab Albano inditum Gallico, quem Fulco rex præsidem custodemq́; imposuit. Pauloq; post alia duo præsidia, Bersabeem & Albam speculam nostri proxime ædificauerant. In hunc uero Fulconem regem, qui duobus filijs militaris regi scietissimis uteretur legatis, rariores barbari impetus fecerunt. Primosq́; omnium Turcos sinum colentes Persicum, innumera uirorum milia statuisse in Christianos Hierosolymam usque ducere rex Fulco factus est certior, quando Antiochenum illi agrum populabundi cœperant infestare. Duxit tamen in illos, & congressus audacissime irruentibus tria milia interfecit, totidemq́; ex eis captos, tanq; in triumphum Hierosolymam ligatos traxit. Ad quam Turcorū cladem excitus rex Alaph gente Turcus, non magis suis Turcis quàm Arabibus, Chaldæis, Babylonijsq́; auxiliaribus copiosissimo fretus exercitu, Edissam inuasit Mesopotamiæ ciuitatem, qua Balduinum Gothfredi fratrem, qui postea fuit secundus Hierosolymæ rex, principio aduentus Christianæ expeditionis in Asiam potitum fuisse docuimus. Captaq́; à barbaris urbs summa & aliàs inaudita crudelitate direpta est: nam præter occisionem in omni ætate cōmissam, archiepiscopus & clerus omnis quod fidem Christi dei abnegare noluerūt, gladio appetiti sunt, & quod omnia superare uisum est mala, speciosissimas ex nostris mulieres, & nobilitate præstantiores, quas barbari super altare sancti Ioannis Baptistæ, quod scirent nostris religiosissimum esse, uiolauerunt. Fulco autem rex, quid ea sibi postularet accepta calamitas minus quàm oportuerit consyderans, dum leporem ex Acconensi

agro exagitat, equo in caput euerso occubuit, Balduinusq; filius eo nomine rex tertius re/gni titulum gubernationémq; accepit. Cælestino item pontifici Romano ad mẽsis quinti finem mortuo successerat Lucius tertius Bononiensis. Per cuius tempora perlatus ad Lati/nos infaustus Edissæ direptionis, & nostrorum cladis ac ignominiæ acceptæ nuncius no/strorum animos in nouæ expeditionis congregandæ ardorem inflammauit, intérque eiu/latus, qui publice fiebant, fuerunt multi quibus erat curæ urbis perditæ magnificentiam re/censere, Edissam esse urbem illam nobilem Medorum, ad quam sacræ tradunt literæ To/biam filium suũ misisse Gabelo. Quamq; beatus Thaddæus apostolus ad fidẽ Christi, præ/dicationis diuini uerbi ac miraculorum uirtute conuerterit, & in qua beati Thomæ apo/stoli ossibus decorata Abagarus rex fuerit, quando ad dominum Iesum datæ epistolæ suæ fide promeruit scripta manu dei responsa percipere: & demum urbem esse, quæ postquam quatuor & quadraginta annis à Christiano populo fuerit referta, præter humanæ condi/tionis mores talia à barbaris sit perpessa, quæ nulla ratione sint nisi à perditissimis toleran/da. Erat ea tempestate in Gallijs uir religiosissimus sanctissimúsq; Bernardus Claraualẽsis abbas, qui pro suo in deum religionémq; Christianam ardore maximo, tantam esse nomi/ni Christiano inustam ignominiæ notã indignissime tulit. Is principes, prælatos, nobiles & populos Galliarum penè singulos adiens, ineundam esse expeditionem, uexilla crucis in barbaros proferenda concionabũdus clamabat. Nec tamen satis habeo exploratum, quod uulgo nunc creditur, & aliqui habent scriptores, illũ pontificis Romani autoritate salutem cruce signandis æternam, more in similibus solito spopondisse: sed quoquo id factũ sit mo/do satis constat, Conradum Sueuum, qui pauloante defuncto Lothario, in Romanorum regem declaratus erat, ducendæ in Asiam expeditionis munus assumpsisse. Interea Roge/rius Normannus per Cælestini primum, post Lucij pontificum rem ecclesiasticam frigide administrantium tempora omnem terram de Italia, quam Innocentius Lothariúsq; abstu/lerant, receperat, & modestiore quàm prius titulo usus sese regẽ Siciliæ appellabat. Quanq̃ autores, Ptolemæum Ricardúmq;, qui inter Cælestinum Luciúmq; titubantes dicant, eo/rum alterũ prædictæ terræ titulũ possessionémq; Rogerio cõcessisse, ut iam sicut & prædi/cti faciunt, nos eundem sub regni Siciliæ titulo prædictæ de Italia terræ simul cum Sicilia regem possessorémq; appellare possimus. Quod autem constat, Rogerius ipse per dicta Cælestini & Lucij põtificum tempora Romanorum classem in Africam duxit ingentem, ac tantis Saracenos incommodis cladibúsq; afflixit, ut rex Tunetis tributo in quotannos ingenti promisso, quod annis postea plusq̃ triginta persoluit, pacem impetrare coactus sit. At Conradus copijs non ex Germania magis quàm Gallijs fretus, ingenti multitudine, quam æternæ uitæ spes accepto salutaris crucis signo traxit, Constãtinopolim est delatus. Hemanuélq; secundus Græcorum imperator uir scelestissimus, Christiano nomini contra ac simulabat hostis, aduenã ducẽ blande exceptum, quantis potuit dolosis artibus in suam pellicere amicitiam est adnixus. Cui uiro animis potius ad gerendas res, quàm prudentia ad cauendas insidias satis pleno, faciliter persuasit, Iconium primo licet longiuscula obsi/dione capiẽdã, quòd ea urbe potitus cætera de barbaris facillime expugnaret: & tamen ut ueritati dolis fidem astrueret dolosus imperator, quod erat Conrado prædixit, non posse annonam exercitui aliunde aut uiribus accipi, aut data pecunia haberi, quàm unde Græci quod facerent à se iussi in castra per dies singulos comportarent. Castris ad Iconiũ urbem munitissimam metatis, ilico apparuit duriorem diuturnioremq;, quàm Hemanuel prædi/xerat futuram eius obsidionem. Et dum tantus desidet magis q̃ oppugnat exercitus, ualetudo nõ magis corporum quàm animorum ægritudo quosq; ualentes æque, ac inualidos debilésq; consternat. Nec satis intellectum est tunc, quod ab ipsis postea rescitum Græcis, morborum qualitas, effectúsq; edocuit, gipsum farinæ ac pani, quem Græci importarent, fuisse commixtum. Quamobrem Conradus re infecta in Thraciam retrocessit. Nec satis perite tradit Ptolemæus Conradum ea expeditione accepisse Ascalonem urbem, quam Balduinus Hierosolymæ rex quartus usu, quem ea Christianorum noua expeditio rebus suis attulerat, non sine dura & diutina obsidione, regno Hierosolymæ ultimã addidit: cum paulo prius Gazam urbẽ antiquissimam, sed penitus derelictam reædificasset, & fratribus templarijs custodiẽdam inhabitandámq; concessisset. Quinetiam fecit Conradi exercitus in Asiam aduentus, ut maiore animo usus rex Balduinus in primores Turcorum satrapas cum

cum ingenti Hiericōtinos opprimētes aggredi sit ausus. In queis prælio superatis ac repul
sis quinq; milium cædem ædidit. Et paulopost Noradino cōgressus Damascenorū militiæ
principi, fines Hierosolymæ ingresso, illum clade affectum in Damasci penè mœnia perse-
cutus est. Intera Romæ defuncto Lucio tertius Eugenius pōtifex erat suffectus, quem di-
cit bibliothecarius Pisis oriundum, & sancti Anastasij abbatem, maiore autoritate quàm
rerum gerendarum peritiæ spe à patribus delectum fuisse, cum tamen postea haud quaq;
minus prudentia quàm bonitate ualuerit. Qui Romanos intelligens confirmationem se-
natorum biennio ante Innocentio pontifice creatorum, ab se priusq; in thronum sublima-
retur, ita petituros, ut uel ui concessurus esset, noctu abijt, in Sabinósq; ad Farsense mona-
sterium delatus cardinalibus & curialibus Roma accersitis, consecratus est. Furētes autem
Romani remp. affectantes alios pōtifici & ecclesiæ studētes intus forisq; uarijs uexabant
incommodis. In quos cum pontifex par pari referre cœpisset, qui consules creati, & patriæ
gubernationi erāt præfecti, pace cū pōtifice ea cōstituerunt cōditione, ut ipsis quod ilico se
cerunt de magistratu abdicantibus, pontifex in sedem suā pacificus rediret, fuitq; solenni
pompa & summa populi lætitia introductus. Qui postea cum rescisset dolos in urbe ma-
chinationesq; parari, ut tentus Senatores creari pateretur, perpetuis temporibus autori-
tate apostolica permansuros, saluti suæ fuga consuluit: neq; enim ad regem Franciæ quod
nonnulli habent scriptores, cruce signandum uocatus se contulit, sed nauibus secundo Ty
beri est delapsus: quem Romani haud secus ꝙ Gelasium olim & nuper quartū Eugenium
armis telisq; iniectis prosecuti sunt. Appulsus Pisas cōciuium suorum nauigio fretus, ilico
in Franciam nauigauit. Repertum ibi beatum Bernardum à quo abbate monachus princi
pio effectus fuit, allocutus didicit, pessimo rem ecclesiasticam in Asia loco esse. Ambóque
sancti uiri Ludouicum regem Francorum tam multis orauerunt, ut cruce insignitus, expe
ditione contracta Constantinopolim se contulerit. Quem secundus Hemanuel imperator
haud secus ꝙ Conradum fraude seductum per Syriæ deserta ducere suasit, adeo ut hyber
na subducere compulsus sit. Eademq; tempestate Rogerius Siciliæ rex secūdo Hemanueli
prædicto imperatori, cuius dolos fraudésq;, & inimicum in nostros omnes animū melius
quàm Gallicus Germanicusq; reges nouerat, infensus eū bello agitare, ac domare cōstituit.
Cum classe igitur de Africa tunc reducta Corcyram & eius urbem Corphum aliquandiu
oppugnatam, Corinthum quoq;, & Thebas, ac Euboam quæ & Nigropōtus de imperio
Constantinopolitano cepit, spoliauitq;. In Constantinopolim quoq; ducturus erat, nisi re-
scisset imperatori Venetos bello socios sexaginta triremiū classem Petro Bolano duce sinu
Adriatico eduxisse. Flexit itaq; dextrorsum Rogerius ad Asiæ littora, intentaturus Chri-
stianis opem, aut si barbaris infidelibus incōmodum afferre posset: itaq; Christiano nomi-
ni feliciter cessit, Ludouicum enim Francorum regem, qui à sancti Simeonis Antiocheno
portu soluens, Palæstinā petebat, Saracena classis forte obuia interceperat: cum Rogerius
casu obuius parta de Saracenis uictoria Christianum regem gaudens, uenerabundusq;
excepit. Interim classis Veneta receptis, quæ de imperio capta spoliatáq; Rogerius lique-
rat, præsidijs immunita, ad Patracensem sinum substiterat. Quod cum intellexisset Roge-
rius Francorum rege apud Ioppem dimisso, Constātinopolim delatus suburbia eius urbis
præsente Hemanuele incendit, & palatiū aliquandiu oppugnatū cum capere nequiuisset,
usq; tamen pugnando progressus est, ut poma imperialis pomerij ad gloriā fortitudinisq;
ostentationem manu ipse propria legerit. Cum autem Rogerius damnis satiatus Græco il
latis in Italiam rediret, classi forte obuius, quam imperator Venetæ addiderat, triremibus
undeuiginti, & ipse spoliatus est. At Conradus Ludouicusq; reges Græci imperatoris
dolos malis suis edocti iuuenum conueniente exercitu Balduino regi Hierosolymitano
suam operā sunt polliciti, uisumq; est nihil magis è re Christiana fore, quàm in Damascum
ducere. Secutus fuerat Ludouicum regem diuerso itinere Portuensis quidam episcopus
cardinalis, quem Eugenius papa sedis apostolicæ legatum miserat Hierosolymam. Itaque
ducturi in Damascum tres Christiani reges, cardinalem quoq; legatum, & simul patriar-
cham Hierosolymitanum, multos quoq; episcopos expeditioni interesse curauerāt. Dama
scus Assyriæ urbs primaria, & ut dicūt metropolis omniū fermè urbium Asiæ uetustissima
esse uidetur. Quam Abraæ seruos fundasse sacræ tradunt literæ. Estq; campestris agrum ha
bens natura soli sterilem ac aridum, nisi quatenus aquæ irrigāt superne fistulis cuniculisq;

subductæ,quarum humor terrã reddit omniũ fertilem, & consitionibus præstantissimam, paruusque amnis in regione unicus,proximis mœnibus delabens,parua ab illis dirimitur terræ lingula,cõsitionibus omnium in orbe preciosissimis contecta.In qua cum nostri principes prudenti consilio castra firmassent, & si urbs mœnibus altissimis densissimísque munita uiribus capi nequiuisset,in potestatem breui uentura erat,quòd aquatione fluminis prohibiti Damasceni, iumenta intus, equitatúmque, qui præsidio inerat alere non potuissent, fontibus qui in urbe erant, ingenti populo difficillime suffecturis.Cum tamen sibi timendum ciues scirẽt ne succisis cuniculorum meatibus, quod haud quaquam operosum nimis fore intelligebant, & ipsi fontes in urbe arescerent:subripuit uero de tanta urbe uictoriam Assyrij hominis dolus,eum Balduino regi ad eam diẽ fidum, à quo ductus fuerat,Damasceni pecunia corruperũt.Isque regibus suasit, ut castris ad aliam urbis partem metatis, mœnia uires suas frustrantia oppugnant. Damasceni irruptione facta fluuio potiti,munitionibus additis in suam potestatem firmato,nostros aquatione prohibuerunt,quodque par fuit ex eo facto incommodum, ab annona in castris breui laboratum est, quæ nisi ab amnis ripa poterat importari.Soluta obsidione cum tãtus exercitus re infecta ad Ioppem redisset, Conradus,Ludouicúsque cõminutos male habitósque exercitus suos in Europam reducentes ad propria sunt reuersi.Erat annus salutis secũdus,& quinquagesimus supra deciescentenum,quando Eugenius pontifex in Italiam est reuersus, quem Romani bene & honeste acceptum media urbe in Lateranense patriarchium deduxerunt. Isque in uno,quem superuixit anno,præter compositam rem ecclesiasticã urbes , Tarracinam, Sitiam, & Norbam, & Fumonis arcem, quas tyranni occupauerant,in deditionem recepit,& Tybure obiens in beati Petri basilicã est delatus. Cui Anastasius quartus in põtificatu suffectus est,qui ciuis Romanus Suburæ regionis per menses fermè duodecim, quibus uixit, reformanda re ecclesiastica, & palatio apud Pantheona extruẽdo intentus fuit:eidémque Romæ defuncto Adrianus quartus in pontificatu successit, qui uir gente Anglicus, cum à tertio Eugenio cardinalis in Nouergiam missus esset prouinciam omnium terræ cognitæ occidentalium ultimam,eam gentem multitudine copiosissimam primus omnium Christianorum Christianam effecerat.Eo itaque creato pontifice Romani consules suos sicut per Anastasij tempora administrationi urbis præfecerunt,& Arnoldum Brixianum Henricum ab Eugenio primum post Anastasio urbe pulsum reduxerunt. Erat uero præditus ille ea facundiæ uehementia,ut populos in manifestas hæreses,quibus studebat facile attraheret.Quare pontifex nõ prius ad consecrationem suã Laterani de more faciendam ire uoluit,quam Arnoldus Roma & eius terra quam longe expulsus esset. Interea cardinalẽ sanctæ Pudentianæ uia sacra ad põtificem accedentẽ Romani ad Cosmæ & Damiani ædem armis aggressi uulneribus affecerunt.Põtifexque urbem Romam ecclesiastico supposuit interdicto. Et forte postremi tunc erant sacri quadragesimales ieiunij dies, quod cum populus ægerrime ferret,peruicit prudentiorum sententia,& Arnoldo seductore pulso,& consulibus depositis, põtifex sanctum in Laterano celebrat pascha,nũcius est allatus,Guilelmũ Siciliæ regẽ, qui aut multo antea defuncti genitoris Rogerij regnũ acceperat,arma in Romanæ ecclesiæ terrã hostilia cepisse,& hinc Beneuẽti suburbia, inde Cæperanum Babucumque oppida occupasse.Commouit ea res Adrianum pontificem, cui quum alia in tanta pontificatus nouitate deessent arma,exercuit ecclesiastica. Et Guilelmo fidelium communione regníque titulis priuato,proceres populósque regni eatenus iuramento illi præstito absoluit, ut nulli facta rebellio fraus esset.Interim dum põtifex Viterbij ageret,Fredericus primus de gente Sueua Germanus imperator destinatus Lombardiã ingressus,Terdonã obsidebat, qui ea potitus ad urbem Romam tanta properabat celeritate,ut põtifex sibi timens in munitiora quæque, Vrbemueterem primo,post Ciuitatemcastellanam cum collegio cardinalium se receperit. Missis tamen hinc inde oratoribus, Fredericus in campis Sutrinis debitam pontifici reuerẽtiam ac tutelæ sponsionem exhibuit,à quo breui post in principis apostolorum basilica coronatus est.Sed dum ea celebritas utrunque principem, eorumque primores detinet in basilica occupatos,Romani cum pontifice parum concordes propter consules,& eadem ratione imperatorem suspectum ducẽtes portas urbis clausas tenuerũt.Frederici enim exercitus,quem duxerat magnum,in pratis quæ appellant Neronis,tentoria stationésque habebat,quum de repente cõsulibus,& cæteris in urbe primoribus incõsultis plebs Romana eruptione per pontem

pontem Traiani facta, Germanos inuadit in Vaticani suburbio, & ad scalas basilicæ marmoreas obuersatos, in queis nil tale suspicantibus præda primum, post cædes haud quaq; parua est cōmissa. Postquam uero Germani in pratis habētes alter alterum adhortari cœperunt, & reddita cædis uicissitudo, & plurimi intercepti sunt, excitus ad tumultum imperator incensis in Romanos animis ferebatur, quem pōtifex exoratum tantisper deliniuit, ut captiuis dimissis ciuitati culpam in iuuentutis temeritatem reijcienti pacem condonauerit. Eaq; causa creatorum consulum proteruiæ Romanorū addita factū est, ut principes Lateranensem ecclesiam petituros per aduersi Tyberis ripam Mallianum usq; oportuerit accedere, qui amne ibi transmisso per Sabinos Farsensesq;, & Poliumcastellum delati, ad pontē Lucanū peruenerint: quo in loco dū sacris cōficiēdis pōtifex cunctatur, Tyburtini temeriter & perfidia ducti, urbē suā publico consilio Frederico dediderunt. Sed cum pontifex id ægre ferret, ut nullo toleraturus modo uideretur, imperator urbem reddidit, quam iuris ecclesiastici esse à suis didicit. Postquam in Lateranum est peruectum, imperator paucos moratus dies in Germaniam rediit. Per quod tempus uenerūt Romam nonnulli Apulorum, Calabrorúmq; procerum, & principis Capuani oratores pontifici Adriano suasuri ut ad suam de Italia terram Guilelmi Normanni tyrannide oppressam per ipsius terræ principum uirorum populorúmq; cupientissimorum manus recipiēdam se cōferret. Pontifexq; secundo mense apud Lateranū uixdum finito, cum exercitu ea temporis breuitate contracto ad Casinēsem saltum sancti Germani oppidum accessit: reperit ibi uero multos earum regionum proceres cum copijs expectantes, quos fidelitatis sacramento sibi & Romanæ ecclesiæ obstrinxit. Et Roberto principe Capuano Andreáq; comite præmissis, Capuam ipse & inde Beneuentum se contulit: ubi cæteros de Apulis, Calabrísq; & Salernis, qui Casini non interfuerant iureiurando adegit. Dumq; pontifex Adrianus exercitum recipiendis tot regionibus idoneum, & Rogerio qui se cū copijs Salerni continebat Italia pellendo comparat, Palæologus quidā nobilis Græcus secūdi Hemanuelis Græcorum imperatoris nuncius Anconam aduenerat. Nam per id temporis imperator ipse Græcus Venetis infensus, Anconitanos in magnā amplitudinis spem erectos suis adiunxerat partibus, Palæologúsq; literis ab imperatore per suos nuncios Beneuētum missis pontificem orauit, ut acceptis quinq; librarū auri millibus, tres urbes ex maritimis Apuliæ sibi permitteret. Quod si facere pōtifex animum induxisset, suam Palæologus cum classe ingenti Guilelmo Italia Siciliáq; uiribus deturbando pollicitus est operam. Ea cum forte rescisset Guilelmus, & iam Græci pōtifice inscio nonnulla de Apulis, Salentinis, & Calabris, Palæologo impellente ceperant, ad misericordiam pontificis confugit. Missis Cataniensi episcopo, & de sua nobilitate primoribus, cum postulata paucis uerbis in hāc maxime formam proposita fuerint, ut communioni ecclesiæ restitutus rex à pontifice in utroq; Siciliæ regno confirmaretur, qua uiceuersa pollicebatur, omnia iuris ecclesiastici, quæ occupauerat reddere, & insuper Paduam, Montemfuscum, & Morionem oppida Beneuentanis confinia, ecclesiæ & pontifici permittere possidenda, Romanis deinde rebellibus pontifici propria subigendis impensa suam operam exhibere. Auri uero summam Græci pollicitationibus parem cum sibi tunc paratam non esse diceret, dato temporis spacio nihilominus soluturū se spondebat. His cōditionibus pontifex uel ea maxime ratione, quòd Græco imperatori semper aliàs Christianorum hosti apertissimo parum crederet, pro sua prudētia assentiebatur. Sed cum res in cardinalium collegio esset discussa, tenuit quorundā non minus auaricia quàm imprudentia Guilelmum imperatoris Græci fauoribus & pecunia deturbandum. Vixq; satis sciebatur oratores ad Guilelmū esse reuersos, quādo illū paratissimo exercitu in Apulia ducto omnia euertere est auditum. Copijs nanq; Græcorum & Apulorum apud Brundusium coactis eo prælio superauerat. Ad cuius prælij famam omnes qui de Apulis, Salentinisq; apud Casinum & Beneuentum sacramento se pontifici & Romanæ ecclesiæ obstrinxerant subitam Guilelmo deditionem fecerant. Mouit itaq; Adrianum pontificem nō magis Guilelmi audacia, quàm illorū quibus ipse crediderat, Apuliæ procerum perfidia, cardinaliumq;, qui oblatam occasionem spreuerant imprudentia. Et uno eodemq; tempore hinc Guilelmo pacis & redintegrandæ beneuolentiæ spem fecit, inde cardinales mali consilij autores, se, qui Romam redire simularet, in Marsos usq; procedere iussit. Quumq; Guilelmus ad sancti Martini basilicam Beneuentani agri se contulisset, ad expectantis ibi pon

tificis Adriani pedes prouolutus est. Cui nouo fidelitatis fœdere & sacramenti religione
obligato Adrianus pōtifex, solita regni utriusq; iura in feudationem concessit. Profectus
inde papa per Casinenses, Marsos, Reatinos, Narnienses, Tudertinósq;, Vrbemueterem
adijt. Fuitq; Romanorum pontificum primus, à quo ea urbs inhabitata, & cultior est red-
dita. Hyeme postmodum appropinquante, Adrianus eadem penè uia in Lateranense pa-
triarchium est reuersus. Et quoniā maligna consulum conuersatio urbem sibi fecerat odio-
sam, Adriam animo magisq; corpore æger se contulit, moriensq; ibi Alexandrum tertium
habuit successorem, qui patria Senensis, & si canonice lectus fuit, multas uariasq; in pontifi-
catu passus est agitationes. Quibus initium dedit Octauianus quidā Romanus, tituli san-
cti Clemētis presbyter cardinalis. Is tamen in urbe factiosus fauori innixus est, quem Fre-
dericus imperator pridē sibi fuerat pollicitus: obsidebat ea tēpestate Fredericus Cremam
opulentissimū Italiæ in Lombardis oppidum. Ad quem cum misisset Alexander pontifex
oratum, ut sese à duodeuiginti cardinalibus electum, ab Octauiano, quem tres tātummo-
do prophanassent tueretur, proteruo ille uerbo respondit: oportere utrunq; pontificem ad
se ire Papiam, ubi partium iure audito, uerum ipse pontificem declararet. Ea pontifex, ut
debuit, ægre tulit: & quia Octauiani factio eum in urbe molestijs afficeret Ananiam se con
tulit, Octauianusq; tunc Signiam occupauit. Fredericus uero duobus episcopis è Germa-
nia ad Alexandrum missis, eum tanq; cardinalem appellatum monuit, ut ad concilium Pa
piæ celebratum iudicandus accederet. Cui pontifex eloquentissimus graui & ornata ora-
tione in eam respondit sententiam, ut pontificem concluderet Romanum à nemine iudi-
cari. Abeuntesq; tunc re infecta episcopi oratores expectantem Signiæ Octauianum, cui
pontificatus nomen Victori additum erat, ut pōtificem uenerati sint, quem & Papiam in
Romani pōtificis simulacrum deduxerunt. Adoratum tamen Fredericus in conciliabulo,
ut cæteri adorarent de Italia episcopi & abbates peruincere nequiuit, adeo ut multi sacer-
dotia potius quorum beneficio alebantur amittere sint passi. Ea quum Alexander intelle-
xisset, trina imperatoris monitione perfecta eum Ananiæ & Octauianū complicesq; utri-
usq; excommunicauit, & missis ad omnes Christianos principes oratoribus, suam illos iu-
sticiam edoceri, & quid sit agendum consuli curauit: nec fuit in orbe Christiano princeps
aut populus quispiam præter Frederico subditos, qui Alexandrum in pontificem non ha-
buerit. Quæ quum essent sibi renunciata ad secundum sui pontificatus annum qui inchoa
uerat Romam redijt, ubi multos offendit factioni aduersæ consentientes: & Theutonici
interea, quos Fredericus immiserat, omnē ecclesiæ terram, præter Vrbemueterem & Ana-
niam occupauerant: quamobrē papa Iulio episcopo Prænestino cardinale in urbis Romæ
uicarium relicto, hortantibus à Philippo Francorū rege qui redierant oratoribus in Cam
paniam redijt Franciam nauigio petiturus, & Tarracinā concedens naues cōscendit, quas
Guilelmus Siciliæ rex parauerat. Genuā inde nauigans & Montēpessulanum, excōmunica
tionem Frederici Octauianiq; innouauit. Paulopost Philippi Francorum regis suasione
Clarummontem urbē Aluernam est delatus. Defuncto interim tertio Balduino Hieroso-
lymæ Almericus frater in regno suffectus est. Qui aggrediēdis rebus magnis ilico incubu
it. Nanq; Ascalonem templarijs, sicut ostēdimus, à fratre Balduino concessam primo regni
anno magis reddidit cōmunitam. Et inde expeditus quū in Aegyptios duxisset, Drogmo
ni regi Aegyptij copiarum præfecto cōgressus magnā in barbaris cædem ædidit, Alexan-
driam paulopost delatus primariā Aegyptiorū urbē, quam Tiracunus Saladini Turcorū
regis præfectus, Soldano Aegyptio fraude subtraxerat, arctissima pressit obsidione, ut
Alexandrini cū nullo pacto Christianis subijci sint passi, eatenus Almerico regi se permise
rint, ut in Soldani potestatem per manus suas reducerētur, Almericusq; pecunia ingentiā
Soldano accepta, fecit illi recipiendæ Alexādriæ potestatē. Qua in pecuniarū dissolutione
cum fraudem Almericus intercessisse intellexisset, magno uir animo in Soldanum ducens
Charras, nunc Charrum urbem potētissimam obsedit. Fredericus interea omni Romanæ
ecclesiæ terra dolis sibi uiribusq; subiecta, urbes imperio subditas tyrannice etiā præter so-
litum uexabat, ut nihil omisisse uideatur, quod cōmitti in captis ui barbaris urbibus con-
sueuerit: & si aliquos rerū indignitas populos commouit, ut aut querelam ad se deferrent,
aut Theutonicis scelerum administris liberiore resisterent contumacia, eos crudelissime
mulctauit, Terdonaq; primo spoliata, Mediolanū post solo æquatum est, cuius populum
in

in sex portarum tribus diuisum sex agri sui loca decimo ab urbis solo distantia miliario ha
bitare coegit, deinde Cremonā maximis affecit incōmodis. Commouit ea crudelitas cæte
rorum Italiæ populorum animos, adeò ut miratus sim Venetos qui nihil tunc in cōtinenti
Italiæ solo possidebant, saluberrimi consilij fuisse autores, quorum suasionibus constat Ve
ronenses, Patauinosq́ & Vicentinos societatem belli his conditionibus iniisse, ut præter
tributa imperatoribus dari solita nihil potestatis aut iuris in eorū quibusq; urbibus Frede
rico permitterent. Eiectíque sunt ilico prædictis urbibus, earumq́ oppidis Germani magi
stratus, deinde firmandis ubique communitionibus singuli populi intenderunt. Quæ cum
essent Frederico in Mediolanensibus agenti nunciata, suos Germanos undiq; conuocauit,
& Papiensium Cremonensiúmq; auxilijs fretus, Veronam duxit. Præuenerant illum consi
lio sociæ bello ciuitates, & suas Veronam Vicentini Patauiníq; copias cōtraxerant. Qua/
re priusquam Fredericus castra ad Veronam, sicut minabatur firmare potuerit, Veronen/
ses eruptione facta, non solum castra castris, sed pede propemodum pedibus contulerunt.
Qua deterritus sociorum bello populorum audacia & fortitudine Fredericus, & cœptum
conferi prælium detrectauit, & fugiens potiusquàm recedens in agrum redijt Papiensem,
ubi uaria animo agitans, illatam à socijs bello iniuriam dissimulauit. Verebatur enim ne
Alexandri pontificis autoritas, quam apud exteras gentes eum maximam comparasse au/
diuerat, crudelitati addita quam in Lombardis commiserat, sibi aliquando afferret incom/
modum. Quamobrem quod facere uiribus nequiuerat, papam dolis deponere est aggres/
sus. Misítq; ad Philippum Frāciæ regem oratores summos de suo imperio uiros, quorum
legationis summa fuit, debere ambos Christiani orbis supremos principes utrunq; pontifi
cem quemq; ad suum conuentū perducere, in quo solidiori innixus iustitiæ alter confirme/
tur, aut tertius contendentibus pertinaciterq; cauillantibus à Christianorum concilio sub
rogetur. Dictúsq; est conuentui apud Diuionem locus, ubi Sauo fluuius Gallias dirimit à
Germanis. Prius uero quàm Italia moueret Fredericus, sociorū bello populorum oratores,
qui apud se uocati conuenerant blande allocutus, ut magistratus imperij à se impositos to
lerarent hortatus est, & arces quas in Italia obtinebat, fidissimis ex Alemannia custodibus
attribuit conseruandas. Primúsq; Fredericus Scotiæ & Bohemiæ regibus ac magno socia/
tus non magis armatorū exercitu q̃ prælatorum doctissimorúmq; sui imperi uirorum cœ
tu, Octauianum die constituta, Diuionem deduxit. Deinde processit ad Saonis pontem
Philippus rege Anglorum Henrico & eius exercitu sociatus: pōtifex uero Alexāder apud
Dolense monasterium, Aquitaniæ est dimissus, qui quod erat indignum, existimauerit se
conciliabuli iudicio subijci, in quem nemo habeat potestatē. Fredericusq́ postquam subla
tam esse uidit deponendi Alexandri facultatem, & ualida fames utrunq; inuaserat exerci/
tum re ulterius intentata in Germaniam redijt. Alexāder autē ex Dolensi monasterio Tu/
ronum accedens, diem ad generale cōcilium ibi celebrādum dixit. Dúmq; ibi conuenirent
uocati, Parisios ipse urbem regiam non magis inuisit q̃ spiritalium munerum gratijs deco
rauit. Inde Turonum ad diem dictam reuersus multa in cōcilio cōstituit, quæ nunc etiam
decretis iuris pōtificij obseruātur, & regis Philippi suasione firma pōtificalis sedes est dele
cta. Dúmq; ibi paucos moratus esset menses, Octauianū hæresiarchā Lucæ, quā incolebat
ciuitatem obijsse, Guidonémq; Cremēsem Frederico ex Germania per literas & nūcios iu
bente in secundū esse antipapā prophanatum. At in Italia socij bello populi imperatorem
ueriti cum exercitu reuersurū, uires suas adaugere adnixi sunt, tam multisq; uicinos oraue
runt populos, ut & ipsi consenserint eorum fœderibus colligari, Cremonenses uero primi,
post Brixiani & Bergomenses, hinc Mediolanenses dispersi, & demum Placentini, Vero/
nensium societati, sic enim appellata est, ictis fœderibus accesserunt. Eodémq; tempore Iu
lio Prænestino episcopo, quē uicarium urbis Romæ ab Alexandro pontifice relictū osten
dimus, defuncto suffectus est Alexandri literis Ioannes tituli sanctorum Ioannis & Pauli
presbyter cardinalis: cuius uiri in urbe Roma gratiosi prudētia atq; largitione factum est,
ut maxima Romani populi pars ad pontificis sui obedientiam imperatore & eius idolo
Cremēsi spreto, redierit, basilicaq́ principis apostolorum primo, post omnis ecclesiæ terra
in uicarij pontificis potestatē sit reddita. Et usq; adeo autoritas beneuolentiáq; Alexandri
pontificis in Romanorū animis reuocata est, ut cū publice cēsuerint, uel summis precibus
reuocandū. In primis tamen Ioāne uicario memorāte cōsules noui ex gente pōtifici affecta

creati sunt.Missi Senonas de populo Romano oratores peruicerunt,ut pōtifex Alexāder Franciæ & Angliæ regum consilio,Romam redire consenserit,qui per Parisios Bituricásq; & Mōtempessulanum ad mare Gallicum delatus Messanam Siciliæ ciuitatem Frācorum regis nauigio peruenit.Inde Guilelmi regis Siculi triremibus quatuor fretus peruenit Ro-
An. salutis mam. Erat is annus salutis quintus & sexagesimus supra undecies cētenum,& pōtificatus
M.c.lxv sui sextus,per quod temporis Veronēses munitissimas Rinuli & Apendij arces,quas Fredericus præsidio obtinebat, uiribus expugnatas demoliti sunt.Nam reditu pontificis Alexandri erectiores animis facti omnia moliebantur intentabantq́;,quibus Frederico resisti posse crediderint. Certum enim erat copias ipsum solito maiores parare quibus Italos omnes deleret,potiusq́; domaret.Dum uero Lombardia per Veronensiū uim societatemq́; respirans Frederici reditū cōtremiscit,& urbs Roma eiusq́; terra Alexādri pōtificis reditu gaudet,Hemanuel Græcus imperator quem oriētis imperatorij nominis tyrannum haudquaquam Frederico Barbarossæ occidentali mitiorem fuisse constat, multa in Italos Dalmatásq;,& Histros machinabatur, quæ sunt altiuscule repetenda.Postquam Veneti duce Dominico Michaele afflictis Hierosolymæ,& Balduini Burgensis secūdi regis tunc captirebus opem tulere, Hemanuel sese apertū Venetis ostendit hostem:quo item tempore Stephanus Vngariæ rex inchoatas cum Venetis Hemanuelis prædicti fauore cōsuetas inimicitias cōtinuabat,nec fuerat his bellorum causa occasióue alia, quàm quum Dalmatiæ aut Histriæ,& Liburnorum ciuitates,& oppida imperatorij iuris Vngari inuaderēt,& Veneti illatam imperio iniuriam propulsarent. Sed postq́; Hemanuel quibuscunq; modis potuit Venetos lædere cœpit, omnia illi quæ pro imperio tutari consueuerant, sibi subijcere sunt adnixi.Quo in negocio nō minus Vngaros,quàm Græcos hostes pariter uicinos, pariter potentissimos conciuere. Quin etiam Histri,Dalmatæ,& Liburni maritimis,teste Liuio Patauino,latrocinijs assueti, quo impune piraticam exercere possent,cum nulli dictorum subijci quærerent,simulatam eorum amicitiam per uices ludificabāt.Quamobrem Dominicus Maurocenus, Venetorum dux ad annū salutis undequinquagesimum, & undecies
An. salutis centenum classem triremium quinquaginta in Histros duxit mare Adriaticum latrocinijs
M.C.xlix infestantes,& Polam,Rubinum,Parenticum,Hemoniam & Humagum reip.subegit.Ad annum inde septimum,Vitali Michaeli in demortui Dominici ducis locū suffecto, quartus Adrianus pontifex Romanus, Gradensem ecclesiam primatum super omnes ducatus Venetiarum atq; etiam Histriæ & Liburnorum ecclesias tenere declarauit. Quod cum Vlricus ueteris Aquileiæ patriarcha ægre ferret, fauore Stephani Vngariæ regis usus Gradense oppidum dolis & uiribus ut caperet intentauit,immissaq́; Venetorum classis,& patriarcham Vlricum & septingentos ex Foroiuliana Vngaráq; nobilitate in prælio cepit. Quos omnes Veneti ea dimiserunt conditione, ut promissum tunc tributum Foroiulienses quotannis reipub.penderent.Quod quidem tributum duodecim porcos,duodecimq́; panes singulos pondere ducentarios esse Veneti declararunt.Vnde mos ad ætatem usque nostram peruenit, uenationem singulis annis postremo carnispriuij die porcorum XII. Foroiuliensium Venetijs publice exhiberi.Altero qui secutus est anno,Arbenenses,Liburnos,Veneti subegerunt. Per quod tempus Vngariæ rex Stephanus simulata cum Vitali Venetorum duce amicitia, duas ex Vngara nobilitate uirgines, duobus filijs eius in matrimoniū copulauit.Eóq; breui post in Dalmatas ducētes, & fauores præstāte,Spalatum, Traguriū,Sibinicumq́;,Venetorū rebellarūt reipublicæ,& Iaderenses Venetis item subditi,ecclesiæ suæ subiectionem Gradensi factam indigne ferentibus in rebellionem ab eodem rege per id temporis sint impulsi. Adeóque Venetorum damnis intentus rex erat,ut Vitalis dux cum triremibus triginta ad recipiēda in Dalmatis perdita missus fuerit repulsus.Per idemq́; tempus Anconitani imperatore Constantinopolitano Hemanuele cui parebant ac omnino subditi erant iubente, Venetis infesti erant. Qui triremium quinque nauigio duce Guiscardo Anconitano omnia Venetorum ditionis littora, atque maria latrocinijs, excursionibúsque fœdabant. Sed dux Vitalis Michael amissa triremi una,& Anco-
An. salutis nitanas demersit triremes, & Guiscardum substulit in eculeum. Quo anno qui erat sextus
M.c.lxvi & sexagesimus supra undecies centenum, idem Venetorum dux classe ingenti emissa, cui præfectum Dominicum Maurocenum ciuem suum Vngaros Iadera deturbauit, & urbis receptæ mœnibus apertis,quæ in mare spectabant,ductos ex nobilitate Iadrensi obsides accepit.

accepit. Qua deterriti clade Dalmatæ omnes, eiectis Vngari regis Stephani præsidijs, sese Hemanuelí Constantinopolitano imperatori subditos dediderunt. Vsus uero est in Venetos Hemanuel fraude raro aliàs audita. Eos enim publica fide data per nuncios est hortatus, ut omnibus imperij locis mercimonia libere contrectarent. Quod cum multi ac penè omnes solito pridem more factitarēt, una cunctos die cum nauibus mercimonijsque intercepit. Consternati ad eum nuncium Veneti ad imperatorem quacunque placandum creauerant oratores, cum uiginti eorum naues fortuitu Græcorū insidijs delapsæ in patriam sunt reuersæ: & forte maior uis inerat earum rerum, quæ maximū attulissent perditæ detrimentum. Vnde Veneti animis erecti sunt, adeo ut absentibus undique in patriam edicto reuocatis decreuerint, armauerintque classem omnium maximam, quas Latini nominis populum, aut principem post Romanorum imperij ruinā armasse legerimus. Nam satis constat centum eos triremes, & onerarias naues cæteras uiginti intra centum dies fabricasse, cum tamen Histri & Iadrenses alias decem triremes classi addiderint. Quæ in Tragurium primo ducta, eam ciuitatem captam inuito Vitali duce diripuit. Ragusium deinde quum recepisset dux, Nigropontū cursu perpetuo adnauigauit. Quumque urbs oppugnaretur, facta est duci ab imperatoris nuncio spes amplissimæ ac tutissimæ pacis. Sed priusquam missi Constantinopolim ad eam tractandam oratores redirent, dux Venetus obsidione urbis Nigroponti, qua potiri desperaret omissa, Chium imperij urbē & insulam ui cepit. Ad quam dum Veneti pacem expectantes desident, pestis classem ualida inuasit, quæ Vitalem Michaelem ducē uel inuitum in patriam redire coëgit, contactaque eo morbo ciuitas Veneta maximam accepit cladem. Dux uero mœstus, quum publico cōcilio rebus afflictis consulturus concionē in palatium conuocasset impetus in eum factus est. Qui fuga sibi cōsulens ab ignoto homine uulneratus, apud sancti Zachariæ monasterium diem obijt. Cui ilico est suffectus Sebastianus Zianus uir habitus sui seculi omnium Venetorum non magis sapientissimus quam ditissimus. Interea dum hæc Venetijs & supradicta ab Hemanuele Constantinopolitano imperatore in Dalmatis agerētur, Fredericus Barbarossus Romanorum occidentalis imperij imperator, cum solito aliàs maiore Germanorum exercitu in Italiam reuersus erat. Qui uir astutissimus notum sibi Italicorum erga se odium, notas coniurationes dissimulans, in agro Brixiano nulli molestus subsedit, omnes etiam Veronenses atque Cremēses se adeūtes benigne, ut cōsueuerat, allocutus. Inde Ferraria, Bononiēsem adiens agrum, plusculumque ibi commoratus, sese mitissimū liberalissimumque omnibus exhibuit. Quod uero Guidonem Cremensem idolum suum Lucæ habentem ab Hetruscis sperni, & Alexandrum pontificem Romæ summo haberi honore intelligeret, partē copiarum suarum penè dimidiam in Hetruriam præmisit, ipse rectà per Romandiolam petijt Anconam Piceni urbem, quam arctissima obsidione cinctam ab Hemanuelis Constantinopolitani imperatoris amicitia & subiectione intēdebat auertere: & sui interim Germani in Hetruriā præmissi bello freti, quo Pisani Lucēsesque diu contēderant, rem idoli per Hetruriā faciliter erexerūt. Exinde urbis Romæ terra hostiliter inuasa, & illius pars quæ in Hetruscos uergit, ad imperatorias partes redire cōpulsa est. Nec deerāt in urbe ciues, qui partes secuti imperatorias Guidoni hæresiarchæ fauerāt, & Germani proceres imperatorij exercitus duces, maxima usi largitione plurimos seducebant, ut Alexander papa pecunijs ecclesiæ in urbis defensionem ciuiumque bonorum consolationem expositis, concionibus homilijsque per singulos penè dies habitis parum proficeret. Nam primarij urbis, quos nunc barones tunc capitaneos appellabant, imperatori obsequētes omnia pontificis consilia euertebant. Sed dum hinc Fredericus parte una copiarum Anconam obsidet, inde exercitus sui pars altera in Hetruscis agit, Mediolanenses sociorum bello populorum, præsertim Cremonensium, Placentinorum, Veronensiumque auxilio urbem suam Mediolanum, ubi fuerat, estque nunc, solito munitiorem ædificauerunt, & Laudenses eius urbis nouæ quæ nunc extat à Frederico ædificatæ ciues sociorum bello Lombardorum partibus accesserunt. Per quod tempus Guilelmo Normanno rege Siculo apud Panormum defuncto, alter Guilelmus filius successit. Et Hemanuel Constantinopolitanus imperator, pontificem Alexandrum ratus omnia faciliter concessurum, quæ in Frederici Barbarossæ damnum dedecusque redundarent, cum uarijs modis & artibus pertentauit. Misit nanque oratorem ex Italis gratiosum Iordanem Roberti olim Capuani principis filium palatij imperialis protoseuaston,

cuius

cuius legatio ea in primis subornata est uerborũ fraude, quibus Græci suo ipsorum infortunio Romanos pontifices ad id usq; temporis duodecies deceperant, Hemanuelem suosq; sacerdotes, & imperij proceres in cõcilium accersitos pontificẽ Romanũ orbis Christiani caput orãdum statuisse, ut se gregem etiã dominicũ in Christi dei caulas bonus sanctusq; pastor ultro uenturos cogere uelit, & muneribus, quæ preciosa attulerat, oblatis ad extremum postulauit, Hemanuelem futurum tam fidelem quàm potentem ecclesiæ & Christianorũ pugilem immani Barbarosso, redintegrari ad totius Romani imperij monarchiam, pollicitus pecunias & quidem ingẽtes, pollicitus copias tam multas, ut Fredericum facile apparuerit Italia pelli posse. Pontifex uero tanta re in fratrum suorum ecclesiæ cardinalium concilio discussa, duos ex eo collegio oratori addidit, qui Constantinopolim accedentes, quid ea sibi uellent, exploratius intelligerent. Erat is annus pontificatus Alexandri septimus. Per quod tempus Romani fatis, ut uidetur, suis trahentibus uicinos sociósq; populos, & in primis, Thusculanos, Albanósq; aperto persequi odio cœperant, non magis quia Germanis illi, quandoq; sicut & Romanorum pars fauissent, quàm quòd imperata immoderatius tributa pendere noluissent. Ad eumq; uentum est in urbe furorem, ut inuito ac reclamante Alexãdro põtifice populus Romanus raptis tumultuarie armis mense Maio in Thusculanos duxerit. Ranio comes, quem Apuliæ ducatu ab Innocentio secundo pontifice Romano, Lòthariòq; imperatore ornàtum fuisse docuimus, Thusculanam urbem regebat, ad cuius gubernationem potiusq; dominium, postquam Apulia à Rogerio fuerat deturbatus, eum accersiuerant Thusculani. Is uir ætate decrepitus, licet gente Germanus esset, Alexandro pontifici fauebat, & tamen uiso Romanorum furore, qui agro cultu consitionibusq; amœnissimo undiq; uastato ad urbis oppugnationem succedebant, Germanorum in Nepesino Surrinóq; sedentium auxilia implorauit, quæ illi Romanorum duplicitates exosi, nec imperatori nec pontifici satis integre consentientium attulere. Venit in mentem nunc unica priscorum socordia Romanorum, qua illos Liuius usos scribit, quando fusis apud Alliam fluuium à Gallis Senonibus, ac plane deletis eorũ copijs nec portæ urbis clausæ sunt, nec aliter hosti ita obuium itum est, quin ea gens inimica patẽtibus portis urbem ingressa, ferro igníq; demolita sit. Senserãt uiderántq; Romani Thusculum obsidentes Germanos obsessis suppetias attulisse, & tamen aut suorum numero quem ingentem nimiúmq; fuisse dolemus confisi, aut socordia sicut & maiores usi, cum erumpentibus Thusculanis Germanisq; prælium commiserũt. Ad cuius initium pars Romanorum per uineas syluásq; dilapsa, pars in patriam est reuersa. Iam enim apud Romanos prisca desierat militiæ disciplina, nec ferra acies subsidijsq; ita erat firmata, quin prælio impune meliores quique à nullo prohibiti magistratu possent excedere. Paucis itaque resistentibus, cædem in Romanis Germani Thusculaníque maximam ediderunt, quam qui interfuit ciuis ut conijcio, & cardinalis Romanus scribit, illam superasse potius quàm æquasse, quæ apud Cannas sub Annibale accepta fuit. Sed siue hic scriptor modum excesserit, siue aliquid maximum à similitudine, sicut fuit, significare uoluerit, satis constat nobis, nec Alliensem, nec Cannensem consternenda re Romana tanti fuisse, quanti eadẽ penè delenda hæc Thusculana clades momenti fuit: nunquam enim postea populum, nunquam diuitias Roma habuit, nisi quas nuper magni Eugenij, quam tẽporibus suis cum lautiore cultu instaurare occœpit. Ea ciuium Romanorum clade audita, Alexander pontifex mœstus ac plane animo fractus, plangentem & inconditos ad sidera eiulatus tollentẽ omnis ætatis sexusq; multitudinem urbe perlustrata, cõsolari adnixus est: & hostes tanta elati uictoria, oblatam occasionem secuti sunt, qui Albanis, Tyburtinis, & ex Campania multis in prædæ belliq; societatem conuocatis, ad usque urbis mœnia, ad ipsumq; Tyberím populationem incendiaq; commisere. Barbarossusq; strage ipsa celeri audita nuncio, Anco ilico obsidione liberauit: & ad urbem potius cursu quàm accessu rapido properauit, nec prius de ea celeritate substitit, quàm de monte Mallo subiecta urbis mœnia sunt inspecta. Ad diem posteram copiæ in prata Neronis appellata subductæ, & Vaticani irruptio pertentata, irrupissentq; nisi defendentes põtificis famuli obstitissent. Tulit molestissime Fredericus in tanta Romanorum calamitate solos pontificis familiares cum suburbio prohibere, & circunductis ad beati Petri basilicam copijs parietem illius perfringere est aggressus. Quumq; id tardiuscule succederet, ignem tecto ualuísque supponi iussit. Suppositúsque fuerat, quum

quum editui eccleſiæ incendium auertere cupiẽtes, ualuis reſeratis illum furẽtem ingredi permiſerunt. His intellectis pontifex ſibi timens patriarchium linquens Lateranenſe in Frangepanẽſium domos amphitheatrum ſanctæ Mariæ nouæ monaſterium, & pallaram ſiue palladium undiꝗ complexas ſe contulit, ubi munera aliquandiu uoluit exerceri. Per quod tempus Siciliæ rex Guilelmus audita urbis Romæ obſidione pontifici timens, quem genitoris ſui mores imitatus colebat, duas triremes illi & uim magnam pecuniarum ideo miſit, ut poſſit ſibi & eccleſiæ rebus uel fuga uel defenſione conſulere: acceptáque pecunia Frangepanenſibus & Petri Leonis filijs, cuſtodibusꝗ portarum à pontifice diſtributa eſt: qui triremes ad regem reduci iubens duos cum illis miſit cardinales, ut regis conſilio auxilióque, quid ſibi in tantis periculis agendum eſſet exploratius intelligeret. Et Barbaroſſus interea ad ſuas conuerſus artes, archiepiſcopos, epiſcopóſꝗ Germanos in urbem miſit oratores, id maxime cum Romano populo curaturos, ut pontificis utriuſꝗ Alexandri, & Cremenſis cauſa uel à populo æquis auribus audita diſcuſſaꝗ, dignior in unum eccleſiæ caput conſtitueretur: quod ſi fieret, pollicebatur ſeſe pacẽ urbi & omnia quæ occupaſſet, eccleſiæ redditurum. Quibus malignis artibus quum aures populũ accommodare Alexãder pontifex cerneret, nocte intempeſta cũ ſua familia urbe abijt: & ad Circeium primo, poſt Taracinam inde Caietam delatus Beneuentum acceſſit: ſub ipſam autẽ pontificis fugam Fredericus altero affectus eſt maximo omnium incommodo, quòd peſtilentia per Iuliũ menſem qui tunc erat, & ingens, & ſubita ſuum inuaſit exercitum, quæ non minus in proceribus & magnatibus, quàm in multitudine debacchata eſt, adeo ut pace, quam fugiens inuitus erat per ſuam abſentiã redditurus, ſcripto uerbiſꝗ data, recedere ſit compulſus. Fugit uero Lucam, & quòd peſtis in exercitu continuaret, inde profectus Pontetremulo, Terdonam, Papiámꝗ acceſſit. Ibi multa in Lombardos bello ſocios intentare orſus, breui deterritus eſt apparatibus, quos ab illis maximos fieri intelligeret. Fuerunt́ꝗ tam ardẽtes animis ſocij bello populi, ut abeuntem Papia Barbaroſſum quum in Germaniam tranſmitteret priuſꝗ agro Papienſi excederet ſint aggreſſi: quem fugientem potiuſꝗ abeuntem ad Alpes uſꝗ ſupremas, extremam carpendo aciem per dies ſingulos ſunt ſecuti: uixꝗ dum Fredericus in Germanijs quieti ſuæ locũ deligere potuerat, quum Lombardi omnes, Papienſibus, Terdonenſibuſꝗ exceptis publico ſtatuerunt conſilio urbẽ in loco ædificandam: unde Papiẽſibus, Terdonenſibuſꝗ & Monteferratẽſibus, quos ſolos Barbaroſſa in Lombardis amicos haberet, moleſtiæ inferri poſſent, & apud Roueretum, locus Tanaro amni adiacens deſignatus eſt: ubi Mediolanẽſes, Placentini & Cremonenſes cura eius rei in ſeipſos ſuſcepta, urbem condidere: quam in Barbaroſſæ dedecus iniuriamꝗ, & ut loco maior accederet autoritas, de põtificis nomine Alexandriã appellauere. Quod quidẽ ad annũ ſalutis An. ſalutis
octauum & ſexageſimum ſupra undecies centenum, qui & nonus Alexandri pontificatus M. c. lxviij
erat, actum inuenimus: conuenerunt́ꝗ in ipſam urbem foſſa aggeribuſꝗ & plancata munitam humiliũ prius caſtellorum uillarumꝗ habitatores, Marenghi, Gandofori, Bergolli, Hunilæ & Soleſtæ. Creuit uero ſtatim populus in multo maiorẽ eo, quẽ poſtea diebus noſtris habuit. Siquidẽ conſtat quindecim milia uiros primo eius cõditæ anno illã incoluiſſe. Dumꝗ pontifex interea Beneuẽti agit, Romani in Albanos ducẽtes, quos Germanis Thuſculaniſꝗ fauiſſe meminerãt, urbem ipſam progenitorũ olim ſuorũ patriã funditus deſtruxerunt. Id ipſumꝗ Thuſculanis contigiſſet, niſi Alexandex pontifex ſua illos bonitate deterruiſſet. Sed & per hoc etiã tempus Hemanuel Conſtantinopolitanus imperator apocriſarium ſuũ ad Alexandrum pontificem mittens Beneuentũ, magnã legationi pecuniarum uim addidit, quas uerba facturus orator in mediũ prius obtulit, longaꝗ eius oratio eã habuit concluſionẽ, ut Græcorũ ſubiectionem potiuſꝗ unionẽ occidẽtali eccleſiæ faciendam ſit pollicitus, ſi coronam occidentalis imperij, qua Fredericus iuſte & debite priuatus erat, põtifex Conſtãtinopolitano reddere uellet. Qua de re cũ accuratiſſimas ſæpenumero conſultationes Alexãder cum cardinalibus ac nobilitate Romana habuiſſet, tandem petitam coronam dare & ſimul oblatã accipere pecuniã noluit. Quibus accidit diebus, Guidonem Cremẽſem antipapã apud baſilicã ſancti Petri, ubi eũ Barbaroſſa Germanorũ præſidio ſeptũ reliquerat, infelicẽ animã exhalare. Cui alter à cõplicibus in idolũ ſuffectus eſt Ioannes Sirmiẽſis ex Pannonia abbas, uir pridẽ furtis latrocinijſꝗ infamis, perꝗ eius rei occaſionẽ Fredericus Bambergẽſem epiſcopũ bene & catholice de Alexio põtifice ſentientẽ ad eum

miſit

misit oratorem, futurum ratus, ut machinatio quam in pontificē more solito destinauerat,
per boni & ut existimauit simplicis episcopi operam fateretur. Per dandam enim Alexan/
dro pontifici & ecclesiæ pacem quātumuis amplissimam Lombardos Fredericus postha
bitos relinqui solos satagebat, ut disiunctos postea utrosq; facilius conficeret: sed pontifex,
qua erat prudentia, antiqui hostis sui dolos callens Verulas se contulit, ubi non prius Bam
bergensem amicum hominem, cum benigne pontifex excepisset, iussit publice mādata ex/
ponere, illoq; partim testes ex mandatorum formula recusante, partim perplexa loquente
factum est, ut re nedum infecta, sed etiam uix inchoata, ad Barbarossum redierit. Dumq;
pontifex Verulis agit, Raino, quem Thusculi dominum fuisse ostendimus, Romanorum
in Thusculanos odiū timens, ipsam urbem Ioanni antipapæ dedit. Eius enim intercessione
Alemanni montis Flasconensis oppidi cum illo permutationem facere promiserunt. Eaq;
permutatione uerbis & scripto constituta, Ioannes qua die Thusculis admissus fuerat, ea/
dem est expulsus. Raino autem cum à Flasconensibus nō admitteretur Thusculum redire
quæsiuit, quem Thusculani nedum urbe prohibuerunt, sed agro quoq; præcipitem detur/
barunt. Isq; Verulas ad pontificem confugiēs bene acceptus, iura quæ sibi in Thusculano
competerent, ecclesiæ donauit. Thusculani etiam crebris per singulos penè dies insultibus
à Romano populo agitati, Alexandrum pontificem in dominum protectoremq; publi/
co cōsilio accersiuerūt, cuius deterriti præsentia Romani motibus temperarunt. Agentem
Thusculi pontificē Alexandrum, Henrici regis Angliæ oratores uiri ecclesiastici adierunt
regem ipsum ab iniusta nota purgatum, quem necis beati Thomæ Cantuariensis archiepi
scopi conscium fuisse crebris rumoribus allatum erat. Quibus auditis pontifex de fratrum
suorum consilio, duos ad rem inspiciendam cardinales in Angliam legatos misit. Gerebat
eo tempore bellū in Hibernia Henricus, qui de aduētu cardinalium certior factus sese illis
in Normandiam obuium humilemq; exhibuit. Re aliquandiu à cardinalibus discussa ad
eam uentum est conclusionem, ut Henricus primorum regni concilio ad cardinalium præ
sentiam conuocato, sese iuramento purgauerit: in cuius uim infrascripta pontifici Alexan
dro & Romanæ ecclesiæ spopondit fore, ut necis sancti uiri pœnitentiam agat, cuius & si
insons insciusq; fuit, occasionem præstitisse sit uisus, quia illum uiuentem minus debito &
honorauerit, & fauore fuerit prosecutus. Ducentos insuper milites Hierosolymam mittat
anno integro permāsuros, & sese nisi alia sit pontificis mens ante triennium Hierosolyma
cum possibili exercitu aduersus barbaros profecturum. Malas insuper cōsuetudines in re/
gnum aduersus ecclesiasticam libertatem introductas emēdaturum permissurumq; quod
hactenus prohibuerit, ut subditis suis libera sit in quoscunq; euētus ad Romanam curiam
appellatio. Ad extremúmq; iureiurando Henricus rex, quod minime poscebatur, sese & fi
lium regni consortem professus est, regnum Angliæ ab Alexādro pontifice permissum ita
obtinere, ut neminem posthac Angliæ regem fore declarauerit, qui à Romano pontifice
non esset appellatus. Dúmq; hæc per legatos in Normādia agit pontifex Alexander, ad ur
bem Romam præscriptis sibi conditionibus posse accedere postulauit. Consulibus enim
& populo pollicebatur nihil agere aut intētare, præter illa quæ in diuinam rem ecclesiis cer
nerēt. Et quum non admitteretur, relicta ciuibus Thusculanis urbe, in suam & ecclesiæ ter
ram Campaniam se contulit, agebátq; Signiæ quando cardinales à Normandia & Anglia
sunt reuersi, qui retulerunt multa inspexisse, plurima audiuisse miracula, quæ ad beati Tho
mæ sepulchrum deus ostēderat: quamobrem pōtifex illum in sanctorum martyrum Chri/
sti numerum retulit. Nec minore postea uisum est miraculo bellum, quod inter Henricum
Angliæ regem prædictum, & filium suum secundo cædis in beatum Thomam commissæ
anno exortum est: cui fauores incētiuúmq; addidit Philippus rex Francorum, cuius filiam
Viramus rex Angliæ iunior habuit uxorē. Aquitaniáq; omnis eius belli motibus per an/
num quassata ad extremum late commissis incēdiis conflagrauit. Sedatum tamen est non
minus perniciosum quàm detestabile id bellū Alexandri pontificis opera, quam cardinali
uno sedis apostolicæ legato ad id misso diligentem accuratissimámq; adhibuit. Eodémq;
anno pontificatus Alexandri quintodecimo Fredericus imperator paratiorem superiori/
bus exercitum iam quinto in Italiam duxit: & quia in Mōtisferrati marchionis fauoribus
plurimū fideret, per montē Cinisiū iter fecit, & primis in Alpium descensu castris ad Secu
sam substitit, quod oppidum sociis bello urbibus Lombardis fœderatum, dolo magis & simula/

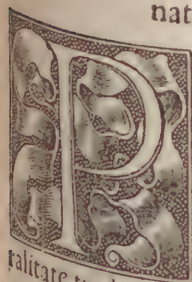
simulatione pacis quàm uiribus captum diripuit, igníq; uastauit. Inde Astam delatus, quæ
urbs & ipsa societati accesserat, multa in illam comminatus est: quorum timore perterritus
mollior populus, præsidio quod à socijs inerat dimisso, urbẽ Frederico dedit. Elatus bino
ad urbes quas adierat successu Fredericus, Monteferratensibus, Papiensibusq; non magis
urgentibus, quàm opem afferentibus, Alexãdriam delere cõstituit, quam & furore plenus
impetijt. Sed pluuia Octobri iam medio dies quatuor cõtinuata, Tanarusq; amnis alueo
effusus magno Alexandrinis præsidio fuerunt, quæ incommoda Fredericus Ferratensisq;
marchio & Papiẽsis, quo superabundabant odij in obsessos ardore, adeò tolerarũt, ut uel
de cœno & aquis oppugnatio ter quaterq; fuerit intẽtata: & quum sociorum quod inerat,
freti præsidio pari odio audaciáq; Alexandrini resisterent, menses quatuor asperæ hyemis
obsidio continuata est. Ad prima autem ueris signa sociæ bello ciuitates opem obsessis ut
afferrent mouerunt, annonam nauibus aduerso Pado Tanaróq; fluminibus, & simul terra
carris copiosissimam comportantes. Iamq; Terdonam tantus attigerat exercitus, quum
Fredericus dolo in Alexandriam diu structo, ut consumeret accelerauit, cuniculos ille in
urbem perducẽtes occulte suffoderat, quibus milites armatos ingredi singulos oportebat.
Nihil itaq; magis obstabat patrando facinori quàm obsessorum peruigil perpetuáq; custo
dia, quare astu imperator simulato ab aduẽtante inimico exercitu timore obsessos blande
allocutus, pacem illis obtulit, quam aliquot dierũ induciæ præcesserũt: dumq; fessi diutina
tot mensium obsidione Alexandrini curis solutiores dormiũt, hostes cuniculo singuli qui-
dem, sed contigui in urbem subrepunt. Exciti tamen nocturni uigiles turmam hostilem ta-
citam in tenebris hallucinãtes potius quàm inspicientes, hostem adesse, captam esse urbem
clamoribus significarunt: ad eásq; uoces Alexãdrini raptis armis irruẽtes, eos qui intraue-
rant, trucidant, & cuniculo repagulis firmato, eruptione facta, armatas Frederici cohortes
ad portam expectantes ingenti in ipsis commissa cæde ad imperatoris usq; tentoria repu-
lerunt, nec prius in urbem ingressi sunt, quàm impositũ fossæ, urbi supereminens castellum
igne supposito cremauerunt. Dies tunc illucescebat Christianis celeberrima dominicæ re-
surrectionis, cuius reuerẽtia sociorum bello populorum exercitus prælium inire scelus du
xisset: sed econtra Fredericus, sicut Alexandrinos per eam celebritatem quietiores cautio-
resq; opprimere quæsiuit: ita oblatam festæ omnium diei occasionem fugæ accepit, & ua-
sis in exercitu ad crepusculum conclamatis, eductis copijs, castra, quæ speciem oppidi præ
se ferrent, cremari iussit. Qui uero Papiam petere intendebat, Terdonam uersus iter facere
cogebatur: quare sedentes ad Terdonam socij bello populi, uisis, quæ præcedebant quadra
to agmine hostis sui turmis, cum ea quæ apud Alexãdriam nocte erant facta ignorarent,
sese ad prælium parauerunt, sed uno eodemq; tempore, quid apud Alexandriam gestum
erat, & Fredericum flexo sinistrorsum agmine ad Guillam oppidũ prima fecisse castra nun
ciatum est. Erant in regione nobiles utriq; partium pariter affecti, quibus intercessoribus
de pace agentibus, res compromisso & indutijs sedari cœptæ sunt, Fredericoq; Guilelmo
Coloniensi archiepiscopo, Gerardo de Pozascha Taurinensi capitaneo, & Ricardo de san
cto Nazaræo Papiẽsi partes suas, socij bello populi Giberto Pisci Mediolanensi, Gerardo
de Gambara, Brixianos, & Guilelmo Veronensi suas & ipsi partes commisere. Conscriptis
compromisso, induciarumq; fœderibus primores sociorum bello populorum imperatore
salutato, iter in patriam inierunt. Ipse autem omnes blande allocutus, Papiam se contulit.
Redeũtes in patriam sinistro Pado sociorum exercitus, cum Placẽtiæ appropinquassent,
Cremonẽsibus obuiarunt consulibus, qui copias suas ad Carrotiũ de tempore illius moræ
in castra socialia perducturi, tardiuscule profecti erant, creditúmq; est consules prædictos,
Papiensium amicitia retardatos, fidem ea mora socijs fefellisse. Quod cum Cremonæ resci
tum est, consulibus successores dati, & illorũ qui primores urbis erant, palatia solo æquata
sunt, cæteri Lombardiæ populi inducias in castris factas laudauerunt. Sed paci cum impe
ratore constituendæ non prius uacandum esse duxerunt, quàm Alexandri pontificis Ro-
mani pacis & quietis ratio esset habita: quin etiã Veneti, quorum suasione arma principio
in Fredericum à Veronẽsibus Paduanísq; capta fuisse ostẽdimus, ut rebus etiam suis con
fulcerent admoniti sunt. Sebastianus enim Zianus, quem anno ante tertio ducem creatum
fuisse docuimus, Hemanuelis Græcorum imperatoris bellum Venetis graue onerosúmq;
esse intelligens, pacem ab illo térq; quatérq; petierat. Isq; insolens imperator Henricũ Dan

Y dulum

dulum oratorẽ ad se missum, quòd legationem suã constãti animo exequeretur, cõtra ius gentiũ uisu obtenebrarat, candentibus æneis oculis appositis, quem tanq; de pace tractaturus uocari iusserat. Quamobrẽ Veneti Lombardorũ consilio usi pacem cũ Frederico occidentali imperatore constituerunt, paulóq; post cum Guilelmo rege Siculo fœdus in annos uiginti ea inierũt cõditione, ut pacis bellorumq; societas utrisq; esset. Vt autẽ ad Almericũ Hierosolymæ regem reuertamur, Is cũ Charras aliquãdo obsedisset, potiundi quidem spe nõ caruit: sed à Milone quodã de planta seductus pecunia à Soldano accepta abijt re infecta, paulóq; post idem rex in Ascalonã urbem egregiã duxit, cui expugnandæ Hemanuel Græcorum imperator contra ac cõsueuerat magna subministrauit auxilia. Et tamen Almericus parãdis cõmeatibus, qui exercitui importarẽtur, adeo negligẽs fuit, ut annona in castris deficiẽte obsidionẽ alioquin feliciter successurã soluere sit coactus. Eo autẽ Almerico haud diu post defuncto suffectus est in sextũ Hierosolymæ regẽ Balduinus filius, qui & si lepra percussus fuit, regnũ fortiter prudenterq; administrauit. Et in Italia interim Fredericus imperator in meliorem mutatus esse sentẽtiam uidebatur, qui Italiã intelligens iniurijs quas forte intentaret resistere paratã, pacis dandæ pontifici & ecclesiæ primus habuit mentionem, trésq; è collegio cardinales ab eo euocati, cum sedis apostolicæ legationis titulo accesserũt, & Papiæ cõuentus est habitus, cui Lõbardæ societatis oratores sedulo interfuere. Petierunt à Frederico cardinales pacem, per quam pontifex Romanus sua & ecclesiæ iura tam spiritualia q; temporalia reciperet, retineretq; intacta, & Lombardi subiectionis modum postularũt, cõferẽdorumq; tributorũ consuetudinẽ obseruari, quã Carolus Magnus, Ludouicus & Lotharius cõcessissent. Agebaturq; põtificis, & sociorũ bello Lombardorũ nomine, Hemanuelem Constantinopolitanũ imperatorẽ, & Guilelmũ regem Siciliæ pacis quæ fieret fœdera tenere. Frederico autẽ iniqua postulante conuentus est dissolutus, & cardinales Ananiã ad pontificẽ, Lõbardi in urbes quisq; suas, re infecta, rediere. Paulo deinde post rescitum est, Fredericum priusq; conuentus fuerit inchoatus, copias è Germania nouas accersitũ misisse, quas quum exploratores breui affuturas renunciassent, Papiẽsem, Comensemq; agros Mediolanẽses populationibus infestarunt, Alexanderq; pontifex, ut Frederico Papiensibusq; rem molestã faceret, Alexandriam urbẽ nouam dato episcopo exornauit, & Papiẽsem ecclesiã crucis & pallij dignitate priuauit. Annus aduenerat põtificatus Alexãdri septimusdecimus, qui & salutis quintus septuagesimus supra undecies cẽtenum erat: cuius anni mẽse Iunio Frederici imperatoris copiæ, & quidẽ ingẽtes per Domussulæ saltum peruenerunt Comum, & sociorũ bello, Veronensium, Brixianorum, Nouarensium, Vercellensiumq; militia, Mediolanensibus præsidio accessit, adeóq; ardentis in præliũ animi fuerunt socij, ut irruiturum à Como furibundum hostem aperto campo, & ut dixerunt sub dio expectare uoluerint, ductúmque maximo apparatu Mediolanensis populi charrotium in rus Barilianum: quò quum esset ad horã diei tertiam uentum, impatiẽtes moræ Mediolanenses septingẽti equites Comensi agro, quà hostis uenturus nũciabatur, tria millia passus progressi sunt. In quos à longe uisos Fredericus trecentos primum equites, inde alias post alias turmas inuicem penè contiguas immisit, ut repulsi Mediolanẽses multis acceptis uulneribus ad charrotium primo de fuga substiterint, additáq; Mediolanẽsium, & sociorum pugnæ ardori, quem præ se ferebat, resistẽdi necessitate, uexilla charrotio ubi seruabantur euulsa sunt. Structáq; acies hosti opposita, & Fredericus iam totis copijs in prælium paratus ardentissimúsq; aduolauerat, primus in tanto conferẽdæ manus ardore Frederici signifer quum aquilam in confertos hostes temere intulisset, confossus, aquiláq; primarium imperatoris signum in hostium potestatem facta est: quo in loco cum pugna esset atrox, & multi hinc inde caderent, alijs etiam locis multa committebatur cædes, ut neutri superarent ne hostem an superarẽtur intelligere possent. Fredericus uero ad aquilæ suæ casum ira potius q; timore percitus, impetum in hostes inconsultius fecit, dúmq; multos manu etiam ipse sua uulnerat, interficítq;, equo suffosso prolapsus occubuisse creditus est: ad quam imperatoris cæsi famam pariter in utroq; exercitu conuolantem, & ardentiores animis Italici impressionem fecere, & Germani pedem primo referre, post fugam sensim committere cœperunt. Nec fuit eo in prælio, quod pari utrinq; odio commissum est, qui superatum concertatorem præmio uel ingenti promisso seruare uoluerit: fugientium uero multos Ticinus amnis absorpsit, & plurimi eorũ ignari itinerum ad hostium oppida castelláq; delati,

delati,partim cæsi, partim sunt capti,maior tamen pro numero cædes in Comensibus Papiensibusq; commissa est.Facta de impedimentis & cæsorum spolijs præda militi est concessa,Erat Comi uxor Frederici,quæ mutata ueste uirum funere regio prosequi satagebat, & quæsitum biduo cadauer non inueniens à Mediolanensibus per oratores petierat,cum dicà cōmisso prælio quinta Fredericus Papiæ habitu comitatúq; imperatorio urbem perambulare prius est conspectus,quàm eum uiuere uel Papiensis populus resciſſet:postq; & uxor & uiri ecclesiastici ingens multitudo, quos iturus in prælium imperator Comi dimiserat,Papiam ad eum cōuenerunt, multi eorum ea fuerūt audacia,ut in faciem illi dicerent persecutionē ecclesiæ,qua tādiu Fredericus debaccharetur, Germanos & suo imperio subditos luere. Ad quæ uerba audentiores facti episcopi & archiepiscopi numero multi quos secū imperator duxerat, illi sunt protestati sese, nisi Romano pōtifici & ecclesiæ pacē breui dederit, eum derelicturos , cui successorem ab electoribus dari postulent. Quibus minis deterritus Fredericus Magdaburgensem, Maguntinúmq; archiepiscopos,& Normacensem electum oratores ad pacem cum Alexandro pontifice constituendam destinauit,misitque Ananiam:cuius pacis tractatum conclusionémq;,quia maximi ea momenti in multorum maximorumq; regnorū rebus fuit , & ut uolumini quod satis creuit, modus detur, in librum sextumdecimum deferemus.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE IMPERIJ ROMANI,DECADIS SECVNDÆ,LIBER SEXTVS.

PACIS fœderúmue formulam,quæ apud Ananiam, aut à pōtifice Alexādro petita,aut oratoribus ab illo denegata est, omittimus, quod eandem postea sæpius contigit uariari.Id enim solū Ananiæ cōclusum est, ut pontifex Bononiam,Fredericus imperator Mutinam se conferrent. In qua locorū propinquitate, & principes ad colloquium conuenire,& omnia posse feliciter meliusq; componere apparebat. Delatus itaq; ad Garganū montē Alexander,magnáq; fretus Guilelmi Siciliæ regis liberalitate,tredecim illius triremes,quas repperit paratiſſimas, apud Vestam urbem suis onerauit cum prælatis magnisq; uiris & cætera curialiū turba,tum etiā equis albis quibus pontifex Romanus iter faciens uti consueuit : & licet aduersa aliquando usus sit nauigatione, Palerosam tamen post Alexam insulas,deinde Iaderam Lyburnorū ciuitatē cum integra classe peruenit.Inde Venetias cum nauigaſſet solenni pompa, quam Sebastianus Zianus dux accuratiſſime parauerat,à Venetis est exceptus.Prius uero quàm pontifex Vesta moturus esset,sex cardinales cum omni totius curiæ equitatu Bononiā terra præmiserat, non magis hospitium sibi & curiæ paraturos , q̃ securitati & solitis Frederici machinationibus consulturos.Factumq; est,ut eodem non magis tempore q̃ die pontifex Venetias,cardinales Bononiam, & Fredericus Mutinā attigerint. Libet nūc cætera à Christianis alibi gesta suo etiam huic tempori accommodare, Cremonenses, Terdonensesq; magna usi leuitate, quo tempore pontifex Vesta moturus erat, posthabitis sociorū bello fœderibus Frederico adhæserant.Et in Asia cum Noradinus Turcorum rex obiſſet,Saladinus quidam illi suffectus est,qui uir omnium quos seculum illud in gente barbara tulit,fortiſſimus prudentiſſimusq; fuit,adeo ut rege Aegypti per arma capto occisóq; Aegyptū sibi Syriamq; subegerit:Christianos uero apud Hierusalem & alibi in Asia agentes breui fuerat cōfecturus,nisi eodem anno & propemodū mense quo ipse à Turcis,à Christianis Balduinus in regem fuiſſet aſſumptus.Is enim quartus Balduinus, &si lepra sicut diximus, erat tactus, nec animus illi nec rei militaris peritia inferior habebatur.Cum enim ad tertium utriusq; regni annum apud Ascalonē prælio cōcurriſſent,maiores Saladini copias Balduinus fudit,& altero item prælio apud Tyberiadem commiſſo inter eos, uiginti milia Saracenos,Turcos,& Arabas præsente Saladino minores copiæ Balduini profligarunt.Profecturus uero minoris Asiæ,Armeniæ,& Lyciæ olim regnis, quam maiorem Turchiam nūc appellant,Saladinus,Soldanum præfecerat gente Turcum paucis admodum copijs attributis,cum quibus tantam prouinciam administraret. Itaq; Saladino tantis implicito bellis quanta aduersus Aegyptios Christianosq; eum suscepiſſe ostendimus,Hemanuel secundus Græcorum imperator subijciēda sibi Turchia animū adiecit, & copijs quidem ingentibus paratiſſimísq;

raptim ductis, Ciliciam primum, spoliando, urendóq; subegit. Asiam minorem ingressus
ad Cuneum usq; urbem prouinciæ primariam peruenit. Soldanus interim copijs armato/
rum decem milium magno labore cõtractis, haud longè à Cuneo desedit, præsentiæ cuius
spe ea urbs regia Turcorum amantissima substentabatur. Tactus uero erat Soldanus re/
gni ambitione, & si forte de Saladino aliquid durius accidisset illi succedere expectabat,
quare multis Hemanuelem orauit, ut parte earum ciuitatum, quas ceperat retenta, quod
erat reliquum sibi relinqueret, fœdera secum quæcunq; præscriberet inituro. Et cum Hema
nuel Cuneum obstinatius petens in illum ducere pararet, ingenio barbarus astúque rebus
suis consulere perrexit. Fuga nanque simulata fauces montium arctissimas est ingressus.
Quem Hemanuel euestigio est insecutus, futurum ratus, ut eo exercitu oppresso, Turchia
omnis in suã fieret potestatem. Sed aditibus ubiq; repagula præsidiáq; barbarus ita appo/
suerat, ut quamprimum ingressus fuit, Hemanuel sese cum omni exercitu interceptũ mœ/
stus, & omni destitutus spe salutis intellexerit. Actumq; erat de eo exercitúq; suo, nisi Sol/
danus perfidia in Saladinũ usus, regno quod ambiebat imperatoris Græcorumq; præsidia
uoluisset magno beneficio comparare. Nihil enim ultra captis imperatori & Græcis præ/
scribens, quàm ut ijs quæ de Turcis ceperant, redditis pacem secum post hac cõstanter ser
uarent, eos abire permisit. Vt autem ad pacem Italicam redeamus, annum agebat in pon/
tificatu Alexander duodeuigesimum, qui & salutis septimus septuagesimusq; supra unde/
cies centenum erat, quando Venetias mense Martio in patriarchiúmq;, quod in Riuoal/
to est, applicuit: quo in loco eum euestigio conuenerunt Frederici oratores, suspectam alle
gantes Bononiam urbem, apud quam locus conuentui fuerat destinatus, & re in concilio
discussa, constituendæ pacis dicta dies Ferrariam est mutata. Pontifex interea turbæ nobi/
lium, & omnifariam populorum, qui ad eius conspectum undiq; conuenerant satisfactu/
rus, dominica die ieiunij celeberrima, cuius diuini officij uerba penè omnia læticiã præ se
ferunt: in euangelistæ Marci basilica rem diuinam fecit, & auream rosam de eius diei more
Sebastiano duci honoris gratia dedit: qua in celebritate populis, qui undiq; confluxerant,
nihil gratius fuit aut admirabilius, quàm habita à pontifice eloquentissimo homilia. Postri
die huius diei pontifex profectus Venetijs, duce & maxima parte nobilitatis Venetæ de/
ducentibus, Ferrariam se contulit. Quo item in loco uariantibus imperatoris & sociorum
bello populorum sentẽtijs mutatus tractandæ pacis locus ea conditione Venetijs designa
tus est, ut sese Veneta respublica sacramento obligaret, non admittendum Venetijs impe/
ratorem, priusquam à suis oratoribus conclusam pacem ipse iureiurando solenniter confir
masset: Venetorum autẽ sponsione scripto allata iterum pontifex duce Sebastiano dedu/
cente, secundo Pado Venetias est delatus. Qua in urbe pacem ea forma, quam Alexander
pontifex semper antea petierat, Frederici oratores ecclesiæ concesserunt: Guilelmo autem
regi Siculo pax in quindecim annos, & socijs bello Lombardis sex annorum induciæ fue/
runt datæ. Satis memores sumus supra à nobis scriptum esse Alexandrum pontificem pro
Hemanuele Constantinopolitano imperatore pacem æque ac pro rege Siculo semper an/
tea postulasse, ut mirari cogamur imperatorem ipsum in conclusione Venetijs facta fuisse
præteritũ: sed quod scriptores nõ tradũt, à quibus hæc sumimus, nostra fert opinio ipsum
imperatorem tunc à Turcorum Soldano, sicut ostendimus, interceptum, à pontifice pro
mortuo fuisse omissum. Fœderibus pacis ad tertium quàm inchoata fuerat mẽsem conclu
sis, scriptóq; solenni, quod legimus firmatis, Fredericus imperator Clugiam, & paulo post
permittente pontifice, Venetias est deductus. Postera aduentus sui die, in qua apostoli Ia/
cobi natalicijs uigiliæ obseruabantur, pontifex ad fores intrinsecas basilicæ Marci euange/
listæ sella sedens ornatissima, Fredericum imperatorem expectauit: qui cum attigisset ue/
stibulum, dimissa humeris purpurea chlamyde qua induebatur, in terrã cernuus, ac planè
prostratus pontificis pedes exosculatus est: & pontifex illum manu subleuatum ad oris
osculum admisit. Itum est inde ad sacrum, & quidem gemmis ornatissimum preciosissimis
basilicæ altarium. Quo item in loco celsiore conspecti sunt orbis Christiani principes sese
inuicem amplexantes. Paulo post profectus Veneta urbe Fredericus, cum Rauennam, &
inde Cesenam se contulisset, Bretenorium Romanæ ecclesiæ oppidum sibi retinere cona/
tus est, quod tamen requisitus breui reddidit. Et pontifex Alexander cum suis triremibus
tredecim, alijsq; quatuor quas Veneti addiderunt, deducente usq; Rauennam Sebastiano duce

duce ad Sipontinum Gargani mōtis portum, unde uenerat est reuersus. Inde per Troiam
Beneuentumq; ad Casinensem saltum delatus, contulit se ad Ananiam. Quod cum intelle-
xisset Ioannes ille Sirmiensis antipapa, in castelli Montisalbani latebras se abscondit. Ro-
mani uero quam ecclesiæ atq; omni Italiæ datam esse cernebant optatissimam, & ipsi pa-
cem à suo præsule poposcerunt, missis urbis primoribus septem uiris, quibus facultas com
ponendi plenaria est attributa. Nihil uero accuratius egit pontifex, quàm ut consulibus o-
mnino posthabitis dominium urbis sibi plenarie permitteretur, uenitq; Thusculum quo
maius populo Romano sui & curiæ faceret desiderium, nec potuit euincere, ut annis iam
quinquaginta continuatus tolleretur abusus, quin actū est ut creati à populo consules non
prius ad magistratum custodiendæ urbis admitterentur, quàm fidei seruandæ pontifici, &
ecclesiæ sacramēto ad eius pedes adacti essent. Rediitq; tunc tertium Romam Alexander
pontifex, & Lateranensem primo, post cæteras inuisens urbis basilicas sese populo salutan
dum adorādumq; passim exhibuit, & paulopost ut ecclesiam à schismatis labe multis ante
annis inquinatam commodius reformaret, conciliū generale ex orbe Christiano, ad quod
ingens confluxit multitudo, Laterani celebrauit. In quo præter cætera, Christianis omni-
bus sub ecclesiæ censurarum comminatione inhibuit, ne ferrum, ligna, armáq; barbaris in
fidelibus importare. Quo anno Venetiis defuncto duce Sebastiano Ziano aureus ma-
gister Petrus est suffectus. Et imperator Constantinopolitanus secundus Hemanuel mo-
riens Alexium puerum, cui Agnes Philippi regis Francorū filia esset sponsa, reliquit impe
rii successorem, Andronico quondam Græco regia prosapia oriundo, ea conditione in tu-
torem, curatoremq; sibi dato, ut imperium ipse aliquot annis pro puero administraret. Per
quod item tempus rex Hierosolymæ quartus Balduinus Saladino Turcorum regi præ-
stantissimo quotiens congrederetur fortiter resistebat. Et tamen illius uirtutem eximiam,
& suum ipsius lepræ incommodum secum reputans, futuris Christianorū Asiæ rebus pro
sua prudentia prospicere constituit. Cum enim deterrente morbo uxorem ducere noluis-
set, liberorum spe destitutus, nepotes quæsiuit relinquere successores: duas nanque sorores
suas in matrimoniū collocauit, quarum primogenita nomine Sibylla Guilelmo marchioni
Montisferrati, Longaspata cognomine appellato nupsit, quæ primo anno filium peperit,
cui Balduino fuit de auunculi nomine appellatio. Ad annum quoq; in quo prædicta conti
gerunt, qui erat primus octogesimusq; salutis supra undecies centenum Alexander pon-
tifex Romanus gloria magis quàm annis plenus Romæ diem obiit, cuius fuit successor An. salutis M. c. lxxxi
tertius, Lucius Luca urbe, & gente nobili oriundus. Per cuius tempora pōtificatus, & Hie
rosolymæ regni, & Græcorum imperii uires pessum ire cœperūt, Andronicus enim quem
Alexii curatorem à secundo Hemanuele relictum fuisse ostēdimus, id ambiens imperium
multa in hunc maxime modum machinatus est: gentem Latini nominis, quæ frequen-
tissima tunc temporis partim conuersabatur, suis conatibus maxime aduersaturam suspi-
cabatur. Quare tanti apud populum nobilésque, & ipsum imperatorem egit, ut gens ipsa
non magis publico edicto, quàm furibundo impetu sit expulsa. Et breui post nauigantem
laxandi animi gratia imperatorem Alexium in mare præcipitatum necauit. Isq; sumpta
euestigio purpura, imperator à satellitibus complicibusq; declaratus, omnes in curia & ci-
uitate primarios horrenda sustulit occisione. Quæ dum Constantinopoli agerentur, Gui-
lelmus Longaspata Monteferratensis Balduini regis gener, & alterius Balduini infantis
genitor Hierosolymæ est defunctus. Quare Balduinus rex ingrauescentis cum ætate mor
bi sui, & nepotis, quem destinauerat successorem ætatis, & simul uirtutis Saladini hostis
periculum animo metitus, præsidium regno simul & nepoti per nouū sororis Sibyllæ ma-
trimonium afferre quæsiuit, eamq; adolescenti Pictaua gente oriūdo Guidoni de Lusigna
no dedit uxorem, ea conditione dotis fœderibus adiecta, ut quando se rebus humanis
eximi contingeret, Guido pro nepote Balduino, quoad pueritiam supergressus esset, gu-
bernandum acciperet. Ingressusq; regiam Guido, permittente rege, omnia administrauit.
Lucius autem pontifex Romanus dum hæc fiebant, consules à Romanis deponi curauit,
multo enim ex nobilitate populóq; Romano ope & auxilio, quos iam diu ea tyrannis ad
rapinam omnia conuertens fastidisset, innitebatur. Sed adeo consularis factio præualuit,
ut Lucio urbe deturbato in fautores suos crudeliter sit sæuitum: nouo enim apud Roma-
nos exemplo quotquot pontifici studuisse compertum est, qui fuga sibi tardius consulue-

rant, effossis oculis sunt cæcati, & pontifex fugæ suæ necessitate ad bonum conuersa consilium, quod Romæ destinauerat, Veronam concilium conuocauit, rebus Hierosolymæ titubantibus suppetias allaturus. Nam Guido Lusignanus in regni Hierosolymitani administratione, quam quartum Balduinum regem sibi commisisse ostendimus, adeo elatus imprudensq; fuit, ut eum rex breui deijcere sit compulsus. Quinetiam rex nepotis regniq; rebus consulturus, illum ut erat puerum in regem declaratum de more inunxit, Berengario comite Tripolitano in pueri ipsius regis tutorem regniq; administratorem solenniter constituto. Per quæ tempora Saladinus regni Hierosolymitani terram cum magno aggressus exercitu, ingentem pecoris hominumq; abegit prædam, & congressos prædatoribus Christianos milites, in queis templarij fuerunt multi, maiori ex parte occidit. Ea & similia futuræ desolationis regni Christianorum indicia quum optime recognoscerent Heraclius patriarcha Hierosolymitanus, & hospitalis peregrinorum Hierosolymæ magister, Veronam ad Luciũ pontificem, & inde eo suadente ad Philippum Francorum regem se contulerunt, opem rebus afflictis Hierosolymæ postulantes. Philippúsque cum ire non posset, multos milites Hierosolymam ituros in Italiam ad pontificem misit: nec interea quieuit in male quæsito imperio Andronicus, nam Guilelmus Siciliæ rex illatam Latinis ex imperio iniuriam sui animi generositate ulcisci perrexit, qui nauali terrestriq; expeditione Thessalonicam Macedoniæ urbem aggressus eam cepit, & multas Græciæ ac Thraciæ urbes, partim afflixit, partim sibi parere coëgit. Andronicus enim qui se Constantinopolitanis odiosissimum esse intelligeret, nullas in Guilelmum copias aut mari, aut terra educere est ausus, quin potius urbi seruandæ intentissimus fuit: huic suspecti diuersis simulati causis, aut interfecti, aut si pudor aliquid mitius agendum suasit, exilio sunt damnati. Qua impulsi necessitate Constantinopolitani Isach quendam imperiali & ipsum prosapia genitum ex Peloponneso uocatum imperatorem tumultu concito acclamauerunt. Isqúe populi multitudine stipatus Andronicum prælio superatum, captúmque singulis mutilatum membris, uitam in acerbis cruciatibus finire curauit. Andronici morte in Italiam nunciata, quæsiuit tertius Lucius pontifex Romanus, Guilelmum Siciliæ regem qui cum Isach nouo rege Constantinopolitano pacem composuerat, Hierosolymam mittere, cui & Philippi regis Francorum ingentem militiam, & alios quotquot ex orbe Christiano Veronam ad edictum conuenire iusserat, addere intendebat. Sed nuncij hæc cum Guilelmo rege Siculo acturi uixdum à pontifice profecti erant, cum sanctus ipse pater Veronæ defunctus est. Cui Vrbanus tertius ex gente Cribella Mediolanensi pontifex est suffectus. Eodémque in tempore primus Fredericus occidentalis Romanorum imperator, Henricum filium prouincijs & urbibus, quas de Italia Romanum tunc possidebat imperium præfecit: per quod tempus cum aureus magister Petrus dux Venetiarum Adrenses cogere uolens, ut & archiepiscopum suum curarent Gradensi patriarchæ deferre, illi tunc quartum Veneto rebellantes imperio, Belæ tertio regi Vngaro adhæserunt. Paulo autem priusquam Lucius pontifex Romanus, Veronæ sicut ostendimus, diem obierit, Hierosolymæ quartus Balduinus lepra magis quàm senio confectus interierat, Quintúsque Balduinus nepos puer & ipse rex successerat, cuius regni curam Tripolitanus comes, sicut defunctus uoluerat senior Balduinus, gerere nequiuerat, quòd Sibylla pueri mater, Guidóque Lusignanus uir suus uerbis taliter responderant, ut uim illo repellendo, si abnuisset, eos apparuerit illaturos. Dumqúe res ipsa magnis Christianorum Hierosolymæ agentium simultatibus tractatur, Balduinus puer regni Hierosolymæ Christianorum septimus ad octauum auunculi necis mensem defunctus est. Eam pueri regis mortem Sibylla genitrix præcognitam texit, futurum quod apparebat uerita, ne Tripolitanum comitem populus & militia omnis in regem Hierosolymæ accersirent, multísque astuta mulier non magis pollicitationibus blanditijsq;, quàm largitionibus à patriarcha, episcopis, proceribus, magnatibúsque, Guidonem uirum suum præsentem & ipsum instantem Hierosolymæ regem creari obtinuit. Tulit uero grauiter tantam iniuriam Raimundus comes Tripolitanus, & debito commotio uindictæ ardentissimus studuit, quæ non magis æmuli Guidonis regis, quàm suam ipsius & cæterorum Latini nominis populorum rem in Asia euertit. Indutias nanque cum Saladino constituit, quæ Tripolitanum comitatum à fauore Christianorum penitus separarunt. Quin etiam Tybcriadis & Galileæ

Galileæ principatum hæreditate tenentem nobiliſſimam mulierem ſibi matrimonio copulans, eundem quoque principatum regno Hieroſolymæ per nuptias abſtulit. Erant tamen tunc temporis Saladino cum Chriſtianis omnibus generales indutiæ, quas uir aſtutus abrumpere ſatagebat, cum fortuna eius conſilijs fomentum addidit. Montisregalis Chriſtianus princeps multa trans Iordanem deditione tenebat, Saracenis undiq́; continentia, à quibus Hieroſolymam annona perpetuo anni tempore importabatur: is princeps inconſulto ac penitus inſcio rege indutias temere uiolauit. Quod cum intellexiſſet Saladinus, Turcis, Saraceniſq́; omnibus Aſiaticis per nuncios & literas ſuaſit utendum eſſe omnium maxima, quam tunc diſcordes Chriſtiani præberent, ſui ipſorum exterminij occaſione, effecitq́; celebrata per Aſiam Saladini fama & autoritas, ut non magis ſubditi ad edictum, quàm alij barbari ad tanti uiri ſuaſiones in maximum conuenerint exercitum, in quo equites quinquaginta milia præter peditatum penè innumerum fuere. Qui uero nullum ad Hieroſolymam tutum habituri fuerant iter, in quo aut ſaltus inuij, aut annonæ defectus, aut oppoſitæ Chriſtianorum copiæ non fuerint tardaturæ, barbari per Tripolitanum Tyberiadíſque & Nazarenum delati agrum, omnia pacata quietáque inuenerunt. Vnde prima ad Acconem, quæ & Ptolemaida, caſtra metati ſunt. Inerant uero urbi religioſorũ Chriſtianæ militiæ principes templi, & hoſpitalis Hieroſolymæ magiſtri, quibus eam urbem à regibus Hieroſolymæ conceſſam fuiſſe oſtendimus: hiq́; ad primum hoſtilem impetum, qui kalendis Maij factus eſt intrepide eduxerunt, ac prælio ſunt congreſſi. Pugnatum eſt diſpari ualde copiarum numero diſpariq́; uirtute, quòd pauciores multo religioſi milites magnam cædem in barbarorum multitudine ediderunt: nec ceſſit uictoria Chriſtianis incruenta, quòd hoſpitalis magiſter uir fortiſſimus, & meliores quiq́; ex ſuis in prælio ceciderunt, quæ clades accepta multo magis rem Chriſtianam quàm illata barbaros afflixit. Raimundus interim Tripolitanus comes barbarorum indutijs parum fidens Tyberiadẽ communiuerat, in quam Saladinum reſpicere intellexerat, & uxore ſua ibidem relicta Tripolim ſe contulerat, apud quem tantum ualuerant Chriſtianorum preces, ut Guidoni Hieroſolymæ regi cõciliatus à barbarorum indutijs diſceſſerit. Quamobrem Saladinus Accone omiſſa, Tyberiadem obſedit. Confugerat à kalendarum Maij prælio Hieroſolymam templi magiſter, quo & poſtea Raimundo Tripolitano comite impulſoribus Guido rex copias quotquot Chriſtiani Aſiæ poterant dare coniunxerat, dumq́; Chriſtiani in Tyberiade obſeſſi barbarorũ oppugnationibus intrepide fortiterq́; reſiſtunt, coactum apud Hieroſolymam exercitum Guido rex, Raimundúſq́; Tripolitanus, & templi magiſter diuiſis inter ſe muneribus eduxerunt, & uerſo ad Tyberiadem urbem obſidione leuandam agmine, primo ad fontem Sophorianum caſtra fecerunt. In quos Saladinus & ipſe impiger magnam copiarum partem immiſit. Dumq́; ſecundis caſtris Chriſtiani thronum Ethim aquis abundantem uicum petere contendunt, obuij hoſtes innumera multitudo præoccupauere: & Chriſtiani prælio, quod tota die ad noctem continuatum erat defatigati, in arido campeſtri loco caſtra firmare coacti ſunt. Dies erat nonarum Iulij quarta, in cuius ardore feſſum prælio & itinere militem, confectáq́; caumate & labore iumenta, aquis reficiendi nulla penitus facultas fuit. Eademq́; nocte Saladinus omiſſa Tyberiadis obſidione, ad ſuos cum toto exercitu ſe contulit. Fuiſſe traditum eſt Chriſtianos milites in prælio expeditos equites triginta, milites quadraginta milia, quibus facile fuiſſet, quadruplo maiori barbarorum exercitui reſiſtere: ſed quamprimum hoſtes qui tota laceſſiuerant nocte, ad auroram ſtructa acie cœperunt impetere, confecta ſiti, caumate, & uigilia noſtrorum non magis iumentorum quàm hominum corpora priſtinum amiſiſſe uigorẽ, ac planè ſopita eſſe ſunt uiſa: & qui ternos quaternóſq́; ſinguli fugare proſternere ac conficere ſoliti fuerant, uice mirandum in modum uerſa ſeni ſepteníq́; ſingulis hoſtium fugabantur, ut fuga prius ad ortum ſolis diſſipatióque noſtrorum ſit uiſa, quàm prælium ordine potuerit inchoari: dumq́; duces Chriſtiani partem fugientem, dilabentemq́; acie militem detrahunt, partim reprimendo ferocienti hoſte ſe continent, fœda & aliàs inaudita in Chriſtianis commiſſa eſt fuga: de qua tamen pauciſſimi ſunt prolapſi, quòd nedum fugientes ſingulos, ſed eos etiam qui globati poſitis armis manum dabant, barbari trucidabant. Tripolitanum comitem ab amico barbaro Tyrum fuiſſe deductum, fama increbuit: Guidonem regem, & templi magiſtrum cum notioribus noſtrorum

militibus ſeruatis, Saladinus uinctos abduxit. Eaq; in miſerabili clade magna crucis ſalu-
tiferæ pars amiſſa eſt, nec uero ceſſauit ſicut alibi aſſolet, cum fine prælij noſtrorum cædes,
quod religioſos Saladinus quotquot ſeruati erant, ſecuri percuſſit: peruaſit uero oſtenſa
in prælio puſillanimitas cæterorum quoq; Chriſtianorum, qui in urbibus manſerant, ani-
mos, ut paucos barbaros quantumuis multi expaueſcerent Chriſtiani. Tanta potitus ui-
ctoria Saladinus primum ad Acconem duxit, quam Chriſtiani cum ſingulis ueſtimentis
abire permiſſi eueſtigio dediderunt, Beritum deinde, poſt Biblium, & cõtinuato uictoriæ
curſu, quicquid ab Accone ad Aſcalonem maritima regio habet, Saladinus pari deditio-
nis facilitate recepit. Aſcalonitæ autem urbis munitione fiſi ſeſe non prius deditionem fa-
cturos eſſe reſponderunt, quàm Hieroſolyma in hoſtis fieret poteſtatem. Oberat uero plu-
rimum rei Chriſtianæ non magis fortitudo & rei militaris peritia, quàm recognita uirtus
& humanitas Saladini, quæ noſtros ad faciendum deditionem redderet faciliores. Siqui-
dem nullum qui tributa ſibi pendere uellet populum, urbe aut oppido eiecit, nulli datam
fidem uiolauit uir promiſſi tenaciſſimus & in miſericordiam liberalitatemq; procliuus.
Forte per eos dies in quibus infauſtum Chriſtianis commiſſum eſt prælium, Conradus
marchio Montisferrati Tyrum applicuit nauigio uectus Iſach Conſtãtinopolitani impe-
ratoris, cuius ſororem in matrimonium acceperat. Qua quidem affinitate imperator eum
honeſtauerat, quia opem ſibi attulerat aduerſus Græcum nobilem ad imperium aſpiran-
tem. Eodemq; die Tripolitanus comes, Tyrum & ipſe de fuga ab infauſto prælio ſe contu-
lit, qui uir perfidus ſcelerum ſuorum ſibi cõſcius, cum uirtutẽ Conradi duceret ſuſpectam,
relicta Tyro Tripolim acceſſit, ubi morte ſubitanea eſt defunctus. Dumque cadauer eius
de more leuatur, præputium illi inuentum eſt obligatum, quod miſer ipſe Saracenus, ſicut
fama uulgauerat effectus fuerat circũciſus, Tripoliſq; Antiocheno principi eſt permiſſa,
ut Conrado Montisferratenſe Tyrum, & Antiochiam Tripolimq; ſuo principe defenſan-
tibus nonnihil ſpei Chriſtianis in Aſia eſſe reliquũ apparuerit. Et forte per id tempus Gui-
lelmi Siciliæ regis quadraginta triremiũ claſſis ex improuiſo apud Tyrũ apparuit, eamq;
eſſe Chriſtianorum non prius eſt creditum, quàm Margaritus uir Siculus fama notus, ſeſe
illius præfectum ductoremq; oſtendiſſet. Guilelmus enim Normannus rex omnium eius
ſeculi Chriſtianorum peritiſſimus, quamprimum Guidonem Hieroſolymæ regẽ nouum
& Tripolitanũ comitem aperto diſſidere odio reſcijt, eam claſſem Chriſtianæ rei præſidio
deſtinauit. Saladinus interim ad Aſcalonem reuerſus dierum decem oppugnatione agita-
tam, ea ſibi impoſita cõditione paſſus eſt recipere, ut Guidonẽ Luſignanum regem & tem-
pli magiſtrum Tyrum deduceret liberatos. Sed & Turcorum alia manus ingens Laodi-
ceam aggreſſa, dedentibus Chriſtianis potita eſt, auctáq; Arabum turmis & cohortibus
eadem manus Antiochenos fines ingreſſa, & in mõtem uſq; Nereum delata populatione
incendijſq; omnia fœdauit, quos rapinis debacchantes, & nulla militari coërcitos diſcipli-
na Antiochena plebs & militia Chriſtiana aggreſſa, non minori cæde affecit, quàm in no-
ſtris ediderant, Saladinus interea Aſcalone communienda fuerat occupatus. Qui alijs au-
ctis copijs quæ ab Antiochena populatione diffugerant in Hieroſolymam duxit, quam
ad occidentalem plagam obſedit, oppugnationibusque per decem dies fruſtra ibidem
continuatis, alia atque alia per uiginti item dies caſtra fecit, obſeſſiq; ingens populi multi-
tudo deſperatione magis ſuppetiarum adducti, quàm oppugnantium timore perterriti,
deditionem ea fecerunt conditione, ut cum ſupellectili, quam humeris ſinguli ferre poſ-
ſent, abire permitterentur. Inuenióq; factam eſſe eam deditionem ſecunda die Octobris,
anno nono octogeſimo, poſtquam in Chriſtianorum fuerat poteſtate. Migraturi Hiero-
ſolyma Chriſtiani Heraclium patriarcham, & clerum facto agmine ſunt ſecuti. Quorum
pars Antiochiam, pars Tyrum, pars Alexandriam petijt, quæ hæc ipſa à Margarito regis
Siciliæ claſſis præfecto excepta in Siciliam eſt tranſmiſſa. Saladinus uero Hieroſolymam
ingreſſus campanas primum turribus deiecit, baſilicæ dehinc etiam eccleſiæ Chriſtiano-
rum iumentis in ſtabula ſunt completæ, præter templum Salomonis olim celeberrimum,
quod Turcis pariter & Saracenis ſicut & Chriſtianis conſueuerat ſanctum eſſe, illudq; pri-
uſquam Saladinus ingredi uoluerit, aqua lauari roſacea, & ſuis luſtrari execrationibus cu-
rauit. Manſeruntque in urbe Chriſtiani Aſia oriundi multitudo, quæ populum non ſine-
ret deſiderari, Suriani, Armenij, Iacobitæ, Georgiani & Græci. Profectus inde impiger

Saladinus

Saladinus in Tyrum duxit, quam urbem Conradus marchio nō magis ciuibus quàm cæ/
teris qui eò confugerant Christianis publico permittente concilio defensandam, & perpe
tua ditione tenendam acceperat, Margaritusq́ Siculus præsidio illi cum classe fideliter assi
stebat. Quare terra marique repulsus, & clade affectus non minima ferociens Turcus in
Hierosolymam est reuersus. Peruaserat iam & maximo consternauerat mœrore cunctas
occidentis Christianorum prouincias infelix captæ Hierosolymæ nuncius, & de ope du/
rantibus in fide urbibus ac oppidis afferenda multi populi consilia inibant. Vrbanúsque
pontifex Romanus, quem audita Guidonis Lusignani regis noui, & Tripolitani comitis
dissidia, & quem Saladini uirtutis fama principio sui pontificatus terruerat, orbem Chri/
stianorum generali edicto de mittendis in Asiam copijs monuerat. Idq́ quum serius negli
gentiusq́ ardore sui animi, quo ferebatur fieri cerneret, Venetias petere constituerat, Chri
stianam eò militiam festinantius copiosiúsque sua præsentia conuocaturus. Iamq́ Ferra/
riam attigerat, quum infelicis prælij rumore primum, post certiore atq; quàm erat maiore
Christianarum rerum exterminij nūcio ad se perlato, febre & dolore correptus est, ex qua
breui mœstus interijt. Suffectusq́ est illi octauus Gregorius Beneuento oriundus, qui ar/
dore animi par suo prædecessori, parem illi sed tempore acceleratiorē habuit mortis euen/
tum. Nanq; quū ad mittenda in terram sanctam Christianorum militum auxilia totis ani/
mi corporisq; uiribus insudat, Pisas se contulit, quo Pisanos inter & Genuenses acerrimo
contendentes bello pacem facilius componeret. Pace autē plane composita adiecta utriq;
parti conditione, ut classe armata in barbaros ducerent Christianos in Asia uexantes, ad
diem pōtificatus sui duodesexagesimum, Pisis obijt. Tertiusq́ Clemens Roma oriundus
demandatum sibi papatum accepit. Interim Saladinus Antiochenum principatum, cuius
ditionis essent ciuitates quinq; & uiginti, intra tres menses ceperat. Antiochiā uero quum
pergeret obsidere, patriarcha, cuius imperio tanta urbs suberat, multis ab illo ditatus pecu
nijs dedidit. At Clemens tertius pontifex Romanus Christianorum rem in Asia magis
magísque in dies periclitari intelligens, generali, ut in similibus assolet, edicto Christianos
admonet, excitat, hortatur, ut crucis salutiferæ signo non magis humeris quàm cordibus
affixo arma in barbaros sumant, de æternæ felicitatis gloria triumphum singulis paritura.
Conciuit uero ea Romani pontificis exhortatio orbis Christiani principes, Fredericum
Romanorum imperatorem cognomento Barbarossum, Philippum regem Franciæ, Ricar
dum regem Angliæ, Oddonem ducem Burgundiæ, quos innumera penè archiepiscopo/
rum, episcoporum & aliorum principum uirorum multitudo secuta est. Quinetiam ex
Italia, Veneti & Pisani classes paratissimas eduxere, Venetæq́; Rauēnas ab Henrico Dan/
dulo tunc duce iussu Clemētis Romani pōtificis est præfectus, & alteri suus Pisanus præ/
fuit archiepiscopus. Ex Frisonibus quoque & Dacis triremes quinquaginta, duodecimq́;
paratiores ex Flandrensibus Christianam expeditionem sunt secutæ: & Guilelmus Siciliæ
rex utillimam omnium operam tantis tam multísq; exercitibus nauauit, quòd classe sua
mare barbaris piratísq; pacatum ubiq; reddidit, insuperq́; annonam, & omnifariam com/
meatus ex Apulia Siciliáq; importauit. Diuersa tamen tot principum populorumq́; non
magis fuit accessus uia, quàm eundi & ferendi in tempore suppetias diligentia: Frisones
enim, Dacæ & Flandrenses in Mauritaniam & Africæ littora de itinere flectentes, Sarace
nos quidem multis hominum cædibus, commissisq́ incendijs & rapinis afflixerunt: & Sil
uina urbe dierū quadraginta obsidione, uiribúsq; capta & spoliata, cædem repertorum in
ea mortalium crudelissimam commiserunt. Sed id in primis admiserunt imprudentiæ ac
errati, ut multò tardius quàm nostri desiderabāt indigebantq́; ad Christianā & Asiæ expe
ditionem delati sint. Primos uero ac omnium pro tempore utillimos ea expeditio ex Ita/
lia Venetos habuit & Pisanos. Nam Clementis papæ edicto palam facto, Bela Vngariæ
rex, Venetisq;, ut terræ sanctæ opitulari possent, pacem utrinq; diu denegatā pari facilitate
inuicem concesserunt, & cōiunctam in Adriatico, Venetam, Pisanámq; classes magna uis
Italiæ nobilium militum est ingressa. Quibus Tyrum delatis & in urbem expositis, territi
prius ac penè desperantes in illā Christiani respirare cœperunt. Guido Lusignanus regio
tumens nomine Tyrū per ea tempora se cōtulerat, eius urbis dominio potiri sperans. Sed
Tyri ciues Conrado Monteferratensi fidem, quam sacramēto iurauerant, seruantes, illum
absq; uerborū contumelia, aut facti alicuius uiolentia reduxerūt. Qui magna pro tempore

usus

usus prudentia, coactum ex amissis Asiæ urbibus & oppidis pulsorum Latini nominis
Christianorum Tyri cōgregatorum accepit exercitum, & Acconem, quæ & Ptolemaida,
obsedit. In quæ castra & Veneti & Pisani copias exposuerunt: tumulus est urbi imminens,
Thoronum uocāt, quem castris locum Guido delectum Gaufredo Lusignano fratri suo at
tribuit communiendum, ut cætera ipse belli munera liberior obire posset. Quod cum Sala/
dinus intellexisset, deo suo gratias egisse fertur, quòd hostium suorum reliquias simul cum
rege in sua retia perduxisset: quod certum est, Christianos aggredi à suis propè impulsus,
id nulla ratione alia dixit differre, quàm quia germanum suū breui affuturum eius prædæ,
decorisq́ & gaudij participem fore uellet: nec dubitarunt peritiores ex nostris qui fuerāt
Guidonem in castra secuti, Saladinum si impetijsset gentem Christianam omnino impara
tissimam, & quam ex colluuione magis quàm cōsilium in ea coëgisset castra, dissipaturum
confecturumq́ fuisse. Sed ecce ex insperato classis appulsa est, quam Iacobo Auēnio duce
ac præfecto, Brabantini, Flandrensesq́, Frisiones, ac Dacæ militibus armísq́ & commea/
tibus instructissimam transmiserunt. Quibus copijs auctus Guido rex, Ptolemaidam Ac
conem bina fossa uallo communita, & stadio inuicem distāte cinxit, ea ratione, ut Christia
nus exercitus in eo uallatus spacio, hinc ab obsessorum eruptione, inde à Saladini insultu
tutior redderetur. Et ex Gallijs, Italia & Germania milites sæpe ueniebāt, qui imperatorem
Fredericum, & Franciæ & Angliæ reges breui sicut opinabātur, affuturos, pro suo, ut dice/
bant, animorum ardore præcesserāt. Saladinus autem copijs & ipse auctus, quas ex Meso/
potamia, Aegypto, & Arabia frater suus contraxerat, castra speciem urbis præ se ferentia
nostrorum castris opposuerat, quæ fossa & uallo ipse etiam communiuit. Tantis uero ma/
chinis, tanta sagittarū multitudine Saraceni ex urbe & ex castris Christianos noctu æque
ac interdiu uexauere, ut hos magis quàm illos obsidione premi appareret. Forte fortuna
accidit Saracenos magnam manum extra munitiones suas ita cum armis conspectos esse,
ut in Christianorum castra facturi impetum uiderentur: qua diu optata occasione Guido
rex ocyus uti uoluit, structáq́ in castris acie erumpens impetum fecit, barbaríq́ in portas
usque cum magna cæde repulsi sunt. Saladinus autem structa & ipse in castris acie eduxit,
collatis signis, & totis copijs pugnaturus: nec detrectauit Guido, quin Gaufredo Lusi/
gnano fratre suo castrorū custodiæ cum paucis militibus relicto, cæteras educens copias,
signa & ipse contulit, pugna acri inchoata utrinq́ impetu, haud quaq́ diu protracta est,
Saraceni nostrorum impetum ferre nequeuntes in fugam sunt conuersi, nec repetebant ca
stra, quorum munitioni difiderent. Quid autem ageret in tanto suorum tremore Saladi/
nus nec ipse sciebat. Ferunt Christiani militis in fronte pugnantis equum, quo descēderat
rapidum profugisse, & prosecutos qui capere intendebant alium inclamando post alium
ita uociferasse, ut qui postremi in aciebus atq́ in subsidijs ordine sequebantur, fugam à no/
stris in prima pugnantibus acie committi crediderint. Magnus itaq́ animos omnium in/
uasit pauor, & qui uicerant, hostémq́ fugientem prosequebantur, Christiani in fugam præ
cipitem sunt conuersi. Quod quum Saladinus præter spem opinionémque suam cerneret,
Saracenis de fuga reuocandis retrahendísque totus incubuit, & fugientes Christianos in/
stantissime est secutus, ilicóq́ quam in suis timuerat, magnā in nostris edidit occisionem.
Quin & obsessi Acconēses eruptione per separatas munitiones Christianorum facta, ma/
gnam in fugiētibus cædem cōmittere cœperant, quū Gaufredus Lusignanus uir strenuus,
& multo q́ Guido frater regno dignior, castris erumpens opem attulit, & cladem alioquin
futuram omnium maximam auertit. Ceciderūt eo in prælio Christiani, ut creditum est su
pra duo milia: & militiæ templi magister uir bello eximius, ac Andreas Bremensis comes
confecti uulneribus in castra delati interierūt. Annus tunc temporis Ptolemaidæ obsidio/
nis unus & dimidius erat exactus, per quod tempus imbres perpetuo continuati uere, an
nonam quæ in castris cumulata seruabatur, corruperunt. Vnde Christianorū castra fames
tanta inuasit, quantam humana corpora uix tolerare posse credatur. Quod & si in decuplo
facta fuit precijs rerum auctio, haudquaquam facile erat diuitibus & bene nummatis quæ
non uenundarentur sustentationi necessaria inuenire. Vnde tabes multos & inedia confe
cit, multos ad accipiendam uel precariam ab hoste mortem in ipsas hostium munitiones
egit præcipites, nonnullos iumentorū fame intereuntiū cadauera in cibū sumpta langui/
dā retinere animā adiuuerūt, & dysenteria quod semper in similibus assolet, in Christianis debac/

debacchata est. Ad eam rerũ desperationẽ quum esset uentũ, tumultus in castris concitus, & regẽ & cæteros terruit duces, quódq; à furẽtibus arma tenẽtibus postulatũ est, eu estigio concessum, inuadenda esse hostiũ castra, annonámq; inde uiribus rapiendã. Iuerũt autẽ triginta milia, quiq; ex omni natione, ex omni ordine meliores. Eos sublatis clamoribus irruere ac propè insanos nullo ordine ferri cernens Saladinus, simulata fuga deseruit castra. In quæ quũ Christiani nullo resistẽte perrupissent, ditissimæ supellectili passim in tabernaculis inuentæ nõ minus q̃ annonæ manus miles apposuit rapacissimas, nulláq; fuit cuiq; maior cura q̃ quem efferre posset fasce humeros onerare. Saladinus interea castra circũactus ad eam se contulit partem, quà Christianis ad suos intelligeret redeundum. Et singuli facto agmine sub pondere trementes absq; ullo respectu hostiũ reuertebãtur, paucíq; in sua temeritate feliciores Christiana attigerant castra, quum irruens rapidũ hostis impeditum sarcinis agmen undiq; inuasit, nec fuit Christianorũ quisq;, qui præda ocyus abiecta spem in armorum defensione ostenderit, sed fuga sibi salutẽ quærere singuli adnitebãtur: quia ad suorũ castra ab hoste interclusa multi ad mare delati sunt, quorũ partẽ hostilis cecidit gladius, partẽ aquæ natãdo conatos euadere absorpserunt. Afflictus ea clade Guido rex, alterum quoq; accepit incommodum, quòd Sibylla uxor & filij quatuor quos ex ea susceperat dysenteria in castris debacchãte interierũt: unde noui in Christiana re labores exorti sunt. Isabelis Sibyllæ soror, & ipsa quarti Balduini Hierosolymæ sexti regis filia uirgo Herfrando Toronio nobili adolescenti desponsata erat, cui Hierosolymæ regnum, sublata Sibylla, iure debebatur, in quã spem Herfrãdus adolescens gratiosus à Christianis, pceribus attolli cœperat, cum Ferratensis marchio Cõradus ipsam Isabelem Tyri agentẽ rapuit, & cõsummato cum despõsata traductáq; matrimonio, regni Hierosolymæ titulos usurpauit. Quod quidẽ malo exemplo factũ ęgerrime tulerũt principes Christiani. Effecit tamen necessitas, atq; indigẽtia annonæ, quam sola Tyrus Christianorũ castris præberet, ut siue iniquis, siue contumacibus animis Cõrado omnes duxerint adulãdum. Et Conradus qua erat ingenij dexteritate, primores quosq; & potentiores sibi largitione ac munificẽtia obligauit. Sed & nouum rebus Christianis per id temporis accidit incommodũ. Guilelmus rex Siciliæ, quo protegente, Christiani ab infidelibus, & pariter ab imperatoris Græci proteruia mare pacatum, & plurimã sæpenumero, sicut ostẽdimus, acceperant opem, Panormij diẽ obijt, nullo ex suis superstite, cui regnũ illud debuerit demãdari. Tertius uero Clemens pontifex Romanus, quo impellẽte tã multa occidẽtales præsidia Christianis in Asia afferebãt, Siciliam rege carentẽ, pro Romana ecclesia recipere est adnixus. Sed magnates Siculi ne in Romani pontificis potestatẽ fierent, uel potius ut eius regni tyrãnide abuti possent, adulterinum regem instituerunt, Tancredum Rogerio rege Normanno ex concubina genitum, quem uirum socordẽ Guilelmus nunq; uel spurij fratris nomine dignũ duxerat. Dumq; in Calabriam & Apuliam Clemẽs pontifex copias mittit, & Tancredus resistit, quicquid citra fretum regni nomine censetur, populationibus, incendijs, rapinis, & cædibus uexatum. Obsidio interim Acconis est continuata, & Cõradus Monteferratensis præsidia cõmeatumq; Christianis ex Tyro ob recentẽ regni Hierosolymæ spem diligentius copiosiusq; immisit. Fredericus quoq; Romanus imperator cum amplissimo exercitu eodem tempore ex Alemannia est profectus, undecimq; castris per Vngariam, Bulgariamq; & Thraciam continuato itinere, apud Constãtinopolim primum desedit, quem ut Bosphorum quàm celerrime transmitteret Isaac imperator eo diligentius iuuit, quo magis potentatum illius diu antea formidauerat. Primã uero de Turcis Philomeniã urbẽ, Fredericus cepit, & Iconium delatus, nõ magis eius agrum, quàm adiacentem regionem magnis populationibus incendijsq; uastauit. Armeniam inde minorem ingressus, omnia quæ sunt adita in suam compulit potestatem, adeo ut nec prius nec post suo unquam exterminio magis timuerit Saladinus. Sed tantã Christianorum spem infelix hora succidit, quòd amnem rapidũ sudoris lauandi caumatisq; mitigãdi auidior temere & inexplorato ingressus tantorũ exercituum imperator enectus est, eiusq; copiæ agrum Antiochiæ petierunt, in quo dum desident magis quàm bellũ gerunt, partim morbo & aëris imtemperie perierunt, multi partim ita dissipati sunt, ut nullo aut minimo Christianæ expeditioni fuerint adiumẽto. Quo autem tempore, Fredericus Bosphorum traijcebat, Philippus rex Franciæ, & Ricardus rex Angliæ Gallicum, Ligusticumq; & Tyrrhenum marę cum copijs emensi apud Mesanam consedebant,

bant,secundos uentorũ flatus auide expectantes, quibus oblatis Philippus prior soluens prosperáq; usus nauigatione Ptolemaidæ portũ breui attigit, maiorq; & paratior opinione nostrorum fuit exercitus,maior tormentorum machinarum'q; uis,maior commeatus à potentissimo ditissimóq; rege in Christianorum castris expositus. Ricardum uero regem tempestas Cyprum detulit uel inuitum,ubi terra portu'q; à Græcis,nec ipsi etiam imperatori satis parentibus,est prohibitus,ut continuata,quæ forte cessauit tempestas illum cum classe breui fuerit submersura. Excanduit uero animis uir magnanimus,& ui expugnatam spoliatámq; omnẽ Cypri insulam firmo suorum præsidio communiuit. Nec tamen diuturna facta est mora regi Francorũ portum Ptolemaidæ subsequẽdo. Tam multis Frãcorum Anglorumq; copijs,tam multis omnigenũ machinarũ tormentorumq; generibus Guido rex auctus,uarijs per singulos dies insultibus,uarijs oppugnationib⁹ obsessos agitauit,qui selecti à Saladino uiri ingens multitudo non modo muros tutati, sed facta quandoq; eruptione cominus sunt cõgressi,adeò ut machinas adactásq; uineas,& castella muris æquata igne supposito sæpe cremauerint. Interea apud urbem Romam defuncto Clementi Iacynthus diaconus cardinalis, gente Romanus,grãdæuus uir,& uirtute insignis,in tertiũ Cælestinum põtificem est suffectus, qui ægre ferens apertam Siculorum rebellionem in suum prædecessorem imprudentissime intentatam,eos compescere constituit:iam enim Tancredus pro rege habitus, Calabriam, Apuliamq;,quum nullus cõtradiceret,retinebat. Quare Cælestinus postridie coronationis suæ Henricũ sextum Frederici Barbarossæ in Armenia defuncti filium à Germanis electoribus declaratum in regem Romanorum,imperatorem constituit,ea iniuncta conditione,ut Henricus ipse regno citra ultráq; fretũ Siculum proprijs recuperato sumptibus,& cẽsum solueret annuum,& iuris ecclesiastici terram sibi redderet possidendam. Idq; quo rex facilius assequeretur,Constantiã Normanno rege natam uirginem in monasterio Panormi agentem occulte educi curauit, eamq; natu grãdiorem quàm quæ filios procreatura uideretur, dispẽsatione apostolica illi in matrimonium copulauit. Reddidit uero Henricus imperator primam omnium urbem Thusculam pontifici Cælestino,cuius & Romanæ ecclesiæ iuris erat. Isq; præter hac una in re inconsyderatissimus Romano populo permisit,à quo nulla adhibita aut pietate aut mora funditus est excisa:& ut omnis in futurũ instaurationis spes adimeretur,ruinarum illius saxa Romã sunt delata, quæ in cliuo huius tẽporis Capitolino ad memoriã cõseruãtur. Ingressi regnũ cum exercitu rex Henricus,& regina primo imperij anno,Neapolim obsederũt. Sed quum pestilentia exercitum inuasisset,re infecta abeuntes in Alemãniam accesserunt. At apud Ptolemaidam, Philippus Francorum, Ricardúsq; Anglorũ reges,quãdoq; simul quandoq; coepijs separatis expugnanda urbe , alijs atq; alijs rationibus ac consilijs sunt usi. Saxis enim muralibus & quandoq; molaribus domos in urbe & muros munitionesq; eis extrinsecus additas machinis maioribus perfregerunt:quũ tamen minores machinæ Manganellas,& quandoq; quæ Bricolas appellabãt,quo minoribus,eo frequẽtioribus saxis crebro iniectis & milites de aggeribus repugnãtes,& omnem in urbe ætatem sexum'q;,partim opprimerent,partim terrore perpetuo facerent contabescere. Scribit solus è scriptorũ,quam incidimus turba, Iacobus episcopus patria Genuensis , Saladinũ tanta laborãti obsidione Ptolemaidæ opem afferre totis conatibus incubuisse, & cum terra nequiret,mari nouum excogitasse præsidium. Nanq; Ceteam illum nauem in portum usq; dicit perduci curasse nõ magis militibus & commeatu onustam,quàm serpentibus plenam,quos caueis,alueolisq; dimissos in Christianorum castris dispergi uoluerat,nostros morsu,aut solo ueneni cõtagio confecturos:quam quidem nauim facit à Ricardo rege Anglico cum triremibus obuio in portu fuisse demersam. Siue autem ea nauis spe frustrati,siue oppugnationibus defatigati milites Saladini & simul ciues secũdo obsidionis anno paucis ante diebus elapso, de urbe dedenda mentionẽ facere occœperunt:nec fuit conditio,quæ aut postulantes Christianos aut spondere duriores barbaros magis fatigauerit, q̃ crucis dominicæ cõsignatio,qua per sponsionem adstipulata,non maiori deditio facta est lætitia,q̃ accepta, nec aliud barbaris promissum est,q̃ ut salui cum uestimentis in tuta perducerẽtur, quin Franco regi dimidia deducendorũ barbarorũ pars,altera Anglico attributa est. Vrbe autẽ in potestatẽ recepta cũ promissa repeterẽtur,crux nusq; inuenta est. Quamobrẽ Ricardus rex Anglicus quot quot ex petitionis fœdere deducendos acceperat, nemine seruato, trucidauit. Philippus uero

uero magna ſimul prudentia & humanitate uſus partem ſe contingentem cum Chriſtianis
tam carceratis quàm apud barbaros ſeruientibus permutauit. Eaq; cædes à Richardo com/
miſſa Ptolemaidæ urbis amiſſæ damno addita, uel eo maxime Saladini animum conſterna/
uit, quia meliorem copiarum ſuarum partem continuata duobus annis ea obſidio abſtule/
rat, ut hoc nouo accedente cæſorum militum incommodo, poſſe alibi Chriſtianis reſiſtere
deſperauerit. Quapropter maritimarum urbium, quas retinere diffiſus eſt, muros aperuit
Porphyriæ, Cæſareæ, Aſcalonis, Gazæ, & Elan, per quod tempus rex Richardus Ioppen ad
ditis munitionibus inſtauratam Chriſtianis omnium generum populis repleuit. Quod ne
fieret Saladinus impetu irruens terribili prohibere eſt conatus. Sed immiſſa principio Ri/
chardi claſſis magna, & poſt addita maior, Saracenos ab opere impediendo auertit. Flacce/
ſcere enim Saladini uirtus potentatusq; occœperat, & noſtrorum ubiq; augeri, ut barbari
Hieroſolymæ regnũ retinendi ſpe deciderint, quam noſtri econtra recipiendi indubitatam
certiſsimamq; conceperant. Sed accidit importuno tempore ſolita quæq; ſolidiſsima diſſi/
pare, inter Philippum Richardumq; reges ſuborta æmulatio, quæ diuiſam Chriſtianorum
expeditionem labefactauit. Hi namq; reges tunc primum in Aſia memores facti eſſe ſunt
uiſi ſimultatum, odiorũ, inimicitiarumq;, quas ipſi inter ſe, ſicut & progenitores ſui in Nor/
mãnia ſoliti fuerant exercere: & quicquid unus aggrederetur, alter impedire conaretur, pro
uiribus, proq; ingenio. Primus tamen Philippus rex Francorũ manifeſto errore commiſſo,
infamiam quoq; manifeſtam incidit: qui morbo, ut dixit, latenti: ſed ut creditum eſt ſimula/
to, in facti ſui, quod omnibus diſplicere intelligeret, purgationem prætenſo, cum parte exer
citus Aſia eſt profectus, Oddoniq; Burgundiæ duci reliquias ſui exercitus attribuit guber/
nandas. Affirmat uero Iacobus epiſcopus, & ſicut ſæpe diximus, patria Genuenſis, qui Gal/
licis fauere ſit ſolitus, Saladinum poſt captam à tota expeditione Ptolemaidam ſiue & Ac/
conem, & Ioppen à Richardo rege inſtauratam, quod poſtea reſcitum eſt, niſi tunc Philip/
pus deceſſiſſet, reddendæ Chriſtianis terræ ſanctæ æquiſsimis aliter cõditionibus animum
adieciſſe, qui præſumpta inde confidentia audacior redditus, noſtros ſicut prius ante ſper/
nere cœperit. Richardus tamen eo maiora in dies aggreſſus eſt, quo præteriti tẽporis æque
ac futuri laudẽ ad ſe ſolum ſperauerit trahere, ſi abſente Philippo aliquid præclare geri con/
tingeret. Per quod tempus Monteferratenſem Conradũ Tyri in foro agentem ſicarij duo,
Arſacidas Saraceni uocant, gladijs confoderunt. Id enim genus homines ſuperſtitioni ſuæ
deuotos infideles æternam promereri beatitudinẽ autumant, & publice prædicant, ſi hoſte
eorum publico interempto morte ipſi uel crudeliſsima afficiuntur, & hi de fuga retracti in/
felicem animã inter cruciatus exquiſitiſsimos effuderunt. Henricus autem Campaniæ co/
mes Iſabele regina in uxorem traducta, Tyri quidem dominium accepit. Sed oblati regni
Hieroſolymitani titulos ideo habere noluit, quia regem Franciæ ſicut & cæteri Gallis oriun
di quàm poſſent celerius ſubſequi intendebat. Et Richardus rex Anglicus Guidonem Luſi
gnanum intelligens Tyri & Ptolemaidæ dominium æque ac Hieroſolymæ regnum ambi/
re, prudenti conſilio occurrit motibus, quos in rem Chriſtianam præuidebat, eo Ptolemai/
da proficiſcente cum ſummo exterminij periculo incurſuram: Guidonem enim blande ap/
pellatum faciliter in ſentẽtiam mouit, ut pecunia haudquaquam grandi rebus Chriſtianis
auxilio ſibi diſſoluta, regnum Cypri perpetuo acciperet dominio ac titulo poſſidendũ, Gui/
doq; Ptolemaida ac omni Aſia cum copijs, & ſupellectile migrans regnum Cypri ab An/
glicis traditum libens accepit, quod & cognationis ſuæ ſucceſſores in noſtra uſq; tempora
tenuerunt. Mouentes Ptolemaida Richardus Oddoq; Burgundus, ut Hieroſolymam ob/
ſeſſum pergerent, multa trahere impedimenta coacti ſunt, quod trinis caſtris per impacata
& hoſtibus plena iter facturi erant, priuſquàm Ioppi appropinquarent, unde annonam ca/
ſtris importari neceſſum erat. Eunteſq; primo & ſecundo itineris die ac intermedia nocte
Saladinus à fronte à lateribus ad extremamq; aciem nunquam laceſcere, nunquam iactis
eminus ſagittis deſiſtit uulnerare. Ventum eſt ſecundis caſtris ad Aſſur oppidum inter Cæ
ſaream Palæſtinæ & Ioppen ſitum: ad quem locum Richardus ſagitta in incertũ miſſa uul/
neratus, ferociam barbarorum compeſcere ſtatuit. Primam enim & ultimam acies, prout
incedebant ſtructas, de uia pauliſper & laceſcenti hoſti tanquam per furorem & iracundi/
am reſiſtere iuſſit. Saladinuſq; oblatam rei bene, ut crediderat, gerendæ occaſionem ample
xus, totis in illos uiribus incubuit, quod prælium binis locis & longe ſeparatis gerebatur.

Richardus autem Oddoq; cum toto Chriſtianorum iuuentutis robore unica congloba ti
acie inter utroſq; hoſtium globos hincinde pugnantes perruperunt. Pugnatum eſt à meri/
die quàm diu per lucem, uel in crepuſculum uergẽtem licuit: quo in prælio multi ex noſtris
in queis Iacobus fuit Auennius uir excellens,& multo plures ex barbaris ceciderunt. Reli/
quitq; tunc primum noſtros Saladinus,& tanquam de fuga potius quàm de itinere Hiero
ſolymam ſe contulit,Chriſtiani uero in loco prælij nocte illa morati,tertijs poſtea caſtris ad
Bethlemibilẽ peruenerunt,qui uicus pari penè ſpacio ab Ioppe Hieroſolymisq; diſtat. Ibiq;
caſtra in concilio ualidis firmata munitionibus tam diu habenda eſſe decreuerunt,quouſq;
Hieroſolyma adiretur ordine obſidẽda. Poſtridie quàm loco caſtra fuerant communita di/
miſſi per regionẽ,ut aſſolet,exploratores,nũciauerunt ingentem ex Ægypto camelorumq;
& mularum uim commeatum Hieroſolymam importaturam,auerſa longe à caſtris uia iter
facturam eſſe,locusq; ad quem poſſent indicatus, ſexto diſtans à Hieroſolyma miliario. Et
Richardus cum toto caſtrorum robore iuuentutis, nocte concubia profectus, feliciq; uſus
audacia & temeritate, interceptam prædam omnem cum agaſonibus Ægyptijs in caſtra
perduxit. Fuit in Chriſtianorum exercitu apud Bethlemibilem ex tot tamq; diuerſis natio/
nibus, conflata maxima expectatio exceſſus ad Hieroſolymæ obſidionem. Conſtans enim
fama etiam apud barbaros erat, Saladinum expertas tanti exercitus uires nũquam in urbe
expectaturũ,in qua pauci pariter ex ſuis ut clauderentur adduci potuiſſent. Exemplo enim
deterriti erant Ptolemaidæ, in qua ſuos Saladinus meliores quoſq; inuitus perire permiſe/
rat,nec maior apparebat ea apud hoſtes defendẽdi deſperatio,quàm apud noſtros potiun
di confidentia erat. Nihilominus fecit aliter Richardi regis mutatio propoſiti euenire. Qui
concionatus, ſe uereri ne per hyemem breui affuturam, commeatus ſatis abunde ſubmini/
ſtratura eſſet Ioppe urbs maritima,præſertim ſi mare fuerit procelloſum, differẽdam eſſe in
uer proximum obſidionem cenſiuit,motisq; caſtris Aſcalonem petijt, quum & pariter Ga/
zam urbem hyeme illa inſtaurauit,quanquam Gaza templariorũ,quibus attributa erat ope
ra eſt communita. Oddo autem cum Gallicis ſuis apud Henricum Campanum etiam Galli
cum Tyri hyberna egit. Perſeueraruntq; hyeme illa in Aſia tot tamq; diuerſarum gentium
Chriſtiani omnes,præter Venetam & Piſanas claſſes,quæ tertio iam anno patria quum ab/
fuiſſent, & nauium reparatione, & militum remigumq; ſupplementis permaxime indige/
bant. Sed tanta inter ſeſe æmulatione,tantis concertauerant odijs, ut bellũ utrinq; mutuum
in patriam ſit relatum. Quod malo Piſanorum ſucceſſu prius terminatum penè,quàm ge/
ſtum eſt. Piſana enim claſſis Polam delata Hiſtriæ urbem Venetis tributa pendentẽ cepit,
apudq; eam hyberna egit. Et Henricus dux Venetiq; hinc claſſem in patriam reducem ex/
armarunt, inde nouam triremium decem, nauiumq; ſex cæterarum raptim armatam emiſe
runt. Qua Polam ducta,& urbs ui capta,& Piſanorum pars claſſis, quæ reliqua erat,incen/
ſa eſt: partem enim claſſis maximam Piſani reuocauerant præſidio occurſuram, ſex eorum
nauibus onerarijs, quæ mercimonia à Tanai fluuio, & mari Pontico aduehebant. Vene/
tiq; Polæ muro ita aperto dirutoq;, ut in eam ultra Piſanis receptus eſſe nequiret, Motho/
num ſuam Peloponneſi urbem ſe contulerunt,apud quam Piſanis aperto uenientibus con
greſſa claſſis Veneta,& præſidium repulit male habitũ,& duas ex his ſex mercimonijs ple/
nas intercepit, paxq; breui maximo cum Piſanorum damno compoſita eſt. Iam uer adue/
nerat, Richardusq; Anglicus,& Oddo Burgundiæ dux, hic ex Tyro cum Gallicis, ille ex
Aſcalone cum Anglicis,& cætera Chriſtianorum colluuione Bethlemibilem ad ſolita ac pe
nè integra præteritæ æſtatis caſtra ſe contulerant. Annona namq; deſtinata urbis Hieroſo/
lymæ obſidioni neceſſaria undiq; contracta erat, quum derepente Richardus rex & mul/
tis ſeorſum & breui poſt omnibus palàm dixit migrandum ſibi in Europam, ut periclitatũ
rus in Normãnia à Philippi regis Franciæ inſidijs machinationibusq; & uiolentia niſi ſub/
ueniret rebus ſuis præſidio accederet: fratrem quoq; ſuum Ioannem nonnullis amicioribus
ſecrete innuebat ad regnum Angliæ aſpirare. Quod quidem Chriſtianæ expeditionis du/
cum, procerum, atq; commilitonum animos conſternauit. Ad ipſiusq; rei famam barbaro/
rum animi in ſpem uictoriæ certiſsimam ſunt erecti. Nec damnatum eſt hoc præceps Rai/
mundi conſiliũ alia ratione magis,quàm quod imprudenter tam cito fuerit diſſeminatum.
Oportuit namque prius induciarum aut pacis fœdera cum Saladino intentari, quæ ille ad
præſcriptum fuerat accepturus. Quod enim de Philippo rege Frãcorum ſupra eſt dictum,
multo

multo magis hoc tempore futurum cõstabat,ut Saladinus Hierosolymam,eiusq; regni urbes ac oppida æquis conditionibus fuerit redditurus:sed fœdera quæcunq; hostis dare uoluit,Richardus in profectionẽ pendens accipere est coactus,quæ in hanc maxime formam conclusa fuisse accepi, Diruerent Christiani,& omnino immunitas linquerent quascũq; eo bello instaurauerãt ciuitates Ascalona,Clarum,Gazam,& Ioppen,urbes tantũmodo duas, Tyrum,& Ptolemaidam cum omni agro, qui inde ad Ioppen protenditur, & castella perpauca,ac oppida possessuri,cætera accederent Saracenis. Secundũ quæ constituta Richardus rex cum suis Anglicis, quos tamen multi alienigenæ sunt sequuti,in Europam traiecit. Eum tamen breui diuina ultio est sequuta.Nam cum in Austrinis de itinere ageret,captus, & in Alemanniam perductus,in carcerem est coniectus.Per quod tempus primum Philippus rex Franciæ Normanniã inuadens, populationibus ac incendijs late commissis Ghisortium castrum,& plurima de Normãnis partim ui cepit,partim sponte & metu deditionem facientia in potestatẽ accepit. Quæ Richardus post annum ingenti redemptus pecunia,ut reciperet,diutissime contendit. At in Asia Oddo Burgundiæ dux cum copijs cæteraq; Christianorum turba haudquaquã contemnenda,Ptolemaidam,Tyrumq; post Richardi profectionem,& constituta cum Saracenis fœdera se receperant:à quibus sæpenumero Henricus Campanus,maximis rogatus est precibus, ut regni Hierosolymæ titulos acciperet. Quod nulla ratione alia,sicut ostendimus,renuit,quàm quia labores bellorum homo delicatus declinans, in patriam redire & optaret & quæreret. Sed deo aliter uisum est, qui labores illius opinione celerius finiuit. Nam cum supremam aulæ suæ partem Ptolemaidæ incautior circuiret,delapsus fracta ceruice interijt.Et fortè per eosdem dies Guido Lusignaneo Cypri rege defuncto,regnum Almericus frater acceperat.Qui Isabele Henrici relicta in uxorem sibi copulata regni Hierosolymæ titulos ad illam hæreditario iure, sicut ostendimus, spectantes,& simul Tyri & Ptolemaidæ principatum accepit. Nec tamẽ satis firma aut diuturnior futura uidebatur in Asia res Christiana,nisi per id quoq; temporis Saladinus interijsset,uir omnium eius seculi uirtute gestarum rerum gloria & potentatu facillime princeps,qui unico,quod in funere circunferri iussit elogio, suam moderationem,suam spernendis rebus humanis magnitudinem animi ostendit. Interulam enim qua suum cadauer condiendum indui testamento disposuerat,lancea sublimem circunferens seruus suus per compita uicosq; clamauit,Saladinum Asiæ dominatorem nihil aliud ex tanta opum affluentia secum ferre. Restituit autem ea mors nostrorum animos,ut etsi parua recipiendæ Hierosolymæ relicta, magna retinendæ, quam possidebant terræ, addita spes ac confidentia uideretur. Saladini enim frater filijq; perniciosissimis rei suæ odijs decertãtes,Turcos, Saracenosq;, & Arabes in sua dissidia laceros diuidebant, ut Biblium nostri pecunia redemptum à Saracenis recipere contra fœdera non sint ueriti.Interea apud Siciliam Tancredus rex & filius infans,cui Rogerio inditum erat nomẽ,& ipse regio insignitus titulo diem obierant.Henricusq; Romanorũ imperator Germanicus, à tertio Celestino pontifice Romano uocatus, magnum in Italiam exercitũ duxerat, ueneratq; secum Constantia uxor, Fredericum filium afferens quàmprimum,quem præter omnium opinionẽ nimis annosa pepererat.Isq; secundus Fredericus postea uir factus ecclesiam persequutus est,paruoq; negocio Neapolis primo,post quicquid in Italia Siciliæ regni uocabulo censetur,& ipsa subinde Sicilia in eorum potestatem sunt facta. Constans uero tunc fama fuit, Henricum Panormi agentem thesaurum ingentem à Normannis regibus tanto prius tempore,tantaq; in successorum prosperitate cumulatum,clàm expilatum in Germaniam transiuisse. Is à pontifice accersitus, uxore & filio Panormi relictis Romam se contulit:cum eoq; pontifex Celestinus multis egit, ut recuperandæ Hierosolymæ curam susciperet. Quod quidem munus, quum per se noluerit, per legatos exequi spopondit, prius quàm Roma & Italia decederet, nauigium ex omni Siciliæ regno,& imponendas uere proximo copias parari curauit,pariterq; Alpes transgressus archiepiscopum Maguntinum,& Saxonum ducem legatos declarans,onus illis iniunxit copias ex omni germania cõtrahendi.Qua tempestate Saraceni Africam Mauritaniamq; incolentes,ingenti classe in Hispaniã ulteriorem delati,congressum prælio Castellæ regem superatumq; ceperunt.Et plurima tunc ea gens barbara de Hispanis subegit,quorum partem Bethicam olim,nunc Granatam usq; in hæc tempora tenuerunt. Nec in Vngaria tunc quietæ res erant. Nam Belæ regi mortuo, duorum filiorum natu maior Emericus rite & ordine

in regno successerat, Andreasque minor conspiratione cum magnatum parte inita fratrem deijcere anhelabat. Ventum erat apertis utrinque odijs ad bellum, cuius ratione contractas quisque copias sub signis in campestria produxit, ut qui prælio superior euasisset, regno quoque quietior potiretur. Iamque cohortes armatæ in aciem utrinque prodierant, quum Emericus armis depositis, omni destitutus comitatu, regale manu gestans sceptrum per fraternas acies est delatus, & obuijs quibusque aperta dixit fronte, quis ille tandem foret, qui regio sanguini arma manumque inijcere sit ausurus. Frater denique inuentus à uiro forti imbecillior obtruncatus est. Vere nouo, quod reditum Henrici in Germaniam est sequutum, illius copiæ Maguntino episcopo, & duci Saxoniæ præsidentibus, hinc mari ex Italia Ptolemaidam delatæ sunt, inde ex Alemannia per Vngariam Thraciamque Constantinopolim peruenerunt, quas Isach imperator Græcus in Asiam transmisit: hicque copiosus exercitus, & uiri fortes per impacatam hostilemque terram Ptolemaidam Tyrumque peruenerunt, ubi nihil prius accuratiusque egerunt, quàm ut inducijs Christiani abrenunciarent. quas cum barbaro hoste ad eam diem integras conseruauerant. Qua die Germanorum cœptis fortuna hinc applausit, quod Berinthum urbem imposita à Saladini filijs præsidia, & ipse populus territi, quam Christiani frequentatam ubi oportere uisum est, munitionibus repararunt. Secundam postmodum expeditionem Germani duces duxere Turonium. Quod oppidum Turensis agri munitissimum, nostris post perditam Hierosolymam nequiuerant expugnare. Quumque oppugnatio aliquot diebus continuata esset, custodes & incolæ procliues uisi sunt, si per diem qua deditionis mentio fieri cœpta erat, fuisset æquis illorum petitionibus satisfactum. Sed duces Germani negligentia usi, rem in crastinum distulerunt. Eaque die tantus superuenit barbarorum exercitus, ut Christiani prælio repulsi, obsidionem soluere sint coacti. Quo Saracenorum exercitu in Berinthum conuerso, Christiani, ad primum agmen conspectum, urbem sicut & barbari prius fecerant, liquere desertam, solamque Ioppen tunc agens in Asia Romani expeditio imperatoris & instaurauit, & ad primum hunc à barbaris factum impetum conseruauit. Interea apud urbem Romanam tertio Celestino pontifice uita functo, tertius Innocentius patria Ananinus papatum obtinuit: quo urgente atque impellente, Simon de Monteforti Gallicus, uir fortitudinis fama clarus, cum aliquot militum Francorum cohortibus, à Constantinopoli Tyrum classe delatus est. Germani autem quorum multitudinis spe fretus, Simon res magnas gerere confidebat, sub eius diem accessus in migrationem ex Asia pendere cœperant, eò enim de imperatoris sui Henrici morte allatum erat. Is Messanæ in Sicilia agens, quum grauiter ægrotaret ad Innocentium pontificem Romanum mittens, uxorem sibi & Fredericum filium puerum commendauit. Philippum uero sibi germanum fratrem, cui totius Hetruriæ dominium sub ducatus titulo contulerat, quantum in se fuit Romani imperij, & simul gubernationem regni Siciliæ, quousque filius adoleuisset administrationem retinere quæsiuit. Idque maxime Maguntinum archiepiscopum, & Saxoniæ ducem, ut inchoata in Asia erumperent, mouit, quod nouo & pessimo exemplo imperium dimitti hæreditariũ, iniquo animo paterentur. Ea igitur Henrici mors & rem in Asia Christianam, & simul omnem Germaniam, maximis inuoluit motibus, quos primos infelicissima urbs Ioppe sensit. Namque Germanis nullo ordine, ut est ea acris furentisque ingenij gens, à Ptolemaida Tyroque soluentibus, qui apud Ioppen agebant Christiani, à Ptolemaida, sicut docuimus, remotissimi, nec migrare cupientes, nec præsidia annonamque manentes habere, aut petere potuerunt: in quos Saraceni, Turcique furentes ilico duxerunt, cinctaque obsidione urbs tamdiu oppugnata est, quoad spreta, quæ sæpius oblata est deditione, uiribus capi potuit. Sæuitumque tunc primum acerbe in Christianos ad unum occisos, & urbs à fundamentis murorum ubique euulsis in aream est æquata. In Germania autem electorum pars, Othonem ducis Saxoniæ, qui in Asia fuerat, germanum fratrem delegit: pars Philippum, qui ab Henrico institutus erat, censuit conseruandum. Ea res bello dissidijsque diutissime acta, quod Philippo rex Franciæ, Othoni rex Angliæ fauebat. Innocentius autem in ea pontificatus nouitate nondum potuerat tantas sedare discordias. Qui uir doctissimus, & omni ornatissimus uirtute, eo pontificatu sese dignum breui ostendit. Nam inter cæteras decretales, quas extantes reliquit, tres eo pontificatus sui initio ædidit, ad hanc de qua agitur rem plurimum facientes. Primam, quæ in indutijs habetur, quoties orbis principes alter in alterum delinquerent, correctionem ad pontificem Romanum

num ſpectare. Et uenerandos eſſe principibus,quantumuis maximi ſacerdotes,ſecundam.
Tertiam, quæ extra de electione habetur,ſingularis fuit: declarans duorum, qui in contro/
uerſia electi erant,Othonem imperatorem habendum eſſe, quem apud Aquiſgranium co/
rona imperiali de more coronari noluit. Nec tamen deſtitit ab incœpto Philippus,ſed He/
truriam in Italia, Sueuiamq; in Germania, & maximam regni partem confirmauit. Con/
ſtantia uero Frederici ſecundi filij ſui adhuc pueri Siciliæ regnum utrobique adminiſtra/
uit.At in Aſia poſt importunam Alemannorum profectionem Barbari infideles Ioppe ſo/
lo æquata,petitis cum Tyro & Ptolemaida indutijs, ideo faciliter acceſſerunt, quod & ipſi
diſſidijs inter ſe conflictabantur. Quamobrem Simon de Monteforti rem Chriſtianam in
Aſia tutam uidens,cum ſuis cohortibus in Europam ſe recepit.Nec erat eodem anno ſalu/
tis primo & duodecies centeno Conſtantinopoli maior, quàm aut in Aſia, aut in Germa/ Anno ſalutis Mcci.
nia quies Iſach imperatori, quo Chriſtianos amiciſsime uſos fuiſſe ſæpius eſt dictum. Fra/
ter erat Alexius ætate minor, cum quo indulgentiſsime agebat, adeo ut nihil ſibi ad ſum/
mam adminiſtrationis,præter imperatorium deeſſet nomen: eumq; à Turcis ſua temerita/
te captum,imperator magna ui pecuniæ impenſa redemerat. Qui peſsimo uir ingenio pijſ/
ſimum indulgentiſsimum'que fratrem dolo captum excæcatum'que truſit in carcerem. Ea/
dem'que impietate Alexium nepotem Iſach genitum, annos duodecim agentem, niſi fuga
elapſus fuiſſet, excæcare aut interficere quæſiuit. Forte eodem anno ad prima ueris ſigna
Bonifacius marchio Montisferrati,Balduinus comes Sabaudiæ Venetias acceſſerunt,nul/
la alia ratione, quàm ut uia ad Conſtantinopolim propter uarios pridem in Germania, &
nuper in Conſtantinopoli exortos motus interclusa, opem à Venetis peterent, tranſmit/
tendis in Aſiam copijs, quas Chriſtianorum ſubſidio ducturi erant: pacti'que erant cum
Henrico Dandulo duce, quales, quot'que naues habere,quantum pro naulo pecuniarum
diſſoluere deberent, quingentos quatuorq; millia equites, octo millia pedites, & commea/
tus neceſſarios traducturi. Militibus uero ad edictum tardiuſcule conuenientibus protra/
cta eſt diutius procerum opinione Venetijs mora,ut æſtate iam in autumnum uergente pe
cunias proceres expectando conſumptas, à Venetis mutuas petere ſint compulſi. Forte
per id temporis Iadera quintum à Venetis ad Vngaros defecit, cuius recipiendæ cura du/
cem Henricum & Venetos adeo urgebat, ut nauigium importuno tempore proceribus
pœnituerit promiſiſſe:quam ut reuocarent promiſſionem nullo adduci incommodo patie
bantur,quum melior in re ardua & difficili diſceptantibus occurrit ſententia,dandas dono
penitas maioresq; proceribus pecunias, ſi inita ſocietate illi recipiendis Dalmatiæ urbibus
oppidiſq; rebellibus, ſibi opem afferre animum induxiſſent. Initaq; ſunt in annum fœdera
educendas eſſe à Venetis in expeditionem triremes ſexaginta, & præter Dalmatiam quic/
quid urbium,oppidorum inſularumq; & omnifariam prædæ caperetur,æquis inter utroſq;
portionibus diuidendum.Henricus itaque Dandulus Venetorum dux cum expedita trire
mium claſſe primus omnium idibus Octobris ſoluit, cæteri poſtridie ſunt ſequuti. Quam
claſſem præter armatas iam ducibus dandas triremes, urſerios quoque quibus equos defe/
runt uiginti,& centum onerarias naues ſeptuaginta conſtat habuiſſe. Primumq; Tergeſti/
ni & Muglenſes mare latrocinijs infeſtantes domiti, & Venetis tributarij ſunt effecti. Ia/
deram uero delati diutius ad eam opinione ſederunt,quam ſæpe oppugnatam multis labo
ribus,& multo effuſo ſanguine receperunt.Et quia eius quæ iam quater rebellauerat reſpe/
ctu, liberari uoluerunt, Veneti muros urbis in mare uerſos aperuerunt. Actumq; eſt inter
ſocios,ut hyemem planè inchoatam,& crebris iam inſæuiētem tempeſtatibus ibi agerent.
Quare Iadrenſes quique ditiores, & urbis primores Venetorum clementia deſperantes,
ſponte migrarunt. Interim Alexius ille puer quem Iſach imperatoris Conſtantinopolitani
in carcere agentis filium manibus Alexij fratricidæ tyrāni elapſum fuiſſe diximus, Iaderam
ſe contulit,conſilio fretus nonnullorum paternæ amicitiæ procerū,à quibus Venetias duce
batur:petentem uero afflictis rebus opem,& multa pollicentem Alexium ſocij bello exau/
diendum duxerunt. Suntq; in hanc maxime formam fœdera conſtituta. Reductus in pa/
triam Alexius, imperatorq; aut ſolus, aut cum patre, ſi ſuperſtes inueniretur, conſtitutus,
Græcanicam eccleſiam & religionem, Romanæ eccleſiæ, aut catholico ritui ſubijceret. Pro
damnis inſuper quæ tam Venetis,quàm Francis ubique conſtitutis Hemanuel imperator
pridem intulerat, triginta millia auri marchas diſſolueret. Principibus uero expeditionis

nauli impensæ satisfaceret, in qua erant Venetis obligati. Solueruntq; Iadera, ad ueris initia bello socij perpetuo cursu Constantinopolim petituri. Et interea Iaderenses patria profugi Histris finitimisque piraticam infestissimam exercuerunt, in quos noua à Venetis educta classis, & præsidium Iaderæ imminenti insulæ impositum est, cui Malconsilio indita est appellatio: quod quidem præsidium Iaderenses patria extorres opibus Vngariæ regis freti triremibus decem apud Caietam armatis diruerunt, quamobrem nouam atq; ingentem Veneti classem parare cœperunt. Id quum Iaderenses rescissent, pacem à Venetis suppliciter petitam impetrauerunt, ut datis obsidibus primatum filijs in patriam reuerterentur, comitem qui magistratus urbi præesset, & archiepiscopum qui Gradensi patriarchæ deferret à Venetis habituri, & tres insuper mille cuniculorum pelliculas Veneto duci in tributum annuum transmissuri. Classem interim bello sociam Bosphorum ingressam ad Magna locum Galathis è regione haud longe à Constantinopoli distantem, remota est catena, quam Alexius fratricida densissimam præsidijs ad utrunque latus tetenderat communitam. Ad quam dum tantus hæret exercitus, Cretenses duabus uecti triremibus publico consilio insulam Alexio puero dediderunt, qua ille Bonifacium Montisferrati marchionem paterna sibi auitaque affinitate coniunctum donauit. Catenaq; interim non prius perrumpi potuit, quàm aquila nauis cetea uento impulsa ualidissimo est immissa, forcepsque simul immensus illam eodem iuuante impetu succidit. Ea superata peregrini, nam eo se nomine is totus exercitus appellabat, urbi propinquant, proceresque terrestres copias ducentes, primi excensione facta ad urbis mœnia portasque ferri cœperant, quum Theodorus Laschera adulterini imperatoris gener, & copiarum ductor, eruptione subita impetum fecit, & prælium utrobique cruentum atroxque commissum, tandemque Græcus intra mœnia est repulsus. Eodemque tempore classis Veneta ad portum urbis circumacta, quam & catena item altera retardauit. Eam enim inclusæ triremes uiginti pro uiribus defensabant, continuato tamen perpetuo duorum dierum prælio, & scissa est forcipe catena, & in portu triremes uacuæ, nam Græci in terram profugerant, sunt inuentæ. Portu capto peregrini partitis muneribus illi terra portas, hi de nauibus mœnia perpetuis agitare oppugnationibus constituerunt. Venetiq; uineas ad promurale in portum uergens quàm proximas adegerunt, binis insuper nauium malis superne ad caueas colligatis pontes impositi sunt, de quibus muros altitudine superantibus, oppidum sagittis, catapultisq; & fustibalis feriebantur. Quinetiam ignis de pontibus caueisq; nauium in proxima continentiaque mœnibus urbis ædificia sæpenumero iactus est, qui tandem amplissima corripiens ædificia latissimum commisit incendium, ut eo territi metu crebris insuper icti uulneribus murorum defensores eos linquere sint coacti, quos scalis innixa iuuentus Veneta occupauit. Ad eumque tumultum in urbe concitum, Alexius fratricida territus nocte concubia fugiens, ingentem thesaurum, quod postea rescitum est, apud Hirenem filiam uirginem in monasterio defossum reliquit. Ea perditi uiri fuga per urbem uulgata, Isach cæcus carcere deductus, & puer Alexius maximo populi fauore patentibus portis in urbem est reductus. Exinde factis utrinque imperatori de more acclamationibus, Isach pacta à filio cum peregrinis fœdera sponsionesque, & pecuniarum obligationem præsente ac consentiente populo approbauit, quorum exequutioni quum probus imperator Isach gratissime intenderet, morbo ab aeris, ut creditum est, insolentia contracto interijt. Nec segnior erat illo in ostendenda gratitudine puer Alexius, quem & satis debito facturum, & ingentia insuper peregrinis in Asiam traiecturis auxilia allaturum apparebat, nisi ingrata, & seditionibus per eam tempestatem innutrita ciuitas omnia illius consilia euertisset. Tumultus enim in populo incertis autoribus est exortus, & incursu ad imperiale palatium facto, conuicia in imperatorem iactata sunt, quod puer ignarus rerum, pecunijs auaræ & semper ante inimicæ genti Latinæ dandis urbem expilare, ac omnino intenderet exhaurire. Et puer Alexius sibi timens prudenti supra ætatem consilio, alta inclamauit uoce, sese in eorum potestate dirigendis huiusmodi alijsque rebus de cætero permansurum. Hæc noctu de prima uigilia fiebant. Mane imperator consilio paucissimis communicato ad Bonifacium misit Monteferratensem paterna sibi atque auita affinitate, sicut ostendimus, coniunctum, admonetque ac orat, ut de tertia uigilia cum armatis cohortibus ad portam, quæ clanculum pateret, delatus in palatium aduolaret: fuit eius consilij,

consti/

constitutique facinoris conscius quidam & ipse Alexius cognomine Murtillus, uel, ut aliqui habent scriptores, Morchulsus, quem Isach imperator ex infima plebe in patriciũ protouestiarium'que primariam imperialium aulicorum dignitatem extulerat. Is malo uir ingenio ad tyrannidem anhelabat. Quare primarios factionum, & in plebe audentiores allocutus, tumultum ad primam uigiliam priori similẽ cõcitari curauit. Quo tumultu uixdum exorto Alexium puerum titubantem, ut in penitiora sordidioráque palatij delitesceret, admonuit, curauit'que perductum ad locum à suis satellitibus custodiri: exinde in publicam delatus est aream, & multa concionabundus dixit, ostendens præsentem urbis conditionem, imminens ab extrema, auara, ambitiosa, & semper hactenus inimica gẽte periculum uiro non puero indigere. Effecitq; quod in primis anhelans satagebat, ut incõditis uocibus eum populus pars gubernatorem, pars ducem, pars Imperatorem acclamauerit: secundum quas acclamationes magna stipatus caterua in palatium se proripuit, & puerum Alexium, quem datum bis uenenum non occiderat, eliso gutture manu propria necauit. Tumultu exinde sedato, copias contraxit quantascunque urbs tunc populo frequentissima dare potuit, & suis iam urgentibus factis, hinc defuncti imperatoris pueri amicos tollere, inde peregrinos pellere animum adiecit. Primum tamen in peregrinos ducendæ acies sunt instructæ, & accersiti sacerdotes in pompam prodeuntes, iconam'que portantes gloriosæ uirginis dei genitricis, quæ in sacrario seruabatur, diuina ituros in prælium armatos carmina præierunt. Secundum quæ rite facta eadem icona in uexillum & pugnæ signum præmissa est. Fortè impetus primũ factus est in Balduini comitis Flandrensis stationes, quæ ad suæ legationis tabernacula quotidie seruabantur. Itaque dux non magis corpore quàm animo præsens paucis accurrens furentis Græci impetum tam diu moratus est, quoad omnis legio arma rapuit, quæ in prælium tota cum irruisset, pseudoimperator in portam usque repulsus est, iconáque casu à peregrinis capta, parum abfuit, quin tyrannus cum multitudine sua pro murali exclusa fuerit interceptus. Iconam peregrini apud se mansisse in eam acceperunt partem, ut uictoriam sibi de perfido hoste maligno homine à deo sponderi, in spem maximam sint adducti. Quare in consultationem est positum, quid plurimi & quiq; maiores natu meliores'que censerent à peregrinorum exercitu faciendum, uicit'que sententia tollendum esse, deijciendum esse perditissimum tyrannide hominem, qui tam multa in se, tam horrenda in puerum Alexium commisisset. Fœderáque primum omnium inter eos in hanc formulam renouata sunt, ut urbis captæ, & imperij Romani urbium, ac locorum, quæ in potestatem fierent, dimidia proceribus peregrinis, altera pars daretur Venetis possidenda: urbs'que ab his mari, ab illis terra uariatis per duo de septuaginta dies prælijs oppugnata est. Et licet magna Græci à peregrinis terra pugnantibus incommoda acceperint, muro tamen Veneti in portum uerso, supernè de nauium malis, caueis'que sicut aliàs expugnatu priores urbe potiti sunt. Tyrannus'que noctis umbra tectus, cum pellicibus, uxore, & thesauro fugiens euasit. Ciues uero hinc ad capti ab hoste muri uoces, inde tyranni fugam uno atque eodem tempore sunt exterriti. Sed dante ingenium necessitate conuocatos in solennem pompam sacerdotes secuti inermes, & crucibus iconisq; ad fidem comparandam præmissis, tenentes murum armatos ueniam supplices orauerunt, qua facillime impetrata portis ubique patentibus Latini nominis multitudo undique est ingressa. Quiete urbi data proceres in concilio decreuerunt, quindecim uiros ex omni exercitu seligendos, quibus creandi imperatoris, deligendíque patriarchæ potestas esset irrefragabilis attributa. Quod quum placuisset ad Veneti petitum impetrauerunt, ut nisi imperator esset Venetus, patriarcham ipsi possent ex arbitrio declarare, à Romano pontifice confirmandum: partitióque electorum in hunc maxime modum æquata est, ut quinque uiros externi proceres Flandrensis & sancti Pauli Comites, totidem Monteferratensis Sabaudiensis'que, Veneti reliquos deputarent: Balduinus'que Flandrensis summa concordia in imperatorem sublimatus, & Thomas Maurocenus in sacris agens in patriarcham Constantinopolitanum à Venetis declaratus est. Qui nouo imperatori ex more inuncto diadema imposuit, & breui post pro confirmatione obtinenda, Romam ad tertium Innocentium pontificem se contulit. Vsi uero sunt expeditionis huiusce principes magna in nouum imperatorem liberalitate. Nam ut onera imperij commodius tolerare posset, dimidio illum partis eos ex fœdere tangentis, tam urbis quàm prouinciarum uectiga-

liumq; & portoriorum imperij donauerũt. Inde ad nonam captæ urbis diem Veneti classe,
cæteri omnes terra recipiendis Balduini imperatoris nomine prouincijs, urbibus & insulis
eduxerunt, primusq; omnium Bonifacius Monteferratensis, & Henricus imperatoris ger/
manus frater omni Thracia, quæ Adrianopolim & Constantinopolim dierum trium iti/
nere quaqua uersum interiacet, mirabili uictoriæ cursu potiti sunt. Quæ omnia ut imperato
ris potestate solidius firmarentur, castra duces ad Adrianopolim sunt metati, quum in ur/
bem Græci nobiles & potentiores quique Latinorum exosi imperium copias contrahebãt.
Manserat apud imperatorem Constantinopoli Henricus Dandulus Venetorum dux, quo
quartam partem imperij se tangentem certioribus discretam terminis ac locorum nomina/
tionibus nosceret. Et quia Ægei pelagi, Archipelagum nunc appellant, insularum pars ma/
xima, & adiacentes Creta ac Aulis, Euboia, nunc Nigropontus in ea adnumerabant quar
ta parte, classem suam illis primum recipiendis intendere curauit. Sed quum ad Cretam est
uentum, omnis ea insula in Bonifacij Monteferratẽsis potestate pacifica est recepta. Quam/
obrem imperator Balduinus concordiam in expeditione, & fœderum publicè ictorum iu/
sticiam conseruandi cupidus Bonifacium in Thessaliæ regem declaratum, ut Cretam Ve/
netis dimitteret est hortatus. Missiq; sunt ad castra in Adrianopolim firmata cum impera/
toris decreto, Marcus Sannutus nobilis Venetus, & Rabanus de carceribus Veronensis,
Veneti ducis oratores, qui imperialis decreti, quod exhibuerunt autoritate regem Thessa/
liæ appellatum, ut accepta à Venetis pecunia haudquaquam modica, ius illis ex Alexij pu/
eri extorrisque donatione quæsitum cederet, facile in sententiam perduxerũt. Thomas in/
terim Maurocenus Romæ fuerat, quem tertius Innocentius pontifex liberiore quàm peti/
tum fuerat animo in patriarcham Constantinopolitanum confirmauerat, quod ea ecclesia
tunc uerè Romano pontificatui subiecta erat. Isque patriarcha quum Venetijs paruo fuis/
set tempore, Constantinopolim ad suam ecclesiam reuerti uoluit, cui nauigaturo senatus
Venetus triremes quatuor duci Dandulo & eius classi addendas tradidit. Qua fretus ar/
matarum triremium occasione patriarcha Ragusium urbem, quæ à Venetæ reipublicæ fœ/
deribus desciuerat, recepit. Et Dyrrachio, quam urbem Græci imperatoris desertam lique/
rant, instaurato præsidia imposuit. Exceptus uero est Constantinopoli patriarcha summo
applausu, quod pontifex Balduinum imperatorem à patriarcha confirmato iusserat auto/
ritate apostolica coronari. Eaque dies celeberrimo totius penè Græciæ non magis Latino/
rum quàm Græcorum conuentui lætissima fuit: per annum enim qui ab urbe Constantino
poli capta tunc finitus erat, quicquid Isach & Alexius fratricida possederant terra & mari
unica Adrianopoli excepta, in Latini imperatoris Latinorumque procerum potestatem
factum erat: sed perturbauit tantos Latinorum successus, tantam læticiam breui subsecuta
Balduini imperatoris mors. Cuius successor summa concordia declaratus est Henricus
frater obsidionem continuans Adrianopolis, cum Monteferratensi Bonifacio inchoatam.
Nec erat castris profectus ad imperium Constantinopoli accipiendum accessurus, quum
hinc Henricum quoque Dandulum Venetum ducem obijsse nunciatum est, inde celeber/
rimi continuatique rumores attulerunt hostiles exercitus maximos aduentare. Valachi o/
lim gens Romana, ulteriorem Danubij ripam accolens, Bulgaris citerioribus coniuncti,
à Græcis prece magis quàm precio solicitati constituerant Adrianopolim ne in potestatem
Latinorum ueniret, conseruare. Quorum aduentu non magis ab exploratoribus cognito
quàm uiso, nouus imperator Henricus, nouusque rex Bonifacius obsidione soluta, Con/
stantinopolim petiere. Quinetiam per eadem Balduini imperatoris, & ducis Venetorum
obitus tempora, Soldanus Iconij Saracenus ad Satelliam delatus est Græcam Europæ ur/
bem, ex qua Christiani sæpenumero in Asiam traiecerãt: quam ui captam spoliauit, omni/
bus qui in ea reperti sunt, Græcis Latinisque, & alijs Christianis immanissime trucidatis:
nec quicquam à Christianis in Asia apud Tyrum Ptolemaidamq; agentibus, ac cõtra eos
gestum memoratu dignũ inuenio, quod motus in Saladini morte, sicut ostendimus inchoa
ti inter illius fratrem & filios magis indies magisq; inualuerunt, & nostris satis superq; erat,
quæ tenebãt pacifice possidere. Qua tempestate in Hispania ulteriore, Castellæ regnum ap/
pellant, ad annum tertij Innocentij pontificis Romani quintum, maximi periculosissimiq;
motus exorti sunt. Ilmamolinus enim Saracenorum Africam incolẽtium imperator, quem
Tunetim Soldanumque appellarunt, ingentes in Europam traiecit copias, primaque ad
Toletum

Toletum fixit castra, in quibus dum ageret, bellum publicè indixit omnibus qui Christiano nomine censerentur. Innocentiusque pontifex salutem æternam publico pollicitus est edicto, cunctis cruce insigniendis in illam barbariẽ pugnaturis: cõueneruntque ad edictum post Hispanos primi omnium Gallici eo plures paratioresque, quo cæteris sunt nationibus propinquiores. Sed cognita in uicinis populis elatio, eos ita disiunxit, ut Hispani soli potius periclitari, quàm Gallorum auxilio salui esse uoluerint: in quorum caput sua illico impatientia conuersa est, quod Ilmamolinus inaudito usus uictoriæ cursu utramque Hispaniam peruagatus, latissimis omnia incendijs populationibusque fœdauit, adeò ut hinc Arelatum, inde Auenionem Gallicas urbes illud idem afflauerit incendium: & ut summa rerũ, quod nostri est ꝓpositi, fastigia sequamur, quatuor Hispani reges, Castellæ Aragoniæ, Portugalliæ, Nauarræ unitis in castra una copijs Saraceno congressi sunt, in cuius exercitu ingentem ædiderunt occisionẽ. Fugiensque Ilmamolinus in Beticam, nunc Granatã, se recepit, quam regionem postea semper solam de terra Hispaniæ obtinuit Saracenus: hisque successibus Christianæ religioni maiores per eandem Innocentij tempora accessere, quod Liuonia regio amplissima, cui hinc Dacia, inde Polonia & Sueuia continet, eo curante pontifice, ad fidem Christi conuersa est. Et quum in Tholosana Albiensique Galliarum regione hæresis pullulasset, ac late & longe cœpisset serpere, beatus Dominicus tunc primum fama nosci cœptus, ad eas extirpandas se contulit. Erant uero qui armis eam sectam tueri adniterentur, qua Comes Tolosanus notabatur infamia. Quare datus est ab Innocentio pontifice, & à Francorum rege Simon de Monteforti beato Dominico adiutor, qui cum cohorte ab Hierosolymæ expeditione reducta, à sancto uiro aduersantium arma conatusque retudit, tantisque ea hæresis defixa erat radicibus, ut quæ septimo inchoauerat, uix tandem ultimo pontificatus anno potuerit extirpari. Ad annum quoque pontificatus Innocentij octauum, Otho ille, quem Romanorum regem imperatoremque instituerat, Philippo, sicut ostendimus, intruso ubique succubuerat. Agrippina enim Colonia Germaniæ urbs præclara, Othonem pulsum postrema omnium conseruauerat, quam urbem Philippus arcta pressit obsidione, Othoque facta eruptione, congressus superatusque à Coloniensibus est expulsus, qui tempori cedentes Philippo imperatori debitam obedientiam præstiterũt. Nec tamen diuturna fuit Philippo in adepto ubique per arma imperio quies, quod Lancherauius eum Palatinus Comes appetitum in insidijs interfecit, electusque à Germanis Otho eius nominis quintus, Saxonum dux, ab Innocentio tertio sequenti anno in basilica sancti Petri coronatus est. Ad quem etiam annum Henricus imperator Latinorũ secundus Constantinopolitanum augebat imperium, ut nihil fermè esset reliquum præter Adrianopolim quam Vattaris quidam Commo Græcus obtinẽs, usurpato imperij titulo cõseruabat. Et Veneti expeditionisque proceres partem de imperio, quæ in partitione obuenerat, unusquisque recipiebat. Quanquam Petrus Zianus Henrico Dandulo in Venetiarum ducem suffectus, liberum suis fecerat, ut præter maiora reipublicæ reseruata, quæ caperent ciues singuli retinerent. Primique omnium Marcus Dandulus, & Iacobus Viadrius Galliopolim inuaserunt. Marcusque Sannutus, & confœderati aliquot ciues, Naxo, Paro, Melo, Herina: & eodem tempore Marcus Dandulus Andro Ægei pelagi insulis, quas tum Cyclades, tum Archipelagum uocant, potiti sunt. Rabanus uero de carceribus Veronensis, & nepotes Euripum, Andreas & Henricus Gisij. Timas, Micolas, Scyron. Scopelum & Scyathum, Philocalus Nauigosus Stalimineum sibi dominio subegerunt. Per quod item tempus classis Venetorum unius & triginta triremium, persequendis piratis à Venetis missa, Corcyram, Corphi nunc dictam, & eodem uictoriæ cursu Mothonum ac Coronum reipublicæ Venetæ rebelles subegit, dominusque Della Roza Campanus ex Gallia, reliquijs Athenarum & Achaia potitus est: nec tamen deerant Græci in latrocinia coeuntes, qui uarios pro posse motus intentarent. Henricus namque cognomento piscator Maleæ Comes Genuensium classe fretus, Cretam insulam Venetis, sicut ostendimus, subditam ut caperet est adnixus. Veneti autem classe uiginti quatuor triremium immissa, & suam tutati sunt insulam, & quatuor Genuensium triremes interceperunt. Ea Latinorum apud Constantinopolim uictoria animos Christianorum in Asia agentium excitauit. Almericus tunc rex Cypri, regni quoque Hierosolymitani titulum, uxoris ratione, sicut ostendimus, tenebat: cui rem Christianam frigide administranti, alium regem subrogandum,

qui in

qui in Asia agebant proceres constituerunt, Ioannes'que de Bregna celebris famæ Gallicus miles in Hierosolymæ regem magno consensu declaratus est, qui per solẽnes accersitus oratores cum multis copijs Constantinopolim est delatus. Et Latini regis Henrici nauigio fretus, nonis Septembribus anno salutis nono & duodecies cẽteno Acconem Ptolemaidam peruenit, accepitque illico in uxorem ad id reseruatam Conradi olim Montisferrati marchionis & Hierosolymæ regis filiam, cui id regnum iure hæreditario debebatur. Per diem uero Michaelis archangeli festiuitate solennem, & diadema utrique regium Tyri est impositũ, & nuptiæ pompa regia celebratæ sunt. Perque id temporis Innocentius tertius pontifex, quũ in Asiam copias mittere anhelaret, in nouas incidit molestias. Otho enim quintus post acceptum ab ipso pontifice diadema, iurisiurandi, quo se de more obligauerat, religione post habita terram ecclesiæ hostiliter inuasit: namque Radicofanum montem Faliscum, siue ut corrupte appellant, Flasconem, & totam penè Romandiolam per diuersas legiones, diuersosque legatos occupauit, & ad regni Neapolitani regiones conuersus, ut eas quoque caperet est adnixus, Frederico secundo, quem Romani pontificis autoritas & promissa protectio securum redderet, nihil tantis motibus suspicante. Eos uero motus pontifex Innocentius iniquo ferens animo, ad Othonem misit, qui eum suadendo, hortando, admonẽdo peruincere conaretur, ut capta de ecclesiæ terra feudataria redderet: qui peiora indies moliebatur, unde pontifex eum anathemate primum percussit: deinde perseuerantem, & uias omnes Romanas latrocinijs infestantem imperio & Alemanniæ regno priuatum depositumque pronunciauit. Secutos eum prælatos & proceres, ac omnes alios imperij & regni populos catenus sacramenti religione, qua illi obligabantur absoluens, ut non magis possent, quàm deberent, ab eius imperio, reuerentia, & obedientia se subtrahere. Quamobrem rex Bohemiæ, Lanthgrauius Toringiæ, & archiepiscopi Maguntinus Treuerensisque, dux Austriæ, & ex militibus præstantiores quique eum deseruerunt: quum etiam Germani electores imperij Philippo suadente Francorum rege quamprimum de priuatione Othonis certiores facti sunt, Fredericum secundum Siciliæ regem uigesimum agentem annum in Romanorum regem declarauerunt. Philippus enim Franciæ rex Othonem Ioannis regis Angliæ ex sorore nepotem debilitari ac potentatu deijci exoptabat. Quibus tandem deterritus malis atque periculis Otho, in Alemanniam se recepit, & quæcunque de Italia ceperat in Romani pontificis Fredericique Siciliæ regis potestatem redire. At in orientis partibus Cretenses quum animum in Venetos rebellem ostendissent, miserunt Veneti naues sexcentas, totidem triremes, & gubernandæ Candiæ ducem, ac Motoni & Coroni conseruatores, quorum magistratuum uirtute & urbes insulaque retentæ sunt, & Genuensium tres naues rebellibus fauentium interceptæ. Quinetiam Rabanus de carceribus Veronensis nepotes, cum Nigropontis insula sese Veneto feudatarios subegerunt. Pariter Gothfredus de Villa Gallicus, qui in Achaiæ principatu domino Della Roza successerat, & Michael Comminos Græcus nobilis cum Peloponnesi parte feudũ Veneto obedientiamque præstarunt. Annóque qui secutus est quartodecimo duodecies centeno Veneti motus Cretensium rebelliones'que compescere cupientes, equites ex suis, & plebeios pedites, eò in Coloniam deduxerunt, prædiáque insulæ maiora, melioráque tum equestri ordini, tum plebeis diuisa. Primus'que pro republica Veneta dux Candiæ fuit Iacobus Teupolus, qui paulo ante cum prætura in Adrianopolim gessisset, indutias cum Vattari Commino Græcorum imperatore Constantinopolim obtinente in quinquennium, & cum Soldano Turcorum in biennium pro republica Veneta constituerat, quæ quidem indutiæ ab imperatore Constantinopolitano pariter constitutæ sunt. In Italia interim uocatus ab Innocentio Fredericus, Romam uenit, & quum se uidisset à pontifice, à Romanis'que omni curia benigne exceptum, coronationem, benedictionem'que ad imperium papalem poposcit: quam blande respondens pontifex, ea ratione renuit facere, quod is magno uir animo, sicut Othonem prius, hunc quoque pariter quæreret Italia deturbare. Iuit itaque in Alemanniam Fredericus, quem primus omnium Maguntinus archiepiscopus, & in suam admisit urbem, & Alemanniæ regni diademate insigniuit. Agentem Maguntinæ Fredericum, Ludouicus regis Franciæ primogenitus in Lothoringiam accersiuit, & ad Vallemcoloris oppidum Mosæ amni propinquum collocuti principes fœdera inierunt, per quæ belli pacis'ue societatem inuicem spoponderunt. Pariter Otho priuatus Imperio, auxilia sibi

lia sibi ac belli societatem cum Ioanne auunculo regis Angliæ, cumq; Reginaldo Boloniæ urbis maritimæ comite quæsiuit. In comitem uero hunc prima societatũ damna cadere incœperũt, quod Philippus rex Francorum Bononia eũdem ex eius comitatu, Moratanijsq;, Abbaculæ oppidorũ regni Franciæ possessione deturbauit. Ioannes uero rex Angliæ inita per id temporis cum Ferrando comite Flandrensi societate ad Bononiam cum ingenti classe recipiendam se contulit: quumq; partem eius classis tempestate auectam aliquandiu expectasset, mutato proposito prius quàm illa uenisset ad Granatingas Flandriæ oppidum se cõtulit, quò & tota classis sua eum subito est secuta. Philippusq; rex Franciæ in Ferrandũ primo duxit, & castello Ipra Brugiáq; dedentibus oppidanis potitus est. Ex eo autem loco relicta apud Damportum classe, Gandauum oppidum regis opulentissimum obsidere perrexit. Quo oppido breui per oppidanorum deditionem capto, Reginaldus Boloniæ Comes Ioannis Anglorum regis nauigio fretus, classem Philippi clàm cum modico præsidio incendit. Vnde eo factum est incẽdio, ut Philippus Gandauo Ipræ & Brugiæ præsidio ingenti relicto in Parisios sit reuersus, classe ubiq; in sui regni dominijs iussa, quam futura æstate in Angliã inducere constituerat. Tunc Ioannes Anglorum rex uires suas regi Francorum potentatui longe impares fore ueritus, ad tertij Innocentij pontificis Romani misericordiam protectionemq; confugit: namq; Angliam Hiberniamq; Romanæ ecclesiæ feudatarias ex fœdere constituens centum auri marchas pro utraque insula quotannis soluere est pollicitus, quod quidem aliquot postea seruatum fuisse inuenimus. Dum tamen ea Romæ apud pontificem agerentur, Otho cum ingenti exercitu ex locis Germaniæ sibi parentibus ex Saxoniáq; patria contracto ad Valentiniana Flandriæ oppidum descenderat Ferrando Comiti suppetias allaturus. Quo audito Ioannes rex Angliæ, Comitem Marchiæ, & cæteros Aquitaniæ proceres sibi uarijs artibus, datisq; præmijs conciliauit, quorum ope Andegauos in suas partes traduxit. Ligeri amne paulo post trãsmisso, Rupesmonachi oppidum obsidebat, quum Ludouicus regis Franciæ filius potentissimum ducens exercitum obsidionem soluit, adeò ut Ioannẽ ultra Ligerim oportuerit retrocedere. Otho interea Philippo regi ad pontem Bouinorum prope Tornacum est congressus, præliumq́ue ingens ad diem ieiunij quintam gestum fuit, in quo Philippus equo deiectus, ac suorum æque ac hostium concursu oppressus penè interijt, tandemq; subleuatus uictor euasit. Estq; tanta eius prælij apud Gallicos scriptores memoria, ut multa de eo carmine heroico scripta extent: nec tamen magna fuit cædes edita, quum Otho ad duo milia, Philippus uix trecẽtos desiderauerit. Sed gloriæ Gallis datum est, fractum à se fugatumq́ue eum, qui Romani imperij titulum præ se ferens, aquilas amiserit imperiales. Delapsus fuga hostis Otho in Saxoniam paternæ hæreditatis prouinciam se recepit, ubi mœstus languensq́; animo breui obijt. Tulit uero casus, ut quo die prælium id apud Tornacum in Gallijs est gestũ, eodem aut postero Henricus imperator apud Constantinopolim obierit, cui gente Gallico Petrus Comes Antissiodorẽsis pariter Gallicus est suffectus. Et per id tẽporis Fredericus post habitã Maguntiæ regum Alemannorum coronam in Sueuia gentilitatis suæ regione desederat. Is audita clade qua Otho apud Bouinas afflictus erat, Aquisgranium imperatoriam urbem obsidione pressam recepit, ubi tertij Innocentij Romani pontificis autoritate regiam iterum de more coronam accepit, & ut aliquam erga deum ostenderet gratitudinẽ, cruce insignitus, uoto se tunc publice obligauit subsidij Christianis in Asia agentibus afferendi: ne etiã pontifici quoq; Romano ingratus esse uideretur, comitatum de regno Siciliæ permisit feudari perpetuo eius donationis iure à Romana ecclesia peculiariter possidendum. Per hyemem uero quæ secuta est, Innocentius papa concilium apud Lateranensem ecclesiã generale atq; amplissimum celebrauit, cui patriarcha Hierosolymitanus, & Metropolitani Septuaginta, episcopi duodecim, & quadringẽti abbates & primores cõuentuales octingẽti interfuere. Quĩ legati pariter eò cõuenerunt, imperatorũ Germanici ac Constantinopolitani, & regũ Hierusalem, Franciæ, Hispaniarum Angliæ & Cypri, in quo quum multa sunt cõstituta in patrum decretis extantia, tum maxime sacrosanctum promulgatum edictũ opem rei Christianæ in Asia agenti populariter afferendam. Et quia hinc Pisani Genuensesq;, inde Lombardi bello inuicem conflictarentur acerrimo, urbe pontifex uere primo profectus est, loca petiturus, ad quæ bello contendentes uocare, & pacem quum cõmodius, tum celerius constituere posset. Sed apud Perusiam de itinere mortuus ac sepultus est. Extant Romæ duo

huius

huius pontificis opera, situ, utilitate, & usu longe distātia, hospitale Sancti spiritus in Saxia à Lombardis & Saxonibus ibi solitis habitare appellatū, quod in Vaticani suburbio celebre & ditissimum hospitalitati amplissimæ deseruit unum, & alterum turris appellata Comitis Vrsini operis, quæ muro omnium totius urbis rarissimo sublimitate surgit eximia. Estq; ad forum olim Neruæ ad ueteris Suburæ principiū, quæ per ætatem nostram & diu ante inhabitata, nullo omnino usui est aut fuit. Legimus uero ipsum pontificem, cum talis tantæq; argueretur impensæ ecclesiam sancti Sixti, quæ extat in Auentino celebris, tunc dirutam instaurasse. Ea autem quæ ad præclari præstantissimiq; huius pontificis mortē secuta sunt multi facienda, & diligentiorem postulantia narrationem, in decimum septimum librum, quod hic satis creuerit, duximus reseruauda.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE Imperij Romani, Decadis secundæ, Liber septimus.

HONORIVM Almerico ciue Romano genitum, tertio suffectū Innocentio, & ipsum eius nominis tertium Perusiæ cardinales in Romanū pontificem creauerūt, qua in creatione ad sextum prædecessoris diem obitus facta, maior solito adhibita est festinantia, quod Perusini ciues difficultatem Hierosolymæ rerum, & bellorum Italiæ sedandorum necessitates perpenderūt, & coacto in conclaui collegio penuria cibi per dies singulos maiore facta, ut properarent, uim honestissimam attulerunt, consecratusq; pontifex destinatum à prædecessore pacis in Italia constituendæ tractatum per oratores legatosq; continuauit, ipse Romam intra primū creationis mensem per Sabinos se contulit. Solicitabat em̄ eum petrus Antissiodorēsis electus imperator Constantinopolitanus, quem paulo post & Iolem simul uxorem idem pontifex in basilica sancti Laurentij, quæ uia Tyburtina extra muros insignis uisitur, imperiali diademate decorauit. Et rebus Christianorum in Romania consulturus, quæ Hierosolymis profuturæ uiderentur, Ioannem de Columna cardinalem Romanum Portuensem episcopum apostolicæ sedis legatum declarauit, qui ad nonum coronati imperatoris diem urbe profectus Brundusium se contulit, quò imperator imperatrixq; accesserunt, omnesq; simul Venetorum nauigio accepti, simulq; soluentes prima uelificatione in conspectum Dyrrachij substiterunt. Promiserat enim Petrus imperator Venetis, si Constantinopoli in Italiam delatus, eòdem reducerent, Dyrrachium Venetis reddendā, uel obsidione pressam oppugnatamq; recipere. Theodorus nanq; dux Epirotas urbem ipsam dolo captam ueteri Græcorū iuri innixus ut retineret armis, litigio cōtentionibusq; adnitebatur. Eamq; expeditionē ut uxorio liberatus impedimento ac cardinalis respectu commodius exqueretur, imperator Iolem uxorem cum parte classis Cōstantinopolim præmisit, quam paulo post cardinalis est secutus, inchoatáq; est obsidio & oppugnationes per dies penè singulos intentatæ. Sed urbem ueteri muro, quem Venetus instaurasset munitam Theodorus milite abundans ex Epiro fideli facile defensabat, adeò ut imperator potiri desperans sibi cōstituerit abeundum, & quod mediterraneas Macedoniæ urbes inuisendi desiderio teneretur, petitam inter soluendum obsidionem à Theodoro fidei publicæ securitatem accepit, secundū quam scripto sibi datam ad Arctæ amnis portū excensionē in Macedoniæ littora primam fecit, inde ad nemorosa tempe delatus, cum ad saltus peruenisset, montium syluis tectorum structas à Theodoro duce insidias incidit, & abductus in teterrimum carcerem est coniectus. Interea principes Christiani, quos tertij Innocentij diligētia & Lateranensis cōcilij decreta ad Hierosolymæ liberationem inflammauerāt, in magnum conierant exercitum, qui partim terra partim mari Constantinopolim, & inde cardinale de Colūna sedis apostolicæ legato ducente, Acconem se contulerant, fuerunt'que primarij inter eos proceres Andreas Vngariæ rex Venetorū nauigio fretus quod libenter dederant, quia ius eis cessit, quod in omni Dalmatia regnū Vngariæ ad eam diem habuerat, & dux Austriæ, Henricusq; Niuernensis Comes, & Gualterius regis Franciæ camerarius. Quibus Ioanni Hierosolymæ regi cōiunctis, in concilio actum est, Damiatam Ægypti urbem Nilo contiguam ut primam omnium caperent, adnitendum: ea enim in potestate facta apparebat Cayrum & Babylonem cōtiguas urbes amplissimas & commode obsideri posse & interclusas cōmeatu facillime expugnari. Quo

Quo Soldanorum gẽtis Saracenæ principum domicilio in Chriſtianorum poteſtatem facto, futurum confidebant, ut omnis ea barbaries Saracena nõ ſolum Hieroſolyma & terra ſancta, ſed orbe ipſo terrarum exterminaretur. Itum eſt itaque non magis cupientiſſimis q; confidentibus procerum militumq; animis, & menſe Maio anni ſalutis duodeuigeſimi & duodecies cẽteni Damiatæ obſidio inchoata: ea ciuitas olim Heliopolis à Pertinace Helio conditore appellata, triplici murorum latericio denſiſſimorum munimento cingitur, quam Nili amnis particula ad Romani Tyberis magnitudinem ambit, ut inſulam, ſed oblongam arctamq; efficiat. Turris erat Pharea, non quidem craſſitudine & celſitudine illi ſimilis, quã ad Pharon & Nilum ſtante Romano imperio fuiſſe legimus: ſed quæ ſuburbium & mercatorum apothecas ac publica horrea à piratis nocturniſq; prædonibus tutaretur. Quamobrem ſub noſtri exercitus acceſſum addidit Soldanus ſuburbio utrique præſidia, & munitiones undiq; inſtaurauit. Eas dum noſtri oppugnant munitiones, turrimq; undiq; machinis quatiunt, multi per dies ſingulos cecidere, quum tamen ea maior in barbarie occiſio cõmitteretur: euicitq; fortiſſimorum ex omni prouincia alternis pugnantium noſtrorum uirtus, & ſuperatis munitionibus acceptum cædis damnum in decuplo hoſti redditũ. Annona uero in horreis, mercimoniáq; reperta in apothecis cum militi conceſſa fuere, opulentia Chriſtianorum caſtra ſimul & læticia ſunt repleta: hyems iam planè media erat, & Nilus quem à conſueta inundatione per id temporis timeri nõ oportuit, ab maris inflatione, quam Eurus maximam inuexit, ripas egreſſus eſt, adeò ut unda maris immenſum ſublata, inde amnis redundantia noſtrorum caſtra peruaſerit. Vnde impedimentorum iactura facta, & cõmeatuum pars maxima corrupta eſt. Cui malo remedia deſuper à deo cardinalis, legatus, & epiſcopi, ſacerdoteſq; quærenda eſſe iuſſerunt. Eoq; finito ieiunio, maris tranquillitas eſt ſecuta: quo item die maior dei benignitate uictoriæ ſpes Chriſtianis ex improuiſo affulſit. Soldani caſtra quæ ſuum noſtro maiorem exercitum ſeruabant, à Chriſtianorum caſtris & ab ipſa urbe Damiata fluuio, de quo diximus, tenuiore dirimebantur, quæ tamen ad mille paſſus ab ipſo diſtãtia fluuio Nili integri ripæ erant oppoſita, unde præſidia in urbem nunciosq; mittendi facultas Soldano maxima erat, quod ſcaphæ in fluuio diſpoſitæ, & ex urbe in illius caſtra dimitterentur, & uenientes noctu ac interdiu introducerent, quas illico ſubductas nullo noſtri nauigio poterant intercipere. Ea re intellecta, inceſſit noſtros milites libido incipiendi, ſiqua poſſet urbs unica obſidione ultra citráq; fluuiũ circundari, quos cum uidiſſet in alteram traductos ripam Soldanus, amẽtia potius quàm pauore perterritus eſt, paucisq; dimiſſis exploratoribus quà progreſſus inſpicerent, ſibiq; renunciarent, caſtra fugiens impedimentis commeatu'q; plena reliquit. Videntes'q; fugientem continuato agmine denſiſſimo barbarum Chriſtiani milites trans amnem agentes, pars quidnam ſibi uellet profectio inſpecturi propius acceſſere, pars commiſſam ab hoſte fugam, & caſtra ut erãt integra capi poſſe Chriſtianis ducibus renunciarunt. Qui ratibus ad id pridem paratis amnem tranſmiſerunt, & reperta in hoſtium caſtris annona impedimentis quoque ac ditioris apparatus ſupellectile, exercitus Chriſtianus magis quàm prius ad turrim Pheream eſt repletus. Alteris ſubinde caſtris ad eam partem poſitis, quæ prius ponte iunxerunt, Damiata undique eſt obſeſſa. Eam Soldani fugam, eos Chriſtianorum ſucceſſus quum audiſſet Corradinus Saladini olim filius, Hieroſolymæ ultra retinẽdæ ſpem abiecit. Quam ne Chriſtiani captam retinere poſſent deſolare conſtituit, quinetiam à ſepulchro domini noſtri Ieſu Chriſti uiolando ſceleſtas continuit manus: cauſam uero ſepulchri templiq; intacti, quam nonnulli afferunt, delatæ tantiſper Chriſtianæ religioni ueneratione omittimus, magis'q; crediimus Surianos, Ethiopas, Armenios, Georgianos, & alios Aſiæ Chriſtianos Hieroſolymam incolentes multos numero, & magis ſubditos Aſiæ & Aphricæ principibus ea loca dirui comminuíq; prohibuiſſe, quorum ratione & cauſa eam incolerent ciuitatem, eorum'q; deſiderio ſic Saracenos uel inuitos acquieuiſſe, ſicut eoſdem ſuſpectiſſimos inuiſos'que omni tempore coguntur tolerare. Caſtris ut diximus, ad Damiatam undiq; terra communitis, Nilóq; fluuio claſſis eſt addita, & uineæ adactæ, caſtella excitata, machinis'que oppugnatione ſæpiſſime intentata, nec magis probe agitata extrinſecus urbs præualida, quàm fortiter intrinſecus defenſata eſt. Primáq; æſtas & hyems, uer'q; ſubſecutum. Eo modo ad Damiatam actum. Ad Iunium uero alterius æſtatis menſem, Soldanus medio inter Babylonẽ Damiatam'q; ſpatio caſtra habuit cõmunita innumero exercitu redundantia, nec ullis adduci poterat

Anno ſal. M.ccxiij.

terat iritationibus, nullis noſtrorum artibus, ut pugnæ copiam uellet facere. Tandem ſoli
ex Chriſtianorum exercitu Gallici proceres hoſtis ignauiam aliquo ut dixerunt, ingenti de-
decore aut damno afficere conſtituerunt. Ioannes Hieroſolymæ rex tanquam Gallicus ma-
gis quàm dux exercitus illorum audaciam temeritatemq́; ſecutus eſt. Facti in conſpectum
hoſtes ſtructa acie Gallici probra in hoſtẽ dictis geſticulationibusq́; iactauere. Vallum ali-
quando ſcandere comminati, & partem eſſe noſtrorum exercitus minimam, Saraceni de
propugnaculis in campeſtri ſolo faciliter recognoſcebãt. Quare facta de repente & magnis
clamoribus, ut eſt gentis mos, eruptione Gallorũ inſolentiam leuitatemq́; caſtigauere mul-
tis eorum cæſis, plurimis interceptis, in queis Gualterius regis Franciæ camerarius, Milo
Mantolienſis, & Vicecomes ſanctæ Suſannæ ditiores potentioresq́; fuere. Et Ioannes rex
igne, ut appellant Græco afflatus, quod facibus tragulisq́; Saraceni immittere conſueuerũt,
manus faciemq́; combuſtus eſt. Quieuere poſtmodum Chriſtiani, fuitq́; exemplo Gallorũ,
ut neminem ultra noſtrorum militum libido ceperit, nedum in Soldanum, ſed ne in obſeſ-
ſos pugnam ineundi. Ea enim urbs, ſicut docuimus, munitiſſima, nunquam ui oppugnatio-
nibusq́; capi potuiſſet, quæ & commeatibus abundabat: ſed peſtilentia ingens ipſam miran-
dum in modum populata eſt. Quod quidem Chriſtianos latuiſſe, ut credam, adduci nequi-
uiſſem, niſi apud omnes ſcriptores id conſtare uiderem. Fortè ad quintum menſem quàm
Gallici in Soldanum male pugnauerant, pauci milites Chriſtiani Damiatæ portas propius
acceſſerunt, quid in urbe ageretur exploraturi: ſilentióq; quid ubiq; in propugnaculis eſſet
admoniti ſunt, aut cuſtodes altum ſopitos eſſe, aut alium per errorẽ omnino abeſſe. Quare
pedetentim referentes ſocios aduocant, ſcalasq́; ſemper in prætorio ad id paratas compor-
tant, quibus in propugnacula portæ faciliter eſt conſcenſum. Et nemine obſiſtente, aut cla-
more eos prodente, cohors integra portam tenuit, quam dum ſecuribus malleiſque refrin-
gunt, accurrentes qui ex Saracenis ſtrepitum ſonitúmque primi exaudiuerant, confoſſi,
Chriſtianiq́; interim patente ingreſſi porta, urbe potiti ſunt anno tandem dimidio atque
integro, poſtquam fuerat obſeſſa, quem nonarum Nouembris ſextum diem fuiſſe conſtat.
Ingreſſi urbem Chriſtiani, inſidias primo dolúmue ab hoſte ſtructum ſuſpicabantur, quod
neminem in plateis obuium, neminem in tectis aut ad feneſtras ſe proſpicere uidebãt. Sed
intellecta eſt ſtatim urbis deſertæ calamitas, quod plateæ paſſim, uiciq́; omnes, & ædiũ atria
cadaueribus utriuſq; ſexus, omniſq́; ætatis hominum contegebãtur, & qui in domibus ui-
ui ſunt reperti, aut ipſo languebant morbo, aut ſalutem ſibi à languoris ſimulatione quære-
bant. Fuere autem omnes tam integra quàm mala ualitudine uiuentes, tria uirorum milia,
quum obſidionis principio fuiſſent ſeptuaginta. Portis ubiq; munitionibusq́; Chriſtiano
militi ad cuſtodiam attributis, uicit in concilio ſententia, tamdiu in caſtris commorandum,
quouſque purgata cadaueribus emundatáq; urbs uiſa eſſet ſalubritatẽ aeris recepiſſe. Con-
ceſſáq; eſt ob eam maxime rem Saracenis ſalus, ut purgationis munus curamq́; ſuſciperẽt.
Prima uero omnium Machonaria urbis primaria in glorioſæ uirginis dei & ſaluatoris no-
ſtri Ieſu genitricis eccleſiã inſtaurata, ac in epiſcopium dedicata eſt. Eam urbem captã eſſe
intelligens Soldanus, caſtris incenſis Cayrum ſe Babylonémque recepit, & Chriſtiani ſub
ipſum ueris initium urbem ad aeris ſanitatẽ redactam kalendis Februarij ſunt ingreſſi. Po-
ſteróque die Cardinalis Columna legatus cum epiſcopis & ingentis numeri clero ſolenni
pompa glorioſiſſimæ uirginis purificationem ardentibus non magis in eccleſia quàm per
uicos & plateas candelis & cereis celebrauere. Habuit per id temporis Damiata ampliſ-
ſimæ opulentiſſimæq́; ciuitatis ſpeciem, repertamq́; in ea rerum omnium copiam auri ar-
gentiq; & ditiſſimæ ſupellectilis uim maximam legatus regéſque & duces exercitus militi
Chriſtiano æqua diſtributione largiti ſunt, quin etiam de agrorum diuiſione in tempore fa-
cienda actum eſt, cũctis exiſtimantibus fore, ut Soldano Babyloniæ deturbato, milites qui
domos ſupellectilémq; accepiſſent in eius Colonia dato nomine aſcribi paterentur. Duo-
bus interim annis quibus Petrus Antiſiodorẽſis imperator Cõſtantinopolitanus in Theo-
dori ducis Dyrrachini carcere agebat, Ioles uxor imperiũ adminiſtrauerat, quæ ad eos fer-
mè dies, per quos Damiata in Chriſtianorum poteſtatẽ facta eſt diem obijt. Et Latini pro-
ceres Conſtantinopoli & in Romania agentes, Robertum Petri ipſius filium ex Gallijs ac-
cerſitum in imperatorem delegerunt. Romæ interim Honorius pontifex beatum Domini-
cum audiens ſchiſmaticos apud Toloſam domuiſſe, eius præſentiſq́; ordinem cõfirmauit.
Quo

Quo in tempore ſecundus Fredericus in Romanorum regem electus, Othone defuncto, Romam redijt, quem Honorius imperiali diademate inſigniuit. Obierat paulo prius Conſtantia eius mater, præſtantiſſima mulier, nō magis annorum quàm prudentiæ plena. Quæ uiſa filium adoleſcentiam ſupergredi incipiētem, qui duos de triginta ageret annos, ad eam diem in uirtutum uia continuiſſe, quod ea de medio ſublata, mores uſque quaq; mutauit. In pontificem enim ſpreta iureiurandi religione, anno coronationis primo multa & quidem enormia eſt aggreſſus: quem ut à flagitijs, à perfidia, à rebellione temperaret, admonentem magis magisq; indies ſpreuit, unde eum duxit pontifex anathemate, niſi reſipiſceret, & ablata redderet, deterrendum. Et quum ſperneret primam excōmunicationem, iterato pontifex priuationem imperij regnorumq; addidit, tertioq; in cōtumacem exaſperatus pontifex omnes imperij & regnorum olim ſuorum ſubditos à ſacramento, in cuius uim fidem illi ſeruare tenerentur, abſoluit. At apud Damiatam interea res Chriſtiana per ſingulos dies magis magisq; floruerat. Cardinalis enim Columna legatus apoſtolicus, & Andreas rex Hungariæ, & cæteri proceres in bonam uenerant ſpem, fore, ut Soldanū Saracenosq; breui conficerent, quibus intentandis rebus id ſolū moræ interceſſit, quod Ioannes Hieroſolymæ rex plus ſibi quàm deceret arrogans, parum conſiderabat, & ſi urbs Damiata ſuo ſubijciēda erat regno, deferendum tamen à ſe cardinali & Hungarorū regi aliquantiſper eſſe, nec omnia illis præſentibus inconſultisq; ex arbitrio imperanda: cuius rei cum eſſet aliquando à cardinali modeſtiſſime admonitus, Hieroſolymam breui, ut dixit, rediturus acceſſit, quem multi milites ſunt ſecuti, nec priuſquam terq; quaterq; rogatus, ut rediret adduci potuit. Interim æſtas ac hyems prima habitata à noſtris Damiata exacta eſt. Verq; ad eius reditū in alterā æſtatem abibat. Eo poſtea præſente, quum de rebus agendis conſilium haberetur, placuit omnibus in Cayrū Babylonemq; ducendum. Ad quas urbes Soldanus omnes propè Saracenorum copias contraxerat. Facta tamen apud Damiatam diuturnior mora utilis uel ea ratione uiſa eſt fuiſſe, quod captæ illius fama multos ex Europa milites illuc traxerat à Veneta, Genuenſi, & Piſana claſſibus tranſportatos. Ductum eſt in hoſtem ad ipſas Iulij menſis idus. Nilo amne præter illum, de quo ſæpe diximus, Damiatæ proximum priuſquam Babylon à Damiata adeatur, alter deriuatur fluuius, cui Soldanus pontē impoſuerat nauibus conſtructum, quo poſſet facilius in noſtros Damiatæ agentes ducere. Eum pontem modico ſeruatum præſidio cum noſtri occupaſſent, paululum progreſſi ſunt. Poſtridie apoſtolorū Petri & Pauli natiuitate celebri caſtra ſunt poſita, paſſus tria milia à Babylone Cayróque ſemota, & quum annonam in duos ſuffecturam menſes carris ſecum iumentisq; detuliſſet, claſſis etiam aduerſo ducta Nilo tantundem adduxerat, ut innumeri apud Babylonem Cayrumq; ampliſſimas urbes coacti Barbari ab annona priuſquam Chriſtiani milites uiderentur laboraturi: ſpes itaq; uincendi noſtros ſolidiſſima hortabatur, inde futura, ut uidebatur, certior, quò celerius contingeret depugnari. Hic tentatus ſæpe hoſtis, ſæpe ad prodeundum in aciem prouocatus eſt, qui metu & pauore ſimulato per dies ſingulos maiore, perniciem in noſtros inauditā machinabatur. Nilum amnem cum Babylonem Cayrumq; præterlapſus eſt undiq; coercent ripæ eleuatiores alicubi pro ſoli neceſſitate, alicubi depreſſiores, cataractǽque certa ſpatiorum proportione in regionibus ſunt diſpoſitæ, de quibus agri conſtituto tempore inundantur. Poſtquā igitur Chriſtiani duos in caſtris deſederant mēſes incurſionibus populationibusq; ſatiati, occaſio diu expectata Soldano obuenit Nili in ſummas ripas ſolito citius tumefacti: qua fretus occaſione cataractas undiq; non magis amoueri, quàm ripas ad amnis fundum defodi curauit, cooperuerūtq; illico regionē aquæ, ut Chriſtianorum caſtris ubi ſolū natura aut congeſta terra eleuatius erat, cubiti altitudinē ſuperarent. Iumentis uero ſublata imprimis paſcēdi facultas, & quod in caſtris paratū erat, deſtructum eſt ſtramen, tum nec aliquid fuit ſaluum, quo mortales potuerint uel triduo ſuſtentari. In eam adducti rerum difficultatem Chriſtiani alia quoq; angebātur maiore, quod redituri Damiatam altiores alicubi depreſſis in locis aquas incedere uerebant̄, ut nulla uia niſi per Nili aggeres tuta ab aquarum periculo uideretur, quam hoſtis armatus & alicubi aggere & foſſa cōmunitam ita obtinebat, ut prælio uideret̄ periculoſiſſimo deturbaturus. Petitam itaq; miſſis oratoribus pacem Chriſtiani his conditionibus impetrauere, ut Damiata cum rebus in ea repertis Soldano dimiſſa, partem'q; ligni crucis quā ille haberet redderet, & captiuis uiciſſim liberatis Chriſtiani Acconē Tyrum'q; redirent. Quibus urbibus

& earum oppidis pax octo annis esset cum Turco Saracenoq́ seruanda. Quæ igitur in glo
riosæ uirginis purificatione habitari cœpta est Damiata, ad eiusdem natiuitatis diem redi/
Anno sal. M.ccxxi. ta barbarorũ spurcitie inquinanda. Is annus salutis erat primus uicesimus duodeciesq́ cen
tenus. Quo anno Tartari gens Scythica Georgianam Armeniamq́ maiorem direptas, ua/
statasq́ suo subiecerunt imperio. Inde Ripheis montibus transmissis, ad eas delati uastissi/
mas regiones, quæ Transyluanam contingunt, in Poloniam, & post in Hungariam pene/
trarunt, quas Christianas regiones populationibus incendijsq́ late commissis, magno affe/
cerunt incõmodo. Sed ad rem Asiæ Christianã. Damiata Soldano Babyloniæ reddita car/
dinalis Columna legatus, rexq́ Hungariæ Andreas, & dux Austriæ, ac cæteri fermè om̃es
illius expeditionis Christiani in Europam quà uenerãt, sunt reuersi. Et anno qui secutus est,
Ioannes Hierosolymæ rex Tyri Ptolemaidæ securitate fisus, à pace cum Soldano consti/
tuta Romã uenit, quem Honorius pontifex Romanus benigne acceptũ, muneribus nõ mi
nimis donauit. Isq́ breui post in Franciam, ut dixit, nauigaturus, Pisas primo se cõtulit,
& aut promissam prius, sicut fama postmodum uulgauit, cum Frederico excommunicato
& pontificis hoste affinitatem confirmauit, aut tunc primum à casu inijt. Nanq; filiam quæ
sibi ex Iole, sicut ostendimus, uxore erat, illi in matrimonium despondit: cui in dotem nomi/
nati ius contulit, quod eidem filiæ materna hæreditate in regnum Hierosolymæ compete/
bat: estq́ hæc occasio, qua freti postea omnes qui Neapolitanum rite habuerunt regnũ, Hie
rosolymæ quoq; regni titulis sunt abusi. Delatus inde in Franciam Ioannes rex bona ex alie
no incommodo fortuna est usus. Philippus enim rex Franciæ tunc fortè obiens, testamen/
tum magnificentia legatorum suo dignissimum regno fecit. In quo sexaginta librarũ argẽti
Parisiensium milia Ioanni regi, totidem militiæ templi, tantundem magistro hospitalis Hie
rosolymæ legauit. Voto postmodum Ioannes rex se exoluturus memoriã sancti Iacobi apo
stoli, quæ est apud Compostellam Gallitiæ inuasit: à qua peregrinatione dum tertio redit
mense, Berengariam regis Hispaniæ sororem cepit uxorem. Quo item anno salutis tertio ui
cesimo & duodecies centeno, beatus Dominicus Bononiæ est defunctus, & ordinem beati
Francisci Honorius confirmauit. Sub ipsum Fredericus imperio priuatus, ut rebus consule
ret Alemanniæ, quibus ob noui imperatoris subrogationem timebat, Henricum filium de/
cennem illi dedit in regem. Tribus abinde annis superuixit Honorius, quo in tẽpore Chri
stianam rem in Asia quieuisse satis constat. Sed quid Fredericum inter & pontificem Ho/
norium fieri contigerit, apud scriptorum neminẽ tradi uidimus. Extant uero Honorij pon/
tificis, cum decretales multæ, tum Romæ opera sancti Laurentij extra muros urbis repara/
ta cum cœnobio basilicarum sanctasanctorum ad Lateranensem ecclesiam instaurata, cele
Anno salu. M.ccxxvi. bris sanctimoniæ oratorium. Is pontifex moriens ad annum salutis sextum uigesimum &
duodecies centenum, successorem habuit nonum Gregorium patria Ananinum, & Inno/
centij tertij comitum prosapia oriundum. Qui & Laterano ubi creatus fuerat Ananiã per
æstatis caumata se cõtulit. Vnde Fredericum monuit, ut expeditionem in terram sanctam,
cuius uoto pridem cruce signatus se obligauerat, tandem iniret, fore comminatus, ut nisi in
breui exequeretur, excommunicationis priuationisq́ sententias ab Honorio prædecessore
in illum promulgatas, confirmatas etiam atq; etiam aggrauaret. Promisitq́ Fredericus sese
quod uouerat, quod intendebat, quod pontifex uolebat, ut exequeretur properaturũ: di/
ctumq́ est ueris tempus ad conueniendum Brundusij, quo ex portu tunc soluere est polli/
citus. Pontifexq́ Romam reuersus cruce signatos, qui in orbe Christiano multi erant, ut ad
diem conuenirent, dimissis quaqua uersum tabellarijs, admonuit: conuenit uero ingens mi/
litum multitudo, quorum genere & potentatu præstantior fuit Asiæ ex Germania Lanthe/
rauius. Ver autem iam planè exactum erat, quum expectatus requisitusq́ ægritudinem in/
cidisse simulans, Fredericus in Sicilia se continuit. Malo enim uir animo, mala mente, nun/
cios quod postea rescitum est, expectauit à Soldano Babyloniæ redituros, cum quo fœde/
ra rei Christianæ perniciosissima inierat, quibus etiã respõdebat fœderibus clades per eam
inuecta moram in Christianos milites Brundusij desidentes. Nanq; superuenientia æstatis
caumata occidẽtales milites, præsertim Germanos sub cœlo frigidiori nutritos, grauissimis
afflixerunt morbis, quorum acerbitate multi, in queis Lantherauius fuit interiere, plurimi
languorem morti penè similem incidere. Ad eum Lantherauij necis nuncium Fredericus
ex insperato Brundusium aduolauit, ditissimiq́ principis equos, arma, aurum, argentum,
& lautissimã

& lautissimam supellectilem diripuit: pontifex interim crebris illũ nuncijs, oratoribus, epistolisq; in profectionem propellere est adnixus. Tunc, ut factæ prædæ contentiones declinaret Fredericus, tandẽ ad tertium idus Augusti cum omni classe Brundusio soluit, sed cæteri ad destinatum in Acconem cursum uelis ardentissime remisq; contendunt. Fredericus noctu cum trireme dilapsus Brundusium est reuersus, quem sic omnes admoniti eadem nocte secuti sunt. Ad eam accessus Frederici imperatoris famã mouens ex Gallia Ioannes Hierosolymæ rex cum Berengaria uxore Bononiam usq; peruenerat, & ipse in Acconem Venetorum nauigio traiecturus. Quẽ audita Frederici perfidia Bononiæ desidentem, põtifex Gregorius Romandiolæ & exarchatus Rauennatis gubernatorem ducemq; instituit. Contulerat iam se Acconem Ptolemaidam Christiana militia, quum requisitum desideratumq; imperatorem germani milites, qui postremi omnium Brundusio soluerant, illum in Italiam reuertisse primi renunciarunt. Destitutiq; duce primario milites Christiani aliquod incommodum capere formidabant, nisi eos recreasset Conradini mors quondam filij Saladini, cuius filiorum tutor inducias cum illis in duos annos petitas concessit. At Gregorius pontifex quamprimum intellexit Fredericum omissa nauigatione in Italiam reuertisse, malignũ hominẽ cõfirmatis sui prædecessoris Honorij promulgationibus quãtis potuit maledictionibus prosecutus est: ad quas illico est secutus uxoris Frederici Ioãnis Hierosolymæ regis filiæ obitus, cui Conradus filius puer superstes fuit. Secundus Gregorij põtificatus tunc erat annus, in quo certior erat factus, Hispaniaq; solito firmiora Christianitatis fundamenta iacere cœpit. Nanque Arragonum rex Ferdinandus Saracenis Maiorica insula, & Valentia urbe pulsis eas ad Christianos ritus moresq; perduxit. Valentiaq; opibus & uiris præstantissimis cõtinuato felicitatis cursu in hæc usq; tempora est adducta. Fecerat Fredericus quo tempore interrupta nauigatione in Italiam redierat, spẽ proceribus, qui in Acconem nauigauerant, sui accessus. Quo quidem desiderio illos per annum integrũ est frustratus. Et tandem pontifice, sicut pridẽ facere consueuerat, spreto, cuius reconciliationem neglexit, nauigationem ingressus est, de qua Cypri substitit, Senescallo militiæ suæ magistro cum copijs Ptolemaidam præmisso, qui non magis militiæ Christianæ, quàm Soldani Babylonis conatus apparatusq; inspiceret: tantumq; abfuit, ut Italia soluere & nauigare intendens Fredericus pontificis benedictionem postulauerit, quod Rainaldum quendam Theutonicũ constituens regni Siciliæ administratorem, illi aperte iussit, ut pontificem ecclesiasticosq; quibuscunq; posset modis opprimeret. Isq; suo, quod aperta dicebat fronte, domino satisfacturus, Marchiam Anconitanam cum exercitu est ingressus, & Montemulmi Maceratamq; occupauit. Perusinos uero cum pertentasset, in rebellionem promissa ingenti pecunia pellicere nequiuit. Obierat per id temporis beatus Franciscus, cuius per dies singulos miraculorum multiplicantium magnitudo Gregorium pontificem mouit, ut Roma Perusiam petens, inde Assisium sit delatus, ibiq; cum crebrescentia inspexisset miracula, eundem in sanctorum Christi numerum retulit. Vixq; Perusia reuersus erat pontifex, quũ Conradus Guiscardi alter Frederici satelles in uallem Spoletanam duxit exercitum, quem Fulginatũ coniurata factio introduxit: nec tamen diu ea urbs in rebellione perseuerauit, quod fidelis ecclesiæ populus, & Conradũ & perfidos conciues eiecit. Interea Senescallus Frederici in Acconem missus multa Christianis ibi agẽtibus damna intulerat, quos ægre cerneret ferre nocturna cum Soldano Babylonis colloquia, in quibus ipse aliquando fuerat deprehensus. Quamprimum tamen Soldani fœdera satis habuit constituta, Fredericus ab illo accersitus, Ptolemaidam adnauigauit. Nec mora, oratores Romam dimittens, absolutionem à pontifice reconciliationemq; compositis uerborum lenocinijs implorauit. Pontifexq; qui omnia rescisset, quæ Senescallus in Asia cõmiserat, perfidia domini in oratorum faciẽ exprobrata, petitionibus eorum repulsam dedit, & hospitalarijs templarijsq; in Asia pro crucis honore militantibus, ut Frederico tanquam hosti publico fauores detraherent iniunxit. Quamobrem Fredericus confusione simul & indignatione plenus, consultius sibi duxit in Italiã nauigare. Pontifex interea, cum admoniti excõmunicatiq; Rainaldus Marchiam Anconitanam, & Conradus uallem Spoletanam infestantes, ut captas de terra ecclesiæ urbes & oppida redderent, adduci non potuissent, Ioannem Hierosolymæ regem ex Romandiola accersiuit, qui paratissimum in Marchiam duxit exercitũ, Ioannesq; Columna sanctæ Praxedis presbyter cardinalis ad eam Marchiæ expeditionem sedis apostolicæ legatus fuit. Pan-

dulsus autem de gente Sabella Romanus pontificis cubicularius copias ex urbe Roma, ex omniq; terra ecclesiæ contractas ad Ananiã coegit, pariterq; eo` se contulerunt Beluacensis Claramontensisq; episcopi cum copijs ex Gallia ductis, põtifici aduersus Frederici conatus præsidio affuturis, fecit'q; prima is exercitus castra ad Insulam finiũ regni oppidum, quod aliquandiu oppugnatum pactione in potestatẽ uenit. In Casinense uero castellum monaste rio circundatũ difficilis impeditusq; põtificis exercitui ascẽsus fuit, quod regni Iustitiarius à Frederico impositus ea seruaturus claustra copias illuc contraxerat ingentes, in queis ma/ gna pars Saraceni Frederici milites mercenarij. Deturbati tamen sunt Mõte Iesu Christi & ecclesiæ hostes penè pariter infideles, Casinẽsisq; castello ui capto, Germani incolæ deditiõe facta saltum aperuere, nullo deinceps labore, nullo sanguine effuso, quicquid oppidorũ ad Capuam intercedit cum ipsa urbe pontificis Gregorij cubiculario manum dedit. Quo læ/ tatus nuncio pontifex Romã Perusia est reuersus. Per id fermè temporis pressi in Marchia & ualle Spoletana Frederici satellites eorũ quæ in regno fiebant certiores facti, terrã omnẽ ecclesiæ suo destitutam præsidio reliquerunt, qua utrobique recepta, legatus rexq; in rebel/ lionum conuictos animaduerti, sed mitius q̃ erant meriti curauerunt. Et tũc uno eodem'q; tempore Ioannes rex in Romandiolã est reuersus, & Fredericus à Tarentino portu, quem primum de nauigatione attigit, Neapolim anxius aduolauit. Iuerat Ptolemaidam cum ex/ peditione Brundusij coacta, quam Fredericus destituit nauigantẽ, magister militiæ Theu/ tonicæ Prutenorum, qui rem in Asia Christianam per inducias Damiatæ cõstitutas, perq; perfidiam Frederici torpescere uidens, cum ipso Frederico in Italiam redijt. Eo itaq; & Me/ sanensi archiepiscopo oratoribus Romam missis pacem Fredericus ueniamq; supplex ora/ uit. Pontifexq; mitior quàm oportuit decuitq;, his conditionibus est assensus, uiginti cen/ tumq; milibus auri uncijs eo bellorum compendio consumptis in ecclesiæ ærarium relatis, Fredericus benedictione apostolica restitutus imperator & rex utrobiq; in Sicilia & Ale/ mannia appellaretur, terrãq; de Neapolitano regno amissam noua in feudatione reciperet. Ea quæ secuta est æstate, Gregorius pontifex Ananiam se contulit, quo` & Fredericus impe rator accessit, & benigne acceptus ad pontificatus mensam, quod rarissimum est, discubuit. Quũq; pontifex hyemẽ ageret Romæ, Perusini extorres armis in patriã reducti multa in conciues alterius factionis crudelitate sunt usi: ad quos motus cõpescendos pontifex præ/ missum Ioannẽ Columnã, sanctæ Praxedis cardinalẽ breui est secutus. Profugis itaq; in pa triam reductis, ciuitas pacificata nouẽ milibus auri publicè donata, & multi priuatim pro indigentia, & cuiusq; conditione data pecunia recreati, utq; ip sã urbẽ opibus repleret, in ea cum omni curia duos & uiginti menses desedit. Per quod tẽpus Romani põtificis benigni tate abusi, omnia eis etiã præter prædecessorũ consuetudinẽ permittẽs, in rebellionẽ pepen derũt. Cœperãt paulo ante Romani exploso cõsulũ, de quo iam diximus, magistratu, sena/ tores quandoq; unicũ, quandoq; binos creare annuos, qbus eadẽ penè quæ prius cõsulibus fuerat, custodiæ urbis dicẽdiq; iuris potestas esset attributa: cũ tamẽ ærarij cura nõ satis in/ tegra dato à põtifice magistratui linqueret, ut ad plenariã reipub. administrationẽ præter ut biũ arciũq; & prouinciarũ urbi adiacentiũ subiectionẽ nihil deesse Romanis uideret: Han nibalq; ex Hannibalda gẽte Romana nobilis senator hæresi cõsentiebat, in quã multi inci/ derãt sacerdotes, hiq; põtificis reditũ formidãtes, senatore usi cõplice, populũ in rebellionẽ tumultũq; concitauerãt, cũ deus peccato respondens suppliciũ inflixit. Tyberis enĩ eã in al/ luuionẽ excrescẽs, maioribus quæ aliàs unq; fuerãt parẽ, infima urbis submersa aliquot te/ nuit dies, & cũ domos impulsu aqua euerterit, multa in mare abstulerit, plurima in ciuitate corruperit, tũ maxime Romanorũ uesaniã hinc humiliauit, quod subsecuta est tantã humi/ litatẽ tabes, ex qua cũ multi obierũt, tũ nullus penè ab ægritudine intactus fuit. Venit tamẽ in Lateranũ pontifex, & publicè omnes priuatim'q;, etiã distributa pecunia consolatus est, præter Hannibalẽ qui excõmunicatus depositus'q; Ioannẽ de Poli habuit successorẽ, præ/ ter'q; sacerdotes & clericos de hæresi conuictos, qui dignitatibus beneficijs'q; priuati sunt. Quod uero physici tũc censuerũt, tabẽ illã nõ ex Tyberis alluuione, sed ab aquis, quæ in cõ cauis cauernosis'q; in urbe locis resederant, processisse, cloacas põtifex ueteres purgari, no/ uas'q; plurimas substrui curauit: sed quãprimũ ciuitas cessãtibus p hyemẽ morbis recreari cœpit, senator inscio primũ, post frustra reclamãte pontifice, armatas Romanorũ cohortes in Viterbiensẽ agrũ duxit, magnã'q; in eo edidit uastitatẽ. Missi aũt à põtifice quatuor car/

dinales

dinales compoſitis Viterbij rebus, ſenatorẽ cohorteſq; in urbem reduxerunt. Acceſſit poſt ad urbem Reatinam pontifex, curiam in ea aeris ſalubritate cõſeruaturus. Qua in urbe beatum Dominicum in ſanctorum numerum retulit. Et eodem fermè die ſenator infeſtas ducens in Campaniam cohortes apud Montemfortinum de itinere primum ſubſtitit. Eum enim à Frederico imperatore in rerum nouarum ſtudia pro miſſis fauoribus incitatũ fuiſſe poſtea reſcitum eſt, ſed accedentes derepente cardinales quatuor, quorum unus fuit Ioannes cardinalis Columna, ſenatorem à propoſito deterritum in urbem redire fecerunt. Fredericuſq; ex Ceperano, ad quod oppidum motus Campaniæ urbiſ'que expectauerat, petijt Meſſanam. Spoletum poſtea æſtate pontifex quum diuertiſſet, beatum Antonium Portugallia Hiſpaniæ oriũdum, cognomine Paduanum, ob innumera quæ ad illius ſepulchrum facta erant miracula, ſanctorum Chriſti confeſſorum collegio aggregauit. Inde profectus Ananiam, Pallianum oppidum, quod Romani machinationibus capere adnitebantur, pecunia à poſſeſſoribus redemptum, & pariter Fumonem Serronumq; curauit eccleſiæ præſidijs cuſtodiri. Romæ interea ad apertam rebellionem uẽtum erat, quod ſenator mores imitatus priſcæ reipublicæ uetuſtiſsimos legem rogauerat, populumq; ſtruxerat paſcua, uectigaleſq; prouentus omnes, non magis Romanæ urbis, quàm prouinciarum Romæ undiq; adiacentium reipublicæ iurium cenſeri. Et ne aliquis ab Hetruria legi officeret Montaltum oppidum turri addita à Romano populo communitũ eſt. Nec tamẽ temperauit diſſentientibus etiam cardinalibus pontifex ab acceſſu in urbem, in quam à populi multitudine more ſolito obuia eſt deductus. Paucos ibi moratus dies, quum ſe nihil proficere intelligeret, Reatinam repetijt ciuitatem: quò & Fredericus imperator ex improuiſo ſe contulit, multa edomãdis uel dura obſidione Romanis, adeo uehemẽti aſſertione pollicitus, ut Henricum filium ex concubina ſuſceptum, quem Sardiniæ regem declarauerat adſtantem, ni recuſaſſet pontifex, uolucrit dare uadem. Iuſſus itaq; imperator legatum pontificis adijt ſanctæ Mariæ in Coſmodi diaconum cardinalem Monteflaſconi cum eccleſiæ copijs agẽtem, quò & ipſe ſuas ex Hetruria accerſiuerat, primuſq; in Romanum hoſtem Viterbienſium uaſtantem agrum imperator protulit ſigna, & quum Riſpampanum eſſet decertandum, Romani imperatorijq; milites in unam aciem ſunt coniuncti, non quidem dimicantes, ſed conſtituta etiam inter utroſq; fœdera oſtẽdentes: nec prius de eo itinere ſubſtitit Fredericus, quàm rectà Piſas, & inde Lombardos attigit fines, procedens'que paulopoſt in Alemanniam ſe contulit. Fortè tunc pontifex ad eam concitus rebellionis Frederici nunciationem Reate Peruſiam accedens Theutonicos nobiles uiros habuit obuios, qui ductas in Italiam copias aliquà in Aſiam Chriſtianæ rei auxilio futuras traducere cupiebant, hicq; operam ſuæ intentioni haudquaquam diſſimilem Chriſtianis rebus nauaturi ſeſe facillimos hortanti requirentiq; pontifici exhibuerunt. Ductaq; eſt breui cohors Teuthonica Viterbium, & Romani prælio congreſſi magnum acceperunt incommodum. Inde legato pontificis ducente, quum in Sabinos uentum eſſet, capta in ea regione à Romanis de terra eccleſiæ oppida & caſtella in poteſtatem deditione ſunt facta. Agentem Peruſiæ pontificẽ Ioannis Vattari Adrianopolitani imp. oratores, & Soldani Saracenorum Iconij nuncius adierunt, quorum ſimulata intentio nullos ſortita eſt effectus, ſed eam attulit Chriſtianæ rei opem, ꝙ inde admonitus rerum Aſiæ pont. ipſe Chriſtianos multis in Europæ locis, ut nouerat, cupientiſsimos ad ſuſcipienda de more ad ſpem futuræ beatitudinis æternæ crucis ſignacula ſacroſancto decreto impellere eſt adnixus, dimiſitq; in omnem Chriſtianorũ regionem ſanctorum Franciſci & Dominici religioſos, qui deuotionis ardore prædicationiſq; inſtãtia, multos ad pia arma ſanctiſsimãq; expeditionẽ ex Gallijs atq; Italia cõciuere. Fortunatuſq; ſanctis exornãdis pont. ad ipſum crucis proclamatæ tempus ſanctã Elizabet regis Hungariæ filiã, & Lantherauio deſponſatã, ſed uirginẽ miraculis poſt obitũ coruſcantẽ in cœtum ſanctarum paradiſi uirginũ adſcripſit. Qua tempeſtate ſcelus ad Conſtantinopolim emerſit, cuius cauſa Latinum inde nomen poſtea breui eſt pulſum. Robertus Antiſiodorenſis imperator Latinus laſciuia magis uir ſenex quàm neceſſitate ductus, uirginẽ inſignis formæ Græcam, nobili ortã progenie deſpondit uxorẽ, nõ neſcius eam Burgũdioni proceri ordines in Latinorum exercitu ducẽti à genitrice matrona diuite prius fuiſſe deſponſatã. Burgundio itaq; ira & furore accẽſus amicos clienteſq; & ſuos cõmilitones cõtraxit, & noctu puellæ palatiũ ingreſſus cubilis foribus ui refractis eam naſo detruncato deformauit, genitrixq; in proximũ

mare demerſa eſt, nec auſus eſt imperator ad iniuriam mutire, Latinis omnibus iniuſtiti-
am eius, & Burgundionis audaciam pari indignatione contumaciaꝗ damnantibus. Per-
opportune uero uiſa eſt accidere Roberti ipſius imperatoris mors breui ſubſequuta, cũctis
formidantibus, ne Burgundionis audaciam neglectamꝗ à Latinis ultionem una eademꝗ
aliquando plecteret caſtigatio. Suffecto exinde fratri Balduino exagonarum ad mare Pon
ticum, imperator curantibus Venetis, filiam obtulit in matrimonium, fore pollicitus, ut Ro
maniæ imperium terram omnem inſulasꝗ Vattari pulſo in generi ſui ipſius redigeret pote
ſtatem. Latini uero proceres ueriti ne Balduinum imperatorẽ additæ ſoceri uires ulciſcen-
da fratris iniuria facerent audentiorem, ætatem adoleſcentis obiecerunt, quæ nec imperij
adminiſtrationem, neꝗ coniugium, præſertim quod à potentiſsimo inimiciſsimoꝗ offerre
tur ſocero, ſatis toleraret. Euicitꝗ concors omnium ſententia Ioannem Brennum Hieroſo-
lymæ ſolo titulo regem ex Italia Romandiolaꝗ euocandum. Qui permittente ac ſuadente
Gregorio pontifice Conſtantinopolim eſt delatus, eiusꝗ filia nomine Martha Balduino
quum eſſet deſponſata, conſtitutum eſt poſt ſoceri mortem imperium genero permitten-
dum. Ioannesꝗ quàmprimum iniјt imperium, nihil duxit antiquius, quàm illum in Gallias
mittere auxilia imploraturũ. Eam imperator exagonarum repulſam ægerrime tulit, & quod
ſæpe antea rogatus facere noluerat, eandem filiam Theodoro Vattari filio deſpondit uxo-
rem. Qua iuncti affinitate Græci imperatores pellendis Latinis, non minus arma quàm ani
mos iunxerunt. Preſſumꝗ eſt ilico terra & mari imperium Romaniæ, & quum aliqua Ve-
neti, tum maxime plura imperator Latiniꝗ amiſere. Quid uero Fredericus occidentalis im
perator interea egerit in Italia, dictu multa non parum digna duximus altiuſcule repeten-
da. Erant ætate illa in marchia Taruiſina familiæ nobiles cæteris præſtantiores Ecelinus Al
berinusꝗ de Romano apud Baſſianũ Carrarienſes & marchiones Eſtenſes Veronæ mon-
ticuli, & in eius agro ſancti Bonifacij comites: & quum cæteri haberent uetuſtiorem proſa-
piæ originem, Ecelinus loco natus erat ſubobſcuriore, cuius auus eiuſdem nominis Theu-
tonicus miles gregarius cum Othone tertio uenerat in Italiam: hic uero ſub Frederico ſe-
cundo, quum eſſet uita & moribus perquàm adſimilis, auctus eſt opibus adeo magnis, ut
tyrannidem ſibi conſtituerit maiorem cæteris omnibus, quas abſque imperij aut regni titu-
lo Italia raro aliàs pertulerit. Durauerat ad id temporis integra ſocietas, quã populos Lom
bardiæ Frederici primi temporibus iniјſſe oſtendimus urbes complexa potentiſsimas, Me
diolanum, Brixiam, Mantuam, ac maiorem Romandiolæ partem: & in Transpadanis, Ve
ronam, Vicentiam, Paduam, & Taruiſium: quibus Veneta urbs tunc penitus dominio ma
ritima cõſentiebat. In Frederici partibus Cremonenſes, Bergomenſesꝗ, Parmenſes, Rhegi
nenſes, Mutinenſes, & in Alpibus Tridentũ perſiſtebant: cæteræ urbes & oppida Lombar
diæ, Romãdiolæ, & marchiæ Taruiſinæ pro uarietate fortunæ alternis fauebant. Quo itaꝗ
anno Fredericus pontifice apud Viterbiũ data ſpe fruſtrato ac planè decepto abijt in Ale-
manniam. Eodem reparatis copijs per Tridentinum menſe Februario in Italiam eſt reuer-
ſus. Primaꝗ urbs Verona in illius partes Ecelini opera eſt reducta. Inde Fredericus Mãtua
num ingreſſus agrum, Marchariã Gazamꝗ oppida ui capta direptaꝗ incendit, & Cremo-
nam accedens nouẽ menſibus apud eam moratus eſt, ex qua quum eſſet moturus obſiden-
dam ſibi Mantuam comminatus, flexit de itinere in Vicentinos, qui ex improuiſo copijs
circundati, cœperunt deditionis facere mentionem. Eaꝗ fretus occaſione Fredericus, dum
ultra citraꝗ commeant oratores, urbem dolo captam ipſo calendarum Nouembrium cele-
bri die diripuit atque incendit: ad eamꝗ tantiſper moratus, quoad exercitus populatur, de-
uaſtatꝗ Paduanum propinquum agrum, in Taruiſinos duxit: circumſeſſamꝗ cepiſſet ur-
bem, ni Patauinus immiſſo milite ſubueniſſet. Dum autẽ in Taruiſina obſidione agit, quod
uerum fuiſſe conſtat, reſciјt Henricum filium paternam abominatum in eccleſiam impieta-
tem, fœdera cum ſocijs bello Lombardis conſtituta habere, quorũ primores regni Aleman
niæ fuerant ſuaſores. Itaꝗ ueritus, ne ducenti aduerſus filium proceres populiꝗ Theutoni
aduerſarentur, impudentia uſus inaudita, pontificem per nuncios orauit. Pontifex, ut uide-
tur, fœderis ignarus conceſſit literas apoſtolicas, quarum ui regno ſubditi Alemanno patri
aduerſus filium paruerunt. Acceſitũ tamen fide publica & rogantibus regni proceribus ue
nia donatũ atꝗ impunitate Henricũ crudelis pater in Apuliam relegauit. Vbi poſtea eo iu
bente in carcere publico eſt necatus. Quinetiã per eoſdẽ dies cum Fredericus concupitã re-

gis An-

gis Angliæ sororem affinitatis gradu obstante uxorem nequiret accipere, pontificis dispen
satione uoti compos est factus. Anno qui sequutus est salutis septimo & trigesimo supra Anno salu.
duodecies centenum Theobaldus rex Nauarræ, proceres'que è Gallia, Almericus comes M ccxxxvij
Montisfortis, Henricus comes Bari & Campaniæ comes, per Germaniam Hungariamq;
Constantinopolim peruenere. Inde Ptolemaidam delati prosperis successibus ilico sunt ga
uisi, populationibus longe late'que commissis, qua præda omnifariam rerum copiosissima
exercitum ditauerunt. Fuit'que eius prædæ exemplo atque spe, ut Almericus Henricusq;
comites ad Gazam usque prædando urendoq; cum multis cohortibus penetrarint. Interce
dit uero Ptolemaidam Gazam'que priusquàm ad culta sit uentum, oblonga regio pleraq;
harenosa, quam properantes in prædam Christiani, minus quàm oportuit considerarunt.
Sed quàmprimum fessi de longo itinere, prædaq; facta tardati, redeuntes hostem sequi fu/
rentem uiderunt, sese inuicem cœperunt dementiæ temeritatisq; damnare: nec satis eos iu/
uit, quod sæpenumero alibi fuit saluti, prædam pugnando simul reijciendoq; dimittere. Al/
mericus enim, Henricusq;, dum alijs fugæ spatium pugnando hostemq; reprimendo præ/
bere nituntur, in duorum dierum fuga cum suorum quibusque melioribus cecidere. Abie/
ctioresq;, quibus nulla fuit decoris cura, Ptolemaidam cladis acceptæ nuncij sunt reuersi.
At pontifex Gregorius quum Perusia Interamniam, inde Ferenulli monasterium, postmo/
dum Ananiam accessisset, Romam à populo desideratus rogatusq; redire cupiebat: redijs/
set'que, nisi Petrus Fraiepanes pecunia à Frederico corruptus, custodia pro portis habita
prohibuisset. Diuertit'que Viterbium pontifex in illius hæreticos processurus. Composita
interim Alemanniæ re, Fredericus in Italiam reuersus est, firmo ut postea apparuit propo/
sito, socias bello urbes pro uiribus edomandi. Sed primi omnium Patauini blanditijs dolo/
sis'que libertatis retinendæ factis ab Ecelino pollicitationibus decepti partes imperatorias
sunt sequuti. Quibus euestigio Ecelinus frenum seruitutis iugum imposuit, Zobardo uiro
Germano cum Theutonica Saracenaq; cohorte ita immisso, ut Saracenis portas Aleman/
nisq; palatium seruantibus in apertam seruitutem Padua sit redacta. Præsertim quia Car/
rariensium odio atq; inuidia Aaxo Estensis marchio, Frederici, uel potius Ecelini partibus
adhærebat. Pontifex uero de Frederici in Italiam reditu apparatuq;, quem maximũ faceret,
certior redditus, Gregorium Montelongum sedis apostolicæ protonotariũ ad illum misit,
orans obtestansq;, ut si pacem ecclesiæ, uel potius Iesu Christi, si suam ipsius beniuolẽtiam,
quam proximis diebus in fauore aduersus filiũ, & uxoria dispẽsatione testatus fuerat, tanti
faceret, quanti certe Christianus princeps facere debet, constituta cum Lombardis à Fre/
derico auo suo fœdera, quæ Henricus pater inuiolata uoluerat, conseruaret: & quum assen/
sum Fredericus præstare uideretur, misit pontifex unum, & breui post tres cardinales, qui
re infecta uel potius exasperata Viterbium sunt reuersi. Pontificem namque magis Frede/
ricus, quàm Lombardos deprimere anhelabat. Prius autem quàm Lombardia decederent
cardinales, Fredericus in Montemclarum duxit Brixianorum oppidum, & expugnatum
direptum'que incendit. Brixianos exinde quum non posset trahere in suas partes, duxit
in Mediolanenses, qui cum exercitu & charrotio illi in itinere apud Curtemnouam ob/
uiarunt. Pugnatum est utrinque animis ardentissimis, & spe neutrobique inferiore. Sed
quàmprimum sanguinem effundi, cadentes'que utrinque calcari conspexerunt Mediola/
nenses, acie plurimi sunt dilapsi: quorum exemplo socij quoque bello populi uias in pa/
triam ducentes, uel notas ingrediebantur, uel stantes in aciem proximos ita interroga/
bant, ut uiderentur impendentem perniciem expauescere. Itaque quod plerumque adso/
let, factum est, ut maior pars minorem, exercitatior'que inexpertiorem superarit. Melio/
res'que è Mediolanensi populo & sociorum auxilijs, quos pudor & uirtus in prælio conti/
nuit, partim cecidere, partim ad charrotium conglobati, Frederico præsenti exhortantiq;
sese armis depositis permisere. In queis Petrus Teupolus Venetiarum ducis filius Medio/
lanensium potestas, & copiarum ductor primarius fuit: nec cessit Frederico uictoria incru/
enta, tam multis è suo exercitu interfectis uulneratis'que, ut omissa Mediolani spe potiun/
di, quæ haudquaquam tenuis apparebat, Cremonam redierit. Vnde Petrum Teupolum
Pisas, & inde in Apuliam misit, ubi in uinculis trucidatus est. Et sub ipsum uictoriæ nun/
cium, Paduam allatum, Ecelinus ocij pacis'que impatiens Azonem Estensem proditio/
nis insimulatum Estensi oppido per arma eiecit: receptumq; oppidum Saracenis attribuit
conser/

conseruandum. Cupiebat eo tempore, quærebatq; Gregorius pontifex in urbem Romam reuerti, populum à quo rogaretur exauditurus, Ioannesq; Cincij tunc senator, plebeio atq; sordido natus loco, pecunia à Frederico corruptus obstitit, custodia portarũ complicibus attributa, quos pariter corruperat Fredericus. Sed ecclesiæ studiosi occupato Capitolio Ioannem deijcientes, legationem amplissimam, cuius princeps fuit Iacobus Capotius, miserunt, pontificem reducturam, ueniensq; lætitiam populi per se magnam, dispersa per uicos qua incederet pecunia, & annona paulopost in plebem distributa, effecit maiorem. Nec defuerunt ad eos distributæ annonæ dies, seditiosi pecunia itẽ à Frederico corrupti, quos machinationis in pontificem conuictos, à Ioanne Iudicis tunc senatore, populus iusserat relegari. Perq; eosdem dies pontifex auditam Mediolanensium cladem molestissime tulit: & tamen in meliorem solito spem erectus est, ducem Venetorũ existimans illatam in filij nece iniuriam aperta in Fredericum inimicitia prosequuturum: hinc magna usus prudentia pontifex, Venetum Genuẽsemq; timore belli potius & suspicione, quàm bello inuicem exosos, ad solida pacis fœdera perducere curauit. Vocatiq; Romam cum publica rei utriusque publicæ autoritate, legati ad præscriptam diem præsto affuere. Dedit autem pontifex, constituit atq; iussit accipientibus pacem annis nouem his cõditionibus duraturam: bella uterq; populus susciperet gereretq; cõmunia, nec pacem, amicitiã, bellum'ue alter sine altero cum Vattari Græco imperatore habere, aut inire posset, & utriusq; populi nauigia amborum simul deferrent insignia. Obtestatusq; est pontifex, quod decreto sancitum promulgari fecit, partem quæ huiuscemodi constitutæ paci contraria primum faceret, excommunicationem cuius sententia tunc est lata, interdictumq; à sacrificijs incursuram. Secundum hanc pacem magna omnium lætitia constitutam, arma pontifex spiritualia, & sacerdotij propria in Fredericum exercuit, excommunicatione in illum ad diem cœnæ domini promulgata, & omnibus iureiurãdi religione solutis, qua imperij regnorum'ue ratione illi tenerentur astricti. Et quidem ea pax alioquin laudabilis, uel ea ratione maxime fuit necessaria, ut hi præpotentes Italiæ populi, hinc Frederico, inde Græcorum imperatori Latinos apud Cõstãtinopolim opprimenti possent resistere. Ioannes enim Brennius imperator ad eos obierat dies, & Balduinus ex decreto acceperat imperium. Ioannes item Vattari apud Adrianopolim orientalis appellatus, & alter apud mare Ponticum exagonarum Græcorum occidentalium imperatores partim diuisis, partim coniunctis copijs, Latinos, sicut supra diximus, ut Græcia eijcerent, adnitebantur. Et Vattari continuatum ab Adrianopoli Smyrnam usq;, & Sataliam urbes maximas, obtinebat imperiũ. Cui & suberant aderãtq; in bellis assidui Marcus Ganutus Ægei pelagi, & Leo Gualla Rhodum insulas tyrannide obtinentes. Fregerunt tamen Veneti aliquot ante constitutam pacem annis utriusq; Græci imperatoris audaciam, conatibus illorum, quotquot intentauerant, inanitis. Cretenses in rebellionem pendentes comprimere cupiens dux, eam insulam pro Venetis gubernans, Marcum Ganutum mercede conductum auxilio aduocauerat, quum accersitus à rebellibus Vattari tres & triginta in expeditionem adduxit triremes, & quem solum reperit cum triremibus octo resistentem, Ganutum in patriã prodito Veneto redire curauit, obtinuitq; tunc de insula Creta Vattari Rethimum, Mille Pothimum, Castrum nouum. Sed quum ulterius progredi Græcus imp. obsistente Veneto nequiret, relicta oppida cum imposito præsidio amisit, tresq; de sua classe triremes apud Cythereã insulã naufragio periere. Tunc educta Venetijs ad eius rebellionis Cretæ famam classis, Ragusinos, qui suasionibus pollicitationibusq; Græcorum Vattari studentium deducti desciuerant, data uenia in solitam fœderationem amicitiamq; recepit. Neque uero potuerunt Latinorum debilitatem Veneti adeo adiuuare, quin Constantinopolis tanta bellorum acerbitate sit pressa, Balduinus imperator Philippum filium infantem accepti æris alieni pignus tradiderit mercatoribus, quem illi propriæ cõsulentes securitati, Venetias miserunt in custodia retinendũ. Detractum quoq; ædium publicarum, & basilicarum culminibus plumbum, uenit: nec erat alicunde auxilium, præter opem, quæ multa à Venetis suo ipsorum impendio obueniebat. Tandem Græci imperatores rebus elati prospere patratis, Constantinopolim terra mariq; cinxerunt arctissima obsidione. Vnde in salutis desperationẽ adductus imperator Balduinus, Venetos suis grauatos periculis & laboribus magna euicit precum instantia, classem ab illis triremium uigintiquinq; armandam, cui pro dimidia communis utriusque fieret impensa: & ne fraudem in solutione periculum'ue

culum'ue amissi fortè imperij Venetus timens impendiũ recusaret, pignora imperator de-
dit omniũ preciosissima, lanceam, spongiamq́, quibus dominus & saluator noster, hinc po
tatus, inde uulneratus, & crucis ligni, in quo ea pertulit partem. Immissæ ilico Venetorum
decretæ uigintiquinq; triremes, expectantem in portu, & ipsa urbis mœnia infestantem in-
solentissimum hostem Græcum prælio superarunt, & quatuor uiginti de inimica classe in-
terceptis triremibus, Constantinopolis obsidione liberata est. Quinetiam Leo Gaualla, qui
Græcorum dictæ obsidionis classi præfuerat, eadem die Rhodum insulam & seipsum Ve-
neto per fœdera subiecit. Et hæc quidem Constantinopolitanæ urbis liberatio eodem erat
facta anno, in quo pacẽ Genuensi cum Veneto pontifex Gregorius esse uoluit. Quare pon-
tifex ipse maiora indies aduersus Fredericũ intentare dispositus fœdera cum Venetis iniit,
per quæ classis triremium item uigintiquinq; communi pariq; impendio est armata, quam
adhiberi uoluit pontifex Frederico Siciliæ uiribus expellendo, qui interea post instinctam
Mediolanensi cladem Cremonæ aliquandiu fuit, ubi exercitum & reparatũ & auctum ma
iorem solito coegerat, animo, ut creditum est, Mediolanenses, aut Bononienses, & Roman-
diolos ex composito inuadendi: quia tamen dominicæ resurrectionis solénia imminebant,
ea apud Paduam, tunc sibi primum omnino per Ecelinum subditam celebrare constituit.
Vnde factum est, ut tertio ipsius Paschatis die adeuntem ecclesiæ Paduanæ dominicã do-
mum accelerans, tabellarius constitutæ apud urbem pacis, & suæ promulgatæ excommuni
cationis fecerit certiorem. Cuius tamẽ rei fama Paduam prius totam peruaserat ciuitatem.
Is itaq; facie ad simulatam animi quietem composita, de sua iustitia, deq; rei ipsius indigni-
tate multa disseruit, Petrumq́; Vineum suarum magistrum epistolarũ, magna ut in illa æta-
te facundia uirum, sermonẽ habere iussit, suis laudibus, suisq; de Romana ecclesia deq; Ro
mano pontifice meritis redundantem, & tamen exercitu in paruam tunc palustremq; Ve-
netorum terram ducere iusso, ipse furens frendensq́, uel potius amens præcessit. Itum est in
sãcti Hilarij monasterium. Et terra omnis Veneto subdita Patauino contigua agro uix su
stinuit operientẽ se Romani olim imperatoris exercitũ, in Bebasq; turrim exiguam, quum
non esset terra accessus, conuicia sunt iactata. Superueniens interim à Venetijs cymbarum
sagittarijs plenarum multitudo, quæ aquas, sicut equites terram compleret, Fredericum re
infecta redire compulit. Reuersus Paduam Fredericus præstantissimos quosq; per auxilio
rum speciem eduxit in obsides, & Vicentiam accedens monticulum maiorem in arcem ca-
ptum Saracenis attribuit custodiendũ. Clusis inde Veronensis agri præsidio munitis, ne li-
ber cuipiã se ignaro in Germaniã esset accessus, & auxilijs Verona accersitis, in queis multi
essent obsidũ loco habendi, in Mantuanũ agrum signa edixit crastino educenda. Iussum ta-
men de nocte media procedere agmen Padum qua traijcitur, in Parmenses petere curauit:
tuncq; de continuato per agrum Parmensem itinere, nunq; prius q̃ in Lucensibus est quie
tum. Nec magis iter id suum Fredericus conficere, q̃ Ecelinus marchiã omnẽ Taruisinã sibi
subijcere accelerauit, magna ubiq;, sed omniũ maxima apud Paduã usus crudelitate, de qua
aliàs dicendũ erit. Decedens Luca Fredericus Pisas se contulit, eo cõsilio, ut non prius ami
cissimã linqueret urbẽ, q̃ rebus Hetruriæ cõpositis urbe Roma, & omni ecclesiæ terra poti-
ri adniteret̃. Annus paulo prius inchoauerat salutis quadragesimus duodeciesq; centenus, Anno salutis Mccxl.
quum pontifex Fredericum audiens Apenninum esse transgressum, rebus Lombardiæ at-
q; Romandiolæ constituit subuenire, quo iubente Gregorius Montelongus sedis apostoli-
cæ legatus, Mediolano ubi præsente Frederico constiterat, Bononiam se contulit. Eodemq;
tempore Iacobus Teupolus Venetorum dux, classem ducens amplissimam aduerso Pado
Ferrariam est delatus, quò & Mãtuani terra & Pado prope populariter accesserunt. Et his
se socios addiderunt, Albericus Ecelini frater, Azoq; Estensis, quos affinitate coniunctos
pari Ecelinus odio prosequebatur. Eas postea copias ad pontificis præscriptum conuenisse
audiens legatus, & ipse aduenienis magnum exercitum Bononiensis populi copijs auctum
effecit maximum. Ferrariam urbem tunc Frederici autoritate fauoribusq; obtinebat Sa-
linguerra Ferrariẽsis honesto natus loco, qui Ecelini sororem diu antea habuerat uxorem,
adeo illi amicitia magis quàm affinitate coniunctus, ut quam ille gubernaret, ciuitas uide-
retur in Ecelini arbitrio constituta. Isq; senex, ac propè decrepitus uir laudatæ prudentiæ,
Estensis familiæ, nisi priuata obstitissent Ecelini cum illis dissidia, uoluntati in omnem euen
tum fuisset assensus. Obsessa est igitur, ac diu oppugnata Ferraria, diutius resistere parata,
nisi Salin-

nisi Salinguerram alioqui prudentem ad colloquium ab amicis euocatum legatus interce-
pisset,quia duce Venetorum Teupolo post receptam urbem, Venetias ductus, & liberali-
ter habitus, quietissimum habuit uitæ finem. Ferrariam uero pontificis Gregorij legatus
Azoni marchioni Estensi attribuit pro Romana ecclesia gubernandam. Et per id ferè tem-
poris classis Veneta,quam dimidia Gregorij pontificis impensa armatam fuisse docuimus,
ad Garganum mõtem delata est. Vnde obuias duodecim Frederici triremes custodiæ eius
oræ præfectas fugauit, Thermolas inde, Rhodumq;, Vestinam,& Vesticem oppida de re-
gno cepit: dumq; milites excensione facta Vesticem spoliant diruuntq;, nauis Cetea in si-
num Sipontinum tempestate est acta,quam mille uiris pugnatoribus armatam, & Federi-
co militantem Veneti expugnarunt. At Federicus aliquot interea menses Pisis egerat, de
qua urbe discordijs contentionibusq; omnem repleuit infecitq; Hetruriam. Singulas enim
ciuitates,singula oppida pertentans,qui suas,qui pontificis Romani sequerentur partes uo-
luit intelligere. Pisanis quos uel Genuensium, Venetorumq; odio sibi omnino deditos no-
uerat,statum asserere maximũ adnixus,ut essent se absente, à quibus præsidia Romani im-
perij Hetruria,à quibus directiones gerendis rebus,à quibus consilia peterentur. Fueruntq;
Lucæ,quam primam de itinere ciuitatem adijt,fuerunt Florentiæ,Pistorij, Volaterris,Are-
tij,atq; Miniati,quos siue deprimendi conciues suos libido,siue temeritas in notorias Fede
rici aduersus ecclesiæ ac solitæ quietis prouinciæ studiosos partem factionemq; seduxit. Ser
psitq; adeo longe & late id malum omnem Hetruriam breui infecturum, ut nulla ciuitas,
nullum oppidum,nullus populus ea labe perniciosissima manserit intactus. Florentini ta-
men præter admodum paucos & ipsos nobiles, maiore fuerunt constantia, ut quietem,ac
propemodum libertatem florentibus Romanorum pontificum rebus consuetam pro uiri-
bus conseruarent: & quum Federicus urbem ipsam memorans imperij iurium esse, eam in
suis partibus teneri contenderet,ausam illi fauere nobilitatẽ omnem populus per arma Flo
rentinus eiecit. Eam itaq; ciuitatem sæpe pertentatam Federicus, quum precibus pollicita-
tionibusq; nequiret,armis territam in sententiam perducere est adnixus, præsidio ex Ger-
manis Saracenisq; singulis partium suarum dato,cuius fauore contraria sentientes extermi
narentur: primiq; omnium Pistorienses cancellarij,idem familiæ nomen, Panzaticos eiece-
runt: Volaterrani deinde,post Miniatenses, Aretini & Lucenses scelus in ciues consangui-
neosq; admiscere. In multis enim ac penè in omnibus populis eò tunc dementiæ impieta-
tisque processum est, ut quem pater filium, frater'ue fratrem uideret contraria sentientem,
pelli patria sit passus,aut confodi repugnantem. Quo infortunio quum sola caruerit Sena,
in aliud maius seipsam præcipitauit. Amicitia namq; Pisanorum, uel potius odio faciente
Florentinorum, Senenses nedum partes Federici sunt sequuti,sed illi sese per fœdera subie-
cerunt, pariterq; Perusinorum odio Aretini,factumq; est stupenda celeritate,ut studia par
tium, factiones'q;, & populorum sectiones,per omnem Hetruriam penè dinoscerẽtur. Cui
infectioni à Federico,ut diximus, disseminatæ, nomina quoq; aut ipse, aut ex suis Germa-
nis aliqui indidere. Verbo enim quod certe Germanicum est,studiosos ecclesiæ Guelfos, &
imperatoriæ factionis Gibellinos placuit appellari: faciliterq; adducor, ut credã Ptolemeo
Lucensi episcopo, qui paulo post ea tempora scripsit, ea infausta rebus Italiæ nomina, pri-
mum apud Pistorium fuisse audita, quæ paulopost omnem Italiam, præter unicam urbem
Venetam infecere. Tanta'q; rabie ducentis,& eo amplius annis ad hæc usque tempora sub
infausto eorum nominum titulo sæuitum est, ut peiora inter seipsos scelera quandoq; Itali
commiserint ijs,quæ à barbaris iam cessantibus fuerant perpessi. Vrbs enim in urbem po-
pulariter,prouincia in prouinciã,populi pars in alteram, nulla impellente alia quàm harum
partium causa gessere bella,quorũ nullus uictoriæ finis,nullus modus,nisi in sanguinis effu
sione & exterminio est petitus,nec uicini inter se cohabitantes'q; solum ea debacchati sunt
insania atque impietate,sed quingentis seiuncti passuum millibus pauperes, egeni æque,ac
diuites & factiosi, quum fortè obuij fierent,nefaria inuicem cõmiserunt. Non modo enim
diuisa sunt insignia in prælijs præferenda, sed colores, terræ fructus, uestium habitus, ipse
hominis incessus,digitorum concrepitus,& oris hiatus suam habuere partium significatio
nem. Brixiani,Bergomensesq;,apud quos ea maxime inualuit calamitas,allium cuius apud
eorum plebem plurimus est usus,quo scindas modo plurimũ à ratione partium existimant
interesse, auditum'q; aliquando exhorrui, fuisse in Bergomensium montibus, qui aduenas
ex Calabris

ex Calabris Apulis'ue aut Hetruscis uiatores in hospitium receptos, allium quod suo ipsius hospitis indicio in nucleos natura distinctos diuidi oportuit, gladio scindentes, tanquã diuersarum partium interfecerint. Sed ad Fredericum. Is postquàm suos ubiq; notos habuit, eorum qui aut diuersarum censerentur partium, aut qui neutris consentire uellent, expugnata oppida locaq; populatus est: & diuersarum partium patria pulsos omnes qui in suam facti sunt potestatem, nonnullos euestigio interfici, quosdam oculis effossis in Apuliam relegari, quosdam per diuersa cruciatuũ genera ad mortem usq; lacerari fecit. Et Pisani interea tanti imperatoris præsentia, tanto fauore animis tumefacti, nihil æque adnixi sunt, quàm ut Genuenses aliqua insigni clade afficerent. Armaueruntq; classem triremium supra centum, adeo etiam milite ex Frederici copijs sumpto refertam, ut & celeritati pondus, & pugnantibus obfuerit pressura. Eam parari classem quàmprimum resciuit Genuensis, Venetum admonuit, suppetias ex fœdere allaturum. Classisq; triremium sexaginta, præfecto Andrea Teupolo ducis filio Venetijs subito est educta. Quæ prima uelificatione Polam delata, eam ciuitatem, quæ suam triremẽ iussa non dederat, imperata pecunia & muro alicubi aperto puniuit. Continuata exinde nauigatione Teupolus Dyrrachiũ est delatus, ubi à nuncio in id misso certior est factus Frederici & Pisanorum classem à Genuensi apud Corsicam fuisse fugatam, quam subduci, in portuq; contineri uoluerit Fredericus. Quare Andreas præfectus classe in Polam conuersa, quam intellexerat iterum defecisse, eam ui receptam spoliatamq; igni ferroq; uastauit. Per quod temporis Ioannes Vattaris imperator Græcus senio confectus, moriens, Theodorum filium habuit successorem, & Ludouicus Francorum rex permittente, uel, ut uidetur, curante Balduino imperatore Constãtinopolitano, pignora retulit preciosissima Venetis, sicut ostendimus, ab ipso imperatore concessa, lanceam spongiamq; & partem ligni crucis dominicæ passionis. Classe Pisana quo ostendimus modo subducta, quantum oportuit reparata, constituerat Fredericus in regnum Siciliæ transmittere, quum hinc Fulginates, inde Viterbienses eum mutare sentẽtiam coegerunt, uterq; enim populus non magis suam ipsorum quàm prouincialiũ rebellionem est pollicitus. Quare plenus spei & furoris Entium filium Sardiniæ regem attributa copiarum parte præmisit Fulginatibus satisfacturum, qui Perusino quem ingredi intendebat, agro per arma prohibitus per Tiferlates, & Eugubinos: & priusquàm aditi fuerint, Nucerini receptus Fulginei mœnibus, rex Entius pertẽtatos, & uastato agro agitatos, Perusinos, Assisinates, Treuianos, Tudertinos, & Spoletinos à fide pontificis & ecclesiæ nequiuit auertere. Spellani, Meuaniates, Bittonienses q; Fulginatum perfidiæ complices sunt effecti. Fredericus interea Viterbij erat, cuius ciuitatis maior fuit, quàm quæ feliciter narrari possit culpa, quod eam ex castello pont. Gregorius in ciuitatem dato primũ episcopo extulerat, repulsoq; aliàs ab ipsius damnis eodem Frederico, impendentẽ quoq; sibi à furentibus Romanis cladẽ auerterat. Sed & Viterbienses sequuti sunt in perfidia Ortani, Thuscanenses, Cornetani, ac Montefiasconenses, quin etiam urbem Romam eadem peruaserat in ecclesiam pontificemq; impietas, ut nihil ad facinus, præter acceleratiorem hostis aduentũ defuisse sit uisum. In quam difficultatem omnium periculosissimã perductus põtifex, ab eo in quem sperabat præsidia protectionemq; inuenit. Cardinalibus enim & clero omni cum curia & populo in solennẽ pompam de more Christiano ducendam conuocatis, capita ipse apostolorum gestanda accepit, & cruce argentea, cui ueræ & uiuificæ crucis portio inest præmissa, à Lateranensi episcopo apostolorum principis basilicam petijt. Vbi ambone conscenso orationem habuit, doctrina, commiserationibus, & ad fidem, religionem, pietatemq; colendam, spectantibus locis argumentationibusq; refertam: & quum porrecto ostensoq; brachio capita apostolorum ostendens, cui ea committeret conseruanda, cui commendaret, flens, suspirans, ingemiscens interrogasset, multos uidit lachrymulam abstergentes. Quare nihil moratus decretũ promulgauit sacrosanctum, gloriæ salutisq; æternæ præmia illis pollicitus, qui aduersus scelestissimum dei & ecclesiæ suæ sanctæ hostem Fredericum pugnaturi crucis charactere insignirentur. Mirum uero ijs, qui superius scripta perlegerũt, sicut & nobis futurũ non dubitamus, potuisse pontificis ter quaterq; pulsi uerba populum Romanum in suam defensionem armare, in ea hostis potentissimi propinquitate, cuius largitione corruptos, atque etiam coniuratos esse primores quosque potentioresq; constabat, ut nulli dubium esse debeat, diuina ope & opera datam tunc ecclesiæ pontificiq; salutem. Properanti namq; etiam, ut portas murosq;

perrumperet, amplissimo Frederici exercitui cruce signata cohors cominus est congressa:
ad cuius aspectum adeo territus, adeo in furorem uesaniamq; est commotus Fredericus, ut
captos ad se uiuos perduci cruce signatos in prima ipse pugnans acie exclamauerit. Inde
perductos ad se Romanos, partim quaternis ad crucis formam confodit uulneribus, par/
tim caput in crucis modum quadrifariam scidit, partim in fronte eandem ferro crucem red
didit insignitos: clericos uero detonsam in uerticem coronam ferro cæsim in crucem uulne/
ratam, ut dicebat, ornari iussit: quorum unus inflictum uulnus nimis patienter tolerare ui/
sus, in palearum cumulũ funiculo est pertractus, & quum benedicere ac laudare deum per/
seueraret, igni supposito est crematus. Eam quum uidisset Fredericus populi Romani con/
stantiam, tertio quàm aduenerat die mœrens frendensq;, & omnia urens deuastansq; in iti
nere obuia, transit in Campaniam. Vnde breui post Beneuentum duxit, quam urbem par/
tim dolo, partim ui captam direptam'que reliquit mœnibus immunitam. Et in Picentes
marchianos delatus, Asculum obsedit: in cuius fortiter resistentis agro magna uastitas est
commissa: inde in Romandiolos ducere cupiens, Etium Sardiniæ regis filium, agitan/
dis sibi de Piceno aduersantibus subigendisq; dimisit: à quo adolescente patri simillimo di
reptiones ubique, incendia, & uastitates sunt commissæ, ut quicquid resistere ausum est, ad
calamitatem maximam sit perductum: quum tamen miræ sint, & raro alìas auditæ crudeli/
tates, quas per id temporis Fredericus exercuit per legatos in regni Siciliæ ecclesiasticos:
qui multos archiepiscopos episcoposq; partim occiderit, partim carcere tenuerit, partim
relegauerit. In queis Cathaniensis fuit episcopus, à quo ab infantia educatus fuerat. Quum
interea pontifici satis supra'que esset eius caueuti insidias, rem ecclesiasticam reformare. Eo
enim tempore decreuit, Salue regina, certis diuinæ rei horis addi, campanasq; ad euchari/
stiæ confectionem, & laudes uirginis dei genitricis speciali oratione in matutinalibus cele/
brari, quibus ecclesiasticis rebus, ad rerumq; suarum salutem necessarijs intentus fuit. Nam
Iacobum Columnam Prænestinum episcopũ cardinalem ad regem Franciæ, & Othonem
Montisferratensi marchionum genere oriundum, sancti Nicolai in carcere Tulliano cardi
nalem, in Angliam misit oratores, præsidia afflictis ecclesiæ rebus imploraturos. Eaq; dum
curat pontifex, Frederici rem in regno Siciliæ administrantes, in nullum sacrum locum ma/
gis desæuierunt, quàm in celebre sancti Benedicti monasterium Cassinense, aurea cuius &
argentea uasa fregerunt, quæ Fredericus conflata redegit in nummos, & monachis inde ui
ac conuicio deturbatis, satellites sunt in habitationem ruinamq; præfecti. Per quod tempus
Sora, Samnitum quondam urbs, ad Lyris fluuij fontem sita, quod exactionibus oppidani
non sufficerent, incendio ferroq; uastata est. Parq; Frederici satellitibus cura fuisse est uisa,
Hierosolymorum templi ac hospitalis loca subuertere, tanquam in illos accurate desæuien/
tibus, quos nouerant in Saracenos Asiæ depugnare. Et quidem Saracenos adeo fouit Fre/
dericus, ut eos mercede conductos, magis quàm cæteram è Christianis militiam charos ha
bere sit uisus. Præterq; arma tractantes, multi ex ea barbarie amplos Italiamq; per Siciliam
gessere magistratus. Eiusq; gentis amore in Christianos eousque debacchatus est, ut Luce/
riam Apuliæ ciuitatem, eiectis populariter Christianis Saraceno dederit inhabitandam:
cuius facti memoriam hinc ad nos peruenisse uidemus, quod etiam ea urbs Saraceni Luce/
ria appellatur. Quacunque autem ratione sit factum, pietate in Lucerinum episcopum uir
scelestus est usus, quem cum Christianis duodecim permisit episcopum habitare. Sed le/
gem in regione promulgauit, qua Saracenos adeo uoluit saluos esse, ut contendentes cum
illis impune occiderentur: cæsorum autem Saracenorum quæstio, si captus non esset, qui
uim attulerat, in uicinæ regionis populos haberetur, qui æris summa, ac totidem capitum
supplicio punirentur. Quin etiam alia impietate atque insania, ut Saraceno non magis sibi
militanti, quàm in Africa agenti inseruiret, est usus: qui mulieres forma præstantiores per
Siciliam & suum Italiæ regnum concupitas uirgines à parentum sinu, matronasq; à uiro/
rum complexu rapi & passus fuerit & curauerit. Tunetis Saracenorum Africæ regis fra/
trem baptizari uolentem Panormi prohibuit, eadem ratione tentum, ne Romam ad ponti
ficem accederet. In eo autem itinere, quod ab Asculo in Romandiolam fecit Fredericus,
multo maior, quàm regiones illæ unquam à barbaris sint passæ, uastitas est commissa. Forte
per id temporis Rauennæ obierat Petrus Trauersarius, uir nobilitate gentis & uirtute pro
pria potentissimus, cuius filia eo mortuo Andreæ regi Vngariæ in matrimonium data
fuit.

fuit. Isq; Rauennam frequentem populo ditissimamq; tunc diu in Romanorum pontifi-
cum obedientia non magis gubernauerat, quàm possederat, nec unquam Frederici parti-
bus uoluerat consentire. Quare fretus mortis illius occasione Fredericus, & accelerauit iter,
& urbe ex improuiso adita faciliter est potitus: inde in Fauentiam est ductum, quam ciues
Bulgarelli cognomine in urbe primarij partibus ecclesiæ cum Petro Trauersaria consenti-
re assueti constantissime defensarunt. Et erat in Lombardia Gregorius Montelongus pon-
tificis legatus, qui à Fauentia Mediolanum usq; quicquid urbium oppidorumq; uiæ impo
situm est Æmyliæ, in pontificis Gregorij & sociorũ bello partibus continebat. Omissa sunt
pridem à nobis, quæ Christianis in Asia agẽtibus tunc temporis acciderunt. Pauca tamen
& paruifacienda fuerunt, quod Conradino Saladini filio rebus humanis, sicut docuimus,
exempto filiorum eius tutores cõstitutas cum Christianis inducias seruauerunt. Quas pau
lopost confirmauit Richardus regis Angliæ frater. Is enim exercitum haudquaquam con-
temnendum in Asiam transportauit, & Ptolemaidæ Tyroq; appulsus rem illarum urbium
Christianam repperit opibus tenuiorem esse, quàm quæ sua ope & opera subleuari posset.
Vnde prudenti usus consilio easdem indutias in aliquot annos firmari curauit, & Babylo-
nis Soldanus, post constituta cũ Frederico fœdera in nullos proruperat motus. Sed ad pon
tificem est redeũdum, magis Frederici persequutione solo nomine Christiani laborantem,
quàm Accon Tyrusq; tunc laborauerint à Saracenis. Is pontifex suadentibus Franciæ &
Angliæ regibus, ad quos miserat, ut diximus, cardinales, conuocauit omnes orbis Christia
ni prælatos ad concilium celebrandum pro reformatione ecclesiæ & præsidio in Asia apud
Constantinopolim laborantibus afferendo, primiq; omnium cardinales legati Romam si-
mul redituri multos ex Gallijs Hispaniaq; & Anglia prælatos, & uiros excellentes accepe-
rant socios concilio affuturos. In queis Petrus de Collemadio Rothomagensis archiepisco
pus, & abbates Cluniacensis Cisterciensisq; fuere. Senserat Fredericus concilium esse indi-
ctum, itineribusq; per Italiam à se ubiq; obsessis, futurum intelligebat, ut mari omnes acce-
dere cogerentur. Quamobrem Entium regem filium Pisas missum Pisanas ubiq; mari stru-
ctas habere curauit. Pisaniq; quam rogati fuerunt suo infortunio operam præstiterunt. Al-
io namque nauigantes mari cardinales atque prælatos cum immissis præsidio à Genua tri-
remibus, rex Entius apud Sardiniam inuasit, & fugientes simul resistentesq;, & ut apparu-
it, euasuros superueniens Pisana classis intercepit. Qua die Pisani ruinæ suæ causam & ini-
tium dederunt. Cardinales autem & prælati ad Amalphiam urbem ducti sunt, ad quam
postmodum in custodia sunt tenti. Dum autem eo tardatus captorum cardinalium & præ-
latorum impedimento desistit à concilio pontifex, mense Augusto & primo quadragesimo Anno salut.
salutis anno supra duodecies cẽtenũ obijt: & Gaufredus ex Castillonea gente Mediolanen- Mccxli.
sis Sabinensis episcopus in quartum Celestinum pontificem est creatus. Timuisse inueni-
mus Fredericum, ne pontificem patria ardẽtiorem defuncto sibi hostem efficeret, qua item
ratione pontifex ætate grandiusculus prudentia, quæ in illo plurimum eminebat, est usus.
Ad Fredericum enim mittens obsidionem Fauentiæ continuantem multis illum de futura
pace pollicitationibus delinire conatus est. Sed priusquàm Fredericus respondere potue-
rit, Celestinus ipse duodeuicesimo pontificatus die defunctus est. Cui ut successor daretur
uno & uicesimo mense laboratum est. Causam eius diuturnæ uacationis apostolicæ uarie
tradi uidemus. Sunt enim qui Frederici partim persequutiones, partim subdolas pacis pro
missiones, partim factas comminationes uelint affirmentq; cardinales ab electione facien-
da deterruisse. Sed eadem ratio Celestini electionis temporibus integra erat. Nos uero ma
gis theologo Parmensi ordinis minorum, qui uidisse omnia scribit de Frederico à nobis
scripta credimus, tentos Amalphitano carcere cardinales, ne ipsis absentibus electio fieret
protestatos fuisse: quibus & collegas faciliter assensisse crediderim, uidentes omnem Itali-
am Frederici motibus quassatam esse, & imminere per singulos dies periculum, ne urbem
Romam caperet, cuius agrum de multis locis populationibus penè perpetuis agitabat, ma
iore tamen cura ubique adhibita, ut maria undique, undique itinera latrocinijs infestaren-
tur, ne prælato cuipiam, aut uiro excellenti à regibus principibusq; Christianis ad urbem
esset accessus, creando pontifici auxilium suasionesque adituro, adeo ut nostro credamus
theologo affirmanti turbinibus Italiæ à Frederico illatis factã esse uniuersam in illa famem,
quæ potius rabies potuit appellari. Fauẽtia interim anno obsidionis propè in Frederici po-

teſtatem pactione eſt facta, inde in Bononiam ducens, ſtudio eam priuauit, quod tunc pri
mum Paduam eſt translatum: & quum potiri poſſe non ſperaret, peruaſtato agro duxit
in Mutineſes atq; Rheginos, nec diu apud eos moratus ſola agrorum uaſtitate contentus
fuit, præſertim quum properaret ducere in Parmenſes, à quorum nonnullis odio Placen-
tinorum tradendæ urbis ſpes oblata erat. Secundus iam annus confluxerat latæ in Frede-
ricum excommunicationis, quo in tempore ſicut ex ſuperioribus facile apparet, ſedis apo-
ſtolicæ nulla aut tenuis autoritas, aut minima poteſtas fuerat, Gregorio ad poſtremos uitæ
ſuæ annos uariis afflicto perſecutionibus, & ſede ipſa poſtmodum per duodeuiginti men-
ſes propter uacationem uiribus inanita. Qua tempeſtate Balduinus imperator Conſtan-
tinopolitanus, & cæteri Latini in Romania agentes meliora quæq; amiſerant, adeò ut de re
tinenda Conſtantinopoli deſperarent, quam ſæpe apparuit in Græcorum poteſtatem redi
turam, niſi proprio Veneti impendio ſuccurriſſent. Nec erat apud eos obſcurum auxilia
à Chriſtianis fruſtra expectari, aut peti poſſe, quibus mittendis Romani pontificis deeſſet
& opera & autoritas. Dedit itaq; Balduino, ſicut & ſæpenumero plurimis laborantibus, in
genium neceſſitas. Qui Raimundo ſociatus comite Tholoſano in Italiam eſt delatus, pri-
mumq; ſicut debuerunt principes ipſi adierunt Fredericum. Is enim Parmam urbem à fa-
ctione ſuarum partium introductus, aduerſarios numero plures, quàm ſui erãt eiecit, hiq;
populariter Placentiam commigrarunt. Impetrarunt uero imperator & Raimundus à Fre
derico cardinales prælatosq; Amalphitano carcere liberari, fore polliciti, ut illis ad colle-
gium perductis, ad optatiſſimam pontificis electionem ueniretur, cum quo ipſi curam im-
perii & ipſius Frederici iurium & ſolidæ pacis haberent exactiſſimam rationem. Venien-
tibus inde Romam Balduino & Raimundo, quicquid in urbe fuit cardinalium, prælato-
rum, curialium atque Romanorum obuiam prodiit. Et quia miſſus Amalphim Frederici
nuncius, præceſſerat tertio principis Conſtantinopolitani in urbem aduentus die, ſubito
rumor urbem peruaſit liberatos cardinales Ananiam perueniſſe: unde non magis ex com-
poſito collegium eò acceſſit, quàm effuſam omnem curiam, & Romanos ciues primarios
eſt ſecutum. Quò quum Balduinus Raimundusq; acceſſiſſent, ilico de electione agi cœ-
An. ſalutis ptum. Quæ Iunio menſe quarti quadrageſimi, & duodecies centeni ſalutis anni apud ſan-
Mccxliiii. ctæ Mariæ baſilicam celebrata eſt. Et Sinibaldus ſancti Laurentii in Lucina presbyter car-
dinalis Fiſchea comitum Lauaniæ Genuenſis in quartum Innocentium eſt creatus. Placu-
iſſe ferunt Frederici nunciis apud Balduinum imperatorem agentibus illius uiri exaltatio-
nem, Frederico omnium eius collegii, & curiæ amiciſſimi, certatimq; Parmam dimiſſi ſunt
equites acceleraturi, à quibus læto Fredericus nuncio afficeretur. Is autem mentis ſuæ con
ſcius fertur ex compoſito reſpõdiſſe: bonum ſe amicum cardinalem in acerrimum hoſtem
Romanum pontificem permutaſſe. Ab Anania in urbem cum eſſet reditum, de pace agi
placuit. Quæ cura imperatorem Balduinum & Tholoſanum comitem æque ac ipſum pon
tificem cupientiſſimum totos menſes quatuor die noctuq; exercuit, Frederici oratoribus
nunciiſq; per dies uariantibus, & nulli ſatis formulæ, nulli oblatæ conditioni ſine ſcrupulo
acquieſcentibus, & reſciit interea põtifex Fredericum in eius caput cum Romanis ciuibus
machinari: cuius quidem machinationis ea erat ratio cõſtituta, ut accedens ciuitatem Ca-
ſtellanam pontifex Fredericum ad ſe uenturum expectaturus in itinere caperetur. Quare
pontifex ueritus ne ſi petitas denegaſſet conditiones, coniurati ad facinus in ipſa urbe pro-
ſilirent, & petitæ pacis conditioni uerbo eſt aſſenſus, & diem ſui acceſſus puſillum remotio
rem ex formula conſtituit. Interea petitas à Genua triremes ad Centumcellenſem portum
applicuiſſe certior factus, noctu adequitans ad illas delatus eſt, & nauigans Genuam inco
lumis peruenit, ubi periculoſiſſimam incidit ualetudinem, ex qua cum conualuiſſet, ad Phi
lippum regem in Franciam ſe contulit. Ingreſſum Rhodano amne aduerſo Franciæ re-
gnum pontificem Innocentium rex ſumma ueneratione excipi curauit, deduciq; Lugdu-
num. Quam in urbem conciliũ pontifex quum celebrare conſtituiſſet, ſuæ primum conſu-
luit honeſtati. Quoties enim ſermonem ad populum homiliamq; habuit, quod unoquoq;
ſolenni die fuit, Fredericum alta inclamauit uoce, illum admonens, ut ad ea reſpondeat
quæ aduerſum ſe pro iuribus eccleſiæ conſequendis habebat, Lugdunum ſe conferret, fu-
turum proteſtatus, ut ſi non acceſſiſſet, ſatiſque poſtulatis feciſſet, ipſe patrum uetere inſti-
tuto concilium conuocaret. Quum'que aliquot elapſis menſibus, nil ab illo reſponſionis ha
beretur,

beretur, accersiti sunt ad synodũ patres de iure & cõsuetudine affuturi. Inchoaueratq́ tunc sextus, quadragesimusq́ duodeciesq́ centenus salutis annus. Conuenerant uero maxima ex parte conciliũ indituri, quum Fredericus Taddeum Sinuessanum iureconsultum, & quidem præstantissimum misit oratorem, omnia ut postea constitit disturbaturum: cuius legationis apparens summa, & quam præ se tulit ea erat, Fredericum de re sua, de sua iusticia coram patribus dicturum, breui affuturum, quem expectãdum & rogabat, & de iuris pontificij rigore cum aduersantibus contendebat. Nec moram grauiter pontifex patresq́ ferebant, quousq́ rescitum est, Fredericum Parmæ agentem id maxime moliri, enitiq́, ut Brixianos, Mediolanensesq́ bello diu præmeditato paratissimus inuaderet. Erant pontifici in Parma urbe consanguinei, & affines multi nobiles in regione primarij, quorum salutis ratione dum fuit cardinalis amicitiam cum Frederico, de qua diximus seruauit. Eos itaque pontifex clàm admonitos iussit uel nudos Placentiam commigrare. Quod quamprimum est factum, sententiam pontifex in Fredericum excommunicationis, depositionis, priuationisq́ pronunciauit, omnibus iuramento absolutis, quo illi tenerentur, & potestate electoribus attributa nouum quem uellent principem deligendi, prout in sexto de iudicijs nunc habetur. Ad eam nunciationem iracundia, cuius erat impotens, adeò excanduit Fredericus, ut profugorum pontificis necessariorum ædes Parmæ & uillas rure speciosissimas funditus euerterit: paulopost à duce, ut creditum est, multa etiam in pontificis oppressionem pollicente suasus, Lugdunum accedere proposuit, mouitq́ Parma comitatum ducens non armatorum magis quàm togatorum, qualem quantumq́ post státis Romani imperij tempora nullus aut domi habuerat, aut in itinere duxerat imperator. Lombardiæ autem & reruin Italiæ administrationem Entio filio regi Sardiniæ commisit, ea iniuncta conditione, ut sese apud Parmam continens, quæcunq́ ingruerent remotius gerenda, per legatos ministros'que curaret. Iámque Taurinum Fredericus attigerat, quum regem Entium pepulere Cremonenses, ut oblata Quintiani Brixianorum oppidi furto, aut prima oppugnatione capiendi occasione per suam ipsius solitam celeritatem diligentiámque uteretur. Sed illo haud quaquam impigriores fuere Parmenses patria extorres. Qui Placentinorum allata populariter ope freti, iter ad recipiendam patriam sunt ingressi. Inerat Parmæ prætor Henricus Aretinus, cui dicendo iuri à Frederico pridem imposito, Entius in Brixianos ductu rus, urbis præsidijq́ regimen demandauerat. Isq́ factionis imperatoriæ Parmensibus impulsus, structa acie extorribus ad Tarum obuijs cominus est congressus. Et prælium odio hinc inde uiribus maiore commissum est, in quo Testa prætor & præsidij primores interfecti sunt, Parmensium autem Frederico studentium non magna magis, quàm crudelissima cædes commissa fuit, minimóque postea negocio extorres in patriam sunt reducti. Ingressum iam Alpes Fredericum, is auditus Parmæ casus ad reditum traxit. Futurum enim existimauit, ut eo in Gallijs remotissimo Parmensium si incolumes mansissent, exemplo multi de Italia rebellarent, usus'que est conatu cæteris antehac omnibus maiore, copijs undique contrahendis. Venit enim cum omnibus Marchiæ Taruisanæ neruis Ecelinus, aduenere ex Sicilia Apuliáque Saraceni, & millium sexaginta copijs Parma est cincta. Præuenerat autem consilio & prudentia furentem Fredericum, etiam priusquam Taurino mouere posset, Gregorius Montelongus sedis apostolicæ in Lombardia legatus, quem Innocentius pontifex Aquileiensi patriarchatu ornatum apud Mediolanenses Placentinósque iusserat permanere. Eo enim curante hinc Placentini, Mediolanenses, inde Bononienses, Ferrarienses, Rhegini, Mutinenses præsidia Parmam immiserant scelestissima, ut Fredericus illorum eruptionibus propè quotidianis agitatus, castra remotius communire fuerit coactus: quæ quidem castra in magnum circuitum fossa uallóq́ primum casu & præter intentionem munitissima Fredericus in urbem ædificata linquere constituit, ut Parma quamprimum caperetur funditus diruta, hæc in eius locum suffecta maneret: noménq́ urbi Victoriæ fuit inditum, & tutelaris sanctus de more Christiano martyr Victor in basilica cathedrali est nuncupatus, Victoriníque moneta in urbe cusa fuere dicti: continuatum postea est duos fermè annos bellum atrox uariumq́ & Lombardiæ ac omni Italiæ perniciosissimum, omnibus quos per Italiam partium Gibellinæ & Guelfæ labes infecerat, auxilia non magis militum, quàm pecuniarum odio partium utrinque contribuentibus. Et fuit plane urbs Victoria uario gẽtium & rerum inusitatarum commercio ac multitudine frequẽtata,

An. salutis M. cc. xlvi

quod per singulos penè dies ex Africa,Mauritania,Asia,Aegypto noui homines,noua uèste,nouis moribus sunt uisi. Animalia etiã uidit urbs Victoria, quæ post theatrales stantis Romani imperij ludos Italia nõ uiderat,elephãtes,dromedarios,pãtheras,leones, pardos, lynces, & ursos albos: quũ canes tunc uidisse asserat noster Theologus hinc magnitudine aspectuq; horribili,inde extrema pusillitate. Aues quoq; & rapaces & cicures,Fredericusq; curauit præter usitatas in Italia mulas, in queis falcones, chiluonésq;, astures & girfalchi albi,& quod eam decuit maiestatem imperialem immẽsæ magnitudinis barbati bubones fuere conspicui. Contraxit eò Fredericus habitas prius,& tunc primum raptas speciosissimas mulieres,quibus à spadonum grege custoditis, uiridaria,uineas,hortos, & cõsitiones cum uillis apud Victoriam urbem lautissimam curabat. Interea põtifex Innocentius apud Lugdunum degens post cõcilium dimissum Oddonem Thusculanum cardinalem episcopum ad regni Franciæ prouincias legatũ misit crucesignãdos excitaturum,qui Philippum eorum regem sequerẽtur, in Asiam traijcere intendentem. Id ipsum sub pontificis Innocentij in Franciam aduẽtum graui & periculoso implicitus morbo rex uouerat se facturum. Et quidem eam Philippi regis expeditionem peropportune tunc destinatam, paratamq; apparauit. Quod anno antè tertio Tartari in exercitũ coacti innumerum,bipartito agmine in Asiam Europamq; descenderant. Et qui in Asiã duxere,Georgianã Thomitathonorum olim regionẽ primum,& post superiorẽ Armeniam peruagati,ad Iconiam usq; Turcorum regiam peruenere. Alia uero manus Batone duce Poloniã & Vngariam excursionibus populati ad mare Ponticũ deflexerũt,ubi Rusiam, siue Rutheniam,& Gazam amplissimas regiones uastitate maxima afflixere. Per idq; temporis Grossoini gens Arabica corũ deuota superstitioni Soldano Babylonis impellente Christianos in Asia habentes diuersis agitarunt in locis, congressosq; templarios & hospitalarios sæpenumero male mulctatos represserunt,demumq; Hierosolymã delati,tunc sicut ostendimus immunitam,eos ex Asiaticis Christianis,quos à Saladini filijs intactos diximus esse seruatos,ipsi maxima confecerunt occisione. Sepulchrum uero dominicũ ad ea intactum tempora seruatum,quanta maxima fieri potuit ignominia & simul uastitate fœdatum est. Eadem etiam tempestate dum hic Tartari,inde Grossoini tam multa gerunt, res Germaniæ pariter inquietissimæ, quòd Germani electores imperij factæ de Frederico priuationi, & simul autoritati ab Innocentio pontifice eis attributæ innixi Lantgrauium Thuringiæ, Alemãnorum Romanorumq; regem designauerant, & Conradus adolescens Alemanniæ rex à Frederico genitore pridem institutus illum regni ingressu & possesione armis prohibebat,sed prædicata iubente pontificè in Conradum, Fredericiq; fautores crucesignatio, multos in noui regis Lantgrauij præsidia fauorésq; conciuit: breui tamen mortuus est Lantgrauius, cui electores Guilelmum Hollandiæ comitem suffecerunt. At Philippus rex Franciæ ad annum qui iam in-
An. salutis M.cc.xlviij
choauerat duodequinquagesimum & duodecies centenum ad pontificem Innocentium Lugduni agentem se contulit, eiusq; benedictione habita iter suum in Asiam destinatum persecutus est. Rhodano enim secundo ad Augusti mensis idus in mare inferum delapsus, primam de perpetua uelificatione terram attigit Cypri regnum, in quo hyemem & ueris principium egit. Soluturum inde ad Maij nonas multi ex Cypro crucesignati armati in id nauibus sunt secuti. Et tantus exercitus, quem magnum fuisse constat, ad destinatam mutua consultatione urbis Damiatæ obsidionem primum omnium intentandam se contulit. Tenebat uero Babylonis Soldanus Nili ostia firmissimo triremium nauium'que præsidio custodita, & maris littora armati exercitus undique contegebant. Sed milites Christiani quamprimum naues ceteas, & triremes terram attigisse senserunt, scaphis myoparonibus atque lintribus in tantam manum, quantam illæ potuerunt ferre, ad littus delati sunt, & unusquisque ut scapham maris altitudo destituit, in aquam sabulum'ue desiluit, ut qui maioribus uecti erant myoparonibus, nonnulli obierint unda absorpti, quam uiolentiorem nauigium id fecerat raptim ductum. Sed tamen instructa in aquis acie Christiana cohors repugnantes de sicco littore barbaros sensim repulit, quousque alia super aliam delata scaphis manus in iustum creuit exercitum. Qui terra quam ceperat ad Nili ostium ferri cœpit: & pariter eodem tempore Christianorum triremes ad classem hosticam cœperant nauigare, quum illi aduerso Nilo remis uelísque contendentem fugere est conspectum. Facta in continentem excensione, Philippus rex tentoria ad littus

firmanda, & nemine ulterius inexplorato progrediendum edicto iussit. Sed ad Fredericum est redeundum, qui dum tanta tam multaq; hinc pontifex Lugduni, inde rex Franciæ in Ægypto cũ gloria & dignitate reipublicæ Christianæ gerunt, Christianos ipse in Lombardia omnimoda crudelitate persequitur. Postquàm enim Parmæ ui expugnandæ spem abiecit, & fame illam in deditionem cogere est adnixus, multa truculentissime sunt commissa. Captos namq; diuersarum partium Rheginenses, Mutinenses, Placentinos, Bononienses, atq; etiam Hetruscos ante urbis Parmæ portas, promuraliaq; truncari laniariq;, & balistis maioribus, quas appellant bricolas, in urbem semiuiuos proijci curauit, nec à muliercularum pudore est temperatum, si quando pauperculæ clàm in agrum delatæ Saracenorum & Frederici satellitũ manus incidere. Tandem anno obsidionis secundo propè exacto, Gregorius Montelongus legatus, & Philippus uicedominus Placẽtinus ciuis Lombardorum præsidio præfectus, oblata, quam diu expectauerant, occasione sunt usi: sagittarij Germani & Saraceni in magnum coacti numerum ad Parmæ portas fossasq; conglobati sunt, id maxime adnixi, ut congredi ausos, aut si nullus apparuisset stantes in propugnaculis quàmplurimos uulnerarent. Tum legatus præfectusq; structis in urbe aciebus, quanta maxima possunt celeritate erũpunt, nulla conficiẽdis sagittarijs, quod facile erat, mora adhibita. Id enim solum, quod constituerant, adnitebantur, ut urbem Victoriã ex improuiso aggrederentur. Et in ea securitate, quam Frederici potẽtatus, & simul obsessorum Parmæ credita debilitas iam diu præstiterat, uiam quæ à castris in urbem rectà lataq; ducebat, ociosi milites Frederici inermes deambulando compleuerant, Frederici exemplo, quem noster Theologus, qui interfuit, scortorum gregi lasciuientem tunc per nemora collusisse affirmat. Ortus tamen à sagittarijs ad prima eruptionis signa clamor in uiam subito portamq; relatus est, quem accepta à furenti hoste uulnera moriẽtiumq; gemitus, & fugientiũ trepidatio ingeminarunt. concursus ad urbis Victoriæ portam quàmfrequentissimus fuit: sed inermes uisendi studio se inculcantes, hostem aduentare furentem sanguinolentumq; conspicati, dum arma arripere properant, portam reliquere hostibus indefensam, & confugienti sagittariorum aliorumq; inermium immixtus globo hostis eam ardenti animo tenuit occupatam. Nec mora, ad omnes in eam perducentes uias & uicos pugnari truculentissime cœptum erat, quum Fredericus altero super alterum portæ occupationẽ & hostem Victoria urbe potitum nunciante, unicam in fuga spem salutis arripuit, qui præter alia acceptæ cladis damna, præter dedecus & ignominiam, aurea quoq; & argentea, ac penè maiora quàm imperatoria perdidit ornamenta. In queis corona fuit mirabili preciosissimoq; iaspidum ornatu. Eam enim pondere & forma maiusculam, quàm quæ capitis de imperatorio nostri temporis more gestamen esset: ad diuitiarum, quas certe maximas habuit, ostentationẽ in cubiculo conspiciendam semper habebat. Ditatus tanta præda, quam particulatim referre operosum fuerit, ecclesiasticorum exercitus, Victoriam urbem gloriose deuictam solo æquauit, nulla re magis alia domandus, quàm quod in sanguinis humani, non magis barbari, quàm Italici effusione modum excessit. Fredericus autem in Cremonensem agrum de fuga se contulit, nec Cremonam rogatus accedere est ausus, maxime ueritus, quod faciliter contingere potuit, ne populus tanta clade eius lasciuia atq; imprudentia afflictus pœnas ab eo suppliciumq; sumeret. Cremonẽsis enim militiæ flos cum carrotio in urbe Victoria amissus, & odio partium in primores quosque sæuitum erat. Reparauit tamen breui exercitum Fredericus, & in Placentinos ducens, monasteriũ sanctæ Columbæ secus Dominum oppidum demolitus est. Inde mouens, ut per Bercetium transmisso Apẽnino duceret in Hetruriam, Entium regem filium Fauentiam cum parte exercitus misit, eam urbem Rauennamq; in potestate, & proximas in obedientia retenturum. Nam Forliuienses liberi, quibus omnia inter Apenninum Maticlamq; fluuium, & uiam Flaminiam parerent, libras cẽtum imperatori tributum dissoluebant: pariter Ariminenses Vrbinates'que faciebant: & marchia omnis Aconitana Frederico parebat, quum Perusini, Assisinates, Tudertiniq; partes pontificis sequerentur, Hetruriaq; pariter tota, præter unicam urbem Florentiam Frederico magis subdita esse uidebatur, quàm eius partes amicitiamq; fouere. Quare hoc in suo aduentu nihil ardentius concupiuit curauitq;, quàm ulcerati apud Parmam urbem animi dolorem iracundiamq; in Florentinorum excidio euomere, nec multi fecisset Gibellinæ partis suæ iniuriam in publico accipiẽdam exterminio, quod illam nimis Guelfæ nouerat inferiorem. Idq; quum utriq;

parti pariter notum, accedens ad mœnia portasq; Florentiæ Fredericus, non est in urbem admissus: sed postulanti concessum, ut Guelfis eiectis, Gibellina factio rerum in Florentia potiretur. Eiecti'que pars magistratibus paritura abijt in exilium, pars uaga & dispersa in Frederici potestatem facta, immanissime ab eo est habita, pars in qua nobilitas præcipua fuit, comitem Rodulphum de Vrsaria,& Rainerium Bondelmontem sequuta cõtulit se in Vrsariam: quos insequutus est Fredericus,& castello ui capto Rodulphus in aqua enectus. Rainerius cum melioribus quibusque excæcatus, & sub custodia in Apulia relegatus est. Dum tamen hæc scelestissimus ageret, Fredericus infelicissimo sibi percussus est nuncio. Entium enim allatum est filium suum, quem Romandiolæ præsidio relictum fuisse ostendimus, prælio à Bononiensibus superatum, & cum copijs penè omnibus captum esse, quem postea Bononienses diutissime tenuerunt. Fredericum subinde in Apuliam se contulisse apud omnes constat. Sed Rolandus Albertinus'que Mussatus Patauini, quos uideo per ea tempora scripsisse, illum dicunt Panormi fuisse defunctum ad diem, quæ diei respondebat, in qua secundo ante tricesimo anno Romanorum imperator fuerat designatus. Ptolemeus uero fuit Lucensis, qui & ipse hoc in loco incipit, à se, ut paulopost dicit, uisa scribere, Fredericum Martini testimonio affirmat, in Apulia apud Ferensulam graui & periculoso laborasse morbo. Ex quo quum iam conualesceret Manfredus adolescens filius suus, ex concubina nobili muliere susceptus, compresso iacentis in strato ore eum suffocarit. Quicquid uero de morte Frederici ueritas habeat, satis constat Fredericũ paulo prius quàm moreretur, Manfredum instituisse Tarentinum principem, multis illi additis oppidis & castellis, quæ principatus titulo prius non cõsueuerant contineri. Voluisse enim uisus est Fredericus ingentis spiritus acerrimi'que ingenij adolescentem, forma speciosissimum, & literis exornatum, quem nõ minus ipse diligeret, quàm ab omnibus amari sciret, partem suam habere, in qua uitam uirtute sua dignam duceret. Verebatur enim ne fratris Conradi auaritia & ingratitudo, quod plerumque in similibus adsolet, illi officeret. Ad Conradum enim legitimo genitum matrimonio, quem ex Iole Ioannis Hierosolymitani regis filia susceperat, regnorum potentatus'que omnis successio deuoluebatur. Is'que Conradus à Gulielmo rege Alemanniæ, quem Lantherauio diu antea suffectum ostendimus, continuato pridem agitatus bello post Frederici patris mortem, in Sueuia gentis suæ patrimonio parum per se continuit. Quo in tempore Manfredus Neapolitanis sibi illegitimo & nullis freto regni titulis consentire recusantibus, bello & illatis damnis infestissimus fuit. Quum enim omnes populi Conradum breui, ut dicebatur, affuturum sperantes, Manfredo fratri libenter parerent, existimarunt Neapolitani fore, ut ipsis in potestate habitis, Manfredus acerrimi ambitiosi'que adolescens ingenij, regnum sibi excluso fratre conaretur retinere. Tandem Conradus amicitia fretus, Ecclini de Romano Transpadanam Italiæ regionem uniuersam tyrannide obtinentis, Veronam, & inde Tisanam se contulit. Ex quo portu paratissimum amplissimum'que exercitum in Apuliam transportauit. Erat uero quod rerum euentus & gesta docuere, Conradus genitori Frederico inclementia, ambitione & malignitate per quàm assimilis: sed morum elegantia & facilitate, quam ille artificio quodam præ se ferebat, carens, ut prudentia illum, uel potius patris astutia destituisse uideatur, id'que statim post tim ad suum in Apuliam aduentum ostendit. Nam licet Manfredum, quod statim postea apparuit, suspectum odiosissimum'que duceret, Neapolitanorum rem peruersa ac debuit uia tractare aggressus est, qui eos læsæ maiestatis crimine postulatos ad satisfactionem deditionem'que per oratorem faciendam compellauit. Nec satis audire uoluit oratores defensionem aduersus Manfredi ambitionem, non rebellionem aduersus legitimum Frederici successorem quæsitam ostensuros, & Neapolim furens, minarum'que redundans obsedit. Sed iam temporis ratio admonet ad Ludouicum regem Franciæ redeundum. Copijs Christianorum in Ægypti littus ad Nili ostia, sicut ostendimus, expositis, Saraceni Damiatam incolentes, urbe populariter migrare constituerunt. Accepta enim Ioanni Brennij Hierosolymæ regis temporibus clades, eos à resistentia deterrebat. Noctu itaque commigrantes, ignes plerisque suppositos in locis reliquerunt. Sed missi à Philippo exploratores quid ageretur ab hoste, aut ipse posset agere in circuitu contemplaturi, populum in migrationem, & simul ignem in flammas erumpere, ad tertiam uigiliam conspexerunt. Quod quum esset in castra celeriter allatum, accurrentibus Christianis ignes rapidum sunt

sunt extincti, & subsequuto agmine Christianorum exercitu ciuitas est repleta. Inerat exercitui sedis apostolicæ legatus patriarcha Hierosolymitanus. Inerant & ex Gallijs episcopi & abbates, quorum prima omnium fuit cura cum solenni pompa undiq; ducta urbem lustrare, Machoarniamq; barbarorum primariam in gloriosæ uirginis Mariæ basilicam, sicut aliàs factum fuerat consecrare. Edoctus uero aliorum mali exemplo, Philippus rex in concilio decreuit expeditionem, inde non prius ineundam, quàm Nili incrementorum tempora præterissent. Sicq; prima æstas ad Damiatam in ocio est exacta. Ad idus uero Octobris Robertus comes Pictauiensis eius regis germanus frater, nouas ex Gallijs Damiatam copias transportauit. Et Nouembri proximo ad exitum propinquante, Ludouicus Damiata mouens ad Faramniam urbem duxit, apud quam Soldanus coactas undique barbarorum copias continebat, diremptiq; paruo amne tanti exercitus in alteram usque hyemem constitere. Et quanquam leuibus sæpenumero certatum sit prælijs, nunquam tamen in rerum discrimen totis copijs est depugnatum. Ad hyemem uero mediam Robertus Pictauiensis maiora ausus, quàm sine toto exercitu perficere potuerit, in prælio captus fuit. Interim in Italia Conradus Sueuus Neapolim fame ad deditionem octauo mense compulsam, muro penè in circuitu euerso immunitam reddens, meliores quoque urbis ædes quasque euertit. Inde in Capuam conuersus, quæ Neapolitanis ante ipsius in Italiam aduentũ contra Manfredum consenserat, eam quoque muro diruto diripi fecit: pariter Aquinum nobile oppidum ui captum, spoliatumq; incendit, & tandem secundo quàm aduenerat anno omni potitus Trinacria & Siciliæ regno, obijt ueneno, quod Manfredi, ut creditum est, opera medici pecunia corrupti propinarunt. Testamento tamen Conradus Conradinũ ex fratre Henrico nepotem regnorum instituit hæredem, datis illi ex Germania tutoribus, quibus regni Siciliæ administratio in primis demandata esset. Fuitq; is Henricus, quem Constantia regis Castellæ sorore uxore sua susceptum Fredericus in carcere, sicut ostendimus, interfecit. Nec tamen ausus est Manfredus res ad Conradi mortem nouas intentare. Sed acutissimo uir ingenio testamentum à Conrado factum imprimis suppressit consciјs quibusq; ueneno sublatis. Et populos ad Conradini pueri nepotis sui in Alemannia agentis fidem hortatus est, quos magna ex parte dubios, uacillantesq; in rebellionem siqua offerretur occasio pendentes esse cernebat. Interea Innocentius ea Conradi morte audita, nono tandem accessus sui anno, Gallijs & Lugduno, ut in Italiam rediret, mouere constituit, quem Gallici omnes magno honore, magnóque fauore prosequuti sunt. Suauissimus enim erat in Gallijs famæ odor grauitatis, sanctitatis, ac rerum gestarum eius pontificis, qui præter acta in concilio nunc extantia, libros doctrina plenos apud Lugdunum & scripsit & edidit, commentarios in uetus testamẽtum, apparatus, nouellasq;, & authenticas decretalium, & de iurisdictione & autoritate imperij: Petro de Vineis respondens apologeticos libros fecit: & sanctum Edimundum Cantuariensem in sanctorum numerum retulit. Lugduníque ab eo pontifice, quod seruatur, primum est constitutum, ut Romanæ ecclesiæ cardinales in publicum adequitaturi galero rubente insignirẽtur, non solum quo à cæteris sint inferioribus conspicui, sed ut ipsi admoneantur debere, qui illa post pontificalem maiore omnium ornentur dignitate, ad effundendũ pro fide catholica, & Christiani populi salute sanguinem paratos esse. Delatus Genuẽsium classe in Italiam, Innocentius pontifex Romam ideo non accessit, quia requisitos nuncijs & literis Romanos, ut attributam senatoribus, quos tunc annuos creabant binos, proximam regiæ uel potius tyrannicæ potestatem, aut abrogarent, aut se præsente moderatiorem tolerabilioremq; curarent, euincere nequiuerat. À Genua itaque per Mediolanum Laudam quum uenisset, eam urbem in Frederici filiorum partibus perseuerantem Mediolanensibus conciliauit, & inde rectà concessit Perusiã, quæ urbs, sicut ostendimus, in suis aduersis Fredericum partibus durauerat. Et quia Manfredum principem Tarentinum audiuit ad regni Siciliæ tyrãnidem diuersis artibus machinationibusq; aspirare, copias apud Perusiam quantascunq; potuit contraxit. Interea uero beatũ Petrum Veronensem ordinis prædicatorum, Mediolanum inter & Comum urbes ab hæreticis cõfossum in sanctorũ Christi martyrum numerũ collegiumq; retulit. Deinde parato exercitu præmisso petijt Asiam, in qua urbe sanctum Stasilaum Cracouiensem episcopum miraculis coruscantem in sanctum Christi confessorẽ haberi ascribiq; curauit. Aderant uero frequentes apud pontificem regni Neapolitani & ipsius urbis proceres numero potentatuq; plurimũ facien-

di, quorum

di, quorum suasione & consilio primum inductus, tunc ad accessum impellebatur. Ad pri-
mam'que sibi & Romanæ ecclesiæ deditam Neapolim urbem muro instaurato munitissi-
mam de eo itinere substitit. Quem omnes ferè principes, in queis Manfredus fuit, & popu-
lorum oratores salutatum reueritumq́ Neapolim adierunt, adeo ut regno eum utrobique
breui potiturum esse constiterit. Sed dum multa tantæ rei necessaria curat moliturq́, impor-
Anno salu. Mccliiij. tuna Italiæ & ecclesiæ rebus morte ad annum salutis quartum quinquagesimum duodeci-
esq́ centenum inchoantem mense Ianuario præreptus est. Alexandrum pontificem eo no-
mine quartum ex Rainaldo cardinale Hostiensi natione Campano cardinales, qui omnes
Innocentium in expeditionem sequuti erant, in urbe Neapolitana breui creauerunt. Nam
conclaue ea fuerunt ingressi conditione, ut omni postposita longiore debito mora rebus ec-
clesiæ à Manfredi uiolentia insidijs'que alioquin periclitaturis per noui pontificis creatio-
nem prouiderent: & eos Batolinus iuuit Tauernarius eques Parmensis, quem Innocentius
pontifex sororium suum Neapoli prætorem præfectumq́ præsidio imposuerat. Is enim uir
prudens honesta ac consueta ui adhibita, illos cibo per singulos dies imminuto, ut aliquem
concordarent, impulit, potius quàm hortatus est. Namque Manfredus quàmprimum pon-
tificem Innocentium nouit in ualetudinē incidisse, inscijs omnibus Tarentum, & inde Lu-
ceriam concedens Apuliæ urbem, Saracenos illius incolas faciliter in scelus traxit. Erat So-
giæ in Apulis ducti ab Innocentio Neapoli maxima pars exercitus, qua pontifex Neapoli-
tanos in tanta rerum quiete, quanta in eius aduentu apparuerat, leuare uoluerat. Eas itaque
copias incautas aggressus cum Saracenis Manfredus & occidit cepitq́, & rebus omnibus
spoliauit, accersitisq́, quas ipse prius occulte comparauerat copijs, tumultum ubique maxi-
mum conciuit, utq́ maior suo facto accederet autoritas, tutorum Conradini nepotis præ
se ferens nomen, quæcunque adijt loca illius nomine recepit. Diximus superiori loco Ro-
bertum comitem Atrebatensem dum incaute, & paucis fretus copijs in Saracenos pu-
gnaret, fuisse captum. Deinceps Christianorum exercitus mora diuturniore apud Farra-
miam urbem facta, graui pestilentia est infectus, quæ & in gregarijs & in præstantioribus
quoque militibus pari debacchata colluuione alioquin maximum comminuit debilitauitq́
exercitum. Et Saracenus interea fluuium à Nilo scissum, quo ad eam diem commeatus in
castra Christiana comportabatur, classe tenuit occupatum, caristiaq́ primum mox fames
in castris ualida esse cœpit. In eas perducti difficultates omnium maximas Christiani prin-
cipes, ut Damiatam redirent tentare coacti sunt. Primusq́ omnium patriarcha scaphis &
actuarijs nauibus, quæ in fluuio multæ erant, turbam ingentem imposuit, triremes Sarace-
nas ad ostium amnis, quo in mare se onerat, in stationem positas aut fallere, aut spernere,
aut irruendo perrumpere meditatus. Sed non potuit tantas uires dare imperiosa necessi-
tas, quin hostiles concatenatæ triremes, eum tanquam in retia delapsum frustra adnixum
repugnantemq́ interceperunt. Philippus uero rex eadem die Aprilis quinta strictis acie-
bus, magis quàm denso agmine, terra iter ingressus obuios habuit Saracenos, tantam bar-
barorum colluuionem, quantam sibi oppositam nullo prius tempore intellexerat, nihil'que
Christiana dignum militia eo die magis cōmissum est, quàm quod Philippus ipse rex Fran-
ciæ, & Alfonsus Pictauiensis, ac Carolus Andegauēsis comites Germani illius fratres in pri-
ma pugnantes acie, primi penè omnium uictori barbaro manum dare coacti sunt, cæteri
penè omnes, paucis admodum fuga prolapsis, partim cæsi, partim fugientes, magis quàm
prælio decertantes fuere capti. Nec erat cuipiam dubium, quin Saracenus Christianā gen-
tem omni Asia fuerit pulsurus, nisi à deo factum esset, ut Soldano cui ea obuenerat de Chri-
stianis uictoria, à suis interfecto, alter fuerit suffectus, qui rem suam principio firmiorem pa-
ce & accepta pecunia, quàm bello fore ratus, Philippum fratres'que & patriarcham ac om-
nes ad eam diem ubique captos, etiam in seruitutem redactos Christianos reddita Damia-
ta, & ingentis pecuniæ ui dissoluta, Ptolemaidam perduci curauerit: ut tamen aliquid com-
modi pius Christianæ rei ea expeditione uideretur addidisse, fratres dimisit in Franci-
am, & apud Ptolemaidam tam diu moratus est, quoad Cæsarea, Ioppe & Sidon instaura-
tæ, præsidijs firmarentur. Eas enim urbes uacuas Christiani Philippo Soldanum bello disti-
nente receperunt. Tandem Philippus anno accessus sui in Asiam sexto, rebus in eum, quo
diximus, modum gestis in Franciam est reuersus. Sed iam ad Alexandrū pontificem reuer-
tamur. Scribit theologus noster gente Vbaldina Florentinū cardinalem inspiciendis uotis
suffra-

suffragijsq;, quæ in conclaui pro creando pontifice nouo ferebantur, propositum confecta
electione primum fuisse, qui Alexandrum pontificem gratulabundus applaudẽdusq; ado-
rauerit: cui Alexander ipse ilico responderit, sese quidem nomine, sed illum subeundis one-
ribus pontificem futurum. Qua ratione factum uideretur, ut profecturus Neapolim cum
collegio & curia Alexander Ananiam petiturus Octauianum sedis apostolicæ legatũ Nea
poli cum exercitu dimiserit bello Manfredi conatibus aduersaturum. Ipse autem quàm pri-
mum Ananiæ fuit, Manfredum publica in concione excommunicauit: & parandis copijs,
quas Octauiano mitteret legato suo, operam adhibuit intentissimam. Sed de Manfredo al
tiuscule repetendũ est, qui uigilantissimi uir ingenij tribus potentissimis Italiæ prouincijs,
Hetruria, Lombardia, & Transpadana, in suis partibus retinendis magnam adhibuit dili-
gentiam, adeo ut plus penè in illis certo tempore, quàm in Neapolitano Siciliæ regno po-
tuerit. Quod quidẽ gesta in ipsis tribus prouincijs post Frederici mortẽ ordine relata osten
dent. Mortuo Frederico Florẽtini utraq; pars sese in libertatem uindicarunt. Quam tamen
plebs exclusa nobilitate administrabat. Soli enim Gibellinæ factionis nobiles urbi inerant,
quibus multitudo maiori ex parte Guelfa parum fidebat, quinimmo quũ eos magistratus
in reipublicæ moribus & disciplina continere difficillimũ ducerent, pro remedio prouisum
est, eiectos Frederici temporibus Guelfos nobiles reducere, sicq; factum est, ut nobilitas in-
uicem diuisa sibijpsi in urbe opposita fauor fuerit crescentis reipublicæ initijs, quibus una-
quæq; per seipsam sola pro posse fuerat aduersatura. Creatisq; tunc primum Florentiæ ma-
gistratibus, Antiauos appellauere: forma reipublicæ dari cœpta. Creuitq; mirũ in modum
sub ea libertate populi Florentini simul cum potentatu audacia, adeo ut finitimos Hetru-
riæ populos contraria sentientes, aut fœderibus sibi coniungere, aut uiribus domare cœpe
rit, tertio anno quàm reipublicæ status fuerat inchoatus, quem satis constat secundũ quin-
quagesimum salutis fuisse, duodeciesq; centenum. Guelfi enim Frederici temporibus Pisto — Anno salutis M cclij.
rio eiecti, ut reducerentur, prima à Florentino in Pistoriẽses expeditio educta: nec id extor-
rium amore magis, quàm ut reducti Conradi Frederici filio tunc Italiã ingresso, in omnem
euentum aduersarentur. Nec defuerunt tunc in Florentia nobiles Gibellini ducendæ in Pi-
storiũ expeditioni aduersantes, qui uocati signa sequi reipublicæ recusarent. Et quidem Pi-
storienses resistere prodierunt. Sed de Guelforum reductione nihil tunc est actum. Erant
tamen animi populo Florentino bene gesta apud Pistorium re aucti, adeo ut minores ex
plebeis quique in libera urbe maiores spernere ex sua nobilitate cœperint, quibus subesse ac
in cunctis obsequi consueuerant. Vnde nobiles qui signa in Pistorium ducenda sequi no-
luerant, armis eiecti ad Senenses Pisanos'que suarum partium confugerunt. Quo tempore
primum Florentinus populus partes Guelfas adeo aperte cœpit præ se ferre, ut omnes pro
hostibus duxerint, qui per Hetruriam contraria sectarentur. Hinc Aretinis Guelfarum par
tium Frederici temporibus patria eiectis præbita sunt auxilia, bellumq; Aretinis ex Ron-
dina castello, quod obtinerent Guelfi, à Florentino extorribusq; est illatum. Quinetiam Flo
rentini parum ducentes Guelfos ubique reduci, dedita opera curarunt singulorum Hetru-
riæ populorum Gibellinos patria exturbari. Quibus uno ac eodem tempore quatuor po-
puli consenserunt, Lucensis, Miniatensisq;, Alcinas, & remotior Vrbeuetanus: quorum Mi
niatensis Pisano, Alcinas Senensi hostibus, absque dato à Florentinis auxilio resistere ne-
quiuissent. Pariter in Mugellano agro, Gibellini Vbaldinis dediti nobilibus primum domi
ti, & ex ipsis qui in Montariam gentis Vbaldinæ castellum confugerunt, diutina obsidione
sunt capti. Interim Pisani bellum Lucensibus acerrimum intulerunt, per quod tempus se-
cunda à Florentino in Pistorienses expeditio ducta est: apudq; Montoporium congressus
à Pisano Lucensis planè superatus, omnes amisit copias, quibus spoliandis colligendisq;,
& Pisas uersus abducendis, dum intentus est Pisanus, fama cladis sociorum ad Florentinos
in castra perfertur, qui agmine raptim densiore iusso accelerare, in uiã semitis peruenerunt,
qua uictori Pisano in urbem reditũ esse nouerant: assequutiq; eos ad Eram fluuium, & dissi
pato agmine incedentes ex improuiso adorti primo impetu terruerunt. Pisanus tamen re-
assumptis animis in ordines redit, repugnatq; eò acrius ardẽtiusq;, quo calentes ex recenti
uictoria animi, præsentiores singulis fuere. Nec opus erat Pisano militi adhortatore in Flo-
rentinum hostem antiquum, & recentis uictoriæ æmulum pugnaturo. Florentinus econtra
nec Pisanum uincere omnium de Hetruria inimicissimũ, nec Lucensem recens fœderatum,

succum-

succumbere pati poterat. Itaq; maioribus utrinq; odijs, quàm uiribus est pugnatum, finem tamen prælio dedit ingens Pisanis accepta clades: multis namque cæsis, tria illorum millia Florentiam in uinculis sunt perducta, Lucensisq; cum raptis de hoste spolijs in patriam est reuersus. Tulerunt quoque eadem æstate Florentini opem Alcinatibus, ab oppressione Senensium laborantibus. Et idem exercitus ad inchoantem hyemem Florentiam est reductus. Veris postmodum initio tertiam Florẽtinus in Pistorienses expeditionem habuit, in qua tandem quæsita diu de Pistoriensi uictoria est obtenta. Namq; reductis Guelfis Pistorienses pacem bellumq; ex Florentini præscripto posthac habere per fœdera spopõderunt. Ea item æstate Senensi bellum intulit Florentinus, quod quidem bellum prius penè quàm ostensum est, ictis fœderibus est sedatum: per quæ perpetuam Alcinati pacem Senensis, & Florentinus exulibus repulsam spopondit. Nulla ad id temporis Volaterrano cum Florentinis belli aut iniuriarum causa, uel occasio inciderat, præterquàm quod Pisano Volaterranum magis, quàm Florentino cupere & fauere cõstabat, & tamen Senensi expeditum bello exercitum Florentinus in Volaterranorum fines duxit. Dumq; populatio de more in agro ederetur, Volaterranus nullos, sicut Florentini quæsiuerant sperauerãtq; oratores, nullos misit nuncios, quid sibi ea uellet nouitas sciscitaturos: sed ruens de celso monte Volaterrana iuuentus in prædatores primum, post effuso cursu in Florentinum exercitum ad ipsas montis radices expectantem impetum fecit. Quam occasionem ex improuiso oblatam Florentini ductor exercitus retinendam esse ad suos alta inclamabat uoce, & parem esse dictitans eis hostiq; ascendendi difficultatem, suos Volaterrano in prælium commiscuit, gerebaturq; res pari fugientium insequentiumq; anhelitu, ut cursu magis utrinque ascendendo certari quàm armis decerni appareret. Quum est ad portam urbis peruẽtum, pariter fessus, pariter defatigatus, pariter pallens Florentinus Volaterranusq;, urbem pariter sunt ingressi ut nulla utrorũq; maior eo in loco quàm numeri fuerit differentia. Vrbsq; Volaterra, quam in suas partes perducere quæsiuerat Florentinus, suo in hunc modum imperio fuit subdita. Nam supplicanti inermium etiam mulierum puerorumq; multitudini, & culpam in iuuentis temeritatem à publico concilio auertenti pax & impunitas est concessa, Guelfisq; extorribus reductis, & paucis numero, sed potentioribus quibusq; Gibellinis in exilium actis, ciuitati quies est reddita. Soli ex Hetruscis reliqui erant Pisani Florentino infensi, qui apparatu territi quem Florentinos maximum facere intellexerant, petitam pacem iniquis conditionibus impetrauerunt. Nec tamen satis tunc Florentino fuit, populos per Hetruriam integros habere fœderatos, sed Guelfos ubiq; sicut Florentiæ rerum potiri, ac planè dominari data enixe opera quæsitum. Hinc missi per speciem ferendæ Volaterrano opis quingenti equites, Guidone Guerra equite Florentino duce, Gibellinos Aretio à Guelfis quiescentibus eijci curauerunt: quia tamen id mali exempli facinus Pistorienses Volaterranosq;, apud quos maxima Gibellinorum pars cum Guelfis manserat, auersuros à se Florentini suspicarentur, missus est in Aretinos exercitus, & culpa publici concilij in Guidonẽ Guerram auersa, compulsi sunt Guelfi Gibellinos in patriam reducere. Expressa tamen est ab utrisq; nouorũ conditio fœderum, ut prætorem Aretini acciperent Florentinũ, pacem ut dixerunt inter utrosque nutriturum. Secundum quæ fœdera cum Aretino icta, Senenses quoque territi fœdus cum Florentino nouum pepigerunt, in quo maxime actum est, non licere utrinque alterius partis extorres fouere, & belli pacisq; cum omnibus societatem utriq; populo ita fore, ut requisitus à Florentino Senensis, & illi pariter Florentinus petita copiarum afferret auxilia. Et hæc quidẽ in Hetruria fuere gesta. Quo tempore post Frederici obitum, Conradus filius partim in Germania desedit, partim recipiendo Siciliæ regno usq; ad obitus diem intentus fuit. Per quod omne tempus, nec pontifex Innocẽtius Lugduni agens, neq; Conradus suo ipsius negocio impeditus, ullam susceperunt Hetruriæ rerum curam. Quod uero Florentinus tradit Ioannes Villanus, nullis Conradus moriens Conradino filio datis tutoribus regni Siciliæ administrationem arciumq; curam reliquit, & qui testamento dati erant, quod Manfredus suppressit, id penitus ignorarunt: nec ad Conradi mortem aliqua Manfredus cum pontifice Innocentio percussit fœdera, per quæ aliquas in regno concessiones habuerit, unde illum in regnũ suo fauore perduxerit. Sed quæ superius à nobis sunt scripta, Conrado Manfredi opera mortuo, & pontifice Lugduni agente, Manfredus multos, ac penè omnes regni populos bonis uerbis in Conradini nepotis fide ac potestate continuit, quos

non ignorabat sibi spurio pro se agenti nullatenus parituros. Itaq; Manfredus, quod supra diuertentes ostendere quæsiuimus, pontifice Alexandro Ananiæ agente, Octauianum legatum pauciores ipso imperatoreq; copias habentem clausum Neapoli desidere coëgit. Interim missis Pisas & in Lombardiam nuncijs, paternæ factionis & amicitiæ Gibellinos fouere ac in uarios motus concitare curauit. Primiq; omniũ Pisani spreto fœdere cum Florentinis pauloante, sicut ostendimus icto, bellum Lucensibus intulerunt, magna inde prudẽtia usi, quòd cum paucioribus multo quàm oportuit copijs ad usq; Lucæ mœnia peruenerunt. Et quidem ingens populatio, & maxima ubiq; uastitas est commissa. Sed Florẽtini milites Lucensibus coniuncti, Pisanum redire ad suos fines parantem in pugnam uel inuitum sistere coëgerunt. Vicit uero instructior ardentiorq; in prælium socius bello exercitus, & de Pisanis partim Auseris fluuij uorticibus, in quos fugiẽtes se præcipites agebant, absorpti, partim in prælio cæsi, partim capti, tria milia desiderati. Ductusq; postera die in Pisanos exercitus acceptam in Lucẽsibus uastitatẽ accepta reddidit uillarũ castellorumq; incendia, & usq; ad urbis muros mortalium pecorisq; populatio ingens facta. Qua affecti clade Pisani, petitam pacem perniciosissimis, & plenis ignominia conditionibus accepere. Mutronum enim arx præualida cum adiacenti undiq; maris littore Florentino deditum, & mercimoniorum libera comportatio permissa portorio uectigalibusq; exempta. Quod uero Senenses fœderibus & ipsi spretis bellum moturi uiderentur, Bonitiũ, cuius fidei constantia erat dubia, Florentinus aperto alicubi muro reddidit immunitum. Quo adducti exemplo Aretini Cortonienses suspicati, Gibellinos Manfredi fauoribus & instigatione res in prouincia nouas molituros, in eos duxerunt, captaq; urbs mœnibus alicubi dirutis præsidio imposito tandiu custodita, quousq; arx ualida in summo uertice ædificata est. Rebus in hunc modum per Hetruriam dispositis, Florentini partis Guelfæ primores, quod apud alios factitari curauerant Hetruriæ populos, urbem suam aduersa factione Gibellina purgare cõstituerunt. In primosq; omnium Vbertos gentem nobilem & ditissimam sæuitum. Hi enim quibus esset magnus in populo fauor, territi iniurijs atq; ignominijs, cum patria non excederent, armis sunt pulsi, quos & cæteri omnes plebei æque ac nobiles Gibellini facto agmine secuti uia, quæ ex eo semper Gibellina est dicta commigrauere, ac Senas peruenere. Id cum ægre ferrent Florentini, missis Senas oratoribus illos ex fœdere pellendos esse contenderunt. Vnico autem argumento Senenses adhibitam extorribus conseruãdis constantiam uisi sunt ostendere honestissimam. Vtrosq; enim dixerunt, & qui seruari uelint, & qui pelli reijciq; postulentur, eosdem esse illos, quibus cum Senensis fœdera percusserit, Florentinos. Quibus altercationibus cũ aliquot consumpti essent dies, bellum Senensi Florentinus indixit. Multis interea litteris opem à Senensi rogatus, cum nullam ostenderet Manfredus, oratores ad eum ex Florentinis extorribus sunt missi, quorũ princeps fuit Farinata equestris ordinis gente Vbertus, quem magnanimum multæ fortitudinis uirum, Manfredus benigne audiuit. Erat uero Farinata, quod plerunq; in spiritus ingentis & multũ robustis contingit uiris, res magnas & arduas gerere, quàm diffuse & ornate multa dicere paratior. Itaq; pauca de utrorunq; supplicantium audientisq; progenitorum amicitia præfatus pauciora ad cõclusionem subintulit, fore ut nisi prostratis ad genua amicis sectatoribusq; suis subueniat, Mãfredus nõ magis desertos perditum eat, quàm nomen famam omnemq; Hetruscorum amicitiam ipse amittat. Respõditq; paucioribus Manfredus, breui fore ut re in suorum concilio discussa eis grata simul respondeat & efficiat. Quia uero alia tunc & omniũ maxima rebus suis meditaretur moliretur q; Manfredus oratores absoluere distulit. Resciuerat nanq; nõnullos de Germania proceres legitimos, Cõradini tutores ducẽdo in Italiam exercitu parando intẽtissimos esse. Quamobrem nonnullos subornauit, qui è Germania uenisse simulantes atra induti ueste Conradinum obijsse diem magnis singultibus affirmarunt, & ipse atro item procedens indumento iusta nepoti per basilicas de more persoluit. Nec tamen mora, regio amictus paludamento regem se appellari adorariq; ac coronari ex ritu moréq; maiorum curauit. Quo cum distineretur incepto, & multis ad tantam rem indigeret copijs, absolutos in bonam spem maioris præsidij erectos Florentinos extorres una tantum turma Germanorum equitum iussit esse contentos: crediderimq;, quod solus in hac parte tradit Villanus, spretam fuisse à Florentinorum cœtu præsidij paucitatem, & delinitos à Farinata oratores acquieuisse, Quod uir præstans prudentissime futurum dixerit,

xerit, ut potentiſſimus animorúmq; plenus ac ambitionis rex uictoriam párui præſidij, ſi
quà ſuccederet, maioribus continuaret copijs, qui acceptam aliquo caſu ignominiam totis
uiribus ſummóq; conatu eſſet reſtauraturus. Iámq; Florentini omnes partis Guelfæ copia-
rum neruos non magis ſui quàm aliorum Hetruriæ populorum in unum cõtraxerant exer
citum, cum eóq; exercitu maiore omnium, quos poſt conſtitutã rempublicam habuiſſent,
Senenſem agrum ingreſſi erant. Quúmq; ingẽs populatio ubiq; eſſet, caſtellis ui expugna-
tis & uillis, incẽdia, direptiones, & ruinæ hoſti aduſq; urbis mœnia oſtendebantur. Senen-
ſeſq; Florentino uiribus impares ſeſe mœnibus continebant, expectantes ſi qua à Manfre
do cum oratoribus præſidia mitterentur. Succeſſit interim ad portam Florẽtinus, caſtráq;
uix extra iactum machinæ eſt metatus. Senis uero cum eſſet conſpecta dati à Manfredo
quod aduenerat præſidij paucitas, dolor ubiq; & ſalutis deſperatio fuit, à qua torpeſcẽs ci-
uitas periclitatura eſt uiſa, niſi eam unus Farinata ſuaſione & adhortatione, & cõſilio ſuble
uaſſet, futurum pollicitus, ut ea Germanorum paucitas, ſi Senẽſis bene utatur, deleta magis
& cæſa quàm ſalua & integra Florẽtino & Guelfis Hetruriæ excidium afferat. Quod cum
ubiq; per urbem concionabũdus diceret, ſuadenti exorantíq; conceſſum, ut magiſtratuum
dicto quicunq; arma ferre poſſent ad portam in hoſtium caſtra uerſam adeſſent illius im-
perium excepturi: omnibus autẽ in urbe arma ut expedirent intentis, Farinata Germanos
ſuis immixtos Florentinis extorribus aſſumpſit nocte illa ex ingenio diſponendos, indui-
tumq; noctu & mane epulis, indultum uino undiq; per urbem maxima diligentia cõquiſi-
to, ut nedum Germani natura & conſuetudine procliuiores ebrij furentéſq; ſint redditi, ſed
ipſi etiam moderatiores Florẽtini inculcata illis de induſtria ebrietate ſint tacti. Solis ortu
poſtera die uixdum inchoante Farinata Senenſes ad portam armatos allocutus, nihil ac-
curatius ſecum agit, quàm ne facta eruptione caſtris hoſtium propinquarent, cum potius
quo tunc erant modo ſic portam à dextra circunſtarent, ſicut ad eam intus ſe audiẽdo con
ſtipati erant, & ſigno eruptioni dato, porta ipſe patẽte primus omnium eſt egreſſus. Senen
ſes ſecundo loco euocatos per aciei ſtruendæ ſpeciem ad portam hinc inde explicat, ſuos
deinde Florentinos maiori ex parte equites caſtris propinquare iuſſos tam diu à prælio
continere præcepit, quouſq; eum ſigna inſpexiſſent turmis hoſtium inferentem: extremi o-
mnium Germani equites inter exeuntes Florentinos, Senenſeſq; præcipiti erumpentes im
petu prius penè in hoſtem delati ſunt, quàm portam patere, & illã exiſſe multitudinem ab
hoſte conſpectum eſt, ſtragémq; & cædem ubiq; magnam quocunq; iuit fortiſſimorum &
ſimul furore amẽtium cohors edidit Germanorum: & Farinata cum equitatu uexillóq; Flo
rentino ſubſequi ordine conſpectus, terrorem uel ea addidit ratione, quòd Senenſis propè
populariter porta effuſus, magni cuiuſpiam exercitus ſpeciem præ ſe tulit: iámq; ſuos in or
dines cõiunxerãt in caſtris Florentini, & pars Germano repugnare, pars extorriũ ſuſtinere
impetum parabat, cum ſiſtens gradum Farinatæ equitatus, & ad portam ſe continens Se-
nenſis, Germanorũ temeritatem ſolam eſſe oſtendit, quæ caſtigata tumultum ſit terrorémq;
in ſubitum ſedaturum, cinctíq; armatorum globis Germani equites, & ſi multos repugnan
do interfecere, ad unum ipſi omnes cæſi, ac per iracũdiam laceri iacuere. Vexillúmq; Man
fredi in Hetruria notiſſimum, quod Germanos principio reddiderat terribiliores, per igno
miniam tractũ ſordidatúmq; partis Guelfæ ſignis ad dedecus eſt ſuffuſum. Reuocatíq; in
urbem Senenſes Florentiníq; extorres, non nihil alieno periculo factum eſſe gauiſi ſunt. In
telligebãt enim quod prius dixerit Farinata tunc primum iacta eſſe in cohortis cæde & ue
xilli ignominia Manfredi in nomen Guelfum odij fundamẽta. Itaq; conſtituerunt tam diu
ſe mœnibus cõtinere, quouſq; admonitus admiſſi à Florentino flagitij, rogatuſq; Manfre-
dus miſſis maioribus copijs ſubueniſſet. Et Florẽtini tot cladibus hoſti uaſtando primum
urẽdóq; & demum prælio inflictis, re bene & feliciter geſta in patriam ſunt reuerſi. Erat in-
terea Manfredi res meliori ubiq; loco, quòd ſeruatam de more Panormi regiam prædeceſ-
ſorum pecuniã rex declaratus acceperat, conductíq; mercede Saraceni in Siciliam ex Afri
ca ſe cõtulerant: nec multum illi infeſtus eſſe poterat Octauianus cardinalis Romani pon-
tificis legatus, quem primarij quiq; eccleſiaſtici exercitus duces pecunia à Manfredo cor-
rupti deſeruerant, adeo ut ſeſe Neapoli penè clauſus cõtinere cogeretur: quanquam præter
amiſſi caſu & ſuo infortunio damnum, cardinalem infamia attigit fauoris in eum modum
Manfredo præſtiti, quo Vbertinis cõſanguineis, & Vbaldinorum ſectatoribus Florentinis
poſſet

possct rex commodius subuenire. Itaq; Manfredus ad primam Senensium oratoris expositionem mille & quingētos equites Germanos duce quodam Iordane dedit, ea illi iniuncta conditione, ut tribus in Hetruria mensibus præstita Senensi & Florentino extorri opera in Apuliam se reciperēt. Eo Germanorum equitatu in Senensem agrum perducto, omnes de Hetruria parte notati Gibellina, & patria extorres, & illa euocati Florētinorum extorrium diligētia atq; opera Senis conuenere: nec satis constabat, aut prudētiores in consilijs elicere ac explicare poterant, quid moliendum aut intentandum esset, dignum uel aliqua ex parte fructum tanti exercitus opera allaturum, & angebat præscriptus à rege terminus continuanda ad alicuius urbis siqua intētaretur obsidione exiguus. Tandē Prouincianus Saluani Senensis potentia inter conciues, & gratia in populo pollens, prudētiam quoq; maximam sibi esse tunc ostendit, prædam dicens rapinas, incendia, & uastitatem quæcunq; in Florentini hostis agro cōmitteretur, non satis dignā fore rem quæ tantis Mãfredi regis, & suarum partium Hetruriæ Gibellinorũ conatibus respondeat, quin potius aliquà curãdum, ut seductus in præliũ Florentinus deleri conficiq; possit, cui capiendæ occasioni maxime sit accommodum, expeditionem in Alcinates ostendere, quem populum Florentinus uel inde dilectissimum, quòd Senensi est infensissimus, nulla ratione, nullo sit deterritus periculo deserturus. Disseminatum itaq; primum occulte tanquam inuitis partibus emanauerit, ducendam esse in Alcinates expeditionem, quæ postea primis diebus publice est indicta. Et planè quod præuiderat Prouincianus, Florētini ad eius destinatæ expeditionis famā publice commoti, priuatis quoq; omnibus Alcinati subueniendum, quibusdam maturiore consilio apparatuq;, nonnullis perpropere iudicãtibus, cum alio Prouincianus astu uaframentoq; usus pendentes ad arma impulit Florentinos. Subornauit enim ex Senensi populo uiros mercatores ocij & pacis ut constabat amatores, qui Florentiæ ad Antianos noctu sicut accesserant perducti, multos quod uerũ erat Senis esse iureiurãdo affirmarũt, quibus quietis amatoribus bellum displiceret, & ueris falsa immiscendo eo usq; progressi sunt, ut multos melioresq; populi Senensis quoq; inita coniuratione ostenderint statuisse, Prouincianum uel interficere, uel patria eijcere, qui unus bellum alat, à quo tyrannidis accipit alimenta, nihilq; conficiendæ rei deesse aliud, quàm ut ostensæ per speciem occasionemq; opis Alcinatis ferendæ Florentini populi copiæ capiēdi arma populo Senensi afferant occasionem: & cum Antiani tanta re satis credenda subdubij uiderētur, adactis sacramēto ne efferrent & se proditos in capitis periculum adducerēt, sigilla illi protulerunt, quæ coniuratos ad fidem astruendam dedisse iurarunt. Et inflammati spe Antiani, sententes quoq; contraria ciues hoc argumento in suā flexere sentētiam, & summo omniũ consensu expeditio est indicta, Guelfiq; de Hetruria omnes auxilia sunt rogati. Et ne parti Gibellinæ cupientes qui Florentiæ etiam nō deerãt, domi manētes aliquid incōmodi absente exercitu machinari possent, omnes signa Guelforum præcedere est iussum, & diligentia est curatum. Cōuenere ad eam diem Lucenses, Miniásq; & Pistoriensis. Aretinus uero iussus ad fines agri Senensiũ expectare, postq; omnia satis parata erant, delatus in Senēsem agrum exercitus ad Arabiæ amnis pontem qui quarto à Senis miliario uia est Aretia, consedit & præsto fuere Aretini, paratissimus equitum peditumq; exercitus, ut Guli. Ptolæmeusq; affirment XL. in eo omni exercitu armatorum milia fuisse. Cauerat uero alia, quàm Florentinus ratione domesticis periculis Aretinus, qui eiectis patria Gibellinis, portas urbis unica excepta, muro & materia liquerat obseratas. At Senenses re ad eum qui maxime desiderabatur locum perducta, cupiētissimum Iordanē impulerũt, ut structis in urbe aciebus quanta fieri posset celeritate erumperēt. Cum autē est in Florentinorũ exercitu propius cōspecta Germanorũ equitum cohors, quam Iordanus primā immiserat, ad se ut ea in certamen ex more committendum crediderunt exercitus duces, altera deinde post alterā subsequi iussa dolum à Prouinciano structum tãdem sero intelligi fecit. Subito enim qui erant conscij inuicem uno tenore dixerunt, promissum noctu à peierante Senensi in Prouinciani perniciem tumultum, à die nisi deus ipse auertat, calamitatē Florētino populo & Guelfis Hetruriæ importaturũ: nec tamen mora, alacri animo in certamē itum, & male mulctatus est, qui furēs impetierat Germanus, secundam aciem Florentini extorres Senēsisq; equitatus habebant, quæ ad hostem ardentibus quidem animis, sed gradu pressiore cum accessisset, omnes Guelforum exercitus neruí in eam sunt conuersi, & prælium conseri cœptum, multũ cædis & sanguinis habiturum,

 nisi

nisi Iordanus quicquid peditatus Gibellino inerat exercitui per colles uiæ, ponti & fluuio imminentes ita dispersisset, ut à dextris sinistrisque, & à tergo Guelfi repugnare coacti sint, nec ordines à principio per subitam hostis inuasionẽ male structos seruare, aut restituere potuerint. Eaque necessitas Guelfo addita tot tamque diuersis in locis repugnãdi multis commodo cessit, quòd iussi à ducibus in pugnam ire, simulantes per riuulos & nemora dilabebantur: & eos ferunt ex Gibellinis, qui Florentia ob suspicionẽ educti fuerant, partim fugæ effusioris initiũ dedisse, partim ubi sese obtulit facultas pugnantes Guelfos à posterioribus cecidisse: quin certum est quendam ex illis nobili oblatum familia oriundum Pactiæ gentis Guelfæ nobilis, fortitudinis fama celebrem, primarium Florẽtini populi signum prælio inferentem manu qua hostilem gestabat gladio detruncasse, & ad signi casum fugam à Guelfis fœdissimã fuisse cõmissam, ut nullo postea in loco prætereque ad maiora signa carrotio inhærentia fracti dissipatique Guelfi, pugnam ut restituerẽt sint connixi. Ad carrotium uero cum multus sit effusus sanguis, tandẽ Iordani interuẽtu deditio est accepta, quam uictoriæ insolentia, & animorum exasperatio reijci faciebat. Cædes eius diei à nullo scriptore maior traditur facta, quàm trium miliũ de Guelforum exercitu, cum de Gibellino multos non dubitem cecidisse, & quod certius est, quatuor milia captiui cum carrotio, spolijs, & signis militaribus Senas fuere perducti, cunctis qui prælio superati effugerãt in patriam reuersis: magna apud quosque Guelfos Hetruriæ animorum cõsternatio, sed apud Florentinos maxima fuit, quibus nec extorres expectãdi consiliũ, nec urbem ab illis defensandi confidentia erat.

An. salutis M. CC. LX Itaque undecimo post pugnã die, quã Septembris sextãdecimã anni salutis sexagesimi duodeciesque cẽteni fuisse cõstat, omnes Florẽtini Guelforũ sectatores, partiũ pars Lucam, pars Bononiã migrauere, urbemque Florentiã paucis habitatã, nullius partiũ cõtagione infectis, ueniẽtes Iordanus extorrésque patente porta ingressi in Mãfredi dominatũ subiectionemque ceperunt. Nam Guidoni Nouello comiti attributa portarũ custodiæ cura, Iordanus præsidio præfectus, omnia ex arbitrio administrauit. Et hæc quidẽ nũc satis de his quæ Alexandri pontificis Romani tẽporibus Manfredi opera, uel potius malignitate in Hetruria sunt gesta. Ad illa nunc ueniemus, quæ eiusdẽ Manfredi fauore atque instigatione per illud idem pontificis Alexandri tempus in Lombardia & Italia Transpadana fuere commissa.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLInatione imperij Romani, Decadis secundæ, Liber Octauus.

ECELINVM de Romano secundi Frederici imperatoris, cui esset uita & moribus similis, fauore fretũ rem Transpadanam ita euertisse, ut eius dominio ac tyrannide sit potitus, satis supra ostensum est. Frederico & Conrado filio uita functis, & Manfredo per Innocẽtij pontificis tempora quiescẽte, primi omnium Tridẽtini iugum Ecelinum tyrãnidis excusserũt. Isque copijs in illos per uallem Suganam missis, ingentem edidit crudelitatem, & pressos obsidione compulit ad deditionẽ. Exinde Brixiani Guelfos ecclesiæ studentes Gibellini, partim cæde confectos, partim eiectos in maximã calamitatem miseriamque cõiecerunt: nec tamen pati uoluerunt, ut Ecelinus in urbem cum exercitu ingrederetur, cuius capiendæ urbis desiderio permaxime tenebatur. Quo anno pontifex Alexãder cõstituit laborãtibus in Lombardia & Transpadanis à tyrannide Ecelini ecclesiæ partiũ studiosis opem ferre, præsertim cũ Venetos haberet ad id cupientissimos, qui recipiẽda urbe Padua nauigiũ & copias pollicebantur. Creatusque Philippus ex nobili Fontanẽsium Ferrariensi familia, archiepiscopus Rauẽnas sedis apostolicæ legatus, contulit se Venetias, qua in urbe armis primum usus ecclesiasticis, quæ uitæ æternæ præmia repromisit crucesignandis omnibus qui in bello aduersus Ecelinum tyrannum barbaris truculentiorem signa pontificis & ecclesiæ sequerentur. Premebat tunc Ecelinus Mantuã obsidione multis ac maximis fretus diuersarũ gentium copijs, qui præter Germanos equites, præter accepta à minoribus urbiũ oppidorumque populis auxilia, duodecim milia Paduanos & militũ simul & obsidum loco eduxerat, cum tamen Veronẽses, Vicẽtinique & Brixiani totidẽ uoluntarij attribuissent. Et prædicta unicus superabat auxilia Vbertus Pelauicinus, qui suos Cremonẽses Placentinosque & cæteros de regione Gibellinos in eadem Ecelini castra cõtraxerat. Parantem Venetijs exercitum pontificis

tificis Alexandri legatum extorres, Padua, Vicentia, Verona, & omni Transpadana atque Lombardia ecclesiæ partiũ adierunt, paritérque adit Aazo Estensis marchio Ferrariam Romana permittente ecclesia administrans, cuius copiæ Venetorũ balistarijs & crucesignatis additæ conflatum ex Bononiensibus Romandiolísque legati exercitum reddiderunt ingentem, adeò ut Ecelino uideretur uel in campestribus obuio audẽtissime cõgressurus. Et præbitæ sunt omnibus à Veneto naues, præbitæ machinæ, & quicquid bello terra gerendo oppugnationibusque usui fore uisum est, à Venetis comportatum. Itaque ductum est primo, ab eis in Corregiã uicum. Quò & Ansedinus Ecelini ex sorore nepos Patauij prætor cum cohortibus se cõtulit. Is enim quamprimum parari tantum Venetijs exercitum intellexit, fluuios omnes siue Timauum, Brintã, siue Bachilionẽ naturales, siue fossis ab utroque ductos manufacto auerterat alueo deriuatos, ut aqua stagnorũ deficiente, exercitus in terram nequiret exponi: & quidem maiores, & militum pondere grauiores destitutum flumen aqua Corregiolæ hostium naues non pertulit, sed ducti lembis minoribus milites maxime balistarij prohibentem excẽsione Ansedini militem repulerũt. Omni exercitu in terram exposito Plæbessacci oppidum est inuasum, quod magno firmatum præsidio Ansedinus ipse præsens conseruauit, & legatus inde infecta re profectus Concadalbari Caputsiluæ, & Bulentam uillas potius cõminutas, quàm castella ui cepit. Id quum rescisset Ansedinus oppido Plæbesacci relicto Paduam accessit, & legatus Saccensi oppidanorum deditione potitus fugiẽtem Ansedinum ad Paduam est secutus, cuius suburbium ad Pontiscurui portam oppugnatum eodem die aditum & receptum est, audaciórque uictoria redditus legati exercitus pontis Altinatis portam dura & cruenta utrinque pugna recepit: nec ultra perrexit resistere Ansedinus, sed fuga sibi suísque consulens urbũ Paduam reliquit, quæ ilico facta est in legati & exercitus potestatem: pariter quarto inde die arx in urbis angulo munitissima, pariter eodem tempore cuncta agri oppida & castella fecerunt legata pontificis imperata. Ecelinus interea quicquid Paduæ ageretur, ignarus, Mãtua cuius potiri desperauerat relicta, Veronã redire pergebat, traiecerat que Mincium, statiua ad eius amnis ripas triduo, ut dixerat habiturus, cum mala sibi Paduæ amissæ nunciatio est allata. Sed ea dissimulata, Veronam propere cum copijs est ingressus, primúmque omniũ crudelitate ibi debacchatus est omniũ maxima, quas unquam aliàs à tyranno quopiam, aut perditissimo homine commissas esse legimus. Eos nanque duodecim milia Patauinos non quidem gregarios milites aut diuersi generis mercede conductos, sed ciues & maiori parte optimates, & equites diuerijs cruciatibus interfecit. Dumque tanta committitur impietas, tãtum scelus, curauit Ecelinus Bachilionem fluuiũ repagulis clausum alueo sub urbe Vicentia deriuari, quo Padua undique aquis priuaretur, quæ fossis deductæ manufactis & urbem cõmuniunt, & cum plurimis usibus, tum maxime molis sufficiunt conuoluendis. Curauerat item interea legatus Paduæ suburbia fossis circũductis ita communiri, ut conatibus Ecelini quantumuis impetuosissimis de illarum aggeribus resisti posset, earúmque opere uixdum perfecto, aquas redducturus apprime necessarias magno impetu maximóque omnium copiarum apparatu in Bachilionis clausuram duxit, ad quam urbis Vicentiæ prætorem cum Ecelini copiarũ robore obuium habuit, & pari utrinque animorũ ardore, pari confidentia decertatum est. Erátque plane superior legati exercitus, cum Bachilionẽ amoto obice in iustũ redijsse alueum clamantibus operarijs prælium est diremptum. Reuerso Paduam legato cunctorũ in exercitu primorum consilio in Vicentiam expeditio destinata, quæ & ad Custodiam usque uicum deducta est. Quo in loco cũ signa Bononiẽsis militia deseruisset, multi eorũ exemplo etiam sine commeatu in patriam sunt reuersi, ut legatum omissa Vicẽtiæ potiũdi oblata spe, Paduam reducere exercitũ oportuerit. Ecelinus interea secundo amissæ Paduæ exacto mense ingentem coẽgerat exercitum, cuius fama legatum terruit: unde accersitis Ferraria, Venetijs & Mantua auxilijs, ecclesiæ exercitus est adauctus, & contulit se Paduam cum copijs Gregorius Montelongus, quem prius Innocẽtio pontifice legatum patriarchatu Aquileiæ ornatum fuisse docuimus, eóque cordatissimo uiro præsente Ecelini, cuius audaciam sæpe represserat, mores callente spes ecclesiæ exercitum firmissima tenuit fore, ut Ecelinus ueniẽs cum damno & ignominia pelleretur, quod & propediem est factum: cum enim multis à Vicentia castris præter consuetudinem Paduam duxisset ad fossam corona armatorum cinctam substitit, ostẽtæque sunt plerunque oppugnationes, & tamen nulla intẽtata, signis ad octauam

diem derepente cōuersis exercitus ille pergrandis re infecta Vicentiam, & inde Veronam
est reductus: ubi eũ diu tenuere animo suspensũ motus in Germania exorti, quibus aliquid
suspicaretur incommodi. Nanꝗ Guilelmo quem in Romanorũ regem diu antea electum
fuisse ostendimus à Frisonum gente interfecto, electores Germani discordes in alterius fa/
cienda subrogatione omnem ad arma Germaniam conciuere: & tandem nominatione fa/
cta nullum habitura effectum, hinc Alfonsus Castellæ Hispaniarum rex, inde Ricardus
Conubiæ comes regis Angliæ germanus frater in uanam spem imperij sunt adducti. Et ar
chiepiscopus Rauennas legatus interea Mantuam se cōtulerat, unde theologi Minoristæ
Brixiam ab eo sunt missi, quorum prædicatione & suasionibus Brixiani extorres Guelfa/
rum partium ecclesiæ studiosi sunt reducti, carceribus etiam ex ipsis tentos dimitti impe/
tratum, & in unũ perducta concordis ciuitatis regimen Brixia ecclesiæ partes, ut consueue
rat est secuta, cum breui post legatus sua præsentia confirmauit. Noua autem pauloante re/
bus Lombardiæ calamitas inuecta erat, quòd Vbertus Pelauicinus copias à Mantuana
Ecelini expeditione reduxit, Cremonæ & Placentiæ omisso quem gerebat capitaneus titu
lo accepit. Quem partis Gibellinæ factio omnis de Lombardia nõ ut ducem magis quàm
ut dominum est sectata. Sed erecti animis Brixianorum exemplo Papiẽses primi, post Pla
centini se in libertatem uendicauerunt ecclesiæ & legati fauoribus protegendam. Quo
item tempore, Monssilicis, & Calaonum, quæ oppida omnium regionis Paduanæ muni/
tissima in Ecelini partibus durauerant, Azoni Estensi pro ecclesia & legato recipienti de/
ditione permissa sunt. Et Albericus de Romano, quem legatus Ecelino fratri, ut simulabat
hostem in Taruisio conseruauerat, hostilia tunc in Paduã facere occœpit. Tantis igitur mo
tibus exciti Vbertus Pelauicinus, & Ecelinus quem Germania discors terrere desierat, ser/
uanda tyrannide fecerunt quantoscunꝗ potuerunt maximos apparatus. Quod cum esset
in regione notorium, Brixiani omnium primi rebus suis consuluerunt: accersitis nanꝗ à le
gato copijs, quas Ludouicus sancti Bonifacij comes à Mantua introduxit, Gibellinos
Guelfi patria eiecerunt, & urbs plane ecclesiasticis est permissa. Ei reformandæ ciuitati cum
legatus aliquot impendisset dies, contulit se Mediolanum, cuius ciuitatis componẽdis mo
tibus in rebellionẽ fathiscẽtibus plurimos dies commoratus est. Et eo ibi agente Cremen/
ses fide Mediolanensibus falsa, quibus diu fuerant subditi, sese Cremonensibus patronis ue
tustioribus permiserunt, quorum errati uenia dari potuit, si Cremonensi & non Placenti/
no, qui præsidiũ induxit deditio facta esset. Potitus Crema Pelauicinus, Quintiano & Cal
uisiano Brixianorum oppidis proditione captis præsidia imposuit, Ecelinusꝗ Pischariam
Veronensis agri in Brixianum uersi castellum accedens, paratum pridem exercitum eò se
iussit subsequi Pelauicini copijs coniungendum. Et legatus interea Mediolano profectus,
Brixianus secum traxit copias, hicꝗ Mãtuano, qui accersitus aduenerat, exercitui coniun/
ctis castris ad Ollium amnem Gambaræ proximum sunt firmata. Viderant uero Gamba/
renses oppidani utrunque Pelauicini & legati exercitum, & quia in ecclesiasticas partes
Guelfas procliuiores animis essent, legatum enixe orauerant, ut apud eos diuertens maio/
res ex suis copijs manẽs in oppido expectaret. Isꝗ ueritus ne qui erant ad sua signa coacti
diuersarum urbium milites se à castris absente dilaberentur, non censuit abeundum, & no
ctu sibi renunciatum est ab exploratoribus Pelauicini exercitum copijs Veronensium esse
auctum. Nec tamen satis rescijt legatus Ecelinum fuisse, qui eas copias his maiores quas
Pelauicinus habebat, Pischeriam adduxisset, dumꝗ legatus ad eam nunciationem sollici/
tus quid agendum esset cum sui exercitus primoribus disputat, hostes rapidum aduenta/
runt, coactiꝗ ad repagula castris ætatis nostræ atꝗ etiam illius more apposita decertare, ec
clesiastici milites nullum seruauere ordinem, nullas struere acies potuerunt, ut prius penè
omnes capti fuerint quàm armati. Captos legatum & Brixianum episcopum Ecelinus Bri
xianis partium Guelfarum coniunxit pariter interceptis, & cum suo mouens exercitu ca/
ptiuos omnes præeuntibus legato & episcopo in longum agmen uinctos ad Brixiæ por/
tam præmisit. Nec uero expectarunt qui ad urbis custodiam permanserant Guelfarum par
tium Brixiani, sed portarum claues pilo in uexillum præferentes pueri & mulieres sacerdo
tibus immixti ad exorãdam Ecelini misericordiã sunt effusi, quos benigne præter solitum
ac blande cum excepisset, ad urbis dominatum magnis plausibus introductus est. Et Pela/
uicinus Mantuanos in partem prædæ adducens Cremonam se cõtulit. Milites uero quos
de

deVenetis, Ferrariensibus, Romādiolis, & Paduanis legatus duxerat, quotquot fuga pro/
lapsi sunt in Vrcios oppidum confugerunt. Annus is erat salutis undesexagesimus duode An. salutis
ciesq; centenus, quo in tempore Manfredus regni titulo elatus, & Octauiano pontificis le M. cc. lix
gato in Neapoli propè clauso prima Senensibus & cæteris de Hetruria Gibellinis præsidia
dederat: qui de conflictu apud Gambaram certior factus, Ecelinum ad prosequendum ui/
ctoriam est hortatus, parua usus prudentia, qui Pelauicinum per obliuionem præteritum
spernere sit uisus, quem pariter aperta cōtumacia spernere cœperat Ecelinus, oppidulis de
Brixiano Cremonensi continentibus, quæ Cremonēses in partem uictoriæ tenuerant, per
insidias furtum'que receptis. Erat Cremonæ hostis Bosus Douarius nobilis præstantissi/
musq; ciuis, quo in regione gratissimo curante Cremenses à Mediolanensi, ut ostendimus
defecerant. Is indignatione commotus Ecelini rapacitatis, cui nulla esset sociorum commo
di & utilitatis ratio, Pelauicinum Cremonēsesq; facile traxit ineundam esse quam ipse con
sideret redintegrare, cum Mediolanensi amicitiā & fœdera, cum illo Mantuanoq;, & cæte/
ris ecclesiæ studiosis in Ecelini perniciem accipienda. Et planè Bosi Mediolanum missi ope
ra Martinus Turrianus præpotens in Mediolano ciuis, eam ciuitatem Cremonensi con/
ciliatam ad arma simul cum cæteris de Lombardia ac Transpadana in Ecelinum sumenda
impulit. Gregorius interea Mōtelongus patriarcha Aquileiēsis nō modo continuerat in fi
de Paduā, sed copias Venetijs Romādiolâq; accersiuerat Mantuā trāsmittendas. Et aderat
illi assiduus Azo Estensis marchio, quē patriarcha iusserat euocatas Ferraria coactasq; un
diq;, ut diximus copias, Mantuā perducere. Annus interim à subdita Ecelino Brixia actus
erat, quo in anno copias ille non magis auxerat, quàm pridem habitas noua disciplina ar/
mis equis & milite expedito instruxerat, ut essent pauci multorū operam præstaturi: & no
ua per id temporis redintegrata à Martino Turriano cum Cremonensibus amicitia Gibel
linos Mediolanenses ab inuidia in proditionis scelus impietatemq; in patriam concitaue/
rat. Fueruntq; proditionis autores capitanei, & Valuasores, quos Fredericus secundus eo
cognomine notatos potius quàm honestatos suarū partium primores uoluerat recogno/
sci. Hi nanq; missis occulte nuncijs, & primorum filijs in obsides datis, Mediolanum Eceli
no, si propere duceret, prodere spopōderunt. Et iam hinc Ecelinus Vrcios obsidione preme
bat, inde Martinus Turrianus demandatum sibi à populo Mediolanensem exercitum
eduxerat, Azoni Estensi, & Ludouico Bonifaciensi ac Cremonensibus apud Soncinum,
quò illi conuenerant coniūgendum. Itaq; Ecelinus tantæ spei fœderibus constitutis, agrum
Vrciorum uastat inceditq;, & impedimenta iubet festinanter in Brixiam cōportari. Inde
nocte concubia per pontem Palatioli cum expeditissimo quinque milium equitatu profe
ctus ad pontem Cassiani Abduæ impositum primis substitit castris, ubi cum nullus esset
repertus, quod in fœdere asscripserat, à Mediolanensibus coniuratis missus, malo se au/
gurio mouisse domo dixisse fertur, & sublatis derepente signis in Modoetiæ suburbia est
delatus: effecisset uero quod concupiuerat Ecelinus, nisi nouo deus auxilio illius aduersa/
rijs subuenisset. Bergomēsis nāq; uir quispiam parti Guelfæ constitutā, cuius erat conscius,
proditionem Martino Turriano per celerem nuncium manifestauerat. Et uno eodemq;
die hinc Ecelinus ab Vrciana obsidione mouit, inde Martinus Mediolanum reuersus co/
pias, ne dilaberentur, in Romanæ portæ suburbio continebat. Qui uero Soncini erant
Estensis, Pelauicinus'que, & Bonifaciensis duces Ecelini uestigia sequuti, quo die ad pon/
tem Cassianum peruenerant, eadem'que die Modoetiam Ecelinus oppugnatam, quum
non cepisset, Tricium duxit, cuius oppidi suburbia ui capta diripuit ac incendit: & cum
arcis ualidissimæ custodes non solum resisterent, sed illi iaculis saxis'que superne dimissis
infestissimi essent, uicum accessit mercatum populo frequentissimum nulli molestus, qui
annonam equitatui præberet. Nam angi mœrore cœperat, & plane incommodum perni/
ciemq; extimescere, Martino quod nouerat in Mediolani suburbio copijs agente, & cæ/
teris hostium copijs reditum in Brixianos prohibere ac intercludere paratissimis. Et iam
ex suis Italicum quenque in fugam desertionemq; signorum pendere cernebat. Quamob/
rem desperatione ductus, tanquam hostes inuasurus duxit in pontem Germano equitatu
media sui exercitus parte premij ingentis pollicitatione onerato, ut uel tantisper hostem
ponte deturbatum auerterent, quoad ipse transgressus suæ saluti fuga armis'que consu/
leret. Sed durum atque impossibile fuit Germano ferocem ponte militem deturbare, qui

apertis illis campis par pugnando superiorq́ fuisset. Et Ecelinus dum instat urgetq́ sagitta in incertum missa ad crus infimum saucius homo decrepitus, qui annum ageret octogesimum laxari cœpit, & tamen timore uires addente, omissa pontis pugna, amnem paulò superius uado traiecit. Et prælio leui commisso captus uir malignus, Sonciumq́ perductus interijt, hicq́ finis tyranno fuit, qui quatuor & triginta annis Tridentum, Feltrum, Ciuitadum, Taruisium, Paduam, Vicentiam, Veronam, & demũ Brixiam oppressas tenuit. Quæ urbes ad eius mortis nuncium sese in libertatem Romanæ ecclesiæ obnoxias uendicarunt, Taruisina urbe excepta, quam Albricus frater, sicut docuimus obtinebat. Eumq́ Taruisini patriarcha hortante, ac præsidia pollicente, ut caperent occiderent'ue intentarunt. Quod cum ille rescisset, uel potius esset suspicatus, ad sancti Zenonis castrũ in regione munitissimum, uxorem filiosq́ & filias cum supellectile thesauroq́ præmisit, & nocte subsecutus omnia dilige̅tissime & copiosissime parauit perferendæ obsidioni quàm diutinæ necessaria: quem longe fefellit opinio, quod quatuor tantummodo mensium perpetuis penè oppugnationibus defatigati commilitones sui facta deditione eum uxoremq́ & filios ac filias uinctos in manus hostium perduxere: quos omnes mutuo se conspicientes, ac uitæ ante actæ uicissim culpantes diuersis tormentorum & quidem exquisitorum generibus, qui parentibus filijs'ue, aut fratribus ab Ecelino, & ipso Albrico orbati erant, excarnificatos interfecere: nec uero minores fuerunt motus, qui po̅tificis quoq; Alexandri quarti temporibus hinc Constantinopolim inde Christianas Asiæ urbes & insulas agitauere. Cupiuerat Alexander ipse ad prima assumptionis suæ te̅pora Christianis Asiæ rebus subuenire, quod ut intentaret, nedũ perficere posset à Manfredi agitationibus est prohibitus. Erant enim Ptolemaida, Tyrusq́ urbes opum amplitudine, populorumq́ frequentia adauctæ, utpote in quas Veneti, Genuenses, & Pisani per annos iam quatuor & sexaginta quot à Christianis fuerant possessæ, omnem orientis occide̅tisq́ contraxerant mercaturam. Qui tres de Italia populi separatas quiq; areas, & uicos domibus continuatos, separata habebant prætoria, in quibus iudicia in suos tam ciuilia quàm criminalia exercebant, nihilq́ erat duobus eorum populis in eadem urbe præter ecclesiã commune: de qua tamen apud Ptolemaidam Veneti, Genuensesq́ altercationibus sæpenumero contenderunt, quod Veneti tertia eius urbis parte in uim fœderum pridem cum Balduino rege Hierosolymo ictorũ donati, monasterium sancti Sabæ eius urbis primariũ sibi propriũ tenere quæsiuerant. His'q; auditis conte̅tionibus, Alexa̅der po̅tifex ce̅suit iussit'q; monasterij illius collationis ius, & omnem dispositio[illegible]m utriq; populo fore communes, cuius concessionis apostolicas literas ne ab altero occultarentur code̅ utriq; tenore dedit. Sed Genuensis præueniens literas Philippo Monteforti Gallico Ptolemaidę urbi tũc de more expeditionis Christianæ præfecto ostendit, & eius amicitia fretus monasterium in arcem, castellum'ue communitum sibi, excluso Veneto, tenere co̅stituit. Suborta exinde conte̅tio tumentes prius nõ inuidia magis quàm illatis hinc inde iniurijs & damnis duorum præpotentium populorum animos exacerbauit, quos tantum abest, ut demulcere ac mitigare quæsiuerit Philippus, quod Venetos tertiam urbis partem dominij, ut dicebãt, sibi arroga̅tes, populariter Ptolemaida abire iussit. Eam iniuriam, id damnum dedecus'q; indigne tulit Venetus, & Tyri quò se receperat, Pisanos allocutus facile in sententiam duxit, & spreto fœdere quod cum Genuensi pauloante iecerant, societatem ipsi nouam in communem utriq; hostem Genue̅sem inierunt. Pérq; id temporis alia ite̅ pacis bellíq; fœdera cum Manfredo rege̅ se appellante pontificis Alexandri quinto anno co̅stituta sunt, in quibus id expresse actũ est, ut in solos de Italia Genue̅ses classis Veneta regiæ adiũgeretur. Dum eis Veneti fauoribus comparandis intenti sunt, Placętia Cypri regina, dux'q; Antiochenus, & templi Hierosolymi magister, ac Ioa̅nes Ibelini comes, quibus esset assidua Ptolemaidæ Tyríq; co̅uersatio, Montefortẽ insole̅tiæ, temeritatisq́ & iniusticiæ increpauerũt, fore dice̅tes, ut nisi re in integrũ restituta, Venetos co̅cilietur, rem in Asia Christianã id erratũ, id scelus suũ euertat. Quumq́ elatũ, & quod co̅stat semimentem hominẽ in peruicacia perstare Veneti rescissent, triremes tredecim, quæ sibi tunc Tyri erant, raptim educunt, Ptolemaidam aduolant, catenã qua portus claudebatur refringunt, ilicoq́ naues Genue̅sium tres ac uiginti, triremésq; binæ exarmatæ incendio absumptæ, ac sancti Sabæ castello monasteriũ impositum est destructum. Genue̅ses uero interea apud Tyrum & ipsi duas & uiginti triremes armauerant, quæ Venetorum auctæ in dies classi

classi sæpenumero concurrerunt, ut nullis per id temporis Saracenis, aut Turcis euertenda res in Asia Christiana fuerit opus, successit tamen paulisper Veneta classis in mare Ponticũ delata, quæ Mesembriã urbẽ de Saraceno expugnatã diripuit. His quæ apud Ptolemaidã gesta diximus, Genuæ nunciatis, classem ea respublica ingentẽ armauit, triremes quadraginta, naues ceteas decẽ, quæ Tyrum sunt missæ, & pariter Rainerius Zenus dux triremes Venetijs quindecim, taredas decem, & qui ex Venetis Ptolemaidæ agebant, undequadraginta uachetas naues ceteas decẽ parauere, paresq; potentatu & armis in Asia Veneto Genuẽses hoc uno erãt inferiores, quod Tyrũ uterq; communẽ habebat urbẽ, in qua quãtum claudebat portus, hostilia à Latini nominis magistratu inuicẽ facere prohibebãtur. Ptolemaida uero Genuensis cum suo Mõteforti erat exclusus, unde Veneto commoda præsidia accedebãt. Alexãder interim põtifex Romanus his quæ apud Ptolemaidã male inchoata, peiores apud Genuam, Venetiasq; progressus habebãt, auditis, oratores ab utraq; repu. & pariter à Pisana ad se mitti curauerat, pacemq; inter eos componere erat cõnixus, quæ iam pro clausula habebatur: cum ad annũ salutis sexagesimum, duodeciesq; centenum, ex Asia est allatũ, ingentes, & nisi Veneto Pisanus accessisset, pares eas classes, Ptolemaidam inter & Tyrum acre prælũ depugnasse, cuius uictoria duobus cõiunctis populis contigisset: & hinc Genuẽses quinq; & uiginti de suo amissis nauigio in Tyri portũ confugit, inde uictrix Veneta, Pisanáq; classis Ptolemaidam est reducta: abususq; est uictoria Venetus, qui publica tunc primũ ac priuata Genuẽsis populi in Ptolemaida ædificia demolitus est, turrim ingentẽ cũ prætorio cui erat apposita, & horrea, mercatorũq; apothecas, quinetiã uiatores, præco & apparitores, qui de Genuẽsi ad eã diem mãserant Ptolemaidæ sunt expulsi. Cum itaq; Genuẽsis resp. suos à Romana curia reuocasset ad pacẽ tractãdã missos oratores, id à Venetis põtifex impetrauit, ut captos in prælio dimitterẽt Genuẽses. Erant itẽ ea tẽpestate res apud Constãtinopolim in pessimũ adductæ locũ, adeo ut Balduinũ imperatorem cæterosq; Latini nominis in Romania agẽtes retinẽdi ea quæ erãt reliqua despatio inuasisset, quibus & uires & animos restituit ducta in Aegeũ primo, post in Põticũ mare Veneta classis, quã ex uictoria in Ptolemaidæ portũ reductã fuisse docuimus. Et forte tũc accidit Theodorũ Vattari Græcorũ, ut appellabant, imperatorẽ mori, duobus filijs superstitibus, quibus pueris Michaelem Palæologum sibi affinitate coniunctũ testamento dederat tutorẽ. Qua ut apparuit securitate per imperatoris Latinorum rebus addita, classem Veneti à Pontico reuocarunt. Sed Michael Palæologus uir ingentis spiritus multa in Latinos est aggressus, quæ Vattari penè decrepitus dimiserat intẽtata, primumq; omnium Guilelmo Frãcigenæ Achaiam, & proximas Græciæ regiones obtinẽti prælio cõgressus eũ superauit, captumq; Adrianopolim perduxit: inde uersam in mare Ponticum regionem, ut reciperet, misso exercitu curare cœperat, cum Balduinus imperator copias quæ sibi erãt omnes nauibus imposuit, quas præfecto classi prætore Constantinopolitano gente Veneto, ad ipsius Pontici oræ defensionem uoluit circunduci. Interea qui erant Constãtinopoli uetusta origine Græci odiosum pridem, ut est gentis natura, Latinũ nomen inde constituerãt eijcere. Inita itaq; coniuratione Palæologus de recipienda urbe per idoneos est admonitus. Classe igitur imperatoria, quæ omnes asportauerat Latinorum neruos, in Pontico iam agente, adueniens exercitu Palæologus, refracta à coniuratis porta nocte concubia est admissus. Balduinus uero imperator, & Pantaleo Iustinianus patriarcha nauigio de repente cum suis omnibus & rapta supellectile ad Euripum sese profugi receperunt. Potitus urbe Palæologus ea iecit rebus suis impietatis scelerisq; fundamenta, quibus postea respondit omnis sua successorumq; ex ea cognatione imperatorum uita, qui tantum imperium, tantam Romani olim, post Græci, demum Latini nominis dignitatem suis leuissimis perditissimisq; moribus in manus Turcorum dedere, potius quàm peruenire, aut prolabi permiserunt. Is enim tutor crudelissimus pueros fidei suæ sub affini nomine ab eo qui eũ extulerat commẽdatos cum interfecisset, imperium assumpsit. Finisq; fuit Latinorum in Constantinopoli imperio per per annos duo de sexaginta cõtinuato. Qua item tempestate, Octauianus cardinalis Vbaldinus, re Neapolitana, & illius regni, quam parum feliciter administrauerat omnino derelicta, ad Alexandrum pontificem Viterbij agentem redijt. Nam postquam is pontifex Claram uirginem anno pontificatus sui tertio Ananiæ in sanctarũ collegium retulit, Viterbium ad pacem, de qua supra diximus, inter Venetos & Genuenses tractandã se contulit.

An. salutis M. cc. lx

Vbi

An. salutis M. cc. lxi

Vbi anno salutis primo sexagesimo, duodeciésq; cẽteno diem obijt, uaria & maiore parte
aduersa cũ omni põtificatus tempore, tum maxime extremo anno fortuna usus, qui omne
regnum Siciliæ contra atque sciuerat, & urbem Florẽtiam in Manfredi hostis ecclesiæ po/
testatem uenisse, Constantinopolim à catholicis amissam, bellum inter potẽtissimos Italiæ
populos Venetum Genuẽsemq;, & Pisanum esse inchoatum, eodem quo obijt anno uidit,
ut sola sed solida, & multifacienda eum consolari potuerit felicitas illa Transpadanorum,
Lõbardorũq; ecclesiæ deditorũ, quos eodẽ quoq; anno Ecelini Alberiniq; fratris excidiũ
ab immani horrendóq; seruitio liberauerat. Suffectum Alexãdro Vrbanum eius nominis
quartũ pontificẽ Romanorũ ex Trecensi Gallica urbe oriundũ, tribus annis & mense uno,
quibus uixit, eadem Manfredi tyrannidis, quæ & Alexãdrum ussit cura, ut eisdem penè di
uisionibus rerũ diuersis in locis gestarũ, quas proxime secuti sumus, utendũ esse ducamus.
Primúmq; locum res habebit Hetrusca. Gibellini Florẽtiam reducti Guelforum, qui patria
excesserãt, inter se cum diuisissent, multas illorũ ædes, turrésq;, & uillas demoliti sunt. Id'q;
impetu & furore factũ, inde missi sunt ad Manfredum oratores accepti ab illo beneficij gra
tias acturi, & magnis oraturi precibus, ut Iordanẽ cum equitatu præfixo termino diutius
apud eos sineret permanere. Interim Hetruria omnis motibus turbata erat, Guelfis alicubi
illos uictoriæ confidentia & fauore patria deturbantibus, Guelfi tamen Aretini omniũ pri/
mi quamprimum, qui prælio ad Arabiam commisso superfuerãt, in patriam peruenerunt,
quicquid erat domi reliquiarum Gibellinæ gentis male habitos expulerunt: pariter Minia
tenses Pistorienses'q; fecerunt. Lucẽses uero confisi præsidio, quod Florentini apud se exu/
lantes præstabant, intentauere. Et à Manfredo interea Florẽtiam redierant oratores, id ma
xime nunciãtes paucorũ mensium moram Iordano equitatuíq;, & ea quidem difficulter re/
gem concessisse. Anxius nanq; animi esse cœperat ab Vrbani pontificis apparatibus, quos
eum ingentes facere intellexerat. Crucesignandos enim ex omni orbe Christianos, sed ex
Gallijs accuratius sacrosancto de more decreto exciuerat, qui ductos à Mãfredo in Italiam
Siciliamq;, Saracenos, & ipsum ecclesiæ hostẽ armis pergerẽt deturbare. Ea itaq; oratorum
denũciatione non magis Florẽtini, quàm cæteri de Hetruria Gibellini sunt territi: quippe
qui intelligerent se eo carentes præsidio certaminibus ubiq; implicãdos, in quibus succum
bere timebant. Vt ergo quid agendum esset, prouidendumq; discutere possent, conuentui
locus apud Emporium oppidũ est indictus. Ibi cum multa & uaria essent à singulis dicta,
Pisani, Senensesq; facile in eandem sentẽtiam uenerunt, nil salua urbe Florẽtina prouideri
discerniq; posse, quod solidam diuturnámq; allaturũ, conseruaturumq; sit Gibellinis Hetru
riæ salutem: ea autẽ sublata urbe, & Guelfis illis Hetruria omni, quod facile foret pulsis, ni/
hil posse incommodi uictoribus impendere. Intererat conuẽtui Farinata Vbertus nullum
interea uerbũ, ut eius hominis naturam ac mores diximus fuisse, locutus, qui eandẽ diruen
dæ Florẽtiæ sententiã refricari audiẽs, tunc aspectu commotior assurgẽs dixit, Florentiam
urbem, quam ipse nõ ædificasset, se uiuo dirui non passurum: hisq; dictis consilio se prori/
puit, quod ilico dissolutum est. Post paucos exinde dies profecturus Florẽtia Iordanus o/
mnibus bello socijs Hetruriæ Gibellinis facile persuasit, conductos stipẽdio equites mille,
quibus in cõmuni omnes illi soluerẽt, Guidoni Nouello attribuẽdos, quem præfectũ præsi
dio administratorémq; Florentiæ pro Manfredo relinquebat. Isq; uir celsi & ipse animi co
equitatu cõscripto, & ciuitatibus oppidísq; Gibellinis copias ad se mittere iussis, cõflatum
inde exercitũ in Lucenses duxit, apud quos exules Florẽtinos frequẽtiores q̃ alibi esse no/
uerat. Iamq; Nouellus nõnulla ceperat de Lucẽsibus castella, cũ illi à Florẽtia nunciatũ est
Florẽtinos exules Signiã furto occupasse, quo ex oppido natura loci munitissimo Floren/
tinus pariter & Pisanus agri maxime poterãt infestari. Irruerunt igitur propè populariter
Pisani, & eò ducturus signa cõuerterat Nouellus, cũ sibi est celeritate relatũ, noctu ꝓfugos
occupatores oppido excessisse, maximumq; is ausus Lucẽsi simul & Florẽtino exuli attulit
incommodũ, quod eo Signẽsi facto elatiores redditi, prælio quoq; præsumpserũt cum No
uello decernere, à quo fracti fugatíq; ac multa cæde cõfecti sunt, agerq; Lucẽsis tunc omnis
in Nouelli potestatẽ est factus. Ea affecti clade Lucẽses, pacem quibus petebant libertatis
retinendæ conditionibus nõ impetrauere. Et Aretini interea, Guelfarum partiũ bello à suis
extorribus Gibellinis à Senẽsibusq; agitati ægre resistebant. Qui Nouellum quoq; ductu/
rum in se audientes sponte patria migrauerunt. Quam qui sunt reducti extorres Gibellini
acceptis

receptis à Nouello magiſtratibus pro Manfredo tenuerũt, eorúmq; exemplo Piſtorienſes Gibellini Guelfos cum eieciſſent, facti ſunt in Manfredi magiſtratuum poteſtatem. His de territi aduerſariorum ſucceſſibus, Lucenſes fœdera clandeſtine cum Nouello inierunt, per quæ Manfredi dominio ſunt ſubiecti. Inde improbati, quod Florẽtinos apud ſe exulantes, conſilium fœdúsq; cum Nouello ictum cælatos de repente pelli oportuit, quibus uxores, paruósq; filiolos in fugæ modum trahentibus, nihil quod domi eſſet præter indumentum aſportãdi facultas eſt præbita. Hicq; omnes facto agmine tranſmiſſo Apẽnino Bononiam peruenere. Sicq; omnis Hetruria tunc Manfredo, aut ſubdita fuit, aut eius magiſtratuũ uoluntati, omnesq; Hetruſci Guelfarum notati partium patria pulſi Bononiã ad Florentinos exules confluxerunt. Quæ omnia quarti Vrbani primo pontificatus anno fuerunt geſta. Quo item anno motus prædictis ſimiles ac propè maiores Lombardia pertulit, & regio Tranſpadana Ecelini morte audita, quod ſupradiximus, quæſiuerãt omnes cœperántq; libertati ſtudere, quã Romanæ fauor & umbra eccleſiæ protexiſſet. Brixianos tamen omniũ primos inchoatam pauciſſimis diebus quietem continuare prohibuit tyrannus: cum enim Gibellini urbẽ adminiſtrãtes Guelfis reducẽdis ſuſpẽſi animis deliberabundíq; penderent, Vbertus Pelauicinus id fieri diſſuaſit, per cuius facti ſpeciẽ conſeruandi copias urbi admouit, de quo loco clãdeſtina cum extorribus Guelfis machinatus eſt, remq; in eum perduxit locũ, ut urbi adminiſtrãdæ ab utriſq; præfectus eã ſibi dominio ſubegerit. Mãſerat ad eam diem in carcere archiepiſcopus Rauennas Romani pontificis legatus, quod eum Gibellini ne Guelfis faueret dimittere noluerunt. Quem poſtea Pelauicinus in carcere iuſſit diligentius cuſtodiri, ne prouinciã in pace, & pontificis obedientia liberatus conſeruaret, quã ipſe turbatam euertere & ſibi ſubijcere intẽdebat: hic epiſtolas ſpreuit, quas Vrbanus pontifex pro liberatione legati multas ad eum dedit. In quam liberationis deſperationem cũ ſe adductum cerneret archiepiſcopus, ingenio eſt uſus. Nanque corruptis re pecuniaria datis à Pelauicino cuſtodibus fugiens Mantuã ſe contulit, quæ urbs ſimul cũ Verona, Vicentia, & Padua inchoatam ad Ecelini mortem concordiam ac pacem cõſeruauit. Veronẽſes enim accerſitum Mantua Ludouicum ſancti Bonifacij comitem ciuem ſuum non ut dominum, ſed tanq; publicorũ directorem executoremq; conſiliorum uenerabãtur. Et Mantuam Rauennas archiepiſcopus ſua præſentia tutã reddidit, prout Gregorius Montelongus Aquileienſis patriarcha, Paduam, Vicentiã, Taruiſium, Feltrumq; & Cenedam tutabatur: Pelauicinus uero præter Brixiam, Cremonamq; ſubditas ſibi urbes, Placentiã, Parmã, Papiam, & ipſum etiã Mediolanum ita ſuis infecerat partibus, ut alter Ecelinus uideretur effectus. Parmenſibus autem Pelauicini partes ſectãtibus, Mutinenſes & Rhegini, Ferrarienſiũ, Bononienſiumq; conſilio eccleſiæ partes tenuerunt, quod ut ſolidius certiusq; facere ac continuare poſſent, Gibellinos ex utraq; urbe armis eiecerũt. Ad quam rem conficiendã accerſiti Bononia exules Florentini, maximo fuerũt auxilio, quod hi armis tractãdis ſimilibusq; gerendis rebus innutriti, odio quoq; Gibellini nominis operã ſuam ardẽtius nauauere, & eos rerũ inopes familia extra patriã grauatos, prædæ auiditas incitabat. Bona enim illorũ, qui Mutina primum, poſt Rhegio pellebantur, ipſis Florẽtinis in præmiũ ſtipendijq; locũ pro miſſa affatim ſunt conceſſa, adeo ut inde ditati, equos, arma, & famulatum ſibi parauerint, in cohortémq; creuerint ſplẽdidiſſimi equitatus. At apud Conſtãtinopolim eodem primo pontificatus Vrbani anno Veneti Palæologum bello agitare non deſierant, quem ui & armis tyrãnide deturbaſſent, niſi illum Genuẽſes ſummis conatibus protexiſſent. Nanq; belli ſocietate ſecum inita claſſem eò perduxerunt omnem, quam poſt acceptam prælio cladem ad Tyrum maiorem prima inſtructioremq; habebant. Guillelmus ille Gallicus, Achaiæ & Bithyniæ princeps, quem in tutorẽ ſe agẽtem ſuperatũ captúmq; fuiſſe oſtẽdimus, caſtrum Maluaſiæ munitiſſimum obtinebat: quod cũ Palæologo permiſiſſet, carcere liberatus, iſq; Venetis fœderatus bellum acre in Cõſtantinopolim ſubditáſq; Palæologo prouincias gerebat, ut Creta, Euripóq;, quæ & Nigropontus, Motonio, Coronióq; & Nauplio, ſiue ut dicunt, Neapoli, Romaniæ, Venetorum locis Guilelmi principatus, regio bello coniunctis tanto Palæologus indiguerit præſidio, quantum uexerat Genuenſis. Venetæ enim claſſi in Pontico fuerat: ad primos nunciare Palæologi tyrannidis motus ſeptem & triginta triremes, Rainerius Zenus dux addiderat: quæ dũ Ionio mari nauigat, ſexaginta Genuẽſium Græcorúmque triremibus ad Theſſalonicenſem finem obuiauit. Illiſq; nihil mouentibus,

Veneta

Veneta classis minor maiorem impetere non est ausa. Sed hac nouã classe Nigropontum appulsa, tres aliæ Venetorum triremes Constantinopolim prædatum iuerunt: dumq́ factam ingentem asportant prædam nauigio, quod apud Thessalonicam, Genuensem Græcumq́ habuisse diximus in Bosphoro obuiæ fuerũt captæ, & partem uirorum qui inerant Genuensis interfecit, partem aliam omnem Constantinopolim ductam Palæologus excæcauit. Eademq́ Genuensis & Græca classis paulopost egressa Bosphoro ad Veneti damna circunacta est, cui duæ & triginta Venetorũ triremes forte apud Potros insulam sunt congressæ, præliumq́ potẽtissimæ classes magnis utrinq́ animis decertarunt: & Venetus superior quatuor ex hostili classe captas abduxit, cæteræ connixæ remis uelisq́ in portum Maluasiæ confugium habuerunt. In Asia uero interim Ptolemaidam urbem incolentes hospitalis Rhodi magister, cæteriq́ nominis Latini proceres ita Venetis fauebãt, ut ipsorum ca urbs iuris potius quàm omnium Latini nominis populorum esse uideretur: econtráq́ Tyrum incolẽtes Genuensi fauores pro uiribus suprácq́ præstabant, ut hæ urbes tanto captæ retentæq́ Christianorum sanguine, detestando affligerentur bello, quæ à Saraceno interea quiescebant. At Manfredus Hetruria, sicut diximus, penè omni potitus Marchiam quoq́ Anconitanam dubia utriq́ fide uacillantem suis partibus consentire coëgit, moxq́ moliri cœpit, si quà posset pontificem Vrbanũ cæteris ecclesiæ prouincijs expellere, cumq́ machinationes intentatæ satis non succederent, uim apertã adhibuit. Saracenos enim ex Africa mercede cõductos ex Sicilia accersitos alijs coniunxit Saracenis, Luceriam, sicut supra docuimus, Frederici patris sui dono decretóq́ incolẽtibus. Híq́ nihil ab excommunicatione morati Fursinonem usq́ Campaniam populati, pariterq́ Guido Nouellus ex agro Senensi mouens, terram Hetrusci ecclesiæ patrimonij populabundus impetijt. Præuiderat diu pontifex hæc futura, miserátq́ sancti Clementis cardinalem in Gallias, quo curante prædicata crucesignato ingentem exciuerat militiam in Manfredum complicúmq́ de Italia, & in primis in Saraceni excidium pugnaturam, Guidóq́ Antisiodorensis episcopus, Robertus comitis Flandrensis filius Caroli prouinciæ, & Andegauorum comitis gener, & Ricardus comes Vindociensis crucesignati eam sibi prouinciam assumpserunt: quorum edicto crucesignatis, qui suas uellent sequi copias, dies ad conueniẽdum apud albam Pompeiam Italiæ sub Alpibus urbem dicta. Cõtractum inde exercitum in Hetruriam ducturi duces Gallici Lombardia iter facere constituerũt, non ignari Pelauicinum Manfredo consortem, ut transitu eos intercludat pro uiribus enixurum. Cum est in Brixianos uentum Pelauicinus paratissimas opposuit copias, quæ prælio leui commisso fractæ ac dissipatæ sunt, alterq́ exercitus Pelauicini maior se præsente ad Ollium amnem oppositus nonnihil moratus est crucesignatos, quòd ad amnis uada pugnandum fuit obicibus communita: destitit tamen incepto Pelauicinus, Mantuanos à tergo instare ueritus, quos non dubitabat pro exercitu suppetias allaturos. Progressi Mantua, & inde per Bononiam, Romãdiola crucesignati Perusiam peruenere, quos ad benedictionẽ ad se conuocatos pontifex à Viterbio per Sabinos, Marsiósq́ in Campaniam deduci curauit. Romani enim & si nihil aduersus ecclesiæ terras per ea tempora moliti erant, põtificem tamen Vrbanum sicut nec defunctum paulo prius Alexandrum ut in dominũ admitterent, adduci non potuerant: & tamen omissa senatoris ex Romana gente pridẽ solita creandi consuetudine, senatorem tunc primũ externæ originis habere cœperant, Brancaleonem quendã Bononiensem, qui ut integer magnanimúsq́ promissam iureiurando iusticiam cõseruare, ac furta, rapinas, & homicidia punire contenderet, à factiosis magistratu deiectus est. Bononienses uero Romanos ciues casu Romandiola iter facientes cum detinuissent, pontifice Alexandro intercedente, mutua utrinq́ liberatio est concessa, & Brancoleo liberatus iterum senator à Romano populo cõstitutus est. Hísq́ populi magnatúmq́ contentionibus est factũ, ut Romæ senatoris exploso nomine, Branderesij tunc primũ creati sint, qui numero plurimi ex omni regione sumpti, urbem ex arbitrio administrarent: perducti in Campaniam crucesignati paruo negocio Saracenos nullo penitus effuso sanguine expulerunt, quòd illi fuga sibi consulentes, intra Liris fluuij, siue ut appellant, Gariani claustra ac munitiones se cõtinebant. Fuisset'q́ magno & diuturno bello opus, tantis fretum uiribus Manfredum sui regni claustris, & quidẽ munitissimis deturbare. Maiorem etiã interea solidiorémq́ rebus suis ecclesiæ opem Vrbanus pontifex afferre cogitauerat, cuius rei conficiendæ spes quamprimũ est allata, crucesignatos cẽsuit dimittendos.

mittendos. Nam oratum Franciæ regem Ludouicum facile in ſentētiam duxit, ut Carolus prouinciæ, & Andegauorum comes ipſius Ludouici conſobrinus ac gener Siciliæ citra ultraq; fretum rex creatus copias duceret, cum quibus conceſſis regni iuribus potiretur. Carolusq; pontifici & regi facilem ſe præbens omnia diſponere ac parare cœperat, tantæ expeditioni, tanto muneri exequendo neceſſaria, cum Vrbani pont. renunciatam mortem creditum eſt conſtitutum Caroli facinus turbaturam: duos eius pont. tempora tulerunt celebris famæ uiros, Thomam Aquinatem prædicatorum, & Bonauenturã minorum ordinis: Thomamq; hi motus regni Siciliæ, de quibus nunc agimus, ad doctrinæ ac religionis uiam traxiſſe uidentur. Quo in tempore Conradus ex gente hac Sueua imperator, Aquinum, ſicut oſtendimus, uaſtans, Thomam Petrum parētes eius genere nobiles, & in oppido primarij patria profugi Caſſinenſis cœnobij monachis commendatum reliquerunt alendum: ubi literis ac religioni operam dare cœpit, ad eamq; peruenit doctrinæ excellentiam, ut nemini philoſophiæ & theologiæ ſcientia ſecundus habeatur. Vrbano ad quarti anni pontificatus ſui initium apud Viterbium defuncto, cardinales Clementē eius nominis quartum abſentem ſubrogauerunt. Is Guido prius Fulcodij appellatus eſt, qui uitæ conſultorũ totius Galliæ primarius, præſtãtis quoq; aduocati cauſarũ in regum Franciæ curia laude ornatus eſt, uxoremq; & filios habuit, qua defuncta Podienſis primo epiſcopus, poſt Narbonenſis archiepiſcopus, demum & cardinalis & Sabinenſis ſimul epiſcopus fuit. Eum itaq; celebris famæ & magnæ rerum experientiæ cardinalem pont. Vrbanus cōponendis inter Henricum Angliæ regem, & Simonem Montisfortis comitem illius conſobrinũ contentionibus legatum miſerat, de qua legatione pontificalis eum addita dignitas reuocauit: raroq; aliàs quicquam oportunius accidiſſe uiſum eſt, quàm eius pont. in Italiam aduētus, quem Manfredi inſidias timentem nauigio quidã mercatorio religioſi mendicantis habitu terra ueniſſe aſſerunt: quod conſtat, Peruſiã primo cum aduenißet accerſiti cardinales eum deduxerunt Viterbium, de qua urbe amoliri & parare cœpit, quæ Caroli propediem affuturi conatibus accommoda iudicauit. Quanquam Carolus paulopoſt Maſſilia ſoluens cum triginta triremibus in Tyberim eſt delatus, Romamq; peruenit. Non poſſum hoc loco non dãnare eorum qui pont. Vrbani tēporibus ætate proximi ſcripſerunt ineptias, apud omnes enim, qui numero multi ſunt, conſimilis eſt traditio, Carolum benigne à Romanis acceptũ, pont. decreto ſenatorem urbis fuiſſe creatum: quem magiſtratũ anno penè adminiſtrauerit, ſuas expectans copias, quæ ex Gallijs ducebãtur. Ptolemeusq; Lucenſis præfatus ſe quicquid rerum eius temporis geſtarum ſcripſit uidiſſe, cum prædicta de Carolo nude, ſicut & alij, dixerit, quoſdam adijſſe cardinales à Clemente pont. miſſos, Carolũ in Lateranenſi eccleſia Hieruſalem & Siciliæ regem, & Beatricem uxorem reginã declaratos coronaſſe: nec eſt qui dicat qua ratione aut cauſa factum ſit, ut pontificem Romani non admiſerint, cuius iuſſu talem tantumq; ſenatorem accipiebant: aut cur is Romæ potius præſente amiciſsimo rege noluerit eſſe, quàm Peruſiæ aut Viterbij, ſicut & prædeceſſor ſuus Vrbanus exulare. Quod nobis conſtat, Carolus dictorum regnorum corona ornandus, per ſolennem ſtipulationē conſcriptaq; quæ extãt, annuos duodequinquaginta mille aureos in feudi penſionē ſubiectionisq; & recognitionem Romanæ ſpopōdit eccleſiæ. Hisq; in fœderibus actum, nec ſucceſſorum cuipiam licere Romanum imperium, ſi etiam ab electoribus demandatũ eſſet, accipere adminiſtrandum. Nam etſi terrebat pontificem Frederici primi & ſecundi imperatorũ memoria, præſentis quoq; temporis motus formidabat. Alfonſus enim rex Caſtellæ imperium, ad quod in controuerſia electus erat, armis & largitione adnitebatur accipere, & comitē Cornubiæ fratrem regis Angliæ illius aduerſarium parui facientes Germani electores, in Carolum faciliter conſenſiſſent, nec id æquo tuliſſet animo Alfonſus, quem conſtat in Italiam ducturum fuiſſe, niſi eum diſtinuiſſet Henrici & Frederici fratrũ ſuorum ſuſpicio motuũ, quos regno pulſos extra Hiſpanias exulare coegit. Henricus enim in Gallias, Fredericus in Africam acceſſerant, ut Saracenos hic, Gallos ille ad Caſtellæ regni incommoda concitarent. Et erat Henricus pecunijs ditiſsimus Hiſpania aſportatis. Interea Caroli copiæ tranſcenſis Alpibus in Lombardiam uenerunt, quibus Mutinam appulſis cohors Florētinorum exulum factis apud Mutinam Rhegiumq; rapinis, ſicut oſtēdimus, ditata ſe adiunxit, eosq; Gallici proceres, qui nouerãt acerrimos Manfredo hoſtes eſſe, libēter in conſortiũ admiſerunt, ductumq; Romandiola Vmbriaq; ſiue ducatu Spoletano tantum exercitũ Carolus per Sabi-

nos in Campaniam flectere iuſſit,ipſe paulopoſt cum eo,quem Romæ contraxerat, haud/
quaquam minore exercitu eſt profectus. Richardus namq; Vimdiocienſis comes cum co/
pijs cruceſignatis in Saracenos,ſicut docuimus,ductus:& multi de Hetruria,alijsq; Romã
circunſtantibus prouincijs Guelfi eum cupientiſsimi ſunt ſequuti.Quum eſt uentum ad Li
rim fluuium, Manfredi præſidia Ceperano impoſita oppidũ abſq; certamine dediderunt,
maiorem inde conatum Carolus ſuperando Caſſinenſi ad Germanum oppidum ſaltu ad/
hibuit:quod præſens ipſe Mãfredus locum natura operibusq; munitiſsimũ magnis quoq;
copijs defenſabat:ſuperauit tamen Carolus non magis uirtute alioquin egregia, quàm ho/
ſtis negligentia:qui Carolum in patentibus, ut dixi, campis expectaturus, Beneuentũ uſq;
retroceſſit:& paucis apud Germanum relictis cum uirtute & audacia oppidum aliquãdiu
ſeruatum eſt.Quum eſt ad campos uentum Beueuẽto proximos,Manfredus hoſti obuius
exercitui pugnæ copiam fecit.Conſtitit tamẽ uterq; exercitus,& duces in manifeſto eorum
diſcrimine anxij omnia uiciſſim contemplauere.Ferunt Manfredum Caroli copiarum ob/
ſtupefactum Italica quæ eſſent cõſpicua multis in turmis arma admiratũ,quinam hi eſſent
interrogaſſe,& quum Guelfos eſſe ex Lõbardis,Hetruſcisq; & cæteris de Italia regionibus
collectitios reſponderetur,dixiſſe,neminem ad ſe ueniſſe Gibellinum, iureiurãdoq; commi
natũ,ſe Gibellinam ſi uiciſſet ſectam aduerſariæ proſtraturũ.Pugna deinde atroci commiſ/
ſa,ducum uirtus conſpicua fuit,qui in longo certamine uiciſſim ſuperaſſe,ac uicti eſſe ſæpe
numero ſunt uiſi:primusq; Carolus cum laboranti ſuorũ turmæ ſubueniſſet,proſtratus oc/
cubuiſſe eſt creditus.Eaq; uox undiq; in utroq; audita exercitu Manfredũ impulit,ut extra
ordines audẽtius pugnans ipſe Carolo iam cõparente fuerit interfectus, tuncq; certa Caro
lus uictoria eſt potitus.Cecidere in Manfredi exercitu ex Germanis meliores quiq; ingens
numerus,& propè totidẽ Saraceni,Italici generis pauciores ideo interfecti ſunt,quod ſub/
ſidiariam ipſis aciem Manfredus attribuerat,quam repẽtinus in prælium,ut diximus,aduo
lans nõ immiſerat: ſed ex ꝓpè integra exercitibusq; prælio ſuperatis magna militũ ducũq;
multitudo eſt capta.In queis Iordanus Hetruriã pro Manfredo adminiſtrare ſolitus,& Pe/
trus Hubertus exul Florentinus primarij fuere:nec ceſſit incruenta Carolo uictoria,qui cæ/
dis in ſuo exercitu factæ damno haudquaquam uicto fuit inferior.Ingreſſus admittente po
pulo Beneuentum Carolus,regionis populos in deditionẽ confluentes multos ibi excepit.
Progreſſusq; primam ex omnibus rebellem Luceriam urbem reperit, in quã ſe noui & ue/
teres receperant Saraceni. Ad eam itaq; oppugnandã ſubſiſtẽs Carolus in rem Hetruſcam
primum reſpicere cœpit.Mareſcallũ enim,ita ordines in exercitu ducentes Galli appellant,
cum equitibus quingentis mittens,Guelfos illum Florentia extorres Guidone Guerra duce
aduerſus Senas Piſasq; ducere iuſſit: ſequutiq; ſunt Florentinos cæteri de Hetruria Guelfi,
quos Carolo diximus militaſſe.Scribunt autem Ptolemeus Lucenſis, ac Gulielmus mona/
chus ad primam accedentis regij equitatus famam in Hetruria diſſeminatã Gibellinos Flo/
rentia populariter demigraſſe, qui Piſas ſe contulerint, & aduenie͂tes mareſcallum Guido/
nemq; Florentiam cum Guelfis extorribus introductos:quãquam Villanus facit Guelfos à
uictoria reduces tertio ante equitatus Caroli aduentum menſe à Gibellinis in urbem fuiſſe
admiſſos,qui multa cum illis ad conſtituendã remp.inchoauerint,quæ ſub mareſcalli acceſ/
ſum interrupta fuerint,& Gibellini tũc patria demigrauerint. Reſcijt uero per id temporis
Clemens pont.Conradinũ adoleſcentẽ Conrado genitum Sueuo copias in Germania pa/
raſſe ingentes in Italiam traducẽdas,quò paternam in Italia,auitamq; tyrannidem reſume/
ret:& imperij,de qua ſæpe diximus,uacatio, fauores Conradini conatibus uidebatur maxi
mos allatura,quod Gibellinos duce ſolito carentes,conſtabat illum in dominum imperato/
remq; admiſſuros.Quare quod aliàs Leo tertius Magnum Carolum primum imp.creatu/
rus facere auſus fuerat:Clemens quoq; pont.uacantis imperij curam aſſumpſit:& hunc Ca/
rolum regem ſuum in Hetruria uicarium inſtituit:& rex alias ad mareſcallũ copias mittens
Piſanos & Senenſes partibus ſtudẽtes Gibellinis bello iuſſit quàm fieri poſſet acerrimo agi
tari:hæcq; manus militum quos omnes Gallos fuiſſe conſtat perpetuo itinere Florentiã pe/
tijt:quò & Guelfos omnes de Hetruria auxiliares copias contrahere curauerat mareſcallus.
Dum tamen Guelfi apud Florentiam coguntur,Gibellini ad retenta agri Florentini ſancti/
larum,proximaq; caſtella è Piſis aduolant.Bellumq; inde in Florentinũ agrum cient acerri/
mum,ut deſtinatam in Senenſes expeditionẽ primam, mareſcallus ſub ultimæ cohortis re/
giæ

giæ aduentum in Sanctilarum ducere sit coactus, præliáq; ad illud crebra fuerunt cōmissa, utrisq; odio partium supra uires hostilem haurire sanguinem adnitentibus. Succubuerūt tamen numero pauciores Gibellini male à Pisano adiuti, & Guelfus in eos penè omnes, quot ibi sunt superati præsertim nobiles desæuit, cui minus postea negocium fuit possessa ubiq; in agro Florentino castella de Gibellinis recipere, in quibus diuersa, & uarijs acta die bus cædes haudquaquam minor quā unius diei sanctilarū est cōmissa. Habita uero de Gibellinis uictoria Guelfos inter se Florentinos ad seditionē ea quæ cum Gibellinis erat, periculosiorem perduxerat, quam ægre Marescallus potuit sedare. Ad prædā enim domosq; omnium, qui Gibellino notarentur nomine, discursum est, quorum nonnulli Florentiæ latitabant, & dum unusquisque ad libidinem rapit, certamina ad meliora preciosioráq; fuere. Potiorq; in Campaniā erat, qui uiribus præualebat: multis iam occisis, plurimis uulneratis bellum in Guelfis ciuile breui futurum apparuit, quod armis sedatum Marescallus in hunc maxime modum sustulit: creati nanq; sunt ciues duodecim, quibus Guelfarum partium capitaneis fuit appellatio. Hisq; potestas attributa, sine prouocatione omnium maxima, ut quicquid facerent, iuberent, decernerent, sacrosanctū in Florentino haberētur: mansitq; in ætatem usq; nostram ea potestas, censoria tamē magis, quàm iuris ad qđ creata fuerat distributiua, quod ciues aliquando non ullam ob aliam rem, quàm quia Guelfi uiderentur, pro hostibus quidā habiti, quidā dignitate, & reipublicæ administratione priuati sunt. Tumultu in hunc modum sedato destinatam pridem in Senenses expeditionem Marescallus iniūt. Excursionibusq; late factis ager Senensis populationibus incendijsq; fœdatus est. Petitus tamen auxilium Pisanus tunc primū Gibellinos Florentia extorres simul & Senenses confouere perrexit: eorum enim trium populorum copiæ in unum coniungendæ exercitum Bonitij conuenere, quod oppidum Senas inter & Florentiam medium natura loci munitissimū erat imperatoris partibus cupientissimū. Eóq; statim inclinata est omnis Hetrusci belli moles, quod Marescallus Florentino se agro introcludi ueritus, illuc reduxit exercitum, diúq; Bonitium hinc à regijs Guelfisq; copijs oppugnatum, inde à socijs bello Gibellinis defensum est. Et Conradini aduentus in Italiam fama increbrescebat. quamobrem Carolus ex omni Siliciæ regno citra ultráq; fretum præterq; unica urbe Nuceria potitus, fœdera Saracenis illam tenentibus concessit, per quæ tributo grauiore imperato suis legibus & moribus uiuere sunt permissi. Et Roma Viterbium petens, ijs quæ tempus postulabat cū pontifice cōstitutis in castra Bonitiana se contulit. Angebantur eo tempore Clemens pontifex & Carolus rex curis, sed multo quàm oportuisset, si omnia resciissent incumbentia, leuioribus. Hinc aliqua altius repetere libet, à cardinali Arragone rerū eius tēporis, quibus interfuit scriptore certius tradita, quàm ut Guilelmi Remensis monachi Ptolemeiq; Lucensis atq; etiam Villani ciuis Florentini scripta censuerim imitanda. Henric⁹ Federicus'q; ab Alfonso eorū fratre ulterioris Hispaniæ, Castellā appellant, rege profugi, diuersas sicut ostendimus petierunt regiones, id maxime adnixi, ut aliquos in fratrem reges aut populos concirent hostes. Federicus'q; in Africam ad Saracenos, Henricus ad regē Franciæ se cōtulit. Rege autē Franciæ affinitatē, qua tribus ipse fratribus pariter iunctus erat, ad pacificationem prætendente, Henricus in Angliam traiecit, nec satis potuit cōtendentē de imperio cū Alfonso fratre Cornubiæ duce, ad conatus illi propositos incitare. Hinc Germaniā petijt, ubi Conradinū è sorore Cōstantia pronepotem suo consentaneum desiderio repperit, cōstitutum'q; est inter eos clandestine fœdus, ut rebus ad machinationem, quam Henricus adolescenti sæpenumero uerbis depinxit, & quæ infra à nobis describent, ordine inchoatis Cōradinus in Italiā cū exercitu aduolaret. Veniēs uero è Genua Pisas Henricus, Pisanos in cōstitutam cū Conradino machinationem facile traxit, & inde Viterbiū ad pontificem tanq; à fratris superbia atq; ambitione profugus, ac omnino errabundus se cōtulit, magnáq; cum omnibus largitione usus, eo usq; liberalitatis & munificentiæ est progressus, ut pontificem quoq; data mutui nomine pecunia, sibi obnoxiū reddiderit. Qua fretus largitione discordē tunc etiam magis solito ciuitatē Romanā reddidit pariter in sua studia desideriáq; procliuem, adeo ut dissimulanti concupitū illi senatorium obtulerint magistratum. Idq; quū satis habuit cōstitutū, reuersus Viterbium pontifici ea narrauit uerborum simulatione, ut uitam apud Romanos proteruos efferatosq; homines ducendam prorsus abominari ac omnino spernere uideretur. Carolus interea Viterbiū ueniens Henricū sibi affinem, sicut & Franco-

rum regi hominem à fortuna afflictū amiciſſime cōſolatus eſt, autorq; apud pont. fuit, ut fi-
tubanti in omniaq; prolapſuræ quæcūq; primo ſe offerrēt pericula urbi Romæ is præficere
tur, regia ortus ſtirpe uir magnanimus, qui aliena non indigēs pecunia rem Romanā uide-
retur in meliora pacis & quietis ſtudia redacturus. Vno igitur atq; eodem tempore Henri-
cus Romanū accepit ſenatū, & Carolus in Bonitiana, ut diximus, caſtra ſe contulit, fecitq;
quantos maximos potuit recipiendo oppido apparatus, qui omnes redditi ſunt inanes, ut
ſedendo fameq; oppidanos domando uictoriam illum oportuerit expectare. Henricus in-
terea, cui iacta eſſent machinationis fundamenta, Conradinū ut properaret admonuit, Pi-
ſaniq; pariter ab eo admoniti claſſem triremiū triginta, quam in belli Venetorum aduerſus
Genuenſes ſocietate paratam habebant, eduxerunt. In eamq; è portu Romano receptus eſt
Capitius quidā Neapolitanus in regno Siciliæ citra fretum gratioſus, Henrici cōſiliorū ma-
chinationisq; omnino cōſcius: quo imperante triremiū gubernatores, ut erant Piſis à magi
ſtratibus iuſſi cum tota claſſe ad Africæ littora nauigarūt, affuitq; promptus audito de Ca
pitij aduentu Fredericus ſenatoris germanus, & Saracenis mercede cōductis magna manu
nauigio impoſitis ad Siciliæ littora nauigatū eſt. Fredericus autem quocūq; acceſſit, Conra
dini nepotis titulum præ ſe tulit, quem breui affuturū omnibus affirmabat: & iam Conradi
nus Veronæ erat, qui Carolū audiens magnū in Hetruria exercitū habere, dubius quid age
ret tres ibi deſedit menſes. Per quod tēpus maxima copiarū pars Germania eductarū, Ty-
ralli comite deſertorū eiuſmodi principē ſe faciēte, in patriam eſt reuerſa. Perq; id temporis
Carolus Bonitio, deditione ab oppidanis facta potitus, in Piſanos duxit, & populatiōibus
incēdijsq; late cōmiſſis caſtella aliquot expugnata diripuit, turresq; Piſanum cōmunientes
portū dirutas ſolo æquauit: inde ductū eſt in Mutroniū, quam arcem munitiſſimā ingenio
magis q; uiribus captā rex deditiſſimis ſibi Lucēſibus poſſidendā cōceſſit, maiora profecto,
ac potius quæcūq; uoluiſſet in Hetruria geſturus, niſi uariæ eū & quidē malæ nuntiationes
ad regni ſui cuſtodiā reuocaſſent. Fredericus nāq; omni penè Sicilia, Panormo, Syracuſis,
& Meſſana dūtaxat exceptis, pro Conradino potitus erat: & Saraceni, ſpreto fœdere cōſti-
tuto, quæcūq; Luceriā adiacent, excurſionibus latrocinijsq; infeſtabāt, quibus incidit incō-
modis reginæ mors apud Neapolim ſubſequuta. Eamq; reginā dum funere ꝗſumptuoſiſſi
mo Neapolitani ornare curant, Capitius Piſana uectus claſſe Conradini nomen in portu
Neapolitano clamabat. Inde maritimā regni oram circūuectus, pertētatos pleriſq; locis po
pulos in rerū nouarū motus concire cœpit. Quamprimū uero Carolū mouere, ut in regnū
ſe reciperet eſt conſpectū, Senenſes omniū primi, poſt Piſani, inde ſenator Conradinū nun
cijs ad iter ineundū epiſtolisq; impulerūt, qui Verona mouens, Papiā ſe cōtulit, ubi & mul-
tos moratus eſt dies. Nam præter Veronēſes & Papienſes Lombardi omnes Carolo cupie
bant. Inde adnitētibus deducētibusq; Papiēſibus, ad Carretenſiū Liguriæ oppida eſt dela
tus, quē Piſani claſſe exceptū Piſas lætiſſimi detulerūt. Addiderūt ſe Cōradini copijs Lom
bardiæ Gibellini parua militū manus, qui exercitus in Lucēſem agrū expoſitus maiore odio
& furore, q; pro quātitate ſit creditū, uaſtitatē ubiq; & incēdia cōmiſit. Agrū uero Florenti-
num uaſtare aggreſſus, à mareſcallo prohibitus eſt, quem Carolus cum ſolitis copijs dimiſe
rat Florētinis & Aretinis præſidio affuturū. Carolus interea per agrū Sabinū Campanūq;
in Apuliā delatus, Nuceriā obſedit oppugnauitq;: & quū potiri uiribus nequiuiſſet, caſtel-
lis in circuitu ad omnes uiarū exitus excitatis gentē barbarā, ne erūpere poſſet, clauſit, ut eo
rum cōſpectu liber Cōradino aduenīēti poſſet occurrere: præſidia quoq; Meſſanijs, & alijs
in Sicilia de fide perſiſtētibus aduerſus Fredericū immiſit: & Cōradinus interea mareſcallo
apud Aretiū cōgreſſus eſt, ubi facta in Guelfis illū comitātibus ac Gallico milite ingenti cæ
de, mareſcallus quoq; ſuis copijs omnino ſuperatis occubuit. Confluxerūt per id tēporis ad
Cōradinū, alij à Lōbardis Romādiolisq; Hetruſcis Gibellini maior militū manus, ea quam
Germania is eduxerat, Lōbardisq; Romādiola iter faciētibus: & ipſis Romādiolis Guido
Feretranus partiū proſequutor Gibellinarū acerrimus ſeſe ab Vrbino ductorem addit. Nec
fuit tūc dubiū, quin ſi morā ibi uel paruā feciſſet Conradinus, Aretio primū, poſt omni He-
truria fuerit potiturus. Sed trahebat ipſum ſenator Hēricus qui animorū in citeriori Italica
regni parte à Gallis ad Conradinū inchoatos in Sicilia motus habens exploratos, illū pro-
perare ad certā, ut apparebat, uictoriā anhelabat. Itaq; Cōradinus ea potitus apud Aretiū
uictoria, Senas deflexit, ubi aliquot moratus eſt dies. Inde rectà in Viterbiēſes cāpos quar-
tis caſtris

tis castris se cõtulit, nihil ueritus præsentem inspicientémq; pontificem lædere, quem pater na auitáq; imitatione omni ea in expeditione nouerat se spreuisse. Tradunt uero Guilelm9 Ptolemeusq; Lucensis Clementẽ pontificem sanctitatis suæ diuulgatam opinionem eo in Conradini negocio cõfirmasse, qui spiritu ut uidetur prophetico cõtra ac omnes opinabantur, adolescentem tanto comitatũ exercitu prædixit tanquã uictimam ad exterminium cedémq; deduci. Propinquanti Romæ Conradino senator Henricus pompam educens imperatoribus introducendis adhiberi solitam, illũ ad pontẽ Miluiũ excepit. Selectíq; ex omni ordine & dignitate primores quiq; Romani Conradinũ circũfusi in equo sedentẽ pedibus sunt secuti, & præcedens ac subsequens longo & cõposito agmine populus in capitolium usq; deduxit. Cõduxerat uero Henricus senator mercede Hispanos cohortem armis equísq; instructissimam, pecunijs abunde datis, ecclesiarũ urbis direptione contractis, Romaníq; partim à magistratibus iussi, quos senator eadem adiuuit pecunia, partim spe ducti prædæ in Conradini castra cõfluxerant, & barones urbis nõnulli, capitaneos tunc appellabant, studio partiũ se cõiunxerant senatori. Moturi itaq; cũ tanto exercitu Conradinus & senator Guidonem Feretranum attributis in præsidiũ copijs Romæ & capitolij custodem reliquerunt. Erat uero animus Casinũ petere, & ea uia agmen præcedere imperatũ. Sed ab exploratoribus nunciatũ est Carolũ præsentẽ curantemq; saltũ obtinere copijs repagulísq; munitũ. Quamobrẽ iudicantibus Romanis, idq; sibi assumentibus oneris, ex Tyburtino in olim Equicolorum, nũc Tallocotij montes, & inde in Marsorũ campestria peruenit exercitus. Quũq; dextero lacu Fucino ad ueteres aquæductus aqua olim Martia Romã per ducenda excitatos, qui & nunc quoq; uisuntur, ductum esset, agmine duces quadrato incedere inchoarũt, quod Carolũ in propinquis agere nunciabãt frequentissimi exploratores. Campi sunt, palentinos appellãt, hinc lacu Fucino, hinc montib9 circundati altissimis, quá que finiunt campi, collis excipit ab oppido Alba decẽ productus stadijs, cuius obiectu ualis concaua mille passuũ ambitu ita clauditur, ut à palentinis campis in eam profectus undiq; adimatur. Quum itaq; Conradinus quatuor milia passus in hos patentes processisset campos, Carolus decimo inde stadio ad concauæ uallis fauces primam suorũ aciem ostentauit. Erant Caroli copiæ Conradini exercitu multitudine inferiores, idq; hosti notissimũ esse nõ ignorabat. Nanq; copias eum cõstabat Messanensibus à Federico obsessis, & diuersis regni urbib9 à Capitio, Pisanáq; classe tentatis præsidio immisisse, quũ certius sciret omnes, quantũ idem apud Arretiũ amiserat equitatũ. Quare Carolum paucitas ipsa utendũ esse astu & prudentia admonuit. Alardus illi comes erat Neapolitanus, qui ætatem à pueritia ad senium usq; in militia egerat. Is sub Germanis regibus militare solitus, facile dixit fore maiores multo ijs, quas Conradinus ex diuersarũ gentium colluuione cõtraxerit, copias delere, si modo loci, quem insederant, opportunitate omniũ maxima Carolus uti sciat. Copias enĩ, inquit, has omnes si in campos deducis, furor Theutonicus à iuuenili ducis ardore, & ignara rerum multitudine impulsus illico conficiet, pariterq; & celerius fiet si partem uel maximam obieceris. Sed sint tibi in hoc montis uallísq; recessu meliores quiq; in subsidijs collocati, quos quũ in hostem nostrorũ spolia legentem fugientibusq; insequendis dissipatum immittes, uictor proculdubio è uicto euades. Struentem acies Conradinũ ferunt Hispanis Italicisq; in fronte locatis Germanos sibi equites tria milia cum signis in subsidia ria acie retinuisse, Henrico senatore nulli obligato ordini, ut omnia prouidẽs, disponensq; laborantibus subueniret. Explicuit uero extendítq; patentibus his campis utranq; aciem Conradinus, Carolus aũt tanquam spe uictoriæ & confidentia fretus, prima suorũ acie stadijs circiter decẽ in campos prodire iussa, quicquid erat sibi roboris ex Alardi cõsilio in ualle concaua post collem cõtinuit in insidijs: ipse gregarij militis sagulo contectus in tumulo substitit, unde pugnantes locatos'que in subsidiaria acie pariter prospectaret. Marescallus inde suus regio conspicuus ornamento, factæ ab hostibus pugnandi copiæ obuius processit, adeoq; militum Caroli paucitatẽ Marescalli iuuit peritia, ut tribus cõtinenter horis par cædes, par sanguinis effusio utrinq; fuerit, nec satis apparebat cui eius uictoria prælij cessura esset, quin Marescallus dum hostile sinistrũ cornu audenter urget, locũ sensim mutauit, quo illos relictis ordinibus dissipatos facilius cõficeret: quum hostis solito cõglobatior in illum, qui rex Carolus esse credebatur, prout etiam ipse Caroli militia esse credebat, delatus est. Tantáq; fuit Hispanorum & Italicorũ Conradini exercitus tunc facta impressio, ut glo-

bus cum Mareſcallo pugnans fractus fuerit, ipſe uero cum equo proſtratus iacuerit cōcul-
catus. Tunc ſubitus & undiq; conſonus clamor auditus eſt, uictos Gallos Carolum cecidiſ-
ſe: ad quam uocem Caroli copias in fugam cōuerſas Conradini exercitus partim cepit: par-
tim fugientes inſecutus eſt, nec ullus iam ordo, nulla in utroq; exercitu erat acierū alarumq;
ſtructura. Id quū Romani equites aſpexiſſent, Conradino cū ſignis & puerorū, debiliumq;
multitudine deſtituto, ad prædā & ipſi quaquauerſum curſu effuſiſſimo diſſipati ſunt. Tūc
Carolus Alardo memorante inſidijs erumpens magna procella in Conradinū fertur, obui-
os quoſq; ſternit, ac diſſipat: Conradinus econtra cōſtipatū ad integra Caroli ſigna cuneū
in ſe ferri longo proſpiciens interuallo, obſtupefactus, quidnā id eſſet, unde hæc uis, unde
hic nouus hoſtis interrogat, fitq; illico patētibus in campis ſubita mirabiliſq; mutatio, mul-
tis qui captiui aſſeruabantur cuſtodes ſuos in oſtentationē gloriæ adducentibus. Conradi-
nus interim & Auſtriæ dux adoleſcētes, ætate ſicut & infortunio pares, ſigna, ubi toto præ-
lij tempore fuerant, relinquentes ſeceſſerunt, Eſtq; locus in quo eccleſia extat ſancta Maria
inde de uictoria appellata. Anxij inde, & quid in ea fuga agerēt animis perplexi, principes
agaſonis cucullione cōtecti per deuia latitarunt. Henricum ſenatorem affirmat Arago car-
dinalis, deducentibus per notiſſimam regionem Romanis incolumem euaſiſſe, quem Pto-
lemeus, Guilelmuſq;, & Villanus ſcribunt de fuga apud Reate retractū in Caroliq; poteſta-
tem factū, diem in carcere obijſſe. De Cōradino Auſtrinoq; duce apud tres prædictos ſcri-
ptores cū cardinali cōuenit eos apud Aſturam die ab accepta clade octauo recognitos ad
Carolum fuiſſe perductos, quos ille publico iudicio interfici iuſſerit: ſed perductos de fu-
ga Romam perueniſſe, & à ſtudioſis Guelfarum partiū repulſos, ſolus inter prædictos Vil-
lanus facit: qui & alterum per errorem Romanū dicit fuiſſe uirum pecunia corruptū, à quo
ipſi adoleſcentes in uinculis ad Carolū ſint perducti, quum piſcatorem fuiſſe aſſerat cardi-
nalis, quem ingenti promiſſa mercede adoleſcentes quoq; precibus euicerunt, ut piſcatoria
eos ſcapha in Senenſis Piſani'ue agri littora pduceret: & quū pecunia carēs Cōradinus an-
nulū in pignus dediſſet, nautā per ſimulationē cōmeatus in ſcapham deferendi ad proxi-
ma delatum caſtella, peritiores ſuæ patriæ annuli ualorem interrogatos, quid agere ſpopon-
diſſet edocuiſſe, eumq; multa ſubinde locutū de adoleſcentium facie liberali & ſordido in-
dumento, ſuſpicionem audientibus inieciſſe Conradinū eſſe, quē inter cæſorū cadauera nō
inuentum fama eſſet Carolum maxima diligentia perquiri facere. Ab hiſq; oppidanis, qui
cū piſcatore iuerint, aſſerit cardinalis infeliciſſimos adoleſcentes fuiſſe captos. Illorū qui in
poteſtatē Caroli de hoſtili exercitu ſunt facti, & cæſorū numerū nullus ſcribit: & quod ab
eorum aliquibus uarie eſt traditū, conſtat nobis prælium hoc quinto kalendas ſeptembris
An. ſalutis duo deſeptuageſimo, & duodecies centeno ſalutis anno fuiſſe geſtum. Certa potitus plenā
Mcclxviij que uictoria Carolus ſuas copias penè omnes in regni citra ultraq; regiones dimiſit, à qui-
bus maximo labore, maximiſq; populorū ſtragibus etiam poſtquā in deditionem accepti
fuerant factis, reiecti ſunt, hinc Capitius, inde Federicus, omnéſq; urbes, omīa oppida utro-
biq;, præter Luceriam Carolo paruerūt. Ipſe exacta iam hyeme Romam accedēs, benigne
à populo introductus, oblatū deniq; ſenatorium munus adminiſtrandū accepit. Vnde &
fluctuantes uarijs ſicut pridē motibus Hetruriæ res cōponere eſt aggreſſus, ea præſertim
ratione, quod Clementem pontificem ſanctum certe uirum, ægre nouerat ferre cōmiſſas in
regni populos crudelitates. Vnde ab immutato in ſe illius animo aliquid incōmodi expa-
ueſcebat. Primi uero omniū Senenſes Mareſcallū paucis ſociatū militibus, uia, ut Carolus
iuſſerat, tendentem Arretina acceſitum pro magiſtratu regias gerente uices admiſerunt:
quò curante Senenſes inter & Florentinos pax æquis fœderibus conſtituta eſt. Molientem
interim multa in Piſanos Carolū quarti Clementis Romani pontificis mors, & ſubſecuta
cardinaliū in ſucceſſore deligendo diſcordia retardauit. Quanquam eum Ludouici fratris
ſui conſobrini Francorum regis deſtinata expeditio haud quaquā minus, quàm pontifica-
tus Romani uacatio à rebus Hetruriæ, & omnis Italiæ dirigendis auertiſſe uidetᷓ. Ludouic⁹
nanq; nō deterritus laborū periculorūq; memoria, quibus in Aegypto apud Damiatā fue-
rat agitatus, nouam in barbaros infideles expeditionem pridem inire decreuerat, ad quam
Albanenſis cardinalis à pontifice Clemente ſedis apoſtolicæ legatus fuerat deſtinatus. Erát-
que magnanimo regi animus maiora aggredi, q̄ quæ omnes ad eam diē principes intenta-
uerant chriſtiani, Saracenos enī Africam incolentes, quod factu facillimū apparebat, prius
domare

domare ac conficere, quàm in Asiam se cōferret. Quum itaq; audisset Ludouicus Carolum
uictoria potitū esse, illum fraterna requisiuit cōfidentia, ut suam in deum tantæ uictoriæ au
torem ostēsurus animi gratitudinē, in eandē & ipse expeditionē copias, tormēta, commea-
tumq; cōferret. Dictaq; est ad cōueniendū ijs qui Gallijs Hispanijsq; mouerent, Massiliæ ca
lendarū Martij dies. Cōtinuauerat interea Viterbij cardinaliū in pont. electione contentio,
quæ etiā omnē Hetruriā in motus cōtentionesq;, & solita pridē dissidia cōciuerat. Nam Bo
noniēses Pisanis incentoribus adiutoribusq; confluētes undiq; perditos in magnā pericu-
losamq; manū armauerant. Et Senēses Colle oppidū ad Elsæ amnis supremū caput opulen
tissimū obsidētes, incōmodū à Florētinis acceperāt. Accedensq; itaq; in Hetruriā Carolus
Collensi Bonitianaq; re composita cū Pisanis quoq; prudēti cōsilio transegit: cōtra enim ac
omnes præsertim Florētini fuerant opinati, atq; etiā precibus contēderāt, pacē eis honestis-
simā dedit: quod quidē nulla eum ratione magis fecisse cōstat, q̄ quia nauigio illum in expe
ditionē barbaricā & magno & paratissimo adiuuerūt: nec tamē maiore danda Pisanis pace
prudētia rex, q̄ leuitate atq; impietate in re Bonitiana usus est: nāq; ut Florētinis applaude
ret gratificareturq; Pisanā dānantibus pacē, Bonitij oppidi destructionē illis uēdidit, qui al
terū postea oppidū lōge priori populo opibusq; impar ad collis in quo prius fuerat, radices
infimas ædificarūt, quale nunc extare uidemus. Soluentē Massilia Ludouicū, ut in Africam
traijceret, tres filij adolescētes, rex quoq; Nauarræ, Theobaldus Cāpaniæ comes, pariterq;
apostolicū legatū multi ex Franciæ regno prælati in expeditionē cupiētissime sunt sequuti.
Vsiq; prospera nauigatione proceres, ad Carthaginis olim, nunc Tunetis portū mēse Mar
tio peruenere. Facti uero erant à gēte barbara ad resistētiā maximi apparatus, & populi ad
ea littora cōfluxerant infiniti, quibus summo conatu resistētibus difficilior Christianis opi
nione fuit excēsio. Tandem portu diutina obsidione potiti, Tunes Christiani terra mariq;
obsederunt. Factæ sunt æstate iam media frequētes in mediterranea excursiones, ut ad Hip
ponē terq; quaterq; peruenerit populatio. Per Iuliū interea mensem caumata solito etiā ma
iora sub mitiore alitā cœlo gentem Gallicā lāguoribus primū affecere, qui in apertā ilico pe-
stilentiā eruperūt, æditaq; iam à morbi sæuitia in multitudinē clade, primus in uiris princi-
pibus Ioānes Ludouici regis filius Niuernēsis comes interijt: illum paulopost sequutus est
cardinalis legatus, & Augusto iam mēse in finē procliui Ludouicus ipse rex immatura tan-
tis gerēdis rebus morte subtractus est, cui iure & ordine in Francorū regē Philippus filius
est suffectus. Ad idq; Carolus Siciliæ rex, cōposita, ut diximus, re Hetrusca, & Rufo Anguil
lariæ comite præfecto omnis Hetruriæ instituto cū magna classe in castra peruenit, quo cō
sulēte & flagitātibus barbaris pax est data, cuius fuere cōditiones, ut captiuis utrinq; libera
tis, Tunetis rex solēni gētis more tributū quotannis Carolo regi soluere spōderet, liberūq;
simili spōsione faceret Christianis in suo diuersaturis regno fidē Christi dei priuatim & pu
blice laudibus adhortationibusq; ad Saracenos factis extollere. Eam classem, eas copias in
Siciliā reducturi reges, quū Drepani portū petituri essent, ualida tēpestate suborta multas
amiserūt naues, pars tamē eorū maxima portū Drepani sunt ingressi. Quibus in excēsione
prima omniū cura fuit euitāda cōtagione, gentes in plurima admissas oppida dissipare, nec
adeo profuit diligētia quin rex Nauarræ, & Campaniæ comes apud Drepanū interierint.
Quamobrē Philippus Carolusq; intētione sua, & omniū opinione celerius in Italiā nauiga
runt, in Centūcellensemq; ciuitatis ueteris portū delati Viterbiū uenere, ubi cardinales esse
nouerāt in pontificis electione faciēda, sicut & antea dissidētes. Euicitq; regum exhortatio
atq; instātia, ut ingressi cōclaue patres in Theobaldū cōuenerint Placentinū Leodiēsem ar
chidiaconē in Asia tunc agentē. Quo enim tempore Ludouicus rex Francorū, sicut ostēdi
mus, Massilia soluit, Hedoardus Henrici regis Angliæ filius, quod cū prædicto cōstituerat
Ludouico, cum ingēti classe ex Anglia profectus, nauigauit in Asiam tādiu expectaturus,
quousq; Ludouic⁹ re Africana, ut sperabat, ꝓspere gesta, uictorē eò exercitū trāsportasset.
Theobaldus itaq; in rē Christianā animo & tota mente deuotus apud Ptolemaidā agebat,
cū hinc apud Viterbiū in pōt. delectus, inde ex Hedoardi casu ingēti mœstitia est affectus.
Arsacida qdā ex suo qd' docuimus instituto tā multis apud Hedoardū se insinuauerat blādi
tijs atq; artib. ut illū regiōis gestorūq; in ea ꝑitissimū familiari cōsuetudine in colloqū sæpe
admitteret. Ea fretus occasiōe uir immanis prælio, qd' ueste occultauerat, Hedoardū in cubi
culo solū trino cōfodit uulnere, quē & cōfecturus fuit, nisi prævalidus iuuenis cōpressā sicarij

dexterā tamdiu ab ictu cōtinuisset, quousq; accurrentes clamore & strepitu exaudito famu
li nō repulerūt magis Arsacidam, quàm fœde laceratū cubiculo extraxerunt. Cōualuit ta-
men Herbardus, & Theobaldū ad pontificatus obeunda munera uenturū dato nauigio,
additísq; in societatē, qui secum in expeditione erant, prælatis abunde iuuit. Simile etiam
per eosdem fermè dies Viterbij facinus inopinato casu accidit. Venerat ad pontificē Hen
ricus adolescens Ricardi regis Cornubiæ olim comitis tunc defuncti filius, multa paterni
olim regni negocia apud sedem apostolicam tractaturꝰ. Dumq; nouum creari pontificem
anxius expectat, Guido montefortis & ipse adolescens cum Ludouico Francorū rege eo-
dem se contulit: forte accidit utrunq; ad rem diuinam sancti Laurentij ecclesiam, quę Viter
bij est celebris, eadem hora petere, altérq; alterū adesse ignorabat. Sed Guido posterior in-
gressus cōspectum remotiore loco liberali ac regia potius facie adolescentem caterua famu
latus stipatum, quodam ex suis indicante Ricardi filium esse didicit, à quo Simon pater in
Anglia per dolum fuerat interfectus, nulláq; loci tentus reuerentia, incautum aggressus in-
terfecit, Equitibus inde suis, & pariter Philippi regis deducentibꝰ ad Rufum Hetruriæ præ
fectum incolumis peruenit. Pontificis declaratione facta, & oratoribus ad eum Syria accer
sendum missis, reges diuersi, Philippus Franciam uersus iter ingressus, Carolus Romam,
& inde Apuliam petijt, continuauitq; Luceriæ obsidionem paulo ante per legatos inchoa
tam. Quo tempore copiæ ex Africa sunt reductæ, duráq; & pertinax hinc oppugnatio, in-
de resistentia fuit, quod omni alia liber cura rex potentissimus omnia adhibuit tormento-
rum machinarumq; genera, & præter Saracenos salutē & misericordiā à christianissimo re
ge desperantes, perfugæ & perditi capite damnati quotquot præterita regni habuerant di
sturbia, in id asylum diu antea tutissimum se receperant. Quare ut suorum parceret sangui-
ni & cædibus rex pius oblatam à Saracenis deditionem ea accepit conditione, ut perfugis
perditísq; christiani nominis quotquot inerant deditis, illi duplicatum pensuri tributū, ur-
bem in magistratuū regni obedientia retinerent. Per quod tempus Theobaldum pontifi-
cem ad Sypontinū, & nouæ urbis Manfredoniæ portū uenisse Carolo Capuæ agenti nun-
ciatum est, quem ille summa exceptū ueneratione Ceperanum usq; deduxit, progressusq;
per Marsos & Sabinos Theobaldus Viterbiū peruenit, ubi reiterata, ac si noua fieret, à col
legio creatione sua demandatam pontificatus dignitatem & simul Gregorij decimi nomen
accipiens inuentus est. Philippus Francorum rex interea Cremonam cum peruenisset, opē
Hierosolymæ rebus, quam in Africa nequiuerar, alia ibi uia afferre adnitebatur. Continua-
uerant ad id usq; temporis Veneti & Genuenses bellū pridem, sicut ostendimus, apud Pto
lemaidam inchoatū, de quo aliqua repetere ad hoc tempus perducentia ducimus necessa-
An. salutis Mcclxiij rium. Ad annum tertium sexagesimum duodeciésq; centenum Rainerio Zeno duce Ve-
neti quinq; & quinquaginta triremes ad Siciliæ oram miserunt, quæ classis Genuensi, ut spe
rauerant, non inuenta, in Asiam nauigauit, casúq; apud Tyrum obuia Genuensiū nauis ce-
tea est expugnata. Portū deinde Venetus eadem qua nauim cœperat lætícia ingressus, Ty
ro ut potiret̄ adnixus est, auxilijs ad expugnationē terrestribus Ptolemaida & Accone ac
cersitis, Cessit tamen conatus inanis. Quæsitam interim reddendi incōmodi uicem Genu-
ensis inuenit, qui nauim onerariā, tardásq; decem Venetijs soluturas, quo in Asiam merci-
monia deferrent certior factus, triremes sexdecim ad Gulphi fauces curauit post scopulum
in insidijs expectare. Sed admoniti ab exploratoribus Veneti expositis in littus mercimo
nijs ab Epirotis protecti, naues uacuas amisere, Tertio abinde anno classis Veneta quat-
uor & uiginti triremium, tribus Genuensiū triremiū, quarū præfectus erat Lanfrancus Bor
boniꝰ, apud Lilybeū fortuitu obuia eas cepit. Quod quū Genuam est perlatū, educta ad
uolauit duodetriginta triremiū classis, quæ perquisitam accuratissime Venetā ad Drepani
portū repperit, cōflictusq; habitus est acerrimꝰ, in quo maximū Genuensis Respu. accepit
incōmodū. Nanq; tribus ex suis triremibus in prælio crematis, cæteræ omnes prælio supe-
ratæ utrinq; crudelissimo fuerūt captæ. Quæ clades accepta à Genuensi effecit, ut Michael
Palæologus illius societate spreta indutias cū Venetis cōstituerit quinquennales. Eodémq;
anno triremes Genuēsiū uiginti qnq; Admirhato ac præfecto Auria, Venetis triginta apd
Mothonū concursuræ quū uiderent̄, retrocessit Genuensis, & naui oneraria mercibus Ve-
netorum magni ualoris plena apud Euripum expugnata potiti sunt. Eadémq; Genuensiū
classis oram Cretæ circūuecta, Caneā illius insulæ oppidū cepit, spoliatūq; penitꝰ diripuit:
Exortus

Exortusq; per id tempus Venetijs tumultus rempu. in diſcrimen adduxit, dum enim multiplicandi uectigalis molituræ cura patres in cõſultatione detinet occupatos, clamor per urbem; poſt popularis concurſus ad palatiũ eſt factus, prodiensq; in publicũ Rainerius dux populum uerbis mitigare aggreſſus, ictu lapidis uiolatus eſt, domosq; nobiliũ nonnullas plebs diripuit. Tandem ſedato tumultu, auctores quíq; incentores & ſe plebi duces oſtenderant, in eculeum ſunt appenſi. Vrebat tunc Venetos acceptæ in naui oneraria & caneæ ruina cladis aliqua ulciſcendæ cura. Miſerunt itaq; Ptolemaidã tres & uiginti triremes, occaſionem ibi aliquã gerendæ rei expectaturas, quæ caſu Ptolemaidã inter & Tyrũ duo de triginta Genuenſiũ obuiæ cõflixerunt, fecítq; locorũ cuiq; ſuorũ propinquitas animos, & in rerũ diſcrimen utrinq; audentius depugnatũ eſt. Inferior tamen Genuenſis quinq; triremes amiſit, parabántq; per ſingulos dies hi præpotentes populi talia uiciſſim inferre damna, ut nullo amplius Saraceno, nullo externo hoſte affligenda, peſſundandáq; in Aſia re chriſtiana opus eſſe uideret. Quũ Clemens quartus pontifex Romanus utrunq; populũ per nuncios, & epiſtolas monuit, ut belli inducijs cõſtitutis, oratores ad ſe acturos de pace Viterbiũ mitterent. Id ipſum etiam dictos orarunt populos reges Franciæ & Siciliæ, ſuã utriq; opem operámq; in pacis, quo fieret, cõſeruationẽ ſtabilimentumq; polliciti, ueneruntq; Viterbiũ oratores, & re aliquot menſib⁹ tractata nihil eſt cõcluſum. Fames ea tempeſtate ualida Venetias affligebat, frumentatumq; Apulia & Sicilia, ut cõſueuerat, abſq; claſſis præſidio importandi facultas Genuenſi bello adimebatᷣ. Oratos tũc magna precũ inſtantia Taruiſinos, Patauinos, Ferrarienſes, ut annona iuuarent. Laurentius Theupulus dux Rainerio Zeno defuncto ſuffectus, pecunia etiã exceſſiue promiſſa emollire nequit. Noua itaq; mari Adriatico nauigantibus tunc primũ uectigalia, & ut certiore dicam uocabulo, frena impoſuit: lex eñ tunc ſuperinde lata in hanc uſq; diem ſeruata eſt, ut intra Hiſtrũ phanatici ad Polã promontoriũ, & Rauennatiũ plagam nauigantes ad uectigal ſoluendũ, mercéſq; & onera, ſi magiſtratibus collibuiſſet deponendũ, Venetias ſe cõferrent. Creatusq; magiſtratus cũ barchis attributis, ne legi fiat fraus, die noctúq; utriuſq; littoris plagas portúſq; perluſtrat: quæ ratio præter Genuenſe bellũ Venetos impulit ut cũ Piſanis Carolo regi apertis hoſtibus fœdera in quinquenniũ renouarent. Fuit annus in quo Conradinũ à Carolo ſuperatũ Philippumq; regi Franciæ in Africa defuncto Ludouico fuiſſe ſuffectũ oſtendimus, quem & diximus Cremonam appulſum utilimam rebus Aſiæ chriſtianis operam nauauiſſe. Qui à Genuenſi, Veneto & Piſano prope pariter à Cremona diſtantibus uocatos oratores diu apud ſe habuit, & eius cura atq; precibus induciæ in quinquenniũ cõſtitutæ ſunt. Eodémq; anno ſalutis uno ſeptuageſimo duodeciéſq; centeno Bononienſes magnam Romandiolæ partẽ dominio premẽtes clauſam à Veneto Romandiolis per Adriaticũ mare nauigationem, ui adaperire conati ſunt. Parato eñ uarijs ſimulationibus exercitu cũ Veneto per oratores egerunt, ut abrogata lege, cuſtodibusq; amotis, priſtinã ſibi Romandioliſq; nauigandi Adriatico redderẽt libertatẽ: mouit pariter cũ oratore exercitus. Diuerſi uero hic Rauennam ille Venetias petiere. Senſerat dolũ Theupolus dux, paríq; fuerat uerſutia uſus, nouẽ eñ eius triremes proximũ Rauennæ Primariũ Padi oſtiũ ingreſſæ Bononienſem exercitũ mare inter & padum, ut locũ occuparet accelerare uiderũt: & ſubito præſidia duo, unũ Bononienſis ad Primariũ, Venetus alterũ ad Sanctalbertũ ſummis conatib⁹ excitauerũt: duxítq; poſt breui Theupolus dux terra & mari copias, quo Bononienſium opera impediret. Continuatũ uero eſt bellum in tertium fermè annũ, & crebra cõmittebantᷣ prælia, in quib⁹ ſæpe Bononienſis ſuperior euadebat. Quippe in cui⁹ exercitu quadragenũ milliũ copiæ militarẽt, & erant maiori parte Romandioli bellis tumultibúſq; innutriti. Tandẽ uno ſuperati prælio Bononienſes, pacẽ ea acceperũt cõditione, ut ſuo exciſo ad Primarij oſtiũ caſtello, libera ſibi quarundã rerũ edictio cuſtodi Padi oſtiorũ Veneto linquereᷣt. Anconitani autẽ quũ Bononieſiũ exemplo Venetis bellũ inferre nõ poſſent, ad Gregoriũ decimũ pontificem Romanũ querelas detulerunt, quibus pontifex motus, mare à Venetis liberũ linqui iuſſit. Venetíq; tunc minime paruerunt, ea nuncijs prætenſa ad contumaciam excuſatione, quod Anconitani maledictis mendacijſq;, & falſa ſuggeſtione uſi, pontificem ſeduxiſſent. Et per id temporis Gregorius pontifex deſtinatum triennio ante cõcilium Lugdunenſe acceſſurus Florentia iter fecit. Quem Carolus Siciliæ rex, & ipſius Florentiæ ſicut & penè omnis Hetruriæ ſub uicariatus eccleſiæ titulo dominus, cum magna principum honoratorum'que uirorum

An. ſalutis Mcclxxi

uirorum ſocietate deduxit. Agentem Florentiæ pontificem pulcherrimam contẽplatũ ur
bem cepit, qua erat bonitate, compaſſio illorũ ex ciuibus qui malignis gentis Sueuæ impe/
ratorum operibus ea urbe extorres exulesq́ꝫ agebant, & Carolo rege in ſuam perducto ſen
tentiam, illis reducendis operam cũ præſentibus dare cœpit: à quibus duris renitentibusq́ꝫ
tandem extorſit, ut ſeſe eius fidei & ut dixerunt, diſcretioni permitterent, fore ſpondentes,
ut ſuo conſtituta arbitrio ſeruarentur: omnibus paulo poſt reductis, primorum ex ipſis filij
aliquot & nepotes Guelfarum partium magiſtratui obſidum loco honeſte per municipia
habendi à pontifice ſunt permiſſi. Profectus inde pontifex perpetuo itinere Lugdunũ per/
uenit, ubi attentiore in primis cura atqꝫ diligentia de afferenda Hieroſolymæ rebus ope eſt
actum. Contulit uero ſe ad id cõcilium Michael Palæologus Græcorũ imperator, & unio/
ni orientalis ad occidentalem eccleſiam tredecima tũc eius gentis peieratione conſenſit, ſe/
cutiq́ꝫ illum nõnulli Tartaræ gentis Scythicæ proceres ſacro baptiſmatis charactere ſuper/
fuſi chriſtianos ſe & catholicos fore profeſſi ſunt. Sed & Rodulfus Haſſiæ comes ab electo
ribus Germanis in Romanorum regem imperatorémqꝫ declaratus ea conditione à Grego
rio pontifice in cõcilio eſt acceptus, ut ſequenti anno in Italiam pacificus ueniens Romam
ad coronam inunctionémqꝫ accipiendam ſe conferret, exinde rebus Hieroſolymæ quan/
tam poſſet maximam opem ferret. Florentini interea Guelfi quo primum tempore Grego/
rium pontificem Italia exceſſiſſe crediderunt, Ghibellinos nõ quidem armis, ſed uarijs affe/
ctos territóſqꝫ incommodis & comminationibus ad fugam pepulerunt, his quos à pontifi
ce in obſides acceperant arctiore cuſtodia conſeruatis. Quod cum intellexit pontifex urbi
Florentiæ ſacris interdicens incolentes anathemate damnauit. Secutíque Florentinos, uel
potius eorum acti inſtigatione factioſi quidam Piſani, res & ipſi nouas intentauere. Ioan/
nes enim Gallura cauſidicus, & eius ſectatores nonnulli Piſis pulſi Florentiã confugerunt,
quos Florentini Lucenſes'qꝫ ad motus in Piſanis concitandos copijs proſecuti ſunt. Gallu/
ra autem morte ſubtracto; Vgolinus comes eadem rerum nouarũ ſtudij ratione Piſis eie/
ctus eſt, quem Lucenſis Florentinus'qꝫ inde maiori cõfouit auxilio, quod plures ipſum no/
bilem in urbe agróque complices ſtudioſosq́ꝫ, quàm cauſidicum habere conſtabat. Itumq́ꝫ
eſt magnis utriuſqꝫ populi copijs ad Piſarum uſqꝫ mœnia, & cum nihil in urbe moueretur,
caſtellis quibuſqꝫ immunitis illata uis & præda, hinc Lucam, inde Florentiam comportata.
Quinetiam per id Lugdunenſis concilij tempus, Bononienſes Guelfi equitatus Florentini
præſidio freti Lambertanos, Aſinellosq́ꝫ, & ci⁹ factiõis familias ſexdecim præſtantiſſimas,
imperatorios, ut appellabant Ghibellinos, urbe eiecerunt. Per cuius tempora tumultus rex
olim Sardiniæ Entius, quẽ Federici ſecundi filium à Bononienſibus captum fuiſſe oſtendi/
mus, Bononiæ cõfectus ſenio in carcere obijt, Ghibellini uero Bononia eiecti om̃es cũ uxo
ribus & filijs benigne à Foroliuienſibus ſunt excepti. Quamobrem Foroliuiũ & Ariminũ
Bononia per eam tempeſtatẽ ſolas in Romãdiolis aduerſarias habuit. Pulchre uero tũc,
& pro utriuſqꝫ populi inſtigantis Florentini, & crudeliter obſequentis Bononienſis mali/
gnitate pœna, ut uidetur, diuinitus eſt inflicta. Venetorum nanqꝫ monumenta omni ſuſpi
cione uel in hac una re carentia habẽt, Bononienſes Guelfos & Florentinos equites ma/
gnum exercitum obſediſſe Forumliuium, in qua urbe conficere quærerẽt extorres Bononia
Gibellinos, factáqꝫ ab obſeſſis eruptione fractos fugatóſqꝫ Guelfos octo milia amiſiſſe, quo
rum nõnulli pars maxima ſunt occiſi. Quod autẽ aliunde nobis conſtat, Bononienſes à Fo
roliuienſi obſidione repulſi, amplum in Romandiola dominiũ perdiderũt. Primáqꝫ omniũ
Ceruia, maximũ Bononienſi uectigal ex ſale ſolita p̃bere, Venetis ſe permiſit. Acta eſt etiã
tunc tẽporis in Lugdunenſi cõcilio Anconitanorũ cũ Venetis cauſa, abbasq́ꝫ Neruiſiæ, cui
eam pontifex cõmiſit Gregorius cognoſcendam. Anconitanos nil ſatis ſolide probantes re
iecit, permiſſa pontificis auctoritate Venetis cura, cã de qua diximus maris Adriatici orã
à Saracenis piratiſqꝫ ſimul cũ uectigaliũ portoriorũ'qꝫ ſuorũ iuribus defenſandi. Quo tem
pore pontificis Gregorij cura indutiæ Venetos inter & Genuenſes Cremonæ ſicut docui/
mus cõſtitutæ in bienniũ prorogatæ ſunt. Re in cõcilio bene geſta pontifex Gregori⁹ iter
ad Italiã eſt ingreſſus. Cũ ueniſſet Bellocadorũ expectantẽ ibi Alphonſũ Caſtellæ regẽ au
diuit. Qui multis eſt queſt⁹, pontificẽ ipſũ male & perperã facta Rodulfi electione accipiẽ
da, nullã ut debuerat, habuiſſe electionis ſuæ ad imperiũ rationẽ. Eũ uero põtifex tam mul
tis placauit rationib⁹, ut p̃tenſũ ius ſuũ nouo imperatori deſignato cedere cõſenſerit. Inde
per

per Viennã Lauſanamq́ tranſmiſſis alpib⁹ Lombardia Hetruriaq́ pontifex iter fecit, quẽ
Florentini pro ſua ad eccleſiæ cõmunionem cõciliatione fruſtra in cõcilio oratũ, ſecus Flo-
rentiæ mœnia tranſeuntẽ placare nequiuerũt. Cumq́ Arretiũ perueniſſet ſanctus & ſum-
ma dignus ueneratione pontifex diem ibi obijt. Ad cuius celebre etiam nunc ſepulchrum
ſanctitas ſua quanta fuerit, miraculis crebreſcentibus eſt oſtenſum. Sed interrupta pontifi-
cis Gregorij morte rebus Hieroſolymæ afferendæ opis ſpe maxima, trium ex pontificibus
Romanis intra quintumdecimum menſem defunctorũ incõmoda, uacatio quoq́ ſedis ſex
cõtinuata menſes ſequunt̃. Primusq́ decimo ſuffectus Gregorio apud Arretiũ Petrus Ta
rantaſienſis epiſcopus Hoſtienſis, Romã illico ſe cõtulit, cui in beati Petri baſilica conſecra
to fuit Innocentio nominis ordine quinto nomen. Per cuius tempora bellũ Venetos inter
& Genuẽſes prope innouatũ eſt. Iacobo enim Cõtareno eodẽ quo & hic pontifex anno ſa Anno ſalu.
lutis quinto ſeptuageſimo, & duodecies centeno in Venetiarũ ducem creato, duæ Genuen Mcclxxv
ſium triremes taridam unam mercimonijs onuſtam de Venetis apud Meſſanam ceperũt.
Ad cuius rupti fœderis famã Michael Palæologus imperator Græcus, ſuũ & ipſe fœdus,
ut apparuit, uiolaturus ad arctam uſq́ Acarnaniã cũ claſſe peruenit. Veneti uero xxv tri-
remium claſſe intra dies xv armata, oratorẽ Genuam ad res repetendas miſerũt, quæ ſi non
eſſent redditæ bellũ indici iuſſum: ſatiſq́ fecit Genuenſis, & orator in reditu fœdus cum Pi
ſano in quinquenniũ renouauit. Et ſi aũt Carolus rex omnẽ penè Hetruriam uicariatus im
perij titulo ſicut pridem obtinebat, Lucenſes tamẽ eo, ut uidetur, inſtigante bellũ aduerſus
Piſanos pontificis Gregorij morte audita mouerant, quod & ab illis acerrimũ referebatur.
Quare prima huius põtificis cura fuit, ſumptis ab ipſo rege nũcijs duos addere, q in Hetru
riam ſimul delati, dictos populos ad pacis fœdera perduxerũt. Ea Piſanis iniuncta cõditio
ne, ut Vgolino comite, cæteriſq́ ſecũ exulibus in patriam reſtitutis bona redderentur om-
nia, quæ prius cõſueuerant poſſidere. Sub ipſumq́ tempus Florentini legatione ſolẽni Ro-
mam miſſa, abſolutionẽ ab excõmunicatione, & interdicti amotionẽ ab ipſo pontifice In-
nocentio impetrarunt. Qui ſecunda die ſexti menſis, quàm fuerat deſignatus, in lateranenſi
palatio defunctus, Othobonus ex fiſchea gente comitũ lauaniæ genuenſi in quintum Adri
anum pontificem eſt aſſumptus: hic pontifex præſente Carolo rege Romano ſenatore late
rani electo Viterbium priuſquam eſſet conſecratus acceſſit. Quod quidẽ nulla potius ratio
ne alia uidet̃ feciſſe, quàm ut ſe tantiſper à regis ſubiectione ſubtraheret, cuius nimiũ exceſ
ſiuumq́ potentatum cuperet imminuere. Ad Rodulfum enim illico miſerat, qui contra ac
Gregorio decimo promiſerat uenire in Italiã diſtuliſſet. Sed is bello aduerſus Bohemię regẽ
implicitus imperij iura, & pariter debitos eccleſiæ fauores ſpernere uidebatur. Et accedebat
tunc Caroli regis magnitudini, qđ paucis innixus uel urbibus, uel oppidis, quorũ umbrã
poti⁹ quàm dominiũ in Achaia habebat, ad Cõſtantinopolitanũ aſpirabat imperiũ, cõſti
tuerat per id temporis bello Palæologũ agitare: quæ & alia dum magno Hadrianus molit̃
animo, ad quinquageſimũ, uel ut aliqui habent quadrageſimũ pontificatus diem Viterbij
obijt, habuitq́ ſucceſſorem Petrũ Portugalenſem Thuſculanũ epiſcopũ cardinalem, qui ui
geſimusprimus Ioannes uoluit nominari. Is uir alioquin doctus, & uirorũ doctrina culto-
rum amantiſſimus, uita & moribus leuis fuiſſe dicitur. Primam uero in pontificatu curam
ſuſcepit Michaelem Palæologũ ad promiſſam cõſtitutamq́ in Lugdunenſi cõcilio unionẽ
ita hortari, ut niſi eam ſeruaſſet Carolo ipſi regi fauorẽ fuerit præſtiturus. Per eiuſdem pon
tificis tempora Veneti Anconitanos bello mariq́ acerrimo proſecuti ſunt, qđ ad orã Hi-
ſtriæ & Romandiolæ nauibus clandeſtine cum mercimonijs penetrantes, latæ Venetijs le-
gi, & uectigalibus portorijſq́ fraudem facere præſumpſiſſent, delectoq́ ad id bellum præ-
fecto ſex & uiginti triremes dux attribuit Contarenus, & machinæ ad urbis oppugnatio-
nem onerarijs nauibus comportatæ. Dum autem portus magno oppugnatur conatu, tem
peſtas de repente coorta nauigium in altum pelagus tranſuerſum egit. ſex'que triremes im-
pactæ littoribus Senogalliæ perierunt. Immiſerunt paulo poſt Veneti ſupplemento naues
taridas & triremes, quibus aperto nauigantibus mari Anconitanus perbelle ſtruxit inſi-
dias: omnibus enim quæ ſibi eſſent nauibus & triremibus Venetorum, & præfecti claſſis
inſignia ſunt aptata, ad quas applauſu nautico occurrentes, cum duæ declinaſſent Vene-
torum naues captæ, & Anconam magno gaudio ſunt perductæ, cuius cladis biſariam ac-
ceptæ indignatio ſenatum perpulit Venetum, ut reuocatus cum claſſe prima præfectus in

carcerem

carcerem sit coniectus, & noua instructior expeditio in Anconam ducenda paulo post Venetijs est educta. Eodem quoque tempore templarij Tyrum urbem pro expeditione Christiana administrantes solitam ante bellum Genuense iurisdictionem & portoriorum exemptionē Venetis in ea urbe redintegrauerūt. Tergiuersatus est interea uerbis Palæologus cū Ioanne Romano pontifice, qui pontifex ruina oppressus cameræ, quam ædificari curabat, octauo pontificatus mense exacto, Viterbij interijt. Cardinalesque illico Romam accesserūt, nouum in Laterano pontificem delecturi. Et Carolus rex senatorio functurus munere conclauis custodiæ curam habuit, quæ rebus ecclesiæ multum, sibi plurimū obfuit. Dum enim aperte pertinaciterque Gallicum potius quàm Italicum creari pontificem contendit, electio sextum propè mensem cum magno rerum orbis Christiani damno atque incommodo est dilata, & ipse maximum inde non magis patrum, quàm populorū Italiæ odium incurrit. Subsecuta autem est eius erratum tam repentina quàm digna correctio, Ioanne Caietano cardinale sancti Nicolai in carcere Tulliano in tertium Nicolaum pontificem declarato. Is enim gente oriundus Vrsina in Romanis præstantissima, animi dotibus corporisque ornatissimus fuit, adeò ut multa fecerit, plurima intentauerit, suam prudētiam & animi magnitudinem ostendentia. Nihil tamen in pōtificatu duxit antiquius, quàm Caroli potentiā imminuere. Idque sua ingenij dexteritate intentatum atque perfectum est. Vicariatum enim imperij in Hetruria illi obligaturus Rodulfum in Germanis designatum imperatorē excusationi suæ prætendit, quem simulauit opem Hierosolymæ rebus ex constituto afferre, requisitum respondisse, Id à se nec fieri posse nec debere, nisi usurpatam in Hetruscis autoritatē Carolus dimisisset, quam simulationem pontifex utrinque continuauit. Rodulphus enim hoc ipso Hetruriæ à Caroli uicariatu liberatæ facto delinitus Romandiolā & Rauennatū exarchatū pontifici & ecclesiæ reddidit. Nanque post fractas apud Forumliuiū, sicut ostendimus Bononiensium Florentinorūque copias, omnis Romādiola imperatorias secuta erat partes, & minima quæ singuli darent populi tributa percipiens Rodulfus, eos priuilegio sub imperij titulo liberos esse dixit. Cuius rei gestæ ordinem in Foroliuiensium monumentis extare uidimus. Nicolaus itaque pontifex Bertoldo Vrsino nepote in Romandiolæ Comitē declarato, cum nuncijs & literis Rodulfi misso, omnem Romandiolam pro ecclesia recepit, cui & Bononia tunc pariter fuit dedita, post quem Latinus cardinalis alter Nicolai pontificis ex sorore nepos in Hetruriam uicariatu imperij liberam sedis apostolicæ legatus accessit. Is enim cardinalis præstantissimus, & auunculi pontificis uirtuti respondens, omni Hetruriæ ad pacem quietemque perductæ, Gibellinis Florentiā ac in cæteras urbes reductis, ecclesiæ magistratus imposuit, à quibus Hetruria quādiu is pontifex uixit pro ecclesia est retēta. Venerat tamen paulo ante pōtificis mortē in Hetruriā uicarius à Rodulfo missus, quē utrū pontifex fuerit admissurus mors eius incertū fecit. Senatus uero officiū regi abrogaturus pōtifex oportere dixit Romanos conciues suos in ecclesiæ fidei integritatē, à qua pridē deuij fuerant, alliciendos ab ecclesiasticis gubernari. Et seipsum pronuncians Senatorē, magistratus munera pluries per se quàm per aliū obiuit. Venerūt ad eius creationis nouitatē de more Veneti oratores, qui diu spreti quū ad salutationē reuerentiāque sicut & alij nō admitterent, à Cōtareno duce suo reuocati urbe profecti sunt, sed eos de itinere reuocatos pontifex admisit, multis & dulcissimis uerbis de Anconitanæ urbis Romanæ ecclesiæ iuris oppressione redargutos, & respondere prohibitos reiecit. Siue aūt interea parauerāt eduxerātque Veneti, siue postque intellexerāt, quæ suis apud pontificē contigerāt oratoribus, certū est octo eorū triremes quo die oratores Venetias attigerūt, ad cæterā classē Anconā obsidentē peruenisse. Miserūt per id tēporis Anconitani Venetias legatos de pace acturos, quæ ꝑpemodū cōstituta erat, cū est allatū duas Anconitanorum triremes tardā de Venetijs secus Siciliæ littora prædatas esse: quam ob rem & dimissi sunt re infecta legati, & triremes quatuordecim Venetijs eductæ in Anconitana castra expeditionemque aduolarūt, quarū duas paulo post incaute ab alijs separatas Anconitanus silentio inter custodias dilapsas cepit, in portumque perduxit. Et paulo post æquis conditionibus constituta est. Scribit Ptolemeus Lucēsis, Nicolaū pontificē, nisi eius consilia mors occupasset, reges duos unum Lombardiæ, alterū Hetruscis fuisse daturū, quo regibus Siciliæ atque Germanis imperij titulo abutentibus euertendi Italiā, sicut sæpe fecerant, facultas adimeret. Innuitque Vrsinos eum potius fuisse, quàm alios ad id fastigij euecturū. Quinetiā constat pontificē ipsum deturbando Sicilia Carolo nonnihil initij dedisse Petro

Petro Arragonum rege Ioãnis Porchitij opera suaso, ut iure hæreditario Constantiæ uxoris suæ prætenso, id regnum recipere adniteretur. Constituit uero is pontifex lege promulgata, neminem regio sanguine ortum, senatorem urbis de cætero fieri, & alijs quicunq́; fierent anni tempus in magistratu concedere, nullius etiam futuri pontificis autoritate licere. Qui opera Romæ reliquit, ut in ea ætate conspicua, erecta, instauratáque apud sancti Petri basilicam, apudq́; Lateranum palatia, & Suriani in Cunino monte oppidi arcem communiuit, in qua tertio põtificatus anno propè exacto, apoplexi correptus uitã interrupit, multis uirtutum operibus, si longior fuisset, gloriosissime decorandam. Delecturi nouum pontificem cardinales in Viterbio coacti, tempore debito cõclaue ingressi sunt, cuius custodiæ cura Ricardo demandata est Hannibalensi Romano proceri, apud Viterbienses ita gratioso, ut illi potius, quàm ecclesiæ subditi uiderent. Isq́; malo exorsus initio, quod electionẽ turbauit, Vrsum Nicolai pontificis defuncti nepotem Viterbiensi prætura eiecit, sibi à patruo pontifice demandata. Tulerunt id grauiter, sicut debuerunt, Mattheus cognomento Rubeus, & Latinus cardinales, quorum hic ex sorore, sicut ostendimus, ille ex fratre pontifici Nicolao fuerant nepotes, & aliorum ex Italis cardinalium conclaui inclusorum, quos pene omnes Nicolaus creasset fauori innitentes, fieri electionem, nisi Vrsus restitueretur, impediebant. Quod quum intellexissent Viterbienses, conclaue irrumpentes, eductos ui & furore Vrsinæ factionis cardinales in custodia habuerunt. Et Romæ interea Hannibalenses factio potentissima contractis undiq́; auxilijs tumultum in urbe cõciuerant, nihil aliud adnixi, quàm ut eiectis, sicut dicebant, dominio Vrsinis reipub. forma in urbe constitueretur. Aliquotq́; commissis cædibus & incendijs, tandẽ Vrsini cum omni factione sua Præneste secesserunt, quos factio Hannibalensium est insecuta. In capitolio autem Apulus quidã nobilis uices tunc senatoris gerebat, cui & creatus pontifex uicariatus urbis autoritatem concessit. Sed & is illico in Hannibalensium castra se cõtulit, gestáq; sunt eo præsente sub Prænestinis mœnibus prælia, & regio undiq́; est uastata. Nam Viterbij interea patrum concordia erat secuta, qui ad quintum & dimidium indiuisionis mensem Italicis Vrsinorum absentia superatis, Gallicum pontificem creauerunt Simonem tituli sancti Clementis presbyterũ cardinalem, fuitq́; quartus Martinus pontificatus nomine appellatus, uir bonæ ut constitit mentis, & omnia probè in põtificatu gesturus, nisi Gallicos reges nimijs fauoribus prosequi curauisset. Noluit tamen Viterbij pontificalibus insigniri, quod Viterbienses censuerit ob factam in cardinales Vrsinos uiolentiam excommunicatos, & Vrbemueterem delatus, ibi coronam accepit. Scribit Ptolemeus, quem & nonnulli postea secuti sunt, Carolum Siciliæ regem, quum in noui amicissimíq; pontificis amplexum cucurrisset, oblatam ab eo senatoriam dignitatem administrasse, quod quo fieri potuerit modo, Lateranensis ecclesiæ monumenta, quæ sumus secuti supra ostenderunt. Hannibalenses enim postquã Vrsinos munitissima urbe Prænestina deturbandi nullam sibi facultatem adesse uiderũt, nouusq́; illico concitus est tumultus, in quo Ioannes Cincius Latini cardinalis Hostiensis illius qui Viterbij tentus fuerat, germanus frater, in Romani populi capitaneum est creatus. Apulo illo pontificis Martini uicario, & senatoris uices gerente, in publicum carcerem furentiũ humeris comportato, ad primum ipsius Ioãnis Cincij regiminis tempus studia partiũ Romæ recruduerunt, multisq́; in locis cædes & incẽdia sunt commissa, & ad infimas Capitolij collis radices, qua parte nunc est, ut cliuus in urbem ducens, ædibus frequentatiorẽ, mercatũ nunc appellãt, domus aliquot crematæ, aliquot ferro sunt dirutæ, quas ruinas eo loco nunc deformes esse uidemus. Pontifex interea Montisfaliscorum oppidũ aduenerat, in quo conspectu lacus Volsinensium, & consitionum multitudine amœnissimo æstatem egit: nec eius uicinitate ueritus est Ioannes Cincius, quin Romanas cohortes in agrũ Viterbiensem duxerit, quo illatam Latino fratri suo ulcisceretur iniuriam, uastitasq́; in Viterbiensi agro ingens & cædes in defensantes rem suam Viterbienses sunt commissæ. Capitaneo Romã reuerso, Martinus pontifex Romanis rebus prudentissime consuluit: Mattheum nanq́; Vrsinum cardinalem Romam mittẽs, paci ut se facilem præberet admonuit, quam Ricardum prædixit Hãnibalensem à se humiliter petiturum, & Ricardũ quod diu per nuncios poposcerat contractam à cõclauis uiolatione excõmunicationem remitti à pontifice rescijt, dum modo humiliatus Mattheum placare curaret, paruoq́; amicorum negocio factũ est, ut Ricardus capite pedibusq́; nudatis, corrigiam deferens in laqueum à ceruice pendentem ad

Matthæi pedes procidens, & amicitiã redintegrarit, & ab excõmunicatione fuerit absolu/
tus. Id quamprimũ factum esse intellexit pontifex Romano populo per nuncios & literas
liberum fecit, ut à duobus ex nobilitate Romana in populo gratiosis grauibusꝙ uiris pu/
blico concordiꝙ ciuium inermium concilio in senatores annuos delectis, autoritate etiam
apostolica gubernarentur. Populisꝙ Hannibalem Petri Hannibaldi filium & Pandulfum
Sabellum creauit, quorum magistratus tempore res Romana quietissime simul & iuste gu/
bernata effloruit. Affectauerat quod supra innuimus, Carolus Siciliæ rex Constantinopo/
litano imperio manus inijcere: quare pontificis Martini fauore nimio abusus eum impulit,
ut Michaelem Palæologum sponsiones seruandæ unionis in Lugdunensi cõcilio factas nõ
implentem excõmunicauerit. Quod quum Petrus Arrago rex intellexit eodẽ Ioanne Pro/
chitio qui cum Nicolao tertio inchoauerat, & Benedicto Zachariæ Genuense operam na/
uantibus belli pacisꝙ societate cũ Palæologo sociatus est. Classemꝙ illico Petrus ad Tar/
raconem cõmuni utriusꝙ impensa armare cœpit. Ferunt Martinum pontificem Carolo in/
stigante, Arragonem quid ea sibi uellet parata classis per nuncios interrogasse, cui ille mino/
ri quàm pontifici debuerit reuerentia responderit, interiorem se qua uteretur tunicam lace/
raturum, si cordis sui cogitationẽ consciam esse suspicaretur: potuit nanꝙ, quod breui post
primaria ipsius cordis sui consilia tecturus fecit, respondere, se eam in barbaros Africæ Sara
cenos destinasse. Duxit nanꝙ in Africam tam diu ibi futurus, quoad Panormitanos rescis/
set rebellionem inchoasse cum Ioanne Prochitio cõstitutam, & ad Hipponem usꝙ delatus
mortalium rerumꝙ prædam ingentem abegit. Inuolutæ tunc etiam erãt Hetruria, Vmbria
& Romundiola motibus ad Nicolai tertij põtificis mortem inchoatis, & apud Mediolanũ
Turianos, gentem in urbe nobilem potentissimamꝙ uicecomites Luchinus, Mapheus, &
Ioannes germani fratres ui armisꝙ expulerant. In Hetruria uero missus tertio Nicolao ui/
uente à Rodulpho imperatore designato uicarius apud Miniate oppidũ se à principio con
tinuerat, qui per tentatos ad Nicolai pontificis mortem Florentinos Lucẽsesꝙ imperatori
omnino rebelles repperit. Quare Germanorum equitatu, sed paruo quem habebat fretus,
quũ castris nequiret ad urbes metatis, bellum factis incursionibus utrisꝙ intulit. Vnde reno
uata sunt in Hetruria Guelforum inter se fœdera, & coniunctæ Florentino Lucensis copiæ
in Pisienses uicario imperiali, ut uidebãt fauentes sunt ductæ, pressumꝙ obsidione, & præ
lijs agitatum nobile id ditissimumꝙ tunc oppidum expugnatum est, quod à militibus præ
dæ auidis direptũ duces exercitus, ne tanta affectus iniuria Pisiensis populus uires resume
Anno salu. ret, dirui curauerũt. Hæc primo pontificis Martini anno salutis primo octogesimo & duo/
M.cclxxxi. decies centeno gesta fuere. Eius qui secutus est anni principio, Perusini in Fulginates delati
post æditam in agro uastitatem obsederunt urbẽ, quæ ui capta muro alicubi diruto reddita
est immunita. Excõmunicauit pontifex illico Perusinos, sacrisꝙ eam urbem incolentes in/
terdixit: sed missi oratores tam multis apud pontificẽ institerũt, ut eos pecunia ingenti mul
ctatos ecclesiæ cõciliauerit: quinetiam ut mulctæ damnũ ciuitati restauraret, ad eam se con
tulit multo ut dixit tempore habitandã. Apud Romãdiolos interea res cum ecclesiæ & pon
tificis dignitate successerant. Guido nanꝙ de Appia Gallicus, Carolo Siciliæ rege militare
solitus ea conditione in Romandiolam est missus, ut rebus ecclesiæ in ea restitutis, in Gal/
lias sibi redire liceret. Erantꝙ sibi equites octingẽti, quibus & magnum pontifex addiderat
peditatum: Guidonem enim Feretranum, qui rebellionis in ea prouincia post Nicolai tertij
mortem autor fuerat, omnino pelli uolebat, fore sperans, sicut & fuisset, ut eo pulso Roman/
dioli omnes ecclesiæ & pontificis obedientiæ subderentur: & Feretranus quidem singulari
uir astutia nullo in oppido, nulla in urbe expectauit, ad quam Guido Appia ducere consti/
tuerit, pariterꝙ nullũ oppidum, nulla ciuitas præsentia Feretrani destituta, parere ac subdi
ecclesiæ distulit, præter unicũ urbem Forumliuium, ad quam præsente Feretrano pontificis
accessit exercitus, qui & magno usus furore suburbium recepit, tunc populo frequentissimũ
portæ appositũ, quæ rectà ducit in mõtes, suburbioꝙ cõmissis crudeliter cædibus spoliato,
urbem Guido Appia sedendo, & simul oppugnando capere constituit, nec flecti potuit à ci
uibus deditionẽ pulso Feretrano pacificam offerentibus, quin urbem ui captam diruere mi
naretur. Dum ea Foroliuij continuatur obsidio, constitutæ cum Siculis à Ioanne Prochitio
aduersus Carolum regem suosꝙ Gallicos machinationes in facinus memorabile eruperũt.
Panormitanis enim ducibus Siculi multarum urbium & oppidorũ quiꝙ primarij Gallos
exosi

exosi, quorum insolentiã, auaritiã, & inauditã in quasq; mulieres lasciuiã tolerare nequiret,
ad unum tollendos cõiuratione inita inuicẽ spoponderũt, dictáq; est patrãdo facinori cer-
tædici hora omnibus coniuratis in tanta urbiũ oppidorumq; distantia pariter responsura,
ut quamprimũ uespertinã diuinæ laudis horã esse campanis ritu Christiano significari per
ecclesias audiret, singuli populi Gallos apud se repertos & ubiq; obuios obtruncarent: nec
defuit, aut fraudẽ fecit publicæ sponsioni, adeò ut Gallis, qui in Sicilia ubiq; erant cuiuscũq;
ætatis crudeliter sublatis, in eos quoq; sæuitum sit, qui utero clausi materno semine cõcepti
Gallico credebant: Cui propè diei alterã in Gallis cõmissam apud Forumliuiũ cædẽ respon
disse uidemus. Erat Foroliuij Guido Bonatus astrologorũ suæ ætatis primarius, extantes cu
ius libri cæteris eius facultatis & doctrinæ libris facile præferunt. Is patriæ amantissimus
conciues admonuit, ut omni certamine aliquot diebus omisso, à se designatis diebus parati
armis, promptíq; animis, quum iussisset eruptionẽ in hostem facere properarent. Quanq;
Lateranẽsis ecclesiæ monumẽta literis scripta ad diem kalendarũ Maij secundã populũ eru
pisse, & Guidonẽ de Appia cum Gallis propè omnibus interfectũ indicant. Eiusq; rei gestæ
Dantes Florentinus poeta uulgaris nostræ patriæ honoris gratia meminit. Quanq; porta
suburbijq; locus ab eo facto rupta in hæc tẽpora nomen seruant. Redijt in urbẽ paulo post
Feretranus, & multa de Romandiolis, ut consueuerat, possedit. Carolũ regem quãdo sui ad
internecionẽ in Sicilia cæsi sunt, solus inter scriptores in Hetruria fuisse Villanus dicit. Pto
lemeus uero locum omittit, narratq; regẽ ipsum ad subitũ mali nuncium ex prouincialibus
Gallicis sibi militare solitis, ex omníq; suo de Italia regno atq; ab Hetruria ingentẽ contra-
xisse exercitum, quem Rhegiũ usq; præmiserit tamdiu expectaturũ, quousq; nauigium illo
transportando contrahere potuisset: nanq; quicquid fermè nauiũ prius habuerat, circa Sici
liam amiserat. Transmittens postea Messãnam terra maríq; obsedit, cuius capiendæ urbis
spes omnis uel inde subitò est sublata, quod suis Galli clamoribus in cœlũ sublatis interne-
cionem Messanijs cõminabantur reddere, quam eos condonandã abolendamq; uel iureiu
rãdo & omni testatione oportuit polliceri. Arrago rex interea in Sardiniã ex Africa se con
tulerat, nauigiũ tamdiu reficere, quoad à Siculis uocaretur. Quare dum Carolus Freto traij
cit, à Panormitanis festinare rogatus, eodem penè tempore, quo Carolus Messanæ, Panor-
mi fuit: nec mora, titulo coronáq; Siciliæ regni quo cæteri antea consueuerãt reges more &
apparatu appellari insigniríq; est passus: inde acceptis quæ ex omni Sicilia confluxerant co
pijs, terra & mari mouens in Carolũ ferri cœpit. Vix dumq; prima liquerat castra, quum est
renunciatum, Messana obsidione liberata, Carolũ in proximis Calabriæ littoribus conse-
disse. Et per id temporis Carolus Salerni princeps uelocissimis à rege Carolo patre nuncijs
accersitus, aliquot ex prouincia Narbonensi cohortes in Italiam traduxerat, qui per Floren-
tiam genitori deditissimã, perq; urbem Romã primum Neapoli de itinere quieuit. Petrum
interea Arragonem omni Sicilia potitum Carolus ex Calabris compellatũ literis perfidiæ
coarguerat, quod affinis consanguineusq; dolis quæsitum machinationibusq; regnũ subri-
puisset. Cui Arrago causæ suæ honestati prætenderat hæreditariã Cõstantiæ uxoris succes-
sionem, quę illi à Manfredo patre, & Conradino auunculo competeret, addiditq; multa in
literis extantia, quas uidemus de Siculorum precibus, quas exaudire homo pius & regio
ortus sanguine à calamitosis & inaudita pressis miseria non potuerit. Qua ex uerborũ con-
trouersia conuentum est, ut duello & armis decertata orbi publica & notoria per alterius
uictoriã eorum iusticia ostenderet. Et præter duellum, quod reges ipsi depugnarent, centũ
quilibet eorum milites ducere debebat, qui pariter inuicem decertarent. Locus per commu
nem utriq; affinem Angliæ regem indifferenter tutus, Burdegala urbs Vasconiæ est dicta.
Iuíq; ex Italia in Vasconiam Carolus, & Ioannẽ Gryllum conueniens regis Angliæ in Va
sconia Marescallũ, sese cum aduenisset Petrus constituta exequi paratum obtulit. Arrago-
nem quidam scribũt noctu accessisse incognitum, & Gryllo illi regis Frãciæ propinquantẽ
ad iustum sibi metum prætendisse, cuius ratione à loco non tuto sese detrectati certaminis
purgatum esse prædixerit. Quidã uero ipsum regem ultra regni sui fines non accessisse con-
tendunt. Miserat pontifex Martinus, quo tempore Carolus in Gallias Burdegalamq; acces
sit, Gerhardum Parmensem cardinalem sedis apostolicæ legatũ, & Caroli illius filij, & regni
gubernatorem. Petrúsq; Arrago Rhogerium de Loria Siciliæ & classis instituerat Admir
rhatũ, qui duelli constituta euanuisse intelligẽs in portum usq; Neapolitanũ classe delatus

 est, Contra

est. Contraxit illico Carolus princeps quicquid triremiũ nauiumq; ubiq; habuit, prælioq; à cardinali legato prohibitus decertare, paululum destitit: mox uero illius spreta autoritate atq; resistẽtia, adeò præceps ruit in prælium, ut nullo penè cõmisso certamine, cum magna nauigij parte captus, in Siciliam & breui post in Arragoniam fuerit perductus. Carolus pater interea huius rei ignarus, datas à rege Franciæ, acceptas ingentes copias mari terráq; in Italiam ducebat. Iamq; Corsicam præteruectus Italiæ littora prospectabat, quum forte obuius mercator Pisanus de naui uociferatus, eum filij casum paucis edocuit uerbis, quem eodem die de industria missi à legato plurimi nunciarunt. At Martinus pontifex non magis Petri Arragonis iniustitiam ægre ferens, quàm Gallicorum damni & iniuriæ acceptæ impatiens, Petrum excõmunicatum, regnis quoq; hæreditatis paternæ priuauit, in quibus regẽ instituit Carolũ secundũ, regis Franciæ primogenitũ, eademq; regna quamdiu in Petri Arragonis potestate & obediẽtia perseuerarẽt, ecclesiastici interdicti incõmodo sunt dãnata. Quinetiã ne quid deesset mali, quod ab irato pontifice posset infligi, æternæ beatitudinis præmia illis sacrosancto decreto promissa sunt, qui cruce insigniti in Petrũ Arragonẽ hostilia intentarent. Et suus pontificis dux belli Guido Montefortis in Romandiolã cũ exercitu missus, rem interea bene gesserat, non magis ui & armis q; Feretrani prudentia, qui suis Montisferetri oppidis pactione retentis, cætera de Romãdiola in pontificis potestatẽ fieri curauerat, inter quæ Forumliuij fuit, quam urbem Montefortis in Guidonis Appij & Gallicorum necis ultionẽ mœnibus spoliauit, Vrbinum uero cum recipere pergeret Montefortis, cõmisso prælio est repulsus. Qui eam exercitu cinctam Foroliuio parem reddere cõminatus est. Agri tamen, oppida & castella à Feretranis remotiora breui in potestatem deditione sunt facta: nec dubium cuipiam tunc fuit Guidonis Feretrani mores callenti atq; ingenium, quin urbem ipse, sicut & uicina sibi oppida, spe præbita & immissis noctu præsidijs sustentaret. Sed dum ea protrahitur Vrbini obsidio, Rubeus Anguillarius in Hetruria Comes Montefortis socer obijt, ad cuius retinẽda comitatus oppida in Saonam, & eam maritimam, nunc Senensem oram uergentia cum parte exercitus aduolauit. Partẽ uero illius maximam Comiti Iuuenatij attribuit, cum quibus obsidionẽ continuauit. Eodem quoq; tempore bellum inter Genuenses Pisanosq; ad Corsicam inchoatũ est. Et Carolus rex Neapoli appulsus ciuitate confirmata, quam repperit titubantem, in Apuliã se contulit, copias inde nauigiumq; contracturus, quo in Siciliã transportaret exercitũ, sed febre correptus interijt. Cardinalisq; legati opera & diligentia Carolo secundo in Arragonis carcere agẽti, regnum id conseruatum est, Philippi uero regis Franciæ filium comitẽ Atrebatensem ad eius regni custodiã accelerare iussum, paucæ è Gallijs copiæ sunt secutæ, quod plurimis pater ad destinatũ in Arragoniã bellũ indigeret. Id enim regnũ filio primogenito acquisiturus, cui à Martino pontifice concessum erat, maximos fecerat apparatus. Et quartus Martinus pontifex morte interim subtractus, suũ regẽ Carolũ est secutus. Ad eius mortis nunciationẽ Guido Feretranus Iuuenatij Comitẽ copiarum ecclesiæ Vrbinatiũ urbem obsidione prementium ducem aperto impetijt bello, quem & repulit prælio superatũ. Eáq; ciuitas in Feretrani potestatẽ facta excidium euasit, quod illi à pontifice Martino, si superuixisset, certissimum iminebat. Nec fuit diuturna sedis apostolicæ uacatio, quod cardinales motus ueriti, quos aliàs diuturnior sedis apostolicæ uacatio dederat, Iacobũ Sabellum ex uetusta procerum familia Romanũ in pontificem, cui quarto Honorio fuit nomen declarauerunt. Erat tunc Romæ alter senator Pandulfus Sabellus, pontificis germanus frater: per cuius tempora magistratus Romana res iuste & quietissime fuerat administrata. Quare pontifex Honorius ad
Anno sal. annum salutis quintum octogesimum, duodeciesq; centenũ Romã accedẽs apud sanctam
M cclxxxv Sabinam in Auentino habitauit, quas ab eo tunc ædificatas ædes nunc desertas dirutasq; uidemus, fouitq; hic pontifex Gallicorũ regum ubiq; partes. Rodulphus aũt solo titulo tũc imperator cancellarium suum in Hetruriã mittens, principalẽ de fisco Genuensem omnes qui pecuniã attribuerunt in libertate dimissos imperij fideles pronunciauit. Per quam occasionem Lucenses duodecim milibus auri datis, libertate donati sunt. Et Florẽtinus populus ad quietẽ iam perductus, nouã inchoauit saluberrimamq; regiminis formã, quæ in nostra quoq; tempora, licet aliquando prout ostendemus, à Gallicis regibus interrupta peruenit. Creati enim sunt sex magistratus bimestres futuri, quibus artiũ primoribus fuit appellatio, & septimus breui additus uexillifer iustitiæ uocatus. Interea Philippus rex Frãciæ bellũ

Arragoni illaturus per terrã Roncilionis Pyrenæos montes trãsmittere est adnixus', à quo rum clausuris ualido Arragonũ præsidio firmatis repulsus quũ esset, flexit in Gerundenses, eamq; urbem cinxit arctissima obsidione, cõmeatibus tanto exercitui necessarijs ad proximum castris portum nauigio in id parato à Narbonensibus comportatis. Dum ea obsidio tertium iam protrahit mensem, Petrus Arrago cõmeatum, qui tunc maximo conatu deferebatur, ut interciperet intentauit. Selectos itaq; duces quingentos milites terrã, quæ portũ & castra intercedit, medio occultus spatio inledit. Præsidio inde calonibus à Franco rege datis, subita eruptione cõgressus, prælium decertauit acerrimum, in quo maior utrinq; pars meliores quiq; aut occisi, aut cõfecti uulneribus sunt prostrati. Accepitq; Petrus & ipse uulnera, ex quibus male, ut ferunt, curatus, uel potius quia laboribus militiæ citius quàm oportuit, se periculis exposuit, est defunctus, regnumq; Arragonũ Fernandus natu maior, Siculorum Iacobus ex testamento accepit. Gerunda urbs interim pactione à ciuibus dedita est in regis Franciæ potestatem. Per quod item tempus laboranti ex uulneribus Petro Arragonũ regi nunciatũ est, Honoriũ quartũ pontificẽ Romanum excõmmunicationẽ à quarto Martino pontifice factam in eum Fernandumq; & Iacobũ filios, ac Constantiã uxorem innouasse. Sed & Philippo Francorũ regi sua etiã per id temporis infortunia euenerũt. Cũ enim multa ac magna apud Gerundã in Arragones moliretẽ, subita ac aliàs inaudita morbi uis suũ inuasit exercitũ. Aeris nanq; crassitudo suam adeò ostendit corruptionẽ, ut muscis non uolantibus magis quàm insidentibus omnia uel in cibũ sumenda obtegerentẽ, febris'q; passim, & mortes ubiq; exercitũ inuasere: quam afflictionẽ dum animo æq; ac corpore iam æger pergit declinare, Philippus & in febrẽ ipse corruit, quæ Perpinianum petentẽ oppidũ, usque adeo indies augescens comitata est, ut eò appulsi incolumitate medici desperare sint uisi, tuncq; alia super aliã, quod plerunq; rerum habet conditio humanarũ, infelicitas subsecuta est. Eam classem, quam diximus cõmeatum à Narbona ad Gerundã obsidentem exercitum comparasse, Philippus à Pisanis Genuensibusq; maiori ex parte conduxerat, & Gerunda potitus, dimissam abire permiserat, cuius maximam partem Fernandus rex in sua receptã stipẽdia classi addidit, quã Rogerius de Loria Siciliæ Admirrhatus audita regis Petri morte, subsidio Arragonensibus tunc adduxerat, congressaq; utraq; classis desidenti in portu Narbonensi Francorũ nauigio uictoria facillime est potita, quæ clades accepta Philippi regis Francorũ mortem accelerasse credita est. Eodẽ etiam tempore classes Genuensis Pisanáq;, & publica ipsarũ ciuitatũ impensa armatæ apud Lamellũ insulam Pisano portui uicinã concurrerunt, præliumq; fuit sicut numero nauiũ uirorumq; ingens, ita desideratorũ multitudine eximiũ. Pisani enim post continuatã perpetuo die pugnã, sole in occasum uergente, in portum se recipere adnixi, ad eam prorarũ conuersionem fracti sunt, in fugam'que conuersi, unde quinquaginta triremes partim ab hoste abactas, partim submersas amisere. Qua in clade duodecim milia uirorum magis occisa enectáq; quàm capta traduntẽ. Eáq; clade accepta factũ esse scribit Franciscus Petrarcha, ut nõ modo uires æquoreas, sed animos nauigandíq; propositum Pisani amiserint. Quieuerunt interea noui Francorũ Arragonũq; reges, pariter adolescentes, & Angliæ rex Odoardus utriq; affinis in Vasconiã se contulit, pacem inter eos ea maxime cupiens ratione componere, ut Carolum Salernitanum principem, cui regnũ deberetur Neapolitanum, carceribus liberaret. Turbauitq; eam pacem semi constitutã factus in Siciliam tunc temporis impetus. Nanq; Gerardum Parmensem cardinalem, Martinus quartus sedis apostolicæ legatum conseruando Gallicis Neapolitano regno instituerat. Is itaque & comes Atrebatensis regis Franciæ filius, eiusdem regni conseruationi post mortẽ, sicut ostendimus, Caroli deputatus, insulã Siciliæ ut reciperent intentarunt. Nauigio enim à Venetis mercede ac amicitia contracto & copijs ab Hetruriæ amicis ciuitatibus accersitis, ingentẽ conflarunt exercitũ, cuius partẽ legatus præfecto & duce Reginaldo Duelini Comite ad Catinæ urbis portũ duci iussit. Eáq; urbs euestigio est recepta. Manserant uero Neapoli & per uicina Italiæ littora milites multi, quibus ad reliquũ transportandis exercitũ Reginaldus Catina potitus, suum quo uectus erat nauigiũ, redire curaret. Et eodẽ tempore Guido Montefortis uicariatus Hetruriæ titulũ in suis oppidis maritimæ Senensium regionis retinens, Comesq; Bononiensis, & Philippus Comitis Flandrẽsis filius Comitis Attrebatẽsis militiæ socij cum suo & ipsi nauigio ab ora Hetruriæ maritima soluerant, copias & ipsi in Siciliã nõ minimas, & legati exercitũ comportãtes. Sed quo tempore

pore claſſis Gallica ſoluit,ut diximus, à Catina Italiam repetitura,Rogerius de Loria Siciliæ pro Iacobo rege Admirrhatus à Narbonenſi rediens uictoria , ad tumultum ſe conferebant,quẽ intellexerat in Sicilia excitatũ,qui uiſam à lõge Gallicã claſſem,effuſa aſſecutus nauigatione nullo labore defenſoribus uacuã intercepit,& eadẽ qua à Narbonenſi expeditione mouerat,fortuna uſus,alteri itẽ obuiauit claſſi,quam Montefortis Bononienſis & Flandrenſis comites ad Gallicanũ & ipſi exercitũ ducturi erant , congreſſusq; huic,ſicut & ſuperiori ex improuiſo Rogerius ipſam uiris armatã fortibus ſicut & uacuã cepit . Nec meliore quàm hæ claſſes fortuna uſæ ſunt Gallicorũ copiæ,Catinam, ut diximus,deditã obtinentes. Arragonis nanq; regis copiæ, quas urbium Siciliæ præſidio liquerat, Siculis populariter accerſitis,Catinam urbẽ obſidione cinxerunt,quam ſæpenumero oppugnatã ui cepiſſent,nec erat dubium quin eandẽ ſuperati occiſionẽ ſubituri fuiſſent obſeſſi , qua Gallicos omnes in prima inſulæ Carolo regi Gallico facta rebellione oſtendimus occubuiſſe. Quare Auelinus Reginaldus dimiſſi importune ac temerè nauigij ſui, quo in Italiam reportaretur incõmodum tunc primum intelligens,deditionẽ ea fecit cõditione, ut cum omni exercitu,qui terra iter fecit in Italiã redire permitteret.Sed & Bononienſis Flandrẽſisq; Comites cum primoribus ex ſua claſſe captis pecunia redempti Neapolim rediere. Solusq; Montefortis in carcere tentus obijt.Motus itaq; in Sicilia malo omine à Gallicis inchoati,pacẽ ab Odoardo rege,ſicut oſtendimus ,inchoatã turbauerũt.Interea quartus Honorius anno pontificatus ſui ſecundo uix dum elapſo,in Auentino monte apud ſanctã Sabinã obijt:cardinalesq; incluſi eiſdẽ in ædibus noui pontificis electionẽ facere nequiuerunt. Suborta enim derepente per Aprilẽ aeris grauitas,eòs penè omnes in malam ualetudinẽ proſtrauit,quorum nonnullos interfecit,qui uero ſuperfuerant,ut erant ægroti,ad diuerſa loca perlati ſunt, qui poſt æſtatẽ hyememq; exactã Februario reuerſi in eodẽ loco pontificẽ creauerunt fratrẽ Ioannẽ Aſculanum ordinis minorũ,cui Nicolao quarto inditũ eſt nomen . Isq; illico ſe cum curia ad urbem tranſtulit Reatinã,& poſt annum Romã reuerſus, apud ſanctã Mariam maiorẽ curiã tenuit . Per eius uiri alioquin boni tempora multa in orbe Chriſtiano infeliciſſima acciderunt.In primisq; urbs Roma ciuiũ agitata diſſidijs incendia atq; cædes plurimas pertulit. Vnicum tamen ſecundus habuit pontificatus prædicti annus lætiſſimũ , pacẽ Arragones inter & Gallicos reges conſtitutã,licet eandẽ multo peioribus,q̃ quæ principio oblata erat conditionibus,ut rex Carolus acciperet,motus Siciliæ effecerint. Nanq; pactus eſt ſuis impetrare ſumptibus Iacobũ Arragonem à põtifice Romano,ſicut Carolus genitor ſuus fuit, ſeudatariũ Trinacriæ regem inſtitui ac coronari. Quod ſi triennio non impetraſſet , in carcerem unde dimittebatur,redire promiſit,deditq; filios ſponſionis ſeruandæ obſides,Carolum,cui poſtea Martello regi Vngariæ fuit cognomentũ,& Loiſium,qui poſt actã in beati Franciſci religione uitam in ſanctorum numerũ eſt relatus. Ea uero conſtitutæ pacis lætitia haudquaquã fuit Chriſtiano populo diuturna . Tripolis nanq; urbs Aſiæ inſignis ſecundo item pontificatus quarti Nicolai anno obſidione & uiribus facta eſt in Soldani Babyloniæ poteſtatẽ,quam quidẽ urbem ditiſſimã poſt cõmiſſam in mortalibus cædẽ maximã, poſtq; abactã aſportatamq; omnifariã rerũ prædã, igni primum,poſt ferro abſumi diruiq; curauit. Progreſſusq; eodẽ furoris impetu barbarus Tyrũ, Sidonẽ, Barutũ,& carũ urbium oppida intra tertiũ pontificatus Nicolai annum cepit,& ſicut Tripolim incenſa diruit.Isq; princeps aſtu & prudentia æque ac uiribus & potentatu pollens, ne ea clade accepta nominis Chriſtiani principes occidentis in Aſiam cõciret , induciarũ fœdera in duos annos Ptolemaidæ habitatoribus Chriſtianis cõceſſit. Nicolaus tamen pontifex per crucẽ de more aſſumendã edicto ſtatuit, afflictis Chriſtianorũ Aſiæ rebus ſubueniendũ , iuſſaq; eius maioris fuerunt efficaciæ,quod mille quingẽtos ipſe equites ex publico eccleſiæ fiſco curauit primos omniũ Ptolemaidã comportari,quos & multi in magnum exercitũ ſine certo præſtantiq;,ut oportuit,aliquo duce ſecuti ſunt.Qui quo plures,eo fuerunt pernicioſiores. Ptolemaida urbs populis tunc frequentata innumeris, quantos nũc nõ temere alat aliqua urbs Italiæ,à ſeptẽ diuerſis ſibiq; ipſis inuicẽ contrarijs premebatur potius lacerabaturq; quàm gubernabatur magiſtratuũ gentiumq; generibus.Patriarcha enim titulo Hieroſolymitanus ſibi temporalem æque ac ſpiritualẽ uindicare quærebat gubernationẽ : eandẽ hinc tẽplarij,inde hoſpitalarij, & pariter Theutonici ab armatorũ tractatione,& ſanguinis , ut dicebant,effuſione repetebant.Suã ad ſe ſolũ ſpectantẽ rex Cypri uel ea ratione uolebat,quod tertio ante anno regni

Hieroſolymæ

Hieroſolymæ titulos in Comitis Atrebatenſis contentionē ſponte ſua,& paucis temeritati adſtipulantibus aſſumpſerat. Rex quoq; Carolus ſecundus Neapolim ex carcere reuerſus, nihil duxit antiquius,quàm Ptolemaidā mittere,qui de Hieroſolymæ regni titulis cum Cyprio rege contendēte, paterna auitáq; & proauita in illa urbe iura uel armis & uiribus conſeruarent, qua in re uſq; adeò exarſit animis, ut templariorū hoſpitalariorūq; quos Cyprio regi magis cupere audiſſet,prædia in regno ſuo Neapolitano direpta uaſtauerit. Conſulem quoq; ibi habuere Piſani, qui maiore uſus eſt ambitione,q̃ ibi quoq; Genuenſis aut Venetus utebatur.Milites itaq; nouos Nicolai pontificis iuſſu in exercitū ſine duce & rectore eius quæ requirebatur autoritatis imprudenter miſſos,nullus qui continere ſciret & poſſet, nullus erat qui uellet à flagitijs & ſceleribus prohibere. Eáq; militū multitudo in Chriſtianorū cædibus,rapinis,adulterijs,uiolationibus & incendijs aliquādiu debacchata, in agrū Soldani aliquandiu,poſt parū interdiu per furta & latrocinia penetrauit, atq; eo uſq; progreſſa eſt, ut prædas iumentorū mortaliumq;,& rerum omnium tanq̃ iuſto bello propalam abigeret. Tulit tamen patienter iniuriam,diſſimulauitq; diutius omniū ſpe Soldanus,resq; per nuncios & abactā prædā terq; quaterq; repetijt: & quando tandē non ſunt redditæ,terminum præfixit,intra quem niſi fieret ſatis, ſe cōminatus eſt Ptolemaidæ excidio poſtergatis, quas ipſi uiolaſſent,inducijs acceſſurū. Alterū interea ſuperiori ſimile pontifex Nicolaus commiſit erratū,quod unicā de qua diximus,ſui pontificatus felicitatē labefactauit. Carolo nanq; ſecundo gratificari cupiens pacē interrupit,quam ille & Arrago conſtituerant.De qua re dicturi nonnulla in geſtis rebus Hetruriæ memoranda, à Dante poeta,qui interfuit, diuerſis in locis ſcripta altiuſcule repetemus. Guidone Feretrano rem Piſanā adminiſtrante, & Galura iudice cum ſuis complicibus in exiliū acto, Vgolinū Comitē præſtantiſſimū ea ætate ciuem ſuū cum duobus filijs, totidemq; nepotibus Piſani diuerſarū partiū carcere tentum, inedia mori coegerūt.Quæ res Florētinos,Lucenſes,Senenſes,Piſtorienſes, Volaterranos, Pratenſes,& eius ſectæ urbes & oppida Hetruriæ in nouū aduerſus Gibellinos bellū,quāto nunq; aliàs ſtudioſos ſuſcipiendū incendit.In Aretinosq; primus belli impetus eſt deſtinatus,exulibus maxime id poſcentibus Arretinis,qui aliquot circa Arretiū obtinētes,niſi ſubueniretur, amittere timebant. Guilelmus Petramalus ea tempeſtate præſul, Arretio dominabatur,cui bonus Feretranus Comes ex Vrbino,nonnulliq; ex proximis regionibus,& extorres Florentia Gibellini cum copijs auxilio aduenerāt. Fathiſcens uero ad bellū prædictis ſecūdi Caroli carcere,ſicut ſupra docuimus,liberati reditus in Italiam tepeſere fecit. Nanq; is ad Pontificem Peruſij agentem pro confirmatione regni acceſſurus, per mediam Italiam ueniens,Florentiam ſe contulit,ubi paucos moratus eſt dies. Senenſi inde uia proficiſci parantem, Florentini deterruerunt, exploratum ſibi eſſe dicentes ſtruxiſſe Arretinos inſidias, quo illum in Senenſi agro conficerent, per quam ducendi regis occaſionē accerſiti ſunt Florentiam Guelforum Hetruriæ omnium copiæ. Et Florentini propè populariter eductis omnium ordinū ſignis ad id regis præſidium prodierunt. Erant tamen regi Gallorum equitum cohortes duæ in armis expeditæ,quas duce & præfecto Almerico Narbonenſi, omnes Hetruſcorum copias præcedere uoluit.Fama interim & à redeuntibus,qui præmiſſi erāt exploratoribus rex certior eſt factus, Gibellinum quidem à Florentinorū apparatibus cauētem, copias tenere paratas,ſed Arretij mœnibus ſe continere, multiſque dixiſſe,honores ſe regi quantos poſſet exhibiturum, ſi forte ſibiipſi magis quàm hoſtium ſuorū calumnijs credens, illàc iter facere animū induxiſſet. Conſilio igitur Florentinorum rex Ceſentinati uia iter ingreſſus, Pupium peruenit Comitis Nouelli oppidum, quem conſtabat Arretinis cupere, quibus tunc temporis militabat:nec tamen fuit ea in regione, qui ad regis aduentum quicquam hoſtile fecerit aut oſtenderit. Florentini nihilominus omnem regionem longe latéq; populati,incendia quoq; aliquot commiſere. Ad poſteram quæ ſecuta eſt auroram,rex cum equitatu mouens, per ipſa Apennini iuga in Tiſernatem, nunc Ciuitatiſcaſtelli agrum ire contendit. Et eodem tempore Guilelmus præſul,motuum quos ſuperiore ueſpera & per noctem Florentini intentauerant,à profugis Caſentinatibus manu hoſtium dilapſis, certitudinem habens, Bibienam uenit,quem equites noningentos,octo milia pedites habuiſſe Villanus affirmat. Prælij ordinē, ut cōmiſſum eſt,à Villano mutuari licuit. Sed ad alia properanti maiora,ſatis fuerit cū Dante,qui interfuit ſummatim rem colligere. Campi in quibus res geſta eſt,Campaldinū quod tūc erat,retinēt nomen. Victores primo cōgreſſu Arretini

Ee 4 in Floren

in Florentinorum equitatu fuſo cædem maximam commiſere. Sed dum uictoriam temere
præſumũt, ordinibus ſpretis,& pugnãdi ardore ſenſim intermiſſo, primũ à latere & à tergo
circũuenti,paulo poſt in fugã cõuerſi,cui⁹ primũ inchoatæ Nouellũ Villanus notat.Guilel/
mũ præſulẽ concordãt ſcriptores ſuis in fugã cõuerſis,ut Bibienã cõfugeret hortantibus re/
ſpondiſſe,cõmunem ſibi omnino futurã aut ſalutẽ aut mortẽ cũ tot præſtantibus amiciſſi/
misq́ uiris,quos in id periculi perduxiſſet,& his dictis inſtaurato prælio nõ inultum inter
ſuorũ cadauera cecidiſſe.Dantes uſq; adeo Florentini & Guelforũ, in queis tũc adnumera/
batur,uictoriã extollit,ut hoſtes penè ad internecionẽ cecidiſſe uerborũ magnificẽtia ſigni/
ficet. Villanus uero tria milia cũ Guilelmo & in his Pheretranũ deſideratos, captos ad duo
milia aſſerit.Sed ad Nicolaũ quartũ pontificẽ Romanũ. Is ſecundũ Carolũ regno honeſta/
turus,quod paterna ſucceſſione habiturus erat,regem eum utriuſq; Siciliæ, & quæ eſt ultra
Fretũ,& eius quæ citra dicit̃ appellauit.Quod cũ audiſſet Iacobus Drago,ſpe quã in fœde/
ribus cũ Carolo ictis cõceperat,fruſtratus,illũ bello agitare cõſtituit, & claſſe ingẽti per tu/
multũ educta in Italiã nauigans Caietã obſedit,ut coactus ſit Carolus diſſipatas in ea regni
nouitate uires magno labore,magnisq́ impendijs cõtrahere. Sed qui primã inter eos cõpo
ſuerat Odoardus Angliæ rex per oratores pacẽ iterato cõſtituit,Carolusq́ Iacobo pontifi/
cis conſenſu nouo ſe obligans ſacramẽto, primo factas ſponſiones intra bienniũ ſeruare ac
implere promiſit, & huius quidẽ belli pacisq́; negociũ pontificẽ Romanũ, & eos reges per
annũ occupatos,à Ptolemaidæ periculi cogitatione auertit: quo item anno bellũ graue atq;
difficillimũ inter Philippũ Frãciæ & Odoardũ Angliæ reges inchoatũ eſt, ut neuter quoq;
eorũ rei in Aſia Chriſtianæ curã,ſicut aliquãdo conſueuerat,ſuſcipere potuerit. Quare Sol/
danus anno ipſo,quẽ rebus reddendis præfixerat,exacto,centũ quinquaginta armatorũ mi
lia in Ptolemaidã duce filio immiſit. Ipſe enim morbo forte per id tẽporis implicitus tene/
batur,filiusq́ animis per ætatẽ ardentior, ampliſſimæ urbi & multis redundanti paratiſſi/
misq́ copijs obſidionẽ opinione Chriſtianorũ arctiorẽ admouit: qui poſt repreſſas multo
ſuorum ſanguine primorũ dierũ eruptiones,quæ ab obſeſſis fiebant, ad munitiones oppu/
gnando ſucceſſit.Dũq́ hæc duobus iã mẽſibus magno gerit animo,genitori defuncto Sol/
danus ab exercitu eſt ſuffectus.Quo elatus ſucceſſu urbis Ptolemaidæ prædã p̱ edicta, præ
conũq́ uociferationes,quæ etiã Chriſtianis intra munitiones exauditę ſunt exercitui dona
uit,& accuratiori ſolito uſus oppugnatione,eo uſq; proceſſit audaciæ, ut foſſã uirgultis ma
teriáq; cõplere tẽtauerit.Retulit tamẽ par temeritati incõmodũ,tam multis de infinita,quá
immiſerat multitudine cõfoſſis,ut Chriſtiani per cadauera ſuorũ uirgulta materiamq́ obte
gentia erũpentes ad eius tẽtoria pugnãdo peruenerint. Sed tantũ id damnũ alioquin ingẽs
à barbaro acceptũ,ſui ipſius fortuna,uel potius noſtrorũ faciẽte ſocordia & infelicitate hinc
inſtauratũ eſt, quod diſcordes in ciuitate noſtros deſperatio cepit, multiq́; partim nulla uſi
timoris ſimulatione, partim captatis abeundi cauſis,partim clandeſtina per noctẽ fuga de/
ſertores effecti ſunt. Ad eamq́ paulo poſt animorũ cõſternationẽ eſt uentũ, ut publico oẽs
conſilio mulieres primũ paruulos & debiles cũ ſupellectili emiſerint, deinde conſtituerint
duodecim milia armatos in urbe retinendos, qui defenſioni ſufficerẽt, cæteris emigrandũ.
Manſeruntq́ ex primoribus rex Cypri,patriarcha Hieroſolymæ,& hoſpitalis tẽplariorũq́
magiſtri. Rexq́ Cypri ignauia, quæ certiore uocabulo perfidia appellari poteſt, uſus,illico
per fugã multitudinẽ eſt ſecutus.Fuitq́ exẽplo eius ut om̃es,quibus nauigij facultas nõ de/
fuit,Ptolemaida emigrarent.Poſtremi omnium Hieroſolymæ patriarcha, magiſtríque non
prius urbem deſeruere,quàm Soldanum uiderunt,ſiue à caſu, ſiue quod fugæ à Chriſtianis
commiſſæ certior eſſet factus, oppugnationẽ ſolito maiore impetu oſtentare. Híq; dromo/
ne in id ſeruato portu delapſi,ſecunda primum nauigatione ſunt uſi.Sed uento poſt parum
in ualidam tempeſtatẽ mutato,ſub ipſam Cypri plagam naufragio periere.Soldanusq́ ea/
dem die & hora Ptolemaidam à paucis,quos nauigij carentia detinuerat,Chriſtianis male
defenſatam ui cepit,& mortalibus in ea repertis ad unum cæſis, prædam quidem militi ſuo
promiſſam,iterato conceſſit edicto. Sed tanto tenebatur illius excidendæ urbis deſiderio,
ut perpropere ſuppoſitus ubique eo præſente atq; incitante ignis, maximam prædæ ipſius
partem abſumpſerit. Mœnibus inde,& urbis parietibus paſſim ſolo æquatis, duriore Sara/
cenus miles Soldani imperio eſt oneratus,quod fundamenta ita ubique confodi diſſipariq́
iuſſit,ut nullum poſthac ædificij ueſtigium appareret,

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE Imperij Romani, Decadis secundæ, Liber nonus.

ANNVS erat salutis nonagesimus duodeciesq; centenus, quãdo tandẽ reliquias amisimus uictoriæ illius celeberrimæ, quã anno ante quarto de ducentesimo Vrbani secundi põtificis Romani auspicijs & uirtute Christianorum expeditio inchoauerat. Saluæ tamen manserũt per id temporis Cyprus insula, & Armenia minor, dicta prius Cilicia, quas per eiusdem expeditionis occasionem ceperãt Christiani. Quarto deinceps Nicolai pontificis anno, Rodulphus solo nomine imperator Germanus obijt. Adulphus'que Hassiæ comes, uir strenuus, sed pauper, à Germanis electoribus in eiusdem imperij spem, titulumq; assumptus est. Quo item anno idem pontifex Nicolaus apud sanctam Mariã maiorem Romæ interijt, cardinalesq; incõmodi, quod ad Nicolai ipsius creationem, à morbis in urbe Roma apud Auentinum acceperunt, memores Perusiam cõmigrauerunt, electionem in ea urbe eo meliorem futurã rati, quo mente & corpore per lætam ualetudinẽ quietiores tractare possent. Nõ enim deerant, qui, ut sunt hominum mentes, aucupandis malorũ causis superstitionem tam multa, quæ Nicolai pontificatus uiderat, uel ut dicebãt, orbi Christiano inuexerat infortunia, à sua electione uitio inter morbos facta calumniarentur: siue autem eam ob accurationem solito adhibitam diligentiam, siue ob turpem impendẽtemq; ambitionem sit factum, mẽses tres, annos duos in deligendi contentionibus perseueratũ est, quæ diuturna sedis uacatio, multum rebus Christianis attulit detrimenti. Palęologum Michaelem Constantinopolitanum imperatorem per id temporis mortuum clerici, sacerdotes, & monachi eius gentis in sacro sepeliri prohibuerunt, quod occidentalibus catholicis in Lugdunensi concilio consensisset. Andronicusq; filius successor suus, si pontificis Romani auxilia tunc parata habuisset, unionem in paternæ iniuriæ uindictã conseruaturus uidebatur, quam semper postea recusauit, bellumq; inter Anglicum Francumq; reges inchoatum pontificis Romani interuentu faciliter sedari potuit. Quod postea multiplicatis hinc inde iniurijs & damnis, horrendas diuturnis temporibus cædes calamitatesq; habuit. Fuerat interea in Narbonensis Galliæ prouincia secundus carolus rex Neapolitanus, qui in suum reuertens regnum per mediam Italiam Perusia iter fecit, ubi aliquot moratus menses, hortando, orandoq;, cardinalibus electionis conclusionẽ persuadere conatus est. Eam uero regis instantiã unicus cardinalis Benedictus Caietanus patria Ananinus adeò ægre tulit, ut cõuicijs appetitũ petulãter redarguerit, non debere dicens illũ rogare, cuius preces tantopere iteratas uim oppressionis omnes cernerẽt habituras. Contulit se ergo Neapolim Carolus, & breui post cardinales in uirũ anachoritam conuenerũt ætate grauẽ, ac propè confectũ, sed uitæ sanctitatis fama celebrẽ Petrũ Morroneũ Esernienſem, qui cœnobiũ incoleret, secundo à Sulmone miliario ad Maiellæ montis radices, Pelignæ genti religione præ cæteris uenerandum. Isq; decreto de sua electione facto hortante Carolo rege assentiens, Celestiniq; tertij assumens nomen Perusiã à Collegio rogatus ut accederet, adduci nõ potuit: qui accersitis ad se cardinalibus Aquilã urbem accessit, ubi consecratus, duodecim creauit cardinales. Venit uero ad eum à Perusia ultimus omniũ cardinalium Benedictus Caietanus, regem Carolum, ut uidebatur, timens: quẽ Perusiæ, ut ostendimus, asperioribus uerbis læserat: effecit tamen Benedicti ipsius astutia, dexteritasq; ingenij, ut apud pontificem regemq; ipsum, & apud curiales primũ agẽdo obtinuerit locũ. Seruauit uero eandẽ uitæ normã austeritatemq; Celestinus, in qua tot ante annos fuerat maceratus, paucis extrinsecus dignitati concessis, cui inseruire ac se accommodare pro uiribus est adnixus. Sed partim eum parua ac omnino nulla destituit experientia, partim calliditas & importuna aulicorũ decepit auaricia, partim effœti senectute corporis imbecillitas ab actione prohibuit, & multa illico omitti, plæraq; perperã & sordide cõmitti cœpta: propter quæ pontificis prudentiã primum desiderari nonnulli ex primoribus assentiebantur, subinde perniciosas esse uiri insensati ineptias plurimi propalam uociferati sunt, quæ sancto uiro renunciata suaserunt, ut male populo Christiano, sibi & animæ suæ peius assumptum pontificij muneris onus abrenunciando dimitteret. Id quum multis communicatum ad Caroli regis aures peruenisset, eum perpulit, ut pontificem amantissimum regni sui decus Neapolim duceret, qua in urbe facilius auerti posse à pontificatus dimittendi Anno salu. M.ccxc.

propoſito

proposito uideretur. Itum est, & hinc nihil amisit, quod pontificatus retinendi uoluntatem Celestino adderet. Inde omnia nonnulli cardinales, quo abijceret intentarunt. Vsusq; rex argumento, quod efficacissimum arbitratus est, solennem cõuocari etiam ex regni urbibus cleri processionem curauit. Quæ cum omnia urbis Neapolitanæ sacra perlustrasset loca, ad ædes substitit, quas pontifex inhabitabat, primusq; archiepiscopus põpæ ductor, alta inclamans uoce, saluberrimã pontificis benedictionẽ populo poposcit. Quod quum ter quaterq; factũ esset, prodiens ad fenestrã duobus episcopis comitatus, pontifex populo benedixit. Vix dumq; uerba carminis finierant, cum altiore inclamans uoce archiepiscopus cleri & populi, atq; etiã curiæ totius iussu orare, obtestari, adiurari illum, dixit, ne põtificatum bene ac feliciter in se locatũ dimitteret, in alterius manu fortassis periclitaturũ: alterq; episcoporũ à latere pontificis eo iubente euestigio respondit, futurũ in rem, quod deus pro salute populi disponere dignaret̃. Ferũt Benedictũ Caietanum cardinalẽ Ananinũ gratia dolose usum, qua apud pontificẽ cæteros antecedebat, iuris pontificij decreta, quæ excellenter doctus erat, undiq; ad suam intentionem selecta, ea ratione illi ostendisse, ut impositum sibi salutis animarũ totius orbis onus uir timoratus suas uires superaturum existimans, dimittere statueret. Quod quũ esset facturus, constitutionẽ edidit declarantẽ, Põtifici licere Romano pontificalẽ dimittere dignitatẽ. Post parumq; cardinalibus collegialiter cõgregatis, pontificatu, quem paulo minus sex mensibus administrauerat, se abdicans, alterius subrogandi potestatẽ illis arbitriũq; permisit. Nec multi intercesserũt dies, cum Benedictus ipse in pontificem est delectus, cui octauo Bonifacio fuit nomen. Interea dum cardinales curiaq; omnis pompæ noui pontificis celebrandæ intenta est, Petrus Morroneus ad priscã anhelãs eremi uitã clandestine Neapoli est profectus. Quod quũ Bonifacio pontifici est renunciatũ, missis equitibus retractũ de uia illũ in custodia haberi iussit. Verebat̃ em̃ uir ipse astutus, quod & futurũ breui apparuit, ne populi Petrũ potius sanctitate recognita cõspicuũ, q̃ se doctrina, fastu, & elatione redundantẽ pro Romano põtifice, pro Petri successore Christi uicario sequerent̃. Primo aũt pontificatus anno nondũ exacto, Bonifacius Neapoli Romã petẽs, Celestinũ apud Fumonis Cãpaniæ arcẽ tam arcta teneri custodia iussit, ut inde mortẽ illi acceleratã fuisse sit creditũ. Damnarũt omnes Celestini custodiæ uiolentiã, adeò ut morte audita, uoces opprobrijs & ignominia plenæ in Bonifaciũ pontificẽ propalã in urbe & curia iactarent̃. Sed eam à multis & melioribus quibusq; illatã pontifex iniuriã solis imputauit Iacobo & Petro cardinalibus de Columna, cũ quibus priuata exerceret odia à regionis & patriæ dissidijs oriunda. Nobilis nanq; potentissimiq; generis familia Colũnensis partes Gibellinas non modo in proprijs Campaniæ urbibus & oppidis, sed in Anania quoq; fouebat, cũ in Guelfis Bonifacij genitor, & agnati ciues Ananini numerarent̃. Quare uocati ad pontificẽ, malo, quod resciuerãt in se animo cardinales, Nepesum secesserũt, quã urbẽ Ioannes patruus obtinebat, Bonifaciusq; furore in illos excandescens, quũ nullas tunc haberet copias, per crucesignatos raptim edicto cõgregatos, Ioannẽ Columnã eò compulit necessitatis, ut nepotes à se iusserit demigrare, qui Præneste alterius patrui Sarræ Colũnensis urbẽ cõfugientes, sese tamdiu in ea cõtinuerũt, quousq; pressi à crucesignatis Prænestini, Sarram qdẽ & cardinales saluos emiserũt. Sed urbẽ fide põtificis publica dediderũt, quã iratus populo æque ac principibus pontifex dirui curauit. Sed & Zagarolũ primo, post Columnam oppida, in quæ cardinales & Sarra se de fuga contulerũt, ui ad deditionẽ cõpulso, solo sicut & Præneste æquari fecit: prolapsiq; fuga mentito seruorũ habitu proceres diuersi, cardinales Rheate, Sarra Antiũ petiere: tuncq; pontifex perpetuã, quantũ in se fuit, notã Colũnensibus inurere satagens, pulpitũ, qui extat ad Lateransem ecclesiã dextrorsum euntibus marmore ornatissimũ fabricari curauit, de quo cardinales ille capello & dignitatibus priuauit. Sarrã uero & fratres ac consanguineos anathemate dãnatos, perpetuò Roma & eius terra exules fore iussit. Miramq; Franciscus Petrarcha narrat Sarræ Columnẽsis calamitatẽ, qui nullis hominũ cœtibus se cõmittere audens, à quibus pontifici posset dedi, per nemora aliquandiu delituit, cibo à pastoribus sustentatus, quousq; in Catelanos incidẽs piratas p littora in prædam discurrentes ad Rhemigiũ est abactus. Neq; immerito Sarra pontificis crudelitatẽ timebat, qui tanta efferebatur rabie, nõ magis in Columnẽsis familiæ q̃ uniuersum factionis Gibellinæ nomen, ut oẽs apud quẽ quempiã illorũ latere suspicatus est, Gibellinos acri odio inimicitiaq; prosecutus fuerit. Iacobo de Voragine Genuẽsi præsuli suffectus est

Porchetus

Porchetus Spinolaminorum ordinis,qui pro confirmatione ad ipſum Bonifacium ponti/ficem Romam ſe contulit.Forte dies aduenit capitis ieiunij Cinerum appellati, adeuntesq; dum res fieret diuina,quoſq; pontifex ipſe ſinciput poplite cineribus intincto ſacris in crucẽ tetigit. Sed Porcheto Genuenſi archiepiſcopo ad pedes procidẽti mutato carmine cæteris dici ſolito ſecundũ ſincipitis crucesignationem dixit,Memento quod Gibellinus es,& cum Gibellinis in cinerẽ reuerteris, iniecitq; in oculos cineres, & eum archiepiſcopatu cadẽ die priuauit,quem & paulo poſt reſtituit,certior factus,cardinales Columnenſes, nõ Genuam, ut ſuſpicabatur,ſed Reatinã urbem cõfugio petiuiſſe. Erat inde annus ſalutis terdecies cen/ Anno ſalu. M.ccciij.
tenoſecundus, in quo Bonifacius pontifex beato Ludouico Franciæ regum ſtirpis ex ſe/cundo Carolo Neapolitano rege beati Franciſci ordinis in ſanctorum numerũ relato ſextũ edidit codicem iuris põtificij celeberrimũ, & ciuitatem Eugubiam, quæ Gibellinorũ ductu ab eccleſia deſciuerat,per Neapolionem Vrſinum cardinalem ſedis apoſtolicæ legatum re/cuperauit. Adulpho enim Saxoniæ imperij Romani titulũ tenente in bello,quod cum Al/berto duce Auſtriæ geſſit,apud montem Germaniæ Baſemuchel interfecto, electores præ/dictum illi deſignarunt in imperio ſucceſſorẽ,à Bonifacióq; pontifice,ut eum de more con/firmaret,miſſis terq; quater oratoribus,impetrare nequiuerunt. Erant eo tempore ſecundo Carolo regi Neapolitano nati poſt ſancti Ludouici mortem ſuperſtites ex Maria uxore re/gis Hungariæ filia mares ſex,fœmellæ quinq;,eorumq; maior natu Carolus Martellus Hun/gariæ regnum materna:ſecundus Robertus Calabriæ dux Neapolitanum paterna hæredi/tate expectabat: tertiusq; Philippus Tarentinum obtinuit principatum. Natarum prima Clementia nomine,Carolo Philippi regis Franciæ primogenito nupta erat: ſecundam no/mine Blancam, Iacobus Arrago Siciliæ rex dimiſſis anno ante quinto Carolo Martelloq; & Ludouico poſtea ſancto,quos tenebat,ſicut oſtendimus,obſides in matrimonium acce/perat:cum eo item ex pacis fœdere Leonorã tertiam Fredericus Arrago Iacobi frater, titu/lo & ipſe regni Siciliæ ornatus uxorem habuerit. Quũ itaq; anno undetrecenteſimo & mil/ Anno ſal. M.ccxcix.
leſimo Iacobum Arragonem Siculum regem obijſſe diem fama increbuiſſet,Robertus Ca/labriæ dux,Caroli genitoris iuſſu in Siciliam traductis copijs,Cathina urbe potitus eſt.Phi/lippusq; Tarentinus dux,frater ſuus cum paratiſſima claſſe ilico eſt ſubſecutus.Siculi inte/rea correptis populariter armis, ſeſe aduerſus exoſum Gallicum nomen ut tuerent terra ma/riq; parauerant,& Fredericum Arragonem ea uocauerunt ratione, ut regnũ Trinacriæ ſibi etiam tardiuſcule aduenturo conſeruandum eſſe plenè confiſus, copias ex Hiſpanis tradu/cendas uel adhibita longiore mora contraheret. Nauigauerat interea ſolutiore diſciplina claſſis Philippi principis Tarentini eam præ ſe ferens ſecuritatem, quam ne excepta à Ro/berto fratre omni Sicilia debuit oſtentare. Quin etiam Roberti claſſis ex Cathinenſi portu ſoluens illi quamprimum elonginquo apparuit abſq; bellici apparatus armatura obuiam eſt progreſſa.In utramq; igitur claſſem pari ſocordia,ſed motu uetoq; diſpari uiciſſim ſe pe/tentem Siculorum claſſis magno ordine,maioriq; apparatu,maximo animorum ardore de/lata eſt:primáq; impetita,quæ poſterior nauigare cœperat Roberti ducis claſſe armamen/tiſq; deſtituta,nullo Siculorũ labore diſſipata eſt: quæ partim demerſa eſt, partim interce/pta eſt,partim ad hoſtiles portus abducta eſt,adeò ut paucæ triremes remigio uſæ accelera/tiore Cathinã ad Robertũ fuerint reuerſæ. Durius poſtea fuit Siculis cũ Philippenſi claſſe prælium,quod his præſens & tunc primum quando cladẽ proſpicit fraternæ cladis memor effectus congrediendũ eſſe hoſtibus,quos ſalutis deſperatio una audere faceret,non minus ſuorũ arma,q; animos in rerũ diſcrimen curauerat præparari. Quacunq; tandem ratione à nullis tradita ſit pugnatũ,id nobis cõſtat Philippũ prælio ſuperatũ in Panormitanũ carcerẽ fuiſſe coniectũ. His duobus incõmodis paucarũ horarũ interiecta mora acceptis, Rober/tus dux animi anxius,& quid ageret dubius,in fugam ea ratione ſententiã inclinauit,quod Fredericũ reſciuit propediẽ cum claſſe & copijs affuturũ.Cathina itaq; in ciuium poteſtate relicta cũ paucis,quæ ex utraq; claſſe ſuperfuerãt, triremibus in Italiã eſt reuerſus,Frederi/cuſq; paulo poſt uictoriæ Siculorum utriuſq; de Gallicis habitæ media in nauigatione cer/tior factus,curſũ ad Meſſanã tenuit,quò cũ & Siculi terra mariq; ad diẽ cõueniſſet in Cala/bros eſt ductũ,quæ regio penè ois breui uenit in regis Siculi poteſtatẽ.Dũ ea eſſet in regno Siciliæ ultrà citráq; Fretũ agitatio,in Hetruria quoq; uarij fuerũt mot⁹ p trieniũ cõtinuati, quos unico contextu & ordine referemus. Sociæ bello Guelfarũ partiũ ciuitates, renouato

cum

cum Genuensibus aliàs habito fœdere, Pisas terra mariq́ꝫ inuadere statuerunt, Genuensesq́ꝫ triremibus usi quadraginta, Lyburnũ Pisani portus præsidium ui captum, incensumq́ꝫ solo æquauerunt: quin & Pisanos exitu ingressuq́ꝫ maris, præsertim cũ nauibus mediocris etiã magnitudinis prohibituri, naues onerarias lapidibusq́ꝫ grauatas in portus ostio demerse/runt: terra autem Guido Feretanus castella ad Heram fluuium de Pisanis à Florentino occu/pata recepit, & paulo post pontem ad Heram item fluuium, quem Florentini in arcem op/pidum'ue sumptuoso opere cõmunierant, furto obtinuit: cuius oppidi amissio Florentinos adeò stimulauit, ut gentili Vrsino non magis opinione uirtutis, quàm partis Guelfæ studij spe, in belli ducem assumpto, socios bello & partibus populos opem enixissime flagitarint, per Iuniumq́ꝫ mensem quando uastandæ segetis facultas fuit maxima, ad Pisana usq́ꝫ mœ/nia populabundus peruenit exercitus. Cupientem erumpere, & in prælium dimitti iuuen/tutem Pisanam, Guido Feretanus dux omnium ætatis suæ prudentia clarus intra mœnia portasq́ꝫ continuit equitum ad mille, quos mercenarios habebat, eo tũc ut dicere postea so/litus fuit, maximo fructu capto, quod eorum auxilio nimium comprimẽdo ciuium pugnæ ardorem, hostes mora & cunctatione edomuit. Nãq́ꝫ tot populorum alluuio expectationẽ per messis tempora extra patriam diuturniorẽ non ferens, dilabi quũ cœpisset, Florentini incẽdijs & uastitate in agris pro tempore satiati, in urbẽ rediere: expeditio quam primum est reducta ciuilibus dissidijs initium dedit, quæ in ætatem usque nostram sæpius innouata perdurat. Nobilitati enim infensa plebs, eam mirum in modum depressit. Eiusq́ꝫ facti auto/rem Ianum quendam, cui genitricis Bellæ nomen cognomẽti loco fuit, Villanus timore, ut uidetur, magis q̃ iudicio laudibus immeritis effert. Is tamen in mali exẽpli re uexilliferum iusticiæ primus, utilem postea ciuitati instituit magistratum. Fuit autem insignis ea rerum in urbe Florentina mutatio, ut plebs rerum potita pacem à Pisanis petitam cum publico & concordi Pisanorum consilio, macra, ut aiunt, daretur. Pinguem postea ac prope sordidam à Pisana impetrauerat plebe, suam & ipsa nobilitatem ut deprimerent adnitente, Vgolinus enim Galluta nobilitati infensus, cum eius sectæ exulibus est reductus. Guido Feretanus magistratui plebeio, quem plebs externum delegisset, cedere iussus, & pons ad Heram deie/ctis, munitionibus in uillæ formam redactus est. Quiescente per eam pacem, & pontificis octaui Bonifacij protectionem ciuitate, eximia quædam Florentiæ opera eodem penè duo/detrecentesimo terdecies cẽteno salutis anno inchoata sunt sancti Ioannis & castri Franci oppida, in superiore Arni ualle, & intra urbem palatium, quod sedentes ad reipub. clauum primores artium, & uexillifer iusticiæ inhabitant. Pomeriũ urbi productum, & mœnia su/perducta, & carcer amplissimus in arcis speciem ædificatus. Annus aduenerat salutis mille/nus, terdeciesq́ꝫ centenus, in quo octauus Bonifacius pontifex Romanus prudenti pió'q́ꝫ usus consilio, patres imitatus ueteris testamẽti, annũ instituit iubileũ, centeno inde quoquo futurũ anno: cuius ea fuit ratio, ut qui ex transalpinis, ultramarinisq́ꝫ uenientes, octo qui ex Italia & eius insulis quindecim diebus sacra urbis loca orando obirent, plenaria peccaminũ uenia donati essent. Magnum ea summi põtificis indulgentia alicubi fructum attulit, quod diffidentes aliqui & acerrimis etiã capitalibus'q́ꝫ inimicitijs publicè & priuatim usi in pace beneuolentiá que conciliati sunt. Et secundus Carolus rex Neapolitanus Saracenos annis ante circiter quinquaginta à genitore & seipso sub tributo in urbe Luceria toleratos, tunc primum ita uexauit, ut qui ex eis Christiani noluerint effici interficerentur: qui uero Chri/stianam professi sunt religionem, retentis diuitijs mansere: quæ pars fuit minima, & eo mi/noris facienda, quo eorum plurimi ita perfidiam retinuerunt, ut eorum successores mente, animo, & occultis uitæ omnis actibus, Saracenam in hæc usq́ꝫ tempora impietatẽ redolere dicantur. Multi quoq́ꝫ per id temporis in salutem animæ suæ deuoti, si ducẽ nacti essent ido/neum, in expeditionem Hierosolymam accessissent. Et forte accidit Carolum Valesij comi/tem, Philippi Francorũ regis germanum fratrem. Catharinã Balduini Cõstantinopolitani imperatoris ultimi filiam accipere uxorem, qui ueniens anno iubileo Romam, fauores illi recuperando imperio à Bonifacio pontifice impetrauit. Quos quidẽ nulla ratione alia pon/tifex spopondit, quàm quia alteram ipse expeditionem recipienda Hierosolyma destinaue/rat, sperabat'q́ꝫ ducem ei præficere, qui acceptis in exercitũ cupientissimis ex toto orbe Chri/stianis utriq́ꝫ negocio satisfaceret. Prius uero quàm destinatum huiusmodi ducem põtifex declararet, Carolum iussit Valesium copias in agrum Romanum quantascunque posset ex

Gallijs

Gallijs traducere,quas eo qui iubileum secutus est anno, Valesius in mediocrem exercitum ad Hetruriā cum perduxisset,pontifex eum instituit in patrimonij sancti Petri in Thuscia defensorē,cuius opera peropportune Florentinus populus, si uoluisset,utillima uti potuit. In urbe Pistoria, sicut olim Guelfarum Gibellinarumq; partium, sic & nouæ alterius pestis anno iubileo initium fuit. Cancellarij gens ditissima, & numero multiplicata nimio,quod apes faciunt emisso examine,est diuisa:nec id paci suæ,sed per sanguinem & uulnera clientibus utrinq; & Pistoriensi populo in fauorem ut erat affecto concurrentibus, & ut actos scelere nomen quoq; ostenderet,albos unam,alteram partem nigram placuit appellari:crescensq; indies malum Florentini sedare intendentes,seipsos infectum fœdatumq; ierunt. Primores enim capita diuisionis Pistoria Florētiam educti, Florentinam quoq; ciuitatem in albos nigrosq; sciderunt, quòd uiros locupletissimos aliqui pecunia corrupti,nonnulli affinitatis iure,alij inclinatione,ut fit, animi uel iuuerunt,uel deprimi cōculcariq; curarunt. sicq; Florētia Gibellinis Florentia exterminatis nouam inuenit labem, qua Guelfi bifariam sunt diuisi. Duæ familiæ æmulatione pridem & odio cōtendentes,Donati nigrorum,alborum Circuli sese factionū capita exhibuerunt:nihil uero magis ab hoc exorto recens malo timuerunt magistratus, quàm ne Gibellini exules ab altera partium educerētur. Hic missis oratoribus legatum à Bonifacio pontifice cardinalem Ostiensem componendis rebus impetrauerunt, qui à Circulorum factione spretus,urbi sacris interdicto irarum plenus in terram ecclesiæ rediit:pontifexq; facinora correcturus, quæ indies maiora Florentiæ committebantur,Carolum Valesium ab Hetrusco sancti Petri patrimonio illuc cum copijs accedere iussit. Prius uero quàm Florentiam is attingeret, Pistorienses albæ factionis,Andrea Girardino equite Florentino instante,nigros urbe expulerunt ,omniáq; in eorum rebus & bonis nefaria commiserunt. Et Lucæ,quam urbem id quoq; incendium afflauerat,Interminelli alborum duces Obiciorū familiæ nobilis primario interfecto nigros, quibus præerat, ut pellerent armis annixi sunt. Sed hi armis de repente correptis,uictores illos patria præcipites eiecere. Veniens Florētiam Carolus,hinc à multis cū honore acceptus,hinc à nonnullis penè repulsus est. Vnde eo uocante reuersus est Ostiensis Florentiam, cui præsente Carolo prima fuit cura ciuitatem in unicam,ut pauloante fuerat,partem Guelfam coniūgere,& Circulis Donatisq; pacificatis primores ex utrisq; pari numero delegit, Corsiq; Donatis & Nigro aperta contumacia restiterunt. Quare his etiā nominatim ecclesiastico suppositis interdicto rediit ad pontificem. Mansit tamen Carolus, nec prius inde abiit,quàm ad quintum moræ apud Florentinos factæ mensem,albæ factionis ciuibus per arma pulsis maiora Florētiæ & per agrum committi scelera uidit,quàm quæ mitissimi & uere regij uir ingenij inspicere posset. Bonifacius interea pōtifex destinato mente & animo sui exercitus accersendo duci manū apponens Appameensem episcopum ad Philippum Frācorum regem miserat oratorem,qui episcopus pontifici à quo missus erat, uehementia atq; etiam fastu adsimillimus, postq; suasiones precésq; parum uisæ sunt mouēdo regi,& in sententiam ducendo efficaces, quæq; extrema excommunicationem regníq; priuationem non timuit comminari. Sed par fuit illius arrogantiæ regis leuitas,in carcerem enim coniectum iussit parum ciuiliter custodiri. Sed alter à pontifice ueniēs nuncius Narbonēsis archidiaconus, postq; dimittēdo episcopo regem durum uidit, duriora & ipse pōtificis mandata protulit. Protestatus enim regnum Franciæ ad Romanā spectare ecclesiam, illum monuit,ut à regalibus abstinens gerēdis muneribus,quicquid à regno in id tempus sibi quæsitum erat pontifici & ecclesiæ conseruaret, quinetiam adstantes qui forte salutatum regem conuenerant prælatos principésq;, & cæterā nobilitatem atq; militiam archidiaconus pontificis uerbis à iuramento absoluens, quo regi fuerant aliquādo obligati, iussit ut primo quoq; tempore & ipsi & cæteri, ad quorum aures ea admonitio perueniret, Romam ad pontificem se conferrent, pronunciauit: & paulopost archidiaconus indulgentias, concessiones, indulta,& gratias quotquot id regnū ad eam diem à pontificibus Romanis habuerat,tamdiu suspensas censeri,quoad singulas quiq; à Bonifacio pontifice denuo impetrassent. Liberauit itaq; rex Appameensem episcopum, & regnicolas edicti monuit, ne Romam quis se inscio,aut accederet,aut pecunias quacunq; causa transmitteret. Secundus iam erat à iubileo annus, in quo Carolus Valesius rem consobrini regis secundi Caroli Neapolitanam,ut erigeret ex Hetruria in Apuliam cū copijs omnibus se contulerat:nec fuerat id octauo Bonifacio pon

tifici molestum, postq̃ sua de spe auxilij regis Franciæ deciderat. Et Valesius in Calabriam ducens, prædam quidem animalium ingentem abegit, sed neminem armis resistentem ob/uium habuit. Fredericus enim congredi prælio non ausus, pacis primus fecit mentionem, quæ in hunc maxime modum cõstituta est. Redditis nanq; & urbibus & oppidis de Italia captis, & captiuis hincinde liberatis, pmissus est Fredericus à Gallicis rege Carolo filijs & Valesio comite iureiurando spondentibus, quamdiu uixisset Trinacriã obtinere. At apud Florẽtiam pulsis albarum partium ciuibus, & Carolo Valesio ob eam indignitatem, ad Bonifacium, sicut ostendimus reuerso, multa sunt secuta, quæ Dantis Aldegerij poëtæ Florentini uerbis dictata certioris noticiæ sunt, quàm à Villano Ptolemeoq; Lucẽsi referri uideamus. Dantes in alborum partibus annumeratus, urbe Florentia extorres ad eum confluxerunt, acceptusq́; est ab utraq; in belli ducẽ Scarpeta Ordelafus uir nobilis, & Gibellinorum in Foroliuio princeps: eò quoq; uocatus accessit Huguitio Fagiolanus multa tũc in Apennino, qui Foroliuio est proximior, castella possidens, peritissimus ea ætate exercituum ductor, Bononiẽsesq; parti tunc fauentes Gibellinæ Foroliuium accessere. Et canis grãdis Scalifer, Veronæ tunc primum dominio potitus à prædictis omnibus Foroliuij agentibus per Dantis legionem oratus auxilia equitum peditumq; concessit. Innuunt autem nobis peregrini Calui Foroliuiensis Scarpetæ epistolarũ magistri extantes literæ crebrã Dantis mentionem habentes, à quo dictabantur, fuisse prædictis animum in agrum Mugellanum ad Vbaldinorum terram, & inde Florentiam se conferre, iueruntq; aduerso fluuio Anomone. sed siue casu, siue resciuerint, Florẽtini Lucensium auxilio freti Pistoriensem primo agrum populati sunt: deinde Mugellanam delati uallem, Vbaldinæ gentis quæq; meliora occupauerant loca, cum extorrum exercitus trãsmisso Apennino ad Pollitianum decedens castra firmauit, à quibus fame magis q̃ hostium metu, cum proficisci inciperent, Florentinus, Lucensis'q; exercitus superuenit, profectioneq; in fugã cõuersa, capti sunt extorrũ & quidem ex primoribus nonnulli, de quibus Florentiæ sumptum est cum crudelitate supplicium, & dissipatus potius quàm maximo affectus incommodo, tantus extorrum exercitus in Romandiolã est reuersus. Celebrauerat interea Philippus rex Francorũ apud Parisios prouinciale cõcilium, & ecclesiasticis simul ac nobilitatis secularium primoribus æque cẽsentibus, ad sedem apostolicam in se mitiorem æquiorémq; appellauerat. Forte paucis ante mẽsibus Sarra Columnẽsis Romanus, in Gallijs fuerat à rege sustẽtatus, qui horrẽdo illũ remigãdi seruitio liberauerat. Cũ enim Cathelana triremis, in qua miser Sarra detinebaẽ, littoribus magis quàm portui Massiliæ adhæsisset, Sarra nobilis casu prope in scapha adnauigãtem paucis & perpropere allocutus quis esset admonuit, & facie ipsa, oculísq; magis quàm uerbis liberationẽ suam, salutémq; orauit. Quod cum rex rescisset fama uiri & pontificis odio adductus, multas immisit triremes, quæ repertum Sarram his qui detinebãt etiã dum liberaretur incognitum eduxerunt. Eum rex pontificis perniciem machinari cupientem non prius exaudiuit, quàm ex Italia est allatum, pontificem ipsum Alberto Austriæ duci à Germanis electoribus declarato imperij Romani titulum prius multotiẽs denegatum ita spopondisse, ut rex quoq; Francorum fieri pateretur: quod cum Albertus cõsensisset, pontifex una eadémq; celebritate, hinc Philippum Frãciæ regno priuatum, inde Albertũ Romano & illo ornatum pronunciauit. Philippus interim à Sarra edoctus, Guilelmũ quendam Nogaretium equitem sibi fidum, ea per omne regnũ disseminata profectionis causa Romam petere iussit, tanq̃ appellationis apud Parisios concilio à se factæ libellum ferret pontifici uel à cardinalibus sibi amicioribus exhibendũ. Accepisse autẽ cõstat Nogaretium Romæ appulsum ad ducẽtos equites Gallicos, pro Carolo Valesio militantes, qui desidia potiusq̃ perfidia remorati ducem suum subsequi differebant. Sarra interim eodem quo abiret mentito seruuli habitu in Latinã redierat regionem, qui Nogaretium quid acturus esset, cum certiorem factum Ferentini tanq̃ ex improuiso adesse iussisset, Ananiam ingressus est, & Ananinis ueteribus amicis operam nauantibus, Bonifacium põtificem in paterna domo, & in eodẽ in quo genitus fuerat cubiculo ualuis ui refractis obstupescentem, & unde à quibus'ue impetus fieret ignorantẽ primus Iosue propria manu cepit. Perductũ Romã pontificem intra quartum uigesimum diem interisse satis cõstat, genus mortis cum uarie tradatur, nõ nisi uiolentũ, ut credamus fuisse inclinat animus. Territi eo põtificis casu cardinales Perusiam accessere, ubi ad duodecimã mortis Bonifacij diem, Benedictum undecimũ, na/

tione

tione Taruiſinum & ordinis prædicatorũ põtificem creauere. Qui Guilelmum cum quinqꝫ
ciuibus Ananinis excommunicatos pronuncians, eadem actione Ioãnem & Iacobum car-
dinales tanqꝫ iniuſte damnatos ad dignitates patrimonijq́ꝫ & beneficiorum poſſeſsionem
ea reſtituit conditione, ut capello cardinalatus inſigni aliquandiu abſtinerent: regi autem
Franciæ titulũ & libertates & priuilegia reſtituit, quę abſtulerat Bonifacius. Habuit is pon
tifex curæ Florẽtini populi pacificationem, Nicolaumq́ꝫ Pratenſem Romanæ eccleſiæ car-
dinalẽ ad id miſit, qui plebis fauori in primis captando, prudenti aſtutoq́ꝫ conſilio eſt uſus.
Plebem enim in uiginti diſtribuens partes, ſigniferos unicuiqꝫ attribuit, à quibus in oppreſ
ſorum defenſionem, aliam'ue ciuitatis neceſsitatem cõuocari dirigiq́ꝫ poſſent. Qua fretus
parata ſibi in multitudine gratia exules in patriam ut reduceret, intentauit. Eaqꝫ in re uſqꝫ
adeo progreſſus eſt, ut illi Aretio & Romandiola ab eo accerſiti agrum attigerint Floren-
tinum. Quod cum eſt in urbe ſcitum, arma nobilitas æque ac plebs cepit tanto tumultu, ut
ſibi timens cardinalis Pratum perpropere ſe contulerit, ubi ſimilis intentata exulum redu-
ctio cum non ſucceſsiſſet, ad pontificem reuerſurus, Pratum & Florẽtiam eccleſiaſtico ſup
poſuit interdicto: poſt cuius profectionẽ pluribus inter ſe cædibus & incẽdijs quàm unqꝫ
antè debacchati ſunt. Et põtifex Nicolaus his quæ legatus retulerat, & alijs quæ poſtea Flo
rentiæ gerebantur auditis, duodecim ex primoribus ciuitatis ad ſe per litteras & nuncios
accerſiuit. Sub quorum aduentum pontifex ipſe nono pontificatus ſui menſe obijt, ciuéſqꝫ
ipſi non modo re infecta, ſed nec etiã intentata in patriam ſunt reuerſi. Sede apoſtolica ua-
cante extorres Florẽtini albarũ partium, & Gibellini, quos in Romandiola ſeceſsiſſe oſten
dimus, ſiue ſua ſponte, ſiue à Nicolao cardinale Pratenſe, ut ferebatur, admoniti, clande-
ſtino impetu in patriam reuerti intentarunt. Ex agro enim Bononienſi mouentes occultis
per Mugellanos tramitibus ad portam propè urbis, quæ eſt uia Bononienſi, prius perue-
nit, quàm eorum acceſſus fama & ſubito allatus, ut fit nuncius, incredulos primo, poſt terri
tos ciues, & ipſos magiſtratus ad arma cõmouerit. Nec erãt per id temporis excitati perfe-
ctíqꝫ ſatis muri, quos nunc extantes perducto ad ultimum pomerio ſuperimponere cœpe-
rant. Itaqꝫ extorres nouem milia pedites, mille ducenti equites irruperunt. Eo primum loco
ad uias, quæ in urbem ducunt ædibus frequentiorem, ciues uiſi ſunt, repagula obijcientes,
armáqꝫ ad reſiſtentiam oſtentantes: & erat primum noctis crepuſculum, quod quidem ani-
mo firmis circunſtantibusq́ꝫ extorribus tempeſtiuũ eſſe potuit, intrinſecis omnia in noctis
umbra ſuſpicaturis peiora, & uictoriam facillime conceſſuris. Sed cum urbem ingreſsi tre-
pidam, partim ducibus incõſultis ac omnino inſcijs ad prædam, partim uindictam, partim
ad amicorum colloquia dilabuntur, conſpecti per uicos uagabundi populum uicatim con
globatũ in ſe cõciuere, paucisq́ꝫ cum plurimi præualerent, refugientium ſtrepitus clamorq́ꝫ
multis ſimul locis ad ſigna relatus exercitum aduenam omnem uarijs cõflatum ex populis
in urbe aliena pauore impleuit. Ita nullo pellente præpotens exercitus paratam ac propè
partam tantæ urbis uictoriam fugiẽdo amiſit. Maior uero poſtea Florentinos magiſtratus
timor ac urbis ſeruandæ deſperatio cepit. Itaqꝫ cum nullus tunc põtifex Romanus eſſet, à
quo præſidium & opem, ut conſueuerant petere poſſent, ad ſecundũ Carolum regem Nea-
politanum confugerunt. Qui Robertum filiũ Calabriæ ducem, cum mille equitibus ea con
ceſsit expreſſa pactione, ut fœderatorum Florẽtinis Guelforum Hetruriæ populorũ, qui &
ipſi opem ab eo flagitauerãt, exercitus omnes ſimul cum Florentinorum copijs ductitans,
bella quæcunqꝫ incũbentia uel ſponte ſuſcepta ex ſuo ipſius arbitrio adminiſtraret. Eumq́ꝫ
cum equitatu Florentiam appulſum, Lucenſes Florentiníqꝫ ad premẽdam obſidione Piſto
riam impulerũt: ſed defenſabatur ab extorribus, nõ magis Florẽtinis q̃ cæterarũ Hetruriæ
urbium albis & Gibellinis, qui Robertũ aduſqꝫ Prati mœnia oppidi repulerũt, de eóqꝫ ibi
obſidendo & minas iactauerunt, & audax aliquando magis q̃ efficax conſilium inierunt.
Dum in ea Hetruſcis gerũtur, coarctati in conclaui à Peruſinis cardinales tandẽ in Bernar
dum Burdegalenſem epiſcopũ tunc agentẽ in Gallijs conuenerũt. Is decreto electionis de
ſe facto apud Burdegalam accepto Lugdunũ ſe cõtulit, & Clemẽtis quinti nomine aſſum
pto, cardinales illuc ad ſe literis accerſiuit, qui omnino facta parendi mora menſe Auguſto
anni ſalutis quinti, terdeciéſqꝫ cẽteni acceſſerũt. Fuítqꝫ ea curiæ trãſlatio annis ſeptuaginta An. ſalutis M. ccc. v
quatuor duratura, quæ multas dei eccleſiæ præuaricationes, multa inuexit Chriſtiano po-
pulo detrimenta. Interfuerunt Lugduni pontificis coronationi, Philippus rex Franciæ, Ca

rolúsq; frater suus in Franciam ex Italia reuersus, Ioannes dux Britanniæ & quicquid nobilitatis omnis Gallia tunc habebat. Dumq; pompa eius celebritatis ex more & per urbẽ duceretur, muri pinna gẽtium pressura incubantiũ impulsa corruit, cuius casu dux Britanniæ multi ignotiores oppressi interiere. Carolus regis frater debilitatus, & põtifex ipse adeo in turbam præceps deturbatus est, ut mitra ex capite excussa iaspidẽ preciosissimũ amiserit. Creauit uero Clemens cardinales ex Gallijs tam multos ut facile tunc coniectura omnes assequi potuerint, põtificem Romanum deinceps non nisi ex Gallicis creari posse. Italiæ autem & urbi Romæ uisus est satisfecisse in duobus, Iacobo & Ioanne Columnensibus, quos ad capellum & integram dignitatem restituit. Ne autem Romani curiæ absentiam diuturniorem, sicut sibi conscius erat, futuram ægre ferentes omnino rebellarent, tres cardinales attributa senatorij muneris potestate, Romam accedere curauit. Et cum Sardiniam Saraceni Pisanorum à bello Genuensi laborantiũ dominio subtraxissent, eam pontifex ea cõditione Frederico Siciliæ regi concesit, ut illi recipiendæ ilico manum apponeret. Forte per id temporis Veneti societate belli cum secundo Carolo Neapolitano rege inita, imperium Constantinopolitanum inuadere constituerant. Quod cum timeret futurum rex Rassiæ, nunc Despotum appellant, Clementem Romanum pontificem legatos poposcit, quibus sese & populos sibi subditos dedere spopondit in catholicæ ecclesiæ unionem. Sed cum Carolus rex, Venetiq; à belli motibus refrixissent, legatos ad se missos Rassus rex de prisco gentis more delusit. Eodemq; anno salutis septimo terdecies cẽteno in rebus Christianis uarij motus agitationesq; inciderunt. Dulcinus quidam & Margarita uxor sua hæresiarchæ apud urbem Lombardiæ Nouariã sectatores utriusq; sexus ad mille nacti, uirus diffundere cœperant, eò perniciosius, quò sacerdotes & religiosos in populorum inuidiã adductos spernentes, simulatam puritatem quandam, & innocentiam uitæ proponebant, secundũ quam immixti fœmellis mares lasciuia ad libitũ debacchabãtur. Eos itaq; immissi à Clemẽte Romano pontifice nuncij in montem coactos excelsum Alpibus continẽtem fame & frigore confectos ad unum sustulerunt. Et maioris mali fomes templarij multis antè annis in Asiæ bellis, quæ aduersus infideles gesta sunt conuicti omnium perniciosissimi, Christum enim spernentes blasphemantesq; ac penitus deridentes, pro quo pugnare consueuerant, eos Turcis & Saracenis consensisse & nostrorum expeditionibus fuisse aduersatos constitit. Vnde multis eorũ uario affectis supplicio, cæteri omnes prædijs redditibusq;, & bonis quę possidebant amplissimis spoliati sunt, quæ partim cõcessa sunt Rhodijs Hierosolymæ hospitalarijs, partim nouis attributa religionibus in Hispania aduersus Saracenos, Beticam olim, nunc Granatam incolentes à põtifice institutis. Et forte eodẽ anno accidit Rhodum insulam à Saracenis capi Turcis, quam hospitalarij nouis aucti opibus receperunt. Albertum etiam imperatorem ex Austria Romanum nepos ex fratre appetitum insidijs trucidauit. Per id quoq; temporis magni quæstus & prædæ piũ facinus cõmisit Philippus rex Franciæ, pulsis ex omni regno Iudæis, quos diuitias possidentes eximias cum singulis uestimentis abire permisit. Fecerat Romani imperij, quo ad rem Italicã uacatio, ut omnes penè urbes solitæ imperio parere, tyrannis eodem penè capitaneatus titulo appellatis subessent. Nanq; tres de quibus supra est dictum imperatores ab accessu in Italiã abstinuerant, ut non absurde imperium uacasse dicamus: hinc Verona Scaligeros, Mantua Passerinos, Padua Carrarienses habebat, & Marchiones Estenses, quos anno ante sexagesimo Salinguerra eiecto, Ferrariã pro ecclesia administrasse ostendimus, Mutinæ & Rhegio urbibus post annum Iubileum frena imposuerãt, ad tantumq; deuenerant potentatum, ut secũdus Carolus rex Neapolitanus, Beatricem filiam ex Maria regina uxore susceptam, Azoni tunc Marchioni dederit in uxorem: cuius matrimonij honore & lætícia, Azo haud quaq; diu gaudere potuit: anno enim quinto à iubileo & eius matrimonij primo Friscus quidã adolescens, quem ex aliena uxore sibi filium esse dicebat, eum dolo captum, in carcere mori coëgit. Et Ferrariensibus nonnullis, episcopoq; in primis adnitentibus Ferrariæ, Mutinæ, & Rhegij dominiũ obtinuit. Rogatiq; Veneti copias Frisco auxiliares cum nauigio immiserunt, castellum enim Thealdum nomine ponti erat impositum, quo Padus ab urbe in ripam transmittitur, uiæ continentem Bononiam perducenti, quod castellum absq; nauigio capi posse Friscus diffidebat. Eos motus cum intellexisset cardinalis cognomine Pelagura, quem Clemẽs pontifex Bononiam legatũ miserat, Venetis sub anathematis cõminatione iussit,

An. salutis M. ccc. vij

iuſſit,ut à re Ferrarienſi abſtinẽtes,copias inde deducerent.Hic; machinis interea Caſtello
thealdo appulſis, & nauibus Ferrarienſium, qui propoſito de uulgi conſuetudine mutato
populi & eccleſiæ dominium acclamabant,ubiq; incenſis,partem quoq; urbis ponti conti/
guam ceperant, nec prius exaudiri inter prælij tumultum legati iuſſa potuerunt, ꝗ pons à
Venetis igni ferróq; interruptus, & Caſtellumthealdum fuerit occupatum.Friſcus interea
populum ſibi rebellem domare aggreſſus,Rinaldo quodã de Marcharia equitum ductore
operã crudeliter nauante fretus,Ferrariam penè mediam incẽdit:ſedato parumper à Vene
tis tumultu, deditionem illi excluſo Friſco facere conſenſerunt. Tuncq; Ferrarienſes tanꝗ
in ſubiectionem accepti à motibus temperarunt, Pelagura legatus interim crueeſignãdos
propoſitis autoritate apoſtolica uitæ æternæ præmijs,Venetos,Ferrariẽſesq; Bononiã con
uocauerat.Et pontifex Clemens quintus Venetis publice apud Auenionẽ excõmunicatis
interdixerat ſacris,quos ubicunq; reperirẽtur capi iuſſit,pro ſeruisq; uenundari.Quamob/
rem factũ eſt, ut apud Londonum Flandrẽſesq; & Galliarũ loca multi ualoris Venetorum
mercimonia in prædam à locorũ dominis fuerint direpta.Miſerat item Clemens pontifex
Romanus præter Pelagurã legatũ duos quoq; in Hetruria cardinales, ut eius prouinciæ
motus belláq; componerent,illíq; à Piſtoria inchoantes, quam oppreſsione Guelforũ libe/
rare quærebãt,Roberto duci Calabriæ,Hetruſcísq; ſimul omnibus,ut eam urbẽ obſidione
leuarent anathematis & interdicti comminationibus edixerũt, Robertũ dicto legatorum
parentem omnes Hetruſci præter Florẽtinos & Lucenſes ſecuti ſunt. Interdictũ itaq; eſt ſa
cris Lucæ & Florẽtiæ ciuitatibus,& Robertus nouũ pontificem ſalutaturus,Auenionẽ ac
ceſſit.Paulopoſt Piſtoriẽſes obſidionis longitudine fatigati, & fame preſſi deditionem his
fecerũt cõditionibus, ut exulibus Florẽtinis aliarúmq; prouinciarũ Gibellinis,qui præſidio
pauci inerant permiſsis abire,ciuibus à uictore irato eſſet impunitas.Potiti urbe Florẽtini
Lucenſésq;, à ciuiũ quidẽ ſanguine temperarunt,urbis uero mœnibus ſolo æquatis,foſſas
quoq; ab ipſo Piſtorienſi populo compleri curarũt, agróq; eius urbis duabus ipſis ciuitati/
bus applicato,redacta in rus Piſtoria, utriuſq; iuriſdictioni ſubiecta manſit. Erat is annus
pontificatus Clemẽtis ſecũdus, quo item Florentini re Piſtorienſi confecta,priuſq; copias
reducerent,gentis Vbaldinæ in agro Mugellano reliquias perſecuti ad Accianicũ duxerũt,
quod oppidũ arduo ſupra uiam Bononienſem loco ſitum,male à diſcordibus inter ſe Vbal
dinis defenſatum,& pecuniaria pactione receptum diruerũt, ex eiúſq; populo in plana ad
uiæ Bononienſis tabernas hoſpitatorias perducto extans oppidum Scarparia,ſicut & Ta
bernis erat nomen,appellatum, paruo tempore ædificatum eſt.Cum reuerſi ad pontificem
cardinales ea retuliſſent quæ in Hetruſcis fiebant,is reformandæ prouinciæ auidus,Neapu
lionem Vrſinum cardinalẽ eò legatum miſit,fore ſperans, ut apud Florentinos Lucenſesq;
ſuarum ſtudioſis partium cardinalis multum autoritatis momentiq; haberet. Sed is haud
ſecus ꝗ primi duo ſpretus, & cum copijs, quas accurate contraxerat repulſus,interdicto à
primis duobus in Florentiã Lucamq; denunciato per aggrauationes proceſſuum cõfirma
to ad põtificem eſt reuerſus. Tantum uero abfuit,ut interdictũ timuerint Florentini,quòd
religioſos eccleſiaſticosq; ſuorũ locorũ maioribus quàm poſſent cõferre tributis grauatos
crudeliſſime ab exactoribus uexari exhaurirìq; permiſerunt.Quamobrem magna deus ca
lamitate Florentinos afflixit,Curſium enim Donatũ ciuem ampliſsimum,& de eo populo
in primis benemeritum patria ut ejceret,diu multumq; in urbe tumultuatum eſt,ut cædes
in prælijs incendiáq; commiſſa ſint. Tandẽ Curſius dũ fugeret eſt confoſſus,nec aliã æmuli
prætenderũt ei facto cauſam,ꝗ quòd Huguitionis Fagiolani,de quo ſupra diximus,filiam
uxorem duxerat.Et per id temporis Aretinus populus ſimili ingratitudine uſus,Tarlatos
ciues ſuos de ciuitate optime meritos,Guelfis exulibus in patriam reductis per arma eiece
runt. Apparuítq; exinde Florentinos Aretio per Guelforũ reductionem fuiſſe potitos:nec
paruo ipſi etiam Florentini tunc in Lucenſes ſocios ſcelere ſunt uſi. Piſtoriam enim foſſa
coactæ multitudinis labore dies noctéſq; continuato purgata,& portis uallóq; dum muri
reficerentur circunductis communita,ſibijpſis poſthabito Lucenſi propriam retinuerunt:
nec multi intercceſſerũt dies,cum Huguitio Fagiolanus generi iniuriã in Guelforũ damnis
ulciſci cupiẽs,Tarlatos in Aretinũ redire adiuuit.Pelagura interim cruceſignatis apud Bo
noniã ingentẽ exercitũ coactis,Florẽtinos opem popoſcit, qui equitatũ haudquaꝗ paruũ
ſub ſignis quatuor miſerũt.Quod cũ reſciſſent Ferrariẽſes, Venetis & Friſco rebellãtes,eas

omnes legati copias in urbē admiſerunt, ductumꝗ eſt ad Caſtellithealdi oppugnationem,
multa utrobiꝗ, ſed in Venetis maior cōmiſſa eſt cædes. Vnde factū eſt ut Veneti, quod per
oratores ad pōtificem miſſos facere quærebāt, coacti uiribus, urbe Ferraria prius, poſt eius
Caſtellothealdo exceſſerint. Quibus pontifex abſolutionem ilico & pacem dedit, & Pela/
gura legatus Florētiam urbem pariter ob datos equitatus fauores interdicto leuauit. Octa
An. ſalutis uo dehinc terdecies cēteno ſalutis anno ſecundus Carolus rex Neapolitanus diē uitæ clau
M. ccc. viij ſit extremum, Robertusꝗ filius à pontifice apud quem erat, regni cōfirmatione in Italiam
rediit. Sed dum is in itinere agit, Lambertus Bernardinusꝗ fratres de Polenta Rauennæ
tunc primarij ciues, ac prope domini caſtrum Marcomama, quod ad ſanctum Albertum
in Padi ripa Veneti tenebant, Ferrarienſium opera inſcio Pelagura cardinale præſtita ce/
perunt. Quæ cauſa impulit Pelaguram, ut Roberto regi Bononiam detinere appulſo Fer/
rariam commiſerit pro pontifice & eccleſia gubernandam. Isꝗ Degum dela Rapta Hiſpa/
num, ſiue ut appellant Cathelanum, multa in Beneuētanis oppida & caſtella tenētem eius
urbis præfectum prætoremꝗ cum Cathelana cohorte reliquit. Nondumꝗ Bononia Ro/
bertus erat profectus, cum Ferrarienſis populi pars maxima in tumultum concita, pars do
minium populare, pars reductionem nobiliū Eſtenſium acclamauit: tunc dimiſſi à Caſtel/
lothealdo, qui inerant præſidio Cathelani, comprehenſos ex plebe duodetriginta in furcas
ſuſpēderunt: de cæteris numero multis pariter in tumultu captis, Degus nullum aliud ſup/
plicium ſumi uoluit, ꝗ in carcerem coniecti, tantum pecuniæ in redemptionem pēderent,
quanta ingenio poſſet ab eis & uiribus extorqueri. Eius etiā anni initio electores Germani
apud Francofordiam conuenientes, Henricum Lucemburgenſem in Romanum impera/
torem delegerunt. Quem & Aquiſgranum Germani regni corona & infulis decorarunt, le/
gatiꝗ ipſius regis cum Romanum pontificem Auenione agentē adiſſent petitum Roma/
ni imperij confirmationem, ea impetrarunt conditione, ut intra bienniū Italiam ingreſſus,
Romam coronandus accederet. Non autē præfixi termini finem expectauit Henricus, ſed
præmiſſis in Italiam oratoribus ad propinqua Alpibus regni Germaniæ loca Italiæ conti/
nentia uenit. Primiꝗ ex Italis aditi ſunt ab imperatoris oratoribus Florentini, quos impe/
rator creationis ſuæ initio apud Francofordiam didicerat nominis imperatorij in Italiaꝗ
cæteris omnibus hoſtes eſſe. Nam multos fuiſſe conſtat Italos patria pulſos, præſertim Gi/
bellinos nō Hetruriæ magis ꝗ omniū Italiæ regionum, qui noua deligēdi creatione etiam
apud electores expectata, illū in magnā uictoriæ & amplitudinis ſpem erectū, quid agen/
dum prouidēdumꝗ eſſet ſubito edocuerūt: tripartita fuiſſe traditur imperatoris oratorum
ad Florētinos expoſitio mandatorū, quòd primo loco imperatoris omniū ſapiētiſſimi po/
tentiſſimiꝗ tunc creati barbararū numerus gentiū, quas traducturus ſit in Italiā, pro maxi
mo ac propè infinito relatus eſt, petitus ſecūdo loco intra Florētiā urbē cum adueniſſet re/
ceptus, & ceſſatio ab iniurijs uicinorū, præſertim Aretinorū iuſſa eſt. Dātes Aldegerius Fo
roliuij tūc agens, in epiſtola ad Canem grandē Scaligerū Veronēſem partis albæ extorrū,
& ſuo nomine data, quā Peregrinus Caluus ſcriptā reliquit, talia dicit de reſpōſione ſupra
dictæ expoſitionis, à Florētinis urbē tenētibus tunc facta, per quæ temeritatis & petulātiæ
ac cæcitatis ſedētes ad clauū notat, adeo ut Beneuenutus Imolēſis, quē Peregrini ſcripta le
giſſe crediderim, Dantē aſſerat, hinc cœpiſſe Florētinos epitheto cæcos appellare: reſpōſum
enim fuiſſe innuit, non eſſe ſatis quæ oratores primo loco dixerint uero ſimilia ac ſibi inui/
cem cohærētia, imperatorem Romanum ſicut illi dixerint, & ipſi ſperent ſapientiſſimum
barbaros immanem gentē in Italiam eſſe ducturum, quod alij cōſueuerint Romani prin/
cipes Italis in barbariem extra Italiā, non barbaris ſemper pernicioſis & Romano nomini
hoſtibus in Italia uti. De receptu quid expediat deceatꝗ, poſthac & in tempore reſponſu
ros, Aretini ceſſationem belli contra imperatoris officiū peti, cuius in primis partes ſint eie
ctos patria, quod populus in eo bello quærat Florētinus, ut reducat eniti. Profecti Floren/
tia oratores Aretium petiuerunt, & firmos per ſe Tarlatos, Fagiolanúmꝗ in ſpem opis im
peratoriæ erectos reddiderūt firmiores, adeò ut repulſi prælijs Florentini in Henrici aduen
tus timorem ſuſpenſi, tum à Bononia Robertus rex Neapolitanus eos recrearit. Is enim
qui Henrici in Italiā aduētum formidaret præſidia ſibi aduerſus eum comparare ſtudebat.
Quare moratus aliquot dies Florētiæ, omne Guelfum Hetruriæ nomen in priſtinam cum
Florentinis ſocietatem reſtrinxit, cuius ipſe caput principémꝗ conſtituit, pollicitus ſeſe co
pias

pias, quamprimum Henricus appropinpuare cœpisset præsidio immissurum. Transgresso interim Alpes Henrico, Taurienses, ad quos primũ descensurus erat, populariter obuiam profecti, sese & urbem eius arbitrio permisere. Pariter paulopost fecerũt Astenses, quibus urbibus rex dedit uicarios, iubens ut populos in primis inter se pacificos conseruarent: exinde Philippus Papiæ comes, Simon Collubianus Vercellarũ, Antonius Visceragus Laudæ, urbium primarij ciues, uel potius tyrannuli Henrico concurrentes, datos ab eo uicarios, in urbem quisq; suam acceperunt, & Alboinus Canisq; grãdis Scaligeri Veronenses, obedientiam Henrico per oratores, subiectionémq; polliciti sunt. Mediolanum urbem familiæ duæ, Turriani & uicecomites potentatu pares, & hostes magis aperti q̃ æmuli premebant, potius quàm aut ipsi gubernarent, aut à populo permitterent gubernari. Guidóq; Turrianus Guelfæ, Matthæus uicecomes Gibellinæ factionum principes erant. Itaque & si Guido capitaneatus populi magistratum tunc gerens, Henrici in Italiam aduentu lætatus erat, quòd eum Guelfis fauturum sperabat: tamen ueritus, ne Matthæus gratiam occupaturus aliquid machinaretur, cum copijs accurate contractis in agri Mediolanensis finibus se continuit. Matthæus uero uicecomes ad Lupoldum Austriæ ducem diu sibi notum mittens per eum Henrico spem fecit, fore ut appulsis Mediolano copijs, plenum illi dominium à populo traderetur. Quod cum resciſſet Guido in urbémq; rediſſet, ad arma concursum est, erántq; prælio factiones decertaturæ, cum Henrici exercitus urbi appropinquans utrosq; terruit, pariter ueritos, ne in alterius fauorem Henricus procliuior aduenisset, Guelfi tamen & numero & magistratus, quem gerebat Guido fauore præstabant, quos constabat Henricum studio partium libentissime admissuros: hinc nulla ratione alia sumi ab eis arma apparebat, quàm ut cæsis pulsis'que Gibellinis, nouarum quæ fieret rerum mutatione soli quietiorésq; gauderẽt. Ea intelligens Henricus pacis constituendæ auidus, urbem ab utrisq; publico consilio in dominatum accepit, & Guidonem insigni munere honestatum, ut sibi obligaret, Vercellis donauit, Galeatio spondens Matthæi uicecomitis filio, quem secum Romam ducere constituisset, equitum præfecturam, Lupoldusq; Austriæ dux cum Germanorũ cohortibus in uicecomitũ gratificationẽ urbi præsidio est impositus. Audita Mediolani deditione Henrico facta, omnes Lombardi circunstãtes, præter Alexandrinos fidelitatis seruandæ sacramẽto sese imperio obligarunt, & cum singuli uicarios accepissent regios, nullus fuit, aut populus liber, aut in ciuitate aliqua tyrannus & factionis primarius, qui eiectos prius aduersæ factionis principes, atq; multitudinem in patriam iussus à uicario non admiserit. Soliq; tunc è remotioribus Patauini nõ satis parituri uidebantur, quòd eos uicini Ferrariẽses atq; Bononiẽses à rege Roberto admoniti incitarẽt. Hẽricus interim ferream imperij coronam, nõ Modoctiæ, ut debuit, sed Mediolano recepit: cuius muneris exequendi celebritas maiore facta est impẽdio, q̃ cui ærarium Mediolanẽse sufficeret. Vnde hinc Matthæo, inde Guidone certatim adnitentibus, tributo etiã insolito ciuitas est grauata. Fuit id plebi molestissimum, & murmur primo, post clamores sensim exaudiri, gemi natã & auctã esse Mediolanẽsi populo seruitutẽ, nõ introductã diu expectatã ab imperio libertatem, & manũ rapinis Germani apposuerãt, quos factiosi rerũ nouarum & tumultus pariter auidi adiuuarent: tandẽ ad arma est uentũ, Germaníq; principio territi, cum cædes in suis & uulnera ederẽtur, introductis quæ in suburbijs & agro erãt dispersæ copijs, aperto in utranq; factionem prælio decertare cœperunt. Sed Galeatius uicecomes magno usus astu, Matthæo genitore domi tanq̃ ad arcem suorum seruandam relicto, duci Lupoldo, & Germanis ad eum conglobatis adhæsit, tumultus & plebis audaciæ, ac temeritatis causam omnem & culpam in Turrianos referens tyrannidem affectãtes: nec fuit difficile furentes per se Germanos accendere, paresq; odio Germani & Gibellini in Turrianos sunt. Erant hi cum magna populi parte cõstipati, in platea ædi subiecta uirginis, quã Nouã uocant, quid agerẽt dubij, quòd imperio & populo aduersari pariter nefariũ esse ducerent. Ad primum itaq; impetum admirabundi ac propè amentes dissipati sunt. Pugna deinde ad uicos relata, cædes utrinq; promiscua fuit. Guido omnium primus uicecomitum insidias recognoscens, cum filijs in fugam est uersus, quem suorum pars maxima est secuta. Profectiq; Vercellensi porta omnes cũ pueris & uxoribus Vercellas petiere, debacchatiq; in diuersam factionẽ uicecomites ad triginta illius primores, in queis quatuor ex Turrianis fuere, imperatoris militũ Germanorũ auxilio interfecerũt. Ad eũ exciti tumultũ nõnulli Lombardiæ

populi à promiſſa Henrico fide receſſerunt, primiq; & eodē ſimul die Cremonenſes ac Cre
menſes impoſitum à rege uicarium, & Gibellinos armis non ſine cædibus expulerunt, Ma/
giſq; Brixiani Guelfarum partium duces, Theobaldum Burſatum aduerſæ factionis prin/
cipem pauloante iuſſu regis reductum, cum interficere quæſiuiſſent, is de fuga cōtulit ſe ad
Henricum. Pariter Parmæ Rubei pauloante Henrico iubente à Giberto Corrigienſe in pa
triam redire permiſsi, ab eodem patria ſunt eiecti. His quæ tot in locis fiebāt, rebellionibus
auditis, Henricus urbe Mediolano uicecomitum curæ & cuſtodiæ relicta exercitum tunc
primum ſimul coactum in Italia uiſum in Cremonenſes duxit: cuius urbis Guelfi reſiſtere
diffiſi, Brixiam cum uxoribus, pueris, & aſportata leuiore ſupellectile emigrarunt, Cremen
ſes uero ſeditione facta, mitius ſecū agi ſupplices impetrauere. Sed Cremonæ à Gibellinis
deditæ mœnia portasq; & Guelforum domos cum Germani euertiſſent, Cremam quoq;
reddiderūt minore excidio immunitam. Ad eius facti terrorem Parmēſes Gibellini eiectis
Guelfis accerſitum & precibus impetratū regis uicariū habuerunt. Duxit paulopoſt in Bri
xiam Hēricus, ad quam urbem à proprijs alienigeniſq; Guelfis probe defenſatā aliquandiu
ſedere coactus eſt, æditaq; in agro omnium, quæ excindi, uri, euertiq; potuerunt uaſtitas,
adhibitæ oppugnationibus machinæ, cuniculi ſunt acti, & tādem fugientibus in montana
Guelfis, dedita à Guelfis urbs murorum portarumq; munitiones amiſit: nec aliter ibi quàm
Cremonæ à Guelforum ædibus uel excidio uel incendio temperatum eſt. Ad Placentiā ue
ro cum ducere pariter iratus pararet Henricus, cardinale de Fliſco intercedente, Placētini
eiecto armis Alberto Scoto Guelforum duce contraria ſentiēte, imperialem uicarium ad/
miſere. Papiam nonnulli in partibus Henrici conſtanter duraſſe, & fœdera à principio per
Philippum comitem cum illo icta obſeruaſſe, nonnulli poſt rebellionē afflictam fuiſſe con
tendunt. Interea dum Henricus primū oppugnanda poſt euertenda Brixia occupatus eſt,
oratores quos ad Venetos miſerat redeuntes, paratam eſſe retulerunt eam rempublicā na
uigium, quod poſtulaſſet præbere, quo ad regiones urbi Romæ propinquiores cum omni
exercitu tranſportaretur. Per quod itē tempus, Veronēſes, Vicentini, & Patauini, & Tar/
uiſini miſſos ad ſe uicarios acceperunt, præſidia pariter, quæ danda eſſe crediderāt admiſſu
ri. Sed Hēricus copias integras ad urbem Romam ducēdas retinere maluit, & Varnerium
Hauſpergenſem comitē, Lombardiæ præſidem inſtituēs copias ſibi modicas attribuit, qui
bus eam prouinciā conſeruaret. Ipſe deducentibus, qui apud eum aſsidui erant, Amideo
Sabaudiæ comite, & Piſanorū Genuenſiumq; oratoribus, per Placētinos Genuā ſe cōtulit:
qua in urbe eum adijt Ricardus Gambatoſa Roberti regis Neapolitani orator. Adierūtq;
pariter Frederici Aragonis Siciliæ regis nuncij, amicitiam & fœdera aduerſus Robertum
regem utiq; hoſtem offerentes, quibus benigne Henricus reſpondit, oblatis aſſentiens fœ/
deribus, quæ cū eſſet Romæ initurū ſe ſpopondit. Gambatoſa igitur pro uanis ſimulatione
redundātibus, quæ retulerat uerbis, ab Hērico ſimulata recepit. Certū enim Hēricus habe
bat à Genuēſibus Piſanisq; relatū, regem Robertū Romæ, & per Hetruriā præpedimēta,
& aduerſarios ſuis conatibus, ſuæ coronationi pro uiribus præparaſſe. Nā præter cōfirma/
tas, ut oſtēdimus, per Hetruriā Guelforū ſocietates, quamprimū Neapoli agēs Henricum
Brixiā obſidere intellexit, ueritus ne illa urbe potitus per Bononiā duceret in Hetruriam,
Digotionem mareſcallū attributo duorū milliū equitatu miſit, qui Ferrariā, Bononiamq;
primo, poſt Florentiā & Hetruriā defenſando, prout neceſſariū in tempore duceret, in par
tibus cōſeruaret. Digotioq; Henricū intelligēs Genuā acceſsiſſe, Florētiam & inde Lucam
cum copijs eſt delatus. Per eundē undecimum terdecies centenū ſalutis annum, Clemens An. ſalutis
quintus pontifex Romanus, conciliū apud Viennam Narbonēſis Galliæ urbē celebrauit, M. ccc. xi
in quo ad alterius anni medietatem protracto, templariorum nomen omnino extinxit, De
ſubueniendoq; Hieroſolymæ multa fecit uerba, quæ in irritum cecidere, & decreta promul
gauit extantia, quibus de ſuo nomine Clemētinis appellatio perſeuerat. At Hēricus cum
menſem tertium Genuæ egiſſet, maris, quam expectauerat tranquillitate oblata triremibus
quadraginta Genuenſiū, Saonenſiumq; Piſas petijt, equitatu terra per Lucēſes præmiſſo,
quibus uaſtitas maxima eſt commiſſa. Digotionis uero & additæ à Florentinis ſocijsq;
bello Guelfis copiæ numero Germanis longiſsime inferiores, minori quàm erat opus præſi
dio Lucenſibus fuere. Præmiſit ex ipſis Henricus Ludouicum Sabaudienſem Amidei fi/
lium quingentos equites ducentem, qui Romam ad Stephanum Columnam accedens in
ædibus

ædibus Lateranensi palatio contiguis se continuit. Idq; gentem Vrsinam in inuidiam, no-
uiq; imperatoris suspicionem plurimum concitauit. Et Florentini in Italia post Henrici in
Italiam aduentum maximam exulum suorum partem in patriam reuocauerant, confirman
disq; societatibus à Roberto institutis fuerāt intētissimi. Quare agētis apud Pisanos Hen
rici, & uastantis Lucensem Miniatēsemq; agrum Germani equitatus pericula ut cauerent,
neminem extra urbem & agri oppida ac castella conspici curauerunt. Varie à scriptori-
bus quæ sequūtur, tradita uidemus. Villanus, & Ptolemeus ambo Hetrusci, ambo his tem-
poribus ætate proximi contraria scripsere. Ille Robertum regem & Vrsinam gentem Ro-
manam in Henricum Romam ingressum armat, prælia dicit tribus mensibus Romæ ge-
sta, & multa ad hæc addit, quæ aliunde quàm à Ptolemeo falsa esse deprēdimus. Hic quod
uerum fuisse nobis constat, tres cardinales dicit à Clemēte Romano pontifice legatos Ro
mam uenisse Henricum apostolica autoritate coronaturos, ad quos ilico Robertus rex Io
annem Germanum fratrem suum magno stipatum, sed inermi comitatu uenire curauit, ut
nouo imperatori uel simulate cōgratulaturus, pompā redderet sua præsentia ornatiorem:
itaq; Ptolemei sensum nostris suisq; uerbis ordine explicauimus. Profectus Pisis Hēricus
secus Plumbinum per oram Hetruriæ maritimam Viterbium se contulit, ad quem clerus
omnis & Romani populi pars maxima quum uenisset, deduci inde cœptum est pompa in
similibus consueta. Perductus in Lateranense palatium Henricus, quod Viterbij uiderat,
de Vrsinorum à se & Columnensibus equitū alienatione uoluit intelligere. Omnes itaq; ur
bis primores, & honesto natos loco, inferioresq; ad conuiuiū inuitauit, ut qui malo in eum
essent animo absentia notarentur. Veneruntq; præter aliam multitudinem Stephanus Co
lumna, Nicolaus Miletus, Hannibal Hannibaldus, Ioannes Sabellus, Theobaldus de cam
po Floræ, ut sola lex eius seculi primatibus defuerit gens Vrsina, quæ sub ipsum Henrici ad
uentum partem urbis infimam ædibus suis circūadiacentem Tyberi pontiq; Traiani con-
tinētem ad uiarum exitus repagulis communiuerat, magis uerita, ne aduersa factio quicq;
in eos machinaretur, incautósq; inuaderet, q; quia motus intentare quæsiuerit. Ad epuli fi
nem Henricus de suo aduentu in hanc sententiam est locutus, iussu se & pactione à pon-
tifice Romano Clemēte coactum uenisse Romam, cum aliàs certo sciri à Romanis posse,
tum maxime trium cardinalium ibi præsentium testimonio, qui & confirmationi electio-
nis de se factæ præsentes Auenione fuerint, & Romam ad eius coronationē legati uenisse
conspiciantur: nō tamen tam longi itineris laborem sibi fuisse grauem consideranti suos se
Romanos amātissimum sibi populū esse uisurum, cum quo lætos iucundosq; aliquot dies,
cum quo ludos & cōuiuia amicissime ageret: sed falsum se iudicio & opinione, hostes in ea
& sine causa aduersarios inuenisse, quos nedum uerbo nunq; aut facto læserit, sed inter pri
marios urbis ut sunt, habere & in amicitiam recipere constituerit: hinc quos uideret inimi
citias secū gratis ostētare, eorū insidias quin caueat ac pro posse repellat tēperare nō posse.
Quæ quum dixisset ad suos qui circunstabāt cōuersus, adigēdos esse fidelitatis sacramēto,
qui aderant, Romanos omnes, poscēdasq; & in custodiā recipiēdas arces urbis, demumq;
tenēdos omnes imperauit. Iurarūt'q; omnes, & solus Theobaldus de cāpo Floræ cū affines
& cōsanguineos sua sequi consilia solitos, sicut & cæteri fecerant, Romanos ciues tenere ac
obligare id iuramentū uoluisset, solos excepit Vrsinos: de qbus cōsanguineis ignominiose
locutus est, nec satis illi profuerūt maledicta adulanter in suos iactata, ut quotquot quære-
bat cū Stephano Colūna datis obsidibus abire pmisso liberarētur. Arces uero urbis, quas
Ptolemæum secuti imperatorē petiuisse diximus, ædes erant in Theatris, Thermis, & ue-
tusti operis ædificijs in arcis formā, quod etiā nunc facile intelligitur cōmunitæ, quibus tūc
Germanorū præsidia sunt imposita. Vsus est etiā tunc alia maiore imperator imprudentia
ac fatuitate, qui præter tētos de qbus est dictū ciues, tributū à populo poposcit solito sem-
per antea uel uicatim, uel dispersas in multitudinē pecunias ab alijs qui coronabātur acci-
pere. Cōmota est itaq; in tumultū, & omnis utriusq; factionis populus ad Vrsinos conflu-
xit, primūq; in deturbatos occupatis arcibus, post in alios urbē perābulātes Germanos im-
petus cū cæde & sanguinis effusione factus est. Eo exaudito tumultu Hēricus, datos à Pisa
nis sagittarios à nauibus uocari iusserat, qbus paulò prius fuerāt adducti: in quos à nauali
bus quæ sub Auētino sūt, ut Lateranū accelerarēt mouētes, Ioānes Roberti regis frater tur
mas nauales impetū facere iussit, quę eadē die Neapolim uenīētes in eadē naualia attractis
triremibus

triremibus ſe receperant. Ioannesq́ oppreſſis dolo Piſanis, turmas ſuas omnes co uectas na/
uigio, & equitatũ prius in id propinquo urbi loco paratum in urbem Henrico rebellem du
xit. Angebatur interim commeatus inopia Henricus, & pecuniarum carẽtia in populi Ro/
mani odium, ſicut oſtendimus, adductus erat. Quare cardinalibus facile aſſenſus, coronam
cuius in baſilica apoſtoli de more accipiendæ ſpes omnino ſublata erat, in Laterano acce/
pit, Tyburq́ migrauit. Eò cum copijs urbe profecto cardinales, Ioannem quoq́ Roberti re
gis fratrem cum ſuis copijs quæ multiplicari cœperant, urbem purgare iuſſerunt, paxq́ &
quies urbi Romanæ reddita, tertiodecimo die poſtquàm Henrici imprudentia, atq́ auari/
tia tumultuari cœptum erat. Agentem Tybure Henricum nuncij adierunt Frederici Arra/
gonis Siciliæ regis, cum quibus promiſſa apud Genuam fœdera tam cupide conſtituit, ut
affinitatem quoque regi Siculo honeſtiſsimam ultrò obtulerit. Actumq́ in primis, ut bel/
lum Fredericus ſubito uicinis Siciliæ Calabris inferens claſſem educeret quàm poſſet ingen
tem Piſanæ & Genuenſi claſſibus coniungendã, quas imperator ab illis ad ſe potentiſsimas
nauigare curaret. Ipſe paulopoſt Tybure profectus per Sabinos Vmbrosq́ue Peruſiam, &
inde Aretium amiciſsimam tunc ſibi urbem delatus, uallis Arni ſuperioris oppida & caſtel
la nemine omnino reſiſtere auſo cepit. Confluxerant enim ad eum omnes Gibellini, & Al/
bæ partis Florentini, ac cæteri Hetruriæ exules, quibus deducentibus edocentibusq́ue bel/
lum illud imperator gerebat. Ductum eſt inde ad urbem Florentiam, & caſtra ad montuo/
ſam illius partem nondum muro cinctam firmata ſunt. Erat tamen foſſa & uallo firmiſsimis
plancis, & materia ſpiſſo urbs tam communita, ut facile à multitudine, quæ inerat defenſare
tur. Nam Lucenſes, Miniatenſesq́, & Senenſes copias immiſerant, Bononienſibus autem
& Ferrarienſibus regis Roberti uenerat equitatus. Quare imperator oppugnatione abſti/
nens, quam cerneret inefficacẽ futuram, incubatione potiri & obſidione conſtituit: hinc ſe/
de ad ſancti Salui monaſterium tertio ab urbe ſtadio ſibi in prætorium ſumpta, Mugella/
nos Caſſentinates, & de cætero penè omni Florentinorum agro ſeditionem facientes bene
acceptos nullo grauauit onere alio, quàm ut commeatum abunde in caſtra perferrent. Ad
menſem inde unum & dimidium hyemis aduentu rerum penuria laborari in caſtris cœ/
ptum, & quum hominum ſuſtentationi neceſſaria ingenio & induſtria importandi ſpes ali/
qua oſtenderetur, nullus alendi iumenta & equos in ea ſoli ſterilitate modus apparebat.
Motis namque per Nouembrem caſtris imperator ad Donatianum oppidum uia Senenſi
octauo à Florentia miliario conſedit, & præfecti ex Gibellinis extorribus & Florentinis
duo, unus apud Scarpariam, alter apud Inciſam attributis Germanorũ copijs cohortibusq́
relicti, capta de Florentinis ſeruare, & ſimul urbem incurſionibus infeſtare curarunt. Mora
tus apud Donatianum menſes duos imperator, poſtquàm ſementis faciendæ ſpem omni/
no præteriſſe, & agrum omnino uaſtatum uidit, excedens dixiſſe fertur, Florentinos uel ſo/
ciorum urbi incluſorum auxilio ſatis ſufficere indigentiæ & fami ita accreſcendæ, ut ante
æſtatis initium, ſe qui in deditionẽ recipiat, pariter uocare & orare cogantur. Profectus Do
natiano imperator primis ad Bonitium caſtris peruenit, ubi oppidum reſtituit, quod diu
ante Carolus rex, ſicut oſtendimus, exciderat: dumq́ hiberna ibi ducit, Senenſes & proxi/
miores ſibi Geminiatenſes Collenſesq́ uaſtatione agrorum & illatis quandoq́ in erumpen
tes cladibus agitauit. Intellexerant interea Florentini abeſſe non poſſe, quin uel fame coacti
inimico imperatori futura æſtate dederent ciuitatem. Quare petitum ſæpenumero auxilio
Robertum regem, quum ut amicis ſubueniret, euincere precibus nequiſſent, deditum ur/
bis dominium ut conſeruaret impulerunt, nihil in ſubiectitios conditionibus actũ expreſ/
ſius, quàm ne exules quouis tempore, quacunq́ cauſa & ratione reduceret. Nec tamen alia
tunc præſidia Robertus rex immiſit, quàm quæ à Bononia, ut oſtendimus, Ferrariaq́ ad/
uenerant, nouo enim ipſe bello agitari cœperat. Quod Fredericus Siciliæ rex tranſmiſſo
cum copijs freto & capto Rhegio tunc intulerat. Agentiq́ue ad Bonitium imperatori, de
Frederici in Calabros aduentu & Genuenſium Piſanorumq́ue parata, ut iuſſerat claſſe fue/
rat nunciatum. Quare ut cum Roberto in Neapolitanum regem à Romano pontifice inſti
tuto iure ageret, Piſas ſe contulit. Quam urbem præclaram & ut dicebat liberam Rober/
tum regem ſe ab obiectis purgaturum edicto ter repetito admonuit. Interea tamen Lucen/
ſes Miniatenſesq́ue tantis affecit cladibus, ut Lucenſes amiſſis agri oppidis apparuerit eo
anno ſimul cum Florentinis in deditionem fuiſſe uenturos. Acta igitur in hunc modum
Piſis

Pisis maxima æstatis parte imperator, per Senensem agrum ubique uastatum contulit se Aretium, qua in urbe cum magnis honoribus esset acceptus, Robertum regem priuatum regno pronũciauit, & hinc classem in illum nauigare iussit, inde in Senenses ipse profectus est, confisus dum eam obsideret ciuitatem, Florentia per deditionem Lucaq; potiri. Quum esset uentum ad montem apertum, Senis ad tertium lapidem proximum, & Florentina, sicut docuimus, clade nobilitatum, imperator incidit in ægritudinem, ex qua ut conualesceret, medicorum consilio balnea adijt Maccratensia: quo in loco certior est factus, Clementem Romanum pontificem censuisse, & literis declarasse, regno priuare Robertum non potuisse, qui ad loca non tuta fuerat citatus. Quum autem Henricus ea balneorum lotione minus recreari, ac conualescere uideretur, medicis item consulentibus purioris aeris loca petere uoluit, itumq; est Bonconuentum, quod oppidum duodecimo à Senis miliario distans, dum obsidione incipit premere, diem obijt. Signa ueneni in cadauere apparuisse multi scripsere. Ptolemeus uero Lucensis affirmat ueneno eum perisse, à prædicatorum ordinis fratre in eucharistia dato. Aliusq; addidit, id Florentinorum industria factum esse. Quicquid eius rei ueritas habeat, satis supraq; certum est, non magis Florentino, & Lucensi, ac cæteris eius sectæ Hetruscis, quàm Roberto regi salutem in ea morte quæsitam esse. Multis uero econtra ea mors incommoda perniciemq; attulit. Fredericus Siciliæ rex omnium primus & copias terrestres, & classem in Siciliam reduxit. Pariter Pisani & Genuenses suas & ipsi classes subduxere. Populi tamen Hetruriæ imperatoris sequuti uictoriam in rebellione persticterunt. Pisani paulopost quum à Florentino & Lucensi iratissimis fauori regis Roberti innixis, maius quàm cui satis resistere possent, bellum sibi impendere non dubitarent, prudentissimo rebus suis consilio prouiderunt. Isq; paruo quem adduxerat, equitatui Germanos ad quingẽtos addidit, Henrico solitos militare. Fama erat, & multi per singulos dies nuncij afferebant, Florentinos & Lucenses uerbis tumentes elatis, exterminium magis quàm bellum Pisanis cõminari. Quare præoccupans bellum Huguitio utrisq;, sed Lucensi ardentius intulit, eam per singulos dies ostendens, cuius fama pridem clarus fuerat, rei militaris peritiam: maiora namque crebrioraq; sub eo mille, quàm diu antea sub Henrico triginta millia utriq; populo damna intulerunt: amisitq; Lucensis oppida, ex ijs etiam quæ Henrico urgente fuerant retenta: fefellerat autem utrumque populum diu ante accepti regis Roberti spes præsidij, quod Henrici etiam & Frederici timore liberatus, sæpe promissum mittere negligebat, ut Lucenses ea præsidiorũ regis desperatione oppressioni addita, Fagiolani pacem petitam iniquis acceperint conditionibus. Ager namq; Lucensis mutilatus Pisano additus, & exules Gibellini Albiq; in patriam sunt reducti. Conuersum inde in Florentinos, integrum à Fagiolano bellum indies crescebat, adeo ut anno iam ab Henrici morte elapso, nullis à Roberto rege copijs apparentibus, maiora in illos Fagiolanus audere inciperet, quum ab exorto Lucæ tumultu reuocatus est. Reductis enim in patriam, agros, & extantes, certasq; repetentibus res suas, qui occupauerant, proterue quum responderent, uerbis primo asperioribus & conuicijs altercatum, deinde ad uerbera ac uulnera uentum erat. Vocatum itaq; ad res componendas Huguitionem quum urbi appropinquare est uisus, hinc Gibellini audentius agere, inde Guelfi primores partim patria emigrare, partim delitescere cœperunt. Et ingressus urbem Fagiolanus, magna uocis & uultus acrimonia utrosque à contentionibus deterrebat. Nullus uero satis, quod aiunt, suspiciosos armauerit. Guelfi nihil boni à Gibellino principe armato sperare ausi, in fugam populariter uertuntur. Gibellini in propria primum ruentes aliena quoque derelicta alicubi diripuere, quos & sequuti sunt milites Pisani, ut nullus uicus, nulla in urbe platea direptionibus caruerit, quales in capta ab hostibus urbe spolianda edi consueuere. Quod quum cernerent Germani milites, ad prædam & ipsi discurrentes, nullo Guelforum Gibellinorum'que discrimine sua faciebant, quæ defensoribus carebant. Nec potuit furens frendens'que Fagiolanus tam celer accurrere, quin permissa Guelforum direptio, Gibellinis ex parte aliqua fuerit communis. In hunc'que modum Luca semispoliata Pisanorum, uel potius Fagiolani dominio mansit subdita. Receperant se profugi Luca Guelfi in agri castella, quæ non occupauerat Fagiolanus: & Florentini eorum protectioni copias etiam supra uires immiserant. Nouo enim per eosdem dies bello impliciti erant aduersus Aretinos, qui Tarlatis adnitentibus ita Fagiolano eorum, ut docuimus, in patriam reducturi fauebant, obsequebantur'que, ut illi Aretium,

tium,sicut Pisæ Lucaq; subesset.Peropportune uero tunc Robertus rex audita Lucensium
clade Petrum Grauinæ comitem germanũ sibi fratrem,natu omnium minorem cum equi/
tatu in Hetruriam immisit. Qua tempestate multa quoq; alibi uarie sunt gesta, quorum ra/
tio est habenda. Philippus rex Franciæ à Clemente Romano pontifice,postquàm is Aue/
nionem à Viennensi concilio se receperat,per cardinalem ad se missum suasus, conuentum
apud Parhisios habuit,in quo & ipse cum filijs duobus, Ludouico Nauarræ rege,& Caro/
lo Valesij comite, & Angliæ rex Edoardus uoto subueniendi Hierosolymæ rebus emisso,
cruce signati sunt. Et ne legentem in uana spe detineamus, ea uota in irritum cecidere. Cle/
mensq; pontifex quum Petrum Morroneum, qui Celestinus fuerat, in numerum retulisset
beatorũ,fato est functus.Post quem sedis uacatio diuturnior est sequuta. Interimq; in Ger/
mania electores Aquisgrani conuenientes, duos in controuersia ad imperium delegerunt,
inter se consobrinos,Ludouicum Bauariæ,& Fredericum Austriæ duces.Hiq; copijs dere/
pente contractis prælio concurrerunt,in quo cædes utrinq;,sed in Austrasijs maior fuit:Fre
dericusq; superatus & captus in carcerem est coniectus.Ludouicus uero ea elatus uictoria
pro imperatore illico sese gessit,multa disponẽs cõcedensq;, quæ confirmatũ coronatumq;
decuit, Romani pontificis consilio iudicioq; subijcere. Ardentibus enim dissidijs atq; bel/
lis Italiæ ciuitatibus,faces imperatoriæ autoritatis adulterinæ addidit, nulla pontificis Ro/
mani autoritatis habita ratione.Primum tamen omnium ex Lombardis Matthæum uice/
comitem,Galeatiumq;, Marcum, Luchinum, Ioannem, & Stephanum eius filios ita fouit,
ut ad urbis Mediolani tyrãnidem tunc primum impudentius cœperint aspirare. At in He/
truria Petrus Grauinæ comes,etsi adolescens erat,pro sua tamen prudentia rẽ Florentinam
adeo collapsã esse intellexit, ut magis pace restitui, ꝗ bello erigi posset & uiribus, quas ipse
paruas, illi tenues habebant, dissidijsq; infirmas. Incipiens igitur ab Aretinis facile Guido/
nem Petramalam episcopum in sententiam duxit, qui Tarlatos & ipsos Gibellinæ factio/
nis primarios per Huguitionis Fagiolani amicitiam potentes, nisi per pacem cum Florenti
nis constitutã ita deprimere nequibat, ut sicut anhelabat urbis tyrannide potiretur: fœdus
enim ea uerborum forma conceptum est, ut licet dominij nomen Roberto regi sit permis/
sum,episcopo Petramalæ urbis administrandæ, & creandorum in ea magistratuũ potestas
arbitriumq; manserit.Habuitq; eam uim constituta cum Petramala pax, ut omnia quæ sub
imperatoris Henrici aduentum in Mugellanis,Casentinatibusq;,& Florentino agro rebel/
lasse ostendimus,uenerint in Petri Grauinæ comitis potestatem. Nec interea rei suæ deerat
Fagiolanus,qui post Petri aduentum,crebriores solito incursiones ad portas usq; Florenti/
nas fecerat.Quum tamen Pistorienses Miniatensesq; & Volaterranos redderet inquietos,
ac ea interdum de Lucensibus quæ Guelfos exules retinuisse diximus,circunferendo castra
obsidione oppugnationibusq; infestaret . Dum tanta dux impiger, tam uariaq; agit ac in/
tentat, libido cepit montis Catini uel uiribus capiendi,quod oppidũ rebus gerendis, præ/
sertim in Pistorienses in primis duceret opportunum. Quumq; intẽtata magno conatu in
incautos oppugnatio nõ successisset,castella in circuitu subitaria excitauit,materia & cespi/
titio opere munitissima,tam que proxima, ut cum machinis oppidani præsidiumq; à Flo/
rentinis impositum terrerentur, & dies noctesq; infestarentur, tum etiam pauci milites de
illis obsidionem eo absente continuarent:qua enim utebatur uigilantia,& raro aliàs audita
celeritate,quum aliquando male inchoatã Catini oppugnationem parum cerneret successu
ram,derepente mouens Pistorienses, Florentinos, & Miniatenses eadem die populationi/
bus infestauit. Dum ea montis Catini continuatur obsidio. Philippus princeps Tarẽtinus
fratrum octo Roberti regis ordine quartus, Florentiam ueniens, maiorem equitatum eo
quem Petrus duxerat,secum traxit.Quo anno salutis decimosexto terdeciesq; centeno Ro
Anno salu. Mcccxvi. manæ ecclesiæ cardinales Philippi Pictauorum comitis Ludouici Francorũ regis Germa/
ni fratris opera,uel potius uiolentia apud Lugdunum inclusi pontificatus uacationi supra
duos annos continuatæ finem imposuerunt. Iacobus enim Cantuariensis episcopus Portu
ensis in pontificem Romanum,cui secundo uigesimo Ioanni fuit appellatio,est creatus:qui
primo pontificatus anno requisitus,Ludouicum Bauariæ ducem confirmare ideo recusare
dixit,quod præter admissum in consobrino secum in controuersia electo scelus,multa præ/
sumpserit facere & concedere, imperatoris Romani, legitime per gradus omnes instituti
excedentia potestatem . Erant interim Florentini, & socij bello Guelfarum partium populi
aduentu

aduentu Philippi & eius accessione equitatus in eam adducti elationem, ut præsumpta de
aduersarijs uictoria, nullo sibi ordine, nulla gerendis rebus diligentia opus esse opinarētur.
Hinc contractis Florentiam auxiliaribus omnium copijs, Philippus nondum satis rerum
Hetruriæ præsertim Huguitionis Fagiolani uirtutis & potētiæ gnarus, in errorem pernicio
cissimum præcipitatus est. Ductus enim qui ductor esse debuit, ad soluendam montis Ca-
tini obsidionem accessit, firmataq; sunt exercitus castra hostium castellis, & circūductis Ca
tino munitionibus tam proxima, ut ab inuicem prospicietibus, quid utrinq; ageretur haud
dubie nosceretur. Sub ipsum aduentātis regij exercitus initium, & ea quæ sequuta est die, le
uia aliquot commissa sunt prælia, quorum certam nullus retulit uictoriam. Id tamen inde
coniectura Huguitio existimauit futurū, ut regij fratres bellis usi maioribus sedēdo ipsum
conficere pergerent, qui cum eorum Hetruscorumq; partis maximæ uiribus se imparem in
telligeret, hinc Lucam reuerti constituit, qua in urbe sedendo ipse uiceuersa hostem per oc-
casiones lædere, & si fortuna iuuisset conficere meditabatur. Nocte itaq; quæ est sequuta,
modico in castellis ad destinendum hostem relicto præsidio, impedimentisq; præmissis ag
mine quadrato profectus est, quum à relicto in castris milite ne hostis illa ingrederetur in-
censa sunt. Quod quum de regijs castris conspectum est, Hetrusci animis ardentiores Phi-
lippum perpulerunt inuitum, ut fugientem Fagiolanum breui, sicut dicebant prædam futu
rum insequeretur, tātaq; celeritate mota sunt castra, ut nec satis quadrari exercitus, nec strui
acies, nec imperiū dari potuerit, ut quod dabatur à male properantibus sit acceptum. Sen-
sit tamen mouentis furentisq; exercitus strepitum Huguitio, & dum suis propior ardenti-
bus castris hæret, incompositos qui omnium primi fuerant assequuti, non magis in ignis ca
strorum splendore uisos, quàm à uernaculo uocis & uerborum sono recognitos, Senen-
ses, Volaterranos, Miniatensesq; intellexit esse, in quibus spoliorum primitias ea celeritate
quærentibus principium occisionis, ad commilitones cōuersus, edendum esse uociferatus
est. Pugnans itaq; in prima ut erat acie, quod conuersus de itinere ordo faciebat, Huguitio
in tribus populis præcursoribus cædem ac propè occisionem commisit: quo prælij initio re-
dacta erat in proximum castris ardentibus collem pugna, & uenientes sicut & primi fece-
rant alij de Hetruria milites à Fagiolano pessime mulctabātur. Quam dum peritissimus rei
militaris dux tenet oblatam occasionem, uincendo simul & accelerādo ad regios fratres in
fugam pendentes, suos in aciem dirigentes, simulq; adhortātes peruenit, ut iam dies crepu-
sculo acto exorta, duorum exercituum robur concurrisse ostendit: nec satis diffinire ausim,
utrum ne stirpis regiæ iuuenes, quorum alter multa retulerat uictoriarum decora, quemq;
domesticæ potentiæ & gloriæ fastus incendebant, impendentis periculi accipiendæ cladis
metus, an Fagiolanum non ignobilem multis sæpenumero honoris & gloriæ muneribus
usum, & duarum Hetruriæ urbium dominio felici uictoriarum cursu auctum inchoatæ ui-
ctoriæ spes urgentioribus stimulis expugnabat. Certatum est una utrinq; acie, uno utrinq;
equitatus peditatusq; globo, ut quod euenit, apparuerit eam partem unde primum pedem
referri cœptum esset, nulla reparabilem subsidiaria acie in fugam cladem q; conuertendam
esse. Duces ipsi unusquisq; unum habebant in prælio adolescentes, Petrum Philippus fra-
trem, Franciscum Huguitio filium, quos nulla potuerunt diligentia, nullis fauoribus conser
uare: ceciderunt enim, & hinc metum tremoremq;, inde Franciscus irarum & audaciæ faces
addidit, fugiēs cum multitudine Philippus in tuta euasit. Huguitio uictoria usus & cædem
in nobilitate ac primarijs cōmitti, & qui capiebātur post uictoriā seruari iussit. Cæsorum
numerum Florentini scriptores uix duûm millium referunt, quem quatuor penè millium
fuisse noster Caluus affirmat: captos multo plures cæsis fuisse, & deditum eadem hora mon
tem Catinum ab eodem Caluo est traditum. Terruit is casus Florentinos, & adeo à Rober
ti regis beneuolentia auertit, ut præstantiorem fortunatioremq; dominum, si usquam loci
reperiri potuisset, in regem sicut obloquebātur infaustum fuerint commutaturi. Peruasitq;
eadem fortuna regis desperatio omnium etiam sibi per Italiam deditorum animos. Deghi
deleto, quem diu ante Ferrariam Roberti regis nomine docuimus gubernasse, commilito
Catelanus Bochinpanæ Ferrariensis familiæ adolescentem occiderat: nec erat animaduer-
sionis in facinorosum magistratibus cura, quæ res Ferrariensis populi animos in Bochinpa
næ gentis fauorem solito longe maiorem erexerat. Quum itaque Bononiam & inde Ferra-
riam eius cladis in Hetruria acceptæ maior etiam ueritate fama est allata, Ferrariensis popu

lus Rainaldi Bochinpanis instigatione arma cœpit, asserendamq́; libertatem omnes princi pio acclamauerũt. Deghus & qui secum publica urbis loca seruabant, in aream palatio sub/ iectam descenderunt. Quumq́; maiorem, quàm cui resisti posset fauorem populi uidissent, in Castellithealdi & clausam ad pontem ciuitatis partem sese cursu effusissimo receperunt. Nec mora, Rainaldus Obitio & Azo Estensis ex Rodigio accersiti, Ferrariam aduolarunt. Quibus ducibus in Castellithealdi arcem, & subiectam ponti ciuitatis partem, quam Ca/ thelani tenebant communitam, ordine est ductum. Repugnantes uero & urbem per arma recipere sperantes Cathelanos ciues ad pontem clausi, quorum fidei uerbisq́; illi crederent, in exterminium perduxerunt. Proditis namque munitionibus quum Estenses & populus armis instructior perrupisset, aditus ad pontem fugientibus à proditoribus est præclusus, cædesq́; magis in dissipatos quàm prælium fuit. Erant ponti, ut assolet, scaphæ & lyntres al/ ligatæ, ut plurimum piscatoriæ, quarum nonnullas Cathelani, porta pontis ad castellũ per/ ducente exclusi, dum tumultuarie conscendunt, prægrauante armorum pondere demerse/ runt: aliæq́; ad Castellumthealdum fugientem turbam delaturæ, ab his qui pontem obtine/ bant, & portam Ferrariensem, materia superne deiecta in Padum obrutæ sunt: ut plureis ijs qui ferro occisi erant Cathelanos Padus absorpserit, fecit'que ea militum accepta clades, ut Deghus, relicta Castellithealdi arce paucis defendenda, Bononiam migrauerit: deditamq́; pactione arcem, Estenses quum anno salutis duodeuigesimo terdecies centeno recepissent, pleno urbis dominio sunt potiti. Multos interea menses Florentinum populũ ea mœstum habuerat præsidij & salutis Bononiæ desperatio, qua ad Catinensem cladem imbuti erant, cum sua, sicut aliàs faciente fortuna, uel potius Pisanos suo trahente fato, salus Hetruriæ Guelfis & in primis Florentiæ urbi, unde non sperabatur, est facta. Pisani enim nobilitatis primores patriæ suæ successus prosperos, & amplitudinem diutius pati nequeuntes, inui/ dia in Fagiolanum exarserunt, quem inita coniuratione, aut confodiẽdum, aut dolo eijcien/ dum esse constituerunt. Resciuerat id Huguitio, & à Florentinorum damnis tantisper ab/ stinens, ac domi se continens, dissimulando blandiendoq́; durissimos omnium Italiæ gen/ tis illius animos mollire, & ad bonam mentem reducere nitebatur, quum prorupturos in scelus amicorum de Pisana plebe consilio, non quidem, ut debuit primarios, sed audaculos leuiores quosdam publica animaduersione coercuit. Nerium ille filium, cuius nos natum eodem nomine senem adolescentes hæc narrare audiuimus, Lucæ administrationi & custo diæ præsidio equitum attributo præfecerat, qui partim à genitore admonitus nouerat, par/ tim suapte resciuerat diligentia, Lucensis primores nobilitatis eadem coniuratione à Pisa/ nis infectos esse, remq́; pro omnibus gerendam unicum suscepisse Castrutium adolescen/ tem nobilitate diuitijs'que primarium, quem ætate & contubernij consuetudine dilectissi/ mum hortando, admonendo, orando, in beneuolentia & fide aliquandiu conatus fuerat re/ tinere, & quum satis nequisset ab incœpto reuerti, per occasionẽ abactæ à Lucensibus præ/ dæ coniecit in carcerem. Id Lucenses adeo ferebant grauiter, ut quem teneri captum quere/ bantur, multo ægrius educi ad supplicium passuri uiderentur. Quod quum Huguitio resci/ it, parte equitatus Pisis præsidio relicta, cum reliquo Lucam, ut peteret, est profectus. Ea coniurati occasione freti correptis armis, portas Pisanæ urbis derepente clausas, suo cura/ runt præsidio custodiri. Præmiserant uero celerrimos Lucam nuncios, qui nunciata Pisa/ norum rebellione Lucenses cupientissimos, ut pariter facerent, pariter impulerunt, hincq́; coniurati ad portas occupandas delati, inde plebs immissa impetu in publicas cædes fa/ cto, & Castrutio refractis carceribus educto, populi dominium acclamauit. Eo tumultu ex/ audito Nerius, quum hinc concitæ & furenti resistit plebi, inde portas per suos retinere co/ natur, utrobiq; repulsus, porta ad quam ipse pugnabat, cui Pisanæ est appellatio, prolapsus euasit. Nec longe Pisas aduolaturus Luca aberat, quum aduenienti paterno equitatui, & mox ipsi factus est obuius genitori, remq́;, ut gesta erat, narranti, unus & alius super alium à Pisis superuenit, tumultum populi portas nobilium præsidio teneri, rebellionem nuncians repentinam. Eumq́; in modum uir rei militaris peritia præstantissimus captus & triennio priuatus, potius quàm dominium, maiore eorum, qui facinus scelusq́; admisere, quàm suo detrimento amisit. Intellexit enim ilico fortunæ mutationẽ Huguitio, & qua in cæteris ute/ batur celeritate Lucam prætergressus, ad Malespinas marchiones amicissimos Lunensem petijt regionem: longo inde circuitu ad sua Romandiolæ oppida rediens cõsenuit, filiosq́; moriens

Anno salu. Mcccxviij.

moriens & nepotes reliquit, qui nostra ætate paternis Sasinatensis Boiorum olim agri ca/stellis à Florentino populo sunt pulsi. Lucam urbem qua hora Fagiolanus fugiens Nerius reliquit, eductus carcere Castrutius in dominium tyrannidem'que cepit, & Pisani petitam per legatos à Roberto rege pacem eodem anno impetrauere. Notata enim qua ad Catinensem acceptam cladem, & Ferrariensi rebellione collabi eum apparuerat fortuna, rem suam rex Robertus, nec quæsita quidem, nec opinata felicitate augere cœpit. Qua de insigni rerum humanarum fluctuatione diligentius est dicēdum. Ludouicum Bauariæ ducem post datos Matthæo uicecomiti, nimios in Mediolano constituenda tyrannide fauores, post subleuatos in rebellionem in aduersariorum'que cædem Lombardiæ Gibellinos, Ioannes pontifex Romanus petentem imperij confirmationem, & repulit, & ut ab imperialibus ab/stineret muneribus, anathematis comminatione deterruit: legato etiam Romanæ ecclesiæ cardinale in Lombardiam à pontifice misso, uicecomites pater & filij, ut omissa tyrannide Mediolanum sibi relinquerent gubernandum, petiti quum non paruissent, urbi sacris in/terdicto excommunicati sunt. Parumq; post perseuerans in eorundem fauoribus Bauarus Auenione publico primum consistorio, post in cathedrali basilica anathematis spirituali mucrone ab irato pontifice est confossus, quod quidem usque adeo uir impius spreuit, ut missis in Italiam nuncijs rem ecclesiasticam omnino euertere ac pessundare cōtenderit. Primam tamen Italiæ regionum Lombardiam eius faces incendij impleuerunt, quibus & Liguria est afflata. Gibellini namq; Genuenses Lombardorum suæ factionis fauore Guelfos multis affecerunt incommodis. Hiq; ut resistere possent Robertum regem promisso urbis dominio auxilia petiuerunt, quæ illis ab Hetruria quum dedisset, breui post paratiore præ/misso exercitu mouens à Neapoli cum nauigio est subsequutus. Contraxerant interim in urbem ad eiusq; Pulscefre suburbia Gibellini Lombardorum auxilia, & terra paribus utrinque uiribus decertatum est, quum mari Guelfus per classem regiam superaret: tertium iam diem pugna dies noctesq; continuata erat, in qua nullus incendio, nullus cædi fuerat mo/dus, quum Gibellini præmissis mulieribus pueris'que Saonam populariter emigrarunt. Hanc urbis Genuæ calamitatem Franciscus Petrarcha duci & concilio Genuensium scri/bens memorat in hæc uerba: Sensim inde ad illud tempus animos memoriamq; reuocate, quando felicitatis comites luxus, liuor & superbia ciuitatem beatam & uictorem populum peruasit, & quod externis manibus factum foret, in tantas impulere miserias, ut deserta, inculta, & fœda ciuitatis facies, & littorium illud decus pro ædium magnificentia in toti/dem speluncas latronum uersum, horrorem atq; metum prætereuntibus incuteret. Postre/mo urbs ipsa suis ab exulibus obsessa Mediolanensium auxilio diuq; bello grauissimo ue/xata est. Dum in ea tunc Robertus almæ memoriæ rex Siculus, qui ad præsidium eius acces/serat, anno propè integro est inclusus, quotidieq;, quod pro monstro monstrandum est, & nunquam aliàs auditum, non solum terra simul & pelago, sed aere etiam & sub terram uno tempore pugnaretur. Idq; nos explicare pergemus, anno salutis tricesimo terdecies cente/no Nouembris mense Gibellini Genuam obsidentes cuniculis sub terram actis, qui ad Sabinæ prædandā ædem penetrabant in urbem, ea potituri erant, quū Guelfi alijs in oppositum cuniculis ab intra suffossis sese obuios dederunt, præliaq; sub terra multis diebus acerrime sunt commissa, in quibus quum Guelfi superarētur, armis omissis aquam in cuniculum de/duxerunt, quæ hostium opera inundauit incassum cessura, nisi suppositus derepente ignis pontes combussisset, quibus ad quadraginta murorum urbis cubiti aliquādiu fuerant sub/stentati, ceciditq; murus, ad cuius casum irruptio in urbem à Gibellinis intentata, & à Guelfis econtra multis utrinque commissis cædibus est prohibita. Excitatus'que tumultuarie ab omni sexu & ætate murus Guelfos in urbe tutatus est, fessiq; Gibellini & potiri patria despe/rantes, Clauarum concesserunt. Robertus rex Genuæ dominio potitus, priusquàm cœptus uictoriæ calor refrixisset, Saonam terra mari'que obsedit, ubi primo obsidionis die maior multo ea quæ triduo Genuæ commissa est, cædes fuisse refertur, Gibellinis'que eiectis, Saonam quoque rex Robertus obtinuit, ilicoq; contulit se in Gallias, & pontifice Ioanne, apud quem aliquot diebus fuit, suadente Carolum Valesij comitem regis Franciæ Philippi filium in Italiam cum copijs misit, Guelfis Lombardiæ Vercellis apud Guidonem de Turre congregatis præsidio adfuturum. Ingressus'que Vercellas Carolus, dominio quod tamen paruo retinuit tempore, est potitus. Coacti enim Mediolani iubente Bauaro totius Lom/ Anno salu. Mcccxxx.

bardiæ Gibellini duce Galeatio uicecomite, Vercellas adeo arcta cinxerunt obsidione, ut Guelfi commeatus primum caritudine, post fame compulsi, urbe simul cum Gallicis emigrauerint, quam Galeatius sibi dominio subegit. Per quod tempus Gibellini in Lombardia, Bauari, Guelfi in Ligustinis regis Roberti auspicijs & auxilio præualuere. Castrutius quoque Castracanus Lucensis, & Guido Petramala præsul Aretinus, tyranni partium & ipsi Gibellinarum Florentinos hincinde, & socios bello Guelfos agitabant, Castrutiusque prior incursionibus in Florentinum agrum factis, castella quædam & oppida cepit: occurrerunt illi cum exercitu Florentini apud Victolinum primo, post apud Fucetium, quos ita repulit, ut satis duxerint laceras quidem, sed non usquequaque fractas intra urbem copias contrahere, Pistorienses que tunc Philippi Tiditij ciuis eorum primarij suasione & opera Florentinorum amicitia postergata Castrutio fœderati sunt. Et Petramala interim Vocamano, quod oppidum obsidione premebat, subsidiarijs Florentinorum copijs ui repulsis ilico est potitus. Ad eius quæ sequuta est, æstatis finem Florentini cum summo nisu copias comparassent in Castrutium ducendas, Genuenses quoque Roberti regis iussu classem ad proxima Lucæ urbi littora immiserunt. Agitatus hincinde terra & mari Castrutius, copijs & ipse summo conatu reparatis in Florentinos duxit, quod parua manu oram eius agri maritimam tutari posse consideret, iuuitque audacem Castrutium fortuna. Ductor namque Florentini populi copiarum uir externus pecunia ab eo corruptus, quum ad eum transfugisset, dissipatas illi copias intra mœnia reduxerunt. Castrutiusque nihil ultra ueritus in Fucetianis primo, post transmisso Arno in Miniatensibus Montoporianisque magnam edidit uastitatem, dumque Petramalanus interea Rudinenses de Florentinis expugnat, Castrutius à Miniatensium, de qua diximus, & aliorum uastatione in Lucenses reuersus, non quidem dimisit exercitum, sed ad aliam agri Florentini partem conuersus, Pratenses uastare cœperat, quum Florentini non magis territi quàm irati, correptis propè populariter armis urbe egressi sunt: uocatique in expeditionem undique exules, promissa, si probe pro patria egissent, reductione in magnam manum signa populi sunt sequuti. Itum est ad proxima Prato loca, ad quæ Castrutius uastando populandoque peruenerat, eoque qui noctu retrocesserat, non inuento, processit exercitus usque Fucetium. Exercitu reducto exules ex fœdere in patriam reuerti parabant, qui per ignominiā repulsi, paululum per diem recedentes furto noctu porta Fesulana ingredi intentauere. Erantque uiri in armis duo millia cognationibus in urbe affinitatibus clientelisque potentes. Quibus facile fuit, si ex improuiso impetijssent ingredi ciuitatem. Sed dum multos pertentant, accessusque sui reddunt gnaros, proditi fuere. Porta enim à magistratibus custodita, ut sperauerant, non admissi, maiore quàm unquam suæ reductionis desperatione per Italiam dissipati sunt. Castrutius uero & Guido Petramala, diuersi ut erant agrum Florentiæ diuersis populationibus uastationibusque infestabant. Guidoque quum multa de Aretinis oppida & castella quæ diu possederant Florentini recepisset, Ciuitatemcastelli sociam bello Florentino urbem dedentibus Gibellinis, qui Guelfos eiecerant, sibi subegit. Id ægerrime tulerunt Perusini, & Florentinorum instigatione ac equitatus auxilio bellum episcopo Aretinisque intulerunt, & Philippus Tiditius Pistoriensis tyrannidem in patria sua affectatam, quum posse satis retinere diffideret, Castrutio permisit. Qui Pistoriam cum copijs patente ingressus porta, arcem in illa curauit iuuitque ab incolis communiri. Florentini tunc Castrutium uicinæ & bello eis ad eam diem sociæ urbis Pistoriæ dominio auctum magis solito formidare cœperunt. Quare orati magna precum instantia bello socij, Senenses, Bononienses, Perusini, Miniatenses, Volaterrani auxiliares quum dedissent copias, Florentiæ & per agrum quanta nunquam ante diligentia habitus est delectus, Raimundusque Cardonius gente Hispanus, sed bellis assuetus innutritusque Italicis in ducem belli mercede acceptus, conuenitque Prati ad dictam diem exercitus, qui facta leui & repentina in Pistoriensibus excursione, flexit ad infima Lucensis Pistoriensisque agrorum loca in paludes uersa, quæ Castrutius obtinebat. Galeatius uicecomes interea post eiectos Vercellis Guelfos Accium filium natu maiorem cum iusto exercitu urbibus Lombardiæ, apud quas Guelfi præualebant, bellum inferre curabat. Isque adolescens reductos Parmam Gibellinos fouebat, quum admonitus uicinitate Castrutius, eum factionis iure & amicitia, & mercedis interuentu auxilia poposcit: nec prius aut arcem Pistoriæ imperfectam linquere, aut Florentino resistere uoluit, quàm Accius sicut promiserat aduenisset.

Inerant autē Florentino exercitui equites tria,pedites uiginti millia,à quo Lucenses Pistorienses q; Castrutio præsente, quod nunquam antea contigerat,uastati, & oppida Cappianum,Topalsum,Falconumq; sunt capta. Procedensq; prædando urendo Florentinus exercitus ad usq; urbis Lucæ mœnia peruenerat, quū excitus Castrutius hosti ad Sextimanas aquas obuium se contulit,statiuaq; uterq; exercitus aliquandiu locis confusus communitis propinqua habuit:leuia uero per singulos dies prælia sunt commissa, quorum uno tandem casu inchoato totis undiq; copijs est concursum,longeq; inferior Florentinus multos ac meliores quosq; partim cæsos,partim captos desiderauit. Castrutius ipse non immunis copiarum detrimenti,saucius quoq; prælio excessit:hærebat tamen in Lucensi agro Florentinus, qui Castrutium uidens se in statiuis continere, ad Fucetium recessit: Castrutiusq; Accium appropinquare intelligens, timore simulato,subsequi distulit, quousq; illum quid facturus erat admonitum,ad proximum hostibus locum de uia flectere curauit. Exinde Castrutius equites mittens,quia ad leue certamen hostes de more lacesserent, cum toto exercitu est sequutus. Constat Florentinos de aduentu uicecomitis leue ad quod prouocabantur, certamen detrectasse,ueritos quod euenit,ne si incœpissent cum uicecomite ac Castrutio simul uel inuiti decernere cogerentur. Sed dum pendentes in recessum quid agerent dubij consultantesq;,partim sententias dicunt, partim mussant,ingerentes se præcipites Castrutiani milites,alios inuenerunt de Florentino exercitu,qui omnium ignari consiliorum,decus,ut dixerunt,patrium seruare uoluerunt,præliumq; est consertum,in quod uterq; exercitus incubuit. Dura aliquādiu & atrox fuit pugna,nec facile apparebat,ad quem uictoria inclinaret, quum hinc alam ducens equitum Raimundi commilito facta audentius impressione cum suis omnibus interceptus est:inde Accius,ut erat admonitus,ex insidijs prouolauit, & erāt ei mille quingēti equites,quos ex omni Gibellino Lombardiæ selegerat equitatu. Ad cuius procellam cum robore Castrutij copiarum illatam,Florentini exercitus ordines sunt confracti,fugaq; ilico committi cœpta. Accio autem uictoriam in fugientes prosequente,Castrutius prælio se subtraxit,circūuectusq; per colles ad arcta peruenit,paludes montesq; interiacentia,quibus solis in amplam planitiem est accessus,cædem Accius,quam in fugiētibus nequierat,tunc primum maximam edidit:quum parem ac maiorē ederet Castrutius, nulla re magis tardatus est,q; quod uiuentes potius capi,quàm cadauera,ut dixit, fieri cupiebat. Capta itaq; est maxima pars Florentini exercitus, & Raimundus primo ad Castrutiū perductus,paulopost eius filius impedimentorum custodiæ præfectus in Accij potestatē cum illis peruenit. Huius uictoriæ spolia quæ fuerunt multa,partim Lucam,partim Pistoriā sunt relata. Castrutiusq; dierum sex quiete exercitui data, agrum Florentinū ad eam partē euersum terribili uastitate potius quàm populatione fœdauit. Inde Signiā delatus est,quod oppidum inferendo Florentiæ bello idoneum,impositi præsidio à Florentinis milites reliquerunt. Eo potitus oppido Castrutius,nihil moratus cupientissimum uicecomitem duxit ad Florentiæ urbis mœnia de prope inspicienda,& sole in uesperam uergēte, tantus exercitus ad statiua in celebri uico Piritula secundo ab urbe milliario aliquot diebus habenda perductus est, per quos dies nihil ludorum, nihil iucunditatis omissum est, quo lætitia in castris ostensa,spectantem de mœnibus ciuitatis multitudinem redderet mœstiorem. Equuria est ad eam ciuitatis portam publice instituta, & carcere dimittēdos equos Piritulæ continent magistratus:ad eam itaq; publici solennis ludi simulationē Castrutius, propositis præmijs, equos,uiros,mulieres,publice trino missu à Piritula ad portā currere curauit. Dum Piritulæ duces agunt,turmæ in circuitum dimissæ cædes,incendia,uastitatem in Florentino Pratensiq; edebant,& adibant equites peditesq; portā, si fortè prodiretur in præliū pertentantes. Triduo Piritulæ acto quum nemo portis obstinate clausis exisset, Castrutius Signiam reduxit exercitum: noctemq; unam tantummodo commoratus,orantem Accium uicecomitem ad inspiciendam parte alia Florentiam, in Arni usq; fluenta comitatus est. Primaq; hæc tyrocinia atq; præludia uicecomitū genti Florentino populo bellis agitando,quæ raro ad hoc usque tempus intermissa,Philippus tertius Mediolanensium dux continuat. Accio datis stipendijs, & spoliorum maxima parte donato, in Lombardiam redire permisso,Castrutius Pratum obsedit,& quum potiri desperaret, in circuitu uastauit. Dum hæc in Italia agerentur, Ioannes uigesimussecundus pontifex Romanus multa probe egerat, rem ecclesiasticam concernentia. Multis namq; creatis cardinalibus, in queis duo tantum Itali fuere,

Ioannes Columna,& alter Ioannes Vrſinus Romani proceres, Thomã unum Erphordenſem epiſcopum,& alterum Thomam Aquinatem prædicatorum ordinis anno põtificatus ſeptimo in numerum retulit ſanctorũ Chriſti domini confeſſorũ. Eoqꝫ qui ſecutus eſt anno ſalutis duo de trigeſimo terdeciesqꝫ centeno Bauari electione abrogata, in illum tanquã eccleſiæ rebellẽ ac ſchiſmaticum cenſuras exercuit. Erat enim omnis Italia illius inſtigatione armis diſſidijsqꝫ inuoluta, & quicquid pontifex faceret, Bauarus deſtruere adnitebãt. Guidonem Petramalam poſt occupatã Tiphernum Ciuitatemcaſtelli appellatã Romanæ eccleſiæ iuris urbẽ pontifex præſulatu ſacerdotioqꝫ exautorauerat, Ioãne Biordi Vbertino in Cortonenſem epiſcopũ declarato: id enim ad eam diẽ Arretinæ diœceſeos oppidum in epiſcopalẽ erexit ſedem, cui præter attributã perpetuo manſuram portionẽ, cætera quoqꝫ ſubiecit, quæ ad eccleſiam ſpectauerant Arretinã. Concitusqꝫ in iram Bauarus inſtigante Guidone in Vbertinorum caſtella ducens, Laterina Sabinumqꝫ euertit. Tenebatqꝫ per id temporis Rauennã urbem Almericus eccleſiæ illius præſul, & comitatũ Romandiolæ pro Romano pontifice etiam in Bononia adminiſtrabat, in quẽ Bauarus Rainaldũ Obitionem, & Nicolaum Eſtenſes Ferrariæ tyrannos copijs adiutos adeò incitauit, ut Argentam Rauennatis eccleſiæ oppidum, Guidonis Truncaduri Gibellinorũ principis proditione primum, poſt omnem Rauennatis agri Riperiam Padi Argentæ contiguã occupauerint. Paſſerinus enim Bonacoſa, cui Bauarus ad Mantuæ tyrannidem animos copiasqꝫ addiderat, ſorore Eſtenſium in matrimoniũ accepta, ſeſe cum copijs illorũ exercitui & pariter furori ſociũ addidit. Qui in magnũ coniuncti exercitũ, caſtella de Mutinenſibus Romano pontifici ſubdita, & ipſam urbẽ Bononiã ut inuaderent ad ſancti Felicis oppidum ſunt delati. Cõtraxerat interea Romandiolæ Comes Bononiã copias, & Florẽtini quamuis à Caſtrutio premerentur, petitos ex fœdere ducentos equites Bononienſibus auxilio miſerant. Quarum eccleſiæ & pontificis copiarũ dux Beltrandus Aledoſius Imolenſis cum ad ſanctũ Felicem hoſti obuius proceſſiſſet, fracti Eſtenſes & Paſſerinus, fugatiqꝫ maximũ acceperũt incõmodum. Ferrariaqꝫ eccleſiaſtico ſuppoſita interdicto, Eſtenſes & Bonacoſa extra cõmunionem eccleſiæ ſunt proiecti. Caſtrutius interea Florẽtinos ex Signia adeò preſſerat, agitaueratqꝫ, ut eliciendis à Roberto rege domino ſuo, quas negligẽtius ſubminiſtrabat copijs, nouo uſi fuerint argumento. Carolum enim filiũ illius Florentiã in dominum mitti per oratores ciuitatis primarios poſtularunt. Sed dum oratores Neapolim uadũt, Caſtrutius Montimalo per frequentes ac propè multorum dierum labore & periculo cõtinuatas expugnationes capto præſidium impoſuit, Signiamqꝫ ea diruit ratione, quod Carolo cuius aduentũ nouerat, præſente illam retinere diffideret. Quam tamen ibi prius habuerat belli ſedem tranſtulit Carmignanum. Sub ipſum Caroli aduentum Ioannes Romanus pontifex Ioannem Vrſinum cardinalem in Italiam legauit, cui factionis gratiã multos in Italis fauores ſperauerit additurã, amboqꝫ principes de rebus gerendis cõmentaturi Florentiæ conuenerunt. Quantumqꝫ hi Guelfos, tantundem Galeatius uicecomes Gibellinos de Hetruria in ſpem uictoriæ adnitebatur attollere: per quod tempus factionis Gibellinæ principes Itali omnes per Bauarũ in Italia precibus pollicitationibusqꝫ uictum deſcendere coegerũt, qui ſuperatis Alpibus Tridenti ſubſiſtens nullis precibus, nullis promiſſionibus ut progrederetur ulterius adduci poterat, niſi eò delati Galeatius uicecomes, Guido Petramala, Scaligeri, Carrarienſes, Eſtenſes, Bonacoſæ, & Caſtrutij oratores ui propemodũ adhibita attraxiſſent. Brixiam itaqꝫ Mediolanum'que peruenit. Qua in urbe celeberrimo multorum populorum conuentu, priſco more Guido Petramala præſulatus autoritate præſumpta coronam illi ferream impoſuit. Bauarus uero contrà ac oportuit pecunijs indigentiſſimus, Mediolanẽſes ac cæteros ſibi fauentes populos adeò exhaurire cœpit, ut omnes ſibi reddiderit inimicos. Quumqꝫ Galeatius eum principem, & ut appellabat, imperatorem ſuum ab exactionibus nimijs orando ſuadendoqꝫ retrahere conaretur, Bauarus nõ magis iracundia quàm auaritia ductus illum & filios ui adhibita cõiecit in carcerem. Abradenda exinde commodius Medialonenſi populo pecunia, Bauarus noua eſt uſus machinatione: ciuibus enim ſolo libertatis nomine donatis permiſit, ut uigintiquatuor ex omni populo creatis reipublicæ adminiſtratio permitteretur, quibus præſidem ſeu præfectum addidit, ea ut dixit ſolummodo imperatoria autoritate geſturum, ad quæ externi magiſtratus cõſueuerũt in liberis ciuitatibus deputari. Donatus inde à Mediolanenſibus ob tantum munus pecunia ingenti Bauarus in Brixianos ducens,

Anno ſalu. Mcccxx viij.

ducens, apud Vrcios Soncinumq; desedit. Quibus in oppidis quum multi adessent cum
secuti principes uiri, populorumq; oratores, multa disseruit de importuna uicecomitum pa
tris & filiorum tyrannide, qua etiam se pergerent conculcare: & placatis si non omniũ, certè
multorum animis in Hetruriam iter ingressus est. Carolus interea compositis his, quæ cum
cardinali fuerant Florentiæ componēda, exercitum emisit in Castrutiũ & eius dominia du
cendũ, à quo oppidũ Mons appellatũ Fucetianis paludibus proximũ est expugnatũ. Idēq;
exercitus breui post Arceminium tenue opibus ac propè immunitum in Pistoriensibus ca
stellum expugnauit. Aberat enim Pistoriensi agro Castrutius, qui Bauaro Lunēsi uia quod
nouerat uenturo, obuius ire cœperat. Qua item ratione Carolus copias omes intra Floren/
tiæ mœnia reuocauit. Ingressum Lucã Bauarum, Castrutius honore prosecutus est, qui sum
mus posset imperatoribus exhiberi. Cupientē inde Pisas accedere ciuium discordiæ prohi
buerunt, quorum nonnulli tyrannidem libertatis nomine obtinentes uicecomitũ facti ex/
emplo territi, illum uel ingenti donatum pecunia excludendum censebant, quum plebs ipsa
& nobilitatis pars contraria sentiens, introducendum duceret muneribusq; donandũ. Eaq;
dissensio Guidonem Petramalam Castrutio discordem, hostemq; apertum fecit, utroq; di/
spari quidem forma, sed eadem fide & affectione cũ Pisanis pro Bauaro adnitente. Appul/
sis itaq; urbi copijs Pisani tantisper deditionē sunt morati, quousq; cum his qui cõtraria sen
sissent, ciuibus uerbo & animo placatus princeps nihil molesti in illos tētare ꝓmisit. Quod
quum esset Castrutij & Guidonis licet dissidentiũ opera factum, pleno Bauarus Pisarũ do/
minio est potitus. Guido'q; Arretium, à qua urbe diu abfuerat, petiturus, ora accedens mari
tima, febri apud Nigrummontē correptus interijt. Cõmoratus Pisis duos fermè mēses Ba/
uarus, efflagitanti Castrutio cõcessit, ut Galeatiũ uicecomitē, Accium'q; & Marcũ filios car
cere liberatos Lucæ foueret, ipse ad urbem Romã iturus per maritimã tetendit orã, quem
Castrutius mille quingentos pari penè numero equites pedites'q; ducens secutus est. Quot
numero fuerint Bauari copiæ nullus tradit. Sed ingētes fuisse hinc certũ sumit argumentũ,
quod Robertũ ille regē potius bello agitare, quàm ad coronationē petere anhelabat. Hinc
quo primum die Bauari & Castrutij copias Viterbium attigisse Carolus intellexit, Florētia
& ipse cum copijs profectus ad genitoris regniq; præsidia pergere incœpit, fecitq; iter qua/
drato agmine per Arretinos, quã ciuitatē Saccon Petramala Guidone suo fratre defuncto,
armis & factionis præsidio obtinuerat. Inde Perusiã accedens per Spoletinos & Marsos re
gnũ ingressus est. Ac Bauarus ingenti Romæ exultantiq; acceptus fauore coronationē tam
diu distulit, quoad proceres & urbiũ Italiæ oratores, qui continuo confluebant, omnes ad/
uenissent, quoad'ue pompa pridē ad omnia templa basilicas'q; urbis destinata, & ad eius ac
cessum inchoata Laterani die præfixa quiesceret: quo die kalendarũ Iunij nona non quidē
Sarra Columnensis, quod Florentinorũ habēt monumēta, sed Stephanus senior, & Sarræ
tunc pueri genitor iussu cleri & populi corona illum insigniuit. Vrbē enim Romã duo pri/
marij nobiles ex ijs quos nunc Barones appellant, sese regis Romanorũ uicarios dicentes,
gubernabãt. Erat'q; is annuus magistratus à Romano senatu creatus, gessit tamen magistra
tum illum quandoq; unicus, qui dum abesset alius sustinebat. Hinc'q; per Ioannis xxij. tem/
pora uidemus Hannibaldũ de Hannibaldis, & Ricardũ Vrsinũ fuisse uicarios. Paulo post
Frãciscus Comes Anguillariæ solus fuit, & Stephanus Colũna senior, cũ quinq; annis eum
continuasset magistratũ, Nicolaũ Stephani de Comite sibi aliquãdo substitutũ reliquit. Ea
ornatus adulterini imperij corona Bauarus, rem aggressus est omnium nephariam, & cæte
ris uitæ partibus respondentem. Electum enim in antipapam Petrũ Corbariensem ordinis
minorum, agri Reatini, rusticum hominem, qui uxorem habens iuuenem, renitentem'que
pseudoreligiosus debita Romano pontifici reuerentia adorauit, nec defuerunt flagitiosi, &
illi similes apostatæ damnati capite, & alia perditorum turba, qui & secuti sunt idolum, &
ab eo adulterinas cardinalatus præsulatus'que & sacerdotij dignitates acceperint. Quo in
patrando scelere nil aliud à Bauaro quæsitum est, quàm ut Ioannis Romani pontificis auto
ritate cõminuta, liberius ipse rem Italicam perturbaret. Sed ad rem Hetruscam. Abiturus
Florentia Carolus Philippũ Carnotensem uirũ rei militaris peritissimũ, & qui copias regis
Franciæ nõ modicas ductitasset, præsidio Florentiæ cũ equitibus mille Gallicis reliquit. Pa
riter reliquerat Castrutius Lucæ & Pistorij copias in omnē euentũ præsidio affuturas. Ba/
uaro itaq;, & ipso in primis Castrutio, quē omes Itali Romã cõfluētes pluris penè q̃ ipsum

facerēt Bauarũ,ducendas in Robertũ regē copias,& cætera bello neceſſaria parantibus Ro
mā nuncius eſt allatus , Carnotenſem per altā ut tũc erat hyemē glaciei , quæ Piſtorij foſſas
reddiderat permeabiles,cōmoditate eam urbē furto ingreſſum eſſe,quam poſt prælia uarie
ab impoſitis præſidio Caſtrutianis militibus & factiōis Gibellinæ ciuibus cōmiſſa, obtentā
nullo partiũ amicorũ inimicorum'ue reſpectu ac diſcrimine totā militi diripiēdā ꝓmiſerat:
& cum alter poſt alterũ cladis nuncius Romā ueniſſet , nō prius inde Caſtrutius proficiſci
potuit,ꝗ arcē quoq; factus eſt certior , captis in prælio qui hoſti in urbe perrexerant repu/
gnare,cuſtodibus, ueniſſe in Carnotēſis & Caroli poteſtatē. Suis itaq; præmiſſis mille quin
gentis,quos Romæ habuerat equitibus peditibusꝗ; Caſtrutius, cũ parua & ipſe manu Pi/
ſas,& inde Lucam feſtinantiſſime peruenit. Quibus in urbibus paratæ ſunt celeritate & di/
ligentia copiæ,cũ his cōmeatus,& cætera expeditioni neceſſaria ſunt educta. Quinto enim
die poſtꝗ; Caſtrutius tanta uelocitate Lucā attigerat , ſub ipſum copiarum ab urbe Roma
aduentum exercitus eſt profectus. Inerant uero exercitui Galeatius uicecomes, Acciusꝗ; &
Marcus nati ducēdis ordinibus à Caſtrutio ꝑfecti , tāto apud ſe loco habiti,ut eorũ ſuæ in
caſtris æquauerit poteſtatē. Adita à tanto exercitus nō militũ magis numero ꝗ ducũ probi
tate plurimi facienda,piſtoria in circuitũ eſt cincta,ut exeundi clauſis admittēdi ue ueniētes
facultas pariter ſit adēpta. Spoliatā enim urbē,carentia rerũ, ac propè iam fame nouerat la/
borare. Intētauit tamen oppugnationes non magis potiundi ſpe,ꝗ ut Simoni Toſæ nobili
Florētino,quē Carnotēſis ꝑſidio præfectũ reliquerat, præſtaret occaſio deditionis celerius
faciēdæ,ꝗ fames cōiũcta periculo ſuaderet. Nec uſi ſunt Florētini Philippusꝗ; ignauia ope
obſeſſis pro uiribus afferēda. Contractis nanq; uiginti peditũ, tribus equitũ milibus cōme/
atũ ut importarēt copioſiſſimũ, aduſq; Caſtrutiana caſtra duxerunt , tentatáq; in Caſtrutij
munitiōes caſtris obductas irruptio,tandē Florētini conatu & ſpe fruſtrati, depoſito Prati
cōmeatu, Lucenſem Piſanumꝗ; agrũ factis incurſionibus populati ſunt . Et interea Simon
Toſa ſuos ſubueniendi ſpe amiſſa,receſſiſſe uidens,cũ proprijs cōmilitonũ rebus abire per/
miſſus,Piſtoriā tertio ꝗ capta fuerat menſe uix dum exacto ſpoliatā reddidit. Fecitꝗ; is Pi/
ſtoriæ caſus Bauarũ à deſtinato in Robertũ regē bello tepeſcere , quod Caſtrutio præſente
uiro omniũ impigerrimo ad ueris initiũ fuerat initurus. Acceſſit quoq; ad oram Siciliæ re/
gis Frederici claſſis, quā Petrus duceret , eis tardatus,quia Genuenſes quoq; Guelfos patria
extorres ſequi oportuit. Claſſem enim diu ante in id bellũ paratā abſq; claſſe regia mittere
noluerunt. Inchoata erat,ac propè media æſtas,quando Bauarus omiſſa eius belli dictas ob
cauſas intentione,Tudertum uſq; ſe contulit : in Florentinos nanq; ducere conſtituerat,nec
ulli etiam Florentino dubiũ apparebat, quin eſſet Florentia potiturus, præſertim cum hinc
factio Petramala ex Arretio, inde Caſtrutius & Piſani, & alia parte Vbaldini ex Apenni/
no &Romandiola in eius caſtra fuerint cōfluxuri. Ducebat uero ſecum Bauarus antipapā,
quo eum ſe præſente à populo uel inuitus faceret adorari . Dumꝗ; Tuderti copias cōtrahit
tardiuſcule ſubſecutas, claſſis Sicula & Genuenſis ad Tyberina oſtia,& illo iubēte Cornetũ
uenit,ad quā cum Bauarũ relicto Viterbij Idolo ſe cōtuliſſet, euinci à Petro Genuenſibusꝗ;
nō potuit,ut ad Neapolitani belli molē redire uoluerit . Erat enim in Florentinũ ardentior,
quod firma potiundi ſpe propediē inchoatũ ad uotũ conſummaſſet, niſi eadē quæ aliàs for
tuna Florentino præſidiũ opemꝗ; tuliſſet. Caſtrutius enim morbo à piſtorienſis expeditio/
nis labore contracto uita migrauit,cuius filiorũ Arrigi & Galerani nomine, cum Piſis præſi
dia eſſēt impoſita, Bauarus illuc delatus,urbē à nobilitate deditā pro ſe & imperio,ut dixit,
Romano gubernandam accepit. Tarlatumꝗ; Petramalam Guidonis fratrē in illa præſidem
præfectum'q; reliquit, Lucam'q; accedēs eiectis ſimili impietate Caſtrutianis recepit,quam
Germano cuidam attribuit gubernandā. Lucēſem uero populũ Caſtrutij filijs minus multo
ꝗ oportuit fidelem pœna quam meriti erant, breui ſubſecuta eſt. Tributa nanque ſolito gra
uiora illico imperata ſunt . Florentini interea Carmagnano obſidione oppugnationibusꝗ;
potiti , altero item felici nuncio per id temporis ſunt lætati, Caroli regis Roberti filij eorum
domini uita functi : & ne quid inchoatæ eorum felicitati deeſſet , Bauari uires à Germano/
rum equitum defectionibus comminui acceperunt. Valida enim illorum manus quum Lu
cam occupare cœpiſſet , nec ſatis ſucceſſiſſet conatus, proximum ei urbi collem ſtatiuis ce/
pit . Erant tunc in Piſtorienſi agro cum copijs Bauarus , quod eiecto eo iubente à Piſto/
rienſe populo milites Caſtrutiani Piſſiam Bugianum'que oppida retinere, & Caſtrutij filijs
ſalua

salua reddere adnitebantur. Quare transfugis propere, cum soli pecuniis deliniri uideretur, eas in hũc modũ habere curauit. Galeatio uicecomite paulo post Castrutiũ Pissiæ mortuo, Accius Marcusq́ filij ad Bauari misericordiã confugerãt, hicq́ pecuniã multo maiorem ea, quam milites Germani petebant ea conditione Bauaro spoponderunt, si in patriam reducti essent. Vnde Accius Marco fratre apud transfugas pro obside relicto cum Germanis quatuor nobilibus ea ratione est missus, ut autoritate imperatoria reductus pecunias illis dissolueret Bauaro deferendas. Iuitq́ Accius & nullo resistente Mediolanum introductus, pecunias amicorum collatione habitas Germanis deductoribus dedit, cum quibus illi in Germaniam transfugerunt. Frustratus pecuniarum Mediolano afferendarum expectatione Bauarus, & transfugarum, quos persequi cuperet, adductus indignitate in Lombardiã se contulit, Petro Corbario cum sectatorum sentina, Pisanis, apud quos manserat per literas commendato. Ingressus Lombardiam Bauarus, omnia peiore quàm crediderat, loco repperit. Accius nanque uicecomes ingratitudinis & perfidiæ memor, qua in genitorem Galeatium usus fuerat, Mediolano illum omnino exclusit, & Germani milites Accium intelligentes Bauaro rebellasse, Marco illius fratri fidere cœperunt, adeo` ut ex obside illũ ducem habere uoluerint, cuius retenta diu cum ueteranis Castrutianorum effecit gratia, ut arce sibi tradita Lucæ urbis dedente populo acceperit dominatum. Quo tempore & propemodum die pistorij Pisisq́ ad arma concursum est. Pistorienses tamen priores eiecto Bauari præsidio, pacem cum Florentinis ea fecerunt conditione, ut reductis exulibus conflata ex utraq́ factione respublica constitueretur. Pisani autem Tarlato benigne emisso id curauerunt solum, ut iugo Bauari excusso, rem ipsi suam ad libitum gubernarent: nec potuit inchoata in Hetruscis per ciuitatum liberationem pax diuturna esse. Veterani nanque, Castrutiani, Catinum, & paulo post Victolinum, quæ oppida sub mortis Castrutij tempus Florentini receperãt, occuparunt. Et Germani milites ductu Marci uicecomitis Lucam obtinentes, eam urbem Spinulæ Genuensi uiro nobili ac ditissimo, qui classi extorrum Genuensium ductor erat, accepta ingenti pecunia uendiderunt. Exarsit illico in Spinulæ inuidiam odium'que Florentinus, & illi bellum intulit subitarium. Quod cum magno Spinula excepisset animo, accersitæ sunt ex Lunensibus copiæ, & ueterani in societatem belli mercede asciti, quibus auxilijs fretus Spinula, non magis repulit quàm bellum intulit Florentinis, qui ad Catinum delati præsidio, quod Spinula Lucam accersiuerat, destitutum obsederunt, duxeruntq́ ad illud miro opere & labore, ac ingenti impendio munitiones aduersus Spinulæ impetus, quos die noctu'q́ maximos faciebat, tandem'que potiti sunt. Bauarus interim ignominia & confusione onustus rediit in Germaniam. Per quod ferè tempus Petrum Corbarium pontificis Nicolai quinti fœdantem nomen, Bonifacius Comes cognomine Donantico Pisanus captum, Auenionemq́ perductum uero pontifici Romano Ioanni uigesimo secundo, in munus obtulit, à quo minus ille quàm merebatur, male habitus est, uitam enim in carcere breui, sed nulla adhibita ui finiuit. Post Bauari in Germaniam reditum, Ioannes pontifex Philippo Francorum rege instante, generalem in Saracenos Hierosolymam tenentes expeditionem sacrosancto de more decreto edixit. Philippus'q́ eius expeditionis dux declaratus est, cui pontifex fructuum regni Franciæ ecclesiasticorum decimam partem ea reseruauit ratione, ut expeditionis impendio sufficere posset. Sed & sibi pontifex cæterorum orbis Christiani fructuum ecclesiasticorum decimam pariter portionem uoluit reseruari. Quæ dum agerentur prædicto rege Philippo hortante, Ioannes Bohemiæ rex Henrici filius Brandeburgensis, quem apud Bonconuentum ostendimus obiisse, ad pontificem mittens, sequestrẽ se exhibuit, ut Bauarus ecclesiæ reconciliatus, iuri quod imperij electio prætenderet renũciaret, alter'que Henricus, & ipse dux Bauariæ imperator ordine crearetur. Id'que licet pontifex parum exaudierit, Roberti regis Neapolitani animum offendit, qui non ullum tunc imperatorem creari uoluisset in Italiã transiturũ. Florentini interim potiundi Luca auiditate flagrantes, eam obsedere, qua breui fuerant potituri, nisi nouus in Italiam turbo post emissam Bauari pestem incubuisset. Ioannes enim Bohemiæ rex à Brixianis accersitus Gibellinis, in Italiam ueniens, eam urbem Bergamum'q́ cepit, quẽ quum Spinula & Lucenses præsidiũ opem'q́ poposcissent, immisit ille equitũ duo milia, peditũ paulo minus, solutaq́ obsidione Luca, Florentinus ager populationibus & incendijs est fœdatus. Parmam, Rhegium, Mutinam per id temporis sicut & prius post Bauari discessum cardinalis Ostiensis Romani

pontificis

pontificis in Bononia legatus bello pressas pro ecclesia capere nitebatur. Sed earũ urbium populi regis Bohemiæ dominum præeligentes, sese illi missis oratoribus dediderunt. Nec tulit id Bononiæ legatus indigne, quin potius amicitia, & fœderatione cum eo rege inita Bononienses Florentinis cõtrà ac consueuerant esse, reddidit inimicos. Quod quidem conscio Ioanne Romano pontifice factũ apparuit, quũ is Bohemo regi nulla in re postea fuerit aduersatus, mutatáque est exinde rerũ in Italia conditio, ut quibus pontifex Romanus, rexque Bohemus aduersaret, eosdem Robertus rex Florentiníque nullo Guelfi aut Gibellini nominis discrimine fouerent. Fuit uero Ioannis Bohemi regis in Italiam aduentus quibusdam ex ijs etiã qui Bauaro fuerant aduersati, in primísque uicecomitibus, qui nullũ uoluissent Germanũ in Italia potentem esse, formidolosus. Quare inita cum Mastino Scaligero Veronense, Philippino Gonzaga Mantuano, Carrariensibus, Patauinis, Estensibus, Ferrariensibusque tyrannis confœderatione Roberti regis Neapolitani per icta cum Florentinis fœdera partibus adhæserunt, in quos omnes pontifex Romanus censuras ecclesiæ promulgauit. Eius uero societatis cum tot Lombardis principibus à Florentinis initæ fama effecit, ut Pistorienses libertate postergata urbẽ pleno dominio ipsis permiserint Florentinis. Quæ cum Bohemus rex intellexisset, Carolo filio cũ copijs Parmæ, Rhegij & Mutinæ urbiũ custodiæ relicto, in Germaniã se contulit, maiores, & tantis necessarias copias conatibus contracturus.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLInatione imperij Romani, Decadis secundæ, Liber decimus

LATI animis regio fœdere primi omnium ex socijs Estenses in legatum Bononiæ & partes Romani pontificis res nouas tentare cœperunt, causaque uidetur remotiuscule repetenda. Post occupatam, ut diximus, ab Estensibus, Argentam Rauẽnatis ecclesiæ oppidum, Ferrariæ urbi sacris à legato fuerat interdictũ: quod dedecus animarumque periculum non prius est sublatum, quàm fatigati Ferrariensium querelis Estenses oppidum reddiderũt. Sed quo tempore Bohemus rex in Germaniam abijt, Estenses fœderis confidentia superius dicti, & Alberti Scaligeri, quem Mastinus frater cũ copijs misit auxilio castris sancti Felicis agri Mutinensis obsidione perrexerunt, quod oppidum Manfredus pius Carpensis cum Carpo & castellis ad uiginti Carolo Ioannis Bohemi regis filio commendauerat, adeò ut eius defensioni fisus nihil ab Estensibus formidaret. Quare parum abfuit quin oppidum nullo custoditum præsidio, Estenses impetu primo ceperint: cuius repentinæ obsidionis, quum primum certiores facti sunt Carolus Manfredusque, quicquid copiarum siue externarum siue prouincialium Parmam inter & Immolam fuit, in unum coegerunt exercitum, qui ad Felicianum ductus expectare ausos Estenses, Scaligerum'que confregit. In eáque fusi exercitus pugna octingentos cecidisse Ferrariensium monumenta legimus affirmare: captorum numerum, qui uidetur fuisse ingens, adhibita in præstantiorum enumeratione diligentia ipsis in monumentis supprimi fecit. Nanque Nicolaus Estensis Rainaldi Marchionis frater, Theobaldus de Costabilis, Iacobus de Algerijs, & plerique ciues nobilitatis Ferrariæ nobiles primores in eo numero fuere. Secundum eam uictoriam curauit legatus contrahi à comite Romandiolæ copias, quæ in urbem Ferrariam ducerentur, ad quas Rauennæ congregatas cubiculariũ in primis charissimum legatus equitatum ducere iussit ingentem, partim mercenarium ecclesiæ militantem, partim à Carolo Bohemo datũ, & Rauennæ ad Comitis edictũ conuenerant Galeotus Malatesta Ariminensis, Franciscus Ordelafus Forliuiensis, Richardus Manfredus Fauentinus, Ostasius Polotensis Rauennas, qui quatuor rebus usi nouis, quas Bauari cum ecclesia inimicitiæ prius tantopere conciuerant, urbium quique suarum tyrãnidem sub capitaneatus titulo inuaserant. Tantis copijs proximè ad urbẽ Ferrariam Argentæ uia appulsis, proditione à ciuibus aliquandiu prius condita, pons Comiti Romandiolæ patefactus est, qui peninsulã, in qua est Argẽta ei cõiungit peninsulæ, in qua urbs Ferraria haud longe ab ipso ponte se iungit: & ingressus noctu exercitus eo in spatio, quod urbẽ pontémque interiacet, sancti Antonij uocãt suburbiũ, castra habuit: continuata est obsidio mẽses duos, & frequẽtibus intentatis oppugnationibus, ægre aliquãdo à Rainaldo Marchione mœnia sunt

sunt defensa. Tandem Philippus Gonzaga Mantuanus, Mastinus Scaliger Veronensis, Vbertinus Carraria Patauinus copias cum dedissent auxiliares, Rainaldus Marchio ipsis idibus Aprilis, die in uesperā procliui erupit. Dissipatus uero est opinione celerius ecclesiæ exercitus, & quū cædes magna non cōmitti nequiuerit, tum maxime seruandis ducibus, & in exercitu primoribus ea ratione Marchio intentus fuit, ut essent captiui, quorum permutatione Nicolaū fratrē, & cæteros ex suis prælio captos Feliciano faceret liberari. Et à Castellothealdo delapsæ naues in dromonum formam armatæ, multos de ecclesiæ exercitu ceperunt, scaphis lembisq; fugere adnitentes. Captum Romandiolæ Comitē legatus & cubicularium suum in Nicolai Estensis, Thebaldi de Costabilis, & Iacobi de Algerijs, aliorum'que prælio captorū Feliciano liberationē permutauit. Galeotum aūt Malatestam, Franciscū Ordelaphum, Richardum Manfredū, & Ostasium Polotensem Marchio hospitaliter ac honeste habitos ea dimisit pactione, ut obedientia reuerentiáq; legati & ecclesiæ posthabita, ciuitates quisq; suas alijs de Italia socijs bello urbibus & principibus consentire curarēt. Inde in pontis proditores animaduersum est, ut liberato tāto periculo Ferraria, exercitus ut erat tanta præda ditatus, Scaligero Gonzaga, Carrarióq; iubentibus, duce Rainaldo Marchione in agrum Bononiensem hostiliter sit ductus. Ioānes rex Bohemus interea equitatu Germanorū quem haudquaq; ingentē adduxerat, Parmæ relicto, Bononiā se contulerat ad legatum, & Carolū filium, qui Lucam uisendi studio accesserat, eò redire curauerat: hiq; dum legato die noctuq; assistunt, de Romandiolæ urbiū rebellione, & copiarum Marchionis in agrum Bononiensem facto impetu anxiè consultanti, peiore perculsi sunt nuncio, Brixiæ & Bergomi rebellionis. Eas enim urbes Mastinus Scaliger deditione ciuiū occupauerat, nec prius potuit rex quid agi oporteret deliberare, quàm Papiā quoq; allatū est urbem sibi amicissimam, Acciū uicecomitē ingressum esse, arcemq; oppugnare, quam præfectus pro rege ipso asserat conseruare. Ioannes itaque Carolo filio cum modicis copijs ad Mutinæ custodiam relicto Parmam, & inde accepto exercitu Papiā duxit, qui circūductas ab Accio arci munitiones, cum superare nequisset, in agrum conuersus Mediolanensem magnā edidit uastitatē, uix'q; Parmam redire potuerat, cum Lucæ urbis audita rebellio eum coegit raptim transmittere Apenninum. Almerius enim Castracanus Castrutij genitor Amiorum ope Lucam ceperat, impositus'q; paulo ante Carolo regis filio arci præfectus eam seruabat: appulsis eò copijs Lucenses publico delicto per oratores ecclesiasticos uiros in paucorū culpā auerso ueniam impetrarūt. Rex tamen, cui satis est uisum à cæde proditorū temperare, ingentē uim pecuniæ à Lucensibus extorsit. Inde Bononiā reuersus, legato frustra dissuadere conato, in Germaniā redire constituit: mutationum enim Italiæ ciuitatū uoluntatis fastidio simul & piculo fatigatus, ad quietē sibi in Germania paratā anhelabat. Mutinæ igiť & Rhegio urbibus præsidia Germanorum, & præfectos quum imposuisset, Parmam & Lucā Petro & Marsilio Rubeis fratribus in Parma potentissimis reliquit custodiendas, & eisdē nobilibus simul'q; urbium populis in spem adductis maiorū copiarum, quas se adducturū est pollicitus, Alpes transmisit. Interea cardinalis Ostiensis Bononiæ legatus, Bononienses Florentinorum suasione in rebellionem procliues uidēs, in arcem confugit, quam aliquot ante annis ad Feliciani Mutinensis uiæ portam ædificari curauerat. Conuertit uero Bononiensis populus furorem in legati militiā mercede conductam, quæ partim agri castellorum aduersus Ferrariensem, partim urbis præsidio intenta erat, & hinc Marchionis Estensis, inde Florentinorum copijs auxilio accersitis, arx uallo, fossa'q; cingi cœpta. Nonnihil tamen humanitatis & reuerentiæ erga cardinalem ostenderunt Florentini ciues, à quibus auxiliares copiæ Bononiam sunt ductæ, quod eorum interuentu arcem à legato populus recepit. Is'q; Pisas Florentinis itē deducētibus accessit, quò pariter deducentibus Florentini, Ioānes Caietanus cardinalis, Vrsinus parū felici minus'q; fructuosa legatione usus se contulit, Ostiensis'q; celerius Pisis profectus, Ioānē Romanū pōtificē in Auenione repperit sospitē. Qui tamen breui post anno salutis quarto tricesimo terdecies'q; centeno defunctus est. Ad diē'q; abinde sextumdecimū, Iacobus agro Tolosaico oriūdus sanctæ Priscæ cardinalis in pontificē Benedictū duodecimū est assumptus. Qua celebrata legatione cardinalis Vrsinus Auenionē applicuit. Benedictus'q; in pōtificatu nihil duxit antiquius, q̄ ꝓmulgatas à Ioāne in Bauarū cēsuras, abrogationē'q; repetere ac cōfirmare. Per quæ tēpora principes populiq; in Italia bello socij, hinc pōtificis morte audita, in urbis Bononiæ ad suas partes accessiōe elati omnia

Anno sal. M.ccc xxxiiij.

omnia præsumebant. Quare urbes quatuor, quas solas in Romanæ ecclesiæ reuerentia Bohemus rex præsidijs conseruabat, inter se constitutis fœderibus sunt partiti, ut Parma Scaligero, Rhegium Gonzagæ, Mutina Estensi, Luca cederet Florentino. Quinetiã Germani Bohemo regi militare soliti mercedis magnitudine corrupti, dictis bello socijs stipẽdia facere promiserunt. Quæsiuerant uero eas socij bello copias suis singuli uestibus dispartiri, & cum Mastinus ad inchoatam Parmæ obsidionẽ plurimos illorum adhibuisset, Florentini aliam & ipsi manum ad suam expeditionem in Lucenses destinatam trahere contendebant. Tulerunt id ægre Germani duces, & Petrum Rubeum fratresq́ longa cõsuetudine notos stipendia promittentes aliquandiu intermissa duxerunt exaudiendos, quibus præter reditum ad urbem instaurandum cum Bohemo rege gratia, Scaligerum interficere sunt polliciti. Id'que tentatum quia perficere nequiuerũt, Rubeorũ opinione celerius in urbem Parmã se transfugio receperunt, Scaligerq́ intermissa derepente Parmensi obsidione Pado ad Bryxillum transmisso in Vicentinos reduxit exercitum. Ea etiam Germanorũ defectione factum est, ut Lucense bellũ à Florentinis fuerit intermissum. His ut acciderant intellectis, Ioannes rex Bohemus Lucam urbem Philippo Francorum regi dono dedit: qui Florentino populo per oratores in Italiam missos, ne Lucæ urbi suæ deinceps molesti essent monito, cæteros quoq́ & Florentinos, & eorum subditos mercaturam in regno Franciæ exercentes, edicto certiores fecit fore, ut quæcunq́ Lucensibus à Florentino populo inferrentur damna, ab eis repeterentur in carcerem detrudendis. Dum hæc apud externos reges longo geruntur tractatu, & Germani equites Parma profecti Italia discesserant, & Mastinus proprijs ac Gonzagæ Estensis'q́ copijs fretus, noua expeditione premebat Parmam. Florentini uero regis Franciæ minis posthabitis Lucam cœperant obsidere. Quinetiã Nicolaus Estensis Beatrice Guidonis Gonzagæ filia in matrimonium accepta, suarũ copiarum auxilio, & paruo Rainaldi Marchionis fratris sui equitatu innixus, Mutinam incursionibus, & aliquãdo oppugnationibus pertentabat. Nam Rainaldus Marchio cum maioribus copijs Argentam oppidum terra Pado'q́ premebat, tulit'q́ sors, ut fermè eodem tempore tribus his in locis, sed diuersi mode, qui bellũ intulerant uictoria sint potiti. Primus enim Nicolaus pro Marchione germano fratre Mutinam deditione ciuiũ absq́ aliqua graui & onerosa pactione recepit. Rainaldus uero pontem, qui Padum apud Argentam iungebat, Rauennatibus onustũ defensoribus, cum igni ferróq́ interrupisset, ob factam eius pôtis casu cædem, oppidũ ui cepit, & Parmam Petrus & Marsilius Rubei fratres germani ea Scaligero conditione dederunt, ut dedendam quoq́ tertio eorum fratri Rubeo Lucã sibi retineret. Eo'q́ in sociorũ bello principum uictoriæ cursu destinatam sibi Philipus Gonzaga Rheginensem urbem ciuibus ultro dedentibus accepit. Turbauit prædictam Ferrariensium lætitiam Rainaldi Marchionis mors breui subsecuta, cui paulo post accessit Nicolai obitus tam repentinus, ut Marchionatum, qui ei debebatur, Obitius frater minor acceperit. Mastinus Scaliger interea postq́ Lucæ urbis dominium à Rubeis Parmensibus habuerat, Paduã quoq́ Vbertino Carraria ob ciuium dissidia permittente recepit. Scaligero'que omnia tunc temporis adeo felicia fuere cessere, ut qui Bauaro primum, post Ioanni Bohemo regi diu paruerãt Felitrenses, Bellunenses, & Cenetenses, suo quoq́ dominio se subiecerint: nec erat tunc, aut post Ecelini tẽpora quisquam fuerat tyrannus plura quàm Mastinus Scaliger in Italis possidẽs, adeò ut Florentini nõ magis Lucæ dominio fraudatos se indoluerint, quàm potentem tyrannum à Lucæ uicinia formidabant. Tantum enim abfuit, ut Mastinus factum suũ acceptæ contra fœdera Lucæ aliquibus, ut fit, uel simulatis uerborum purgauerit argumentis, quod illorum à querelis non temperantiũ castella & agrum incursionibus agitauit. Veneti tunc unicam in continenti Italiæ solo Taruisium urbẽ tenebant, cui à Scaligero nõ timere nõ poterant. Et Gonzaga uicecomes'q́ in illius inuidiam magis à potẽtatu aucto quàm à fœdere Florentinis nõ seruato adducti erant. Quare Florentino populo facillimũ tunc fuit exoptata æque ac necessaria aduersus potentissimum Scaligerum hostem nouum præsidia inuenire. Orati enim legationibus Veneti primo, post Gonzaga & uicecomes, Obitius Marchio, & Bononiẽses in fœdera & belli societatem sibi aduersus Scaligerum consenserunt. Sed primum maius'q́ belli onus Venetis incubuit: hi enim peditatui equitatuíq́ quatuor miliũ numero mercede conducto, totidem urbanos magna parte sagittarios addidere, cui exercitui in Taruisinis contracto, Petrus Rubeus in ducem præfectum'que attributus est. Nam paulo post quàm ipse

ipse & Marsilius fratres Parmam, sicut docuimus, Scaligero dediderāt, eos ille dolo primū, post uí aperta quæsiuerat interficere, & in Pontremulano sui patrimonij oppido, in quod confugerant, arctissima presserat obsidione. Petrusq; relicto ad perferendam obsidionem Marsilio Florentiam se contulerat, autorq; & adiutor fuerat Florentinis, ut se Lucæ ac Lucensium instigatore auertenda à Mastini tyrānide Luca uterenť. Quod quamprimū intentari cœptū est, Mastinus Pontremuli obsidione relicta, Lucam ducere constituerat, cum & Petrus à Venetis accersitus Florentinis facile assentientibus, Venetias demandatum susce pturus imperium se contulit, duxitq; secum datos à Florentinis equites octingētos, & à Bononiensibus trecentos, cū quibus ad quadringentos Estensis quoq; transmisit, omnesq; hæ copiæ terra per Ferrarienses Clugiam usq; ductæ, Taruisiū inde nauibus transportatæ sunt: acceptis cum prædictis simul Venetorū copijs Petrus Paduam primū omnium constituit ostenso bello & factis populationibus pertentandā esse. Etenim Albertus Scaliger Mastini frater cum mercennario Germanorum equitatu & peditatu prouinciali tam inepte eam & auare administabat, ut Vbertinus Carraria, à cuius nutu plebs Patauina æq; ac nobilitas pendebat, illum oblata occasione uideretur cupientissime eiecturus. Substititq; primum Bulentæ Rubeus, ad quem uicum castra illico in diuturniorē moram ideo cōmunita sunt, ut Mastinus quid ageret prouideret'ue ex eo loco prius intelligereť, quàm aduersus tantū principem temerè duceret: & alius interea parabatur exercitus, cum quo Luchinus uicecomes defuncto nuper nepoti Accio in Mediolani dominio suffectus, simul cum Philippino Gonzaga Veronam præmiserat obsidere. Suasus etiam, & pecunia à Venetis adiutus Carolus Bohemus expectabať ad Feltri Cenedæ bellū ad urbium receptionē cum exercitu transmissurus. Primi tamē Luchinus uicecomes, & Philippinus Gōzaga copijs aucti, quas Marsilius Rubeus è castris à Petro fratre missus addiderat, ad Veronam castrametati sunt. Sub inde ac propè eodem die Bohemus quum in Italia desedisset, urbibus illis sponte deditis priusquam essent aditæ potitus est. Pressus eodem tempore tribus in locis Mastinus, audacia sibiipsi subueniendū esse constituit. Eruptione igiť præter Luchini Philippiniq;, & Marsilij opinionem facta corū repulit potius q̄ fudit exercitum, pluresq; in eo conflictu capti q̄ occisi fuere. Liberatus Veronæ obsidionis respectu Mastinus Patauium se contulit, habēs in exercitu quem secum duxit equites tria milia, pedites multo plures, ut si saluæ sibi fuissent quas Paduæ præsidio fratri dederat, copiæ, Petrum Rubeum haud secus q̄ Luchinum, & Philippinū fuerit cum incōmodo repulsurus. Sed quo tempore apud Veronā uictoria potitus est, eodem in Patauinis par penè detrimentū accepit. Germani nanq; equites, quibus plus quàm Alberto fratri suo Paduæ custodiam crediderat, corrupti pecunia ad Venetos transfuerunt. Acceptis tamen ex Vicentia Patauioq; quotquot educi potuerunt siue equitibus siue militibus castra Mastinus Rubei castris duobus passuū milibus propinqua contulit. Quæ ideo ad inferiorē amnis partē habuit, ut Petri Rubei exercitū intercluderet commeatu, qui ea tantummodo uia poterat à Venetijs comportari, magno id quidē cōsilio, sed parua, ut effectus docuit, prudentia. *Si enim* Paduā inter & Bubulentā consedisset, adepta profecto erat Marsilio Rubeo, & cæteris apud Mantuā coactis facultas ad Petrū Rubeū ducem sociorū exercitus primariū cum copijs ueniendi. Aliud etiā incōmodum sedenti ad inferioris amnis partē Mastino, Petrus Rubeus perbelle immisit. Herba est brassicæ folijs colore adsimilis, Gualdū appellant, quæ per altā hyemē sata, quinis per æstatem senisq; uicibus siliceis molis conteritur, ex ipsius'que exsiccatæ pulueribus lanificij in primis tinctura conficiť. Dimissa igitur fluuio supernè recens contritæ uis maxima aquæ usum sua amaritudine, & tetro colore hominibus iumētisq; Scaligeri adimebat. Interclusus tamen cōmeatu Rubeus, castra mutare coactus est, quæ urbi propius sunt admota, & in ea illico Marsilius frater cum suis & sociorū copijs ex agro se contulit Mantuano, à Mestréq; oppido, & Taruisina urbe cōmeatus in ea castra cōmmode poterat cōportari. Admiratus hostis audaciā Mastinus ad aliam urbis partē, qua ad Eustū petiť oppidū se cōtulit. Sed & alibi tunc Scaligeri fortuna mutari cœperat. Brixiam enim Luchinus uicecomes tunc cū maximis copijs circumsedit. Quod cum in Scaligeri castris audiri cœptum est, Paduani in res nouas respicere cœperunt. Vbertinusq; Carraria conditis cum Petro Rubeo fœderibus eum patente porta cum omni exercitu introduxit. Albertus uero Scaliger Mastini frater captus, Venetias perduciť, & in eius copias odio ducis à populo desæuitū est. Mastinus dimissis in mu

nitiora quæq; præsidijs Veronā accesserat, opem oppressæ Brixiæ allaturus. Et Petrus Rubeus interea dum Montemsilicē oppidū infestiore urget oppugnatione, saucius Paduā est relatus, ubi ex eo uulnere est defunctus, Marsilius'que sub ipsum Paduanæ rebellionis diem febre correptus Venetijs, quo se ad medicos deferri curauerat breui obierat. Nec potuit tā festinus Scaliger accedere, quin Luchinus uicecomes Brixia, & paulo post Bergamo poti retur. Et Venetus interea, sociorumq; bello exercitus Vincentiā obsidebat. Nulla tunc erat Venetis augendi in continenti Italiæ solo principatus cura. Quare postq; immensus paulo ante Scaligeri potentatus in plures diuisus partes suspicione tyrannidis, ut fuerat prius formidolosæ carebat, pacem sibi enixius petenti dare Veneti cōstituerunt, in qua actum est, ut Carolo regi Feltro, Beluno, & Ceneda: uicecomiti Brixia, Bergomo: Carrario Padua absq; contentione dimissis: Veronam ipse, Vincentiā, Parmā, Lucamq; retineret. Eam pacē Florentini, quod Lucam ut uoluissent, habere nequiuerant, ægerrime tulerunt. Cuius conditiones, missis Venetias oratoribus quum mutari nequissent impetrare, tandem & ipsi cōquieuerunt. Sed & Benedictus duodecimus pontifex Romanus interea dum id feruet in Lombardis Hetruscisq; bellū, singulos populos ac principes misso legato, in suas & ecclesiæ partes trahere adnixus erat, quod Ludouicum Bauarū post innouatā in eum ut diximus, excommunicationē rediturum esse in Italiam ferebatur. Incipiens tamen à Romanis pōtifex, eos tantisper deliniuit, ut quem regis nomine diu gesserant magistratum, ad ipsius & ecclesiæ acceperint beneplacitum. Confirmatusq; in quinquenniū Stephanus Columna, collegas in senatu à populo Romano accepit annis singulis uariatos. Iordanus'que de filijs Vrsi anno salutis undequadragesimo terdecies cēteno Stephani absentis, quem pontifex Aue-
Anno sal. M.cccxxxix
nionem accersierat, & proprio nomine Senator fuit. Tertio deinde anno quum Stephanus Auenione item ageret, Vrsus Anguillariæ Comes collega eius Franciscū Petrarcham poetis laurea in capitolio insigniuit. Pace postmodū Lombardiæ à Venetis data, pontifex prudenti, ut tum apparuit consilio, sed pessimo in posterum euentu tyrannos è Lombardis priores in principes legitimos confirmauit. Luchino enim uicecomiti, & Ioanni eius germano fratri, quem Mediolanensem archiepiscopum instituit, uicariatum Mediolani autoritate apostolica ita attribuit, ut quicquid urbiū oppidorumq; tunc possidebant, eiusdē uicariatus titulo legitime retinerent: Pariq; forma Mastinus Scaliger Veronæ & Vincentiæ: Guilelmus Gonzaga Mantuæ & Rhegij: Albertinus Carraria Paduæ: Opizo Estensis Ferrariæ, Mutinæ & Argentæ uicariatū autoritate apostolica habuerunt, & quia portio Estēsi data iurium esset Romanæ ecclesiæ, censum illi decem milia aureos imposuit annis singulis persoluendum. Benedicto suffectum defuncto Clementem sextum Luchini quidem & Ioannis archiepiscopi confirmationem uicariatus fecisse inuenio: nec satis scio, an deterritus sit à confirmatione alijs facienda, quod ueritus fuerit Bauarum exasperare, qui de suo in Italiam reditu multa cōminatus est, atq; etiam Tridentum usq; peruenit: tantiq; fuit is tyranni aduentus, ut oblatam multi in urbibus Romanæ ecclesiæ iuris tyrannidem autoritate imperiali accipere nō sint ueriti. Quæ quidem uersutia malo homine, malisq;, ut aiunt, auibus in pontificem relata, successores in hanc diem suos multis ac penè perpetuis incōmodis, turbinibusq; agitauit. Ioannes enim de Vico urbis Romæ præfectus nōnulla in Viterbiensium finibus paterna possidens hæreditate, uicarius in Viterbio imperialis est factus. Eodemq; titulo Galeotus Malatesta, & fratres Arimini in Romandiola, Pisauri Faniq; in Marchia Anconitana Antonius Feretranus Vrbini, Diolfus & Galeassus fratres Callij, Alegretus Clauellus Fabriani, Bulgarutius Mathelicæ, Ismedutius sancti Seuerini, Gentilis Varaneus Camerini, Michael Montismilonis, Paugonus Cinguli, Nicolaus Boscaretus Esij, & in Romandiola Guido Poletensis Rauennæ, Franciscus & Sinibaldus Ordelaffi Forliuij & Cæsenæ, Ioannes Manfredus Fauentiæ dominia acceperunt. Eo autem anno qui pacem secutus est à Venetis constitutam, Mastinus Scaliger Lucæ paucis fuerat mensibus, Florentini peste afflicti ualida, nihil minus quàm bellum meditati erant. Quamprimum tamen ea cessauit clades, quietam foris Florentiam dissidia domi periculosissima uexauere, Baldinanq; & Frescobaldi familiæ in primis nobiles, quum urbis statum in meliorem ut quique boni existimarunt formam redigere adniterentur, multitudinis fauore patria sunt expulsi, ædibus eorum in urbe superbissimis solo æquatis, hiq; cum clientibus magna manu Pisas sunt delati. Et inde paulo post magnis patriā agitari incommodis adiuuerūt. Et nouæ item in Lombar-

in Lombardis res per id temporis sunt exortæ. Guido enim Corrigiensis potétissimus Parmæ nobilis, Rubeorum, ut diximus, defunctorum respectu liberatus, Mantuani Gonzagæ Philippini fauoribus ac instigatione urbis Parmæ acceperat dominatum, quem breui post Accius frater suus Estensis Marchionis auxilio per arma eiecit. Factum'que est, ut Scaliger Estensi confœderatus bellum intulerit Mantuano, & in Hetruria destitutam præsidij spe amissa Parma Lucam Pisanus pariter & Florentinus habere concupiuerint, tentatáque ab utroque populo urbis Lucæ coemptio ad licitationem à Scaligero est deducta, quum'que pecuniaria sponsione præualuisset Florentinus, obsides ditissimorum in Florentino populo mercatorum filios Ferrariæ Scaliger accepit. Pergrandis enim promissa erat pecunia, quæ quingenum ducatorum milium auri summam quum superaret, in urbe bellis morbóq; diutissime fatigata nequiuerat paruo tempore inueniri. Pisani interim Baldis, Frescobaldis'q; instigantibus Lucam obsidione cinxerunt: itum tamen est à Florentinorum omnibus, Mastinícq; aliquot copijs ad Lucæ receptioné, quibus Pisani acie obuij structa ut resisterét sunt adnisi: sed dum hinc Florentinus instat urget'que, inde impositum pridem à Mastino urbe trumpit præsidium, Florentini pars copiarum cum missis à Scaligero nuncijs alia parte urbem ingressa est. Continuarunt tamen obsidionem Pisani, in quos Florentini decimo captæ urbis die summis conatibus eduxerunt: nec detrectauit prælium Pisanus, sed structa obuius acie in certamen ruit, cuius finis fuit omnium, quæ ad illam acciderant diem, Florentino populo infaustissimus. Eorum enim exercitus facta est fœdissima profligatio, ad cuius nuncium Florentiam allatum mœsta ciuitas in abiecta quæq; & sordida deuenit consilia. Petitus enim opem Robertus rex, cum solis dedisset uerbis, ad Ludouicum Bauarum pontifici Romano & ipsi Roberto regi apertum hostem spes omnis conuersa est, qui pusillo uir animo, nec precibus nec ingenti promissa pecunia ut Tridéto moueret adduci potuit: & præter tyrãnos in urbibus oppidisq; iuris ecclesiastici, ut ostendimus, institutos, Luchinum uicecomitem quoq;, ijs quæ pótificatus autoritate tenebat, ambientem habuit suasorem: qua destituta spe Florentini, equitibus ad quingentos à Scaligero Bononiensibusq; habitis, & mille quingentis mercede conductis, Malatestã Ariminésem, cui Vngaro agnomen fuit, præfecerunt. Isq; peditatum ex urbe agróq; accipiens amplissimum, Pisanorũ impetijt castra ad pontem Auseris communita, nec facta est pugnæ copia, Pisanis certam capiendæ urbis fame laborantis spem in prælij discrimen adducere recusantibus. Robertus rex interim postquam Florentinos uidit omissa Bauari hostis sui spe proprijs ad Lucæ conseruationem uiribus inniti, nonnihil illis præsidij attulit, Gualtero è Gallijs quodã qui dux Athenarum appellabatur, cum paruo equitatu ad illos misso, qui acerrimo uir ingenio, si uiribus & meritis nequiuit, Florentini populi gratiam artibus exquisitissimis aucupatus est: Mouentem enim castra Malatestam, ut agro perpopulato Pisano & incendijs late longéq; ostensis Pisanos auertenda à laribus clade castra cogeret linquere, quibus ui nequiuerat deturbari, imperitiæ militaris rei apud multitudinem damnauit. Eundemq; satis diu in Pisani agri damnis uersatum postquam ex Pisanis castris nemo mouerat, exercitum Florentiã reducentem, peioribus insectatus est maledictis, quem murmurabat rem Florentinam de industria perdidisse. Lucæ interim, qui inerant Florétini populi magistratus suam & præsidij salutem pacti, exinanitam annona Lucam Pisano dedidere. Gualtero autem usq; adeò detractiones ualuere, ut siue casus siue alterius iuuerit imprudentia, creditum palamq; in populo sit dictum: Si ductæ ad hostem copiæ prope Auserim illi fuissent traditæ, Lucam fusis pulsisq; Pisanis potuisse faciliter cóseruari. Et erant solito magis discordes Florentini, adeò ut facile Gualterus quod quæsiuerat, sese equitatui urbíq; præfici impetrauerit. Quod cum est factum, mox uir animo ardés oblatam amplexus est occasionem. Multis enim partium simultatum'q; odio consentientibus, pluribus rerum desperatione facinus, in quod ruebant dissimulantibus, præfecturæ titulum in plenarium transtulit dominatũ, & palatium ingressus priores inde ac cæteros repulit magistratus. Secutiq; urbis Florentiæ casum Arretini, Pistorienses, & Volaterrani Gualterum in dominum recognouerunt. Interea dum Florentini per suam capiendæ Lucæ auiditatem ad eam deducti sunt tyrannidem, Parmã urbem quã fratre eiecto per annum unum tenuerat Accius Corrigiensis, Opizoni Estensi Ferrariæ uicario tradiderat pleno dominio possidendam. In eo'q; quod Luchinum uicecomitem & dictum Opizonem, aduersum Guilelmum Gonzagam suscepisse ostendimus, bello cum

Hh 2 mutuæ

mutuæ in uicinos agros hinc inde factæ fuissent incursiones, Philippinus Estensem Ferrariā à Parma cum copijs petentem in agro aggressus Rhegiensi prælio superauit, fugatumq; ad Padum usq; persecutus est. Vnde factū est, ut Opizo retinendæ urbis Parmæ desperatione Giberto hortante de sancto Vitale nobili Parmense, eam Luchino uicecomiti permittere constituerit. Accedentesq; Mediolanum Opizo & Gilbertus ad annum salutis sextū quadragesimum supra terdecies centenum Parmam ipsi uicecomiti tradiderunt. De qua quidē urbis Parmæ à tantis motibus liberatione Franciscus Petrarcha illius ecclesiæ archidiaconus qui interfuit, ad Ioannem scribens Columnam cardinalem congratulatus est. Guilelminoq; Gonzaga in eandē ascripto partē quies, Lombardiæ solida tunc est parta. Per quod item tempus quum Florentiæ alia super aliam in Gualterum ducem Athenarum coniuratio detecta esset, atque in conuictos & suspectos plerosq; crudeliter animaduertisset, unius uiri uirtute ea ciuitas tyranni iugum excussit. Angelus Acciaiolus ex summa nobilitate urbis episcopus, conuocatis ad episcopium ciuibus arma in tyrānum capi iussit, quod quum fieri cœptū esset, tyrannus rescijt, fœdera cum populo sequestre episcopo inijt, per quæ cum proprijs, quas à Neapoli duxerat copijs & rebus suis migrare decimo tyrānidis mense permissus est. Sed breuis fuit recuperatæ libertati Florentiæ quies, quod nobilitas de populo in recuperāda libertate benemerita, cōmunicata tunc ob id meritū urbis administratione penitus priuata est. Quod dum illi ne fieret resistere annituntur, expugnatæ multorū ædes, direptæ, & nonnullæ igni ferróq; sunt absumptæ. Alia subinde pars Italiæ eodem fermè temporis cursu magnis motibus agitata est. Roberto regi duæ erant neptes ex Carolo filio, quē diu antea adolescentem à Florentina reuersum expeditione in Neapolitano regno obijsse docuimus, & Carolo Martello Roberti Germano fratri Vngariæ regi paulo ante defuncto filius Carolo item nomine fuerat, cui uiuenti patre defuncto superstites fuerāt Ludouicus & Andreas. Per hæc itaq; ipsa anni septimi quadragesimi terdeciesq; centeni tempora, quū Robertus obijsset, relictarum testamento hæredum, altera neptium Ioanna datum eodem testamento maritum Andreā consobrinum ex Vngaria uenientē accepit. Qui adolescens, sicut Franciscus Petrarcha in epistola ad Ioannem Columnam tunc scriptam infrascriptis innuit uerbis, tali regno indignus erat. In illius Roberti serenissimi nuper regis locum, qui unum decus ætatis nostræ fuerat, æternum dedecus iste surrexit. Quacunq; autem causa sit factum, Ioanna talem exosa uirum in Auersana urbe necari quū curasset, alteri item consobrino nupsit, Ludouico Tarenti principi olim Philippi filio, quem Roberti fratrē fuisse docuimus. Conata tamen est Ioanna scelus suum apud Ludouicum Vngariæ regem ab ignoratione & perditorum flagitio purgare, cuius nuncijs atq; literis epistolā Ludouicus rescripsit, quam uidimus in hæc uerba: Inordinata uita præcedens, retentio potestatis in regno, neglecta uindicta, & excusatio subsequens necis uiri tui probant te fuisse participē & consortem. Id uero facinus Roberti regis præstantissimi memoria adeo omnibus Italis exosum fecit, ut Ludouicum ex Vngaria, multi de Italia aduenniendū hortati sint. Veniensq; in Italiam cum paratissimo exercitu, ingressus primos resistere ausos repperit Sulmonēses, quos ab eo captos fuisse Petrarcha ad Barbatum Sulmonensem scribens quum affirmet, fauores tamen illi oppido spondet à tribuno plebis, qui rempub. Romæ tunc restituere adnitebat. Idq; præclarum & dignum memoria facinus uidetur altiusculе repetendū. Sexto Clemēte ad pontificatū assumpto Romani sicut & prius ab institutis ex sua nobilitate Senatoribus pontificis Romani consensu gubernabantur. Nanq; post Stephani Columnæ quinquennium Rainaldus de filijs Vrsi, & Nicolaus Hannibaldus Senatores fuere. Quos alio secuti sunt anno Iordanis item de filijs Vrsi, & alter Nicolaus Hannibaldi de Hannibaldis filius. Et ad anni de quo nunc scribimus septimi quadragesimi initiū Petrus Agapiti de Colūna, dominus Castri Zinazani, Robertusq; Vrsinus subsecuti sunt. Eodē'q; anno ad Iunij mensis finem Nicolaus quidam Laurentij ciuis Romanus & scriba in capitolio publicus celso, ut tunc uisum est animo, pulsis Senatoribus capitolium per arma cepit, tātus'q; illico affuit populi fauor, ut rem ad libitum Romanam quocunque uoluerit flectere potuerit. Vsus tamen est modestia, titulumq; in hanc maxime formā, qui alicubi in urbe publicis actibus extat inscriptus, assumpsit: Nicolaus seuerus, & clemens, libertatis pacis iustitiæ'q; tribunus, ac sacræ Romanæ reipub. liberator illustris. Hunc uirum adeo admirati sunt omnes Italiæ populi, ut pauci fuisse uideantur, qui non eum maiora gesturum esse, & pristinam Romæ redditurum

Anno salu. M.cccxlvi.

Anno sal. M.cccxlvij

redditurum rempublicam aut timuerint, aut optauerint: hinc nullus defuit principum, nullus tyrannorum, qui missis oratoribus gratiam eius, pollicendo, hortando, suadendo aucupari, & sibi parare non quæsiuerit: minores uero, de quibus est dictum, in Romanæ iuris ciuitatibus & oppidis in uicarios creati: ne populi eorum rebellassent, ueriti, obsequiū, fideiq́ integritatem scripto & per oratores exhibuerunt, proximioresq́ urbi plenariam immediatamq́ subiectionem exhibuerunt. Quin etiam constat, externas Romani olim imperij prouincias ad reuiuiscentis Romanæ reipublicæ famam exultauisse. Quod quidem affirmaturi non fuimus, nisi hæc omnia Franciscus Petrarcha qui interfuit sæpissime scriberet. Satisq́ fuerit unius epistolæ particulam ponere, quam ad Carolum Lucemburgensem declaratum Cæsarem in hæc uerba describit: Ecce nudiustertius caput extulit quidam ex plebe Romana humili, non Romanus rex, non consul, non patritius, & uix bene cognitus Romanus ciuis, nullis sociorum titulis, nullis maiorum imaginibus, deniq́ nullis ad id temporis uirtutibus suis clarus, qui uindicem se Romanæ libertatis assereret, obscuri hominis clara professio, ilico ut scis Thuscia cupide manus dedit, imperia excepit. Iam sensim omnis Italia sequebatur, iam Europa, iam totus orbis in motu erat. Quid multis opus est? non legimus ista, sed uidimus iam adesse, iustitia & pax, & harum comites alma fides, tranquilla securitas, ad postremum aurei seculi uestigia uidebantur. Ille tamen in rerum principio peraruit, nolo sibi culpam dare, nec alteri, nec condemno hominem, nec absoluo. In alia uero epistola ad dictum tribunum scripta de eius mutatione morum certius apparet. Suntq́ hæc uerba: Dolens mœstusq́ audiui, non te populum, ut solebas, sed partem populi pessimam amare, illi obsequi, illam colere, illam admirari: ubi nunc ille tuus salutaris genius, ubi ut usitatius loquar, ille bonorū operū cōsultor spiritus est, cum quo assiduo colloqui putabaris, neq́ enim talia fieri posse per hominē uidebantur: mirumq́ est quonam modo hic uir destiterit à bono principio, intelligere. Ad septimum nāq́ mensem, nullis, ut aliqui imperite tradunt, Romani pontificis, aut Romanorum persequutionibus est expulsus, sed sponte sua, & omnibus ex suis etiam domesticis omnino inscijs mutata ueste, Roma per obscuram noctē profectus in Boemiam usq́ ad Carolum se contulit Lucemburgensem Boemiæ regem Ioannis filium, de quo superius multa diximus. Eum enim literis & multarum linguarum peritia ornatum, Clemens pontifex ab electoribus in Bauari dedecus depressionemq́ in Cæsarem se cerat declarari, ut existimarint nonnulli tribunum nostrum fœdera cum illo, ut constitueret accessisse. Is uero rex pusilli, quod effectus omnes postea docuerunt, animi, tribunum Auenionem in uinculis pontifici dono misit. Is Sulmone recepto Apēninum transgressus omni regno facillime est potitus. Ioanna enim & Ludouicus Tarentinus uir suus fuga sibi à principio consulens in prouinciam se receperant, relicto ad Neapolitani regni custodiam duce Dyrrhachino comitis Grauinensis Roberti regis germani fratris filio, quem cum relicto à Ioanna præsidio ausum repugnare Ludouicus Hungarus rex captum capitali supplicio affici iussit. Pestis interim ualida uniuersum penè orbem, & in primis Italiam depascebatur, nec erat alicubi, aut cessatio, aut imparitas morbi, ut omnes una deus ruina populos prostraturus uideretur, quamobrem Ludouicus rex relictis in præsidium regni Hūgaris cum peditatu equitatuq́ fidelissimo ipse in Hungariam tertio mense quàm aduenerat est reuersus. Luchino interim uicecomite defuncto Ioannes archiepiscopus frater suus dominatum atq́ attributum pridem à pont. Romano Mediolani uicariatum accepit, uir prudentia singulari, regios spiritus humilitatis ac quietis ostentatione studens occulere. Genuensesq́ & Veneti eodem tempore bello inuicem digladiabantur acerrimo, cuius clades mari mutuo illatæ stragem exacerbabant, quam ingentem pestis in utroq́ populo, sicut & alibi per Italiam tunc agebat. Scribit Franciscus Petrarcha duci & concilio Genuēsium post uictoriam de qua superius in noni Gregorij gestis rebus est dictum, à Genuensi populo de centū Frederici imperatoris & Pisanorum triremibus habitam, Genuenses nauali prælio cum Venetis depugnasse, per cuius uictoriam factum sit, ut nullus iniussu Genuensium toto se pelago mouere auderet. Sed uariante deinceps fortuna, & aliàs uicerunt, & uicti sunt Genuenses, quemadmodum suo tempore ostendemus. Nunc de tribuno urbis Romæ dicendum duximus. Perductum Auenionem, & suum asserendæ libertatis Romanæ ardorem animi ingenue fatentem, nullus qui palàm redarguerit est inuentus. Soliq́ qui adstabant pontifici adulatores, ut domino gratificarentur, aliqui tenendum carcere, aliqui ultimo afficiendum sup-

pĺicio cenſuerunt. Variantibusq; ſentētijs autor eſt Petrarcha opinionem poeſis tribunum
noſtrum ſolā conſeruaſſe. Erat enim Nicolaus planè non indoctus, qui poetas lectitaſſet, &
hiſtoricos communi uſu frequentatos: ſed nec poeticam attigerat, neq; quicquā ſoluta ora-
tione præter ſpectantia ad tabellionicā ſcribere aggreſſus fuerat, mitiori itaq; iudicio in car-
cerem eſt coniectus. Suſcepit item eo tempore pontifex Clemens regni Neapolitani rerum
curam, Guidonemq; Portuenſem epiſcopū cardinalem ex Lemouico ſibi affinem ſedis apo
ſtolicæ legatum in Italiam miſit, quo curante Ludouicū inter Hungariæ regem & Ioannam
pax ea conditione conſtituta eſt, ut Ioanna reginali uſa titulo in regnum reſtituta, quod
Hungarus rex reddidit, Ludouicus Tarentini principatus titulo ſiue maritus, ſiue adulter
apud Ioannā uteretur. Cōtinuata interim, auctaq; in ſequentem annum peſtis, maiore item
quàm inchoauerat colluuione Italiā populabatur. Pontifexq; Clemēs ſextus interea peten-
tibus Romanis conceſſit, ut annus iubileus, quem octauus Bonifacius ſacra urbis loca ui-
ſitantibus centeſimo quoquo anno eſſe uoluerat, anno eſſet ſingulo quinquageno. Quāob-
rem factum eſt, ut Romani conſenſerint quatuor cardinales à pontifice deputari, quibus re
formandæ urbis Romæ ſtatum poteſtas fuerit attributa. Franciſcusq; Petrarcha ad eos ſcri
bens conſulit atq; orat, ut ſenatores promiſcue ſicut dederit caſus ex plebe & nobilibus, uel
potius ex ipſa plebe ſolos deligi ſumiq; conſtituant. Aſſerens nonnullos ex ijs, qui nobiles
dicerentur alienigenas, ac multis eſſe in plebe annumeratis ignobiliores. Et erat Petrarcha
Columnenſi familiæ deditiſsimus, ſed meliorem, ut exiſtimabat, urbis ſtatum prætulit. Siue
autē cardinales cōſenſerint, ſiue Romani aliud tolerare noluerint, uideo per ſexti ipſius Cle
mentis tempora, cui Sarræ fuit agnomen Columnenſem, & Iordanem de filijs Vrſi fuiſſe ſe
natores. Quorum tamē titulo præter ſolitum morem additum ſit, quod eſſent per pont. de-
clarati. Dum ea Auenione apud pont. & Romæ agerentur, peſtis per Italiam tribus debac-
chata annis id præſtiterat beneficij, ut duo & uno de quinquageſimo annis, nihil fermè bel-
lorum alicubi fuerit. Vix enim deni, ubi labes minus nocuerat, ex cētenis ſuperſtites erant,
cum multis in locis quini ſuperfuiſſent, aut ſeni. Auumq; ego meum Gaſparem Blondū ſæ-
penumero dicentē audiui, ſe qui ſeptem tunc amiſerat fratres, loca uidiſſe in Romandiolis,
quæ penitus manſerant populo inanita. Florentini tamen per id temporis Vbaldinam gen
tem alicubi domuerant, Franciſci Petrarchæ ciuis ſui literis commoti, quod duos in Apen-
nino eius amicos ciues Florentinos à ſuo dimiſſos conſortio, & in patriā redeuntes latrun-
culi oppidis egreſſi. F. Vbaldinorum Apennino proximis interfecerāt, Collem quoq; & Ge
minianum oppida, Volaterrano proxima agro, facta ſunt tunc in Florentini populi pote-
ſtatem. Annus tunc aduenerat iubileus, quo tantā Romæ preſſuram potius quàm frequen
tiam populorū Petrarcha qui interfuit, fuiſſe refert, ut nihil obfuiſſe peſtem appareret. Sed
ex omni Europa Chriſtianū profeſſa nomen illò confluebat diebus ſingulis multitudo. Eo-
demq; anno Mediolani peſtem ſolito maiorē continuaſſe Petrarcha aſſerit. Nihiloq; minus
Ioannes archiepiſcopus, nec anni, ut appellant, ſacri reuerentia, nec peſtis terrore abſtinuit,
quin oblatam à factioſis Bononiā, ingenti per Italiam ſuo adiunxerit dominatui. Qua com
motus indignitate pont. Clemens legatum in Italiam mittens, Maſtinum Scaligerū Vero-
nenſem, & Florentinos, aliosq; de Italia, quibus ea archiepiſcopi potētia eſſet formidoloſa,
in fœdus cū eccleſia colligari curauit. Sed ad primos legati conatus Scaliger eſt defunctus,
archiepiſcopus ingenio, & mala in pontificē uerſutia uſus, Canemgrandem Maſtini filium
ac dominatus ſucceſſorem, cunctosq; Romandiolæ & Hetruriæ Gibellinos in ſua traxit fœ
dera, Bernaboue nepote Bononiam cum copijs ire iuſſo, qui Imolam ciuitatē unicam pon-
tifici & eccleſiæ ſubditam expugnaret. Dumq; Imolæ durat obſidio Florentini, Piſtorienſes,
& Pratenſes aggreſſi, quos dubitarent ad Mediolanēſem inclinaturos armis ſubegerūt: Bo
noniam quoq; in rebellionem promiſſis aduerſæ factioni præſidijs cōcitare moliti. Quam-
obrem archiepiſcopus Ioannem Aulegium uicecomitem cum barbutis quinq; millibus, ſic
enim tunc bene armatos equites appellabant, in Hetruriam miſit. Qui Apenninum tranſ-
greſſus, prima ad Piſtoriam fecit caſtra: cumq; urbem præſidio firmatā capiendi ſpem deſo
re cerneret, ad ipſa ſe contulit urbis Florentiæ ſuburbana, quæ cum ſatis uaſtata eſſent, nemi
ne portis Florentiæ in pugnam prodeunte in agrum ſe contulit Mugellanum. Saccon Tar
latus interea uicecomiti ſtudens nonnulla in Aretinis cum recepiſſet ſui olim dominij loca
Anguillariā de Peruſinis ſibi ſubegit, eiusq; frequēti auxilio, Burgi ad ſepulchrum primarij
in

in regione iuriũ ecclesiæ oppidi incolæ uicecomitis archiepiſcopi imperiũ accepere. Veneti etiã eo anno triremibus triginta armatis, quarũ præfectus fuit Nicolaus cognomine Piſanus, quatuordecim Genuenſiũ triremes inuaſerũt in Italiã nauigantes, ex quibus decem interceperũt, cæteræ Chiũ de fuga petiuerunt, ubi renouata claſſis eſt nouem triremium, & datus ei præfectus Philippus Auria, qui Nigropontũ aggreſſus Veneti inſulam, cladibus illam nonnullis afflixit: Choum deinde Venetorũ in Aegeo pelago inſulã ducens eius populi eſt potitus. Clemens pontifex per id temporis Ludouicum Tarenti principẽ corona regni Neapolitani inſigniri cum feciſſet, pax cum Ludouico Vngariæ rege cõſobrino renouata eſt. De qua re Petrarcha ad Philippũ Caualicẽſem epiſcopũ in hæc uerba ſcribit: Rex Siculus dilatũ diadema recepit, interq; eum & Vngaricũ regnatorẽ pax nunc æterna conuenit: nec gratis id põtifex feciſſe uidetur, urbẽ enim Aueniomẽſem à Ioanna regina, cuius patrimonij iuris erat, in uẽditionem accepit, precijq; diſſolutio permutata eſt in pecuniam feudi, quã Ioanna pridẽ coronata pro regno promiſerat. Et Aulegianus uicecomes interea Scarperiam Mugellani agri oppidum, quod eſt uia Bononienſi, de Florentinis diutiſsime obſedit, quæ dum cõtinuaretur obſidio, Senenſes, Aretini, Peruſiniq; in noua cum Florentinis aduerſus uicecomitem fœdera coierunt, Piſaniq; licet animis cõſentirent, ut bellum in Florentinos ſociosq; ſuſciperẽt, nullis præſidiorum præmiorumq; & primatus in Hetruria pollicitationibus adduci ſunt paſsi. Aduerſabatur enim ſibi Gambacurtæ familia tunc Piſis primaria, quæ cuperet Florẽtinis: Saccon tamen Torlatus multa Peruſinis Aretinisq; damna quum intuliſſet, Cortonã utriſq; ſolitã conſentire, uicecomiti adhærere coëgit. Oratum inde per legatos Romanũ pontificẽ ſocij bello Hetruſci, præſidiaq; aduerſus uicecomitem petitũ flectere quũ nequiuiſſent, ad Caroli in imperatorẽ electi præſidia, ſpem, conatusq; uerterũt, cui tertiã tunc elegãtem epiſtolã Petrarcha ſcripſit, ut in Italiam ſe cõferret. Quod quum Clemens põtifex reſciſſet, abſoluto à cẽſuris Mediolanẽſi archiepiſcopo, Bononiam in uicariatum ſub annua duodecim milliũ aureorum pẽſione cõceſsit. Pariterq; paulopoſt idem archiepiſcopus eiuſdẽ Caroli aduẽtus in Italiam metu adductus cupiẽtiſsimis bello ſocijs de Hetruria populis pacẽ obtulit, quam illi Bononiæ cõceſsionem à põtifice factam ægerrime ferẽtes facile ſunt amplexi. Eaq; apud Saraſenã oppidum in hæc fœdera, ut Mediolanẽſis eductis Hetruria copijs Piſanos Lucenſesq; linqueret medios, quos neutra partium lædere, aut ſibi ſubijcere poſſet. Reducerentq; ſocij conciues quotquot eo bello patria eijci contigiſſet, Sacconi & agnatis Aretini agri paternæ hæreditatis caſtella rederẽt, & Cortona in Mediolanenſis protectione retenta, Burgum id ad ſepulchrum deducto præſidio liberũ eſſe permitteret. Dum ea in Italis uiget quies, ſextus Clemẽs põtifex Aueniono obiens aliũ pariter Lemouicẽſem, pariter ſextum pontificatus nomine Innocentiũ habuit ſucceſſorem. Eratq; is ſalutis annus à quinquageſimo ſecundus terdeciesq; centenus. Isq; quam curiam purgaſſet prælatis in ea deſidentibus, quos ad ſuas quemq; eccleſias iuſſit, nihil duxit antiquius, q legatum in Italiam mittere, à quo urbes & prouinciæ iuris eccleſiæ tyrannis ui deturbatis reciperẽtur. Legatusq; fuit Aegidius de gente Carilla nobili in Hiſpanis, Sabinorũ epiſcopus cardinalis, uir quo ad uires & potentatum licuit, Traiano, Hadriano, & Theodoſio uirtute æquiparãdus, quos principes Hiſpania Romanæ reipublicæ præſtantiſsimos pridem ſaluberrimosq; dederat. Venetorum interea, Genuenſiumq; bellum continuauerat, in quo imperator Conſtantinopolitanus & Aragonum rex Venetorum ſocietati acceſſerant, de qua quum primum Genuenſes facti ſunt certiores, ſexaginta triremium claſſem præfecto pagano Auria emiſerunt, imperator uero quadraginta, quadraginta Veneti Nicolao cognomine Piſano ductore. Et Catelani præfecto pontis de ſancta Paula triginta armauere. Quumq; in Boſphoro tribus à Conſtantinopoli paſſuum millibus tantæ concurriſſent claſſes, imperatoria primum intacta ſeceſsit, Venetosq; & Catelanos clade magna Genuenſis afflixit, quo in prælio Catelanorum præfectus cecidit, de quo præ lio Petrarcha ad ducem, & concilium Genuenſis populi ſcribens, pacem cum Venetis ſuaſurus, ſic dicit: Viciſtis, conquieſcite, nequis ueſtrorum morum putet oblitos, ſpumantẽ hoſtium ueſtrorũ cruoribus Boſphorum uidimus, quando ad ueſperã uiolentiſſimo flante auſtro inter Cõſtãtinopolim & Chalcedonẽ triũ ualidiſſimarũ gẽtium in uos factus incurſus eſt, illis à meridie uenientibus, Agalipoli enim ſoluerãt & Veneto adiunctis, atq; ideo uela facientibus uobis contra hoſtes, contra Venetum, contra mare pugnantibus, pernox etiam

An. ſalutis M.ccc.lij

prælium fuit, postremo proximam in lucem pugna sine intermissione protracta est, & quo magis posteritas miretur, nox brumalis fuit. Ad secundũ uero Innocentij pontificis annum Veneti Catelaniq́ bello socij Genuensium classe ingenti apud Corsicam superata triremes ex suis, sicut Genuensium monumenta habent, unam & quadraginta captas, uiris ut erant armatis plenas demerserunt. Præerat uero Genuensium classi Antonius Grimaldus, Catelanæ Bernardinus de Cabreta, Venetæ Nicolaus nomine Pisanus. Et eius cladis acceptæ causa factum est, ut Genuenses Ioanni archiepiscopo Mediolanẽsi se suaq́ submiserint. Quam rem Francisci Petrarchæ uerbis epistolæ ad Guidonem Scuten archidiaconum Genuẽsem narrare libet: Sed, ut uideo, iacent, uictiq́ sunt: quibus stantibus & inuictis de nulla fortunæ iniuria desperandum erat, audioq́ nullum magnificis uocibus locum esse, cecidisse animos uictis, & agitari apud eos humiliora dicam an cautiora consilia: & quum infra dicat Petrarcha, Genuenses misisse ad archiepiscopum oratores, subinfert, princeps legationis in hanc sententiam uerba fecit: Se iussu populi, urbem, ciues, agros, mare, terras, oppida, spes, opesq́, fortunasq́ suas, postremo diuina & humana omnia in fidem eius dominij committere: suscepitq́ archiepiscopus aduersus Venetos bellum, & Veneti econtra Patauinos, Veronenses, Mantuanos, & Ferrarienses, & in Hetruscis Florentinos, cæterosq́, quibus uicecomitis potentatus formidolosus erat, in belli societatem se offerentes constitutis fœderibus acceperunt. De qua etiam re scribens ad Andream Dandulum Venetorum ducem Petrarcha, pacem pariter suasurus sic dicit. Vidisti faciem utriusq́ fortunæ, uicti fuistis atque uicistis. Quamuis ut est mens hominum indomita uincendi præcupida, primum fortè negaueris, non contendo: ut uiceritis semper, cõputa quæso, quid tibi, quid reipublicæ è uictorijs accesserit, minus profecto auri, minus est sanguinis: putabas igitur cum Genuensibus tibi rem esse, quod ipsum flebile nimis ac miserum erat, & iam cum tota penè Lombardia bellum geris: & quod inter hæc mala non ultimum posuerim, ab hoc etiam tali uiro tamq́ pacis amatore disceditis, cuius nescio an uirtus, an fortuna mirabilior sit. Annus interim aduenerat salutis quartusquinquagesimus terdecies'que centenus, in quo Paganus Auria Genuensium classis triremiumq́ uigintiquinq; præfectus, Nicolao cognomine Pisano Venetorum classis præfecto apud Sapientiam Peloponnesi promontorium congressus superior & plene uictor euasit. Captusq́ Nicolaus cum millibus ad quinq;, Genuam in carcerem est perductus. Quo item anno uocatus à Venetis socijsq́ de Italia populis Carolus rex Boemus, tandem in Italiam ueniens, Paduæ copias è Germania expectabat: cum altero qui sequutus est anno Ioannes Mediolanensis archiepiscopus diem obijt, nepotibus'que ex Luchino fratre Bernaboui & Galeatio dominatus ubiq́ in Italia, præterquàm Genuæ saluus mansit: prius tamen quàm Genua rebellarit, Bernabos & Galeatius prædicti inter Venetos Genuensesq́ pacem æquis conditionibus composuerunt. Perq́ id temporis Carolus Ioannes Constantinopolitanus imperator in patriam redijt, pulso per arma Catacusino imperij imperatore. Estq́ actum id facinus Francisci Gatellusij Genuensis triremium auxilio. Quamobrem illum imperator Lesbo insula, quæ & Mitylenum dicta est, donauit: in cuius nepotum potestate nunc etiam durat. Et Carolus rex Boemus per id temporis ducentem Gonzagam Guidonem sequutus, Mantuam se contulit, motus ibi expectaturus, si qui in dominium uicecomitum concirentur. Et Romæ Ioannes Vrsinus, Petrusq́ dictus Sarra Columnensis senatores erant pontificis Innocentij consensu & autoritate à populo constituti, quos rem Romanam probe administrantes ad sextum pontificatus Innocentij mensem Franciscus Baroncellus per arma deturbauit, tribunatumq́ inuasit, cuius fuit titulus, Franciscus Baroncellus scriba senatus, dei gratia almæ urbis tribunus secundus, ac Romanus consul. Quod quum pontifex intellexit Romani insaniam furore alterius repercutere est aggressus. Nicolaum enim Laurentij carcere Auenionensi liberatum ad suum restituit tribunatum: cui Romam cum ampla cõmissi à pontifice magistratus autoritate uenienti fauores à nobilitate, & etiam secuta plebis parte impensi sunt. Et deiectus capitolio per arma Baroncellus, in carceremq́ coniectus, post uariante inter utrosq́ populi fauore eductus, ac confossus est. Sed Nicolaus immemor se illum fuisse, qui primo tribunatu in tantã de se orbem olim Romanũ adduxisset expectationẽ, mira cœpit insania debacchari. Nobilitatem nanq; edicto pellere exorsus, cũ ea qua uoluerat celeritate non pareretur, armis rem cõficere constituit, in primisq́ in Columnenses eo plus daturos sibi gloriæ, quo potẽtiores erãt, impetus est factus, paruissentq́ illi edicto,

Anno salu. Mccclliij.

edicto, si furens tribunus non magis hæsitantes opprimere uoluisset, quàm tolerando permittere, ut in ampla, quæ in Prænestinis & Campania possidebant dominia se conferrent: & iam emigrabant armati clientium famulatusq; multitudine constipati, quum ad portam Esquilinam, quæ tunc sicut & nunc sancti Laurentij diceretur, tribunus plebeiorum & ipse stipatus turma illos impetijt: consertoq; prælio Ioannes Stephani senioris filius, duoq; nepotes confossi cecidere. Tumultu inde per urbem exaudito, qui aliquot continuatus est horis, ciuium multitudo in Columnensium fauorem incubuit, cædesq; in plebeis tribuni partium commissa est. Repulsus'que tribunus quum in Capitolium se saluum recepisset, mox obsideri timens mutata ueste fuga prolapsus est, quem qui recognouerunt fortè obuij ciues ad infimas cliui nunc Capitolini radices lacerum potius quàm cōfossum interfecerunt. Fuerunt qui scripserūt, Stephanum seniorem eo in prælio cecidisse: sed Petrarcha diu post ad eum in hæc uerba scripsit: Eodem anno ferali illo primogeniti tui, ac nepotum casu. Fuere item scriptores ex Gallijs, qui hæc omnia in sexti Clementis tempora coniecerunt. Quod si fuisset, Petrarcha Columnensi familiæ deditissimus, nunquam extantes, quum alibi, tum in sine titulo epistolis in Laurentij Auenionis carcere agentis fauores scripsisset, quarum aliquæ ad Iacobum Columnensem cardinalem inscriptæ sunt. Post eam tribuni cædem Guido Iordani de patritijs officium senatoris primi anni pōtificatus Innocentij solus expleuit, quum alio qui sequutus est anno pontificis permissione, Lucam de Sabello, & Franciscum Iordani de Sabellis Romanus populus fecerit senatores, quos postea in magistratu sequuti sunt Sarra Columna, & Nicolaus de filijs Vrsi Nolanus comes. Traxerat interea Carolus rex diuturnam Mantuæ moram, cuius præsentiæ timor uicecomites contra ac ille expectauerat, concordes effecerat. Quare ad solam anhelans coronationem socios belli de Lombardis cum uicecomitibus per indutias quietos reddidit, & Mediolanum delatus ferrea de more corona insignitus est. Inde Romam petiturus substitit in Pisanis, receptusq; in urbem factiosos utriusque partis, à quibus introductus erat, pari ingratitudine depressit. Senenses ilico sese illi absq; ullo fœdere permiserunt, pariter Volaterrani, pariter Miniatenses fecere, nec abesse poterat, quin Florentini iugum fuerint accepturi, nisi pecunia uictus sese flecti, ac eis subijci prosternic; permisisset, unde Petrarcha in epistola, quam ad Nerium Morandum Foroliuiensem tunc imperialem secretarium data, sic perbelle iocatus est. Quod uero de patria mea scribis, læte admodū audiui, nihilq; miror quod de auri potestate facetissime cauillatus es, auro enim omnia obediunt. Quo in loco Petrarcha si quicquam unquam auri uiribus fieri contingit, fama celebratum accumulat. Tandem peruenit Romam Carolus, & à duobus cardinalibus, quos ea de causa Innocentius papa miserat, coronatus est, ea tamen præscripta conditione, ut nec Romæ, nec in Italia moreretur. Quod quidem Petrarcha ad supraſcriptum Foroliuiensem Nerium sic scribit: Omnis potestas impatiens consortis erit, cuius rei si quæ antiqua non sufficerent, uereor ne recens nobis exemplum casus attulerit, neu iam pontifex Romanus principem Romanum Romæ esse uetuerit, quod fama loquitur. Is nunc diademate contentum, ac imperij titulo Romano non solum patitur, sed iubet, & quem dici imperatorem sinit, imperare nullo modo siturus est. Ad ipsum uero Carolum Petrarcha sic dicit: Nescio quid Romano pontifici pollicitus iureiurando interposito, quasi muro ualido, seu monte inuio eo`mane urbis aditu prohiberis: quænam ista superbia est, principem Romanum publicæ libertatis autorem libertate priuare, ut cuius esse debent omnia, ipse non sit suus? At primis quatuor Innocentij pontificatus annis Carolus imperator, his de quibus diximus, per Italiam gestis rebus Romæ coronatus in Hetruriam, inde in Lombardiam, mox'que in Germaniam redijt, & omnia ubique concessit, ex quibus pecunia abradi potuit. Alterum uero eodem pariter quadriennio uiderat, senserat'que Italia ex Hispanis uirum, cuius fama in ætatem usque nostram uirentissima floruit, Egidium cardinalem pontificis, ut ostendimus, legatum. Is enim omnia de Romandiola, Piceno'que, seu marchia Anconitana, & patrimonio sancti Petri, quæ tyrannos Bauaro instigante diximus inuasisse, receperat, paucis admodum exceptis, quorum uicariatum facientibus imperata possessoribus concessit. Hi'que Galeotus Malatesta, & Guido Polentensis in Romandiola, & Varanensis in marchia fuere: nec inuentus est obstinatioris quispiam rebellionis, Francisco & Sinibaldo fratribus Ordelaffis, quos perpetua duorum annorum obsidione Foroliuio, Foro'que Popilio, & Cesene urbibus, atque castellis

castellis supra eas ad Apenninum undique pertinentibus deturbauit. Qua obsidione
quum hi premerentur, legatos ad pontificem mittentes, intercessione usi sunt Iacobi Co/
lumnensis Romanæ ecclesiæ cardinalis, qui studio partium Italiæ illis fauens, eò rem dedu/
xerat, ut si partem dominatus uel minimam dimittere uoluissent, reliqua potuerint, sicut
Malatesta Poletensisq; retinere pro ecclesia & pontifice gubernanda. Sed Franciscus præ/
ceps ingenio respondit, sese nunquam oppidũ Salutare, erat enim omnium exile, ut dimit/
tat adduci peruinciq; passurum. Paulopost quum urgeretur Franciscus, fatumq; recogno/
sceret suum, ab eodem cardinali pariter orato id breue habuit ex psalterij carminibus re/
sponsum, Defecit in salutare tuum anima mea. Petrarcha uero, quem Cechus Melleti Foro
liuiensis epistolarum Francisci Ordelaffi magister uir doctus, binis extantibus epistolis,
metro eleganter scriptis opem tum rogauerat, in epistola admonuit extante his ex Comico
uerbis. Ita fac, quasi quum ludas tesseris: si quod opus est iactu non cecidit, id ut arte supple
as. Dilexit uero postea Egidius cardinalis patriam nostram in qua ærarium habuit, quod
potius pecuniarum horreum dici potest. Nam omnes pecuniæ, quibus tanto bello legatus
ipse excitandis'que ubique arcibus indiguit, Auenione deferebantur. Eas'que agasones in
sarcinis haud secus, quàm frumenta consueuere, Forumliuium comportabant, deponeban/
turq; in gentis Spinutiæ ædium parte, quam nos postea pueros ob facti memoriam inui/
sere delectabat. Arces autem legatus extruxit, quas per omnem terram ecclesiæ iuris exta/
re uidemus. Dedit etiam cardinalis Egidius extantes in prouincijs constitutiones omnium
saluberrimas, & alia fecit ex quibus uir excellentissimus optimus'que est habitus, & nihilo/
minus pontifex illi dedit ad anni legationis quinti initium successorem Adrianum Bur/
gundionem abbatem Cistercicnsem, qui prædecessorum uirtutibus & famæ parum respon
disse uidetur. Deductus uero est Egidius à Malatestis, Spoletensibus & nobilibus plurimis
ad Hetruriæ Lucensium fines, unde Auenionem rediturus terra iter ingressus est. Interea
Carolo imperatore primum, post Egidio cardinale Italia profectis uicecomites caput attol
lere cœperant. Ioannes ille Aulegianus, quem ab archiepiscopo in Hetruriam cum quin/
que millibus Barbutis missum fuisse ostendimus, pace, ut docuimus, ab archiepiscopo He/
truscis data, Bononiam acceperat gubernandam, passiq; fuerant Bernabos & Galeatius fra
ter, quamdiu imperator & Egidius Italiæ incubuerant, Aulegianum armis instructissi/
mum, & ingenio audaciaq;, quod nouerant, præstantissimum, urbem illam haudquaquam
minori custodia indigentem conseruare: quàmprimum uero tanta liberati sunt externo/
rum suspicione, Bernabos Bononiam ab Aulegiano petitam, priusquàm ille potuerit re/
spondere, armis est aggressus, Aulegianus'que etsi primo restitit insultui, suas tamen meti/
tus uires, & imparem se agnatis dominatu recognoscens, fœdera cum Cluniacensi abbate
pontificis legato inijt, per quæ Bononia ecclesiæ permissa, Firmanam ipse urbem Piceni ac/
cepit uicariatu perpetuo possidendam: nec destitit Bernabos, quin suam, ut aiebat, urbem
repetens bellum legato in ipsas usque urbis Bononiæ portas intulerit, quod magno utrin/
que nisu est gestum. Qua item tempestate Florentini Pisani'que subortis ob portoria con/
tentionibus bello graui diuturno'que conflictari cœperunt, in quo Pisani conductis mer/
cede Anglicis equitibus ad quatuor millia, & totidem penè gentis eiusdem peditibus supe
riores fuerunt: uenerunt Anglici ex Gallijs, ubi diu latrocinia exercuerant, quos quum Pisa
ni partim mercenarijs, partim domesticis copijs in eo bello prius habitis coniunxissent, du/
ctum est ad Florentiæ mœnia, castra'que in Piritulano firmata sunt, quæ dum quatriduo
continuantur, & ad portas insultibus factis, & præda undique abacta, & uillarum incendia
sunt commissa, nullo'que ex urbe in prælium prodeunte, itum est in superiorem Arni ual/
lem, Fichino'que expugnato, maxima eius regionis castellorum pars uenit in Pisani po/
puli potestatem, nec prius fuit direptioni incendijs'que modus, quàm ubi ea commit/
terentur deesse cœpit. Quum tamen interea Anglici milites hinc deorsum uersus in Mu/
gellanos, inde penetrarent in desuper proximos Aretinos ad eius, quam insederant, uiæ
portam Florentiæ totis copijs duplicatis, ad quam agri partem eò frequentioribus,
quo maior suppetebat copia uillarum incendijs debacchatum est. Erat Florentinis tunc
ductor exercitus, sed modici Pandulfus Malatesta Ariminensis, quem uirum bello e/
gregium paucitas copiarum hosti contemptibilem, ciuitati uero reddidit odiosum, adeo
ut is, si denegatus fuisset commeatus, sibi aliquando constituerit abeundum. Sub ipsum
hyemis

hyemis aduentum Pisani ditatum præda exercitum, Pisas ingenti lætitia reduxere. Altera quæ sequuta est æstate, Pisani tribus millibus aucti Germanis equitibus maiora uti gererent intentarunt. Et Florentini pariter equitatum peditatumque maiorem acceperant mercenarium, sed non tamen ut esset hostium exercitui conferendus. Pisani itaque ueris initio per Lucenses in Pistorienses Pratensesque urendo uastandoque delati, in agrum Mugellanum æstate iam media peruenere, transgressique ad aliam Florentini agri partem ad sextum paulisper consedere, quibus in locis maior solito uastitas fuit, circunducebatque Pandulfus, & quum aliud per copiarum tenuitatem sibi non liceret, hostem liberiore discursu pro uiribus prohibebat. Florentini uero suam tantæ cladis ante oculos inflictæ iracundiam in ducem sui exercitus euomebant, quamobrem Pandulfus petito uehementiori animo commeatu impetrato dimissus, Ariminum se contulit. Pisanique liberiore peruagati discursu, ad Florentiæ portam qua itur Bononiam duxerunt, oppugnationibusque ostensis maximus Forentino populo timor incussus est: quæ dum fieret ostentatio, Pisanis exercitus in eo urbis circuitu, & in Fesulani montis radicibus parte Florentini agri omnium amœnissima nihil intactum integrumue reliquit: & ut ager omnis penitus fœdaretur, ad uiam transgressi, qua Pisæ petuntur, parem illam agri partem reliquis per ruinas & incendia reddiderunt. Inde per Arni superiora in Aretinos quum esset ductum, populationibus incendijsque late commissis ad æstatis finem exercitus abunde ditatus in lætam exultantemque patriam est reductus. Per eos Pisanorum cum Florentinis duos belli, de quibus dictum est, annos uicecomes Bernabos Bononiam bello agitatam castellis & oppidis in Mutinensem agrum uersis spoliauerat. Immissæ autem à Cluniacensi abbate Bretenorij se continente ad defensionem copiæ Bononiam ægre seruassent, nisi nouum interea Bernabos cum Mantuano Gonzaga Ludouico bellum gerere aggressus esset. Rhegio itaque copijs cincto, ut eam urbem Gonzaga summis conatibus uix potuerit retinere. Sed Gonzagæ Canis Scaliger Veronensis, & Nicolaus Estensis, marchio Ferrariensis quum fauerent, copias quoque legatus Mantuam misit, coactæque huius societatis copiæ, in Brixiam duxerunt à dominatu uicecomitum auertendam. Quare Bernabos omissa Bononia ad Brixiæ defensionem cum omnibus copijs se contulit. Redierunt uero obuiam bello socij, & in Montisclari campis prælio decertatum est, in quo Bernabos fractus fugatusque ex maximo detrimento id accepit commodi, ut Brixiam postea defensarit, in quam ipse cum paucis de fuga se contulerat. Tertia deinceps Florentinorum & Pisanorum belli æstate mutata est utriusque populi fortuna; quod Florentinus ad ingenium conuersus, maximam exercitus Pisani Anglicorum æque ac Italorum mercede conductorum partem pecunia auerterat, ut unicus illi Ioannes Aucuch cum equitibus ad mille Anglicis, & paucis ex Italia eum sequutis remanserit. Nec fecerunt hi perfugæ Florentino stipendia, qui alias petiere dispersi, atque alias Italiæ regiones. Florentinique Galeotum Malatestam ætate grandiusculum, sed rei militaris scientissimum eo anno in belli ducem habuere, qui nonnullas superioribus acceptas æstatibus clades Pisanis ex parte reddiderit, in quarum una quum multi fuerint cæsi, supra mille Pisanos Florentini captos carris magna ostentatione Florentiam importauere. Referebat uero Pisanus populus perfugarum de Anglicis, & Italis culpam in Gambacurtos, qui subtractas furto ærarij pecunias militibus non persoluerent. Quamobrem reductus exilio Agnellus, partium Gambacurtis aduersantium princeps in dominium est assumptus, eumque nulli erat dubium Bernaboui, sub quo militauerat, adhæsurum. Itaque sextus Innocentius pontifex, quem Bernabouis potentiæ in Italis cura ureret, missis in Hetruriam nuncijs, cupientissimos ad pacem Florentinos Pisanosque perduxit. Qua constituta Ioannes Aucuch Pisanorum stipendio dimissus, ad multos ex Anglicis, qui Romanæ ecclesiæ terram deuijs perrabant se contulit, non paruumque in Tudertinis, Vrbeuetanis, & Aretinis coegit exercitum. Romani interim suam continuantes libertatem, id solum ecclesiæ præstabatur obedientiæ, quod selectos è nobilitate, prout fieri consueuerat, senatores impetrabant à pontifice confirmari. Post annumque de quo diximus, Sarræ Columnensis, & Nicolai comitis Nolani de filijs Vrsi, alter ex Vrsi filijs Vrsus nomine, & Petrus Capotius fuerant senatores, ad quorum anni finem discordia in plebe orta, unicus in alterum annum Ioannes de comite est suffectus, pontifexque Innocentius earundem populi dissensionum occasione fretus obtinuit, senatorem urbi deinceps à se alienigenam immitti. Quo anno undesexagesimo salutis

terde

Anno salu. terdeciesq́ centeno Raimundus de gente Ptolemea Senis nobili, primus externorum sena
Mccclix. torum munus gessit, & altero qui sequutus est anno Ludouicus de Rocha Pisanus & Hun
garus Saxoferratensis semestrem uterq́ senatum habuit. Quibus postea anno sexagesimo
successit annuus senator Thomas quidam Spoletinus, ad cuius anni finem exorto Romæ
tumultu, creati sunt septem reipublicæ reformatores, qui senatus potestatē magistratumq́
gesserunt. Demulsit autem Romanos tantisper Innocentius pontifex, ut si Spoletinum ex/
osi fuerant rusticum hominem, Hugonem ei dederit Lusignaneum Cypri regem, ab expe
ditione, de qua diximus in Turcos ducta reuersum, & maiora à Christianis autoritate ope
ráque pontificis præsidia expectantem, ad cuius anni finem euicit Spoletinorum honoris
respectus, ut ea ex urbe Paulus Argenti comes Campelli, senatum altero anno gerendum,
administrandumq́ acceperit. Quo item anno Innocentius pontifex est defunctus, cardina
lesq́ apud Auenionem coacti, Gulielmum Grisant Lemouicensem sancti Victoris Massi/
liensis abbatem legatione tunc ad Vicecomites in Italia fungentem in pontificem delege/
runt, cui Vrbano quinto fuit pontifici appellatio. Isq́ pro sua prudentia callens, nihil acce/
pto pontificatu duxit antiquius, quàm Egidium cardinalem Hispanum Italiæ legatum de
latere creatum ilico transmittere, qui rerum & itinerum Italiæ experientissimus Tridenti/
na uia ingressus est. Inuentumq́ Veronæ Scaligerū Canem, deinde accersitos Gonzagam,
Ludouicum, Nicolaum marchionem Estensem, & Franciscum Carrariam, in sua & eccle/
siæ fœdera aduersus uicecomites coniunxit: & gerebant omnes tunc in Mutinensi aduer/
sus Bernabouem, qui hinc Rhegium de Mantuano, & Mutinam de Ferrariensi agitans a/
pud Salariam uicum castra habebat præsidio communita, tulitq́ Egidij cardinalis fortu/
na, Bernabouē ilico eodem in Salariæ uico à sociorum bello copijs superari, adeo ut multi
ex fortioribus sui exercitus ceciderint, & plurimi fuerint capti, in queis fuere Ludouicus ui/
cecomes Bernabouis ipsius ex pellice filius, Andreas Pepulus Bononia exul, Sinibaldus
Ordelaffus, Paulus Mirandulanus, Guido Folianeus, Azo Corrigiensis, Gulielmus Caual/
cabos Cremonensis. Bernabos autem manum saucius Creualcorem suum de agro Bono/
niensi Castellum de fuga se contulit. Egidiusq́ legatus quum Bononiæ, post Rauennæ, &
inde Ferrariæ fuisset, accessit Cesenam, in qua urbe palatio prima legatione & arce insigni à
se ornata plurimum diuersatus est. Ad finem uero quarti legationis suæ mensis Francorum
Angliæ, & Cypri regum oratores, quem agentem Cesenæ Egidium adissent, ut pacem uice
comitibus daret, orauerunt, quæ uocatis bello socijs ecclesiæ studentibus, de quibus supra
diximus, obnixius mense Iunio constituta est. Angebat enim animo Egidium Ioannes
Aucuch Anglicus, qui Bernaboui ad eam diem militans Florentinorum copias, apud Mi/
niate uicecomitis oppidum profligauerat: & ex pacis fœdere ita dimittebatur, ut eius delen
di spem legatus maximā conciperet. Is enim cum eo exercitu, quem in Aretinis eum & Tu/
dertinis Vrbeuetanisq́ ostendimus coegisse, omnes ecclesiæ hostes spe auxilijsq́ fouebat.
Egidius Thomæ Obitio Lucensi, rei militaris perito, per eam ætatem claro, in ducem co/
piarum ecclesiæ creato, tria equitū millia attribuit mercenaria, remq́ ab eo in Anglicos geri
iussit: delatus Perusiam Obitius, & copijs auctus extra ecclesiæ in Aucuch duxit, sese in Are
tini Cortonensisq́ agrorum finibus continentem, qui & ipse magno uir animo pugnæ co/
piam fecit. Decertatumq́ est horis quatuor priusq́ uictoria quò inclinatura foret, duces po
tuerint intelligere. Iuuit uero Obitium peditatus multitudo, quæ per riuos penetrans colli/
bus interiectos, de quibus pugnabatur, Anglorum equos lāceis suffodebat, & parta est du/
ci copiarum ecclesiæ ingens uictoria, quod ex senis equitum millibus duci Anglico mili/
tantibus paucissimi euasere, Aucuch́que ipse princeps factus est per deditionem in Obitij
potestatem. Cuius uictoriæ fama expectationi, quam Egidij legatio ubiq́ in terra ecclesiæ
fecerat, addita, omnes qui rebellauerant, ultro in subiectionem uenire fecit, ut intra primum
quàm redierat annum ea pacifice possederit, quæ legatione prima Romanæ ecclesiæ acqui/
siuerat. Ea quum essent Vrbano pontifici nunciata, Romam & Italiam inuisere constituit,
uenitq́ ad quartum pontificatus sui annum, quem Correnti de itinere agētem Egidius ad/
ijt, prouincijsq́, urbibus, oppidis, & arcibus sibi traditis, legatione quod petijt est dimissus.
Inde quum pontificem in Lateranū usq́ deduxisset, Viterbium reuersus est, ubi tertio post
mense obijt, corpusq́ suum magna deductum eius prouinciæ populorū caterua sepulchro
illatum est, quod in Assisinate sancti Francisci operis proximi ecclesia sibijpsi uiuens extru/
xerat.

xerat. Gesserant senatum urbis semestrem per Vrbani absentis tempora externi nobiles, primum Rubeus Ticius Florētinus iusticia seueriore clarus, post Guelfus ex Prato Bulsensis, deinde Bonifacius Ricardus Pistoriensis, ad cuius semestre finitum septem reipublicæ reformatores successerunt, qui ad pontificis usq; aduentum retinuerāt magistratum. Venit uero ad Vrbanum pontificem Romæ agentem anno duo deseptuagesimo terdecies centeno Carolus imperator uxorem secum trahens & filios, fecitq; Padua & Bononia in Hetruriā iter. Et dum Pisis ageret Lucanos Pisanis, & Miniatas Florētinis rebelles in deditionem pro imperio accepit, nonnihil'q; pecuniarum extorsit à populo Florētino rebelliones timente, in quas subiecti eis de Hetruria populi procliues erant si modo princeps præstitisset assensum. Sed is Romam delatus, & paucis propter quæ uenerat, cum pontifice expeditis, inter tertium quàm aduenerat mensem Italia excessit. Agentem Romæ Vrbanus stimulauit, ut apostolorum Petri & Pauli capita perquireret, quæ dei fauore inuenta, locello condidit eminente in Lateranensi ecclesia extante, multo argento auro undiq; gemmato plurimum exornata: dum'q; ea Romæ agit in Vrbeueteri & Montefalisco palatia construi curauit, curiales Transalpinos, quorum in Italiam ducēdorum firmam cōceperat sententiam, inde cōsolaturus, qui loca scirent esse parata, ad quæ Romani grauitatem aëris per æstatis caumata declinarent, sed reuersus in Gallias apud Massiliam interijt, sanctitatis uitæ fama constanti opinione celebratissimus, cōtinuato'q; more pridē inchoato cardinales, Petrum Belfortis Lemouicensem in Gregorium undecimū pontificem creauerunt. Profectus Italia Vrbanus pōtifex Ioannem Haucut Anglicum carcere liberatum copijs præfecerat Anglicis, quas Aegidius cardinalis legatus prælio captas Aretino sub diuersis ducibus conseruauit, cum quibus Anglicis Haucut Bononiæ præsidio relictus legato suberat, Romādiolam pro ecclesia administranti. Tres item legati, Perusiæ unus, in Marchia alius, & in patrimonio tertius erat apud Viterbium constitutus. Nam Romæ datus singulo semestri à pontifice senator ius dicebat, & urbis custodiæ totius administrationis Banderesij gerebant curam. Ea enim regiminis forma inchoauerat, ex quo senatores à pontifice externos habere cœperant, dicti'q; fuerunt Banderesij à uexillis Gallico uel potius Germanico uerbo bandis longè prius in Italia appellatis. Singulæ enim decuriæ suo internoscebantur signo, & qui sub illis conscripti erant statum amantes præsentem, pariter cum decurionibus Banderesij appellabantur. Sed ad Gregorium, ad primum sui pontificatus annum bella inter se Lombardi innouare cœperunt. Erátq; eadem redintegrata societas, quæ aduersus uicecomites pugnare consueuerat, legati ecclesiæ in Romandiola, Scaligeri, Gonzagæ, Carrarij atque Estensis. Primus itaq; sociorum bello impetus ad Rhegium est factus, quam urbem Estensium Marchionum, Nicolai & Alberti fratrum ductor copiarum Lucius comes Theutonicus proditione introductus ceperat, præter arcem, & duas illi subiectas portas, quum Bernabos superueniens, per arcem'que ingressus, Lucium pecunia, ut creditum est corruptum facilime expulit, nihil'que postea duobus in annis, qui secuti sunt eo gestum est bello memoratu dignum. Sed aliàs inter Italos, & quidem omnium potentissimos Venetos & Genuenses dissensio orta est, momenti plurimum habitura. Petrinus rex Cypri Petro suffectus patri corona ex more insigniēdus celebrem apud Famaugustam habuit conuentum, cui Venetus Genuēsis'que baiulus cum suorum quisq; comitiua interfuere. Sed cum in ducenda ad palatium pompa ad dexteram regis eorum uterque ambiret incedere, suborta contentione, Genuensi'que à Cyprijs æque ac Venetis deturbato, honoratiorem locum Venetus obtinuit, quæ contentio & inter cœnam reuocata est, Genuenses'que non deturbati conuiuio magis quàm uerberibus cædibus'que afflicti sunt. Anno itaq; qui secutus est, ter tio septuagesimo terdeciésque centeno, Petrus Fregosus, Dominici Fregosi ducis Genuæ germanus frater educta triremium triū & quadraginta classe Cyprū inuasit, quam classem machinis abunde munitam, quatuordecim uirorum millia habuisse comperimus. Venisset'que planè id regnū in Genuensis populi potestatem, nisi rex multa cernens iam amissa, ad misericordiam cōfugiens, pacem poposcisset, per cuius datæ fœdera Famaugustam Genuensis in hæc tempora retinuit, & promissum quadraginta auri milium rex tributum aliquot annis postea persoluit. Duobus'q; qui secuti sunt annis fames ualida Italiam omnem, ac multas orbis prouincias pressit. Anno autem pontificatus Gregorij quarto, Petrus Bituricensis sanctæ Mariæ Transtyberinæ cardinalis legatus in Italiam ueniens, quum Ferra-

An. salutis M.ccclxviij

An. salutis M.ccclxxiij

riæ substitisset, conuenerunt ad eum comes Sabaudiæ, Nicolaus Gregorij pontificis frater, Ioannes Haucut, Guido Polētensis, Otho Brūsuicensis copiarum dux, comes Gebennensis dicti legati frater, & cum Bernaboue Galeatióq; uicecomitibus biennij indutiæ constitutæ sunt. Ad quarum quidem indutiarum finem anno Gregorij quinto expirantem nihil fermè turbationum interea ecclesiæ post eius pōtificis creationem acciderat, præterquam Perusiæ, quam urbem libertatis portionem consuetam recuperare adnisam legatus tumultuose, sed paruo negocio composuerat, Florentinique, quibus esset cum pontifice fœdus, simul cum Senensibus, Pisanis & Lucensibus ab initio creationis illius constitutum, & ipsi quæsiuerant nullis impliciti bellis, præterquam cum Vrbianis quos per eam quietem omni Apennino in Hetruriam urgente, paruo tamen negocio deturbauerant: siue autem interim nouis Florentini exactionibus subditos grauarint populos, siue eadem manserit, quam sub ultimum Caroli imperatoris in Italiam aduentum fuisse docuimus, rebellionis auiditas, Pratenses illorum excutere iugum anno pontificis quinto cum legato Bononiæ quæsiuerant. Isq; copias per aliam simulationem quum trans Apenninum misisset, Florentini pecunia corruptas auerterunt, & coniuratione detecta Prati in nonnullos animaduersum est: nec fecerunt Florentini eius conceptæ iniuriæ pontifici aut legato querelam, cui potuit facillime satisfieri, sed facinus ad uindictam, uel potius, ut apparuit, per ambitionem aggressi sunt omnium, quæ usquam gentium audita sunt, nefarium. Vexilla enim perpulchra litteris cubitalibus aureis, unicis libertas uerbis inscripta Florentiæ in publico plurima pependerunt, quæ nuncijs tradita singulas ducentibus cohortes quaqua uersum per terram ecclesiæ sunt gesta. Primíque Tifernates Ciuitatiscastelli populus introducta cum libertatis uexillo cohorte præsidium ecclesiæ expulerunt: pariter, ut paucis absoluamus, Perusiæ, Tuderti, Spoleti, Eugubij, Viterbij, & in Marchia primum Asculi, post uniuersa in prouincia pariter in Romandiola Foroliuij factum est. Populi enim in res nouas semper procliues, & pontificis Romani eiusq; curiæ relegationem in Gallias ægre ferentes, Florentinis libertatem ostendentibus, & ad eam uel ui retinendam præsidia pollicentibus facile crediderunt. Astorgius erat Manfredus in Romandiola nobilis Fauentinus, qui prægustatam à genitore Bauari temporibus Fauentiæ tyrannidem ambiret, isq; cum Granaridum proditione cepisset, legatus Bononiæ ad eum subito opprimendum Ioannem Haucuth cum omnibus copijs ex Bononia immisit. Sed præsto fuere cum libertatis præsidio ac uexillo Florentini, & Bononienses Haucuth respectu exoneratis armis derepente captis libertatem & ipsi exoptatissimam acclamauere. Exclusus eo modo Ioannes Haucuth Fauentiam in rebellionem, ut existimauit procliuem ingressus est, quam urbem efferata gens Anglica crudeliter diripuit, cædibus in armatis inermibusq; uiris ita editis, ut soli tunc de Fauentibus fuga prolapsi superstites sint relicti, Fauētiamq; spoliatam, Ioannes Haucuth, Nicolao & Alberto Estensibus Marchionibus pro uiginti millibus aureis cum uendidisset, retinuit sibi de Fauentino agro Bagnacauallum, quo in oppido aliquot postea mensibus desedit, nec tamen aliquot inde annis ita dimisit, quin sua in eo impedimenta cum præsidio conseruauerit. Ea quæ in Italia gerebantur, cum essent Gregorio pontifici nunciata, cardinalem unum appellatione Gebennēsem legatum in Italiam properare curauit, sex milibus ex Britannia militibus equitibus ei attributis, qui pari cum legato celeritate uenerunt. Ingressi autem sunt simul per Taurinos Italiam, nec priusquam in Bononiensi agro, & ad urbis portas de itinere substiterunt. Dumq; urbs obsidione premitur, legatus agro ab incendijs & rapinis conseruato, & ciuibus blande appellatis, æstatem ibi frustra consumpsit. Immiserant enim in urbem Florentini Rodulfum Varaneum ducem suum, & copias quarum præsidio factiosi rebellionis autores Bononiam conseruarunt. Ad ipsum itaque autumni finem legatus Cesenam in hiberna concessit, quæ dum parua in urbe ferus & numero nimius ducit Brito, coacti rapinis obuiare Cesenates, subitáq; in Britonibus sexcentorum cædes commissa est, cæteri Britones extra mœnia sunt compulsi. Continebat se in palatio ab Egidio cardinale Hispano in arcem communito, Muratam appellant, Gebennensis legatus, qui commissam à populo in Britonibus cædem ulcisci per iracundiam properans, illos per superiorem arcem Cesenam introductos debacchari in multitudinem permisit, cædéq; Cesenatibus in quadruplo reddita, & urbe miserabili modo direpta, mulieres solæ sunt retentæ, quas suæ libidini idoneas censuerunt, cæteris post profugos urbe mares con-

uicio-

uicio deturbatis, ut melius quàm Fauentini & Cesenates fecisse sint uisi Foroliuienses, qui ad prima ostensæ à Florentinis, sicut docuimus, libertatis signa, Sinibaldũ, Cecum, Pinum, Ioannem, Theobaldum, Ordelaffos, in dominos accersiuerant. Gregorius interea põtifex, cum esset in Italia conuersatus, qui Baldi iureconsultissimi Perusiæ diu auditor fuerat, prudenter considerauit suum in Italiam reditum præ cæteris posse rem ecclesiasticam instaurare. Et forte eo sic cogitante, episcopus quem de reditu ad suam ecclesiam admonebat, familiaritatis confidentia, Et tu, inquit, pater sancte, cur non ad tuam ipse accedis ecclesiam? Quare Gregorius instituit properare. Sed cum Agnatis & Gallicis id in primis odiosum fore cernens, triremes in Rhodano cælatis omnibus causam paratæ sunt, & breui post pontifex cum illis qui præsto iubenti affuere delapsus est, perpetuáq; nauigatione tempestatibus sæpenumero agitata cum triremibus una & uiginti Genuam primo, post Cornetum, inde terra Romam Ianuario peruenit. Anno salutis sextoseptuagesimo terdeciesq; centeno, qui pontificatus sui septimus, & relegationis in Gallias Romanæ ecclesiæ septuagesimus annumerabatur. Fuit ea dies populo Romano lætissima, Florentino autem terribilis, quòd omnes existimauerunt põtificem cum Britones Anglicíq; tanto numero militarent, rem ecclesiasticam breui cum tyrannorum excidio instauraturum. Egit tamen principio aduentus sui põtifex natura mitis & optimæ mentis de pace cum Florentino populo constituenda, quam illi ob errati magnitudinem non satis tutam fore suspicati artibus declinauere, & ad Bernabouem conuersi antiquum hostem, sed cui pontificis in Italiam reditus esset formidolosus, intercessione eius Ioannem Haucuth pecunia corruptum ad suas partes inclinare fecerunt. Erat enim Bagnacuali ad pontificem quum iussisset accepta pecunia accessurus. Eiusq; præsidij accessione in eam Florentini superbiam sunt elati, ut spretis quibus ad ea paruerant tempora censuris, contraq; interdictum diuinis ubiq; in eorum dominio operam à sacerdotibus dari iusserint. Reddidit tamen Florentinis pontifex sua prudentia par incommodum, Varaneo in suas partes perducto, cui Britones duo mille ducendos attribuit, & Bononienses urbem in sua & ecclesiæ obedientia administrare permissos conciliauit. Eodem uero aduẽtus Gregorij põtificis in Italiam anno, ac propemodum tempore belli omnium memorabilis, quæ multis antè seculis gesta sunt, semina sunt iacta. Kaloiannem Constantinopolitanum imperatorem, Andronicus filius cum Genuensium auxilio pepulisset, Veneti in patriam per arma reduxerunt, profugusq; patria Andronicus Tenedon insulam Genuensibus promiserat, cuius oppidum nobile appellatum Kaloiannes Venetis quum dedisset, insula quoq; omnis in eorum potestatem retenta est. Tulerunt id ægerrime Genuenses, nec tamen ad arma prosilire cum celeritate uoluerunt, qui alio in urbe premebantur incommodo. Gregorius nanque pontifex quòd Florentini quibus sacris interdixerat, non in patria magis quàm ubicunq; gentium commorantibus Genuæ sacris interesse permittebantur, urbem quoq; Genuam simili supposuit interdicto: per quod tempus à Bernaboue cum Florentinis sequestrem se ingerente, ut pontifici gratificaretur, pacis mentio fieri cœpta est: sed importuna tunc Italiæ, imò orbis Christiani rebus mors Gregorium pontificem octauo anno Romæ extinxit, & maiora dolorum initia sunt secuta. Cardinalibus ad sanctam Mariã, nouam appellant, ut iusta de more Gregorio pontifici soluerent conuenientibus, Romani ciues blande prius appellatis exoratisq; cardinalibus, ut Romanum aut saltem Italicum pontificem crearent, ad eam postea temeritatem, non quidem malignandi animo, sed imprudẽtia adducti sunt, ut eandem petitionem circum ecclesiam inconditis uocibus acclamauerint, eisdemq; postea patribus in conclaue ad sancti Petri basilicam coactis clausisq;, & si pariter est clamatum, nihil tamen ita uiolentum aut terribile dictum factum'ue est, ut impressio potuerit appellari. Sed distinebat interea clausos patres dolus à quo dissidij mala postmodum eruperunt, Gallici enim numero tredecim unum ex corpore suo, ut haberent pontificem enitebantur, & inter quatuor Italici Romaniq; generis unus gente Vrsinus papatum ambiebat. Tulit uero casus Gallicorum partem ob Lemouicensium ex ipsis inuidiam, qui papatum diu continuauerant, ita Italicis consentire, ut Bartolomæum Barensem archiepiscopum patria Neapolitanum creari pontificem Vrbanum nominis ordine sextum sint assensi, prius tamen quàm aperto conclaui nouus introduci potuerit electus, Gallici cardinales pœnitentia, ut apparuit ducti, simulato timore à

An. salutis Mccclxxvi

Romanis, quibus in Romano non esse satisfactum cauillabantur, pars in molem Adriani, pars in montes extra urbem confugerunt. Et cardinalis ipse Vrsinus spem in dissidio retinens Vicumuarium se contulit. Accepto tamen à populo post in pontificem Vrbano, & à cardinalibus, qui manserant, ac Romanis populariter cum gaudio accurrentibus adorato, cæteri cardinales ex latebris prodierunt, à quibus omnibus per tres menses Vrbanus in pontificem rite pure & ordine creatum est habitus. Superuenientibus inde æstatis caumatibus optata Gallicis occasio est oblata, oratum nanq; pontificem facile in sententiam adduxerunt, ut mutãdi aëris prætextu, Ananiam eis licuerit se cõferre, unde breui Fundos transfugerunt, Ioannæ fisi regimine, cum qua gente, ut ostendimus, Gallica de securitate perfugij constituerant. Erant autem octo cardinales, qui uiciosam fuisse Vrbani electionem causati, alium in pontificem delegerunt Gebennensem illum, quem in Romandiola legatum fuisse docuimus. Eiq; septimo Clementi indita est appellatio. Hæc uero quæ in pontificatu suborta est diuisio, terram ecclesiæ atq; omnem ferè Italiam ad tempus reddidit quietissimam. Omnes enim tyranni in occupatis de ecclesiæ terra urbibus libentissime quieti fuerunt. Et Genuenses bello intenti, quod in Venetos propter Tenedon occupatam destinauerãt, cum Ludouico Vngariæ rege belli fœdera constituerunt, in quæ paulopost Franciscum Carrariensem Paduæ dominum, cui seniori fuit appellatio traxerunt. Quo suadente dux Austriæ, & patriarcha Aquileiensis passi sunt in eadem fœdera colligari. Sed & Petrinus Lusignaneus Cypri rex Bernabosq; uicecomes Mediolanensis in Venetorum partes per fœdera concesserunt. Prima Genuensis populi expeditio in tantum ducenda bellum, Ludouico Fischeo nobili Guelfarum partium Genuensi commissa est, qui decem eductis triremibus cum ad orientales nauigaturus partes littora attigisset Romana ad Antij portum Venetorum classi quatuordecim triremium obuiauit, quam Victor duceret cognomẽto familiæ Pisaneus. Et prælium ex improuiso commissum est, in quo triremes quinque de Genuensi Venetus cepit, unam inter pugnãdum ruinis Neroniani portus afflictam mare absorbuit, quatuor de fuga prolapsæ Genuam redierunt. Quæ belli alea infeliciter à Genuensi icta, quod plerunq; assolet, infelicis quoq; sibi exitus prognosticon fuit, & paulo prius marchiones Carretensis Riperiæ occidentalis Genuæ nobiles à Bernaboue uicecomite, ac Venetis quorũ partes in bello sectabantur, copijs aucti Albiganam, Naulum, & Castrumfrancum de Genuensibus occuparant. Quibus impulsi cladibus Genuenses ad felicitatem confugerunt ciuium ex suis, qui in bellis aduersus Venetos aliàs gestis uictoria usi erant, Lucianoq; Auriæ præfecto classis quem Admirrhatũ appellant declarato, duæ & uiginti triremes ex Genua attributæ sunt. Perq; id tempus Dominicus Fregosus, qui Genuensium ducatui diu & gloriose præfuerat, fraude & armis deiectus, captusq; cum Petro fratre carceratus est, Nicolausq; Guarcus in ducem assumptus, Bernabos uicecomes Petrino Cyprio regi filiam in uxorem sponsam per triremes duodecim misit, quarum sex Cathelanæ, sex fuerunt Venetæ à piratis armatæ, sponsaq; accepta rex triremes has mercede conductas ad Famaugustæ obsidionem mittens, ipse cum terrestri paratissimo exercitu est profectus, oppugnataq; aliquandiu terra & mari urbs uentura erat in illius potestatem, si maritimæ terrestris oppugnatio pares animos, parem audaciam habuissent: eoq; exercitu dissipato re infecta, sex Venetæ triremes in patriam redeuntes, cum Victori Pisaneo Venetiæ classis præfecto triginta ducentæ triremes obuiassent, ab eo retentæ sunt. Pariterq; per id temporis Lucianus Auria Genuensis præfectus classis uiginti ducens triremes, Iaderam se contulerat regis Vngariæ urbem, à cuius uicinia Veneti maiora cæteris omnibus incommoda, & Genuenses econtra summam opportunitatem eius belli temporibus acceperũt. Contulit se tamen Iaderam Venetus Pisaneus Genuensem Lucianum in prælium prouocans, qui se tam diu in portu cathenato continuit, quoad ille in ancoris ad sagittæ iactum constitit. Abeuntem postea Venetum Genuensis insequi simulans, ad ipsum portus exitum substitit. Pisaneus uero cum retracta classe, Dalmatiæ oram legens, Catarum regis Vngariæ urbem captam diripuit incenditq;. Pariter paulopost Sibinicum eiusdem regis ciuitas, ab eodem Veneto ui expugnata, & direptione incendioq; uastata est. Sed aditi Arbenses oppugnationibusq; territi, oppidum & insulam dedidere, Carolum interea Zenum Veneti cum triremibus nouem ea ratione maria circuire ac perlustrare iusserũt, ut hosti ubiq; infestum

stum suorum tutelæ promptum se paratumq́ exhiberet, munus ea uigilantia, ea uirtute uiro dignißimum. Is enim ad inferum delatus mare, illud ubique Genuensibus infestum reddidit. Malæ tamen aleæ, quam Genuenses huius belli initio iecisse diximus, melior breui fortuna arrisit. Cathelani nanq; omissa Venetorum societate, pacem cum illis constituerunt. Et Galeatius Bernabouis frater, ac dominiorum pro medietate particeps obijt, relicto filio Ioanne Galeatio hærede ac in dominijs successore. Subsequentisq́ ueris initio anni noni septuagesimi terdeciesq́ centeni marchiones Carretenses ijs quæ ceperant, redditis oppidis & castellis in gratiam pacemq́ cum Genuensibus & patria rediere. Per mensem dehinc Maium Lucianus Aurius Genuēsium clasis præfectus Venetam classem Polensi in portu sedētem impetijt: præfecto Pisaneo una & uiginti erant triremes, cum duas plures duceret Lucianus, conflictuq́ magno hincinde habito succumbens Venetus duodeuiginti triremes amisit. Sed Aurius Lucianus præfectus, dum uictoria propemodum cōsummata plenis, ut aiunt, oculis perfrui cupit, uultu casside reducta aperto, lancea ictus cecidit. Vtraque clase uictrice & uicta Iaderam perducta, captiui de Venetis præter remiges ad duo milia sunt inuenti, quum præter cæsos mare multos fugere natando adnisos absorbuerit, plures Polensium scaphæ fugientes exceperint. Delata exinde ad Piceni oram Genuensem clasis, multa Venetis incommoda intulit, nauibus multis commeatu onustis, partim terrore ne Venetias peterent auersis, partim captis. Et Genuæ suffectus Luciano Petrus & ipse Aurius triremes nouem, naues minores, barchas appellant, triginta Iaderam duxit. Premebantur interim terra etiam Veneti. Nam Franciscus Carrarius oppidum nomine Romanum de Taruisinis arcta cinxerat obsidione, in quæ castra & Ludouici regis Vngari & patriarchæ Aquileiensis copiæ confluxerant: copiarumq́ regis Vngari ductor erat Carolus eius nepos, & Veneti tutanda re sua Taruisina unicum opposuerant Albericum Cunij comitem, rei bellicæ omniū eius temporis peritißimum. Appulsus Iaderam Petrus Aurius triremes & nauigia tam de hoste capta, quàm Genuensium uetera instaurat sexaginta triremium, & aliorum paris numeri nauigiorum classem instruit, cuius pars Venetorum urbis littora, & ipsum etiā portum irrumpere sæpius est adnixa. Sed habebant Veneti intentißimas pro littore, procq́ portu custodias, hostem spiculis, & re cominus gesta repellentes. Petrusq́ interea cum maiore clasis parte Foroiulianum circumuectus, Gradum tunc communitam urbem, deinde Humagum, post Ruinum, & demum Caprulas cepit, in quæ spoliata ferro igniq́ sæuitum est, adeo ut manserint immunita, addideruntq́ tunc portui suo cathenas Veneti, præsidijs hinc inde firmatas ex materia, & addita sunt eidem littori trecentorum equitum peditatus'que conductitij præsidia: quum tamen proxima in fossa barcharum, lemborumq́ & scapharum omnigenum multitudini præfectus Ioannes Barbaricus custodiæ frequens & propè assiduus interesset, nihiloq́ minus in urbe ad ipsam sancti Marci aream terra & canali, ut appellant, magno nauigijs noctu æque ac interdiu custodiæ sunt habitæ. Quare Genuenses Venetæ urbis aliquā inuadendæ omissa spe Clugiam se contulerunt, cuius portu & suburbijs, Clugiā paruam appellant, e uestigio sunt potiti, ad proximam inde Venetias uersus insulam cui Palestinæ fossæ uetus appellatio est, delati substiterūt. Quem in locum Carrariensis ex agro Paduano commeatum abunde transmisit. Perq́ id temporis Bernabos uicecomes, quam maritimo bello afferre nequiret opem, Venetis terra attulit, societate militum, quos à uexillo Stellanos uocabant, in Genuensem riperiam immissa. Et erant equites quatuor milia, qui ad Hareneum usque Petri sacellum in Pulceferam delati uallem prædam uastitatémque commisere, tam subitúsq́ fuit impetus, ut agentes rure per Iulij mensis caumata de more ciues cum uxoribus & familia nonnulli fuerint intercepti: nec prodijt ex urbe in prælium quisquam ueritis magistratibus, ne si arma populo essent permissa, discordi plebe & nobilitate tumultuaretur. Sed cauponans bellum societas bene gerendæ pro Venetis & Bernaboue rei occasione spreta, acceptis à Genuensi undeuiginti aureorum milibus, cum facta ingenti præda septimo die in uicecomitis agrum redijt. Per quos item dies Carolus cum nouem triremibus in alteram delatus orientalem Genuæ riperiam facta in portu Veneris excensione omnia undique ferro igníque uastauit. Coniuncti interea per Palestinæ opportunitatem Paduanis Genuenses maiora animis præsumere cœperunt. Vocatis nanq; quotquot ubiq́

An. salutis M.ccc.lxxix

in sinu Adriatico Genuensis habuit triremibus, oppugnata est crebro insultu Clugia, adeo defensoribus siue incolis, siue Venetis munita, ut eius capiendæ spem nullam principio Genuensis habuerit. Capta tamen est multo partis utriusque cruore fuso, quòd sex milia utrinque uicti & uictoris exercitus, maiori tamen parte Clugienses & Veneti cecidere, magnáque uictor Genuensis modestia usus seruandæ mulierum pudicitiæ curam adhibuit. Capti uero ex Clugiensibus ac Venetis ad nongentos quinquaginta sunt missi. Quæ cum essent Venetijs nunciata, consternatos omnium animos pauor inuasit, ut sedentes ad clauum eductos carcere captiuos è Genuensibus facienda pacis mētione Clugiam miserint oratores, nullis ut præfertur præscriptis conditionibus, spretis nullis quas uictor dandas iniungendasq; censeret. Genuensi uero sicut & multis alibi plerunque contigit, ut oblata uti nesciens occasione pacem recusauerit, quacunque parta uictoria opimiorem. Id cum Venetijs maximo omnium mœrore auditum est, ad defensionem animi sunt conuersi, primumq; omnium murus à portu, ad Nicolai confessoris ædem excitatus est, quo saluo Genuenses si littore in Methamaucum uerso quod quærebant potiti fuissent, perruptione in urbis intima prohibebantur. Sed tum nullus erat patritius, qui classi necessario armandæ tam periculoso bello præfici pateretur, & si quem destinari animis uulgo disseminari audiebatur, plebs obstrepens daturam se in expeditionem nomina negabat, adeo patres plebemq; non magis pauor, quàm desperatio inuaserat: casu tamen & nemine certo autore clamores in publica area inconditi sunt auditi, unicum fore Pisancum Victorem, cuius ductu Veneti uincere assueti in hostem pugnaturi sint. Eo exaudito fremitu dux senatu deducente ad infimum descendens palatium, Victorem carcere, in quem re ad Polam male gesta, fuerat coniectus, eductum manuq; comprehēsum bello maritimo præfecit. Accciditq; quo die Victor Pisaneus cum classe Venetiarum portu egredi cœpit, bebas caput aggeris & sancti Lazari uicum fieri in Genuensium potestatem, quorum classis Methamaucum delata, uicum omnem igni supposito cremauit. Lauretumq; subinde accedens, oppido multis oppugnationibus est potita. His iactis captorum circa Clugiam locorum fundamentis Genuenses in urbis Venetæ oppugnationem conatus cogitationesq; uerterunt, triginta enim triremes ad portum urbis delatæ, quum se à munitionibus, renitentibusq; ui militibus arceri aditu conspexerunt, in proximum regressæ Methamaucensem interiore fossa Pupillam petiere, uicum tribus ab urbe miliaribus distātem, ad quem Ioannes Barbadicus centum minimorum nauigiorum, gonzarolos, barchas, & lembos appellant, classi præfectus sese illis obuium dedit, pugnaq; natura loci inæqualiore præualuit Barbadicus, grauiora enim Genuensis nauigia triremes & barchæ nusquam nisi alto canali poterant agi, quum suos Barbadicus ganzarolos, suam lemborum scapharumq; turbam per æstum omni campo faceret uolitare, & fuerunt ei iam tum usui nouum bombardæ instrumentum, quarum singulas quælibet etiam scapha habuit, nec fuit ea in nouitate instrumenti aliqua tam exilis, quæ non binos & ternos unico ictu conficeret armatos, partim etiam iussu eductis urbe tribus ceteis nauibus ad Marthæ ædem submersis, cathena ibi fossam clauserunt præsidijs undiq; custodita, & ad sancti Spiritus binis clausa repagulis nauibus item demersis obstructa est, ut postea semper ad Methamaucum se continuerint Genuenses. Quo ex loco per integrum littus, quum ad urbem terrestri conatu penetrare quærerēt, dolo prius & astu res intentata est: structis nanq; in nemore quod Methamaucum & portum urbis pari penè intercedit spatio insidijs, præmissi sunt acie structa, qui nouum de quo diximus littoris murum ut effringerēt, aggredi simularunt: in quos equestris turma quum prouolasset prælium fuit, quale apertis campis in continenti acerrimum conseri consueuit. Sed erumpentibus magno numero ex insidijs præualere incipientibus Venetorum equitatus multis acceptis illatisq; uulneribus intra murum saluus euasit. Continebat uero se Pisaneus classi Venetorum maiori præfectus intra portus fauces, cathena, ut diximus, communitas, in hostem quacunq; siue aperto mari, siue intrinseca fossa premeret educere paratas. Ea dum sic aguntur, Andreas Contarenus dux, quod euenit futurum ratus, ut maximo gerendis rebus sua præsentia adiumento foret, petitum in totius belli sententiam imperium à patribus accepit. Sub quo Victor Pisaneus, & Dominicus Michael, tanquam magistri militum rem gesserunt, omnisq; classis summo parata conatu quatuor & triginta triremes habuit.

buit. Et Bernabos uicecomes interea diuertendis à Clugiensi bello Genuensibus, Stellanorum opera iterum utebatur. Hi Fauentino Astorgio Manfredo duce quatuor equitũ milia ad seraphici Francisci ædem, quæ est in Bisamne Genuam proxime accesserunt. In quos postridie quàm aduenerat erupit populariter Genuensis, fractiq́ castellani & fuga palantes acti in eo montium riuorumq́ anfractu penè omnes capti sunt, & Astorgius agricolæ cuculione contectus euasit. Pariter per id temporis Kaloiannes Græcorum imperator debitam ex fœdere præstitit operam, uicina Constantinopoli Pera Genuensium urbe incursionibus oppugnationibusq́ agitata: sed intentum defensioni eius urbis Genuensem maxime adiuuit Andronicus imperatoris filius patri æque ac Veneto hostis, cuius adolescentis Turcorum Bulgarorum'que opibus & societate freti timore is imperator fide Venetis falsa in tanta belli difficultate Genuensium partes secutus est. Multa interim uarijs locis utrinque accepta illataq́ sunt damna in hoc opere omittenda. Quæ Venetis à commeatu laborantibus plurimum obfutura, quum intelligeret Franciscus Carrarius, Genuenses sedulo hortatus fuisse dicitur, ut Clugiæ cura custodiæ sibi demandata naues quotquot omnis generis ierant, eductas auertendo Venetijs commeatu, Iaderam inter & Anconem dispartirentur, alioquin fore affirmans, ut audacior redditus à desperatione Venetus eos omnes Clugiæ clausos opprimat. Et dum classem dux Venetus in urbe parat, uel potius gerendæ rei tempus accommodum expectat, Carolus Zenus à Genuensi riperia in Aegeum delatus mare, ditissimæ Genuensium naui insidiatus, quam ab Alexandria senserat aduenturam: uector eius erat Genuẽsis, cognomine Bachignonus, qui nauis magnitudini trecentis communitæ armatis fisus, per medios nauigare hostes ausus est, ante portum Cretensem ancoras iecit. Sed affuit ilico qui cum triremibus quindecim insequebatur Zenus, & nauem cepit diutissime oppugnatam, cuius mercimoniorum ualore trecentorum fermè milium aureorum res Veneta maxime recreata est. Acciditq́ felicem eam nunciationem primum Venetias afferri ab Anconitanis quatuor in triremi captis apud Brondulum, quas species Alexandrinas Patauium importabant, missusq́ est à Venetis, qui ducis & senatus uerbis Zenum in patriam reuocaret. At Florentini quorum narratio gestorum superius nos tanto opere fatigauit per primos schismatis ecclesiæ annos, in quibus bellum quoque à Venetis Genuensibusq́ geri cœptum est, proprijs inter se laborauere dissidijs, quousque Vrbano sexto, cuius partes in diuisione ecclesiæ sequebantur, sublato interdicto reconciliati sunt. Vrbano enim omnes Italici præter Ioannam reginam Neapolitanam, comitemq́ Fundorum, & Franciscũ de Vico Viterbium occupãtem, natio quoq́ Germanica, regna Portugalliæ & Angliæ, Gebennensi antipapæ, omnes Galli, Hispaniæ citerior & ulterior paruere. Itaque Vrbanus pontifex Ioannæ auidus domandæ cupientissimum in eam Vngariæ regem impulit, ut Andreasij fratris mortem uel se adiutore ulcisceretur. Quod facinus cum rex aggredi constituisset, Carolo filio in Taruisinis aduersus Venetos bellum gerenti iussit, ut ab eo discedens bello, nouum in Ioannam pergeret intentare, Carolusq́ per simulationem componendæ Genuensium pacis uocatos ad se Venetorum oratores, quid animo moliretur edocuit, & nulla pacis mentione uerbo uel scripto facta, ipse cum paucis iter ingressus est tanta celeritate, ut tumidior forte tunc Plauis fluuius ad octoginta eius comites in uortices rapuerit. Ianottum uero Salernitanum sui exercitus ducem, cum his quæ in Taruisinis erant copijs omnibus ad partes Hetruriæ eo consilio iussit properare, ut præda interim dum ipse rediret, ditaretur. Et Veneti occasione oblata usi, Albricum Cunij comitem suarum in Taruisinis copiarum ducem dimiserũt. Qui altero Venetis militante Ferabach quodam Germano cum equitibus quadringẽtis secum ducto Barbianum in Romãdiolam accessit. Et Ianottus utrunq́ ducem uerbis & pecunia Caroli in societatem cum recepisset, uia Ariminensi transmisso Apennino, nõ prius quàm in Senensi agro de itinere quieuit. Habuerãt interea Florẽtini omnes dicti exercitus etiam diurnos progressus exploratos, in eam adducti diligentiam solicitudinemq́, qui multos ex suis extorribus in ea castra intellexerant cõuenisse. Hincq́ Ioannẽ Haucuth ab ultimo pontificis Gregorij tẽpore parua in Bagnacauallo pecunia substentatũ addito maiore stipẽdio in Hetruriã accersiuerãt. Qui equites ad quatuor milia pedites pęnè totidem secũ traxerat. Sed ad rem Venetam, Caroli Zeni aduentu in Histriam renunciato mota est in Clugiam

expeditio kalendarum Ianuarij duodecimo. Primiꝙ omnium Piſaneus, Tadeus, Iuſtinia/
nus cum triremibus quatuordecim nocte concubia ſilentio accedentes ceteas ingentes du
as remulco attraxere, qui nullis ad Clugiæ portum cuſtodibus inuentis ingreſsi ſunt, pri/
usꝙ quàm è Clugia quiſquam contenderet repugnare, cetearum una ad continentem ap/
pulſa, alteram egerunt tranſuerſam, ut duabus his tanquam ualuis clauſo portu Genuenſe
nauigium exitũ arceretur. Erupit tamen ilico Genuenſium uis maxima armatorum ignem
facibus ferentium, & cum ad diluculum ſubobſcurum iam fatiſcens armis hincinde non/
nulli rem gererent, tum Genuenſis multitudo nauibus cremandis, Veneta perforandis mer
gendiſque intentior fuit, ornatioréque nauium parte contignatione ſuprema ſuperemi/
nente tota ardente, ac omnino igni abſumpta nauium corpora ſubſiderunt. Aderat cum
claſſe tota dux Contarenus, qui quernis palis longiſsimis in altum machinationibus actis
naues circumſepſit, eaꝙ ſepta portum arctiore obſtaculo claudebant. Tertium iam diem
Venetus iactis ad Clugiæ portum repagulis ſolide confirmandis intentior, crebra die no
ctuꝙ commiſerat in hoſtem prælia, in quibus ceciderant utrinque multi, plurimi fuerant
uulnerati, quum maiore ſolito Genuenſis impetu, maiore militum numero, in Clugiam de/
latus eſt nouam, præſidium ut oſtentabat, demoliri aggreſſurus, quod Veneti clauſuris, Lu
pam uocant, munitiſsimum imponebant, per quam ſimulationem Genuenſes oculos inten
tionemꝙ Venetorũ auerſum iri quærebant, ne triremes cernerent ſuas, quas alia circundu
ctas uia per Brondulenſem portum tertio à Clugia miliario educere moliebantur. Dieſꝙ
ea erat natalis domini uigilia celebris. Intellexit tamen dolum dux Venetus, & Piſaneus
cum triremibus aliquot accedens, Fredericóꝙ Cornario coniunctus eſt, qui Brondulenſis
portus cuſtodiæ & ſtationi præerat: unde Genuenſis cruptione & fuga prohibitus eſt, tri/
remes nanque ſuas Genuenſes arctiore canali & uix minora tolerante nauigia machina/
mentis trahere cogebantur. Monaſterium erat ſancti Michaelis portui proximum Bron/
dulenſi, paucorum capax monachorum, quod Genuẽſis dux exercitus Petrus Aurius plan
cato & aggere circunducto communiuit, ex eo hoſti tam diu repugnare conatus, quouſꝙ
triremes eò attractas educendi præſtaretur occaſio. Et in ea Genuenſium caſtra per Athe/
ſim fluuium, qua in Adriaticum labens, portum efficit Brondulenſem, Patauinis pate/
bat acceſſus data enixe opera conantibus ne hoſtis Venetorum à commeatu laboraret.
Nec poterat eos ſicut ſuperiore ad Methamaucum loco fecerat Ioannes Barbadicus, cum
ſuis centum ſcaphis & lembis per paludes ſtagnáque uolitans prohibere. Dum'que ea
geruntur, poſtridie natalem domini Carolus Zenus ab Hiſtria Venetias delatus in ma/
iora ad Clugiam caſtra uenit. Quo narrante dux ſenatus'que primum plene didicit, quan
ta is præſtans præfectus præclare in hoſtes geſſerat. Submerſa de hoſtibus ſeptuaginta
uarij generis nauigia, captos in Barchignona, præter remiges & armatos, mercatores è
Genua trecentos, & relatas in urbem merces ualoris trecentorum milium aureorum. Ere
cti animis Zeni aduentu Veneti, eum ad Brondulenſia caſtra cum triremibus quatuor/
decim, quas adduxerat properare iuſſerunt. Quo ſimul cum Piſaneo curante præſidia
quatuor ad portum excitata, & cetea ſicut in Clugienſi, demerſa eſt, quæ & quernis pa/
lis in altum depreſsis circumſepta eſt, ſpatio in ſiniſtro portus latere orientem uerſus ſolem
relicto, per quod triremi pateret acceſſus: immiſſæ enim eò triremes quatuor, ad Laure/
tumꝙ delatæ oppidum triduo oppugnatum ui ceperunt, quo oppido in poteſtatem fa/
cto, & addita ſtatione firmato peropportunum Genuenſi in Ferrarienſes effugium eſt
ademptum. Ea ad Brondulum attentius dum geruntur, Genuenſes maiora ad Clugiam
caſtra perrumpere ac diſsipare aggreſsi ſunt, impetu enim conatu maximo in præſidium
ad Lupam facto, terra ibi & lembis ſcaphis, ratibúſꝙ ad merſas naues incubuere: ſed cum
ctis apud ducem ſenatúmꝙ Venetum nihil tale opinantibus, ideóꝙ nimium negligenti/
bus peropportune Zenus affuit, qui maiora in concilio belli negocia cum ſedentibus ad
reipublicæ clauum acturus, triremem ad præſidium eo momento per ipſam appulit Lu/
pam, quo Genuenſes illud furore & audacia impetierunt. Nec mora, Zenus ſuos omnes
etiam remiges in littus iubens hoſti congreditur, furentem reprimit, & hinc accuratiſſimo
ordine Venetorum multitudini ductorem ex ſuis non deeſſe, inde pleno ſpei & conce/
ptæ uictoriæ Genuenſi non defore qui reſiſtat oſtendit. Geſta eſt res multis utrinꝙ uulne/
ribus,

ribus, multis cædibus. Sed euicit numero & iaculorum bombardarumq; in propugnaculis dispositorum opportunitate superior Veneta multitudo, Genuensisq; posthac erumpendi eo portu spem omnino abiecit. Conatos postea canali ad Blasij martyris ædem ducente, & falsis custodibus Brondulensi portu perrumpere, Pisaneus ferro illatisq; uulneribus repulit. Adducto in eam rerum difficultatem Genuensi Franciscus Carrarius nullo deerat loco, qui præter commeatus copiam utrisque castris abunde subministratam, præter tyrones fossoresq; datos, quadringentos quoque lectissimos milites armis egregie munitos, prouisionatos tunc appellabant, Clugia immisit. Econtraq; Veneti duobus uirorum milibus equestria facere stipendia assuetis, quibus singulis alter adesset uirtute par, & quatuor item milibus ex suis extra naues pugnare solitis, Carolum Zenum præfecerunt, ut una eademq; præfectura & triremes suas quatuordecim, & hos octo milia ductitaret. Eo ornatus iniuncto munere Zenus præsidium Brondulensi monasterio à Genuensibus impositum pertentare statuit, nulla ut constat potiundi spe, sed manum cum hoste conserendi auiditate. Proditq; in certamen audax & ipse Petrus Auria Genuensis exercitus imperator, gerebaturq; ad ipsum Bronduli portum utrinque mari & terra prælium, uel ea ratione sola dispar, quòd Zeno quatuordecim, Auriæ decem triremes erāt: idq; nauale inchoatum, quia canalis hostium qua desinit in portum, unica utrinque triremi usus erat, intermiserunt, & terra totis uiribus est cōcursum, præualuissetq; Venetus nisi à Clugia nauibus, & terra Genuensi suppetiæ aduenissent. Quod cum intellexit Pisaneus, & ipse in prælium nauigio aduolans ad triremes Auriæ est delatus: sub cuius aduentum Petrus Auria, dum Zeno repugnat, bombarda ictus interijt. Eiusq; casu consternati animi Genuenses igne triremes suas decem circumquaque subiecto cremare cœperunt, quibus iam ardentibus excepti in terram, qui cōfecerant milites, prælium & ipsi cum terrestribus copijs inierunt. Quin etiam relicta à Petro Auria, dum prælium inchoauit, monasterij castello præsidia illo derelicto ad suum exercitum confugerunt. Exinde Genuensium exercitus omnis pedem in paruam Clugiam referre cœpit. Vrgebat autem impiger Zenus, Pisaneusq; Genuēsium triremes, quas cupiuerat conseruare: arsisse uidens, turmis in littus expositis, Zeni copijs se coniunxit, ut Genuensem Venetumq; scriptores, quos attente obseruo, uideam pariter affirmare, ad tredecim milia Genuenses, Venetos tria milia plures eo prælio decertasse. Nouam ueteri Clugiæ pons iungebat ex materia longiusculus, ad quem prælij uis maxima hæsit, & dum Genuensium resistere nequeuntium fuga per eum committitur tumultuosior, qui postremi erant hosti repugnare compulsi, ferociores à desperatione sunt redditi, adeo ut uulneribus cædibusq; haudquaquam paucioribus quàm inferret, acceptis Venetus urgere desierit. Et interea cum pellentes sese inuicem Genuenses ponte multos deijcerent, deijcerenturq;, tum plurimi natando, & pars illos amplexando euadere confisi, in canale ruentes, aut mergebantur, aut à munitioris Barbadici classis, qui aduolarant militibus cædebantur, quin tanta Genuensis calamitas casu pontis pondus ferre nequeuntis accumulata est. Qua in ruina Thomas Goanus præstans Genuensis occubuit, intercepti sunt eius diei prælio Genuenses ad sexcentos: cum penè totidem Petrus Auria cædis socios habuerit, Barbadicusq; interea cum Centerea classe sua repertas in fossa uinearum appellata triremes Genuensium quinque & in eis milites ad octoginta, qui cæteros uiso hoste fuga prolapsos sequi nescierant, integras cepit. Quo in tanto uictoriæ cursu aliud quoq; Veneto commodum, quod maiori multo Genuensi fuit incommodo accessit. Ignarus enim eorum quæ die illa fiebant, Patauinus onerarijs nouem nauibus commeatum omnifariam Genuensibus in utraque castra mittebat, quas à longe conspectas Barbadicus classe aduolans ad Venetorum castra perduxit. Vere interim nouo ad Februarij exitum inchoāte eruptiones uariæ à Genuensibus intentatæ, debiles Clugia & sexu ætateque defensioni milites ut augescenti in dies carestiæ sucurrerent emissi, quorum intercepta pars maxima in urbem redire compulsa est. Sed & simili ac propè maiori, qua urbs Veneta premebatur, indigentiæ consulturi magistratus, Tadeum Iustinianum cum triremibus sex, ut expediret annonam ab Apulia comportandam, nauigare iusserunt. Et Genuenses paulo prius audito Petri Auriæ casu, Matthæum Marusum nouem præfectum triremibus emiserant Clugiam uersus suis præsidio accessurum, qui medio iam Aprili Iustiniano apud Manfredoniam obuius eum prælio superauit, cepitque. Quod uero res gesta in portu est Sipontino, ducentis ex classe

Veneta

Veneta cum Tadeo in Genuensis potestatem factis, cæteri in continentem profugi euase-
runt, Marufusq; Venetas triremes, & multas quæ ad Tadeum conuenerant mercatorum
onerarias incendit. Carestia interim ac prope fames Venetos & in urbe & in castris, pa-
riter Genuenses in Clugia male habebat, nisi furto & magno manifestoq; periculo aliquid
Clugiam à Patauio importari. Per quod tempus accedẽs Genuam missus ab Vrbano pon
tifice Romano, Agapitus de Columna cardinalis, Genuensibus frustra de pace tentatis
Romam rediit. Et Marufus Iaderam delatus multis triremibus, & omnigenum nauigiis
Genuensium undique contractis cum ingenti classe ad Clugiæ littora usq; ad Venetorum
castris interiacentia se cõtulit, & quum nihil moueri cerneret, ad Fossiones est delatus. Ve-
neti uero ueriti ne dum Clugiã obstinatius obsident, incommodum in patria à nouo hoste
Maruso incurrant, portum urbis addita densissimi muri turre quæ extat decreuerunt com
munire, ductusq; est in stationem nouus in eo littore equitatus, cui Iacobus præfuit Ca-
ballus nobilis Veronensis, turriq; septimo die inchoata, Marufus cum triremibus uiginti-
duabus ad ipsa portus hostia nonis Iunii se contulit, ubi horas ad octo in prælium paratus
constitit, & quum nihil aut ipse auderet intentare, aut ab hostibus moueri cerneret, Metha
maucũ, & inde ad Piceni oram adnauigauit, naues intercepturus onerarias, quæ annonam
importaturæ non minus auide quàm necessario à Venetis expectabantur. Subsecutæ uero
sunt Venetorum triremes quinq; & uiginti, quæ Maruso nusquam inuento cum annona
incolumes redierunt. Earumq; aduentu erecta est mirum in modum ac recreata res Vene-
ta, per quos dies Iunio iam medio, Franciscus Carrarius ut Venetos à rebus Clugiæ diuer
teret, castra ad Taruisium est metatus, & ne Veneti uia faciliore subuenirẽt, Silum amnem
clausura sepsit, excitatis undiq; præsidiis communita. Quæ dum ad Silum aguntur, & Ve-
neti immissis lembis, barchisq; conatus hostiles magis intelligere, quàm propulsare quæ-
runt, Genuenses Clugiam captiuis, & mulieribus penè ducentis exonerauerunt. Quibus
ad ducem Venetum perductis, compertum est fame Genuenses clausos parum diu tolera-
bili laborare. Et Carrarius & si aliena inuaserat, propriis timere incipiens Plebemsacci oppi
dum Patauini agri in stagna uergẽtis arce cœpit ualidissima cõmunire. Auctus interim à
Genua triremibus septem Marufus classem unius de triginta triremium ad ueteris nouæq;
Clugiæ littus duxit, nil magis sperans expectansq;, quàm ut Venetis ex alteris siue utrisq;
castris in prælium prodeuntibus clausi erumperent, Veneti interea ex Lupensi præsidio
bombardas in illos & pariter in clausos eruptionem, ut apparebat molientes iaciebãt, nec
aliter ut mouerent adduci poterant. Tum Marufus clausis significare, & illi econtra signo si
mili respondere, quid communi utrinq; consilio agendum ducerent. Erat enim in turri Clu
giæ campanaria uelum maiori antenna in sublime, sicut in nauigio substentatum, quod ua
riis interdiu modis extensum contractum'ue quum teneretur, unico item de prætoria trire
mi uelo Marufus signis paribus respondebat: quæ quum cernerent Veneti, maiorem ad-
ducti in suspicionem, accuratiores & in omnem euentum paratiores reddebantur. Tan-
dem quid utrinque Genuenses molirentur apparuit. Ad centum clausi barchas lembosq;
maiusculos ad Pareschermi magnitudinem abiete Clugiensium domibus detracta fabri-
cauerant, in quibus si esset à Venetis in Marufum prælio concursum, erumpere intende-
bant: triremes enim paucas habebant saluas, & eas per repagula difficilius fuisset educere,
quod ita totiens uicissim significatum erat, Marufus immissa in Lupæ præsidiũ triremi ca-
stellis circumquaque munita ipse cum reliquis classe in prælium ruit, in quem dum omnis
conuersus est Venetorum exercitus, clausi in barchis nauigantes contra clausuram mersis
nauibus ceteis additam conuolant, ferrisq; trabes quernas clausuræ, ut secent rapide adni-
tuntur. Sed bõbardæ ex castello Lupæ, hinc Marufum inde secãtes clausos crebris ictibus
conficiebant. Maruso itaq; cui cum solis bombardis erat certamen sensim recedente, facilli-
mum fuit septuaginta barchis à duce Veneto in clausos immissis eos facto impetu frãgere
& fugare, quorũ ad sexaginta lembos interceperunt, præterq; captos interfecti sunt co præ
lio Genuenses multi, & qui superfuerũt animis cõsternatis, adeo ut Marufi classe nondum
ab oculis inspicientiũ euanescente, de facienda æquis cõditionibus deditione clausi in con
cilio egerint. Sed immissis oratoribus dux senatusq; eodẽ semper tenore respõdit, deditio
An. salutis nem se, si fieret, nullis fœderibus, nullis præscriptis cõditionibus accepturos. Quæ kalẽdas
M.ccc.lxxx Iunii decimo anni salutis octogesimi terdeciesq; cẽteni & facta est & nullo fœdere accepta.
Venerunt

Venerunt in Venetorum potestatem ea deditione quadragesies quater centeni & quadraginta, quorum duodeseptuaginta fuerũt Patauini. Abituri ab expeditione Andreas Contarenus dux, & qui cum eo erant senatores, Victori Pisaneo in supremum belli ductorem declarato curam rerum demandarunt, Bucintorumq́ nauem prætoriam ad Lupam conscendens, dux per triumphi speciem in urbem rediturus captiuos omnes in Venetum carcerem præmisit, prodijt'que obuiam ornatioribus scaphis, & ganzarolis ordo omnis & ætas ea lætitia & exultatione, quam præ se decuit ferre eos, qui se à tanta calamitate, à tantis periculis emersisse uidebant. Triremes unamdeuiginti Clugiæ repertas habuit in prædæ partem respublica. Clugiensibus sua, quæ domi recognouerunt, reddita, militibus mercennarijs cætera diripere permissum est. Nec tamen propterea quieuerunt Genuenses, sed coactæ in sinu Tergestino triremes eorum duædequadraginta, Tergestinos Venetis rebellare coegerunt, qua ciuitate Genuensi recusante subijci, Aquileiensis patriarcha potitus est. Paulo'que post Iustinopolim, quod oppidum caput Histriæ appellant, aggressa Genuensium classis ui captum diripuerunt incenderunt'que, cuius arx Venetis mansit salua. Exinde aucta in duas de quinquaginta triremes clasis nonis Iunij ad Venetum portum se contulit, quæ littus æque ac portum armatis machinis completum cernens in Histriam reuersa, Polam urbem ui captam spoliatam'que incendit: cui econtra apud Parentium contigit, ut dum eam oppugnat urbem, multis acceptis uulneribus sit repulsa. Pisaneus interea cum Veneta classe turrium Bebis expugnatione exceptis Piranum adnauigauit. Et Iustinopoli per arcem recepta præsidioq́ communita, in Apuliam trãsmisit. Per quod tempus Genuenses Arbensi oppido post uarias oppugnationes ciuium deditione recepto, Signiam delati & ui ceperunt, & incendio absumpserunt. Dum in Sipontino portu apud Manfredoniam Pisaneus decem Genuensium triremes per legatum persequitur, ignauáq; eius ut opinatus est opera non potitur, ab iracundia sicut existimatum est, in lãguorem incidit. Et præter omnium opinionem ad Augusti mensis dimidium obijt, cuius Venetias delati funus solenni apparatu publico celebratum est, Zenusq́ Carolus ei suffectus, eadem qua delatus fuerat triremi ad classem accipiẽdam nauigauit. Continuauerat uero obsidionem Taruisij Carrarius, qua ciuitate à commeatu laborante quum potiri sperat, Veneti à clausis admoniti, scaphis lembísque Silum complent armato milite, æqua portione commeatuq́ onustis, adnauigatumq́ est aduerso amne tãta celeritate, ut prius ad claustra à Carrario imposita, quàm ille terrestri urgẽs obsidione senserit, sit peruẽtum. Pugna tamen acris à præsidiorum custodibus adhibitisque in stationem quotidianam militibus est commissa. Sed præualuit bombardarum, iaculorumq́ scorpionibus immissorum multitudine iuuentus Veneta, & reiectis disipatisq́ ui repagulis in urbem nauigio ui penetratum est: repellendóque terrestri Carrariensis exercitu copias cum magno contrahere impendio Veneti quærerent, Iacobus Caballus Veronensis à littorea statione Mestrum ire est iussus, hisq́ planè iustum in exercitum cõtractis, Britones magna eius pars perfidia usi, ad Carrarium transierunt, quorum accesione factum est, ut Castrofranco de Taruisinis diu obsidione presso Carrarius sit potitus. Hyemis interim aduẽtu terra & mari ubique præterquam ad obsessum Taruisinũ est quietum. Vixq́ dum appetierat uer, quum tantis fretus copijs Carrarius Nauale oppidum in Taruisinis opulentũ deditione ciuium fame laborãtium cepit. Eamq́ ob rem Veneti, quã amissuros se intelligebãt Taruisanã urbẽ, misso ex senatu Pantaleone Barbo, ducibus Austriæ, quorũ pridẽ fuerat, permiserunt. Idq́ Carrarius quum audisset, dolens mœstúsq; obsidionem soluit. Carolus Zenus interea cum triremibus sexdecim ad Piceni & Apuliæ oram delatus, onerarias annonam mercimoniáq; in patriam deferentes saluas redire curauerat. Inde in Genuẽses ducens ad portum Veneris substitit, haud quaquam diu moratus, quòd Isnardus Guarcus ducis Genuæ frater germanus cum triremibus una & uiginti à sinu Adriatico, quẽ aliquandiu perlustrauerat, in eandẽ Riperiam est reuersus. Agebanturq́ iam eo bello omnia negligentius, utrisq; quod cupiebant sperantibus, ducem Sabaudiæ per dies singulos pacem quam diu quæsiuerat cõclusurum, prout tandẽ uicesima quarta Augusti, anno salutis primo octogesimo terdeciesq; cẽteno in hãc maxime formam conclusit rex Vngariæ, neminẽ piratam suis in Dalmatiæ locis tutũ esse permitteret, neq; sal fieri sineret. Venetus singulo quoquo decẽnij anno septẽ milia aureos persolueret, patriarchæ Aquileiensi eadẽ maneret, quæ ante bellum esse consueuerat pacis

amicitiæq́

amicitiæq; conditio. Genuensis, Venetusq; ablatas undiq; & direptas res, quæ loco moueri possent, retineret, captosq; ante omnia liberaret. Nihil uero magis in suspicionem Genuēsi uertebat, quàm ne cæteris maximo Veneti incommodo seruatis dimittēda Tenedo insula belli causa fraudem committerent. Quamobrem orati Florentini ducentis milibus utrinq; uadati sunt, secundumq; id uadimonium dux Sabaudiæ castellum insulæ Tenedi exciden dum ea conditione pronunciauit, ut à neutra partium ullo unquam tempore ædificari lice ret. Patauinas arces turres'ue ad fluuiorum ostia, stagnorum'q; in agrum Patauinū exitus excitatas demoliretur, & finium utriusq; Patauini & Veneti dominiorum terminos missi à Sabaudiensi ad arbitrium regerent partibus'que præfigerent, seruata à cupientissimis, & planè fessis omnibus pacta, præter unum castelli Tenedon, quod Zanatus Mudacius nobilis Venetus suspicione iniecta, ne dirutum Græci reædificarēt, iussu ducis, senatus'q; sui, ut redderet principio adduci non potuit. Bernabouem uicecomitem pace exclusum fuisse Genuensium monumenta habent, quod à Veneto scriptore omissum fuisse miratus sum. Dum ea tanto in bello tam optatáq; constituenda pace gerūtur, Senenses & Pisani Iannotum Salernitanum regis Vngari, & Caroli eius nepotis copiarum ducem ad prædandum in se missum data pecunia auerterant, Florentiníq; eorum exemplo pecunia, & ipsi quæsiue rant liberari, quam nisi reductis exulibus Iannottus accipere recusabat. Quæ dum protrahitur contentio, & agrum prementes Florentinum Iannotti copias Ioannes Haucut repellere enititur, rediīt ex Vngaria in Italiam Carolus, octomillia equites Vngaros secum trahens. Isq; suorum uestigia Ariminensi uia secutus in Aretinos peruenit. Quam ciuitatem ciuili agitatam Guelforum Gibellinorumq; factione deditā accepit. Moxq; ad Iannottum Albricum & Ferabach delatus, apertum Florentinis uia Senensi bellum intulit, quod Ioannes Haucut copijs à Florentino tumultuarijs, equitatuq; à Bononiensi misso adiutus, ex Stagia repellebat. Meliore tamen usi consilio Florētini, quadraginta millibus auri datis pacem à Carolo impetrauerunt, qui Romam & Vrbanum pontificem quarto quàm is creatus erat anno cum eo exercitu maximo est delatus. Eodemq; anno salutis primo octogesimo, terdeciesq; centeno regnum ingressus est Neapolitanum. Et Ioannes Haucuth Bagnacauallum oppidum, Nicolao & Alberto Estensibus uēdidit. Qui marchiones emptam pariter ab eo Fauentiam amiserant. Astorgius nanq; Manfredus eam furto & ciuium proditione ingressus obtinuit: fuit uero mirabilis Caroli regis uictoriæ cursus, qui superato dissipatoq; uarijs prælijs Ioannæ reginæ exercitu, Neapoli ciuium deditione potitus, illam in Castronouo obsedit, moxq; regnum exoneraturus tāta receptum celeritate, Albricum Cunij comitem primo, & paulopost Ferabach Germanum ea ratione dimisit, ut præda copias sicut aliàs ingenio & uiribus usus cōseruare studeret, agebatq; Albricus in Tudertinorum finibus, quum est renunciatum Aretinos furore debacchatos, datum à Carolo rege præsidem, ad arcem profugum obsidere: reliquerat enim Carolus principio in regnū ducturus, Aretij præsidem episcopum Virdimensem, qui uir Gallicus ciuiles exosus Italiæ diuisiones, Guelfos uoluerat Gibellinis in patria pares degere, & utraq; pars seorsum delationibus factis à Carolo impetrauerat, successorem illi Italicum dari, quē Carolus immiserat earum diuisionum à Guelfo & Gibellino nomine omnino ignarum Iacobum Carazolam Neapolitanum. Isq; uir dum uestigia secutus Virdimensis episcopi ciuitatem iusticia & æquitate concordem studet retinere, concita in furorem plebs Guelfa nobilitatem Gibellinam, ut eijceret intentauit. Sed profugi in arcem cum præside nobiles arma & ipsi parabant, quum agere in Tudertinis Albricum Carazola certior factus, illum perpropere accersiuit, qui Aretium ingressus, copias in concessam à præside Guelforum direptionem dimisit. Sed quod sæpe aliàs contigisse constat, inchoata ordine interdiu in sontes direptio, noctu uniuersalis utriusque factionis & sectæ omnium secuta est, à cædibus tamen & uiolentia mulierum, quod solum potuit Albricus temperatum est. Secutus fuerat lentiore gradu Albricum Ferabach pabuli & commeatuum indigentiæ consulturus, quod facturi exercitus eodem coniuncti itinere uidebantur. Quamprimum tamen quid Albrico contigerat intellexit, deuorato itinere, quod Albrici copijs fuerat reliquum in Aretio abrasit. Quumq; parum esset quod Aretij inuenerant Ferabach commilitones, in agrum Florentinum ex improuiso delati, prædā inde nō exiguam priusquam à Ioanne Haucuth pelli potuerint, abegere: Carolo interim regnum ut componeret, & Vrbano pontifice, ecclesiam ut reformaret,

An. salutis M.ccclxxxi

reformaret, adnitentibus, turbo in Italiã nouus maximusq; incubuit. Ludouicus enim Andegauensis à Francorum rege & Clemente antipapa impulsus adiutusq; in Italiam se contulit, non magis ut Ioannam, sicut dicebat, liberaret, Carolumq; repelleret, quàm ut Vrbano per arma eiecto pontificatus Clementi assignaretur Romæ & in Italia uniuersalis, ingressusq; per Taurinos Andegauensis, triginta trahens equitum millia in agro Bononiensi de continuato itinere proximum substitit. Carolus interea Albrico Ferabachq; Aretium nobilitati dimittere iussis, in regnumq; reuocatis, ea parabat quæ tanti aduentantis exercitus adsistentiæ duceret necessaria. Venientem interim per Marsos Andegauensem Ioannæ fautores Cassinensi saltu introduxere, & Florentini ab Vrbano pontifice rogati, Ioannem Auchuch in pecuniarum pro absolutione promissarum compensatione ad Carolum transmisere. Genuẽses interea castellum Tenedon Sabaudiensi non esse redditum adeo ægre tulerant, ut de bello in Venetos resumendo sæpius agitauerint. Intẽtata tamen prius mitior uia. Et Florentini omnes quotquot Genuæ & in eius dominijs inuenti sunt, cum mercimonijs sunt detenti, uadimonio, quod pro Venetis promiserant satisfacturi: sed Veneti Zacharia Contareno, Michaele Mauroceno, & Ioanne Gradonico oratoribus Genuam missis, quod sæpe epistolis differuerant Genuenses coram edoceri fecerunt Zanatum, qui imprudentia, non perfidia, aut priuata, aut publica erraret, mandatis pariturum, quod & fecit. Nuncij enim Sabaudiensis reditum nobile oppidum demoliti sunt. Et Florentinus incommodo, Genuensis suspicione, Venetus inquietatione deserta præstanti insula sunt leuati. Secundum iam annum Ludouicus Andegauensis in Italia agebat, quum alia Gallorum manus duodecim millia equites duce Andegauio à Francorũ rege immissa illi auxilio aduenit, quæ quum Placentiæ paulisper substitisset, Apenninum transgressa per Lucensem, Florentinum & Senenses agros in Aretinum delata est. Variauerat autem post Albrici profectionem in Aretio uictoria, nec satis adhuc integra solidaq; factionum alicui quies cesserat, quum introductus à Guelfis Andegauius resistentium intus extraq; Gibellinorum fastidio urbem tertio post Albrici cladem anno diripuit. Sed tenebatur Guelforum præsidio arx illius munitissima, quæ diebus quadraginta probe defensata est, breui tamen, ut cõstabat, in Gallorum potestatem futura, quum Florentinos Andegauensis regno, ut apparebat potituri hostis sui mors consolata est: quæ item fecit, ut Aretio potirentur. Andegauius enim illius morte intellecta, Aretinis in arce obsessis hortantibus eam urbem illis uendidit, in Galliasq;, quà aduenerat est reuersus, Ludouici Andegauensis defuncti copias, qui casus dissipauerint nullus tradit scriptor. Sed maiores referre audiuimus binos raro, plures nunquam fuisse uisos, quum per Romãdiolam transeuntes in Galliam soli, & propè nudi, potius quàm inermes, mendicata hostiatim ad uictum stipe longitudinem Italiæ sint emensi. At pontifex Vrbanus, ut capti à Carolo regni felicitatis portione gauderet, cum tota curia contulit se Neapolim, ubi quod cardinales Gallici principio creationis suæ crediti sunt per calumniam obijcere, criminis & culpæ sibi posse dari ostendit, se ea esse peruicacia, ut sub iusti honestiq; tenacitatis specie, ea morũ duritie, ac rusticitate, ut nemini amabilis esset, nemini gratiosus: namq; quum Neapoli paucis fuisset mensibus, nepotem suum creari principem Capuanum à rege contendit: quod denegatum minis & uiolentia obtinere adnisus est, adeo ut quum rex urbis atq; palatij exitu adhibitis custodibus, ne aliquid malignaretur, prohibere coactus sit: dissimulata tamẽ iniuria pontifex acerrimi uir ingenij à rege impetrauit, Nuceriam urbem per æstatis caumata sibi & curiæ inhabitandam concedi, in qua ilico præsidijs communita, Cardinales nouos ingentem turbam creauit, septem ex ueteribus coniectis in carcerem, quos diceret coniurationẽ aduersum se cum rege & antipapa inijsse: maiori inde debacchatus insania, processus in regem priuationi futuræ præuios inchoauit, præmissa de more citatione, cui rex facilius, sicut dixit, ut respõderet, contractis tumultuarie copijs, Nuceriam circumsedit, ea uel diuturne sedendo potiturus, nisi Raimundus Baltianus gente Vrsinus comitis Nolani filius, qui postea fuit princeps Tarentinus, copijs fretus, quas sub rege ductabat, Vrbanum & curiam omnem ingenti accepta pecunia ad mare proximum deduxisset. Genuensium etiam triremes magno item conductæ precio in tempore affuerunt, quæ pontificem cum omni curia Genuam detulerunt, ubi quinq; & septem cardinalibus Nuceriæ captis inuolutos saccis in mare demergi curauit. Carolus rex interim, postquàm ea pontificis Vrbani molestia liberatus erat, maiorẽ inciderat. Ludouicus enim Hungariæ rex patruus

ſuus eo defunctus erat tempore, quo Ludouicũ Andegauẽſem oſtendimus obijſſe, & pro/
ceres Hungariæ regni Carolum in regem per nũcios & literas accerſierant. Quare impedi/
mento pontificis, à quo tentus fuerat, amoto, in Hungariam ſe contulit, reginaq; cum diſſi/
mulatione odij illum admiſiſſet, celebrãtem poſtea conuentum interfici curauit. Per eadem
Anno ſalu. quoq; tempora quinti octogeſimi terdecies centeni ſalutis anni Bernabouem uicecomitem
Mccclxxxv Ioannes Galeatius ex fratre Galeatio nepos captum in Modoeciæ arce ad mortem uſq; cu/
ſtodiri curauit, parsq; urbium & oppidorũ, quam Bernabos in diuiſione cum Galeatio fra/
tre pridem facta tenuerat, in nepotis poteſtatem ilico peruenit. nam paulo prius quàm Ber
nabos, quod ſupra oſtendimus, Bononiam de terra eccleſiæ ſibi ſubijcere intentauerit, cum
fratre Galeatio hãc fecit diuiſionẽ, ut Galeatius Papiam, Vercellas, Nouariam, Terdonam,
& cætera in Apẽninum Alpesq; uerſa, ipſe Placentiam, Cremonam, Parmam, Laudam, &
Brixiam, Bergomumq;, Mediolani uero æqua diuiſi portione dimidiã unuſquiſq; teneret.
Facta eſt itaq; Ioannis Galeatij utramq; habentis partem formidabilis in Italia opinio po/
tentatus, ut erat is tenera adhuc iuuenta, uultu, geſtu, & omni uita indolem regiam præ ſe fe
rens. At Vrbanus pontifex anno uno Genuæ acto Lucam ſe contulit, quam urbem quàm/
primum ingreſſus eſt, reſcijt Florẽtinos maiore quàm prius unquam cura damnis & ruinæ
eccleſiaſticis incubuiſſe. Bononienſes enim, aliosq; rebelles dato in præſidiũ equitatu foue/
bant, Peruſinos miſſis oratoribus, & facta pecuniarũ præſidiorumq;, & nouæ ſocietatis pol
licitatione adniſi auertere à ſua, quam præ ſe ferebant, intentione, pontificem cum curia Pe/
ruſiam accerſendi. Tulit id pontifex ægerrime, firmaq; fuit intentione, iniuriam, ſi data fuiſ/
ſet occaſio, ulciſcendi, & ad ſextum aduẽtus ſui menſem, Luca mouens, per Piſanos, Senen
ſes, contulit ſe Peruſiam. Egit in ea paucos menſes, quod deſiderio teneretur Neapolim re/
petendi, ſtatum euerſurus Ladiſlao admodum puero & Ioannæ ſorori, ad quos regnum
Caroli patris hæreditate peruenerat. Multi enim proceres Ludouico Andegauenſi ſtude/
re ſoliti, ut propriæ regis utilitati cõſulerent, quàm quia pontifice afficerentur, ſpem illi ſi ac/
ceſſiſſent maximã fouebant: ſed magna uſi fide Caietani, pueris ſeruatis regnum quoq; ſer/
uarunt. Pontifex enim Ferentinum uſq; delatus, quum nullas rebelliones puerorum ſuper/
ſtitum metu, ab his qui fieri promiſerant, intellexiſſent, Romam uenit, in quam magno de
more applauſu introductus eſt, & tamen multas ilico à Bandereſiorum audacia inſidias eſt
perpeſſus, à quorum periculo & moleſtijs eum liberauit, unde triginta cardinalium ordina/
tio ibi facta, in quibus maiori parte Neapolitani, quorum tres fuerunt Romani, & curia eſt
repleta, & Bandereſij quieuerunt. Per quæ tempora Antonius Scaliger Veronenſis, Fran/
ciſcusq; ſenior Carrarius Patauinus bello inuicem acerrimo, & utrinq; exitiali cõflictaban/
tur, Ioannesq; Accij Vbaldinus Carrarienſis, Ioannes Ordelaffus Scaligero uterq; rei mili/
taris peritia clarus militabãt, quorũ ducum pari uirtute factum eſt, ut quum damna utrinq;
pariter grauia inferrentur, ad neutrum ſatis uictoria inclinauerit, quouſq; Ioãnes Galeatius
uicecomes Patauino fauores maximos attulit, qui tamen eum habuerunt finem, ut pulſo
Scaligero, Verona Galeatius Vicentiaq; ſit potitus. Et paulopoſt probe uiſus eſt feciſſe, qui
ſeniorem Franciſcum & Padua ſpoliauit, & captũ ilico curauit Modoeciano carcere cuſto/
diri. Franciſcus autem filius delapſus eſt. Florentini interea Politianum Licianumq; oppi/
da de ueteri Senenſium dominatu, & Cortonam urbem liberalẽ ſuis partibus ingenio ma/
gis & arte quàm uiribus adiuuarunt. Qui auctum paruo tempore Verona Vicentia & Pa
dua uicecomitẽ ſolito magis formidantes, copias in eccleſiæ prouincijs pontifici rebellibus
cogere curauerunt, in quibus Carolus filius Bernabouis, & Antonius Scaliger conuenere,
omnesq; hi ſub ipſum obſidionis Paduæ tempus in Senẽſem uſq; agrũ ad quinq; equitum
peditũq; millia parauerunt. Senenſes enim conſtabat ſuperioribus à Florẽtino oppidorum
ſubreptionibus iritatos, clam uicecomiti adhæſiſſe, quẽ uiderentur oblata occaſione ad bel/
lum in Hetruria gerendum enixiſsime impulſuri. Et Galeatius Padua potitus, acceptos in
ſtipendia à Florentinis Carrarium & Scaligerum, impetitosq; ſibi amiciſsimos Senenſes,
hinc apud eos per oratorem eſt queſtus, inde eorum ſubditos ſuijpſius imperij locis expu/
lit, eaq; palam parare cœpit, quæ aperto in Florentinos bello breui aſſumendo neceſſaria ui
derentur. Dilatum tamen eſt opinione diutius bellum mentione pacis à Petro Gambacur/
ta Piſarũ domino, Florentino permittere, talibus facta uerbis, ut aſſenſum Galeatius cœpe/
rit adhibere. Quæ dum tractatur pax, Vrbanus ſextus obijt, & patres maiori parte Neapo/
litani

litani unum ex ſuis Petrum Thomacellum, qui Bonifacius fuit nonus, pontificẽ creauere.
Quo anno ſalutis nonageſimo terdecies cẽteno tractatu pacis in irritum omiſſo, Galeatius An. ſalutis
bellum Florentinis indixit, epiſtola extante, quã Paſquinus ſcripſit Capellanus epiſtolarũ Mcccxc
eius magiſter per feciales uiſos idoneos Florentiam, ita ut quid ea ſibi uellet, omnes per Ita/
liam intellexerint. Intulit uero bellũ primo ex Senis Ioanne Acci Vbaldino, & Iantedeſco
Petramala ducibus, & in uallem Arni ſuperiorem diſcurſum, inde præda ingẽs abacta eſt.
Per quod fermè tempus alter Galeatij copiarum dux Iacobus Vermes ſocios belli Floren/
tini Bononienſes bello agitare cœpit, cuius initio ſtatim caſtella aliquot de Bononienſi fa/
cta ſunt in uicecomitis poteſtatem. Florentini tunc unicum habebant uetuſtũ ducem ſuum
Ioannem Haucut Anglicum ex Appulis accerſitum, quem Carolo uicecomite Bernabouis
filio, & Antonio Scaligero ſociatum Bononiam miſere. Erantq́ equites quatuor milia, pe/
dites dimidio pauciores. Sed de transalpinis hinc Stephanus Bauariæ dux cum quo Fran/
ciſcus erat Carrarius iunior, inde Iacobus Armeniaci Comes ingenti à Florentino cõducti
mercede expectabantur. In Hetruria interim Ioanne Acci defuncto Iantedeſcus Battifolle
oppidum ceperat, unde Arretium tertio diſtantem milliario agitabat. Carrarius interim
Franciſcus Italiam mutata ueſte ingreſſus, Venetorum in primis fauore ſed archane dato,
Paduam eſt ingreſſus, cui dux Bauariæ cum copijs ſubſecutus recipienda arce affatim com/
munita fauori aſtitit. Commiſſaq́ tunc eſt à Veronenſibus pernicioſa temeritas, quod An/
tonium non ignari Scaligerum per id tempus in Hetruria obijſſe, Siliumq́ unicum prima
pueticia ſuperſtitem eſſe, ad rebellionis Patauij famã arma corripuere. Quo in tumultu Sca
ligerum nomine acclamato in uicecomitis præſidia, quæ in arces confugere neſciuerunt, ſæ
uitum eſt. Et forte copias uicecomes in Cremonenſibus coegerat recipiendæ per arcem Pa/
duæ immittendas. Veronenſium itaq; primates quàm opportune tanta res à plebe infima
ac ſordida eſſet inchoata conſiderantes, præcipitato & ipſi conſilio ſubuenire perrexerunt.
Mittentes nanq; ad copiarum uicecomitis duces, quorum Vgolottus Blencardus princeps
erat, nulla impetratæ errati publici ueniæ fœdera popoſcerunt. Sed eos maiori, quàm accer
ſiti erant inſania patentibus in urbem portis introduxerunt, à quibus tanta urbs, tamq́ tũc
opulenta triduo eſt direpta, quouſq; cladis quæ cõmittebatur, certior facta Galeatij uxor,
ſibi à uiro impetratam urbem ultrà ſpoliari affligiq́ prohibuit. Dum arcis Paduanæ durat
obſidio, dux Bauariæ defectum pecuniæ à Florentino non miſſæ cauſatus in Germaniam
redijt. Florentiniq́ Ioannem Haucut ex Bononia immiſere, fauoribus maxime freti Ferrari/
enſis Alberti Eſtenſis, qui à Galeatij ſocietate pridem inita diſcedens cum Florentino Bono
nienſi Paduanoq́ fœdera tunc percuſſit, Haucutque acceſſu patauina arx recepta, & co/
piæ Galeatij, quæ ad recuperationem conuenerant in Vicentinos recedere ſunt compulſæ.
Etiam comes Armeniaci in Italiam per Taurinos deſcenderat, habens in exercitu uiginti/
milia maiori parte equites paratiſſimos. Eiusq́ aduentu territus uicecomes, copias ex Vi/
centinis accerſitas in Alexandriæ urbis ſuburbio iuſſerat contineri, Gallicis ſeſe quacunq;
pergerẽt oppoſituras. Nec torpeſcebat & ipſe Ioannes Haucut, quin aduentus Armeniaci
comitis fama primum, poſt Florentinorum litteris, demum uicecomitis copiarum præcipi
tanter à Vicentia profectarum certior factus, in Mediolanum ducere conſtituit, ſeſe data
occaſione Armeniaco coniuncturus: Per Vicentinos itaq; ad Atheſim delatus amnem ad
Portiliam rus uado tranſmiſit, Agro deinde Veronenſi multis afflicto cladibus Minciũ,
poſt Ollium amnẽ (erat enim æſtas media) tranſgreſſus, apud Abduam primum conſtitit,
cuius uadandi magis ſpem hoſtis aduerſam inſidens ripam ademit, quàm aquæ altitudo
uiſa fuerit prohibere, Armeniacus autẽ Caſtellatio Alexandrinorum oppido ui capto ſpo
liatoque, Alexandriam quoq; ſe ſpoliaturum comminatus eſt, & impetu ad ipſam delatus,
caſtra pro portis metari parabat, quum uicecomitis militum pars in aciem prodiens impe
tum repreſſit. Cæteri omnes auerſis exeuntes portis ad extremam hoſtium aciem occultis
itineribus circumacti ſunt. Galli interea dum cohortes eorum prælio leui cum hoſte decer/
tant, ante portas armato, non magis arma, quàm ueſtes exuunt, parsque per herbam ſtra/
ta, pars in amnis Tanari ripa deambulans auras captat, pars in fluuium ruens natat: & qui
ultimam claudentes ſubſidiariam aciem poſtremi aduenerãt, armis & ipſi exuendis intenti
erant, quum à tergo à lateribus undique ex inſidijs conuolatum eſt, & parua admodum fa/
cta ab his qui arma retinebant reſiſtentia, prius penè cæſi captique omnes quàm fracti eſ/

sent sunt uisi. Ad eum nanque qui à tergo tanta uiolentia factus est impetus, ciuitas tota cum lixis, calonibus, atque ipsis mulieribus à fronte erupit. Comes Armeniaci captus uulneratusque eodem die interijt, capti quoque sunt Renaldus Inansiliatius, & Ioannes Ricius equites Florentini, à quibus publice missis Armeniacus fuerat eductus, Mediolanum eorum consilio inuasurus. Ea potitus uictoria Galeatius eisdem quibus Armeniacū copijs Ioannē quoque Haucut conficere sperauit, quibus celeritate immissis, Haucut iam de Armeniaci clade certior factus in Cremonensi apud paternum rus castris se continebat natura loci & opere cōmunitis, & qui priores celeritate assecuti erant hostes, impetum facere ausi male mulctati sunt. Mouit inde ad Olliū amnē castra, quem cum audacia astuque usque transisset illæsus, Mincium quoque minori periculo transmisit: Ad Athesim cum est uentum, nullos ac rebatur, uidit factos esse ad resistentiam apparatus, sed quamprimum alteram attigit ripam dolum sensit uiditque, quo confisus hostis, eum haud secus quàm in carcere & cauea clausum habere sperauit. Aggeribus enim fluuium in alueo continere solitis, longe desuper succisis regio in Patauinos usque fines aquis in stagnū contecta erat. Obseruabāt autē Ioannis Haucut castra uicecomitis copiarū duces, ne progrediendi desperatione retrorsum abiens aliquà euaderet. Quod cū ipse à captiuis intellexisset, signa præter solitū de sublimiori arbore aliquot diebus conspicua esse curauit, quibus eodem in loco relictis, noctu profectus, hostem fefellit: dies enim subsecuta in uesperū inclinauerat, priusquàm eum mouisse hostes à profugis intellexerint. Vadentes aquis etiam alicubi altioribus ducem peditatus omnis, & debiliore uecti equo deseruere. Tandē mutilatus parte exercitus maxima, apud Montognanam primum in sicco constitit: Quem pecunia ingenti adiutum Florentini in Hetruriam reuocarūt. Per idque temporis uictrices in Lombardia copias uicecomes duce Iacobo Verme ea ratione curauit transmittere, ut cū illatas Senensi iniurias ulcisceretur, tum Florentinos pecunijs exhaustos & copijs, quod facillimum existimauit, opprimeret. Erantque Vermi equites duodecim, pedites quatuormilia, cum alij quoque sibi pariturí tres mille equites Senensibus militarent, Moratusque æstate integra in Hetruscis Vermes longis quidē factis circuitibus, subiecta Florentinis loca uastitatibus fœdauit, sed nihil commisit memoratu dignum Ioanne Haucut omnes eius conatus in irritum repellente, Ad autumníque aduentum Bonifacio nono pontifice Romano hortante, & Antoniotto Adurno Genuensiū duce sedulo operam præstante, de pace agi cœptum, cuius constituendæ conuentus Genuæ fuit habitus, & cum uaria, ut assolet à bello contendentibus fierent postulata, placuit in arbitros cōpromittere, Ricardum Carazolam Neapolitanum Rhodi magistrum, quem pontifex ad eius pacis tractatum miserat Antoniottum Adurnum ducem, & ipsam rempublicam Genuensem, à quibus ipsa pax æquis conditionibus constituta est: Altero qui post pacem secutus est anno, cū omnia in Italis quiescerēt, duobus in locis nouæ res exortæ sunt. Nam Franciscus de Vico urbis præfectus Viterbium Bonifacio pontifici proditione abstulit. Et Petrus Gambacurta Pisanorum dominus à Iacobo, quem omnium cōsiliorum principem directorémque dicauerat, & plus æquo extulerat, cum filijs interfectus est, Appianusque Pisarum & agri dominatum accepit. Quo item anno pontificatus Bonifacij quarto Albrici Estensis Ferrariæ Vicarij mors nouos in Ferrariensibus exciuit motus. Accius cm̄ & ipse fa milia Estensi genitus, patria pridem pulsus ad Cunij Romandiolæ oppidi comites cōfugerat, quem illi in agrum Ferrariensem uia Argentensi cum perduxissent, tumultus ingens cōcitus est. Nam Ioannes Cunij comes magni ductor equitatus præsidiū illi, sed paruum dederat, qui à Cōrado comite Theutonico tutoribus Nicolai Marchionis pueri cum equitatu militante repulsus est. Nec eo bello quicquam est gestū memoratu dignius, quàm quod pueri tutores Cunij comites fraude altiuscula decepti fuerunt. Lucū enim præstans oppidum Cunij propinquū & Concilice castellum tutores Ioanni comiti pro Accij morte polliciti sunt. Ioannésque composita fallacia cum Accio similem uirum interfecisset, impositis Luco & Consilici præsidijs, Accium socordiam illorum decidentem produxit in publicum. Sed ad Bonifacium pontificem redeundum est, primi cuius quinquennij gesta ideo referre neglex imus, quod parua infeliciáque fuerunt. Nihil enim interea præter Viterbij de qua diximus, amissionem geri contigit, cum uarias interim persecutiones à Bandaresijs sit perpessus, adeo ut basilicæ principis apostolorum Petri canonicos alienationem facere enormem recusantes à Bandaresijs expetitam, & propterea in pōtificis cubiculo latitātes, illum per

per uim refractis ualuis eduxerint. Eodẽ anno cum septimus Clemẽs antipapa Auenione obijsset, alter in eius locum prophanatus est, Petrus Hispanus de Luna uir doctissimus, & uita omni, si ab ea tẽperasset ambitione præstãtissimus, cui Benedicto tertiodecimo fuit à suis sectatoribus appellatio. Obierat etiam pauloante Carolus Bohemiæ rex, & imperator Romanus, Ladislausq; filius in Romanum pontificem electus erat, ad quem Ioannes Galeatius uicecomes, Petrũ Philardi Mediolanẽsem archiepiscopum, qui postea fuit Alexander quintus põtifex Romanus, misit oratorem, obtinuitq; Galeatius ingenti magis data pecunia q̃ tanti suasione oratoris creari in ducem Mediolani, primus ea familia, eo titulo insignitus. Erant tempestate illa ex Cunij comitibus uiri duo rei militaris peritia insignes, Ioannes de quo diximus, & Albricus, cui in primis acceptum debet Italia, si ab annis inde sexaginta minus eã domestica lædunt arma. Nam quod longe supra operosum singulis in locis referre ducentes, in hæc distulimus tempora, externã ipse militiam Italia omni expulit. Paulo enim post captum à nepote Bernabouem, cui militauerat, Italos arma diuersis in regionibus tractãtes, in unã coegit societatem sancti Georgij appellatam, quæ licet nõnullos per Italiam populos, præsertim Florẽtinos uexationem pecunia redimere coëgit, agitãdis tamen pellendisq; Italia Theutonicis, Britonibus, & Anglicis, intentiorem adhibuit operam. Fuerantq; illorum ultimi militantes Ioanni Haucut Anglico à Florentino populo, ut ostendimus, conseruati. Sed Britones sex equitum milia, quos à Genuensi cardinale Gregorij papæ undecimi temporibus ductos in Italiã docuimus, ardentiori Albricus animo atq; odio insectatus est, quòd præter clades alibi per Italiam inflictas, ad sexaginta circa urbem Romam oppida & castella non magis diripuerunt q̃ ferro & igni fuerant demoliti. Itaque Albricus primum Theutonicis, post Britonibus, & demum mortuo Haucut, Florentiæq; sepulto, Anglicis Italia pulsis à Ioãne Galeatio Mediolanensi duce in primarium exercitus sui ductorem assumptus fuerat. Qui cum intellexisset Ioannem sibi propinquum à Florentinis lacessitum esse, præsertim quo tempore Accium ille Estensem in patriã reducere quæsiuerat, à Mediolanensi duce dimitti curauit, in Romandiolamq; delatus est, duoq; hi præstantissimi ductores per opis Appiano ferendæ, quẽ Florentini bello agitabant, simulationem in Hetruriã transmiserunt. Dux quoq; Mediolanensis eadem & ipse fretus occasione, bellum in Florentinos destinauit, quod tamẽ alios prius quàm Albricũ inferre uoluit. Hinc præmissi sunt Paulus Vrsinus, Othonus Parmẽsis, Ceccolinus Michelottus, Brolia & Brandolinus Foroliuiensis, magnas singuli ducentes copias, in agro constiterant Pisano, quum Albricus Paulo Sabello, & Lucanali subsequutis copiarum ductoribus, ad Senenses se contulit bellum in Florentinos capessere exoptantibus: Florentinis uero post mortem Ioannis Haucut ductor primarius esse cœperat Bernardon Aqtanus in re militari Italica nutritus. Sub ipsum Albrici aduentum, qui Pisis erant Senas accersiti sunt. Et profectus cum tanto exercitu ductor per Arni fluuij uallem ad Florentiæ mœnia est delatus, habens in exercitu equitum decem millia, peditum paulo minus. Erat is annus salutis de quaterdecies centeno tertius, in quo pont. Bonifacius Perusiam se contulit, ciuitatemq; discordem pacificare aggressus nobilitatem plebeis, Raspantes appellant, conciliauit. Sed hi præsente põtifice falsa enormiter fide insurgentes, ad octoginta illorum interfecerunt. Biordusq; Michelottus plebeiarum princeps partium urbis dominatum accepit, qua commotus indignitate pontifex contulit se Assisium. Et nouum dux Mediolani bellum in Mantuanum principẽ est aggressus, Mantuaq; urbs undiq; terra & aqua magnis copijs est obsessa, Albricus interea quum ad Cartusiense monasterium se continuisset, & si partem copiarũ per singulos dies ad Florentiæ portas miserat, maiori tamen studio uastitatem in circuitu curauerat tam diu committi, quousq; uillas ædificiaq;, in quibus incẽdia & ruinæ ædi possẽt, deesse audiuit: inde in uiam transgressus Pisanam, ad portamq; delatus Florentinam urbis oppugnandæ apparatus tumultuarie ostentauit. Quibus euestigio omissis Arnum transmisit, unde copiarũ partem aduerso iussit Arno properare, Politianenses, Cortoniẽsesq; pro uiribus oppressuram. Dumq; Albricus in Florẽtino agit suburbio, Paulus Vrsinus ad hostes trãsit, Ceccolinusq; Michelottus à fratre Biordo Florentinorum opera in patriam reuocatus est: quare in Pisanum recedens agrum, Paulum Sabellum, Nicolaum diuersum equitatus unumquemq; ductorem Appiano reliquit præsidio affuturos. Ipse cũ reliquo exercitu paucioribus opinione castris in agrum se contulit Mantuanum, à Galeatio enim reuocatus erat in bello aduersus

Anno salu. Mcccxcvij

sus Mantuanum suscepto grauiter laborante. Nam & Veneti triremes, aliaq́ diuersi generis nauigia ad Mantuanum miserant, quorum aduētu Galeatij conatus omnis aqua factus, in irritum cessatus est. Carolus Malatesta uir bello & pace præstantissimus Mantuani sororius, petitam à Florentinis equitatus peditatusq́ opem quum adduxisset, Galeatij copias primo repulerat, post ita fregerat, ut hinc Venetis aqua, inde Carolo terra urgentibus impedimenta, apparatusq́ bellicos & copiarum partem Mediolanensis amiserit. Datas interim Appiano in præsidium Albrici copias, ne insolentius ageret Pisanus populus, maiori parte diripuit. Existimarunt ilico Florentini, quod & uero simillimum erat, Appianum & Pisanos, uicecomitem ob illatam in præsidio iniuriam formidaturos. Quare pertentatos in fœdera quum nequirent suadendo perducere bello agitauerunt, sed id parum diu continuare prohibiti sunt, nouo ipsi bello agitati, quod Puppei Balneiq́ comites, & Vbertini rebelles uicecomitis freti copijs intulerunt. Apparuitq́ Florentinos pluribus agitandos fore bellis, quàm ut rempublicam repugnando fuerint retenturi. Sed Veneti post illatas in Mantuani defensione iniurias ad ducem Mediolani mittentes, illum in hanc sententiam impulerunt, ut aut se hostes Florentinis ac Gonzagæ socios expectaret, aut pacem cum illis cōstitueret, per quam Italiæ aliquando à uicecomitū motibus quiescere liceret: breuiq́ post sequutum est, ut quum pax difficilior propter excessiuas singulorū postulationes uideretur, induciæ fuerint constitutæ. Quo anno quum Iacobus Appianus, & Vannes filius natu maior uita excessisset, Gerardus iunior filius Pisis dominatus est, qui altero deinde anno insidijs à Florentino appetitus, retinendi urbē spe destitutus, eam accepta grandi pecunia uendidit Galeatio. Plumbinum uero magni prouentus oppidum, quod etiam esset firmissime communitum sibi in domicilium conseruauit. Quo anno salutis undequaterdecies centeno, Biordus quum esset à domestico insidiatore occisus, Perusini ut libertatem resumerent sunt adnisi: & pontifex econtra moto per Hugolinum Trincium Fulginatem uicarium suum bello Perusiam urbem ut reciperet intentauit, quam seducti precibus pollicitationibusq́ Perusini Galeatio dediderunt. Et intra duos, qui sequuti sunt menses, Bononia Galeatius Lucaq́ pariter pollicitationū magnitudine est potitus: quibus uallati à uicecomite urbibus Florentini salute magis quàm unquam ante desperantes ad ueteres socios Patauinum Ferrariensemq́ legatos miserunt, ut commune & in primis solidum eis præsidium Venetos secum opem tutelamq́ orarent. Agētem Assisij Bonifacium pontificem Romani populi oratores multi numero adierunt, enixe postulātes, ut in urbem, sicut dicebant, suam, cum curia se reciperet. Verebantur enim ne si anno qui tunc instabat iubileo, extra urbem moraretur, celebritas illa aliquid acciperet detrimenti, paucioresq́ in illā ex orbe Christiano ducerent commeandum, quibus defutura esset in primis exoptata pontificis benedictio. Ostendere uero cœpit tunc Bonifacius maiorem sibi, quàm quæ ad eam apparuisset diem adesse prudentiam, dissimulans enim magnum quo tenebatur redeundi Romam desideriū, aliqua memorauit, propter quæ morandum sibi extra urbem Romanorum culpa & uitio constituerat. Non acceptos ultimis Vrbani prædecessoris sui annis, sicut aliquandiu prius consueuerat ex nobilitate externa senatores, sed cameræ conseruatores uiros plerumq́ parum idoneos id exercuisse munus, qui Bandere sijs omnia quum permisissent, urbem Romam in mera tyrannide cōculcauerant, seq́ eundem morem suis quoq́ temporibus seruatum esse, etsi præsens dissimulauerat, non posse nec uelle diutius tolerare: habuitq́ eum finem acta magno animo pontifice contētio, ut senatorem à Bonifacio acceperint Malatestam Pandulfi filium Pensaurensem, uirum doctrina & multa uirtute conspicuum, Bandere sijsq́ abrogādam autoritatem spoponderint oratores: quinetiam pecunia adiutus est pontifex, qua fretus præsidia sibi quum modestissime comparasset, urbem ingressus plenario sensim dominio est potitus. Molem namq́ Adriani castellum Crescentij, siue sancti Angeli appellatam, quæ diu ante corrosa undiq́ & dumis obsita in caprarum pascua fuerat destituta, additis circa mœnibus & turri in medio excitata restituit in eam, quæ nunc, arcem omnium munitissimam.

Anno salu. Mcccxcix.

Annus enim interea aduenit quaterdecies centenus iubileo celebratissimus, in quo tantis ab uniuerso orbe Christiano frequentata est urbs Roma populis, ut solis Romani quæstibus inhiantes, maiora quoque pontifici fuerint permissuri: multas tamen is annus in Italia res nouas habuit. Albricus Cunij comes, & Bononienses secum bello socij Astorgiū Manfredum Fauentinum bello agitabant acerrimo, quum Ioannes Bentiuolius ciuis Bononiensis in

Anno salu. Mcccc.

sis in ea urbe gratissimus dominatum accepit, & bellum in Astorgium retenta cum Albrico societate continuauit, paritercp Paulus Guinisius Lucensis in ea urbe ditissimus patriæ suæ uim & ipse afferens effectus est dominus. Pestis uero tunc illi penè par, quæ secundo ante quinquagesimo fuerat anno Italiam, cuius uti uidetur causa Ioannes Bentiuolius quietiorem reddere cupiens Bononiensem populũ, pacem cum Fauentino constituit. Quam adeo ægre tulit Albricus, ut Bononienses cõtinuato cum Fauentinis bello pariter agitauerit: subministrabat enim copias pecuniascp Galeatius uicecomes, quãquam & Astorgio Carolus Malatesta, & Bentiuolio Florentini copias pro uiribus transmittebant. Quare quum Galeatij in Florentinos Bentiuoliumcp bellum fathisceret, Robertum Bauariæ ducem Romanorum regem Ladislao Bohemo tanquam inutili ab electoribus suffectum Florentini ea in Italiam conditione accersiuerunt, ut non prius promissam ingentem pecuniam acciperet, quàm uicecomitis terram cum exercitu attigisset. Venitcp extremo autumno imperator, & agrum, ut pecunias à Florentinis acciperet, Brixianum ad Benaci Gardæ lacus oram ingressus est. Sed parte pecuniarum iam percepta Galeatij copijs cõgressus fractuscp Tridentum redijt, unde uocantibus Venetis Paduã est delatus, ad quem Florentini oratores sumptuosissimo quidem apparatu, sed copias illius desiderio minores, ut bellum resumeret, transmiserunt. Ductorescp earum copiarum fuerunt Sfortia Attendulus Cutignola Romandiolæ oppido oriundus, tunc primum nosci cœptus, & Baldasar Mutinensis: quumcp copiarum tenuitati pecuniarum quoque paucitatem addidissent Florentini, austerus re infecta redijt in Germaniam. At Bonifacius pontifex Romæ urbis ad ecclesiæ subiectionem reductæ, gloria & pecunijs iubileo anno perceptis auctus, rem aggressus est nouam, quæ pontifices Romanos successores suos non minus orbis Christiani, quàm Romæ dominos reddidit. Lege enim promulgata constituit, non licere cuiquam sacerdotij ad quod promoueretur, beneficium adipisci, prius quàm primi illius anni æstimationis pecunias pontificali ærario dissoluisset: solicp Anglici cum legi in cathedralibus paruerint, in minoribus beneficijs iussa pontificis contempserunt. Quo anno salutis primo quaterdecies centeno pontifex Ladislaum adolescentem Carolo, ut ostendimus, Neapolitano rege genitum ad regnum restituit paternum à tyrannis occupatum, & populos quos Ludouici Andegauensis partes sequutos fuisse docuimus. Et quia tam urbis Neapolitanæ, quàm cæterarum regni partium occupatores priuationem Caroli suo delicto prætendebant, quam sextus Vrbanus Nuceriæ constitutus fecerat, ea pontifex Bonifacius abrogata, Ladislaum per cardinalis Florentini manus in Caieta curauit coronari. Sola enim hæc urbs, quod supra item diximus, Ladislao & sorori Ioannæ fidem constantissime seruauerat. At Mediolani dux quàmprimum uocatus à Florentinis imperator nouus, quem non formidare non poterat, in Germaniam est reuersus, copias illius respectu in Lombardia retentas ad Albricum misit, Bononiam & Bentiuolium oppressuras. Fueruntcp earum ductores copiarum Mãtuanus marchio, illi in beneuolentia & fœdere conciliatus, Pandulfus Malatesta Caroli frater, Othobonuscp Parmensis, Bononiam uero Florentini Bernardonem primarium ducem suum, & Franciscus iunior Carrarius duos filios cum copijs illum equestribus, hunc pedestribus, sed scuto armatis chalybeo præuenire curauerãt. Itacp Albricus Cunij comes copijs à uicecomite missis in una cum suis castra coactis ad Cassaledum duxit rus flumini imminens, ubi septis coarctatus amnis partem sui non minimam fossa deductã manufacta in urbem Bononiam dimittit: eo enim succiso ductu, quod Albricus in primis curabat, & molarum usu, & multiplicis opificij auxilio destituta ciuitas deditionem breui factura erat. Id quum Bentiuolius, Bernardoncp nullatenus ducerent expectandum, ad hostem ductum est, qui & ipse cupientissimus in prælium ruit, ad pontemcp res gesta est, amnẽ secus septa lapideo opere coniungentem. Nec diuturna fuit pugna, quos necessitas magis in id temeritatis impulerat, quàm consilium duxerat, adeo fractis fugatiscp, ut Bentiuolio cum paucis per urbis uicinitatem fuga prolapso, Bernardon cum omni penè equitatu, & Carrarij fratres cum armato insigniter peditatu uenerint in uicecomitis potestatẽ, à quo liberaliter ac laute, sed munito carcere sunt seruati. Ea potitus uictoria Albricus, Bononiam penè in circuitu obsedit, tam propinquus muris, ut pluribus locis oppugnationes fuerint intentatæ, fuitque populus ilico erectus, ut notum diu uicecomitis reciperet dominatum. Sed Bentiuolius, quem uetustus multorum amor usquequacp non desereret, rem suam armis probe tutatus est, quousq; nimia sui iussus confi-

Anno salu. Mcccci.

confidentia in globum præcipitatus est penè, à quo nocte obscurissima præter repugnantium intentionem, uulneratus occubuit, Bononiamq; statim patentibus portis Albricus cum exercitu introductus est. Trepidatum est eo tempore magis quàm unquã antea à Florentinis, quanquã nullus fuit tunc in Italia populus, princeps nullus cui non formidolosum uicecomitis nomen esset, sed ipsos proximiores incendio Florẽtinos, nulla magis ratio aut causa protexit, quàm quod cupientem Albricum potentiores æquo sui exercitus duces ad daturam ilico manum urbem Florentiam subsequi recusarunt, & pacem paulopost quærentes Venetos, cum Galeatius libenter audit, febre correptus apud Malegnanũ interijt. Signa eius mortis nõdum perlatæ in publicũ ego puer aspexi, à genitore obnixius in memoriam admonente in humeros eleuatus fuit, comes amicior fusiorq; cæteris quos ætate mea contigit apparere: nec etiam in patria mea per Pini Ordelaffi dominatum illi fauentẽ quispiam ætate & prudentia notior, qui non amici principis, etiam quum bene crederetur ualere, obitum ab infami suspectoq; magnis principibus sidere expauesceret. Et iam Albricus in Romandiolam reuersus Fauentinũ agitabat, illum quoq; breui confecturus, nisi à Ladislao rege in magnum creatus comitem regni sui stabilem, & multis ab eo donatus pecunijs, quas pontificem Bonifacium inopi tunc adolescenti dedisse creditum est, Caietam se cum ingentibus copijs cõtulisset. Fratrem enim suum pontifex Neapolim in regis fauores missum, & à Neapolitanis repulsum Perusiam cum exercitu ire iusserat, quæ urbs ilico uenit in pontificis & ecclesiæ potestatem. Quinetiam per id temporis creauit Bonifacius diaconem sancti Eustachij cardinalem, Baldasarem Cossam Neapolitanum, qui Bononiam sedis apostolicæ legatus quum esset missus eam urbem libertati post functũ uita ducem Mediolani studentem obsidione recepit, quo in bello primum nulli subditus ductori militare cœpit Brachius Montonensis, ab Albrico, quem Romandiola proficiscentem liquit familiariter educatus. Et Albricus interea Neapolim urbem obsidione pressam pro Ladislao receperat, quum interea omnes regni principes urbesq; ad Ladislai obediẽtiã amici ueteres certatim hostesq; confluerent. Sed is rex priusquàm dictum satis regnum cõfirmasset, ad regnum Hungariæ suscipiendum à principibus populisq; accersitus iuuenili impetu est profectus, Albricusq; in Romandiolam cum omni exercitu se contulit. Ladislaus uero dum Iaderam urbem obsidione premit recipitq;, festino perculsus est nuncio, Neapolitanos coniuratione cũ aliquot regni proceribus inita & populis, in rebellionẽ animis apparatibusq; pẽdere. Quare is rex Iadera Venetis, quorum pluries fuerat uendita, Neapolim redijt, & reuocato item Albrico seueriori quàm prius disciplina usus neminem in regno esse permisit, qui uel oppidi aut arcis retinuerit dominatum. Et quum multos patria eijceret principes uiros, tum in Seuerinatis familiam crudeliter animaduertit, quorũ primores capitali iudicio sunt affecti: multi per ea tempora sicut & semper post schismatis originem de unione ecclesiæ tractatus sunt habiti, quibus dum intenditur nonus Bonifacius uita est functus. Suffectusq; illi in septimum Innocentium Cosmas Sulmonensis, iureiurando cardinalium collegio spopondit, quàm primũ esset pro unione requisitus pontificatui renunciare. Eoq; item defuncto qui successit Gregorius duodecimus ex gente Corraria Venetus ad eandem renũciandi promissionem astrictus: sed cum Innocentius renunciare requisitus noluisset, Gregorius uero expectanda Benedicti renũciatione rem producere uideretur, cõgregatũ apud Pisas Hetruriæ ciuitatẽ nationum, quæ Bonifacio paruerant, concilium, Gregorio & Benedicto priuatis põtificem creauit Petrum Philardi Cretensem ex ordine minoritarũ summũ ætate illa philosophum, excellentissimumq; theologum, & Romanæ ecclesiæ cardinalem, cui Alexãdro quinto fuit pontificatus nomen: & post breue tempus mortuo successit Baldasar Cossa Neapolitanus tunc cardinalis sancti Eustachij, & dominus Bononiæ potius quàm ut præferebatur titulo apostolicæ sedis legatus. Is cui Ioanni uigesimitertij fuit appellatio, uir prudentia & rerum gerendarũ experientia singulari, alioquin à moribus pontificis sub ea præsertim, quam præse multi tulerunt sanctimonia põtifices, omnino alienus, nullam unionis ecclesiæ curã principio suscepit. Sed iam plura in hoc congessimus uolumen, quàm quæ eius ad alia proportio tolerare ualeat. Et uarij mirabilesq; motus ad Ioannis Galeatij ducis Mediolani mortem in Italia exorti nouos requirunt libros, quibus ordine referantur.

DECADIS SECVNDAE FINIS

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE ROMANI IMPERII DECADIS TERTIAE LIBER PRIMVS.

LAETANTI IAM MIHI ET EXVLTANTI non obſcuram magis quàm ſepultam mille annorũ hiſtoriam uiginti librorũ uoluminibus in lucem, certumq; ordinẽ reduxiſſe,& faciliore curſu per notiſſima ætatis noſtræ geſta procedere meditãti, multæ ſubortæ ſunt ac uariæ difficultates, quas noſtrorum qui felicioribus ſeculis ſcripſerũt, nulli affuiſſe conſtat. Quum nãq; ad hæc uſq; tempora rerum uarie & obſcure traditarum lucidatio nos fatigauerit, à uerborũ proprietate & ipſa latinitate in poſterũ laborare cogemur. His namq; poſterioribus hiſtoriarũ noſtrarum annis, maxima eſt facta prouinciarum & Italiæ urbiũ publice adminiſtrãdarũ, ac priuatim uiuendi, ſed maxime gerẽdi belli rationis mutatio. Ideoq; qui priſcis ſcriptoribus in promptu & tanquam ex quotidiano loquendi uſu facillimi erant, modos dicendi à nobis magna ex parte ſeruari non expediat: quum tamen ab illis ſi elegantiæ erit inſeruiẽdum, uſq;quaq; diſcedere non liceat. Grauat enim nos ſuſcitata per noſtram ætatem, quæ multis iacuerat ſeculis, priſcorum ac felicium olim temporum eloquentia, quod noſtri homines Liuij Patauini, C. Cæſaris, Saluſtij Criſpi, Q. Curtij, Cornelij Taciti, Suetonij Trãquilli, & Iuſtini, quorum ſcripta & ipſa quidem Liuij & Criſpi parua ex parte ad noſtram peruenerunt ætatem, eloquentia & ornatu delectati, illum non immerito requirunt: quos profecto oportet æquiore animo conſiderare, eiſdem in mille annis raros fuiſſe, qui aliquo in genere ſcribendi nedum elegãti, ſed uix Romana uſi fuerint oratione: nulliusq; extare ſcripta, qui uel attigerit, uel hiſtoriam ſcribere ſit profeſſus. Vnde primis & præſenti tempore ſolis incumbet nobis onus periculum faciundi, quo pacto barbaris & omnino inſolitis uerborũ ineptijs Latinitas poſſit elegantia'ue ſeruari. Erunt uero multa in quibus nos circũloquutio adiuuabit, ſed rerum ſingularum, quas omnino ut ſunt, intelligi oportet, uocabulorum mutatio talis eſt facta, ut ſi uetuſta illis exponendis attulero, mea ipſe relegens ſcripta non intelligam. Si autẽ noſtratia hæc ſcribo, & omnẽ peruertant compoſitionẽ, & nauſeam bilemq; cõmoueant. Vt enim pauca de multis dicam, eum qui omnibus in bello præeſt, ſiue proprium, ſiue alienum mercennarius adminiſtrat exercitũ appellaturus, ſi more uetuſto imperatorem dixero, in æquiuocum incido illius, quem Cæſaris loco habemus. Et ut capitaneũ dicens ipſum ab alijs cohortum ductoribus, urbium & caſtellorũ præſidio præfectis, qui eo nunc appellantur nomine ſeparem, addi generalem neceſſitas coget. *Si item* dixero eum ducem, dubium facio, an quempiam intelligi uelim è multis quos habet ætas noſtra prouinciarum urbiumq; principes. Propriorum autem multorũ militum geminationẽ, aut abſurdã nominis poſitionem caſtellorumq; & oppidorũ uel urbium nominibus ſancti aut montis factam alienationem quam nunc habent, quis ſine ſtomacho leget? Niſi uero ingenium reperiri credimus poſſe, quod Petrum Iannem, Paulum de Vrſinis, Ioannem Franciſcum de Gonzaga, capitaneum generalem, montem ſanctæ Mariæ in Georgio, caſtrum ſancti Ioannis in Perſiceto, & ſimilia, alicui poſſit orationis cõpoſitioni cum elegantia applicare. Copiarũ uero comparandarum, metãdorumq; caſtrorũ, oppugnationũ & præliorum expoſitio quàm multas afferunt ſcribendi abſurditates, quum nullus habeatur delectus, nõ adigatur ſacramẽto iuuentus, in legionesq; & cohortes ac manipulos diſtribuatur. Quæ & ob uirtutis ſpecimen lectorẽ per ſeipſa alliciunt, & uerba ex trito uatum uſu ſumpta, magnũ ſcriptis afferunt ornamentũ. Caſtra enim nec muniũt aliqui, ſed numeroſior hoſtiũ copijs multitudo, per uicos aut ſub tentorijs diſperſa, uallo, foſſaq;, ideo muniri negligit, quod ubi hoſtem ad prælia erumpere, nedum collatis ſignis decertare paratum intelligit, fuga ſibi, aut paulo remotiore conſulit receptione.

ptione. In oppugnationibus autem etſi non minor eſt quàm maioribus fuerit noſtri ſeculi hominibus induſtria, quia tamē nouis quæ inuenta ſunt inſtrumentis, noua, ut par fuit, indita ſunt nomina, eorum inſolentia ideo multos faſtidit, quod niſi arietem, fallaricam, ſcorpionem, fundasq; ilico legentes offenderint, nullam aut ineptiſsimā fuiſſe oppugnationem exiſtimant. Quos tamē ſi attente præſentis temporis ſcripta legent, ipſa ingenij noſtrorum & induſtriæ uis maiorum peritiæ & fortitudini comparata, poterit delectare. Quāquam & cuniculos agūt noſtri, aquisq; foſſa deriuatis, pluteos, uineas, muſculos, & teſtudines, & turres, ac caſtella excitant, quibus & alijs utemur uerbis, nobis cum uetuſtate communibus, & ubi rem extare, nomē uero mutatum eſſe intelligemus, deſcriptione ſupplebimus. Sed bombardas, nouum certe inſtrumentū, quo Venetos in Italia primos bello Clugienſi, quod cum Genuenſibus geſſerunt, Germanis miniſtrantibus uſos fuiſſe oſtendimus, ſcribi æquanimiter tolerent uerbi offenſionē illius utilitate maxima compenſantes. Quis enim & non legat libenter, & non uehementer admiretur, uas æneum fuſile, ferreum'ue, oblongū, tanquam cauo ex gutture in orbem dedolata librarum ſexcentarū, ſeptingentarumq; ſaxa, ignis ad interiorem partē ſulphureis admoti pulueribus, & uaporis concludi impatientis uiolentia euomens denſiſsimos quoſq; muros perfringere, & opera quæq; ſolidiſsima diſſipare, cum nullam adhiberi opus ſit, quam arieti neceſſariam fuiſſe cōſtat, militum turmam, quod fabrum uidemus ætate confectum, duobus miniſtrātibus ſeruis, cum pluteo fuerit ab hoſtium telis tutus, eam abunde operam exhibere. Eius autē inſtrumēti uſum uetuſtioribus nequaquam fuiſſe, certiſsimum illud habetur argumētum, quod ſiue Iulij Cæſaris & Criſpi uetuſtis, ſiue Vegetij & Frontini, quos anno poſt illos quadringenteſimo ſcripſiſſe conſtat, libris diligentiſsime inſpectis, nullum præter fundam, baliſtam, catapultam, fuſtibalum, & onagrū facile reperietur inſtrumentū quo ſaxa ſeu parua ſeu magna fuerint miſſa, quum tamen illa ligneo fuſte uel trabe ex loculis funibus fabrefacta fuiſſe ipſorū deſcriptio, & quæ etiā extant marmoreæ triumphorum apud urbem inciſiones oſtēdant. Licet uero Marcum Regulum legamus haud procul à Bragada miræ magnitudinis ſerpentem, cuius corium Romam delatum fuerat centū uiginti pedum, ea ratione interfeciſſe, quod ſaxum murale baliſta miſſum ſpinam beſtiæ fregerit, compagemq; corij ſoluerit: & Cæſarianos milites ſcriptum ſit apud Maſſiliam maximis uſos baliſtis, ipſis etiam inſtrumētis iacula conſtat fuiſſe cōtorta, quam uarietatem miſsilium ſuperiora quæ enumerauimus omnia præter fundam habuiſſe, hiſtorias legentes facile cognoſcent. Hincq; ad noſtram ætatem perueniſſe exiſtimo, ut quod tormentum priſci dixerunt ſcorpionem, poſteritatis abuſus appellet baliſtam, & tamen forma à uermis ſimulacro tracta, ſcorpionis nomen tormento debuit conſeruaſſe, quod chelas arcus, corpuſculi longitudinem tenile, & retortam ſcorpionis caudam ſerula ad infima tenilis dependens effigiet. Quod tamē mille annorum obtinuit abuſus pro ſcorpione baliſtam ſcribere compellemur. At prælia noſtri ſeculi puerilibus adſimillima ludis, quam admittent ſcribendi elegantiā? in quibus quum nullus ſeruetur ordo, nulla etiā adhiberi poterunt uocabula priſci moris. Nam neq; collatis dimicatur ſignis, neq; acies ex compoſito ſtruuntur, ſed cum tribus aut quatuor in locis pauci dimicent, quàmprimū inſpectantes exercitus inclinatam ad alterum uictoriā cōſpexerint, hic rapidum fugit, ille aut ſatisfeciſſe exiſtimans, qui hoſtem recedere compulerit, ouans in patriam redit: aut ſi uictoriam proſequitur, hoſte illæſo diripiendis equis impedimentisq; inhiat. Et ſi aliquando maioribus eſt cōcurſum uiribus, magnos exercitus fractos captosq; ſine ſanguinis effuſiōe uidimus, aut ſatis ſupraq; fuerit ex mille ſingulos cecidiſſe. Has tantas ſeruandæ in hiſtoria quū latinitatis, tum etiam dignitatis difficultates, maior ſequitur prouinciarū, urbium, oppidorum, locorumq; deſcriptio. Si enim incognita antehac in regione referrem geſta, qualiacūq; eſſent, uel barbara ſcriberem uocabula. Sed Italia mihi ex omni Romano olim imperio ſola eſt relicta prouincia, ſcriptis priſcorum in primis celebrata, ubi nonnulla uetuſtam ſeruant nominationē, quum tamen plurima illam amiſerint: ideoq; aut uetuſta ubiq; accipiens obſcurus ridiculusq;, aut ſi nouis perdite inſeruiā, ineptus & antiquitatis ignarus uidebor, quanquā maior ineſt perplexitas, quod cum trina, quaterna, aut plura immutata ſint regionū quibuſdā nomina difficillimū eſt quod ſequi oporteat iudicare. Qui enim ætate noſtra plures ſūt, q̄ anteacta lōge uiderint ſecula, docti uiri elegātiā ſcribēdo ſeruātes bella quæ apud Mediolanū, Laudā, Brixiā, Cremonā, Veronā, & Mantuā gerūtur, appellāt Gallica, nō ſatis aduertētes quod mutauit ea

uit ea regio appellationes. Nam ut de Hetruscis, qui illa loca prius tenuerunt, taceã, qui sunt Mediolani, & eiusdem ducatus incolæ, Insubres, qui Brixiæ & uicinæ regionis, Cenomani prius sunt dicti, quum tamen ambas & circunstantes ultra Padum regiones, tum Galliam Cisalpinam, tum Italiam Transpadanam appellauerint maiores. Et Romana ecclesia cuius inueterata iam & maxima autoritas non parum habere debet momenti, quicquid Venetia olim dicebatur, quod Padum inter Abduamq; fluuios, lacum Benacum, & pelagus Adriaticum ad Alpes pertinet, Histriam superum mare appellat. Vulgus autem nescio qua ratione id etiam penè totum quandoq; marchiam Taruisinã, quandoq; nominat Lombardiam. Neq; tamen sola est Lombardia, quæ tam multas habuit nominum mutationes. Qua ratione descriptionis Italiæ quam diu elaborauimus accurratissimam, capita hic referre duximus necessarium, ut quæ scribentes sequemur nomina, quamobrẽ ex cæteris selegerimus, legentes recognoscant. Primum Liguria, Varum inter & Macram prisci præsentisq; nominis flumina, & Apenninum ac inferum mare sita, nec uetustum seruat, nec nouum habet regionis nomen: sed quum in magnam amplitudinem aucta sit Genua, quam ea regio penè in centro habet primariam ciuitatem, quæ regionis pars orientem uersus sita est, orentalis Genuæ Riperia, quæ ad occidentalẽ spectat solem dicitur occidentalis. Quum tamen pauca Lunam urbem uetustissimam solo æquatam adiacentia, & Genuensibus maiori ex parte subiecta, extra Liguriam, & in Riperia orientali, Lunensium patria uocitentur. Hetruria uero illi contigua, priscos Apenninum inter & inferum mare, Tybrim & Macram fluuios, cum nomine seruat fines. Et si Tybrim inter & Pissiam Senensis agri finium torrentẽ quicquid ea pars in mare uergens, cui Viterbium, Tuscanella, Cornetum, & plurima insunt oppida, beati Petri patrimonium dicitur, à gloriosa Matildi, ut ostendimus, dono datum, sem per additione in Thuscia declaratur. Vltra Tyberim quæ Romæ continent regiones, hinc Latij, inde Sabinæ, intra sexdecim ad summum uiginti millia passuum uetusta retinent nomina. Ab Illariano autem oppido per Sulmonetos, Vetulanos, & Soranos, ad dexteram Vfentem usque prisci nominis flumen Terracinæ: & ad sinistram per Fortinenses, Signenses, Cecanẽses, Ceperanum, usq; Campania: & infra mare uersus per Priuernates, Coranos, Sitinosq; maritimas regiones, quicquid Volsci, Laurẽtes, Hernici, & magna ex parte Equicoli quondam tenuerunt, complectuntur. Ab Vfente autem & Ceparano, & quicquid longissimo tractu maria circũdat, Tyrrhenum ad dexteram, Ionium in fronte, & Adriaticum ad sinistram, Troentum usq; Asculi Picentum flumen, & intus Reatinos usq; Sabinæ fines, appellationem habet regni Siciliæ, citra fretum, quod tamen aliquando Apuliæ, quandoq; Neapolis nominamus. Quo in celebratissimo à scriptoribus regionũ cumulo, multæ, ac pene omnes perierunt priscæ uocationes. Nam & Campaniæ uetus ac opulentissima regio, Capuam, Neapolim, Theanum, Calenum, Sinuessamq;, & alia olim complexa, nunc Terra laboris dicitur. Et pro Brutijs, Lucanis, Calabrisq;, nunc Calabriam: pro Salentinis, terram Idronti: pro Samnitibus & Pelignis, Marutinis, Ferentanis, Furconensibus, & Albensibus, Aprutium habemus: ut sola Apuliæ pars, suum retineat nomen. Piceni fines prisco more intra Troentum Isaurumq;, Apenninum & Adriaticum seruamus: sed mutauit id nomen marchia Anconitana. Et Vmbria, quæ olim Sabinæ, Samnitibus, Hetruriæ, Piceno & Flaminiæ continebat, nunc ducatus Spoleti nomen mutauit: cui Spoletum, Fulgineum, Assisium, Eugubium, & alia insunt oppida. Quanquam multo pauciora, quàm olim Vmbriæ fuerit, habet is ducatus, quoniam quæcunq; hinc apud Interamniam sine certo regionis nomine, & à magistratibus Romanæ ecclesiæ gubernantur, Vmbriæ partes fuerunt: & quæ ultra citraq; Apenninum à Tiferno, quæ est Ciuitascastelli, usq; ad Saxinam Plauti comici patriam, Foroliuij ad sextumdecimũ lapidem uicinam, partim in Massæ Trabariæ, partim in Romandiolæ nomina concesserunt, sub Vmbria olim adnumerabãtur. Ab Isauro, qui nunc est Folia Pisauri fluuius incipit Romandiola, quæ Flaminiæ & Æmyliæ nomina, & partem Vmbriæ, ut ostendimus, in se habet confusa. Apenninum inter & Adriaticum mare, Ariminum, Rauennam, Cesenam, Forumliuij, Fauentiam, Imolam, Bononiam, Mutinam, Rhegium, Lepidum, Parmam, & Placentiam, sicut ostendimus, complexa. At Lombardiæ qui sunt fines nec ausim affirmare, nec quempiã legisse aut scire opinor. Quod constat rebus à Carolo Magno Francorum rege in Italia restitutis, data est Longobardis, quam habuerant primariam apud Papiam sedes. Et quum nulla præterquàm ab Rauennate exarchatu, & ab

inde Romam uersus habeatur pulsæ gentis notitia, possedisse eos etiam Romanorum & Galli regis permissione, magnam Italiæ Transpadanæ partem existimo: eaq; ratione crediderim factum esse, ut tractus ille pulcherrimus à sinu intimo Apennini & Alpium per Augustam, Iporediam, Taurinum, Albam, Vercellas, Mediolanum, Laudam, Bergomum, Brixiam, Mantuam, Veronam, Vincentiã, usq; Paduam, & Taruisium, Lombardia nunc appelletur, cui etiam imperitũ uulgus addit Ferrariam, & quicquid cis Padum ad Rheni Bononiensis fluenta, Padum inter & Apenninum habetur. Huic itaque nos etiam accedentes errori, quem annos iam sexcentos tota seruauit Italia, eadem omnia cum uulgo Lombardiam appellauimus. Primas tantummodo in sinu intimo partes, ut nunc habet usus, sub Ferratensium & Pedemontanorum uocabulis excipientes. Quæcunq; enim Alpibus Graijs, & Pado ad sinistram quousque eum Dorica fluuius illabitur continentur, Pedemontium regio nunc dicuntur. Cui regioni primaria insunt Augustaprætoria, Pinaroleum, Suxia, Ripolle, & Taurinum. Cætera Alpes inter Apenninum & Padum, Valentiam, & Alexandriam usque sita Montisferrati regio dicuntur: cui notiora insunt oppida, Monsregalis, Cunæ, Salutiæ, Sauilianũ, Monscalerius, Carmagnola, Chorium, & Casale, & ultra Tanarum amnem præclarum, Alba. Sed licet amnes Lombardiæ maiori ex parte prisca seruant nomina, lacubus tamen facta est nominum insignis & absurda mutatio, magno futura, scribenti & legentibus, nisi declaretur, impedimento. Qui enim nunc dicitur Gardæ lacus, Benacus est, ex quo Mintius. Qui Isei, Sebuimus, ex quo Ilius. Qui Comi appellatur, est Larius, ex quo Abdua. Qui Lugani est Eupilus, ex quo Lambrus, qui Maior dicitur, est Verbanus, ex quo Tocinus. At ultra Paduam, & Taruisium, usq; adeo magna alicubi facta est mutatio, ut clarus ille Virgilij descriptione Timauus, qui nunc sit fluuius ignoretur: & in intimo Adriatici sinu, in qua stagnorum parte prisci septem maria appellauere. Dum interijt in Padi ostijs Adria illa, uel ideo celebris, quod pelago adiacenti dedit nomen, tum noua est condita, sed opibus præpotens & fama celebrior Venetiæ urbs, originem & incrementa cuius in Romanorum imperij inclinationis historia præsenti supra narrauimus. Intus autem Altinum, Opitergium, Aquileia, Cōcordia, penè interierunt. Et pro Foriiulij oppido quod est excisum regio nomen habet, in qua Vtinum creuit, ut ostendimus, nouum oppidum. Ex fluminibus uero nomina retinent, Silus, Liquentia, & Taliamentum, cætera intelliget ad Italiam ueterem nouam'que spectantia, qui descriptionem nostram accurate perleget. Tantas itaque scribendi difficultates quo superemus modo sequentia demonstrabunt. Ioanne Galeatio uicecomite, ut diximus, mortuo, duorum qui ex legitimo matrimonio superstites illi fuissent liberorum, unus Ioannes Maria minoris prudentiæ adolescens, à ciuibus est trucidatus. Alter Philippus Maria, cui Anglo fuit cognomen, post stupendam quæ facta erat paterni principatus euersionem, ad eam deuenit rerum inopiam, ut arcis Papiæ præfecti beneficio, uitam inibi tutatus singula educationi necessaria, à singulis mendicauerit amicis. Eo tunc uix Vicenni in ipsa arce agente, obijt Facinus Canis, maximus tẽpestate illa bellorũ ductor, potentissimusq; tyrãnus, ut qui Vercellas, Alexandriã, Tertonam, Nouariam, plurima'que per eam regionem obtinuerit oppida, ingentes insuper possederit diuitias, ciuitatum oppidorumq; Lombardiæ direptionibus quæsitas. Is cui nulli essent liberi, moriens Beatricem uxorem reliquit hæredem, egitq; cum amicis ut Philippo illã ætate imparem, quæ annũ nata esset supra quadragesimum, sub uxoris uinculo matrem darent principatusq; assertricem. Quod cum esset factum Philippus ea paterni principatus parte potitus, quam Facinus tenuerat, & ingenti pecunia gazaq; ab uxore donatus, legionem in diuersa studia scissam, Francisci Carmagnolæ, & Sicci Montagnanei opera sibi conciliauit. Vim nanq; iuramenti in cuius uerba Beatrici simul cũ Facino pari formula se obligassent, Carmagnola Siccusq; militibus cæteris ad suasionem prætenderunt. Eamq; legionem æris alieni superiori tempore cum Facino cõtracti donatam, & pecunijs à Beatrice in stipendia impensis, nouo sibi adactam iuramento, Philippus Mediolanum duxit, quam ciuitatem Astrogius uicecomes Bernabouis filius ab Ioãnis Mariæ interfectoribus accitus, in dominium occupauerat. Admotis igitur arci quæ in fide perstiterat copijs, munitionibusq; quas opposuerat Astorgius non sine difficultate superatus, Philippus à Vincentio Melegnano præfecto introductus, Mediolano potitur. Astorgius fugiẽs in Modoetiam se recepit, quò cum esset ductus exercitus, omnium primus Carmagnola præclarã præstitit operam, dum fortitudinis

fortitudinis fama apud exteras nationes celebri Aſtorgio congreſſus, illum prælio ſupera/
tum,intra munitiones fugientem ſub ipſis mœnibus uulnerauit. Effectū uero eſt eius dici
facinore, ut Philippus exhibitæ cōciliandа legione ab Carmagnola operæ memor,illū at/
tollere cœperit,cuius ductu magna quæ ſumus relaturi potentatus fundamenta iecit: Is hu
mili apud Carmagnolam Taurinorū oppidum, à quo patrium ſibi fluxit cognomē, natus
loco, uir fuit fortiſſimus, quē primos in legione ducentē ordines Facinus ornatū laudibus
bello clarum alioquin ſocij paris´ue impatientē futurum,ſi aliquando dimiſſus ſuam tentaſ/
ſet fortunam ſæpe prædixerat:Quamprimū itaq; Aſtorgius Carmagnolæ modo etiam op/
pugnanti reſiſtens,crus bombarda ictus occubuit, Canturium ille oppidū quod Ioannes
Piccininus alter Bernabouis natorū occuparat primo,deinde Comum,quam urbem Fran
chini Ruſchonis nati, rebus Philippi afflictis, pro illo ut dicebat retentam, non ſatis red/
dituri uiderentur, recepit. Et Laude Pompeiana Zaninum Vignatenſem, Tricio Collio/
nēſes eiecit:Nati erāt Vignatenſi duo,qui paternæ tyrannidis comites,Laudenſem cum il/
lo arcem incolebant,corū natu maiorem Iacobū, ſubornatus à Carmagnola Perrinus Va/
denſis, pedeſtria apud Melegnum ſub Philippo ſtipendia faciens, magno pellexit aſtu, ut
aliqua quæ ex Mediolano clàm eſſet ſibi renunciaturus,paternam ſuamq; rem plurimū cō/
cernentia, audiendi ſtudio noctu arce deſcendēs ſecū intra promurale locutus fuerit. Id cū
adoleſcens ſæpenumero feciſſet,prænunciatas à Perrino equitū incurſiones in Laudenſem
agrum euentu probari Philippus curauit,quibus ex rebus plurimum fidei apud Vignaten
ſes comparauit Perrinus:Itaq; Carmagnola quod cum Perrino cōſtituerat equeſtri comita
tu ad quatuor fermè ſtadia ab arce relicto,& peditibus perpaucis ad teli iactum poſt ſe iuſ
ſis ſubſidere, Zanonem Iuſtinopolitanum & Placentinū Centuriones, ſibi ſocios aduoca/
uit, quibus comitantibus leui pede agiliq; motu Laudenſis arcis uigiles fallens, ligneum
extrema promuralis receptacula claudens,tranſiuit raſtrum,& in ebulis urticiſq; quas her/
bas feracis ſoli pinguedo denſas proceráſq; in obſoleto nutriuerat iacentes delituerunt,
Perrino autem quamprimū raſtro adhæſit, lapillis in arcem ex more iactis de aduentu ſuo
ſignificante,deſcendens arce Iacobus in promurali à cuſtodibus deſtituitur.Qui luſtrata o/
culis in circuitu per paxillorum intercapedinē regione, ſtantē ad raſtrum Perrini facie re/
cognitum comiterq; exceptū, cum cerneret ſolū eſſe, admota clauibus ſera introducere in/
tendebat:ſed eo inter ſubeundum raſtri motum manibus impellente,emicantes herbis Car
magnola ſocijq;, Vignatenſem medium complectuntur, & ualide reluctantem, fruſtráque
auxilium implorantem,extrahunt è promurio:Nec tamen prius adeſſe auxilio Carmagno
læ & centurionibus potuerunt pedites,quàm à crebris quos immittebant ex arce cuſtodes,
lapidibus raptores cum rapto penè obruerentur. Iacobo Mediolanum perducto, Philip/
pus indutijs cum Zanino patre conſtitutis,ipſum etiam fide publica Mediolanum acces/
ſiuit: quem paulo poſt perfidiæ inſimulatum, unà cum Iacobo filio, ad alterum ex filijs qui
Laudē teneret Ludouicū nomine, pro arcis deditione impetranda,perduci iuſſit: Sed dū
fœderibus ille pro genitoris fratriſq; uita conſcribendis intentus Carmagnolam ex arce al/
loquitur,Philippenſes conſcenſis parte auerſa mœnibus urbem ceperunt, & ad ſubitam ar
cis oppugnationem illico intenderunt. Ludouicus autem dum relicta arce ſibi per fugam
conſuleret interceptus,cruci & ipſe cum genitore & fratre Iacobo eſt ſuſpenſus. Caſtris po
ſtea contra Triciū poſitis Carmagnola munitiſſimum natura loci oppidum,quod ſaxo ſi/
tum eminenti Abduæ imminet fluuio,longa obſidione parauerat recipere:ſed cū obſidio/
nem ea ratione inefficacem intelligeret futuram,quod pontis ſtupendi fornicis,qui Abdu
am iungebat,opportunitate,ex Martinenſium ualle cōmeatus ſubuehebantur, pontem diſ
rupit & altero tyrannulorum inter pugnandum capto,datis primori muneribꝰ,deditio eſt
facta. Leuco exinde oppido, quod ſitū ad Abduā ex lacu Lario Comi uocāt emiſſorium,
ponte item Abduam amplectitur potitus,Cremam recepit,Georgij Bentioni oppidi illius
tyranni nepote ad proditionem pecunia pollicitationibuſq; pellecto. Pacatis ea celebrita/
te omnibus quæ Pado,Ticino,Abdua,& alpibus continentur,tantus erat uectigaliū Phi/
lippi neruus,ut Carmagnolæ innixus ductori, maiora quæq; non dubitaret audere. Eum
itaq; conſilij primatu, & cognationis Vicecomitum cognomine honeſtatum, uxore inſu/
per ex ea ſtirpe ſibi tradita,equitum quatuor milium,peditum mille legioni præfecit,quam
contra Philippum Arcellanum Placentiam tenentem duci uoluit. Poſt uarios tamen qui

bello inciderunt casus, priusquam urbe arcibus'q; potitus esset, Beccarienses multa in Papiensi & Genuensi agris oppida tenentes, & Genuensiū dux Thomas Fregosius, societate cū Arcellensi inita, Philippi uires, magnos'q; Carmagnolæ conatus, longo tempore occupauerunt. Sed paulopost Placentia urbe recepta, & arci qua se tueretur Arcellanus aggere, munitionibus'q; ad obsidionem circunductis, Beccarienses Carmagnola confecit. Nam Lancelotto in Serraualle Genuensium oppido per obsidionem expugnationem'q; capto, ac trucidatis prius in Papia fratribus, per suspendiū necato, Gauij oppidi pecunia proditi est potitus. Prosecutus exinde uictoriam, contra Genuensem, extorrum maxime nobilium multitudinis præsidio fretus, duxit, dum'q; urbem premeret & uallem Pulceferam esset peruentum, Arcellani duo Bartolomeus Philippi frater, & alter filius, deficientibus ad hostes incolis, in prelio capiuntur. Præuiderat interea Pandulfus Malatesta, qui Brixiā Bergomum'q; tenebat, Philippi amplitudinē sibi, nisi occurreret, exitio futuram. Hinc coacto exercitu societati & ipse contra Vicecomitē accesserat. Sed dum parat Arcellano recuperandæ per arcem Placentiæ opem ferre, mittens Philippus cum fluuiatili classe Georgium Valpergensem, Placentinos iussit cū gaza & suppellectili Laudem Papiam'q; populariter emigrare, eo'q; tempore genuensi parcens, Carmagnolam cōtra Placentinam arcem ducere curauit. Nam Pandulfus patentes Placentiæ portas ingressus, cū urbem circuisset rerum uacuam, pauca Arcellensem allocutus, Brixiā reuerterat. Carmagnola uero perductos ad Philippi fratris genitoris'q; conspectū, captos à se Arcellanos manus post terga reuinctos, illi ostendens, ut suæ suorum'q; saluti per arcis deditionem cōsulat, suadet & exhortatur. Quo obstinatius renuente, & cōtumelias insuper addente, iuuenes Carmagnola patibulo suspensos necauit. Erat in arce Philippi genitrix, quæ pendentes filiū ac nepotem cernens, in hora illi oculos si posset effossura, furens ferebatur. Quare Philippus contumelijs fastiditus nihil'q; spei reliquū fore intelligēs arce relicta nauigauit ad Venetos. Reducto Placentiam populo, omnes qui ea cis Padum obtinebant loca Vicecomitibus quondam subiecta deditionē sponte fecerunt: Primus omnium Orlandus Pelauicinus Burgum dominium reddidit, cæteri deinde Rubei, Peregrinenses'q; sese Philippo cum oppidis permisere. Qua in tempestate Philippus Beatricis annosæ uxoris molestia liberatus est. Subiectū enim quæstionibus egregia forma adolescentem, qui uxoris pincerna erat, cōmissum cum ipsa stuprū inter tormenta confessum, capitale supplicium subire iussit. Ea uero cuius insimularetur flagitium à se admissum constantissime negans, cum ad supplicij locum perducta, truncum adolescentis cadauer, à carnifice tracta præteriret, ad illud conuersa inferas in eius animam furias execrata est, quod suam pudicitiam in id senectutis religiose custoditam, polluisse mentiri ausus fuerat, & multa in eam sententiā locuta capite & ipsa cæso uitam finiuit. Tum Carmagnola tantis afferendo Philippi principatu iactis fundamentis contra Pandulfum Malatestam duxit, & Bergomensi agro fame oppugnationibus'q; magna ex parte ad deditionem cōpulso, urbem præfecti arcis perfidia recepit. Inde ducta in Brixianos legione, fortiter resistentē Pandulfum breui cōfecisset, nisi illum Veneti pecunia ingenti, dato'q; cū equitatu Martino Fauentino ductore bellicosissimo iuuissent. Forte interea accidit Martinum quintum Romanū pontificem, ex Germania ubi apud Constantiam fuerat creatus, Romā petiturū in Italiam descendentem, Mediolani ex itinere residere, cuius autoritate pacē Philippus Pandulfo dedit, & tributo quod singulis penderet annis imperato, Brixiæ dominatum quoad uixisset, illi permisit. Erit ex re hoc loci pontificis istius Romani creatio qualis fuerit uel ea ratione diffusius narrare, quia origo cōciliorum ex quibus multæ fluxerūt in rebus Europæ agitationes, non minima historiæ nostræ pars inde sit ducta: infiniti uero operis fuerit singulas cōcilij actiones, ut gestæ habitæ'q; sunt, referre. Quamobrē ea attingimus sola, quæ susceptam illustratura uideantur historiam. Diximus supra quo pacto post Gregorij undecimi mortē schisma in dei nostri ecclesia apud Fundos fuerit inchoatum, & pontificū uniuscuius'q; christiani orbis uel obedientiæ uel sectæ gesta suis scripsimus temporibus. Eam ecclesiæ & orbis christiani labem, ægre ferens Sigismundus Vngariæ rex, imperator designatus, dignum imperatore, dignissimū Augusto facinus, magno aggressus est animo. Peragratis nanq; omnibus Europæ prouincijs, Ioannem pontificem apud Cremonam & Laudam, reges uero & principes domi singulos conuenit, effecit'q;, ut ex omni triū pontificum sequela, apud Constantiæ Germaniæ ciuitatem generale concilium haberetur. Ad

quod

quod Ioannes ipse personaliter se cōtulit. Gregorius Carolū Malatestam uirū ingenti uirtute misit procuratorē. Benedictus uero & ire & mittere recusauit. In eo totius Europæ potentum insigniumq; uirorū cōuentu celeberrimo, in quo supra xl hominū milia aliquando simul fuere, Ioannes pontificatu priuatus & carceri mancipatus, Benedictus pro cōtumace & hæretico damnatus fuit, Gregorius uero per Carolū renunciauit. Inter plurima autem quæ triennio illo summa cū grauitate sunt à patribus cōstituta, illud accurate fuit decretū, ut qui eo in cōuentu pontifex crearetur quinto, & successores deinceps singuli, septimo quoque anno, pro seruanda unione, generalia haberent cōcilia, in quibus liberū foret quæcunque in rem christianæ fidei uiderentur, corrigere, arcere, immutare. Creatus itaque summo omnium cōsensu Oddo columnensis, patritius Romanus, cardinalis sancti Georgij in pontificem nomine Martinū quintū, anno pontificatus sui primo, Mediolanū, ut diximus, ex Germania cōcessit: quo exinde Mantuam & per Forumliuij Florentiam profecto, Philippus instaurandi principatus paterni cupidus, omniū crudelissimū Cremonæ tyrannū Caprinum Fundulum tollere statuit, nec futurum facile uidebatur bellum, quod cum audacissimo esset gerendum diuitijs affluente, quas in ea Lombardiæ colluuione, nō ex Cremona solū, sed undiq; compilauerat. Quamprimū tamen contra illum Carmagnola duxit, Pixilones primi, deinde Soncinenses, in potestatē uenere. Quamobrē confugiens ad Pandulfum Cabrinus, Cremonā cū Salodio, & Benaci lacus quæ ad Brixianam pertinent oram castellis quæsierat permutare. Id exploratū habens Philippus, cum Cabrino mitius agere cœpit, permissumq; munitissimū Castellionem oppidū, quò omnes cōportauerat diuitias, retinere fœderatū cœpit. Nihil tum esse uidebatur reliquū quàm ut Pandulfus rupti fœderis pro ut Philippus illi protestatus fuerat, pœnas daret: quæ res licet unica eum maxime angeret animo, tamen ueritus ne accelerato nimis recuperandæ Brixiæ Venetos studio cōciret hostes, in Mantuanū principem Franciscū Gonzagam destinasse simulat, oppida castellaq; repetit, quæ genitore mortuo ille occupasset, Pischeriam Vitellianā, & Cremonensis agri aliqua, plurima Brixiani. Id ægerrime tulerunt Veneti. Pischeria nanque in Philippi potestatem facta, propè actum de Verona & Vicentia existimabāt. Quare Gonzaga primū ne aliqua redderet monito, oratores ad Philippum mittunt, tandémq; uarijs effectū est conatibus, ut fœdera Veneti cum Philippo in decennium inirent, cōmunem fore utrisq; & socijs hostem alienigenam omnem quicunq; alterū bello lacessisset, modo Veneti nullo Pandulfum præsidio tutarentur. Ad ea nanq; fœdera Venetos Philippumq; ideo libenter descendisse constat, quod Sigismundum Vngarię regem, Romanorū imperatorem designatum, cōmunem utrisq; inimicum, in Italiam uenturum suspicarentur: nec parua ad suasionē Venetis accessio fuit, odium cōtra Pandulfum, ex nece Martini Fauentini conceptū, quem ut diximus ductorem bellicosissimum, sibi præsidio datum, nullo ut ipsi opinabantur demerito interfecerat. Fœderibus cum Veneto Senatu ictis Carmagnola Brixianum aggressus agrum, minora aliquot castella recipit: Deinde Monteclarum eo consilio uel longa obsidione parat recipere, quod sola inde Pandulfo pateret uia, copijs si quæ uenirēt præsido admittendis. Interea Carol9 Malatesta afflictis fratris rebus subsidia queritabund9 Florentinos, periculi quod rei suæ superato Pandulfo immineret, admonitos opem petiuit, cumq; id nō satis successisset quantas summo conatu potuit contraxit copias, & coactæ ex illis equitum quinq; peditū duorum milium legioni præfectū Ludouicū Melioratum Firmanæ ciuitatis uicarium, per Veronenses, Mantuanósq; ducere iussit. Venit itaq; in Mantuanos Ludouicos, & fossam patentes Montisclari campos scindentē, quæ ad similem arcendam à Brixia uim, ab oppido Monteclaro, in proximas paludes dudū fuerat ducta, ad auroram traijcere est aggressus, ubi Carmognolæ obuianti cōgressus, fusis direptisq; copijs superatus in Philippi ducis potestatem uenit. Nec tamē ea attonitus clade Pandulfus deditionē fecit. Vnicus ea tempestate Nicolaus Marchio Estensis, prudenti consilio futuris occurrit periculis. Parmam etenim sponte Philippo reddidit, quam aut per uim postea fuerat amissurus, aut maximo cū dispendio retenturus, cū illo tamen pactus, Martino pontifice Romano intercessore, ut Rhegiumlepidū, quæ ciuitas item uicecomitum fuerat iure feudatorio retineret. Paulo exinde post, Brixia Pandulfus excedens, in Romandiolam ad propria se cōtulit. Rebus Philippi ad eam amplitudinem perductis, cū reuersus Mediolanū Carmagnola, ciuili ocio quiescere cœpisset, noua ingentis gloriæ materies est suborta, Philippus nanq; Bellintionam

tionam & Domussulam, alpinos in Germaniā ex Lomdardia tramites, quibus olim uice/
comites potiti fuissent quemadmodum furto subtracti fuerant, furtiue item receperat. Qđ
cum ægre, dissimulato tamē dolore qui eas incolunt alpes, Suitios appellant, certo tulissent
tempore, subito tumultu ad octo hominum milia, Bellintionam inuadunt. Ea re Philippo
nunciata, Angelum Pergulanum, quem tunc primum ad sua conduxerat stipendia, prēmit
tens Carmagnolam cum maiori exercitu sequi iubet. Egressa finibus gens effera, nullo ordi
ne, nulla ducebatur militari disciplina, sed gloriæ ducētes, quo primus quisq; agrum hostilē
longius ingrederetur, aut primus in hostem ferretur, palantes ex alpibus ruebāt. Quampri
mum uero occurrentes structa acie, Carmagnolam Angelumq; conspexerūt, qui primi de
scenderant ad quatuor milia sublato clamore ad Philippenses delati illos terruerunt. Tum
Pergulanus, prior adhortatis in pugnam militibus, quod uesaniam furoremq; barbari pun
ctim icti, cum sanguine deposituri essent, equum concitat & denso suorū globo in illos ua/
dens, aliud pugnæ genus, quàm apud Italicos inire consueuissent, sibi adesse intelligit. In ea
nanq; multitudine nullus loco nisi cadens cessit, fueruntq; qui media tranxfixi uiscera, per
hastam peterent hostem: alij cum pugnantes ex equo gladijs ferire nequirent, equi pedibus
gladio succisis, collapsum militem uulneribus cōficiebant. Quamobrem Pergulanus equi/
tatu pedestrem pugnam inire iusso, Placentino & Iustinopolitano Zanone Centurionum
ductoribus, ad se accitis, primus pedestre prælium redintegrauit. Carmagnola uero qua/
drato agmine, ab lateribus & à fronte cū peditatu urgente sustinuere Suitij, & multis cadē/
tibus, plurimis ac penè omnibus uulneratis pedem referentes, qui erant integri sese in uici/
num collem recepere. Quibus fixa in terram mucronum cuspide deditionem ex gentis mo
re significantibus, Angelus primo parcendum est ratus: sed cum uidisset aliam Carmagno
læ sententiam esse, primus item in eos fertur, palantesq; & in proximum amnem Ticinum
sese præcipitantes insecutus, non paruam illorum etiam partem cæcidit. Cecidere eo prælio
plures, quàm tot tantisq; per multos annos instaurando Philippi principatu feliciter à Car
magnola gestis: ad duo nanq; milia desideratos fuisse cōstat, reliqui, quos auersi à suis itine/
ris error saluos reddidit, comperto de clade intra Alpes sese receperunt: nec tamen incruen
ta aut utilis Philippensibus fuit uictoria, multis lectissimisq; militibus primo insultu truci/
datis, eqs insuper ad quadringētos suffossis. Reuersis ab eo facinore præclaro, ad Philippū
ductoribus, cum nihil esset in circuitu reliquum, Genuensesq; extorres ex primoribus ciui/
tatis, Raphael & Baptista Montaldi, Teram⁹ Adurnus & Franciscus Spinula permaxime
apud illum instarent, in Genuam conuersa sunt arma. Missus itaq; Carmagnola Sauonam,
quæ ab uiro ingentis animi Spineta Fregosio defensabat̄, diu frustra oppugnauit: inde ad
agrum Genuensem se contulit, eoq; paucorum dierum spacio potitus, nobiles omnes exce
pta Fiscorum gente in partes Philippi exulumq; traduxit. Duo autem maxime Philippo
Genuæ per obsidionem potiundæ spem adimebant, quod ducem magni uirum animi &
prudentiæ Thomam Fregosium fratribus clientelisq; & populari fauore potentissimum
mare pacatum ad cōmeatus subuehendos, præsidiáq; admittenda habere intelligeret unū,
alterum quod Florentinos, quibus amplitudinem suam nosceret fore suspectissimam, præsi
dium illi afferre suspicaretur. Quamobrē missis Florentiam oratoribus, numero sex, de pa/
ce quam uiginti antea per annos integre seruassent, in futurum constituenda multis agi cu
rauit. Fuerunt uero quibus innixi sunt oratores, suasionis loci, docuisse olim utriusq; partiū
clades, sensisse Italiam, quanto cōstitissent damno Florentini populi cū uicemite bella, Phi
lippum quia summa rerum calamitate, principatu quem optauerit quemq; meritum se du/
ceret maiore esset onustus, nil aliud desiderare, quàm ut suo ductu Italia quiesceret, flore/
ret, dulcedine pacis lætaretur, nec se latere qđ summa prudentia Florentinos intelligere cer
tum haberet, Venetis qua essent diuina humanitate potius quàm pro fœderū uinculis sin/
gulari illum prosequentibus amore futurum, ut si Florentinus suæ accederet societati, nulla
esset tanta uis quæ Italicam gentem uexare auderet, cum præsertim quarto loco Romanus
pontifex Martinus quintus, pacis & ipse amantissimus, optatæ huic potentatuū ad pacem
conuentioni, sine fœderibus continuo accessurus uideretur. Proinde fœdera iungerent ma
ximam quietis paratæ Italicis perpetuam'que gloriam habitura. Vocatis in Senatum ciui/
bus Florentinis factáq; singulis dicendi potestate, non defuerunt, qui oblatam à Philippo
quietem maximas populo Florentino uexationes prædixerint allaturam, quàm primum
subtracti

subtracti huiuscemodi blandicijs Genuensi fauores, uicinæ & mari terráq; potentissimæ urbis illum reddidissent dominium, censuerintq́; quo maiora melioráq; pollicceretur cum eo cautius esse agendum. Vicit tamen imperitæ multitudinis cæcitas, bella sibi præparantis intolerabilia, dum prætensa pace oculos præstringi patitur: & ad fœdera uentum est, securitatis plurimum si diuturno durassent tempore, Florentino allatura, fore utriusq; finium terminos, ultra quos bella gerere, aut socios belli pacis'ue habere nõ liceret, fluuios Macram Crustolumq́;, qui auerso e regione in Apennini iugis fonte oriundi, inferum primus mare, alter Padum illabuntur. Summa interim cura bello Genuensi intentus Carmagnola, Fliscorum gentem Thomæ affinem pellexerat ut uictrices secuti partes Philippo exulibusq́; adhærent, & tripartito exercitu, partim in Bisamne, partim in Pulcefera, partim in Granariolo uicino mœnibus uico, castra habebat. Erant uero non Fregosi principis menti solũ, sed uniuersæ etiam ciuitati infestissima quæ apud Granariolũ erant, ex quibus ingenti pondere lapides interdiu & per noctem à bombardis in monasterio diuæ Margaritæ firmatis, in urbem iaciebantur. Nec tamen fractus animo Thomas principatu in ea rerum difficultate desperabat, quandiu oram maritimam, cui Genuenses maxime inniterentur, tutari posset. Angebatur uero plurimum rei pecuniariæ indigentia. Quamobrem apud Florentinos, ut bellum susciperent & opem sibi afferrent uarijs legationibus sæpe institit, cumq́; parum proficeret Liburnium Pisanorum portus arcem, quam Genuenses diu obtinuerant centũ & uiginti aureorum milibus ipsis uendidit Florentinis. Et cum extorres classem triremium nouem apud Barchinonam precio ingenti comparatam audiuisset cõtra se ducere, classem & ipse totidem triremium, præfecto illi Germano Baptista Fregoso parat: quod uero humanarum rerum fert conditio, contracta ex Liburnio pecunia, rerũ Thomæ contra ac ille fuerat ratus, excidio fuit, Philippo autem sicut conficiendi Genuensis auxilium, ita inchoandi sub aliquo honestatis uelamine Florentini belli occasionem attulit. Nam congressus exulũ classi Baptista superatus, & cum plurimis popularium Genuensium fratris studiosorum, in potestatem hostiũ factus, omnem Thomæ potentiam eneruauit, ut paulopost Sarzana oppido, cum castellis sex per fœdera retentis Genuæ deditionem facere sit compulsus. Et Philippus Florentinum fœderibus fecisse contra, qui hostem suum pecunia iuuisset, dictitare usurpans, eam destinato quidem cum bello illis causam prætendit. Quam tamẽ causam ne ipsos ad maturandam resistentiã excitaret, in apertæ cõtentionis tempora reseruauit: quin etiam ne fines in fœdere ascriptos transgredi uideretur, oblata occasione Forliuij occupandi, urbis Florentino uicinæ, in qua per soli feracitatẽ maximos posset exercitus alere, id pergratum concupitumq́; facinus, maximis dissimulationibus integumentisq́; suscipere est aggressus. Georgio nanq; Ordelaffo Foroliuiensi uicario per articularem morbum defuncto, Lucretia eius uxor Lodouici Aledofij Imolensis uicarij nata, Thebaldũ filiũ tunc decennẽ Imolæ continebat, & tanquam Forliuienses uel indignos duceret uel infidos, quibus rerum pueri cura demandaretur, per Imolenses omnia administrabat. Id ægre à Forliuiensibus ferri exploratum habens Catherina Ordelaffeæ gentis, Bartholomeo Fregosio Genuensi nupta, Bolognesium oppidum ab Antonio Bentiuolio Bononiensi ciue, patria eiecto, pecunia redemit, ut loci propinquitate freta, abalienatos animis à Lucretia Forliuienses, ad rebellionem incitaret. In maxima uero Forliuiensium concitatione, pars ad Catherinam, pars muliebre malum nõ satis per mulierem arceri posse rata, ad Florentinos respexit. Sed cum ij sæpenumero requisiti Imolensem eis deditum lædere noluissent, Forliuienses ad Philippum uerterunt animos. Is ingentis princeps animi Genuensis regni uerius dixerim, quàm urbis accessione elatus, quod rerum euentus docuit, quodq́; uulgo ferebãt omnes, Italiæ regnum affectabat. Intelligebat uero difficillimũ id sibi futurũ per respublicas Venetam Florentinamq́; potentissimas, quibuscum pacis fœdera ut ostendimus pauloante percusserat. Nam Martinum pontificem Romanum, bellis per id temporis ab Alfonso Arragonum rege, circa regnum Apuliæ & Braccio Montonensi, circa Aquilam agitatum, uel necessitate, uel amicitia, cõniuenti oculo quieturum opinabatur. Quia uero Florentinos minus multo tunc quàm Venetos sciret resistendo sibi potentes fore, & fœdera uiolasse diceret, qui Genuensium ducem, ut docuimus, hostem suum pecunia iuuissent, in eos primum destinauerat. Quos tamen suam, ut nouerat suspectam ducentes potentiam, ne rei nouitate priusquàm

quam solida bello iecisset fundamenta excitarentur, duplici astu rem conficere est aggressus. Nuncios nanque primum ad Lucretiam mittit, qui memorent, etsi Ordelaffea gens uicecomitibus semper amica fuerit, Georgium tamen sibi quod illa nouerat fuisse deditissimum, suamque ubicunque sit necessaria opem, pro rerum nati tuitione polliceantur. Illa uero, cui esset unica spes in populo Florentino, nihilominus uerba reddens uerbis, nihil renuit oblatum, quin sese pollicitationibus cum tempus postulat usuram respondit. Eam nactus occasionem dux Philippus Nicolaique Marchionis Estensis amicitia fretus, quadringentos equites ductore Sicco Montagnaneo, Lugum mittit, quod oppidum Ludouicus Cunij comes, sub ipsius Marchionis protectione tenebat. Et missis Forumliuium oratoribus, hinc stupenti Lucretiæ & nihil tale expectanti, promissum obtulit contra Catherinam præsidium, hinc coniuratis Foroliuiensibus, contra Lucretiam adesse auxilium nunciauit. Lucretia autem cui eo suspectiores essent ducis copiæ, quo Forliuienses illi per communẽ partium Italiæ sectam, affectos nouerat, oblatum primo renuit præsidium, deinde accepto à genitore peditatu sese intra palatium munire, & quibus fideret ciuium abiectioribus consilia credere cœpit. Interea Alfonsus Carillo Hispanus, Romanæ ecclesiæ cardinalis, in Bononia põtificis legatus, Antonio Bentiuolio & Catherina Ordelaffea per uim eiectis, Bolognesium recepit. Vnde sublata quam Philippus prætenderat causa, cum Siccus ut antea, se Lugi contineret, maior iniecta est Lucretiæ & Ludouico genitori suspicio, Philippum res nouas in Foroliuio attentare. Eam purgaturus suspicionem dux simulat, & à suis propalam ferri iubet, necessaria Romano pontifici contra Braccium præsidia, quæ longinquo per subiecta Braccio loca itinere nisi augeantur, traduci tuto nequeant, destinasse. Longiore autem quàm par esse uideretur augendis traducendisque à duce copijs intercedente mora, & Forliuiensium præsertim coniuratorũ, qui essent ciuitatis principes gliscente in dies rebellione, quos pluris faceret suspectiorésque duceret ciues, Lucretia in custodia habere, ad pristinum iduum Maiarum meridiem cœperat, cum ad uesperam subito tumultu Thebaldum acclamans dominum, plebs arma corripuit, palatióque igni & ferro undique expugnato nullus est inuentus, qui clausæ Lucretiæ opem ferret. Capta cum Imolensibus mulier, in custodiam traditur, magistratusque euestigio creantur ex ciuibus, qui Thebaldi Ordelaffi nomine, rerum summæ præessent. Coniurati interea clàm cæteris Siccum acciri iubent, eóque cum turma ad auroram urbis mœnibus appulso, priusquam introduceretur constituere uoluerunt ciues quæ futura esset forma regiminis. Duo aduenerant cum Sicco ad constitutam simulationem subornati, Aldroandinus Ioculus Ferrariensis uir cum apud suos nobilis, tum bonitatis fama cõmendatus, & Loisius Crotus Mediolanensis, Philippo fidissimus. Itaque ciuibus Siccum ad conuentiones postulantibus, illico respondit se duci Mediolanensium militare consuetum, nunc Marchionis Estensis seruitio mancipatum esse, petendum Aldroandinum, qui se & quas adduxerat copias habere uelit: uocatusque euestigio Aldroandinus huiusmodi uerba fecit. Nullus est uestrum Foroliuienses uiri, quem uisa res & magnitudine clara possit latere, illustrem Nicolaum Marchionem anno ante quartodecimo urbẽ hanc, cuius curam custodiamque Ioannes summus pontifex illi demandasset, Georgio Ordelaffo per manus tradidisse. Id quàm feliciter uobis successerit, uosipsos adduco testes, quos patria extorres, in eas Georgius reduxit domos, quæ militum stabula cõtignatione exusta parietibus undique perforatis uobis redditæ, nunc opibus mercimonijsque refertę in ampla creuerunt palatia. Eum uobis morte subtractum esse, pium perhumanumque principem, ægre magis uestra causa tulisset Marchio, nisi puerum indolis egregiæ Thebaldum uobis filiũ potius quàm dominũ superstitem esse audisset, qui paternã facilitatem comitatemque imitatus, optime institutam rem uestram confirmaret augeretque. Cum uero plurimis post defunctum Georgium mensibus, Imolenses uobis pro Thebaldo dominos datos esse, Thebaldumque uix tandiu uiuum asseruari, quoad tyrannidem Imolensis confirmasset, audiuit, quam animo concepit molestiam tulit tacitam, & quia nullis in tanta rerũ suarũ pace mercenarijs uteretur copijs, has minus etiam de se suspicionis habituras, ab duce Mediolani impetrauit, quarũ pręsidio Thebaldũ reducere, arces illi uobisque subtractas recuperare, & rem uestrã in pristinã felicitatẽ asserere possit: ea est Marchioni mens, is animus. Si per uos licuerit introduci, rẽ Thebaldi uestrãque bono curabimus aio. Si minus, iuuabit marchio-

bit marchionem, ſuam erga Thebaldũ uosq́ue uoluntatem optimam oſtendiſſe. Tunc eueſti/
gio probantibus qui aderant frequentes ciuibus copiæ admittuntur. Et Aldroandino mar/
chionis Eſtenſis uices prætendenti, creatisq́ue ex ciuitate octo conſiliarijs, ſumma rerum pro/
Thebaldo demãdatur. Tres in Imolẽſem fide perſtiterant arces Foripopilij, Aureoli, & Ra/
ualdinũ in urbe, quã prius placuit oppugnari. Interea rumor Ludouici Aloiſij induſtria diſ/
ſeminatus, urbẽ permanauerat, Bracciũ Montonẽſem à Florentinis impulſum, ſoluta Aqui
lanorum obſidione, præſidio Imolẽſibus aduenturum. Et Lucretia feneſtris cubiculi in quo
adſeruabatur, noctu dilapſa Forumpopilij conceſſerat, quod oppidũ quatuor diſtans à Fo/
roliuio paſſuum millia, & arce uallo foſſaq́ue duplici munitiſsimum, populo frequentatur mo/
ribus incondito, ſed omnium Italiæ militaribus rebus aptiſsimo. His ſolicitati cauſis Foroli
uienſes arcem magna expugnatã induſtria receperunt. Qua præſidio ducis Mediolani mu/
nita primũ apparuit, & per urbem prouinciamq́ue circũferri eſt cœptum, fictam eſſe de mar/
chione & Thebaldo fabulam, ſolumq́ue ducem Mediolani Foroliuio dominari. Quum hæc
Florentiam à uicino Caſtricari magiſtratu nunciata eſſent, cõmoti animis ciues, Lucretiam
enixe tutandam, ducemq́ue niſi Foroliuio decederet, bello perſequendum, inconditis per ur/
bem ſermonibus propalam dicere occœperunt, quoniam octoginta ille paſſuum millia, ul/
tra fines in fœdere aſcriptos, urbem ad ſe nullatenus pertinentem præſidio teneret. Erat tem
peſtate illa Bononiæ, ut oſtendimus, Alfonſus Carillo cardinalis Hiſpanus, cui aperta cum
Philippo confœderatio erat. Qua de re Florentini tam multis pontificem pulſauerunt que/
relis, ut Gabrielem Condulmarium cardinalem Senenſem natione Venetum illi dederit ſuc/
ceſſorem, qui cum uia Flaminea iter à Piceno Bononiam faceret, intellexiſſetq́ue Foroliuien/
ſes non ſatis æquo animo belli, quod imminere uidebant, motibus implicari, in ſpẽ uenerat,
ſi quouis modo dux repelleretur, facile futurũ, ut Foroliuio ipſe pro eccleſia potiretur. Qua/
re cum Florentinis ſecrete ſentiebat, eosq́ue ad uim oſtentãdam creditur incitaſſe. Erant item
tempeſtate illa uiri excellentes, belli pacisq́ue geſtarum rerum gloria celebres, Carolus & Pan
dulfus Malateſtæ Ariminenſes uicarij, quos, ut ſupra oſtẽdimus, Brixianum negocium Phi
lippo reddiderat inimicos, hos etiam conſultos conſtat bellum Florentinis ſuaſiſſe, & fœde/
ra inſuper operamq́ue ad illud fuiſſe pollicitos. Tantis Florentini iactis bello fundamẽtis, ma
giſtratum in primis decemuirilem bailiæ uocant, cui ſumma rerum ſine prouocatione de/
mandata eſt, ex uetuſto ciuitatis more creant. Eorũ natu & autoritate maiores fuerunt, Ni/
colaus Vgiannus, Ioannes Medicius, Pallas Strocius: qui priuſquàm bello diſcerneretur a/
perto, pari in Philippo uicem ſimulatione parant referre. Chriſtophorum enim Lauellen/
ſem, & Ludouicum Obicium, quos ſolos habebant ſtipendio conductos, cum ſexcẽtorum
equitum copijs Forumpopilij ad Lucretiam mittunt, iubentq́ue ut congredientes Philippen
ſibus, unicum ſemper Thebaldi nomen proferant, illiusq́ue ſignis à Lucretia acceptis in præ
lio utantur. Dũ hæc lento utrinq́ue geruntur apparatu, mittit Ferrarienſis marchio, Nannem
Stroccíam equeſtris ordinis natione Florentinum, quem apud ſe nutritum & Ferrarienſi ci
uitate donauerat & opibus auxerat maximis. Summa legationis fuit: ſi bello abſtinere uel/
lent Florentini, paterenturq́ue marchionem Forumliuium uel proprio uel Thebaldi nomine
retinere, copias Philippi quas tantopere formidarent, in Lombardiam redituras. Per eos
item dies redeuntem ab urbe Roma archiepiſcopum Genuenſem, uerba iuſſerat Philippus
apud Florentinos facere. Quicquid apud Forumliuij gereretur, pontificis Romani gratia
fieri, ut copiæ quas ingentes illi uarijs agitato ac penè oppreſſo bellis mittere decreuiſſet, in
tanta Mediolanenſis urbis à Romana regione diſtantia, uel hanc unam tranſeuntes ope/
raq́ue pontifici nauata redeuntes, haberent ſedẽ, ubi languidos fouerent, impedimenta depo
nerent: & ſi quis emerſiſſet aduerſus belli caſus, confugio ſeruarẽtur. Proinde benemeritum
de populo Florentino, deq́ue nomine Italico pontificem, aliena permitterent ope iuuari, nec
committere pergerent, ut ob ſuam hanc inanem ſuſpicionem pontifex à tyrannis Arrago/
nenſi Montonenſiq́ue ad exterminium cum commiſſa ſibi eccleſia adduceretur, & dum ſuam
ipſius, quæ tenuis ad pacemq́ue uicinis dandam continuo expoſita eſt, potentiã fruſtra time/
rent, maiores alerent, Italicum nomẽ & ſuam in primis libertatem peſſundaturas, uel ſi rem
ſecũ certius uellent è ſententia cõponere, oratores ad eũ mitteẽrt, quibus nihil eſſet negatu/
rus. Eas Florẽtini diuerſas oratorũ ſentẽtias, pro fallẽdi ut erant artibus acceperũt. Hinc am
biguis cũ reſpõſionibus dimiſſi oratores, nihil aliud publica ciuitatis ſentẽtia audiuerũt, q́ue

Florentinos, qualia forent quæ Philippus machinaretur intelligere, cui per oratores uti suadebat, uel per maiores quàm opinaretur rerum motus in tempore satisfacerent: priuatim uero, ut est arguto sermone gens, nusquam ubi Philippi nomen memorassent, ab minis in illum conuitijsq; temperatum est. Sed tantæ huiusmodi reipublicæ uerborum magnificentiæ, quam Philippum constat magni duxisse, belli initia plurimum momenti semper habere solita, minime responderunt. Qui enim Forumpopilij aduenerat, Ludouicus Christoforusq; Lucretia impellente, cum ijs quas adduxerant copijs, Forliuiensem discurrentes agrum uiginti agricolarum, armentorumq; perpaucorum prædam abegerunt. Ea tantæ molis tantarumq; minarũ belli alea, tam paruo damno iacta, ducem Mediolani suosq; in spem audaciamq; erexit. Institutæ tamen insistens dissimulationi Philippus, Fabritium Capuanum sexcentorum ductorem equitum ex agro Brixiano mittens cundem sibi ad Neapolitanum bellum simulare iubet, Franchinumq; Castellionensem iureconsultum præstantem, Florentiam mittit oratorẽ, qui iniectam ex Foroliuiensi facto suspicionem purget, offeratq; sese pacem ex animo petentem, quibuscunq; Florentinus populus iusserit conditionibus, summi pontificis, & Venetorum autoritate interuentu testimonioq; firmatis accepturum. Hunc etiam Franchinum de mittendis ad ducem oratoribus egisse constat. Ei item legationi quo maiora attulerat, minus fidei est habitum, & oratori responsum, Florentinos qui ueram pacem à fucata internoscere consueuissent, oratorem ut suadebat missuros, pacis belliq; quantum habere animum dux induxerit exploraturum. Magni interea alienigenarum: ut est ætatis nostræ mos, exercitus Florentiæ cogebantur, nulli equestria pedestria'ue facere uolenti stipendia dabatur repulsa: conductum uero in primis Pandulfum Malatestam belli ductorem ex Cesena opem Lucretiæ, sed clandestinam quousq; iustos ipsi conscriberent exercitus, ferre iusserunt. Varia interim Siccus & qui aduenerat Fabritius, cum Obitio & Lauellensi prælia committebant, & licet Pandulfum Florentinis militare non ignorarent Philippi magistratus: non satis tamen exploratum habere poterant, quod nuncijs aliquando & Philippi literis ad eum missis, sciscitati fuerant: utrum'ne terras ecclesiæ quas gubernabat, bello cui se addixerat exponere, & se tunc bello statueret implicare. Eam rem noscendi studio Siccus immaturam à Foroliuiensibus uindemiam fieri curat, & tanquam plurimorum dierum laborem equitatui tolerabilem facturus, partitur cum Fabritio uices, ut alterno quisq; die Foroliuiensibus præsidio exiret, parem enim uterq; quingentorum equitum, peditum ducentorum cohortem ducebat. Per nonas itaque Septembres, quum resciuisset Siccus Pandulfum exploratius obseruasse, quanta superiori tempore singulo quoq; die educta essent Foroliuiensi populo præsidia, quod euenit futurum ratus, ut præsidium Pandulfus & Foroliuiẽsem populum aggrederetur, Fabritio cui obuenerat dies dat negocium, ut medio, Bretenoriũ inter & Forumpopilij supra uiam Flaminiam spatio, acie structa consistens Foroliuienses iubeat Popiliensium uindemiam populari: ipse cum lectis ex equitatu peditatuq; optimis quibusq;, & iuuentutis Foroliuiensium robore, de quarta uigilia Russiano in rure, quod auersa parte sub uia Flaminia ultra Forumpopilium est, uacuas agricolatore casas insedit. Die igitur in uesperã declinante, cum effusis late in alieni agri uindemia Foroliuiensibus, per duplicati quod sciebant præsidij confidentiam, quantus nunquam antea fuerat cerneretur à speculatoribus carrorum numerus, tum dato quod constituerant ex eminenti arce Bretenoriensi signo, hinc Lauellensis Obitiusq;, patenti porta Foropopilio erumpentes, Capuanum inuadunt. Hinc rectà per Flaminiam Pandulfus cum trecentis aduolat equitibus, ægre primo substinuit Fabritius, tum de industria quod alioquin fecisset inuitus, pedem referens, uindemiatores carrosq; hosti relinquens indefensos, in Flaminiam se recepit. Pugna utrinq; atrox committebatur, & nisi Florentinus miles ad prædam, cuius exposita erat uis maxima, discurrisset, facile fuit deletis Fabritij copijs Siccum tardiuscule subuenientem postea opprimere. Florentino autem milite circa carros, ubi se Foroliuiensis tuebatur, captiuisq; uinciendis occupato, spe magis Montagnanei Fabritius, quàm suorum uirtute fretus ad eam deuenerat resistendi pertinaciam, ut hastis quibus præualent equites perfractis, mucronibus'que magna ex parte manu delapsis, pugionibus nonnulli, pugillis plurimi rem gererent, maior tamen circa bidentis fluuij ripam, ad Ronchum uocant, collucatio erat, quum prætergressus fugiendo Fabritius, insequens'que Florentinus crebra,

hic de

hic de capiendo, ille de retinendo ponte prælia, committerent. Tunc Siccus feſſos ad pontem pugnantes à tergo inuadens Florentinos fundit fugatq; . Capti ex illis fortior quiſque recepta boum carrorumq; præda eueſtigio dominis reſtituta, Pandulfus, qui cedentem Fabritium apud Forumpopilij deſtiterat perſequi cum paucis , Ludouicus Chriſtophorusq; ſoli auerſa à loco pugnæ porta ſeſe in oppidum receperunt. Veritus tamen Pandulfus à uictoribus in Foropopilio obſideri , ad diſtantem ſecundo milliario Bretenorium raptim ſe contulit. Incendit ea dies populi Florentini animos, & quem ſuſpicio ad id bellum uel oſtentandum induxerat, rei fœde ad eam diem geſtæ pudor, ad maxima quæq; intentanda concitauit. Vndiq; igitur dimiſſi oratores quibus eſſet cura quoſcunq; poterant ſocios, prece precióue in bellum accire , primus omnium Thomas Fregoſus uir ſpectatæ magnificentiæ, quem oſtendimus in deditione Genuenſi Sarzanam, & caſtella pleraq; Liguſticæ Genuenſis Riperiæ orientalis retinuiſſe, paucis in ſententiã ducitur. Per ea tempora obierat Ludouicus Cunij comes, quem Sicco Montagnaneo cum copijs in Lugo, ut oſtendimus, retento proferendi ad tam remotas Italiæ regiones potentatus Philippo facultatem primum diximus præſtitiſſe. Et licet illi ſupereſſent, Albricus, Ioannes, & Malateſta liberi, quos dominij & rerum omnium inſtituerat hæredes , tamen Philippi magiſtratus per ſimulationem opis ferendæ Ioanni & Malateſtæ pupillis arcem Lugi munitiſsimam occupauerant . Albrico tum uiro forti apud Venetos ſtipendia faciente: qui quũ id reſciſſet commeatu à Venetis multa prece impetrato, Lugum ſe contulerat, & cum præſidia arci aliena uidiſſet impoſita, ſe uero uix ſolum admitti, Mediolanum ſe cõtulerat ad Philippum, operamq; ſuam & paternæ amicitiæ imitationem pollicitus orauerat, ut arx Lugi oppidumq; in ſuam & fratrum reſtituerentur poteſtatem. Quumq; dudum uerba ſibi dari, & arcem Lugi quo minus in ſtipendia conduceretur, ut'que in tanta belli trepidatione à Philippo ſperneretur efficere peruidiſſet clam abſceſſerat, & cum oppido Maſca caſtellisq; Zagonaria & Sanctagatha, ad Florentinorum partes conceſſerat. Qui eum rei militaris peritia clarum, ſeptingentorum equitum, peditum ducentorum fecerunt ductorem. Solus in regione Romandiola, ubi futura erat belli ſumma contentio Guidantonius Manfredus Fauentiæ uicarius , ad Philippum inclinaturus uidebatur. At magno per id temporis tumentes apparatu Florentini, ne bellum potius ſuperbe, quàm neceſſario appetere uiderentur : quod aliàs petenti Philippo facturos ſe promiſerant, oratores ad eum tunc primo miſerunt, quando in alterutram belli & pacis partem tuto poterant inclinare . Legationis princeps fuit Bartolemeus Valorius uir magnæ apud ſuos autoritatis . Eos dux, quibus ſecuri acceſſus literas miſiſſet, Laudam applicuiſſe audiens, mittit qui renunciarent, ſe nullum à locis peſtilentia, ut tunc erat Hetruria contactis aduenientem, intra Padum & Abduam & Ticinum prius admittere conſueuiſſe, quàm dierum quadraginta ſpatio in nouo ſalubri aere purificentur, pollicitusq; eſt ſe præſtantes quoſpiam uiros miſſurum , quibus ſecreta quæcunq; poſſint ſibi tuto referenda committere. Ad ea Bartolemeus, mandata ſibi ad Philippum à populo Florentino, nec ad alium quenquam eſſe, ſi eum Philippus admiſerit ad cõſpectum, uel quanto ſpatio exaudiri poſſit, pacem ſe non peſtem allaturum . Poſtquàm uero miſſis ultro citroq; nuncijs non ſunt admiſſi oratores Florentiam redeuntes, in ſenatumq; uocati, paucis rem notiſsimam narrauerunt. Poſtera die pro ſenatu datis ordinum quorumcunq; magiſtratibus, & facta dicendi poteſtate, Bartolemeus concitatiore per iracundiam qua erat uehementia, huiuſmodi orationem habuit. Si obſcura eſſent gentis uicecomitum in Florentini populi nomen odia , aliunde mihi ciues ſumendum fuit orationis exordium, ut quem nuper tam multa totiesq; audiuiſtis, de pace à nobis, de Italiæ, ut dicebat, quiete petentem ultroq; offerentem intelligeretis, uel morum leuitate, uel alio ingenij uitio mentem nunc à uerbis, quorum pridem amplam fecerit copiam habere alienam : ſed nullum mediusfidius ueſtrûm adeſſe uideo, qui non mecum ſentiat , Philippum uicecomitem per ingenitam ac per manus traditam à maioribus in noſtram libertatem, in nomem Florentinum rabiem, nec cupere , nec, ſi uellet, poſſe, prius pacem uobiſcum habere, quàm per fractas uires bellum nequeat inferre. Primum omnium, ut uos expectatione leuem , nedum ad illius conſpectum non admiſſi, ſed Abduam fluuium tranſire prohibiti fuimus: peſtilentem inquiunt contagionem ex inſtituto declinans dux orat, obſecrat quæ ad illum uobis erant mandata, nobis exponatis: id nos , licet indigne , ut par erat , ferremus : modeſtiæ tamen ueſtræ habita ratione , ut

cum

eum adire nos ſinerent pacem non peſtem allaturos ſæpenumero inſtetimus. Hoc eſt con/
ciues, hoc eſt quod dudum Philippus pro infinitis quibus redundat rerum uerborumq;
fallacijs,ſimulationibus,uerſutijs,ambagibus machinabatᷣ,ut in ea quæ nunc eſt Italiæ gen/
tium principum & populorũ belli iſtius expectatione oratores ad pacem æquis fœderibus
quærendam mitteremus,quos ludibrio habitos,quos reiectos,ad deprecandam rerum ex/
tremam calamitatẽ,ad ſe miſſos prædicaret: quãquam ſi uera pro temporis neceſſitate ſunt
dicenda,paruam illi crediderim curam fore,quid cæteri exiſtiment de nobis,quos pro ſupe
ratis adeo ſpernit,ut iam audire negligat oratores. Sed ſi me Florẽtini audieritis,ſi ueſtram,
ſi hoſtis ueſtri conditionem,ſi pericula quæ torpeſcentibus imminent, ſi ſpem,quæ erectos
animis manet,conſiderare uolueritis,facile confido futurum,ut quod ab ſuaſuris aud reno
luit oratoribus,ab ſtrepenti circa ſe armato,pacem dum fuit liberum accipiendam fuiſſe au
diat Philippus,oculiſq; tandem illa mœſtus uideat, quæ auditis oratoribus potuit euitare.
Parantem multa proſequi ſtrepens pede ſenatus de orationis fine admonuit, uultu geſtuq;
ſuſcipiendi belli animorum flagrantiã ſignificans. Quare cõcluſionem paucis abſoluit Bar/
tolemeus, aut Philippo ſine contentione ſuccumbendum, aut uiribus animi & diligentia
tuendam ſibi uideri,quam illi euertere & peſſundare ſit in animo,Florentini populi liberta/
tem. Se pacis hactenus & quietis populi quoad è republica fuit autorẽ,ſe qui ad pacẽ quæ/
rendam fuerit miſſus,belli neceſſarij autorem concitatorẽq; reuertiſſe. Senatu dimiſſo uulgi
uoces propalam exaudiebantur,bello incumbendum,tyranni ſuperbiam uiribus retunden
dam. Coactoq; poſtridie ut conſtituerant ex ciuitatis more populi concilio,bellum ſummo
omniũ conſenſu,contra Philippum decernitur. Tunc ſuffecti ſunt primis decem uiri Balie,
Laurentius Rodulphus, Bartolemeus Valoreus, & alij ciues quiq; præſtantiores. Magno
interim animo maiora Philippus ordiri cœperat, rebus namq; Foriliuij ex ſententia firm/
tis,ut nullam crederet tantam fore hoſtium potentiã,qua inde ſua pellerentur præſidia,ma/
gnos quoſq; Italiæ potentatus ſibi conciliare ſtudebat. Et licet Martinum pontificẽ Roma/
num ſibi affectum exiſtimaret,nihil à ſua potentia formidantẽ,uel conatus ſuos fauore pro
ſequi uel tacitũ diſſimulantemq; negligere,eum tamen beneficio ſtatuit deuincire maximo,
in cuius facinore pelleretur Neapoli ac eius regno Arragonũ rex Alfonſus, & Ioanna tunc
regina à maxima eriperetur calamitate, & Ludouicus ex celeberrima Francorum proſapia
ſibi affinis in auiti iuris regnum reduceretur,demũq; omnis illa Italiæ ora, cunctis bello ne/
ceſſarijs rebus abundans ſuis etiam partibus adiungeretur. Id factum narraturi altius repe/
tentes, magno conſtitiſſe malo, muliebrem leuitatem oſtendemus. Ioanna namq; ſecunda
per Roberti regis ſuæ ætatis regum primarij originem,regiæ Francorum gentis ſoboles,re/
gni Apuliæ,quod Siciliæ circa fretum,& quandoq; Neapolis uocant,Ladiſlao fratri hæres
relicta exercitum accepit florẽtiſsimum,& equitum numero magnifaciẽdum,fuiſſe etenim
conſtat equites ſexdecim millia,quorum partem maximam Ladiſlaus diſtribuerat guber/
nandam ductoribus,Sfortiæ,Laurentio,& Michelotto Attendulis ex oppido Romandio
læ Cutignola,Iacobutio Caudolæ,Odroſij Troiæ & Carrariæ comitibus Cecolino Peruſi/
no,Iulio Cæſari,& Fabritio fratribus Capuanis. Regno deinde uix dũ firmato regina ſum/
mam rerum & ſeſe permiſerat Pandulfello iuueni uix adoleſcentiam ſupergreſſo, quem for
ma ſpecioſum moribuſq; ſuauiſsimum non ſine proſtrati pudoris infamia educauerat. Cu/
ria uero illius inuidia exardeſcente,eam & qua laboraret infamiam regina tollere optimum
rata,coniugem habere conſtituit, ex tribuſq; ſibi propoſitis, Iacobum delegit marchiæ co/
mitem,qui ex Francorũ ſtirpe regia,ſibi eſſet remotiſsimo gradu agnatus. Eum tamen præ/
ſcriptis acciuit cõditionibus,ut ſine regij nominis mentione,aut ſpe aliqua Tarentinus ap/
pellaretur,ſiue dux,ſiue princeps,ſiue comes mallet, & permiſſo comitatus dominatu con/
tentus ipſam,ut antea regni curam gubernationemq; tacitus habere permitteret: ſed longe
aliter ac rebatur mulier, infauſtum illud contigit matrimonium. Supradicti namq; ducto/
res omnes cæteriq; regni proceres,intolerabili in Sfortiam & Pandulfellũ, quos regina cæ/
teris præponeret,odio accenſi,nuncios quiſq; ad Iacobũ ſecreto miſerunt,ſi aduenìens ani/
mum afferat regiũ,nullatenus qui regnũ illi aſſerant defuturos. Appulſum itaq; Manfredo/
niam, Neapoli cõtendentẽ,qui obuiam ſalutatũ acceſſerant,regẽ appellarunt: ſolus Sfortia
apud Beneuentũ obuius,ſaluũ aduenìſſe comitẽ congratulatus eſt. Eum Iacobus ira conci/
tus in Beneuentanã arcem conijci,illiuſq; equitatũ diripi eueſtigio iuſſit: exceptus inde ſum
mo Nea/

mo Neapolitanorum applausu Iacobus rex ubique salutatur. Et arce quam Castellumnouum appellant, custodum perfidia illi tradita Pandulfellus capite cæso, plurimis diebus ad ostentandam regis in perfidos iram inhumatus remãsit, in Sfortiam uero omnes citra mortem intentati sunt cruciatus: nec dubiũ quin uita illum etiam rex fuerit priuaturus, nisi Michelottus coactis in Tricarco inexpugnabili oppido Sfortiæ qui erant delapsi commilitonibus, belli apparatu regem terruisset, uel minimos motus in eo rerum suarum initio formidantem. Saluti etiam Sfortiæ plurimũ conduxit, Laurentij Atenduli obedientia, quam regina iubente Iacobo regi exhibuit. Eo enim intercedente, Michelottus Tricarco reddito, regni finibus excedere hac passus est conditione, ut Sfortia illæsus tolerabili carcere uiuus asseruaretur. Potitus regno Iacobus Gallos ubiq; præfecit, urbibus illos & oppidis donauit: Neapolitanis etiam & cæteris regni proceribus omnino spretis regnum consilio armisq; Gallorum administrauit. Nec cum regina maiori q̃ cum cæteris humanitate usus est, quam regni muneribus, & quod muliebrẽ animum asperius uulnerauit, thoro sæpius ablegatam, quandoq; contumelia affecit. Eam indignitatem, regni magnates, urbiumq; primates, haudquaquam taciti ferebant. Regina uero econtra, muliebri astu omnia ferre, omnia æquanimiter, omnia dissimulanter tolerare: & quo uirum luxu ipsaq; rerum opulentia effœminatum titillaret, per iocum, ac quoties illum suos'ue serio adloqueretur, optime secum prædicabat factum: quæ rerum omni molestia, quibus dudum oppressa fuerat, per uirum liberata, animo esset & corpore quietissima, neminem læderet, neminem formidaret: ut autem uerbis responderet uitæ institutio, uultu gestuq; semper blanda, semper hilaris, saltationibus, choreisq;, quibus maxime Galli essent dediti, dies noctesq; ad insaniã exercebatur. Multi interea illam partim nutu signisq;, partim fresis inter labia uerbis ad uim contra regem, contra Gallos exhortabantur. Sed Iulius Cæsar Capuanus uir audacissimus, quum se à Gallis æque ac cæteros sperni cerneret, eò temeritatis processit, ut reginam ipse etiam de cæde regis tentare non formidauerit. Immemor enim tunc fuit sese Iacobũ in Pandulfellum Sfortiamq; uehementissime cõcitasse. Sed ea iniuria reginæ animo tenacius inhæserat. Quare astuta mulier mariti animum quo tutius falleret, maximo de se beneficio securũ reddi, & de perfidi, quem oderat, iniurijs, uno eodemq; in negocio ultionẽ sumi posse rata: quum Iulius de regis nece iterum ageret, scelus primo uerbis detestata est, sermone postea longius producto, tam multis miserandã regni procerumq; conditionem flebili deplorauit querimonia, ut concitũ per se iuuenem ad facinus inflammauerit. Quumq; iterato Iulius prima de regis nece uerba repetere pararet, Quin tu, inquit illa, omitte uana & impossibilia per iracundiam fari: ad octauam diem adesto, meliora ac certiora pensato attentius consilio allaturus. Abeuntiq; & de facinore sententiã stare uultu ac gestu significanti, nutu & ipsa tacens significauit. Vixdum arce digressus erat Iulius Cæsar cum regina mœsto uultu, quietem suam scelestissimis hominibus inuisam esse præfata, rem uiro aperit, orat, obsecrat, obtestatur, cæteros huius nece ab simili audacia deterreat. Cõstituta igitur die octaua, introductus in cubiculum Iulius, quæ in caput regis Gallorumq; meditatus fuerat, quo tempore, quo ordine geri oporteret reginæ edisseruit. Et quum multa in barbarorum ingluuiem, superbiam, inhumanitatemq; inuehi cœpisset, desilit quo latuerat strato post cortinam rex, cumq; ad primam sequuti uocem dispositi in secretiori cubiculo armati Iulium corripiunt, & extractum ad arcis propugnacula securi percutiunt. Nec multi intercesserunt dies, quũ regina per tanti indicij fidem regi acceptior facta, arce præter solitũ permittitur exire. Tandemq; Octino Caraczolo, & Anichino Morimillo, nobilitatis Neapolitanæ uno, plebis altero primoribus animos addentibus, in urbe remãsit: & populo arma corripere iusso regni habenas recipit: magno enim impetu, maxima cum celeritate in Iacobi magistratus præsidiaq; facto Sfortia primum liberatur: Galli ubiq; capti, opibusq; quas cumulauerant ingentes nudati, pars abire iussi, pars trucidati, pars in carcerem sunt coniecti. Regina exinde renouatis cum Iacobo fœderibus, per quæ accitus uenerat, alteram Oui arcem recepit: cuius aulam postea Iacobus uxoris fraude iterum captus pro carcere habuit, hac una donatus libertate, ut quoties esset libitum in reginæ concubitum, uel ensem ad alienam de qua suspicaretur uim propellendam, accinctus admitteretur. Commiserat uero regina rempublicam Marino Bosse equiti Neapolitano. Sed cum insano illa amore alterum Seriannum Caraczolam deperiret, Marinus Sfortiæ operam Serianno nauantis uiribus excluditur. Seriannus magno senescallatu, quam re-

gnum

gnum habet supremam dignitatem decoratur. Is nobilitate generis, & permissa rerum omnium potestate elatus, Sfortiam qui solus uirtute & potentatu & maximis erga se meritis par esse uideretur, eijcere ac tollere statuit. Iussum itaq; trans Vulturnum contra Seuerinatem comitem ducere in angulo ad Stiphata circumuenire ac commeatu interclusum opprimere meditabatur. Quod cũ resciſſet Sfortia, obsidione comitis soluta, pontẽ Stiphatis decepto custode occupat. Et Octini Caraczolæ, ac Francisci Morimilli equitũ Neapolitanorum senescallo infestissimorum coniuratione fretus Neapolim ad auroram ingreditur, circumlatis reginæ signis, nullo repugnante in foro cum armata legione subsedit. Tum populo frequenti circumfuso quocunq; plurimos uidisset conglobatos, concionabundus ferebatur; se reginæ uelit nolit, se nobilitati, ac populo Neapolitano deditissimũ, ea aduenisse causa dicens, ut oppressam, obrutam conculcatam magni senescalli fastu, fastidio & peruerso auaroq; Christophori Caietani, ac illi similium consilio, reginã liberaret, regni calamitates, multorum rapinas prohiberet: proinde rempublicam ipsi capesserent Neapolitani ciues, probos integros ab regina Serianno & Christophoro eiectis suffici curarent, reginæ, regni, suo regnicolarum honori, saluti, indẽnitatibus prouiderent. Ea populus magno accepit applausu, nam quum illius nocturno cum structis in pugnam aciebus ingressu præterito omnia misceri formido maxima incessisset, ea deliniti oratione, & in spem maximam quietis adducti, sublato clamore fauores illi publicos sunt polliciti. Quamobrem Sfortia missis per urbem Bisello Branchatio, & Francisco Morimillo, cum equitatus parte reginam populi Neapolitani & Sfortiæ ductu dominam fore iussit acclamari. Illi autem per quosq; urbis uicos circumlati neminem inuenerunt contraria sentiẽtem: tanto populi fauore audentior factus Sfortia, admouit exercitũ Castronouo, in corrigijsq; uico urbis celeberrimo resedit, interim turba plurima ad reginam confluxerat. Cui illa: Ite, inquit, amici familiæ Dyrrhacensis, fidelis populus, proditorem Sfortiam rusticum hominem interficite, lacerate, equitatum diripite: eius etenim liberate oppressione tunc primum reginã tunc primum sociam uobis & beneficam mihi licebit esse. His accensa uocibus plebs prædæ simul inhians arma corripit, & Sfortiam cui nulla de ui suspicio esset, ex improuiso adorta, legionẽ prius quàm acies strui posset dissipat, palantem agit. Amissis tamen Sfortia equitibus, ad sexcentos uia Puteolana quæ dicitur Pedagrota in agrum delatus, cum legione perisset, nisi Acerarum comes reginæ infensissimus, insano sibi consilio illum intra oppidum admisisset. Eo namq; oppido potitus Sfortia, bello & quidem acerrimo Neapolitanos agitare cœpit, per nuncios epistolasq; protestatus, se qui reginam ut ante dominam duceret, populumq; Neapolitanum diligeret, pessimis reipublicæ gubernatoribus bellum intulisse, quibus eiectis prædonibus, fidelem ut antea illis operam subiectionemq; exhiberet. His compulsi malis Neapolitani nobiles plebeiq; summis hactenus odijs dissidere soliti, consensu unanimi, regina inscia, uiros ex omni ordine deligunt, quibus reipublicæ cura esset demandata. Hi reginam minis prece apud illam efficacioribus coegerunt, ut fœdus cum Sfortia feriret, per quod damna restaurarẽtur Sfortianis illata. Singulis præterea principibus Italiæ cũ de fide, integritate, cõstantia Sfortiæ scriberet regina, quæ multas prius de illo calumniosas scripsisset epistolas. Restitutus deinde ad magni connestabilis dignitatem Sfortia, in gratiam cum regina eo redijt pacto, ut in uim iuramenti quod solenniter interuenit, uterq; delatores nedum non exaudiret, sed delata alteri renunciaret, & pro communi partium tutela impositus è Castronouo præfectus, cui Sfortia plurimum fideret, Franciscus Ortonensis reginæ pariter fidelissimus, permissa sibi ex formula facultate, ut nullo utrosq; admitteret tutareturq; discrimine. Actus demum in exilium Seriannus & Iacobus rex Martino pontifice Romano, per Iordanum Columnensem sibi Germanum, Sfortiæ precibus impetrante à regina liberatus est, primo item fœdere renouato, ut comitis nomine, ac permisso Tarentino comitatu contentus, Ioannam permitteret dominari. Is tamen regni, quod degustatum anxio affectaret animo, cupiditate ardens eò processit ingratitudinis, ut Sfortiæ exitiũ quæreret, reginam pariter in illis qui delendo Sfortia necessario intercessissent rerum motibus, fallere meditatus. Ipsa item quæ acceptum eiecti Serianni uulnus corde gestaret, ultionem de Sfortia sitiens, marito consenserat, & cunctos fermè regni primates in Sfortiæ caput curauerat coniurare. Ea Sfortiæ quũ patefacta essent, animo anxius perterritusq; quo pacto tantis euaderet insidijs suos consulebat. Cæteris autem salute desperata abeundum censentibus, Ioannes Arcolanus Fauentinus, uir

hus uir celebratæ in eo regno prudentiæ,paratam esse uictoriam si Sfortia annueret hoc pacto ostendit:Reginam,inquit,qui tibi aduersam & implacabili odio inimicā reddidit,Seriannus à complexu eiectus propitiam fauentissimamq; faciet restitutus.Efficax uero supra spem fuit Ioannis consilium.Serianno namq; petente atq; efflagitante Sfortia,ab regina ea conditione in patriam reducto,ut duos qui essent illi liberos Sfortiæ daret, fidei & reconciliatæ gratiæ obsides,regina ambos eodem penè loco habere cœpit. Id quum uidisset Iacobus,coniurationem fraude uxoris detectam intelligens,de fuga cœpit cogitare.Forte in ancoris stabat ad Neapolitanum littus Genuensis imperialium nauis ingens. Ea secrete conducta Iacobus simulata per littus deambulatione scapham conscendit,ad nauimq; delatus Tarentum adnauigauit. Quam urbem quum regina potenti obsedisset exercitu, Iacobus paulopost uendidit Ioanni Antonio Vrsino,quem postmodum regina ornauit illius principatu.Deinde Iacobus in Gallias delatus religioniq; addictus anachoritæ pallio utebatur. Interea quum Braccius Montonensis in Perusio,Tuderto, & plerisq; ciuitatibus ac oppidis ecclesiæ,tyrannus & belli dux ætate sua excellentissimus Romanam agitaret ecclesiam, Martinus pontifex Romanus ad opes regni, quod feudatorio iure suum esset, conuersus, Ioannam coronauit:cum illa pactus,ut trium milliū equitum præsidio sibi & ecclesiæ opem ferret.Datum est euestigio id negocium Sfortiæ,quem Seriannus quàm longe cuperet ablegari.Is ad comparandam autoritatem uexillifer ecclesiæ à Romano pontifice declaratus, contra Braccium duxit,agros & urbem Viterbiensium infestantem.Oppositis parua intercapedine legionibus,duces collatis signis prælio decertare statuerant:sed quū Sfortiæ consilia perfidi Braccio prodidissent,& Montisfaliscorum oppidani ecclesiæ subditi nec promissos suppeditassent commeatus,nec ut iussum eis à pontifice fuerat,illum intra oppidum admisissent,prælio superatus maiorē legionis partem amisit.Quod quum esset reginæ & Serianno nunciatum, aduenisse tempus rati,in quo Sfortiam inimicum hominem ulcisci possent, nullo ecclesiæ aut pontificis damni respectu habito, cum hoste Braccio fœdus iunxerunt,uectigaliaq; regni,ex quibus stipendia Sfortiæ impendi,eò proficiscenti fuerat constitutum,nouis & omni obligatione liberis redemptoribus locauere.Eam mulieris perfidiam ægre,ut par erat,ferens summus pontifex,pace cum Braccio quibuscunq; potuit conditionibus firmata, Ioannaq; regni feudo ac dignitate priuata, Ludouicum Andegauensem,ex regia Francorum stirpe,Sfortia instante accersitum,regem Siciliæ declarauit. Tum Sfortia à pontifice pecunia adiutus,præterq; hostium spem in regnum reuersus, signa militaria remittit Ioannæ,& se illi hostem denunciat adfuturum. Eo impulsa metu Ioanna, Alfonsum Aragonum regem,qui se tutanda per Trinacriæ uicinitatem, & regnorum potentiam idoneus sit uisus,in filium adoptauit:nec tremulo, ut aiunt, parieti regina incubuerat, si nouos hostes atterere,non hunc etiam regem,quemadmodū antea omnes,quibus cum aliqua sibi fuerat amicitia, muliebri leuitate instituisset deludere. Is enim impiger adolescens animorum plenus,res magnas gerendi cupiditate accēsus, medio tunc expeditam pelago classem in armis habebat, quam ab famosa Bonitij Corsicæ castelli oppugnatione reduceret. Id quale factum fuerit non ab re existimo recensendum, ut cuius principis uiri multas & cum Genuensi populo & cum plerisque Italis externisq; habitas contentiones editasq; pugnas, scripturi sumus,audaciæ & fortitudinis tyrocinia referamus. Contraxerat classem ex omnibus citerioris Hispaniæ Arragonensi,Barchinonensi & Trinacriæ regnis suis, onerariarum tredecim nauium,triremium uigintitrium, armamentis bellicis & commeatibus munitissimam, & ad eidus Augusti mensis Bonitium Corsicæ Genuensium insulæ castellum obsederat improuisus. Est autem ad meridionalem Corsicæ plagam maritimus sinus, qui mille passuum longitudine, tortuoso tamen canali protensus, stadij unius latitudinem habet: & quum uasta sit aquarum altitudine,ingentes ferente ceteas naues,nullas per montium spondas admittit maritimas tempestates. In eius sinu ad ingredientium dexteram Bonitium oppidum in saxosa & ab tergo inuia situm rupe,eam ad partem,qua maritimos attingit fluctus,mœnibus propugnaculisq; eminētibus est munitum: huc loci cum classe delatus rex, postquàm se primo conatu frustratum uidit, ducta in medio canalis tractu, ab utraq; ripa abiegnarū trabium triplici ordine connexarū catena, & Genuenses ab ferendo clausis præsidio arcere,& oppidanos longa obsidione constituit ad deditionem perducere. Ea Genuensis dux & ipse impiger Thomas Fregosius compertum habens, classem parat oneraria-

rum septem nauium maximarum præfecto illi Ioanne Fregosio fratre suo, circiter annos uiginti nato. Sed quum earum nauium quæ fortè aberant, quibusdam expectantibus conscribendis turmis, cõmeatuq; imponendo september elapsus esset, tantisper menses octobrem, nouembrem, ac maximã decembris partem, tempestatibus desæuit mare, ut Genuæ portu classis exire nequiuerit. Interea Bonitienses quum nulla apparere præsidia cernerent, datis obsidibus primorum filijs uiginti, oppidum intra calendas ianuarias, nisi Genuenses subuenissent, reddere pacti erant. Borea postmodũ per Christi natalem secundo in Corsicam impetu perferente, ocyus delati Genuenses, ante ipsas canalis fauces paululum in ancoris constitere, & sub ipsum diei posteræ meridiem, uentos nacti cum æstu maris secundos, corporibus curatis uela dantes in hostem nauigauere. Primus omniũ Iacobus Benisianus, uelis crepitãte malo plenis, ferrato proræ pectore, impetu facto irrumpens, disiectas repulit catenæ trabes. Subsequutus inde est cum maxima omnium quas ætate nostra pertulerint maria nauium, cui ab specie Monsniger fuit nomẽ Raphael de Nigro. Tertius & tanti ausus postremus fuit Ioãnes Fregosus, naui item maxima Babiliani de Nigro inuectus, cæteræ quatuor non prius ancoras sustulere, quàm primas conserta hostibus manu audacter resistere perspexerunt: nec tamen ullo cominus præsidio socijs affuere, sed inanibus clamorum minis, & proiectis eminus spiculis territauere hostem. Reiecto trabium obice rex Alfonsus maiores ex suis decem naues, triremes tredecim ad sinistram sinus partem contrahens, reliquis oppidum inter & prælij locũ arcendis à pugna oppidanis consistere iussis, hostibus est congressus. Curauerat uero is quosdam manipulos, partim de minoribus nauigijs, partim de montium quæ prominent cristis, ubicunq; opus esse intelligerent, laborantibus opem ferre, hostesq; latera inter pugnãdũ detectos missilibus uulnerare: multa quoq; disposuerat ad eam ripæ partem machinarũ genera, quæ nauibus contineri solita, ictu ex solido potentiore naues hostium feriebant, ut integris penè quernis texta trabibus Monsniger, plurimis bombardarum ictibus collisa, ægre per diem illam supra undas fuerit sustẽtata. Mortes, uulnera, incendia, sanguinem, uiros mari submersos, & partis utriusq; stragem referre operosum fuerit. Quod constat, quum septem horis incessanter esset pugnatũ, fessus confractusq; uterq; exercitus, uicisset'ne, an uictus esset dubius, sine classico, sine imperio præliũ diremit, & plurimis affectas damnis, sed gloria cumulatas maxima tres primas Genuensiũ naues subsequuti quatuor ignaui gubernatores simul Bonitium petiuere. Quò appulsi cum fame contectos omnifariam rerum commeatu iuuissent oppidanos, die quinta cõstituunt Genuam reuertendum. Quia uero maximos apud regem apparatus ipsis exitu prohibendis uidissent fieri, nouo & antea inaudito telorum genere uiam sibi hac ratione per repugnantes hostes medios inuenerunt. Veternosam etenim quæ apud Bonitienses pro derelicta erat nauiculam arida cõplentes materia, picem sulphuraq; in puluerem contrita affatim superfundunt, & paucis qui uela temonẽq; pro canalis tortuositate dirigerẽt impositis militibus, scapham puppi adligant, qua se illi ad integras naues, quum urgeat necessitas saluos reddant: uentos exinde ad auroram ualidos nacti, unà omnes soluunt, & tanquam præcedentis uiam singuli ordine statuissent tenere, cariosam præmittunt minorem. Eos soluisse & plenis aduentare uelis Arragonenses conspicati, structas prius è regione ad utramque canalis ripam duas nauium triremiumq; acies coniungunt, ut nullus Genuensibus in altum mare, nisi per arma & fractam hostium classem exitus linqueretur. Tantisq; uirorum pugnam poscentium clamoribus, tantis buccinarum strepitibus, tantis crepitibus bombardarũ, inibat prælium Arragonensis, ut tacitum in rètia & carcerem perduci diceres Genuensem. Quàmprimum autem hosti appropinquauit nauicula, tum iniecto sulphuribus igni milites retro in scapham ruerunt, conflagrauitq; ilico nauicula, & flammas quaquauersum quàmlongas euomuit, ardentibus tamẽ uelis pro incœpti cursus impetu in hostem ferebatur: tunc elingues ad eam horam Genuenses terribili sublato clamore, pugnã poposcerunt: sed territi amentesq; Arragonenses, pristini acierum ordinis obliti, quà cuiq; tutior apparuit ad alteram riparum uia, dissipati fugerunt: facta tanto ausu uia, sine obstaculo transeuntes septẽ naues cum ingenti gloria Genuam rediere. Et Alfonsus rex soluta post quatriduum obsidione datos adducens obsides ad Trinacriæ littora se contulit. Vbi cum paucissimis substitisset diebus ab Ioanna secunda præsidio aduocatus, & per conscripta solenniter fœdera, ut supra diximus, fuit adoptatus. In cuius ad ciuitatem Neapolitanam aductu, Braccium regina in stipendia conscripsit. Et

psit. Et pontifex Romanus Tartaliam Lauellensem equitum mille quingentorũ ductorem Sfortiæ adiunxit, pari aliquot menses fortuna bellum est gestum: sed Tartalia, quem hostibus consentire compertum est, securi percusso Sfortia pecunijs exhaustus, quas nullus diu subministrasset inferior esse cœpit. Quam nactus occasionem Braccius magno uir animo, maiorique consilio, pacem ea ratione constitui curauit, ut continentes Perusio Tifernates, ciuitatem Castelli uocant, sibi subijceret, & destinato regni Apuliæ, quod affectaret bello per oportunam urbem Aquilam Furconensium recipere posset. Paucis post firmatam eam pacem elapsis mensibus, rex Arragonum Ioannæ reginæ instabilitatem, Iacobi illius uiri cæterorumque exemplo edoctus, arces Neapolitanas mari expositas præsidijs firmauit, & Serianum magnum seneschalcum in uincula coniecit, reginæ proteruiam pariter, ne talia in posterum committeret compressurus. Quod cum astuta & fallendi artes callens mulier præuidisset, apertam de rege suspicionem præ se tulit. Quamobrem Alfonsus rex, illam in Neapolitana arce, quam uocant Capuanam, quò se contulerat obsedit. His coacta Ioanna Sfortiæ auxilium denuo implorauit. Qui cum euestigio affuisset, Arragonensem cum apparato exercitu extra urbis mœnia obuium fudit fugauitque, & reginam castro eductam, ad auersam urbẽ perduxit incolumem. Neapolitanis uero dubiã regi & reginæ exhibentibus obedientiam. Arragonenses paratissimam adduxerunt classem, cuius copijs urbi per Castellumnouum admotis inter utrosque diu acriter est certatum. Tandẽ factionis alterius ciuium fauore adiutus superat Arragonensis. Qui ciuitate potitus, partem mari expositam diripuit, incenditque. Tunc regina Alfonso ob ingratitudinẽ adoptione priuato, Ludouicum Andegauensem à Martino Romano pontifice, Sfortiæ suasionibus, ut ostẽdimus, pridem accitum, qui Romæ substitisset, in filium adoptauit. Et bello renouato Braccius ciuitate Castelli potitus, ad Anxanos Samnites, quorum oppidum dicunt Lancianum, cum legione se contulit, cui Sfortia fuit obuius, ducibusque magno animorum ardore, ac pari potentatu oppositis, post leuia quæ sæpenumero commissa sunt prælia, collatis signis est pugnatum. Inferior ea pugna Braccius retrocessit, quem Sfortia paribus insequutus est castris. Nec multi intercesserunt dies quum fortunam magnis tentaturi animis iterum apud maritimam Freutanã uillam, quæ dicitur Franchauilla, congressi sunt. In quo prælio Braccius itẽ inferior, trans Aternum, qui fluuius est Pischaria, se recepit. Eum insequutus Sfortia, uictoriam in manibus certam habere confisus, ad Aternum se contulit, amnem præaltum qui nullo loco nisi ad ostia, cum recedentia per fluxum maria illum exonerauerint, uadari potest: fortè tunc incertum erat, cederent'ne, an reuerterẽt aquæ, & leni motu intumescebat mare. Id cõspicati primam ducentes aciem milites Sfortiani in ripa substiterant, nec erat qui prior ut uada tẽtaret adduci posset, quum adueniens ardẽti animo Sfortia, mare inter & fluuium; qua ripæ in littus abeunt, amne traijcit: nec prius ulteriorem attigit ripã, quàm eadem reuersus est uia. Id cum secundo fecisset militem redditurus de transitu securum, parumper substitit, & conuocatis qui ordine sequerẽtur, puerum præmisit cristatam illi præferentem, qua in prælio utebatur, cassidem preciosam. Exinde subsecutus ipse puerum alta uoce quà pergeret dirigebat. Iam medium amnem puer superauerat, quum siue timentem destituerat cerebrum, siue uortigo equũ parte absorbuisset posteriore, supinus in clunes equi sola galeæ crista aquis eminebat. Tunc clamore illũ ne timeret exhortatus Sfortia, per medios fluctus equo præteruolat concitato, puero manu subleuato, ipse ab fluctu, qui in tempestatem crescere occeperat submersus occubuit: nec moriens tunc uisus, aut postea mortuus ab diligenti cura requirẽtibus est repertus. Exercitu illius tunc temporis in diuersas lacerato partes, Braccius Aquilam ilico securus obsedit, & Aragonensis rex reginam inermem, ac auxilio destitutam facillime oppressisset, futurumque propediem apparuit, ut pontifice Romano regina & Ludouico male habitis, Arragonensis Bracciusque ea parte dimidia Italiæ, quæ à Perusio protenditur in Calabriam, potirentur. His impulsus causis rationibusque Philippus Mediolanensiũ dux quod longe digressi superiore diximus loco, ingentis gloriæ facinus, fauores sibi in Italia comparaturum maximos est aggressus: tectarum namque tredecim nauium, triremiũ uigintiunius, & biremium quos uocant brigantinos quatuor, præter aliam nauigiorum multitudinem, classem apud Genuam armauit, & præfectum illi imperatoremque, siue ut Genuenses appellant, quoties magnorum uigintiquinque nauigiorũ classem armant, ammirrhatum dedit Guidonem Torellum origine Mantuanum, terrestris rei militaris peritissimum: maritimæ uero

ignarum. Fuit ea classis potentissima, & quam Genuēses si admirrhatum habuissent ciuem, ad debellandam Trinacriam ducturos constat. Sed cum uiro parendum esset peregrino, mœsti imperata facessere negligebant. Atq; constat plurimos ex primoribus ciuitatis, qui Carmagnolā tunc Genuæ gubernatorē, à quo classis parata fuerat, credidissent eius admirrhatum imperatoremq; futurum, ob eam mutationē admirrhati militiā detractasse: nanq; audita ducis Mediolani de Guidone ad id recipiendo uoluntate, adolescentes imperitiores q; uiros in commissa sibi nauium triremiumq; gubernatione substituerunt. Appulsi Gaietam quæ Aragonensi parebat, ilico receperunt, delati exinde Neapolim, Iacobi Caudolæ qui Aragonensi militabat, & ad eos defecit, auxilio urbe sunt potiti, & arce intrinseca, quæ dicitur Capuana uiribus expugnata, alias mari expositas, quòd essent Aragonum præsidio firmissimæ, nullatenus attigerunt. Vrbe uero liberata oram Apuliæ maritimam circunlati Genuenses omnia in Ioannæ deditionem redigi curauerūt. Interea Thomas Fregosius, quem primum Florentinis consensisse ostendimus, concitatis in magnamq; manum coactis riperiarum Genuæ oppidanis colonisq;, & Florētino peditatu munitus omnia circum Genuam infestabat. Cui sese adiunxerat Ioannes Aloysius aliiq; familiæ Flischorum potentissimæ primores, patria exulantes. At Aragonum rex Alfonsus, acceptam apud Neapolim iniuriam, in Ludouicum Andegauensem referens, quasi uero oblatam reginæ adoptionem, oblatumq; item à Philippo classis præsidium renuere debuerit, Massiliam Andegauensium familiæ subiectam, cum classe quam ex mari infero reduceret, ex itinere deflexit. Et urbem in qua nihil tunc hostile timeretur, improuiso aggressus, primo impetu prius occupauit, quàm unde à quibus'ue fieret uis, Massilienses scire potuerint, ablataq; præda ingenti, præsertim uasorum sacris deputatorum, cum ipsis sanctorum reliquijs Valentiam contendit. Varie etiam per ea tempora apud Forumliuij pugnatum erat, discursionibusq; frequentibus agri uicissim uastati. Sed aquis limóque altissimo, ut est regionis natura, per hyemem omnia obtinentibus, utriusq; partis miles sese oppositis continebat. Aucti tamen copijs erant Florentini, & Angelum Pergulanum cum sexcentis equitibus in Romandiolam miserat Philippus. Eo tūc Lugi, & Sicco Foriliuij hyberna ducētibus, Fabritio in Lombardia reuocato, motuum huiusmodi in Romandiola concitatorum autor pœnas dedit, Lodouicus Aledusius, Lucretiæ genitor, quem retento Reobaldo, & Imolensibus cupide nimis Forumliuium missis rebellionis illius causam fuisse, principio diximus. Is etenim Lodouicus licet se Philippo inuisum sciret, qui Florentinis dudum consensisset, & possibilem filiæ opem tulisset, bello tamen aperte nondum erat implicitus. Nam quia Imolam uicariatus ecclesiæ titulo gubernaret, sub pōtificis Romani & eius legati umbra, ab incursionibus Philippensium illæsus seruabatur. Eam in tantis rerum turbinibus quorum ipse diceretur Florentiæ autor, sibi callide paratam securitatem, indigne ut par erat, ferentes Florentini nullo quod postulasset præsidio illum iuuare uoluerant. Hinc nulli partium aperte inimicus, nulli item satis charus, sese ut dicebat medium, & utriq; communem exhibebat: forte accidit, militem natione Anglariensem, qui faber ferrarius, in arce Imolensi fecisset stipendia, & simul fabrilem præstitisset operam dimissum à Ludouico, & debitis, ut dicebat fraudatum stipendijs, Forumliuij diuertisse. Eum de Ludouico palàm obloquētem, forte exaudiuit Philippo militans quispiam, asserentem si quando Ludouicus sese bello immisceat, facile futurum, ut patria pellatur, qui omnia per auaritiā negligeret, arcesq; in primis haberet penè derelictas. Quod cum Sicco renunciatum esset fortunam tentari placuit. Et Pergulano in uiam Flaminiam secus Bolognesium ducere iusso, ipse constituta nocte fabrum & perpaucos adducens cōmilitones silentio ad arcem duxit. Dies illa erat nonarū Februarij quarta, & per hyemis frigidissimū sydus aquas in altā glaciem concreuerat gelu. Tum ad eam, quæ in nimia custodum raritate minus asseruaretur arcis partem, ciuitati imminentem, per communem arci & ciuitati fossam alta glacie permeabilem, ingressi muro adhæserunt, & perticæ infixum procerissimæ ferreum harpagonem, ab quo penderet, contorti in scalam funiculi admouerunt: quam ferrea manu propugnacula mordicus capiente decem cum fabro milites obrepētes, mœnia scandunt, & magno ingressi silentio sedētes ad ignem uigiles, cum improuisos adorti cepissent, arce potiti sunt. Exinde Siccum Angelumq; prius cum copijs admiserant, quàm sibi inepte securus quid apud illam fieret intellexit Ludouicus. Die interim appetente Angelus dispositis circum urbem stationibus, ne aliqui emigrarent

grarent, Ludouicum ad se uocari in arcem iubet. Renunciauerant uero illi sæpenumero qui circum urbis mœnia dispositi ea nocte fuerāt uigiles, strepitum armorum hinnitumq; equorum circa urbem maximum exaudiri, quibus obstinate responderat, commissum ipsi uigiliarū munus diligenter exequerentur, cætera sibi ut antea relinquerēt curanda. Quamobrem ad nuncij à Pergulano missi uocem subito pauore attonitus currentes ad arma ciues conuocat, Angelo autem qui dudum sibi fuisset notus, cum iterato blande si obtemperasset, & minacibus uerbis si uim aliquam pararet, acciri iubente, sese captiuum Ludouicus exhibuit, pauca præfatus ut ciuitatis nullatenus demeritæ misericordia illum caperet, se uero quàm maturo perduci curaret ad Mediolanensium ducem, quem sibi non dubitaret misericordem propitiumq; futurum. Supersunt quàm pristinæ huius diei cœnæ Ludouici interfuerint uiri graues. Eum ferunt qui apprime doctus, semper cum esset à muneribus publicis ocium, libros in manus sumeret, codicem multa continentem, qui semper in triclinio lectitaretur, de Beltrandi Aledosij manibus petitum aperuisse, & penultimā eius paginam legi iussisse. Beltrando autem, ut erat iocundus, notam nimis esse fabulam quæ milies auditoribus repetita fuisset, respōdente, quin tu, inquit, uelim accurate legas. Nam quod tacens primo mecum reputabam, parum abfuit à ueritate astrologus, quem uides genitori meo de me tunc uix bimulo, nō astrologiæ iudicium, sed prophetiam scripsisse: quem enim scriptura hæc astrologi illius rerum mearū excidij fatalem prædixit, cum forem id ætatis, cuius me nunc esse nō ignoras, dies is fuit, qui Lucretiam unicam mihi natam, in Foroliuiensium furorem incidere fecit: nec paruam censeri doctrinam astrologi dixerim, qui paucorū mensium errore facto tam remoti temporis rem futuram prænunciauerit. Factus itaq; in potestatē Angeli Pergulensis, Ludouicus, oppida & agri arces e uestigio reddi iussit, & in Lombardiam perductus, in famosumq; Modoetiæ carcerem cōiectus, astrologi de rei suæ excidio iudiciū tunc certius, quàm Beltrādo respōderat, in Lucretiæ incommodo adimpleuit.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE Romani imperij, Decadis tertiæ, Liber secundus.

AVDITA Ludouici clade Florentinus populus uehementiori quàm unquam antea animo ei bello cœpit incumbere, & ut omnes curas cogitationesq; in id solum ciuitas cōijceret, plebiscito edixit, capitale ciui priuato'ue magistratum'ue gerenti fore, qui de pace cū Philippo ineunda referēti, aut proponenti externo cēseret respondēdum. Admonuerat etiam Imolense factum cardinalem Senensem Bononiæ legatum, ut sibi magis quàm Philippo omnia audenti crederet, quamobrē qui Bononiense ærarium aliena præsertim potius quàm rei ecclesiasticæ causa, supra uires exhaurire nollet, fœderibus cum populo Florentino propalàm initis, illorum præsidia per agrū Bononiensem disposuit, ut quas in posterum Philippus in Romandiolam mitteret copias, accessu prohiberet. Id cum Philippus intellexisset recentis beneficij, quod pontifici Romano in Neapolitano negocio præstiterat, memoria confisus, multa apud illum de cardinale Senensi legato Bononiæ questus, quòd se de ecclesia bene meritum Florentinis postponeret, imò illos haberet belli socios, se inimicum orauit communem utrique iuberet fore, alioquin bellum quod ecclesiæ legatus iniuste simul & ingrate inferret, non in ecclesiam referre, sed in subiectum legato Bononiensem populum comminatus. Annuens Philippi precibus pontifex maximus in uerba postulationis eius, legato dat epistolas, quibus perlectis, cum mandata ille pontificis sibi curæ futura respondens, agro Bononiensi Florentinis æque ac Philippensibus interdixisset, reclamauit Philippus, nequaquam pariter utrisque utilem uel damnosum fore transitum, quo interdiceretur partibus à legato, cum unicus, uel quàm accommodus suis copijs, per agrum Bononiēsem, in Italia intima sit accessus, & illo econtra sine incommodo careat Florentinus. Tandem cum legatus aliquandiu Philippo obsecundare renuisset, subornatum pontifex Arelatensem archiepiscopum, quem in Gallias oratorem destinasse simularet, Bononiam misit. Quo gubernatore rem Bononiēsem ex Philippi sententia gerente, & Guidantonio Manfredo suis adiuncto partibus, fuerunt illi quæcunque Mediolanum Foroliuiumq; interiacent expedita. At Florentini Mediolanensem regni Apuliæ fauoribus, & pontificis amore, ob illius recuperationem auctum, uires etiam in

Romandiola geminaſſe uidentes, omnia ſummis conatibus intentarũt. Sed cum illum ma
xime inniti Genuæ uiribus intelligerent, ſummam illa ad rebellionem concitanda adhibue
runt curam. Exaſperatum itaq; in eum, ardentemq; animis Aragonẽſem ingenti adiutum
pecunia, in belli Genuenſis ſocietatem facile concitarunt, qui Germanum dignitate ex gen/
tis more infantem Petrum nomine, cum paratiſſima triremium uigintiquatuor claſſe im/
miſit. Quo apud Liburnum expectante, Thomas Fregoſius, Nicolao ac Ioanne Aloyſio
Fliſcis plurimiſq; Genua extorribus, ad ſe clàm uocatis, eam conſcendit claſſem, Florenti/
norum item copijs munitiſsimam, quæ ad diem iduum Aprilis quartam ſoluens, poſteræ
noctis conticinio Genuæ eſt appulſa. Tunc uario tibiarum cantu, & nautarum applauſu,
qualem reduces in portu ædere conſueuerunt facto, clamores ſubſecuti ſunt ingentes, ad/
ueniſſe Fregoſium nunciantes. His auditis uocibus concurrunt ad portus molem ciues
alius alium exhortantes, ut Aragonenſi Florentinóque acerrimis hoſtibus reſiſtatur, edu/
ctiſq; ex nauali in portus oſtia, quæ inerant nauibus, & bombardis in hoſtem proiectis.
conuicia in extorres opprobrioſa dixere, qui adduci potuerint, ut Aragonenſium claſſe
aduecti redire in patriam affectarint. Sole autem orto Thomas nihil tumultus in ciuitate
ſuſcitatum intelligens, concitandis ad rebellionem agreſtibus Riperiæ orientalis, claſſem
circunduxit, & capto portus Delphini caſtello, illius opportunitate fretus, utranque Ripe/
riam æſtate illa uarijs plurimiſ'que affecit incommodis. Itaque Fregoſis Fliſcis'que, Genu/
am terreſtribus locis acriter prementibus, Philippo duci proculdubio rebellaturam fuiſſe
conſtat, niſi acerrimo hoſti Gothelano ſe permittere ueriti fuerint Genuenſes. Florentini
uero licet tanti circa Genuam conatus non ſatis ex ſententia ſucceſsiſſent, illis tamen nul/
latenus neglectis, bellum Romandiolæ inſtaurarunt. Carolum nanque Malateſtam, qui
ad illa uſq; tempora, nulli partium aperte conſenſiſſet, in ſua conſcriptum ſtipendia, ſupre/
mum declararunt, cum Pandulfo fratre nouis item aucto ſtipendijs, belli ducem. Et Ca/
rolus quidem copias quas ubique reſpublica Florentina haberet equeſtres, pedeſtres ue/
ro quæ Genuenſiupereſſent bello contraxit ſex milium equitum totidemq; peditum mer/
cenariorum, atque agreſtem multitudinem alium ſimilem exercitum numero confectu/
ram. His'que copijs ad pontem Ronchi coactis, caſtra apud Forumliuium ad primum la/
pidem Carolus eſt metatus. Solũ tunc Philippus Siccum Mõtagnaneum, cũ primis quos
aduenienſ duxerat equitibus quadringentis in Foroliuio habebat, cæteros omnes paucis
apud Lugum Imolam'que ſub Bonioanne Troto, & Perrino Turco retentis, in Lombar/
diam, ac ſi Romandiolæ bellum ſperneret, reuocauerat. Fauentinus uero conquirendis con
ſcribendis'que militibus intentus, ſegnem tunc Philippo, aut nullam operam exhibebat.
Premebat Forumliuij Carolus, & cum multa in urbem ex agro commeatus importaretur
copia, motis caſtris Flumanam Saturanumq; caſtella ceperat ui expugnata. Deinde cum
peſtilentia graui ciuitatem laborare intellexiſſet, caſtra ſolito propius admouens minis
apparatu quàm poterat maximo illam terrebat. Crebræ tamen per ſingulos dies fiebant ab
obſeſsis eruptiones, nec ulla erat populi Florentinum Lucretiamq; odentis ſuſpicio rebel/
lionis, qui tamen hactenus hoſtes ſuperare conſueuiſſent. Foroliuiẽſes ægre obſideri feren/
tes, ſubſidia à Philippo mitti, frequentibus nuncijs flagitabant. Lugum item eo tempo/
re, ex propinquis circumſtantibus'que, Maſſa, Zagonaria, & Sanctagatha caſtellis, quæ
caſtrorum de induſtria metatorum ſpeciem haberent, Albricus fermè obſidens, Imolen/
ſem agrum continuis excurſionibus prædabatur. Ea Philippus ſi diutius negligerentur,
aliquam parare claſſem ueritus, Angelum Pergulanum cum quatuor equitum milibus,
peditibus mille è Lombardia dimittens, in Romandiolam contendere iubet. Qui pro/
fectus Parma, quartis caſtris apud Lugum conſedit, eo'que conſilio prius contra Al/
bricum ducere ſtatuit, ut uel ſolum imparem'que uiribus, in paruis opprimeret caſtel/
lis, uel ſi Carolus, qua erat magnitudine animi, opem ferret, Foroliuienſes obſidione in/
terea leuarentur. Comperto de Angeli copiarum'que aduentu Albricus, qui ſeſe cum co/
horte ad eam diem in Maſſa oppido, contra uim quantumuis maximam munitiſsimo
continuiſſet, ſe cum paucis contulit Zagonariam caſtellum, decem ab Lugo ſtadia di/
ſtans, quod ambitu breuiuſculum, uallo ueteri & foſſa erat tenuiſsima immunitum. Id
autem imprudenter'ne, an perfide, ut poſtea cenſuerunt Florentini factum fuerit, in utran/
que partem inclinans fama, dubium facit quicquid fuerit. Inſecutus illum eueſtigio An/
gelus

gelus cum omnibus copijs circumsedit, & ne eruptione facta etiam solus euolaret, accitis ex propinquis Imolæ agro & Lugo fossoribus, repagula portæ opponens, fossam castris latissimam circundedit, uiam exinde rectissimam, quæ Lugum à Zagonaria perducit, fossa undique communiuit, ut si qua maior quàm tolerare Philippenses possent, ab hoste uis fieret, tuto in Lugense oppidum se reciperent. Dum tamen operi fossores uacant, Angelus partitis copijs castellum diu noctúque oppugnant: & quum solo aquarum, quæ in fossis altæ erant, munimini Albricum inniti uidisset, eas per cuniculum deriuauit. In eam itaque adductus erat difficultatem Albricus, ut aut deditionem facere subitam cogeretur, aut si diutius repugnasset, in manus hostium per castelli debilitatem uenturus uideretur. Et deditio quidem ignauiæ atque perfidiæ notam, captiuitas uero capitalis penè periculum ostendebat, quod nuper ad hostes transiens Philippum à se animo abalienasset. Has inter difficultates quod consilij fuit tertium cepit. Oblatas enim ab Angelo dierum quatuor indutias pactus, Carolum commonefacit, nisi opem interea afferat, nisi circumsedentem repellat hostem, deditionis necessitatem mœsto inuitóque imminere. Secunda iam penè effluxerat indutiarum dies, quum Carolus qui comperto de Albrici obsidione illi subuenire disposuerat: eo solicitatus nuncio, castra postero die mouenda fore edicit, & Venturinum Bentionem cum sexcentis equitibus, ad exercitum uenientem, ab Cesenatico portu, ubi aduectus naui primum consederat, adesse iubet. Venturino autem per eam diem accessum differente, Carolus ad uesperam distulit proficisci. Sole postea in occasum uergente sublatis signis in hostem ducere cœpit. Tantus tunc euestigio hymber cœlo effusus est, qui & perpetua durauit nocte, ut densis obducta nubibus luna tum pernox nullum fermè exercitui lumen daret, equitíque impeditum cœno iter, pediti difficillimum redderetur. Euntem ea noctis malignitate exercitum riui torrentésque quibus ea abundat regio, plenis redundantibúsque excipiebant ripis: multíque quorum in subitario exercitu multitudo esset magna, tyrones laboribus insueti, perfidíque & desides plurimi, dum uada patentia, aut pontes perquirere simulant, latitabant. Accessit noctis error, quò ducti ex melioribus nonnulli prius pugnatum esse audiuerunt, quàm cupientes ad exercitum redire potuerint. Sub solis exortum traiecerat Carolus Anomonis uada, quæ uocant Rafanaria, sexto ab hoste milliario distantia. Itaque omnibus in ordinem redire iussis exercitúque oculis lustrato, etsi multos abesse cognoscit, signa tamen procedere iubet. Pergulanus interea de hostium aduentu exploratum habens, canalis qui ad Malas regionis torrente Senio deriuatur, aquis in fossas castris circundatas deriuatis, pluuia adiuuante nocturna, omnes inundauerit uicinos Zagonariæ campos. Quum factus in conspectum Carolus castris hostium admouit exercitum, & quia nullum esse, ubi in sicco consisteret exercitus, hosti propinquum cerneret locum, constitutíque indutijs laberentur dies, nulla fessi aut corpora incurati militis ratione habita, pugnam cieri iubet. At Pergulanus qui Carolo dudum militauerat, eiúsque pugnandi audaciam, & animi ardorem nouerat, id futurum ratus, quod postea euenit, pugnandi copiam facit. Primus ex Florentino exercitu Arditio Carrariensis, manu conserta adeo ferociter primum militare signum intulit, ut quatuor Philippensium acies in unum redactæ globum, sustinere nequiuerint: facilísque illi fuerit, si cœpta prosequutus fuisset audacia, in hostium munitiones irruptio. Sed agrestis, quam facillimum fuerat euellere, uiminea sepes illum remorata est. Tum Nicolaus Tollentinas, Vrsiníque duo ab urgente Carolo impulsi, acies immiserunt. Pergulanus uero castrorum uada in portam relicta, paruo & bene corpora curatorum militum numero, ab fessa cœnóque impedita multitudine tuebatur. Qua in pugnæ pertinacia fessus Florentinus miles, sensim acie excedebat: multíque ad ducum oculis remotiores, signa & exercitum deserebant: pugnatum est pro castrorum fossa & sub ipsis Albrici oculis, ad horas quinque: quum obsessi contra, ac eis tunc licuisset, postea indicatum est, nullum subuenienti Carolo præstiterunt auxilium. Tandem Angelus rarefactam hostium aciem, labentémque quaquauersum ab ferociter pugnantis Caroli tergo militem uidens, signa furens infert, fractósque in eo impetu Florentinos in fugam conuertit. Carolus, qui inter pugnandum equo fuerat deiectus, stans in cœno capitur. Pandulfus equo uectus uelocissimo Rauennam, & inde Ariminum, Tollentinas Cesenam contenderunt. Vrsus, Montisrotondi comes, ex gente Vrsina, equo super uerticem collapso, & cristata galea caput deprimente, in limoso humore

potius quàm aqua decubuit. Alter Vrſinus & Gentilis & Arditio uenerunt in hoſtium po
teſtatem,ex ea fuſi exercitus, qui iuſtarum legionum duarum numerum impleret multitu/
dine,minor pars à Philippenſibus capta fuit: uigeſimo enim per eam regionem in circuitu
milliario,partim in latebris qua uenerant transfugæ, partim palantes ex fuga ab circunſtan
tibus amicis inimicisꝗ,& Lugenſi etiam muliercularum plebe capiebantur:facile tunc Phi
lippo fuit nudatum copijs Florentinũ libertatis gloria priuare, ſi trepidanti,& ſpe omnimo
do deſtitutæ urbi,ſigna immiſiſſet:ſed cum arce ſeptus Mediolanẽſi omnia gereret per lega
tos,prius uictoriæ illius refrixit haſta,quàm ſatis oblatã intellexerit occaſionem.Proſequu/
tus uictoriam Pergulanus,Ceſenatẽ Ariminenſemꝗ agros inuadens, oppida in primis ce
pit maiora,Veruculum,Sanctarchãgelum, & repugnantes Sauignanenſes conceſſit militi
diripiendos.Cætera quæ numero ſunt multa,illorum exemplo deterrita ſeſe miſſis oratori/
bus dediderunt.Inde illatis in Ariminum ſignis,ciuitate breui fuerat potiturus. Sed perdu
ctum interea ad ſe Carolum Philippus, ut tutorem potius à genitore ſibi quondã relictum
quàm ſuperatũ nuper hoſtem exceperat. Nulla etenim ſub cuſtodia habitũ nullo adactum
iuramento aut fidei pignore,amœna quæꝗ Cuſaghi,Biagraſſi & Ticini loca,pro libito ue/
nantem aucupantemꝗ, per dies ſingulos luſtrare permiſit,accerſitis ab uictrici legione,ad
eumꝗ miſſis nobilibus,uernaculisꝗ,quos eodem ſuperatos captosꝗ prælio charos,aut in
delicijs habere cõſueuiſſet. Fuit uero Caroli uirtus tanto de ſe Philippi iudicio digniſsima:
uir enim Marco Catoni adſimilis,in re militari ſtrẽnuus egregie doctus,celſi inuictiꝗ ani/
mi,liberalis,cõſtans,iuſti integritatisꝗ ad pertinaciam tenax erat.Itaꝗ factus de Angeli cir
ca Ariminum uictoria certior,Philippus illo ne ulterius proſequeretur monito,Carolum fi
de aſtrictum,ne hoſtibus ultra cõſentiret,muneribusꝗ oneratum, in patriam reſtitutumꝗ
dominium dimiſit.Ducturus poſtea in Florentinorũ ſocios ſubditosꝗ, qui trans Apenni/
num incolunt Pergulanus,ſiue auaritia ductus,ſiue ut fama tum uulgauit Caroli conſilia ſe
quutus,Piſaurenſem Malateſtam,quem ad Florentinos inclinare diceret,compeſcere eſt ag
greſſus,Gradariamꝗ inermi multitudine ſociatus accedens Galeatiũ Malateſtæ filium,qui
cum uxore & familia in amœnã illam diuerterant uillam,in pontem ad ſe uocatum,manuꝗ
quam amice porrexiſſet ad ſe pertractum cepit,& arcem diripuit diuitijs refertiſsimam. Id
cum Philippo renunciatum eſſet,Galeatio & genitori Malateſtæ parci, uillamꝗ & direpta
quæ à milite extorqueri poſſent reddi iuſſit. Poſt acceptam apud Zagonariam cladem Flo
rentini,nouas conſcripſerunt quotquot ingenti etiã mercede haberi potuerunt copias.Diſ/
ficillimum uero erat probos ductores in tantis quibus Italia tunc agitabatur motibus,repe
rire omnibus uel in regno Apuliæ, uel iſto in Philippenſi bello implicitis,niſi accepta apud
Aquilam ciuitatem à Braccio clades aliquot parauiſſet. Nam cum pulſo Italia Arragonẽſe
claſſem Genuenſes reduxiſſent,Martinus pontifex Romanus ſe altera Braccij moleſtia libe
rare cupiens Iacobum Caudolã, & Frãciſcum Sfortiam indolis egregiæ adoleſcentẽ,quem
Sfortiæ genitoris commilitones illo defuncto ſequuti fuerant, accepit mercenarios belli du
ces,eosꝗ coacto quinꝗ millium equitum,peditum duorum millium exercitu contra Brac/
cium Aquilam obſidione prementẽ ducere iuſſit.Qui collatis ſignis Braccio cõgreſſi,Aqui
lanorum opem eruptione facta ferentiũ,auxilio illius copias non ſine ingenti utriuſꝗ exer/
citus cæde fuderunt.Braccio interfecto,Oddonem filium ſequuti ſunt illius commilitones,
magna, ut conſtat, ſpe adducti: futurum ut Peruſio adoleſcens cæterisꝗ genitori ſubiectis
oppidis potiretur. Verum Peruſini,factionis quam nobilium uocant,quos Braccius in pa/
triam reduxerat, Romani pontificis autoritatem, ut par fuit, adoleſcentis gratiæ prætule/
runt,& ciuitatem Romanæ eccleſiæ ea dediderunt conditione,ut Montone oppido Oddo
ni permiſſo,ipſi ut antea in ciuitate ſalui eſſent, & aduerſæ factionis Raſpantes tunc extor/
res,nullo unquam tempore reducerentur.Qui ergo legionis Braccianæ primi fuerant, inter
quos Nicolaus Piccininus patria Peruſinus honoratior erat,adoleſcenti reuerentia commi
litones,rerum gerẽdarum cura,patres fuerunt.Nam poſtquàm principatus ſpe deſtitutum
uiderunt,illum potentẽ per arma facere contenderunt. Quum itaꝗ à duce Mediolani pete
rentur,Florentinorum quos dilexerat Braccius ſtipendia accipere maluerunt. Has fama &
uirtute præſtantes copias,populus Florentinus Ludouici Manfredi acerrimas cum Agna/
to Guidantonio Fauentino inimicitias exercentis ductu in Anomonis uallẽ tranſmiſerant.
Nam eius uallis ſuperiora ſub Apẽnino caſtella Marate,Gattariã Caſtellionẽꝗ idẽ tenebat

Ludo/

Ludouicus. Sed hæc etiam legio infausta Florentinorum fortuna, prælio apud Brasghelam cum agrestibus conserto loci iniquitate superata, & paucis fuga prolapsis fuit intercepta. Oddo autem agrestiũ manu circũsessus, dum utri de se contẽdentium globo captiuus esset interrogatus, illum qui se pugnantem superauerat digito indicasset, ab altero confossus, ingentis quam indoles & paterna gloria dabant, spei uitã abrupit: perductus cum reliqua captiui exercitus multitudine Fauentiam Piccininus, per ea quibus carcere asseruabatur tempora, Guidantonio suasit, ut Florentinæ reipublicæ potius fractam tunc fortunam, quàm Philippi integram sequeretur, fore affirmans, ut quam sua accessione faciliter restauraret rempublicam uicinam potentissimam, & ut dudum in maioribus longe difficultatibus certe nere fuit insuperabilem, tanto obnoxiam beneficio, sibi & posteris obligaret. Fuerat eo tempore Mediolani Guidantonius Carolum Malatestam sequutus auunculum, & quum fortè apud Philippum ducem frequenti in procerum conuentu multa per iocum & sensim, ut fit serio de Romãdiolæ bello dicerentur, Philippẽsium uirtutem extulit Guidantonius, se item illarum partiũ laudaturus. Quem probris Carolus lacerauit acerrimis, quod in subito exortis prouinciæ motibus, nullo Philippi adductus ueteri beneficio, nec aliqua impulsus uicinorum iniuria, peregrini principis studia, uicinis affinibus & agnatis optime de se meritis præposuisset: Philippo autem quæ à Carolo in adolescentem ex sorore nepotem dicerẽtur, uel nutu non improbante, taciti consensus iniuriam ægre tulit Guidantonius, & rebus quarum causa accesserat tarde à Philippo confectis, commeatu importune impetrato reuerterat in patriam. Accedentibus itaq; taciturnitatis Philippi indignitati, quam animo conceperat, & Piccinini suasionibus Florentinorũ pecunijs promissionibusq;, quibus illũ onerarunt, ad eos desciuit. Nec ullæ fuerunt ea tempestate opes, quibus æque inniteretur respublica Florentina, quibus'ue adeo Philippi frangerẽtur uires, quippe quem distantia undiq; ab Fauentia decem passuum millia, Forumliuij, Imolam, Lugumq; præsidio postea oportuerit defensare. Eandem etiam ob Guidantonij ad hostes transitionẽ spes maxima destituit Philippenses Mugellanæ Florentinorum agri ditissimæ regionis, per saltus Anomonẽsium inuadẽdæ. Profectus Gradaria Pergulanus, partitis bifariam copijs ipse Salsubium quod est Castrumcarum obsedit, cæteri ductores in uallem Ballineam concessere: nec eidem, ut constat, magna gerendi occasio uiresq; defuerunt, si modo secũ uictoria prosequenda, quæ partãda fuerat præstitisset: direpto namq; Porticu oppido in quod natura loci munitissimum, agrestes proximi oppidaniq; Mutilanenses non paruam congesserant gazam, & Douadula, Cassiano, Petrapioq; castellis primo accessu captis, Castrumcarũ recipere neglexit. Qui uero in Ballineam uallem se contulerant militis Pergulani omnes regionis accolas deditionem uoluntariam facientes æque ac repugnantes nullo diuini uel humani iuris respectu habito prædabantur. Quumq; Gerardum Gambacurtam castella pleraq; obtinẽtem, auectam Pisana permutatione, ingentem gazam & auri argentiq; uim maximam comportasse Gorzanum intellexissent, eam arcem maximo obsederunt apparatu. Quam cum natura loci & turritis mœnibus munitissimã Gerardus spretis multorum dierum oppugnationibus probe & impauide defensaret, pugnans incaute Zanonus Iustinopolitanus peditatus Philippi ductor, tragula ictus cecidit, Zanono sublato quies regioni parta est. Pergulanus uero te Castricari infecta, in Lombardiã reuocatus, copias in hyberna dimisit. Auxerant interea copias Florentini, & Bernardino Vbaldino, Piccininoq;, cui copias Oddonis Fortebraccij ducendas dederant in Hetruria, Guidantonio Manfredo in Romandiola inuisi, rem tutabantur suam. Miserat uero Philippus trans Apenninum in Burgi ad sepulchrum Caroli Malatestæ oppidum, copias agrum Aretinum, & eam Thusciæ regionem uexaturas. Apparebatq; in ea copiarum paritate, bellum de industria utrinq; duci, quamobrẽ Philippus Guidantonij Fauentini spe, quam conceperat maxima frustratus, nouam per Burgum ad sepulchrum inferẽdi ad mœnia Florentiæ belli uiam aggreditur, & datis quas reduxerat Pergulanus, maioribusq; item copijs, Guidoni Torello, quem classis Neapolim ductæ præfectum fuisse diximus, ad Burgum traducere iussit. Frãciscum item Sfortiam, quem genitore in Aterno, ut ostẽdimus, enecto, illius cõmilitones sequebantur, tunc primũ suæ ascriptum militiæ in Romandiolã acciuit, maioribusq; aucto copijs prima iniunxit in Fauẽtinos militaria obeunda. Redintegrato binis ad Burgum & contra Fauentiã distãtibusq; locis bello, prælia utrinq; cõmittebantur crebertima. Primus tamen Torellus Bernardinũ Vbaldinum

ferocem

ferocem uirum domauit. Is namq; Bernardinus copijs Florētinorum,quibus præerat apud
Anglariam in legionem coactis, ferociens multa de ſe pollicebatur, quem Torellus diſcur/
ſionibus primo per agros factis laceſſere cœpit,cōcitatū deinde & ſingulos per dies in præ/
lia quotquot fierent deſcendentem contendit ingenio uiribusq; conficere. Conſtituta itaq;
die cum Philippēſibus quos adduxerat nullis ſubiectos ductori,eorum paucos ad medita/
tum facinus ex ore præmiſit,qui leue inirent certamen, & licet maior fieret uis locum perti/
naciter retinerent. Alios item paruo ad adliciēdum hoſtem numero,ſed lectiſsimū quemq;
ſubſequi iuſſit,opem laborātibus allaturos , ipſe paulopoſt cum ſignis ſubſidiariaq; acie eſt
ſequutus. Conſerto apud Anglariam prælio, Florētinus miles ut quemq; caſus priorem de/
dit,in hoſtem ruit,quo uiriliter obſiſtente effuſi portis ſine ordine plurimi,priorum ignaui/
am incuſantes irruerunt,tum maiore quàm quod negligi poſſet certamine rem geri audiēs
Bernardinus,ex oppido & ipſe prouolat,eiusq; aduētu Florētinus ſuperior cedētes Philip/
penſium turmas effuſe eſt inſequutus . Tunc ilico ex inſidijs ſe proripuit Torellus & Philip
penſes,qui fugam ſimulauerant,conuerſi uergere cœperunt,ac Florentinos inſequi fugien/
tes. Tum Bernardinus in primam delatus aciem conatus eſt ordines quàm potuit extem/
pore diligentius inſtaurare:ſed nulla poterat tam ſubito perculſam irruentiū furorem multi
tudinē autoritas,nulla peritia cohibere,fracti enim animis rei militaris ignari agreſtes plu/
rimi,primo congredientis Torelli clamore exaudito præcipiti fuga amentes dilabebantur.
Ipſorum enim plurimi ſtudio uidendi potius quàm pugnandi ardore,ex oppido confluxe
rant. Quare ea multitudo nec peditatum redire in ordines,nec equitatum aciem ſtruere per
mittebat:magnus tamen apud Bernardinum coactus erat fortium uirorum globus , pariq;
certamine diu eſt acriter pugnatum. Tandem ſole in occaſum uergente, qui pedem referre
noluerat,Bernardinus ui repulſus fugiens capitur. Cecidere in eo prælio inermes ex pēdita
tu & agreſtes multi. Nec uero magna apud Zagonariam accepta clades, Florentinam rem
magis quàm hæc minor afflixit. Quandoquidem aduerſi huius prælij fama, Tifernates, Ca
ſtellanos,& Petramalenſes Philippo conſentire fecit,omnisq; illa Hetruriæ ora,ad uictoris
fortunam adeo inclinauit,ut niſi Picininus,qui apud Aretium præſidio erat,præſto ſingulis
affuiſſet in locis,de Aretinis Cortonenſibusq; actum eſſe apparuerit, cōſtiteritq; maiorem
Hetruriæ partem eorum exemplo Florentinis rebellaturam. Interea tamen dum inferētem
ſigna & audacter urgentem ſingula Torellum Picininus fortiter ſubſtinet,Florentini Nico
laum Tollentinatem,qui poſt Zagonariæ conflictum multos cōſcripſerat equites, eò duce
re curauerunt:nec rebus ſuis aliqualiter deerant,qui nullis parcentes impenſis,cōfractos in/
ſtaurare,nouos contrahere exercitus, omnia deniq; ingenti cura diligentiaq; & maiore ani
mo prouidebant,ut nulli eſſet dubium,quin poſt acceptas clades,nedum rempublicam,ſed
agri Hetruſci minima quæq; redderent ſalua,niſi nouum inopinatumq; incommodū emer
ſiſſet. Picininus namq;,ſeu ſtipendijs abunde prout identidem aſſerebat emeritis,ſeu ampli
tudinis quod Florentini de illo dixerunt ambitione ſeductus,ad Philippum tranſiuit. Idem
paulopoſt fecere Ioannes Camertinus Arditio Carrarienſis & Antonius Piſanus. Tot ue/
ro ductoribus tantisq; nudatos copijs Florentinos quod in longa affectis ægritudine cor/
poribus contingit,adeo recens grauabat iactura,ut uiribus debiles animisq; cōſternati,pa/
rum à uictis abeſſe uiderentur,appareretq; paruas nec ſatis reſiſtēdo efficaces futuras Tol/
lentinatis,& quotquot reliquæ illis eſſent copias,ſi modo Philippenſes belli ductores,fortu
na & quas auxerant uiribus uſi,quantum oportuit inſtitiſſent. Sed eos auaritia luxuq; ener
uatos,inuidia inſuper male cōcordes reddiderat,maiorq; ſingulis peruertēdi quæ alios de/
ſtinaſſe cognoſcerent,quàm ope conſilioq; proſequēdi cura erat: hinc paruo ſe impar præli
dio feſſus,æque ſuſtentabat Florentinus,ac pari prius exercitu integer tutatus erat. Diſtine
bant interea Philippi animū,ductorum conſilia diuerſis prorſus & ſibi repugnantibus mo
dis bellum geri oportere ſuadentium,quouſq; in hyemem eſt peruentū. Tum Florentini im
pendens exitium,ſi bellum inſtauraſſet Philippus proſpicientes, Venetos qui pridem uarijs
exorati legationibus ſocietatem belli ſecum inire recuſauerant, aſſiduis obſecrarunt preci/
bus,opem integris afferrent,quibus oppreſſis futurū dicebant,ut alieno ipſi præſidio,quod
nullus poſſit præſtare,poſtea indigerent: Illi uero per fœdera,quibus Philippo,ut diximus,
aſtringerentur,ſocietati belli accedere, duos fermè per annos obſtinate renuerant: & eo ta/
men in tempore ſenatorios uiros,Andream primo Contarenum, & Laurentium Bragadi/
num,

num,deinde Nicolaum Maripetrum,& tertio loco Andream Mocenigum,& postea Fran
ciscum Segam epistolarum scriptorem,ad illum miserant oratores,quorum legationis sum
ma fuit,ut bello abstineret,tyrānidis affectatæ calumnia non carente. Philippo autem rem
uerbis ducente,tam multis apud Venetos institerunt Florentini,ut eorum periculo admo/
niti de re capessenda & societate belli ineunda cœperint cogitare. Dubios tamen penden/
tesq́ animis,in belli suscipiendi sententiam flectere cœpit Francisci Carmagnolæ transitus
ab Philippo:qui quas ob res,quo'ue pacto fuerit,non ab re duxerim referre,ut qui ingentes
rerum moles mirandum in modum uel attollere uel deprimere fortunam culpamus,alieno
id errato,quàm cæco,ut ferunt,uersatiliq́ illius ductu,sæpius fieri intelligamus. Post tan/
ta,quæ supra ostendimus, Francisci Carmagnolæ facinora,post instauratum tanto labore
principatum, tunc primum cœpit Philippus illius æmulis auscultare,cum re Genuensi au/
ctus existimauit omnes Italiæ principatus suo inferiores fore. Suggestum eidem ferunt à
Carmagnolæ æmulis,Oldrado Lāpugnaneo, Zannino Ricio,& eius factionis cœtu,quæ/
cunq́ ad illa gessisset tempora,Carmagnolæ non sibi gloriæ iri ductum, nisi uariatis in po/
sterum ductoribus ostenderet suam esse prudentiam,suam rerum omniū peritiam,per quæ
præclara & multis inaudita seculis absens gereret per legatos,imperata ex amussim ex præ/
scripto & sententia adimplentes.Hinc factum fuisse uidetur, ut classi quam ingentem Arra
gonum regi ex regno Apuliæ eijciendo,uel maximo,ut ostendimus, cum incommodo mi/
sit,Guidonem Torrellum præfecerit etiam reluctātem.Carmagnola autem qua erat iracun
diæ impotentia,eam repulsæ indignitatē inique tulit,atq́ prosequutus est acerrimis maledi
ctis.Vnde eius æmuli non ultra gloriæ obscurationem Philippo proponere, sed uiri quem
potentissimum esse sineret,audaciam prælati Guidonis iniuria concitatam,non sine ingen/
ti periculo ali, dies noctesq́ insusurrabant. Præualebat tamen rerum à Carmagnola gesta/
rum apud Philippum memoria,ut nihil asperius in eum decerneret,& tamē quum omnem
illius potentiam in re militari administranda consistere sciret,Genuæ illum gubernationem
continuare faciebat:futurum ratus,ut quum à militia cessasset, abunde humilis redderetur:
qua ratione Philippus belli Florentini primordijs à Foroliuiensibus enixe rogatus illū præ/
ficere noluit.Id patienter supra ingenij ferociam Carmagnola ferebat,fore sperans quod ali
quando amicis dixerat,ut maximis quas Philippi consultores,reiq́ bellicæ ductores orditi
ciant,extricandis perficiendisq́ rebus, sed fortassis sero nimis rogatus mitteretur. Literis
interea Philippi admonitus, ut postquàm à militia uacaret, trecentos equites sibi militan/
tes missos faceret,concitatiore in inuidos exarsit animo,& Abbiate oppidum quò Philip/
pus diuerterat se cōtulit. Ingressus uillæ septa,quum arcis pontem attigisset,iussus à primo
ianitore paululum expectare,iniquiorē sibi Philippum ab aduersarijs redditum ilico intel/
lexit:namq́ priori tempore consueuerat,quoties Philippum etiam cubantē salutare aut ad/
loqui uellet,à nemine aditu prohiberi.Quum uero subiratus ianitorem perpulisset, ut Car/
magnolam adesse nunciaret,qui ducem Philippum adloqui aduenisset, reuersus ille respon
dit,principem maioribus impeditum iubere,ut Zanino Ricio quæ uelit explicet,sibi post/
modum referenda. Tum replicat frendens ac propè insaniens Carmagnola, pauca esse quæ
uelit domino aperire:non sic consuesse ducem,non se meritum qui pro illius salute & rerum
amplitudine, nec sanguini pepercerit suo, ut æmulis ludibrio prosternatur,ianitores identi/
dem acri compellans uultu:properent,eant, Franciscum Carmagnolam adesse,duci nec cui
piam alteri nūcient,quod principem uel mutus si quærela interdicatur,nutu salutare inten/
dat. Ianitoribus uero ut erant iussi Zanino exponenda esse quæcunq́ dicturus aduenerit,
obstinate respondentibus faciem conuertit in arcem.Aderat uero propinquus ad rimulam
Philippus,& quicquid ille indignans furensq́ diceret exaudiebat.Tum cōmotior Carma/
gnola satis supraq́ sibi cōstare dixit,Philippum Mediolani ducem tanti principatus qui re
gna æquaret dominum à se constitutum, obsoletis ganeonibus proditoribus'que inimicis
suis triumphum de se destinasse. Sed longe aliter quàm machinati essent hominum igna/
uissimi, res breui processuras,futurum ut quem Philippus audire contemnat,præsentem si
dumq́ desideret.In equumq́ conscendens,cum paruo quem adduxerat comitatu septis uil
læ se proripuit,& ad Ticini uada propere delatus,Iporediam,deinde Carmagnolam oppi/
dum contendit.Insequutus eu estigio fuerat Oldradus,uadis Ticini illum prohibiturus,sed
uiro inermi ac penè solo,cōtracta ex domesticis agrestibusq́ multitudine sociatus,congre/
di homo

di homo ocio quàm armis aptior expauit.Eo ductus furore Carmagnola,Amedeū Sabau/
diæ ducem conuenit, & multa de Philippi erga se ingratitudine,de perditis illius moribus,
qui uilissimo cuiq; mācipatus,probrum se adeuntium ferre nequiret conspectū,apud quem
nullus fidei,honesto,uirtuti locus esset,præfatus pericula aperuit,sibi pridem,ut dixit,nota,
quæ illum manerent tyranno uicinum potentissimo,cui fastu & insolentia debacchanti ani
mus esset,neminem uicinum dimittere illæsum.Si Amedeus animum induxisset consilium
accipere,breui fore,ut Vercellis,Terdona,Alexandriaq; sibi confinibus ciuitatibus potire/
tur. Amplexatus hominem ex uicino oppido oriundum,cuius celeberrimam nosset famam
Amedeus, postquàm ea resciuit quæ diu à Philippo timuerat,facile in sentētiam uenit,sua/
sitq;,ut ad Venetos se conferret potentatus,quorum solus uæsanam Philippi superbiā fran
gere posset,pollicitus se quàmprimum per dispositas undiq; contra Philippū uires, è re sua
fore consuleret,bello etiam cum alijs incūbere.Profectus inde Carmagnola,transmissis Al/
pium iugis tantisper deflexit, quoad Suiciorum,quos,ut ostendimus,magna occisione sibi
cōsciuisset hostes,finibus quàm longe abesset,& per Tridentū Italiam ingressus Taruisium
se contulit. Recognito exinde Philippus periculo quod immineret,si Venetos ad suscipien
dum pro Florentinis bellū inclinatos resciisset,Carmagnolæ accessus,præcipites,ut uereba/
tur,in id fecisset ruere,Cabrinum Fundulū tollere statuit,quem euertendis Cremonæ & re/
gionis finitimæ rebus idoneum fore non ignoraret,quemq; rebus etiam Carmagnolæ inte/
gris, Venetorum motus cupienti animo nouerat expetisse:perdifficile uero,& quando no/
uum à Venetis apparuisset bellum,impossibile uidebatur munitissimo Castellione oppido
illum pellere,in quod pridē diuturnæ obsidioni perferendæ,necessaria quæq; homo astutus
peruigilq; congesserat.Quamobrem Philippus ad ingeniū conuersus Oldrado,cui Cabri/
nus Christiana compatris affinitate esset coniunctus,negociū dedit, ut aliqua illum fraude
interciperet circūuentum.Itaq; Oldradus per recensendi custodis arcium Cremonēsis agri
simulationem plerosq; armatos secum sumpsit,Cremonāq; remotiori uia prætergressus,ar/
ces quæ Castellionem circūstant,non sine insigni quorūdam correctione inspexit, ut eius
ingenij fama per regionē uulgata ad Cabrinum undiq; perferretur. Tandem cum omnem
circuisset Cremonensem agrum,quo die Mediolanū uidebatur reuersurus,rectà secundum
Castellionem iter instituit,Armatis uero inermibusq; ut quenq; ferebat casus,partim illum
sequentibus,partim præcedētibus,quum iam omnes Castellionē stadio prætervecti essent,
sonipedē qui se præcederet Oldradus aduertisse uociferatur,anterioris sinistri pedis ferrum
ægerrime retinere,& multa ut omnes exaudirent magistro stabuli cōminatus,aduolare iu/
bet,qui fabrum ferrarium ex oppido Castellione cum fabrilibus instrumentis deducant,pe
detentimq; oppido appropinquans uia deflexit.Ingressi oppidum qui fabrum anxij quæri
tabant,Cabrino obuij,quænam esset tantæ anxietatis causa interroganti,Oldradū esse nar/
rant,quem sonipedis dilecti cura longius iturum remorari coegerit.Tum Cabrinus missis
qui compatrem ad se inuitent,& renuentē precibus cogant,ipse molli gressu cœpit fieri ob/
uius aduenturo.Plurimis autē qui missi fuerant altero post alterum,Oldrado ea die prope/
randū fore ab illo renunciantibus paucis ut erat in oppido comitatus, uir scelestissimus tra
hente fato ad Oldradū exiuit,quem inter cōplexus manu retentū,ille ab armatis retinēdum
e uestigio significauit,& alijs ad portam properare iussis,oppido potitus incredibilem in illo
reperit gazam,quæ Papiā cum Cabrino & duobus liberis est aduecta,& Cabrinus prætori
traditus,quæstionibusq; subiectus,cū plurima nefarie ab se cōstituta confessus esset,Medio
lanū perductus securi pcussus fuit.Maior interea belli conatus apud Genuā fuerat. Quàm/
primū enim portu Delphino potitā esse extorrū classem uiderūt Genuenses,& ipsi octo na/
uium,triremiū decem & octo,classem Antonio Auria illi præfecto parauerāt:cuius freti tu/
tela mare ciuibus aperuerāt:& exposita mari loca à fathiscēte rebellione, per magnā æstatis
partē uiribus cōtinuerant. Vicit tamen Fregosiorū gratia ut ad æstatis finē Ligusticæ orien
talis Riperiæ castella, Rechū, Guelfium, Rapalliū,Segestrū,Morelia,& Castellionū ad cos
defecerint,& quod maioris momēti fuit, Clauarū Philippēsi peditatu munitissimū diutina
& pertinaci oppugnatione captum Fregosius retinuit.Missi autem fuerūt ex Genua ad Cla
uarij oppugnationē Antonius Fiscus Agnatis, Nicolao & Ioanni Aloisio extorribus tunc
infensus,& Vrbanus Alexius cum potētissimo terrestri Philippensiū exercitu:& Antonius
Auria classem applicuit arci,quā Thomas nūq; expugnare potuerat,unde Fregosi extorres

uarijs

uarijs molestijs agitati sunt: cumq́ tamen parum in eo loco Philippenses profecissent, Rapallum delati, Thomam Fregosi, aliquotq́ ex Germanis qui triremibus in continentem excenderāt improuiso aggressi, fuderunt fugaruntq́ multis ex Fregosa legione trucidatis, plurimis mari enectis: quo in prælio Ioānes Fregosus fratrū Thomæ natu minor, quem expeditionis Bonitium ductæ præfectum fuisse ostendimus, multa accepit uulnera. Cautior exinde rebus suis Thomas insulam Segestri ad quam se ex fuga contulerat undiq́ communiuerat. Philippenses uero illum ut antea incaute illic agere opinati, turmas miserunt, quæ Segestrum oppidum terrestri prælio oppugnarent, cæteri classem intrantes, undiq́ Fregosios obsederunt. Sed cum Thomas paucorum militum opera insulam ab inimica classe tutaretur, terrestres copias effusa audentius legione aggressus, magnam edidit illorum stragem. Florentina interim res plurimum inclinauerat, ciues nanq́ pecunijs exhausti erant, & milite in prælijs aduerse commissis amisso, perfugarum accedēte perfidia paruas habebat respublica copias. Quamobrem Florentini debiles erant non ad tuendam modo dignitatem, uerum ad nomen reipublicæ retinendum. Vnicam itaq́ rebus suis relictam opem, ab Venetis identidem propè continuis legationibus implorabant: & licet qui ad id missi fuerant præstātes uiri parum profecissent, quo maior in dies urgeret necessitas, eo uariatis ex omni ordine legationibus, apud illos instabant magis, ut senatus populi & plebis Florentiæ concordi affectione, nō factionis cuiuspiam instinctu rebus afflictis præsidium quæri, senatus populusq́ Venetus intelligeret. Erat uero perdifficile Venetos ad id bellum trahere, quod cum eo principe geri oporteret, genitori cuius & familiæ nulla hactenus cum ipsis odia, nullæ intercessissent inimicitiæ: econtra uero ingens erat odium Veneti in populum Florentinum, qui præter communem utrisq́ mercimoniorum Italiæ consuetudinem, dissidia inter coniunctissimos parientem, damnosa Venetis æmulatione ex Pisano portu in Asiam transmittere cœpisset. Nec satis cōcitando senatu efficaciæ habebāt consilia, suasiones, ingentesq́ paratæ uictoriæ pollicitationes quas faceret Carmagnola, quem nonnulli intolerabilis arrogantiæ, si rerum summa illi demandaretur futurum, nonnulli à Philippo subornatum, nonnulli suopte ingenio perfidum suspicarentur. Itaq́ in eam adducti erant difficultatem Veneti, ut aut elati animis, potentissimiq́ principis Philippi, cuius ambitioni incentiuum superatos Florentinos cernerent fore, audaciam quiescendo alere, aut maximo cum dispendio ius fœderum uiolare cogerentur. Quare licet Franciscum Segam quo uterētur epistolarum scriptore apud Philippum diu habuerāt oratorem, nouam legationem ad illum decernunt. Missus ergo Paulus ex gente Corraria patritius magnæ apud eos autoritatis, qui uulgari facundia & ob singularem grauitatem clarus erat, huiuscemodi uerba fecit. Neminē iure, ut mihi uidetur, optimo dixerim esse princeps illustris ex omnibus orbis terrarū regibus, principibusq́ uiris, qui plures deo gratias quàm tu debeat, si ea recte mecum pensitaui, quæ tibi cum cæteris sunt communia, quæq́ partium alteri minora adesse appareat uel maiora. Nam quod leuis & inconsyderatus quispiam primo obijciet impetu, si uastis aliqui regnis regionibusq́, si immanibus dominantur populis, tu eam obtines Italiæ partem, quæ ambitu minor, tot tantisq́ frequentatur urbibus, oppidis, castellis, populis, tot tantisq́ abundat opibus, tot talibusq́ decoratur uiris, belli & pacis artibus egregijs, ut ingens illa immanitas collata sordescat. Sed nobis eisq́ cōueniat, ut sua illi amplitudine delectentur, nos tua ut sunt preciosa & ampla satis plurimi facientes, nullam desideremus permutationem, hac una in potentatus parte, par tibi est apud immortalem deum cum illis obligatio, quam parte altera maiorem tibi effecerunt uariati pro tempore rerum casus. Nullum enim eorum mihi dabis, qui non præsentibus penè parem rebus potentatum, paterna hæreditate per manus acceptū, & propè tuo cursu seruatum, minorem, aut parua auctum parte retineat. Tu inclyto quidem & potentissimo principi Galeatio genitori hæres relictus, quam tanti principatus portionem adolescens tenueris, quantis olim affluxeris opibus, imò quàm non omnibus egueris sustentanda uita necessarijs, quàm nedum principatu, uerum etiam uita desperaueris, tu ipse tibi optimus certissimusq́ ades testis. Qui autem in præsentiarum sit rerum tuarum status, quæ opulentia, quæ adsit tibi sublimitas consyderans, neminem maioribus quod dixi reddendis deo nostro gratijs obnoxium magis fore intelliges. Nec tamen eò pertinet oratio mea, ut qui deo tuam felicitatem attribuo, te minus dignum, quod fert sæpenumero rerum humanarum conditio, illa dona-

tum existimem, quin tuam uirtutem, tuam animi magnitudinem, tuam prudentiam,diligentiam,ingenij ad omnia uersatilis perspicaciam,& esse & fuisse maxima sentio,asseuero. Quibus effectum est naturæ dotibus, ut datum desuper patrandis, quas gessisti maximis rebus patrocinium nulla ex parte per torporem, ignauiam socordiamq; perierit. Gessisti Philippe magna,& uel eo maiora quod iuste geri sunt uisa,cum paternæ hæreditatis urbes oppida,regiones recuperaturus, tyrãnos latrunculos diuini humaniq; iuris uiolatores plurimos sustuleris,nõ modo pulsos patria ciues,sed populariter aliquas reduxeris ciuitates. Quæ ratio quondam apud Venetos iusti & æqui amãtissimos ualuit, ut spreta multorum societate,urbibus & oppidis quæ sibi sponte ac precario debebãtur,tibi relictis,cuius optimo erant iure,fœdera tecum iunxerimus:quæ quidem fœdera eam habitura esse uim senatus luculente peruidit,ut per Veneti nominis societate tecũ iuncti famam,quæcunq; parta erant ex proprijs labantia confirmares,quæ reliqua erant conficeres,& insuper Genua urbe mari terraq; potentissima, quæ ad te nullatenus spectaret potireris. Ista sunt princeps illustris,ista sunt quæ tibi amplissima cõtulit senatus Venetorum,qui paternã in te imaginem, paterna pacis & quietis studia contemplatus Lombardiæ principatu & Genuæ dominio, æque non est ueritus te non prohibere, ac illi Veronæ,Vincentiæ, Taruisij & Paduæ,uicinarum & propè suburbanarũ nobis ciuitatũ dominia permittere nõ expauit. His inquam, rationibus adducti, fœdera tecum Philippe iniuimus, non decennio, ut dictant tabulæ, sed perpetuo duratura,si quibus ad ipsa fœdera inducti à te fuimus,pacis,iusti,boni,æqui, quietis & ocij artibus illa seruare,si iuste parta tueri,opibus augere perges,si uicinos Italiæ populos afficere iniuria,lacessere bello, si Italiam armis,incẽdio, motibus uastare,cõcutere desistes, si externum hostem, tibi nobisq; communem, cum lacessierit impetierit, repellere adiuuabis. Sed per deum,quid sibi uolunt occupata Romandiolæ oppida,quid ductus in Hetruriam exercitus,quid à te demeruit Florentinus? Cõfictam nobis aliquando narrant fabulam,quos tenes Venetijs nuncij tui, fœdera illi inquiunt uiolauit populus Florẽtinus, Liburnium oppressæ Genuæ & Philippi uires effugere nullatenus ualentis partem surripuit,& hostem simul data iuuit pecunia. Pio exinde affectu Romano pontifici opem laturum prohibere illum sint conati. Hæc qualia sunt Philippe,hæc quorsum tendant Veneti peruident, probe intelligunt. Enimuero tritum apud nos est prouerbium,perspicacius qui decipitur,quàm fallẽtem ipsum cognoscere. Iã aliud item creuit prouerbium:Fraudis damna in autoris caput redũdare. Sancta est nobis ac proximo religioni loco respublica,& cui nescio an mortalium rerum quippiam æquiparemus. Quæcunq; enim bona fiunt,ducũtur existimãtur,pietatem,castitatem,libertatem,clemẽtiam, humanitatem,& quæ dicũtur his similia, reipublicæ nomen continet,complectitur,custodit, adeoq; late patet & suas diffundit uires, ut amicis, æmulis,hostibus notis, ignotis paria penè afferat commoda. Si nanq; Mediolanenses,si Lombardos omnes diligenter interrogaueris, tutam esse illis apud nos, & nescio an non tutiorem, certe fructuosioremq; quàm in patria conuersationẽ inuenies. Nos patritij pericula, labores, impensas seruanda republica subimus:illi parato gratis fruuntur miseriarum,inopiæ,calamitatum,cõfugio opum, lætitiæ, iocũditatis asylo. Eosdẽ,ut opinor,apud Florentinos multis populis nationibusq; fructus affert reipublicæ cõmunio, quam qui tollere,labefactare,pessundare quærũt, optima generis humani instituta uiolare pergũt. Tu quos ames tui similes uideris, Venetis certe ea fuit affectio,eritq; ut cõfido perpetua, ut si etiam honestæ libertatis æmulationi mercaturam nauigationemq; adiecit Florentinus,si aliqua inde priuata simultas, si contentio est suborta,integram cum illo gratiam uel cum iactura seruare studuerint,ne quam apud se sanctam ducerent libertatem,alienam læderent. Maximus adest tibi principatus Philippe,optimi maximi dei nostri munere,uirtutis tuæ mirãdo quodã modo breui tempore accumulatus,multã es à deo misericordiam consecutus,& cum tantis præclare gerẽdis emicuerit uirtutis tuæ specimen,tum illud maxime illustrauit,quòd nefarijs,sicarijs,oppressoribus ad internecionem deletis amplam cui pingui est cognomentũ Lombardiam,ex direpta,scissa, & miserãdum in modum afflictã, opulentã per pacis, ocij,& quietis studia in rem propè publicã,te optimo duce gubernatã reddidisti. Ob quæ fœdera dixi tecũ percussa fuisse tã diu duratura,quoad ipse quibus nos allicuisti bene uiuẽdi artibus insisteres. Quare cũ Florentinos nullo eorũ demerito maiore, quàm quòd uiribus suis uti nesciuerint,à te opprimi,nec boni ducãt,nec tolerare constituerint.

rint, Veneti nisi Romandiola, nisi Hetruria decedas, nisi intra cõstitutos in fœdere Florentino fines te contineas, nisi parato exuberanti dono dei principatu quiete perges frui, te tyrannum ducent, reipublicæ libertatem utrisq; populis, imò Italiæ communem, saluam fore pro uiribus enitentur. Ad ea Philippus paucis respondens, non esse apud se dubiũ, inquit, quin Veneti summa grauitate, constantia, integritate ad extremum usq; tempus fœdera seruaturi sint, solenni ritu constituta: quos si nullo etiã tenerentur fœdere, suã amicitiam nullo unq; tempore uiolatam, pluris quàm Florentini populi, cuius fraudes, insidias, furta, rapinas publice & priuatim exosas dudũ habuerint, facturos fuisse opinetur, se qui mutua genitoris, & Veneti senatus beneficia, suam erga illos obseruãtiam, pietatem ante oculos dies noctesq; proponant, nihil ab illis incommodum suspicari. Quantum uero attineret ad Florentinos, & si pessime de eo essent meriti, facillimumq; factu consideret, ut prius meritas dederint pœnas, quàm uniuersus orbis eos protegere possit, se tamen Venetis tribuere paratum, si Florentini pariter assensum præbuerint, has omnes belli contentiones, ipsorum & Nicolai marchionis Estensis arbitratu, linquere componẽdas: eiusq; rei causa oratores Ferrariam misit, quò cum primos ex senatu uiros Veneti misissent, Florentini hortantibus illis suos pariter legauerunt. Duobus interea locis res summis gerebatur conatibus. Nam Philippenses Aretinum agrum, & ea quæ continẽt superioris uallis Arni castella uexantes, ad Florentiæ mœnia ferri quotidie uidebantur. Et Franciscus Sphortia Fauentinum penè obsessum asperrime uexabat. Erat per id temporis Venetijs, Laurentius Ridulfus equestris ordinis iureconsultus uir præstantissimus, quem postremũ Florentini miserant oratorem. Is monendo, orando, singulos prensando Venetos propemodum impulerat, ut societatem censerent cum Florẽtino populo ineundam. Quamobrem Corrario in senatu audito, cum idem omnibus esset iudicium, uerba Philippum tamdiu daturum, quoad Florẽtinos adeo confecisset, ut bellum sibi in eos integrum linqueretur, fremere omnes & prope bellum publice deposcebant. Tulit uero reipublicæ Venetæ fortuna, ut qua tempestate hostem habitura esset, cui uirtus fortunæ ac potentiæ par adesset, ducem etiam nacta esset præstantissimum Franciscũ Foscarum, cuius prudẽtiã ætate nostra singularem eloquentia ornaret, grauitas comitate mirabili mixta adeo adiuuaret, ut quam tuendæ libertati adhibent Veneti seueritatis legum obseruantiam, & caste custodiuerit, & quotiens è republica uisum fuerit, primus principum soluisse dicatur. Is qui rempublicam temporibus suis fines protendere cuperet, eius ciuitatis principatum nactus, cui mercaturæ propemodum mancipatæ, quantalibet etiam certa sordesceret uictoria uel paruo impendio constatura, publice & palam suadendo bello postremus erat, & clanculum primus omnium uehementissimusq; Florentinis fauebat. Et quãquam res diu protracta esset, plurimiq; falso emanassent rumores, Venetos fœderibus cum Florentino iunctis, Philippo bellum indicturos, reditus tamen Corrarij effecerat, ut quotiens cogeretur senatus de confœderatione constituta senatusconsultum fieri crederetur. Ea motus fama Philippus oratores ad Venetos mittit, ornatu pompaq; splendidos, Oltradum Lapugnanẽsem & Ioannem Aretinum, qui Galeatio genitori fuerat epistolarum scriba. Quibus ex more salutatum principẽ adductis, paucos dies sumpsit senatus, rebus quas secum agi oporteret grauiter cõsultandis. Videres interea, ut sunt uaria hominum ingenia, diuersos oratorũ mores, Oltradus elatus & fiducia plenus, urbem tunc primum uisam, nouo stupendoq; situ, ubiq; maritimam ubiq; terrestrem, admirabundus perlustrabat. Laurentius ætate moribusq; grauissimus patriæ calamitatem, libertatis occasum uultus mœstitia præ se ferens, singulos prẽsare obuios, domi cõuenire plurimos, nihil publice uel priuatim omittere intentatum. Rebus exinde eò loci perductis, ut diuturniorem moram pati nequirent, placuit utranq; legationem quo temporis ordine aduenissent audiri. Ita nanq; fore existimauit senatus, ut partis utriusq; iure iniuriaq; ante omnium oculos propositis, quid è republica foret decerni posset. Introductus in senatum Laurentius Ridolfus præcisa replicationis spe, iussus est quæcunq; in suam rem ducerent Florentini explicare, qui uerba in huiuscemodi sententiã fecit: Quid Florẽtinæ rei apud tuam rempublicam negocij sit hoc tempore, princeps illustris, quid sibi uelit oratio mea, nedum tacentes & me audire intenti intelligitis omnes, uerum etiam norunt mecum quicunque proximis diebus Florentia profectũ concito gradu uenientem in itinere uiderunt, opem afflictis rebus, libertati tutelã, reipublicæ incolumitatem, à libero populo petere Florẽtinos,

per tyranni potentissimi uestris etiã imminẽtis ceruicibus ambitionem oppressos. Eò itaque pertinebit oratio mea, ut patriæ quæ genuit, educauit, honestum inter primores locum habere uoluit, salutem quanta potero ui, quibus potero suasionibus, dicendo implorem, impetrem. Si me Veneti exaudiueritis, si Florẽtinis adiumẽto, si protectioni affueritis, me feliciter functum legatione patria ouantem excipiet, me amplexabuntur, colent, obseruabunt conciues mei: hac spe, hac fiducia fretus, libens huc loci conscenderim, nec est cur spe ipsa, cur fiducia destitui uerear, mihi conscius apud eos orationẽ haberi, qui callent, peruident, intelligunt, dum postulata cõcedunt, dum cadẽtem sustentant rempublicã Florentinam, sibijpsis reipublicæ suæ libertati prospectũ iri. Enimuero princeps illustris, cum multos diu per eam quæ mihi adest senectutẽ, adiuuerim populos, neminẽ uidi mẽtis compotem, qui rei bonæ à mala discretionẽ, delectum per ætatẽ habere posset, cui non persuasum esse cognouerim, inimicos, æmulos, hostes, inuidos esse populis, libertatibus, rebuspublicis, nõ eos solũ qui infami sunt tyrãni nomine notiores, sed sub honesto principum & regum uocabulo tyrannidem exercẽtes. Possum multas historias percurrens exempla adducere, qualis Atheniensibus & Lacedæmonijs, qualis Romanis Philippus Macedo, qualis populo Romano Mithridates, Antiochus, qui nullis de causis fuerint hostes, sed sola dominãdi libidine, sola libertatis inuidia prouocati. Sunt uero in promptu plurima quæ pertulimus singuli, adeo recentia, ut uestras nostrasque calamitates, quibus interfui memoria repetẽs, nullas desiderare consueuerim Romanorum historias, ponẽdis quod sæpenumero in uestra republica feci, ante oculos periculis quæ imminẽt à tyrannis. Quis enim est uestrum, qui aut uiderit adolescẽs, aut maiores audiuerit narrantes, quem non terreat Clugiensis, ut appellatis, belli memoria Carrariensis Francisci conciuis, & uicini perfidia concitati: cum propè factum est, ut supra nongentesimum cõtinuata annũ libertas, & nullam interim noui regiminis formam passa respublica, parum esse iudicauerit tyrãnus, si dominiũ acciperet, quam diripi, incẽdi, ab fundamentis euerti quæsiuerit. Quæ ab uicino rege Vngariæ Sigismundo totiens pertulistis, recentiora sunt, quàm ut illa memorari oportere existimem. Pertulit item populus Florentinus ab uicecomite, ut alios omittã, tam multa, ut tot difficilia numeremus reipublicæ nostræ tempora, quot annis uicecomites tyrannidem tenuerunt. Luchinum etenim & tyrannide apud illos constituẽda, & inferendo nobis bello, ex ea gente primum Ioannes excipit archiepiscopus, Bernabos illũ, Bernabouem Galeatius nostri huius genitor, sub quo perpetuo, uerius que ut aliquando dicimus, trino & quidem periculosissimo laborauimus bello. Est princeps inclyte, est hoc natura comparatũ, ut cum libertate apud suos cõculcanda tyranni nomen induant, uicinam & quoad manus extendere possunt, proximam libertatem alienam oderint, insectẽtur, & quam sibi subijcere nequeant euertere conẽtur. Astuto sanè consilio qui re opera, fructu, usu, quàm uerbo suauis libertatis nomen oppressis, quos in seruitutem redegerunt, populis que longè cupiãt abesse, ne renouata in nostra imagine libertatis pristinæ memoria, in illorũ caput, miseros armet, faciat audaces. Felix uero & fortunata fuit uestra respublica, cui datum est per ipsa oriẽtis Italiæ incendio & rerũ publicarũ exitio Philippi uicecomitis pueritiæ tempora, Carrariensem Franciscũ iuniorem tollere. Nam si ingenio, uiribus, audacia, ambitione paratus, hic noster Philippus, illum belli sociũ nactus esset, nõ Clugiæ, nõ apud Bebas uictoriæ impetum per desidiam deflaccescere permisisset, sed terra, mari, fluuijs, paludibus, stagnis, armato inermi re, uerbo, minis, terrore, qua est uigilantia, quo est astu, pressos breui in miserandã redegisset seruitutẽ. Felix Veneti fortunatum que rebus uestris Paduani illius tyrãni excidium fuisse, & dixi & sentio, nisi maxima, & utinam ne nimia securitas exinde uestra in maius, quod nescio an cum immineat per eam ipsam securitatem intueri uelitis, periculum labi faciat. Hostis Veneti, hostis imminet, ante hac incognitus, qui & si plura inermis, pauper, & ut erat nouus, gessit que quisquam è multis quos ætate nostra uidimus, paratos furentes que tyrannos, & si nos opibus, pecunia tumẽtes, ad hanc redegit humilitatem, ac penè saluti desperationẽ, arras ut facile datur intelligi, potẽtatus sui exhibuit: horreo quæ gestit animus expromere, ausus est Philippus uicecomes, cum quinque equitatus, duorum milium peditatus, tãtillis copijs eam quæ erat nominis Florẽtini potentiã, illas opes, illas pecunias inuadere, duplos illi, quãdoque triplos opposuimus exercitus, omnes ille prius cõfecit, attriuit, que uisos fuisse à suis crederemus. Nec gigantes illi, aut quod fabulæ narrant, centauri truces militãt, uiros habet nostris similes, sed ab fiducia

cia ab spe dispari meliores, quibus pingues nobilium Lombardiæ uillas, quibus oppresso/ tum, occisorum filias uxores in matrimonium iunxerit, quibus Lombardiæ tyrannidem ra pinam permiserit. Et quid tanta illos dulcedine illectos sperare credimus, si, ut dicunt, præ/ dicant, confidunt, Venetis post Florentinos subactis Italiæ dominū regem imperatoremq́ Philippum cōstituent? Tanta princeps illustris militū illius spes, feroces, indomitos, armis nostris insuperabiles reddit. Sint qui spem feriant, præcidant, tollant: sint qui quietas luxuri antesq́ in Lombardiæ uillis, agris, castellis, uxores, filios, curatores disturbent: sint qui con/ gestas eò Romandiolæ agrorum nostrorum prædas armenta abducant, cadet ferocia, supe rabiles & nostris reddentur pares. Sin diutius salua & integra re familiari, in agro pugna/ bunt alieno, qui nulla hactenus uel pauca à Philippo perceperunt pro stipendijs æra, tribu tum illi erogabunt menstruum, ut integris, intactis uectigalibus ærarioq́ Philippus abun/ det: & ad perfidiā perfugiumq́, eos qui nobis militant cum Piccinino & Lauellano per pe/ cuniam solicitandis paratior reddatur. Horreo inquam princeps quæ gestit animus dicere. Si paruo adhuc destituimur tempore, eò loci subacta Florentia Philippum adducet, ut nullo Carrariensi, nullo pessundanda rerum nostrarum opulentia indigeat adminiculo. At fœdera Veneto semper hactenus sancta, semper inuiolata fuerunt. Ego princeps inclyte, im mortalem orauerim deum, ut quibus pietatem dedit promissa seruandi, in mentē uenire fa/ ciat sanctum ac religiosum fore, humanam diuinamq́ dictare iustitiam, quæ intercesserūt, promittendo causas rationesq́, icti fœderis fundamēta fuisse: ijsq́ sublatis & fœdus tolli & pacta cessare, pacem uobis Italicam, populorum sibi uobisq́ subiectorum quietem, securi/ tatem, felicitatem summam pelliciendis ad fœdera prætendit. Vos illo astu, illa fallendi arte tam diu quietos desidesq́ reddere quæsiuit, quoad Pandulfum Malatestam permissa à ge/ nitrice, & ab se pueritiam supergresso insolutum, Brixia quam ille ditauerat ejceret: quoad Genuensi duce per fraudes, & rupta bis fœdera pulso patria, nos item cōscriptis fœderibus innixos, opprimeret incautos. Qui igitˀ toties pactis solenniter fœderibus non absterretur, quo minus diuino humanoq́ iure posthabito, aliena inuadat, dominādi libidinē rabiemq́ expleat, is princeps illustrissime instruit, edocet, habenda pro infectis fœdera, quæ rerum in circuitu potitus, nec sancta sit, nec religiosa ducturus. Sed iam finē orationis desiderari ui/ deo, nec ero dicendo prolixior, postquàm facit tacitus consensus uester, ut conijciam, intelli gam persuasum uobis esse, non meam dignitatem, non reipublicæ Florentinæ præsidiū ma/ gis hac oratione peti, quàm dignitatem, salutem, amplitudinem uobis quæri, quibus fallax, perfidus, sagax, astutus, rei bellicæ peritia, fideli milite, tenui impensa, ærario uectigalibusq́ opulentus, tam paratus quàm audax imminet, impendet tyrannus: non ultra gladiū in uos distringere dilaturus quàm nos oppresserit, si destituimur, subijci paratos: si uestræ societa/ tis protectionisq́ sola accesserit præsidio fama, integris repugnaturos uiribus, illū Roman/ diola Hetruriaq́ eiecturos. Quanquam enim magnas profuderimus opes, maiores tamen supersunt, futuræ indies maximæ, quia ciues nostri rebus suis ab uestra prudētia, sapientia, fortuna, uirtute, potentia, salutem affore confisi, quas nunc abscōdunt, negant, asportant pe/ cunias, sponte reipublicæ offerent, incolumitati patriæ erogabunt. Iungite arma, iungite fœ dera, uestram nostramq́ libertatem, rempublicam, dignitatem, patriam uel per nos saluam facite. Nullas damus conditiones, dandas recusamus nullas. Quum finem dicendi fecisset Laurentius, audiendam sibi prius Philippi legationem, quàm eius orationi responderetur, dux de senatus sentētia dixit. Varia uero senatu dimisso non ciuis contra ciuem modo, sed intra se singulorum erat sententia, hinc potētatus Philippi & Florentini nominis odio, inde rerum salute & impendij magnitudine animum distrahentibus. Ne uero Philippi oratores quid Florentinus dixisset ignorantes, uel amicabili, ut cōsueuerant, insisterent orationi, uel impertinentibus in Florentinum nomen inueherentur uerbis, datum est senatorum plerisq́ negocium, qui priuatæ necessitudinis simulatione, Mediolanenses quæ fuissent uerborum Florentini uires facerent conscios. Vnde factum est, ut dato senatu, Ioānes Aretinus qui ab humanitatis studijs non abhorrens, patrio item adiutus sermone, non infacundus esset, col lega permittente, talem habuerit orationem. Quæ ratio, quæ causa, Philippū Anglum Me/ diolani ducē impulerit, ut nos hoc tempore ad uos mitteret, requiri audiuimus, ab humani generis rerum curatoribus Florentinis, quibus satis supraq́ facient, & quum resciuerint in/ iucunda erunt, quæ nihilominus hoc principio dicturi fuimus. Nullos eorum exemplo mo

tus concitare,nulla diuinum humanum'ue ius aliquod inſtigatione aduehiemus euertere.
Has Philippus illis natura inſitas relinquit artes,ſibi eſt ut certe perpetuo erit curæ,quæ ſtu
dia à maioribus tradita accepit,attente in hanc diem cuſtodiuit,amicitiæ,ſocietatis,obſer
uantiæ ſenatui Veneto intemerata exhibere. Et quando optimi maximi dei noſtri beni
gnitate factum eſt,ut in tanta tamq; perpetua inter uos & illum coniunctione animorum,
nullas quæri expediat nouas pacis confœderationisq; leges,cõcedant Florẽtini, ſit eorum
uenia Philippo permiſſum,humanitati,urbanitati,bonis moribus tribuatur,Philippo ſine
calumnia liceat hos ſibi amantiſſimos patres,hunc ſenatum ſalutare,& quando ſic expedit
concedatur dicere,ualet Philippus,ueſtræ reipublicæ dignitati,cõmodis, amplitudini pri
ſtino cupientiſſimus animo. Cumq; pro ueſtra erga ſe beneuolẽtia,pro fœderum iure com
munes huic reipublicæ ſucceſſus ſuos, communem ducat gratulationem, confractos,male
habitos nunciat Florentinos, qui ſua in eum proteruia,in omnes petulantia intolerandaq;
ſuperbia,bello eũ ut graui ita niſi celeriter occurriſſet,periculoſo implicauerant.hæc patres
optimi, hæc erat noſtræ legationis ſumma. Nec noua, quod ſuſpicati ſunt,fœdera quærere
aduenimus,qui memores ſimus uetuſto & nulla unquam labis ſuſpicione inquinato,Ve
netorum cum uicecomite amori acceſſiſſe pridem fœdera, quæ integra illibata perdurãt &
Florentinorum pace dixerim, perpetuo durabunt. Quod uero gentem hanc garrulationi
natam,miſerabili querimonia,non in ſenatu ſolum,ſed per areas & compita Philippus au
diuerat deplorare,belli motus ab eo prius concitatos fuiſſe, ueſtro ut hactenus iudicio,ue
ſtra cognitione tranſigendum relinquit,præſcriptas quantum ad ſe attinebit conditiones à
ueſtra æquitate,à ueſtra iuſtitia accepturus.Eo ſe Florentini tribunalis ueſtri campo in Fer
raria tueantur,quibus iniuſta cauſa in bello ſuccumbere dedit,neq; infanda inaudita exco
gitent,neq; fraudes machinẽtur,ueſtra grauitate, ueſtra ſanctimonia, contra uetuſtum ius
amicitiæ,contra fœdera in Philippum armanda. Timendum,inquiunt, à Philippo ſi uires
auxerit,hoſtes ſunt,æmuli ſunt,inuidi ſunt rebuſpublicis reges, principes,tyranni.Mithri
datem, Philippum Macedonem, Antiochum exemplo adducunt, quibus perferendis, &
ad extremum tollendis laborauerit reſpublica Romanorum.Quàm uellem Hetruſci regis
Porſenæ in mentem ueniſſet, qui reſtituendis in patriam regibus naſcentem rempublicam
penè euertit,funditus ſuſtulit.Eum credo quia reipublicæ hoſtes etiam ex Hetruſcis reper
tos notaturus fuerit, de induſtria omiſiſſe.Sed quando hiſtoriarũ exemplis innitimur,Hie
rones ex Sicilia, Iubam ex Libya, maximeq; Ptolemæos memoret ex Aegypto, qui Ro
manos ſingulari amicitia, conſtanti ſocietate proſecuti augenda republica illis adiumento
fuerunt,Attalum memorẽt populo Romano amiciſſimũ regem, qui humanis rebus exce
dens,Romanos ſuo in regno hæredes cõſtituit,primumq; in Aſiam illis aditum patefecit.
Et quando tam diligentes ſunt, noſtris poſt externa exempla perquirendis., uicecomitum
gentem,quæ maximis dudum floruerit opibus adducat Laurentius.Eam quæ potens poſt
lensq; centeſimo ab hinc anno fuerit,uobis exemplo ante oculos ponat, non Alpibus,non
Pado,nõ maris tractu à Venetijs diremptam. Sed noluit aſtutus uel attingere locum,qui
nugas, fabulas, figmenta, calumnias Florentinorum detegit, omnem euacuat, tollit inui
diam:noluit dicere, documento uobis irrefragabili exemplo fore certiſſimo, quàm nihil à
Philippo Venetis ſit timendum, cuius maiores, & quidem potentiſſimos, nedum tolera
biles uicinos,ſed benignos affectuoſiſſimos'que ſenſiſtis amicos, cuius genitorem tantum
abfuit, ut potentem timueritis, quòd potentatu augendo iuueritis. Cui Verona, Vicen
tia, Patauio capiendis, utq; fines Dalmatiam uſque & ueſtri maris undas extenderet, ad
iumento fuiſtis. Hæc, inquam, Laurentius optimus ſanè prudentiſsimusq; uir, alioquin
iureconſultus cauſidicorum aſtutias callens, ſuppreſſit, de induſtria declinauit. Ductam
princeps illuſtriſsime, per tot uiros, per tot ſecula uicecomitum cum Venetis amicitiam,
nec ulla poſſet ambitio labefactare, nec ullæ ut confidit Philippus iniectæ ſuſpiciones,nul
læ poterunt conquiſitæ fraudes tollere: ad ipſos ueniamus. Singulos enumerat à primo
qui principatum in hanc familiam attulit. Omnes, inquit, accepta per gradus cum Flo
rentino populo bella geſſerunt, & cum de ſingulis dixerit,præſentia complorat tempora.
Bene uero habet, quòd ſimilem huius noui cauſam alijs omnibus interceſſiſſe, hoc loco
incautus protulit, Forumliuium, inquit, contra fœdera occupauit, quaſi uero nuper eam
audiueritis querimoniam, quos cũ ſæpe aliàs, tum nuper arbitros, quos iudices uel ſolos
uel

uel cum marchione Estensi Philippus postulauerit. Dicendum itaq; dicendum est hoc tempore, quod in iudicio accuratius ostēdetur, Macra Florētini termino per fœdera prohibiti Genuā urbē, quæ à Philippo obsideretur nullas immiserunt præsidio copias, nullo obsessos fouerunt commeatu, sed rerum inopes solis innisos maritimis præsidijs, quæ magno essent precio comparāda ingenti iuuerunt pecunia, & tanta impensa tantis quæsitæ diuturni belli laboribus uictoriæ partem Liburnum surripuerunt. Has princeps inclyte, has rupti fœderis surreptæ arcis iniurias bello persequi Philippus potuit, iure debuit. Sed pacis, ocij, quietis studia indignitati prætulit. Quærentem exinde oppresso à tyrannis Romano pontifici Martino quinto Columnēsi uiro sanctissimo, cui omnia debeat Italicū nomen, opem afferre Foroliuio Florentini disturbare, unicū illud iter abrumpere sunt conati, nec ullis adduci rationibus, nullis se exorari precibus sunt passi, ut prius cōcessurum omnia Philippū exaudiuerint, quàm bello illum necessario implicauerint: tātum dabat insolentiæ pecunia, quam auarissime cumulatam, temeraria effusione dissipatam, tātis deflent eiulatibus. Has belli causas quod nunc Philippus, similes olim à populo Florētino uicecomites habuerint suos ipsi mores, suam accusent superbiam, iustum principem, pacis, gloriæ, quietis Italiæ studiosum, libertatis, beneficentiæ hospitem Florentini inuidiæ, rapinarum dissensionum fomes, probris lacessere apud benemerentem de se uestram rempublicam lacerare desinant. Deditus huic reipublicæ obnoxius studiosius nos miserat Philippus, neminem re aut uerbo læsuros, amicitiarum fidem salutationis officio communione omnium rei bene gestæ nuncio ostensuros. Prouocati princeps optime uicem rependimus, ex multis quæ iure optimo dici poterant, pauca respondimus, sed uera sed solida. Paratum hactenus Philippum fuisse, paratum dispositumq; fore, & diximus, & identidem dicimus, rem omnem uestro iudicio, uestræ æquitati, uestræ sapientiæ cognoscendam moderandam'que relinquere. Hæc Florētinos parui, ut hactenus semper ducturos non ambigimus, quandoquidem qua angebantur molestia liberati sunt, quando nulla aduenimus innouare fœdera, quæ uetustissimæ à maioribus acceptæ, indies adauctæ amicitiæ, quemadmodum pro uinculo, pro indissolubili nexu, pro utriusque contra calumniatores, susurrones, æmulos, excusatione accesserunt, quemadmodum pacta, conclusa, & solenniter firmata sunt, pari modo illibata, inuiolata persistent, ad extremum perseuerabunt, obseruabuntur. Cum dicendi finem fecisset Aretinus, dimissi sunt à senatu oratores. Varias tunc in senatu mentes diuersa esse studia faciliter apparuit, quibusdam præpotenti audacissimo'que tyranno, uerbis rem ducenti, quoad Florentinos oppresserit, aperto obsistendum bello uociferantibus: quibusdam pensitandum esse contendentibus, quanta rei moles futura sit, quam adeo præcipitanter aggredi pergerent. Substiterat per ea tempora Taruisij Carmagnola, quò primum ex fuga in Italiam delatum ostendimus diuertisse. Illum uero dux Venetorum multique eius sententiam pedibus semper inire consueti apud ciues summis efferebant laudibus, famam uiri, rei bellicæ gloriam, seruatam ingrato domino fidem prædicantes, futurumq; asserentes, ut tanti uiri ductu, faciliter Philippum opprimant, quo regnante perpetuo rei Venetæ impenderet exitium: nec tamen deerant qui tantas laudationes in contrarium retorquentes sensum dicerent, quo maiori auctus sit gloria homo nouus, & uti constans erat fama, intolerabili fastu tumens, eò diligentius cauendum, ne cum rei Venetæ, quod necessitas belli suasura uidebatur, summa illi esset credita motosis ciuibus, & singula quæ occurrerent per senatus consulta decernentibus fieret, aut intolerabilis tutor, aut perniciosissimus inimicus, quem scirent se Philippo onerosum reddidisse, omnia euestigio concedenti quantum ad seruatam fidem attineret: uideri oportere, ne absens etiam seruet, & illa maximo Venetorum malo seruanda ad eos transiuerit. His uocibus curia & forum perstrepebant. Ipse uero animi uir inquietissimi licet oblata à fautoribus spe sustentaretur, suspicionis quam de se multis iniectam audiuerat dolore, ac indignatione æger consternatusq; animo sese Taruisij continebat. Pendentes uero dubiosq; in tanta rerū prolixitate Venetorum animos nouus traxit casus, ut omni sublata dubietate Franciscum Carmagnolam Philippo crederent odiosum. Fuerat Taruisij aliquot annos Ioannes Luprandus Mediolanensis. Is Varentinam Bernabouis uicecomitis filiam in matrimonio habebat, & Astorgio quem apud Modoetiam dum à Philippi exercitu obsi-

deretur, interiisse ostendimus, fauisse insimulatus fuerat, quare Philippum timens in eo secessu securus uitam ducere constituerat. Eos uero amplissimis præter reditum in patriam pollicitationibus pellexerat Philippus, ut Carmagnolam per commune sui odium, familiariter conuiuentem ueneno inficerent. Quod cum ancillæ indicio esset patefactum, subiecti quæstionibus Ioannes Varentinaq; rem alioquin certam magistratibus confessi sunt, & maritus securi fuit percussus, uxor ob sexus infirmitatem, cui uiro parendum fuisse censuit senatus, absoluta inde migrauit. Carmagnola uero irarum & spei plenus, Venetias accedens pudoris, ut dicebat, leges dissoluit, contra tyrannum qui summæ erga se ingratitudini tantam adiecisset crudelitatem, & omnes priuatim ac publice allocutus, orat, admonet, oblata utantur occasione, sese tyranni periculo dum licet liberent, Lombardiam se administro, se belli duce subijci paratam, recipere non differant, prensantem singulos & prope concionabundum Laurentius Ridolphus sequebatur. Qui à precibus quandoq; ad minas conuersus futurum dicebat, ut spreti, destituti à Venetis Florētini, fœdera percuterent cum Philippo. Et quando æquis conditionibus id fieri nequiret, se subiectos illum regem facturos, quem subacti postea Veneti ad imperium orbis essent sublimaturi. Discordes uero, ut diximus Venetos, Carmagnolæ periculum unanimes reddidit, eaq; factum est causa, ut plurimi senatorum, qui à bello etiam necessario, ne suspecto ductori summa rerum committeretur, abstinendum sentiebant, ardentiores in belli suscipiendi sententiam ruerent. Quamobrē primo, qui habitus est senatu, quod in rebus grauissimis difficilimisq; temporibus apud eos consueuit liberū magistratibus est factum, ut cum è republica uideretur de societate cum Florentinis ineunda, & bello statim Philippo Mediolanensium duci inferendo referrent: placuit tamen prius quàm senatusconsultum de prædictis fieret, oratoribus Philippi in hanc sententiam responderi, Venetos pridem cum per alios oratores, tum maxime per Paulum Corrarium, qui nec balbus esse, nec timidus consueuerit, mentem suam Philippo aperuisse, futurumq; ut nisi intra Lombardiæ terminos, intra quæsitum pridem per suam patientiam, per sua adiumēta dominiū, quietius se contineret, Venetos ex amicissimis, hostes sibi factos sentiat acerrimos. Vix stagna ex urbe digressi oratores traiecerant cum Franciscus Carmagnola in palatium perducitur. Qui iussus frequentissimo tum senatu dicere, uir literarum omnino ignarus, sed qui Genuæ & Mediolani uerba in cōuentibus facere consueuisset, multa in hanc sententiam non infacunde disseruit. Fortassis existimant princeps inclyte splendidissimi ciues isti, me qui post digressos urbe Philippi oratores, ad dicendum sim perductus, illorum uerba, quæ per hos dies hoc in loco multa dixerunt repetiturum, & ad trutinam, ut aiunt, examinaturum: quasi uero uobiscū ignorem, quàm nulla sit Philippi uerbis adhibenda fides, qui solitus dicere sit, & iurare & peierare, polliceri & promittere, asserere & negare, escas fore principum, quibus in cōcinnata pro rerum temporum & locorum conditione area, bene dispositis, irretitos omnium generum homines capiant. Non uerba illius magnifici patres, sed facta, mores, astutiam, fraudes, insidias discutere, & uobis ante oculos ponere adueni: neminem etenim hominum, nec ipsum etiam, si à tortoribus laceretur, Philippū non præteriti temporis facta solum, sed præsentis cogitationis ac futuri consilia, pari mecū intelligentia posse uobis patefacere cōtenderim, qui tot per annos, quæcunq; aut recte aut perperam excogitauerit, concupiuerit, uirtute, diligentia, uirium robore, animi magnitudine fuerim executus, & id quidem tanta integritate, ut quod impossibile multis uideatur, quæ improbe fraudulenter fieri uoluerit, quæ crudeliter & nefarie mandauerit, si prohibere non licuit, sine mea labe, sine infamia perfecerim. Quibus effectum est artibus, ut principatum illi maximum asseruerim, ut tanto illum nomine, nobis etiam tremendum effecerim. Dicerem hoc loco, quantis ingratum hominem affeci beneficijs, ni tanta essent & tam multa, quibus referendis soleo ab nausea in ecstasim insaniamq; concidere, quod ab extrema eductum calamitate hominem exercitu Facino Cani militare cōsueto donauerim, subiectarum ipsi Facino urbium, Alexādriæ & Nouariæ per deceptam blanditijs meis miseram Beatricem dominum constituerim, quòd exinde Modoetiam, Laudam, Comum, Tritium, Bergomū, Placētiam, Parmā, Cremonā, Brixiam, & ad extremū Genuam, per cuius potentiā nomen suum ultramarini etiā contremiscūt, quòd eidem inquam, homini tantū subiecerim principatum, & is post inauditā omnibus seculis,

qua

qua mecum est usus ingratitudinem, me insuper, me omnibus insitæ sibi à natura crude-
litatis artibus persequitur. Fuit uero, dixerit quispiam, fuit olim tibi apud illum supremus
honoris locus, te familiæ uicecomitum cognomine, te consanguinea honestauit uxore. Ea
autem ut facile ab euentu coniјcere datur, nō uirtutis acceptorumq; beneficiorum præmia
contulit, sed pignora esse uoluit, quibus tamdiu astrictus, obnoxiusq; illi nauarem operam
quoad rebus è sententia constitutis, me oppressos ab iniuria releuantem, bonos protegen-
tem, proteruis impudicisq; curialibus frena imponentem, tolleret, extingueret, & cum lu-
dionibus, mimis, ganeonibus suis sine tutore, uel quod illo in odium mei adducendo, sui
dicere usurpabant correctore, effrenatius lasciuiret, Oltrados, Zaninos, Thedeschinos, li-
centius in subiectos populos debacchari fineret. Hæc fuit Veneti tantæ cōmutationis cau-
sa, hæc ratio, quæ perfido, ficto, simulato omnium leuissimo homini suaserunt, ut post tantæ
dignitatis umbram, post cumulatos in me alienigenam hominem honores, me perderet,
quem nec fidum integrum boni & iusti consultorem, tolerare posset, nec humilem abie-
ctumq; sine maximo ut credebat periculo, auderet reddere. Bene uero habet, & quātum ua
ticinat animus, nō meæ sed uestræ reipublicæ saluti, incolumitati, amplitudini, & maximo
illius malo seruatus sum. Mihi enim satis supraq; fuerit ganeonum insidias, pericula capitis
euasisse, consolerq; pro fortunis quas abiens magnas dimisi, patriam mihi apud uos, ut con
fido, comparasse, iusticiæ, integritatis, uirtutum alumnam, & quod docuit hactenus experi
entia, quod beneficijs affecti maximis ostendunt plurimi, optima, perpetua emeritis præ-
mia tribuentem. Ea subleuatus consolatione princeps inclyte, non amisisse, sed quæsiuisse
diuitias, non me infortunio afflictum, sed optima diuinitus donatum esse fortuna, opinor,
existimo. Nisi forte retēta cum filiabus uxor effœminatum Carmagnolæ animum ægre ha
bebit, & ubicunq; sit terrarum Philippo mancipatum tenebit. Sed nimis multa de meipso
per dolorem, per indignationem dixi: de re uestra statim dicere est animus, si pauca prius
de Florentinis dicentem tolerabitis. Bellum est illis cum Philippo, quem rebus integris per
eas quibus abundant pecunias, per maximum potentatum, intra Lombardiæ septa repu-
gnare faciliter coëgissent, nisi rei bellicæ ductores quibus sunt usi, eos perditum ire per ex-
ercitus maximos tanquam armenta in pascuis diripiēdos, hosti oblatos perrexissent. Nam
quo tempore apud Zagonariam est pugnatum, si aut obsidio Foroliuiensium continuata
postquam itum erat ad hostium castra, quod imbre effusi facere suadebant, à pugna cessa-
tum esset, qui furentes eò loci contulerant Philippēses, concitatiore quàm aduenerant gra-
du, Parmam retinuissent, tātus timidissimum principem pauor incesserat, posteaquam Ca
tolum Mediolani, Pandulfum Brixiæ & Bergomi dilectissimos tanti exercitus cōtra se du
ctores audiuerat creatos. At iam sero errata reprehēdimus, quando attonitos, animo con-
sternatos Florentinos, sola uincentem fama Philippū oppressisse uidemus. Nec risum cui-
piā moueat, quod dixi sola fama Philippū uincere, imò etiā quod dicā, qui uolet cachinne
tur, Philippum dico, qui fama, opinione, specie uicerit, re ipsa propius uicto q̄ uictori esse,
cuius æraria penitus exhausta, consumpti sunt ciues, uectigalia exinanita. Cognita hæc mi
hi quē nulla illius rerū uel minima pars latet: scio ductā contra Aragonenses classem, quin
gentis illum auri milibus exhausisse, noui impensas ædificiorum, extra rationis modū, noui
uanam illius euisceratamq; sine delectu largitionem, qua etiā Gallicos proceres laudis suæ
præcones fore satagit: scio expertus, unde maxima in caput meū prohibēdo conciui odia,
quantū est æris illud quod obsessi uel dissipāt uel surripiūt. Ex quibus plurimisq;, quas enu
merare longū esset, necessarijs, certissimisq; mihi causis effectū est, ut quo tempore bellum
à Thoma Fregoso, & ab Aragonensi Florētinorum ductu, contra Genuam est relatū, quod
pridem magna industria, maximaq; parsimonia parari curaueram, in Papiensi arce thesau
rum effundi oportuerit. Referūt mihi quos nuper meam secutos fortunā ab illo abscessisse
audiuistis, milites olim sui, annum iam effluxisse integrum cum nulla eis data sint stipen-
diorum æra. Nec est quam male aliqui interpretantur militum liberalitas, qui spolijs, rapi-
nis, ut uos creditis redundantes dominum ea liberent stipendiorum impensa, sed illius
inopia, qui uictorem exercitum, debita destitutum pecunia, uel inuitus cogat in captis pri
mo impetu Hetruriæ castellis inertem uitam ducere, cuius impetu si per data stipendia coa
ctus simul militare potuisset, facillimum fuit destitutum milite Florentinum conficere.
Quid uero futurum existimatis, si fuerint, qui inopes & pendendis supra uires tributis fa-
tigatos

tigatos Lombardiæ populos bello uexarũt,ſi fuerit præciſa mercatoribus Lombardiæ uia,
qui quæ ad uos coactos intra mœnia, abducto pecore,uillico,aratore,uel marceſcẽtibus in
agro,uel direptis ab hoſte frugibus uectigalia attinẽt,exinaniant,quẽ uictorẽ nunc dicitis,
quem pro fama contremiſcitis, Veneti Philippum non uiciſſe, ſed uictum eſſe uidebitis.
Nec item repellendo ab paratiſsimis Venetis bello feſſus erit,qui inferendo imparatis Flo
rentinis integer fuit. Diſpares etenim ſunt Veneto & Florẽtino uires,diſpar eſt ueſtra inſul
tantium fama,uiribus cõfidentia munitiſsimorum conditio ab ea quæ diſsipatis,attonitis,
feſſis,Florẽtinis erat:diſparia item ſunt bella,ſi unum in alieno, alterum in ſuo geratur ſolo.
Non parua autem, ut fert animus fortunæ ueſtræ erit acceſſio. Carmagnola quæ omnia ha
ctenus,quod non erubeſco dicere,ſuſcepta bella feliciter conſummaui,omnes congredi au
ſos prælio ſuperaui. Quã uero cõſtituendo ingrati hominis principatu,in ea temporis diu/
turnitate,tantis periculis,laboribus,acceptis uulneribus,didici militiæ diſciplinam,eodem
euertendo libens oſtenderim:& quod ſubleuando tyrannorum iniquiſsimo contraxi ſce/
lus,illo perſequendo,deprimendo diluam. Itaq; audenti animo oblatam benegerendi faci/
noris maximi,oblatam non ſeruandæ ſolum & tutandæ,quod erat optabile uobis,ſed am/
plificandæ reipublicæ,tollendi hoſtis non minus potentis quàm audacis occaſionem,dum
licet amplectamini. Socios & per commune libertatis nomen fratres iuuate Florentinos,
quorum auxilio,quorum opibus futuris eueſtigio per ſolam ueſtræ confœderationis um/
bram,ingẽtibus,magnam tantæ rei partem conficietis. Meo autem ſeruitio ubicunq; uſui
fore iudicabitis, ueſtro utemini arbitrio:quod enim in primis faciendum plurimi cenſeo,ſi
multos etiam uirtute ſuperiores, neminem fide erga uos,odio in communem hoſtem pari
inuenietis. Commotos ac penè ſuaſos ea oratione ſenatorum animos,dux Venetorum in/
telligens non ultra differendum, quod pridem conſtituerat,ratus, Carmagnola dimiſſo in
hanc ſententiam uerba fecit. Quæ duo publicis in rebus prima intentione ſunt & iure opti
mo potiſſima,pax,& à publicis impẽſis uacatio, nomine ipſo & re dulciſſima, multas ſæpe
numero, uel ſi omnes dixero,non errauerim, inuehunt calamitates, dum longe proſpecta,
diu intellecta,& ante oculos poſita pericula cõtemni faciunt, ut prius malis circumueniare
intolerabilibus,quàm per horridũ odioſum belli nomen, inuidioſam, ſtomachãtem,infan
dam impendij mentionem,ea nõdum iactis alte radicibus, leuia reijcias,propellas. Id & ſi
noſtris uel maiorum uel ætate noſtra acceptis incommodis,reminiſci eſt facillimum,exem
plo nunc documento'ue certiſſimo Florentinorum,intelligere,peruidere & maxima,ut exi
ſtimo, cum animi anxietate, mecum ſentire debebitis. Florentinis nanq; certiſſimum ne/
ceſſariumq; ab origine hoſtem in oculis creſcẽtem,facile fuit per exhibitam,aut Arcellano,
aut Funduli,aut Pandulfo,aut Genuẽſi Fregoſo opem, opprimere:ſed quia minimum illis
adiuuandis tyrannis impendium facere totiens rogati noluerunt, quas tunc amentes per
ocium & pacem cumulabant pecunias, inutili profluuio poſtmodum effuderunt. Sicq;
duorũ quæ in primis deſiderabant,altero,pace ſcilicet proculdubio non fruuntur. optatam
uero ab impenſa uacationem,ideo magna ex parte habẽt,quia quod ſaluti,quod extremæ
rerum calamitati auertẽdæ impendãt,nihil fermè eis eſt reliquum. Proſpicienda ciues pro
ſpicienda ſunt quæ impẽdere poſſint damna,ut cũ ſuadet,iubet neceſſitas,incommoda,im
pendia principio ſemper faciliora priuſquam creſcant & multiplicentur,tolerari propelliq;
poſſint. Eadẽ enim ratio in nauigantibus,& reſpublicas gubernantibus uel ſalutis uel euer
ſionis eſſe uidetur. Malum nanq; & inertem nautam gubernatorem'ue ſcitis eſſe,qui tran/
quillo,& ut dicimus,lacteo mari, ſecundis ac leniter propellentibus uentis lætatus, futuræ
aliquando procellæ immemor ſomno & deſidiæ eſt deditus, quid cum malo,antennis,car/
baſis,ancoris, temone agatur nõ ſatis conſiderat,quiq; quantũ ſpatij ſingulis emetiatur ho/
ris,qua uia altũ teneat,ſaxa & ſcopulos declinare debeat,quãdo deniq; aut per anni ſydus,
aut per cœli diſpoſitionẽ tempeſtas ingruere poſſit, ſcire negligit. Si itaq; talem hominẽ na
ui ſubito & improuiſa perculſa nimbo,dũ male hærentes rudentibus ancoras primo perde
ret iactu,dũ ab lãguide cathenato deſtitueretur temone, in uicina quæ ignoraſſet ſaxa im/
pactũ audiretis,nónne eũ ſocordẽ & calamitate accepta dignũ iudicaretis? Itidẽ Florẽtinis
hoc tempore euenit,ipſi etenim parãdis prouidendiſq; cõtra manifeſtũ hoſtẽ certiſſimam
tempeſtatẽ,& rerũ ſuarum perniciẽ Philippũ Mediolani ducẽ,præſidijs negligẽtes fuerũt,
illũ notiſsimã reipublicæ ſuæ euerſionẽ futurũ uires augẽtem,ſiue id per auariciã ſiue factũ
ſit

sit per negligentiam prohibere noluerũt, hincq; eò calamitatis sunt perducti, ut quæ malis semper cumulo accedit, sola redundet ignominia, pro acutissimis, ut dicebantur ingenio, cæcutientes, pro astutissimis hebetes, pro prudẽtissimis reputẽtur amentes. Prospicienda inquam, ciues, & ab alieno intelligenda malo, quæ nõ impendent modo, sed propemodum premunt pericula. Enimuero sentiant alij quicquid uolũt, ego si in Asia, si apud Indos eiusmodi populum libertate quam diu retinuisset, per uim, per fraudes, per tyrannidem priuatum iri audirem, si nullam illi opem afferre daretur, animi mœstitia, afflictione mentis sibi communicarem. Nunc uicinam, contiguam, germanam, quæ in communi parente terra Italia, & genita sit & alita, libertatem Florentinam, aperta fraude, manifestis insidijs, ui noto tia opprimi, segnes irridentesq; patimur, non satis aduertẽtes, quod subiectum est oculis, quod hebetes obtusi peruident omnes Italici, quod pridem uestrum plurimi hoc in loco dixerunt, affirmarunt, diem quæ Florentinæ libertatis subiugandæ finem faciet, primam nostræ inuadendæ Philippo futuram. Sed tanta quosdam è nostris sui impotẽtia esse miror, ut cum imminentia nostræ reipublicæ pericula intelligere ac peruidere fateãtur, expectanda potius perferenda quæq; ducant mala, quàm illis occurrendo uelint committere, ut inuido Florentino nauigationis æmulo auxilientur. Mala est ciues, mala est iactura quæ fit magna, ut maiore atq; etiam maxima hostem afficias: quanquam optimi maximi dei nostri beneficio factum esse opinor, ut qui petulans hactenus omnia sibi per pecuniam arrogabat Florentinus, uestram uobis mercandi industriam nedum in Asia & Africa, sed nec in urbe nostra, in Riuoalto nõ subripiat, qui inopem Hetruriam, intra Florentinum agrum libertatẽ tutari gloriæ & felicitati sit ducturus, nec Aegei aut Mauri marium uelificationibus uobiscum ultra contendere appetat, hincq; non æmulum, non insidiatorem, non quæstus subreptorem populum tueri saluũ facere pergemus, sed libertatis nomen, alteram quæ est in Italia rempublicã defensantes, reipublicæ nostræ uires munimenq; adijciemus. Nec uero deterreat quod multos circumferre audiui, Florentinos omnino eneruatos, ducem Mediolani usquequaque integrum uiribus esse, cui facilimum sit futurum Florentinorum reliquias simul cum nostro potentatu conficere. Quod nanque ad Florentinos attinet, scio illorum quæ nunc apparet pecuniæ exilitatem nullam, aut multo minorem futuram, quàm primum Florentini ciues præsidij nostri spe subleuati, de patria sibi, de libertate, de rerum incolumitate sperandum intelligent. Nisi enim me nostri ciues, quibus cum illis est commercium fallunt, nisi patriæ sibi & mihi una impietate mentiuntur, facillimum erit populo Florentino cum uoluntarius & animo erectus bello incumbet, tantum æris contribuere, quantum mediam belli impensam, longo etiam temporis tractu opinamur exposcere. Eos autem non ignoratis mecum, conditiones quæ dabuntur accipere paratissimos. De ducis Mediolani uiribus, de disseminata maiore illius rerum fama, quàm res ipsa, quàm ueritas habeant, plura & dicenda essent & dici possent quàm tempus istud patiatur, & nisi futuros esse uererer, qui Carmagnolæ uerbis plusquam deceat me credere dicerent, quæ uobis oblata sit ex eo bello spes, quid de Brixia, Cremona, Bergomo, quid de omni antiquæ Venetiæ terra, spei nobis sit explicarem. Quæ omnia & si ad bellum istud audenter suscipiendũ non leuia sunt incitamenta, maiores tamen scio nobis incutere stimulos imminens periculum, cui uestram prudentiam in primis obuiare dispositam non ambigo. Nam qui olim Pischeriam ab Mantuano, quem nobis fœderatum esse non ignoraret, cum multo esset potentia minor, petere ausus est, Veronã, Vicentiã, & quicquid terrestri Italiæ dominio obtinemus, quamprimũ Florentinos superauerit, à nobis repetet. Si illa reddere sedet animo, classem ab Genua & secũdo Pado quantã perferre nequeatis, paulopost ad portus Venetiarũ turres, in ducatus uestri canalibus expectetis. Nullã itaq; impensam cui tolerãdæ dei munere estis potẽtissimi, nullas meo cõsilio formidabitis belli agitationes, maximã uobis quietẽ, securissimam pacẽ parituras, & cũ Florẽtino societatẽ inibitis, fœdera iungetis. Bellum cõtra Philippũ suscipietis necessariũ, quod tamen parata & ad manus exposita amplitudo suscipiendũ fore suaderet. Duce post factũ uerbis finẽ, aliorũ sentẽtias expectãte, censuerũt sex illius in dominio collegæ, propositis in utranq; partẽ suffragiorũ tabellis intentandum, quid è republica fore patribus uideretur, & ut qui uellẽt iuberẽt societatẽ cũ populo Florẽtino iniri, ac Philippum reipublicæ hostem iudicari, redditis ex more in dealbatam uiatoris urnam: quibus cõtraria esset uolũtas, in nigrã tabellis de sentẽtia significarent. Itaq; urnis eminenti

in

in ſuggeſto quod ab omni inſpicitur conſeſſu ad principis pedes euacuatis, paucißimos contrariæ duci ſententiæ eſſe conſtitit: tumq; accito in ſenatum Laurentio Ridolpho fœdera ſunt in hanc ſententiã facta: Conſcriberent & ad conſummatũ uſq; bellum retinerent communi utriuſque populi impenſa, Venetus & Florentinus ſedecim equitum, peditum octo milium copias, pari item impenſarum communione armarẽtur claſſes, quas in Pado Venetus, Florentinus in mari infero, contra Genuam deſtinaſſent, nec prius aliter ue quàm Venetus curaſſet iuſsiſſetq;, pax cum Philippo quouis modo conſtitui poſſet. Si urbium oppidorum ue quicquam, quod in Philippi poteſtate eſſet, caperetur, Florentino cederent quæcunq; in Romandiola prouincia continentur, cætera Venetorum reipublicæ aut quibus ipſi iudicaſſent acquirerentur. Poſtquam prædictis ut erant ſcripta aſſenſum præbuit Laurentius, ad principis genua prolapſus, ſponte ſua in hæc uerba iureiurando quàm potuit alta uoce dixit, nullum unquam futurum diem quo Florentinos huiuſce beneficij obliuio capiat, eoſq; ſi aliquo unquam tempore difficultatis quippiam Veneto ingrueret, promptos ac obuios retribuendæ pro uiribus operæ affuturos. Paulopoſt Nicolaus marchio Eſtenſis, & Ioannes Franciſcus Gonzaga Ferrariæ unus, alter Mantuæ principes, ab Venetis quorum pridem fuerant ſocij, in eiſdem fœderibus pro communibus Florentinæ ac Venetæ rerumpublicarum ſocijs ſunt aſſcripti, actumq; eſt Venetorum conſenſu, ut Parma ciuitas ſi reciperetur Eſtenſi cuius olim fuiſſet, daretur. Miſſi item ſociorum belli oratores, cum Carmagnolæ nuncijs literiſq;, Amedeo Sabaudiæ duci faciliter ſuaſerunt, ut permiſſa ſibi Mediolanenſi urbe, ſi quouis caperetur modo eiſdem etiam ipſe aſſcriberetur fœderibus: & Alfonſus Aragonum rex, quem à Florentinis pecunia adiutum oſtendimus, germano contra Genuam cum triremibus miſſo, ſe ſolito acrius in bellum incumbere, ac reducendo in Genuam Fregoſio, ut cœperat, aſsiſtere promiſit, quoniam uiceuerſa ſocij bello populi illum recipienda per uim Corſica, iuuare per fœdera ſe obligarunt. Senenſes item quibus cum Florẽtino ſocietas bellorum pacis ue dudum fuiſſet, noua hæc fœdera ſecum inire non recuſarunt: quanquam uero tam multos populos principeſq; Veneti contra unicum concitaſſent Philippum, non tamen arma ſubito capere uoluerunt, ſed Franciſcum Segam quo uterẽtur epiſtolarũ magiſtro, quemq; Philippo notum ac quàm familiarem, ex longa conſuetudine ſcirent eſſe, mittentes iuſſerunt, ut illi perſuaderet, quòd intra aſſcriptos in fœdere Florentino Lombardiæ terminos copias contraheret, & reſtitutis quæ ubiq; ceperat oppidis, pacem cum eo populo firmaret, cui etiam ipſi accedere promittebant: quod ſi facere recuſaſſet, bellum illi pro caduceatore iterato indiceret. Dimiſſuſq; Venetijs eſt poſt Franciſcum Segam Carmagnola, ut conſcriptas dudum parataſq; per agros Vĩcẽtinum & Veronenſem copias ad propinquiora Brixiano agro loca traduceret, apertum contra Philippi dominia bellum undiq; oſtenſuras. At Philippus nec tantis contra ſe paratis motibus, nec Carmagnolæ minis conatibuſq;, nec Franciſci Segæ uerbis aliquantiſper deterritus, magno id bellum animo accipere ſtatuit, quod eò celebrioris gloriæ futurum exiſtimaret, quo maiori cum periculo gereretur. Nec tamen priſtinis mutatis regendi moribus, ut multi futurum crediderant, aut ſeſe rebus præſentem exhibuit, aut plures ſolito meliores ue ad conſilium admiſit: quin potius Oltrado & Zanino innixus, per quos omnia adminiſtraret, nunquam à ciuibus, nunquam à tam multis, quibus dominaretur proceribus, raro ab ijs quibus uteretur conſiliarijs eſt uiſus, in amœniſq; Cuſaghi & Biagraſsi uillis ſe continebat: aut cum Mediolani eſſet, arcis clauſtro quando feras agitare conſtituiſſet, exibat. Nullam item apud exercitus loca ue hoſti contermina, inſignem fecit mutationem, & ceſſantes interea à bello ſui exercitus effœminabantur. Quam enim in Thuſcia habebat legionem pecuniarum egenam, per capta, ut diximus, caſtella diuiſam, torpeſcere permittebat: & Franciſcus Sphortia Romandiolæ bello, quod contra Fauentinum gerebat acerrimum intermiſſo, Mediolanum cum paucis commilitonibus ſe contulerat. Vnico autem in tantis motibus nouo auctus eſt Philippus fauore. Nam Alfonſus Aragonum rex, poſt conſcripta quæ ſupra oſtendimus fœdera, pacem cum eo firmauit, receptis in præmium portu Veneris, ac Ericis caſtello in Genuenſi riperia orientali.

natione Romani imperij, Decadis tertiæ, Liber tertius.

ESTINATO interim bello Veneti suscipiẽdo intẽtissimi, id expecta/bant solũ, ut præclari terribilisq; alicuius facinoris initiũ magnis darent rebus quas animo molirẽtur. Et Carmagnola qui tam multa suadendo illis bello fuerat pollicitus, omnia amplius explorare, nihil intentatum relinquere, ut factæ uerbis ingenti de se expectationi, pari rerũ magnitudine responderet. Illexerat is primo pecunia arcis Brixiæ custodes, ut præfecto noctu dum uigiles recẽseret interempto, immissas ab se admitterent copias. Sed cum parum successisset, infensæ Philippo factionis Guelfos Brixianos tentare aggressus est, in quibus duos, Petrũ & Achillem cognomine Aduocatos inuenit, qui per refracta urbis mœnia illũ nocte quam diui Benedicti natalitiorum dies est secutus, cum legion: introduxerũt. Qua item die Nicolaus marchio Ferrariensis, quem Florentini generalẽ exercitus sui præfectũ paulo antè declarauerãt, immissis ex Rhegiolepido copijs magnã ex Parmẽsi agro abegit prædam. Resciuerat uero Philippus aliquot antea diebus, Carmagnolam quandoq; ex Veronẽsibus, quandoq; ex Mãtuanis mouentẽ & Bergomensem Brixianumq; agros adeuntẽ multa moliri. Quamobrẽ Brixiæ magis timẽs, Oltradum cum cohorte miserat, qui curaret, ne quid paterẽtur res Brixiæ detrimẽti. Sed ipse in nouis urbis munitionibus ciuitatulã uocãt, ad quas adueniẽs declinauerat, se cõtinebat. Tumultu autẽ de nocte media exaudito, nõnullos factionis Gibellinæ ex urbe ad eũ cõfugientes admisit, datamq; à Philippo cohortẽ ad tumultũ pro posse comprimendũ, exire cupiẽtem accurate prohibuit. Quare mœnia ingressus Carmagnola, cum nemine repugnãte, nõnullos primis cõspiratoribus nactus esset fautores, portis omnibus euestigio, & ea urbis parte maxima quæ à munitoribus excluditur, faciliter est potitus. Est nanq; Brixia in tres partes diuisa, in montis enim cui adiacet summitate arcem habet uetusto opere munitissimam. Ab ea in subiectã cõtinentemq; in planitie urbis partẽ muri duc: tur duo densissimi: quorum qui ad sinistrã est, urbẽ ipsam ab extra munit: qui uero pertinet ad dexterã, intersecans urbem sub uetustæ ciuitatulæ uocabulo Gibellinã claudit factionem. Huic particulæ cum recipiẽdo præsidio parua esse uideretur, nõ paruũ anno antea tertio Philippus fecerat additamentum, quod ab muri superbissimi altitudine crassitudineq;, & circũdata ad eam partem quæ spectat in urbẽ fossa, inexpugnabile credidit futurum. Eidẽ item particulæ cui nouæ ciuitatulæ indiderũt nomen, suburbiũ est adiunctũ urbi continens, quod muro fossaq; similibus circundatum turrim, pilarem portam uocant, in fronte qua in urbẽ spectat lapide quadrato habet uastissimam, quam sperauerint opifices omnia machinarum genera frustraturam. Igitur Philippus audita Brixiæ rebellione, & si admiratio eum cepit id Oltrado præsente fieri potuisse, tamen postq; arcem munitionesq; saluas esse intellexit, rem in eã accepit partem, ut occasionem oblatam crediderit, & quos haberet in Brixia perfidos suspectosq; perdẽdi, & Carmagnolam ab cæteris ausibus deterrendi. Nec tamen solus eam conceperat opinionem. Existimarunt nanq; Itali omnes ad quos munitionũ Brixiæ præsertim nouarum fama peruenerat, futurũ ut repulsus cum ignominia Venetorũ exercitus, quod infausta bellorũ primordia sæpenumero faciunt, nihil in posterũ feliciter intẽtaret. Omnibus itaq; quos in Lõbardia retinuerat equitibus numero quadringentis, Francisco Sphortiæ, qui se ut diximus salutatum aduenerat datis, illũ iubet id negocij solum suscipere, ut rebellibus noceretur, & tãdiu munitiones redderẽt saluas, quoad suos ex Hetruria Romandiolaq; exercitus reuocaret. Interim Carmagnola quicquid munitionum ad urbẽ spectat, fossa circundederat subitaria & repagula aggeribus cõfirmata portis obiecerat. Quamobrem ingressus munitiones Sphortia, & si crebris per noctẽ interdiuq; factis eruptionibus, augendo cõfirmandoq; operi intentos disturbauit Venetos, nullo ciues affecit incõmodo. Augebantur uero in dies Venetorum copiæ, nam dimissi per omnẽ Italiam conquisitores æra cũctis pedestria equestriáue stipẽdia facere uolẽtibus persoluebãt. Quare Carmagnola, postq; aduentu Sphortiæ nihil immutatũ uidet, Ioannẽ Franciscũ Gonzagã marchionẽ Mantuanum, qui cõtinuo adfuisset, paratis ab se munitionibus præficit, ipse oppugnanda Pilari porta, omnes adhibet uiriũ conatus: decem subito, & quandoq; postea plures bombardæ ad ipsam turris fossam adactæ sunt, minima quarũ lapidẽ trecẽtenum, cũ maior quadringentenum cõtineret, in illã iaciebant. Et tamen ratione adhibiti oppugnationũ periti,

illarũ iactus moderabãtur,ut nulli prius immitteretur ignis,ꝗ præcedens illã ordine ſuum
lapidẽ euomuiſſet. Vnde factũ eſt, ut cũ exonerata concrepuiſſet poſterior,prima acceptũ
denuo lapidem fulminaret.Obſtinatæ huic oppugnationi dies nocteſꝗ inſudanti Carma
gnolæ accepta apud Taruiſium ex caſu equi neruorũ clades recruduit:& qui per morbi re
gij ſpeciem, exinde neruos primo debilitatus fuiſſet,febri laterisꝗ dolore correptus,ſena
tu exhortãte, Patauinas Aponi balneas acceſſit. In cuius abſentia & ſi omnia minore cum
feruore fiebant,Gonzaga tamen curãte in dies creſcente,& primo cœptæ cõtinuabãtur mu
nitiones,& nouæ ubi maiorem ab hoſte fieri uim poſſe exiſtimaretur quotidie inſtitueban
tur,cœptumꝗ eſt per copiarũ multitudinẽ, diſpoſitis extra urbem ſtationibus adhiberi cu
ram,ne clauſis Philippẽſibus commeatuũ quippiã ab agreſtibus importaretur.Sed Sphor
tiæ audacia crebræ in nouas munitiones fiebant eruptiones,frequẽtibusꝗ circa urbem cer
tabatur pugnis.Quare ſaluãdis ciuibus,& tuendis operibus occupato, tutus in arcẽ ciuita
tulamꝗ ex mõtibus,quẽadmodũ pacatis antea rebus patebat acceſſus.Iuſſerat interea Phi
lippus & frequẽtibus curabat nũcijs,ut omnes copiæ munitis peditatu ijs quæ in Hetruria
ceperãt caſtellis,ſe illis adiũgerent cohortibus quæ in Romãdiola militabãt,mox in Lom
bardiã recuperãda Brixia traiecturæ. Quo adducti terrore Veneti,Carmagnolam qui ma
gna ex parte bonã reaſſumpſiſſet ualetudinẽ,in caſtra accedere curauerunt. Eiusꝗ aduẽtu
omnia adeo confirmata,adeoꝗ hoſtes repreſſi ſunt,ut quas Sphortia aperto extra mœnia
campo,& in operum ſtationes edere ſolitus eſſet pugnas,pro ipſis ciuitatulæ mœnibus pu
gnare quandoꝗ ſit coactus. Vnica per id temporis Venetos angebat cura,ut reuocatas ab
duce in Lombardiã copias,tranſitu prohiberẽt:nulla uero ipſi erant Appenninum inter &
Adriaticũ pelagus,ſiue Padũ loca,apud quæ id poſſet intẽtari. Quare Nicolao marchioni
Eſtenſi negocium dederunt,ut ipſe in agro Mutinenſi,cuius fines Appennini iuga & Padi
fluẽtia attingũt,ad expoſitã Mutinẽſi agro Scultẽnæ amnis ripã,& ſaltus montiũ interſcin
deret,& planitiem ſubiectasꝗ paludes cõgeſtis ad meatus omnes arborũ truncis,ac diſpo
ſitis ſtationibus aſſeruaret,ipſi uero Victorẽ Barbarum genti patritiæ Venetũ ciuem,cum
equitatus peditatusꝗ lectiſſimi,ſex milibus mittẽtes, iuſſerũt, ut apud Vignolam oppidũ
Scultẽnę contiguũ legionẽ cõtinens perpetuas noctu ac interdiu ſtationes ſecundũ amnis
fluẽtia diſponeret, quæ quamprimũ hoſtes uada irrumpere exploratũ haberet,uel eos ſua
præſentia abſterreret, uel nullo coercitos ordine opprimeret tranſeũtes. Eſt enim Vignola
medio fermè Apenninũ inter & Padũ tractu, & licet ſit primis ſub collibus ad ſtadia decẽ
in planitie ſitũ, exitus tamen equitatui in ripæ altitudinẽ peruij ad ſuperiorẽ illius partem
ex amnis alueo ſunt rariſſimi. Qui uero ſubiacet oppido ad uiginti ſtadia amnis alueus,u
biꝗ patulos maiore anni parte meatus habet,quouſꝗ in arctum coactus adeo in canali re
ſtrictas cõtinet aquas, ut raro, niſi per maximã æſtatis ſiccitatem,priusꝗ paludes attingat
uadari poſſit. Ab ipſo autẽ paludũ initio,qua Creualcorio Bononienſis agri caſtello appro
pinquat,per inferiora quibus à Pado diſtat,uiginti paſſuũ millia,nullo unꝗ tempore,ſecu
rum ſine nauigio uel pediti,uel equiti tranſitũ præbet. Coactæ igitur ad ſuperiorẽ ſub col
libus Bononienſis agri partẽ Vignolam è regione reſpicientem Philippi copiæ,diebus fer
mè triginta,qbus per ea loca remoratæ ſunt,uarias per noctẽ quandoꝗ interdiu intentare
tranſitus uias ſæpenumero ſimularunt. Sed cũ ſe marchionis quandoꝗ Victoris copiæ op
poſuiſſent retrocedentes,in gubernatoris Bononiæ, qui illorũ ſuſceperat curã prouidentia
quieſcebãt. Tandẽ ponte fabricato in Perſiceti oppido ad Creualcorij paludes Scultẽnam
kalendis Maijs ſub lucis exortũ tranſiuerũt. Pontis inſtituẽdi ratio hæc fuit: Vaſa uiginti
oblõga,quibus uindemiã plauſtris deferũt, ordinibus duobus reſte cõiuncta utriuſꝗ ripæ
arboribus alligarũt,& cũ cratibus unaquęꝗ alterius parti ſuppoſita eſſet ab prima in ſecun
dã fluminis ripã ordine diſpoſitis, ſuperiecto tenui ſtramẽto ſabuloꝗ,tutũ ac ſolidum iter
equitatui præbuerũt. Amne ſuperato Philippẽſes, diſpoſitas in proxima ſylua Venetorũ
ſtationes,adeo ſublatis terruerũt clamoribus, ut nullus pedẽ loco mouere ſit auſus. Erãt ue
ro reducibus propinqua receptui,Mirãdulæ & Cõcordiæ loca, & ſuccifæ ſylueſtri in regio
ne per ſemitas ac aduerſo ab inuicẽ caſu in obicem poſitæ arbores itinera oppleuerant,ut li
cet fugiẽs legio remouẽdis obicibus impedita,lẽte progrederetur,difficilis tamen perſecu
turæ uia uideretur futura. Forte per id temporis Guido Fabrianẽſis nouo à Venetis cõdu
ctus ſtipendio ad augẽdas Barbari copias,cũ cohorte dimidia mittebatur. Is de quarta ui
gilia

gilia, ab oppido finali mouens, exaudito transeuntiũ strepitu quos ex Venetis excubias ser uantibus credidisset esse, ad eos delatus cum omni equitatu interceptus fuit. Tuncq; copijs intra Lombardiam receptis, Philippus Forumliuij Imolamq; ecclesiæ ciuitates, quas in hostium potestatem uenturas dubitauerit, ad eidus Maias gubernatori Bononiæ pro Martino pontifice consignauit. Et postquàm ubiq; tunc temporis in rebus ecclesiæ feliciter agebatur, decem eodem mense pontifex ipse creauit cardinales, quorũ duos ex Bononia tunc accepit petentem efflagitãtemq; unum Arelatensem illum Bononiæ gubernatorem, alterum enixissime reluctantẽ Nicolaum Albergatum Bononiensem & ciuem & episcopũ maximæ uirũ sanctimoniæ, cui ecclesia rarissimos ætate nostra habuerit prælatos adsimiles. Eodem item tempore idem pont. Alfonsum regẽ Arragonũ damnatũ anathemate iudicauit, quia is rex ægre ferens fauores præstitos ab Romana ecclesia Ioannæ secundæ tunc regni Siciliæ citra fretum reginæ & Ludouico Andegauẽsi illius adoptiuo, antipapã idolum in Paniscu lo Arragoniæ promontorio cõstituerat. Duo inter Brixiæ rebellionẽ, & copiarum Philippi in Lombardiam reditum, menses intercesserant, constansq; fuit apud omnes rerum militarium peritos opinio, si aut prius aduenissent, aut quo tempore agrũ attigerunt Brixianum, intra Ciuitatulæ munitiones, quod illis facillimũ fuit, sese recepissent, & possibiles in urbem obiectasq; munitiones fecissent impetus, Brixia eos Venetorum copias non sine clade maxima eiecturos. Illi uero quàmprimũ in Brixianis fuerunt, munitionibus quidem & arci ad stadia duo appropinquauerunt: sed paulopost loco castris munito apud Brixianorum oppida constiterunt, si forte hostis pugnandi copiam faceret expectantes: interim Carmagnola, cui unica Ciuitatulæ expugnatio esset curæ, operi intentus copias intra urbem seuera districtione continuit. Et Veneti maximo pecuniarum profluuio potiusquàm impendio contra ctas undiq; copias conscribentes, exercitũ per singulos augebant dies. Postremus omnium fama notorum, quos Veneti Florentiniq; ad Carmagnolam miserunt, fuit Nicolaus Tollentinas, is qui ducendis equestribus copijs, & alijs imperatorijs obeundis muneribus esset clarus, oppugnandarum tamen machinis urbium & claudendorũ hostium peritia excellebat: qui primo quo in castra se contulit die cum hostiũ Venetorumq; munitiones diligenter inspexisset, frequentatoq; ex hostium castris in arcem itinere commeatum importari uidisset, Carmagnolam & Venetos admonuit, opera quadã grandi, sed pernecessaria opus esse, qua sine perpetua fieret obsidio, aut summi quicquã incõmodi oppugnationis diuturnitatem, quod adsolet, parituram. Eiusq; cõsilio coacti sunt ex omni Venetorum ditione, fossores fabriq; lignarij, quorum opera id totum spatij, quod auersam ciuitati arcis spondam inter, & postremam ciuitatis portam, munitionibusq; propinqua iacet, cœptum est cingi fossa, quæ claudendis de industria pratis, episcopi uocant, longo circuitu, passus ad tria millia est protensa. Eo autem in tempore, Angelus Pergulanus qui Philippensium exercitui præerat, ut Mantuanũ marchionẽ, Venetorumq; copias illius rerũ curam habituras ab opis obsidionisq; intentione auerteret, duxit ad uastãdos continentes agro Brixiæ Mantuanos. Sed nihilo itẽ minus Carmagnola & marchio ipse, cœpto extrinsecus operi intenderunt. Ingentis huiusce operis labor impẽsaq;, & perficiendi celeritas inter se uisa sunt pugnare, ut cum magna in uno uis & multorũ iudicio impossibilis fuerit, in alijs maior apparuerit. Duplex etenim fossa pari utrinq; spatio ducta, pedibus triginta latum aggerem mediũ relinquebat: cuius ea instituta est ad summum usq; ratio, ut cum superiectæ fossoribus glebulæ, pede excreuissent uno aspersi desuper arborũ ramusculi, uepriumq; stipites, cum natura soli glareosum sabulosumq; aggerẽ contineret, fossisq; pedum duodecim latitudinẽ perductis, agger item quantũ sat Tollentinati uidebatur excreuerat. Tunc fossoribus ad ulteriora iussis, fabrorum erat cura, trabibus decempedalibus, quarũ caput operi immissum, palo altum demerso inni tebatur quino abinuicem distantibus pede pro aggere stratis longurias superiacere, quibus ternas ex ipsis trabibus ferreo cõprehendentibus clauo, superimpositæ crates, nullam aggeris extremitati sinerent fieri ab superexcubante milite læsionem, & pro ipso cratum solio laborans faber extremis trabiũ capitibus pede uno extra aggerẽ prominentibus, uallum affigebat. Ducto utrinq; uallo media pedũ duodecim equiti peditiq; patebat per aggerem uia, & dispositæ in utraq; ualli parte pari inter se spatio distantes, quatuor per singula stadia turres ligneæ, magno in pugnæ euentũ erant munimẽto, portæ etiã melioribus munitæ igneis turribus, in secundo quoq; erant stadio ad utraq; aggeris partem copias cum licuisset ponti

bus dimiſſuræ. Eam operis inſaniā inchoatam eſſe audiētes Philippo aſſiſtentiū quoſdam ferunt dixiſſe, nihil æque optandum fuiſſe, ꝙ ut Venetos huius fatuitatis libido incēderet, quam ipſi exiſtimarent intelligerentq; Xerxis illius potentiſsimi quondam Aſiæ domina/toris, opes exhauſturam. Et Pergulanus poſtq; multis in Mantuano agro editis incendijs, nullam ab operibus diuerſionē factā eſſe uidit, caſtra primis propinqua iterū cōmuniuit. Nec Piccinino, qui tūc ei ſuberat, Frāciſco Sphortia, Chriſtophoro Lauellano, Sicco Mon tagnaneo, & Arditione Carrarienſi hortantibus efflagitantibusq; adduci potuit, ut impe/diendis perfringendisq; operibus impetum faceret. Sibi enim Philippo obediendum, hor tantibus ſingulis, & poſcentibus ſimul omnibus reſpondebat. Opere interim penè comple to, quod primos attigiſſet colles, Carmagnola aſſeruādis munitionibus repagulisq; Ciuita tulæ obiectis, attribuit quantum peditatus uiſum eſt ſatis, & ilico omnes copias tunc pri/mum in patētia uallatum aggerem inter & urbem Ciuitatulamq; iacentia, quæ ob hoc, uti oſtendimus, de induſtria clauſiſſet prata eduxit. Inſuper diſpoſitis pro aggere baliſtarijs quinq; millibus præcepit, ſiue abſens exercitum eduxerit, ſiue prælijs oppugnationibusq; intendat, datæ inſiſtant aggeris cuſtodiæ, nec ſe etiam ab hoſte circumuento accuratius uo cante deſerant ſtationes. Reliquerat ad Philippenſiū caſtra trāſiens Sphortia in munitio/nibus mercenarios pedites lectiſsimos mille quadringentos, & frequentes inerant partim illas inhabitare conſueti, partim qui prima rebellionis nocte illuc confugerant factionis Gi bellinæ Brixiani. Ei peditatui centuriones præerant quatuor, ſolo cognomine patrio noti, Brixianus, Placentinus, Bergominus, & Andreas Taruiſinus. Quos Carmagnola prælijs propè cōtinuis infeſtabat. Nā ſibi de multitudine ex Venetijs in caſtra cōfluente fiſus, ſcalis quandoq; muro applicitis, quādoq; ſubductis uineis, multos morti periculisq; obijciebat, quò Philippenſes aſſidua feſſos pugnādi neceſſitate, ad deditionem faciēdam adduceret, aut repugnantes à baliſtarijs, quorum multos in caſtris haberet, certo ictu deſtinato ferien tes uulneratos occiſosq; ad facile ſuperabilem redigeret paucitatem. Quod & ſi magna ex parte effecit, ad mille etenim hominū intra munitiones, partim occiſos, partim debilitatos fuiſſe conſtat, centuriones tamen quos toto obſidionis tempore maxima uirtus reddidit ſaluos, omnia ſunt tutati. Quaſſauerant diu cōtinuis propè bombardarum ictibus Veneti poſtremam, quæ admittēdis præſidijs inſtituta erat, Gargetam uocāt Ciuitatulæ portam, & diſiectis propugnaculis, muriq; ſummitate nō leuiter corroſa, tantus excreuerat in foſſa ruderum cumulus ut facile apparuerit Veneto militi futurum adacta ſcalarū multitudine murum conſcendere, tam multosq; uno impetu in reſiſtentem ac mœnia defenſantem ho/ſtem immittere, ut iuſto prælio pro ipſa muri latitudine res cominus gereretur: quamob/rem magiſtratus Brixiæ decreta oppugnatione præmium aſcēſuris ordine propoſuerunt, ut qui primus eſſet quadringentis, trecentis ſecundus, tertius ducentis, decem ſubſequētes centenis, alijq; numero uiginti, denis quiſq; aureis donaretur: tuncq; tantis clamoribus tan tis hinc inde illatis uulneribus, per horā eſt pugnatum, ut aſcendētium ne & morti ſe obijci entium, an paucorū audaciſsime mœnium defenſioni inuicem ſuccedētium, admirabilior fuerit uirtus inſpectans dubitarit exercitus. Amiſſis tamen multis centuriones hoſtem re/pulere, diuturniorem ac perpetuam pati obſidionem parati, niſi ab multarum ſuſtentandis tenuiter corporibus neceſſariarum rerū penuria, ad famem eſſet peruentum. Qua urgente inducias ea cōditione ſunt pacti, ut niſi infra diem decimā ſubueniret Philippus cū armis abire permiſſi dederit munitiones: tunc Carmagnola poſtq; opere perfecto cæteris uaca/bat curis, attētiorem adhibuit diligentiā, ne clauſi minimū quippiā acciperēt commeatus. Fremebant interim, & magnis inuicē iurgijs decertabant, exercitus Philippi ductores pro/ditam magis eſſe ductorū ignauia, quam à perfidis ciuibus Veneto Brixiā, quàm in prom/ptu ſit ab tanto exercitu recipi, ſi modo in ea re uterentur animis, quos inuadēda Hetruria pridem oſtenderant. Pergulenſis autem ira percitus ita aiebat, foſſa munitum altiſſima, du plici uallo, eminētibus caſtellis coronatum ſpiſſo milite frequentatū, machinis, bombardis, baliſtis plenū perfringite uallū, uel ſi durā materiē pugnis unguibusq; nequibitis diſijcere, acceptis ab auibus ſuperuolare alis, præſtaret mea ſententia clauſos per fœdera & deditas munitiones præſto educere probos uiros, quibus præſenti exercitui accedētibus futurū eſt ut urbē recuperemus, Venetorumq; copias aut fugiētes perſequamur, aut ubicunq; conſi/ſtant obſideamus clauſas. Si enim illos diutius per uim liberare cōtendemus, hūc exercitū hoſti

hosti offeremus diripiendũ, quo sublato obice, aperta quaqua uersum uia Veneti Lombardia ocyus potiẽtur. Ad hæc ira excãdescẽs Piccininus, ergo socij inaudito hactenus exemplo quæ nobis sunt munitissima abijciamus, illa postmodũ quæ tenere nesciuerimus ab uictore exercitu per uim erepturi, quin me ducẽ, me sequãtur prima inferẽtẽ signa, quicunque præstiti iuramẽti, quicunque honoris sui memores gratã Philippi operam cupiũt exhibere. Eum exhortatus & subsequi pollicitus Sphortia suos cõuocat, Piccinino autẽ structa acie, in aggerẽ tantisper ferri cœpto, ut iaculis ab uallo peteretur, & Sphortia, ut ductores alios qui circa Pergulẽsem hærebãt, induceret accessum differẽte, trãsmisso ponte Carmagnola emittere cœperat, qui Philippẽses summouerẽt, & cæteris in aciẽ descẽdere iussis conspicit Piccininũ, cum aliorũ sequela esset destitutus, sese intra castra ocyus recepisse. Ea tunc destituti spe centuriones, qui omnes Philippẽsiũ motus de munitionũ mœnibus prospectabãt, Pilarem portã & Gargetã destituẽtes, potiusque in uim fœderũ dedẽtes, ab hoste recipi permiserũt, & intra secundũ ueteris Ciuitatulæ orbẽ, clausi aliquot itẽ diebus, nullo fœderũ respectu habito restitere, quousque famis acerbitate coacti illã item quemadmodũ & primam reliquere potiusque dedidere. Ad arcẽ exinde ab Veneto itum est, quam ingressus cũ selectis quinquaginta peditibus cẽturio Placẽtinus, adiuuit à præfecto uiriliter defensari. Sed cum Veneti appulsis undique bombardis, illam assidue quaterẽt, confracta exterior uetusti muri sponda, ad oppugnantiũ munitiones corruit: quod cũ Philippo esset renunciatũ, reluctantẽ præfectũ arcẽ saluis per fœdera socijs dedere iussit. Sed primũ ea Brixiæ munitionũ oppugnatio mẽsem est protracta, qua ad finem perducta, Veneti maximo leuati onere Carmagnolam ad recipiẽda agri oppida iusserũt ducere. Sed primi omniũ Salodiẽses, & continentes undique populi, qui Benacũ attingũt locum nullis coacti armis in potestatẽ uenerũt. Postquam itaque copijs Philippi apud Brixiã coactis nec deletus fuerat, nec repulsus Venetorũ exercitus, Martinus põtifex Romanus dissidẽtes ad pacẽ perducere anhelabat. Quamobrem missus Venetias, summus uir, & præstantissimus Romanæ ecclesiæ cardinalis sanctæ Crucis, cum Venetos ad pacẽ satis inclinasset, Mediolanũ est profectus. Eoque curãte missis partiũ oratoribus ad pacem cõcludendam mãdata habẽtibus, Ferrariæ cõuentus est habitus. In quo tandẽ post tertiũ quam inchoatus fuerat mẽsem, sub ipsis Ianuarij kalendis pax his fœderũ cõditionibus est cõclusa. Daret Venetis Philippus quicquid agri Brixiani, excepta ualle Camonica erat reliquũ, illisque permitteret agri Cremonẽsis ad perpetuam Ollij fluminis ripã, quæ agrũ Brixianum è regione respicit latitudinẽ passuum quadraginta. Dux Sabaudiæ quæ receperat oppida retineret. Ea adimpleri prout ab oratoribus essent promissa & Philippi sigillis munita, solicitus cardinalis Mediolanũ se cõtulit. Offendit uero cardinalis Philippũ multa in Florẽtinorum superbiã inuehẽtem, qui se põtificis & ecclesiæ honori, quieti, saluti cupientẽ Foroliuio disturbare uoluissent, pluribusque Venetorũ perfidiã exe/crantem, quibus non sit satis dolo ac fraude captã cum magna agri parte Brixiã retinere, ut reliquũ agri, ut Cremonẽsis partẽ uelint per fœdera subripere. Et tamen tãti uiri grauitas sapientiaque iratum principẽ non sine ingẽti labore deliniuit, effecitque, ut quæ oratores sui Ferrariæ in conuentu promiserant, ipse idibus Ianuarijs approbaret. Sed cũ missos ad oppida recipienda Venetorũ magistratus se præsente cum ignominia repulsos uidisset cardinalis, Romam ad pontificẽ re infecta est reuersus. Tantæ Philippi mutationis causam fuisse creditũ est, factas sibi occulte de quibus tamẽ Veneti exploratũ habuerint, ab Amedeo duce Sabaudiæ pacis & fœderationis secũ ineundæ pollicitationes. Mouisse tamen eum magis crediderim Mediolanensium uoces. Illi enim de pacis factæ cõditionibus certiores redditi Philippũ publico præter consuetudinẽ consilio adeuntes, multa in hanc sententiã uerba fecerunt: Tui Mediolanẽses Philippe aduenimus, mãdata exequi quæcunque duxeris danda paratissimi, nec quicquam graue, durũ, impossibile existimaturi, quod nomini tuo decus, quod rebus salutẽ, quod lætitiã tibi iocũditatemque afferat. Hanc uero mẽtem, dispositionẽ, uoluntatẽ inesse nobis, & si opera hactenus quotiens nostri usus fuit ostendimus, tamen hoc tempore ideo uisum est coràm memorare, quia maximis in rebus, quas præsentia afferunt tempora, aut populi Mediolanẽsis opũ magnitudinẽ, aut quoad ipsis uti possis, ignorare es uisus, qui post illatã ab Venetis per dolũ, per insidias, machinationes, per fraudes, iniuriã, ad eam animi cõsternationẽ es perductus, ut impositũ summa cũ ignominia iugũ patiẽs accipias. Quid enim est aliud munitissimas arces, frequẽtissima populis agri Brixiani oppida

Veneto dedere, agri Cremonẽsis Ollij ripã permittere, ꝗ Brixiæ furibus, Cremonã largiri, ꝗ superbo ambitioso hosti, opprimẽda, conculcãda per uim Lõbardia anhelãti, stimulos, animos, cõfidentiã addere? Enimuero si nullæ adessent tibi, uel quas habes copiæ ab hostibus spernerẽtur, cedendũ tempori tecũ sentiremus. Sed cũ magnũ paratissimũ, florentissimũ habeas exercitũ, cui hostes lacessiti nusꝗ congredi sint ausi, nihil aliud causæ reliquum fore existimauimus, cur infami & pernicioso fœderi acquieueris, ꝗ quòd dãdis lõgiori tempore exercitui pecunijs, facultates tibi addubitaueris defuturas, postq̃ adempta tibi Brixia, agitatas bello proximas ciuitates pendẽdis uectigalibus deterioratas esse intellexisti. At tibi sunt ingentes quibus uti possis Mediolanẽsium pecuniæ, tibi solito opulentiora, si seruis credes tuis, erunt uectigalia, ut quas habes copias perpetuò retineas, & maiores cũ libuerit conscribere possis. Tantũ oramus, nobis utere, & periculum facito, petulanténe Veneti & Florentini augenda sub libertatis nomine sua tyrannide, an Mediolanẽses solida, quæ sibi tua indulgẽtia adest libertate conseruanda, sint ardentiores. Ad ea Philippus summa comitate paucis ita respõdit, ut belli culpã in Florentinorũ superbiam, Venetorumꝗ perfidiam reijceret, se autẽ diceret pro accepta à maioribus, quã imitari uoluerit, in ecclesiã Romanã pietate, ad eas rerũ difficultates perductũ esse. Quãtum uero attineret ad fœdera, rẽ eò loci adductã esse, ut aut pax accipiatur quæ offeratur, aut nouũ de integro bellũ, sed maiore apparatu ineatur: proinde consulerẽt, dicerẽt, Opem qua possent se iuuare offerrent, sese fidelium suorũ consilio obtemperaturum. Egressi arce Mediolanẽses, cõuocatos cõciues quid cum Philippo egerint, edocẽt, hortanturꝗ ut in ea rerũ difficultate benemerẽti de populo Mediolanẽsi, de nomine Lõbardo principi cõsilio opibusꝗ assistant. Multa inter eos eo in conuẽtu sunt dicta, de Mediolanẽsiũ dignitate, de Venetorũ insolẽtia, quibus sit in animo nõ modo Philippũ tollere, sed Mediolanũ Lõbardiamꝗ subiugare, plurima atꝗ & tẽpori parũ accõmoda dixerũt pleriꝗ de prisca Mediolanẽsiũ potẽtia, indignũ horrẽdumꝗ fore, Lombardiã Venetis insulanis cõculcandã per ignauiã, per auariciã relinquere. Tãdẽ uotis singulorũ scrutatis Philippo respõderi placuit, bellũ de integro Venetis inferret, Mediolanenses decẽ miliũ equitũ totidemꝗ peditũ cõtinuata per quotannos stipẽdia exhibituros, si urbis Mediolani uectigalia ciuibus administranda permitteret: quicquid uero tributorũ ex reliquo principatu esset, sibi retineret, à quibus ipse statuisset ut antea gubernãdũ. Voluisse ferũt Philippũ postulata Mediolanẽsibus cõcedere, nisi suspiciosum natura principem deterruissent Palatinorũ susurrationes, periculosum fore asserentium, in eo quod cũ liberis populis gererẽt bello, illos tanꝗ libertate donatos publicis præficere muneribus. Cũ itaꝗ nec cõsultis accedere, nec illa palàm denegare cõstituisset, missos à populo qui deliberationem referrẽt nũcios, ad Zaninũ Ricciũ repulit audiẽdos. Quamprimũ autẽ intellexerunt Mediolanenses, nõ admissos esse ad principẽ nuncios, feruore quo ferebantur extincto, ab inceptis destitere. Et Philippus oblatã æris uim, nihilo secius ingenio & artib⁹ extorquere confisus, bellũ instaurare meditatus est, & oppida arcesꝗ, ut diximus, reddi uetuit. Postꝗ uero cardinalem sanctæ Crucis Romã petiuisse compertũ habuit, ut auctos sibi aliqua ratione animos hostibus ostẽtaret, subitã in agrũ Mãtuanũ incursionẽ fecit. Literis aũt quas cardinalis sanctæ Crucis Brixiæ agro excedens dederat, in senatu lectis, conciti ira Veneti bellũ priore maius accuratiusꝗ occulte cõstituerũt gerere. Quod uero pacis fœdere apud Ferrariã primum icto, nõ paucas dimiserãt copias, quas Philippus mercede cõduxerat nouos cõquirere milites ductoresꝗ, & quos retinuerat numero ex Carmagnolæ sentẽtia diffinito, augere prima fuit cura, impetũ postea in Mantuanũ agrum à Philippẽsibus factũ audiẽtes, cõsulto palàm facto decreuerũt Philippũ bello omnibus uiriũ conatibus persequendũ. Reuocati in bellũ Florẽtini, etsi pacẽ fessi optabãt, prima secuti sunt fœdera. Amedeus autẽ Sabaudiẽsis dux, etsi elapso tpe nihil gesserat memoratu dignũ, renouãdo huic bello intẽtius promisit incũbere: cuius ductu Mõtisferrati marchio, noua cũ Venetis cõtra Philippũ accepit fœdera. Alexandrinã ciuitatẽ sibi uicinã, pro se pactus retinere, si qñ illã Philippus amisisset, Orlandus itẽ Palauicinus, cui plurima essent in Cremonẽsibus, Placẽtinis & Parmẽsibus castella, Venetorũ fœdera est secutus, & Genua extorres, bellũ quod maritimo Alfonsi Aragonũ regis auxilio, ut diximus destituti, terra cõtinuo gesserãt, solito acrius gerere promiserũt. Tantis tñ circũdatus implicitusꝗ bellis Philippus triplici expeditione, prim⁹ lacessere hostẽ cœpit: classe enim in Pado apud Cremonã coacta, Turricellas cepit,

castellum

castellum Parmensis agri, ostio Tari fluminis propinquũ, quod Veneti eo donati dudum tenuissent, & peditatu in Brixiæ montanis eqtatuq́, duce Angelo Pergulano, per planiciei oppida disposito, Brixiã infestabat. Carmagnola nãq; qui sciret maiores copias in futuram æstatem à Venetis magno cum impẽdio cõparari, interim ad Patauinas Appani balneas, iterũ se cõtulerat, contractã ex casu equi, ut ostẽdimus, neruorũ mollicie sanaturus. Tertia & cæteris primo impetu felicior Philippi expeditio cõtra Genuæ extorres fuit. Nã Sphortia Genuã ducere iusso, optatã prius uictoriã, q̃ ille applicuerit, est adeptus. Thomas enim Fregosius extorrũ agrestiumq́; numerosa manu, & Florẽtinorũ pedestribus equestribusq́; aliquot turmis fretus, castra in uallibus Vulturi Pulcefræ & Bisanis diu habuerat, urbemq́; aliqñ oppugnare ausus multipliciter affligebat. Is Sphortiam aduẽtare intelligẽs, Abraam fratrẽ impigrum iuuenẽ, ad Pulcefræ uallis exitũ misit obuiũ: interea Florentinorũ turmæ, ob pecuniarum carentiã quas illi pacẽ habere cõsilii mittere neglexissent, partim insalutato Thoma, partim eo frustra renitẽte, magna ex parte signa deseruerãt: quare ad eã copiarum tenuitatem peruenerat Thomas, ut quo die fratrẽ misit uix octingẽti apud se milites in castris essent. Id cũ in urbe esset renunciatũ, Genuẽses quos Sphortiæ accessus reddidisset soli to audaciores, eruptione facta, Fregosios primo impetu fuderunt: Thomas, Baptist: q̃ fra-ter cũ paucis fugiẽtes, Bauarũ, Rechumq́; petiuere: cæteri omnes equites peditesq́; qui remanserant, & agrestes numero sexcẽti uenerũt in Genuẽsiũ potestatẽ, præda quæ ex militũ impedimẽtis agrestiũq́; rapinis, eò pridẽ cõtractis, fuit magna in urbẽ cõportata, & Sphortiæ accessus, ac diminuta ob acceptã cladẽ extorrũ extimatio, præsentẽ Genuæ statũ plurimum confirmarũt. At Piccininus dispositis, ut diximus, ab Angelo Pergulẽsi per agrũ Brixianũ reliquis Philippi copiis, suas ipse ad Padũ duxit, & classe iussa descẽdere, Casale maius opimũ agri Cremonẽsis oppidũ terra & Pado oppugnatũ recepit. Inde traiectis copiis Brixillũ, quod oppidũ etiã Pado alluit, undiq; oppugnauit. Eo per oppidani unius proditionẽ breui potitus, arcẽ cõportatis ex Mediolano Cremonaq́; machinis & bõbardis die noctuq́; quassauit. Quamobrẽ diruptis undiq; promuralibus propugnaculisq́;, præsidium Venetorũ oppidaniq́; cogebãtur de ruinis quæ fossas penè cõpleuerãt repugnare. Interea classis à Venetis armata in agri Mãtuani finibus Pado attrahebatur. Cui cũ Pisanus, Eustachius, Papiẽsis classis Philippi ductor, soluta Brixilli oppugnatione obuiandũ cẽseret, Piccininus econtra oppugnationẽ noluit intermitti. Ipsisq́; ductoribus ob eam sententiarũ diuersitatem animo abalienatis, & oppugnationi negligẽter insistẽtibus, missæ à magistratu Brixiano turmæ aliquot, clàm à Brixillẽsibus accitæ, classis quæ appropinquauerat auxilio oppidũ receperũt. Magnã exinde machinarũ armamẽtorumq́; oppugnationi adhibitorũ iacturã fecit Philippus, quã maior paulò post est secuta: etenim recepto à Venetis Brixillo, Pisanus classe supra Casale cõtracta substitit, in quẽ Veneti subito nauigarũt. Maior nauiũ numero & robore armamentorũq́; multitudine, ductoris quoq; & uirorũ peritia superior erat Venetorũ classis. Nã cum triginta naues Philippicæ Venetorũ classi sex inerãt plures, cum longiores ampliouesq́; tum castellorum fastigio celsiores. Venetæ Frãciscus Bembus, equestris ordinis, uir maritimis in præliis tũ probatus fortunatusq́;, tũ etiã audacissimus, Philippicæ Pisanus Eustachius præerat, uir Pado innutritus, ubi unicã nauem prius bello Mantuano, quod Philippi genitor cum Frãcisco Gonzaga Mãtuani genitore gessit, gubernasset, nec ullis prius postea'ue interfuisset præliis, fluuiatili aut maritimo bello gestis, remigesq́; & milites Venetæ inerant bellis maritimis innutriti, Philippicæ Lombardi, quibus uel raro Padum lintribus traiicere contigisset: abhorret uero à scriptorum usu galeoni nomen, quo eas naues fluuiatili adhibitas classi appellãt, suntq́; naues ipsæ illis adsimiles quas Græci dromones consueuerant appellare: itaque quales ii fuerint describemus: Oblongas apte planis alueis fabricatas, quibus deuehendis flumine aut stagnis paludibus'ue, frugibus & mercimoniis utuntur, naues binis, ternisq́; & quandoq; pluribus integũt tabulatis, & bina pro puppi proraq; erigẽtes propugnacula, tertium in mali cacumine, in orbem ductum disponũt, sub caueæ uocabulo propugnaculum, unde deni quandoq; plures, si exigat necessitas, milites, missilia tela, sudes, lapidesq́;, & palos ferreos in hostem mittant, unaq́; in naui milites, machinas, armamẽta, & ipsos deuehunt commeatus, ut quam medio uideris in Pado hærentem anchoris, arcem munitissimum'ue castellũ, nõ nauẽ existimes. Classe ergo ad quartũ lapidem Cremonæ appulsa, Franciscus Bembus Philippicam conspicatus,

structis terrestrium præliorum more aciebus, primos octo galeonos in fronte positos con
cathenat. Pisanus item structa pariter acie suis iussis in classe primoribus, ut sensim fluuio
laberentur, & quamprimũ hostem pugnandi copiã facere uidissent, concitato remis cursu,
quo naues amnis defluẽs deferebat, impetum facerent, quo euersæ ut existimauerat naues
hostium mergerẽtur. Quamprimũ autem Pisanus in conspectũ est factus, primi ex suis ga
leoni quatuor, datum negligentes ordinẽ, in hostemq́; delapsi, uiam aperuerunt per conca/
thenatos hostiũ galeonos. Inde proris euestigio conuersis, aduersum amnis cursum remis
superãtes, hostiũ puppes, si cæteri Philippenses in fronte pugnarent, petere intẽdebant. At
Bembus eos qui præteruecti erãt galeonos pro captis ilico reputauit, suasq́; acies ca ratio/
ne in orbem redegit, ut cum Padi alueũ fermè compleret, tum desuper pugnantes, si incau/
tius in bellũ ruerent circumsistere posset. Pugna aliquandiu atrox fuit, in qua quatuor alios
galeonos Veneti interceperunt. Aderat in ripa equo insidens Nicolaus Piccininus, suisq́;
quam operam & armis nequiret, cõsilio & clamoribus opem afferebat. Nam cum quatuor
primos quorũ audaciam uociferatione laudasset, hostilem perfringẽtes classem, à socijs de/
seri prospexisset, alios ut uel ignauo ductore Pisano prohibente sequerentur, ut similem fa/
cerent impetũ hortabatur. Sed Pisanus suã hostiũ classi imparem esse tardiusculè intellexe
rat. Quare Venetis qui in fronte pugnabãt, dimittendis ad inferiora galeonibus quatuor,
quos ceperant intentis, conuersa in hostẽ puppe Cremonã rediјt, classemq́; reductam eue/
stigio tumultuarie exarmauit: eam suorũ fugam cum primo fieri cœpta est, intelligẽtes qui
primos gubernabant temerario impetu prolapsos quatuor galeonos, illos armamẽtorum
plenos, in Pado reliquere, & in agrũ Parmensem cũ turmalibus excessere. Insecutus fugien
tem Pisanum Bembus, cum subductas naues nusq́; uideret, nouo pugnæ generi obuiauit.
Philippus nanq; Padum apud Cremonã tribus castellis tabulatorum quatuor excitatis ea
ratione sepserat, ut nullã fore tantã crederet classem, quæ aut urbẽ circũsisteret, aut in Lom/
bardiæ intima duceretur. Eorum è regione urbis Cremonæ positorũ duo cum utranq; mu/
nirent Padi ripam, tum palis altũ dimersis innixa in alueum prominebãt, tertiũ pro medio
amnis cursu, spissis fundatum palis tantum relinquebat utrinq; spatij, quanto nauis dextra
læuaq́; interlabens iactis superne lapidibus peteretur, Bembus extremum, quod longius à
ciuitate abesset, oppugnare aggressus, primo cepit impetu, minimum item negociũ illi fuit
mediũ capere, tertium tardius ideo recepit, quia custodes spe subsidij Cremonẽsium susten
tati, pertinacius restiterunt. Cum tamen Bembus circundatũ prima die, & uarijs tentatum
modis obtinere nequiuisset, aliam de quarta uigilia pugnæ iniјt rationem: etenim dispositis
circumquaq; galeonibus, milites propugnacula, quæ malis supereminere diximus conscen
derunt, quibus fuit cura repugnantem de castelli tabulatis militem à defensione sudibus la
pidibusq́; arcere. Alios uero impigros iuuenes, scaphis lintribusq́; Bembus imposuit, qui
hoste superioribus castelli partibus in pugna, quæ gereretur cominus tutandis occupato,
ignem facibus subiecerunt, cõsertaq́; per obscuram noctem pugna, obsessi licet intolerabili
telorum iaculorumq́; multitudine petebãtur, quia tamen oppidanorum eruptionis spe su
stentarentur, oppugnationem in crepusculũ pertulere, tandẽ igne tabulata palis affixa cor/
ripiente, & Veneto raptim galeonos prælio subducente, obsessi præsidio excedentes, in op
pidum confugerunt: consumptis igne castellis, eorumq́; palis ne alia superædificari possent
euulsis, Bembus uictoria abusus, haud quaq; tenui iactura militũ nautarumq́; & remigum
est affectus. Expositi nanq; in id soli, quod Cremonam Padumq́; interiacet, nullo ordine,
nullo duce, ut quemq; uini quod in prælio epoti erãt, aut uictoriæ calor tulit, dissipati sunt.
Vnde Christophoro Lauellano, qui præsidio Cremonæ imposito præfectus erat animos
addidere, ut quod tutandis Padi castellis non fecerat, præsidium in dissipatam multitudi/
nem immitteret. Illyrici erãt ipsæ turmæ Dalmatæ agrestes, genus hominum nullius capax
disciplinæ, quod cum uino, cuius est auidum, incaluerit, sanguinem animam'ue amittat an
retineat parum curet. In hos delatus eques pedesq́; Lauellanus, supra trecentos confecit
subita occisione. Execratus gubernatorum inobediẽtiam quos suo iniussu illos exposuisse
diceret Bembus, classem in superiora perduci iubet, & castello, quod ad Abduæ fluminis
ostia Pado imminet expugnato, per Ticinũ aduerso flumine nauigauit. Sed Papiæ appro
pinquãti solitudo undiq; comperta & nimia in pauore quem aduentus huiusmodi classis
facere debuisset, omnium taciturnitas, obtendi insidias suspicioso, ut Cremonam reuer/
teret,

feret, suaserũt. Additus erat interea præsidio Cremonæ cum cohorte Nicolaus Guerrerius, quod cum Bembus ignoraret tot exposuit copias, quot irruituro, ut pridẽ Lauellano obsistere, & acceptam notam posse diluere existimauit. Sed maiore quàm sustinere possent pedites equitatu irruente, paucis amissis receptui signũ dedit. Aestate iam appetẽte, & copijs quas Veneti ingẽtes mercede contraxerãt, in agro Mantuano paratis, Carmagnola ualetudine roborata, profectus est Padua. Qui traiecto per Lagiseum Salodiumq; Benaco, ad quintum lapide Brixiæ appropinquauerat, eũ Albericus Cunij comes, Perinusq; Tortonẽsis, cui Turco est cognomen, ex Gottolengo, quod oppidũ octauo à Brixia distat miliario mouentes agrũ discurrerãt Brixianũ, in ipsasq; urbis portas delati, pabulatores ad quadringentos cum iumẽtis & calonibus abigebant. Erat tempestate illa, Brixiæ summa potestate à senatu permissa, Petrus Laureanus, uir artibus belli pacisq; clarissimus, qui incursione hostiũ exaudita, equo inermis uectus nobis comitãtibus, Nazarea porta, rapidus se proripuit, & inermes armatosq;, ex decẽ milibus equitũ, qui tũ Brixiæ inerant, passim hosti sine ordine, sine duce cõspicatus occurrere omnes cõtinuit, quoad accurrens inermis Perusiam Paulus Vrsinus, sese præsente arma indueretur. Eum uero cum omnibus, qui tum aderant numero ad trecentos, remota ab hoste, cuius tumultum exaudiebamus uia circuire iussit, quoad media ab Gottolengo qua illi aduenerant uia substitisset, exinde cæteros insano impetu porta exeuntes hosti obiecit, iussitq; ut hostes prædam sibi euestigio futuros, pugnando eo usq; distinerent quoad cæteri sequerentur. Nec fefellit peritum rei militaris prudentia, Albricus nanq; & Perrinus, dum abigendis quos capiebãt occurrentibus intentissimi essent, uisis ab longe hostibus, qui ipsos duce Vrsino excludere oppido intendebant, nõ prius se potuerũt recipere, quàm irruens à Brixia multitudo, ipsos fudit, Turcumq; intercepit fortius reluctantem. Capti sunt cum Perrino equites centum quinquaginta, Albricus effuso cursu ad alia Brixiani agri castella cõfugit. Ingressus ea die Brixiã Carmagnola ægre tulit, primum post captam Brixiam secundũ equestre prælium alienis auspicijs gestum esse. Postq; uero omnia circunferendis æstate castris destinata quemadmodũ profecturus mandauerat, parata esse comperit, ductores centurionesq; undiq; cõuocauit, & coactis Maio iam medio apud Brixiam quatuordecim equitũ, peditum sex milibus, carrisq;, iumentis, fossoribus, & auxiliorum tyronibus undiq; accitis, prima castra ad Montemclarum ea ratione posuit, ut maiores quæ in dies parabantur copiæ conuenirent, & machinæ aliaq; bellica armamenta carris imposita portarẽtur. Cõsumptis ea in expectatione potiusquàm obsidione aliquot diebus, cum oppidum natura soli & defensoribus munitum capi non posset, auctus copijs Carmagnola Gottolengum petit. Inerant præsidio equites mille Philippi familiares, oppidumq; Carmagnola unica expugnatione sperauerat expugnare. Sed qua nocte mouerat Monteclaro, se præsidio Gottolenghi addiderãt cum centum cohortibus, Guido Torellus, Christophorus Lauellanus, & Nicolaus Guerrerius, qui quo tutius eruptionem facerẽt ac priusq; à tanto exercitu circumuenirentur ad suos redirent, sine ostẽtatione taciti quiescebant. Dies erat religione celebris dñicæ ascẽsionis, quo in tempore per primũ æstatis sydus caumata incendebãtur. Facto itaq; in cõspectu castelli Venetorum exercitu, pars abiecta incondite armis, solo sternitur, pars per herbam fusa somno reficit lassitudinem, pars curandis corporibus intẽta erat, pauci ductore Nãne Strocia equestris ordinis Florẽtino, quem marchio Ferrariensis ex fœderum forma cum equitibus quadringẽtis in castra miserat, stabant in equis ad cõmissam in oppidũ stationem, cũ ad horã fermè nonam Philippẽses improuisi erũpunt. Delatus in eos Strocia impetũ sustinet, maius tamen euestigio apud eũ, quàm pro equitũ numero ferre posset, cõseritur præliũ, ut qui nec hostẽ reprimere enixus posset, nec cedere loco uellet, à conferta hostiũ suorumq; multitudine pressus, exanimis ceciderit. Excitus inde à somno inertiaq; Venetus miles turmatim accurrens, fractus fugatusq; dissipabat, quousq; coactis ad Carmagnolã cohortibus, illata sunt signa, diu tamẽ Philippẽses substinuere impetum, & maiore quàm cui obsistere possent ingruẽte exercitus mole, lituis quo tenore uictores ouantesq; cõsueuere, receptui canẽtibus retrocessere. Amissis eo in prælio eqtibus mille quingentis, Carmagnola tãdiu substitit, quoad expositæ itineri cohortes plurimæ, quas interea Veneti apud Paduã conscripserãt, cõuenirent, nouamq; tũc mouẽdi & metandi castra rationẽ exorsus est, singulis nanq; carrorum bubulcis, qui magno prouincialium sumptu contracti inerant exercitui, numero ad duos mille præscripsit, cui ductori

militiue

militiæue parerent, ut cum mouēda essent castra facilior certiorq; foret machinarum & com meatuum comportatio, militumq; quibus deuehendi impedimēta carris adesset facultas, plures essent in exercitu expediti. Metandi uero cum illis ratio hæc fuit, ut cum loca castris certo designasset spatio, cohortes positis in orbem carris exercitū clauderēt, adhærerentq; suis stabulando singulæ illos pro uallo, si quis ab hoste fieret impetus habituræ, insuper cer tiore loco, sine imperio pugnaturæ. Erāt uero multa in Brixianorū agro, parētia Philippo oppida & castella, quorum oppugnationem Carmagnola censuit omittēdam, fore cōfisus, ut si Cremonā obsideret caperetq;, omnia post tergū relicta sine oppugnationibus caperen tur. Ollius amnis, Cremonēsem à Brixiano Māntuanoq; agris disterminās, qua in parte Bri xianos à Cremonēsibus diuidit, duobus iungitur pōtibus munitissimis, uno secundū Ber gomensis agri colles, Pontolium uocant, altero in planitie infima, cui loco Bina est nomen. Hunc igitur Carmagnola prius ideo statuit oppugnare, quia cōmeatus ex agro Māntuano in castra eò facilius perferrentur, essetq; uicinus Padus per quē minore ac fermè nullo cū la bore aut periculo omnia oppugnationi & bella usui futura possent nauibus importari. Ex pugnatis paruo tēpore, sed maximis laboribus impēsisq;, Binæ arcis ponte potitus, turres bōbardis semidirutas instaurauit, ne illis ab hoste receptis reditu arceretur. Castris postea secundū Padi ripā, sexto ab Cremona miliario metatis substitit. At Philippus audita exer citus hostium magnitudine, rebus suis timuit, quodq; nunq; antea aut postea, tantis totq; in bellis ut faceret adduci potuit, Mediolanenses coràm allocutus est, præfatusq; aduenisse tempus, in quo ueros à simulatis recognoscat amicos, ut se omnes sequantur quicunq; rei militari erant assueti, orat & præconis uoce edicit. Inde multis comitātibus, plurimisq; ex Mediolano ac Papia subsecutis, Cremonā cōcessit. Quā urbē cum applicuisset, emissum solenni pompa exercitum, castra tertio ab hostiū castris miliario iussit cōmunire. Coactæ tantillo in Cremonensis agri spatio copiæ, cæteras omnes numero superauere, quas supe riorum temporum bella ex Italis cōciuerūt. Sociorum nanq; populorum equitatus decem & octo mercennarij, peditatus octo milia fuere, & carrorum bubulcis agasonibusq; ac fos soribus cum popinarijs & scortis numerosa imbelli turba omissis, collectitij ex agris oppi dis'ue bellis assueti milites, alia sex uirorum millia sunt secuta, cum tamen parū tūc distans illorum Bembeia classis supra decem uirorum millia haberet. Erantq; duodecim equitatus Philippi, peditatus sex uirorū millia, cum supra quindecim millia equites, peditesq; illum Mediolano profectum, ut ostendimus, sequerentur. Prima ut sæpe aliàs hoc tanto etiam in apparatu nouo emicuit Philippēsium uirtus. Qui aduentus Philippi nouitate animis ere cti, certatim inter se audendum aliquid, quo imperatorem castris interesse hostes intellige rent, contenderunt. Carmagnola nanque ea ratione apud rus Sumum nomine castra erat metatus, ut cum nulla fossa, nullo præterq; carrorum uallo, uasta in planitie muniri uide rentur, tum maxime suum munimen in paulò remotiori fossa consisteret, riuo scilicet, qui eam intersecans planitiem nulla in parte nisi per distantem stadijs tribus pontem structam aciem in pugnam admitteret. Eductis ad pontem illum aciebus, Philippenses pauxillum substitere, expectātes si forte Carmagnola, quem nō dubitarent motus suos ex castris ex ploratos habuisse, in multitudine cōfisus ultra pontē decernere statuisset. Ipse uero structa acie in subiecta castris planitie trāsituris ultra pontem hostibus pugnandi copiā faciebat. Tandē cum Pergulensis Torellusq;, ne sui pontē primi transmitteret diu obstitissent, uicit Sphortiæ, Arditionis, Carrariensis, Lauellani & Mediolanensis Antonelli audacia, quibus præliū ultra pontem conserere aggressis, cæteri ordine quē semper seruabant, partim in pu gnam ruerūt, partim pontē subsidio tenuerunt. Pugnatū est ab nona diei hora, usq; in sum mam uesperam, tantaq; in soli ariditate, quam extremis, ut erant tunc Iunij diebus, ea sub stinet regio, exorta est pulueris nubes, ut caligātibus omniū oculis, nullo præterq; uocis si gno internoscendis ab hoste cōmilitonibus duci possent. Fuit eo die apud Sumū rus, sum mum utriq; parti periculū. Fuitq; liberum cuiq; etiā mētienti sine reprehensione gloriari, si gna hostium pugnando petijsse, aut retentū equi habenis ductorum quemq; intercepisse, cum multi ex Philippensibus, qui suorum signa ad pontem petere credidissent, sese ad ho stes recepisse tunc primum intellexerint, cum sedentem pro carris inermem turbam, ex alieno gentis uernaculo uocis sono recognouerunt. Signis tamen utrinq; receptui canen tibus pares discessere. Solitus autem dicere fuit Carmagnola, se qui plures ex suis pugnan do,

do, quàm de hostibus manu captos, & reddito nomine recognitos, indignans dimiserit, sæpius si ab hoste cognitus fuisset, intercipi abduciq; potuisse: pariter Sphortiæ, pariter Piccinino, & singulis Philippēsium ductoribus euenit. Lætatus his quæ in cōspectu penè suo erant gesta, Philippus fit certior Amedei Sabaudiæ ducis, & marchionis Montisferrati cohortes circiter tres, quæ agrum attigissent Vercellēsem, ad portas usq; Mediolani tumultu & pauore omnia impleuisse. Quamobrē relictis apud Cremonam stipendio militantibus, Mediolanum est reuersus, facta potestate auxiliarijs quos adduxerat, cum esset libitū in patriam commeandi. Reprimendo autē tumultu, Ladislaum Guinisiū, Pauli Lucensis ciuitatis domini filium, quem tunc ad sua cōduxerat stipēdia, cum una cohorte cuius pars dimidia ex domesticis fuit, misit Vercellas. Carmagnola interim, qui tot proborū militum legionibus oppositis nequiret Cremonam obsidere, ad recipiendū Casale maius retrocessit, iussitq; Bembum eò classem adducere. Insecutus autē est Carmagnolā castra mouentē Sphortia cum totius Philippensium exercitu roboris legione una, qui postq; clausum lectissimis aciebus hostilem exercitum non posse detrimento affici uidit, ad sinistram flectens, Binam obsedit, eaq; illico expugnata ac præsidio munita, in suorū castra reuertitur. Ea compertum habens Carmagnola, ocyus signa in illum ferri iubet, quem cum euolasse ex itinere intellexisset, ad Binā profectus, arces breui oppugnatione recepit: quoniā uero Sphortia, eisdem expugnatis arcibus, præfectos custodiæ captos turribus præcipitasse audisset, & ipse impositos ab illo in Olliū præcipitauit. Inde Carmagnola ad Casalis obsidionē reuersus oppidū undiq; terra Padoq; tanto circundatum exercitu multis diebus frustra oppugnauit, quod quidē accidit, quia illud præsidio tenebat Antonius Pisanus, acerrimo uir ingenio, qui cū lectissimis quos de industria secū adduxerat quadringētis peditibus, pro ipso uallo, die noctuq; cominus repugnabat. Erat uero Carmagnolæ inefficacior oppugnatio, quod nullo circundatū muro oppidum dēsissimis muniebatur eleuatioribusq; aggeribus: qui aggeres cum à bombardis nullā acciperēt læsionem, tum quassaturos oppidi domos, illarū lapides uel exciperent uel præteruolātes in castra suorum è regione posita cadere facerent. Turris erat præalta portæ supereminens, quæ ducit ad Padum, ea bombardarū qua parte à fundamentis attollebatur succisa, ictibus in subiectā fossam penè integra corruit, de cuius ruinis, cum ter quaterq; pugnādo repulsus esset Antonius, oppidani eo inscio subitā fecere deditionem. Recepto Casali oppido maximas gerendo ei bello terra Padoq; cōmoditates afferente, statuerat Carmagnola, ea ratione ad metāda in ripis Abduæ castra ducere, ut fluuio ponte iuncto, in Mediolanensem agrū traijceret: cū tamen maximo ad eam profectionem omnifariam rerum, præsertim commeatuū indigeret apparatu, paulisper ad Casale resedit. Interea Philippus, quòd sui inter se duces dissidebant, nullusq; alteri quo se unusquisq; duceret diceretq; meliorem, subijci pateretur, Carolum Malatestā Paudulfi Pisauriēsis filium, omnibus permisso rei militaris imperio, præfecit ductorē: constatq; multiplicē fuisse rationem, quæ Philippo id suaserit, tū quia existimauerit Pergulensem, Sphortiā, Piccininū, Torellum & Lauellensem, militiæ suæ primos, aut humili aut mediocri natos loco, ipsi Carolo insigni prosapia oriūdo subijci patiētes rē suā cōcordes bene gerere, quā discordes pessundaturi erant: tū quia Mantuanū Gonzagā, cui nupta esset Paula, ipsius Caroli soror mulier præstātissima, in inuidiā suspicionemq; apud Venetos adducere sperauerit: tū quia fuerit opinatus Brixianos, qui temporibus Pādulfi Malatestæ eundē dilexerāt Carolū, si qua daretur occasio, eius ductu suasionibusq; ad rebellionem perduci posse. At Carmagnola cognito Carolū accepisse exercitū, profectionem ineundam esse commeatusq; in multos dies comportari edixit. Id cum plerisq; fecisset diebus, Philippensesq; armati diuersis quibus illum diceretur ducturū itineribus, in solis ardore insidias struxissent, tandem mouens Maclodiū ducit castellū paludibus magna ex parte circundatū. Aegre id primo taciti tulerunt Philippenses, alter in alterum susurrātes, se nimis ab hoste sperni, cuius ea fuerit audacia, ut in tanta oppidorum, Cremonēsis, Bergomensis, & Brixiani agrorum frequētia id solum in cōspectu penè suo perrexerint oppugnare. Postq; uero pressas pudore uoces dolor erumpere fecit, turmatim fremunt conclamantq; omnes uadendum in hostem inepta fidentem multitudine, obuiandum'q; accuratius, ne in oculis suis, uel debile castellum uincere occipiat, cui postea nullus sit futurus labor, munitiora quæq; suo & Philippi diffisa subsidio expugnare. Easdem uoces Sphortia, easdem Piccinius cæterique ædiderunt ductores ætate

minores.

minores. At quibus ætas experientiaq́ꝫ longior omnia attẽtius circũſpicere dediſſent, Per/
gulẽſis Torellusq́ꝫ contra ſentire, arctã qua hoſtis impetẽdus eſſet uiã, paluſtria quæ in cir/
cuitu eſſent itinera, pediti quo abũdaret hoſtis, maxime ꝑuia memorare, proteſtari, orare,
nihil deniq́ꝫ omittere, quo cũ ignauiã metumq́ꝫ oſtẽderent abeſſe, tum exploratũ certumq́ꝫ
ſibi eſſe dicerẽt futurũ, ut qua die impetũ feciſſent, inſigni clade accepta, hoſtem cui ſola con
tatio poſſit officere, donarẽt imperio Lombardiæ. Intẽderat Carolus oculos in Piccininũ
Sphortiamq́ꝫ quos Hectoras appellaret. Hi licet multitudini præliũ poſcẽti & ipſi aſſentie/
bantur, Carolo tñ ſententiã interrogãti reſpõdebãt, eũ ducẽ imperatoremq́ꝫ omnibus datũ
eſſe, diceret, iuberet, uel cæteros cõſuleret, ſi Philippi ſigna æquo ordine iuſſi eſſent, uel præ
ceſſuros uel ſubſidio ſeruaturos: minores cæteri ſententia quam nõ rogarentur præcipitata
Carolũ impellebãt. Qui uocibus multitudinis adductus prolata per tubicines teſſera, An/
gelũ Torellumq́ꝫ ſigna ſequi, & exercitũ ſubſidiarijs cohortibus claudere, Sphortiã Lauella
numq́ꝫ primas in hoſte acies ducere, Piccininũ cũ ijs quas delegiſſet cohortibus, mediũ ſi/
gna præcedere, & Sphortiæ ac Lauellano adeſſe pręſidio iubet, ſe uero liberũ prædicãs futu
rum, leuis armaturæ impetitoribus adiũgit. Sed Torellus Pergulenſisq́ꝫ magnã ſibi inuſtũ
iri notã rati cum longe abdicati uiderẽtur à prælio, quod tãtopere diſſuaſiſſent, in primam
prouolant aciem, futurũ uociferati, ut quam uerbis & cõſilio auertere nequiuerint cladem,
haſta & mucrone pro uiribus propellãt. Eis facile aſſentitur Carolus, & Piccinino illorũ ui/
ces ſupplere iuſſo, primus ipſe quod cõſtituerat in hoſtẽ iuit, Guido illũ, Guidonem Sphor
tia, & Pergulẽſis, dehinc cæteri ſũt ſecuti. Obtorta inæqualisq́ꝫ qua ibatur ad hoſtiũ caſtra,
erat uia, nullis agri ſeminarij coercita foſſis, quod hyeme paluſtria quæ æſtate ſunt paſcua,
pleraq́ꝫ illa adiacent loca, uepres aliquã, biblus, ſcirpus, papirusq́ꝫ multã obtegũt partẽ, nec
longe eſt feracis agri pãtẽs campus, in quem de uia pleriſq́ꝫ locis aditũ præbebat ſolida pa/
luſtris herboſitas. Poſita erãt in eo quẽ uiæ tortuoſitas palusq́ꝫ efficiũt agri ſinu Venetorũ
caſtra, ad eã qua palus deſinit partẽ paluſtris circũdata, & quemcunq́ꝫ palus per æſtatẽ exic
cata ex caſtris in uiã præberet acceſſum, eundẽ aut ſucciſum foſſa munierat Carmagnola,
aut ſibi cũ libuiſſet uſui futurũ, obice ſepſerat tenuiſsimo. Delatus, ut oſtendimus, in primã
aciem Torellus, obcæcatis iam pugnandi ardore Carolo & Sphortiæ, quos clauſerat, quos
aperuerat Carmagnola aditus in paludẽ oſtendit, & ſolũ poſſe deum eam cladem auertere
ad ſuos uociferatus, in præliũ quod leuis armaturæ militi peditatuiq́ꝫ ſuccedẽs Carolus in/
choauerat, furẽs incubuit. Intẽtus prælio omnibus in locis erat Venetorũ exercitus. Sphor
tia autẽ quamprimũ in patẽtes campos exiuit, hoſtẽ, qui Carolũ Torellumq́ꝫ pepulerat re
primente, ſubſequitur Pergulẽſis, & Piccininus eueſtigio ſigna infert: pugnabãt ea in frõte
audacter utriuſq́ꝫ exercitus milites. Sed Carolus ſicut pugnã primus inijt, ita ſuorũ ſtragis
initiũ dedit: cũ leui nanq́ꝫ armatura & peditatus quem incondite præmiſerat parte maxi/
ma interceptus fuit, ſumma tamen audacia pariq́ꝫ innixi iuuentutis robore & Sphortia &
Piccininus, hoſtici exercitus mole repreſſa, loco non ceſſiſſent, niſi diſpoſitus in palude qui
uepribus & herbidis ſtirpibus delituerat Venetorũ peditatus, ab latere ab tergoq́ꝫ Philip/
penſiũ equos baliſtis, qbus abũdaret, lanceisq́ꝫ ſuffodiſſet, ut Philippẽſes qui in frõte tanto
premerẽtur exercitu, ad tutãda à peditatu latera aciem cõuertere ſæpenumero ſint coacti.
Primus ut præceſſerat Torellus ab hoſte preſſus, per ſubiectã uiæ caſtriſq́ꝫ auerſam paludẽ,
ſaluti ſuæ fuga cõſuluit, illũ Pergulẽſis & pleriq́ꝫ minores ſunt ſecuti, poſt eos Sphortia co/
hortibus penè integris prælio potius exceſſit q̃ aufugit. Sæptus interim hoſtiũ multitudi/
ne, cui neqret reſiſtere Piccininus, cõglobato circa ſe iuuẽtutis robore fretus, ꝑ obſeſſam fre
quẽtiſſimamq́ꝫ uictis & uictoribus uiã, omnes ſternẽs obuios, in tuta euaſit. Capta ſunt eo
in prælio Philippẽſiũ pari penè eqtatus peditatuſq́ꝫ numero octomilia. Nec ulla ijs etiã qui
euaſerũt ſalua fuerũt impedimẽta, maximũ in militiæ ætatis noſtræ luxu põpaq́ꝫ detrimen
tum, ut cõſtet potuiſſe Carmagnolã illius diei facinore, Philippũ principatu eijcere, ſi & ca
ptos retinuiſſet, & milites ſignaq́ꝫ ocyꝰ ꝓtuliſſet. Qui uero mltos in eo exercitu odiſſet, oẽs
habuiſſet notos, reuerſus in caſtra neminẽ reqſiuit, maxima certe cõiectura illũ quã poſtea
morti ſuæ maximã Veneti prætẽderũt cauſam, dedita opa oẽs liberari curaſſe, potiuſq́ꝫ ut
uideri uoluit neglexiſſe. Per eã nanq́ꝫ noctẽ quæ ſecuta eſt, paucis q abire neglexerũt, aut ã
uehemẽtioribus partiũ ꝓſecutoribus capti erãt exceptis, oẽs ad Philippũ redire ſũt ꝑmiſſi:
quanq́ꝫ hos etiã mane ad ſe ꝑductos, cũ uix trecẽtos eſſe uidiſſet, militiæ noſtri tꝑis morẽ,

ut dixit secutus dimitti iussit. Vnicus ex tanto numero Carolus ab Mantuano Marchione sororis uiro,cui se dedidisset,nõ sine admissi flagitij suspicione, retentus fuit:nec intulit Carmagnola,ut par fuit signa,aut ad premendã obsidione Cremonã,uel iungendam ponte Abduam est profectus, sed tanquã hosti de industria spatiũ respirandi,copiasq; instaurandi daturus,ad Brixianorum oppida quæ post tergum relicta erant oppugnanda,cõuertit exercitum. Interea dum tot impeditum carris sarcinisq; exercitũ paucis passuũ milibus singulis trahit dieb9, dũ Mõteclarũ obsidet bombardisq; oppugnat,& machinis maximã instaurando exercitui curam adhibuit Philippus. Nam cum iuuentus ductorésq; salui essent,arma & equos facilime reparauit.Duos nanq; armorũ fabros Mediolani inuentos fuisse constat,qui tot uirorũ milia armauerunt, equos uero ex omnibus tanti principatus oppidis ciuitatibusq; & agris conquisitos, ad exercitum perduci Philippus curauit,ut amissum apud Maclodiũ tanto cum periculo exercitum,prius instaurauerit, quàm Monteclaro & aliquot minoribus castellis campestribus potitus Carmagnola,Pontollium cepisset, quo multorum dierum negocio uiribus expugnato,Vrcios obsedit:nec tamen eas oppidorum oppugnatiões securus quietusq; peregit Carmagnola, Piccinino & Sphortia priusq; instauraret Philippus exercitum,aut castra illius, aut cõmeatũ magno cum subsidio deuehentes,die noctúq; impetentibus.Carmagnola Vrciorum oppugnationi intentissimo,Piccininus & Centurio nomine Brixianus,Pontollium quod castellum scirent paruo muniri præsidio,uiribus & ingenio recipere constituerunt. Longis itaque itineribus profecti,Piccininus noctu ad primum lapidem in concauis uallium continet cohortem,Brixianus paruo comitatus peditatu,in solis ortu subiecta castello diripit suburbia: tumultu inde ab oppidanis exaudito, præfecti illius præsidio nullas in propinquis Philippi oppidis copias esse exploratum habentes,effusis tanquam in latrunculos prædatoresq́ue copijs, portas pandunt:sustinet impetum Brixianus, & pugna sensim in portam relata,cum suos hosti adeo immixtos cerneret, ut simul omnes aut oppido excludi, aut mixtos illud intrare oporteret, nuncium dimittit qui aduocet Piccininum : nec tamen oppidanos tam diu pugnando distinere potuit Brixianus,quin intra portam de qua pugnaret eleuatis subito pontib9 clauderetur prius quàm Piccininus aduolans opem ferret. Cũ uero circa eundẽ in castello etiam repugnantem conglobati pugnarent oppidani,Brixian9 saxo turri demisso ictus interijt:cuius cadauer magnis precibus impetratum Piccininus asportans, iusta illi ex christiana religione persoluit. Accepta apud Maclodium clade intellecta Philippus, etsi uultu gestúq; omni trepidus erat,tamen cum saluis ductoribus cæteram dixerit iacturam par uipendere,multa prudens industriusq́; adhibuit ruinæ impendenti remedia,quæ antea cõtempsisset. Nam & communem sibi Venetóq; hostem Sigismundum Boemum, occidentalem Romanorum imperatorem designatum subsidio implorauit, Brunorium Veronensem Scaligerum,qui Venetos Veronam tenentes acerrimo prosequeretur odio,in Italiam cum exercitu dimitti postulans, & cũ Amedio duce Sabaudiæ datis Vercellis primaria regionis ciuitate pacem occulte constituit, & apud Romanum pontificem Martinum quintum qui sibi afficeretur institit, ut à socijs populis pacem quibuscunq; posset conditionib9 impetraret. Quantũ uero Philippus ingenio conabatur, tantundem impugnabat,ut plerunq; facere est solita cum cœperit fortuna:quod enim solidæ aderat spei, ductores ex suis nonnulli paruo post commissam aduerse pugnam tempore diem obierunt, Angelus Pergulensis,Fabricius Capuanus,Siccus Montagnaneus, Antonellus Mediolanensis. In qua infortunij tempestate ea benignitate usa est secum fortuna, quod Zaninũ Riccium sustulit,quo uteretur indignissimo consultore. Tunc in eam quærendam pacem pronus pontifex Martinus cardinalem sanctæ crucis ei deputat muneri,cuius uocatu suasionibusq; coactis apud Ferrariam partis utriusq; oratoribus,uariam constitit nõ partibus ipsis bello cõtendentibus modo,sed socijs inter se populis mentẽ esse.Florentini nanq; bellorũ diuturnitate fessi pacẽ quæcunq; offerebatᷣ amplectebanᷣ.Sabaudiensis dux qui redijsse in gratiã cũ Philippo dissimulans,oratores & ipse miserat, quæ peteret Philippus parum ob honestatẽ mutabat: & Veneti quos hinc uictoriæ & amplitudinis spes impelleret,inde accepta impẽsæ detrimenta, quæ per innouanda si illud intermitteretur à Philippo bella formidarent suspectos redderent,aut bellum continuare, aut Philippi potentatũ per fœdera imminuere quærebant,Per eos sex menses quibus eæ paci cõstituendæ cõtentiones sunt protractæ,

etsi multa fieri prohibuit hyems fortè anteactis asperior, multa in Cremonensi, plurima in
Brixiano agris, oppida cepit Carmagnola, obtinuit tamen constans cardinalis pertinaxq;
instantia, ut quas denegantibus æque ac petentibus declarasset partibus, cõditiones pacis,
ex arbitrio in hanc formulam promulgaret. Retinerent Veneti Brixiam, & quotquot in Bri-
xiano & Cremonensi agro cepissent castella, adderetq; Philippus quicquid Brixiani agri
tunc retineret. Insuper Bergomũ, cum agri ad Abduam pertinentis omnibus castellis, Leu-
co ad Larij lacus, Comi uocant emissoriũ, & Triccio in ulteriori Abduæ ripa exceptis. Flo-
rentino nihil est additum, præter ius pridem à Genuensi ademptum, insignia propria trire-
mibus & nauibus imponẽdi, quos ad eam diem Pisana deferre fœdus coegisset cum Genu-
ensibus prius ictum. Socij pacis renouandiq;, si contigisset, belli sunt dicti, Veneto Ferrari-
ensis, Mantuanus, Palauisinus, & Montisferrati marchio, ac Peregrinẽses in Parmensi agro
comites: Florẽtino, Senenses, & in Ligustica oriẽtali Genuæ Riperia parui potentatus, non
nulli comites. De Lucensi Guinisio, cum sæpenumero actũ esset, placuit uerbo potiusquàm
scripto trãsigere: illum scilicet cuius ea fuerit modestia, ut licet Ladislaum filium permiserit
Philippo militare, Florentinos tamen nullatenus læserit, amice habendum: quamobrem pe-
tentibus Florentinis, ut Fregosi ac Flischi Malaspinæ nõnulliq; Ligusticæ eius oræ nobiles,
in suis partibus cẽserentur, obstinate renuit Philippus, eosq; ipse etiam amice pollicitus est
habere: expressum est item fœdere, ut uxorem cum filiabus Carmagnolæ transmitteret Phi-
lippus, comparatasq; precio uillas, & à fundamẽtis extructã in Mediolano superbissimam
domum ab illo permitteret possideri. Pace ut cõtinebat formula, auidis ubiq; populis data,
quiescebat Italia, quod multis anteactis seculis raro cõtigisse cõstabat. Relicta est tamẽ præ-
ter cardinalis intentionem, renouandi belli ansa & occasio futura, finium agri Cremonensis
castellorum quæ Venetis adiudicata sunt contẽtio, cuius arbiter est ab utraq; parte dictus
marchio Ferrariensis, prodijtq; post parum in lucem pax quam à Sabaudiẽsi cum Philippo
diximus occupatam. Etenim pace hac generali per impletas conditiones firmata, Amedei
filiam uirginem Philippus in matrimonium accepit, & Vercellas impositis tunc primũ Sa-
baudiæ magistratibus ostendit esse illius ciuitatem. Quatuor autem tantummodo menses
uixq; integros fuit Italiæ quies, quam, ut ostendimus, nacta erat: nam Bononienses qui in il-
lius uicini tot potentatuũ belli temporibus maximas cumulauerant opes, nouos conciuere
motus prorsus detestandi, quos accepta à Romano pont. maxima beneficia à tanto scelere
nequiuerunt deterrere. Erat ciuitatis pro Martino pontifice gubernator, Ludouicus Ale-
mandi patria Sabaudiensis, Roma. ecclesiæ sub titulo sanctæ Ceciliæ cardinalis, quem dum
aduenit Arelatensem archiepiscopum fuisse ostendimus. Is ut ærariũ maioribus liberatum
impensis emungeret uberius, Ludouicum Columnensem trecentorum equitum, & Ludo-
uicum Seuerinatem sexcentorũ, ductores missos fecit, quorum Columnensis etsi repulsam
ægre tulit, quod tamen pontifici sanguinitate iungebatur, nihil molesti ad ultionem est me-
ditatus. Seuerinas uero cupidis rerum nouarum Bononiensibus opem tulit. Causas rebel-
lioni prætensas breui explicabimus. Bononia multis ante seculis in Schacesiam Maltrauer-
siamq; factiones bipartita fuit. prima quæ ab insignibus familiæ populorum cœpit nomen
in tres scissa est partes, Bentiuolios, Zambecharios, & Cannitulos, quorum Bentiuolij ori-
gine nobiliores, à Ioanne qui urbi per annum dominatus, ab duceq; Mediolani primo Io-
anne Galeatio Philippi genitore superatus est, incremẽtum acceperunt. Zambechariorum
familiam doctissimus iureconsultus Carolus Zambecharius, potentiorẽ primus reddidit.
Cannituli uero à maioribus nullam accepere populi sequelam, sed ecclesiæ Ioannisq; uigesi-
mitertij pontificis Romani pecunia fauoribusq; ditati, nouã & ipsi sectam quæsiuere. An-
tonius Bentiuolius patria exul, Romæ apud Martinum pontificem honestissime habeba-
tur. Fratrum ex Cãnitulis quatuor Baptista erat natu maior, ex Zãbecharijs fratribus quin-
que, Cambius natu primus apud Philippum Mediolani duce ærario præerat, cæteri quo-
rum Bartolemeus abbas maior erat, Bononiæ habitabant. Primus Baptista, qui opibus af-
flueret, & sese ac fortunas ferre nequiret, Zambecharios rerum inopes, & pompæ splendo-
risq; appetentissimos pellexit. His ab ciuium qui & legati mores fastidirent, & opes diripe-
re cuperent, fauore confidentissimis rebellionem contra pontificem potentissimum suasit
spes: quam postmodum inanem repererunt ciuitatum Imolæ & Forolivij, quas eadem die
secum rebellaturas opinati fuerunt. Resciuit coniurationem legatus, facillimumq; illi fuit
aut perfidos

aut perfidos male perdere, aut illis resistere, Bentiuolia factione uti erat ab amicis monitus aduocata, nisi magis pfidorũ adulationib⁹, quàm dignissimorũ fide testimonijs euidẽtissimisque indicijs credidisset. Erat forte tunc Bononiæ summus uir & egregius Romanæ ecclesiæ cardinalis Nicolaus Abbergatus, tituli sanctæ crucis, qui pace, ut ostendimus apud Ferrariam constituta, ibi restiterat, rebus suæ ecclesiæ cõsulturus. Is quũ Bononiensis esset ciuis, rem à multis compertam quæ propè uulgata erat legatum edocet, orátque, ut cautus palatio se contineat, nec quenquam admittat inexploratum, fore præfatus ut si saluus ipse palatium retineret, Cannituli & Zambecharij nullos concitent motus, ueriti ne hostibus suis Bentiuolijs se potentioribus arma publice permittantur. Dies aduenit kalend. Augusti, qua die promiserat legatus Carolum Ghiselerium militaribus insignire: cuius rei causa cum omnes ciuitatis primores de more acciti palatium ingressi essent, subsecuta est familiarium multitudo. Rogatus ad pompam cardinalis sanctæ crucis nedum accessit, sed legati partes suppleturus, Maltrauersios Bentiuolios'que omnes accessu prohibuit. Postquam uero laudationes plurimæ in conuentu fuerunt habitæ, in quibus ornando militi destinatis, tollebatur in cœlum legati uirtus, coniurati contra ac statuerant concupita perficere destiterunt, ueriti quicquam insidiarum strui à Bentiuolijs, quos accurate accitos cernerent absuisse, profectique palatio cum patefactam esse coniurationem suspicarentur, maturandum censuerũt, &'sole iam in occasum inclinato arma corripientes, subiectam palatio prætorio'que aream occupauere, prælio illic conserto milites legati à multitudine repressi, sese intra palatium receperunt. Conuenerant eò armati Bentiuoliorũ Maltrauersiorum'que factionis plurimi ciues à cardinali sanctæ crucis subsidio missi, quos cum legatus dimittere noluisset, coniurati perfractis palatij posterioribus ingredi conabantur. Sed repulsi conatibus destiterunt, uiarum'que in aream exitus omnes obice muniuerũt, expectantes si forte Seuerinas quem cõscium in agro expectantem admonuerãt in tempore aduenisset. Is enim stipendio ut diximus à legato dimissus in agro Bononiensi sedebat, simulans pecunias à Venetis, quorum stipendia sequi promiserat expectare. Vocatus autem à coniuratis accessu abstinuit, quia Nicolaum Tolentinatem timebat, qui ex Lombardia in Hetruriam accessurus in agri Bononiensis finibus morabatur. Ea fatigatus expectatione Baptista, & quia uideret rem parũ ad uota succedere, Baldasare fratre saucio, æmulorum numero quàm extimasset maiore, complicum uero minore singulis apparente horis, tempori, qua est astutia, sese accõmodauit. Et postera die legato fraude circunuento palatium ingressus iussit populi dominatum ab immissa multitudine acclamari, legatóque direptam supellectilem ditissimam deplorante eiecto, & magistratibus, Antianos uocauere, creatis, Seuerinas cum cohorte præsidio est acceptus. Reb⁹ eò loci adductis, omnia agri oppida castris, Petrio, Bolognesio, Plebeio, & Centio exceptis, sese spõte populo dediderũt. Rescijt interea cardinalis sanctæ crucis effrenos debacchantesque libidine Bononiẽses, Plebei & Centij, quæ castella ipse pro episcopio teneret præsidio potiundi auiditate, manus in eum uiolentas inijcere constituisse. Quamobrem monachi uestitu suo dissimili indutus, falsis portarum custodibus, Mutinam sine comite emigrauit. Titubauit illico Romandiola, rebellasset'que cum Bononiensib⁹ ea prouincia, nisi magna affuisset diligẽtia Dominicus Capranicensis electus Firmanæ ecclesiæ episcopus, cui Martinus pontifex Romanus acceptas à Philippo, ut ostendimus Forumliuium & Imolam ciuitates dederat gubernandas. Is nanque non modo fathiscentẽ Imolæ tumultum compressit, sed circunferenti arma recipiendis Petrio & Bolognesio castellis, populo Bononiensi obstitit, copijs fretus raptim undique contractis, quas'que Carolus Malatesta fidelissim⁹ ecclesiæ & pontificis in Arimino uicari⁹ sibi misit. Erat, ut diximus supra, motũ Bononiæ principio in agri Bononiensis finib⁹ Tollentinas, pace sociorũ Veneti & Florentini populorum cum Philippo constituta, Florentiam accessurus: quem quia requisitus Bononiensium sequi stipendia recusasset, improuisus impetijt Seuerinas, pugnáque pro tempore acriter est conserta, Seuerinate ob prædam impigre urgente, Nicolao ob salutem uiriliter resistente, tandem quod assolet, minorem maior pars superauit. Nicolao enim cũ paucis equorum uelocitate fretis, fuga prolapso, Seuerinas ingentem equorum armorum'que & impedimentorũ prædam perduxit Bononiam. Per id temporis Florentini Castellione sunt potiti oppido, quod sub Apennini iugis, uallẽ Anomonis in Romandiola claudit. Possederat illud Romanorum pontificum permissione multis ante seculis gens Man-

 freda,

freda, & superiori bello Philippensi Ludouicum Manfredum, qui cum eo oppido in Flo-
rentinorum partibus fuerat, quia Philippo cupiuisse insimulatus erat, Florētini in carcerem
coniecerant: nec tamen propterea Florentini aduersum id oppidum natura loci munitissi-
mum quicquam molesti prius intentauerunt, quàm pace sua cum Philippo, ut ostēdimus,
firmata uiderunt rem ecclesiæ per Bononiæ rebellionem in Romandiola titubantem. Igitur
Tollentinatis facinore patrato Bononienses elatiore ceruice rem suam gerere occœperunt.
Sed pontifex potentatus ecclesiæ uires exercens, contractis undique copijs sex millium mer-
cenarij equitatus, peditatus quatuor millium, florētem immisit exercitum, & prouinciæ gu-
bernatorem electum Firmanū, Iacobum Caudolam præfecit copijs exercituiꝗ ductorem.
Militauere in eo exercitu Michelottus Attendulus, Nicolaus Tollentinas, Gatta & Bran-
dolin, Andreas Serranus, Franciscus Piccininus, Ladislaus Guinisius, Sancius Carillo Hi-
spanus, & minores aliquot equitum ductores: ex centurionibus uero Riccius Montecla-
rensis, Vetula Cisternensis, Venerius Barbianensis, Galassus Vitrianensis notiores fuerunt:
addidit etiam pontifex castris Antonium Bentiuoliū, cuius ope & gratia, agri oppida nul-
lo cum negocio sunt recepta. Bononiensibus etiam pontifex sacris interdixit, cerimonijsꝗ
omni diuinarum rerum beneficio ritu'ue è ciuitate sublatis: cuius interdicti ratio ea fuit, ut
quicunꝙ ex incolis arma inducrentur, aut sacris interessent, pro putrido & abiecto ab ec-
clesia membro haberentur: eademꝗ labe inquinandos censuit eos, quicunꝙ ex alienigenis
auxilio Bononienses aut ope aliqua prosequerentur. Etsi uero qui inerant ciuitati rebellium
studiosi, spiritalem sententiam ea peruicacia spernebant, qua dominium pontificis abiece-
rant, maxima tamē populi pars paruit interdicto, nec erat ea ratione, & propter multa quæ
committebantur nefaria ciuitatis forma, quippe in qua occiderentur multi, relegarētur plu-
rimi, omnia ubique latrocinijs fœdarentur. Vastabat interea feracissimum cultissimumꝗ
& frequentibus ornatum uillis agrum pontificis exercitus. Qui quum perpetua hyeme per-
seuerasset in castris, nullam ad sextum lapidem reliquit domum, quam non uel à fundamen-
tis sustulerit, uel tegulis asseribusꝗ spoliauerit, qua ex materie casas stabula'que, qualibus in
oppido est usus, sibi unusquisꝙ exædificauit, domorum iacturam, uineta consitaꝗ tertio in
circuitu succisa milliario æquasse, uel propè superasse creditum est: quandoquidem agri Bo-
noniensis pars illa arboribus uitibusꝗ in quincuncem redactis operta erat, & partim casis
extruendis, partim pellendis igne frigoribus, illa dissipari necessitas coegit: pugnatū est ali-
quando pro ipsis mœnibus, quæ scandētes Bononiæ extorres Bentiuolio studiosi urbe po-
titi essent, si integra affuisset in castris ductorum fides. Binis item castellis uno ad pontē na-
ualium, Curticellam uocant: altero in prominente ciuitati monticulo ad magnæ matris dei
ædem obsessa est Bononia. Tandem anno uixdum exacto fessi Bononienses ciuitatem um-
brà potius quàm re pontifici dediderunt: pacti namꝙ Antonium Bentiuoliū cum studio-
sis ut ante fore exulem, ius creandorum in urbe magistratuum prætore excepto, & ciuitatis
pari cum pontifice præsidio tenendæ, sibi reseruantes, cætera illi permiserunt. Lucido comi-
te cardinali Romano, ad eam legationem misso pontifex copias penè omnes dimisit. Quo
in tempore quum uita esset functus Carolus Malatesta, uir, ut supra ostēdimus, ingenti uir-
tute, treisꝗ reliquisset nepotes, Nicolaus Tollentinas, qui familiæ afficeretur tutandis pue-
rorum rebus, in agrum Cesenatem duxit cohortem. Per ea item fermè tempora, Volaterra-
ni malo & Florentinis, nisi tanta tunc fuisset in Italia ab armis quies, periculoso exemplo tu-
multuati sunt. Nam quū Florentini exhausti pecunijs proximo bello grauiora subditis tri-
buta imponere statuissent, uocatos ad se ex singulis ciuitatibus oratores, impositum onus
accipere recusantes apud prætorē teneri iusserant. Erantꝗ eum in locum coacti simul Are-
tini, Pistorienses, Pisani, Volaterrani, & Cortonienses. Eorum unus Volaterris oriundus
cui Iusto fuit nomen, temerarium facinus est aggressus: namque multa præfatus de iniuria
Florentinorum, qui acceptas principio in societatem ciuitates, parum duxissent in seruitu-
tem redigere, nisi eas pecunia exhauriant auarissime imperata, cæteris suasit, ut referendi
municipibus suis quæ audiuissent simulatione dimitti impetrarent & in patriam reuerte-
rentur: futurumꝗ dixit, ut consilia afferre solitum salubria tempus amentes tunc impruden-
tesꝗ quid opus facto sit, instrueret. Dimissi eodem momento omnes etsi exasperatum ani-
mo Iustum non satis recte de seruanda Florētino populo fide intellexerant sentire, quid ta-
men moliretur ignorauerunt. Is in patriam reuersus multa in Florentinorum auaritiam cru-
delitatemꝗ

delitatemque apud ciues publice est inuectus, inde paucis ciuium quibus esset sanguinitate aut amicitia coniunctior consilium aperuit, & multa de ciuitatum oppidorum'que Florentino subiectorum consensu mentitus, rebellionem Volaterranis imprudentibus persuasit. Armis itaque à primoribus correptis, multitudo tributi odio per se concita ad primos clamores & ipsa furens accurrit, eiectisque nō sine conuitio Florentini populi magistratibus Volaterrani libertatem publice acclamauere: tum creati ex populo magistratus nuncios qui Hetruscos ad libertatem exemplo suo capessendam concitarent undique dimiserunt. Sed contra ac Iustus futurum prædixerat, quicunque ad eam pertinent urbem Hetrusci, tumultu exaudito populariter accurrentes, inuentos in agris Volaterranos ciues cum agrestibus capiunt uillas'que diripiunt, & præda cum captiuis domum remissa, rebelles in oppido obsederunt. Interea acciti undique Florentinorum milites per prouinciam in hyberna dispersi, & subitarij ex oppidis collecti, castra undique ad iusti belli speciem sunt metati. Anxios tamen ea res reddidit Florentinos maius quippiam periculi à subditis suspicatos. Quare leniendis Volaterranorum animis priusquam aliud excitaretur incendium, aut nouam eo extinguendo impensam fieri oporteret, oratorem ad eos mittunt Pallantem Stroccium Honofrij filium, præstantem equestris ordinis ciuem. Is Gambasum delatus oppidū, accitos ad se magnis pollicitationibus Volaterranorum oratores, qui tamen publico ciuitatis consensu accesserunt, faciliter in sententiam adduxit, ut Iusto sceleris autore necato, inustam populo notam delerent, eo'que pacto redirent cum populo Florentino in gratiam perpetuo duraturam. Reuersi in urbem oratores, ciuibus pauore perculsis ad eos confluentibus, prætorium ingrediuntur, quò postremus fermè omnium Iustus accessit, tum oratores temeritatē illius palam & in faciem incusarunt, qui perfidia & malignitate plenus mendacia exaggerendo mendacijs, populum in id calamitatis perduxisset amentem: nec prius uerbis finem fecerunt, quàm in perfidum strictis gladijs delati sunt, & populum ultro prosecutum, ad placandos perditi hominis sanguine Florentinos impulerunt, Iusto multis cōfosso uulneribus in publicum pertracto, Volaterrani sese Florentinis permiserunt. Apud Bononienses uero etsi inerat legatus cardinalis, nulla tamen solito melior erat animorum quies, quin factionis tunc præualentis primores Cannetuli & Zambecharij, alterutrū patria eijcere tentabant: sed cum aduersam factionem lætis id expectare animis intellexissent, Floriano & Loisio Griffonibus, qui essent utrisque affines, sequestribus in gratiam rediere. Quod uero legatum qui ortas à principio inter eos discordias, de industria aluerat, huiusmodi redintegrationem animorum suspiciosam ducturum scirent, scelus aggredi cōstituerunt horrendum, per quod & legati & aduersariorum uiribus eneruatis, tuti redderentur: similem nanque recens constitutam cum aduersa factione pacem destinasse simulantes, optimos quosque nulla etiam ciuitatis munera obire solitos in concilium per uiatores uocant, selectos'que ex ipsis meliores, nihil suspicionis habituros rogandis in concilium conciuibus nuncios mittunt. Fuit uero animus triginta numero ex potentioribus, quibus cum uel minima intercessisset simultas, occidere: sed compertum est postea multos qui bonis conciuium uerbis sese paterentur adduci, retrahentibus filijs uxoribus'ue, mala semper ab aduersarijs formidantibus sese domi continuisse. Sex bonis allecti uerbis accesserunt, Eganus Lambertinus. Nicolaus Maluicius, Bagarottus Blancus, Massius Caluus, & duo alij præstantes uiri. Eos quamprimum aulam concilij fuerant ingressi Florianus Griffo summum Vexilliferi magistratum gerens in remotiorem palatij cameram descendere iussit, qui inspectante, & carnificibus iubente Lodouico Cannetulo trucidati fuerunt. Assuetam tamē suo infortunio inspectandis eiusmodi cædibus ciuitatem, solito mœstiorem ea reddidit crudelitas, omnibus cum cæteros, tum maxime Eganū præstanti indole adolescentem, inopinata indignáque occidione cōfossos esse ingemiscentibus, fuit'que e uestigio per urbem à nullo indictum magistratu ferale iustitiū, quale nullum in ea urbe uisum ante fuerat uel auditum. Abiere uero quaquauersum mœnibus etiam noctu delapsi ciuium plurimi sanguinolentos perditissimorum ciuium gladios formidantes. Et legatus eo deterritus facinore, omnia illos qui tanto sese efferauerant flagitio, in se esse ausuros timens Imolam secessit. Qualis autem tunc erat Bononiensibus cum Romano pontifice, solo nomine pax, talem propemodum socij populi & Philippus Mediolanensium dux inter se pacem seruabant.

Nanque præter finium Bergomenſis ultra Abduam & caſtellorum Cremonenſis agrorum
quæ Philippo cum Venetis erant contentiones, occepit is excluſos à pace conſcripta, ut o-
ſtendimus, Fregoſios, Fliſchos & Maleſpinas bello agitare, Genuenſibus primo, & poſtea
Piccinino contra illos ducere iuſſis. Aeſtate enim quæ primum factæ pacis annum eſt ſecu
ta, Franciſcus Spinula Ottoboni filius cũ ſubitario exercitu ex Genua contracto, Segeſtri
inſulam & Moneliæ caſtrum, quæ loca Fregoſij tenebant furto aggreſſus recepit. Caſtrum
uero portus Delphini cui Fliſchorũ inerat præſidium expugnauit, ueniensque poſt cum
exercitu Piccininus, montana Fliſchorum caſtella, nullo munita præſidio occupauit, Care-
giam, Turiliam, Montobium & Sauignonum: ductisque exinde copijs in Ioannem Loi-
ſium familiæ Fliſchorum primarium uallem Tarij, Variſium & caſtra Pontremulo ſubie-
cta, multis duriſſimiſqꝫ obtinuit oppugnationibꝰ: pari quoqꝫ oppugnationis ardore, mul-
ta Lunẽſis ſiue Torſei regionis Maleſpinorũ caſtella ſubegit, & comites quibus Peregrinis
erat cognomẽ, Placentinos incolentes Apẽnini colles, aſtu contra fœdera captos necauit.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB
inclinatione Rom. imperij Decadis tertiæ, Liber Quartus.

AR ETIAM per id temporis animorum inquietudo Florentinis
erat, & quos bello feſſos ſuperiore oportuit quieſcere, impulit eius ut
bis infortunium in motus principio quidem paruos, ſed ut pruden-
tioribus apparebat, maiores futuros, bellumque fatiſcẽs undiqꝫ in-
nouaturos. Paulus enim ex Guiniſia gente Lucenſis, quam ſibi doloſe
quæſiuit patriæ tyrannidem triginta annis magna gubernauerat pru
dentia: in magnis enim qui per ea tempora Italiam uexauerunt turbi-
nibus eam ciuitatem in pace tenuit. Is neque adduci unquam potuit,
ut bello contendentium parti cuipiam adhæſerit: neqꝫ largitione ſumptuue abſtinuit, auer-
tendis prædonum cohortibus exercitibusque, qui ob diuitiarum famam irrupturi uide-
rentur: Omniũ uero, quos in tanta quietis diuturnitate pertulerit, moleſtiſſimus fuit Brac-
cius Montonenſis, qui inſtigante populo Florentino agrũ Lucenſem prædatus, non prius
illo excedere paſſus eſt, quàm ingenti donatus pecunia, tributarium ſibi inſuper in quotan
nos Guiniſium fecit. Inde ergo occaſione ſumpta, magnates Florentini, Nicolaũ Braccij ex
ſorore Stella nepotem ſibi militantem ſubornarunt, ut ſeſe ab eorum ſtipendio dimitti po-
ſtularet, Guiniſioque per ſimulationem ueterum auunculi cum illo inimicitiarum inferens
bellum, tributa repoſceret intermiſſa. Nicolaus igitur adoleſcens impiger acerrimique inge
nij, auunculo, cuius in re militari gloriam æmularetur, quàm adſimilis pleroſque dies multa
queſtus eſt de populo Florentino, qui beneficiorum auunculi, & exhibitæ ab ſeſe ad eam
diem operæ immemor, nullam amplitudinis ſuæ rationem habiturus uideretur: & tandem
cum ſæpenumero efflagitaſſet dimitti impetrauit, ac pecunia quam emeritus eſſet accepta,
equitatui peditatuique, quibus cum militare eſſet ſolitus adiunxit, quotquot Florentiæ rep
perit dimiſſaneos. Poſtquã uero abeundi facta eſt copia, Lucenſem agrum improuiſus diſ-
currit, mittitque qui Paulo renunciet ſeſe defuncti auunculi gloriæ hæredem geſtorumqꝫ
conſeruatorem, promiſſa etiam tributa repetitũ iure optimo aduenisſe. Conſternatus ani-
mo ad eius mali nuncium Paulus, Florentinis epiſtolas ſcribit in eam ſententiam querimo-
nia plenas, ut illatam à Nicolao iniuriam ab illis qui ſtipendia penderent acceptam oſten-
deret. Ipſi uero dimiſſum ſuo ſtipendio Nicolaũ, quod in promptu foret, oſtendere reſpon-
derunt, & ciuitatis calumniam ornatis grauibusque uerbis depulerunt: Ex quo tempore
Guiniſius intellexit deſtinatum in ſe à populo Florentino bellũ, ſed interim uerba dari quo
uſqꝫ pecunia exhauriretur. Quamobrem filijs repellendo hoſti intentos eſſe iuſſis, ipſe ora-
tores ad pontificem Venetoſqꝫ mittit, qui uiolatam pacis ſpem ſolenni ritu exhibitam, qui
Florentinorum ſuperbiam iniuſtitiamque querantur. Apud Philippum uero Genuenſes-
que & Senenſes frequentibus nuncijs epiſtoliſque inſtitit, ut opem ferrent, ut bellum ſuſci-
perent, in quo per Lucæ ciuitatis opportunitatem, & ſuarum pecuniarum uim facile foret,
Florentinos proximi belli damnis impenſaqꝫ ad ſummam opum tenuitatem redactos op-
primere. Florentiæ uero ad primum impetus à Fortebraccio facti nuncium, plebs quam
magnatum

magnatum consilia laterent, non solum Lucensis incommoda molestè non tulit, sed quod illa fine populi Florentini calumnia aut periculo incidisse existimauerit iocunde accepit, futurum rata ut uicina ciuitas, intus extráque à tyrannulis lacerata, facile postmodum suo adiungeretur imperio: ciuium autem rempublicam administrare consuetorum, pars Guinisio ob largitiones affecta, Fortebraccij audaciam tanquam suspicione doli à Florentino commissi non carituram damnare, pars iudicare oblatam occasionem potiundæ urbis uicinæ nullatenus omittendam, pars à nouis motibus à quibus maiora reipub. mala impendere prospiciebant, contendere abstinendum. Sed cum interea militum nulli stipendia facientium latronum'que prædæ inhiantium, magnus apud Fortebraccium numerus esset coactus, plurimáque is agri cœpisset castella, illexit auidam cõcupitæ dudum urbis multitudinem belli, ut rebantur, semiconfecti spes, & paruo magnatum negocio Florentinus populus bellum suscepit. Id cum ex more sancitum esset, legebantur ad Fortebraccium Senatus decreta, Bellum quod sua sponte Guinisio intulerat, ut gereret in posterum pro populo Florentino. Conscriptus'q; stipendio Bernardinus Vbaldinæ gentis Florentinæ, patria dudũ eiectæ, uir impiger cum cohorte in castra mittitur: missus est & plurimus partim stipendia faciens, partim ex subiecta Florentino Hetruria collectitius peditatus: at Guinisius postquam pontificem Romanum, Venetos, & Philippum illatam miserari iniuriam, eorum'q; neminem subsidium opem'ue aliam afferre nunciatũ est, apud tremebundos suo ipsius exemplo Senenses, sedulo instat, bellum ipsi ostentent, quod aut Florentinos ab eius oppressione auersurum, aut Philippum Genuenses'que in illos crederet impulsurum. Facile uero fuit commotos animis in ipso belli initio Senenses impellere, quibus esset exploratũ, Florentinos Luca in potestatem facta eundem exercitum, eadem arma non prius depositutos quàm Senas etiam subegissent. Magistratu itaq; cui summa rerum est demandata creato tentari placuit Florentinos, Venetos'q; per oratores: hos, qua mente animo'que laturi sint si forte Florentinis bella uicinis per ambitionem opprimendis, ex bellis ferentibus resistere pergerent: illos, si forte ostensum ab eis bellum, pacem Lucensibus dare posset. necubi satis felix fuit legatio. Antonio nanq; Petruccio, quem Senenses acri ingenio uirũ miserant Florentiam, magna cum uerborum modestia est responsum, nihil populũ Florentinũ prius intentasse, quàm Guinisius ab iniecta calumnia Fortebraccij in se impulsi, ad minas omniũ'q; Italiæ potentatuum in eos concitandorum uesaniam proruperit. Veneti uero duobus qui ad se iuerant oratoribus responderunt, etsi populi Senensis libertatem cuperet saluam esse Venetus, nihil tamen ad se pertinere quid cum socio sibi populo Florentino illi agatur, quoniam in fœderibus pridem ictis pro Florentini socio Senensis fuerit ascriptus. Forte tũc factum accidit in Venetis eo admirabilius, quo ducũ reuerentia apud illos intemeratior fuerat ad id tempus. Andreas etenĩ Cõtarenus perpetuæ phrenesis morbo laborans, cũ præfecturæ sinus Adriatici, quam ambire dicebat, spe ab omnibus destitueretur, in adolescentes incidit patricios qui iocabundi culpã repulsæ illius in Franciscum Foscarũ principem reiecerũt, adiecerũt'q; nullã sibi obtinendæ petitionis spẽ sub eo principe reliquã fore. Is morbo ab iracundia ingrauescente, obcęcatus furore, ducẽ in sacrã Marci ædem ad rem diuinã descendentem per secretioris alloquij simulationẽ adijt, & oratoribus Senensiũ, quorũ princeps medius incedebat, modeste cedentibus exeruit quem ueste absconderat cypresseũ pugionẽ, uulnus'q; in guttur destinatũ dedisset, nisi oratorũ alter eleuatã imprudenter furiosi manũ ocy⁹ retrahere aggressus male cõprehensam auertisset, & ab gutture in genam prælum ascendere coegisset: tum patritijs qui sequebant̃ frequentes clientum'q; & apparitorũ quæ præcedebat turba, cruentatũ circunsistenb⁹ ducem, furiosus à fuga quã præceps parauerat retrahitur, & manu euestigio truncatus de palatij fenestris laqueo suspensus præcipitat̃. Fortebraccius interea Vbaldinus'q; Guinisiũ premebant minoribus qbus'q; agri castellis arcibus'ue occupatis. Senenses aũt oratoribus in patriã reuersis publice priuatim'q; mœsti attentius sibi prospicere cõstituerunt. Primũ uero omniũ Antonio Petrutio impigre accipienti atq; etiã ambienti datũ est negociũ, ut delatis Romã quas Guinisi⁹ miserat pecunis delectus q̃ posset maximos haberet, curarét'q; milites Lucã nauibus importari. Fecit id sedulo Petrutius, odio plus quàm Senensis in Florentinos redundans. Alios item delectus curauit Guinisi⁹ haberi Bononiæ, ubi Raineri⁹ Frosinas Perusia extorris, Ludouic⁹ canis,

minoréſque aliqui magno æris impendio conſcripti integram & dimidiam coegerunt co/
hortem. Apparebátque Guiniſium nullo etiam accedente ſociorum fauore, rem ſuam per
ſe ſatis tutaturum fore. Cum uero difficile ac periculoſum nimis uideretur, paucas huiuſ/
modi copias per Bononienſes Mutinenſes'que Apenninum, cuius omnes ſaltus præſidio
teneret Fortebraccius, traducere, aliam tentari placuit uiam, quæ etſi longa erat, diuerten/
do tamen ab Lucenſi obſidione Florentino efficax credebatur. Si nanꝗ dextra ſecundum
Apennini colles duxiſſet Froſinas in loca quæ ab Aureolo Foroliuienſi in Arretinos Cor/
tonenſesꝗ centum uiginti paſſuum milibus poſſidet Florentinus, aut multa cepiſſet oppi/
da, aut Fortebracciũ Bernardinum'ue, ad illa tutanda copias ducere, & obſidione Lucam
leuare compuliſſet. Sed cum applicatæ Aureolo copiæ, oppidum improuiſo impetu oppu
gnatum capturæ uiderentur, Rainerius ad Florentinos defecit, & copiarum quod erat re/
liquum ſublata ulterioris profectionis ſpe breui eſt diſſipatum. Fuit ea clades Guiniſio ma/
gna, hoſtibus ſuo ex detrimento copiarum adauctis, & ſpe ulterioris ſubſidij pecunia com
parandi ea ratione ſibi inde præciſa, quod poſthac uereri cogeretur, ne in alios incideret
fraudulentos. Vrgebant uero aſperiori in dies obſidione Lucam Florentini. Nam cũ por/
tis ſingula oppoſuiſſent præſidia, cõmeatu quo oppidanos interclūderent, tum urbis mœ/
nia turres'que adactis foſſæ ſupercilio bombardis quatiebant, diuiſis'que bifariam caſtris
parte una Vbaldinus, Fortebraccius altera adiuncto ſibi Froſinate, operibus intentiſſimi
erant, fiebant tamen crebræ ab oppidanis eruptiones, & Guiniſij filijs ſtrenue militaria obe
untibus, ciuitate quoque Florentinum acerrime exoſa, certior Lucenſi retinendæ, quàm
Florentino capiendæ urbis ſpes conſtabat. Maritimas etiam Senenſis Petrucius ſubmiſit
Guiniſio copias, Cathelanis ex Hiſpania piraticam exercere aſſuetis mercede conductis,
qui triremium ſex nauigio Piſanum portum adiacentiáꝗ hinc inde littora infeſtarunt. Vn
de ſublatis maritimis ſubuectionibus & in caſtris Florentinorum erat penuria, & illis com/
meatu replendis, Piſas, Florentiam & alia Florentino ſubiecta Hetruriæ oppida oportuit
exhauriri. In ea obſidionis lentitudine, expertum crebra, ſed debili eruptione hoſtem For
tebraccius Froſinas'que ſpernebant: Hinc'que ſolutiori diſciplina continebant copias. Id
conſpicati è mœnibus oppidani ſelectis ex ciuitate impigris quibuſque, & mercenario pe
ditatu equitatúꝗ adeſſe iuſſis, duos mille armatos per noctem cogunt, ſub ipſum'que ſolis
exortum erumpentes tanta in Fortebraccij & Froſinatis caſtra incubuerunt procella, ut du
ctoribus in fugam conuerſis nuſquam loci fuerit repugnatum. Ventum erat ad magiſtra/
tus Florentini populi prætorium. Is'que hoſtibus parietem ut perrumperent obtundenti
bus, de ſupremis ædibus opem uociferans ab exercitu efflagitabat. Bernardino aũt, quam/
primum obſeſſos erupiſſe uidit, aciem in patentem urbis portam ducente, pedem retule/
runt Lucenſes, & bombardis quatuor in urbem raptim tractis, multis'que abductis cum
præda militibus, ſeſe intra mœnia incolumes recepere. Cathelani item cum oſtia Arni
quandoque ingreſſi quandoque immiſſis per ſtagna & paludes lembis, agreſtes armentá/
que Florentinorum abegiſſent, Liburnium ſunt delati, & nauim onerariam, quæ ſub ipſam
arcem reducta fuerat, remulco tractam, oppidanis arcis'que cuſtodibus enixe reluctanti/
bus abduxere. At Florentini poſtquam Guiniſium neque obſidione, neque oppugnationi
bus domare, aut ad deditionem perducere nequiuerunt, modum intentarunt oppugnatio
nis aliàs inauditum. Auſerim nanque qui fluuius urbem præterlabitur, quo tempore effu/
ſi immodice in Apennino imbres illum auxerant, immittentes urbem ſubmergere ſunt co
nati. Curauit id opus Philippus Brunalicius ciuis Florentinus, maximo uir ingenio, qui ſu
perbiſſimũ in ſacris Reparatæ ædibꝰ fornicẽ abſꝗ centrico ſubſtentaculo, ad ſummũ uſꝗ
perduci, primus edocuit & curauit. Is regionem cõtemplatus, inſani operis foſſas, ab flumi
nis alueo, qui cõtra ciuitatẽ eſt perduxit ad proximos torrẽtes, qui in Auſerim deriuati &
fluuiũ ipſi augebant, & currentes illius aquas impetu ſuo remorati in mœnia retorquebãt.
Aliam quoꝗ fluminis inferiori in parte claudẽdi, ut tumefacta alluuio urbẽ inundaret, in/
ſtituit rationẽ, quã cũ inefficax fuerit duximꝰ omittẽdã. Expauerũt primo deductorũ in ſe
riuorũ aſpectu Lucẽſes, & aggeribꝰ circũ muros cõportata populariter materia adauctis,
intumeſcentes aquas obſtinato tridui labore à mœnibꝰ repulerũt. Tandemꝗ cũ aquas ad
ſummũ perductas, aggeribꝰ ſuis inferiores eſſe cernerent, liberatos ea ſolicitudine animos,
ad aliud

ad aliud facinus conuerterũt, & Fortebraccium Fronisatém\'q; uidentes eo in spacio quod Auseris alueum & nouos interiacebat riuorum aggeres castra habere, eruptione facta perfringunt opera ut aquis patentes campos complentibus, alluuio nouũ aggerem muris additum destituerit, & castris mutatis compulsus fuerit recedere Florentinus. Appetebat tũc hyems, & obsessis atq; obsidentibus à prælijs oppugnationibus'que quies erat. Senenses uero, quos Lucensium oppressionis ureret cura, cum soli pro illis bellum suscipere non auderent, Philippum Mediolani ducem, Genuenses\'q; in id propellere satagebant: eorum nanq; iussu Antonius Petrutius Genuam se contulit, & multis apud Genuæ primores illis contra Florentinum instigandis uarie intentatis accessit Mediolanum, ubi plerosque dies occult' fuit, à Philippo iussus, qui Venetos Florentinos'que oratores Andream Contarenũ Laurentium Medicem apud se habentes latere uoluerit, sese aut requisitum, aut sponte sua de afferenda Guinisio ope aliqualiter cogitare. Quamprimum uero intellexit Philippus, à Petrutio omnia quàm essent spondente maiora: quantum esset æris quod Guinisius Senenses'que bello possent impendere, illico in illud procliuis redditus, Franciscum Sfortiam admonuit, ut sese Petrutio facilem exhiberet, dimittique obstinatissime postularet. Intereáq; Philippus dum Sfortiam Lucensi dare studet, Venetos Florentinos'que quod exploratum aduenerant magna uerborũ pompa contendit reddere certiores, nihil esse institutioni suæ contrarium, nihil desiderio aduersum magis, quàm belli etiam uictoriæ propositam spem habentis anxietatibus ultra implicari: proinde cõstituisse, quos habuisset ad eam diem ductores bellorum, quo quisque ordine mereri cœpisset, missos facere, & pactione cum Petrutio clandestine inita, Sfortiam in publicũ efferre iubet, sese qui ociũ desidiosam\'q; Philippi pacẽ oderit, Beneuentum patriam & regnum Apuliæ bellis continuo nouatis scatens, petere cupientissimum, peropportune à Philippo dimissum esse. Accipiunt ilico emerita stipendiorum æra Sfortiani milites, repetunt publica admoniti buccina opifices, quas quisq; cohortibus crediderat pecunias, perplexos ea res animo reddidit socios belli populos, quibus esset suspectissimum Philippi ingenium. Quoniam autem Sfortiæ ætas & proposita in Apulis, si eò se contulisset, spes maxima amplitudinis, ea simillima uero facerent, quod nimis ambo cupiebant populi futurum facile crediderunt. Veris itaque quod iam aduenerat principio, profectus Mediolano Sfortia cohortes peditatum'que in Parmensibus cogere simulans, sub primis Apennini collibus subsedit, adeuntésque dimissos de industria à Philippo diuersarum milites cohortium, in communem, ut dicebat, fortunam accepit. Cõuenerunt ad eum Veneti & Florentini, populorum ac Guinisij oratores, hi ut dissimulans properaret, & necessariam laborantibus opem ferret, illi ut à Philippo dimissus, ad sua con duci stipendia consentiret. Fouit eos pari spe Sfortia, quousq; Philippus Venetos confisus quieturos, quippe quos intelligeret nihil ab eo suspicari contra fœdera factum esse, fecit traducendi in Hetruriam potestatem. Tertium Sfortia in Parmensibus exegerat mensem. Quo in tempore Florentini Venetos renouando bello duros renitentésque uidentes, notissimam Philippi machinationem intelligere dissimulabant: attamen delectibus quammaximis onerosa habitis impensa & castra auxerant Lucensia, & saltus Apennini Parmenses à Lucensibus dirimentes, frequenti ubique præsidio obtinebant. Sfortia autem Pontremulano saltu cum tribus paratissimis cohortibus peditibus octingentis traiecit in Ligustinos & prima in Carfagnanæ uallis summitatibus fecit castra. Ibi Fortebraccio saltibus arcenti congressus eum facile repulit, & agrestibus Guinisio studiosis castella dedentibus Carfagnana ualle ilico est potitus. Tum Florentini eum tanquam imbrem superne imminentem declinantes, soluta obsidione Luca in ripæ fractæ collem, qui medius Pisas inter & Lucam natura loci esset munitissimus exercitum reduxerunt. Deductis in campos copijs Sfortia non prius urbem Lucam introduci est passus, quàm opposita portis Florentinorum præsidia, magno expugnata militum Lucensium'que ardore recipit incendit'que. Ingressum urbem ouans excepit Guinisius, quod tamen ciuitati obsidionem perpessæ diutinam grauis esset exercitus, in hostem duci placuit. Cum'que essent qui castris hostium castra contenderent conferenda, Sfortia in Pistorienses, eo duxit consilio, ut in destituta militum præsidio frequenti'que uicis & Castellis regione ditaret exercitum, simul hostes coactas in ripa fracta copias auertenda à Florentino agro uastitate compelleret separare. Appulsis itaque Bugiano copijs Ladislao Guinisio Pauli filio comitante

comitante caſtellum cinxit, cuius ſuburbia ui expugnata & prædæ militibus expoſita in/
cendit:inde caſtris ad Piſſiæ mœnia metatis, oppidi omniũ regionis opulentiſſimi illo bre
ui potiturus uidebatur, cum ſublatis derepente ſignis retroceſſit. Multiplex illius receſſus
Sfortiæ fuit cauſa,quæ altiuſcule repetita edocebit, id bellum maioribus quàm quæ illo ap
paruerint tempore machinationibus geſtum eſſe.Expugnatis,ut oſtendim⁹ præſidijs quæ
Florentini Lucenſium oppoſuerant portis,Sfortia ingentem pecuniæ uim,& ſecundi ſeme
ſtris fœderum innouationem petere cœpit, & cum Guiniſi⁹ reſpondere diſtuliſſet,eaſdem
ille poſtulationes apud Bugianum fecit: fuit uero in concedendo tardus renitenśque Gui/
niſius,ægre enim id impendium faciebat,quippe cui aſſueto quieti & ſeruandis frugalitate
opibus,multo minor eſſet opinione omnium auri cumulus. Interim Florentini ingentem
pecuniæ uim,& continuanda in annos ſtipendia Sfortiæ offerebant,ad eámque petitionis
modeſtiam deſcenderant,ut ſi etiam ſua recuſaret ſtipendia,ſaltem inſtitutum in Apuliam
continuaret iter,ingentem æris ſummam in præmium ab ſe itinerísq; uiaticum habiturus.
nec tamen ideo abſtinebant,quin Guiniſio ſuadere conarentur, ut Lucam in Sfortiæ pote/
ſtatem breui futuram,ſecum permutaret, caſtella pleraq; in Romandiola & auri ſummam
in præmium percepturus.Quæ cum reſciſſet à Guiniſio Sfortia,renunciauit Philippo.Is ue
ro prius damnare cœperat hominis auaritiam, cui nõ fuerit ſatis fortunatum & capitis pe/
riculo liberari,ut liberatrices etiam copias alieno ſumptu ali quæſiuiſſet. Quare is auditis
quæ Sfortia renunciauerat,magnam de Guiniſij fide ſuſpicionem cœpit præ ſe ferre. Tan/
démque Petrutij uerba, de ingenti illius gaza multorum ſermonibus ſæpenumero confir/
mata uoluens animo,ab indignitate & ſuſpicionibus in odium eſt cõuerſus,& tantis illum,
quibus uideretur indignus diuitijs,ſtatuit ſpoliare. Sed cum eam ob rem ſi incautius eſſet
intentata,infamiæ labem, & ſimul belli à Venetis renouandi periculum imminere cogno/
ſceret, conſilium cœpit in quo & utrunque uitaret incommodum,& Sfortiæ exercituśque
illum ſecuti conſuleret opulentiæ. Admonitos nanq; eius conſilij Sfortiam,& Senenſem Pe
trutium iubet quamprimum aliquod de Guiniſio apparuiſſet ſuſpectæ fidei indicium,cura
rent ne quid afferret hominis auaritia detrimenti: & Sfortia Florentinos poſtmodum pe/
cunia quam offerebant exhauſturus inde abiret,inducias in aliquot menſes pactus.Floren
tini autẽ per id temporis auertenda quam timuiſſent ex Lucenſi bello calamitate ingenio
uſi erant, & licet magnis, ut oſtendi,pollicitationibus Sfortiam Guiniſiuḿque conati eſ/
ſent ad partes ſuas pellicere, illis tamen in odium inter ſe diffidiuḿque adducendis, epi/
ſtolas diſſeminauerant confictas,tanquam ſerio miſſas, quarũ quæ ad Sfortiæ manus per/
ducebantur de fœdere cum Guiniſio propemodum icto,quæ Guiniſio tanquam ex impro/
ſo offerebantur de ſua urbísque proditione,quam breui facturus eſſet Sfortia,continebant
uero ſimillimas rationes. Interceptis qui has perferrent literas, Sfortia Petrutium ut con/
ſtituta inter ſe ocyus exequatur admonet, qui aliquot ex ciuitatis primoribus, rerũ noua/
rum, ut nouerat cupidis,ad Guiniſium in arce diuerſis rationibus conuenire iuſſis, tyran/
num nihil tale à Senenſi ſuſpicatum, cum altero filiorum comprehendit, & arce portísque
urbis nouo munitis præſidio,Sfortiam admonuit,ut quod impigre fecerat,Ladiſlaum Gui
niſium turmas genitoris in caſtris ductantem ſibi datis cuſtodibus mitteret carcerandum.
Eo itaque Lucam perducto,coguntur ad capeſſendam rem communem Lucenſes, & con
ſtituta eueſtigio reipublicæ forma,deſignati magiſtratus,ingentem Guiniſij gazam, multo
tamen opinione minorem ſunt partiti:pecunijs nanq; à Philippi populíque Lucenſis quæ/
ſtoribus,ex arce in ærarium comportatis, ſupellectilis partem Petrutio, quicquid fuit reli/
quum,& arma equośque Sfortiæ permiſerunt.Facturus ergo ſatis Philippi cõſiliorum ra/
tionibus Sfortia,ut profectionem in Apulos deſtinatam Florentinis ſuaderet,Senenſes lit
teris nuncijśque territos exorauit, caſtella redderent,Racicofinum aliáque Sfortiæ genito/
ri, quo tempore apud Beneuentũ carcere tenebatur ſurrepta: alioquin fore comminatus,
ut in ea,quam in regnum Apuliæ inſtituiſſet profectione,illos male multatos, plurima uel
inuitos compelleret exhibere. Duḿque eam ſimulat profectionem,Florentinos incipit ex
audire,& duodequadraginta auri milibus quæ genitori Sfortiæ populus debuiſſet Floren/
tinus acceptis,Mirandulam conceſſit Lombardiæ oppidũ,pactus aut ſex continuos men/
ſes illic moram trahere, aut ſi prius abſcedere ſtatuiſſet in Apuliam ſe conferre. Lucenſes
uero profecturus uel ea ratione conſolatus eſt, quod hyeme imminente in qua ciuita/
tem com

tem commeatu exhaustam, legio sua affectura erat, præsentis belli rationibus conduceret, & hostem dissoluenda æris magnitudine grauatum identidem exhaurire, & suæ legionis equos pabuli penuria isthic petituros reficere pollicitus sub ipsum ueris principium affore, & renouato bello rem illorum ad uota confirmare. Petrutius etiam & ipse Luca profectus Guinisios genitorem & filios Genuam, & inde Papiam perduxit ad carceres. At destituti Sfortiæ præsidio Lucenses, & si Philippi spe alebantur apud Florentinos magnis precibus institerunt, ut liberatum iam populum, uetustis quæ ante oppressionem à Guinisio factam sibi cum illis fuerant libertatis fœderibus, socium amicumque reciperent. Sed Florentini maximo & ciuitatis facultates exuperante impendio undique copias contraxerant, quibus admotis sperauerũt afflictam & omnigenum rerum inopia laborantẽ Lucam conficere. Qua ratione copijs quo die Sfortia Apenninum traiecit ciuitatis Lucæ portis mœnibusque obiectis responderunt, Non esse eandem Lucensib⁹, quæ olim fuerat libertatem, sed factionem nouo addictam tyranno, rerum in ea potiri, proinde si urbem in Florentini populi fidem si nullis dederent conditionibus, futurum ut sese sentiant optima donatos libertate, qui populo sanctissimis uiuenti libertatis legibus, parere libentes animum induxissent. Renuerũt conditionem Lucenses, & Florentinus urbem circunsedẽs præsidia primis munitiora portis opposuit. Tum Philippus cui exploratum esset, Florentinos pendendis tanto exercitui stipendijs, adeo exhauriri ut breui ad extremam rerũ exiguitatem uiderentur peruenturi, nouo illos bello Genuensiũ implicauit. Hi nanque Lucensibus in fidem protectionemque Philippo iubente acceptis, Lauentiæ & Petrasanctæ castellis præsidia imposuere, & missis Florentiam Venetiasque oratoribus curauerunt hos quid animi aduersum se habituri essent, uicino & sæpe aliàs fœderato sibi populo Lucensi opem laturos interrogari, illos uero ne cõmissum fidei suæ Lucensem ultra læderent admoneri. Veneti nulla usi uerborum circuitione responderunt, se quemadmodum urbem Lucam nulla ratione aut oppugnare, aut protegere Venetorum intersit, ita nullatenus quis protegat oppugnet'ue curaturos. Proinde si Genuensis in ea quam cum Florentino sibi futuram suspicaretur intenderet'ue belli dimicatione, Venetos non læsisset, pacem amicitiam'que ex fœderum formula, ut antea statutam. Florentini uero cum nimis uera oratoribus respondissent, elatos natura uiros dimisere furentes. Illis etenim multa de Genuensium moribus magnanimitate, & erga socios fideique suæ commissos pietate præfatis, & quid animi erga Genuensem populum Lucam urbem protegere dispositum haberent Florentini interrogantibus, respondit paucis ex senatus populique sententia uexillifer iustitiæ qui summus est in ea republica magistratus, Non esse liberum Genuensem, cui aut talia quærere liceat, aut quærenti conueniat serio responderi. Abeuntes rapidum oratores, quacunque incedebant in obuiorum faciem, futurum propediem dicebant, ut malo edoctus suo intelligat Florentinus, seruiat ne an liber sit populus Genuensis, oratoribus'que in patriam reuersis, destinatus antea eidem bello Piccininus, ex castellis reuocatur, quæ illum in Ligustica orientali Genuæ Riperia ostendimus expugnasse. Florentiæ autem nouus accuratissimus'que habitus est delectus, in quo præter minores peditum equitum'que ductores, Guidantonium Vrbinatem unum, alterum Fauentinum ecclesiæ uicarios conscripserunt. Fauentino autem, qui esset in re militari exercitatior, quadringentorum supra mille, Vrbinati, quem ad summum ductorem exercitus creauerunt, mille equitum stipendia attribuerunt. At Veneti accersitum Lucam à Genuensi Piccininum audientes, penè in id ruerunt bellum, ad quod pridem à Florentino maximis precibus trahebantur: placuit tamẽ priusquam quicquam intentaretur noui, Philippum commonefacere, maiora ab illo contra fœdus ictum committi quàm quæ diutius pati possent, aut oculis cõniuentibus pertransire. Ad quæ Philippus per oratorem respondens, nihil esse, inquit, cur fœdera ab se uiolari tam constanter debeant affirmare, si Genuensi Piccininum, si Lauellanum alios'ue ex suis populo optime de se merito postulanti, & propria impendenti æra non prohibeat militare, facile tolli & ueritate ipsa euerti, quod illi argumenda fœderũ uiolatione in primis supponant fundamentum: quæcunque scilicet Genuenses Philippo subditi aggrediantur, in Philippum accepta dominum referenda. quoniam & liberi aliqua ex parte sint Genuẽses, & bella pacem'ue ex arbitrio sibi quærere per eas possint conditiones, quibus se illi à principio dediderunt, docere id multa, & ultra formulam deditionis, quam tunc orator è sinu prolatam exhibuit, non obscuro, non conficto, non falso illis argumen-

argumēto eſſe debere, pacem quam Veneto populus Genuenſis inuiolatam ſeruauerit,
primo bello quod tantis partiū conatibus, tantis undiq; imploratis auxilijs, Philippus Ve
netiq; geſſerunt. Quantum uero attineret ad dimiſſas, uel quod in peiorem duceretur par/
tem, datas quæ Florentino bellum inferrent copias, non ire inficias Philippum dediſſe peti
tas amicis Genuenſibus auxiliares Piccinini & Lauellani cohortes, quibus propria Genuē
ſis populi conductis pecunia ſuis ſociorum'ue tutandis rebus uterentur: pari itē forma Ve
netis, ſi libitum ſit, licere per fœdera, ſuas Florentino mittere, quarum ope & opera amicus
ſocius'q; populus, ſuſceptum contra Lucam bellum ad uota conficiat. Deterriti magno ad
renouandū bellum Philippi apparatu Veneti, ſatis pro tempore Philippū ſuſpicionibus
feciſſe ſimulantes, ſeſe continuerunt. Proceſſerant interim Piccininus Lauellanus'q; & Ma
cra tranſmiſſo apud Petrā ſanctam ea ratione ſubſederant, quod Florentini illorū curſu re/
tardando, montē cui Magno eſt nomen, unde itinera in Lucenſes faciliter obſidentur, fir/
mo præſidio obtinebant: Cuius oppugnatio cum nimis diuturna indigeret circunſeſſione,
Piccininus ſubiectum collem, caſtellis excitatis peditatúq; impoſito communitum cōmea
tibus tutum fecit. Florentini uero caſtra pro Auſeris ripa, quæ ad Lucam pertinet, paruo ſu
pra urbem ſpatio metati, foſſam in hemicyclum ad amnem perductam exercitui circundc/
derant, ut quos fluuius per eam quæ tunc erat hyemē mediam, aquis cōtinuo tumēs, à Pic/
cinino tutaretur, foſſa etiam à Lucenſium eruptionibus ſaluos redderet. Maiores autē mul
to quàm hoſtibus copiæ tunc erant Florentinis, quippe quibus in eo exercitu ſena equitū
milia, ſub Vrbinate, Fauentino, Vbaldino, Froſinate, & Fortebraccio militarent, cum ultra
peditatus mercede conducti milia quatuor non parua ineſſet caſtris auxiliorum & agre/
ſtium multitudo. Piccininus uero, & adſiſtentes illi ad continuandam cœpti ſimulationem
Genuenſium præfecti, equites pediteſq; pari fermè utrorunq; numero, milium octo exerci
tum habuerunt. Diſpar tamen longe fuit utriq; exercitui ratio commodorum, quod Picci/
ninum cōmeatu nauibus importato Genuenſes abundare curarent, Florentinos clauſi ob/
ſeſſiq; à Genuenſi portus & ſubiecta hoſtium mœnibus caſtra in quæ difficilis periculoſá/
que erat comportatio, ad commeatus carentiam famémq; perduxerint, ut multis caſtra de
ſerentibus nōnulli ad hoſtes tranſierint, omnes obſidionem cenſuerint omittendam. Dum
ea ratione, mouenda'ne eſſent caſtra duces cōſultabundi penderent, forte Auſeris paululū
decreuit: quod cum eſſet Piccinino renunciatū, expediri perferríq; iubet à calonibus com/
meatum, quem Florentinis, ut rebatur, cedentibus, Lucam importaret. Factus tamen in cō
ſpectum hoſtibus, cum eos ſeſe caſtris uidiſſet continere, ſua & ipſe caſtra ſecundum Auſe
rim cœperat deſignare, cum ſole iam in ueſperam declinante Florentini exercitus militem
longo conſpicit interuallo fluuium uado traijcere, ut armenta ſub tumentis fluuij tutela li/
berius errantia prædarēt. Structis itaq; eueſtigio aciebus, ſingulis quo procederēt ordine
imperauit. Nec tamen uadum complanare, & perpaucos traducere tanta potuit celeritate,
quin præſto affuerint Florētini: quos cū uidiſſet foſſa, quæ ab urbis mœnibus in Auſerim
dudum perducta eſt ſuperata, in ſuos ferri militē adhortatus eſt, irent, immitterent turmas,
hoſtem breui diſſipandum pugnando diſtinerent: & ipſe ad extremum inſtans urgens'q;
cum ſignis & toto exercitu eſt ſecutus: conſertum eſt illico prælium, uictiq; ſuccubuerunt,
quos præmiſerat Piccininus, qui ſonipede inuectus eleuatiore, in ipſo Auſeris alueo aderat
adhortator, irruerent, properarent, in patentes euaderent campos, hoſtem ignauum, pin/
guem, futurum prædam, quod & ipſe accederet, pugnando ne fuga ſibi conſuleret retarda/
rent. Tunc impulſos à ſubſidiaria cohorte pedites, equoq; uſos debiliori equites multos ab
ſorpſit amnis, plurimos inuoluturus, niſi ſingulis quibus maiores meliores'que eſſent equi,
illis retinendis ſubleuandis'q; uſus eſſet in alueo Piccininus. Deſcenderat in apertam plani
ciē Antonius Pergulanus Angeli filius, & omnibus Piccinini equitibus peditibus'q;, qui
fluuium ſuperaſſent in tumultuariam aciem conglobatis Florentino militi reſiſtebat, nullo
item ordine impetendi, cum furentes pari animorum ardore adoleſcentes Fauentinus For
tebraccius'q; commiſſo acriori prælio illum ac quotquot repugnando audaciores fuerant
interceperunt. Vrbinas interim ad primos traijcientis fluuium hoſtis clamores concitus,
armari exercitum, quos deinde hoſti ſubito obſiſtere, quos ſigna ſéq; uellet ſubſequi, impe/
rabat. Dumq; ſtruerentur ex eius imperio Florentinorum acies, Piccininus ad eos qui fa/
cti erant circa Pergulani pugnam clamores, alueo excedens aliam & ipſe ualidiorem ſtru/
xerat

xerat aciem,cuius robore fretus,tamdiu continuit hostis impetum, quoad omnis transmitteret multitudo,tum omnibus in ordines redire iussis, pugnam sensim in apertos campos ad dexteram retrahebat. Nec segnes eo in tumultu fuerant oppidani, selectos etenim ex mercenario & ciuitatis milite octingentos ad Piccininum miserũt, & tragulis missilibusq; ac bombardis,hostem & ipsi eo in spacio quod Auserim & Lucam intercedit struentẽ acies infestabant. Dum ea utrinq; magnis conatibus parabantur,Petrelinũ Vermem,Nicolaumq; Guerreriũ Ottonis Ruffi Parmensis filium iussit Piccininus cuneo secundum Auserim,ex instructa cui præerant cohorte facto, mediã hostis aciem penetrare.Qui iussa impigre exsecuti, Fortebraccio Fauentinoq; repulsis cæteros fugam committere fœdissimam compulerunt.Ea cum renunciata essent Vrbinati,immittendis,ut diximus,in hostem ordine aciebus & reprimendis oppidanorum eruptionibus intento,dubius quid faceret substitit,& pugna ab ultimis in fugæ speciẽ retrocedentib9, ad id spacij quod urbem Auserimq; interiacet reducta,à multis suasus pendebat in fugam:cum ex prima excedens in qua pugnabat acie, Vbaldinus illi gener uirũ principatu opibusq; onustum, hosti potius audaciæ ob prædam stimulos,quàm suis ex rei militaris peritia animos additurum, Pisas de fuga reduxit incolumem.Tanta interim procella incubuit Piccininus,ut terga ubiq; dantes Florẽtini nullo in loco prælium instaurare tentauerint: quod cũ ab ijs intellectũ esset, qui de mœnibus prospectabant oppidanis,nullo quin erumperent cõtineri imperio potuerunt. In ea dissipati exercitus fœditate facta est omnifariam rerum præda. Nam & machinæ castris, balistæ,bombardæ,ac cætera tormentorum inerant genera,magno comparata precio,maioréq; impendio comportata. Arma equos'que militum & diuitem impedimentorum supellectilem, nõ contemnenda spolia propè æquauit redemptio collectitij ex agro oppidis'que tyronis, quem exercitui inesse ostendimus frequentissimum.Cædes uero pro uicti uictorisq; exercitus magnitudine fuit parua,paucis uulneratis,paucioribus desideratis,præter agrestes aliquot, qui iacturæ si intercepti fuissent timore dum Auserim tranare cõfidũt, uitam in fluuium abiecerunt.At ductores qui ex Florentinorũ exercitu integrioribus euaserunt turmis,Fauentinus Fortebracciusq;, ripam fractam,& cum loco diffiderent, hic Pisas,ille Florentiam aduolarunt.Iniecto ubique de hostis accessu pauore, quem etsi magnus fuit,maiora secuturũ mala constitit fuisse,si usus uictoria Piccininus, signa uel Pisas uel Florentiam intulisset.Quod autem se à Philippo seruanda Luca, nec Florentinis aliter lædendis datum diceret Genuensibus,à nullo perpelli potuit,ut militem uel prædabundum Florentinos fines ingredi pateretur.Spolijs hostium magno collectis diuisisq; populi Lucensis & militum applausu,prima fuit Piccinino cura commeatum egenæ laborantiq; fame ciuitati importare:exinde recipiendis quæ Florentinus præsidio tenebat, Lucensium castellis intendit,quibus paruo recuperatis negocio,Pontremulum obsedit,cepitq;,quod oppidum superiore,ut diximus, anno, obtinere nequiuerat. Afflictis ea clade Florentinorũ rebus, Veneti nequaquam ultra differendum rati,sese ad bellum æstate futura suscipiendum parant,& delectu mercenariorum plærisq; in locis Italiæ habito,omnes in id bellum trahere sunt adnisi,quos Philippo cognouissent infensos.Florentini pariter exhaustam ære continuatis tot annorum bellis ciuitatem,nouis fatigant excruciant'que impensis, ut deletum instaurent, nouumq; cõscribant exercitum. Quod tamen in primis Senensium formidarẽt bellum,oratores ad illos Venetorum suosq; mitti placuit.Quibus ea uerborum acerbitate responsum est,ut nemini apparuerit dubium, quin in bellum illi quamprimũ iussisset Philippus ruituri essent:multa etẽ in Florentinos & publice & priuatim sunt dicta,quod Luca prout sperauerant uel subacta uel excisa bellum in eos continuare decreuissent. Et paulopost Antonium Petrutiũ, qui postquàm Guinisios in Ticinensem perduxerat carcerem Genuæ substiterat, habita de eo extra ordinem ratione, populi capitaneũ designarunt, iniuncta sibi decreto,quod oratoribus legendum permiserunt,cura,ut ne quid respub.pateretur detrimenti,ex sententia prouideret.Oratorib9 Florentinorũ in patriam reuersis,nunciatum est Petrucium à populo accitum inijsse kalendis Ianuarijs magistratũ,& paulopost illum aduenisse Franciscum Spinulam Genuensem, quo curante Senensis populus cũ Genuensi fœdus percusserat, fore utrisq; belli pacis'ue coniunctionẽ.In quæ item fœdera,post paucos dies consensit Ludouicus Planensis Plombini tyrannus,q multos ante annos, sub Florentini populi tutela ac societate deguerat. Quæsiuerant interea Veneti, quæsiuerant

enixius Florentini, Franciſcum Sfortiam legionem apud Mirandulam, ut promiſerat, con/
tinentem, permiſſa rei bellicæ ſumma datisq; quotquot petere animum induxiſſet in ſtipen
dia pecunijs, ad partes ſuas perducere: pependitq; aliquãdiu adoleſcens ad Florentinos in/
clinatus, genitori olim Sfortiæ amiciſsimos. Quæ quum reſciſſet Philippus, medicata pro
ætate moribusq; illo retinendo adhibuit remedia. Filiam namq; Blancam Mariam nomine
quam habebat unicam, ætate tamen uiro immaturã, quæ uix octauum attigiſſet annum, illi
in matrimonium deſpondit, pollicitus niſi maſcula augeretur prole, hæredem illum princi/
patusq; inſtituere ſucceſſorem. Tum bello quod tamen undiq; fathiſceret, Philippum inter
Venetos Florentinosq; nondum renouari cœpto, mors Romani põtificis Martini quinti,
partes ambas animis pendentes dubiasq; pauliſper à nouis motibus retardauit. Is etenim
pontifex ex familia, ut longe ſupra oſtendimus, Colũnenſi Romanus ciuis, uir certe ſapiens
prudentiſsimusq; fuit, cuius ductu & felicitate, Romana eccleſia miro floruit modo. Qui
cum aliorum in Italia principum populorumq; obtinere nequiret, ſuæ & Romanæ eccleſiæ
ſubditorum paci cõſeruandæ intentiſsimus erat. Quàmprimum itaq; Venetum patria pon
tificem ſuffectum eſſe auditum eſt, diuerſa ilico hinc ſuſpicio, inde ſpes inuaſit partium ani/
mos, ceſſatumq; eſt propemodum à bello utriſq; in maximam uoluntatis intentionisq; Ro
mani pontificis expectationem adductis. Oſtenſuris itaq; nobis, quod permaxime uidetur
neceſſarium, quæ poſt creatum pontificem nouum rationes conſiliaq; partium fuerint reno
uandis tantorum motuũ bellis, quanta uidimus Italiam ſuis laceraſſe temporibus, nonnulla
altiuſcule repetenda ſunt. Martino quinto uita functo, Gabriel Condulmarius patria Vene
tus, cardinalis Senenſis electus eſt in Romanũ pontificem, cui Eugenio eius uocabuli quar
to, prout uoluit, nomen fuit. Habuit uero huiuſce faſtigij fortuna, quod ſemper in rebus con
tingit humanis, admixtam infelicitatis partem: & quod à multis ea tempeſtate non inſulſe
eſt iactatum, quæ res defuncti pontificis omnium iudicio ſapientiſsimi, maximas cumula/
uit laudes, eadem ſuffecti opulentiſsimam labeſecit fortunam. Martinus namq; qui omnia
paſtoris boni munera prudentiſsime obiſſet, & quam reperit rerum inopem eccleſiam eue/
xiſſet ad ſummum potẽtatum, pecuniæ uim ingentem ſumma coaceruauerat diligentia: cui
ſuperſtites fuerũt nepotes ex Rentio fratre tres, unus cardinalis Proſper nomine annos na/
tus duodeuiginti. Princeps Salernitanus alter, omnibus ætate ſuperior Antonius nomine,
qui tamen nondum attigerat quartum ſupra uigeſimũ ætatis annum, & Edoardus natu mi
nimus, uix infantiam ſupergreſſus. Hisq; patritia Columnenſiũ familia oriundis, erant Ro/
mæ amici & clientes multi uetuſtæ familiæ gratia parati, quorum tamẽ numerum Martini
pontificatus adauxerat, & præter oppida à maioribus poſſeſſa omnes illi terrarum eccleſiæ
arces, in eorum poteſtate erant. Nouo itaq; pontifici declarato Adriani molem, ſancti An/
geli caſtellum, & arcem Oſtiæ adoleſcentes reſtituunt, & magnã partem pecuniæ dono mit/
tunt. Bononiẽſes interim qui Martino pontifici, prout oſtẽdimus, dudum rebelles fuerant,
in ſpem noui pontificatus bonam adducti Eugenio Bononiam dediderunt. Videbaturq;
res eccleſiæ quæ illi tradita eſſet opulenta quietaq; ad ſummam amplitudinem peruentura.
Oratoribus autem principum liberorumq; populorum pontificem nouum ex more uene/
ratũ aduenientibus, primi quod fermè ſunt cæteris propinquiores, fuerant à Florentinis, Phi
lippo & Venetis miſſi, inter quos pacem cõponere quum rogaretur pontifex, futurũ prote
ſtatus eſt, ut ſe acrem experiretur hoſtem, quicunq; illam renueret oblatam, uel poſtea quod
pridem acciderat uiolaſſet cõſtitutam. Quod uero interim Florentini ſuæ reipublicæ copijs
poſt deletum apud Lucam exercitum denudatæ periculum imminere dicerent, petentibus
dimiſit pontifex Michelottum Attendulum eccleſiæ militantem. Hiidem etiam oratoribus
de Senenſi populo querimoniam deferẽtibus, quod neglecto fœdere ſecum perdurante, ad
partes Philippi tranſierat, miſit pontifex Senas cardinalem Bononienſem, ex gente Corra/
ria Venetum, qui Senenſes à bello ceſſare, & neutri partium conſentire curaret. Ea tulit gra
uiter Philippus, & ſuſpicatus pontificem odium erga ſe continuare, quod legatus pridem
apud Bononiam cõcepiſſet: illum, ut poſtea euentus docuit, tanquam hoſtem perſequi ſta/
tuit. Concitauerant interim factionis Columnenſi aduerſæ Romani cardinales Eugenium
in Martini nepotes, quos non pecunia magis exhaurire quàm omnino ſtatu opibusq; cu/
perent ſpoliare. Et cæteris eccleſiæ cardinalibus ob merita Martini & adoleſcentium inno/
centiam id ægre ferentibus, ardere cœperat inuidia odioq; ſenatus. Eoq; loci iam adducta
res erat,

res erat, ut Columnensibus hostilem in se pontificis animū intelligentibus, omnia in urbe Roma, & per prouinciā suspicionis plena essent. Quod cum Philippo renunciatū esset, ag-
gressus est pendentes in bellum contra pontificem Columnenses impellere, oratorq; quem
Romæ tunc Philippus tenebat, urbanus Iacob Stephanum Columnam nouo pontifici ob
sequentissimum, pridie ad principē Roma abduxit, qui simul postea rebellarūt. Nam prin-
ceps quem pontifex patruus militari addixisset disciplinæ, quamprimum habuit explora-
tum, pontificem Eugenium, illo pecunijs sibi relictis exhauriendo adiecisse animum, adau-
ctis raptim quas habebat copijs, Germanum cardinalem qui Romę apud pontificem erat,
clàm domum reuocarat. Quare Stephanꝰ Columna urbanusq; Iacob, adolescenti stimulo
addito illū ut urbem inuaderet impulerunt. Porta itaq; olim Capena nunc Appia furto oc
cupata, die postero instante diui Georgij celebritate, princeps cum exercitu urbem ingres-
sus, inter Auentinum & capitolinum collem, ad ipsius diui basilicam consedit. Stephanus
uero parte alia, columnam urbis regionem, cum turma accedēs, circa ædes proprias per ho-
ram obuersatus, à populo Romano curialibusq;, & Lodouico ac Ioanne Monstarda Forli-
uiensibus, qui soli tunc pontifici militabant, paucissimisq; qui Romam eo aduenerant die,
sub Tartalia militare cōsuetis, cōmisso ad diui Marci prælio, reiectꝰ fuit: unde ad principē
qua uenerat remeans, re infecta abeundum consuluit. Sicq; imposito portæ præsidio, quo
urbem aggressi fuerant die, marinum unde uenerant oppidum reuertuntur. Pontifex inte-
rea de parandis sibi copijs cogitabundus, comitem sancti Angeli, à Ioanna secunda regina
Siciliæ feudatario iure obligata, cum cohorte una ad se mitti imperat, & Iacobum Caudo-
lam potentissimum ea tempestate ducem belli, in Aprutio cōmorantem, mercede cōducit.
Cui post paucos dies aduenienti, Ioannem episcopum Recanatensem pontifex Babucum
usq; mittit obuium, ut iunctis amborū & comitis sancti Angeli qui aduenerat copijs, Co-
lumnenses bello persequerentur accerrimo. Satis interea superq; Venetis constabat, & pon
tificis autoritatem Philippo à bellis deterrendo nihil profuturam, & Florentinos ab se de-
stitutos, ad extremam rerum exilitatem breui peruenturos. Philippum uero qua esset uigi
lantia prudentiáq;, tantis rem suam aucturum fauoribus, ut Florentinorum pontificisq; re-
bus, hinc Genuensium, inde Columnensium & qui eos secuturi uiderentur tyrannorū opi-
bus, ex sententia debilitatis, arma contra se integer ac propè uictor assumeret. Quibus ad-
ducti rationibus Florentinis'que enixe instantibus, quarto post creatum Eugenium ponti-
ficem mense, bellum Philippo inferre statuerunt. Distrahent uero scribentem, tam diuersæ
inter sese, quàm frequentes ac propemodum continuæ rerū Italiæ agitationes. Vtriusq; igi
tur belli rationem, ea diligentia alternatim haberi oportebit, ut cum unius gesta paulisper
attigero, quid in altero per id temporis sit actum cōmode explicem. Erectus accessu Miche
letti populus Florentinus, destitutum, ut ostendimus, Piccinino, Lucensem haud secus
antea premere perrexisset, nisi Bartholomeus cognomento Furnarius Genuensis, oneraria
rum duarum nauium & triremium quinq; classi præfectus, ab Genuensi populo missus, Pi-
sanum obsedisset portum, Florentinosq; de populo suspicatos Pisano, partem copiarum eò
mittere coegisset. Itaq; Veneti nō esse differendum ulterius rati, fœdera innouarunt cū po-
pulo Florentino, duosq; quibus cum noua percusserant fœdera, Montisferrati Marchio-
nem, & Rolandum Palauicinū, pecunia adiuuerūt. Erat tunc cum copijs in Brixianis Car-
magnola, cui Philippus de bello quod contra se pararetur pridem certior factus, Nicolaū
Tollentinatem, & Franciscū Sphortiam, cum expedita florentiq; legione opposuerat. Cre-
monæ uero apud quā belli summa uidebatur futura, præfecerat Lodouicum Columnam,
cum selecta ex omnibus copijs cohorte, & peditatu cui plurimum fideret ueterano. Contra
Ferratensem uero, paucis munitū copijs, Christophorū Lauellanū, Alexandriam Astám-
que præsidio tenere curauit. Mirabatur Philippus Carmagnolam quem sciret bellum illud
& optasse ardenter, & ut antea inchoaretur immoderatius quæsiuisse, multos dies post con
tractas apud Vrcios copias ab incursionibus temperasse: quod itaq; erat futurum ratus, ut
primi belli initio, simile ab furtiua alicuius oppidi inuasione, huic etiam bello principiū da-
re satageret, cura diligentiori adhibita rescijt, esse qui Laudensem illi arcem prodere promi
sisset. In proditorem itaq; animaduertens, concitatioréque in Carmagnolam odio exaspe-
ratus, suas in illum machinationes retorquere meditatus est, & Soncini præstantis Cremo
nensium oppidi, præfecto arcis subornato, diem illum iubet Carmagnolæ cōstituere, in ma

tutino cuius crepuſculo accederet arcem precio recepturus. Id quum perbelle curatum eſſe
renunciaſſet præfectus, Tollentinatem Sfortiamq; doli admonitos, iubet Philippus, ut in/
tercipiendo opprimendóue Carmagnola, quem opinaretur mediocres adducturũ copias,
bipartitam legionem & ipſi hora immitterent cõſtituta. Acceſſit in tempore Carmagnola,
& præmiſſos ab eo pedites admiſit præfectus, munitis multo milite ſuperiorib. arcis ſiſus:
turmis autem maioribus, quàm quibus reſiſti poſſe crederet à Carmagnola ſubſequi iuſſis,
præfectus quod Philippẽſibus dederat ſignum, denſos de turribus oſtendit fumos, & clau
ſis carcere qui arcem intrauerant peditibus, Carmagnolã quantis poteſt clamoribus appel/
lans, ſe Philippo fidem ſeruare denunciat: tum notis exciti ſignificationibus, ex inſidĳs euo/
lantes à tergo Tollentinas, Sfortia à fronte irruunt. Senſit ilico Carmagnola, ſe ſuis artibus
peti, & cohortibus utrobiq; diſtinendo hoſte oppoſitis, celeri fuga prolapſus eſt: ſuis tamen
eueſtigio diſſipatis, inſequuti ſunt eum Tollentinatis commilitones, quibus ad prædam uel
reuocatis uel reuerſis, cõſuluiſſe ſaluti Carmagnolæ Tollentinatẽ ſuſpicio eſt uulgata. Ami
ſit ea die Carmagnola equites ſupra mille, & paucis item diebus poſtea ad trecentos. Nam
cum ſtatiua potius quàm caſtra apud Cremonam orientem uerſus ſolem Veneti haberent,
effuſus liberiori licentia in prædam miles aſſueuerat, per eam intercapedinem quæ Cremo/
nam Padumq;, ut oſtendimus, intercedit, aduerſam diſcurrere agri partem, in qua clauſa op
pido armenta ſecurior agricola duceret pabulatum. Id aliquando conſpicatus Columnẽſis
Ludouicus, ſeculi militum, ut conſtans erat fama ferociſsimus, per ignauiæ ſimulationẽ, ho
ſtis aluit audaciã, tandem turmas paulò ſuis maiores, ſolutiori diſciplina eadem qua acceſſe
rant Padi ripa prædã abigentes, aggreſſus fudit, & quos diximus trecentos equites interce
pit. Nec in Thuſcia minor erat Philippi rebus fortuna, Piccininus namq; poſtquàm bellum
in Lombardia renouari eſt cœptum ex Fliſchorum Lucenſiumq; caſtellis, quæ receperat, in
Piſanum delatus eſt agrum, in quo primos ſubegit Calcentium uallis populos, & molis cor
ruptis ciuitati apprime neceſſarĳs, quam clauſo mari piſtrinorum labore ali neceſſum fuit,
Vetruculam totius agri munitiſsimam arcem machinis expugnauit, exinde Trebum Mar
tamq; & pleraq; cepit de Piſanis caſtella, & in Volaterranos ducturus, Antonio adhærens
Piſano familiariũ Philippi cohortem, ac Piſanos qui undiq; conuenerant extorres attribuit
præſidio Florentinorũ, quod Piſis penè ſolum inerat infeſtando. Piſanos etenim ciues miſe
rabili propoſito edicto, ut omnes à quintodecimo in ſexageſimum ætatis annum, prius exi
rent quàm ardens abſumeretur candela, per eos dies eiecerant Florentini: fuerunt tamen ex
Rainerĳ Froſinatis militibus qui Piſas Piccinino prodere uoluerũt. In quos quæſtionibus
ſubiectos, & Froſinatem ipſum culpa nequaquã carere contendentes magiſtratus animad/
uerterunt. Potitus eſt breui Volaterranorũ agro Piccininus, Caſtellẽſibus exceptis, quos ſi
mul cum Volaterris aduentu ſuo fouit Michelottus. Tum Piccininus poſtquàm ab Ligu/
ſticis in Lucenſes, inde in Piſanos, tum in Volaterranos Senenſi continẽtes, Philippi impe
rium propagauerat, Senenſibus ſuadebat, ut tandem bellũ & ipſi inirent. Illis uero promiſſis
à Philippo Genuenſibusq; duorum millium copĳs augeri poſtulantibus, ſpopondit Picci/
ninus, tunc Philippum promiſſa executurum, quando illos audiuerit uel prædabundos ho
ſtilem agrum ingreſſos eſſe: itaq; paucos iacienda belli alea ex Senenſi iuuentute in Florenti
no agro incendia edidiſſe audiens Philippus, Albricum Cunĳ comitẽ cum duabus cohor/
tibus illis dedit, in cuius aduentu Caſtellenſes Volaterrani, ſeſe Philippo permiſerunt. Au/
ctus Albrici copĳs Piccininus, deſcenderat in Elſæ fluminis uallem uicis oppidisq; frequen
tatam, omnibus paratis oppugnationi neceſſarĳs: ea ualle potiturus uidebatur, cum oblata
per dolum Aretĳ deditio illum auertit. Corrupta namq; quam deſtinatis oppugnationibus
comportarat materia in Aretinos ducens, omnia præſidĳs confirmata, urbemq; adeo repe/
rit ad reſiſtendum paratam, ut nulla, ſi etiam longo ſediſſet tempore, illius capiendæ ſpes ui
deretur relicta: dum tamen oppugnandis agri oppidis, quorum pleraq; ui, nonnulla prodi/
tione ſunt capta, intentius uacat, Abrenſes in poteſtatem inrequiſiti uenerunt. Interea res
pontificis, aduẽtu Caudolæ erecta erat. Is etenim receptis Fraſcato, Molaria, Montecompa
trum, Rippis, Babuco, Colleferreo, Burgeto, & ad extremũ Paliano caſtellis, quæ à principe
tenebantur, & demum caſtris contra Ginezanum poſitis, Columnenſium rem breui profli/
gaturus uidebatur. Sed paulopoſt ad partes principis trãſiens, pontificem in maximas ad/
duxit difficultates, quibus tamen breui eum leuauit incommodum, quod Philippo Medio
lanenſium

lanensium duci per eosdem simile accidit dies. Nicolaus etenim Tollẽtinas, qui promissum ut dicebãt in cæteros Philippi ductores imperiũ, nedum impetrare nequiret, sed Sfortiam sibi parem, Piccininum uero superiorem futurum intelligeret, Philippum deserens in Romandiolam se contulit, cuius præsentia ciuitates ecclesiæ, quarum arces tenebat princeps, in fide pontificis perstiterunt. Huic Veneti Florentiniq; quàmprimum Brixianum attingeret solum, polliciti sunt generalem copiarum Florentinæ reip. præfecturam. Sed cum diutius accessum distulisset, Florentini interea Michelottũ quem à pont. ut diximus, habuerant, alioquin bellum gerere recusantem, ea honestauerant præfectura. Tollentinate igitur spe frustrato & ægerrime id ferente Veneti Florentiniq;, & quia pontifici afficiebantur, & quia ducis Mediolani conatus ubiq; cuperent euanescere, & quia Nicolao morem gerere optarent, illum põtifici permiserunt. Cuius copijs comiti sancti Angeli, Ioanniq; Camertino, & alijs pont. militantibus, duce Recanatensi episcopo apud Ananiam coniunctis, priusq; principis adirentur loca, Caudolã quocũq; pergeret insequi uisum est, quoniã rerum principis robore quod in illo cõsisteret uel fracto uel quod fieri posse cõstabat represso, de salute rerũ pont. & Columnensiũ exitio, propè actum esse apparebat. Caudola uero qui post rebellionẽ omnia contra pont. lente egisset, aduẽtu Tollentinatis in Anania ciuitate, natura loci munitissima se continente, nulla insignis est cõmissa inter exercitus pugna. Et paulopost pax de qua pridem agi cœptum erat, sequestre & pontificis legato cardinali Cyprio, data est Columnensibus à pont. qui subito correptus morbo grauiter ægrotabat. In ea uero pace illud cernere stupendum fuit, opes maximas nepotib. à Martino relictas infra sextũ quàm obierat mensem mirabili profluuio effluxisse, quod princeps Salernitanus partim eas pont. Eugenio, ut diximus, dono dederit, partim Caudolæ, & alijs quos antea cõduxerat militib. in stipendiũ dissoluerit, partim pontifici in pacis cõditionib. restituere sit cõpulsus. Accesseruntq; alia detrimẽta, quod simul cũ Narniæ, Orti, Surani, Gualdi, Nucerini, Assisij, Asculi, Imolæ, Foriliuij, & Foripòpilij arcib. ex patrui sentẽtia sponte redditis, præter Salernitani principatus amissi damnum, alia dimittere coactus fuit circa urbem castella. Quæ nisi æmulorũ obstitisset malignitas sibi & Columnensis familiæ bona pont. Eugenij & successorũ gratia fuissent salua. Destitutus Tollentinate & cohortib. quæ illi erat duabus, Philippus Piccininũ ex Hetruscis reuocatũ, cum cohortib. item duabus in Cremonenses miserat. Nam Carmagnola coactis undiq; Venetorũ copijs, castra ad Cremonam bina metatus erat. Paucis tamen inter sese distantia stadijs, quibus duodena equitum totidem peditum stipendia facientium millia inerant: classem quoq; fluuiatilẽ omnium quas in primo descripserimus bello, maiorem armauerant Veneti, galeonibus tribus supra uiginti turritis, & minorib. propè totidem nauibus sine turribus diuersa ratione in bellum fabricatis, quæ classis decem habuit bellatorũ millia, præter remiges & copiosam multitudinẽ, uenalia cõmeatumq; lyntribus deferentem. Præerat ei nauigio Nicolaus ex patritia Triuisanorũ familia, cui magis Iacobi genitoris gratia autoritasq; ut tanto præficeretur muneri, quàm res gestæ fuerãt suffragatæ. Neq; impar nauium multitudini armamentorũ fuit copia, & singulos galeones masculos singuli gubernarunt patritij, quibus fuit curæ milites selectos & futura belli usibus suo arbitrio comparare. Armauerat item Philippus in Ticino classem hosticæ numero nauiũ propemodũ parem, sed militibus ex ea pugnaturis, apparatuq; longe inferiorem, cæterum præfecti peritia superiorem. Is fuit Ioannes Grimaldus Genuensis, maritima in re militari apud suos clarus, quo indicãte Philippus probos nauib. gubernatores, & selectos ex Ligusticis Genuæ riperijs aliquot imposuit sagittarios. Pendentibus tanto in apparatu apud Cremonã partibus cœpit Philippensiũ fortuna sub ductore nouo flaccescere in Hetruscis. Albricus etenim dum Senensi importune urgẽti nimium credit, Collensem ingressus agrum, prius Michelottũ structa acie impetũ facere sensit, q̃ de illius occursu habuerit exploratũ. Dispar fuit rem gerentibus pugnæ locus, Florentinorũ peditatu de montibus quos nocte occupauerant, Albrici copias in conuallis fundo pugnãtes, ab tergo cædentibus. Itaq; coactus referre pedẽ Albricus mille & amplius amisit equites, faustaq; fuit Florẽtinis supra repressi hostis captiq; militis extimatione prælij illius, quod Albricũ Philippus adhibitis, qui sub fida deducerent custodia Mediolanũ ad se iussit accedere. Delatus etenim fuerat non incidisse apud oppidum Colles insidias, sed copias induxisse, ad hostem cum cohorte breui transiturus, ut quam Florentini apud Zagonariã primo bello eius causa acceperant cladem, eiusdẽ etiam opera restaurarent.

staurarẽt. Creuit illico Micheletti in Hetruria nomen, & si diutius secum perseuerassent quæ militabant Florentinis copiæ, facillimum fuisset rem Hetruscam illis in integrũ restaurare. Qui enim apud Senenses remanserant Philippenses, sub Vbaldino Bernardino & Antonio Pergulano refrixerant. Sed Fortebraccius ardens odio inuidiáque in Michelettum, quem sibi uidisset prælatum esse, impetrato, quem etiam minabundus postulasset, cõmeatu abscessit, comminutásque Florentinorum uires hosticæ debilitati reddidit adæquatas. Ea Fortebraccij profectio pontificem etiam Romanum noua & magis quàm tunc apparuerit infausta affecit molestia. Tifernates nanque Ciuitatemcastelli diximus uocari, quam Vrbinas Guidantonius sine iusto uicariatus ecclesiæ titulo gubernabat, improuiso obsidere aggressus, eam pro ecclesia recuperare pontifici est pollicitus. Dederat interea pacem Columnensibus pontifex. Et postquam motus sedauerat, qui magno cum ecclesiæ periculo suscitati fuerant, duos creauerat cardinales, Franciscum Condulmarium nepotem suum, cui titulus presbyteralis sancti Clementis fuit, & Angelottum Fuscum ciuem Romanum, sub titulo sancti Marci. Multis quoque sibi militantibus stipendio dimissis, Nicolaum Tollentinatem retinuerat. Qui cum petita in stipendiorũ mercedem, Esium Tudertum'ue oppida, nequisset impetrare, elatis in pontificẽ uerbis uti cœperat. Quare ipsius & Fortebraccij nouas res appetentium periculo obuiare cupiens, compositis castellanorum cum Fortebraccio rebus septingentorum illi equitum stipendia dare cœpit. Tollentinate autem ad destinata pridem cum Florentinis stipendia reducto pontifex ut Fortebraccij opera uteretur, Iacobum Vicensem urbis præfectum, bello uoluit lacessiri, quia Columnensium bello uicina urbi oppida & Romam plurimis affecerat molestijs, nec uidebatur satis quieturus, quamprimum aliqua rerum nouarum contra ecclesiam moliendarum occasio sé obtulisset. Id munus pontifex Recanatensi iniunxit episcopo, qui patria Cornetanus, ex familia Vitellensi, partium esset in prouincia præfecto contrariarum. Is igitur rem uehementi aggressus animo, cum Fortebraccio, Ranutio Farnetensi, Minicutio Aquilano, & Masio Fuselano, oppidis illum minoribus infra paucos spoliat dies, Vetrallam inde ducens, oppidum in uia olim Cassia natura loci mœnibus defensoribus'que munitum, machinis & diuturna expugnat obsidione: castra inde admouet ciuitati Vetulæ, qui locus populo penè uacuus, arcem habet munitissimam, & portum infero mari celeberrimum, qui Centumcellensis prisco tempore dicebatur. Feruebat uero ardentius eo in tempore apud Cremonam translatum ex Hetruria bellum: etenim Piccininus Sfortiáque intelligentes, quas ductabant terrestribus Venetorum copijs longe impares esse, classem'que Philippicam Venetæ nullatenus comparandam, quod deerat uiribus, ingenio supplere constituunt: pauorẽ itaque & diffidentiam simulatione audaciæ obtegentes, prælia per singulos dies equestria committebant, & tanquam nulla eis esset paratæ à Philippo classis cura, quo magis ea appropinquauit Cremonæ, eo per diem castra obequitare frequentiores ab hoste sunt uisi. Per noctem uero crebra cum Grimaldo consilia agitabant, quousque prælio decerni cum esset constitutum, audax Genuensis, missas à Nicolao Venetorum classis præfecto speculatorias lintres à longe conspicatus, illico soluit classem, ut de suo accessu speculatores hostem redderent certiorem. Exinde appulsus Cremonæ pomœrio, Piccininum ac distributam ab eo in singulas naues accepit lectissimorũ militũ cohortem, armis omnibus tectam quibus equestri in prælio utebantur, & classem nullo remorum inpulsu actam sensim à Pado perferri sinens, hostem petere cœpit: Id cum excubantes de caueis Nicolao Taruisano succlamassent custodes, ocyus ille impelli remis, attrahíque restibus naues iubet: quibus pugnæ copiam facientibus, hostem existimauerit sese continere: institit euestigio Piccininus, & nauibus longo à cæteris distantibus interuallo congressus, acrem inijt pugnam. Venetus interea hostis audaciam miratus, & pugnantes qui uidebantur armis fulgentes hostium inesse classi intelligens, Carmagnolam aduolantibus orat nuncijs, præsidio & ipse adsit, quandoquidem Piccininus Sfortiáque armatos, ex equitum turmis, nauali prælio adhibuissent. Concitus ira ad eam nunciorum frequentiam Carmagnola errorem Venetorum alta uoce est detestatus, quod fide suis consilijs æquo minus adhibita, eam impendij molẽ terrestribus copijs addere noluerint, & tantæ spei nauigio uirum præfecerint ignauissimũ, qui cum armati hominis faciem uidere tremẽs pauidusque horreat, natos in nauibus hostiũ gigantes armatos hallucinans somniet. Prælium interim atrox cõserebatur, & sole in occasum uer

ſum uergente, non immiſſis eminus bombardis iaculiſq;, ut principio, ſed cum Philippenſes quatuor hoſtium naues harpagonis concathenaſſent, gladijs cominus uerutiſq; & paratis in eam neceſſitatem ſecuribus ac malleis pugnabatur. Tandē quatuor illis ſub noctis aduentum captis cæteræ Venetorum naues, quæ hoſti tunc occurrerant, ad alias confugerunt. Piccininus uero captas ſubducens naues, detracta quæ prælio uſui futura cognouit armamenta ſuis impoſuit, & Franciſco Sfortia cum una ex ſuis item lectiſſima coborte in claſſem accerſito, Grimaldum de quarta uigilia ſoluere & in hoſtem delabi iubet. Paratus erat cōfligere Taruiſanus, & quo magis Carmagnolæ præſidio deſperauerat, eo intentiori cura expediuerat opportuna hoſte, cuius audaciam fortitudinémq; ſuo cum damno expertus fuerat, repellendo. Factis itaq; prima luce in conſpectum claſſibus, præliū horrendis utrinq; uocibus poſcebatᷣ: occœperátq; Venetus ſtructa ad terreſtris prælij ſpeciem acie bombardas catapultáſq; in hoſtem iacere, futurum ratus ut ſuis magnitudine ipſaq; ſoliditate ſaluis, minores hoſtium naues lapidum qui immitterentur pondere mergerentur: id etiam pariter futurum niſi aliqua obuiaretur induſtria intellexerant Philippenſes. Quare cum omnis uictoriæ ſpes in militum fortitudine illis eſſet, Piccininus Sfortiáque remis incumbendum, hoſtéſq; ocyus impetendos eſſe gubernatores admonent. Flectuntur ilico in curſum naues, & cum eas ſingulæ in quas deſtinatæ eſſent, roſtro impetiſſent, pari irruentium expectantiumq; auiditate, manicas utrique ferreas iniecerunt. Pugna tunc qualem qui aderant nullam uiderunt aliam, atrociſſima cōſeri cœpta eſt. Volabant emiſſa ſine ulla mittentium excipientiumq; certa ratione ſaxa, teláq; immittebantur, ardentes undiq; in ipſa etiam pugnantium ora faces, telis cominus gladijſq; uulnera inferebantur. Attulit uero parem utriſq; moleſtiam facinus, pari Venetorū Genuenſiumq; maritimis innutritorum prælijs, ingenio excogitatum. Spargebant de ſummis malorum propugnaculis plenas denſato bituminibus oleo teſtulas, quibus in hoſticam claſſem cadentibus, iungebantur nauiū tabulata: nec gradu pugnans miles conſiſtere poterat, niſi in aliud paratæ incommodum uiuæ ardentiſque calcis teſtulæ, dum obtenebrandis fumo pugnantium oculis immiſſæ eſſent, per tabulata, quibus cadentes impactæ erant, puluere ipſo oleaginē ſiſtiſſent unctuoſitatem: diſpar autem Venetis longe fuit, alioquin par ſuperiorq; futura pugnæ ratio, quod adhibiti ex militia terreſtri Philippenſes fortiſſima & armis innutrita uirorum corpora ferro tegebantur, nec illatis manu ictibus facile uulnerabantur: etiam aderant omniū ſpectatores ſtrenui ductores, Sfortia & Piccininus, qui & manu rem gerendo, æque ac uerbis adhortationibúſq; illos in pugnam acrius ruere compellebant. Veneti econtra armis maiori ex parte induebantur debilioribus, quippe quibus omnis propè eſſet in bombardis ſagittiſque offenſionis, & tabulatis ſcutiſue defenſionis ratio conſtituta. Taruiſianum uero ductorē cum amiſſarum priſtino ueſperi nauium quatuor damnum, tum ipſa denegati à Carmagnola ſubſidij admiratio, attonitum reddiderat. Nam cum rebus apud ſuos integris, in mentem ueniſſet, dena auri milia prætoriæ qua uehebatur naui ineſſe, ipſam prætendens commilitonibꝰ cauſam quaſi Venetæ reipub. ſumma illis conſiſteret in pecunijs, eas redditurus ſaluas ſcapham conſcendit: nec fugit ipſe magis, quàm ſuos in fugam conuertit, tum nulla omnibus qui aderant uictoribus uictíſque moles unquam altiſſimo etiam ſucciſa monte, ocyor ruere uiſa, quàm maxima Venetorum claſſis pars & in fugam conuerſa eſt, & facta in hoſtium poteſtatē. Quinq; è tanto Galeonorū numero prolapſi celeri curſu ſeſe ad fines Rolandi Pallauicini de fuga receperūt, ubi cum male accepti fuiſſent paululum commorati ad inferiora curſum tenuerunt. Deſiderati ſunt eo in prælio ex utroq; exercitu ad duos mille, & inter ſena quæ uictor abduxit milia, tredecim fuerunt ex nobilitate Veneta præſtantes uiri. Ex præda autem ingenti nihil Philippo fuit gratius ipſis nauibus, quarum duo de triginta maiores, aduerſo Ticino Papiā adtractas ſubduci iuſſit. Armamenta uero partim in caſtra, partim in propinquam Cremonæ arcem ſunt perlata: æquauit quoque cætera nauigij præda direpti pinguis oppidi ſpolia, quæ cum militi Cremonenſibuſque duces diſtribuiſſent, conſternati antea animis omnes in ſpem optimam ſunt erecti. Tanto cladis detrimento, quod ſi ad pecuniarium referatur calculum, quadrincentena exceſſit aureorum milia, acceſſerunt maiora Venetis incōmoda, quod Rolandus Pallauicinus in officio non manſit, & obſtinate ab gerendis rebus ceſſauit Carmagnola, quem inuſtæ ſibi notæ conſcium, tanta ceperit, cuius eſſet impotentiſſimus, indignatio deſperatioque, ut cum cauſas ſerens ex

rens ex causis torpesceret, satis superque uisum sit Venetis, quod delinitam hominis uecordiam solari, & ne in maioris damni erratum incideret, cõtinere potuerunt. In ea tamen aduersi euentus rerum turbatione nõ modo stetit animis Senatus, sed erectior propulsando fortunæ impetu est factus: quod nanque naualis in quo succubuerant prælij dedecus damnumque acceptũ referrent in Genuenses, qui ut ostendimus classem instruxerant, gubernauerantque Philippicam, bello eos Genuæ mœnibus illato, lacessere statuerunt, & triremibus duodeuiginti armamentario, Arsenatum illi appellant, eductis, classem decreuerunt, Petrumque Lauredanũ illius designarũt præfectũ, fama & partarum pridẽ uictoriarũ felicitate, omniũ seculi celeberrimũ. Qui circumacta celerius opinione omniũ, ex supero in mare inferũ Italia, Pisas adnauigauit. Ibi ad idus Augusti mensis, longam nauẽ unam, triremes quatuor, quarũ una maiuscula, minores erant cæteræ, selecto milite, & armamentis cõmeatuque munitissimas addiderunt nauigio Florentini. Præmissos quoque à socijs populis Iacobũ Adurnũ, & Antoniũ Flischũ, primarios Genuenses, patria extorres, Laureanus tanto excepit cũ honoris pompæque apparatu, ut sua illi classe, nõ aliena uiderentur in patriam reducendi. Nam cũ Adurna gens, populariũ sit una, quibus ex solis Genuenses ducẽ creant, Flischi uero plurimum apud nobilitatẽ possint, existimatũ est facillimũ fore, talibus uiris cũ potentatu oblatis, Philippi magistratus plæbi nobiliumque plurimis exosos eiectũ iri. Armauerant itẽ Genuenses ad primam eductæ Arsenatu classis Venetorũ famã, quatuor & uiginti triremes, onerariam nauim unam, præfeceráque classi Philippus Franciscũ Spinulam Ottoboni filiũ. Itaque postque omnia apud extorres parata fuerũt, Laureanus prima uelificatione in Rapalli sinum delatus, qui decem ab Genua distat passuũ milia, ancoras deiecit: quod cũ esset Genuam nunciatũ, Spinula uisus sese hosti ostendere, nauim onerariam & duodeuiginti eduxit triremes, cæteris in tanta profectionis celeritate, per eam diem subsequi nequeuntibus. Inerat Franciscus animorũ plenus, fiduciáque quã faceret recens deleta in Pado Genuensiũ uirtute Venetorũ classis, quamobrẽ prima quæ illuxit aurora, ad sinus Rapalli promontoriũ, Caputmontis uocant, in cõspectũ hosticæ classi factus, uentumque in hostem flaturũ inualescere sentiẽs, facta de puppe prætoriana, socijs triremibus futuræ post parũ pugnæ significatione, corpora omẽs iubet curare. Cũque interim uentus flare prosperior occepisset, sese offerentem ut dixit fortunam tentare cõstituit, & triremes agendas remis significans, nauis uectorem ea ratione uela in summũ mali iussit attollere, ut cũ hostium triremes terreret dissiparetque, tum unam quæcunque prima occurreret mergeret impetitam: Intellexit illico Spinulæ cõsilium Laureanus, & Adurno Flischoque hortantibus, pugnam detrectare simulans, sinu se proripuit, prosequuntur illico tanquam fugientem Venetũ ingenti clamore Genuenses. Laureanus uero cum primũ celeri insinuatione, superiora uenti cuius impetu prolapsa erat nauis, potuit tenere, flecti in Genuenses temonẽ imperauit. Expectauit hostem impauidus Spinula, & manu auide conserta, cum uarie congressu primo pugnaretur, magnis utrinque animis prælium gerebatur, cadebantque multi, cũ plurimi uarie gladijs telisque cominus actis & uolitantibus undique etiam in incertum iaculis uulnerarentur: premebantur uero à Genuensibus tres Venetorum triremes, quas primo illi circunsteterant in congressu. Eas paruo suorum accedente fauore, capi aut mergi posse ratus Spinula, concitis aduolat remis. Sed illũ desuper uentis æstuque remiges adiuuantibus maiore cursu impetens nauis longæ Florentinorum uector ab omni pugnantium globo transuersum egit, parumque abfuit quin inclinata in latus prætoriana Spinulæ triremis mergeretur, quàm cum ductor cõmilitonésque erexissent, Florentinus insilijt miles, pugnabantque in eadem de prora Florentinus, Genuensis ex puppe, tantáque animorum intentione res gerebatur, ut æstus solito concitatius feruens, in ea ad quam delapsi erant, littoris propinquitate, penè absorpserit ambas naues: concathenauerant autem harpagonis Veneti octo aliàs hostium triremes pugnacius resistentes, quarum uectores primum factam, ut opinati sunt in hostis potestatem prætoris triremem abduci uiderunt, sese Laureano ipsi etiam permiserunt, cæteras fugientes & nauem quam longe uentus rapuerat, fessi pugna multisque confossi uulneribus Veneti destiterunt persequi. Appulsa Recho uictrici classe, recepit oppidũ Antonius Flischus à custodibus ac cis traditum, & Laureanus affectæ uulneribus multitudinis saluti consulturus, classem Pisas reduxit. Nam cum octingenti partim undis submersi, partim ferro occisi eo essent prælio, supra quatuor milia ex utraque classe uulnerati fuerunt, Francisco exinde Spinula & octo triremium

triremiũ gubernatoribus, ac tribus cõſiliarijs cum ſelectis ex multitudine præſtantioribus captiuis, Florentiã & poſtmodũ Venetias miſſis, Iacobus Adurnus & Antonius Fliſchus, Piſis manſerunt, expectaturi claſſem quã ſuperum uerſus mare adnauigans Laureanus inſtauratam auctamq; cõtra Genuam reducere ſpopondiſſet. Qualis uero tunc fuit ad Rechum naualis prælij fortuna, pariter ſecũda in terreſtri Hetruriæ bello utebatur per id temporis populus Florentinus. Nam Micheleттus receptis Caſtellenſibus, & de Volaterranis plærisq; oppidis, Trebũ longiuſcula obſidione ad Florentinos redire cõpulerat, tuncq; itinera redditurus à Piſis Florentiam ſecura, ad uicũ cui Piſano eſt nomẽ, caſtra erat metatus. Aderat tamẽ cõtra Antonius Piſanꝰ, qui cũ ea quã ſibi à Piccinino datam oſtendimus extorrum equitumq; Philippi familiariũ manu, ex agro Lucenſi illicq; cõtinentibus Piſanorũ caſtellis, bellũ cõtinuabat. Forte in ea quã Micheletti caſtra ſpondere uidebantur itinerũ ſecuritate, inuaſit Adurni Fliſchiq; animũ libido cõmigrandi, & Florentiæ potius ꝙ in deſtituta tunc ciuibus Piſana urbe Laureanum expectandi. Paucis itaq; comitantibus profecti inſidias inciderunt, quas Ruffectus Papienſis Philippi familiaris, Arnũ per noctem quod nullus extimaſſet indigena natantibus equis tranſuectus ſecundũ uiam ſtruxerat. Eum ſociosq; numero duodecim, rapidũ ante retroq; inſultantes cõſpicati Genuenſes, ſtrictis gladijs in obuios ſunt delati, ferro ſibi uiam ad Micheletti caſtra patefacere meditati. Inſequebatur à tergo Ruffectus qui Adurnũ ab ornatu ueſtis equoq; præſtantiorẽ cæteris eſſe cõijciens, haſta illum petens transfixit mediũ. Simili euentu Fliſchus plurimo cõfoſſus uulnere equi pernicitate in hoſtis quidẽ nõ eſt factus poteſtatẽ, ſed prius ꝙ in caſtra perferri potuerit expirauit, talẽmq; exitũ, ſummi apud Genuenſes uiri, infauſto & ijs etiã qui patrauerant facinus, poſtea lamentabili caſu habuerũt. Perſeuerauerat ad eam diem obſidio, quã pontificis Romani exercitũ, cõtra Centumcellenſem portũ ſupra inſtituiſſe oſtendimus, conſtabátq; obſidionẽ ipſam & oppugnationes terreſtres uanas prorſus inefficacéſq; futuras, niſi Petrus Laureanꝰ Romani pontificis precibus, fuiſſet cum claſſe quã Piſis deduxerat adiumento. Nam cũ præter armatos homines, multa etiam belli uſibꝰ neceſſaria claſſis haberet, machinarũ genera, quibus pontificis exercitus permaxime indigeret, arcẽ undiq; terra marisq; hac oppugnarũt ratione. Saxeus eſt ſcopulus à meridie in occaſum porrectꝰ, tanto maris alti ſpatio, Porticellũ uocant, ab cõtinenti ſeiunctus, quantũ uiginti cõplent triremes, cũ tamẽ eius Porticelli pars, quæ ad occidentẽ ſpectat ſolem, paluſtri limo, nec ullum nauigiũ perferente attingat littus: alia orientẽ uerſus ſpectãs abrupta uiribus uia & quaſi porta quæ uix triremẽ accipiat, à ſaxo dirimitur littori cõtiguo. In cuius dorſo arx eſt fundata, & magnis dudũ opibus, quadrato lapide adeo erecta, ut quantũ exponit cõtinenti ſine foſſa quãtumuis maximos fruſtretũ oppugnantiũ conatus: ab arcis uero latitudine, ad ſcopuli caput mari immiſſum, iactæ quondã in gyrũ moles maximæ Subſolanũ & Auſtrũ Africumq; arcentes, portũ efficiunt, ab omni æſtu maritimo tutũ, in quo arx ſuperba quietã ſecuramq; nauibus ab hoſte ſtationẽ præbeat. Huc delatus cũ claſſe Laureanꝰ, ſemotas ab arcis iactu triremes cõtinuit, & turmis in caſtra expoſitis, machinas iacula quoq;, quotquot inerãt claſſi eduxit. Inde Fortebraccio petenti cõceſſit, ut triremis ex minoribꝰ una, & ſcapha itẽ quæ claſſi erat maior, tabulatis deſuper duplicibus tectæ, ut uineæ ſpeciem haberent, Braccianis militibus cõplerentur, arciq; per portũ ſubducerentur, quibus occidentali arcis angulo admotis, cathenas Bracciani portam munientes, qua arcis & ſcopuli ſaxis ut diximus interciſa in Porticellum eſt aditus perfregerũt. Epiſcopi interim & Fortebraccij copiæ, quas etiam ex Hetruſca patrimonij eccleſiæ prouincia cõtraxerat, adiunctis Venetorũ copijs & bombardis circum arcem quã pedibus adiri poterat, ordine diſpoſitis, illam alternis prælijs laceſſebant, & ſcalis muro admotis defenſoribꝰ per tragularũ imbrẽ nudato inanẽ incutiebant præfecto ſcãdendæ arcis timorẽ. Qui uero in Porticellũ adducti erant Bracciani, ſubiectas arcis ꝓmurali cauernas, ſcalis immiſſi carcerẽ ſepulchrãue intrauerant, ac ſi cũ uiro & nõ cũ ſcortorũ proco res illis fuiſſet: ſed Iacobꝰ præfectus ſiue Cathelanorũ ut poſtea dixit quos habebat cuſtodũ perfidiã ueritus, ſiue effœminati animi imbecillitate adductꝰ, ſeſe & munitiſſimã arcẽ tertiodecio oppugnatiõis die his dedidit cõditionibꝰ, ut auri milibꝰ quatuor à pontifice donatus, cũ ſupellectili & mulierculis Senas abiret saluꝰ. Rebꝰ eo pacto cõpoſitis, Laureanus cũ claſſe ad pridẽ inſtitutã ſuperi maris uiam nauigauit. Recanatenſis uero Minicucciũ, Feſulanumq; ad urbem præmittens, Farnetenſem propria quæ illi erant in patrimonio

trimonio loca cum suis petere, Fortebraccium autē in agro Vetrallensi in hybernis esse iu-
bet. Ipse ad pontificem proficiscitur, mala item ualetudine laborantem.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB inclinatione Rom. imperij Decadis tertiæ, Liber Quintus.

ACTVRA erat tempestate illa omniū opiniōe celerius res ecclesiasti ca quietē maximam, diu duraturā, nisi ex minima tūc scintilla ingens esset incendium suscitatum. Fuerat diu in Piceno etiam sub Martino pontifice defuncto, gubernator Astorgius ex nobili Agnesiorū gente Neapolitanus, & Anconitan⁹ episcopus, eámq; prouinciā summa cū laude administrauerat, licet Iunio qui primus fuit pontificatus Eugenij, Malatestas Pisaurenses patria eiectos, uicariatúq; quē progenitores multis cōtinuassent seculis, pontificis autoritate priuatos, persequi cœpisset bello: quod illa tum illi, ex Forosempronio Senogalliáq; & oppidis in fide manentibus propulsabant. Pacatis itaq; ut ostendimus circa Romā rebus Ioannes Recanatensis episcopus, Astorgio est suffect⁹ Anconitanæ Marchiæ gubernator, qui Minicuccio Aquilano ac Masio Fesulano, cū equitibus octingentis & Georgio Narniēsi cū peditatu aliquot diebus præcedere iussis ad idus Martias ad suscipiendā prouinciā est profectus, & Sancio Carillo equitū trecentorū ductore qui dudū in ea prouincia ecclesiæ militauerat, ad se uocato, montē Marianū qui à cæteris prouinciæ locis esset remot⁹ oppugnare occepit. Sed cū locus fossa & muro cinctus ualidissimo à militibus defensaret̄ probis, ut longa illū obsidione uinci oportere cōstaret, ad Senogalliā illiusq; castella, exercitū prouincialibus auctū cōuertit, quibus infra dies paucos potitus, aliquot de Pisaurensib⁹ quæ in rebellione perstiterant, recepit castella. Interea Fortebraccius, licet quo tempore ciuitas Vetula oppugnabat̄, Burgū sancti sepulchri à cardinalibus, pontifice propter ægritudinē inrequisito pro emeritis habuerat stipendijs, nulla in re obediens erat, nihilo tamē secius, quotidie petebat stipendiorum pecunias, & si fidelissimā ecclesiæ operam exhiberet. Qua in fidei dubiæ perplexitate, cū aliquandiu perseuerasset, præter omniū opinionē motis à Vetralla ecclesiæ signis, ciuitatē castelli adijt, in eam à factiosis Braccianarū partiū ciuibus, pro ecclesiæ duce bellico admissus, castellis quæ Vrbinas comes retinuerat recipiēdis incubuit. At in Lombardia post naualem pugnam lente processerant omnia, nec quicq; ante autumni tempora gestū est memoratu dignū, præter intentatū idibus octobris capiendæ furto Cremonæ dolū. Subrepserant nocte cōcubia Veneti milites ad Cremonæ pomœrium, & custodem fallituri accuratius excubantem, inter dumeta rubósque quibus obtegitur fossa tandiu quieti delituerant, quoad solis appetente exortu, solutus iniuncto nocturnæ stationis officio, excubitor locū dedit scalas admouendi, tuncq; scandentes Veneti, firmarunt præsidio propugnacula. Substiterat uero cum legione ad tertium lapidem Carmagnola, peditatumq; turmatim ad crepusculum magno præmiserat cum silentio. Primis itaq; quibus datum fuerat negociū muros habentibus, scalis quas unaquæq; attulerat turma conscenderunt plurimi, quorum qui audaciores fuerunt eisdem quibus murum ceperant, reuolutis intra urbem scalis descenderunt, & partim oppugnarunt, ceperuntq; munitam statione portam, partim acie structa ciues repulerunt tumultuarie accurrentes. Capta erat Cremona, si copias immisisset subsidio Carmagnola, sed dum nullum subsequi cernerent, qui intrauerant, sese ad portam illius'que munitiones receperunt. Cumq; turrim portæ duos defensassent dies, nunquam præsidio accessit Carmagnola, uereri simulans ne latentibus in insidijs Philippensibus legionem obijceret opprimendam. Et tamen pauci pro eorū numero qui intrauerāt & portam tenuerant perierunt. Tum Carmagnola crebris suadentibus per autumnum imbribus, & quod equi morbo absumebant̄ multi, legiones in hyberna dimisit. Felici uero rerū successui, quē Laureana classis extorrésq; Adurn⁹ & Flischus, in Ligustica orientali Genuę riperia apud Rechū, augusto habuerant mense, parū respondit octobri qui secutus est mense, in altera occidentali riperia Bernabæ Adurni fortuna. Is etenī trecentis equitibus, peditibus octingentis quos dederat Montisferrati Marchio, tantillis fret⁹ copijs. uicū cui Sexto est nomē ingressus, uallīū Vulturi Pulcefræ & Bisamnis populos cōtra Genuā armauerat, quē Piccinin⁹ in castello Nauaro obsessū cū omnib⁹ fermè copijs quas à Ferratēsi adduxerat cepit,

Ligusticos

Ligusticos uero agrestes, inaudita nostrorũ temporũ bellis calamitate affecit. Nam cũ multos uarijs interfecisset prælijs, plurimos armis depositis ad misericordiam cõfugientes, confodi lacerarίq; à carnificibus iussit: & cũ cædis cepisset satietas, maiores natu cũ matronis, uerendos quoq; religione sacerdotes subiectos hastæ, ut eam religioni inureret notã, uenũ dari, ab inuitisq; contribulibus coemi curauit. Exinde cum pacata tutáq; omnia apud Genuam magna reddidisset celeritate, eodem excandescẽs furore in Ferratensem duxit, cuius frangendis opibus, uastandis agris, affligendis populis, nec minori celeritate, neq; maiori usus est clementia: quandoquidem xxx dierũ excursione potius quàm bello castellis illũ oppidisq; ad triginta spoliauit, & nullam maiorem aliam'ue direptionib⁹ dedit uacationẽ, cũ cũ oblata nouæ prædæ spes inchoatã relinquere suasisset. Circũuectus per id temporis Italiam Petrus Laureanus, classem Corcyræ per octobrem subduxerat, & supplemento à Venetis postulato illud ideo tardiusculè impetrauit, quod Venetus populus post cõmissum feliciter apud Rechũ nauale prælium classe potentissima cõtra Chiũ Genuensis populi insulam, duce & præfecto Andrea Mocenigo missa rem maximã intentarat. Habuit ea classis onerarias naues decẽ, triremes quatuordecim, & minora undecim nauigia, quos uocant Brigantinos, nauesq; latinas. Ea cum nonis nouembribus appulsa insulæ, oppidum eiusdẽ nominis, terra maríq; cinxisset, illud dies octo & sexagenos attentissime oppugnauit. Diruta & perpetuis bombardarum ictibus noctu æque ac interdiu immissis, solo æquata erat mœnium pars maxima, ut apertum ea in parte oppidum irrumpentẽ militem Venetũ, repugnantes cominus de ruinis cõportatisq; obicibus Genuenses sæpenumero eijcere oportuerit. Inerat etenĩ Raphael Montaldus Genuensis, eò cũ trecentis militibus, quos de subducta naui eduxerat, forte delatus: insigni cuius opera, oppidum Genuensis populus, & per illud insulam retinuit omniũ fructuosissimam, ac seruandis cæteris oppidis, quæ illi sunt in Aegei ponti & mediterranei pelagorum littoribus opportunã. Nanq; Mocenigus Venetorum præfectus, quod classem apud Genuam armari ingentẽ intellexisset, & pertinaci in oppugnatione illa, milites cecidissent multi, cũ plurimi uulnerib⁹ debilitati essent, ad eidus Ianuarias, nõ sine maxima ignauiæ nota retrocessit: prius tamẽ quàm ab insula solueret, fertacissimum amœnissimumq; illius uastauit agrum, uinetis consitisq; & lentiscis masticcis, unde magnos Genuenses perciperent fructus ubiq; succisis. Subducta uero prius est Venetorum classis, quàm ea appelleret Chium, quam eò subsidiariam miserant Genuenses. Qui postq; oppidum Montaldi uirtute defendi intellexerunt, binis triremibus, deinde nauibus onerarijs tribus, & alijs item triremibus binis Thomao Cebo præfecto hyeme præmissis, maiorem postea æstate appetente miserũt classem, Venetorũ oppidis insulisq; & mercatoribus bello ac latrocinijs undiq; persequendis, delecto ex omni nobilitate uiro tunc ciuitatis primario, Petro Spinula Cypriani filio, cui Philippus onerarias naues quatuordecim, triremes septem, summa armari diligentia, & octo pugnatorum milia dari iussit. Veneti pariter, quo tempore subducta est à Chio classis, de magno Genuensiũ apparatu certiores facti, maiora quàm postulasset Laureanus miserũt Corcyram supplementa. Soluerat Spinula à portu Genuensi eidibus maijs, & cum apud Liburnium paucos dies esset moratus, Hetrusca radens littora Caietam concesserat, unde secundos nactus uentos, Siciliam adnauigauit, quã dum legeret insulam, tempestatibusq; insæuientibus, superando remis Lilybeo diutius detineretur, Laureanus rectà per Syllaceũ fretum, secundo aduolans æstu eodem Maio Liburnium concessit. Fuit uero classis sua triremium, quæ à Corcyra soluerunt triũ & triginta, duasq; illis maiusculas addiderunt apud Liburniũ Florentini. Sed cum ocyor Spinula quàm Veneti existimassent, apud Corcyram apparuisset, suspicióq; illis iniecta esset, ne prius aliquã inferret cladẽ, quàm satis propere Venetijs prouideri posset, Laurean⁹ epistolis admonitus, sex ex omni classe selectas triremes uiris armisq; paratiores, misit Corcyram: quib⁹ cum quatuor alias Senatus addidisset, Siluestrum Maurocenum eius classis præfectum delegit, qui Genuensem quacunq; pergeret subsequi, & maritimum Venetorum imperium tutari curauit. Aestatis uero cuius gesta maritimis in expeditionib⁹ scribere cœpimus, principio, Piccininus euerso Marchionis Montisferrati principatu, in Cremonenses duces, Turricellam oppidũ Pado adiacens, Bordelanumq; de Cremonensibus recepit: cuius quidẽ rei eo maior cepit Venetos admiratio, qđ Carmagnola propinqs cõtinentibusq; in locis, exercitũ quẽ æstate p̃terita Cremonæ admouerat cõtinebat. Pendẽtes itaq;

animis

animis Venetos,quod in Carmagnolæ exitio diu parturiebant,id maturius parere persua
sit.Fuerant Senatorum nonnulli, apud quos concepta,uti ostendimus ante declaratũ belli
ducem Carmagnolam, suspectæ illius fidei dubitatio nedum mutata,sed cum tempore au-
cta erat. Alij uero penè omnes non prius ut fidem hominis haberẽt suspectam adduci po-
tuerant,quàm apparentes per dies singulos coniecturæ,& prodita in senatu indicia,eos a-
deo reddiderunt certos,ut aliquando retulerint ad Senatũ aduocati plebis,& frequentissi-
mi ordines , habendum in potestatem, sumendumq; de conuicto supplicium disseruerint.
Quo in negocio constantem Veneti Senatus taciturnitatem in primis cernere fuit. Coa-
ctum nanq; ex omnibus qui Senatum conficiunt ordinibus concilium quod dicunt toga-
torum, paulo plus minus ue ducenti cum ad æstiui equinoctialis primã noctis horam con
uenissent,disceptationẽ in mane lucidum perduxerunt. Erat tunc Venetijs Carmagnola,
& Senatum ad ortum solis ex more salutaturus cum esset introductus,obuium hilari fron
te principem per iocum interrogauit, uespertinam ne, illi nõdum ad quietem post cœnam
admisso,an matutinam faceret salutationem. Cui cum subridẽs princeps respondisset,Se-
natum magna animis uoluentem,longa in eius noctis cõsultatione illa,nihil magis attenti-
usq; in ore quàm eius nomen habuisse,sermonem ad alia conuertit. Nec per cos,qui in de-
liberationis diem intercesserunt,octo menses,uel minima periculi capitis tanti uiri,tantisq;
redundantis opibus,emanauit coniectura,cum ex ducentis quos Senatui interfuisse dixi-
mus,nonnullos rei familiaris angustia premeret,nonnullos Carmagnola consuetudine at-
que amicitia haberet coniunctissimos . Postquam itaq; illius tollendi stetit sententia, acci-
ti tanquam ad pacem,cuius cum Philippo cõstituendæ mentio facta erat,ipse & Marchio
Mantuanus,eodem die,sed diuersis itineribus Venetias applicuerunt. Delapso autem sca
fa ex Patauino flumine,in stagna Carmagnolæ patritij frequentes ut erant assueti, sese ob-
uios addiderunt,illumq; omnes æque quid fieret conscij atq; ignari magna comitate ad pa
latium principis deduxerunt.Subiectus inde quæstionibus,& litteris quas suas esse nõ pos
set denegare,testibusq; domesticis de perfidia conuictus, undetrigesimo quàm tentus fue
rat die,inter columnas securi percussus fuit. Capita perfidiæ quæ emanauerunt fuere desti
tuta subsidio,ut clades acciperetur, Taruisani classis,seruatáq; Philippo,cui clàm consense
re,Cremona, quando portam fuisse captam ostendimus Carmagnola in carceribus agen-
te,dimisso in Lombardiam Marchioni Mantuano,& delectis prouisoribus Georgio Cor-
nario ac Marco Dandulo,exercitus bellíq; cura fuit demandata.Sed dum tardiuscule pro-
ficiscuntur,Piccininꝰ uictoriam præsente Carmagnola in Cremonensibus inchoatam pro
sequebatur. Et nisi pontem Ollio à Venetis impositũ oppugnans , tragula occiput inter &
neruos debilitatus fuisset , ut aut mortem illi appetendam, aut multo languendũ tempore
medici iudicauerint,omnia de Cremonensibus recepisset.Cuius inflictæ audacissimo hosti
cladis nuncium effecit Venetis lætiorem aduentus in urbem Ioannis Iacobi Montisferrati
Marchionis,quem principatu eiecerat Piccininus . Is nanq; Marchio quamprimũ fractas
opes suas uidit, Alpes transgressus,& longo circuitu,per Austrinos Germaniã & Taruisiũ
delatus,ad Senatum confugit.Cuius tantam inuenit liberalitatem ut patriæ principatusq;
desiderium non deliniri solum,sed auferri multotiens prædicauerit.Rebus autem Philippi
apud Cremonam ex Piccinini uulnere torpescentibus,inclinare etiam cœperũt, qui in He
truscis dudum post reuocatum,ut supra ostendimus,Albericum Cunij comitem apud Se-
nas,in Pisanisq; illi militabant. Nanq; Nicolaus Tollentinas Romani pontificis stipendia
emeritus, etsi Florentinis militare promisit, in Tudertinis tamen moratus, ideo multorum
mensium æra iners uacansq; accepit, quod ditionis Florentinorum fines nisi permissum es
set in Michelettum cæterosq; ductores imperium ingredi recusaret. Aequatus tamen Mi-
cheletto, sed auctus stipendio Soanam concessit,oppidum Vrsinorũ, qui etiam militarent
populo Florentino, & maritimam agri Senensis partem Grossectum usq; ac antiquã Popu
loniam est prædatus. Exinde coniuncti duces omnia communi concordíq; consilio geren-
tes,multis de Senensibus captis,plurima ac prope omnia receperunt,quæ erant perdita de
Pisanis.Sed cum ad Montemtopulũ esset peruentum, apud quod oppidum Bernardinus
Vbaldinus & Pergulensis filius ductorésq; cæteri omnes coegerant copias, prælio omniũ
quæ hoc in bello in Hetruscis sunt gesta insigniore conserto,amiserunt Philippenses Vbal
dinum ductorem & cum eo equites supra mille. Et Antonius Pisanus cum in Ederepontẽ
paternæ

paternæ originis castellum, quo eum donauerat Philippus fuigisset, in potestatem uenit. Tempestate illa Sigismundus Cæsar Vngariæ & Bohemiæ rex Lucæ erat. Nam cum hortante ac plurima spondēte Philippo Mediolanensium duce, per Belentionam ingressus Italiam Varisium ad idus octobres applicuisset, nouem in eo oppido moratus dies Mediolanum à Nicolao Piccinino omnibusq; quotquot erant apud Philippum nobilibus, deductus fuit: cuius diei pompam Cæsare dignam, referre superfluū ducimus. Per sextam uero kalendarum Ianuarij diem, ex nouissimo non ultra inclinantis, sed collapsi Romani imperij more, ferrea corona Mediolani coronatus: post aliquot dies Placentiā, & inde Parmam se contulit. Ipsis'que in locis ad septem moratus menses, cum Philippi ducis optatum petitumq; congressum frustra expectasset, & promissi ab illo apparatus exercitus'que eum uel pontifice inuito Romam deducturi nusquam comparuissent, Lucam aduenit. Qui bella cū Barbaris gerere assuetus, cum audisset Florentinos duces exercitum apertis campis prout esset libitum circunferre, confisus est maximo afficere detrimento, & contractos ex omni Lucensium suo'q; quem in comitatum haberet equitatu meliores quosq; ad sexcentos immisit. Magnus uero fuit Vngarorum, in quales uiros duceretur ignorantiū furor, ut ad Micheletti tentoria penetrauerint: nanq; eorū unus corporis magnitudine insignis, & fortitudinis fama apd' suos celebris, claua ferrea, qua in prælio uteret̄, in ductoris caput ictu uehementiore incussa, illum nisi chalybea obstitisset galea, interfecisset. Insurgens tamē Michelettus suffossum gladio Barbarum confecit. Et fusi fugatique cum Lucensibus Vngari nonnullos ex melioribus amiserunt. Quinquagesimo autem die, quàm Lucam attigerat Sigismundus, opis Philippi expectatione, ut ante fatigatus Senas se contulit. Quam ciuitatem cum odio in pontificem ideo concitatam reperisset quod Nicolaum Tollentinatem ægre tulerant Florentinis à pontifice datum esse, ad oblatam ultionem sumendam stimulauit. Senenses nanq; datis Iacobo Vicensi urbis præfecto Senis ut dixim⁹ exulanti peditibus quadringentis, naues etiam attribuerunt, quibus ille à portu Herculis ad palum Portuensis Romani agri Viculum aduectus, Vetrallam oppidum nullis munitū custodibus, cuiusq; oppidani rerum discrimen subire non sunt ueriti, recepit. Ea re explorata Fortebraccius Vetrallam cum pontificis & ecclesiæ signis aduolans primo curauit ne aliæ quas Senenses missuros esse intelligeret copiæ ingrederentur. Deinde machinis admotis, oppidanos breui ad eam adduxit desperationem, ut Iacobi suam'que salutem decem auri milium pactione, cum oppidi deditione redemerint. Et inchoato pridem uitæ instituto insistens Fortebraccius cum emeriti ad eam diem stipendij pecunias peteret, si quando offerebantur, dum tamen occupata restitueret ecclesiæ loca, pontificē simulatis ludificans uerbis rem ducebat. Qua indignitate cōmotus pontifex, par pari referre cogitans, Michelettū Attendulum, à populo Florentino petitū ea re faciliter impetrauit, quod Tollentinati morem gerere cupiebant. Cum itaq; de stipendio quantum sat esset Michelettus cum pontifice cōuenisset, eundum sibi in Calabriam, ubi nōnulla possideret oppida simulauit, præmissis cum impedimentorum parte nuncijs, qui uiderentur ratione itineris abituri. Paulo inde post mouens Aquapendentem adijt oppidum, quod Sfortia pater filiusq; diu pontificum Romanorum indulgentia tenuerunt. Multos interea menses imperator Senis agens nullam nisi conciliato per pacis fœdera pontifice, uiam rebus suis repperit efficacem. Post uarios itaq; minorum hominum utrinq; missorum conatus missi à pontifice ad eum summi uiri ecclesiæ Romani cardinales, Montisfortis, & de comite Romanus, alter Senis diem obijt, alter re infecta Romā est reuersus. Missi item à Cæsare Romam episcopus Curiensis, & Caspar Schlik cancellari⁹ imperialis, & Laurentius Vngariæ Marescallus, ambo equestris ordinis præstantes uiri: re etiam infecta redierunt. Tandem missi iterato à Cæsare idem Caspar & Marchio comes, impetrauerunt ut Romam ueniret imperiali diademate ac fastigio sublimandus. Ingressum ad diem kalendarum Iuniarum undecimam, populus Romanus illum maxima deduxit pompa, & pontifex ad scalas usq; basilicæ diui Petri, cum cardinalibus & clero obuius comitēr excepit, ac pridie earundem kalendarum, solennissimis cærimonijs coronatum imperatorem Augustumq; appellauit. At Michelettus cum apud Aquampendentem, & diuersa patrimonij resedisset loca, nec Fortebracciū quem sceleris conscientia fecisset suspectum, opprimere, neq; etiam illius sociales per prata in mappalibus esse solitos intercipere potuit. Sed cum res dudum fuisset protracta, nec stipendia pontificis diutius

dissimulare posset, quem potuit impetum fecit, & mappalia aggressus, equos cepit circiter quadraginta, quos ibi haberent medelæ potius quàm pabuli ratione. Fortebraccius uero q dudum multa latenter cõtra pontificem & ecclesiam fuerat machinatus, relicto in Vetralla peditatu, castrum nouum Stephani Columnæ oppidum accessit, quem Michelettus eue stigio insecutº obsidere parabat, cum omnes ille impiger fallens educta acie extra portam quæ ducit ad tyberim pugnandi copiam fecit, metuq; simulato copias reducens, suos quid facturus esset ignorantes, tandiu tenuit paratos, quoad sole tum ad occasum uergente, & nox fieret, & hostes de ipsius metu gloriabundi armis quibus per æstum fatigati erant exuti, somnũ capere occœpissent, quamprimũ uero noctem appetere uidit, auersa castris porta erumpens, quo aduenerat itinere est profectus, priusq; q Michelettus structa acie ex cõposito insecuturus inde mouisset, tam longe præcesserat, ut nec postremum illius equum uiderint qui priores fuerant insecuti, parumq; abfuit quin Nicolaus è medio fugæ cursu Vrbeuetanos, qui Michelettum terga premere existimantes, postero die fugientem intercludere intentarunt, magno affecerit detrimento: Nullo autem alio diutius insecuto, ciuitatem castelli saluus est reuersus. Classes interim quarũ Genuensem in Ionio, Venetam in Ligustico pelagis esse ostendimus, sic diuersa usæ sunt fortuna, quemadmodum auerso itinere nauigarunt. Nam cum Pisas appulisset Lauredanus eam classem cõscendit, Abraam Fregosus Genuensiũ impigerrimus, qui cum ijs quinq; & uiginti quas Lauredanus retinuerat triremibus Sigestri promontorium mense Iulio circunsedit. Penetrauerat item terrestri itinere cũ aliquot peditũ turmis, in Lagonare & Castellioni uicos, ac inde in Sturlæ uallẽ Baptista Fregosus, & Germano opem laturus Sigestrũ ipse etiam in continenti obsidebat, qđ oppidum Veneti parte maritima machinis oppugnabant. Ea cum essent Genuæ magistratibus nunciata, tres maximas onerarias naues singuli, quarũ uiri inessent pugnatores quingenti, decernunt, Nicolao Nigrono præfecto classis tantisper quoad arma, milites, commeatum'que obsessis perferret declarato: eas naues Veneti plenis aduolare uelis cum prospicerent, acie structa triremes centenis pluribus'ue bombardis crepitantes, quà aduenturæ erant principio opposuerunt. Sed molem illam nullus continuisset obex: Solus nanque qui impetuosum illarum perflueret cursum aquæ collis, triremes auertisset, quas attoniti gubernatores id futurum rati remis ocyus retraxerunt. Peditatu armísque & commeatu in littus expositis, Nigronus naues Genuam reduxit incolumes, & Sigestrini Clauarensibus Spediensibúsque opem ferentibus eruptione facta terrestres fuderunt Fregosiorum copias: quo in conflictu Lauredanus qui turmas classis terrestri addiderat oppugnationi magnum accepit incõmodum, ex Ligustinis uero captiui ad ducentos Genuam sunt perducti. Tum Fregosus Lauredanusq; postquã oppidi promontorijq; capiendi difficultas q extimassent maior reddita erat, ad instaurandas cõmeatu triremes nauigauerunt. Exinde in sinum Rapalli reuersi, agrosq; & uicos Clauarensium prædati, pleraq; incendio consumpserũt. Quod autẽ autumnus grauior tempestatibus reducendũ esse classem suaderet, ad Genuæ portum nauigantes, sese trementibus Philippi magistratibus ostenderunt: & cum nulla fieret in ciuitate cõmotio, excedentes perpetua uelificatione unà Liburniũ petiuere. Genuensium item classem, quam tanto eduxerat apparatu Petrus Spinula, cũ nihil fecisset memoratu dignum paulò post reduxit, eo peiori quàm Venetus sua fortuna, quođ in illis, quas superandis Trinacriæ promontorijs, dum principio in hostem nauigaret, inciderat, tempestatibus, tres amiserat triremes cautibus allisas: & licet saluæ illarum fuissent turmæ, gubernatores tamẽ, quorum ex Sabbatia unus, alter ex Albignano fuit, tertius ex Mauritio, mala ualetudine dũ supra uires fluctibus obsistũt correpti, post longam ægritudinem decesserũt. Quæ autem Carmagnola occiso, Mantuanus Marchio, & Gregorius Cornarius ac Sanctes Veneriº, Marco Dandulo petenti suffectus, prouisores ad gerendũ Lombardiæ bellum missi gesserunt, facile ostenderũt, quanta si fidei affuisset integritas, ductor unicus rerum gestarum fama hosti æque tremendus, ac suis erat uerendus facere potuisset. Bordelanum nanq;, quod oppidum Carmagnola præsente diximus ad hostes defecisse, illi subito expugnatum, in rebellionis ultionem funditus exciderũt: Et Ruminengum ac Fontanellam opulenta munitáq; oppida, appulsis castris & ostenso oppugnationis apparatu, deditionem precariam facientia, cum imperio addidissent, in Suncinenses duxerunt. Quod præclarum regionis oppidum exercitu circumsessum, eo maiori diligentia impensaq;

pensa'cꝫ & cura oppugnari necessum fuit, quod præter muri eleuatioris crassioris'cꝫ & fossarum munitiones, oppidanis populo frequentissimo lectissimi equitatus peditatus'cꝫ cohortem præsidio addiderant Philippenses. Adactæ autẽ sunt bombardæ quatuordecim, quarum minima saxum iacere trecentenũ, & balistis maiorib⁹, quas appellant machinas quatuor, ac minoribus quinꝗ, quibus Bricolis est nouissima nominatio, æqua cum bombardis proportione in circuitu dispositis, nullam murorum aut oppidi partem, cum publico tum priuato carere periculo curauerũt. Cum nanꝗ muros, turres & propugnacula bombardæ die noctu'cꝫ immissæ quassarẽt, essent'cꝫ reparandis & ab hostis ingressu defensandis illorũ ruinis occupati ardentiores mercenarijs oppidani, tũ uario atꝗ incerto atꝗ etiam crebriore ictu missa tormentis saxa, maiores molestias attulere, quod in tecta, aream, plateás'cꝫ oppidi passim dispersa, mortales plurimos mactauere. Quæ quidem oppugnatio magnis Venetorum impendijs menses ferè duos continuata, oppidanos ea solum petita cõditione, ut datos præsidio milites armatos emittere liceret, deditionem facere compulit: arx autem etsi erat munitissima, dedente præfecto pecunijs corrupto, breui est recepta rebus Venetorum ductu prouisorũ fœlici successu crescentib⁹. Marchio Mantuan⁹ in patriam secessit, & inducijs cum Philippo constitutis quiescebat. Marchio item Ferrariensis à Philippo requisitus, cum Venetias iuisset, & pacis mentionẽ magna cum instantia fecisset, obtinuit, ut spectatæ uirtutis patritius Fantinus Michael orator à senatu ad ea quæ de pace afferrentur delectus, Ferrariam accesserit. Miserunt'cꝫ eodem in tempore Florentini à Venetis requisiti, Pallantem Strocciam ciuem suum equestris ordinis spectatissimũ. Et Francisco Galina Philippi partes istic agente, tractatus pacis præter omniũ spem feruescere cœpit. Per id tamen temporis Sanctes Venerius & Georgius Cornarius prouisores in uallem Camonicam ducentes, immunitos eius uallis uicos, qui etiam præsente Carmagnola defecerant receperũt, & castellis in saltibus qui ad proximos pertinent Saxinios excitatis, uallem cõfirmare curabant, cum Tadeus Estensis paganorum Camonicensium suasionibus trecentos accipiens equites, pedites quadringentos, nocte intempesta Dorsum aggressus oppidũ, quod in Tellinam uallẽ ex Camonica aditũ præbet, furto obtinuit. Sed quo ardentius res in montanis prospere à prouisorib⁹ gerebatᷣ, eo maior circa Padũ negligentia seruabatur. Nanꝗ postꝗ Carmagnola aut negligente aut dissimulante Torricellas Philippenses ceperant, & prouisores acceptis Venetorum copijs, uires in montana conuerterant, Casale Padi quod oppidum Veneti in Parmensibus unicũ tenebant obsederant Philippenses. Peditatus aũt quẽ Veneti præsidio imposuerãt, postꝗ eos sex menses durauerat, cum frumenti penuria laboraret, datis ad Senatũ literis impetrauerat, ut Laurentius Attendulus mouẽs ex Brixianis cũ mille equitibus, peditib⁹ mille quingentis accederet præsidiũ allaturus. Sed quod ductum per Mantuanos passuum custodes prohibuerunt, nõ prius potuit Attendulus à Gonzaga Marchione transitum impetrare, quàm fames præsidium deditionem facere cõpulisset. Et sextodecimo qui insecutus est die, Mantuanis per inducias quiescentibus, qui Brixellum pro Venetis præsidio obtinebant, indutias secum nequaquam constitutas esse immemores, laxata custodia ipsi etiam quiescebant. Quæ cum essent Philippo renunciata, expeditos Pado terrá'cꝫ immittens improuiso` oppido est potitus. Dorsi arce, in quam se receperant oppidani, expugnata descendens per idus octobres in Tellinã uallem Veneti exercitus prouisor Georgius Cornarius castella uicos'cꝫ & saltus omnes dierum octo oppugnationibus recepit. Cuius uictoriæ fama cum accolas terruisset, Sasinienses præsidio in castellis saltibus'cꝫ accepto, uallem Venetis permiserunt, ex qua cum aditus Comũ usꝗ pateat, & Abdua fluui⁹ lacu Lario haudquaquã longe distanti emissus uado transiri possit, sperauerunt Veneti Philippũ in Mediolanensibus agitare. Suffectus erat interea prouisor Sancti Venerio Daniel Veturius, uir cum grauitate, tũ etiam integritate celeber. Quo in Tellina ualle Cornario collegæ cõiuncto placuit quod Senatum in primis optare scirent de Abdua transmittenda & ponte iungenda apud Breuiũ intentare. Iussi'que ductores per diui Martini natalitia omnes copias traduxerunt: & tamen pauore ex incerta causa orto deterriti, & solo hostium clamore fugati, ocyus quàm transiuerant reuerterunt. Tunc Philippus frequentes per Abduæ ripam disponens stationes, custodiam in posterũ adhibuit diligentem. Sexta postmodum quæ insecuta est die, cum Cornarius ui animi & audacia redundans Tellinam uallem, quod factio Gibellina Philippo fidelissima præualeret, triũ milium

præsidio obtineret. Piccininus factiosorum ductu illam ingressus, commissoq; prælio re-pulsus, haudquaquam tenuem accepit cladem. Sed cum eo in conflictu regionem contemplatus, mores etiam Cornarij in discrimē præcipites, & exercitus uictorijs insolescētis temeritatē intellexisset, postera die paratior reuertit. Prælio autem tumultuarie uixdum conferi cœpto, quum dissipatos hostes Piccininus in fugam conuertisset, rebellantes pagani undique incubuerunt. Capti sunt cum Georgio Cornario Thadæus Estensis, Cæsar Martinengius, Italianus Foroiulianus, Baptista Capitius, & Antonius Martinascus, notissimi ductores. Ex cætera uero multitudine uix trecenti equites per saltus ab agrestibus, qui in prælium descenderant, destitutos euaserunt. Quæ quum intellexisset senatus, & de imperatore ad id bellum deligendo relatum esset propositum, Franciscum Gonzagam Mantuæ marchionem, uariantibus sæpenumero suffragijs declarauit. Is hyeme per Decembrem asperrima accepit exercitum, & hyberna in montibus ducens Ianuario, qui est sequutus, Camonicam uallem Guelforum ductu & auxilio recepit. Exinde Frederico Contareno insigni patritio, qui Cornario suffectus fuerat, sibi in prouisorem addito, copias in propinquarum uallium hyberna dimisit. Quantum uero partes belli curis detraxerant, tantundem conficiendæ paci addiderant diligentiæ. Et quum marchio Ferrariensis Hugutioq; contrarius sequestres, hinc senatum Venetias adeuntes, inde ad oratores Ferrariam redeuntes, ter illud emensi essent iter, pax Aprili mense in hunc modum est conclusa. Decederet Philippus agri Brixiani Bergomensisq; locis, post inchoatum pacis tractatum captis, induceretq; Montisferrati marchionem, in amissi eo bello principatus integram possessionem. Loisio quoq; Vermi, castella hæreditatis paternæ in Placentinis possidenti, & cæteris Veneto militantibus subditis'ue, prisca redderetur rerum sub Philippo securitas. De captiuis quarto loco actum est, ut nobiles milites'ue præstantiores, uterque sine precio liberaret. Et capta de Pisanis Volaterranisq; redderet Florentino Philippus, curaretq; Senenses capta eo bello intra mensem reddere: aut si recusarent, nullis eos in posterum fauoribus adiuuaret. De Lucensibus Thoma Fregoso, & Ludouico Plombinate, id fœderis interuenit, ut redderent quæ ademerant Florentinis, & tamen nec remaneret in Philippi partibus Plombinas, nec posset earum alteri Fregosus adhærere. De Pontremulo autem quum dura fuisset contentio, conuenit, ut id oppidum Philippus retineret, & cætera de Ligusticis Lunensibus capta redderet dominis, in Florentini populi partibus, ut antea permāsuris. Pacis conditionibus prout erant constitutæ, cæteris in partibus impletis, quum non liberasset Philippus Georgium Cornarium, eò contentionum res processerat, ut solum ob eius rei defectum habendam pro infecta pacem Veneti fuerint protestati. Sed Philippus missis Venetias, excellenti iureconsulto Andrea Bartolemeo imperialis familiæ Genuensi, & Francisco Galina consiliarijs suis, qui iureiurando affirmarunt Georgium interisse, senatui satisfecit. Æstatis illius principio Recanatensis episcopus oppidis omnibus de Senogallensibus, Pisaurienslbusq; receptis, Forumsempronij natura loci arce muroq; eminentibus munitissimam ciuitatem, omni machinarum genere, & longa obsidione aggressus est recuperare. Columnensibus uero Prænestinis, qui sese Fortebraccio belli socios addiderant, bellum in Campania & circa Romam, partim inopia, partim ineptitudine parum acriter gerentibus, Fortebraccius Antonium Pisanum, qui Senis erat, & Iacobum Vicensem urbis præfectum sibi adiungens, Vetrallam reuertitur. Tum pontifex, Micheletum qui contra Columnenses & inermes & adolescentes bellicis rebus nequaquam idoneos, parum profecisset, Minicucciumq; Aquilanum, & Masium Fesulanum, quos à Piceno reuocauerat, Viterbium mittit, Fortebraccio repugnaturos. Siue autem casus & rerum ecclesiæ infelicitas ita tulerit, siue Fortebraccius ea audacia & fortitudine, ecclesiastici ecōtra milites ea fuerint ignauia, quum pontifici duo milia & quingenti circa urbem essent equites, & totidem mercenarij pedites, nunquam destitit Fortebraccius, quin Vetralla egressus, quoties libuisset, partim castella ecclesiæ oppugnaret, occuparetq;, partim prouinciam & agrum prædaretur Romanum, adeoq; malum illud late serpsit, ut Fortebraccius qui septingentos equites, pedites octingentos, rerum, ut constabat, omnium egenos adduxerat, parte copiarum Columnensibus data, parte apud Castellumnouum posita, & milites pontificis ubique superaret, & usque ad portas urbis omnia redderet inquieta. Accessit pontificis & ecclesiæ rebus, magna ex eo bello calamitas illa, quod nulli urbem adire, nulli poterant tuto exire, nisi quos ecclesiæ milites magno perducerent

perducerent præsidio, unde sensim factum est ut pontifice pecunijs exhausto & stipendia minus abunde militibus persoluente, qui desides primo & ignaui fuerant reiecta in pontificem culpa, qui sibi stipendia nõ persolueret, curam omnem abijcerent militandi. Illaq; tempestate Fortebraccio, ut diximus, contra urbem impulso, dux Mediolani curis belli superioris per pacem liberatus, nouos adnisus est motus in Romandiola concitare. Cum nanque pontifex Fantinum Dandulũ ciuem Venetum protonotarium, Bononiæ apostolicum gubernatorem cõstituisset, isq; seditionem à Zambeccarijs intentatam, compressos illos hortante ac per arma auxiliũ afferente Baptista Canidulo, urbe eiecisset, Baptistã itẽ patria pariter eijcere cupiebat. Et porta quã diui Stephani uocant munita, Gatam apud Forumliuij ecclesiæ militantem occulte acciuerat. Cuius aduentum Baptista exploratum habens portam ui receptam ipse muniuit, & nihil ultra molit⁹ in ciuitate more solito inambulabat. Ea permotus indignitate Fantinus, Bononia sine gubernatore dimissa, magno cum rerũ pontificis periculo Venetias se recepit. Cui cum esset suffectus Marcus episcopus Auinionensis, pontifici agnatus, dux Mediolani eiectos patria Zambeccarios, Antonio Bentiuolio etiam extorri coniungens cũ magnis copijs ad portas Bononiæ misit. Ciuibus uero in pontificis fide constanter manentibus, castella illi plæraq; tentauerunt, & tandem solo Monteuelio per fraudem occupato re infecta in Lombardiam redierunt. Sed apud Picenum res pontificis interea nequaquam prospere gerebatur. Qui enim ut supradiximus dudum in illa prouincia pro Romana militauerat ecclesia, Sanccius Carillo à Patruele Hispano cardinale iussus, ad Malatestas Pisaurenses desciuit. Et prætensis Basiliensis synodi litteris cuius se diceret belli ducem, Francisco Piccinino alijsq; Malatestarũ copijs adiunctis subito in Pisaurum impetu facto, ciuitate potitus fuisset, nisi gubernator Recanatensis episcopus, rapido sine copijs præteruolans cursu Pisaurenses sola præsentia in fide retinuisset. Nec tamen abfuit quin perfidiæ suæ Sanccius dederit pœnas, quẽ à Francisco Piccinino longius remotum, & cum Luca Castellano alijsq; hostium copijs cõtra Sorbolongum ecclesiæ castellum castra incaute metatum Sigismundus Malatesta ad ecclesiæ stipendia conductus, meridie aggressus fudit, fugatumq; omnibus copijs spoliauit. Paucis item interiectis diebus Franciscum Piccininum gubernator cum quingentis, & paulo post Iosiam Aquauiuensem cum sexcentis, Ioannem Malauoltam Senensem cum centum conduxit equitibus, & qui hostes lacessere fuisset solitus, tutandæ ab illis prouinciæ adiecit animũ, quousq; Venetis qui pontifici afficerentur intercedentibus, pax Malatestis Pisaurensibus eo consilio fuit impetrata, ut gubernator afflictis apud urbem rebus ecclesiæ opem ferret. Fortebraccius nanq; de militum pontificis, & eorum qui urbis curam gererent ignauia certior factus Castellonouo cũ copijs digressus, pontem miluiũ noctu occupauit, & præda undiq; ab urbis muris abacta, Lucanum etiam & Salariæ uiæ Anienis pontes cepit. De hinc nullo qui resisteret inuento, Columnensibus uero quod poterant præsidium submittentibus, Tyburi castra admouit. Quam ciuitatem, cum paucis ut sperauerat diebus, nequiuisset capere, in Latinum urbis agrum delatus omnifariam rerũ abegit prædam. Inde admotis ad urbem castris paucos ad Agnetis moratus dies, Ananiam obsidere perrexit. Ea autem ciuitate constanter resistente, post triduum castra mouens, montana abbatiæ Sublacensis impetijt castella. Et eorum multis duce Antonio Pisano potitus quædam diripuit, quædam solo æquauit, Romæ interea trepidatum est, & uigiliæ pro portis habitæ. Nec tamẽ defuerunt Romani ciues, qui prius quàm Michelettus & alij subito acciti milites aduenirent, pontes Miluium Salariumq; ui expugnatos reciperent. Cæterum aduentu Micheletti in urbem, res pontificis nihilo erectior facta erat, cũ interea in patrimonio adiacentibusq; urbi quibuslibet locis, omnia belli incendio cõflagrarent, pontifex etiam qui in Vaticano diui Petri palatio parum esset securus, ad media Romæ loca, diui Laurentij in Damaso ædem se cõtulit. Cumq; milites qui sua apud urbem stipendia merebantur, paruo nimis præsidio esse cerneret, Recanatensem episcopum iussit dimisso in Piceni prouincia Sigismundo, quascunq; habebat copias ad se ducere. Cuius aduentu pontifex ad diui Petri palatium est reuersus. Episcopus autẽ castris contra Marinum principis oppidum locatis, oppidorum quæ in circuitu rebellauerant nõnulla etiam deditionem facientia accepit in fidem. Sed cum haberet exploratum, principẽ Fortebracciumq; in Genezano esse castello parum ut ferebatur munito, copias eo consilio eaq; spe raptim admouit, ut uel clausos ad deditionem compelleret caperetque, uel si extra

munitiones repugnare pergerent, prælio ut minabatur confectos oppríimeret: cui castra ad portas ut constabat metaturo, Fortebraccius ad primum lapidem factus quadrato agmine obuius prælium conseruit. Dum'que hostem solito ferociorem conatur repellere, captus fuisset, nisi ex oppido qui manserant accurrentes, Michelettũ, Franciscumq́, & Iosiam paululum repressissent. Prælio autem acri conserto, quũ neq; intra munitiones uellet Fortebraccius se recipere, neq; aperto posset campo resistere, collem uiribus undiq; consitum conscendit, & equitibus qui parum in eo ualerẽt loco, intra Genazanum magna ex parte iussis, cum peditibus in pugnã adeo feroci incubuit animo, ut quem ecclesiastici uictum superatumq́ sæpius acclamassent, atq; etiam de parta uictoria nuncios Romam misissent, uictores'ne an uicti essent incerti, prælio excesserint. Qua die Vitellensis, qui perspexisset quid exiguæ hostium copiæ aduersus suorum multitudinem possent animi conciderunt. Positis itaq; in castellis quæ receperat & Tybure præsidijs, ad pontificẽ Romam uenit, obuiauitq́; in itinere renunciantibus, Pisaurenses urbe contra fœdus Malatestis tradita rebellasse. Quamobrem ira percitus Franciscum Piccininum, Iosiam, aliosq́; quos adduxerat, præmittẽs, duos apud pontificem dies moratus, Picenum uersus magnis itineribus properauit. Quod uero in uetustissimis & carie ipsa confectis quãdoq; euenit ædificijs, ut dum unum attollere uel stabilire insudas tignum, collapsa è regione muri pinna, trabes tigno attrahat immixtas: itidẽ in rebus ecclesiæ per ea tempora contingebat. Tertium namq; à pontifice profectus diem Vitellensis, Assisinatẽsium arcis maioris custodem, suorum fraude occisum, arcemq́; intellexit factam esse in Fortebraccij potestatem. Dumq́; ciuitati præsidium allaturus copias in itinere dispersas apud Spoletum parat colligere, renunciatum est, minorem maiori arci consensisse, & ciues præsidij quod parabatur ignaros, dedidisse Fortebraccio ciuitatẽ. Iisdem item diebus Franciscus Piccininus spreto Vitellensis imperio, in agrum Perusinum secesserat, stipendia sibi, ut dicebat, debita à pontifice expectaturus: quãquam non defuerunt qui e uestigio intellexerint, quod rerum postea docuit euentus, illum ducis Mediolani & genitoris Nicolai iussu, importuno ecclesiæ tempori esse subtractum. Reuersis à prælio apud Genazanum, ut diximus, commisso, ad urbem pontificis & ecclesiæ copijs, & Recanatensi in Picenum properante, retinuerat Romæ pontifex Michelettum. At Fortebraccius qui maximis Romani pontificis conatibus obstitisset, insani debacchabatur audacia. Laurentij itaq; Columnensis ductu, Tybur adiens ciuiumq́; perfidia introductus, Ludouicũ & Ioannem Mostardam Forliuienses, cum copijs quas ibi præsidio diu habuerant cepit, & Montemrotundum Vrsinorum oppidũ suis partibus compulit adhærere. Micheletto autem ut illum inde abduceret, & simul perdita in Campania recuperaret Ferentinum accedente, Fortebraccius per mediã noctem, palatium sancti Petri, quod tunc inhabitaret pontifex noctu irrumpere meditatus, ad secundum ab urbe lapidem uia Aurelia substitit: sed quum à calonibus quatuor, qui lignatum iuerant interceptis, stationes diligenter palatiũ custodire didicisset, Rotundũ est reuersus. Interea Vitellensis Picenũ ingressus, paruis quas sub Iosia Ioanne Malauolta & Romano Cremonẽsi habebat copijs diffisus à Pisaurẽsi bello tãdiu statuit abstinere, quoad factã esse intelligeret rem põtificis & ecclesiæ erectiorẽ. Nam post captas aduersa magis aliorum fortuna, quàm propria uirtute Tyburtinã Assisinamq́; ciuitates, adeo elatus erat animo Fortebraccius, ut suos etiam contemneret commilitones ac scelerũ administros. Hincq́; Antoniũ Pisanum, cui Senis accito pollicitus fuerat prædæ quantacũq; fieret participem illum fore, cõpulit ut retentis abbatiæ Sublacensis castellis, & Lucano, quæ loca Fortebraccij nomine receperat, ad pont. transiret: cuius aduentu facile apparuit futurũ, ut Fortebraccius à magna melioriq; militũ parte derelictus, agro oppidisq́; ecclesiæ pelleretur, nisi Philippus Mediolanensiũ dux, nouam & quidem maximam calamitatẽ rebus pontificis, & Romanæ ecclesiæ inflixisset. Franciscus namq; Sphortia, qui, ut superiora, ostendunt uolumina, annos supra decem Philippi stipendia sequutus erat, maximas cum Nicolao Piccinino simultates inimicitiasq́; perpetuo exercuerat, quas tamen alter à Sphortia genitore, à Braccio Montonensi alter hæreditarias habuissent. Eam itaq; simultatũ odiorũq́; occasionem Philippus quũ satis fidei habiturã fallendo pontificẽ intelligeret, quod duos tantæ potentiæ uiros, tã acriter dissidẽtes simul teneri nõ posse uero simillimũ uideretur, Sphortiam in pont. mittere constituit. Is itaq; partim supplex, partim ut feruescere uidebat, ira indignabundus

bundus sæpenumero petitũ à Philippo impetrat cõmeatum. Creditores per præconem de repetendis à legione pecunijs facit admonitos, Manfredoniam Beneuentúmque quas ciuitates paterna possidebat hereditate, famulos præmittit hyberna militibus paraturos: impedimentorum'que parte Anconam præmissa, ea ratione naues simulat præparare, ut quamprimum eo applicuisset, sarcinas omnes peditésque & milites imponeret ægrotantes. Et quia ducentis triginta passuũ milibus, ab Scultenna agri Mutinensis fluuio, per Romandiolam & maris Adriatici littus, in ultimam agri Asculani partem, ad Troentum fluuiũ, per ecclesiæ loca esset iter facturus, securi transitus litteras à pontifice postulauit, sponsorémque dedit Michelettum ex gente Attendula cognatum, se nedum hostem, sed mitissimum hospitem prouincialibus affuturũ. Pontifex uero quem prima terruissent simulationis indicia, ut audiuit post disseminatã in Lombardia profectionis Sfortiæ famam, illum copias in agro Parmensi expedire, Venetos Florentinósque fecit per nuncios certiores, magnum sibi alijs oppresso difficultatibus à duce parari malum, quod nisi auertere secum illi pergerent, prouideret res illorum & ecclesiæ oppressurum. Extant quatuor pontificis epistolæ ad Venetos Florentinósq;, prius quàm Sfortiæ Bononiensem attigissent agrum datæ, quibus omnem futuri temporis calamitatem nisi subuenirent prænunciauit. Illis autẽ Gattam ecclesiæ, & Guidantonium Manfredum Venetorum stipendia merentes, quorum alter Bononiæ, alter esset Fauentiæ, satis magno præsidio futuros respondentibus, quod potuit pontifex gubernatores, ut rebus ecclesiæ prudenter consulerent, admonuit, ipse datam à Sfortia fidem magnifacere nuncijs ostendens, litteras securi transitus obsignauit, cum ecce Sfortia Bononienses, Imolenses, Fauentinos prætergressus apud Forumliuij cum legione consedit, ad decémque dies moratus, nihil hostile molitus est, sed in sua perseuerans simulatione, nuncios præmittebat, qui an naues portum attigissent Anconitanum ocyus nũciarent. At Piccinini gubernator, Recanatensis episcopus, aduentu Sfortiæ in Romandiolam audito, etiam à pontifice de cura prouinciæ habenda admonitus, Iosiam Aquauiuanũ cum copijs Esium miserat, prouincialibus in fronte positis præsidio affuturum, & Recaneti quã fidelissimã sibi duceret ciuitatẽ, populorũ prouinciæ conuentu habito, eos hortatus est huiusmodi oratiõe. Nouos in prouincia rumores, noua fabularũ figmenta per hos dies disseminata esse audiui, quæ pro uanis, ut sunt, ducerem reputanda, nisi tyrannorum ecclesiæ inimicorum, tyrannorum inquam quos breui tollam, uobis uicinorum tantam esse astutiam, tantas malefaciendi & nocendi ecclesiæ artes cognoscerem, ut suspicari licere existimẽ, ne fraudulentas admittatis susurrationes, & uano metu perterriti mala quæ nullatenus impendeant formidanda existimetis. Franciscum, inquiunt, Sfortiam hostili contra ecclesiam animo breui affuturum, omniáque pro uiribus euersurum. De illius aduentu mihi exploratissimo non eo inficias, sed Eugenij pontificis maximi licentia, Manfredoniam Beneuentum'q; petiturus, pro data fide, pro transmissis Romam obsidibus, direpti à bouis ubére rituli, & abactæ pecudis damna sponte restaurabit: quanquam si perfidus malignari pergeret, si nulla ab ipso pontifex haberet pignora, non ea erit ferocia quæ nostris nequeat uiribus retundi, ut & eũ qui aduenerit, & tyrannos qui illum cõtra ecclesiam sæuire ac machinari desiderant satagunt'que, pœniteat. Bono itaque sitis animo, & illud curate solum ne transeunti & iter acturo longissimum, portis quispiam patentibus receptacula offerat, in quibus per dura quæ nunc december habet mensis tempora apud illos quicunque tali agerentur infortunio, libens fortassis legionem haberet in hybernis. Dissoluto conuentu redeuntes in patriam oratores, omnia à gubernatore quietiora conciuibus nunciabant, cum Sfortia ueri quem à Firmanis contra ecclesiam coniuratis expectabat, nuncij aduentu mouens prius in Piceno fuit uisus, quàm eum ex Romandiola mouisse exploratum habuerit gubernator. Inde à Metauro per littus Adriatici ducens. Mondauiũ Senogalliámq; oppida dimisit illæsa. Exploratoribns uero quos præmiserat, Iosiam apud Esium esse renunciantibus, qui paribus castris subsequi destinasset, præsidium prouincialibus ostensurus, acies quatuor quæ in auersa oppidi parte insidias illi obtenderent præmisit, & exercitum portis admouit. Vix loca insidijs, qua Iosiani castris auersum existimauerant exiturum, Sfortiani ceperant, cum acies illæ quas ciuitatem senserat præterisse, exercitum fuisse existimans, auersa quæ ad littus ducit uia egressus, parum abfuit quin Sphortiæ obuiaret cum

exercitu aduenienti. Esinis uero Sphortiam quàmprimum signa intulit admittẽtibus, tecta
diutius consilia patuerunt. Nam patentes Basiliensis synodi literas, quibus Philippum Me
diolani ducem, ipsius concilij & Romanæ ecclesiæ in Italia uicarium esse, aliasq́ item qui-
bus se à Philippo duce substitutum generalem belli ducem, contra pontificem Eugeniũ ap-
pareret, per prouinciam circumtulit. Quæ honestatis species, timentibus & nullo firmatis
præsidio populis ostensa fecit, ut oppida quæ circunstant cingulum Seuerinum, Monssan-
ctus, Corinaltum, Mondauium, & tenuiora quæq; Esini & Senogallensis agri castella, subi-
to pontifici rebellarent. Profectus, ut dixi, Esio Iosias, omnia post se sentiens rebellasse, Reca
netum uersus copias ad gubernatorem ducere intendebat. Sed quum Sphortianos insequi
haberet exploratum copijs derelictis, scalinum qui primus ad fluminis Esini portum fuit
obuius, cum suis quos pluris faciebat cõmilitonibus conscendens, ad propria in Aprutium
nauigauit. Eam rem Sphortia compertã habens, aliquot mittere cœperat, qui palantes dis-
sipatosq́ interciperent Iosianos. Sed Firmanam ciuitatem, ut pridem erat constitutum, au-
diens pontifici rebellasse, consilio mutato cũ copijs aduolauit. Vitellensis uero Esium rebel-
lasse, fugisse Iosiam, aduentare Sphortiam, Firmanos tumultuari, uno audiens impetu, opis
simul & consilij inops, quum nulli satis rerum posset prouidere, sibi soli quem prouinciales
oderant circunspexit. Erat tamen unica in tanto rerum æstu spes munitissimæ arcis Firma-
næ, si namq; gubernator eò quæ superfuerant copias contraxisset, Firmanam ciuitatem re-
cuperasset, & prouinciæ partem quæ à tergo remaneret, facile conseruasset. Is uero quod Re
canatenses, cuius ecclesiæ præsideret, in ea qua centum annis usi fuerant fide cõsideret perse
uerare, apud illos constituit, quem longe fefellit opinio. Nulli namq; prouincialium maiori
erga pontificem & ecclesiam perfidia sunt usi, cum uno eodemq́ tempore equis supellecti-
liq; ipsius episcopi, Sphortiæ in prædam permissis rebellauerint, Firmanæ arcis custodes, ci
ues suos, illam Sphortiæ præter spem dare curauerint, miserintq́ per prouinciam oratores,
populis suo exemplo ad perfidiam concitandis. Sicq́ Sphortia undecimo, quàm intraue-
rat die, tanta cum tranquillitate Piceno est potitus, ut præter Luponenses, quos inter se dis-
sidentes prædæ exposuit, nulla prouincialibus calamitas sit inflicta. Inchoatæ interea rerum
pontificis ruinæ, dux Mediolani acri insistens animo, Italianum, Foroiulianum, & Antonel
lum Senensem cum equitibus octingentis petenti & subsidia pollicenti Conrado Fulgina-
ti ecclesiæ uicario mittebat. Ii in Lugensi castello diebus quatuor commorati, Antoniũ Or-
delaffum noctu ad mœnia Foriliuij perduxerunt, & muros scalis ascẽdentes illum in domi-
natum recipi acclamabant. Sed ciuibus fidem ecclesiæ constanter seruãtibus, armis repulsi,
Picenum uersus iter euestigio sunt ingressi. Quum uero Sphortiam iniunctum à Philippo
facinus iamiam aggressum esse, & omnia penè Piceni loca in illius potestatem audissent ue
nisse, castella aliquot uicariatus Mondauij, quæ in fide pontificis etiam persistebant, pro
Guidantonio Vrbinate ceperunt: quanquã plurimi tempestate illa sunt inuenti, quos nul-
lus tenuit honesti fideiq́ respectus, quin in rebus ecclesiæ grassarẽtur. Guidantonius namq;
Manfredus in Fauentia pontificis uicarius Imolensis agri castella quinq;, Ariminenses Ma
latestæ Ceruiam, & quibus per inueteratum licere uideretur furorem, Fortebraccius Pergu
lam, Pisaurenses Malatestæ Senogalliã cum agri oppidis & decem uicariatus Mondauij ca
stella occupauerunt. Recanatenses tamẽ tantæ perfidiæ eam admiscuerunt moderationẽ ut
petenti Sphortiæ episcopũ suum tradere recusarint. Qui rebus, ut tunc erant afflictis, in epi
scopio abditis, omnia negligere simulabat. Quoniã autem Sphortia potitus prouincia cele
berrimum gloriosæ uirginis in Laureto sacellũ inuisurus esset, simulauit episcopus, ad quem
spectaret ornamenta excipiẽdo uictori necessaria præparare, & omnibus quæ essent sibi sal
ua per noctem uicinæ quam occulte conduxerat Latinæ naui immissis, ipse ad auroram Re
caneto cum clericis profectus, de ornamẽtisq́ & apparatu solicitudinẽ præ se ferens, ædem
perlustrauit, & reuersis qui nunciarent nauẽ uicino littori adhæsisse, ad illam fugiens auola-
uit. Delatus Venetias, quò capsas sexdecim spolijs Picentum plenas detulit, Rauennã naui
gans, Thomam Traguriensem episcopũ ibi reperit. Eum Forliuienses nulla adducti necessi
tate uocato, quem prius Italiano Foroiuliano & Antonello Senensi coniunctũ spreuerant,
Antonio Ordelaffo uiro omnium egeno rebellãtes ad diem calendarũ Ianuarij quintam ce
perant, & ludibrio aliquot diebus habitum, rebusq́ uacuũ dimiserant. Quumq́ ambo epi-
scopi, aduersos uicissim cõmiserati casus multa dixissent, Vitelliensis Florentiã & inde Ro-
mam

nam Traguriensis Venetias petiuere. Secunda interim fortuna, ut est mortalium natura, immoderatius quam par fuisset usus Sfortia, nõ cõtentus Piceni dominatu, turmas aliquot cũ Germanis Ioanne & Leone permisit in Tudertinos motisque signis subsecutus, audiuit Tudertinos prius ab ecclesia defecisse, & sibi dominium detulisse, quam Germani copias admouissent. Hinc medio subsistens cursu, Cõradino Trincio Fulginei uicario, pontifici & ecclesiæ inimico hortante, ualidũ Nucerinũ ecclesiæ oppidũ capit, & Spoletinis illorũque arcis munitissimæ custode episcopo Auximano frustra tentatis, Falcum cõstituit oppugnare. Perusinis uero permittente pontifice curam eius oppidi custodiamque suscipientibus, Sfortia germanos cũ auxilaribus Fulginatis copijs oppugnationi præfecit, & Tuscanellam se cõtulit, qua subito, & paulo post Suriano, quod in Cimini montis cacumine situ, uim pati nequit, primo accessu Recanatensis custodis perfidia est potitus. Tuncque germanos re Falci infecta ideo ad se uocauit, ut iunctis eo in loco copijs Hetruscũ ecclesiæ patrimoniũ plurimas in partes partito exercitu aggrederetur, eamque regionẽ Piceni exemplo, sola belli fama atque ostentatione cõficeret. Incaluerat per id temporis Fortebraccij furor, isque etiam prætẽsis ducis Mediolani, quẽ Synodi Basiliensis in Italiæ uicariũ asserebat decretis, sese cõsilio dicebat & ecclesiæ militare. Cumque milites pontificis reliquásque uires omnino contemneret, montẽ Faliscorũ in patrimonio, maiorẽque Campaniæ & maritimæ prouinciarũ partẽ sibi subiecerat. Et demũ illius furore ac Sfortiæ in patrimoniũ aduentu, Sabelli omnes pontifici rebellauerant, ut iam breuior narrationis futura sit ratio, quæ in fide perstiterint, quam perdita enumeranti. Viterbienses eñ Sfortiæ cõsentientes, inane dominij nomẽ ecclesiæ & pontifici reseruabant, pariter Cornetani faciebãt, pariter Sutrini, Anguilariæ comites, Ceretæ domini, & Rainutius Farnetanus: soli Narnienses & uicini Interamnenses castellani fidelis Iacobi Mellæ, cui postea Condulmario pontificis dono fuit cognomen, auxilio, Spoletaníque munitissimæ arcis præsidio Ortani, & qui Taliacoccio dominant Vrsini, ac Imolẽses in Romandiola, ea tempestate in fide pontificis perstiterũt. Nam Perusini in ducatu, Bononienses in Romandiola, licet ecclesiæ & pontificis gubernatores retinuerunt, hostes fuerunt maximis fauoribus prosecuti. Magna item Romanorũ ad eam diem fuit cõstantia, quos armentis omnibus, peculij sui fomite spoliatos, Michelettũ alióscque in urbe milites perferre, hostem excubijs per noctem arcere, pecunias quandoque defensioni suæ per multos menses oportuit cõtribuere. Eo autẽ in tempore uenerunt in urbem à Synodo Basiliensi Sigismundi imperatoris, & regis Francorũ ac ducis Burgundiæ oratores, ad pontificem introducti. Frequenti tunc prælatis & Romanis ciuibus curia, cum solitas singuli ab suis principibus cõmendationes fecissent, cõstituisse dixerunt, ut spectatæ uirtutis Baptista Cigala Genuensis eques, imperatoris oratorũ alter uerba faceret quæ pari singulis formula à suis dominis fuissent iniuncta. Is qui iureconsultus esset, uir facundia singulari, huiuscemodi habuit orationẽ. Maxima pater beatissime de inuictissimo imperatore Sigismundo tuæ sanctitatis merita, maxima in eum congesta cumulatáque à tua beatitudine beneficia, nõ adeo sunt obscura, uel tractu temporis inueterata, ut hoc in loco istisque auditoribus recensenda, aut uerbis multis longáque oratione uideantur illustranda. Quoniam eodem operimur tecto, hisdem claudimur parietibus, hisdem obuersamur ædibus, in quibus non multis anteactis mensibus, magna eorum qui nos corona circunstant frequentissima inspectante prælatorũ ecclesiæ Romanorumque ciuium parte, illum qui uana illectus spe in Italiam tibi aduenisset hostis, opprobrio à fœdifragis habitum, ex hoste amicum, ex insidiatore filium reddidisti, & desiderato dudum frustráque aliter quæsito imperialis culminis diademate, augusta quoque appellatione inaudita omnibus seculis humanitate ac liberalitate profusissima exornasti. Quàm uero hoc tantũ quo nullum maius excogitari posset beneficium, bene locatum, quàm fuerit grato homini impensum & rebus ipsis ostendit hactenus Cæsar tuus, & paucis ego uerbis in hac publica multorum audientia demonstrabo, quousque maiora quibus secrete tecum tractandis, summorum Christianitatis principum oratores aduenimus, certo tibi erunt documento, nihil hoc tempore imperatori uel maius esse uel antiquius, quam ut parẽ sanctitati tuæ beneficij rependat uicẽ, nõ te Romanorũ pontificẽ, ut tu illũ imperatorẽ faciat, sed summo olim cardinaliũ cõsensu, & debita institutionũ ecclesiæ legumque sacrarũ obseruantia creatũ, pro uirili sua cõseruet, augeat, tueat. Decedens Italia cũ multi, quos tuendæ sedis apostolicæ dignitati in cõsilio Basiliẽsi pridẽ esse uoluisset, sese multitudine oppressos superatosque

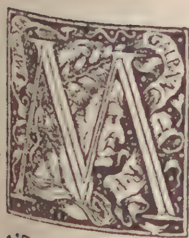
renuncias

renunciaſſent,affirmarētꝗ nihil eſſe ſpei reliquū,quin ſciſſa miſerabiliter eccleſia cōcideret,
atꝗ interiret honor tuus:nullis princeps meus alpiū aſperitatibus,nullis longi itineris diffi
cultatibus abſterreri potuit,quin ætate grauis & podagra penè cōfectus, Baſileam mirabili
aduolauerit celeritate,& quorundam cōpreſſerit ora,qui tanta ducerentur cæcitate,ut ma/
ximo labore à ſua maieſtate dudū apud Conſtantiam urbem quæſitam unionem eccleſiæ
paruifacerent tollere,dummodo ſanctitatis tuæ officerent dignitati. Sed hæc pater ſancte,
omnibus nota prætereo, illa attingam quæ & recentia ſunt,& intentiſſima à maieſtate tua
curantur diligentia.Læti pridem ad nos attulerant quamplures nuncij,perditū hunc Nico
laum Fortebracciū poſt uarios in rebus eccleſiæ cōcitos motus, poſt tantas agitationes eò
loci adductū eſſe,ut niſi fuga ſibi cōſuluiſſet,ab eccleſiaſtico milite opprimeretur. Dumꝗ à
iucunda omnes tui ſtatus & nominis amantiſſimi penderemus expectatione,iſta moleſtiſ/
ſima nos perculit & exanimauit Franciſci Sfortiæ in Picenū irruptio.Cepit autē admiratio
tot populos ſub eccleſiæ libertate,quā ſucceſſiuis olim à progenitoribus accepiſſent,ſeculis
nutritos,à uiro fortunæ expoſito,& ſola rapinarū fama cognito, celerius fuiſſe ſubactos,ꝗ
tantæ magnitudinis prouincia potuerit peragrari. Quærentibus uero & diligenter percun
ctantibus,qua id arte,quibꝰ adminiculis id eſſet factū,nunciant ex Italia qui aduenīūt,epi
ſtolæ narrant quotquot perferuntur, cōcilij Baſilienſis tanti factam eſſe in Italia autoritatē,
ut unica eius epiſtola,imò illius exemplū,quod Sfortia & Fortebraccius præ ſe ferant,om/
nibus pontificis & Romanæ eccleſiæ copijs præualeāt,ducemꝗ Mediolani prætenſo uica/
riatus cōcilij in Italia titulo, Sfortiam Fortebracciumꝗ ſubſtituiſſe, qui profanarū eccleſiæ
rerū ſtatū recipiant,pontificémꝗ Eugeniū ad exitiū perſequantur.Hinc populos qui eccle/
ſiæ afficiuntur, paucis uerbis in ſententiam adduci,ut eccleſiam moleſtijs ſub pontifice agi
tatam deſerentes,eccleſiæ per arma illius ducis potenti conſentiant.Eum uos pater ſanctiſ/
ſime,uosꝗ qui circunſtatis omēs audite.Eū ducis Mediolani dolū audiens imperator, ue/
hementi dolore affectꝰ cōgregationē ex more uocandi impatiēs,uicos, cōpita, baſilicasꝗ
percurrens,obuios accitosꝗ è domibus quoſꝗ interrogat,ſciſcitať,quid nam hoc eſſet,qd'
malo natus deſolationíꝗ Italiæ & Chriſtiani nominis Philippus Vicecomes, autoritate
cōcilij gereret in Italia,quis cōfeciſſet epiſtolas,& quia ſinguli ſeſe inſcios dicerent culpa ua
care,cōgregatis ex more nationibus,ad deputatos retulit. Tandem re nō ſolū Cæſaris,ſed
principū Chriſtiani nominis omniū ꝗ aderāt oratorū,maxima cū doloris indignationisꝗ
ſignificatione accuratius exquiſita, nullas à cōcilio duci Mediolani datas eſſe literas,nulla
uicariatus decreta fuiſſe conceſſa reperiri potuit. Hincꝗ maiora quæ ſecreto acturi ſumus
tractare in Italiā uenturis, data ſunt inſtante imperatore à cōcilio publica,à ſingulisꝗ prin
cipum oratoribus priuata,ad tuam ſanctitatē mandata,ut cōciliū, principes,nationes à cri
mine,quod eis falſò obijcitur,ab inuſti tanti ſceleris nota purgemꝰ,ut inſidiæ,fraudes,doli
cōtra ſanctitatē tuam,cōtra Romanam eccleſiam,ipſiusꝗ prouincias, à quibus ſtruanť, fi/
ant, parentur in cōſpectu ſanctitatis tuæ audituris omnibus,& per loca Italiæ quæcunꝗ re
deuntes adire poterimus notū faciamus. Quia tamen nec breui hinc diſcedere alia tecum
acturis licet,nec ſingulas adire poterimus ciuitates,epiſtolas mittemꝰ,quas profecturis ſe/
reniſſimꝰ dedit imperator,huiuſmodi purgationē habētes,ſpemꝗ inſuper à ſua maieſtate
inijcientes populis,ꝗ deſtinata ab eo tuæ ſanctitati pſidia cōſtantes expectabūt,nec fraudu
lentis credēt ducis Mediolani artibus,aut pdonū minis inſultibusꝗ abſterrebunť,quo mi/
nus ſacroſanctam tuæ ſanctitati & Romanæ eccleſiæ fidē ſeruent. Cū finem dicendi feciſ/
ſet Baptiſta,pauca in eam ſententiam dixerūt collegæ & ad populos, qui aut fluctuabant,
aūt in fide perſiſtebant,datæ ſunt epiſtolæ imperatoris,illa paucis perſtringentes,quæ proli
xius ab oratoribus erant dicta. Tantis uero tūc urgentibus malis,unica pontifici ſpes erat
reliqua,ſi duorū ꝗ uetuſta,& dudū multis exacerbata iniurijs exercerent odia,inimicorū al/
terū alterius placeret exitio.Sed cū magnis ad eā rē opus eſſet pecunijs, pontifex ꝗ paucas
tūc haberet, Venetos Florentinosꝗ,quorū inuidia adductꝰ Mediolani dux Philippus,oīa
hæc ut oſtendimꝰ,ſibi & eccleſiæ intulerat damna,de integro inſtanter pecuniariā opem pe
ti,& hoſtes ambos eodē tempore ſtatuit attentari.Itaꝗ priꝰ ſaluti ſuæ, ſi qua emerſiſſet ſubi
ta uis cōſulens,tertiodecimo Cal.Martij die ad baſilicæ diui Chryſogoni palatiū,trāſtiberi/
nę regiōis,ſe cōferēs,portas undiꝗ armatis militibꝰ cōmuniuit.Miſſis poſtea ad Fortebrac
cium,ꝗ Tybure morabať,Antonio Cōtareno,& Marcello Stroccia,quorū alter Venetorū,
Florentinorum

Florentinorum alter erant in curia oratores,& Nicolao episcopo Tropiensi, ad Franciscũ Sfortiam apud Calcarellam agri Tuscanensis uicum hybernantem. Missus est item ad Florentinos Venetosq́,qui multa apud eos in hanc sententiã uerba fecit: Nisi præsidia afferēt subita,de rebus pontificis actũ esse, & milites qui illi essent reliqui,in ducis Mediolani potestatem facillime peruenturos,quib⁹ ecclesiæ ciuitates, ut pridem Sfortiæ & Fortebraccio fecerat:esset in prædam stipendiaq́ꝫ daturus, tantisq́ꝫ copijs sine impensa comparatis,facile illi futurũ respublicas,Florentinam primo,dehinc Venetam, minori quàm rem ecclesiæ negocio pessundare. Tantis territi periculis Veneti,Gatam:& comitem Brandolinum apud Franchum Bononiensis agri oppidum hybernantes cum equitibus mille trecentis, peditibus ducentis conducunt,ne ad ducis Mediolani,illos ad se pellicere cupientis,stipendia se cōferrent.Simulq́ꝫ ut oppido in fide retento Bononienses cogerent, quoad fieri posset pontifici obedire,& quatuor insuper pontifici ducatorum millia pollicentur,Sfortiæ aut Fortebraccio per eum annum singulis mensibus persoluenda. Quorum exemplo Florentini totidem promiserunt.Ea dux Mediolani compertum habens, Imolenses pontifici & ecclesiæ deditos,sed Guidantonij Manfredi bello agitatos, pristina deceptos arte tanq́ꝫ Basiliensis synodi n Italia uicarius pellexit, ut equitibus sexcentis,peditib⁹ ducentis in præsidium acceptis,sibi dederent ciuitatem.Fortebraccio aũt insolenti & stulta simul,ut postea dicere solitus fuit pertinacia,quæ sibi à Venetis Florentinisq́ꝫ pontificis nomine offerebantur recusante,Sfortia sese Tropiensi episcopo faciliorem prębuit.Cōscriptus nanq́ꝫ ad pontificis & ecclesiæ stipendia, Laurentiũ Leonemq́ꝫ fratrem attendulos, Romam cum cohorte misit, quibus Micheletto & cæteris ecclesiæ militibus cōiunctis montem rotundũ primo placuit oppugnari:quod autem Fortebraccius oppidum natura loci munitissimum facile defensaret,Sfortiani motis inde signis ad tybur castra sunt metati. Eos insecut⁹ Fortebraccius,cōserto ad Numentũ prælio fractus fugatusq́ꝫ,equites amisit circiter ducentos,& Sfortia per id temporis montem Faliscum obsidebat,quod oppidum Fortebraccij præsidio tenebatur. Nec ulla ratione hoc etiam tempore dubitandũ uidebatur, quin Fortebraccius terrarũ pōtificis tyrannide pelleretur,nisi dux Mediolani de fœdere, quod Sfortia apud Calcarellam cum pontifice inisset certior factus,Nicolaum Piccininum cum copijs immisisset. Quanq́ꝫ uero Sfortia montem Faliscum obsideret, Michelettus,Laurentius ac Leo contra tybur castra posuissent, nihilo tamen minus quàm antea Fortebraccius Hetruscũ ecclesiæ patrimonium ex Vetralla & ex castro nouo à Columnensiũ oppidis, Romam discursionibus infestabant,& siue diuturnitas belli fastidium fecisset Romanis,siue Nicolai Piccinini,quē ducis Mediolani corculum esse constaret, aduentus quosdam à pontifice abalienasset,in quę timonias prorumpebant,à quibus ad illa usq́ꝫ tempora fortiter temperassent.Curialib⁹ uero eam ob rem pontifici migrandũ fore suadentibus,is forti nimis respondebat animo, Romam sibi nō esse tam faciliter relinquendam. Cumq́ꝫ ab diui Grisogoni ædibus ad uirginis transtyberinæ basilicam à naualibus remotiorem se contulisset, multi sarcinulis caute præmissis,prout cuiq́ꝫ sese obtulit occasio sunt profecti.Quamobrem pontifex præsidia sibi parare cupiens,quæ in Sfortia satis firma cerneret futura,si modo eũ posset datis pecunijs obligare,episcopũ Recanatensem Florentiam, nosq́ꝫ Venetias simul mittit,de stipendijs Sfortiæ apud Calcarellam promissis acturos, curaturosq́ꝫ insuper ut Nicolaus Tollentinas Florentinorum dux belli,qui in agro Aretino legionem in hybernis tenebat,& triremis quam Florentini Pisis habebant,sibi obuiam mitterentur.Secundo nauigantes tyberi,in inferum delapsi pelagus dextrum radebamus Hetruriæ littus, & promontoriũ quod dicitur caput mōtis superantes,subiectũ Centũcellensem portũ intendebamus,tranquillo tũ forte p meridiem mari,multa in eo littore antiquitatis monumenta,priscorũ scriptis celebrata, è puppi biremis qua uehebamur episcopo ostendebam⁹,q ad turres loc⁹, q̄ sunt pyrgi ueteres: q̄ grauiscæ,cũ sex de improuiso triremes inflatis adesse uelis cōspicimus, quas duci Mediolani è Genua esse docuerũt insignia. Gubernator forte nobis erat Petruci⁹ Verres pirata,quē maximo Genuenses ꝓsequebanť odio. Is prima hostiũ triremi dũ uisa fuit aduersũ montis caput superãte reflexo temone litt⁹ petere cōtendebat. Sed illã litt⁹,alias uero subito apparentes altum petere uidens,ꝓprio magis metu,q̄ꝫ nostris impulsus uocib⁹,uelũ quanta potest celeritate suspendit,& flexa in gyrũ biremi,Romã nauigandũ,remis incũbēdũ ad socios remigesq́ꝫ exclamauit.Nec prius cursũ magno incitata remorũ impulsu,aut uentũ uelis

accipere

accipere potuit biremis, quàm hostē proras puppi lateribusq́ admouisse conspicimus: hostibus uero ut uelis raptim dimissis remos fugientes suspendant inclamitantibus, & spicula interim iacientibus, uitæ timens suæ Petrutius, latera quàm potest melius puppimq́ scutis muniens, spicula in hostem, ipse etiam immittebat: uento autem quo hostes ferebantur fugientium pariter implente uela, biremis agilitate, & concitatiore remorum impulsu, paruo præteruolans spacio, in Tyberina ostia est reducta. Securo postera die nauigantes mari Ciuitatemueterem, deinde Cornetū petiuimus, & episcopo Pisas mari petente nos terrestri profecti itinere, rerū quæ apud pontificē gerebant̄ Florentinos fecimus certiores, ut Tollētinatē cū legione triremēq́ aduentu episcopi admittendā pararent, cogitarētq́ de pecuniis dandis Sfortiæ postulauim⁹. A Venetis uero litteras pro Tollentinatis & biremis accessu, & pecunias Sfortiæ dandas faciliter impetrauim⁹. Tollentinatis ad Vrbeuetanā ciuitatem episcopo Recanatensi instante accessu impetrato, rem ecclesiasticā apparuit paruo post se auxilio subleuari. Patrimoniales nanq́ Hetrusci & Romani in primis Tollentinatem nō ut pontificem educeret, sed ut rebus ecclesiæ præsidio foret, aduenisse credentes, in magnā spem erecti, Braccianos paruifacere, unicamq́ de statu ecclesiæ cogitationem cœperant retinere. Eodem uero, cum nocte una in agro ecclesiæ fuisset, abeunte, noua destituti spe omnes & pontificis protectioni penitus diffisi, ad Braccianos Sfortianosq́ ut erat cuiusq́ procliuior animus inclinarunt. Inflammabátq́ illa tempestate res nouas in urbe molientiū animos, oblata quamq́ sibi persuasissent spes concilij Basiliensis, quod pontifice dedito cōfiderent aduenturum. Ea perditos spe incitatos pontificem detinendum, curiam bene habendam ut conciliū postea Romam uocaretur constituisse constat. Sfortia interim dimissa Falliscorum oppugnatione, apud Rispanpanū moram trahente, Piccininus in agrum Viterbiensem se contulit, nouum & ipse incendium in prouincia excitaturus. Instabat ea tempestate apud pontificem Sfortia, ut promissa sibi apud Calcarellam stipendia mitterent̄. Sed Veneti Florentiniq́ eos fortium uirorum exercitus, quorū duces capitali inter se odio flagrarent nullo inaccessibili monte, nullo prohibitos alto flumine, in eadem prouincia quietos uersari audientes, ambos suspicabantur, clàm Philippo duci Mediolani ut pridem publice militare: nec adduci poterant, ut episcopo Recanatensi & nobis pecunias darent conquisitoribus, quos nobiscum miserat Sfortia dissoluendas. Multiplex etiam ab eodem duce suspicio emerserat, quod Imola, ut diximus occupata sexcentos equites præsidio impofuerat, & cum Forumliuij & Lugum in potestate haberent, Bononia per Baptistam Cannitulum magisquā pontifex aut illius gubernator Marcus Tarantasiensis archiepiscop⁹ potiretur. Gasparem insuper Cannitulum Baptistæ germanum à Venetorum stipendio missum, qui rectà Bononiam uenire simulasset in Parmensibus retinuerat, impulerátq́ ut inde mouens castellum Persicetū agri Bononiensis, inscio atq́ etiam inuito Tarantasiensi, cum sexcentis equitibus occuparet. Quæ omnia Venetos in metum conijciebant, futurū ut dux ipse Cannitulorū ductu Tarantasiense eiecto, Bononiam obtineret, interclusaq́ exinde illis Florentinisq́ esset uia, ne ullo possent mutuo præsidio se iuuare. Id Veneti periculū formidantes quod pridem à pontifice admoniti rogatíq́ facere recusauerant constituere, res pontificis in Romandiola defensare, & Tarantasiensi quæ pridem efflagitanti negauerant præsidia polliciti, Gatā illius imperio permisere. Erant tres in prouincia arces munitissimæ, quarū præfecti solo nomine illas pro pontifice & Romana ecclesia retinebant. Eas nos recipere aggressi, cū de Imolensi parū successisset, arcē Persiceti ingenio audaciáq́ obtinuim⁹. Et Gata ac Brandolino equitū mille trecentorū ductoribus, copiarumq́ Tadei Estensis parte, per eam in oppidū immissis, Gaspar Cannitulus cū sexcentis quos adduxerat equitibus intercipitur. Facillimumq́ illa die fuit Bononiam Cannitulorū manibus ereptā in liberam ecclesiæ ditionē recipere, si Gata & Brandolinus nostra secuti cōsilia, sese Bononiā cū exercitu euestigio cōtulissent, sed cū in diuidenda militibus præda tēpus triuissent, remq́ in posterum diem distulissent Canituli publicā Bononiæ aream armatis cōplentes, resistere cupientes Griffonos affines, Aluisiū militem Hierosolymitanū, & Florianū Germanos pontificis rerū & ecclesiæ studiosos trucidauerunt, Marcoq́ gubernatore, & Paulo Truno patritij ordinis Veneto, spectatę uirtutis uiro, quem Veneti hortatū ad ecclesiæ & pontificis statum retinendū Bononienses miserant, oratorem in custodia habitis, ducísque Mediolani copijs Imola accersitis, aperto contra pontificem bello rem gerere incœperunt.

AGNAS tantarum tamq; uariarum, quas præsentia habent tempora, rerum fluctuationes perstringenti, anxios terribilesq; Romani pōtificis casus, noui libri principio apponere suadet, cum superioris uoluminis ratio, tum correspondens temporis supputatio. Quo nanq; tempore defecerunt ab Eugenio pontifice Bononiēses, Romæ etiā omnia pessime successerunt. Romani enim ducis Mediolani & Nicolai Piccinini apud Vetrallam Sphortiæ oppositi, instigationibus impulsi, simul potētatus pontificis desperatione adducti, ad diem kalēdarum Iunij tertiam, Ponceletto ciue Romano, paucisq; perditissimis sese duces exhibentibus, capitolium inuaserūt, & populi libertatisq; dominatu per urbem acclamato, portas urbis præsidio firmauerūt, excepta Appia, quam Sphortiani, Michelettus, Laurentius & Leo, de tumultu certiores facti obsidione Tiburtina ocyus soluta, præmissis frumētatoribus occuparunt. Eaq; præsidio munita, cum à Valmontone alijsq; oppidis familiæ Comitū acciperent commeatum, ad diui Pauli basilicam consederūt. Postera die quàm erat tumultuatum, Romani pontificē adeuntes multis sunt questi de grauibus diuturni belli incommodis, de ciuium inopia, de maioribus periculis quæ prospicerent impendere, & aliam sibi regendæ urbis rationem ineundam, rem quoq; publicam sibi capessendam fore clamitātes, Adriani molem, quod dicunt Crescentij castellum, arcemq; Ostiensem postularunt demandari custodienda ciuibus, quos ad id muneris publico consilio delegissent. Quibus perficiēdis cum dilatio & mora temporis opus essent, Franciscum Condulmarium cardinalem Venetiarum pontificis nepotem, camerariumq; interea dari obsidem contenderunt. Pontifice uero mitius respondente, & ut curam ciuitatis ipsi susciperent permittente, atq; etiam suadente, instare illi, & arces immoderatius petentes, camerarium quousq; redderentur pro pignore efflagitabant. Eoq; temeritatis & audaciæ sunt progressi, ut cum perhumane responderet camerarius, ac maiora postulatis melioraq; diceret à pontifice concedenda, aspere in eum licentiusq; locuti, manus iniecerint, abstraxerintq; illum à sinu pontificis, multis obortis lachrymis, ne tāto Romanam urbem coinquinarent flagitio exhortantis. Pontificis post hæc domum frequenti custodia sæpientes, ripæ Tyberis curam eo consilio efferatioribus commiserunt, ut quotquot appellerentur naues, tanquam asportaturæ pontificem mergerentur. Eo exaudito Romanorum tumultu, cardinalis Comes, qui in domum Pauli Coccij Romani ciuis diuerterat, mutata ueste scapham sub Flaminia porta conscendens, in Adriani molē Tyberi adnauigauit. Cardinalis uero Vrsinus deducente Vrsino fratre Nerulam petijt, castellum quod paterna hæreditate munitissimum possideret. At Recanatensis episcopus, quo tempore Tollentinas ciuitatem se contulit, Vrbeuentanam miserat etiam Florentinorum triremem, qua pōtifex posset securus Pisas prout cōstituerat nauigare. Sed cum paucis ante rebellionem diebus Romani illa in naualibus uisa, de pontificis fuga obloqui occepissent, eam ipse multis quibus esset necessaria profectio, permiserat ad Ciuitatemueterem perducendam. Quia uero insularum Italiæ plurimi pyratæ, quamprimum curiales Romanorum fidem dubiam ducentes, supellectilem audiuerant emittere Romanum littus, & portum Ostiæ latrocinijs infestabant. Eugenius pontifex triremem unam, cui præerat Vitellius pyrata Hischeus, mercede conductā, præsidio adhibuerat. Nec erant qui suspicarētur illum se tali commissurum uiro, quem pyratam stipendio omnibus, quicunq; petiuissent, facere solitum audiuissent. Detentus eo custodiæ modo pontifex, Romanos benigne alloquitur adeuntes. Multa in rempublicam, plurima in ecclesiasticā nititur suadere, breui futurum affirmans, si rem bono suscepissent animo, ut se urbis gubernandæ molestia liberato, curam gerente rerum ecclesiæ attentiorem, illis autem Romanæ rei, quam in libertatem propriam putarent uindicatam prudenter, & ex animo consulentibus Romæ status constitueretur optimus: sperariq; licere, Romanam rem sub pontificibus talem denuo futuram, qualem sub principibus audiuerant floruisse. At illi uerba reddentes uerbis, enixius contendebant, ut Romam se conferret, apud sanctū Apostolū, faustam domū prædecessoris sui moderaturus. Eam etenim uallo circundatam, honestum illi carcerem destinauerant, quousque à Basiliensi concilio, & ab duce Mediolani, quid de ipso fieret, mandaretur. Et tamen interea Piccininum missis oratoribus ut legionem adduceret, rogitabant, pontificem illi & Romam pro duce Me/

diolani quamprimum aduenisſet, dare polliciti. Domeſticis uero & paucis qui in comitatu
manſerant prælatis, Blaſio in primis Veneto, ex Demolina gente patricio, qui erat patriar/
cha Hieroſolymitanus, Aſtorgio Anconitano, Nicolao Tropienſi, & Angelo Parentino
epiſcopis, per ſingulos dies pontifici renunciantibus, inſtare illi omnium etiam Romano/
rum qui ſibi afficerentur iudicio capitis periculum, & propterea ut fuga ſibi conſuleret ſua/
dentibus, magnam ipſe confidentiam, de ui minimam ſuſpicionem præ ſe ferre, cæteros ad
hortari, fecitq; huiuſcemodi magnitudinis animi rumor, cōcordi domeſticorum ex ſenten
tia loquentium uoce diſſeminatus, Romanos de ui in pōtificem deliberabundos, quam cu
ſtodiendo adhibuerant diligentiam remittere, & ſeſe ad parandum apoſtolorum baſilicæ
domum intentius conuertere. Id cum eſſet pontifici exploratum, Nicolao epiſcopo Tropi
enſi dedit negocium, ut ſe à curia profecturum diſſimulans, lembum ſuæ accommodum
fugæ, in naualibus cōpararet. Sed cum nimia Maſſiotti nauiculatoris, cymbam cuius con/
duxerat epiſcopus, lautitia, ripam nanq; naualium cui cymba erat alligata mūdauerat, cym/
bamq; ornatius ſtrauerat, conſilium eſſet detectum, remis Romani, uelocq; Nauclerum ſpo
liarunt, & Tropienſem conuitioſe redargutum, intra urbem à conſpectu pontificis remoue
runt. Ioannes interim Miletus ciuis Neapolitanus, pontificis, cui tunc quatuor & uiginti
ſeruiuerat annis, Soldanus forte Tranſtyberinam perambulans regionem, Valētino Nea/
politano, qui Vitellio triremis gubernatori erat ſcriba obuiauit, inter loquendumq; compe
rit, illum inſtauranda commeatu triremi, ſcapham cum calonibus adduxiſſe. Blande igitur
multa Neapolitanum conciuem de Maſſiotti imprudētia allocutus, intelligit Valentinum
poſtq; comparando commeatu aduenisſet facinus grande meditatum id offerre, quod ipſe
& plurimi anxie quæritarent. Scapham itaq; paleis & cœno immundam, inter nauigia ubi
à caſu fuerat alligata conſpicatus Valētinum Soldanus iubet expectare, medio in Tyberis
alueo paratum, & calones commeatum interea à cauponibus comparare. Ad pōtificemq;
eueſtigio reuerſus, oblatam eſſe fortuitu ſcapham renunciat omnium maxime idoneam,
nullæ per ornatū apparatumq; Romanis ſuſpicioni futuram, cuius ductor Neapolitanus
ciuis, & Vitellij ſcriba ſeſe ultrò obtulerit, expectetq; medio Tybridis alueo acceſſuros. Di
es erat nonarum Iunij prima, & hora tunc ab ortu ſolis ſeptima. Quo in tempore Romani
nocturna fatigati uigilia, altum ſub tectis & in umbra ſomnum capiebant. Pontifici igitur
Soldanus refert, occaſionem optimā eſſe oblatam, ut clàm omnibus ad naualia ire poſſent.
Tum pontifex cui extrema quæq; ante oculos uerſarentur, memor quamprimum aduesper
raſceret, eundum ſibi fore ad ſancti apoſtoli ædes, ubi aut uitam finiat, aut pontificatu ne/
pharie ſpolietur, ſubito abeundi conſilium capit. Ipſe itaq; & Soldanus, nigris quas in do/
mo haberent monachorum ſancti Pauli ueſtibus induti è cubiculo egrediuntur. Poſterio/
ri exinde ædium parte deſcendentes, in inferiorem domeſticis curialibusq; frequentatam,
ideo tranſeuntes ſe incognitos eſſe conijciunt, quòd nullum uident ſedentem aſſurgere, uel
ex more in faciem ſe proſternere, & mulas conſcendentes ſtrigoſiſſimas, quibus monachi
ſancti Pauli conſueuerāt uectari, porta egreſſi domus poſteriore, ad naualia ſtadio diſtan/
tia, à nullo recogniti peruenere. Erat forte tunc patriarcha Hieroſolymitanus repētini pon
tificis conſilij non ignarus, & epiſcopi Anconitanus ac Parentinus, in aula ſimulantes pon
tificis audiētiam expectare, quos aduenieēs turba Romanorum ſtipatus regionis Tranſty
berinæ princeps Romanus ciuis interrogat, quid apud pōtificem ageretur. Cui reſpondit
patriarcha illum cum primū ex meridiano ſomno excitatus fuerit in conſpectū omnibus
ſe facturum. Valētinus interim à pincerna quē præmiſerat Soldanus in ripæ ſummitatem
accitus, ægre depoſitum mula pontificem, Soldano adiuuāte retinet, & per ripæ deuexum
ſuſtentat brachio deſcendētem. Cumq; ſcapham per littoris iniquitatem ſicco male uidiſ/
ſet adhærere, medium amplexatus, per aquas ad femur uadis ſcaphæ impoſuit reſupinum.
Tunc remis ut iuſſi erant incumbentes ſocij, ſecundo Tyberi aduolauerunt. Conuerterat
in ſe multos per ripam naualium fuſos, & in uicinis exiſtentes nauibus, nouæ rei ſpectacu/
lum, monachos qui citato aduenisſent gradu, dimiſſis ſine cuſtode mulis, ripa præcipites
actos eſſe, & alterum uiribus uegetum, ſcaphā ingreſſum arma remosq; raptim expediuiſ/
ſe, alterum niſi tacuiſſet rapto & uiolēter abducto ſimilem fuiſſe in ſcapham humeris com/
portatum. Augebat admirationem ſcribæ omnibus noti familiarisq; præceps ſine cuiuſq;
ſalutatione profectio. Dū tamen cunctabundi alter ab alterius pendēt iudicio, Valentinus
naualia

naualia turrimq; custodiæ præterlabitur. Reuersus interea domum pincerna patriarchæ Hierosolymitano renũciat pontificem se uidẽte nauim ingressum abscessisse. Et cardinalis sancti Marcelli, quem põtifex capto camerario apud se retinuerat, à familiari suo certior factus pontificem ueste monachali indutum recedere futura formidans mala, fugam & ipse intra urbẽ comparat: ministris uero perterritis, & multa præcipitãter queritabundis illum comitantibus, Romani qui regionis Transtyberinæ principem adduxerãt, illum in aulam adeuntes anxij renunciarunt inferiorem domus partem per cardinalis sancti Marcelli fugam direptæ ab hostibus similem, curamq; diligentiorem de persona pontificis habẽdam esse. Tuncq; apud naualia derepente noua incerto autore uox auditur, pontificem esse qui simulato monachi amictu fugiens nauigarit. Resonat clamoribus Transtyberina regio, & arma omnes raptimq; pontificem insequendum uociferantur. Quibus exauditis uocibus princeps regionis, postq; pontificem comperit profugisse magno incensus furore patriarcham quem eius consilij conscium fuisse assereret, frustra rogantem comprehendi & in Capitolium duci, alios pontificem insequi, alios bona illius quæ multa erãt relicta populo Romano intacta seruare iubet. Anconitanus uero & Parentinus episcopi, alijq; pontificis domestici, partim Adriani molem, partim Romam fuga præcipiti petiuere. Eo perlato in urbem nuncio Romani armati inermesq; in naualia concurrẽtes pars qua naui, quando aufugerit, quo fure abductus, interrogant, pars insiliunt equos, pars pedibus quacunq; casus obtulit insequuntur, pars expedita, quam à Massiotto acceperant cymba tergo instare per fluuium properarunt. Fecerat fortuna, quæ difficillimis quibusq; nouos semper addit labores, Valentinum non scapham triremis ut consueuerat, quam agilem elegantemq; apud Ostiam Vitellius habebat, sed oblatam forte piscatoriã fluuiatilemq; populeam adduxisse, cuius carina picis ignara crassum pro ligni natura uillis accipiens limum, sudãtes remiges frustrabatur, ut Veneto etiam per meridiem à mari immoderatius reluctante, quo maiori Ostiam petebant conatu, eò magis Romam referri uiderentur. His remoratus causis Valentinus, non prius magnum tortuosi amnis reflexum, ad sancti Pauli octo passuum millia per aquæ cursum ab urbe distantem, præterlabi potuit, quàm Romani notis accurrentes semitis, terrestri itinere dimidio breuiore præoccupassent. Erat tunc forte per æstatis tempora fluuius aqua macer, ut sinuosos recessus aquis pleniores, scapha petere cogeretur, & Tyberis complentes ripas Romani, pars de infimo secundũ aquas alueo, hastis in fluuium iactatis, pars balistis & oblatis forte missilibus quibusq; telis desuper minabantur. Eorum territi aspectu Soldanus Valentinusq;, pontificem ut principio immissus fuerat resupinum scuto tegentes, balistis quas etiã ipsi habebant in hostem uersis, scuta duo sagittis hostium prætenderunt. Exortoq; Romanorum clamore, minas inter & multa quæ immitteb[illegible]tur tela taciti sunt delapsi. Qui uero nauigantes insequi propera[illegible]erant, cymba in subiectam turri naualium glaream impacta, desides substiterunt. At pedibus equisq; insecuti, licet primo frustrati essent conatu, nequaquam insequi destiterũt, sed alijs item semitis qua se flectit amnis requisitis contumeliosissimas ubicunq; exaudiri potuerunt uoces in pontificem clamauere. Quod tamen spei retrahendi pontificis principio habuissent, qui perniciore cursu præcesserant, ad anfractũ quem porti dicunt in Portuensis agri ripa expectantes, scalinum piscatorium forte oblatum, expeditis iuuenibus compleuerunt, eosq; in Ostiensem ripam, quæ est è regione traijcientes, iusserũt loca uirgultis biblisq; obsita insidere. Vt si forte pontifex scalino in Tyberi uiso, armatis hostibus conferto, & ripam Portuensem multitudine innumera tectam cernens, terrestri & breuiuscula Ostiam uersus uia, in qua nullus appareret hostis excendens iret, fugiens caperetur. Die interim ad uesperam declinãte, qui pontificis scaphæ obsistebat uentus remisit, & mari cedente Tyberis rapidior defluebat. Stans igitur altiuscula puppi Valentinus, hostes primus omnium & inimicum conspicatus scalinum remiges hortatur, præmia spondet à pontifice ingentia, gloriam memorat quæ obscurissimo natos loco & genus honestabit suum, qui Romanum pontificem sanctum uirum faucibus canum eripuerint, quàm omnes hactenus sanctissimi patris merito & miraculo, per spiculorum imbres, per uolantia undiq; tela, per adactas cominus pectori lanceas illæsi transiuerint, memorat. Scapha interim concitatius delabens, hostili appropinquat scalino. Videres Romanos ad scaphæ conspectum per amnis ripas furentes, partim uoce & iactatis in aëra brachijs minitabundos, partim multa Valentino & remigibus, si pontificem tra

derent pollicentes,partim ſpicula,lapides, tela,eminus iacientes. Tunc qui ſcalmum arma-
ti inſederant, proram medio amnis curſu obijcientes, ſpicula & ipſi contorquent,lanceas
quaquauerſum quàm poſſunt longe exerũt,ut nullus appareat ſecurus remigi curſus, quin
utrobiq; præterlapſurus uiſcera transfigatur. In eam adductus difficultatem Valentinus,
impetendum hoſtilem ſcalmum proram prora, armis arma uociferat collidenda, lanceas
ſubito Soldanus alijq; ſtantes quatuor, ſcuta duo, tres baliſtas ſedentes expediunt, & me-
dio ipſe amnis curſu furibundus ruens Valentinus, hoſtium proram petere contendebat.
Tum Romani carioſo & putrido ut poſtea dixerunt diffiſi ſcalmo, ac demiſſæ deſuper ra-
pido aquæ curſu remiſque ualide inpulſis fortiter irruentis ſcafæ impetu mergi timentes,
curſu deflexerunt, & ſecurũ Valentino ſine contentione tranſitum permiſerunt. Exorto ex
inde uectorum pontificis clamore alacritate pleno, ſedens ipſe tunc primo qui orationi in-
ſtitutiſq; erga deũ officijs ad eam horã iacens, & magna itineris parte tacitus uacaſſet quo
geſta eſſent modo omnia repetebat, Et laudatis pro uirtute omnibus, multáq; pollicitus,
turrim adlabitur Oſtienſem. Ad triremem uero Vitelli delatus,Ciuitatiſuetulæ portũ no-
cte illa petere decreuerat. Sed uento qui portũ quindecim clauſerat dies etiam perflante, ꝑ
noctem in ancoris moratꝰ curiæ ſpeciem reperit improuiſam. Omnes nanq; curiales quos
inſtantibus territos periculis urbe diximus migraſſe,procelloſo mari nauigatione prohibi-
ti apud Hoſtiã uel in quibus aduenerant nauibꝰ medio Tyberi,ſupra fauces tranquillã na-
uigandi tempeſtatẽ in ancoris expectabant. Reuerſis in urbem qui pontificẽ inſecuti fue-
rant Romanis,etſi in curiales perpaucos eſt graſſatũ, ciues tamẽ inuenti ſunt plurimi qui-
bus perhumane fuerit cura,partim attonitos latebris tegere, partim ſociatos urbe ſecuros
educere,partim prædonũ eripere manibus, partim depoſitas diuitias cõſeruare:ne tamẽ ea
in pontificem Romanorũ impietas impunis fuit: Nam qui in Adriani molem ſe receperãt
curiales præſertim pontificis domeſtici,iactis noctu interdiuq; bombardis,uſq; ad radices
capitolij populũ agitarunt. Et Baldaſar Offidanus præſidij arcis præfectꝰ per pontẽ Traia-
ni ſubiectũ impetu in urbẽ facto omnia circũſtantia ferro igníq; uaſtauit, peditibusq; ſca-
fa Tyberim traductis cũ prædã captiuosq; ex urbe ſæpenumero abduxiſſet omnia latroci-
nijs infeſtauit. Michelettus uero Laurentius & Leo Sfortia,qui ut diximus,urbis rebellio-
ne audita caſtris à Tybure motis ad urbẽ redeuntes portam ceperunt Appiam, apud cele-
berrimam diui Pauli baſilicam caſtra metati, Latiũ prædabantur. Sed cum Fortebraccius
urbis rebellione audita,indutias cum Romanis feciſſet,& ad Piccininum ſe contuliſſet, a-
pud Viterbium,ut diximꝰ habentem,Sfortiani etiam porta Appia Romanis reddita, per
pontesq; tranſtyberinæ regionis abire permiſſi,ad Sfortiam contenderunt, tempꝰ in agro
Tuſcanenſi quoad illi aduenilſent de induſtria ducentem:cõiunctus Piccinino Fortebrac-
cius laceratum publice probris Sfortiam uidebatur horis ſingulis aggreſſurus. Id Sfortia
exploratum habens, qua die ſuos ab urbe in caſtra uenturos ſciebat,Maſio Feſulano eccle-
ſiæ militanti ex Viterbio cum auxiliaribus prouincialium copijs accito, nocte concubia
mouit, & acie ſtructa Braccianos inuadere contendebat. Sed Piccininus quamprimum le-
uis armaturæ præmiſſos à Sfortia milites proſpexit, prælium detractans ſtadijs triginta
præceps retroceſſit. In eius tabernacula delatus Sfortia, cum per horam conſtitiſſet collem
ad ſtadia decem proximum occupauit,quod eo itinere Braccianos conſtabat ituros ſi Ro-
mam petere uoluiſſent. Plæroſq; dies quæ ceperant legiones loca cũ tenerent, Philippi du-
cis internuncij rem ſumma diligentia componere ſatagebant,tranſactumq; propemodum
credebant omnes,cum Sfortia compertum habens Fortebraccium inaniter iactabundum,
obſoleto digna de ſe dicere,accẽſus militibusq; ad concionẽ uocatis,huiuſcemodi uerba fe-
cit. Ventos ego cõmilitones impetuoſe furentes,uoraciſſimos ignes expoſita cõflagrantes
omnia,ſternentes ſubiecta quæq;,alueo dirupto effuſos torrentes,ſæpenumero uidi impe-
tu & inſania quandoq; demiſſa miteſcere, nullumq; aut uidi aut à peritis rerum audiui be-
ſtiarum genus gigni,quod non aliquando feritate depoſita manſueſcat: Soli ſunt Braccia-
ni ætate noſtra, quorum ſuperbia immane in illis monſtrum acceſſu temporis augeatur:id
uero malum,quæ peperit,etiam aluit aliena puſillanimitas omnium quibus cum hactenus
res illis fuit,dum famam attendunt,qua Bracciani plura quàm armis hactenus euerterunt.
Soli ſumus milites, quibus nec Braccianorum laruæ incuſſere terrorem, nec uani rumo-
res nubem oculis obduxere. Potuiſtis me puero duce ſternentem omnia Braccium,
à quo

à quo capite & fonte hi omnes fluxerunt, apud aliquam Aprutiorum ciuitatem ad internecionem delere. Cuius facinoris gloria effectum eſt, ut nos tota Italia ad unum omnes capitali odio perſequantur. Et poſtquam armis ſuperare nequeũt, dolo & inſidijs artibus ſibi natura inſitis ad noſtrũ interitum utuntur, ſe Hectorem & Achillem ſinguli iactitant. Vos lenones, ganeonesq́, & infimos hominum dicunt, obloquũtur. Deum teſtor immortalem, ſi ueſter adeſt conſenſus, ſi eam pugnandi promptitudinem promittitis, qua ſemper hactenus congredi auſos quoſcunque obtriuimus, me inſequenti die prima luce collatis ſignis pugnandi copiam Braccianis facturum: & ſiue noſtrum impetũ ſubſtinebũt, ſiue inſequentibus terga dabunt, non prius cædendo deſiſtam quàm oſtendam uniuerſæ Italiæ, Braccianos fraude hactenus, fallacijs iactantiaq́, & nullis uiribus aut uirtute aliqua fretos, ad id famæ & nominis perueniſſe. Memineritis uero in primis me qui hactenus pro gloria uictoriáque cum cæteris decertauerim, cum hoc latronum cœtu de uita & fortunis omnibus in certamen ueniſſe. Dici nequit quanta militum alacritate oratio excepta eſt, & inconditus e ueſtigio maximusq́ ſublatus eſt clamor, quem proxima montium iuga & ſyluæ ſaltusq́ reddidere maiorem. Poſtera die ſub lucis exortũ Sphortia legione educta in hoſtem ferri cœpit. Bracciani uero perterriti tam præcipiti ſeceſſere tumultu, ut equorum lora plurimi male hærentia ſucciderint. Delatus ex ea fuga Vetrallam Piccininus, metatur caſtra pro oppidi ripa, & ne perexiguus portæ aditus maiore hoſtium ui ingruente recipientem ſeſe intra munitiones remoraretur legionem, circundatum oppido murum, pleriſque perforat in locis: ſubſecutus e ueſtigio Sphortia, cum Vetrallam applicuiſſet, ad eam partem in quà patentes uiderat campos, præaltũ, ut eſt prouinciæ natura, in planicie offendit riuum, qui longiſſimo ductus tractu ſuam à propinqua hoſtiũ legione dirimeret. Conſtitere in equis armatæ acies, & paruo diſiuncti ſpatio duces militesq́ ſeſe utrinque ut erant cataphrattis phaleriſq́ inſignes hoſtibus oſtentarunt. Dumq́ ſecum Sphortia de re gerenda conſilium capit, riuum ne aggere complẽdum an longiore ambitu uada foret requirendum, confecti mœrore Philippi ducis oratores tam multa illũ ſupplices orauere, ut in paucos petitas dies conceſſerit inducias. Eò autem in prima collis ſtatiua redeunte, Bracciani Romam uerſus profecti, traiecto per pontem Miluium Tyberi pleraque de Sabinis caſtella diripuere, & Mallianum Sabinæ regionis oppidum, quod Sphortiæ ad eam paruerat diem, oppidanorum perfidia receperunt. Sphortia etiam quamprimum Braccianos ab inducijs diſceſſiſſe uidit, mõtem Faliſcum iterum perrexit obſidere. Malliano potitus Piccininus Ocriculum obſidebat oppidum Sphortiæ præſidio firmatum: quod cum ægre ſubſtentari renũciatum eſſet, Sphortia à Monteſaliſco mouens binis ad id caſtris peruenit. Cuius acceſſu explorato Bracciani, maiore quàm unq́ antea trepidatione ſeſe in Malliani ſuburbia receperunt. Pontifice autem maioriq́ prælatorum & curialium parte ſecuris ac propemodum libertati redditis, ſolus Venetiarum cardinalis ferreis uinctus compedibus, in cuſtodia aſſeruabatur, ægre magis ferens impuriſſimas perditorum hominum in pontificem uoces quàm carceris & compedum qua cruciabatur moleſtiam. Tranquillo ad auroram mari pontifex è Tyberi ſoluens magno curialium comitante cœtu in Ciuitatiſuetulæ Centumcellenſem portum ſe receperat. Eò appulſus alios item repperit qui urbe exiuerãt curiales. Sed maris tempeſtatibus remorati nequiuerãt nauigare, moratusq́ in Ciuitateuetula dies duos, epiſtolas de ſua liberatione ad uniuerſos Chriſtiani nominis principes dedit, & triremem Florentinorum tunc expeditam conſcendens, trirememq́ Vitelli dignioribus onerans prælatis, biremibus paruis, quas uocant ſagittiuas octo, curialibus etiam minoribus plenis conſecutis nauigans, quarto poſtquam à Ciuitateuetula ſoluerat die, trãquillo mari lætus portum intrauit Piſanum. Volans interea tantæ rei fama multos Florentiam prætergreſſos, & per uaria Hetruriæ loca diſperſos curiales exciuit Piſas. Et in primis cardinalẽ ſancti Sixti qui dudum pœnitentia ductus, & in gratiam cum pontifice reuerſus, Senas ſe contulerat Romam ſi per uarias licuiſſet prouinciarũ agitationes petiturus. Florentini uero quos longa ducis Mediolani bella dudum pecunijs exhauſerant, in magnam lucri ſpem adducti, ſimulq́ quod rei ſuæ affectum pontificem communis inimici manibus ereptum uiderent exultantes, maximis illum exquiſitiſſimiſq́, ut eſt eius populi ingenium conſuetudoq́, pompæ apparatibus, ad diem uigiliæ natalitiorum diui Ioannis Baptiſtæ, qui apud ipſos eſt ſolenniſſimus, Florentiam perduxerunt. At in Romandiola dum Venetorum copiæ militantes

tes eccleſiæ,à quibus oppidum Perſicetum fuerat recuperatum recepto Plumatio & Baza
no contra Oliuetum agri Bononienſis oppidum caſtra eſſent metatæ,Baptiſta Canitulus,
quem aduentus pontificis Florẽtiam terruiſſet,populi Bononienſis furorem timens,qui ut
frumenta in agris matura amitteret nullo uidebatur paſſurus modo,adniſus eſt fraude ſibi
præſidium comparare.Oratores nanq; Florentiam mitti curans iniunxit, ut cum de aduen
tu & ſalute pontificis congratulati eſſent, multa de Gaſparis Germani retentione & equitũ
direptione,plurima de Venetorum iniurijs quererentur,ad extremumq; orarent,ut Bono-
niam uellet pontifex recipere à Bononienſibus,qui ſibi illam & eccleſiæ à Venetorum du-
cisq; Mediolani armis, magno cum rerum diſcrimine ſeruauiſſent, prælatos mitteret illam
recepturos, agrumq; interea uaſtari à Venetorum ſtipendijs prohiberet. Victus falſa &
ſubdola ſupplicum humilitate pontifex, mittens Bartholomæum Spalatenſem archiepi-
ſcopum,Bononiæ gubernatorem mandauit,ut pace Bononienſibus data,Gattam,Brando
linumq; curaret ab iniurijs temperare. Dum tamen Florentiæ certum pontifex rerum Bo-
noniæ exitum, quibuſcunq; poterat modis quæreret. Baptiſta rem uarijs ducebat artibus
quandoq; oblatos renuens gubernatores, & alios petens quicunq; uiderentur ineptiores,
quandoq; Gaſparis Germani reſpuens oblatam cum Tarantaſienſi,& Truno per mutatio-
nem,ſine damni equitum reſtauratione,quam pro æris magnitudine faceret impoſſibilem,
quouſq; frumenta, ligna,ſtramenta & quæcunq; belli uſibus duceret neceſſaria,Bononiam
affatim importarentur,& dux Mediolani promiſſas ſibi copias immiſiſſet. Nec tamen inte
rim pontifex Veneti & Florẽtini rem negligebant ſuam, ſed copias in Romandiola quàm
poterant ingentes cogebant. Hincq; Petrum Iampaulum Veneti cum mille equitibus,pe-
ditibus ducentis,Guerrerium Martianenſem cum trecentis equitibus,& cum totidem Cæ
ſarem Martinengum, ſuis Guidantonio, Manfredo,Gattæ & Brẽdolino,ac Tadeo Eſtenſi
adiunxerũt.Pontifex uero quas habebat reliquias copiarũ ad equites trecentos,totidemq;
pedites miſit ſub Recanatenſi epiſcopo exarchatus Rauennatis,Romãdiolæ ac Bononiæ
ſi recuperaretur gubernatore deſignato, Florentini autem Tollẽtinatem unicũ ſibi ducem,
qui omnibus autoritate pontificis ſub Recanatenſi foret ſuperior mittere promiſerũt.Pro-
fectum ad legionem prouinciamq; ſuſcipiẽdam Recanatenſem epiſcopũ Caniculi nullum
ſibi gubernatorem dari paſſuros ſe profitebãtur,& alterum ſubrogari poſtulantes,rem du-
cebãt arte priſtina, expectãtes Piccininum quem breui intelligerent affuturũ.Nam poſtq;
Sphortia Piccininusq; apud Mallianum Sabinorum unus,ad Ocriculũ alter,ut ſupra do-
cuimus, conſederant, Sphortia à Philippo Mediolanenſium duce perſuaſus memorãte ſi
Piccininum deleret,& uictos ſimul & uictorem in pontificis liberorumq; populorum po-
teſtate futuros,induciarũ in ſex menſes fœdera pontifice inſcio percuſſerunt.Profectiq; ab
Ocriculo ductores Sphortia Tudertum petens legionem dimiſerat in hyberna,Fortebrac
cius Romam accitus expugnaturis Adriani molis arcem Romanis auxilium allaturus,in
ſuburbio diui Petri conſederat, Piccininus traiecto ad oppidum Sepulchri Apẽnino per
Forliuienſes Ceſenatenſesq; ſeptimis caſtris Lugium,deinde Imolam ſe contulerat equites
ad duo millia quos dux Mediolani dudum ſub Araſmino Triuultio ibidem habuerat ſuis
copijs adiuncturus. Ingreſſus Fauentina uia Romandiolã Recanatẽſis epiſcopus cum Bo
nonienſes ſe admittẽdo duros obſtinatosq; intellexiſſet,armis illos & bello parauit inuade
re. Venetorum itaq; copijs ad oppidum Bononienſiũ,quod arcis beneficio pridẽ receperat
congregatis, Tollentinatem expectare cõſtituit.Cum autẽ Florentini nõ prius illũ ex Are-
tino & Cortonenſi agro emittere ſtatuiſſent, ꝙ Piccininum copias Apenninum traieciſſe
cognoſcerent,prior Imolam Piccininus ꝙ Tollentinas Bononiẽſium peruenit.Conſtabat
autẽ Piccinini copias in exhauſta cõmeatu Imola ali non poſſe,niſi ex continenti agro Bo
noniẽſi annona dietim fuiſſet importata.Hinc Vitellẽſis gubernator Venetorumq; legati,
à pontifice & ſocijs populis iuſſi à prælijs etiã leuibus abſtinendum duces ſingulos admo-
nebant,quouſq; adueniſſet Tollẽtinas, cuius ductu & copiarum robore adiuti,aut collatis
poſſent ſignis ſecuri decertare, aut hoſtem frumentatione pabulationibusq; intercludere.
Piccininus interea de aduentu Tollẽtinatis certior factus annonæ inopiã qua ſe cõſequum
iri intelligeret,ſi bellum hoſtes ſine dimicatione ducerent, conſiderans,ſimulq; proſpiciens
Imolam quamprimũ recederet futurã in hoſtium poteſtatem,Bononienſes uero hoſtis ui-
ctoriam ſecuturos, fortunam tentare conſtituit, Caſtra eccleſiaſtici,ut quemq; ſors tulerat
nulla

nullis circundata munitionibus circa Bononiēſium poſuerant,nulloq; ducti imperio aſſue/
uerant,ut quemq; libido raperet aut neceſſitas impelleret, hoſtem laceſſere,frumentatū ire,
uel calones educere pabulatum.Piccininus uero ſuburbio Imolenſi foſſa circundato conti/
nebat.Riuus ſtadia quatuor ab Imola diui Lazari uocant Emiliam interſecat uiam,in qua
recta & Romanis quondā opibus ſtrata Bononienſium ætate noſtra quinis ab Imola paſ/
ſuum millibus,eſt cōditum.Eumq; riuum altiori quàm inter caſtigatos leniter colles appa/
reat fundo depreſſum,denſiſſime ueſtiunt uepres,ut dextra læuaq; proximis uiæ partibus,
nullo niſi quo Emilia lateritio iungitur ponte uadetur loco. Quà uero ad Imolam pons
pertinet in perpetuam planitiem, Vatreni fluminis alueus ad ſiniſtram excipit,cum dexte
ram colles immineant ſinuoſi. Itaq; Piccininus immiſſos ex ſuis qui hoſtem laceſſerent iu/
bebat retrocedere fugientes, ut inſecutus hoſtis cerneret pontem nullis obicibus commu/
niri.Ipſe collem trans riuum eminentiorem,ad Pinum uocant,unde in hoſtiū caſtra deſpe
ctus eſſet,cum paucis inſidens ſpeculabatur,quo hoſtes laceſſiti ordine inſequerentur,con
tinuoq; copias ea ratione paratas habebat, ut etiā ſine claſſico ſtructa acie poſſet educere.
Prælijs tamen leuibus quādoq; commiſſis, & ſi ſuos uidit inferiores nullas eduxit ſubſidio
turmas,ut uictoria pellecti hoſtes aſſueſcerent irruere prouocati. Nonnullis uero hoſtium
ſingulo interceptis prælio didicit,tanta eccleſiaſticos inter ſe duces ardere inuidia,ut nullā
eſſent oppreſſis opem mutuā allaturi. Aduentu itaq; Tollentinatis cōperto priuſquam ho
ſtes meliorem acciperent diſciplinam maturandum ratus, poſtera die ſinuoſo in colliū qui
Emiliam ſupereminent receſſu equitatum locauit,pedites uero ſupra pontem uepriuꝫ cu/
rauit ceſpitibus deliteſcere, & turmis duabus quæ caſtra hoſtium in ſolis ortu inuaderent,
præmiſſis ipſe cum tribus alijs medio,quod pontem caſtraq; hoſtiū interiacet ſpacio apud
Serram Bononiēſij uicū ea oſtentatione in campis expectauit,ut ſpeciem præ ſe ferret edu/
ctæ legionis & pugnandi copiam facientis. Egerat ueſperi adueniens Tollentinas cum gu
bernatore ducibusq;,ut quod promiſſum ſibi fuerat equitū ſub gubernatore magiſter præ/
conis uoce declararetur,ediceretur q;,uti omnes dicto parerent ſuo.Sed cum Vitellenſis gu
bernator audaciſſimus uir illud ambiret in omnes imperiū,pares inter ſe duces faciliter di/
ſcordes,& ſuperiorū mandatis cōtumaces reddidit.Et primo qui tūc habitus eſt ſuperinde
conuentu rem perendinatus, Tollentinati, ut ſuorum diſponeret metationi figendisq; ten
torijs,reſpōdit,cætera tempore debito curæ ſibi futura pollicitus : parumq; abfuit, quin rei
indignitate permotus ille,qua uia aduenerat,remearet.His ſermonibus in multā productis
noctem,omnes magis q̃ unq; antea dubij tētoria repetierūt. Gatta ad gallicīniū magnam
ſuorū partem pabulatoribus & oppidanis uindemiā facturis præſidio caſtris eduxit.Itaq;
poſtero die,qui fuit kalendarū Septembris ſecūdus,exortu ſolis, Guidantonius Māfredus
ab exploratoribus qui caſtra hoſtiū noctu obſeruaturi fuerāt miſſi factus certior,hoſtium
equites ad ſexcentos Serram uicum Bononienſij aduenīſſe,Petro Iampaulo,clàm uocato,
& utriuſq; militibus arma expedire iuſſis, non prius ambo equos aſcēdere potuerūt,quàm
hoſtes magno incurſare impetu conſpexerunt. Qui in eos cum paucis delati cohortes iuſ/
ſerunt lituo in prælium conuocari. Hoſtibus uero prout à Piccinino iuſſi fuerant ſimula/
to per uices timori audaciā immiſcētibus, & fuga quandoq; temperātibus,uaria commit/
tebantur prælia,ut qui fugientes ſuorū partem amiſerant,audaci quandoq; reſiſtētes ultu
Vrſinum Fauētinumq; morarētur ferociter irruentes. Senſimq; factū eſt,ut duarū quæ ca/
ſtra eccleſiaſticorū impetiuerant turmarū dimidia militū parte intercepta, reliqui inſequen
tibus Vrſini & Fauētini militibus immixti ad Piccinini copias ſe reciperent. Eum autē pe
dem ex induſtria referentē Vrſinus & Fauētinus reſtitutis ordinibus inſecuti,acriter inſta
bant.At Piccininus quem patulis in campis maior ſuperatura eſſet hoſtiū potētia,in uiam
Emiliam ſe recipiens, cliuo qui ad pontem lateritiū ducit,in quo quaterni aut ſeni ſolū pu/
gnare poterāt ſe tuebatur, & fortes utrobiq; milites acriter pugnabant. Tunc exciti caſtris
eccleſiaſtici milites pugnātium uocibus ac ſtrepitu & equorū qui ad Vrſini Fauētiniq; ten
toria captiui ducebantur inuidia accenſi,ſine ordine armati inermesq; accurrerunt. Tollen
tinas autem caſtra deſeri, milites ſine ordine ut quemq; caſus inueniſſet in hoſtem uidens
irruere, inermis equū conſcendēs ſuos ſequi iuſſit armatos,& in parte cliui infima pugnan
tes eccleſiaſticos offendens,ut ponte hoſtem diſturbarent, ab illius uero tranſgreſſu abſti/
nerent hortatus in ſummā cliui partem eſt reuerſus. Dumq; ibi arma indueretur Vrſinum

Fauentinumq; & alios,qui accurrerant omnes, pontem ui ſuperatum tranſiuiſſe conſpicatus,de exercitu eccleſiaſtico, niſi ocyus illi pedem referrent actum eſſe exclamauit, & filius qui circunſtabant Chriſtophoro Ioanne & Balduino iuſſis ut cliuo abſtinerẽt, ſeq; cum cohortibus expectarent, cum turmis ipſe quatuor deſcendens eo conſilio pontem tranſiuit, aut cæteros reuocare illæſos, aut ſi dicto ſegnius parerent ſuorum conſulere ſaluti. Calonibus interea relictis,Gatta Brandolinusq; accurrẽtes Vrſino & Fauentino opem attulerant, pariter Guerrerius, pariter Eſtenſis Cæſarq; fecerunt. Deiectus ponte præceps Piccininus inſidiarum quas ſtruxerat, & uaframenti immemor ſuos omnes ocyus cõuocarat,& intra Imolæ ſuburbia ſe recipiens tolli impedimenta legionemq; in profectionem iuſſerat expediri,ut ſi maior ab hoſte uis pararetur & partem copiarum,ut cœperat pugnando amitteret,prius reliquã poſſet ſaluam educere,quàm hoſtes duplicato numero ſuperiores acceſſu uictoriæ elati uictum fugatumq; obſiderent in exhauſta commeatibus ciuitate. Hoſtibus uero minori,quàm cœpiſſent ardore inſtãtibus, animos reaſſumpſit,& ad priſtina conuerſus uaframenta in Vatreni fluminis alueum, cum legione reuerſus peditatum omnem per collis proximi ſinum ſuperiorem riui partem ponti ſupereminentem occupare,& inde in hoſtium præſidia, ſi qua ad põtem eſſent relicta,pugnare curauit,ut turmas hoſtiles etiam in planitie pugnantes à tergo terrerent,redderentq; Tollentinatum ad cliuum relictorum ſubſidio deſtitutas. Perpaucos item equites circumactis collibus noto, quod prouiderat riui uado tranſeuntes,ſeſe hoſti à longè iuſſit oſtendere,ut deterrita in ſummo cliuo demiſſa ipſi etiam præſidia diſtinerent.Inde conglobatis quas habebat duodeuiginti turmis,ſelectum parte dimidiata robur hoſti oppoſuit temere irruenti,& cum reliquis præſidio futuris,tam propinqua ſecutus eſt acie,ut unico ſimul omnes cõgreſſu appareret criſpato agmine pugnaturos. Tollentinas interim immixtos in alueo hoſtibus eccleſiaſticos, primo aduentu,uoce & geſtu ipſo adiutos,circumeundo ſingulos clàm hortatur,prælium dirimant, pedetentim ſecedant, nec exercitum quem apud Bononienſium uidiſſent,ſibi præſidio ſperarent futurum, cum partem ipſe minimam aduenienſ prælio intẽtatam offenderit,reliqui totam à Bononienſio ad pontem Emiliani complerent uiam fugientes, ſi coget neceſſitas impedimento potius quàm pugnationibus ſubſidio affuturi.Clamor inde à tergo exoritur,hoſtem de inſidijs circumductum,cliuo eccleſiaſticos diſturbaſſe,pontem occupaſſe,& pugnantes in alueo niſi præſto ſibi conſulant undiq; inuaſurum.Ea territi uoce Fauentinus Vrſinus,Gatta,Brandolinus,Guerrerius,Cæſar Eſtenſis,Tollentinatem tarde cœperant exaudire.Cum ſubito totius legionis confertiſſimo robore Piccininus urgens, in fugam pendentes,nullaq; ad tergum ſubſidiaria munitos acie diſturbat;palãtes agit. Qui uero ponti occupando à Piccinino fuerant præmiſſi pedites, hoſtem ex alto in fugam cõuerſum,ſuos uictores eſſe conſpicati,pontẽ tunc primo occupant,& ad eam partem fugientes præcluſo aditu intercipiunt:pauci etiã quos collibus circumactos riuum diximus tranſiuiſſe,de ſuorum uictoria per hoſtium fugam certiores facti obuiam contenderunt, & Nicolai filios loco ceſſiſſe intuentes,cliuum ipſi fugientibus plenum ceperunt. Solus ex omni ductorũ turba Fauẽtinus,per pontem qua uenerat Emilia uia ſeſe recepit in caſtra,& ſuis ſubſequi iuſſis,Fauentiam aduolauit. Gatta & Brandolinus ancipiti certamine, cum ſparſa acies eſſet, & multis locis Marte uario pugnaretur, paucis admodũ comitantibus prælio excedentes, per notam dudum planitiem Solarolum,agri Imolenſis caſtellum,inde Fauẽtiam ſeſe contulerunt. Vrſinus,Eſtenſis,Guerrerius, & Cæſar pugnãtes capti ſunt. Tollẽtinas uero dum pontem repetens illum à peditatu hoſtium uidit obtineri,in alueum præceps reuerſus,& hoſti omnia ſternenti obuius militare ſagulum, quo eſſet inſigni notiſſimus abiecit, & imam riui partem Emiliæ ſubiectam equo in fundum præcipitãter acto ſuperare adniſus, ad mediam ripam,quòd difficili atque arduo erat aſcenſu,equo ſubſternitur in riuum reuoluto. Timore tamen uires atq; ingenium excitante, ſe attollens per cauum riui fundum fugere pedibus contendebat. Sed dum armorum pondere ſimul & ætate grauis radicibus ſtipitum intricatas ſcrobes tardiore peruaderet greſſu, à peditibus ueprium riuiq; latebras ueſtigantibus, pro abiecto extrahitur milite, & detracta caſſide recognitus, multa illis ſi ſe feciſſent ſaluum pollicitus,ad Piccininum Ariſminumq; Triuultium eſt perductus. Capti fuerunt eo prælio equites ad tria millia & quingẽtos,pedites mille,& ut in eiuſmodi ætatis noſtræ rei militaris ludicro atque umbra euenire ſolet, interfecti ſunt quatuor,uix triginta

leuiter

leuiter uulnerati, prosecutus uictoriam Piccininus suos ut fugientes quaquauersum hostes persequãtur, hortatur, & in hostium tẽtoria delatus, cõperit primos trans riuũ missos, aliosq́ leuis armaturæ milites illa diripuisse, gubernatoremq́ cum Gatta & Brandolino dimissis in Bononiensio peditibus centum, sese subita fuga Fauentiam cõtulisse. Dum hæc in Romandiola magno cum rerũ ecclesiæ damno geruntur, Antonius Pisanus in Campania & maritima, quas regiones magna ex parte occupauerat, grassabatur, & Ferentinum, quæ unica ciuitas solide in fide perstiterat longa fatigatam obsidione kalẽdis Septembribus receperat. Inde cõtra Ptolemæum Sublacensem ducens, Triuilianum ui captum diripuit, & abbatiæ Sublacẽsis loca Ptolemæo tũc parentia, incursionib⁹ agitauit. Demũq́ pace inter ipsos cõposita Triuilianũ, quod per illã Ptolemæo restituisset, fraude iterũ recepit, sexq́ oppidanorum turri præcipitatis, cõtra Honoratũ & Iacobũ Gaietanos arma cõuertit. Et Frusione Verulisq́ bello agitatis asperrimo, tributa inde & omni prouincia exegit, quanta incolæ rerũ inopes coacti cõferre potuerũt. Fractis, ut ostendimus, aliena magis culpa, quàm propria uirtute felici ausu, põtificis & sociorũ populorum copijs, Piccinino facilimum fuit Florentinam rempublicã euertere trepidantem, & nullis firmatam copijs præterq́ fuga ereptorum Tollentinatis filiorũ, quibus uix quingenti equites salui erant. Sed dum Bononiensibus morem gerere, uel potius ut multi existimarunt rem Bononiẽsem ea ratione adnisus est firmare, ut eam ciuitatem bello maxime opportunam haberet expeditam, consecutis in dies factũ est causis, ut prius uictoriæ ipsius hasta refrixerit, quàm Bononiẽsio, sancti Petri Pulmatio & Bazano receptis, Francumoppidũ expugnare potuerit: cõsumpta nanq; in ea obsidione per cõtinuos autumni imbres simul cum tempore equorũ impedimentorumq́ parte nõ minima, repetijt Lombardiam. Quo in tempore res pontificis sociorumq́ populorum ubiq; est cœptum fieri meliores. Franciscus nanq; Sphortia simul ac Piccinini uictoriam tepescere intellexit, cœptis dudum proponi fœderis conditionibus animũ intẽdebat. Fortebraccius autem quas tenebat in ducatu Spoletano ciuitatibus & oppidis à Sphortia timẽs relictis sine præsidio Romanis Assisiũ cum turmis omnibus se cõtulerat. Nõ parua item rebus põtificis sociorumq́ populorũ accessio fuit, Cosmi & Laurẽtij mediceorũ in patriam reuocatio. Hi anno uixdũ elapso Florentia per inuidiã pulsi, Venetijs quò fuerãt relegati; sũma cõmorati modestia Nicolao Donato uexillifero & collegis, q per id tẽporis summũ magistratũ in ciuitate obtinebãt, sibi amicissimis freti, clàm egerũt, ut de reditu suo ad populum referretur. Sed cũ in scissa & tunc flagrante inuidia ciuitate, id fieri usitato & ueteri more ciuitatis, & legibus impossibile esset uisum, uicit tantorũ ciuium gratia, ut posthabitis legibus, uexillifer & collegæ singulos ex ciuibus, quos nouerant fautores redderent attentos, & palatio militibus armis, cibarijsq́ in aliquot dies munito, omnem in se legum potentiam assumerent, restituendis in patriã ciuibus benemerentibus de populo Florentino, quorũ diuitias sũmas priuatorũ quas in Europã cuipiã esse audiuerim⁹ æquiparãdas, nulla ex parte ingentibus illorũ uirtutibus maiores esse, cõstans apud graues quosq; Italicos fama erat. Eos in palatio apparatus fieri, aduersæ factionis principes exploratũ habentes, Rinaldus Albinus equestris ordinis, Rodulfus Petrutius, & Nicolaus Barbadorus, suos in armis ingentẽ ciuium, & plebis numerũ habuere. Et nisi pontifex autoritate precibusq́ intercessisset, maximo damno sed peiore exemplo, ciuili certamine, cædes, incẽdiaq́ plurima fuissent commissa. Die uero diuorũ Cosmi & Damiani natiuitate festa, accito in publicam palatij areã per campanã ex uetusto, sed ferè antiquo ciuitatis more, uniuersali quod parlamentum uocant, populi cõcilio, creati ciues trecenti, qui summã rerum omnium potestatem sine prouocatione haberẽt, de reditu Cosmi, Auerardi & Laurentij mediceorũ, ac Angeli Acciaioli equestris ordinis, deq; exilio Rinaldi, Rodulfi & Nicolai, aliorumq́ ciuium circiter quinquaginta, legẽ tulerũt, & noui in magistratibus suffecti sunt ciues, qui rebus ecclesiæ Venetorumq́ cõsensu maximo studuerũt. Perbello etiã ijsdem diebus dolo, Romanos pontifici rebelles ludificauerat Baldasar Offidanus. Miles etenim Hispanus nomine Riccius, acri & subdolo uir ingenio Campania profugus, Romã cum latronũ turma accedens, stipẽdia petierat pedestria. Cumq́ minor q̃ peteret cõditio à ciuibus offerretur, indignatus constituit, dolo sumere ultionem. Arcẽ, inquit, urbis thesauro ut scitis rectissimam, quod tantopere anhelatis ciues Romani, tradere uobis cõfido, si munera tãto facinore digna me cõsequi posse intelligã. Cum igitur ciuitate illũ donare, magistratu etiã septẽuirali,

qui apud eos tunc eſſet maximus ornare, & perpetuum inſuper centurionem habere pro-
miſiſſent: conſtitutis utrinq; ſignis quibus arce capta ciuitatis primarij acciti accurrerēt, fu-
gam Riccius ſimulauit in arcē aduolans Baldaſarem aduētus ſui cauſam eueſtigio docuit,
futurum ſi ſibi audiuerit, ut Romanorum potētiores, qui præſentem cuperent ſtatum reci-
piēdæ per fraudem arcis ſpe adductos in poteſtate haberet, urbemq; per illos recuperaret,
& camerariũ carceribus liberaret. Cōſentiunt Baldaſar præſidesq;, quibus ſuperiorũ arcis
partiũ cura à pontifice fuerat demādata, & dolũ procedere cupiētiſſimi, Riccium intra pro-
murale cum manipulo acceptum cuſtodiæ munera per noctes & interdiu obire, quandoq;
in ſumma mœnia perductum ſeſe oſtendere, & probris Romanos laceſſere permiſerunt.
Romanis etiā Riccius nocturnas apud pontē habētibus excubias, ter quaterq; per noctē
uoce tremula inſuſurrarat, & nutu geſtuq; interdiu ſignificauerat, ſeſe breui qđ fuerat pol-
licitus cōfecturum. Die igitur quæ patrando facinori uiſa eſt accommoda, Baldaſar quatu-
orq; illius decuriones uincti Riccio & eius manipularibus permittuntur, completur omni
in parte arx eiulatibus quales ſubita improuiſa perculſi clade edere cōſueuerũt. De ſumma
deq; infima turris mœniorum, & promuralis parte exaudiũtur uoces, arci Riccium domi-
nari. Dumq; Romanos Riccius tanti facinoris expectationi intentos ripā Tyberis & pon-
tis repagula uidet corona circumſiſtere frequentiſſima, de mœnibus primo, tum de promu-
rali, & tanq; moræ impatiēs de patente ad pontem porta Romanos ciet, ut arcē recipiant,
obteſtatur. Primi omniũ aduolant Lelius Magdalena & Valerianus Mutus, quorũ opem
clemētiamq; Baldaſar uinctus obuiam perductus, ſupplex exorauit, ipſos ocyus ſubſecuti
quatuor ciues Romani, Riccium inter complexus hilarem, Baldaſarem uinctum cōſpicati,
in Romam tunc liberam inſignis Ricci beneficio clamauerũt. Quinq; ex omni turba ciuita-
tis primores, poſt primos ſex repagula prætervecti, portā arcis intrepidi ſubierũt. Idemq;
facere omnis parauerat multitudo, maioribus ut conſtat rapinæ q; gloriæ ſtimulis agitata,
niſi ſancti Gaudentij Ariminēſis abbas, machinamēti duplicitatē, maiores ſimul q; quibus
reſiſti poſſet introduci copias ueritus uetuiſſet: de arce etenim ſuperiore, cuius accuratā ſu-
ſceperat cuſtodiam, rapidum ſulphureis bombardarum pulueribus ignem admouens, ter-
ribili concrepitu Romanos præcipites attonitosq; cōpulit retrocedere, undecimq; qui pro-
ceſſerant interceptis, cæteri intra urbē mœſti pauidiq; fugerũt. Tum multiplici in populo
ſeditione exorta, qui rebellionis autores fuerant migrare & camerarium abducere intende-
bant, ſibi à coniunctis affinibusq; & amicis captorum ciuium timētes, quorum uxores pa-
rentesq; & liberi ingens multitudo, caſtelli tumultu uixdum ſopito, Capitolij fores obſede-
rant, preces minasq; lamentationibus mixtas fundentes, & curā camerarij poſtulantes ſibi
demandari, quòd ab eius ſalute ſuorũ uitam libertatemq; intelligerent expectandam: tan-
demq; uarijs à Capitolio in arcem miſſis ultro citroq; nuncijs uicerunt, quibus capti erant
chari, ut camerario per Capitolij palatiũ curæ & cuſtodiæ ſuæ dimiſſo, capti ciues à præfe-
ctis caſtello humane tractarētur, quouſq; apud pōtificē agi poſſet de permutatione, quam
Romani publice offerebāt. Per id tēporis Camertini exēplo Fabrianenſiũ, qui paulo ante
Clauellēſes uetuſtam in eius oppidi uicariatu eccleſiæ familiam ſenes pueris mixtos ad nu-
merum duodecim, in baſilica cathedrali interfecerũt, Varanenſes quinq; numero diuerſis
in locis una occiderunt hora, acclamaueruntq; populi ſub eccleſia libertatem. Lætatus Ro-
manorũ in arce captorũ nuncio pōtifex, permutationi quæ oblata erat accedere ſimulauit,
& Tropienſem epiſcopũ quem ſupradiximus, pacis cōditiones cũ Sphortia apud Calca-
rellam firmaſſe, mittens Tudertũ apud Sphortiā inſtare iuſſit, ut quod ex fœdere deberet,
in tanto eccleſiæ & nepotis ſui rerum diſcrimine præſidiũ afferret, eaq; promptitudine de-
leret, ſi quid dedecoris ſuperiori tempore admiſiſſet. Paruit Sphortia, camerarioq; cuius
deſiderio prælatos curialesq; omnes angi intelligeret liberando, cohortem immittere ſpo-
pondit, quamprimũ pecunias recreandis commilitonibus pontifex diſſoluiſſet. Tentatos
interea ex Tuderto Romanorum animos, Tropienſis intelligebat ad eccleſiam inclinatos.
Qua de re cum pontificem feciſſet certiorem, is cui falſò, & ut attollit indignos fortuna per-
ſuaſum eſſet, ea ſola feliciter ſucceſſura, quæ Recanatenſis geſſiſſet epiſcopus, illum ab Imo-
lenſi clade reuerſum, cum ducatis ſex mille Tudertum miſit, & ambos iuſſit epiſcopos, pa-
ri munus illud exequi poteſtate. Quos eam adducentes cohortem Romanam Tranſtybe-
rina porta ſponte ac precario introduxerunt, quia tamen repentina huiuſmodi deditio-

tremiſcenti

tremiscenti Romanos Recanatensi, suspiciosa uideretur, datam ipse portam cum cohorte seruauit, & ingressus urbem Tropiensis, adducente populo Capitolium petijt. Tum camerario magna populi caterua comitante ad castellum deducto, captiui educti, paxque & plena præter spem ac multorum opinionem delictorum uenia Romano populo est concessa. Fretus animo urbis receptione & camerarij liberatione pontifex, aliã item in spiritualibus ecclesiæ rebus bonam spem, fiduciamque concepit, duobus Romanæ ecclesiæ cardinalibus, sanctæ Crucis uno, & sancti Petri ad Vincula altero, quorum hic Basiliensibus cõsensisset, ille demandata legione summa integritate functus erat, Florentiam redeuntibus. Itaque cum rebus ecclesiæ temporalibus breui confirmandis, nullum forte existimaret efficacius adminiculum, quàm si Sphortiam solidioribus astringeret fœderibus, id summa cura & sollicitudine enitebatur: sed cum Venetorum oratores Florentinique quibuscum tractaretur negocium, licet cupiẽtissimi essent, perficere nequiuissent, id etiã tentari à nobis uoluit, qui apud Calcarellam illum in sentẽtiam duxissemus. Itaque ubi Tudertum accessimus, tanta commutatio incessit, ut Sphortia spretis ducis Philippi pollicitationibus, quas Franciscus Gallina & Marcus Siccus oratores fecissent, Catabricam commilitonem, cui plurimum fideret, nobiscum Florentiam miserit, & breui in hæc fœdera sit consensum, ut pontificis & ecclesiæ foret uexillifer, annosque duos equitum trium millium, mille peditum stipendia mereretur. Piceni insuper à summo põtifice & cardinalium collegio quoad uiueret Marchio declaratus, in Tuderto ac Tuscanella ad triennium, in Firmana ciuitate, perpetuus cum stirpis masculinæ, & fratrum successionis iure uicarius constitutus est, acto expresse ut cæteris decederet quæ iuris ecclesiastici obtineret, formula huiusmodi perscripta, & partiũ sigillis obsignata præcepit Sphortiæ põtifex, ut Fortebraccio bellum inferre pararet. Sed cum pecuniæ illi tardius essent missæ, hyems etiã per Decembrem obstaret aspera, expediẽdo exercitui operam dare cœpit. Venientem interea ad Christi natalem Florẽtiam camerarium comitante episcopo Recanatensi, qui illum ab urbe prosecutus fuerat, curiales & populus Florentinus illum ducentes maximis sunt honoribus prosecuti. Cumque per Ianuarium à motibus esset quies, Ioanna secunda regni, quod tum Apuliæ, tum appellant Siciliæ, regina, quæ omnia possedisset à Syllaceo freto, Terracinam usque, & Reate, ac Troentum sita, moriẽs maximas reliquit in rebus Italiæ commotiones. Quibus comprimẽdis cum pontifex Romanus animum intendisset, Recana ensem episcopũ patriarcham Alexandrinum creauit, & in ipso regno recuperãdis Campaniæ & maritimæ oppidis, quæ ad hostem defecerãt legatũ sedis apostolicæ declarauit. Fefellit uero pontificẽ opinio, qui Neapolitanos existimasset cõsideraturos, prout tamen eos reginæ obitu audito fecerat præmonitos, regnũ Siciliæ quod ad Romanã spectat ecclesiã nulli subijciendũ regi, nisi quem ipse ex uetusto more cõstituisset, & Romanæ ecclesiæ tributariũ declarasset. Qua enim die Ioãna à rebus est humanis exempta, delecti sunt sexdecim ex regni proceribus & ciuitatis primoribus, quos appellauerunt consiliarios, comes Puloini, comes Nolæ, comes Casertæ, Ioãnes Cicinellus, Marinus Bossa, Otinus Caracziolus, & decẽ alij, à quibus testamentũ illius nomine, subornatis, qui se notarios & testes subscriberẽt est confictũ, in eo multiplicibus ad fidẽ comparandã completo legatis regni & bonorũ quotquot superessent hæredem fecerũt Renatũ gloriosa oriũdum Galliæ regũ stirpe, cuius fratrem Lodouicũ eodem anno uita functũ, Ioanna pridẽ adoptauerat. In legatorũ uero parte ex reginæ thesauro, quem cẽtum & quinquaginta auri millia constat superasse, donauerunt seipsos Neapolitani, millibus septuaginta, ciuitatis, ut uerba testamenti dicebant, usibus impendendis. Traxit uero in seditionem machinatio hæc testamentaria, regni populos proceresque. Nam quos uaria pro affectione spes dubios pendere, ultimamque pontificis deliberationem expectare suasisset, patefactus ad Gallicos reges inclinatior Neapolitanorum affectus, suas unumquemque quibus pro illatis acceptisque iniurijs ducerentur animorum passiones, detegere fecit, hincque diuersa principes populique studia sunt secuti. Primi omniũ dux Sinuissæ, Ioãnes Annonius Martianus, Christoforus & Rogerius Ganietanei, quorum alter protonotarius, alter erat regni magnus camerarius, Franciscus Pandonus Laureti comes, & Antonius Pisanus confœderatione inita ad regem Alfonsum in Siciliam miserunt futurum polliciti, ut regno celeriter adueniens potiretur. Aprutini uero econtra fœdus sponsione mutua percusserunt illum pro domino accipiendum, qui à pontifice declaratus, & ab regni melioribus in regem fuisset assumptus. Qui

etiam

etiam reginæ iussu,contra principem Tarentinum Ioannem Antonium Vrsinum,pridem bellum gesserat asperrimum,Iacobus Caudola dux Bari identidem perseuerabat. Vnde factum est,ut principe Alfonsi regis præsidia implorante,Ioannem ille Vintimiliensem cum equitibus quadringentis è Sicilia traduxerit, & Minicutium Aquilanum, à consilio Neapolitano dimissum cũ septingentis, ac Arditionem Carrariensem cum sexcentis equitibus mercede conscripserit. Regno tantis belli motibus conflagrante, pontifici renunciarunt, quos miserat oratores, Neapolitanos unicum exposcere Renatũ regem, & nullutanus adduci posse, ut patriarcham uirũ, quod sibi notum esse dicerent sceleratum,uellẽt admittere pro legato. Qui cum interim Montemfaliscorum, quod Fortebraccij præsidio tenebatur, diu obsessum,uinetis oliuetisq; succisis recepisset, Romam concessit, & Vrsino ductori impigro,ac Dulcio, & Euerso Anguilariæ comitibus, quos pridem ad ecclesiæ stipendia conscripserat,nouas addens copias,in regnum ducere cõstituerat. Et Sphortia uere nouo contra Fortebraccium ducens occepit Assisium obsidere.Quo in tempore rex Alfonsus oblatam inuadendi regni occasionem nequaq; spernens, quamprimum accitus fuit Hischeam adnauigauit, primaq; ex ea insula in Sinuessanos extensione facta,quàm maximas potuit parauit copias,in quibus primi cõuenere Vrsinus & Dulcius,patriarcha etiam quem deseruerunt obnixius reclamãte. At Piccininus postq; Franchi Bononiẽsiũ oppidi autumno, ut diximus,obsidionem intentarat,in Lombardiã profecturus,Franciscum filium apud castella sancti Petri & Bononiense cum sexcẽtis equitibus ea ratione reliquerat,ut illa in fide contineret, simul Bononiensibus præsidio foret,& potentatũ ducis Mediolani in Romandiola ostentaret. Alia item præter eas ratione existimatũ est,eum militãtes sub filio copias in Romãdiola retinuisse,ut scilicet Marsilio Carrariẽse Paduã intrante,& duce Mediolani aliter præsidia afferẽte,hic etiã uel nouos cõcitaret motus Venetis obfuturos,uel in agrum ipse Paduanum aliqua oblata occasione se conferret. Hunc Marsilium Francisci Carrariensis filium, quem Veneti anno antea tricesimo Patauio potiti, in uinculis necauerunt, dux Mediolani Philippus à Pannonijs accitum diu in Lombardia occultum tenuerat,subornatisq; diuersa ratione quibusdam persuaserat Patauinis, ut Marsilio admisso per ciuitatis portas arcem nulla custoditã cura,ocyus caperẽt, nec de subsidio desperarẽt,quod sese pollicitus est celerrime transmissurum. Eos tamen in uanam hanc spem eo illum erexisse dolo compertum est,quòd Veronenses Vicentinosq; affirmauerit pariter conspirasse. Itaq; per diem,quæ patrãdo negocio dicta erat,iduum Martiarũ Marsilius paruo comitatu adulterinoq; indumẽto mercatoris,qui ex Germania curiã Romanã accederet,agrũ attigerat Vicentinum.Postera die Patauium petiturus,cum forte à uillicis illius & Francisci genitoris dominio quondã subiectis agnitus,dũ se præcipitẽ fugæ daret,captus Venetias est perductus,in quẽ duosq; Philippi Mediolanensiũ ducis familiares,& uiginti Patauinos Veneti publice animaduerterũt.Patauina proditione patefacta, certus Florẽtiã allatus est nũcius, Nicolaũ Tollẽtinatem,qui post cladẽ apud Imolam Augusto acceptã tolerabili carcere habitus fuerat à suburbio uallis Tari, Apenninũ uersus,per simulationem mutãdi carceris ductum,equo ex altis ac præruptis rupibus præcipitato,diem obijsse,cui Florẽtinus populus amplius & regiũ honestaturus funus exequijs parẽtauit.Fortebraccio interea quòd Sphortiæ esset uiribus longè impar, apud Assisiũ laborãti,Piccininus Patauino destitutus negocio,opem afferre cõstituit,& ducẽtis equitibus filio additis mãdauit,ut quà ipse in Romandiolã proximo aduenisset Augusto,ꝑ Forliuienses Cesenatesq;,& Arimini fluuiũ ac Apenninum ad Sepulchri oppidũ traijcere maturaret.Id summus põtifex Piccinini ducisq; consiliũ cõiecturis,literisq; interceptis exploratũ habẽs,resisti uoluit,quoniã satis cõstaret,iunctis Frãcisci Piccinini Fortebraccio copijs fore,ut maximo parata sumptu Sphortiæ præsidia distinerentur, nec esset Bononiæ cæterarumq; urbiũ ecclesiæ recipiendarũ aliqua in posterũ spes habẽda. Patẽtibus igitur Cesenatis agri ad Apenninũ saltibus intercisis,Foroliuienses ut ad ecclesiæ ditionẽ redirẽt sollicitatos,recusantesq;,bello uel ea ratione statuit lacessendos,ut populi saltum Apennini,qui ad Sepulchrum pertinet,inter & Foroliuiensem accolentes agrum,eius belli motibus excitati,attentiores redderentur, hostemq; uel sibi cauentes saltibus prohiberẽt.Dum ea pontifex assiduò curat,maiore quàm unquam antea in eius caput fortunasq; structas fuisse insidias,in lucem est proditum.Fuerat menses aliquot apud illum pro ducis Mediolani oratore Nouariensis episcopus, qui paci optimo studere

uere animo uideretur, sed indigna episcopo, indigna oratore ad pacem quærẽdam misso, cum Nicolao Piccinino, qui per id temporis apud balnea Senensis agri moram trahebat, tractauerat scelera. Is etenim Riccius, quem capiendi per dolum in castello Crescentij Romanos ciues autorem fuisse ostendimus, facinoris alicuius perpetrandi rabie exagitatus, hunc adijt episcopum, & põtificis camerarijq́ erga se maxima ingratitudine falsò accusata illi pollicitus est pontificem si uellet uinctum tradere, quem amœna Florẽtini agri per æstatis incendia petiturũ, & ad ædem sancti Antonij quæ extra muros est diuersaturum, facile sibi foret paucorum, qui occulte cõsentirent Florentinorũ ciuium auxilio capere, dum modo afferret opem præsto Piccininus, captiuo in Lucenses securius abducendo. Riccio Pitiolum ad faciendã fidem misso Florentinos allocutus ciues episcopus, rem perficere adeo sollicitus & animo ardens fuit, ut omnibus quæ agebantur à Florentinis magistratibus deprehensis epistolisq́ interceptis, quæ Piccinino mittebãtur in Iacobum Caponem Florentinum ciuem capite damnatum magistratus animaduerterint, & episcopi scriba qui multas de re ipsa scripserat epistolas, quæstionibus subiectus conuictusq́ in carcerem sit coniectus. Vicerunt tamen cardinalium preces, præsertim sanctæ Crucis, ut episcopus conuocatis quotquot tunc haberet curia prælatis principumq́ oratoribus, ad põtificis præsentiam publico in loco perductus, causam diceret. Qui ad põtificis pedes prostratus uoce uultuq́ reatum fatentibus, tarda tandem proferens uerba, deprecatus ab misericordia facinus id quo supra retuli modo excogitasse, pertractasse, & conficere omni studio contendisse, confessus est. Ad quæ pontifex paucis respondens, uitam, inquit, tuam qua es indignus, cardinali sanctæ Crucis, cui nihil denegare possumus condonamus: postera die ad memorandam pacis Gallorum cum Anglicis componendæ legationem profectus, cardinalis prædictus eundem episcopum perduxit ad ducem. Et Riccius, re ut gesta erat, non solum magistratibus, sed omnibus ad necem illum perducentibus, sæpenumero narrata, uitam suspendio finiuit. Tunc in Romãdiola Sigismũdus Malatesta, Arimini, Fani, Fortunæ, & Ceruiæ Cesenæq́ cum Malatesta fratre uicarius, cum sexcẽtis ut primum Pisauriensi bello equitibus ad põtificis & ecclesiæ stipẽdia conductus, Forliuiensem prædatus est agrum. Quamobrem accitus Forliuium Franciscus Piccininus eò impiger aduolauit, & urgentem obsidione Assisium Franciscum Sphortiam, summus pontifex, Venetorum, Florentinorumq́ consilio ea de causa in Romandiolam uocare cœpit, quod Nicolaum Piccininum constaret, auditis quæ apud Forumliuium contra filij progressus facta essent, in eam prouinciam cum exercitu descensurum. Sphortia uero non prius sibi trajciẽdum fore Apenninum respondebat, quàm patriarcha cum copijs quas habebat, & Leone Sphortia fratre, quẽ cum equitibus quadringentis, ipse in Prouincia dimitttere statuerat, illic præsidio futuris, Fortebraccio opponeretur, eaq́ ratione contra Ciuitatemcastelli ac Burgumsepulchri hæsitando, accessum de industria differebat, quousq́ Nicolai Piccinini aduentum in Romandiolam exploratum habens, Apennino raptim traiecto, uix eadem hora Cesenam applicuit, qua ille Forumliuij se cõtulerat. Itaq́ oppositis tam propinquo locorum spatio partium ducibus, apud nullos erat dubium, qui rerum Italiæ statum intelligerẽt, quin illa succumberet pars cuius exercitum deleri cõtingeret. Maiores uero erant Piccinino uires, qui ex omnibus ducis Mediolani copijs quatuor selegisset equitum millia, & præter filij ac Sagramori equites, præter mille ueteranos pedites, qui duci Mediolanẽsi plures militauerant annos, populũ etiam Forliuiensem haberet, homines natura bellicosos & recentis damni stimulis agitatos, Sphortia autem fratribus Leone in ducatu cum quadringentis, Alexandro in Piceno cum ducentis equitibus relictis, uix duo millia equitum & ducentos secum adduxerat, pedites octingentos, ut iunctis sibi Sigismũdo & Fuschino Attendulo, quem è Piceno præmiserat, tria millia tantum in equitatu habuerit. Superior item illi alia erat ratione Piccininus, quòd sibi ad quæsitam pro duce hostium uictoriam, satis superq́ foret, illæso atq́ intacto etiã Sphortiæ exercitu in Picenum ducatumq́ Spoletinum trajcere, quas prouincias Fortebraccio coniunctus euestigio recepisset, rebus assuetas innouandis, paruoq́ aduersariorum præsidio tũc munitas, & quadragesimo Adriaticum inter ac subiectos Apennini iugis colles miliario patebant tres uiæ diuersis distantibusq́ ab inuicem itineribus ad illas perductare. Patentibus planisq́ campis, sub uiam Flaminiã ad maris littora, per Cesenatẽses, Ariminẽses & Pisaurẽses, in Picenũ una, per galeatã & balneorum Romãdiolæ

conuallem altera, per Sapis fluuij mōtanam, quæ diui Victoris dicitur conuallem, ad Saraceni Emporij pontem, & inde ad fluenta Arimini fluminis, Maridā dicunt tertia, quarum postremæ ad Burgum Fortebracci oppidū, facillimos Apēnini transitus præbuissent. Et solliciti cura pontifex, Veneti & Florētini magnam utrobiq; hostibus spem eripere cupiētes, Sphortiæ mandarunt, ut prælio quocunq;, cuius etiā certa in manibus esset uictoria, abstineret, Astorgioq; Anconitano episcopo, quem pōtifex Romādiolæ gubernatorem creauerat, ut eam contationem in primis curæ haberet imposuit, egitq; ut Sphortiæ copijs augeretur, quas Veneti è Lombardia, Florētini ex Hetruria promiserāt mittere in Romandiolā traiecturo. Angebatur autē animo Sphortia, & multiplex formidabat periculū. Sed postq; eò loci rem adductam cernebat, copias hostiū quibus esset numero impar, uirtute & industria aggreditur destinere. Fluuius Sapis à Cesena, cuius abluit latus, tortuoso in Adriaticum ductus alueo, ad Marturani uicum tria à ciuitate passuum millia distantem, ponte iungitur ligneo, & licet leni per æstatem fluat aqua, spissis tamen undiq; arboribus uepribusq; ripam tegentibus unico tantū infra uadatur loco, ea uada incolæ, Castellionē uocant. Quæ itē pars ciuitatē pōtemq; interiacet, unico Flaminiæ uiæ loco, cui fermè ciuitatis supereminēt muri, ripas undiq; apertas habet equitatui superabiles, Itaq; Sphortia positis ad eū pontem castris, subiecta Castellionis uada duplici aggere & congestis arborū stipitibus communiuit, ut nulla posset esse tanta fossorum copia, quæ trium horarū spatio, illa traijciendis copijs redderet idonea. Et quia passuum uix quinq; millibus à ponte distaret is locus, per eius cui insederat, ripæ semitas, cū aduersa per incurui amnis reflexus longiuscula esset, stationes à castris in uada disposuit frequentissimas, quæ suam in qua constiterat ripā, oppositamq; asseruarent: & si forte aliqua per noctem aut interdiu à Piccinino attentaretur complanatio, sibi celeriter nūciarent. Qua uero liber Flaminia uia in ciuitatem patet amnis transitus, fossa item & congestis arboribus meatum claudit, & attributis à Sigismundo ciuibus iussit, ut solum oculorum uocisq; impēdentes operam, si hostem illac transiturum in patentem Sapis alueum descendere peruidissent, se facerēt certiorem. Cætera amnis fluenta, à ciuitate Cesena ad Apennini radices uiginti passuū millia, ad eam quæ ciuitati continet partem suspensis natura, & ubiq; equitatui imperuijs rupibus muniūtur, & unico ad Emporij Saraceni lapideum pontem trāseuntur loco. Itaq; missis ad Emporium ducentis equitibus totidemq; peditibus, dat negociū, ut ponte propugnaculis munito, hostes si improuisi illac cepissent iter, tamdiu remorari ac repellere conarentur, quousq; accitus ipse posset cum copijs aduolare, Rebus eum in modū dispositis, ex tribus quas ad Picenum ducatumq; diximus patere, duas Sphortia præcluserat uias. Tertia item illū prohibebant Florentini, missis ab Aretino agro in uallem Balineam, & Galeatā Christophoro, Ioanne & Balduino Tollentinatibus, cum equitibus ad octingentos, totidemq; peditibus. Interim Piccininus qua die Sphortiam à Cesena Marturanum concessisse habuit exploratum, à Villafrancha Forliuiensis agri, apud quam adueniens consederat, Bagnolum, & postera die se cōtulerat Camuratam, agri item Forliuiēsis uiculum Castellioni ad tertium lapidem propinquum, & nocte insecuti præmissis ex more qui planas latasq; facerent transituræ legioni fluminis ripas, castra ad gallicinium mouens, trans Sapim ducere constituerat. Qui uero præmissi fuerant ulteriorem uadorum ripam accuratissime præclusam armato milite custodiri, qui eos reiecisset, renunciantibus turmas furens in ordines redire, & structa acie pontem uersus iubet properare, id Sphortia ab excubatoribus exploratū habēs suos omnes ocyus in armis esse, & Catabrigam Troiulumq; in equo sedentes, quia tunc forte uirū præstantem Thomam Michaelem, patritium Venetum oratorem ad se missum adduxerāt, cum equitibus ducentis trans Sapim hostis aduentum progressusq; à longè inspicere & ab omni congressu diligenter iusserat temperare. Piccininus uero cōserendi cum Sphortia manus occasionem capturus, Franciscum filium Sacramorumq; cum lectis militibus trecentis præmittens mandauerat, ut pontem usq; prædabundi discurrerent, & hostes si pontem insecuturi trāsirent, retrocedentes ac fugā simulantes, q; possent longè à castris attraherēt, cū ecce ex improuiso ad solis ortum, Bracciani, Sphortianiq; secus pōtem obuij, mādatorū obliti, cōserto prælio quantis possunt uiribus pugnant, & paruo temporis spatio Sacramorus strenuiq; triginta milites cū tyronibus ad quinquaginta capiuntur. Franciscus Piccininus inter pugnādum equo deiectus, nisi pugnantiū clamore exaudito genitor opem tulisset, uenisset in hostium potestatem.

potestatem. Quod autē ex insperato cōseri cœptū erat prælium, utroq; exercitu spectante dirimitur. Sphortia nanq; suos, qui classica receptui canentia spernebāt, frequētibus q̄ poterat nūcijs reuocās, primū omnes uictores uictosq; in castra coēgit, repagulis ad pontem ex more oppositis, aciem pro ripa structā tenuit, q̄ diu Piccininum uidit structa item acie pugnandi copiā facientē. Id Piccininus prudēs Sphortiæ consiliū conspicatus, ira percitus furensq; ad pontē pugnare parabat, legionem cuicunq; rerū discrimini, ut illatam à Sphortianis notā abstergeret, obiectur⁹. Sed Arisminus Triuultius, cui dux Mediolani maximā in rebus bellicis post illū dederat potestatem, præceps importunumq; damnans consilium, omnes iussit ductores cōmilitonesq;, etiā Piccinino obstinate contrariū mandāte, prælium retractare. Tandemq; longa fatigatus expectatione ducis Mediolani exercitus, Piccininū potius Camuratā ad meridiē reduxit, q̄ ab illo ex more fuerit reuocatus. Dies ea fuerat Iunij penultima, & Veneti Florentiniq; nullos, ut pridem per mēsem Maium facere promiserant, ad Sphortiæ castra miserāt milites, præter balistarios Venetos ad centum & quinquaginta, quos eo die Michael secum duxit. Didicit uero à captiuis Sphortia primum illa die, quod prius audiēs nō crediderat, Nicolaum Piccininū optimos quosq; ex omnibus ducis Mediolani copijs, nō turmatim uocatos, sed pro uirtutis fama sigillatim selectos adduxisse ad millia equitum quatuor, quæ gregatim, ut solitus fuerat, accitis sex millibus præualerēt. Quare maxima quā dissimulare nequiuerat formidine adductus, impedimentis Cesenam missis, pōtificē Venetosq; & Florētinos multa questus, promissum orat præsidiū, ipsi fidos quosq; & in primis Sigismundum Malatestam, in cuius dominiū prima sæuissent uictoris Piccinini arma, rerū discrimen, in quod perducti essent, edocēs, partitam in uices legionem continuo in armis habet. Rebus ut gestæ erāt Florentiam perlatis, maior ex periculo quod ante oculos uersabatur dolo, q̄ ex secūdo prælio lætitia erat. Quare cū nullæ essent aliæ pontifici & Florentinis copiæ q̄ Tollentinates, Christophorum partitis cum fratribus quas habebant copijs, quadringentos equites, totidē pedites ad exercitū Sphortiæ raptim ducere, fratres apud Galeatā curant reliquos retinere, & frequētibus Venetos sollicitāt nuncijs, ut siue ducem Mediolani aperto in Lombardia lacessant bello, Piccininū omnesq; alios præsidio quantocyus aduocaturū, siue alias ex suis mittāt copias, quibus repellatur Piccininus, aut si aliqua Sphortiæ daretur occasio, deleatur. Veneti uero utriq; satisfacturi postulationis parti, bello animū applicuisse simulātes, marchionem Mantuanū & Luisiū Vermēsem, omnes copias Brixiā contrahere, & Gatam ex Francho, Guidantoniū Manfredū ex Fauentina, sese exercitui Sphortiæ iusserūt adiūgere. Per multos uero, qui mittendis ultro citroq; nuncijs, & cōstituendæ in senatu tantarū rerum deliberationi intercederent dies, multiplici Piccininus astu ex Sapis, ut dicebat arce, conatus est Sphortiā educere. Nā mutato per singulos dies castris loco, quādoq; mœtū simulabat, qn̄q; lōgo per mōtes circuitu, ex Forliuio Cassianā arcē, & inde in proxima Apēnini iuga uallē Balneā superare, Apēninūq; traijcere nitebatur. Et tamen interea quotiēs utriusq; exercitus pabulatores lignatoresq; & prædatores, aut casu, ut assolet, fierent obuij, aut leuibus ex proposito decertarēt prælijs, Sphortiani semper hostibus præualebant. Camuratā linquēs secesserat Bagnolū Piccininus, inde iunctis sibi quotquot arma ferre possent Forliuiensibus, machinas cōportarat, & scalas ac bellica quæcunq; potuit instrumēta, Mallianumq; Forliuiensis agri uicum, ad diem iduū Iulij quintā concedens, Mendulam Malatestarum oppidū, stadia duodecim à Miliano distans eo parauit cōsilio oppugnare, ut eius in potestate habiti adminiculo facilē expeditumq; ad Saracenū Emporiū, aut Galeatā haberet trāsitum. Id exploratū habens Sphortia, præmissis qui oppidū tutarentur aliquot Sigismūdi cōmilitonibus, Marturanū inuitis ac multū renitentibus Anconitano, & sociarum rerū publicarū oratoribus tunc primū linquit, & in Bretenoriensis agri finibus, ad oppositā Malliano fluuij Vitis ripam, locū castris statuerat communire. Prius tamen q̄ de Bretenorij colle descēderet eminentiori, missos cū Ciarpellono equites, quadringentos, hostem qui multitudine fisus, nullo per regionē ordine uagaretur, incautū, inopinātemq; adoriri iussit. Immissus qua erat audacia in securam multitudinem Ciarpellonus, omnia perturbat, fractosq; obuios quosq; in Piccininum tentoria fugientes agit, ut cū eo attoniti inermes armatiq; cōfugissent plurimi, quos abesse cognoscebāt crederent ab hostibus interceptos. Piccininus uero Sphortiā quē audiuerat Marturano castra mouisse, cum exercitu adesse ratus, uires q̄ poterat raptim colligere, impedimēta Forūliuij

mittere,& sensim retrocedere decreuerat, cum Ciarpellonum ausu feliciter nauato, paucis
quos ad suos rediens in amnis alueo ceperat, abductis equitibus recedere intellexit. Post
Sphortiæ ex ducatu Spoletano profectionem patriarcha Alexādrinus, quem pōtifex sese
Fortebraccio cum Leone Sphortia opponere iusserat, uel quia illum existimauerit contra
paruas Fortebraccij copias satis præsidij habiturū,uel quod superbus ipse effrenis audaciæ
adolescentis cōsuetudinem fugerit,uenire distulit,& Iacobum Vicensem urbis præfectum
in Vetrala obsidebat. Leo autē ut Fortebraccium ab iniuria Tudertinorū arceret,Falcum
pontificis oppidum se cōtulerat. At Fortebraccius,quem patriarchæ qui sperabatur in du/
catum aduentus,& Leonis præsentia, ne Piccinino se cōiungeret distinebant,profectione
in Romandiolam simulata ad Apenninū concessit.Quod cum Leo Sphortia intellexisset,
ex tuto quē cœperat loco in subiectam Falco planiciē descendit, & contractis ex Tuderto
Falcoq; auxilijs cōstituerat,quantā maximā posset uastitatem transmittenti Appenninum
Fortebraccio ab tergo ne auderet progredi ostentare. Quod cum habuisset Fortebraccius
expolratū,in Tifernates redijt,unamq; moratus diem à Conrado Trincio Fulginate,de ho
stis imprudētia certior factus, de quarta uigilia mouit,& iter obstinata festinatione emen/
sus,sole iam in occasum uergente prius Leone Sphortia inermi capto castris est potitus,q;
unde uis fieret pauci intellexerint Sphortiani: exinde Falcū Fulginatis præsidio fretus,acri
pressit obsidione. Cumq; postulata oppidani à patriarcha expectarent præsidia, licet fon/
tem Fortebraccius ad murorum radices uberrimis scatentem aquis, ruderibus opplesset,
omnesq; in oppido per ardētissimum æstatis sydus cisternæ cœpissent arescere, uiriliter re
sistebant.Piccinino autē interea minis apparatuq; tumescente, Sphortiam ægerrime feren
tem,promissas sibi à Venetis copias nunq̄ aduenisse,nuncius pertulit,Leone capto copias
illi datas,&Tudertinos,qui in expeditionem ducti fuerant,plurimos uenisse in hostiū po/
testatem,Fortebracciumq; ducatu Spoletano,& inde Piceno,nisi opem ipse afferat potitu
rum.Quamobrem magno affectus dolore, tam multis apud Venetos institit,ut Gattā qui
Persicetum agri Bononiēsis oppidum illa adusq; tempora relinquere recusasset, donis pre/
cibusq; inductū per ulteriorem Padi ripam,Guidantoniū Manfredum rectà per Russium
Tadeumq; Estensem ex Patauinis, per Ferrarienses Rauennam,& inde Cesenam ad illum
properare curauerint.Sed apud pontificem per id temporis pax, cuius mentionem primo
fecisset,Nicolaus marchio Ferrariensis,post tractatus diu habitos,ea ratione ad diem quar
tam iduum Augusti est conclusa, quod Florentini miranda celeritate resciuerant, ducem
Mediolani ingenti superatæ classis Arragonēsium regis uictoria,quam tunc ignoraret esse
potitum.Eius autem pacis sequestres à patribus constituti Branda Castellionensis Placen
tinus,Ioānes sancti Petri ad Vincula Romanæ ecclesiæ cardinales, & ipse Marchio huius/
modi dixerūt conditiones,pacem de cætero pontifici Eugenio,Venetis Florentinisq; cum
duce Mediolanensi,Philippo Anglo,& econuerso fore. In qua continerētur etiam subditi
& partium studiosi,obligareturq; dux,Eugeniū pōtificem perpetuò in patrem,dominum,
& colendissimum pastorem habere,restituere pontifici & ecclesiæ Philippus Imolam cum
omnibus eius agri quæ teneret castellis:pōtifex uero agri Bononiēsis castella recuperaret,
quibus Veneti per Gattam & Brandolinum præsidia imposuissent, Persicetum,Francum,
Manzolinum & Sanctagatam, & illa pariter quæ in agro Imolensi Guidantonius occupa/
rat, Tausignanum, Riolsiccum, Montebataliam & Sasitelum. Reuocaret item dux militan
tes sibi in Romandiola copias,Nicolaū & Frācïscum Piccininos, Arasminū, Triuultium,
Bernardinū, Vbaldinum, Petrū iam Paulū Vrsinū, & qui ad Mutinēsem uenerant agrum,
Antonellum Senēsem, Christophorum Lauellēsem, Christophorū Torellum, Americum,
Seuerinatem, Leonorū Pergulanū, Sagramorū Parmēsem,& Belmamolū Pennēsem,pari
terq; curaret pōtifex reuocari trās Padū à Venetis quotquot ex suis copijs in Romādiola
sibi & ecclesiæ militarent:præscriptumq; est Philippo,ne quibusue causis,aut exquisitis co
loribus iura ecclesiæ uiolaret,neue ius aliquod in regno Apuliæ proprij nomine,autoritate
& uiribus,aut aliquibus etiā Genuensibus, qui sub eius ditione & poteitate tenerētur, sub/
ornatis quæreret,uel oblatum acciperet,aut quærētibus quæsiturisq; faueret. Cum uero mi
nutiora quædam acta essent de partium studiosis,Nicolai Fortebraccij cōditiones quibus
cum paci includeretur reiectæ sunt,in summi uiri cardinalis sanctæ Crucis reditum ab An
glorum Gallicorumq; pace, cuius,à pontifice arbiter missus erat.

natione Romani imperij, Decadis tertiæ Liber septimus.

DMONET superatæ classis Aragonẽsium superiori loco facta mentio, exigit item temporis ordo, quò facilius quæ sequuntur cognosci possint, id prælium litteris mandari memorabile, & captorũ regum principumq́; uirorum numero maioribus æquiparandum, quæ maritimis bellis intra superi inferiq; maris ambitum nostra uiderint secula. Post uarias multiplicesq́; regni Siciliæ citra fretum populorum contẽtiones, quibus sexto ante id prælium mense afflictum fuit, multa sunt gesta, uolumen si quis eò prosequi uoluerit, pergrande impletura, sed haudquaq; digna quibus labor fuerit impendendus. Difficillimum nanq; fuerit multorum eius regni populorum principumq́; instabilitatem certis applicare partibus, qui ter quaterq́; diuersa secuti sunt studia. Nec satis ipsi intelligebãt in quorũ factionibus censebatur. Comperto de Alfonsi regis in regnum aduẽtu, Iacobus Caudola Antonium filiũ prosequendo, quod cum principe Tarentino in Apulia gesserat bello reliquit, statuitq́; in Campaniam ueterẽ se conferre. Qua in regione belli summam consistere intelligebat, quod regni caput Neapolim opulentasq́; illius ciuitates continet Salernum, Capuam, Gaietam & Auersam, & regem inimicum proximarum Hischeæ & Procidæ insularum, castellorum quoq; Neapolis mari expositorum dominia habentem conatus in ea maximos facturum intelligebat. Prius uero quàm Caudola ipsam attingeret regionem, Ioannes Caramanica Capuanæ arcis quæ presbyterorũ dicitur, præfectus eam prodiderat comiti Laureti Aragonensium studioso, & princeps Tarentinus Minicutium Aquilanum cum copijs adducens ad eam ciuitatem custodiendam se contulerat. Quamobrem Iacobus Caudola, reuocato ex Apulia filio, & accitis Micheletto Attendulo, Antonioq́; Pisano mille & sexcentorum equitum stipendia apud Neapolim merentibus, principem in Capua non minore diligentia quàm odio obsidebat. Rex interea Sinuessam aduenerat, & Antonium Columnensem Salernitanum principem, qui pontificis Martini quinti fuerat nepos, comites Fundorum Christophorum & Rogerium familiæ Gaietanæ, Franciscum Vrsinum comitem Conuersani, Ludouicum Columnam, Franciscum Pandonum equitem Neapolitanum, comite Campibassi & dominos Leonessæ, qui omnes fœdera contra Neapolitanos inierant, conuocarat, quorum consilio fauoribusq́; contra Gaietam castra posuerat, duces autem præfectiq́; castrorum, Franciscus Vrsinus & Christophorus Gaietanus, equitum peditum'que millia quinque in armis habuere, classe quoque quam aduenicns adduxerat maximam portum obsedere Gaietanum. Eam uero urbem haud magno labore capi posse sperabant, quòd paruis præsidijs munita esset, & annonæ carentia laboraret. Nec deerat in tanta nobilium prædæ inhiantium turba, qui extrema omnia experturi uiderentur, ut eam diriperent preciosissimis Genuensium mercimonijs refertissimam. Nanq; inclusi erant plurimi Genuenses, qui mercimonia Genuam importaturi substitissent, mare operientes hostibus tempestatibusq́; pacatum, & plurimi inerant pugnatores, partim quos Philippus Mediolani dux Renato regi ad eam diem fauens, seruandæ ciuitati præsidio, adduci passus fuerat à Francisco Spinula ciue Genuẽsi, qui ad inuidiam declinandã sponte patria cesserat, partim qui importauerant commeatus. Secuti fuerãt aduenientem regem fratres Nauarræ rex unus, & duo quos ex gentis more, appellant infantes, sancti Iacobi & Gallitiæ magister unus, Henricus nomine, alter Petrus plurimiq́; ex regnis Aragoniæ, Catheloniæ, Nauarræ, Siciliæ, & insularum quibus dominarentur principes, nobilesq́; & quidem potentissimi in patria uiri, bello tãtum nauali operam nauaturi. Fuit autem classis tectarum undeuiginti nauium eximiæ magnitudinis, undecim triremium, biremis unius. Eò Genuẽses suorum in Gaieta clausorum periculo solliciti simul quòd regnum Apuliæ in Cathelanorum potestatem deuenire ægerrime paterẽtur, duce etiam Philippo iubente, classem & ipsi parant, naues duodecim tectas, liburnem unam, triremes tres, & exploratoriam biremem unicam. Classem ipsam Genua soluisse compertum habens rex Alfonsus classe etiam ipse pergit repugnare, & præter eos qui nauibus aduecti erant, principem etiam Tarentinum & Minicutium Aquilanum Capua excitos, aliosq́; selectos ex terrestribus copijs præstantiores Italicos, Francisco Vrsino, Ludouico Columna, & Cristophoro Gaietano exceptis, secum duxit. Ne autem Gaietani obsidione soluta commeatum, aliaq́; acciperẽt præsidia, naues quinq; onerarias terrestribus copijs auxilio futuras dimit-

tit in portu, ponte littori iunctas, ut mutuo sibi præsidio copiæ inuicem utræq; facilius sub/uenirent. Fuit uero singulis Cathelanorũ nauibus appellatio, qua ab hostibus æque ac suis internoscebantur. Magnania quæ regem uehebat Alfonsum, paulo cæteris eminentior. Figaretæ quæ regem Nauarræ, in Boscheta Hispanum quempiam nobilissimum in curia regias gerentẽ uices, in Fugasotta infantem Henricum, Incantona infantem Petrum. In Garone, in Coniglie, in Caralte & Bottifomie mutati sunt sæpius per id temporis gubernatores. At Genuensium primæ qua Blasius Aggereus classis præfectus uehebatur Spinula, cæteris notioribus Lomellina, Calua, Italiana Caroli, Aurea Iustiniana, Damari Denigro, Rabalda, Felamonica, Perdicina. Velis uento datis, Cathelani faucibus exeuntes Gaietanis, uelificatione prima insulæ Pontianæ ad quatuor stadia appropinquarunt: eam partem uersus quæ ad occidentem spectat solem, cum postera die ad ortum solis inimica illis apparuit classis. Patẽti classes pelago fortuitu tãtisper oblatæ, ut sese mutuo conspicerẽt, occidẽtem Genuenses, orientẽ uersus solem Cathelani dimissis confidebãt antennis: & pari fermè spatio utraq; distabat à littore Gaietano, prima classis regia, ut crescentes per serenã cũ sole uentos, quamprimũ usui uiderẽtur fore puppi acciperet, ad meridionalẽ plagã altũ petit, inimicam classem, uẽtos inter & littus desuper spectatura, & plenis cũ libuisset uelis impetitura. Genuẽses uero eodẽ fermè quo uisi fuerãt loco, lentis acti circuitibus, tabulis, puppes, prorasq; muniẽtes, & prælio usui futura expediẽtes certamen detractare primo simulauerunt die, adeo ut triremibus regijs pugnatorũ numerũ, nauigationisq; modũ exploraturis, suam circundantibus classem, quieti desidesq; perstiterint. Cum uero classes lento per noctẽ motu de industria se petissent, sub solis ortũ ad quadragesimũ stadiũ coierunt. Tum Genuẽsis præfectus dimisso in scaphã tubicine, regibus nunciauit, sese Gaietã petentẽ, ut clausos conciues recipiat, prælij cõserẽdi animo, nisi accessu prohibeatur nullatenus aduenisse. Retẽto tubicine Hispani reges diem illã nonarũ Augusti diui Dominici natalitio celebrẽ cõsultationibus apparatuq;, Genuẽses expectatione cõsumpserunt. Tertia postmodum quà maritimæ fuerãt coniũctæ classes, Cathelanus equestris ordinis tubicinẽ reducens Genuẽsibus à rege Alfonso præliũ indicit, & negat illos Gaietã nisi armis sibi uiã fecerint petituros. Vix in scaphã reuersurus ad regẽ miles descẽderat, cũ Cathelani medio retẽtas malo antẽnas suspendere, & uela pãdere à Genuẽsibus cõspiciũtur. Nec prius uela ipsi etiã attrahere potuerũt, q̃ hostis affuit furibũd9. Prima nauis Magnania prætoriã Genuẽsẽ, Nauarrę rex Leomelinã, Henricus infans Caluã, singulæ de hinc singulas impetũt, ac ferreis harpagonibus cõcathenant. Triremiũ præfectus infans Petrus naui Incantona uectus, partim se opponit triremibus Genuensiũ, partim classe circũdata, quas uidisset laborare suorũ manibus succurrebat. Tres autẽ Genuensiũ maximæ naues, sub ipsum prælij initium simulata secesserant fuga, & sinuato sensim uelo, ualidis quibus Cathelana classis impulsa fuerat uẽtis subrepentes superiorem tenuerant locũ. Nec mora cũ acerrimo utrinq; pugnaretur certamine, & globi speciem cõcathenatæ præberẽt classes: illæ desuper uento actæ impetuosissimo in hostem ruerunt, & sinistra inimicarũ nauiũ latera concusserũt. Eo quassata impetu Magnania nauis regia in dextrũ procumbẽs latus, sexcẽtorũ quos uehebat armatorũ in cõcaua prolapsorum pondere undas accipere, ac euestigio mergi uidebatur. Tanto Alfonsi regis timori horrorem addebãt Genuensiũ, quibus præualẽt tragulæ, balistis contortæ, armati hominis æque ac inermis uiscera uulnerãtes, & acta in latus Magnania, turbatos ordine milites, prætoriæ Genuensiũ nauis bellatorũ ictibus exponebat. Ad eam perductus rerũ sortem rex, ut cæteris etiã suis nauibus uictoriã reportaturis, ipse cum selecto procerũ & præstantiũ uirorum ingẽti numero mergeretur, mitius secum agi, à Genuẽsibus sese uiuum uictumq; recipi, terquaterq; prius alta & miserabili uoce inclamauit, q̃ per bellatorũ clamores & horrisonum pugnæ fragorem potuerit exaudiri. Cæteræ naues Cathelanæ sortem ignorantes regiam, duro certabãt marte, & atrocissimum utrinq; cõmittebatur prælium: nec ulla fuere in tanti apparatus conflictu arma, nullum machinæ genus, quod ignitis præualuerit calciũ globis, quos fumiferam spargẽtes nebulam, Genuenses in Aragonensium proijcientes classem, nauualibus insuetos prælijs Italicos milites excæcabant. Tandẽ fractis Figaretæ antennis, naui titubante rex Nauarræ pacem & ipse inclamitans capitur: & signo de regijs nauibus receptui dato, sole in occasum uergente præliũ dirimitur. Duo è tanta regũ procerumq; turba infans Petrus naui Incantona funiculo delapsus, & Antonius Columna Salernitanus princeps,

ceps, scapha auectus triremem conscendentes expeditissimam in castra redierunt, quæ contra Gaietam regem ostēdimus reliquisse. Parta ea insigni uictoria Genuenses, singuli singulos ad præfectū perducunt captiuos, Alfonsum regem Iacobus Iustinianus, Galeottus Leo mellinus Nauarræ regem, Cyprianus de Mari Henricum infantem: fuere capti insignes uiri numero trecenti. E quibus primi & regulis potentatu pares, Ioannes Antonius Vrsinus Tarentinus princeps, Ioānes Antonius Martianus Sinuessæ dux, deinceps multitudo inferior, comites & equestris ordinis ac iurecōsulti præter milites gregarios, nautasq; quos fuisse constat quatuor milia & quingētos. Cæsi sunt eo in prælio ex regio exercitu sexcenti, quū ex Genuensi uix centum quinquaginta fuerint desiderati: uulnerū tamen utrobiq; non multum fuit, quod qui in eo armorum apparatu uulnerabantur ut plurimum occūbebant. Prædą uero rerū quas regali luxu pompaq; reges imposuerant, non parua, in parte uictoriæ censeri potuit. At qui in terrestri Gaietana obsidione relicti fuerāt, Gaietaneus Vrsinusq; & Columnensis Ludouicus regiam classem delatam audientes, dissipatū e uestigio exercitum, ut quemq; ad proprios lares ducebat uia, quaquauersum abduxere. Fecit iocunda simulq; necessaria formulæ pacis, & maritimi insignis prælij narratio, ut Piccinini & Sphortiæ apparatuum finem referre distulerimus. Qua die classes ad Pontianā insulam conflixerunt, auctus Venetorum copijs, ut supra retulimus, Sphortia prælio etiam ipse uidebatur decertaturus. Quod autem Fortebraccium recepto Falcone oppido in Picenum suspicaretur traijcere, seruando, ut iussus erat, exercitui diligentiorem, quàm antea curam impendit. Et tamen Italianum Foroiulianum, qui sub eo militabat, Picentibus præsidio futurum, cum octingentis equitibus mittere cupiens, ab Anconitano pontificis ac fœderatorum iussu retētus, tam diu distulit, quoad pace facta induciæ sibi & Piccinino consensu partium sunt inductæ: interea Fortebraccius certior de pace factus accepta ad eidus Augusti scripto à Falcensibus fide, quod nec pontificis & ecclesiæ, nec Sphortianorum partibus consentirent, & prætorem à se acciperent, non prius inde potuit mouere, quàm à pacis arbitris & ducis Mediolani oratoribus literas acceperit soluendam sibi obsidionem, & Falcum, si post diem Augusti decimam recepisset, pontifici reddendum, si pacis conditionibus uti uellet. Eas ipse spernens literas, & alia sibi pace opus esse per suas respondens, Treuium adijt ecclesiæ castellum, quod Tollentinates Germani tres permissione pontificis dudum seruauerant: paucos tamen ibi moratus dies, cōtractis ex ducatu Spoletano quotquot potuit copijs & Fulginatis Trintij filio tunc primum in expeditionem ductis, Apenninū asperrima & exercitui hactenus imperuia per Camertes traiecit. Secesserat interim per indutias in agrum Imolensem Piccininus, & Sphortia Falcenses se dedidisse compertum habens, fortuitu qua die Fortebraccius traijciendo Apennini iugo insudabat, Italianum expeditissimos equites octingentos ducentem miserat: qui Arimino & Pisauros sextis castris in Picenum delatus comperit Fortebraccium castellis aliquot Camertinorum euersis, aliquot etiam receptis, mōtem Floridum obsidere. Id castellum in edito situm collis cacumine duobus, quæ in Picenum spectant lateribus, nullo aditum habet loco, quin proximis descendentes collibus, & superato riui fundo ascensuri, sexto ubiq; miliario conspici, & pro collium uicinitate ad unum ualeant numerari. Vicini ergo collis in gyrum producti, summitates armatis compleri turmis, Fortebraccius ipso prospiciēs interuallo, quod exploratoribus credere noluisset, Sphortianos Romandiola missos aduenisse, murmurantibus commilitonibus assentitur. Italiano autem Alexandroq; turmas structa acie aduerso deducentibus collis deuexo, ipse item castris ordine pristino contra castellū dimissis parua comitatus caterua in medium descendens Floridi montis cliuum, hostē ascensu montis prohibere cōtendit. Tum Alexander præmittens qui montem omnibus ascenderet locis, scuta habentem peditatum, lento gradu in Fortebracciū ferri cœpit. Et quanquam inepta perdifficilisq; utrisq; esset alteri sursum, deorsum uersus alteri ratio in equis pugnandi, manum tamen sæpenumero conseruere. Verum Italiano magnis quas aduenlens prouincia exciuerat copijs, aduersum hostibus cliuum & Floridi mōtis radices cooperiente, iniectus Bracciano exercitui metus fecit, ut nedū præsidia è castris Fortebraccio mitterentur, quin potius eorum quos descēdens adduxerat, militum plurimi illum destituerent hostibus repugnantem. Vnde urgentibus pedetentim cæteris, non prius in castra se recepit, quàm suos in fugam uersos, Alexandrumq; adesse cōspiciens, sese etiam fugæ dedit. Dimissis tamen impedimētis postremus fugiētes claudebat suos, & quocūq; lapsum

aut tardius abeuntem ab hoste circũueniri uidisset, cum paucis secum pugnantibus subue-
niebat. Superauerant fugientes Bracciani secundũ, qui Florido monti Apenninum uersus
adiacet, collem, facilisq; & tuta fuerat ad eos Fortebraccio fuga. Sed dum omnes, quos in
fuga conuersos ab hoste secluserat, ad unum pertinaciter seruare cupit, fessus assiduis incur-
sationibus equus in submissam prolapsus ceruicem, per subiectam crepidinem illum abie-
cit præcipitem, stans tamen e uestigio Fortebraccius Foroliuiensi armigero Alexandri, qui
illum assidue fuerat insequutus, & quum primum equus cecidit pedes insiliens, ut sese Ale-
xandri captiuum, data diceret fide postulanti, ocyus factum esse respondit, & gladio qui col-
lapso manu exciderat sublato, nudatam sub casside Foriliuiensis faciem petijt cuspide infe-
stissima: illo autem reflexa paululum ceruice ictum chalybea cassidis gena excipiente, & in
mutua proruente uulnera, Fortebraccius nasum inter & genam sub oculo transfixus ceci-
dit, & ab Alexandro qui primus superuenit subleuatus, oculos adhuc uiuens ne Sphortia-
nos uideret uictores, obstinate clausos tenuit: nullisq; adduci potuit exhortationibus, polli-
citationibusq;, ut per duas quibus superuixit horas, uel adloqui Alexandrum uoluerit, uel
uidere. Fulginas, Carolusq; Fortebraccius paucis comitati traiecto rapidius quàm adue-
nissent Apenino, Fulgineum, & inde Assisium petiuere. Italianus & Alexander Braccianos
insequuti, magnam eorum partem difficultate itineris retardatam interceperunt. Et castel-
lis Camertinorum recuperatis, in Vrsinos qui Fortebraccio fauissent in Picenum transeun-
ti, copias duxerunt. Certo mortis Nicolai nuncio in prouinciam ducatus Spoletani præla-
to, Montefalcanẽses primi, secundi Tifernates, ad pontificis & ecclesiæ ditionẽ rediere. As-
sisinas Carolus, Burgenses, Puppi comes, cuius filiam Nicolaus in matrimonio habuerat,
quo minus eodem modo deditionem facerent, uiribus & accurata diligentia uetuerunt.
Dies erat calendarum Septembris secunda, quum agenti in Bononiensibus apud Clater-
nam torrentem Piccinino, molestissimus de Nicolai cæde allatus est nuncius. Is quum nul-
la sibi uiribus aut arte alia superfuissent remedia, quibus perituros penitus Fortebraccios
sustentaret, pontificis iustitiam implorare cœpit, & Carolum Fortebraccium Nicolai iuri-
bus succedentem illæsum in cardinalis sanctæ crucis aduentum reseruari, pacis conditioni-
bus prætensis contendebat. Omnibus autem etiam duci Mediolani studiosis, qui aut arbi-
tri aut oratores conficiendæ paci interfuissent, proteruas Fortebraccij responsiones, & post
Falcense negocium iniurias Treuiensium Camertinorumq; obijcientibus destitit Piccini-
nus. At Venetis per id tempus ratificationem pacis mittere tardãtibus, suspicabantur mul-
ti, Philippum ducem sumpta inde tergiuersandi occasione, cõfectam nuper pacem penitus
neglecturum. Existimabant enim illum nauali elatum uictoria, magnis dudum quæsita la-
boribus impensaq; & maximo subijciendæ sibi Italiæ adiumẽto futura, Imolam, & agri Bo-
noniensis castella nunquã redditurũ, nec opportunos ei bello tyrannos relicturum suo præsi-
dio destitutos. Siue tamen promissa nulla incommodorum ratione habita, seruandum sibi
fore induxerit animũ: siue ut gerendo regni Siciliæ bello, quod postea docuerunt tempora,
expeditior foret: siue quantum elatio superatæ classis illum extulerat, tantũdem animos de-
ponere fecerint extinctæ Braccianorũ in ducatu uires, quæ omnẽ in se pontificis & Sphor-
tiæ potentiam conuersuræ, Venetorumq; & Florentinorũ animos retenturæ suspẽsissimos
uidebantur. Quum ultimi instarent restitutioni fiendæ præfixi dies, & ratificationem pacis
Veneti elapso tempore constituto misissent, ad octauum eidus Septembris profectus Flo-
rentia Lancelotus Crottus in Romandiolã se contulit, conditiones in celebrata pace adie-
ctas pro duce seruaturus. Et paucos moratus dies Imola cum castellis restituta, Romandio-
laq; ubiq; per inducias quiescente, Piccininũ, omnesq; alios duci militantes, in Lõbardiam
misit. Quibus trans Scultennã fluuium progressis, Sphortia tandem transmisso Sapi in Ra-
uennatis Fauẽtini & Foriliuiẽsis agrorũ finibus, aliquot moratus dies, sedem in agro Bono-
niensi ad Medicinã oppidum cepit. Iussi interim à pont. Sphortia, Italianusq; & Alexãder
Sphortia, ex Nursinorũ agro excedũt, ducuntq; in Assisiũ contra Carolum Fortebracciũ. Is
uero adolescens agrũ Assisinatẽ in pontificis potestatẽ uenisse, & Sphortianos neci suæ in-
tentos intelligens, Perusinorũ qui sibi afficerẽtur consilio ductus, oratores de ciuitatis dedi-
tione, & rebus suis aliquo cõponẽdis modo acturos, Florentiã misit. Assidua interim & gra-
uissima pressos obsidione Vetralenses patriarcha cõpulerat, ut cũ deditione oppidi, Iacobũ
Vicẽsem in suã dederent potestatẽ. In quẽ postea prouinciæ iudices ordinaria iurisditione
capitali

capitali sententia animaduerterunt. Omnibus itaque Braccianorum reliquijs in Hetrusco ecclesiae patrimonio deletis, patriarcha quum paruas pro suscipienda regni legatione copias haberet, ad pontificem redijt. Quumque Carolum Fortebraccium Florentiam aduenisse, & reddito Assisio, milites Nicolai reliquias, pontifici commẽdasse inuenisset, eorum ipse optimos quosque selectos cõscripsit. Vrsinus uero & Dulcinus Anguilariae comes, quos pridem ad stipendia regis Arragonum clàm diximus respexisse, eum liberatum esse audientes, post meritam Iacobi praefecti necem, cuius obsidioni continuo adfuissent, spreto patriarchae imperio, quum per pontes & uada Tyberis accessu prohiberentur, triremium regis auxilio, pontem ad ostia Tyberina fabricauerunt, & in Campaniam sese cum turmis contulerunt. Agro item Bononiensi, sola accessus Sphortiae fama in pontificis & ecclesiae potestatem pene recepto, miserunt Bononienses Florẽtiam oratores, qui ciuitatem Bononiam, eiusque populum pontifici & ecclesiae sponderunt. Postera die ueniens Florentiam Guidantonius Montisferetri comes, Vrbini uicarius, debitam põtifici reuerentiam exhibiturus, castellum Montonis, quod proximis ceperat diebus, castellaque septem agri Tifernatis, quo tempore Nicolaus Fortebraccius eam cepit ciuitatem, retenta pontifici restituit, & Pergulam oppidum, quod audita Fortebraccij nece pro ecclesia, ut dixi, receperat, castellaque Mondaui tria, quae item primo Sphortiae in Picenum aduẽtu ceperat, pontifici reddere promisit. Nudius uero tertius Daniel Concordiensis episcopus, Bononiam pro gubernatore missus, pridie nonas Octobres ciuitatem summo ciuium consensu applausuque recepit. Cuius ingressum summa prosequutus laetitia Baptista Canitulus, armatis continuo stipabatur, & perpaucos quoad poterat à gubernatore introduci milites mercenarios curabat. Nec defuerũt qui illo cognoscerent die, Baptistam non anteactae uitae poenitentia, neque instituendae melioris intentione ductum, licet praeterita necessitati temporũ attribuens spem de pontificis clementia optimam prae se ferret deditioni ciuitatis praebuisse assensum, sed eam animo machinatum fuisse fraudem, ut postquàm sese derelictum à Philippo duce, põtificem uero suis & sociorum populorum uiribus potentissimum uidisset, missum à pontifice gubernatorem, & alios illum adducentes pontifici charos, Sigismũdumque Malatestam praesidio Bononiae deputatum caperet, & ciuibus qui aduersarentur trucidatis, tam diu Bononiã obtineret pontifici rebellem, quoad Gasparis Germani cum episcopo Concordiensi, & Sigismundo captiuis fieret permutatio, & cum expilatis inde diuitijs emigraret. Per dies namque nouem, quibus in ciuitate fuit, nunquam suasione, consilio, & ad extremum pontificis iussu adduci potuit, ut ducẽtos equites, pedites ad trecẽtos sibi antea & populo militare solitos eijcere uellet, quousque gubernatorem postulato à Sphortia peditatu ciuitatem, ac seipsum seruare intentum uidens, idibus Octobris fugam arripuit. Rebus ecclesiae pro uarijs quibus dudũ afflictae fuerant, calamitatibus ad eam perductis felicitatẽ, ut maiora damna pontifex restaurasset, regni Neapolitani rebus curam constituit adhibere. Itaque auctum mille equitum, & circiter quingentorum, peditumque octingentorum copijs, patriarcham Alexandrinum iussit secundae expeditioni necessaria comparare. Sed quum tempora per Decembrem traducendo tam longo itinere exercitu nõ satis idonea uiderentur, illum rectà ad legationẽ suam mittere simulans, coactas ad Thrasimenũ lacum in agro Perusino turmas, cõtra oppidum Burgi ad sepulchrũ ducere impetrauit. Qui acceptis à Sphortia equitibus quingentis totidemque peditibus, quũ Puppi comes nec prece adduceretur, nec minis, ut aut redderet Burgum, aut inde praesidium abduceret, contra Puppium metatus est castra, oppidũ ad supremum penè Apennini iugum, editissimo situm colle, & muro celsiore, commeatus copia, audacibusque committi fidissimis pugnatoribus munitissimum. Illis in castris ad dies quadraginta per mediam moratus hyemem, Pratoueteri, Valbonaque castellis à comite ad Florentinos deficere compulsis, Puppium frustra aliquando oppugnauit, & tamẽ Burgi deditione, sequestribus Florẽtinis, à praefecto praesidij illius Baldacio impetrata, obsidionem ducebat. Vnde factũ est, ut quum in propinquã Romandiolae prouinciã traijcere simularet, missis à pont. nũcijs castella agri Imolensis, Tausignanũ, Riolsiccũ, Montebatalliã, Sassitellũ & Bassadum, à Guidantonio Manfredo, & à Montisferetri comite Pergula, ac castella uicariatus Mondaui, quae põtifici in Florẽtia spopõderat, ad eaque retinuerat tẽpora, redderẽtur. Nicolaus etiã Piccininus, quum Bononiam ad ecclesiae obedictiam deuenisset, omniaque in Romãdiola quotidie pacatiora fieri audiuisset, acceptis à pont. quos sibi debere Bononienses

dicebat,

dicebat,ducatis duobus mille,Bolognensiũ,& diui Petri oppidũ ipse etiam reddidit.Idem paulopost fecere Gattamelata & comes Brandolinus de oppidis Persiceto, Sanctagatha, & Manciolino.Per id temporis Baldasar Offidanus Bononiæ prætor in Antonium Bentiuolium & Thomam Zambecharium Bononienses,causa indicta subito supplicio animaduertit:& nisi Daniel gubernator copijs in urbem recensendi militis simulatione contractis, ciues in palatium conuocasset,publicaq; interim loca præsidio tenuisset,fecisset eximius erga Antonium populi fauor,de pontificis Bononiæ statu,& Danielis ipsius Baldasarisq; uita sumi pariter subitariam ultionem. Rebus postea in Romandiola quietissimis (Forliuiense enim negocium pontifex in sequentem reseruauerat æstatem)& receptis in Spoletano ducatu patrimonioq; Hetrusco ciuitatib. ac locis,quotquot superiori tempore rebellarant. Sphortia uero legionem in hybernis apud Picenum habente, nihil esse reliquum in rebus Romanæ ecclesiæ apparebat, quàm ut Campaniæ maritimæ prouinciarum recuperationi & regni Siciliæ paci consuleretur. Quæ munera pontifex patriarchæ Alexandrino, ut diximus,commiserat obeunda. Cætera tunc fortè loca Italiæ quiescebant,licet duci Philippo & Venetis à Cremonensis agri finium contentionibus, quæ post factam Ferrariæ pacem relictæ erant,noua per eos dies litigia emersissent.Quibus componẽdis requisitus à marchione Estensi partium arbitro,per nouæ pacis cõditiones pontifex operam adhibebat. Quum ecce subita omnibusq; inopinata Genuæ ciuitatis rebellio intonat, magnum in fluxa humanarum rerum conditione exemplum, quàm nulla satis consistant secundissima, maiorque omnibus timenda sit ruina,quo rerum successus habuerint cumulatiores. Namq; apud nullos uidebatur dubium,quin Genuenses per uictoriæ captorum regum accessionem,magnis quas habent opibus,magnæq; gerendarum præclari facinoris rerum opportunitati factam regno Siciliæ quàmprimum potirentur,quod quidem regnum attulisset Philippo duci maximum subigendæ Italiæ adiumẽtum. Nam paulò post factam Florentiæ pacem,quum certus de classe Arragonensium superata,& principum uirorum,qui cum regibus capti erant, numero Venetias allatus est nuncius, senatum constat Venetum,post uarias de summa reipublicæ consultationes perpetuis habitas diebus, quod nunquam antea contigisse maiores natu affirmauerunt,sæpenumero dubium, nullo qui è republica uideretur fore,cõcepto senatusconsulto discessisse,omnibusq; longa fessis mora abeuntibus,fuisse aliquando ex primoribus qui dicerent,nullam superesse in rebus humanis spem reliquam,quin dux Mediolani rerum in Italia potiretur,si parta per Genuenses uictoria uti sciret. Is uero dum regum fratrumq; potentatum extra Italiam maximum, & regni Siciliæ opportunitatem considerans, supremo eos sibi beneficio deuincere, & conculcandæ Italiæ administros comparare meditatus est,nec regum Galliæ,quibus ad eam studuisset diem, nec Genuensis populi perpetua, & quidem capitalissima cum Cathalanis odia exercentis, ullam habuit rationem. Nam post eductum Genua urbe,si non bona,saltem simulata Genuẽsium uenia, Alfonsum regem Arragonum, Nauarræ etiam regem Henricum infantem, & plerosq; insignes captiuos,inuito ac contumacibus uerbis repugnante populo Genuensi,Sabbatia eductos Mediolanum perduci iussit.Qua indignitate permotus Genuẽsis populus,omnia abiecto magistratuum metu,maximam rerum nouarũ cupiditatem cœperat præ se ferre. Vna uero accessit properandæ rebellionis causa,quam uisum est repeti altius oportere. Namque Franciscus Spinula,quem classis Genuensium præfectum, siue, ut ipsi appellant, ammirhatum, à Petro Lauredano classis Venetorũ præfecto captum,& Venetias perductũ,supra ostendimus:quo tempore carceribus tenebatur,hortantibus aliquando Venetis,respondebat futurum,ut quàmprimũ saluis rebus posset rem Genuensem à iugo ducis Mediolani ereptam in priscam assereret libertatem. Illud idem polliciti fuerant ex concaptiuis plurimi,quorum Blasius Ageretus plebeio ortus genere, eò loci huiuscemodi tractatum adduxit, ut per simulationem procurandæ redemptionis conciuium se liberari, & Genuam mitti obtinuerit: subornatusq; fuerit Venetorum nuncius, qui ad faciendam fidem secum adiret uirum insignem Thomam Fregosum,sine cuius ope & opera omnes contra ducem Mediolani in rebus Genuæ conatus inanes fieri cõstaret. Thoma autem uiro grauissimo Blasij fidem minoris faciente, quàm cui tanta res committi deberet, & illius colloquium renuente, Blasius ipse ducem Philippum adijt, & sese plurimisq; ex captiuis per carceris necessitatẽ à pollicitatione Venetis facta purgatis, Franciscum Spinulam adstipulatæ rebellionis est insimulatus. Inde

tus. Inde factum est, ut liberatum per pacis conditiones Franciscum dux continuo oderit, Blasium autem obscuro natum loco, summis extulerit honoribus. Ea impulsus causa Franciscus Gaietam secesserat, ut ducē absens omni suspicione liberaret, simulq́ aliqua faceret, quibus exasperatum illius animū deliniret. Gaietana autē obsidione per classis Genuēsium uictoriam, ut ostendimus, undiq́ dissoluta, in patriā redierat, sperans ducem, audita ipsius strenua, quam in defensione Gaietana exhibuerat opera, conceptam erga se inuidiam mitigasse. Cum uero toruis eum oculis magistratus aduenientem excepissent, salutis suæ diligentem curam in posterum habendam statuit. Etsi quando ex more uocaretur, prætoria nunq́ adijt, nisi tanta suorum stipatus turba, quæ ipsum à magistratus uiolentia tutaretur. Audiuerat autē hæc omnia dux Philippus, populiq́ odium erga se nouerat, quod à perductis Mediolanum regibus inchoatum, illis libertate donatis exasperatum esse intelligebat. Nec apud se dubium esse aliquando suis dixerat, quin Genuenses breui rebellarent, nisi factionū capita tollerentur, & frenis plebs durioribus teneretur. Hinc Aloisium Crotum permittens omnium quæ agi oporteret instructiones habētem, quas postea uidimus, præstantem uirū Arasminum Triultium, cum turmis subsequi iusserat. Nec ducis Philippi consilia subtili indagine Spinula habuerat explorata, & Genuēses subreptorum regū principumq́ uirorum indignitate commotos, ad rebellionem concitare cum decreuisset, in primis cum Thoma Fregoso, cui secū asperrima dudum intercesserant odia, in gratiam redierat, eumq́ rebellionis quam moliretur animo fecerat certiorē. Dimissus interea à duce Philippo rex Aragonum Alfonsus, apud portum Veneris declinauerat, & licet triremes illi essent expeditæ, multaq́ in regno Apuliæ fierent, quæ suā desiderarent præsentiā, plurimos ibi resederat dies. Et Petrus iampaulus Vrsinus in regnum, ut dicebât, cum rege traiecturus, turmas adduxerat in Riperiam Genuæ orietalem. Ea Franciscus Spinula suo imminere exitio meditatus, omnibus quibus fideret, in secretiorem coactis locum, huiuscemodi habuit orationem. Scio plerosq́ uestrum mirari Genuenses uiri, me cuius præclara & maxima in ducem Mediolani extant merita, qui illū uestro olim consilio uestra usus opera, potentissimæ huic urbi dominum fore summo contenderim studio, ad eam perductum esse rerum sortem, ut post exilia sponte suscepta, post latebras extra patriam quæsitas, in patria etiā sinuq́ uestro delitescere, & à carnificis Opicini gladio uitam accurata tueri diligētia cogar. Et nisi apud uos uerba facerem, qui durissimos mecū labores, qui pericula & rerū discrimina subijstis, qui ex duce regē imperatorémq́ illum facere, Genuensis populi opibus, uestróq́ in primis sanguine, diu contendistis. Ea explicarem beneficia, quæ malo omine in eum hominem cumulaui. Ipsius uero perfidia, ipsius solita erga omnes ingratitudine summa est factū ciues, ut quem infinita nostræ familiæ, si mea contempsisset erga se merita, ad grati erga me animi significationem aliquam adducere nunquam potuerunt: cōcitauerint nunc & armauerint in caput nostrū perditissimi hominis, Blasij Agereti calumniæ. Decē, ni fallor, in hoc cœtu egregij adestis Genuensis patriæ amantissimi, quos eodem conflictu superatos, Veneti magna & aliud sibi uolente, prout tunc dicebamus, humanitate carceribus optime habitos, ut patriæ libertatem, ad salutem uestram sæpenumero hortati fuerunt. Eos non audire, nisi surdi essemus, nullo potuimus modo: nec tamen fuit nostrum quispiam qui uerba reddiderit integro uiro indigna, præter Ageretum, qui postmodum flagitij quod admiserat culpa, in me uosq́ reiecta exaudiri, & maximis à duce præmijs usque adeo ornari obtinuit, ut ab officina argentaria, cui ab incunabulis genitor eum innutriuerat, atq́ tabellionaria quam postea uir exercuit, ad classis nostræ præfecturam fuerit euectus: & quam ducenti supraq́ Genuenses nobiles plebeiq́ ditissimi in paternis auitisq́ clarissimis præfecturis, triumphis, uictorijs, opulentissimisq́ nauigationibus, maritimam edocti militarem disciplinam, sua & duûm millium quos singuli selegerunt ex Genuēsi populo uirorum uirtute pepererunt uictoriam, captorumq́ regum & principū uirorum gloriam, ipse solus apud exteros rerum nostrarum, & sortis nostræ ignaros sibi uindicet. Quo enim momento, nostra hæc uictoria celeritate stupenda, è medijs fluctibus, Gaietana prius intonuit littora, q̃ classes ipsas manu conserta confligere satis posset cōstare, qui me nostratesq́ in Gaieta clausos gratulabūdi adibant, nō Genuensis populi impēsam, nō ciuiū uirtutem, nō nauium triremiumq́ apparatū laudabât, admirabâtur. Sed inclyti Blasij Agereti nomen usq́ adeo summis extollebant laudibus, ut nisi felicibus ducis Mediolani auspicijs, nisi illius gloriæ

gloriæ detractum iri existimassent, Ageretum fuerint cunctis populi suffragijs in diuorum numerum relaturi. Ea cõciues optimi, stomachatus indignitate, uix satis mihi poteram imperare, ut quas ego sanguine proprio tũc tutabar ducis Mediolani partes, à quibusq; salus penderet mea, cuperem uincere. Postquàm eò loci reciderat Genuensis populi omnium hactenus populorum, omnium nationum uictoris potẽtia, ut domino subacta esset omnium ingratissimo, qui nulla nobilitatis, quã summe oderit, nulla meritorum ratione habita, tantæ ciuitatis decus uilissimo cuiq; prosterneret homuncioni, quanquam Blasij toleranda fuerit indignitas, si oculis subijciemus, quos dudum pertulerimus magistratus, nisi fortè unus sit excipiendus naturæ monstrum Oppicinus carnifex immanissimus, scelesta manu cuius supra ducẽtos nobilitatis plebisq; nostræ Genuenses uiros meminimus laniatos, præter minoris populi multitudinẽ, in qua Tigride immitior sæuit. Quàm uero ciues amantissimi angit me animo, quàm facit mœstum, posita ante oculos non mea, quam abscessu propellam, si per uos gladio non licebit, sed uestra plurimorumq; cædes, qua efferatus sanguinolẽtusq; debacchabit Oppicinus. Ægre per hos dies ferebatis captos reges Italicosq; proceres, Mediolanum fuisse perductos, nec æquo animo id ferre debuistis. Qui captam Genuensis populi sanguine & periculo talem tantamq; prædam prius subripi uideritis, quàm satis meditari datum fuerit, quid super ea re constitui oportuerit, deliniti tamen promissionibus quas simulatus ille fallaxq; dux faciebat, eos Genuensi carcere custodiri existimastis, quorum uinculis tanti principis promissio accessisset. Hincq; à maledictis & conuitijs ac murmurationibus temperastis. Postea uero quàm omnes profusa & nusquã gentium audita liberalitate, reges germanosq; & proceres cæteros, non libertate solum, sed ingentibus insuper donatos muneribus audiuistis, illum maledictis molestioribus tamen quàm par fuerit iactatum ea in nos meditari & destinare impulistis supplicia, quæ illi si adesset à Genuensi populo decernerentur. Non satis namq; scio magna ne in patriam pietas, aut maximus in hunc concitatusq; meus ardor animi me falli faciant opinione, sed inconsiderata hæc liberalitatis amentia, quid sibi uelit ingenio cõiecturisq;, & per audita aliquãdo ab ipsius ore somnia uideor assequi. Duos hunc nostrum reges, germanumq; infantem, & uiros insignes plurimos, magnifaciendam multitudinem, in suas peruenisse manus, in sua positos potestate considerantem, hæc secum dixisse & animo uolutasse existimo. Bellis ego Italiam annis hactenus duodecim ferè continẽter lacessiui, ut à plurimis laceratam latrunculis, populariumq; in primis tyrannorum sub libertatis nomine illam opprimentium ambitione liberatam, in unam tandem regni formam redigerẽ, maximum Italicis futurum recuperandi imperij & perditæ dudum monarchiæ principiũ. Et quum duos qui potentiores essent, hostes populos, adeo per continuata bella exagitassem, ut paruo in posterum obstaculo uiderẽtur futuri, tertium qui illis cupiuerat pontificem Romanum uiribus ingenioq; ad tenuem redegi status conditionem. Quarta in Italiæ rebus restabat pars, regnum Siciliæ citra fretum, quod equis, pabulo, armentis, tritico, hominibusq; rei bellicæ idoneis feracissimum maximo semper hactenus subigendæ per uim & arma Italiæ fuit adiumento. Id ego regnum à Lombardia remotissimum, quia mihi ipse non auderem, soli amicissimo affiniq; Renato regi affectabã. Nec ignorabam tamen quod iubebat necessitas, dubio nimis euentui operam impensamq; exponi, quæ carceribus agenti nauaretur regi, non satis fortasse in reddenda gratia responsuro, qui & gentis superbia, & affinitatis iure, debitam sibi & gratuitam, non mutuatam existimaturus fuerit operã sibi exhibitam. Fecit interim fortuna, quæ fortes semper adiuuat uiros, tantam regum, principum, ducum, nobiliumq; uirorum multitudinẽ meo huic desiderio summe supraq; quàm optare ausus fuissem, accommodam, siue externam regum potentiam, siue insularum Italiæ ciuitatumq; regni quas possident opportunitatem, siue singulorum potentias, uires, uirtutemq; consideres. Fecit inquam eos in meas peruenire manus, ut summa excepti comitate, uita insuper, libertate, regnis principatibusq; donati, maximis quoq; muneribus honestati, non regni tantum Apuliæ auxilium præstent, sed Italiæ regnum & orbis imperium mihi cupiant ardentissimo. Moleste uero Genuenses id laturos scio, cum acerbissimo Arragonenses Cathalanosq; prosequantur odio. Quos longe abest, ut mea confœderatione amicitiaq; augeri cupiant, quum illos Trinacria potius insulisq; Italiæ, quinimmo uita priuari exoptent. At contraria mihi sedet animo sententia, & quos sublatus per potentissimorum regum, potentissimorumq; populorum uictoriam metus superbos facit, quos popula-

popularium Italiæ tyrannorum exempla, in perditam dudum libertatem respicere faciunt, addita mihi per liberatos reges maritimarum, ubi opus erit copiarum potentia faciet subiectiores. Tanta fratres optimi, quam sibi spopondit dux noster Philippus regnorum imperijque amplitudine excæcatus, nec maxima ciuitatis nostræ erga se merita, nec labores nostros impensas periculaq; cōsiderans, nos illis seruos pergit facere, qui prælio superati, & nobis seruirent, & regnum Apuliæ Trinacriamq; insulam ipsi per manus nostras cæco subiecissent duci. Quid multa? querelis frustra diem consumimus, nulla unquam tantis malis remedia allaturis, ipse crudeli efferatoq; in nos animo, quos saltem uerbis suasionibusq; consolari, & in aliquam meliorem spem erigere debuit, contumaces, ut dicit, petulantesq; domare, & mites facere meditatur: & ó utinam mites facere, non sanguinolento Oppicini gladio, non suspendio necatos, ut sæpe antea multos, uel mari submersos à parentum sinu liberorumq; & coniugum amplexu raptos turpissima cæde statuisset extinguere. Quid enim per immortalem deum sibi uolunt peditatu nouo constipata palatia? quid Arasmini cum equitatu aduentus? quid Arragonensium regis in portu Veneris longior mora? quid illum deducturæ naues onerariæ, triremesq; apud Siciliam paratæ? quid Petri iam Pauli cum turmis in orientalem Riperiam aduentus? Quid inquam aliud tam magni uolunt apparatus, in tanta rerum ab externis securitate, in tanto uictoris potentisq; domini apud omnes terrore ac metu, quàm uictricem Genuam tantis talibusq; afflictam trucidatorum ciuium calamitatibus, immani crudelitate mitem reddere, ut Arragonensibus Cathalanisq; æraria aperire, naues triremesq; armare, & miserabili nefandaq; subiectione discat, tacita & sine doloris significatione aliqua seruire. Eam ciues patriæ calamitatem extremam, cum tantæ ciuitatis interitum, dum salua & integra res est, dumq; manus & ceruices à carnificum catenis habetis liberas, auertite, propulsate, arma capite, accursurumq; & ferocissime irruiturum conuocate populum, diutina seruitute, horrendis cædibus, & noua ereptæ faucibus prædæ iniuria, odio, ira, furore concitatum, ac penè insanientem. Cœpta deus sequundabit, non deerunt auxilia nec fauores. Mari paratam classem, in urbe populũ habemus quantum sat erit ad palatia, portas, arcemq; expugnandam, ad tutanda ciuitatis mœnia facturum. A furenti uero quem immittet dux Mediolani exercitu, Apennini hyemisq; asperitas tandiu tutabitur, quoad promissa parataq; à Venetis Florentinisq; aduenerint præsidia. Quàmprimum enim à uoluntaria relegatione, Gaieta in patriam redij, torua magistratuum in me ora inimicos ex oculis introspiciens, animos uestræ & ciuitatis saluti libertatiq; consulturus, nihil destinato facinore ducens antiquius, quàm scissam ciuitatem in unum amicitiæ corpus redigere, cum insigni Thoma Fregoso in gratiam redij, quo curante tantæ nobis à socijs Veneta ac Florentina rebuspublicis, quibus uestra tertio loco erit socia, paratæ sunt copiæ, ut nostra potius arma duci Philippo timenda credam, quàm sua nobis formidanda ulla ex parte suspicer. Crastino, ut audiuistis, die, aut ad summum postridie, Arasminus equitatum adducet. Oppicinus interea longissimis exectos restibus laqueos conficit, quibus uestram per urbem passim, ut cuiq; fiet obuius frangat gulam: si fuerint qui libertatem acclament, me socium, me comitem, me, si uolent, habebunt ductorem. Si per desidiam, ignauiam, torporem patriam, uosipsos, parentes, germanos, liberosq; deseritis, quod armis per uestram ignauiam nequiuero, perfuga mihi & mea sequentibus consilia consulam. Itaque quum ad diem diui Ioannis euangelistæ per natalia Christi domini solennissimam Arasminum gubernatorem nouum, portæ ciuitatis appropinquare nunciatum esset, Franciscus Spinula, quos dudum antea & nouissime per concionem concitauerat ciues, timidos torpentesq; consueta uidens supplicia formidare, ad horam diei decimamoctauam, sumpto militari sagulo, in subiectam spinulorum domibus aream prosilit: quo strictum tenente gladium, ad arma ciues, hostes intrant, capite arma ciues, & repetite dudum amissam libertatem, uociferante, concursum est undiq;, & Spinularum familiam Franciscum'que in primis maximæ autoritatis uirum concitatis pridem stipatum uiris arma cepisse uidentes, cæteri Genuenses arma & ipsi raptim capientes, acclamauerunt nomen dulcissimum libertatis. Intrauerat ciuitatem Arasminus, Oppicino Algiatensi, Aloisio Crotto, paucis'que cum Blasio Agereto Genuensibus ex more deducentibus, cum subito exterriti tumultu, Arasminus, Blasiusq;, cui se ille permiserat, & Crottus, castellum petunt, arcem in ciuitate munitissimam. Oppicinus autem solito crudelitatis timore, furorem ciuium comprimere existimans posse, in pa-

latium duobus peditum millibus munitum ardens iracundia properabat. Sed quàmpri-
mum frequentata ciuibus loca attigit, subito irruentium impetu oppressus confossusq; est,
& multas discerptum in partes, nudum deformatum'que cadauer in cœno iacuit prouolu-
tum. Exinde Genuenses palatio furibunda ui expugnato, pedites uinctos compeditos'que
in carcerem detruserunt. Portis etiam ciuitatis paulopost per uim captis & præsidio mu-
nitis, ciues maiori campana ex uetusto liberæ ciuitatis more, in prætorium acciti, iussu po-
puli octo creauere, quos populi & libertatis capitaneos uocauere. Eorum quatuor, quos
primo adnotabimus loco ex nobilitate, reliqui fuerunt ex plebe, Franciscus Spinula, An-
dreas Auria, Matthæus Lomelinus, Andreas Marinus, Nicolaus Iustinianus, Ioannes
Nauonus, Petrus Bondinarius, & Marcus Cassina. Eodem etiam die Sauonenses, cæteriq;
Riperiarum occidentalis orientalisq; populi, ad quos tumultus Genuensium fama perue-
nit, partim captis, partim eiectis Philippi ducis magistratibus præsidijsq; sese in optatam
uindicarunt libertatem, ut nulla infra triduum superfuerint Riperiarum castella, quæ non
recuperatæ à Genuensibus libertati consenserint. Omnes exinde uires, omnes conatus op-
pugnandæ arci impenderunt. In primisq; uias omnes quas subsidio arci uenturis Philippi
copijs patere intelligerēt, intercisas stationibus firmauerunt. Quumq; certus Genuam per-
latus esset nuncius, Piccininum cum legione & collectitijs circiter uiginti hominum milli-
bus, in uallem Pulceferam descendere, Philippum quoq; ducem ex omni Lombardia quot
quot arma ferre possent, illum ocyus sequi iussisse, Thomam Fregosum excelsi animi uirum
summo populi consensu restitutum rei bellicæ præfecerunt. Qui cum millibus quatuor pe-
ditum, maiori ex parte balistariorum in munitissimis natura locis sese continens, furentis
Piccinini impetus per multos remoratus est dies, illius tamen audacia uiribusq; loco cede-
re compulsus, & prælio decernere coactus, amissis peditibus ducentis, rapido cursu Genu-
am se recepit. Piccinino autem in propinqua urbi loca descendente, exterriti ciues proposi-
ta ante oculos si superarentur calamitate animos faciente, Castelletum incredibili expugna
tum fortitudine, trigesimo die postquàm ciuitas duci rebellauerat, receperūt. Postridie Pic
cininus spe destitutus potiundæ per arcē ciuitatis, traducto in Pulceferam exercitu, amœ-
na diui Petri ad arenam uillarum loca ferro igneq; deuastat, & quindecim dies in ea regio-
ne moratus, Galeotto Carretensi hortante, in occidentalē Riperiam conuertit signa, per no
nasq; Martias, contra Albinganum metatus castra, id oppidum in littore situm cinxit, ca-
stellis uiginti in circuitu excitatis, ne aliqua oppidani siue terra siue mari admitterent præ-
sidia, Lombardisq; maximopere per abrupta montium comportatis, si uiribus nequiret, il-
lud diuturnitate obsidionis statuit expugnare. Superato & capto nauali prælio, ut longe su
pra exposuimus, Arragonēsium rege, Neapolitani qui Renatum regem carcere ducis Bur-
gundiorum retentum, diu expectatum habere nequiuerant, à Marsilia soluentes illius uxo
rem reginam Isabelem cum natis duobus, per Septembrē in Italiam deduxerunt. Quæ Gaie
tam ex itinere diuertens, quum eam ciuitatem sub Renati regis nomine, pro duce Mediola
ni uidisset teneri, magistratibus custodibusq; mutatis, administrationem ac omne ius impe
rij in se suscepit. Regibus autem captiuis & Italis omnibus à Philippo duce per Octobrem
dimissis, Tarentinus princeps dux Sinuesæ, Iosias Aquauiuanus, & Minicutius Aquila-
nus, in regnum reuersi maiores quàm unquam antea motus parauere. Et infans Petrus ar-
matis in Trinacria, quæ nauali superfuerant prælio, triremibus nauibusq; regem Alfonsum
fratrem à portu Veneris deducturus, mari infero nauigabat. Cuius opportuna tulit sors, ut
prius quàm de Genuensium rebellione Gaietam nuncius perferretur, in illius portum præ-
dæ potius abducendæ, quàm oppugnandæ urbis animo declinauerit. Gaietani namq; pe-
nuria annonæ coacti, se illi pro rege subegerunt, quem ducis Mediolani & Genuensium ui
ribus, ut opinabātur, auctum, cæteris existimarunt regni ciuitatibus euestigio potiturum.
Alfonsus uero rex quem hinc Genuæ damnum perculerat animo, inde capta erexerat Gaie-
ta, apud portum Veneris aliquot substitit diebus, ut enixissima contendenti opera Philip-
po duci, Genua per uim recuperanda opem afferret, ubi esse usui uideretur. Quum uero om
nes Piccinini conatus cassos, inanesq; fieri, Florentinosq; frumento Genuenses & peditatu
iuuare audisset, Gaietam concessit. Genuensibus enim frumenti carentia ac propè etiam fa-
me laborantibus, & adeo recuperandæ arci propulsandisq; ducis Mediolani uiribus inten
tis; ut re frumentaria ab remotis procuranda operam nequirent impendere, Florentini Ve-
netorum

netorum consilio subuenerunt, eosq; insuper iuuarunt mercenario peditatu, non immemores ea sibi ex pacis conditionibus non licere, nisi Philippus etiam fœdera uiolasset, qui omnibus quotquot potuisset modis regnum *Siciliæ* quæsisset inuadere. Castelleto recuperato & Nicolao Piccinino pertinacius Albingaunũ oppugnante, Genuenses reuocandæ longo postliminio in ciuitatem libertatis formæ cupidi, ad diem calendarum Aprilis quartam, Isnardum Guarum populi suffragijs, ex uetusto ciuitatis more ducem creauere. *S*ed cum Philippo Mediolanensium duci nimis affectus postea esset uisus, quippe qui retulisset ad senatum de indutijs cum eo faciendis, quæ libertatem amantibus uideretur insidiosæ, Thomas Fregosius maximo ciuium & in primis Francisci *S*pinulæ adiutus fauore, tertio nonarum Aprilis die, illum armata manu palatio eiecit. Et conuocatis ex more ciuibus, populi etiam ipse suffragijs in ducem creatus est, & libertatis ac populi defensorē. At per id temporis profectus Puppio per Burgum, Tifernum, & Perusiam patriarcha Alexandrinus in agro *S*poletano consederat, imperatas Cassienis & *S*poletanis tributorum pecunias percepturus, quum illi nunciatum fuit Reatinos tumultuasse, atq; prætorem urbe eiecisse. Itaq; ducto ad eam cōprimendam seditionem, aspera, sed breuiori per montes uia, ciuitatem minus quàm renunciatum fuisset commotam conciliauit, Reatinisq; rebus uixdum sedatis, de nouo tumultu Romæ suscitato, nũcius est allatus. *S*enem etenim portæ maioris, quà itur Preneste, custodem facile deceperat Poncelletus ciuis Romanus, quem supra ostendimus, primæ rebellionis cōtra pontificem fuisse autorem. Adfuitq; illi præsto Antonius Pisanus, qui quum portam equitatus præsidio teneret, peditatũ immiserat proxima in urbe loca rapinis & incēdio fœdaturum. *S*ed Romani nouitate rei, & periculo commoti maximo, arma capiunt, urbem defensant, & conuicinorum auxilia implorant, quæ illis non defuere. Nam reuersus Anguillariæ comes cum cohorte succurrens, Antonianis militibus urbe eiectis, portam recepit. Interea appropinquauerat patriarcha cum exercitu paratissimo, qui ut exercitum minori cum impēdio aleret, illos instituit persequi omnes urbi uicinos, quos esse intellexit Antonij Pisani pro rege Arragonum studiosos, & ab imbecilliori incipiens contra oppidum Colæ Sabelli, Rocham priorem appellant, quod sex à Preneste distat milliaria, castra posuit, quo bidui obsidione capto ac direpto, Viculũ item eius castellum urbi uicinum diripuit ac succendit. Fama interim crebrescente, Franciscum Piccininũ, qui dudum in agro Senensi fuerat, eo consilio in patrimonium fore uenturum, ut Antonio Pisano coniunctus Arragonũ regis studiosos iuuaret, patriarcha cum paucis ad patrimonij fines ea ratione se contulit, ut arcem Ciuitatisueteris custode Baptista Mazatosta Viterbiense mutato suæ manciparet custodiæ. Inde Romã reuersus contra Antonium Pisanum, qui magnã Campaniæ & maritimæ prouinciarũ partem dudum tenuerat, expeditionem parare cœpit. Instauratis interim ubiq; maiori ex parte rebus ecclesiæ, quas omnino confractas & ferè nullas Florentiam adueniens pontifex habuerat, Bononiam, prout publico edixerat decreto, se conferre statuit. Quartodecimo itaq; calendarum Maij die mouens, ad diem earũdem undecimam applicuit Bononiam, qua in urbe cum cœptus Florentiæ de pace ex integro constituenda tractatus continuaretur, instabant apud pontificem Veneti & Florentini, Franciscum Sfortiam ea ratione in Romãdiolam ad fines Lombardiæ è Piceno uocari, ut aut deterritus aduentu suo Philippus, ad iniquiores accipiendas pacis conditiones perduceretur, aut eo ductore bellum utilius gereretur. Sed pontifex cui licere soli Sfortiam ad Romãdiolæ sibi subiectæ partes uocare, neq; illis quod postulabant, denegandum censuit: neq; Philippum cui se in constituenda pace partibus communẽ spoponderat futurum, animo alienandum. Accito itaq; in Romandiolam Sfortia, eum in itinere apud Ariminum facit certiorem, constituisse Antonium Ordelaffum Foroliuio eijcere, cuius mãdata exequutus Sfortia, & castris ad portas Foriliuij metatis, quæq; hostilia intentauit, & tamen licet nullæ Antonio copiæ, nullus adesset maioris potentatus fauor, in messis maturæ tempora obsidio est protracta. Per id temporis patriarcha Alexandrinus, inchoato in Volscorum quondam, quæ nunc dicitur maritima regione, in Antonium Pisanum bello, oppidoq; Secia recepto, duxit in Priuernates, quorum oppidum Alfonsus rex Arragonũ occupauerat, in Antonijq; Pisani cura & custodia, quod longe ab alijs quæ sibi parerent ciuitatibus aberat, nullo munitum præsidio reliquerat. Quamobrem subito perculsi periculo, Priuernates ut opem afferret Antonius postularunt. Eoq; subsidij spem maximam spondente spernebant contumaciter patri-

archam. Qui postquàm munitissimum natura loci oppidum, aliquot prælijs infauste commissis recipere nequiuit, agros uastari, uineta & consita succidi curauit. Tum cõmoti damno oppidani, oratoribus missis, pacem petiuerunt quam patriarcha si certum auri pondus persoluissent, pollicitus est dare. Reuersis in oppidũ oratoribus, ut populo conditiones referrent, certior fit patriarcha, Antonium Pisanum cum exercitu aduentare. Itaq; motis loco signis, eductoq; in proximum campum exercitu, quà hosti intelligeret transeundum, acies struit: cingunt autem campos montes altissimi, & amnis haud exiguus interfluit prisco nomine Amasenus, ad cuius fluenta locum castris patriarcha statuerat communire, quum derepente adlatum illi de hostis aduentu nuntium Antoniani subsequuntur milites, nullo ordine irruentes. Antonius namq; occupato colle, qui proximior campo imminet, prælium ea ratione cœpit conserere, ut paucis suorum de collis summitate hostium multitudini præualentibus, patriarchæ exercitum tam diu uexaret, quoad noctis interuentu fatigati, sese quieti darent, & ipse uadato nocte intempesta Amaseno, latẽter in oppidum penetraret, in quo natura loci & commeatu munitissimo sese continens, in proximam hyemem bellum traheret. At patriarcha cognitis illius consilijs, prælium quod leuiter à principio esset consertum instaurauit, & lectis ex omni exercitu fortissimis quatuor ductoribus, lectissimorum item militum manipulos eis dedit. Quibus in frontem iussis signo pugnæ acrioris dato, cæteri sunt ordine subsequuti. Pugnatum est primo concursu utrinq; fortiter. Antonius namq; uiso militum patriarchæ pugnandi ardore, in primam aciem deuolauerat, cuius & imperatoris & militis officium strennue obeuntis uirtute est factum, ut sui hostilem impetum sustinerent. Tandem quum ecclesiastici milites acrius instarent, & cliuum de quo pugnabant hostes ui superassent, Antoniani terga dedere, ac per excelsum & difficilẽ montẽ, in fugã præcipites sunt conuersi. Tunc clamore undiq; sublato, uniuersa ecclesiasticorum legio, hostem difficillimis ascensu montibus oberrantem insequuta, paucis per præcipitia prolapsis, cæteros cepit. Impedimenta uero, & qui cum illis in eminentiori colle erant agrestiũ plurimos, diripere fuit facillimum. Et Antonius postquàm de re sua actum uidit, clàm è pugna secedens, ab ecclesiasticis militibus intercipitur, qui patriarchæ iussu, duplici funiculo cruci appensus, indignum doctrina & multis quæ illum ornabant uirtutibus, cæterum crudelitate, cui miserabiliter erat deditus, dignissimum habuit uitæ exitum. Vnicus tum circa urbem pontifici rebellis relictus erat Laurentius Columna, uetustæ Prenestæ dominus, qui ecclesiæ stipẽdia faciens, ab Antonio seductus, qua die ad internecionem ille fuit deletus, agrum Romanum discurrerat prædabundus. Ea causa patriarcham impulit, ut omisso quem ad ulteriora instituerat cursu Romã reuerteret, ubi paucos moratus est dies, & Castrumnouum, unde Stephanum Laurentij germanum, & Nicolaum Fortebraccium in primo principis Salernitani bello, magnos motus conciuisse ostendimus, oppugnare aggressus, illud euestigio recepit. Postea quod nullus futurum existimasset, Preneste, quam fama esset inexpugnabilem fore, perrexit obsidere. Ea enim urbs in editi montis cacumine sita erat, cuius radices planiciem inter & cliui initium, partim exesa rupes, partim altæ maceries in coronæ speciem ductæ cingunt, ut nullis nisi de industria relictis ad uias aditibus, usquam loci pateat, in agrum qui fertilissimus in aliquot passuum millibus urbem & planiciẽ interiacet, accessus: uiarum autem exitus, affixa ordine quadruplici trabium repagula muniebant, à quibus repugnantes paucissimi agrestes, magnos exercitus sæpenumero repulissent. Itaq; patriarcha positis ad repagula castris, postquàm plurimis editis pugnis irrumpere nequiuit, multos leuis armaturæ milites in proximis rupi, quam nullus asseruaret conuallibus, in insidijs locat, edicitq; ut hostibus prælio, quod acerrimum consereretur intentis, scalis ipsi lanceisq; obrepentes in superiora euadant: quod quum esset factum, territi ad primum post terga editum clamorem agrestes, sese in urbis edita recepere. Ingressus septa cum exercitu patriarcha, urbem uetustis altissimis'que mœnibus & natura loci munitissimam, longa obsidione constituit uti se oppidani dederent fatigare. Sfortia interim frumentis agri Foriliuiensis, quàm primum maturescere cœperunt, alicubi succisis id bellum in amicam urbem negligere uidebatur. Sed quum socios belli populos, ut in Philippum mitteretur instare intellexisset, solito acrius bellum instituit. Assuefactos namq; leuibus prælijs decertare Forliuienses, paruis uictorijs de industria præmissis, adeo audaces reddidit, ut nunquam lacessiti se intra mœnia continerent. Et constituta cum militibus suis die, cœpto ad portam quà itur Rauennam, leui primum

ui primum certamine, in effusum sine ordine populum tantis incubuit totius legionis uiribus, ut fracti fugatiq; Foroliuienses, qui posteriores exeundo fuerant, primi intra portam præcipites se proriperent, cæteri quos maior audacia, aut casus in pugnam longe duxisset, porta à custodibus de immixto cum fugientibus ciuibus hoste timentibus clausa, per fossas in urbem redierint enatantes. Eorum tamen nonnulli altis fossarum aquis enecti, plurimi ab Sfortianis intercepti fuerunt. Factumq; est accepta diei illius clade, ut ciues paulo post de urbe pontifici dedenda, & tyranno eijciendo cum Sfortia conuenerint. Conditionibus itaq; quas inuicem tractauerant à pontifice concessis, Antonium sub ipsis Iulij idibus captum, ciues eiecerunt, & urbem pontifici reddiderunt. Tum Venetis Florentinisq; summo petentibus studio, pontifex Franciscum Sfortiam ad Poltranum agri Bononiensis uicum cum legione iussit se conferre. Et hinc Philippo necessitatem ostentans, qua compelleretur Sfortiam contra se dimittere, hinc socios populos commonefaciens, parum profuturam, in quibus tantopere fiderent Sfortiæ legionem, utrosq; ad pacem perducere contendebat. Et tamen interea postquam omnis parebat Romandiola, Cunij comites Lugo statuit eijcere oppido, unde multis dudum ea prouincia malis fuerat agitata. Conducto ad sua & ecclesiæ stipendia Petro Ianpaulo, Vrsino in Parmensi agro tunc agente, ei muneri præfectus est Baldasar Offidanus, qui homo nouus ob nauatã egregie operam in seruanda, quod superiore ostendimus loco, Romanæ urbis arce Adriani mole erat pontifici gratissimus, ut nihil esset tam arduum, quin is conficeret intercessor. Quamobrem repentino elatus fauore, magnarumq; gerẽdarum rerum cupiditate ardens, quicquid equitatus peditatusq; pontifici in Romandiola erat, quicquid etiam tyrocinij prouincia mittere potuit, eò contraxit, nec difficile fuit eijcere destitutos omniũ præsidio adolescentes. Lugo recepto, & Baldasare Bononiam reuerso literas patriarcha laureatas põtifici misit, quod Præneste cum agro opinione celerius recepisset. Id uero factum est ob ingentem quam æstas illa habuit siccitatem, fontibus qui aquis antea redundare consueuissent Romanæ in regionis, sed magis in Prænestę montibus arefactis. Potitus ciuitate patriarcha miserando, & omnibus Italici nominis amatoribus molestissimo illius desæuit excidio. Populo etenim cum rebus Romam migrare iusso, & mœnibus primo plerisq; in locis funditus dirutis, potestatem omnibus fecit quæcunq; siue supellectilis, siue materiei ædificiorum uellent infra diem septimã exportandi, quo elapso termino quicquid erat residui mœnium, ac urbem arcemq; ab imis sustulit fundamentis. Pacata ubiq; Romandiola, quum nihil esset in quo Baldasar crescenti indies erga se pontificis gratia facilius abuti posset, periculosissimum ecclesiæ malo uir ingenio facinus est aggressus. Nouerat pontificem post recuperatas Romandiolæ urbes, post restitutam alibi rem ecclesiasticam, nihil æque ardenter cupere, quàm Picenum, & alia iuris ecclesiastici, quæ Sfortia occupasset, loca recipere. Itaq; illum iussa, ut ostendimus apud Poltranum expectantem interficere, aut eius delere exercitum meditatus, multiplices struxit insidias. Distat octauo ab urbe Bononia miliario Poltranus pons ligneus, paruam Rheni fluminis partem manufacto canali deriuatam, quæ nauigia Ferrariam perferat iũgens. Quem quia agrestium commodis inseruiat, ne uiatoribus prædonibusq; iniussu magistratuum urbis pateat, turris paruo circundata promurio communit. Quum itaque consuesset Sfortia post meridionale tempus, quando turris eum obumbraret pontem, subtus labentium aquarum cursu delectatus, uarijs in ipso ludis commilitones oblectare, duos in arcem Baldasar immittit sagittarios, certo ictu quæcunq; destinassent petere consuetos, qui die ab se constituta illum de sagittaria turris rimula incautum confodiant, ipse interea expeditionem in ecclesiæ uicarios Fauentinum Pisaurensem, Vrbinatemq;, qui debita pontifici tributa pendere distulissent, parare simulans, quantascunq; potest copias apud Butrium agri Bononiensis castellum, eo consilio contraxit, ut si Sfortia ictu sagittæ occubuisset, illius copias ab iniuria prouinciæ & à Piceni præsidio prohiberet. Quod autem eiusmodi consilia aut palàm fieri posse, aut aliter ex sententia non successura addubitauerit, uiribus postea eadem intentaturus, sese copijs quacunq; posset munire statuit. Perpulitq; põtificem, ut à Philippo Mediolanensium duce, Piccininum post solutam dudum Albignani obsidionem, cum legione apud Parmam habentem sub incerta causa auxilio postularet. Fuit uero ea Baldasaris leuitas, ut qui cuperet in illa suæ magnitudinis innouitate, omnes intelligere, nihil esse tam arduum, quod non sibi committeret pontifex, iactando, minandoq;, & multa de se pollicen-

do rem fecerit emanare,& tamen nihilosecius ac si omnia summa ac necessaria texisset simu
latione, Butrium se contulerat, facinus impleturus. Tum Sfortia qui aliquot ante diebus à
pontis accessu abstinuisset, mutatis à Poltrano castris duobus & ipse passuum millibus a/
pud Butrium constitit. Id quum uidisset Baldasar, siue ut maiorem confidentiam ostenta/
ret, seu quod in castello obsideri ueritus fuerit, in Richardinam rus oppido propinquum
ad eam partem quæ à Sfortiæ copijs erat remotior se recepit,& unica per quam equiti pate
ret accessus uia, obicibus tanquam se inscio à calonibus muniri iussa, sese in campis tamdiu
statuit continere, quoad Piccininus adesse iussus, aut ueniret aut petitum mitteret equita/
tum. Postera die Sfortia compertum habens, nuncium militem notissimum, qui sub Petro
Ianpaulo Vrsino pontifici militaret, accersitum Piccinini copias accessisse, statuit non esse
diutius expectandum,& structa acie impetu facto obicem momento disrupit, obuiosque
fugauit. Conuocantem uero suos & in aciem tumultuarie educentem Sigismundum Pan/
dulfum Malatestam, qui & ipse in ea Baldasaris expeditione militaret ecclesiæ, Sfortia ut à
prælio abstineret, si cohortem cuperet fore saluam admonuit: quo in rerum subito turbine,
Baldasar minarum & factæ ingentis de se spei immemor, oppidum ingressus, armis & mili/
tari sagulo abiectis, sub fœmellæ inopis omni ut ratus erat suspicione cariture, lectulo deli/
tuit. Sed Sfortia quàmprimum fusis copijs, Baldasarem in oppidum confugisse audiuit, ca/
ptam agrestium multitudinem perduxit ad portas, oppidanosque nisi perfugam redde/
rent, extrema quæque comminatus perpulit, eductum è latebris Baldasarem exhibere, quem
Cutignolam perductum, quæstionibus subiectum, quæcunque machinatus esset, fateri co/
egit. Pernitiosam eam rem pontifici fore suspicatum est, cunctis timentibus, Sfortiam iniu/
riæ atrocitate furentem rabidumque die illa portis Bononiæ signa inferre: quod quidem si
facere perrexisset, soporatus Antonij Bentiuolij mortis, cuius Baldasar autor fuisset & mi/
nister, dolor recruduisset:& rerum nouarum cupidi, quibus semper abundare solita ea ciui/
tas, tunc maxime redundabat, quæque asperrima intentassent: tanti efficacia sunt mali per/
ditorum hominum consilia, quæ principum opes, sæpius quàm hostis euertunt. Continuit
uero impetum animi Sfortia,& Hermolao Donato Venetiarum patritio, qui quum reipu
blicæ apud pontificem esset orator, ad eum se contulit, hortante, nihil asperius de Baldasa/
re tunc statuere: & in Picenum sine aliqua rerum innouatione redire consensit. Apud Ge/
nuam interea res sine insigni facinore aliquo, Thomæ nouo duci prospere cesserant. Nam
leuato Piccinini obsidione Albignano, & si ex melioribus oppidanis quædam agri Genu/
ensis in Philippi ditione perseuerabant, nullo tamen in loco bellum gerebatur, quod pon/
tifex pacem constituere confisus, indutias partibus ultro assentientibus indixisset. Tria e/
rant, ut longe supra exposuimus, Genuensis Riperiæ orientalis castella, in Alfonsi regis Ar/
ragonum potestate. Quorum Veneris portum, munitissimæ arcis eminentia,& portus no
bilitate præstantius, noctu cum militibus decem clàm ingressis, Carmadinas peregrinus
quum singulos Fregosis studiosos, ni oppidani, apud quem latebat, domum accitos, arma
rapere iussisset, inferiores oppidi partes, ad auroram recepit: & publicis locis quæ Arrago/
nensis obtinebat expugnatis, subiecta arci & eminentioribus oppidi partibus loca, per quæ
ad inferiora descensus patet, repagulis firmauit. Est autem arx illa in uetustissimi Veneris
templi, unde oppidum habet nomen muris, sancti Petri castellum uocant, summo editissi/
mi montis cacumine sita, si fames & custodum perfidia absint, nulla expugnabilis uiolen/
tia. Quamobrem recuperandi per illam oppidi spe adductus Piccininus, siue quod rupta
ab Genuensi, qui Arragonensem læsisset indutiarum fœdera existimauerit, siue illa rumpere
non multi ipse fecerit, ex agro Parmensi mouens, in Ligusticos Lunensis Riperiæ orienta/
lis duxit: sed quum asperos ascensu montes, portum Veneris ad Septentrionem clauden/
tes, quos peditatu munitos reperit, superare difficile nimis atque impossibile intelligeret,
conuersis retro signis, Sarzanam obsidere perrexit: quam collapsis uetustate muris popu/
loque infrequentissimam, & nullo munitam præsidio, cepit. Arcem uero Sarzanellum ap/
pellant, in quo Thomas Fregosius maximas seruaret opes, quod difficillimi aditus mon/
tem incubant, & turritis munitur altissimis mœnibus, nec oppugnare quidem aggressus
est, sed ad uicina conuersus loca, Castro nouo prædæ exposito, alia quotquot ea habet Ri/
peria cepit castella. Exinde Lucam se contulit, compulsisque Lucensibus, pacem quæ sibi
esset cum

esset cum Florentinis rumpere, nonnulla cepit de Pisanis castella. Tunc sociæ respublicæ Franciscum Sphortiam è Piceno accitum Pisas miserunt. Simulabat uero & famam passim disseminabant Piccininus, sese qui Alfonso Aragonum regi præsidium afferre intenderet, Arnum transire dispositum, & Sphortiam uerbis contemnens, qui ulteriorem asseruaret fluminis ripam, nulla ui hominum, nulla aquarum altitudine, nullis riparum, nullis aggerum munitionibus, transitu cum uellet prohiberi posse iactabat. In ea transeundi simulatione menses duos uersatus, cum capta in hostili agro & finitima Lucensium castella commeatus quantum satis esset militibus & pabuli equis subministrare nequirent, longius ab Arno recedens, ad cultiora Lucensium suburbia duxit, ibiq; per hyemem, partim in mappalibus, partim sub diuo tamdiu continuit legionem, ut arescentibus bruma pascuis quibusq; etiam uliginibus, unde aliquandiu pabulum quæsiuisset, congestisq; apud agrestes alendo pecori stramentis ubiq; deficientibus, olearum folijs ramusculisq; equos & iumenta coacti fuerint substentare. Adduxerat autem in admirationem multos, tanta illum hyemandi austeritate contra suos & ætatis nostræ mores usum esse, nulla præsertim rei cuiuspiam apparente causa, quamobrem duriore uti debuerit militiæ disciplina. Tandem facti apud Genuam motus, quid in ea esset simulatione molitus docuerunt. Baptista nanque Fregosius, Thomæ ducis frater, affectatæ tyrannidis libidine impulsus, cum Philippo duce pridem tractauerat, ut quamprimum ipse, quod cum amicis agnatisq; diceret constituisse ducatum Genuæ occupasset, adesset sibi præsidio Piccininus. Vere itaque nouo, cum Thomas dux diui Dominici templum per diem solennem adisset, ingressus nullo renitente palatium Baptista, sese ducem à militibus adstantibusq; qui acciti conuenerant ciuibus, salutari iussit. Id cum intellexisset Thomas, ciuium amicorum & agnatorum qui accurrerant frequenti stipatus cœtu, quid sibi faciundum illi censerent rogat: quibus ad arma, ut fieri cœptum erat, arripienda currendum, & amentem perditumq; Baptistam capite plectendum dicentibus: quin potius respondit ille, Ducatu me abdicare, quàm sanguinem fraternum fundere patiar: tandem Baptista à ciuibus eiecto, Thomas maiore quàm unquam antea consensu dux acclamatur, & Baptista donatus impunitate quocunque animum inducat ire permittitur. Eum Baptistæ motum cum fieri deberet exploratum habens Piccininus, magnis confectis itineribus ad proxima Genuæ loca Nouium'que perrexit, ubi multos frustra moratus est dies, & tunc Sphortia ductis trans Arnum copijs, cum perdita de Pisanis recuperasset, Lucensem populatus est agrum. Interea dum tantis ostentationibus tãtisq; ducis Mediolani & sociorum populorũ impensis, hinc Piccininus, inde Sphortia ingentes stipendiorum cum tempore terunt opes, neq; aliquod, ut ostendimus, patrant facinus memoratu dignum, paribus item tumoribus rex Aragonum & patriarcha cum regni populos atterunt, tum pauca eorum dignitatibus digna gerunt facinora. Recepta nanque euersaq; Præneste patriarcha in Aquilanos eo duxit consilio, ut cum eam ciuitatem ab Francisci Piccinini, Minicutij, Aquilani & Ricci Monteclarensis, Aragonesi militantium oppressione liberaret, tum maxime hostem repellendo alienis sumptibus aleret legionem: hostibus itaque euestigio repulsis, Amatricem est profectus, in quod oppidum se Franciscus receperat Piccininus, eiusq; agro ferro igníque uastato Piccininum per iuga montium cautes'que præcipitem actum, intra Montisregalis mœnia confugere coëgit. Quem cum diutius obsideri asperitas locorum prohiberet, eo relicto, & tamen agro regalium prius uastato, contra Minicutium Riccium'que duxit, quos in Theatino oppido clausos cum tridui obsidione nequiuisset capere, Aquilam est reuersus, ubi tributa exegit pro allato præsidio imperata, & Corbarium delatus Mareriorum castellum, illud ui expugnatum, diripuit, incendit: inde ex asperrimis equicolorum quondam montibus descendens in Marsorum loca, partim Riccio, partim comiti Alberti subiecta duxit, & admotis Andriæ castris cũ oppidanos nihil hostile timentes reperisset incautos, omniumq; bello necessariorũ imparatos, oppidum ui expugnatum direptumq; ferro & incendio lacerauit. Omnibus exinde Albetensiũ castellis partim ui, partim mœtu receptis, Attinati oppido est potitus, ex cuius saltu & Cassinẽsi octo passuum millibus distante, natura munitissimis, securus patet in ueteres Campanos & Apuliæ regnum transitus. His auditis Aquinates Apinates'q; Riccio rebellantes in potestatem uenere. Cumq; omnia in circuitu paterent, Germanum Casinensis saltus oppidũ se contulit, & dimissis per abbatiæ castella militibus multas intra

quindecim dies quibus illic est moratus, in agrũ Gaietanum incursiones fieri curauit. Nec dubium apparebat, quin erectis in accessus sui spem regnicolis, Aragonẽsiq; rege, cui multò minores essent copiæ, territo, facile illi fuerit uictoria potiri, siue tamen ut Gallum regem Renatum, cui pontifex regnum asserere promisisset, postea cõquestum constat, id regnum patriarcha tunc recipere noluerit, siue commeatus & pabuli inopia, ut ipse præ se tulit compulsus fuerit, sublatis contrà ac omnes rebantur signis, Romam rediit. Cumq; per totam, quæ secuta est, hyemem distributo in capita sale, pecunias inde ex uariis quotquot potuit exactionibus ex urbe ac earum regionum locis cõtraxisset, multorum mensium stipendio iuuit exercitum, & motis sub ipsis kalẽdis Maii signis aliam in Apuliæ regnum iniit profectionem. Castris itaque ad Põtium Ptolemæi Sublacensis castellum firmatis, cum illud recepisset, obsessum & aliquot diebus frustra oppugnatum Ciperatum, qui saltus est natura soli munitissimus, relinquens, Lirim fluuium, Garlianum uocant, ponte iunxit, & traducto per illum exercitu apud Agnelium Casinensis agri castellum cum exercitu substitit, iussitq; exercitum commeatus in octauam diem necessarios comparare: quòd autem per furculas Venafrinas saltum cæteris difficiliorẽ sibi esset transeundum, Angelum Ronchonem cum peditatu cui præerat, nocte intẽpesta præmisit, qui saltu occupato, Aragonensis peditatum eadem de causa præmissum, paruo tẽporis interuallo præuenit, Castris postero die ad Venafrum positis, patriarcha cum id oppidum hostili præsidio munitum uidisset progressus. Aliphas obsidere perrexit: quo oppido per fœdera recepto, Pedemontem munitissimũ natura soli oppidum obsedit: apud quod ædita primo die atroci pugna, ad centum ex oppidanis interceptis grauiterq; sauciis, inferior oppidi pars capta ac prædæ fuit exposita. Postera die cum oppidani captiuorum salutẽ libertatemq; pacti, deditionem fecissent, patriarcha motis castris ad molas Capuæ duxit, tertio ab urbe miliario distantes. Vbi tres moratus est dies, & commeatu omnino deficiente, missis turmis quæ hostem Capua in prælium euocarẽt, cum nullus exisset per Caiaciam progressus Vulturnum traiecit exercitum, & castris apud aceras positis, postridie sexcẽtis equitibus cataphractis phaleratisq; comitatus, ingenti pompa Neapolim est ingressus, quem Isabelis regina muliebri item pompa excepit regio apparatu. Cumq; triduo multa discordes collocuti essent in castra reuersus, tertia quæ secuta est die, ad mœnia Capuæ acie structa duxit. Sed cum facta pugnandi potestate, Alfonsum regem uidisset sese mœnibus continere, inde profectus apud Auersam constitit, & postera die cum sese illi iunxissent copiæ, quas Iacobus Caudola misit, positis contra Sarculum castris, oppidoq; paucorum dierum oppugnatione potitus, illud prædæ expositum combussit, arcem uerò munitionibus circunductis obsedit. Interea princeps Tarentinus, qui Aragonensis partium esset, cum equitibus mille quingentis, peditibus octingentis ad Fusculẽsem delatus agrum, duodecimo ad Farculum, & quarto ad Beneuentum miliario in Sabbatii fluminis ripis castra posuit, fossa & uallo attentius communita. Riccius uero & Ioannes Vintimiliensis cum maiore Aragonensis copiarum parte ad Tochum oppidum tribus ab Sarculo distans passuum millibus consederunt, eo cõsilio ut obsessa hinc à principe, inde ab ipsis uia, quæ à Beneuento Sarculum ducit patriarchæ exercitum intercluderent commeatu. Ea compertum habens patriarcha, calones sui consilii ignaros misit, cum paruo ut consueuerant præsidio Beneuentum, curauitq; turmas quatuor subsequi auxilio primis, si aliquis fieret impetus affuturas, ipse structam in castris reliqui exercitus aciem continebat. Calonibus cæterisq; qui Beneuentum iuerant cum onere redeũtibus quamprimũ porta egressi sunt, eos impetiit princeps, omnibusq; iumẽtis cum commeatu captis, primã quæ illis præsidio data erat turmam, frustra repugnãtem cœperat dissipare, cũ sese ex insidiis proripiẽtes ecclesiasticorũ turmæ, insultu post terga facto impeditã præda & nullo coërcitam ordine dissiparũt principis legionem. Cõstiterant è regione Riccius, Ioannesq; cum turmis in aciẽ expeditis, facillimumq; illis fuisset laborãti principi opẽ ferre, nisi ex colle quẽ insederãt, patriarchã item suos in acie uidissent cõtinere. Profuit tamen principi multitudo: amisso nanq; maiori ex parte peditatu, prædáq; quam fecerat relicta, sese ex fuga colligens, paruã equitatus partem amisit. Ea uictoria audacior factus patriarcha, æquis quas prius denegasset conditionibus arcis Sarculi præfecto cõcessis, signa intẽpestæ noctis silẽtio moueri iussit, & mane prius à principis militibus castra cõtulisse castris est uisus, quã eũ mouisse habuerint exploratũ. Tũc princeps dispositis ocyus in castrorũ circuitu

circuitu stationibus, cum expeditis quibusque militibus in opposita hostium castris parte structam tenuit aciem. Sed patriarcha Caudolanos, quorum opera plurimum die illa usus est, cum suis militibus in prælium urgēte, suos item principes quin undiq; irruerent nequiuit continere. Tracta est in multum diei uaria eiusmodi pugna. Tandem princeps dum laborantibus in uineto furibūdus properat, equo sarmentis per Augusti quæ tunc erant nonas tenacibus irretito prostratoq; delapsus est captus, & turma quæ illum hostibus eripere contendebat intercepta, sese cæteri intra castra præcipites recepere. Illatis tamen signis patriarcha munitiones uiribus irrumpere conabatur, sed Gabriel Vrsinus, casu fratris territus, de Cumana erumpens porta, amissis maiori ex parte impedimentis legionem seruauit. Oblata est diei illius facinore facultas patriarchæ regni Apuliæ, quod tantopere concupisset pontifex, tantaq; quæsisset impensa potiundi, si modo quibus ad eam diem usus esset amicos retinere, & principem cum multis quos haberet sui studiosos, ad beneuolentiam allicere uoluisset. Sed cum principem maiore quàm consueuisset hostes amplexus esset comitate, Iacobum Caudolam acerrimas cum illo exercentem inimicitias abalienauit: principi etenim honeste primis diebus habito, & subito ad propria dimisso, iussit ut copias quas posset contrahere, primo quoque tempore ad sua perduceret castra, quarum copiarum adiumento regni reliquias conficere confidebat. Caudola autem ad colloquium uocato præmisit, qui sese ea ratione principem illæsum intactumq; dicerent emisisse, ut cæteri, quos id regnum haberet plurimos, tyranni illius exemplo allecti, faciliores subijci redderentur. Tantum uero abfuit, ut Iacobus ira & odio in illum concitus accesserit, quòd suis commilitonibus qui egregiam in eo prælio præstitissent operam reuocatis, ipse in munitis natura locis exercitum continebat. Acceptis uictoriæ illius litteris pontifex Romanus, patriarcham contra concilij Basiliensis decreta, quæ tunc primo cœpit spernere, cardinalem sub titulo sancti Laurentij in Lucina creauit. Sed is cui exinde Florentino fuit cognomentum, postea Caudolæ, ut ostendimus, subsidio destitutus, nec aliqua ex parte principis fauore adiutus minora quàm unquam antea in sequenti autumno gessit facinora, adeo ut Alfonsus rex qui sese oppidis continere prius consueuisset, uarios quandoq; in illum impetus facere sit ausus. Tandem hyeme media, cardinalis ipse, Salernum cuius ciuitatis populus ferè omnis ad proxima commigrasset, cuiusq; arcem munitissimam Aragonensis præsidio tenebat, ingressus est. Id compertum habens rex cum exercitu quàm potuit paratissimo profectus, saltibus in circuitu occupatis, commeatu illum undiq; intercludit. Nec erat remedij quicquam reliquum, quin cardinalis in uacua ciuitate obsessus cum legione in regis fieret potestatem. Tum qui ad eam diem nulla moderatione adhibita, Caudolam inimicissimis uocibus fuisset insecutus, nuncios ad regem misit, sese qui pacis in regno constituendæ gratia aduenerit, sed prius perfidum Caudolam tollere, quàm regem ipsum exaudire in animum induxisset, eò loci perductum, accederet inducijs rex, quibus constitutis Caudolaq; sublato (nam eius rei magnam facilitatem eiusmodi induciæ exhiberent) fore ut se intercessore pontifex omissa inani regis Gallici expectatione, regnum illi afferat, tantis periculis laboribusq; quæsitum. Inducijs summo cōsensu perscriptis excedens Salerno cardinalis comperit Iacobum Caudolam, quod ægre tulisset Aragonēsem ea augeri uictoria, sibi præsidio adueniētem, haud longè cum copijs substitisse, paucorumq; interiectu dierum cum regem cardinalis à fœderibus discessisse diceret, quòd ecclesiæ studiosos in sua fœdera compulisset, nō solum redijt cum Caudola in gratiam, sed eò inter ipsos amicitiarum est peruētum, ut regem fraude dolis'ue constituerint opprimendum. Cum tamen hæc missis nocte ultrò citroq; nuncijs occulte agerentur, minabatur, & præ se ferebat interdiu cardinalis sese unico Caudolæ excidio animum adiecisse. Per noctem itaq; Christianis sacratissimam natalitiorū Christi mouens cum copijs de prima uigilia cardinalis, Caudolā medio itinere expectauit, quo licet constituto tardius ueniente, ambo de quarta uigilia sunt profecti. Fuerat uero consilium, si noctu impetum facere potuissent, regem dormientem cum copijs intercipere. Sed cū lux eos in itinere detexisset, & præmissos à Caudola leuis armaturæ milites, ex faucibus uallis unde in castra regis rem diuinā facientis impetum fieri oporteret, conspicati essent nōnulli milites regij, ad arma est conclamatū: neq; auulsis de repente signis tentorijsq; & omnibus in fugam conuersis, inde prius potuit rex mouere, quàm hostes irruerent furibundi. Et tamen amissis impedimentis, quorum preciosiora fuerūt sacris

deputata,

deputata, rapido aufugiẽs cursu, legionẽ Capuam reduxit incolumem. Quã uero subitam & absq; honesti ratione inierãt duces amicitiam ilico lacerarunt. Digressi nanq; die illa cardinalis ad Sarculum, Caudola Neapolim uersus legiones duxere. Paruo post tempore circum ea loca moratus cardinalis cum regẽ metuens propinquum nihil intẽtare auderet, ad superum mare duxit, & Tranum urbẽ, cuius arx pontificis præsidio tenebatur, recipere statuit. Sed oppidani Aragonensium præsidio adiuti, arcem munitionibus circunductis claudentes, omnes illius conatus irritos reddiderunt.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE Romani imperij, Decadis tertiæ, Liber octauus.

IN EA quam instituimus diuersarum inter se Italiæ rerũ narratione, nihil est operosius, quàm cum gesta in regione una scribere aggressi fuerimus, ita dicẽdi cursum moderari, ut eodem tempore, alibi gestorum ratio habita uideatur. Cardinale etenim Florẽtino ad eã, de qua diximus, difficultatem in Apulis perducto, maioribus item curis Romanus pontifex angebatur. Nã cum multa in eam à Basiliensi concilio essent intentata, quibus refellẽdis alio concilio opus esse uideretur, concilium illud Ferrariam transtulit, ad quod inchoandũ est profectus. Expectauit interea principem Tarentinum cardinalis, cuius adiumento oppidanorum præsidijsq; uires frangere, & munitiones superare sperasset, sed cum diutius ille quàm promisisset tardaret aduentum, intereaq; Alfonsus rex contra ducturus copias diceretur, sibi timens cardinalis exercitu apud Vigilias, curæ Laurentij Attenduli Romano pontifici studentis dimisso, triremem conscendit ueternosam ex traiecto in prima quæ oblata est tempestate Adriatico, secundum littora Dalmatiæ & Liburniæ, Venetias & inde Ferrariam ad pontificem se contulit. Per ea etiam tempora Renatus rex Gallicus carcere ducis Burgundiæ, in quo multos egisset annos, liberatus, classis quam apud Genuam comparauerat præsidio fretus, Neapolim accessit, & Iacobus Caudola dimissorum à cardinali Florentino in Apulia equitum quenq; optimum selegens, copias auxit, acciuitq; Neapolim Renatus Michelettum Attendulum mille equitum ductorem, qui proximo triennio Calabros in fide continuisset, ut tantis copijs terra mariq; coactis, apparuerit regnum Neapolitanum in noui regis potestatem redactum iri, futurumq; ut tantorum quæ illud afflixerant, malorum finis eo in tempore uideretur. Sed eius item regis ductu, quemadmodum priori tempore, afflicta sunt potius multa, quàm aliqua fuerint restaurata. Receptis nanq; à Malphitanæ regionis maritimæ castellis, quæ in Aragonensis potestate paruo fuerant tempore, classem Genuenses reduxerunt, & Tarentino principe ad partes Aragonensis reuerso, paria, & eò populis pernitiosiora, partis utriusque fuerunt arma. Breues hactenus si temporis prolixitatem attendimus, & longi sermone pro parua rerum dignitate fuimus, dum hinc Romanæ ecclesiæ, hinc regũ duorum uiribus gesta recensuimus, quæ dimidiam opum, dimidiamq; populorum Italiæ partem atterunt. Pari item forma temporis & facinorum habenda est ratio recensendis, quæ affligendo, quod est Italiæ reliquum, regio potentatu, hinc Philippus Mediolanensium dux, inde populi Venetus & Florentinus gerunt. Ingressus Lucensem agrum Franciscus Sphortia, prius omnia, excepto quod in Apennino est Castellione, cepit illius castella, quàm Nicolaus Piccininus spe motuum, quos in Genua concitari sperasset, usquequaq; destitutus reuerteret præsidium Lucensibus allaturus. Postquam uero in agrum Parmensem reduxit copias parandis commeatibus, quos per inimica iturus loca secum deferret, quibusque obsessam iuuaret ciuitatem longiusculam traxit moram. Nam cum frumenta in agris, partim herbescentia equorum pabulo succidissent Sphortiani milites, partim maturа abstulissent, ea de causa coacti uastatores. Laborabat fame ciuitas Luca, cuius obsessæ partis Florentini singula opposuerunt castella, ut in ea statione deputati milites, cum illa seruarent, tum prohiberent exitu oppidanos. Vnde ad eam rerum tenuitatem redacti erant Lucenses, ut amisisis frumentis, cum neque ligna, neque autumno uuas, neq; interea quicquam equis pabulo futurum importare potuissent, Philippo deditissimi ciues, & Moretus Nazareus, quam primis belli temporibus à Philippo missus, turmæ unius equestris trecen-

trecentorumq; peditum præsidio ciuitatem tenebat, de ea dedenda sæpenumero cogitauerint. Substentabat uero illos Piccinini spes, quē per dies singulos expectarent: quanq; asseuerunt disseminaruntq; per Italiam Florētini, Venetos, cum uerbis publice, tum priuatim literis Lucenses ut bono animo essent, neq; desperantes se Florentinos submitterent exhortatos fuisse. Exierāt enim priusq; adeo dura obsidione ciuitas premeretur, iurecōsulti duo, populi oratores, qui pontificem Romanum, Philippum Mediolani ducem, Venetos, & ipsos Florentinos adeuntes, opem, subsidiū, fœdera, pacem ubiq; enixius implorabant. Nec eis oratoribus, ut postea est compertū facultas deerat, quæcunq; rescissent scribi digna magistratibus per epistolas nunciandi. Parato commeatu Piccininus montana Lucensis regionis loca, Pontremulum Sarzanamq; interiacentia est ingressus. Tenebat uero saltus omnes præsidio Sphortia, & si qui essent humiliores in ea montiū asperitate colles, per quos aditum hostibus patere suspicaretur, eos fossa intercisos latissima custodibusq; adhibitis communiuit. Recepit tamen Piccininus nōnulla paucis habitata colonis castella. Sed cum Bergam munitissimum natura loci oppidū obsideret, neq; aut castra munisset, aut solita disciplina contineret exercitum, quoniam triginta passuum millibus ab Sphortia, collibus riuisq; plurimis interiacentibus, remotus nihil timeret, parum abfuit, quin cladem acciperet maximam. Missus nanq; ab Sphortia cum leuis armaturæ peditatu, Petrus Brunorius centurio fortissimus, cum obsessos noctu de accessu suo fecisset certiores, hinc mane sub solis exortum, hostes nihil suspicatos aggressus, omnem castrorum multitudinem, eos latrocinatum aduenisse ratam, in se conuertit: inde oppidani effuso agmine erumpētes, quicquid erat militum circa inermem Piccininum, arma corripere coēgerūt. Petro autem acrius instante, conuersi in fugam, qui accurrerant inermes omnē territauere exercitū, ut sine classici signo, aut Piccinini imperio signa multi exercitumq; intrepidi deseruerint: forte erat die illa stationis castrorum à Piccinino dispositæ ductor Lodouicus Gonzaga adolescens, marchionis Mantuani filius, quem genitor Philippi stipendia se inscio secutum, quocunq; legum rigore poterat, successionis & hæreditatis iure priuauerat. Is ruentibus in dissipata castra Brunorio oppidanisq; obuius, consertoq; prælio saucius, cum paucis captus fuit. Piccinino autem medijs castris, quo in loco prætorium habere consueuisset, suos classico & sublatis ex more signis conuocante, tantus est factus armatorum concursus, ut suis diffisi uiribus Sphortiani direptis, quæ ad manū erāt impedimētis, sese in editiora oppido subiecta receperint. Secessit tamen cū legione Piccininus, & Brunorius relicto oppidanis præsidio, Lodouicum perduxit ad Sphortiam. Instabant eo tempore apud Florentinos Veneti, ut postquam ager Lucensis in eorum potestatem uenerat, & saltibus in circuitu munitis peditatu, nihil spei obsessis erat reliquum, quo minus fame confecti deditionem facere cogerentur, dimitterent Sphortiam, cui in Transpadanam regionem delato, omnes suas subijcerent copias, ut Abduam fluuium, quod facillimum crederent futurum trajcientes, Philippum de agro Mediolanensi tutādo, certare compellerent. Ei quam dicta de causa Veneti miserant legationi respondentes Florentini, & si magnas prætenderint difficultates, quibus ab dimittendo Sphortia iuste absterrerentur, id tamen Sphortiæ arbitrio relinquere ostendebant. Is uero ab eadem legatione de trajciendo admonitus, non æquum esse respondit, ut cum paria ab utrisque populis acciperet stipendia, uni pareret altero renitente. Rebus per eas ambages diu protractis, Veneti qui audissent Florētinos propalam queri, illam Sphortiæ Hetruria abducendi quæ fieret instantiam, eò solum tendere, ut Lucenses obsidione leuati, uires resumerent, aliquid intentare statuerūt, cuius facinoris argumento intelligerent Florentini Venetam gentem quæ belli prolixitatem odisset, eam illius gerendi rationem instituisse, ut bellorum satietatem fastidiumq; Philippum capere facerent coactum de patriæ penatumq; custodia cogitare. Cum itaq; staret eis sententia nihil frangendis Philippi opibus æque idoneum, quàm si opulentissimum Mediolanensem agrum, unde neruos ille potentatus sui pecunias contraheret, incursationibus latrocinijsq; uastarent, Abduā quà is fluuius ad Bergomensem pertinet agrum, ponte iungere statuerunt, ut castello in ulteriori fluminis ripa excitato potestas fieret Mediolanum usq; copias immittendi. Itaque materia in ualle Martinensium clàm parata marchionem Mantuanum generalem copiarum præfectum eò noctu ducere curauerunt. Præmissus tamen est cum prima acie Gata, ex cuius ingenio pons fuerat institutus, qui uadato per noctem natantibus

equis

equis amne, cum lintribus quas plaustris comportarat, pedites traiecissent, iaciendo ponti carris aducto intentissimus insistebat. Incommodo autẽ fuere maximo nocturni imbres, quos imis sub Alpibus immodice effusos nequaquam non sensit exercitus. Sed cum de quarta uigilia Larius lacus illis subito intumuisset, auctus inde ad auroram Abdua fluuius transuectas cum Gata cohortes reliqui exercitus præsidio reddidit destitutas, quod lintrium in ea amnis rapiditate nullus fuit usus, & tranantes temerario ausu equites uorticibus sunt absorpti. Sole interim exorto cum proximæ regionis agrestes montani Brigantienses eas hostium cohortes traiecisse, cæteros è regione transeundo intentos conspicati, accitis Loisij Seuerinatis militibus, in ea regione hyberna ducentibus accurrissent, tamdiu impetum sustinuit Gata, quousque ruentes in uada milites enatassent. Omnibus tamen ab hostis gladio ereptis, cum plurimos ulteriorem ripam saluos attigisse, quosdam aquis absorptos esse cerneret, suis qui secum hosti resistebãt præmissis ultimus adnatauit. Frustrati ea transmittendi spe Veneti, postquam sopitum renouauerant bellum, iubent Mantuanum, Abduensis glareæ subiecta Philippo oppida oppugnare. Quæ cum Piccinino renunciata essent, ex Lunensi Ligustica regione mouens, quartis castris ad Padum duxit, & cum diem unam traijciendo exercitu consumpsisset, tertia quæ secuta est, in conspectũ hostibus accessit. Veneti autem milites illius aduentum habentes exploratum, in locis ad eam partem palustribus, qua hosti unicus esset accessus, sese cõtinuerunt, unde nec pugnãdi copiam neque impetum facere potuissent. Siue tamen pudor, siue pabuli coegerit inopia, mutatis ad octauã diem castris, apud Bulgheriam Bergomensium consedere. Eos longo circuitu per montana Bergomensium, tertia insecutus die Piccininus, intra castellum pontis ad Ollium egit præcipites, quingentis carris quos deferendis exercitus impedimentis deputatos habebant, cum commeatibus interceptis. Inde in agrum Bergomẽsem ducens, pleraque ad eam partem sita cepit de Bergomensibus castella. Tum Veneti rebus in contrariã, quàm existimassent partem inclinatis, ut qui hostem agitare rati, bello lacesserentur acerrimo, apud Florentinos, ut Sphortiam trans Padum ad se mitterẽt uehemẽtius instítere. Qua in re cum uarias hinc à Sphortia, inde à Florentinis tergiuersationes fieri uidissent, illũ ea ratione saltẽ Rhegium lepidũ mitti efflagitarũt, ut Parmæ timẽs Piccininus, Bergomũ qua iamiam premi cœperat, obsidione leuaret. Is enim Calepio funditus demolito, eam uallem & Treschoriam primo recepit, & diui Petri ponte castello tria à Bergomo passuum milia distante, expugnato, prominenti arcem ciuitatis arci, Capellam uocant, bombardis admouerat. Tandem concessit Rhegium Sphortia, cuius ex Hetruria fatiscentem motum, quamprimum Piccininus habuit exploratum, & ipse mouens Parmam se cõtulit. Quod autem de pontifice suspiciosus Sphortia uereretur, ne cardinalis Florentinus, qui paulo ante ex Ferraria profectus, Romã reuerterat, Piceno recipiendo intenderet, octingentos equites ductore Italiano Foroiuliano in eam prouinciam præsidio misit, ut cum cohortem unam fratribus Picenum administrantibus attribuisset, turmasque aliquot ad continuandam Lucæ obsidionem dedisset Florentinis, Italiano ad extremum dimisso uix dimidiam apud Rhegium habuerit legionem. Postulantibus uero Venetis, ut Sphortia pace, quam Ferrariensis marchio cum Philippo duce dudum seruauerat rupta, agrum Parmensem discurreret, nouoque implicitum bello Piccininum, ne Padum ultra traijceret, detineret, promissis ille copijs augeri idẽtidem postulabat, illisque nullas mittentibus quin ut Padum traijceret instãtibus, & cum obstinatius recusaret, dimissam legionem dimidiam auersæ à gerendo bello uoluntatis coniecturam facere improperantibus, stipendia quoque interim petita lente dissoluentibus, cœperat de repentino in Hetruriam reditu cogitare, sublatisque per iracundiam signis iniussus abscessisset, nisi eum precibus retinuissent Florentini, Venetos rati illum ad Lucæ oppugnationem ab se reuocatum opinaturos. Egit etiam cum Venetis pontifex Romanus, quem tunc curiam Bononiæ ostendimus habere, ne latrunculorum eiusmodi excursionibus, paruam reipublicæ suæ dignitatem minimaque bello commoda allaturis uellent Emiliæ uiæ itinera, quæ sola Gallicis Hispanisque ad Romanam paterẽt curiam, reddi intuta. Et Nicolaus marchio Estensis, qui Rhegium urbem feudatorio iure habuisset à Philippo, licet nihil denegare auderet, moleste tamen ferebat eam sibi impositã esse necessitatem, ut pro bello minimum habituro momentum perfidiæ notaretur. Interim Piccininus quem hostium consilia multis cognita, extremum non latuissent, relicto in agri Cremonensis & glareæ Abduensis finibus

finibus præſidij quantum tutandis incolis ab incurſionibus hoſtium ſatis eſſet, omnes Philippi copias Parmam contrahit, commeatusꝗ ui maxima propinquis oppidis imperat, agaſones ad ſexcentos cum ſingulis iumentis ad ſe mitti curat. Et fabris lignarijs quotquot haberet ciuitas, ſcalas pontésq; ligneos facere iuſſis, propalam edicit militibus, ea ut compararent quæ opem Lucenſibus allaturi, per abrupta montium & inter hoſtium tela ducāt itineri neceſſaria. Quibus minis cū aliquandiu intumuiſſet præmiſiſſetꝗ onuſta commeatu ſcalis & pontibus iumenta, petentibꝰ Florentinis Sfortia in Hetruriam paribus cum hoſte contenderet itineribus, faciliter aſſenſi ſunt Veneti, quippe quibus ſatis ſupráq; uideretur audaciſſimum hoſtem, & ſuum quo parum uti poſſent onerosum copiarum ductorem, in Hetruriam ſe transferre. Quamprimum itaq; mouiſſe ſigna Piccininum Sfortia habuit exploratum, & ipſe mouens prius recta per Mutinenſes traiecit Apenninū, quàm tunc de induſtria inceſſu ſegnis Parmēſi agro exceſſerit Piccininus. Oppoſitas poſtea ducum copias aliquandiu diremerunt Apennini iuga, & licet Sfortia peditatus robore ac ſaltuum opportunitate fretus, maximas Piccinini uires quotiens cōgrederentur faciliter repelleret, uarios tamen bellorum caſus conſiderans, & ſi forte Piccininus cuiuſpiam fraude, aliquo'ue aſtu uia ab ſeſe auerſa traieciſſet, paruo quē retinuerat equitatu diffiſus, à Florentinis augeri copijs flagitabat. Qui tanta illius coacti inſtantia Venetos orauerunt ut Guidantonium Manfredum in Brixianis militantem, cui populus Florentinus ſtipendia ſolueret, dimitterent in Hetruriam traducendum, aut ſi eum propria impenſa retinere mallent, illius ſtipendiorum æra conſcribendis quos ſupplemento peteret Sfortia equitibus impendi paterentur. Seceſſerat interea in patriam Ioannes Franciſcus Gonzaga Marchio Mantuanus, multa inter abeundum odij in Venetos concepti ſigna præ ſe ferens, & Fredericus Contarenus exercitum Venetorum, cui à Senatu gubernator erat datus, acceperat. Venerat quoque ad exercitum Paulus Trunus uir Patritius, qui cum ex Senatꝰ, ut dixit, ſententia, ductores inſolentius de negligentia atq; perfidia arguiſſet, quoſdam animis pridem abalienatos, ut dimitterentur poſtulare coegit, eorū primus fuit Guidantonius Manfredus. Quo ſine difficultate dimiſſo, Veneti primarios ex commilitonibus ſuis retentos, honoribus extulerunt, pauloపoſt Aſtorgius Manfredus Guidantonij frater, & Borſius Eſtenſis adoleſcens, equeſtris ordinis Nicolai Marchionis filius, pari facilitate dimiſſi alter Philippi, alter Sfortiæ ſtipendia ſunt ſecuti. Auctus Guidantonio à Florentinis Sfortia inſtare cœpit ut emerita etiam ad eam diem darent ſtipendiorum æra, alijs quæ in promptu eſſent turmis ſuo exercitui adiungendis. Sed cum eueſtigio diſſoluta, quæcunque illi deberent, eſſent perpauca, ad Venetos miſit, multorum menſium ſtipendia debentes. Qui cum miſſum ad ſe quæſtorem audire diutius diſtuliſſent, admiſſo poſtea fore dixerunt, ut Sfortia Padum cum legione tranſmittens copijs, armis, pecunijs ſupra quàm cuperet expleretur. Et cum litteris interea ſollicitatus ab Sfortia quæſtor in Senatu dixiſſet, proficiſcenti ſibi Sfortiam præcepiſſe, ut emeriti ad eam diem ſtipendij, ſi peteretur calculum poneret, & datas reciperet pecunias: nec aliud eſſe rerum genus, in quo poſſit uerbi aut facti reddere rationem. Reſpondit princeps, eum eſſe Venetorum morem, eam iuſticiam, ut omnibus quicunque promiſſam ſcripto iureiurandóque exhibeant operam, promiſſa ipſi diſſoluant ſtipendiorum æra, proinde induceret animum Sfortia, aut nullas ab ſe pecunias petere, aut quod poſceretur promiſſam militiæ operam exhiberet. Quæſtore autem acrius urgente, & emeritas Sfortiæ pecunias dari, aut ſibi liberū fieri, ut fide qua illis aſtringeretur abſolutus, ſuis conſuleret rebus poſtulante: princeps dixit, Quin liberum ſupráque non inuiti facimus. Eo tum contra ac rati fuerant urbe digreſſo miſerunt Veneti Florentiam & ad Sfortiam oratores, qui cum æris diſſoluendi nullum facerent uerbum, proteſtarentur Senatum exiſtimare, non potuiſſe uerba quæſtori dicta Sfortiam liberare, quin quoad conſcripta dictaret ſtipendiorum eius formula, ſibi quemadmodū antea militaret. At ſiue Sfortia, quod multi exiſtimarunt, prioribus quando apud Rhegiū erat temporibus Philippo Mediolanenſium duci aures diu occluſas accommodare cœpit, ſiue exaſperatum reuerſo quæſtore in Venetos odium pendentem prius ruere fecit, qui nouis Phillippi fœderibus inhiabat, nihil oratori reſpondit. Quin illo Hetruria digreſſo, Florentinos ut integra diſſoluerent pro ſe Venetis ſtipendia, uel ſe quemadmodum & Veneti miſſum facerent, inſtare cœpit. Qui precibus

illum promissionibus'que demulcentes orarunt,tandiu patiens substineret, quoad pecuni
as uel maximo cum incommodo ab exhaustis ciuibus extorquerent,& interea Venetos ne
ea essent peruicacia admonerent.Cumque ingenti angerentur cura,quibus aut danda essent
Sfortiæ supra uires æra,aut illo dimisso , extrema rei desolatio subeunda, præstantissimum
ciuem,qui & Venetis gratior esse consueuisset, Cosmam Mediceũ miserunt Venetias ora
torem,qui cum multa ciuibus Venetis priuatim in eam sententiam dixisset, ut si admisso in
Senatum fieret lata dicendi quæcunque uellet potestas,si item Senatus illi quęcunque molesto
de Florentinis ferrẽt tulissent'ue animo aperiret,fore,ut pernitiosæ,& alioquin maxima pa-
rituræ mala simultates tollerentur: introductus huiusmodi habuit orationem . Quod sem-
per aliàs, postquam male concordis tũc Florentiæ ciuitatis iniuria eiectus,ad uos ueni,ma
ximo duxi à deo nostro muneri, quod mihi ex eo tempore felicitati & gloriæ duxi, ut ue-
ster Venetus , uestræ reipublicæ carus dicerer,existimarer , magno mihi princeps illustris
oneri apud ciues meos esse incipit : adeo ut quod uestro de me tali iudicio elatus contraxi
inanis gloriæ peccatũ,mœrore animi quo excrucior potuerim abolere.Grauibus patres op
timi,& quæ diutius nullo possit modo ferre impensarum oneribus premitur ciuitas Floren
tina . Satísque habeo exploratum,quod uos pariter non ignorare scio,nullũ esse aut usquam
loci unquam fuisse ingenij,artis,industriæ,genus excutienda, inuenienda, abradenda, ex-
torquenda pecunia,quod nõ ciues nostros & necessitas inuenire & uoluntas fecerit exerce
re.Sed quod militibus senio uulneribus'que confectis plærunque uidimus accidere,ut quo
iuuenes integríque plurimum ualuerint saltu prouocati,cum positum ab ijs qui præsilierint
signum,oculo pedibus'que dimensi superare & polliceantur & credant, conati postea non
attingant,& quo enixius repeticrint eo eneruati corporis uitio longius recidant:itidem no-
bis hoc tempore contingit,ut nostri erga uos officij non immemores,pactas ex fœdere pe-
cunias quemadmodum ante appendere cum posse confisi promittimus, tum etiam anhela
mus,quo postea magis enitimur,eo possimus minimum.Vnde factum ut plenas querimo
niæ litteras à uobis sæpenumero acceperimus,quod tarde nimis ac parce data cõmunibus
stipendiarijs æra,uoluntati non impotentiæ attribueritis.Factum est etiam ut quod neces-
sitas attulit,Lucense bellũ nec ad cõsummatam uictoriam perducere:nec quod pariter op-
tabamus,cum rerũ salute possimus intermittere. De necessitate uero quod dixi, postquam
in eius rei mentionem incidi, cum explicauero , fortassis cætera quæ huius diei intentio ef-
flagitat,reddentur intellectu faciliora. Meministis princeps optime,quod omnis nouit Ita
lia,Nicolaum Piccininũ, qui incognito tũc nobis astu,motus Genuæ operiretur, tandiu in
agro Pisano exercitum continuisse,quoad direptis oppidis,exustis uicis,agro undique cõ-
pilato,fames illum retrocedere compulit . Cum autem asperam sub diuo durasset hyemem
& damnosissimam populo Florentino simulationem detexisset , Baptistæ Fregosij in fra-
trem impietas,illo Lucensi agro excedente,immissus est recipiendis quæ amiseramus castel-
lis Franciscus Sfortia,uobis nobísque communia faciens stipendia,quem auertendo à Pi-
sæ mœnibus,ab agri Florentini incendio communi hoste ex Piceno uocari fuistis assensi.
Eo nostris , quas propria conscripsimus impensa,copijs freto,dum nostra quæ hostis præ-
sidio tenebat reciperet plærisque Lucensium castellis potito,cum Piccininus spe sua frustra-
tus in Hetruriam rediturus uideretur,placuit,consilio est factum uestro,ut expugnatis Lu
censium castellis,saltibus'que ubique uel intercisis uel præsidio firmatis,Piccinino in Hetru
riam,unde in Apuliæ regnum crederetur iturus , præcluderetur aditus . Hinc eo accessum
differente, & nostrorum uictoria procedente, ad Lucæ obsidionem non alia quàm ut dixi
necessitatis ab tempore & à uobis impositæ causa est peruentum,qua ciuitate potiri facilli-
mum dixerunt fore militarium rerum periti,& noster populus tunc sperauit.Quæ uero ob
stiterint,infortunium'ne nostrorum , an quæ ad manus peruenerunt litteræ adhortationis
plenæ à uestris ciuibus ad illos datæ,& data insuper Lucensium oratoribus ab hoc Senatu
pacis spes maxima,haud affirmare ausim.Quod certum est non dissimulabo,nisi Sfortiam
traijcere Apenninum,meliore ut reor iudicio quàm successu uoluissetis,quæ nunc in rebel-
lione durat, quæ societatis nostræ uires nunc distinet,& utinam non dissipet,eneruet , Lu-
ca in potestatem iam diu uenisset, liberum'que esset factum, hostem qui diuisas tribus di-
stantibus in locis copias nostras uel superat uel æquat , iunctis & in robur unum coactis

utriusque

utriusq; populi uiribus opprimere, exterminare. Quem autē attulerit fructum Rhegiensis illa expeditio, postquam huc loci ea est uentū causa, ut homo patria Florentinus, fide consuetudine affectione Venetus, quæcunq; in communem rerumpublicarū salutem sint mihi nota aperiam, quæso attenti audiatis. Cum sibi ab Romano pontifice timens Sfortia, quod uobis sæpenumero dixisse memini, constanter proposuisset, nullas fore tantas aut pecuniarum, aut precum, aut suasionum uires, quibus adduci pateretur, ut trium dierum itinere, longius à Piceno abesset, Padum copias traducere à uobis requisitus, obstinate recusauit, nec ullæ fuerunt populi Florentini artes, nulla priuatæ rei commoditas, nulla capiendæ Lucæ auiditas, quæ illi transitum dissuaserint: ductis postea Rhegiū copijs, cum obsesso ab Romano pōtifice per Romandiolam itinere, difficilem sibi & impeditam in Picenū uiam cerneret, si patriarcha ut uerebatur in eam descendisset prouinciam, Italianum Foroiulianū obtorta per Ferrarienses uia, cum omnib⁹ copiarum neruis eò transmisit. Vnde est factum, ut qui Piccinino impar bellum gerere iussus recusaret, cum pecunias peteret, nullas à uobis impetrare potuerit. Quæ hactenus dixi certa mihi sunt princeps illustris, quæ sum dicturus, talia sunt, ut licet testibus scriptoúe aliquo, aut quia præsens adfuerim probare nequeam, ea æque ac priora pro certis dici posse uerear, opiner. Destitut⁹ stipendio à uobis Sfortia, qui & famosas de se quorundam ex ciuibus Venetis uoces in conuentu commilitonum stomachans iactaret, Philippi Mediolanensiū ducis nuncios quibus uerba pro uerbis reddere prius cōsuesset, ea admisit, exc pit, uultus gestusq; comitate, ut quod ab eo per iracundiam quandoq; per hos dies dictum esse uobis scripsimus, tunc reipsa & per scriptam fœderum formulam conclusum fuisse, rear, existimem. Si quando tamen missi ad eum ciuitatis nostræ oratores, meliorem de uobis spem fecerunt, si retenta hactenus stipendia in dies à uobis parari dixerunt: sese debiti sui memorem respondit, nunquam honori suo, cuius se dicit amantissimum si id fiat, quandiu obligationis suæ tempora durent defuturum. Ea patres optimi, cum magistratibus & uocatis populi consilijs referuntur, eò iracundiæ quosdā ex nostris ciuibus prosilire faciunt, ut quæ de litteris, de data spe Lucensium oratoribus disseminata sunt, hoc facto comprobari argumententur: quasi uero ea ratione stipendia Sfortiæ cessantis dissoluere, ut illius copijs destituti, non modo Lucensem deseramus obsidionē, sed ab furenti Piccinino miseri obsideamur. Eoq; amentiæ quandoq; est uentum à nostris, ut satis supràq; uobis futurum uideri contendant, si intentus nostræ obsidioni Piccininus, recipiendi Abduensis glareæ castella uobis occasionem præstabit. Quos uero subeam, quales patiar labores, qua afficiar animi & corporis anxietate, leniēdis qui ea sunt insania, quæ audiam de me ipso, quem Venetum appellant, si dixero, & communi periculo & laboribus meis cum licet occurrere diligentius pergetis. Sed hæc satis inpræsentiarum. Non sit apud uos dubium patres optimi quod principio dixi populum Florentinum caruisse pecunijs, ut nullū illis inueniendis extorquendis profit ingenij acumem. Bellum Lucense qđ communis periculi necessitas imposuit, eò loci est perductum, ut paruo tempore, si in id licebit Francisci Sfortiæ copijs incumbere, confectum eatur & maiora cōficiendi magnam ac diu optatam afferat commoditatem. Orat itaque illustris princeps populus Florentin⁹, ego si quid hacten⁹ pietas in hanc rempublicā mea, susceptiq; pro ea maximis cū periculis labores mei sunt meriti, deprecor obtestor. Date quæ emeritū se dicit, etiam immerito Sfortiæ stipendiorum æra, neq; uelitis committere, ut ea uel urgente causa uel suadente occasione, Philippo adhæreat. Quod nanq; iussus sum ad extremum dicere, qui nihil solus per inopiam hac tempestate potest populus Florentinus à uobis destitutus, illum quocunque ierit non sequetur ducem, sed amplectetur uectorem. Cosmo, cum uerbis finem fecisset, loco ubi tunc habebatur Senatus deducto: & cum diu de responsione altercati concordes fuissent patres, reuocato in hanc sententiā dux respondit. Recte omnes existimasse, qui Cosmam Mediceum, tertio abinde anno postquam fuerit patria exul, pro Veneto habendum senserint, cum ea fuerit patritiorum erga se uoluntas, ea de ipso fides, ut omnia illi æque ac patritiorum primarijs aut grata concessuri, aut ardua fuerint cōmissuri. Venetos item multa post reductos Cosmam & Laurentium Mediceos, concessisse Florentinis, quæ aliàs fuerint negaturi, ut ex boni uiri fide, ex officio debuerit quæcunque perpessum se & pati dixerit, si etiam Florentinæ rei quam plurimum concernunt nullo conducerent modo, æquanimiter

miter tolerare. Quantum attineret ad reipub. Florentinæ mandata quæ exposuisset se ea ra-
tione, quid de litteris ad Lucenses datis responderet non habere, quod eam rem tunc pri-
mum audiuerit, sed aduerteret ipse, multos esse Venetijs populares uiros, & quidem ditis-
simos Luca oriundos, quorum & nullius patritij eas fuisse existimaret litteras, si contrà es-
set compertum, fore ut illius qui scripserit exemplo, cæteri post hac ab huiusmodi epistolis
deterreantur. De spe oratoribus data ab Senatu, se haudquaquam inficias ire, quin etiam
uerborum quæ respondisset hanc formulam nulla mutata sententia replicare. Redirent in
patriam, si minus per obsidionem liceret, suos per epistolas in spem erigerent, fore si à Phi-
lippo discederet Lucensis populus, ut Senatus Venetus, qui Lucenses diligeret, Florenti-
num populum ad transactionem aliquam suasionibus adduceret. Nihil postea ab Lucensi-
bus fuisset responsum, ideoq; datam eiusmodi spem nullum illis attulisse præsidium. Quæ
per insaniam diceret suos protulisse, partem esse ebullientis in stomacho ueneni, quod euo
mere pridem disperirent. Sed prætendere huiusmodi homines quam pridem parturiũt in-
gratitudini, perfidiæ, impietati negata Sfortiæ stipendiorum æra. Quo in negocio dudum
declarauerunt, Venetos item æque ac Florentinos, æris exhaustos, pendendis quibus de-
berent bene merentibus grauari. Irent ipsi quibus præstaret præstitissetq; hactenus opem
Sfortia, penderent stipendia: nec tantopere ingemiscerent, si argentum aurum'ue, quod sæ
pe aliàs magna effudissent cum rerum iactura, nunc subijcienda sibi uicina & quidem opu-
lentissima ciuitate impenderent. Senatum Venetorum collata pridem in populum Floren-
tinum maxima beneficia, satis supráq; nũc ire cumulatũ, qui debitas ex fœdere copias, ab il-
lo trans Padũ mitti nõ petat: De habito ab Sfortia cũ Philippi nuncijs colloquio, de fœde-
ribus nouis, de sua cum illo coniunctione uiderent ipsi, memorésq; essent, paruo duratura
tempore, & male interim iocunda fore, quæcũq; illa essent quibus iaciendis, fidei, honesti &
iusticiæ respectus abfuisset. Expeditꝰ ea expeditione Cosmus, cũ aliquot dies Venetijs fuis-
set, multos ex patritijs, quorũ plurimis cõsuesset esse familiarissimus aduertit, ne dum se, ut
antea non conuenire, sed cum possent obuium declinare. Quamobrem Ferrariam ad ponti
ficem, qui pacem componi continuo laboraret, ea se contulit ratione, ut aut pacem iniquio-
ribus etiam reipub. suæ conditionibus cõcludi pateretur, aut Venetos ad solutionem Sfor-
tiæ faciendã induci à pontifice curaret. Decedenti uero ex iniũcta legatione subrogatus
est Iulianus Deuantiatus equestris ordinis Florentinus, qui omnibus quæ Cosmo erant di
cta à Venetorum duce, pro ultima responsione habitis, cum sese etiam nulla exceptum co-
mitate à patritijs euitari cerneret, homo uehementiori qua Cosmꝰ omnino careret, iracun-
dia, nihil quod Cosmus accurate fecerat, magistratus & populum Florentinum latere est
passus. At Piccininus per id temporis mora sub Apennino longiore facta, postquam se
transitu prohiberi uidit, in Mutinensis agri campos deduxit, & commeatu quem iumentis
comportatum fuisse ostendimus, Castellionem Lucensium oppidum, quod esse diximus
in Apennini iugis, cũ peditatu misso, rectà per Aemiliã Flaminiamq; uias, iter ea ratione
instituisse simulat, ut per Bononienses ad dexteram, aut per Romandiolæ saltus in Hetru-
riam, & inde Lucam se conferat. Et cum Bononiensem agrum, qui Romanæ ecclesiæ iuriũ
esset, pontifice inscio attingere sibi religiosum diceret uideri, ad eum suosq; in Bononia ma
gistratus mittit, qui illius sibi summe necessarij itineris ueniam petant, polliceanturq;, suam
legionem agrestium rebus omnino intactis, pacifice transituram. Pontifice quod alioquĩ
denegare non potuisset permittente, mittit ad illum Piccininus nuncios, qui hortentur, ut
constantem de se fidem habere disponeret, quia cum ipse Perusio ecclesiæ Romanæ subie-
cta ciuitate oriundus, nunquam antea læsisset ecclesiasticos, tum maxime ista tempestate
oppressam ab Sfortiæ tyranuide ecclesiã cuperet liberare. Gratus fuit pontifici sermo, quũ
tamen Philippum lædere uereretur, aliquando respondit, curaret cum Philippo, ut pacem
quæ tolerabili offerretur conditione acciperet: qua constituta se à Philippo dimissum Ro-
manæ ecclesiæ stipendijs honoraret. Erant apud Piccininum tempestate illa Camertiorum
oratores qui quod Sfortia eorum ciuitatem ecclesiæ fidelem aliquando læsisset, læsurus'que
uideretur, subsidium quod pontifex non duceret præstandum, ab illo petebant. Hos Pic-
cininus ad pontificem ter quatérque mittens affirmare iubet, sese qui Philippum maximis
affecisset beneficijs, ab eius seruitio liberatũ, noua posse stipendia sequi, sed eam sibi ipsi le-
gem im

gem imposuisse, ut nihil prius intentet, quàm clausos Luceses & obsidione liberet, & in pristinum restituat rerum statũ. Motis interea castris Bononiensi appropinquat agro, & Sfortia firmatis præsidio, quæ spectant in Mutinenses, Apennini iugis aditus omnes, qui Boniensi uia in Hetruriam paterent scidit, peditatuq;, & obice firmissimo cõmuniuit. Gubernabat pro ecclesia & pontifice Bononiam Daniel Concordiensis episcopus, qui cum multa aliàs Piccinino concessisset grata, maiore secũ usus audacia, nuncios ad eum mittit renunciaturos, si ecclesiæ Romanæ & pontifici amicaret, illac transiturus documenta daret publica, quibus innixi agrestes ruri adesse audeant, nec suo in urbẽ oppidáq; receptu eò loci res adducant, ut tanquam hostem illũ oporteat expectari. Ad ea Piccininus dulcia quæcunq; in buccam uenerunt reddens uerba, patentes nuncio dedit epistolas, sigillo munitas, quo in solennibus conscriptis conditionibus uteretur. Summa epistolarum erat, se ducis Mediolani uices gerentem, illius & proprio nominibus, omnia quæcunq; ditionis Romanæ ecclesiæ & Eugenij illius pontificis censerentur, ciuitates, municipia, arces, castella, oppida ab sua & legionis cui præerat iniuria, salua intacta & illæsa redditurum. Et motis postridie castris cum apud Bononiam statiua habuit, & secundum eius fossas iter fecit mitissimi hospitis speciem præ se tulit. Castris exinde apud Idicem fluuium uia Aemilia firmatis, ad dexteram Apenninũ uersus iter flectere uidebatur in Hetruriam traiecturus. Sed cum quatuor ibi fuisset dies, Astorgium Manfredum cum duabus expeditorum militum turmis præmisit: Qui Aureoli Florentinorum oppidi agrũ, raptim populatus oppidum obsedit. Secutus postea cum legione Piccininus Aureolo prima oppugnatione per uim capto direptoq; fit certior, noua Sfortiæ cum Philippo fœdera, quæ diu quæsita fuisse ostendimus, aut tunc fuisse primum cõclusa, aut quod multi existimarunt, cum prius clàm essent firmata, tunc partium consensu fuisse in publicum deducta, quando apparere posset Florentinos necessitate compulsos, id Sfortiæ uel inuitos permisisse, quod suæ iurisditionis oppida tam infeste hostes diripere occepissent. Noua fuit, & aliàs inaudita fœderum quæ tũc emanauerit formula. Florentini nanq; cum Philippo acerrimas, prout sæpe ostendimus, inimicitias secum exercentes, nulla tunc inierũt fœdera, nec aliqua ex parte à societate cum Venetis pridem inita discesserunt, quippe qui prohibiti ex fœdere, nullam iniussu Venetorum pacem inire, pacis mentionem nullatenus fecerunt, sed cum omnis esset de Lucensiũ obsidione contentio, fœdus sequestre Sfortia cũ Lucensib9 iecerũt, fore utriq; populo in decenniũ ea cõditione cõfœderationẽ, ut capta Lucensis agri oppida, & castella Florentini dominio retinerẽt, Lucensib9 interea sex passuũ milia ius esset incolis dicendi potestas, & agri priuati, quicqd esset ubiq; dominis redderet, bello inuicẽ populi nõ se læderẽt, si qs uero lacessisset, læso auxiliũ afferret alter. Fœderũ huiusmodi cõseruator Sfortia dictus. In cuius fœdere cũ Philippo seorsum icto, illud primum interuenit, ut Blancham filiam diu, prout ostendimus, sponsam illi ad fines agri Parmensis mitteret pompa solenni in Firmanã arcem, locũ tantis nuptijs idoneum, traducendam. Quantum uero ad sopitas attinuit cõtentiones, excederet Romandiola Piccininus, nec ipse aut quispiã alter Philippo militans, Florentinos, quib9 ipse Sphortia quemadmodũ antea faceret stipendia, aliqua ex parte in posterum læderet, si forte contra fieret sibi etiã Philippi stipendia merenti illis præsidio adesse liceret, Stipendiorũ partem quã Veneti pendere cõsueuissent, dissolueret Philippus. Florentinis itaq; hac Sfortiæ fœderum formula bello liberatis, iussus à Philippo Piccinin9, agro excessit Florentino, & in Forliuiensem delatus, cum Aureolũ palam restituere nollet, sine præsidio dimisit, qd' uicini Mutilanenses uacuum pro Florentino populo receperunt, statiuisq; apud Camuratam, qui locus Rauennates Cesenates & Forliuienses, cuius ager est ciuitatis conterminat, in castrorum, quæ diu duratura esset, speciem firmatis suam cõtinuat simulationẽ, se nanq; à Philippo dudũ & nuper Luca obsidione soluta ab ea qua sibi sponte sua imposuisset, subueniendi Lucensib9 necessitate, liberum prædicans, intolerandam dies noctésq; ubi exaudiretur eiulabat iniuriam, qua se affecisset Philippus, qui cum Sfortia implacabili sibi hoste, se inuito redisset in gratiam, fore comminatus, ut Philippus qui præstantissimos potentissimosq; Italiæ bellorum duces duos habere existimet, nec se qui consulto non rediturus abierit, nec Sfortia habeat, quem ipse bello agitatum, aut italia pelleret, aut de retinenda Beneuento ciuitate sibi fidelissima coactum pugnare, bellis perpetuis distineret. Et ad pontifi-

cem Romanum mittens orauit,ut se pecunijs adiuuaret,quibus careret Philippi stipendio destitutus,cogitaretq; aliquando quo pacto cõsuleret rebus suis. Credidit põtifex qđ insinuationibus suggestũ erat,& quinq; aureorum milibus mutuatis suasit, ut aut Romanæ ecclesiæ mediocri cum stipendio militaret,ciuitatem aliquam sibi & filijs in maioris stipendij compensationem habiturus,aut si maiori pecunia indigeret, Venetorũ stipendia sequeretur,quibus ut nouerat permissuris,optatam nihilominꝰ operam præstaret ecclesiæ, ab qua munere aliquo,quod filijs foret perpetuum donaretur. Ierũt sæpenumero redieruntq; nuncij hinc inde missi. Et eo in tempore cum firmam de se spem faceret pontifici Piccininus, machinatio cum Philippo ab ipsis primordijs instituta, ad effectum quadruplicẽ procedebat. Nam Veneti Florentina societate,& Sfortiæ adiumento,quod maximũ uel solus afferebat illius timor,destituti nullũ interea quærebant alium,nec oblatum acceptabant equitatũ, & pontifex de muniendis præsidio prouinciæ ciuitatibus oppidisq; à plærisq; admonitus,insidias Philippi quibus eum sæpenumero pernitiose læserat memorantibꝰ, neminẽ exaudiuit. Fuit tertio loco spacium Philippo iniuriæ omnibus ostentandæ,qua pontifex illum afficere pergeret, qui ductorem belli uirũ,nisi pontificis autoritas corruptelæ intercessisset, fidelissimum,in quo omnis rei suæ salus consisteret,malo ab se animo alienaret. Quartus machinationis protractæ effectus à Spoletanæ ciuitatis calamitate pendebat. Franciscus nanq; Piccinini filius,quem supra ostendimus à patriarcha fugatũ,sese intra Montisregalis mœnia recepisse,cum multos in montana regione illa menses fuisset moratꝰ, Pyrrho abbati Casinensi opem laturus,in agrum Spoletanum descenderat. Ei Pyrrho,quem pontifex Spoletanæ ciuitatis gubernatorem quatuor tenuisset annis,tanta cũ Spoletinis ciuibus intercesserant odia,ut ex Superba cui præerat arce cum ciuibus aperto contenderet bello:quod autem in arce alioquin inexpugnabili,cõmeatus penuria laboraretur, ciues illũ fame cõficere rati,omnes uiarũ,quæ in illam extrinsecus perducerent,exitus intercisos præsidio cõmuniuerat. Et cum interea pontifex Romanus pacem constituere,& debita illi abituro stipendia dissoluere,multis longo tempore habitis tractatibus distulisset,ad eam commeatus carentiam obsessi uenerant, ut caballinis carnibus multo tempore fuerint nutriti. Quamobrem accitus ab Conrado Trincio Fulginate uicario abbatis affine, qui & ipse pontifici inimicaretur, Franciscus Piccininus in agrum,ut diximus Spoletanum se cõtulerat. Iunxerátq; copias Italiano Foroiuliano,qui Sfortiam deserens,à quo ut ostendimus, in Picenum præsidio erat missus,prædicti Conradi instinctu,agrum Spoletanum aliquando fuerat deprædatus. His copijs & omni robori iuuentutis Fulginatũ Nursinorũq; qui acerrimas cum Spoletanis exercerent inimicitias, coactis in planitie Spoletana, abbas Spoletinorum multitudine obsidenda,ad decumanam portam arce intentius occupata, nõnullos reperit in ciuitate perfidos, qui porta inferiore ciuitatis prodita, eas noctu copias admiserunt,quæ urbem ingressæ cum obuios,qui domi manserant partim fudissent,partim obnixius reluctantes trucidassent, in arcem est peruentum. Pertulerat interea immixtus pugnantium fragori mulierum uirorúmque clamor, & accurrentes mulieres uiríque in stationes attoniti nunciauerant, proditam urbem,hostes, muros portámq; irrupisse: quo metu effusi sine ordine in ciuitatem,qui stationes seruabant,cũ hosti obuiassent uictori,uel repellebantur pugnantes,uel occumbebant pertinacius resistentes. Abbate aũt suos iniuria toleratæ famis exasperatos immittente, perculsi metu ciues præcipiti saltu per montiũ deuexa quaquauersum abiere,paucis quos aut periculi insolẽtia perplexos, aut alia detinuit mora capti & in uincula sunt coniecti. Direpta est euestigio ciuitas,eo minori cũ detrimento, quod pridem Spoletani mulieres puerosq; & aliam bello ineptam multitudinẽ, cũ leui supellectile in uicina oppida cõportarant. Simulauerat uero Nicolaus Piccininus filiũ eò loci se inscio perductũ, binásq; à pontifice requisitus epistolas quas legissent,qui perferebant nuncij,ad illum dederat,imperiosius mandans,excederet Spoletino agro, nec quicq; sibi cõmune sineret cum ijs qui Romani põtificis hostes essent. Ea tempestate unicus erat in Romandiola Ostasius Polentensis, Venetæ reipub. subiectus,qui Rauennam urbem uetustissimam, Tyberianũ nobile oppidum, quod dicũt Bagnacauallũ,ac Rusium, Fusignanumq; castella pro Romana ecclesia gubernabat. Ei quandoq; suaserat Astorgius Manfredus Piccinino,prout ostendimus militans,cuius sororem Zenibrã haberet in matrimonio,ut Venetorum

netorum fœdere omisso, adhæreret Philippo. Sed cũ is adolescens humilioris ingenij, Venetos optime de se meritos linquere noluisset, eos'que, ut opem afferrent sæpenumero petiuisset, illi Ioannem Tollentinatem qui ad sua stipendia tunc temporis conductus Cesenæ erat, eò cum equitibus trecentis ire iusserũt, quem suadente Astorgio, ne Piccininum eam ob rem contra se iritarent Zenibra eiecit. Paulo post Bagnacauallenses ab Astorgio sollicitati sese illi prætenso Piccinini nomine dediderũt. Similiter Cussenses, leui expectata oppugnatione, & tertio loco fecere Fusignanenses. Institit iterato apud Venetos Ostasius ut afferrent præsidiũ perituro. Illi uero etsi partim Piccinini uerbis in spẽ erecti, partim eiecti Tollentinatis iniuria erant redditi tardiores, Franciscũ Laureanũ patritij ordinis miserũt cũ tenuissimo peditatu. Interim Piccininus cognitis quæ ab Astorgio gerebant, cum legione mouens, Rauennam accesserat: quod autem ea ciuitas torrenti cincta gemino, ad eam partem, quæ ad cõtinentem pertinet, aggere altissimo & muro munitur uetustissimo, altera quæ ad subiectã Padusam spectat statuit oppugnare. Sed cum hinc uetusta, quæ in Padũ nauigia perfert fossa, inde amni quem iuncti sub urbis mœnibus torrentes efficiunt, Bedesum ueteres appellant scriptores, prohiberetur, amnem quà paulùlum à mari recedens erat strictior, ponte parat iungere subitario. Intrauerat uero portum qua die Piccininus applicuit, Lodouicus Demolinus patritij & ipse ordinis à Senatu missus, cũ scalinis duodecim in maritima prælia paratissimis. Quare cum perpetuo tridui prælio enixus pontem iacere intentauerit Piccininus, hinc ab repugnantib⁹ de aduersa fluminis ripa Rauennatib⁹ Laureani peditatus prohibebatur, inde à Demolino ex ea quã insederat fluuij ripa disturbabatur, futurum'que apparuit, ut amnis transeundi quam conceperat spe frustraretur, nisi Demolinus cum sulphureo puluere bombardam emissurus ignem admoueret, flamma correptus manus'que & faciem ustulatus prælio excessisset. Eius nanque casu factum est, ut territi naualis pugnæ milites, & qui de ripa pugnabant Rauennates, prælio intermisso recedentes pontis in utraque ripa firmandi fecerint potestatem. Traductos ponte milites, quam ingressi essent insulam ab incolis edoctos, Piccininus qui oppugnationi urbis intentus erat continere nequibat, quin expositam in patentibus campis armentorum prædam abducturi, palantes uagíque ordines perturbarent. Ea nanque insula ad partem illam quæ urbi est contigua, Montone torrente, & sub eo Bedeso amni, inde Adriatico pelago, post Pado & Padusa, ad usque urbis mœnia circundata, milium fermè quinquaginta ambitum habet, quam, quia semper aliàs ab incursu hostium tuta fuerat est'que in ea campi perpetuo anni tempore pascui amplitudo maxima, armenta populi Rauennatis & uicinorum Romandiolæ oppidorum innumera frequentabant. Dum itaque prædatores à pugnaturis militibus secerneret Piccininus, tunc agrestium qui in urbe erant importunitate & penè illata ui adductus, Ostasius deditione facta in Philippi partes concessit. Auctus Rauennæ opportunitate Piccininus, patrati apud Spoletum facinoris certior est factus: quo nuncio magna celeritate allato ab equite uelocissimo, qui patentem ingressos portam Franciscum Italianum'que fuerat per noctem comitatus, epistolam pontifici scripsit, haudquaquam uerbis, quæ tam diu pontifici dederat, & senis uiri moribus respondentem: fecisse pontificem inique, qui se uirum in primis integerrimum ad perfidiam perlicere sit conatus, adduxerit'que in capitis periculum disseminatis passim rumoribus, & litteris ad Christiani nominis reges principésque omnes de suo ad Venetos perfugio datis. Proinde omnes intenderet uirium conatus, se ut hostem persequendo, quandoquidem ipse pariter illius euertendis rebus per fas & nefas proposuisset intendere. Epistola tamen quod constat scripta, sed nuncio quem illi perferendæ destinauerat nondum data, Imolam delatus cum perfidi ut erat constitutum, præside intercepto turmam introduxissent, unam Forliuium misit cohortem, & Bononiam cum cæteris profectus epistolam dedit. Qua lecta pontifex qui illũ Casamurata mouisse prius intellexisset, tunc primum à baiulo didicit Imolam rebellasse. Eodemque momento uenerunt diuerso itinere nuncij, hinc Benteuolienses perfractis Donatianæ portæ seris Piccininum Bononiam accepisse, inde apud Forumliuij, ciues paganis pontifici rebellare cupientibus repugnare. Stupendum autem & raro aliàs auditum fuit, tot urbes, tot municipia, castella, oppida altero quàm rebellari erat cœptum die hostibus consensisse. Sed

sensisse. Sed maiori posteris miraculo futurum nequaquam dubitauerim, ex uiginti quæ illi insunt prouinciæ arcibus, quarum primæ inter plurimas Italiæ sunt munitissimæ, nullam octauo rebellionis oppidorum die, fidem pontifici seruauisse, quum tamen nec bombardas nec tormenta, neque unius tragulæ ictum adhibuerit Piccininus, & lectis ex industria uiris, quorum fides rem pontificis administrantibus cognita esse dicebatur, commissæ ac commeatu & necessarijs perferendæ in multos menses oppugnationi munitæ essent. Interea dum à Bergomensis capellæ, ut supra est dictum, obsidione reuocatus, tam multa conficit Piccininus, Ioannes Franciscus Gonzaga Mantuanus marchio conceptum in Venetos odium plurimis præ se ferens signis, in patriam redierat. Et Gata quem Veneti suppresso generalis capitanei nomine, rei bellicæ gubernatorem appellabant, captas, ut ostendimus, hyeme quæ præcesserat à Piccinino ualles, & Bergomensis agri castella receperat. Quumq; matura essent in agris frumenta, in Cremonenses ducens omnia prosternebat. Quibus auditis Piccininus, omnes quos in longa simulatione illa comparauerat, copias colligit. In primis Italianum Foroiulianum, quem Philippus castellis agri Terdonensis tribus donauerat, & Franciscum filium à Spoleto reuocatos, illum sese in Lombardiam sequi iussit. Hunc captis Romandiolæ urbibus præsidio deputauit, & Petrumianpaulum pontifici in Bononia militare consuetum præmisit. Ipse nullo præter Guidantonium Manfredum, qui se Fauentiæ continebat, quemq; Imola donare, & in stipendia conscribere promiserat, in Romandiola relicto, quartis castris profectus, Padum sub Cremona attigit, ubi quum traiecisset exercitum, Casale maius obsidere perrexit. At Veneti quàmprimum de accessu illius in Lombardiam habuerunt exploratum, minora Cremonensis agri castella, quibus capiendis retinendisq; magnas dudum impendissent pecunias, relinquentes oppidanis custodiendas, Suncinum & Casale peditatu muniuerant. Iusserant'que Gatam hosti, ne Ollium fluuium transmitteret cum omni copiarum robore se opponere. Quamobrem Gata castris apud Binam positis, castellum duodecimo ab Casali distans miliario, cuius arces in utraque Ollij ripa munitissimæ, subiectum defensant pontem, Casale maius fouere, & hostes ne traijcerent prohibere curabat. Gonzaga autem marchio sese interea Mantuæ continebat, & quia nonnullas emeriti stipendij pecunias sibi Venetos debere dixerat, illorum uero magistratus partem eius pecuniæ in defectuum, quos militem recensentes reppererant supplementum detrahi contendebant. Fama dudum emanauerat, ipsum Philippo ictis clàm fœderibus consentire. Quod quum suspicati essent Veneti, oratoribus illum ex senatu amicioribus delinire conati, censuræ militaris pœna donauerunt, & integra quam prius postulasset data pecunia, ut sua stipendia quemadmodum antea sequeretur, insuper copiarum præfectura cum potestate solito maiore ornari pateretur, instabant. Is uero cui contraria animo sederet sententia, quandoque imperitiam rei militaris, quandoque pacis, ocij, quietis desiderium, quo diu tentus fuisset, dum illis Brixia, Bergomo, & Cremonensis agri parte maxima augendis insudabat, excusationi prætendit: petentibus uero oratoribus, ut postquàm ocio animum applicasset, Carolum Gonzagam filium sua sequi stipendia pateretur, nec uerbo abnuebat, neque id re ipsa confici permittebat. De se tamen & palàm prædicauit, & senatui per literas spopondit, nunquam prius fore, ut illorum hosti Philippo faueret, quàm urbe Veneta undique oppressa, diui Marci palatium ab hostibus caperetur, omnium'que quæcunque aut respondens oratoribus, aut alio in loco sponte dixisset de re ista uerborum conclusio erat, se pacis auidum militiam abhorrere. Habitas autem sub Venetis cohortes, quas renuerat, quum indies augeret, id ea ratione dicebat facere, quod in ea bello contendentium Philippi & Venetorum uicinitate foret consultius arma tenere, quibus quum se tutaretur, tum etiam Philippi copias per agrum Mantuanum in subiectos Venetis Brixianos ac Veronenses fortassis intentaturas, transitu absterreret. Piccininus interea Casale undeuigesimo oppugnauit die, attulit'que spem Venetis, tanta conficiendi mora fore, ut illius impetus ibi repressus post hac refrigeret, & qui Padi uicinitate fretus machinarum tormentorum'que, quicquid Philippo erat, ei adhibuisset oppugnationi, munitissima in agro Cremonensi Suncinum, & multa quæ habet Brixianus ager oppida à Pado remota, in cassum adiret. Oppidanis etenim Casalensibus, & ijs qui præsidio inerant, impigre resistentibus aliquando extrema quæque comminatus fuerat

Piccininus,

Piccininus, quamobrem multi in castris Venetorum sibi persuadebant futurum, ut clausi desperatione salutis animos faciente, illum diutius morarentur. Sed quum turris densissimo extructa latericio, quæ in oppidi angulo prominens, duo hostis exposita latera defensaret, bombardis succisa, obsessos internecionem deprecari, & deditionem offerre compulisset, missos ad se Piccininus oppidanorum oratores, ideo primis spreuit diebus, quia & si Gatæ cum Venetorum exercitu fraude intercipiendi, fœdera cum Mantuano inierat, tamen inchoatam cum Brixianis agrestibus machinationem, concludere satagebat: Gambarenses namque Gotolengenses, cæteriq; eius planiciei agrestes requisiti, non solum oppida illi permittere, sed cedentem retro cum exercitu Gatam, quum in illum fieret impetus à fronte lateribus'ue inuadere promiserunt: quod quum satis constituisset Piccininus, missos ad faciendam deditionem ilico exaudiuit, tantummodo namq; pactus ne milites Venetorum, qui præsidio oppidum tenuerant, intra triduum proficiscerentur, quæcunque erant petita concessit: quibus conscriptis fœderibus, quosq; primos ducentes in legione ordines admonuit, ut mouenda sine classico signa ocyus sequerentur. Quum primū autem deditio de prima uigilia est facta intempestæ noctis silentio mouens, Ollij ripam, quarto sub Bina miliario ad auroram attigit: sed quia uadis fluuij tentandis præmissi leuis armaturæ milites, renunciarent Gatæ turmas oppositam ripam seruare, subsistit, & castra ad Binam ponere sibi in animo esse ostentans, impedimenta quæ apud Casale remanserant, iussit eò propere comportari. Interim Gata ueritus, ne quod erat uero simillimum, Piccininus Ollium traijcere, potius quàm duram nimis se præsente oppugnationem Binæ uellet intentare, frequentiores solito stationes, in amnis ripa disposuit. Quod autem Mātuanus marchio millium duodecim passuum, quibus à Pado distat Bina oppidum, inferiorē partem, quæ agri esset Mantuani, custodibus, ut spoponderat, muniturus: eò quicquid equitatus peditatusq; sibi adesset, millia hominum tria contraxerat, facile fuit Gatæ superiorem partem millia passuum quinq; stationibus frequētare. Cum omnibus tamen copijs mouens, ternis quaternisq; per noctem, & interdiu castris circumlatus, ubi cōsisteret incertum hostibus faciebat. Mantuanus uero cui consilia Piccinini erant cognita, Gatam hortabatur iungere suis copias, & medio quod Binam Padumq; interiacet spatio, castra eo consilio simul munirent, ut quacunq; intentassent hostes Ollium transmittere, unitis ipsi copijs fortius repugnarent. Quinetiam curante Gata, ut Christophorus Ioannesq; Tollentinates, se Veronam cum cohortibus conferrent, urbem illam præsidio seruaturi, ægre id præ se tulit marchio, & tanquam ex fide diceret eas copias cum alijs potius retineri, quàm eò mitti, tectis magna uerborum grauitate exhortationibus contendebat. Venetorum magistratus prouisores uocant, Gatæ assistentes nihil à marchione sinistrum suspicati facile assentiebantur. Gata uero seu casu, seu quod alia rescisset talia, ex quibus nec illum magistratibus deferendum, nec tamen satis in eo spei habendum censuerit, in sententia persistebat. At Piccininus postquam aliquot frustra consumptis fallendo Gatæ diebus, multos traijciendi apparatus, opposita illi ripa ostentauerat pontem, qui diu paratus in Pado fuerat aliquot sustentatum lintribus, per Ollij ostium attrahi, & tertiam exercitus sui partem noctu præmissam traijcere iussit: quibus copijs marchioni adiunctis, ipse cum toto exercitu per Marchariæ & Cannedi marchionis Mantuani oppidorum pontes traijcere, & ex improuiso impetitas Venetorum copias capere confidebat. Sed Gatæ id ignoranti peropportune accidit, Beretham Gotholengensem Piccinino militantem, quem pollicendis ad perfidiam Brixianis agrestibus miserat, redeuntem eadem nocte à pabulatoribus interceptum ad se perduci. Eo etenim si quæcunque gessisset quæq; imminerent ab hoste pericula, euestigio fideliter aperuisset, impunitate promissa docente didicit: marchionem eius diei, quod tunc appetebat diluculo, patefactis Marchariæ & Cannedi pontibus, Piccininum in suas legiones subito immissurum. Quamobrem Gata signis derepente motis ad proxima Brixiæ municipia se recepit. Aurora autem uixdum apparente, cohortes à Piccinino præmissæ, sese illi apud Marchariam traijcienti iunxerant, quando nunciatum est, Gatam rapidum abeuntem millia passuum duodecim recessisse. Diuersa interim & prorsus sibijpsi contraria ecclesiæ & Eugenij pont. Romani rebus adfuit fortuna. Quo etenim tempore Bononiā, ut ostendimus, Romandiolamq; omnē hostis habuit Piccininus, certa sese obtulerat spes optatissimæ & maximis per quingētos ferè annos quæ-

sitæ

sitæ laboribus unionis Græcorum cum Latina ecclesia faciendæ. Eam rem memoratu inter cæteras, quæ multis ante seculis sint gestæ dignam, operæprecium fuerit accuratius narrare: neq; absurdum fuerit eorum, quæ supra suis temporibus & locis diffuse narrauimus, particulas ad hanc rem facientes repetere. Quamdiu Flauius Constantinus, & qui successerunt illi imperatores Romani, per annos uno de septuaginta & quadringētos acceperunt ab urbe Roma summorum pontificū erga religionem Christianam dogmata, floruit uel magna uel mediocri ex parte Romana res, & plurimi atq; innumeri populi, apud Indos, Æthiopes, Arabas, Armeniosq;, & diuersas quum aliarum orbis partium, tum in primis Asiæ, qui Romanos duces & uictrices Aquilas, aut ignorassent aut penitus contempsissent, ideo Romanorum acceperunt imperium, ut quam maiores eorum longe antea ab apostolis imbiberant, per manusq; tradiderant Christi fidem, sub Petri apostolorū principis successoribus Romanis pontificibus retinerent. Postquàm uero imperatoribus ipsis Romam & sedem apostolicam deserentibus, ac in prædam barbaris relinquentibus, eò necessitatis est peruentum, ut Carolus Magnus Francorum rex, sicut supra diximus, tutelam ecclesiæ ab Stephano & Adriano Romanis pōtificibus uocatus crearetur Romanorum imperator, qui apud Constantinopolim successerunt, labefactato prius per ignauiā Asiæ & Africæ imperio breui fuerunt spoliati, simul Europæ prouincias Constantinopoli proximas, & Græciæ insulas amissuri tunc, nisi catholicæ fidei unio, quam centum fermè & quinquaginta annis post scissum imperium cum ecclesia Romana seruarunt, illis retinendis præsidio adfuisset. Saracenis namq; & Turcis, qui Asiam prius Romano subiectam imperio maiori ex parte ceperant, & sanctam Hierusalem idolis inquinatam tenebant, arma aliquando iungere, ut in Græciam contra Christianos traijcerent cupientibus, diu obstiterunt Armenij, gens tunc catholice Christiana & præpotens, quæ utramq; illam situ dirimeret barbaram nationem. Scythis item, qui nunc Tartari dicuntur, in Europam per Ripheos montes, Tanaim, & paludem Mœotidem transmittere uolentibus restiterunt Hiberi, gens item Christiana, quæ quum Christi nomen comminui nollet, tum etiam barbarum sibi uicinum iniquo animo uires augere patiebatur. Tandem Græci nedum primis edocti malis intellexerunt quātum detrimenti rebus suis attulerat, sublatus sua culpa Romanæ rei fauor, sed in maius prorupe runt erratum. Et cum Romano pontifici subesse indignarentur, orientalibusq; populis in Romanæ ecclesiæ obedientia, Græcorum magis quàm Romanorum, ut ostendimus, commodo, persistentibus præesse affectarent, ab ecclesia catholica defecerunt. Multis autem populis quum Asiæ, tum Europæ ad urbem Romam sanctamq; sedem apostolicam, prohibente magis Græco hoste, quàm barbaro, accedere nequeuntibus, sensim factum est, ut Indi, Æthiopes, Armenij, Hiberi, alijq; populi, & si nomen retinuerunt Christianum, partim multos acciperent ex Græcorum erroribus, in quos illi post scissuram se præcipitarunt, partim indignantes Græcis, quos oderant usquequaque subijci, nouas & ipsi hæreses sint sequuti. Nec parum fuit Græcis, tot regna, tot prouincias, urbes, oppida, & populos, sua culpa ab Romano imperio & fide Christiana esse abalienatos, nisi recuperaturos omnia occidentis principes populosq;, partim quoad potuerint prohibuissent, partim captas & diu retentas urbes iterum amittere coegissent: quemadmodū longa narratione factum esse ostendimus in gloriosa expeditione Vrbani secundi pōtificis Romani tēporibus in Asiam ducta, & per annos octo atq; octuaginta quibus ea expeditio rerū in Asia est potita, quemadmodum etiam alia in expeditione Bonifacij marchionis Montisferrati, Balduini comitis Flandriæ, Henrici comitis sancti Pauli, & Ludouici comitis Sabaudiæ ductu & auxilio Venetorum facta diximus accidisse. Satis ergo supraq; mala recensuimus, quæ secedentes per ambitionem superbiamq; ab Romanis pontificibus Romanaq; ecclesia Græci inuexerunt, quum orbi Christiano, tum sibijpsis, quorum res eò loci sunt adductæ, ut solam ac penè desolatam Constantinopolim Peloponnesumq;, & ea quidem Turco tributaria possideant. Retinent tamen plurimi ac innumerabiles populi, & in Asia & in Europa Christianum nomen, ea Græcorum, quam post secessionē machinati sunt, labe inquinati, quibus ad catholicæ fidei unionē perductis, spes adest maxima, pristinas quæ illis fuerant Ro. ecclesiæ Romaniq; imperij consilio opibus fauoribusq; adiutis, uires resumpturos, pulsurosq; uniuersam infideliū barbariē cum ex Europa, tum ex illis etiam Asiæ prouincijs, quæ olim Ro. imp. paruerunt.

fuerunt. Ei itaque unioni faciendæ, ut ad nostram reuertamur historiam, iure optimo inten
dit Ioannes Paleologus Constantinopolitanus præsens imperator, magna & utinam ne ni/
mis sera erroris maiorum pœnitentia ductus. Quæsiuerunt uero ipsam unionem continuo
postquàm facta est scissura per annos ferè, ut principio diximus, quingentos, plurimi ponti
fices imperatores'que Romani, & ducti in sententiam magno labore, maiori'que cum im/
pensa Græcorum imperatores quatuordecim uicibus rebellarunt. Non tamen propterea
deterritus est, excellentis & magna appetentis animi Eugenius pontifex, quin, quam cardi/
nalis optauerat, & in pontificatu quàmprimum creatus fuit quærere cœperat, nunc tan/
dem anno pontificatus sui nono, perfici satageret unionem. Diximus aliquando Basiliense
concilium, per Italici nominis inuidiam, infestissimis animis nihil accuratius quæsiuisse, ac
pro uiribus intentasse, quàm eo pontifice per nefas omne deposito, pontificatum uel mul/
tas in partes lacerum trans Alpis traducere, ad eamq; rem eo astu processum esse, ut quum
pessima esset & pernitiosissima finis eorum intentio, talia tamen per simulationem aggres/
si fuerint, ex quibus in suas partes populos & principes pellicerent Christianos. Hinc pro/
fecta est, alioquin præclari operis Bohemorum reductio, inde item initium apud eos sum/
psit hæc de qua agimus Græcorum unio cum ecclesia occidentali. Miserant concilij primo/
res Constantinopolim frequentes nuncios præstantissimosq; oratores, & Paleologo mul/
ta etiam supra uires suas polliciti fœdus cum eo iecerant decretis firmatum amplissimis, fo
re ut quàmprimum ipsi triremes militesq; ex Creta balistarios, & insuper auri summam tu
tanda à Turcis Constantinopoli dedissent, aliasq; misissent triremes, in quibus cum septin
gentis ex omni Græcia lectissimis proceribus sacerdotibusq; in Italiam securus transmit/
tere posset, nauem conscenderet in eo, cui pontifex commode posset interesse, alterius conci
lij, qui in Italia haberetur loco tandiu futurus, quoad discussis quæ hincinde à partibus in
contentionem adducerentur, unio haberetur. Interfuit assiduus huic fœderi Christopho/
rus Garetonus pontificis Eugenij secretarius, quem postea ob hanc rem bene gestam, Coro
nio Peloponnensi oppido episcopum dedit. Is qui ter quaterq; per aliquot annos antea Pa
leologum à pontifice adisset, illi persuasit, ut quæ Basilienses eis impossibilia obtulissent, à
pontifice maiora melioraq; spondente acceptauerit, ea tamen adhibita modestia, ut illius
partium triremes conscendere, illiusq; destinatum concilio locum accedere promiserit, qui
conuenta & firmata decreto, quum uberius, tum etiam celerius adimplesset. Tum pontifex
Venetorum ei unioni apprime studentium auxilio fretus, triremes utrique muneri necessa
rias, & balistarios pecuniasq; ex condicto breui immisit, pariq; celeritate, sed longe dispari
rerum omnium apparatu armatas apud Massiliam Auenionemq; triremes miserunt basi/
lienses. Conscendit itaque imperator pontificis classem, prælatis nobilibusq; illum deductu
ris, & apparatu possibili ornatissimam. Et in eo septingentorum hominum quos adducere
debuit numero, fratrem habuit Demetrium Paleologum Porphirij genitum Despotum, &
præstantissimos Græciæ prælatos, Ioseph patriarcham Constantinopolitanum, ac loca te/
nentes Alexandrini Antiocheni & Hierosolymitani patriarcharum, legatosq; Trapezun/
tij imperatoris, Hiberorum & Valachorum cum metropolitis & clericis ac nobilibus plu/
rimis multitudine lectorum hominum copiosa, & classe post tertium mensem, quàm à Con
stantinopoli soluerat, Venetias appulsa: eò item se cõtulit à Basilea cardinalis sancti Ange/
li, Iulianus ex gente Cæsarina Romanus ciuis, uir famæ celebris, qui perditos Basiliẽsis con
cilij abhorrens mores, reductioni Græcorum quãdiu anhelauerat, & ipse pro uiribus quæ/
suerat, cuperet interesse. Eoq; iussu pontificis deducente, imperator cum Græca multitudi/
ne Ferrariam, quò pontifex, ut ostendimus, se contulerat, est perductus. Aduenit item pau/
lopost cum equitibus centum terrestri itinere, per Germanos Pannonas'que &
Dalmatas Isiodorus Ruthenorum archiepiscopus, uir omnium
Græcanici ritus, qui ei interfuerint muneri post impe/
ratorem potentissimus: cui à Scythico lit/
tore in Danubij ostia gentes
innumeræ sunt
subiectæ.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLI/natione Romani imperij, Decadis tertiæ, Liber nonus.

OPIIS PHILIPPI Mediolanẽsium ducis in ulteriorem Ollij am/nis ripa Mantuani marchionis opera, ut ostendimus, expositis, oppi/dani ex planicie Brixiana machinationis conscij, quum Gatæ retroce/denti sese opponere nullo illum persequente non essent ausi, Piccini/no lõge absenti oppida dedidere: & accolas allatus subito de Gatæ re/cessu, & Piccinini aduentu nuncius adeo terruit, ut quum nulla præsi/dij spes appareret, frumẽta autem per calendas Iulij mensis, quæ tunc erant, demessa, nec in oppida tuto perferre, nec ut perderent pati pos/sent, sese aduenienti Philippensium exercitui patentibus permiserint portis: eo namq; pri/mo accessus Piccinini quatriduo, plurima atq; opima quæ illa habet planities, municipia nulla ui coacta ad hostes defecerunt. Monteclarenses enim Vrcienses & Palatiolenses soli tunc fidem seruauere. Gata uero quàmprimum attigit Bagnolum rus, quinto à Brixia di/stans milliario, copias eo in loco sese intra uallum fossasq; communire curauit, quæ proxi/mum urbi agrum, magis quàm hostis remotissimum uastauere. Quo die apparuit, quanto in periculo Venetorum respublica uersaretur, nam quum Gata partem copiarũ urbem in/gredi statuisset, obstiterunt principes alterius factionis, arcesq; portarum sub specie melio/ris custodiæ sibi seruandas dari efflagitauerunt, quibus cum alij aut uerborum fallacijs dece/pti, aut id è republica fore rati cœpissent assentiri, præfectus præsidio cum imperio in ciuita/tem Franciscus Barbarus, uir ante id tempus sola ingenij & doctrinæ gloria, uel solis, ut ita dixerim, pacis artibus clarus, obstitit, ostendens si portæ melioribus quorum fides erga rem publicam nota erat, committerentur, eos qui in diuisa ciuitate alterius factionis essent, eo facto pro hostibus iudicatos, omnia clàm palam'que molituros, ut proderent hostibus ci/uitatem: sin uero illis demandaretur custodia, qui fidei suspectæ essent, de republica actum esse. Eo'que in tempore, quum portas retineri à magistratibus peruicisset, principes ciuita/tis & factionum capita Martinengios Aduocatosq; noua affinitate coniunxit. In quo ne/gocio Paridem Ludronium aliquot in Brixianis montibus obtinentem castella, Petro Aduocato, quo cum maximas exerceret inimicitias, per Leonardum Martinengium ma/ximo reipublicæ commodo conciliauit. At Piccininus per id temporis Gata intra Minci/um amnem Benacum'que lacum claudendo omnem adhibuit diligentiam, fore confisus, ut Venetorum exercitus, qui illis apud Brixiam sub Gata esset unicus, aut accessu in Vero/nenses Vicentinos'que prohibitus, fame in Brixia & Bergomo, aut congressus prælio con/ficeretur, & Venetos ratus eo deleto exercitu omnia breui amissuros, quæ in continenti Ita/liæ solo possiderent. Benacus namque longior ualde quàm latus millia passuum ad triginta protensus, ea in parte quæ ad Brixianos pertinet, Riuoltellam, Mineruium, Felicianum, Sa/lodium, Madernum, & pleraque minora habet castella, Venetis tunc subdita: quæ autem ad eandem partem superiora sunt, & montibus Tridentinis, unde is lacus originis suæ flu/uium Sarcam accipit proxima, oppidum Rippa, Tiennium, & Arcus castella episcopi Tri/dentini iurium sunt: inferiora & in agrum Mantuanum spectantia, Sermio & ad eius emis/sorium lacus Pischeria, per quod oppidum Mincius exit amnis, marchio possidebat Man/tuanus, cætera quæ dimidiatam ab Mincio in Sarcam obtinent littoris partem castella, Lagisium, Bardolinum, Garda, Turris, Marcesinum, Veronensis agri iure à Venetis obti/nebantur. A' Pischeria uero in Padum quicquid utraque in Mincij amnis ripa est, oppido/rum castellorum'que, & ipsa medio in fluuij tractu Mantua, marchionis dominio suberat. Veneti solum tenebant Valegiũ, cuius pons turritis munitus ualidissimis arcibus, eum am/plectitur amnem. Itaq; Piccininus oppidi Brixianorum, quæ in Venetorum fide diximus persistere, post terga relictis, perpetuo quintæ diei, quàm Ollium traiecerat itinere, Bidicio/lum duxit, uicum qui Clesij amnis fluenta adiacens, pari penè à Benaco Mincioq; & Brixia distat spatio. Tunc illi sese oppositurus Gata Guardum primo cum mercenario equitatu pe/ditatuq; concessit, auxilia expectaturus, quæ ex Brixia adderentur: quàmprimũ namq; per/uasit urbem montanaq; rumor, iturum esse in hostem Gatam, ilico Trompienses, Sabbien/ses &

ses,& Franciæ Curtani Guardum iniussi aduolauere. Maximus uero in urbe factus est currentium ad arma uirorum tumultus,& nisi præfectus præsidio cui urbis populiq; seruandi curam ex officio incumbere ostendi, Franciscus Barbarus clausis obstitisset portis,duodecim armatorum millia,quæ tunc Brixiæ inerant,prorupissent. Selectam tamen is emisit plebis iuuẽtutem, ciuibus in aduersam pugnæ fortunam urbis defensioni custodiæq; retentis. Auctus Brixiano huiuscemodi tyrone Gata procedens,omnem Pedemontis oram,ab Eusimiano in Guardum millia passuum duodecim,eo compleuit exercitu,quem uigintiquinq; millium fuisse constat, uirorum animis armisq; in pugnam paratissimorum. Diremit tunc eos florentes infestissimosq; animis exercitus amnis Clesius, ea in parte præaltus,& quum aliquam expectantes pugnandi occasionem,octauo constitissent die, contulit se ad Piccininum marchio Mantuanus, quaterna in equitatu peditatuq; millia secum trahens. Quamobrem Gata magistratusq; Brixiæ ueriti,ne ex ductoribus suis Mantuano amicis aliqui essent perfidi,& parua seditio rem in discrimen adduceret,solutis castris maximam copiarum partem in urbe retinuerunt, cæteris per municipia quæ in fide persliterant distributis,liberumq; est factum ex eo die Piccinino,castra quocunque fuit libitum circumferre: primæ tamen claudendi exercitus Venetorum intentioni insistens Salodium circunsedit. Sed quum impositi præsidio milites constanter resisterent, castra in Felicianum Mineruiumq; traduxit. Defecere interea ad eum Sorolani in Pedemontibus,& Monteclarenses in planicie. Salodium uero quum multi confluxissent ex circunstanti agro Gibellinæ factionis Philippo studentis Pedemontani, Piccinino absenti oppidum prodiderunt. Et marchio Mantuanus, quàmprimum accessu suo ad Piccininum territos hostes recessisse uidit, ex castris Bidiociolanis profectus,Mincium traiecerat,omniaq; agri Veronẽsis castella Atesim inter & Mincium sita,primo impetu occuparat. Ad Valegium uero quum uenisset,illud custodum arcis perfidia prius recepit,quàm eius rei rumor aut suspicio emanauerit. Vnde factum est, ut Ioannes Malauolta, quem cum trecentis equitibus, Brixiæ magistratus, Veronæ præsidio addere uoluissent, cum illo traiecturus ponte oppidum intrasset à marchione interceptus & equitatu rebusq; spoliatus Brixiam inermis solusq; redierit. Postera die quæ fuit à defectione duodeuigesima marchio in ulteriorem Benaci plagam,quæ spectat in Veronenses ducens, omnia eius oræ castella triduo cepit. Eo in tempore desciuerunt à Venetis uallis Sabbiæ montani, & Sabbij eorum oppidi arcem Brixiani funditus diruerunt. Potitus Salodio Piccininus, Bagnolum se contulit, inde Carmagnonam & Palatiolum castra circunferens,primo Pontolium absens,postea Palatiolum sine ulla oppugnatione recepit. Gerebant etiam interea rem alio in loco Philippenses. Nam ingressus Camonicam uallem Antonius Becharia cum duobus equitatus collectitij millibus,eam incolis sese dedentibus e uestigio ceperat. In quos ex Brixia missi à Barbaro Ioannes Contes, Bartolemeus Colionus, & Leonardus Martinengius, cum Alpinis hominibus Martinengiæ factionis, hoste primo impetu fracto, magnam ediderunt occisionem, uallem uero incendijs rapinisq; fœdarunt. Quo in tempore Piccininus Clarium à prodente populo introductus, Guererium Martianum, & Michaelem Gritum, cum equitibus sexcentis, trecentisq; peditibus præsidio à Gata impositos intercepit, & motis postridie castris, Roadum obsidere perrexit. Id quum ægre ferrent Gata magistratusq;,quod oppidi in primis fidelissimi sortem, montani omnes uiderentur sequuturi,opem ferre statuerunt. Accitis itaque ex Trompianis Serclianisq; melioribus quibusque,exercitum cui sese immiscuit populi iuuentus,eduxerunt, quibus copijs Passiranum Paternumq; & Bornadum ad uespertinum crepusculum applicitis Piccininus signis derepente motis,Colonium qui uicus tria à Roado abest passuum millia retrocessit:postridie Gata hostem summoturus qui supereminentem Colonio montem eo consilio cœperat conscendere, ut Roado Venetoq; exercitui superior esset, partem copiarum immisit,quæ hoste pulso in castra reuersæ,armis depositis corpora curabant, cum subito structa acie adfuit Piccininus,in patentioribus Roadi campis pugnãdi copiam faciens: secreuerat uero in insidijsq; locauerat Piccininus, meliores quosque partem tertiam legionum, Gatam si in pugnam cum toto exercitu descendisset, à tergo de ipsis montibus circumuenturam. Sed quum integri quos Gata apud se in castris habuerat Piccinino primi essent congressi, tamdiu illum repulsuri, quoad arma induerent cæteri, quos hostem diximus

Yy

mus pepuliſſe,proruperunt immature ex inſidĳs Philippenſes,& Gata montẽ retinẽte tur-
masq; ordine in pugnam immittente, commiſſum eſt prælium, quod ipſis quæ tunc eran/
Auguſti menſis idibus ab ortu ſolis in occaſum pari utriuſque exercitus, uel paulo maiori
Philippenſium incommodo eſt productum. Seceſſerunt ilico auerſis itineribus ambo exer
citus, hic intra urbis mœnia, ille Colonium,& licet uiciſſent'ne,an uicti eſſent,dubĳ utrinq;
diſceſſiſſent, Barbaro tamen autore, qui titubantes ob aduerſi prælĳ famam Brixianos in
bonam ſpem erigere eſt conatus, emanauit in Brixia rumor, Gatam fudiſſe copias Philip/
penſium:cuius rei cauſa factum eſt Venetĳs, ut quum magni noctu,quod adſolet,rebus læ
tis fierent ignes,turmæ Dalmatarum Hiſtrorumq; ad eam claſſem armãdam accitæ, quam
temporis ratio deſcribi oportere ſuadet,inaudito antea exemplo,tumultum Venetĳs con/
citarint. Incaluerat mero, cuius eſt ea gens auida,& augendis ignibus quamcunque mate/
riem, quæ primum ad manus ueniret ex proximis diui Marci arceſactorum cetariorumq;
tabernis, prout libido raperet, diſcerpebant: quod quum prohibere cuſtodes nocturni ac/
curriſſent,illi ſpreto magiſtratu ſeſe in globum tria millia hominũ coegere, & ipſas diripien
tes in tabernis clauſas merces,miſſos ad ſe comprimendos ducis & dominĳ nuncios,etiam
ex ſenatu primarios contemnebant, apparebatq; magnum aliquod in urbe malum ſuſcita/
ri, niſi audito Petri Lauretani occurrentis nomine, ſub quo multas delcuiſſent hoſtium co
pias, ſeſe illi permiſiſſent, & impunitate donati in cubilia ſeceſſiſſent. Fuit uero tanta Lau/
retani autoritas,multis maximisq; parta uictorĳs, ut quod nautarũ turmas feciſſe dixim9,
omnes Venetorũ imperio ubiq; ſubditi,& ipſi in primis ciues Veneti,ſeſe illi non tanquam
tyranno aut factionis cuiuſpiam principi,ſed tanquã clariſsimo & optimo ciui fuerint per/
miſſuri. Quin ipſa reſpublica quoties graue,aut difficillimum quicquam annis antea uigin/
ti accidit,illum delegit, cui rerum ſumma extra urbem incumberet, qui quum multos prius
bellis fortiter gerendis,& celerrime cõficiendis anteiſſet,hoc in tempore & conſilĳ conſtan
tia & charitate in patriã omnes ſuperauit. Fremebãt ſenatores diffiſi,ut par erat,poſſe cum
ĳs copĳs quæ ſub Gata aderant tantum tam'que multiplex bellum gerere: & quum nullas
conſtaret tantas uſquam loci,uel maximo cum impendio haberi poſſe,quin Philippus mar
chione Mantuano auctus, & oppidorum caſtellorumq; captorum opportunitate fretus,
eas ab ferenda ope Brixianis repelleret,claſſem maximam in Pado ea ratione nonnulli con
ſulebant armari, ut aut marchio Mantuanus, ſolus reſiſtens uiribus ſuis, patria pelleretur,
aut Piccinino cum copĳs aduocato,Brixiani interea reſpirarent,& cum perſiſtentia tunc in
fide oppida ſeruarentur,tum alia quæ ceperat,hoſtis uictoriam & claſſis famam ſequuta,fa
cilius caperentur. Variantibus itaque in ſenatu ſententĳs,Lauretanus,qui honores admini
ſtrationesq; fugere conſueuiſſet, belli magnitudine admonitus,& claſſem armari perſuaſit,
& ſeſe illi imperatorem obtulit,ſenium,ut dixit,patriæ donaturus,quæ ætatem cæteram ſibi
antea mancipaſſet. Accepit libens atq; gaudens ciuitas,quod nihilominus nullo deterrita
pudore fuerat poſtulatura. Et declarato imperatori quicquid ille neruorũ reipublicæ in pri/
mis callentiſsimus petere induxiſſet animum,concedere eſt pollicita. Deſtinata eſt itaq; ex
illius ſententia, & infra quadrageſimum quàm erat cœpta diem, perfecta claſſis & numero
nauium,& armamentorum inſtrumentorumq; bello uſui futurorum multitudine maior o/
mnibus quas fluuiatili bello nauali adhibitas fuiſſe legerimus. Fuerunt naues centũ & qua/
tuor ſupra ſexaginta,diuerſos tamen in prælĳ uſus,& diuerſa inter ſe ratione formaq; fabri/
catæ. Earum primæ à patritĳs ductæ gubernatoribus,quinq; fuerunt triremes caſtellis duo
bus,ad proram uno,altero ad puppim eminentibus munitæ. Galeoni dehinc duodeſeptua/
ginta,quorum quinque triremibus adſimiles gubernatores habuere patritios, cæteri ex ple
be uel alienigenas mercenarios,& eos etiam ſubſequutæ ſunt pariter de ſeptuaginta ſubdu/
ctiores humilioresq; nauiculæ, burchellas uocant, motu & agilitate celocibus comparan/
dæ. Poſt illas ordine trahebantur Pado,ſed in prælio ubi acies inſtruenda eſſet præceſſuræ:
duodecim his adſimiles,ſed ad celeritatem remigio meliores, quibus ductor datus eſt à ſe/
natu Laurentius Lauretanus imperatoris filius. Hæ quas numerauimus omnes, & ſi bom
bardas aliaq; habuere & tormentorum & armorum genera, militum tamen uſibus, & ge/
rendo cum hoſte cominus prælio deſtinatæ erant, cæteræ in alios belli uſus adduceban/
tur. Quinque etenim earum planis latisq; aluis, ſed plancis tectæ denſiſsimis, quibus bar/
bottis

bottis fuit nominatio, bombardas duas supra uiginti mediocres singulæ habuerunt, quas pari distantia in circuitum positas tecti plancatæ nautæ medio ex Pado aut alteri appropinquantes ripæ, in hostem ædificium'ue, aut in hostium naues poterant emittere. Fuit & unica duos fabricata in usus pari modo plancis tecta, sed cui latior firmiorq; superioribus esset aluus: si namq; palos hostes retardando nauium cursu altum dimisissent, quorum capita uel apparerent, uel aquæ supereminentes absconderent, demissæ ex hac naui catenæ illos circũductæ machinationibus & girulis in summum ocyus attrahebant, & forcipem habuit eadem tam uastum, ut solidissimam morsu comprehensam disijceret catenam. Ei tamen inerant bombardæ sexdecim, quibus quum tuta undique ab hostium impetu redderetur, tum alios in usus esset profutura. Tres hanc usquequaq; adsimiles sequebãtur, uoluos, girulos, & alias differẽtes machinationes, quibus per medium Padi cursum, uel per medios hostes binæ & ternæ ab ipsarum singula triremes, galeoni aut aliæ naues in aduersum amnis profluuium traherentur: quum namq; anchoras ipsi catenis adligatas demisissent, iactam medio amni molem potius quàm nauim dixisses, & tamen ultra tecti soliditatem, duodecim singulæ bombardis defendebantur. Nauium ultima fuit oblongior, lintris duodeuiginti armata, bombardis & frequenti remige ideo ducta, ut imperator eam uel laborãtibus præsidio, uel longe absentibus consilij nunciam posset immittere. Claudebat hanc nauium aciem ratis eximia, quadringentis quinquaginta abiegnis piceisq; iustis in triremis malum antẽnamq; trabibus ea ratione compacta, ut quum solida esset, & quadraginta quinquaginta'ue perferens bombardas, lapidem quadrincentenum euomentes, tum flecti abduciq; posset, & tanquam nauis remigio gubernari. Multa huic seruãdæ gubernandæq; adhibita sunt ferramenta: Nam & anchoras habuit decem triremibus adhiberi solitas, quæ totidem dimittebãtur catenis, & quatuor ansæ fuerunt ferreæ, librarum singula quadringentarum, quibus aut adligata ripæ hærebat, aut machinationibus octo densissimis trahebatur. Ipsa autem in primis & tota classe ab incendio tutanda. Parauerunt Veneti antemnas quinquaginta, quæ laminis uestitæ ferreis, totidem anchoris singula adligatis catena tenebantur: & quum ligni porrositas leuitas'que laminarum grauedinem superans fluitaret, unci singulis ferrei erant superadfixi, quibus omnem materiem desuper incendia secundo Pado perferentem distinentibus, nullam subiecta classis ab incendio pati poterat læsionem. *Si* cætera prælijs oppugnationibus'ue adhibenda describere uoluero armamenta, quæ ipsa habuit classis, nec temporis, nec libri rationem habuisse uidebor. Nam præter nauium usibus necessaria, rudentes, funiculos, uela, remos, anchoras, præter bombardas, balistas, arcus, spicula, iaculos, lanceas, scalpra, malleos, scuta, præter picem, sulphura, calcem terebinthinam, saponem, præter uaria tegendis corporibus armorum genera, castellis, illi turribus, uallis, pontibusq; subito iaciendis, tigna, trabes, longurias, planchas, asseres, clauos, scalas, tantam comportarunt materiem, ut quanquam singulæ earum quas descripsimus nauium partem simul cum commeatu perferrent, sexaginta scaphas & longiusculas adhiberi oportuerit burchellas, quibus opifices inerant fabriq; lignarij quinque supra septuaginta, & nauibus & domibus construẽdis assueti, quum tamen ferrarios fabros, folles, & officinam, nonnullæ aliæ lapicidas habuerint, saxis in bombardarum lapides dedolandis. At Piccininus postquam fessus sauciusq; miles, quatriduo apud Coloniũ, quo illum ostendimus Roadensi prælio excessisse, quieuerat, ad Roadi obsidionem reuersus, illud dedentibus oppidanis breui recepit: similiterq; deditionem ea die fecerunt Bomadenses, Paterniani, & Passiranenses, & postera quæ insequuta est die Monticulenses, Guglagensesq;, Omianij & Brienses. Cuius uictoriæ sequutus cursum Piccininus, Trompienses, prius quàm adiret deditionem fecisse audiens, ad Iseum se contulit, quod oppidum repugnare ausum, uiribus expugnauit. Impendentem uero tunc Brixiæ rebus calamitatem peruidentes Gata magistratus'que, & quod Piccininum consilij habuisse diximus futurum prospicientes, ut obsessus in urbe exercitus famem potius ciuitati, & sibijpsi afferret, quàm præsidio esse posset, constituerunt ea etiam ratione migrandum Gatæ, ut senatus eo ductore, quem haberet cæteros præstantem, tantas'comPararet copias, quæ & Veronam, Vicentiam, Paduamq; defensarent, & Brixiam obsidione leuarent, quam tamen satis diu, & quoad opus foret existimauerint perlaturam. Mouens itaque Gata de tertia uigilia cum legione, quinque millia selecto-

rum uirorum in equitatu peditatuq́ habente, accelerato itinere ad Mintium peruenit, cu-
ius fluuij ripas quum attigisset, uada prospectans quæ in Veronenses spectant, nouis ageri-
bus communita, turmam, quæ uada inferius quæreret, dimittebat. Sed interea adhibitas in
stationem à Mantuano turmas, ad arma & eos aduenisse hostes exclamare audiens, tanta
cum festinatione euestigio retrocessit, ut qui aduenientes prope cursim accelerassent, ad ho-
ram quadragesimam quàm erant profecti Brixiam sint reuersi: nec tamen cibum aut quie-
tem aliquam priusquàm urbem ingressi essent, capere potuerint. Ea compertū habens Pic-
cininus, suam execratus est ignauiam, qui recipiēdis Isco & castellis alioquin in potestatem
precario uenturis, tempus triuisset: prædæ uero, ab qua totius belli summa penderet, custo-
diam neglexisset, & Brixiæ obsidionem inchoandam ducens, apud Ronchatellum secun-
do ab urbe miliario consedit. Sed quum obsidionis tempora iudicaret immatura, urbe per
id tempus præsidio commeatu'que munitissima, ad oppugnandum Vrcios oppidum est
profectus, fore ratus, ut si interim Gata Mintium iterato tentasset traijcere, suas nihilomi-
nus manus nequiret euadere. Interea Venetis classe illa ingenti instruenda intentis, Nico-
laus marchio Estensis, quem sæpe ostendimus socijs eo in bello populis consentire, ad Eu-
genium pontificem Romanum, qui Ferrariæ concilium haberet, ex speciosissima Belre-
guardi uilla mittens, talia exposuit, ex quibus suspicari ostendit, Venetos classem illam in se
potius nullo munitam præsidio ducturos, quàm in Mantuanum, quem non ignorarent, &
inexpugnabiles oppositurum in Pado munitiones, & copias quum proprias, tum Philip-
pi ad uim propellendam paratissimas habiturum. Coniecturas uero & causas, quibus in
eam adduceretur suspicionem, huiusmodi afferebat, quod constans de se infamia Venetijs
uulgaretur, marchionem Mantuanum eius suasione, consilio atque impulsu, ab eorum fœ-
deribus discessisse: quinetiam non deesse Venetijs, qui palàm obloquerentur, eum quo die
primum oblata erit occasio afferendi maximum aliquod reipublicæ detrimentum, ad Phi-
lippi partes euestigio transiturum. Et licet pontifex eum uerbis solatum in bonam spem eri-
gere sit conatus, noluit abstinere, quin suæ & suorum saluti, ut dixit, consuleret. Guidanto-
nio Enmanfredo Fauentiæ uicario cum equitibus mille quingentis, peditibus trecentis in
stipendia accepto, Borsium Estensem filium, qui Sphortiæ militaret, Ferrariam cum sexcen
tis equitibus aduocauit. Munienda autem contra classem, si in eum descēdisset, urbe Ferra-
ria, soli intercapedinem, quæ Padum & Padusam paludem stadijs uix duobus intercedit,
latissima ac præcipiti fossa succidit. Ciuibus etiam in suam tuitionem excitatis, & tributa
eos ex inusitato censu conferre, & arma comparare, & subitarium ex Mutina Rhegió que
Lepido militem rapidum, conuocare curauit. Sed pontifex missis Venetias oratoribus,
marchionem'que sæpenumero adloquutus, quum damna memorasset & incommoda, quæ
utramque manerent partem, si ad bellum iuxta etiam & urgenti ex causa prosilirent, effecit,
ut Veneti omnia tunc concedere proni, Rhodigio cum septem eius insulæ castellis, quæ tri
busdequadraginta annis pro pignore tenuissent, reddito, & marchione debita pecunia do-
nato, iniuriam doloremq́ dissimulauerint. Quin multis illi precibus cum marchione con-
tenderunt, ut quas parauisset copias retineret, sibi præsidio futuras, si Philippus marchioq́
Mantuanus indigne ferentes eam cum Veneto populo factam gratiæ redintegrationem,
ipsum tam multis in locis uicinum lædere intentarent. Quibus cōpositis rebus, classem Lau
reanus, quo ostendimus ordine, aduerso Pado attrahi curauit, & cum marchio Ferrarien-
sesq́ iuuerunt abundantissimo commeatu. At in Brixianis interea repugnabant constan-
ter Philippensibus Vrciani, nec ulla Piccinino spes deditionis offerebatur, nisi impositus
præsidio à Gata Petrus Lucensis, ducentorum ductor equitum quartodecimo obsidionis
die oppidum prodidisset. Quo in tempore Franciscus Barbarus magnitudinis animi, &
sui in rempublicam amoris, ac gerendis in rebus ingenij dexteritatis, magnum dedit docu-
mentum. Nam quum post intentatam infauste à Gata per Mantuanos fugam, cæteri qui-
bus erat reipublicæ secum in Brixia administrandæ ius, illum iterato profectionem intenta
re omnino dissuaderēt, ipse solus tanto in periculo, sine ulla spe solus deseri, quàm patriam
& rempublicam deserere maluit ac contendit, efficitq́, ut Gata modico Brixiæ relicto præ-
sidio emigraret: dum namque is dubius partim segniter profectionem parat, partim à dis-
suasoribus retinetur, non prius ad portam alta in nocte legionem contraxit, quàm Barba-
rus Vrcio-

rus Vrciorum deditionem resciit, in uulgus euestigio emanaturam, quæ nisi prudens præfectus eam euestigio supprimi curasset, consilium tam necessarium euertisset. Gatæ uero postremam aciem cum paucis claudenti non solum deditionem barbarus aperuit, sed hostem insuper ad insequendum se parare, accitis in testes, qui renunciauerant patefacit, hortatus ut pontibus in concauis uallibus, pro suo transitu factis post terga rescissis omnem profectionis & salutis suæ spem, in ipsa reditus desperatione, forti animo collocaret: tuncq; apparere cœpit, quot qualiaq; commoda respublica Venetorum esset captura, ab ea conciliatione principum ciuitatis Brixiæ, quam ostendimus à barbaro factam esse. Nam etsi difficultatem maximam, montes altissimos superaturo equitatui datura uidebatur uiarum asperitas, maiori tamen impedimento futurus erat Alexander Macloviæ Polonorum dux & episcopus Tridentinus, quem maximam illorum montium partem ditione tenentem, & Philippo Mediolanensium duci clàm cupientem, apertum in Venetos bellum tunc moturum timebatur: mouitq; licet imparatus, & nisi partim improuisa exercitus profectio, partim Paris Ludronius obstitissent, de eo exercitu actum erat. Gatæ etenim per Sabienses iudiciariam uallem episcopo ipsi subiectam ingresso, montani, quibus esset episcopi odium in Venetos exploratum, pro posse aduersati fuerunt, partim tramitibus alicubi intercisis, partim multis ex militibus ordines à Gata datos seruare negligentibus, aut confossis, aut in præcipitia deturbatis. Dissimulans tamen iniuriam Gata quum tota properasset die, milites de itinere fessos in supremo uallis monte corpora curare de secunda uigilia iussit, & signa ad auroram mouens, Paride qui sese obuium dedit, repulsis hostibus, deducente asperrimos omnium Italiæ montes conscendit, quibus per eam diem sine hostili metu, alioquin maxima cum difficultate superatis, etsi iumenta peditatumq; in tuto amici hominis solo recreari oportere censuerunt comites, terram ipse hostilem ea ratione noctu penetrare uoluit, ut ignaro accessus sui episcopo, parandi contra se maiorem uim adimeret facultatem: nec eum fefellit bona consilij fortuna, siquidē immissi ad uesperam ab episcopo Poloni Maclouienses, tanto incolas montium concitauerunt impetu, ut nisi accelerassent Gatenses, qui iam medium confecerant iter, retrocedendi progrediendi'ue amissuri fuerint potestatem. Excelsis namq; in montibus illis tam ardui sunt calles, ut quum erectæ supra uerticem sint rupes, quæ tamen in subiectum pedibus cliuum cernitur pars, adeo altum ostendit riui fundum, ut caligantibus oculis quæcunque in infimo posita magnitudinis suæ dimidio minima uideantur. Actiq; sunt præcipites ab inermi pagano, qui rarefacta in acie lentius procedebant. Mœsti uero erant legionis milites, confugio in nocte quæ iam appeteret desperantes: quod quum intellexisset Gata, exercitum in concauo montis recessu paulisper continuit, primores in consilium admissurus: & Poloni ad desperantem, ut existimabant, accessu militem, missili saxo superne mactandum spoliandumq; conuenerant, suis etiam qui saltus præoccupaturi præcesserant reuocatis. Tum Gata Caualcabouem & Rangonum Guidonem, impigros iuuenes cum trecentorum turmis quas ducebant, arma exuere, & gladio breuiusculaq; munitos hasta saltum occupare, leuatos exinde armorum pondere cum inermi hoste per cryptas saxosa'que montis supercilia congredi iubet: quod quum illi ocyus fecissent, hostibus partim confossis, partim in fugam conuersis, securus fuit exercitui patefactus, & trecenti illius liberatores, armis equis'que hosti relictis, quod occeperant, per eam noctem itinera saltus'que explorarunt. Tertia quæ illuxit aurora, Tiennum appulsi oppidum, cuius tyranni episcopo fœderati essent, etsi principio abire sunt permissi, oppidanis postmodum extrema carpentibus, impedimentorum partem & trecentos equites amiserunt. Et paulum progressi in planicie Archi oppido subiecta, ea ratione uel inuiti consedere, quod tumentem tunc ex effusis per eam noctem imbribus Sarcham fluuium transitu eos prohibiturum habuerint exploratum. Postera die quum Sarcham transmittere incepissent, sese ex improuiso armati pedites obiecere, quos Ludouicus Vermes à Piccinino & marchione Mantuano per Benacum missus, uada fluminis curauerat insidere. Et cum Gata illos semoturus, difficile periculosum'que iniisset prælium, ostendit sese in edito aduersæ ripæ supercilio Pilosius centurio Venetorum cum quadringentis quos Veronensis magistratus iussu subsidio adducebat. Quare Philippensium peditatus hinc Vermis in Archi oppido torpentis ducatu destitutus, inde Pilosij animose in prælium descendentis aduen-

tu deterritus retrocessit, Gata amissis ea in profectione equitibus octingentis, cæteros Veronam perduxit. Creditum est tunc Venetos uel hostib9 pares, uel si successissent conatus, futuros superiores, tanta erat expectatio classis quã Petr9 Lauretan9 ad summũ rami eius, qui primus se à Pado scindit, Ficarolũ uocant, magna cum rerum gerendarũ ostentatione perduxerat. Sed dum ille, cui pro bellatorum octo milibus à Senatu promissorum uix aderant tria milia, reliquas expectat copias, marchio Mantuanus Padum apud Hostiliam septum, dispositis ea ratione palis, ut quaterno ordini singula imposita essent, castella attentissime muniebat, cathenasq; opponebat triplices, & utranq; fluminis ripam tot cõplebat bombardis, ut cum tuto statuerentur loco, nulla posset appropinquare nauis, quam non fuerint uicenis tricenis'ue ictibus confossuræ. Pariq; ratione Sermionẽ munierat oppidum, quod medio Ficarolũ inter & Hostiliam tractu, ad Padi dexteram obtinebat. Contulerat se interea Mompianum Piccininus, & fistulis per quas fontes in Brixiam deriuantur succisis, fluminibusq; & riuis magnorum obiectu operũ septis, omnes aquas auerterat. Eo in loco cũ aliquot consedisset dies, primum ad destinatam Brixiæ obsidionem erexit castellũ, quo perditatu munito, uias in illis montibus cõplanauit circumlaturo exercitũ usui futuras, & ad proximiora urbi descendens castella duo, unũ ad crucis, ad Floriani sacellum aliud excitauit. Erumpebant interim singulis propè diebus oppidani dura cum hoste prælia cõmittentes, nec ullum fuit teli siue missilis genus, quod nõ periti eiusmodi rerum adhibuerint Brixiani, ut facile potuerit coniicere Piccininus, ingenti exercitu, perpetuáq; cum diligentia, tum etiã uirtute opus fore, domando populo, armis instrumentis & fide in primis resistere paratissimo. Incessit tamen fortis uiri excellentissimiq; bellorũ ducis animũ libido, urbis potentissimæ, cuius populus multa abundaret pecunia, aut uiribus expugnandæ, aut fame ac opis desperatione ad deditionẽ uel necessariam cõpellendæ. Et accitis omnibus nedum stipendia facientibus, sed quotquot in Philippi imperio idonei uiderentur, ad superiorem urbis partem quæ montes orientẽ uersus solem attingit, castra est metatus. Maius tamen militiæ robur, ad diuorũ Apollonij, saluatoris, Maffei & Andreæ ædes cepit stationes. Adlatæq; sunt ex Mediolano bombardæ quindecim, quarum minima lapidem trecentarũ librarum emitteret. Prius uero quàm metandis ratione castris Piccininus intentior certum prætorio locum designasset, Tadeus Estensis à præfecto præsidij Barbaro collegáq; suasus, omnium copiarũ aciem in urbem struxit, illius populo in centurias decuriásq; distributo, & arma corripere iusso, quousq; delegerunt usu atq; exercitio meliores. Quibus eruptione facta in Apollonianam ædem in qua peditatum locauerat Italianus, horrisono clamore delatis, nõ sustinuere impetũ Philippenses, sed primis qui aut in uestibulo aut in prima sacelli parte erant, partim occisis, partim captis, receperunt sese Italianus, & cæteri præstantiores intra paulo editiorẽ chori subselliorumq; suggestum. Veritus tamẽ Estensis, ne si obstinatius pugnando illos etiam conficere contenderet, maiorem in se, quàm quæ sustineri à suis posset conciret hostium multitudinem, sese in urbem recepit. Cuius rei indignitate permotus Piccininus, Apollonianis militib9 turmas euestigio addidit, & ea primum die bombardas quatuor in Mombellanæ turris oppugnationem figere cœpit, duas orientalem spondam, meridionalem alias quassaturas: quod autem mœnium urbis, quæ ab ipso Mombellanæ arcis angulo, in arcem pertinent stadia duo inferiora solo ęquare statuerat, alias itẽ duas bombardas cõtra propugnaculũ, quod diui Andreæ ædes è regione spectat, totidẽ cõtra turris longæ arcem, binásq; item in turrim Apollonianis ædibus oppositam: cui postea bombardis demolitæ, ciues repagula obducentes multa materie compacta, Rauarotti nomen indidere: & alias pariter binas quatiendo altiori muro, q diuæ Iuliæ hortis adiacet, adhiberi curauit. Quibus die noctúq; ipsa quassantibus mœnia, adeo territi sunt primis diebus Brixiani, ut de urbe dedenda, accipiendísq; cõditionibus multi in circulis agitare, plurimi cœperint cogitare. Cui difficultati in primis maxime magistratus cum occurrere statuissent, hac ratione inter se onera sunt partiti. Christoforus nanq; Donatus prætor uir præstantissimus, domi se continens, ciues qui adirent, & accitos quosq; meliores hortando ac multa pollicendo, in bonam melioris fortunæ & præmiorum spem erigere conabatur. Barbarus obeundo singula, egregio eius ingenio fretus, ad exhortandos milites ac multitudinem ita apte & tanta cum industria simulatis litteris & nũcijs, spem affectis & propè desperatis in

rebus eliciebat, ut omnes uellent per uulnera & mortes bene de repub. promereri. Et quia hostes non solum uiribus, sed insidijs omnia intentabant, diui Alexandri suburbium, & Ciuitatulam ueterem incolentes, qui dicebant esse rerũ nouandarum cupidiores, intra urbẽ à munitionib⁹ exclusam, cum fidelioribus collocauit, fidosq; ad custodiendas extremas urbis partes cõstituit, qui animis erecti urbis defensioni acriter intenderunt: bombardis nanque ad extrinseca turris Mombellanæ fundamenta, & in turris lõgæ antemurali, ad Rauarottumq; & sub arcis magnæ radicibus positis, multos in castris mortales mactauere. Et futurum existimantes, ut mœnia diu quassata, nisi intrinsecus aliquo sustentarentur obice, solo æquarentur, ea ubicunq; labare cernebantur, adhibita populariter materia repararunt. Cui muneri nedum sola ruralibus assueta muneribus plebs, sed omnis ordo sexus ætásque incubuit. Nanq; Brayda Aduocatorum gentis mulier uirilis animi & primariæ aliquot fœminæ, Barbaro suadẽte cæteras mulieres in decurias cẽturiásq; distributas nocturnis operibus ea ratione adhibuerunt, ut cum nec momento unquam ab opere quod facibus prælatis fiebat cessaretur, sed prius quàm cohortes labore aut somno fessæ recederent, accitæ militari classico aliæ succederent, quicquid die diruisset hostis, aliqua ex parte noctu sufficeretur. Cæterum cum hostis ex ignibus noctu operarios adesse perciperet, ac sagittis & tormentis deturbaret, Barbar⁹ alio loco ignes fieri, & silentio ad opus instare curauit. Laborauerat uero aliquandiu ciuitas pestilentia, & cũ urbẽ defensoribus exhauriri cupiẽs Piccininus, nullũ prohibuisset petentẽ, pariter magistratus eam annonæ carentia breui laboraturam, onere multitudnis leuare cupientes, omnes quicunq; induxissent animũ migrare permiserant. Quam per occasionem quique animis fractiores, aut onusti familia grauiore, tam multi excesserant uiri, ut uix duo milia manserint Brixiani: ex mercenario autem Estensis milite, cum multi morbo interissent, aut ad hostes transissent, tenue præsidium cernebatur. Ea re comperta fiduciam addente Piccininus ipsam paucitatẽ adeo spreuit, ut omnia tanquam aduersus debellatos præsumpserit intentare, primum tamẽ aquis à Mombellanæ turris fossa in proxima naualia deriuatis, superiorem qua mœnia à bombardis quatiebantur fossam, eodem delapsu reddidit exiccatam, quæ fœno cœni humorem imbibente, & superiectis cratibus strata, in ueteris uiæ soliditatẽ milites perferebat. Exinde ductorũ aliqui, ab diuorũ sacellis, quæ ut diximus stationes tenerent, Piccininus ex Floriana, ex saluatoris Seuerinas Ludouicus, & Italianus Foroiulianus ex Apolloniana singulos in eam fossam cuniculos perduxerunt: quibus ad stratum cratib⁹ fossæ fundum tactis, tectas plancis cœno ne ab igne corrumpi possent superiecto uias in pomerium construxerunt. Cadebant interea in castris multi iaculis saxísq; oppidanorum cõfecti, præsertim inermis illa multitudo, quã ex omni Lombardia in id opus coactam, milites uulneribus obijciebãt, & mœnia interim frequentibus bombardarum ictibus tundebantur, quibus tamẽ oppidani singulis in locis quantum cõminuebantur, tantundem addebant cõpactæ in aggerem materiei. Id cum animaduertisset Piccininus, castellum è regione turris Mombellanæ, quæ confracta decubuerat, ea ratione erigi curauit, ut balistarij ex eo ciuitati supereminentes, nec comportari aggeris materiem nec ciues sinerent consistere in ruinis. Sed Brixiani tumulo pomerij sub ipsis mœnium fundamentis perforato bombardam eduxerunt, cuius lapides nedum balistarios de castello disturbabant, sed illud per singulos dies adeo confringebant, ut nunquam satis potuerit instaurari. Exarsit tunc animo Italianus, & cauerna cæteris maiore quæ esset equiti peruia, ab diui Andreæ ædibus in fossam acta, uiam ad pomeriũ cratibus tectam perduxit. Conatum postea ut uiam in urbem sibi faceret, pomerij tumulum interscindere, oppidani cominus congressi fortiter prohibuerunt. Desperans itaq; eo scissuræ pomerij conatu, Italianus tramitem aggressus est fodere subterraneum, quo in cauernæ potius quàm cuniculi latitudinem intra urbem passibus decem longitudine perducto, propugnaculum supereminens per cuius fundamenta penetrauerat, eo consilio ponte ligneo sustentauit, ut si per eam cuniculi uiam ingredi urbem nequiret, consumptis igne pontis trabibus, ruinæ muri propugnaculum'que in foueam subsiderent, faciliórque desuper exercitui præstaretur ascensus. Tunc qui in urbe manserant fideles, reliqui ad tutanda cum alijs aperta mœnia concesserunt, stationum'q; munus inter se partiti, tentoria à Mombellana turri, ad diui Petri oliuetum tanquam castra metaturi fixerunt, nec unquam abfuit quin frequentissimi prælio instaurandisq; munitionibus interessent, & cum Italianus aliquando intentauerit,

milites per eam cuniculi cauernam latenter immittere, occurrentes è regione Brixiani eos in cuniculo obtruncarunt. Ingeminari tunc cœpit utrinꝙ obstinatio, Brixianis timore, illis spe audaciam cõfidentiamꝙ addente, ut supra uires uel facerent alternatim uel iniuriã propulsarent, nec momento unquam per eos dies est cessatũ à prælijs: quæ ideo Philippenses crebra conserebant, ut occurrentes pugnantesꝙ de ruinis oppidanos, uel iaculis conficerẽt uel bombardis, ex quarum ictibus bini quandoꝙ trini stupendo mortis genere in multas confracti laceriꝙ partes, ante procumbentium sub aggeribus cõciuium consanguineorũꝙ cateruas iaciebantur: succedebant tamen illico in pugnam integri Brixiani, male habito genitori filius, frater fratri, quodꝙ aliàs raro auditum crediderim, concursantes aut cibis deferendis, aut uulneribus alligandis mulieres, si curantibus corpora suis datum illis à magistratu locum patere hosti cõspexissent, scutis ipsæ & telis armatæ, uirorum officia adimplebãt. Fueruntꝙ plurimæ quibus caros ante ipsa ora occisos, nõ prius fuerit tollendi, aut ad sepulturam efferendi cura, quàm hostibus ternarum quaternarum'ue horarum pugnandi ardore defatigatis, pedem ciues sine urbis periculo referre uidissent. Adiuuit autẽ hanc mulierũ fortitudinem barbarus. Nam ne atrocitas cæsorum qui clypeis ad sepulturam per urbem deferebantur terrorem spectantibus incuteret, debilibus qui prælio minus utiles essent demandata est cura, ut in proximas ædes sacras cadauera perferrent, à nemine conspicienda, ac ne solam in cadaueribus populi misericordiam sibi esse barbarus ostenderet, decreuit, ut medici & medicinæ gratis publice exhiberentur, cæsiꝙ pro libertate pariter publice sepelirentur: utꝙ nihil relinqueret intentatũ, quo uulgi leuarentur angores, quod in ea publicæ custodiæ perpetua solicitudine, pauperes unde uitam sustentarent ægre poterant reperire, nõ solum militares, sed preciosos cibos pugnatoribus ministrauit. Sed ad oppugnationẽ. Hostibus pariter cruentissima erat pugna, multis gladio, cõtis, deiectoꝙ saxo, in ipso Brixianorum rem cominus gerentium conspectu cadentibus, plurimis dum ad fossæ supercilium turmatim properarent in prælium descensuri, ab oppidanorum bombardis rapide laceratis uigesimum iam & secundũ diem, eo in assiduo labore incõmodóꝙ agitati erãt Brixiani. Quamobrem Piccininus fore opinatus, ut adhibita ui maiore, aut urbs caperetur aut ciues deterriti facerent deditionem, cõstituit die crastina accuratissime oppugnare. Primum ne hostis apparatu, qui in castris fieret, uiso intelligeret, quo in loco ea intentanda esset uiolentia, bombardarios omnes iussit cœptam ubiꝙ ad mœniũ operturas diligentiam frequentissimis quàm possent immissis lapidibus geminare. Italianus uero ponti quem ut ostendimus sub propugnaculo fecerat ignem subiecit. Mane postmodum diui Andreæ solennibus celebri, egressi tentorijs ut erant à Piccinino iussi meliores quiꝙ ad Mombellanæ turris tumulum ruinásꝙ rapidum cõuolarunt, priusꝙ stratam cratibus fossam prætergressi, tumulum pomœrij licet ascensu difficilem conscenderunt, quàm occurrentes ex tempore ciues prohibere potuerint. Clamoribus exinde exciti ciues immixtiꝙ Estensis milites, qui omnibus in locis intenti prælium expectabant, in hostem ruunt. Cõcrepant utrinꝙ bombardæ, & tantis tympanorum tubarum'que clangoribus, ac uirorum uociferationibus non in prælio magis quàm ab undiꝙ spectatoribus adhortatoribusꝙ perstrepebatur, ut nullus aurium ad excipienda imperia esset pugnanti usus, oportueritꝙ manu duci aut significatione alia dirigi, quos duces retrahere aut impellere uoluerunt. Accessit etiam inermis multitudo mulierum senum'que, cæsos uulneratos'que suos ne in prælio semiuiui aut exanimes calcarentur subleuantium, quæ turba in castris quàm in urbe maior, omnia planctu eiulatibus'que repleuit. Eo nanque in prælio, quod ad meridiem est protractum, præter innumeram uulneratorum multitudinem, quorum pars postea diem obijt, ducenti sunt ex Philippensibus desiderati, cum in oppido xx ciues & ferè totidem ex mercenario milite ceciderint. Id cum aduertisset Piccininus paratas in prælium turmas, stantésque in equis milites, quos oppidani integros fessis pugnatoribus successuros suspicarentur, in nouam ad Apollinianum oppugnationem misit, quare Mombellana ocyus intermissa, in illam totus incubuit exercitus. Ea pari conatu principio intentata in uesperámque perducta eò fuit acrior, quod non ijsdem, qui cœpissent militibus, quemadmodum prima ad extremum est continuata, sed cum primo immissi maxime enixi lassarentur, alij inuicem integri succedebant. Nec tamen efficax fuit pugnatorum uicissitudo, quin parem Mombellanæ Philippensium,

sed

sed oppidanorum minorem hæc oppugnatio habuerit stragem, cum uulnera utrobiq; fuerint plura, tum frustrati ea binæ oppugnationis spe Philippenses, tumulum & mœniũ, qd' erat reliquum, prius demoliri, quàm aliam intentarent oppugnationem, constituerunt. Castiganda uero Mombellani tumuli summitate, tantam adhibuerant diligentiã, ut ea in fundum maiori ex parte tracta, facilis fuerit armato equiti ad mœnia conscensus: & ne fossores ac postea ituri in prælium milites, iactis superne lapidibus sudibusq; uulnerarentur, quantum à fossæ fundo per singulos dies ipsa processit tumuli cõplanatio, tantundem cratibus pluteisq; integebant. Ad turrim autem longam, quæ urbis porta erat, uineas turrésq; ea ratione égerunt, ut aggerem, sarmentorum fascibus congesta alternatim terra, antemurali obductum, ex quo oppidani bombardis in Philippenses pro fossa secundũ mœnia pugnantes iaciebant, aut captum retinerent, aut eo demolito sese illa molestia liberarent. Et Italian⁹ postquam propugnaculum subiecto igne non satis, ut sperauerat, ruere uidit, tumulum pomerij proximum, & ipse cõplanauit, adactisq; ad mœnia illa in parte integra uineis, ea primum aliquot in locis perforauit, deinde quod oppidanos cerneret alias intus munitiones opponere, suos ipse milites mœnia scandere, & castellis, quæ in urbem prominerẽt erectis, fossores ab opere iussit deturbare. Nam Brixiani defensioni aggerem passus xx. distantem à Mombel o ad Rauarottum, sed in ea parte, quæ Italiani conatibus erat opposita, densiorem eo duxerunt cõsilio, ut mœnibus in hostium potestatem factis, sese eo munimento nihilominus tutarentur. Difficili uero ea in longitudine operi, cui tota inniteretur ciuitatis salus, sese oppidani adeo anxij adeoq; amẽtes populariter mancipauere, ut quantumuis multos, mulieres, pueros q; æque ac uiros iaculis telisq; desuper immissis Foroiuliani milites, & ipse inprimis ductor uulnerarent, nullo intermissum sit momento, quousq; trabes immixtáq; uinaria uasa ruderibus plena, in ualli speciem à ciuibus posita, mœniũ munimenta nullatenus desiderari sunt passa. Id cum perfectũ uidissent opus Philippenses, mœnia longo succisa labore, quantum denso opponerentur aggeri, ligneis pontibus sustentarũt. Et quia pomerij tumulus, atq; etiam ipsa in eo sita muri fundamenta de soli natura uiam illis munitionibus à po. Brixiano oppositis cõtiguam, quæ ciuiũ agros & ipsa mœnia intercedit, supereminerent, in spem uenerant, ut mœnibus supposito igne impulsu intra urbem cadentibus, & uia & fossa illis completæ apertum planumq; equitibus præberent ingressum ad ciuium stationes. Id etiam quin accideret, nullo humani ingenij opere auerti posse existimarunt ciues, quorũ plurimi impendentis ut rebantur exitij pauore attoniti, post cõpressa aliquandiu dentibus murmura, in audaciam proruperũt adhortando ciues, ut extremam deprecati calamitatem sese hosti permitterent. Sed omnibus in locis aderat concionabundus Franciscus Barbarus, quo inter tot cædes & uulnera intrepido suadente, ut nihil esset antiquius aut carius libertate, cõpressæ sunt seditiones, ciuibusq; in pristinam animorum magnitudinem sua præsentia ac singulari eloquentia adductis, atq; etiam eo & Estensi Tadeo instruentibus, ad ingeniũ cõuersis, prouisum est, ut ille quemadmodũ & cæteri hostiũ conatus, inefficax redderet. Postq; eo in duodecim dierũ opere satis oĩa disposuerant Philippẽses, oppugnationẽ denuo intentare statuentes, bombardarios nocte perpetua assidua immittere eo iusserunt cõsilio, ut cũ maior fieret ex ictibus demolitio, tum etiam territi intentíq; uigiliæ ciues lassarentur, & futuræ quã ignorarent oppugnationi debiles redderẽt. Accessitq; illorũ cõsilio maius oppidanis incõmodum, quod multi dum refractas instaurant munitiones, isti uenientibus in incertũ per noctis obscuritatẽ lapidibus occubuerunt. Constituerant uero Philippenses eodem tempore quatuor in locis, quæ stadiorũ duorũ, ut ostẽdim⁹, longitudine comprensa essent, oppugnare, ad Mombellanam, ad turrim longam, ad Apollonianam, ad propugnaculũ Rauarotti. Sed resciuerãt, & uario, qui fiebat in castris, apparatu prospecto, intellexerant Brixiæ magistratus, quantis conatibus hostes iterũ inuadere cõstituissent, quãobrẽ idib⁹ Decẽbrib⁹, qua die uirgo colitˉ Lucia, magistrat⁹ post sacrificiũ laudis, uotis rite nũcupatis cõuenerũt, ut Christophor⁹ prætor urbẽ lustraret, unde minus periculũ immineret, inermes ac imbelles hortando, ut in muris essent, ne urbs ꝑ insidias caperetˉ, Barbar⁹ uero summ⁹ rerũ præfect⁹ pręsens periculis occurreret, Andreas Valerius patritij ordinis in foro esset, ad tumult⁹, si q exorirentˉ cõprimendos, Tadeus Estensis cum equitatu ad forũ boariũ, Rauarotti periculis præsto adesset, & Rauarotti munitiones

Gherardus

Gherardus Dandalus,uir & ipse fortis,patritij ordinis,defensaret.Mombelli uero custodia forti equiti Iacobo Hispano,& turris lōgæ defensio Mucino Lugensi,ac Andreæ Leoni de mandatæ fuerunt:quo in defensorem delecto,cum Petro Grimanno ciuitatulæ nouæ commissa esset custodia,eo munere se abdicauit. Igitur cū Italianus nocte intempesta casuri intra ciuitatem,ut opinatus fuerat,atq; actis in aduersam partē trabiū brachijs curauerat,muri sustentacula cōbureret,oppidani paratas clàm in id necessitatis,prout à Barbaro Estēsiq; edocti erant,longurias adigentes,murum ad ostiū opera ruere impulerunt,cuius casu complanati sub Apolloniano tumuli,actiq; cuniculi,tantus Italiani labor euanuit. Et mane uix dum exorto,Piccininus eductum tabernaculis tentorijsq; exercitum,accitáq; undiq; auxilia,supra qndecim armatorū milia acie structa in ciuitatis cōspectu à Mōbellano ad Apollonianū tandiu consistere iussit,quoad dextera prolata,iussi in primā oppugnationem ordine descendissent,primísq; pugnantibus cæteri tempus succedendi expectādo,desides quiescebant.Ingressi fossam, qui in Mombellanam descenderant oppugnationem, uíces & ipsi inter se partiti in tumulum euaserunt:quibus cum ab oppidanis impigre resisteretur,succedebant integri fessis,uulneribusq; cōfectis. Id cum aliquandiu esset factitatum,intellexerūt Philippenses,ea in uicissitudine spaciū respirandi hostibus,tanquam de industria datū iri. Quamobrem mutato cōsilio,cōcurrerunt densi omnes in globumq; coacti, pariter Brixiani summo conatu eruperunt in ruinas: cumq; Mars atrocissimus insæuisset,quos loci cepit angustia rem in fronte conto,ueruto, uncis,malleis,gladijs securibusq; gesserunt,& feruentem aquam,liquefactámq; igne picem mulieres propugnaculis demittebant,cum tamen iaculi,sudes & lapides magno utrinq; nisu eminus mitterentur. Vnicæ tunc ex omni bellico apparatu eo in loco bombardæ quiescebant, utrisq; ueritis ne suos conficerent hosti immixtos.Immiserant oppidani in Philippenses prius quàm tumulū conglobati conscenderent, ex turris longę promurio,aliquot bombardæ lapides:nec intentos per ocium oculis cauentésq; potuerant lædere.Illis autem postea in tumulo eò aceruatis, & mentē oculosq; in hostium ora,aut in tela undiq; uolitantia defixis,siue casu,siue arte sit factum,unicus inter cōfertissimos deuolans ex ea bombarda lapis septem corripuit lectissimos milites, quos,uisu horribile,in plurima singulos frusta adeo lacerauit attriuítq;, ut cuius corporis fuerint crura,caput aut brachia,incertū fuerit perquirētib⁹. Quin graues ex Brixia castrísq; Philippēsium uiros referre audiui,uolasse per aëra armis,ut erant uiuentium tecta illorum membra, & in episcopi hortis, qui centum supráq; à Mombellanis mœnibus distant passus,binas illorum cassides, in quibus caro cum cerebro hæsisset, fuisse repertas. Id conspicati milites nullo retineri potuerunt,Piccinini iurgia adhortationibus minisque immiscentis imperio, quin sese in castra referrēt: qui cum pugnæ deposito ardore mortuos uulneribusq; affectos grauioribus deferri uidissent,periculum cui obiectati essent animo metiti,grauia in imperatorem iurgia dixere, quod tot præstantes uiros ob ineptā libidinē suam, potiundi per uim eius oppidi,exposuerit internitioni. Altera per id temp⁹ gesta ad turrim longam oppugnatio,pauciores habuit Philippensiū mortes,quod uineis castellísq; recipiendo antemurali,licet frustra sint nisi,sed ideo anteq; aduesperasceret intermissa est, quod cessatū esse à Mombellana,iussu Piccinini,milites crediderunt,quos tamē in tertiam,quæ ad Rauarottum cōmittebatur acerrima traxit Piccininus.Ea enim ad aurorā cœpta,in serumq; diei perducta, tantis utrinq; animis,tanto ardore est cōmissa,ut postq; hastis cōtísq; pugnauerant,gladijs framéisq; longiusculis,& demū pugionibus manu se prensantes,rē gererent. Cōfluxerāt eò ex ciuitate mœniū ab Italiano succisorū, quibus urbem nudatam apparuerit fama attoniti omnis ordinis omnísq; ætatis etiam inermes uiri & mulieres, quarū nonnullæ armis tectæ hosti repugnabant,cum cæteræ saxis sudibusq; uel in incertum proijciendis possibilem operam exhiberent. Vsi sunt etiam oppidani calce tritissima, quā cū fictilib⁹ crudis impositam in hostium ora superne immisissent,aut oculis per galearum rimulas læsi, aut ipso obtenebrati fumo Philippenses, pugnæ inhabiles reddebant. Nec tamen satis ea profuissent omnia,nisi Scaramucia Forliuiensis Centurio, quem Barbar⁹ Bergomo accersierat, in tempore aduenisset. Nam cum is in medio prælij ardore, ad portas Brixiæ inermis aduenisset, suis corpora curatis, collecta militum oppidanorumq; manu,ne paucitas eum faceret contemnendum,signis præcinere iussis incubuit in prælium, & hoste propugnaculis muri, in quo

quo erat fueratq; per horam superior deturbato, adeo certamen restituit, ut nõ unus centurio cum paucis, sed magnum subsidium aduenisse intus forisq; crederetur. Vbi uero manu telisq; tam pertinaciter à Foroliuiensi, & paucis quos adduxerat est pugnatũ, qui prius ægre resistebant Brixiani, non solum uim ui repulerunt, sed non mediocrem quoq; terrorem hosti intulerũt. Pluribus igitur utrinq; datis acceptisq; uulneribus, ac multis passim cæsis, Piccininus receptui canere iussit, & equitatu in hybernacula dimisso edixit, ut armati mane ad easdem redirent oppugnationes, peditatum uero continuit, stationibus ad tumuli complanationes bombardarumq; custodiã obseruandis. Exinde diluculo prodeuntib⁹, ut iussi erant equitibus, signa ad eum qui obuenerat locum, pro fossæ supercilio ductores statuerunt, & canentes buccina tubicines turmatim singulos conuocabant. Piccininus uero ira q; spe plenior, non ductores magis quàm ipsos adhortabatur milites, opimam caperent, diriperent ciuitatem, Guelforum matronas, uirginésq; pro scortis, aut cum paterna & uiri hæreditate habituri uxores, tempore uterentur & occasione, qua nullam in seculo maiorẽ habituri essent, quippe quibus nõ Brixiæ modo urbis dudum opulentissimæ, sed ingentes detur diripere Venetorũ pecunias, quas illi maximo exercitu illic alendo, pridem impendissent. Se nihil, & ipsum Mediolani ducem aliud uictoria ex illa expectare, quàm eo exercitu in ciuitatis inimicissimæ excidio diuitijs oppleto, ducere ad subigendas propero cursu reliquas hostiũ ciuitates. Tum prima ad turrim lõgam initur oppugnatio, uineæ turrésq; quẽadmodum pridie adiguntur. Vis maxima fit circũducto promurali aggere capiundo, nec minore ui resistũt oppidani, cadunt ex Philippensibus multi, plurimi uulnerantur. Sed tantam hora tertia quàm pugnari cœptum erat, Brixianorum fortitudinem suo incõmodo intellexerunt hostes, ut re infecta ante meridiem mœrentes pedem retulerint. Maioris autẽ nixus, maiorisq; animorum ardoris martem, præsentia ducum, & in primis Italiani manu plus quàm uerbo agentis ad Rauarottum faciebat. Nam quingenti supráq; selecti equites, qui pro cristis quas triplici quadrupliciue uersicolori peniculo ornare consueuissent galeas, tumentibus bombice & penna sacculis intexissent, ictus lapidum mollius excepturis, in fossa & sub pluteis Rauarottum inter & iacentem murum ab Italiano succisum, in insidijs latitabant: dumq; oppugnanti Rauarottum peditatui intentius oppidani resisterent, illi quantumuis armorum quibus toti tegebantur pondere grauati, procurrentes per ruinas & ipsa perfracta mœnia penetrarunt, nulloq; in ea, quæ murum inter & nouũ erat aggerem areola occurrente, scutati se ciuibus de aggere iacientibus opponebant, cæteri sequebantur, nõ hastis solum uerutis & malleolis ad uulnus, sed impositis conto uncis ferreis, harpagonibúsque attrahendis ex aggere Brixianis armati, quib⁹ item immixti erant, perforatæ in cannæ speciẽ fusilis æneæ manualis bombardæ, schopitũ uocant, gestatores, armatũ hominẽ emissa impellente igni cum glande plumbea transfigentes: pugna euestigio conseritur atrocissima, illis in locis ubi impositum aggeri uallum male coniunctum, uiam in urbem habere uidebatur faciliorem, mortes crebræ, uulnera utrinq; inferebantur crebriora, & quantũ hosti præualebat iaculis deijciendisq; saxis oppidanus, tantundem maiori obijciebatur incõmodo, quod oppugnantes de tenui ac propè ruinis completa aggeris fossa, illũ stantem in aggere suffodebant, qua in corporis parte, aut nulla aut ad femur est debilis armatura: trahebantur etiam nonnulli uncis per decliuem aggeris resupini, cum tamen plurimos confoderent glandes plumbeæ schopitorum: nec loco ut cederent ciues adduci potuissent, nisi nouo usi instrumento Philippenses sulphureis bombardarum pulueribus plena, sed costis circulisq; male cõpactis rimulosa & casu ipso quaquauersum hiantia uascula, in aggerem projicientes, ignem euestigio admouissent, quo dissipatum inter ipsa oppidanorum crura puluerem, rapidissima corripiente flamma semiustulati sunt multi, & cætera turba illico sese præcipitem ex aggere proripuit, liber tunc & defensore nudatus patuit Philippensibus agger: nec tamen in tanta uiriliter oppugnantium multitudine quisquam conscendit, fumo exinde sulphuris, qui caliginis densitate, aggerem absconderat in aera sublato: matronæ & inermis debilium puerorum'que turba, quæ ciuibus dum pugnauerant arma subministrasset, denudatum propugnatore locum conspicati, clamores attollunt, ac maximos ululatus, matres filios, genitores filiæ, fratres propinquos & maritos singulæ compellantes prensare, flentes'que orare, uitam'ne satis seruare ducerent, qui post parum se

ante

ante ora in oculis suis ab hoste uiolari, abduci, cõstuprari, supremo affici dedecore sint uisu ri: quibus exciti uocibus duri Brixiani in locũ redeunt, prælium'q; solito acrius instaurant, accurrit undiq; & ad Rauarottum pugnare & stationes alibi seruare solitus miles, sacerdotésq; & religiosi sago militari sumpto egregiam tunc operã præstiterunt: & cum parũ esset decens, aduentantibus aggerem seruare, nouis & item ipsi instrumentis usi, cõgestas in falces scissulas flammanti face immixtas superne demittentes, fictilia etiam trita calce plena, in subiectos pedibus deiecerũt. Quæ res quantũ Philippensibus obstiterint incredibile dictu, multis ipso uapore compresso anhelitu consternatis, plurimis atq; etiam omnibus ita fumo obcæcatis, ut tela ictusq; omnes, uel in incertũ uel in suos mittere cogerent. Id cũ per uidissent oppidani, in perplexos anxiosq; cuneo facto per decliue corruũt. Acer ibi Mars, durissimũ cõmittitur præliũ, sed multis utrinq; cadentibus, terga primi dedere Philippenses, quos oppidani ardentib⁹ animis insecuti, de ruinis déq; ipso pomœrij tumulo præcipites expulerunt. Postera die Piccininus, Brixia per uim potiri desperans, bombardis ad proxima municipia comportari iussis, exercitum solitis in hybernaculis continuit. Tunc magistratus defensam tutatámq; ab hoste pontentissimo urbem, in optimum maximũ deum le/sum referentes, supplicationes publice in multos dies iusserũt, atq; ipsi postea præsentes haberi solenniter curauerunt: cui muneri ineptior armis togatorũ ordo, cum mulieribus intendit, cæteri aut demoliendis corrumpendis'ue castellis, uineis, pluteis, cratib⁹ ab hoste in fossa & pomœrio oppugnationi adhibitis, aut instauranda pro tempore mœniũ fractura, operam impenderũt: nec tamẽ aberat quin audaces oppidani militibus Tadei Estensis immixti, cum portis & magistratu frustra prohiberentur, quibus murorũ paterent fracturæ, lacessitum inter hybernacula hostẽ redderent inquietũ. Quamobrẽ nudiustertius quàm fuerat oppugnatũ Piccininus tentorijs euulsis hybernaculisq;, & cætera quæ in castris ad oppugnationem erat materie igni cõsumpta, obsidionem soluit, & tanquam diu ac longe abfuturus in Pedemontem primo ducere simulans, cohortes duas sub collis recurui sinu ad Petram Galli uocant, in insidijs reliquit. Quo die maiorem populus Brixianus quàm dura in omni obsidione illa calamitatem accepisset, nisi Barbaro reuocante, Tadeus Estensis copiolas eduxisset præsidio plebi, quæ & uisendi studio & lignandi necessitate, quin passis emitteretur portis, contineri non potuit: omnibus nanq; per castrorum loca effusis, præmissi ab Estensi exploratores, hostem in insidijs uisum, tanta celeritate nequiuerunt uociferantes renunciare, quin Philippensibus furibundum irruentibus plurimi ciuium complanatis fossarum meatibus, sese in urbem recipere sint coacti. Id cum parum feliciter quemadmodum & alios conatus successisse uidisset Piccinin⁹, milites fecit certiores futuram plus minus decennio apud Eufimianũ moram, proinde omnes interea & uulnerati militis curam medelæ susciperent attentiorem, & cætera in nouam profectionem usui futura compararent, ipse perficiendis muniendis'q; castellis, quæ apud Monplanum & ad Crucis Eufimianumq; instituta docuimus, sese totum dedit. Eo tempore cum ab otiosis Philippensium ductoribus Brixianis'q; pariter noscendi occisorum numeri suscepta esset cura, compertum fuit desideratos fuisse ex ciuibus octingentos, & ex mercenario eorum milite ducentos. In castris uero cum fossores bubulci'ue occubuissent incerto eis numero, sed ut existimabant plus quàm quingenti, occisos constitit supra duo milia mercenarios, in quibus fuerunt ducenti præstantes rei militaris peritia & originis nobilitate milites, quorũ nomina erant clara. Castellis abunde munitis Piccininus exercitũ in Pedemontes hybernatũ dimisit. Marchio Mantuan⁹ in circuitu Benaci statiua cepit. At Veneti, Gatta quamprimũ Veronam applicuit, in summum belli ductorem, capitaneum appellant, declarato, copias pro temporis breuitate repararunt, & opis ferendæ Brixianis nõ immemores, illum si forte qua aduenerat, cum importando commeatu reuerti posset, intentare iusserunt. Qui Penetrã Turbulásq; duces castella, quæ Mantuanum omnia in Veronensibus & circum Benaci oram capientem, æstate præterita ob locorum exilitatem spreuisse ostendimus, ea primum cõmuniuit. Exinde admonito Paride Lutronio, ut obuius prodiret, frumenti uim maximam ibi coegerat, cũ Piccininus Mantuanus'q; copijs ripam quod Tridentinorum oppidũ Benaco adiacere ostendim⁹, nauigio transportatis, præsidia imposuere Archo Tiennóq; castellis, q̃ episcopo Tridentino diximus consentire. Eódem etiam duxit per montes altissimos Italianus equites

sexcentos

sexcentos,pedites mille,& tamen ausus est Gatta noctu immittere cum cēturionibus quatuor commeatum. Sed cum hi superato tienni saltu, in tuta euasisse crederent, Italianum in cauo riui fundo habuerunt obuium. Quamobrem cum in montis uicini cacumen,cum sarcinis sese recepissent: plurimis superati prælijs, parte cæsa, cæterisq; omnibus uulneratis post triduum in potestatem hostium cum sarcinis peruenere. Gatta autem apud turbulas hiberna ducente, & copias enixissime cogente, marchio piccininusq; omnem præsidij etiam illa uia Brixiæ afferendi spem Venetis præcidere cupientes, ad Brixiæ suburbia sunt delati, & sabiam uallem per idus ianuarias, cum sex militum milibus concessere, nec prius inde sunt profecti, quàm tribus castellis ad nucem,ad cagios, ad tosecium erectis ea præsidio firmauere: & ut omnis obstructa esset uia commeatibus brixiam importandis,Cæsarem Martinengum artibus belli præditum, & ob familiæ dignitatem guelfæ principem factionis monpiani esse iubent: cui uallem trompiam subiecere. Italianus uero ex tridentinis montibus mouens, lutronium petebat,quod cum esset nunciatum,sexcentos pedites subsidio Paridi Barbarus confestim dimittit,qui ad eum per uallem torpiensium ducibus Gerardo dandulo, & Diotesalui centurione properantes, cum ad superemmentem castello quod ad nucem piccininus excitauerat,collem applicuissent,equitum piccinini cohortem forte conspicati sine ulla hostilis impetus suspitione liberius quiescere, eos aggressi multos cecidere, plurimos abduxere captiuos. Tam multi autem ex factione Guelfa trompienses secuti erant danduli peditatū, ut qui ex urbe profecti erant sexcenti, ad Paridis conspectum mille concesserint. Coegerat pariter Italianus ex Mantuanis theotonicisq; tridentinis, & Gibellina brixianorum factione agrestes duo milia. Et eo cum trium milium peditatu ac sexcentis equitibus sese piccinino marchioniq; Mantuano iungendi studio properans,primum in Paridem ducere cœpit. Sed cum Sarchæ fluuij ponte, qui est in Romani oppidi agro, traductis copijs montem conscenderet proximum, Paris per notos uallium recessus sese insinuans præsidium quod ille ad pontem dimiserat, inuasit: quo magna occidione cæso, ut nec Italiani filius,neq; Petrus capotia equestris ordinis polonus,copiarum episcopi tridentini ductor, uiui fuerint reseruati,ruentem in se Italianum fortiter sustinuit. tum pugna commissa est atrocissima, studiosis partium sanguinem magis quàm prędam hostium sitientibus. Itaq; fessus,& inferior pugnando Italianus cum tribus loco certasset horis in montem qua aduenerat est reuersus, extremā cuius aciem nunquam pugnando destituit Paris: & nisi nox prope in fugam cōuersum texisset exercitum cladem eo die Philippus maximam accepisset. Mane uero cum orta dies pugnandi audaciam Brixianis & Paridi fecisset, in illos delati multo prius interfecere quàm uoluerint terga dare. Tandem qui uiribus alioqui paribus à locorum inscitia se impares cernerent philippenses,fugam attoniti fœdissimam cōmisere. Et captus est, ac de fuga retractus Galeatius archityrannulorum unus, ueneruntq; in Venetorum potestatem ex eo exercitu circiter mille, cum totidem utriusq; diei prælijs cecidissent. Italianus aūt per aspera montium iuga,Ripam oppidū reuertit inermis,quem diuersis itineribus secuti sunt trecenti ex equitatu,& mille pedites,qui manibus hostium prolabi potuere. Id cum intellexissent marchio & Piccininus, copijs quæ in Brixianis ubiq; hiberna ducebant accitis, in suprema uallis sabiensium, idrum appellant, duxere: & locorum asperitatibus quæ sunt maximæ superatis, castra ad ludronium metati, id oppidum dierum quindecim oppugnatione ceperunt. Exinde obsederunt Romanium Paridis item castellum, quod natura loci munitissimum, præsidioq; firmatum ualidissimo cum uiribus capi non posse intelligerent, & hyems asperrima per Februarij quæ instabant calendas obsidionem continuari prohiberet, ad benaci oram cū copijs sunt reuersi. Interea Lauretanus cum expectata diu supplementa senatus non mitteret, Sermionem aliquādo oppugnauit, quod oppidum cum marchionis lectissimi milites defensarent cum ea copiarum paucitate nequiuit capere, nec caruerunt senatus principes infamia neglecti inuidia magisquam impotentia supplementi. Et tamen Brixiæ laborū anxij,quam nisi opem præsidiumq; afferrent,uel fame ipsa compulsam breui defecturam existimauerint,aliam in benaco destinant classem,numero quidem nauium uel militiæ robore haud quaquam multifaciendam,sed quæ posteris æque ac fuit nobis miraculo sit futura, quandoquidem prima est, quam montibus trahi portariq; altissimis sit auditum. Est in sinu benaci supremo, qua fluuius influit Sarcha, ad sinistrā per

tenuis uicus piscatorum paucorumq; colonorum habitatio quas diximus turbulas appel-
lari, superincubatq; passus circiter mille Penetra castellum edito in cacumine montis si-
tum. Ea loca ostendit primus Gatta fore idonea, apud quæ terrestres copiæ seruarentur,
cum naues si quæ adessent, cum etiam in sinum faciliter cogi possent. Triremibus itaq; iu
stis duabus, tribus minoribus, & scaphis uigintiquinq;, aduerso athesi ad ueronæ mœnia
partim remis, partim funiculo ductis, eas naues sexaginta passuum milia maiori multo la
bore ad terni muriq; pagos, binis quaternisue iugatis bobus adhibitis attraxerũt. Si quidẽ
nullo hominum robore, nedum duci, sed neq; contra fluuij rapiditatẽ poterant sustentari.
In planicie uero quæ pagos & proximum lacum, diui Andreæ appellant, sex passuum mi
lia intercedit, triremes, subiectis lapsib⁹ & lintres ac scaphæ uehiculis facile sunt perductę,
cum tamen lacũ uix mille oblongum passus, cunctis ductę facilius nauigarint. Lacum tu-
mulus ducentos passus molliter fastigiatus, ꝓpior adiacebat, & saxea rupes in muri speciẽ
suspensa, riuo haud quaquam lato ab tumulo diuisa illum quingentos passus superemine
bat. Adhibitis itaq; ingentem in numerum lapicidis fossoribusq;, tumuli dorsum in proxi
mas lacus aquas sarculis demolliti sunt, quantum triremis exigeret latitudo, exinde saxo
rupis supercilio in riuum decusso, detruncatos arborum ramos, & uirgultorum fasces ma
gnopere comportarunt. Qua ex materie postquam ab aquis ad summum saxi dorsum, fa
cta est passus mille leni fastigio uia, eam superiecta tellure ita æquarũt, ut lapsibus uehicu
lisq;, quemadmodum in planicie suppositis triremes primo, dehinc naues cæteræ machi-
nationibus in monte summo firmatis fuerint attractæ. Inde ad nagum rus planities bina
patens passuum milia, cum esset paruo transacta labore, in proximum Penetræ collem,
quingentos passus minime molliter surgentẽ, superiore ratione summis laboribus est suc-
cessum, nec minoris fuit aut curæ aut laboris, graues pondere & facile si saxo impactæ es-
sent dissoluendas percliuũ passus mille in pręceps uergentẽ dimittere ad benacum. Tur-
bulas tamen deductæ, cum à pitiori nauiculatore essent diligenter inspectæ, triremium al
tera quam resarciri oportere iudicauerit in littore retenta, cæteræ fuerunt aquis expositæ.
quod autem marchio Mantuanus triremem in benaco haberet, qua primo brixiano bello
Veneti traducendis copijs usi erant, & ganzeras galeonosq; apud Riuoltellam parari fa-
ceret, Gatta & prouisores seruanda classe ea ratione turbularum sinum clausere, ut palis
quernis triplici ordine in hemicyclum utrinq; ad ripam perductum deiectis castelloq; ad
portam quæ relicta erat imposito tutus ab hostibus redderetur. Visum est Venetis eam
classem alendis spe brixianis, conseruandaq; opportunitate nunciorum ad illos per mon-
tes mittendorum satisfacere, nec ignorabant, in ea quæ duci Philippo & marchioni Man-
tuano esset, cum copiarum magnitudine, tum penetrandi in eorum intima facultate, ne-
dum aliquam opis afferendę clausis brixianis spem esse reliquam, sed timendum ac prope
expectandum, ut de Verona Vicentia & Patauio, æstate futura defensandis laborandũ fo
ret. Copijs itaq; comparandis intenti, cum nullæ nisi collectitiæ, quarum quo maior eo o-
nerosior atq; infructuosior futurus erat usus, sese offerrent: ad eam deuenerant animorum
consternationem, ut de imperio terrestri retinendo aliquamdiu fuerit desperatum. Et licet
unicum prospicerent pręstari posse à Sphortia pręsidium, cuius reconciliandi nonnulla o-
stenderetur spes, si florentinis supplicare uellent, detinuit eos aliquot menses pudor, ueri-
tos ne si non successisset, ignominiã adderent detrimento. Vicit tamen ducis seniorumq;
prudentia, & missus est Florentiã orator Iacobus ex donata gente patritius: uir cum diues
& qui nullis unquã usus magistratibus, ab omni fastus suspitione quàm lõge abesset: tum
quod in rem fore peruidit senatus, Cosmo & Laurentio mediceis esset amicitia coniun-
ctissimus. Cuius effecit humanitas, ut quem primo irridentes pene uiderant Florentini,
prope diem exauditi fuerint, nisi Sphortiã adduci posse in sententiã dubitasset. Is enim
quamdiu oppugnabatur Brixia, per singulos pene dies, Blancham Philippi filiam, se ut su
pra ostendimus alliciẽdo sponsam traducere sperauit. Excitauit extruxitq; in Firmana ar-
ce aulas, ac digna tantis nuptijs cubicula exornauit, pompam destinauit instituitq;, & ma
gno cum impendio à populis parari curauit, omnibus qui honesto in picẽtibus nati essent
loco uiris mulieribusq; iunioribus, nouum iussis splendidioremq; amictum, uel publicis
municipiorum sumptibus cõparare, quicquid ubiq; fuit tapetiorũ, auleorumq; Firmum
& per singula itineris sponsæ loca dispositũ. & cum esset parum, quod habuere picentes,
Venetos

Venetos multi plurimi Florentinos cõmodum petiuere. Inuitati sunt publice priuatimq́ singulis in dominijs & populis sphortiæ amici, turba ingens, nec minores Philippus ostentauit apparatus. Et tamẽ quamquam contraria illi uerbis, animo sederet sententia, quippe cui cum piccinino esset constitutum, brixia recepta, sphortiam totis persequi uiribus, eam uxoris traductionem uarijs ducens artibus, quandoq́ aspera nimis hyemis tempora quandoq́ minus integram puellæ uallitudinẽ prętendebat. Id cum nimis diu fieret suspicatum antea sphortiam, qualis impendere posset machinatio, pensitare fecerat, cum forte rescijt, piccininum forti cuipiam ex bracianorum secta militi, pericula improbanti, quæ capienda uiribus Brixia subirent, quoniam omnia sphortiæ quęsitum irent, quem Philippus data filia hæredem imperijq́ successorem instituisse uideretur: respondisse quin hanc ad finem aliquando perducite oppugnationem, quę à sphortianorum molestia nos tandem liberabit. namq́ potiti brixia, marchione Mantuano illius oppugnandis munitionibus dimisso, omnes copias prius in picenũ ducemus quàm calamistratus ille sponsus quid apud nos fiat potuerit intelligere: & cõficiendis quales mereẽ nuptijs, sponsa ego, uos asseclæ & ephebi saltatores eritis. Eo autem in negotio afflictis & pessum penitus abituris Venetorum rebus arrisit fortuna. Si enim Philippus oblata occasione prudẽter usus sphortiã quibus pridem pellexerat retinuisset artibus, data illi in coniugem filia, Italiam sibi potuit subigere. Sed cum sphortia tãtis fastiditus deterritusq́ uersutijs, Florentinos intellexisset ad Venetos inclinare, Philippiq́ ingenium, ut antea suspectum ducere, quod timide aliquando sibi suaserant, ut perficerent adhortari cœpit. Interea Eugenius pontifex Romanus, quod pestis quæ autumno Ferrariam depopulari cœperat, per hyemem continuaret: sibi curiæ & concilio, quod per annum illic habuerat consulturus, per Ianuarium Florentiam commigrauit. Quo etiam suadente, Florentini Iacobum donatum exaudientes, ad nonas Februarias, prima cum Venetis & sphortia in quinquennium redintegrarunt fœdera. In quibus illud in primis interuenit, sphortia utriusque populi socius ac belli supremus administrator foret, cui equitum quatuor, peditũ uero duorum milium, stipendia penderentur: actumq́ est ut copias uterq́ populus quotquot haberet, quotq́ ipse cẽsuisset mercede conscribendas, sibi bellum ex sententia gesturo subijcerent. Ascriptus est etiam eius societati belli quartus Nicolaus Marchio estensis Ferrariæ uicarius: cum quo est actum, ut Guidantonium Manfredum Fauentiæ uicarium cum suis mille quingentis equitibus, peditibus trecentis, & Borsum estensem filium cum equitibus mille, Venetorum Florentinorumq́ stipendio & impensa retineret, sub sphortia cum in hostem ducere statueret militaturos. Quæ cum ad piccininum essent perlata, non ultra differendum est ratus, quin Veronam, Vincentiã, Paduamq́ prius capere intentaret, quàm possent socij necessarias quibus indigerent multis copias cõparare. Et à benaci ora profectus, ceredam sanguinendamq́ agri ueronensis uicos duxit. Quo in tempore Veneti, classem secundo Pado, qua aduenerat, reducentes, apud clugiam ea ratione continuerunt, ut Mantuani de illius reditu suspicaturi, copias apud sermionem hostiliamq́ distinerent. Cum autem piccininus athesim uel uado uel adhibitis pontibus transmittere aliquando intentasset, iussi à senatu Andreas donatus equestris ordinis, ac Hieronymus contarenus, copijs freti tumultuarie coactis, eum prohibuerunt. Tunc Marchio Mantuanus, galeonos duodetriginta è Pado ubi apud hostiliam classi lauredaneæ fuerant oppositi, in stagna produxit paludesq́ quas athesis & tartari amnis inundationes, lignacum inter & Padi aggeres, hostiliæ & melariæ subiectos efficiunt. Nam cum tartarus amnis per exiguus haud longe infra hostiliam Padum influat, modicum eius hostium ac strictum deinceps alueum, quoad opus fuit, non sine ingenti opere dilatauit, & defossam quæ amnem ipsum dictasq́ intercedebat paludes uliginem, eo consilio effecit nauigabilem, ut per eos paludum meatus classe in athesim perducta, copias ipse piccininusq́ in ueronẽsem Paduanum ue agros traducerent. Athesis namq́ duobus in locis, uno ad uicum cui castagnario est nomen, uiginti distante ab liniaco stadia, altero ad malopere locum, qui paulo est inferior castro baldo, disiectis pridem aggeribus tertiam penè sui partem in subiectas effundit paludes piscosissimas omnium Italiæ primarias, ad quas continent paruæ sub hostilia superiores. Sed Veneti ea Philippensium repellenda classe, castagnarij & malopere athesis uada obicibus primum, & iactis molibus obstruxerunt, deinde classem celocium lintrium que multarum immiserunt

ferunt, quarum Marinus demolinus, & Ludouicus contarenus præfecti ductoresq; fuerunt. Et ne hostes Athesim aliquando ingressi liberum tutumq; in continentem haberent aditum: Andream donatum qui Venetias interea reuersus Patauium prætor aduenerat, cum accitis raptim Patauinorum copijs curare iusserunt: cui Tibertum brandolinum foroliuiensem impigrum adolescentem, trecentos ducentem expeditissimos equites addiderunt. Nec tamen adeo potuit propere Andreas accedere, quin Philippenses opposita ad castagnarium repagula euulsuri, classem appulissent. Resistebant uero demolinus contarenusq; audacissime: quamobrem piccininus gonzagaq; uisis Andreæ copijs, quæ præsidio accesserant, & si maiores quàm antea conatus de prima uigilia ostentarunt, intempesta soluentes ad uada maloperæ nauigarunt, & illico disiectis nullo prohibente munitionibus athesim cũ octo galeonibus ingressi mille armatos, in quis sagittarij erant frequentissimi, exposuere. Tum Andreas eam hostium paucitatem, quæ exposita erat, aliumq; peditatum qui educi classe posset, ea ratione contempsit: quod sine equitatu, qui nauibus illis adduci nequiret, nihil læsuri essent. & hostem si expectasset undique & à tergo & à fronte & à sinistro latere inuasurus, pontem sub castro baldo in eam quæ paludes ab athesi diuidit, salictorum uliginisq; potiusquam aggeris intercapedinem instituit. Pugnarunt interea fortiter in hostium galeonos demolinus contarenus'que de lintribus. Et Tibertus structa acie cum expositis est congressus, quibus in prælijs & contarenus tragula ictus interijt, & Tibertus dextrum crus lapideo Bombardæ de galeonibus iacientis fragmento fuit grauiter uulneratus. Ponte donati propemodum perfecto, Philippensium ductores loco diffisi retrocessere, & ceredam sanguinedamq; reuersi aliam intentarunt difficiliorem transmittendi athesis rationem. Galeonos etenim ex paludibus in Tartarum qua aduenerant tractos in Bussam stagnum duxere: & fossorum milibus sex ex Mantuano Brixiano, Bergomensi & cremonensi agris, eo coactis, fossam instituerunt: quam cum ad athesis ripam perduci esset cœptum, traducti lintribus per noctem quandoq; interdiu Veneti milites, sæpenumero repleuerunt. Tum mutato consilio Philippenses fossam ueterem quæ dudum desiccandis palustri humore agris, continendaq; stagnantis athesis alluuie instituta obsoluerat, innouantes, torrentem panigum & proxima quæque stagna in illam deriuarunt. Ne uero noua hæc fossa quemadmodum & prima ab hoste impediretur, castra etiam ipsi pro athesis ripa, ad anglatium rus quinq; passuum milia ab liniaco ueronam uersus distans sunt metati, fossa'que & panego in athesim perductis, galeonos maximis cum laboribus deducebant. Nam cum illos athesi appropinquantes, aquæ destituerent, piccininus nudos milites cum lintris subsequi curauit, qui aquas limo immixtas funditus eruentes, & post singulos galeonos renitentes, magis à puppi impellendo quàm restibus proram trahentes adiuuabant. At Veneti quo tempore Philippenses in uada maloperæ perruperant, classem destinantes Darium maripetrum, non per scrutinia, prout in similiter difficilibus consueuerant, sed forte imperatorem declarauerant, Gattam'que apud penetram feliciori successu aperiendis saltibus & immitendis brixiam commeatibus intentum accersiuerant. Cum itaque ad idus Aprilis applicuisset liniacum Maripetrus, quinq; & triginta galeonos ex ea adducens classe, quam reduxerat clugiam lauretanus, Philippenses bombardas circiter quadraginta locauerant in athesis ripa cui insederant, paruo ab inuicem spatio separatas. earum autem minoribus deterrenda ab insultibus Demolini lintrium classe usi, maiores confodiendis galeonibus cum attraherentur, continuo paratas & plenas lapidibus habuere. Et impellebantur interea à Philippensibus nixu maximo per panegum galeoni, quorum ingressum in athesim expauescens Gatta, quod illorum usu hostes cerneret se inuito athesim ponte iuncturos, & equitatum æque ac peditatum facillime traducturos, copias ipse omnes adduxit, equites octo, pedites ad sex milia: quibus omnem aggeris marginem aliquot milia passuum complentibus, classium præfectis Maripetro & demolino, ut in superiora ducerent ostium panegi occupaturi, suadere conatus est. hortatus est etiam pariter & senatus autoritate iussit Andreas donatus: quamquam nulli fuerunt eo in exercitu tam hebetes ingenio milites, quin peruiderint dixerint'que futurum, ut nisi obstitisset Venetorum classis perductis in athesim galeonibus transmitterent, & omnia euerterent Philippenses. Paruit autem dicto demollinus, & mouit loco licet hæsitans

Maripe-

Maripetrus, quod cum in ea uicinitate peruidissent Mantuani milites, bombardas confestim basibus euulsas in continentem retraxerunt. quo in tempore & superauit cum lintribus hostium castra panegi'que emissorium Demolinus: & eius audaciam galeoni quinque ex classe maripetra sunt secuti. Darius uero ignauia plenus nullis adduci poterat suasionibus, ut timentem principio hostem, ipse non tremeret: quæ res hosti intellecta animos geminauit. & incumbentes operi etiam ex equitatu præstantiores Philippensium, quinque bombardas iactis pridem imposuere sedilibus: ad quarum unius, dedita opera eum in finem in inane iacientis, crepitum Darius qui prece uictus & gattæ minis prope accesserat, substitit, insidias sibi ab hoste, prout optime diceret peruidisse, uel ea ratione structas affirmans, quod cum partem classis permiserit illæsam transire, bombardas in sua & commilitonum uiscera reseruasset. Tum datam tenentes occasionem Philippenses perductos ad panegi ostium galeonos, in athesim præcipitauere: quorum ductores non prius iaciendo ponti uacare uoluerũt, q̃ quinq; Venetorum galeonos, quos superasse ostendimus insecuti ceperunt, à gubernatoribus & milite derelictos. Quo tempore maior ab equitatu peditatu'que Venetorum commissa est, quàm à Dario ignauia, quando quidem nullus è tanto exercitu tamdiu expectauit, ut hostem traiecisset nec ne potuerit inspicere. Gattam multi, plures Donatum admissæ ea in fuga turpitudinis accusant: sed cum illum ab ea nota redimere uideatur anteacta probitas, tum huius factum damnat iudicium de eo publice factum Venetijs ab tribunitiæ potestatis populi aduocatis, qui senatu tunc amoto, magistratuum gerendorum'ue publicorum munerum ius illi in annum ademere.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB inclinatione Romani imperij Decadis tertiæ LIBER DECIMVS

TRADVCTI ponte athesim Philippenses, ad portum liniaci oppidi partem pene dimidiam, quæ athesi diuisa spectat in ueronenses, castra mouerunt: & cum bombardas adhibuissent frequentissimas, eo oppido breui obsidione sed uehementissima oppugnatione potiti, arcem munitissimam adeo bombardarũ lapidibus quassauerunt, ut sibi diffisus qui inerat præfectus, eam subiectum'que ligneum pontem utramque iungentem oppidi partem excedens, corruperit incendio. Tum Philippenses, reductis ad anglarium qua aduenerant copijs, liniacum ideo maiori obsederunt apparatu, quod munitissimo illo oppido, plurimum momenti eorum qui potirentur rebus allaturo Venetos præsidia imposuisse lectissima audiuissent. Siquidem principio motuum immissi fuerant clugienses Veneta gens, & quorum multi maritimis assueti expeditionibus, probe aliquando operam præstitissent. & quo tempore ab maloperæ uadis repulsus est hostis, accesserant delecti in senatu magna cum expectatione patritij, Federicus contarenus & Andreas mocenigus, ambo maximæ autoritatis: sed inclinata in ruinam Venetorum res nulla satis prudentia aut fortitudine iuuabatur. Nam liniacenses nulla expectata oppugnatione deficientes oppidum præsidiumq́, & eos à senatu missos cum alijs qui forte inerant patritijs quinq; hosti prodidere. Paulopost apud castrum baldum aliquamdiu est hæsitatum: quo pertinaci oppugnatione capto, cætera de Vincentinis Veronensibus'que Philippenses illico cepere, & ex his aliqua quæ nedum adijt hostis, sed quo essent in loco penitus ignorauit. Primis uero quæ in potestatem sunt facta, leonico, brendulis & suauio, Mantuanus, piccininus'que præsidia imposuere, quod Gattæ apud montagnanam & intra brintæ claustra se continenti essent opposita. At apud benacum eo in tempore melior fuit Venetorum fortuna. Coegerat Philippus apud Foroiulianum, qui post fugatum estensem Salodij se continuerat, quicquid equitatus mercenarij'que peditatus extra maiora castra reliquerat piccininus: & Brixianis Gibellinis urbi rebellibus, multitudine maxima eo accitis, madernum & inde penetram turbulas'que castella, quibus solis Venetos quàm primum esset res sua per Sphortiam restituta, præsidijs commeatuq́; Brixiam immittendis, inniti posse constaret, recipi contendebat. Veneti uero, quod tunc

poterant, Petrum Aduocatum Brixianum, factionis suæ montanos non minorem rebelli multitudinem illuc miserant: & erat classis sua in benaco ut ostendimus expedita, à Petro zeno Caroli illius clarissimi filio gubernata. Cum itaque Italianus Venetorum copias per montes madernianos ut rebatur dispersas delere meditatus, peditatum longiore circuitu præmisisset: ipse cum equitatu secundum benaci undas, ad materni mœnia est delatus. Sed erant Veneti apud Madernum prælio intenti: & uno in tempore Brixiani Guelfi montem, mercenarius uero peditatus cum equitatu inferiora aquis contigua tenuere, & classem tam propinquam littori zenus tenuit, ut in una acie eodemque tempore simul pugnauerint omnes: pugna par utrinque ab tertia solis exorti hora in uesperam est perducta, & pedem attente referens Foroiulianus suos in densissimum coactos globum, per arduum qui montem benacumque interiacet caliem reduxisset saluos, nisi in multis quos habent benaci littora finibus, tam arduus relinqueretur aquas inter & exesas rupes trames: ut rarefactus eo in transitu de globo miles, immissis ex classe insequenti iaculis expositus fuerit. uulnerabantur namque multi, & hoste tunc de industria solito magis urgente plurimi capiebantur. Qua uicti difficultate Philippenses in fœdam uersi sunt fugam: Italianus equo deiectus & umbra noctis tectus, Salodium se recepit: & præter occidionem, quæ ex paganis est facta, præstantes in equitatu milites ad quinquaginta quorum Nicolaus Guerrerius Antoninus triultius & Gerardinus tertius notiores fuere, ac quadringenti ex omni multitudine capti, & noctu madernum, inde Brixiam sunt perducti. Mantuanus uero piccininusque cum omnibus copijs accitaque undique paganorum multitudine, ueronam obsidebant: urbem mœnibus, natura loci, ciuium fide, & tollentinatum præsidio munitissimam, sed in qua cœptum erat annonæ carentia laborari. Mouerat interim ex piceno sphortia: qui ariminum delatus, cum cæteræ sequerentur copiæ, Guidantonium Manfredum monuit, ut se apud fauentiam expectans copias pararet. At ille qui ad Philippi partes prius occulte defecisset, multa de Romano pontifice est questus tanquam ingenti ab eo afficeretur iniuria, qui petitam multotiens imolam concedere denegasset: & ea ecclesiæ Romanæ ciuitate à piccinino donatus, sese socijs belli populis à quibus marchio ferrariensis pecunias illi datas percepisset, Sphortiæque apertum declarauit hostem. Fuit ea res perniciem Venetis allatura: si Sphortia pendentes prius in rebellionem Romandiolæ ciuitates Bononiam Foroliuium & Imolam à piccinino intentasset auertere: quod parua quæuis mora à Sphortia illic facta, quam tamen Guidantonij arma in id machinamenti eo donationis imolæ & pecuniarum impendio comparata, fecisset longiusculam, piccinino per manus Veronam tradidisset. Sed Sphortia quem cum sępe alias tum maxime eo in negotio non minus prudentia quàm armis pollere compertum est, tamdiu ad pontem ronchi subsedit, quoad omnes ex suis in ea cogerentur castra: & tamen interea Guidantonium manfredum franciscumque piccininum, qui cum equitibus mille quingentis Forumliuij præsidio tenebant: sese intra portas multa cum suspitione fecit continere. nam constabat si diutius Sphortia accessum differre uoluisset: & urbem & ipsos ductores cum omnibus copijs in suam potestatem ciuium opera peruenturos. Quinto tamen quàm applicuerat die mouens sextis castris per bononienses bondomium se contulit, ubi cum impedimenta secundo Pado Venetorum nauibus in id paratis clugiam misisset, per ferrariam marchione patentes exhibente portas ghorium se contulit rus tria passuum milia propinquum uetustissimæ adriæ: ab qua in paludibus submersa fuit mari nunc Veneto priscum nomen. Eo autem duci in Patauinos cum tanto equitatu exponendo, Veneti maximam quæ sibi adest maritimis in negotijs perficiendi quicquid intentare animum inducant facultatem ostentauere. Transmittendis namque quatuor ex ijs partim Padi, partim athesis & paludum ostijs, partim littoris à maritimo æstu perfracti uadis, quæ prisci scriptores appellant septem maria, pontes instituti, & naues hac ratione fuerunt adhibitæ: primus pons ad ghorium Padi partem quæ apud ferrariam à ueteri amnis defluxu est scissa: duobus & triginta impositus est planioris aluei longioribus scaphis, quarum pedes quinque inter se distantium singulę triremium anchoris fundabantur, & strata asseribus in utramque ripam pontis longitudo tenui sabulo aspersa fuit: muniebantque solarij latera perticæ in rarentem sepem ideo undique affixæ, ne iumenta motu pontis uel leui, quem amnis decursus aut ponderis agitatio faceret

ret deterrita laberentur. Et ne insidiatus quispiam aut imparatos opprimere, aut eum dijcere pontem ualeret: duodecim erant in pado lintres, in prælium expeditæ. Ad fornaces uero padi partem, quam apud Ficarolum primam ostendimus scissam esse, secundum maiorem institutum pontem, quatuor supra quadraginta lintribus fundauerunt, simili ratione, sed maius eo tutando præsidium ea de causa est adhibitum, quòd accolarum adminiculo insidiatus hostis uel secũdo pado, uel delabi paludibus potuisset. hinc cathenæ utranque ripam amplexatæ, duodecim adhæsere Galeoni milite armato pleni, & centum balistarij pontem assidui tenuere. Eo Sphortia cum traiecisset ponte, medio quod ad fossiones interiacet, herbido in solo legiones sub diuo pernoctare curauit, uidit'que tunc, ut opinamur primo ea littoris tenuitas stagnis circumdata, armatas equitum legiones. Tertius ad fossiones athesis ostia uiginti quatuor substitit scaffis, & decem armatis lintribus custoditus. Quo cum de tertia uigilia traiecisset Sphortia, emensus secundum Adriatici undas iter quartum transmisit maximum pontem apud Brondulum, cuius ostij amplitudo, quatuor supra nonaginta magnis Clugiensium nauiculis superiori ratione adhibitis comprensa fuit. Et eo superato, ad arcem portus Clugiæ est peruentum: ubi trecentas parauerant Veneti maiusculas lintres, aluo ea ratione asseribus strato & cellulis dispartito, ut stabula equis militibus'que casæ in diuturna paratæ tempora uiderentur. primus'que omnium Sphortia conscendit duodecim stipatus patritijs, quos senatus miserat, cum muneribus illum quousque stagnis excederet deducturos. Eo in fossæ Clodiæ, & stagnorum campo, qui ad Meduaci amnis hostia, octo passuum milia intercedit, trecenta afflatu eodem conuolantia uidere uela, iocundum erat militi insueto. Venetos autem qui & publice missi, & populariter obuiam effusi nauigia, ut est creditum mille aduenerant, maior cœpit lætitia: quippe quibus opulentum amplum'que terrestre imperium, tunc primum spes esse cœperat retinendi. Expositis in Patauinos, ad cõchas locum uocant, copijs in quis sex milia ducenti & quatuor supra quadraginta equites, pedites mille & sexcenti fuerũt: Sphortia nihil habuit duxit'ue antiquius, quàm copias cogere Venetis sub Gatta & alijs ductoribus militantes, ut in hostem uictoria elatum copijs'que firmissimum paratior ire posset. Cum Brixianis uero interea peius penè quàm obsidionis temporibus agebatur, pestilentia ingenti urbem agrum'que propinquum depascente, ut ea in ciuium paucitate, septuaginta per dies singulos morerentur, & fames inerat ualida. Cum tamen prohibendo commeatu præsidio'que, quibus immittendis Veneti intenti erant, Italianus Foroiulianus à Piccinino relictus, duorum milium copias diuersis disposuisset in locis, unde obsessi ternis quaternis'ue insultibus quotidie terrebantur, ut nullam nisi quassandorum bombardis mœnium, & gerendæ comminus in pomeria rei, uacationem obsidionis haberent. Maximo autem eius populi commodo accidit, per eos dies in quibus classis illa altissimis tracta montibus Bænaco imposita fuerat, Petrum Aduocatum, quo curante & Brixia ut ostendimus, Venetorum imperio est addita, & magna ex parte cum Barbaro defensata, ex Venetijs ubi fuerat orator in patriam reuerti, & Sabienses Tropienses'que apud quos magnæ esset auctoritatis (iam enim Cæsar profectu desperans abierat) ad rei publicæ imperium reducere. Nam earum opportunitate uallium, & fame ciuitas est leuata, & ingenti illa epidimiæ colluuione. Quibus in difficultatibus, quæ primæ sunt & asperrimæ mortalibus, quæ Barbari prudentia & ingenij dexteritas fuerit operæprecium est audire, ut intelligant hoc exemplo populi, quanta sit fœlicitas sapientes uiros, & bonis præditos artibus, publicis præfectos esse muneribus, forma'que hinc & effigies quædam prudentis simul & moderati imperij cæteris proponatur. Primum ꝙ clausis perpetuo iustitio uectigalibus & ciuibus in solam belli curam pridem intentis, nullæ inessent ærario pecuniæ, nec à Venetijs importari possent, ad alendum uestiendumꝙ militem in urbe, & in uallibus tam necessariã pręstantẽ operam, ad emenda quoqꝫ frumenta, quæ ab hostibus occulte pro ingenti pecunia offerebantur, ad aggeres erigendos, ad plæbem sustentandam, ad custodiam arcium non deserendã, à ciuibus aliquãdiu accepit mutuum, quod Venetijs est postea dissolutum: Brixianis sua Venetijs quàm in patria ducentibus tutiora. & cũ deesset ea auri abradendi facultas, sale in capita distributo, potestatẽ fecit ciuibus illud quanti possent accolis uenundandi: eaqꝫ pecunia etiã deficiente, sepultos esse cũ mortuis thesauros subtilissima indagine cõpertũ habens, ciuibus extremã calamita-

tem continuo instare timentibus, ita egit cum hæredibus ac legatarijs, ut ex eo quod apud mortuos ob instantis periculi metum erat depositum naufragam & semimortuam rem publicam, in portum salutemq́ reduxerit. qđ autem equos fame ob pabuli carentiam perire miles ægre ferret, ei persuasit, optandam esse equorum mortem, quæ uitam ei faceret gloriosam: & tamen paleis ciuium lectisternijs passim subtractis, equos aliquandiu paruo cum ciuium incommodo sustentauit. Immiserāt aliquando in urbem Philippenses, & ante & post oppugnationes, & dum in muris acrius certaretur, literas: quibus proposita ijs, qui aut arma deponerent, aut patriam dederent, cum salute propria, tum etiam publica libertate, animi plæbis sollicitarentur. quæ res cum multos teneret in ciuitate, animis cogitationibusq́ suspensos, Barbarus semper pari calliditate periculis prouidit, epistolis sagittæ alligatis, quæ tanquam è castris noctu iactæ, quandoque propugnaculis hæsissent, quandoque inter opera cecidissent: quarum epistolarum ab inscijs inopinantibusq́ repertarum, non solum desperatis in rebus spem eliciebat, sed quæcunque iudicauit facienda facilius ut fierent impetrauit, ciuibus dicto æquiore animo parentibus, quasi ab amicis extra mœnia monerentur. sed cum in earum unis diceretur urbem flammis, ciuitatem direptione uastandam, nec sexui aut ætati hostem parciturum, aut mœnibus arcibus'que temperaturum, quo minus demolitis omnibus Brixia in agrum seminarium araretur: ita late manauit is rumor, ut Foroiuliani secretarius, à quo pecunia corrupto illa Barbaro renunciari falsò est creditum, Piccinino in suspitionem maximam sit adductus. Pestilentiæ autem omnino sedandæ cum non esset hominis facultas, quod potuit barbarus, post medicos & ciues, qui sponte in uallem Trompiam exiuerant, pueros & plæbem armis inutilem, eò migrare curauit. Et in eo mortis terrore: nam quotidie LXX, ut ostendimus, morbo cadebant, nec erat qui uel infirmos curaret, uel mortuos sepeliret: Barbarus omnes per urbem adhortabatur, neminem domo uel cœnans, uel somnum capiens excludebat. Caritatem quoque annonæ cum frumentis ab extra conuectis ideo leuandi sublata esset potestas, quòd extra mœnia, ubi omnia erant hostilia, ne importarentur hostis præmio ingenti accusatoribus proposito cauerat, frugalitate suppleuit, castaneis rapis undique ex montibus conquisitis. & cum re nequiret corpora plæbis animos spe alebat, institoribus calonibus'que qui aduentabant iussis, sarcinas stramentis suffarcinatas, in frumenti milij'ue speciem ostentare. Ad leuandam'que suo exemplo aliorum miseriam, cum patentibus inter cœnandum foribus ad se ueniret miles aut ciuis, semper ordeaceum, aut siligineum uel surfureum panem, quo uteretur solo in mensa cōspexit. Tandem cum eius diligentia, fortitudine, industria, cura, uigilantia, & animi magnitudine, tantum fructum rebus attulerit, pater patriæ à Brixianis, ac liberator urbis, & defensor libertatis, pro suis amplissimis meritis habebatur. Sed ad rem: Barbarus cum Petrum Aduocatum in patriam reuersum, suo aduentu non modo Tropienses Sabienses'que, sed Brixianos in meliorem spem erexisse cerneret, occasione usus curauit, ut coacti undique Brixiani, castella quæ Piccininum ad crucis, & Mompianum erexisse ostendimus, maximo expugnata conatu, funditus demolirentur. Paulo autem post, quo tempore Veronam circumsedere cœperant Philippenses, cum Italianus ad castanedulum statiua cepisset, militem per ardentissimum ætatis sidus longe à pestilentia habiturus, incessit Brixianos animis erectos libido salodij terra obsidendi, quod Bænaco pariter à classe obsessum, haud quaquam recipere dubitarent. Accesserunt'que Gauardum Tadeus Estensis cum trecentis equitibus, qui ex tota cohorte reliqui essent, & Petrus Aduocatus cum trecentis Sabiensibus Trompiensibus'que, ac Diotesalui cum mercenarijs peditibus ad sexcentos. Id exploratum habens Italianus, Fœlicianum concessit, in quem cum audaces Brixiani impetum fecissent, signa ille ocius cōtulit. Consertoq́ sub Fœlicianis mœnibus prælio, cum pugna paribus gesta animis, à solis ortu in meridiem esset tracta, Veneti recesserūt: quos obstinate insecutus est Foroiulianus, quousq́ Estensis, qui se Brixiam recipere anhelasset, in fœdam periculosamq́ fugam in pedemontibus est conuersus. Amisit tamen paucos, & Gauardum reuersus, cum copijs obuiasset quas Barbarus Bergomo accersitas illi in subsidium mittebat, animis reassumptis castellum, quod ad Eusimianū erexerat Piccininus, oppugnatione recepit, Brixiamq́ reuersus, copias in statiua dimisit. At sphortia traductis ut ostendimus fossa clodia meduacoq́ amni copijs, q̄primū in paduano constitit agro Gattam

tam conuenit, statiua apud Montagnanam ea ratione ducentem, ne si hostes id cepissent oppidum, interruptus esset ad ferrarienses insulanosq; Rodigienses ex patauinis accessus. Nulla namque fuisset reliqua Venetis uia accipiendi itinere terrestri copias nuntios'ue, aut in Italiæ intima dimittendi. Premebant interea Veronam obsidione Mantuanus marchio & Piccininus, ac mœnia bombardis machinisq; quassabant. Qui de Sphortiæ aduentu compertum habentes, intelligentesq; periculosum fore, eo proximis in locis habente obsidionem continuare, quicquid copiarum Philippo ubique esset, quod saluis rebus educi posset, eo contraxerant. Exinde certiores effecti, Sphortiam accepisse copias omnis Gattæ ductu Venetis militantes, alias'que expectare municipia præsidio tenere consuetas, obsidionem soluunt, machinas impedimentaq; mittunt in mantuanos, & suauim delati oppidum, fossam ab eo in subiectas paludes & athesim pertinentes, passus quinque milia instituerunt, quam obicibus repagulisq; & frequentioribus propugnaculis muniuerunt. Id cum esset Sphortiæ renunciatum, & omnes ferè quas arcessissent Veneti apud eum conuenissent copiæ, leonicum obsidere perrexit, quod oppidum, ut ostendimus, de Veronensibus principio ceperat Piccininus. Magnæ uero utrisque inerant exercitibus copiæ, summis partium conatibus, & tanquam in ultimum tot bellorum discrimen comparatæ. Nam illis quos adduxerat Sphortia sex mille CCCCLXIIII equitibus, peditibus mille sexcentis, addiderant Veneti totidem equites, pedites mercenarios quatuor milia, sagittarios mille. Inferior numero erat Piccininus, quippe qui equites nouem mille, pedites quinque milia conductitios habuit. Neque multi fecerim quantacunque sint addita collectitij tironis auxilia, quæ Philippus Venetiq; pari penè numero ductoribus summiserunt. Obsedit itaque primo oppugnauitq; leonicum Sphortia, præsente piccinino, qui seruandis fossæ munitionibus, stadijs uiginti ab leonico distantis intentus, castra hostium prospectabat. Oppidani autem, quibus reliquissent Philippenses præsidio pedites ad trecentos, rebellionis conscientia animose resistentes, frustrati sunt plurimis, & quidem pertinacibus prælijs Sphortianos, quibus supra uires aliquando enisis, cum multi caderent uulnerarenturq; plurimi, Petrus Brunorius pedestris sphortianorũ militiæ ductor, plumbea missili glande humerum traiectus, & Troilus Sphortię in primis carus, tragula suffossus, occubuisse sunt crediti: qua doloris acerbitate commotior Sphortia, totis incubuit legionum uiribus, recipiendo uiribus oppido, quod direptum solo æquare statuerat. Leonicensibus uero furenti exercitus apparatu de mœnibus inspecto deditionem ultro offerentibus, iram compescuit Sphortia, futurum ratus, ut illorum calamitatis si infligeretur exemplo, deterriti Vicentinorum, Veronensium, Brixianorum & Bergomensium populi oppidorum, quæ pari facilitate constaret rebellasse, obstinatius repugnarent. Quamobrem Leonicensibus in fidem acceptis, progressus multa de Vincentinis, quæ in hostis potestate erant, sola impunitatis largitione expugnata recepit. Ad Suauim autem cum admouisset exercitum, comperit Philippenses ea ratione copias omnis eo contraxisse, ut repulso ab eius oppidi expugnatione, quacunque Veronam petere instituisset, sese paribus opponerent castris, paruo disiuncti aut fossæ, aut montium interuallo. fossam etenim ad Athesim ductam, inde facile erat Philippensibus defensare, & montem qui Suauim Veronamq; passus quindecim milia perpetuus intercedit, castellis præsidio firmatis frequentibus communiuerant. Duxit itaque post montem Sphortia, & apud diui Ioannis, ad Rognam uocant, subsedit. prius uero quàm hostis intelligere posset, retrocederet ne munitiones fossæ complanaturus, an progrederetur castella monti imposita oppugnaturus, iussi à se qui Veronæ præsidio inerant equites peditesq; Veronensibus populariter eductis eruperunt, & castellorum quibusdam incensis, duo ui expugnata, suo præsidio firmauerunt. Quare cum diuersi in montem ferri ambo cœpissent exercitus, hinc Philippensis, ut sua conseruantes castella, hostem ab ascensu montis facilius repellerent: inde Venetus, ut capta à suis castella tenentes facilius tutiusq; in hostem superne descenderent, occupauit sphortia, & retrocessit ad athesim Piccininus. Sphortia autem Veronam ingressus, cum eam ciuitatẽ pestilentia infectam esse intelligeret, traducto pontibus athesis exercitu, ad tertiũ lapidẽ uia ostiliensi consedit. Tum Piccininus intra athesim claudi ueritus, castellis fossæ impositis incẽdio corruptis, athesim & ipse trãsmisit: quod cũ sphortię esset renunciatum ad Suauim redijt, quo multorũ dierũ oppugnatione recepto, capiendis alijs quæ in Philippen-

Philippensiũ fide durabant, in uincentinos retrocessit. Interea uero, dum ea in ueronensi-
bus uicentinisq; geruntur, finem optatum habuit unio græcorũ, cuius supra inchoatã nar-
rationem expleri oportere admonet & temporis ratio, & remissior per id temporis bello-
rum fragor. Ioanne Paleologo imperatore, cum ea græcorum multitudine, quam secum
aduectam ostendimus, apud pontificem Eugeniũ Ferrariæ constituto, habitæ sunt singu-
lis prope diebus publicæ disputationes, hinc latinis occidentalibusq; rerum diuinarũ, iu-
risq; pontificij peritioribus, qui apud pontificem accersiti conuenerant, opiniones ritusq;
græcorum ordine expositos improbantibus, illis è cõtra tueri, aut aliter sanioremq; in par-
tem quàm à nobis acciperentur interpretari adnisis. Et cum multos menses ea durasset
contentio, nec certus appareret tantæ rei finis, Ferrariã pestis inuasit: quæ cũ curiales ma-
xime popularetur, pontificem perpulit, ut cõcilio inde translato Florentiam demigraret.
Vbi sexto postquã applicuerat mense, post multas pertinacissimasq; partium disceptati-
ones, ad eam deuentum est conclusionem, qua serio enarrata, facillimum intellectu erit,
qualia fuerint, quæ tot præstantis utriusq; partis uiros, perpetua mensium quindecim di-
sputatione distinuerunt. Eam uero ex decreti quod summo partium consensu statutum, la-
tinis pariter & græcis scriptum literis per uniuersum orbem missimus, uerbis referemus.
Conuenientes namq; latini & græci in sacrosanctam Icumenicam synodum Florentiam,
magno studio inuicem adnisi sunt, Vt inter alia articulus ille de diuina spiritus sancti pro-
cessione, summa cũ diligentia & assidua inquisitione discuteretur. Prolatis uero testimo-
nijs ex diuinis scripturis, plurimisq; auctoritatibus sanctorum doctorum orientalium, &
occidentalium, aliquibus quidem ex patre & filio, quibusdam uero ex patre per filiũ pro-
cedere dicentibus spiritum sanctum: & ad eandem intelligentiam aspicientibus, omnibus
sub diuersis uocabulis, Græci quidem asseruerunt, q id quod dicunt spiritum sanctum ex
patre procedere, non hac mente proferunt, ut excludant filium: sed quia eis uidebatur, uti
aiunt, latinos asserere spiritum sanctum ex patre & filio, tamquã ex duobus principijs, &
duabus spirationibus procedere, ideo abstinuerunt à dicendo, q spiritus sanctus ex patre
procedebat & filio: Latini uero affirmauerunt non se hac mente dicere, spiritum san-
ctum ex patre filio'que procedere, ut excludant patrem: quin sit fons ac principium toti-
us deitatis, filij scilicet ac spiritus sancti: aut q id quod spiritus sanctus procedit ex filio, fi-
lius à patre non habeat: siue q duo ponãt esse principia, seu duas spirationes, sed ut unum
tantum asserant principium, unicamq; spirationem spiritus sancti, prout hactenus asserue-
runt. Et cum ex his omnibus unus & idem eliciatur ueritatis sensus, tandem infrascrip-
tam sanctam, & deo amabilem eodem sensu, eademq; mente unionem, unanimiter concor-
darunt & consenserunt. In nomine igitur sanctæ Trinitatis, patris & filij & spiritus sancti,
hoc sacro uniuersali approbante concilio diffinimus: ut hæc fidei ueritas ab omnibus chri-
stianis credatur & suscipiatur, sicq; omnes profiteantur, q spiritus sanctus ex patre & filio
æternaliter est, & essentiam suam suum'que esse subsistens habet ex patre, simul & filio, &
ex utroq; æternaliter, tanquam ab uno principio, & unica spiratione procedit. Declaran-
tes q id quod sancti doctores & patres dicunt, ex patre per filium procedere spiritum san-
ctum: ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur filium quoque esse secundum
græcos quidem causam, secundum Latinos uero principium subsistentiæ spiritus sancti,
sicut & patrem. Et quoniam omnia quæ patris sunt, pater ipse unigenito filio suo gignen-
do dedit, præter esse patrem, hoc ipsum q spiritus sanctus procedit ex filio, ipse filius à pa-
tre æternaliter habet, à quo æternaliter etiam genitus est. Diffinimus insuper explicatio-
nem uerborum illorum, filioq;, ueritatis declarandæ gratia, & imminente tunc necessitate,
licite & rationabiliter symbolo fuisse appositum. Item in azymo siue fermentato pane tri-
ticeo, corpus Christi ueraciter confici. Sacerdotem'que in altero ipsum domini corpus
conficere debere, unumquemque scilicet iuxta suæ ecclesiæ siue occidentalis, siue orien-
talis consuetudinem. Item si uere pœnitentes in dei charitate decesserint, antequam dig-
nis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint & omissis, eorum animas pœnis pur-
gatorij post mortem purgari, & ut à pœnis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium
uiuorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes, & eleemosinas, & alia pietatis
officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secundum ecclesiæ institu-
ta. Illorum'que animas, qui post baptisma susceptum, nullam omnino peccati maculam
incurrerũt

incurrerunt: illas etiam quæ post contractam peccati maculam, uel in suis corporibus, uel eisdem exutæ corporibus, pro ut superius dictum est, sunt purgatæ: in cœlum mox recipi, & intueri clare ipsum deum trinum & unum, sicuti est: pro meritorum tamen diuersitate alium alio perfectius. illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, uel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas. Item diffinimus sanctam apostolicã sedem, & Romanum pontificem, in uniuersum orbem tenere primatum, & ipsum pontificem Romanũ successorem esse beati Petri principis apostolorum, & uerum uicarium iesu christi, totiusq; ecclesiæ caput: & omniũ christianorũ patrem & doctorem existere: & ipsi in beato Petro pascendi, regendi, ac gubernandi uniuersalem ecclesiã à domino nostro Iesu christo plenã potestatẽ traditã esse: quemadmodũ & in gestis Icumenicorũ conciliorũ, & in sacris canonibus continetur. Renouantes insuper ordinem traditum in canonibus, cæterorum uenerabiliũ patriarcharũ, Vt patriarcha Constantinopolitanus secundus sit post sanctissimũ Romanũ pontificem, Tertius uero Alexandrinus, Quartus autẽ Antiochenus: & quintus Hierosolymitanus, saluis uidelicet priuilegijs omnibus & iuribus eorũ. Ingenti hæc unio pontifici Eugenio apud omnes nomẽ professos christianũ gloriæ fuit, quod nullus adeo stupenti obtuso'ue ingenio facile inueniretur, quem & si religionis auctæ nulla tangatur iocunditate, facta in quibus censeatur partibus accessio non delectet. Eos uero qui rerum eius pontificis conscij, & grçcorũ inopiam, pontificatusq; nostrorũ temporũ, tantis agitati fluctuationibus opum tenuitatẽ nouerunt, admiratio cepit maxima: potuisse eum impensarũ uoragini satisfacere: nam præter delinitos muneribus caros imperatori proceres, prælatosq;, quos alioquin rei familiaris inopia domi continuisset: præter dictã supra triremiũ Constantinopolitano præsidio, & grçcis in Italiã deferendis adhibitarũ, prçter factã illis cũ apud Venetias, tum Ferrariæ & Florentiç pascendis, illis uenetias & constantinopolim reducendis, impendij magnitudinẽ, munera etiam, extortaq; precibus à recusante æra, nequaq̃ paruũ impendij cumulũ effecerũt. Nec tamẽ interea pari penè impensa caruit pontifex, instaurãdo alendoq; exercitu, cuius apud Vigilias Apuliæ oppidũ, ut docuimus relicti, partẽ maximã reuocauit cardinalis florentinus, qui gratia abusus, qua apud indulgentissimũ patrem indigne cunctos excelleret, ingentem auri summã ex urbibus oppidisq; ecclesiæ, uarijs expilatã artibus, & extortas ab ipso etiã põtifice pecunias, in meliores usus seruatas: partim in id effudit, partim inchoato sibi rapinis crudelitatibusq; deposito, accumulauit. Eas uero copias in iustam legionem auctas recuperandis Romandiolæ ciuitatibus, quæ à piccinino tenebantur, traduci à Cardinale iussit, optauitq; pontifex, Cui ob eam rem socij bellorũ populi uenetus & florentinus, uiginti aureorum milia eo dissoluerant consilio, ut mille quingentis equitibus, totidemq; peditibus, qui eis in prouincia erant legati, copijs adiunctis, uel maximas defensioni copias piccininus adducere cogeretur, essetq; facilior traducturo propediem Sphortiæ Philippi, & Mantuani uirium repulsio: uel si nullum aduenisset præsidium, recepta, quod facilimum fuisset, Romandiola, hæc legio Philippum etiam in Parmensibus agitaret. Accepit eas pecunias Cardinalis, & priusquam Sphortia padum trajceret, sese in Romandiolam ducturum per singulos ostentans dies, ea à Florentinis in prouincia disponi, parariq; curauit, quæ aut memorarent, aut ipse uideretur ducere opportuna. Quamprimum autem Sphortiam transmisisse padum habuit compertum, ex urbeuetanis mouens in fulginates duxit, Conradumq; trincium, quem uehementissimum Eugenio pontifici, & ecclesiæ hostem sæpenumero fuisse docuimus, tollere statuit. quæ quidem expeditio, si suum habuisset tempus, non minus laudata quàm iusta fuisset, omnibus qui sani essent iudicij affirmantibus, nullam excogitari posse pœnam, quæ non tyranni illius punitione esset inferior. Sed fraudatos eo impendio populos pecunia, tot in bellis exhaustos, dilatam urbium oppidorum'que Romanæ ecclesiç receptionem, quam in manibus fore apparuit, omnes conuitijs maledictisq; asperioribus damnauere. At ea in expeditione cardinalis prima ad Meuaniam fecit castra, eoq; oppido breui recepto, multa etiam euestigio cepit de fulginatibus & spoletanis à Conrado pridem occupata. Inde ad mœnia Fulginei delatus, cum eam urbem quadripartito cinxisset exercitu, tennium amnem, qui partim mœnia abluit, partim illabitur ciuitatem, ab oppidanorum commoditatibus urbisq; communitionibus deriuauit. Et cum ciues ad deditionẽ exhortatos, acrius quàm extimasset resistere, tyrannũq;

rannumq; tueri uidisset, agrum uastari permisit à spoletinis, populo cum feroci, tum odio in Conradum exasperato, ob immissos foroiulianum & piccininum, quos urbem spoletanam diripuisse, & in abbatis casinensis potestatem ostendimus redegisse: defecerunt interea ad Romanam ecclesiam montana, quæ in Conradi potestate fuerant castella: & reatinis narniensibusq; pedelucum, quod oppidũ lacu uelino penè cinctũ tenebat Conradus, populariter obsidentibus, id etiam in cardinalis potestatem uenit: factaq; est pariter Nuceria alfatenia, in qua natorum Conradi unus fuit interceptus. Nulli tunc aderant Conrado milites mercenarij, quippe cui satis supraq; pridẽ esset uisum, nata Leoni sphortiæ in matrimonium desponsata, sphortianorum umbra tutum degere. Sed licet socij bellorum populi sphortiæ promisissent proficiscenti, quæcunq; sui iuris post terga relinqueret, salua facere, cum tamen maximis precibus cardinalem ab incœpto retrahere conati nequiuissent, q̃ is fulginatem ecclesiæ subditum, nulli adhærere, pontifice inrequisito potuisse diceret, destiterunt. Quare cum uineas ecclesiastici adegissent, castellisq; plærisq; in circuitu excitatis mœnia bombardis machinisq; quassarent: fulginatum primores spe omni præsidiorũ quæ Conradus & à sphortia & à florentinis dietim affutura dixisset, destituti: ad cardinalẽ de prima uigilia miserunt qui ciuitatis deditionem ea conditione pollicerentur, ut tumultu intra mœnia exaudito, nõ prius quemquã è castris mouere permitteret, quàm ipsi Conrado intercepto, portas urbis in suam redigerent potestatem. Conrado interim cum uigiles per mœnia & portas distribuisset, sese intra palatium ad quietem recipiente, coniurati amicos clientesq; uocant, & uiarum exitu ubiq; præsidijs munito portam, quæ ad maiora cardinalis castra duceret, obsessam expugnant: qua accepto à cardinali peditatu munita, Conradum in palatio stupentem, nullatenusq; resistentem capiũt: eoq; cum natis duobus in castra perducto, Fulgineum summo cõsensu ciuiũ est receptum. Cardinalis uero rebus fulginei compositis: tyrannoq; cum filijs in Surianæ arcis custodiã tradito, in montonenses, quorum oppidũ Franciscus piccininus præsidio teneret, duxit exercitũ. Suam in hoc loco narrationem exposcere uidetur regni Apuliæ bellum, quod cum duobus geratur regibus, & quidem uirtute præstantissimis, si diutius omisero, existimabor inuidia suppressisse, qui cætera in Italis gesta, nimia fortassis diligentia sim complexus. Sed sola absterret indignitas: quippe quem pudeat laceratæ ac direptæ latrunculorũ excursionibus magnæ illius partis Italiæ calamitatem referre, auspicijs ductu operaq; factam esse regum, qui cum minimas ex proprijs adduxerint uires, partium ipsi suarum tyrannulos magis sequuntur, quàm eos possint ducere, aut imperio continere. Post aduentũ namq; Renati regis exarserunt quidem maiori odio partes, sed nihil est utrobiq; gestum memoratu dignũ. Caudola namq; in aprutijs, & quandoq; in pelignis marsisq; albetensibus, quandoq; in campanis quos terram laboris dicunt, superior, Alfonsi Arragonum regis studiosos est insecutus. rex Alfonsus dum perdita recuperat, & suos attriuit magis, & arma secutos inimica cladibus afflixit. Similes item calamitates edidere, in Apulis Calabrisq; princeps Tarentinus, & circum Neapolim Salernumq; Capuam & Caietam rex Renatus. Quem tamẽ nisi maritima expeditione iuuissent genuenses, commeatumq; Neapolim importassent, turpi fuga prolabi, aut in hostis potestatem uenire fames coegisset. Eo autem fretus præsidio, & Neapolim sustentauit, & cum plæraq; retineat oppida, tum etiã castello est potitus, quod nouum uocant, arce Neapolitanis diu infestissima: unde tot per annos & irrupere sæpenumero Neapolim cathelani, & urbem machinis bombardisq; plurimum uastauere. At in Lombardia Philippi sociorum populorum secuta est hinc in spe maxima desperatio: inde afflictis in rebus cum subleuatio, tum etiam maior spe atq; omnium opinione uictoria. Erectus etenim Veronæ rebus Sphortia, cum de afferenda brixianis ope in primis ureret cura Pontonum, qui uicus athesi adiacet, duxit: & piccininus, ut illi traducturo in montibus resisteret, Mincium traiecit. Erãt uero in benaco classes propemodum pares, q̃ foroiulianus quo tempore Veneti suam per montes, ut ostendimus, traxerant: lintres galeonosq; apud desentianum fabricauerat philippicę supplemento. Id contra ac esset prius renunciatum sphortia cum uidisset, genium retrocessit: quem uicum athesi propinquum ualitudinibus morbisq; qui exercitum per augusti mensis intemperiem inuaserant, curandis existimauerit opportunum. Piccininus etiã in cuius exercitu non solum ægrotarẽt multi, sed pestilentia interierint, trans mincium redijt, & apud uigasium castra duplici fossa, obiectisq;

iectisq; pro uallo obicibus cōmuniuit. Et apud Brixiā res tunc tēporis peiore quàm unq; antea in loco erant fame dietim adeo inualescente, ut cum plebi rapę leguminaq; in panis usum deessent, post abrasas euulsasq; cum radicibus herbas, immūdis sordidisq; manum apponere non horreret, & pestis continuabat maior quàm cui numerus populi diu posse sufficere uideretur. Nam præter octingentos pugnatores uiros, qui ut ostendimus, in prę-lijs ceciderant: quinq; millia pestem illam ex ea ciuium mercenariorumq; paucitate tunc absumpsisse magistratus censu habito inuenerunt. Vtroq; itaq; exercitu dum curandæ ualitudini solummodo intenderet nulla committente prælia classis etiam utraq; quiescebat. Soliq; Foroiulianus & Seuerinas Ludouicus, quos piccininus exagitandis Brixianis reliquerat aliquod in tanto bello præstabant munus. Quæ res Sphortiæ suasit, ut efflagitantibus Brixiæ magistratibus, Caualcaboū Guerrerium Martianensem, & Ioannem Contem Romanū per tiennij & arci montes, unde Gattā aduenisse diximus, cum mille equitibus, peditibus trecētis immitteret. Qui per sabienses ad pedemontanā regionem delati, equos in montium transitu fessos multisq; affectos incommodis, priusquam urbem ingrederentur ibi constituerant restaurare. Eo autē in tempore Barbarus classem hostium ad Ripam ad Salodium ad Pischeriam penè exarmatam teneri sciens: illam, quod facile apparebat, ferro igniq; corrumpere ea ratione statuit intentare, quod omnem alendæ Brixiæ spem in commeatu qui benaco perferretur intelligeret constitutam. Madernum etiam, cuius oppidi opportunitas traductioni esset maxime conductura, eius classis præsidio censuit defensandū. Quare Tadeo estense & Andrea Valerio Andreaq; Leone patricijs illuc missis, eos quantū pateret zenus clasis pręfectus, ea obire munera imperauit. Occuparunt uero Mantuanus marchio & piccininus barbari consilium, qui futurū rati ut superiores in lacu Veneti, omnibus quæ in circuitu sunt castellis potiti cōmeatus Brixiam ad libitum importarent, ex castris Vigasianis clam omni exercitu cum ducentis equitibus sunt profecti, & per pischeriam delati ad oppidum felicianum, sese Luisio seuerinati & Italiano Foroiuliano coniunxerunt. ijsq; cum copijs subsequi iusis, Venetas cohortes in pedemontibus habentes improuiso adorti, eas impedimentis spoliatas, aliquot equitibus amisis, raptim intra urbem fugere compulerunt. postridie Philippenses felicianum reuersi, Venetam classem hoc consilio aggredi constituerunt. Namq; tripartitis nocte intempesta copijs Seuerinas classem illico conscendit, Foroiulianus cum peditatu montes Maderno superemi-nentes occupauit. & piccininus gonzagaq; media quæ benacum & eos interiacet montes uia, equitatum duxerunt. Inuasitq; quarta orti solis hora Venetam Philippica clasis. & tadeo estense turmas in classem ex continenti ocius conuocante subitus hinc de montibus à Foroiuliani peditatu, inde ab equitatu secundū littus benaci impetus est factus. Quare tadeus talibus circunuentus & temporis & diuersorum inter se præliorum angustijs, classem cui inerat tutari contendit: tantus uero Venetos subita ui impetitos inuasit pauor ut nullo alio quàm apud Tadeum loco fuerit repugnatū, unaq; qua simul omnes incubuere procella, & terrestres copias & inimicam classem Philippenses cepere. Nam cum Venetæ clasi triremes duæ, Brigantini quatuor, galeoni sex, & ganzariæ inessent septem, duæ tantummodo harum occupata dum pugnaretur fuga turbulas concessere. capti sunt cū Tadeo & zeno classis præfecto Andreas Valerius & alter Andreas Leo patritij, quos Barbarus clasi ut ostendimus dederat prouisores: & arcē Maderni postera die quam est pugnatū: piccininus recepit. Qua uictoria sic elatus est piccininus, ut non de classe aut illo exercitu sed uideretur de Brixia aut uniuersa belli uictoria triumphare: & Sphortia eo maiore animi ægritudine est affectus, quod cum sæpenumero senatum imminentis periculi admonuisset, sero tandem impetrare potuerat ut classi decerneret supplementum. Et tunc primum multa per nuncios & oratores questus instare cœpit, ut acuratius facerent quæ bello duceret opportuna. Ipse uero quod fuit in se cohortes ex omni exercitu curauit partito æqualiter labore turbulas penetramq; diligentius præsidio seruare, ne si piccininus ea cepisset loca, & illam triremem quam nondum aquis expositam esse ostendimus corrupisset: sublata esset spes omnis Veneto: aut classem ultra instaurandi: aut per tridentinos montes, quæ sola relicta erat uia opem Brixiæ afferendi. Superauit uero in Veneto rum senatu policationum quas Sphortiæ fecissent, ingentium pudor acceptæ cladis do-

lorem: & cum nouis constituisset decretis omnia ex illius sententia faciundum esse, stipendiorum æra in primis etiam in aliquot futuri temporis menses illi dedit, exinde exercitu tironibus aucto commeatu'que repleto etiam Brixiam importando, alia aggressus est magna duo, quibus perfectis creditum sit Sphortiam nulla ciuitatum quæ post terga relinquerentur cura anxium posse Brixiam se conferre. Nam cum appareret si de repente Brixiam traduxisset, futurum ut piccininus includendo illum commeatu, qui ingentem in copiam pro exercitu Brixianisque à Venetijs per Paduanos Vincentinosque Veronam necessario foret perducendus, itinera interrumperet: fossam insani operis decreuerunt, qua athesis tertio supra liniacum miliario, in propinquam ad quartum lapidem aliam uetustiorem fossam, & inde in uiculi paludes, deriuaretur, paduanos'que Vincentinos & ueronenses redderet saluos ab incursionibus, quas hostes per baldum beniacumque ducerent faciendas, & commeatuum nauibus Veronam importandorum commoditas haberetur: Classem quoque in benaco quanta maxima potuerunt cura impensa'que instaurari est decretum, triremes scilicet octo, totidem galeonos, subductiores'que quatuor naues, beringarios uocant, in onerariarum speciem planis alueis quæ remigio ducerentur. Eam uero fabricandarum classis nauium curam, ascriptis perpetuæ eiusmodi rerum operæ arsenati opificibus ea ratione demandarunt, ut unaquæque earum parata, sed non dum clauis serulisque compacta, ab mergaria Veronam, & inde turbulas, sexcentis charris ex Taruisinorum patauinorumque agro adhibitis, portaretur. Inchoarunt sexto postquam id emanauit senatusconsultum die, acciti fossores ad quatuor millia fossæ opus, & carris accepta ex stagnorum marginibus nauium materia ferri cœpta. Creati item sunt classis præfectus Stephanus contarenus, & singularum nauium gubernatores ex patricijs lectissimi quique. quod autem nauium malos grossiorisque materiei multa ex Venetijs benacum usque perferri in primis uideretur incommodum, accessit ad exercitum contarenus siluas tridentinorum montium inspecturus: acciditque opportune ut non solum arbores malis, sed totis fabricandis nauibus, adhibiti peritiores fabri lignarij illis in nemoribus reperirent. Quare primis ex arsenatu eo transmissis, conuocatis etiam ex propinquis ciuitatibus quibuscunque idoneis, sexcentos constat fabros lignarios præter ministram multitudinem ei operi incubuisse. Pari autem diligentia piccininus Sphortiæ consilijs obsistere contendebat. Qui cum prohibendæ classis instaurationi in primis animum intendisset, de prima uigilia ex Ripa oppido profectus, uia secundum benaci littus apertiori, qua hostes illum minime aduenturum suspicarentur, triremem apud turbulas resarcitam in nauigationemque expeditam, igni & ferro corrumpere intentauit. Sed Troilus cui pridie ea obtigerat statio, cum forte in equo expeditus, impetum ex prouiso fieri aduertisset, piccinini ausum pari repressit audacia, conserto'que acri pro tempore & militum paucitate prælio: piccininus pugnans equo deijcitur, à suis'que tractus est potiusquam equo aut humeris in tuta perductus: & si Nauarinus cui in montibus Madernum Ripamque oppidum supereminentibus statio fuerat demandata, quo tempore à Troilo accitus fuit descendere potuisset, piccininus cum trecentis quos eo amisit prælio, hostis manus euadere nequisset. Quod cum esset Sphortiæ renunciatum Gattam eo accedere placuit curaturum ne quod piccininus parua manu infeliciter attentarat, conatu postea paratiore perficeret: perduxit itaque Gatta à benaco in supereminentes ripæ oppido montes maceriem passus circiter ducentos longam, saxo tumultuarie à militibus comportato pari latitudinis altitudinisque pedum duodenorum mensura, in muri speciem coaceruatam: & castello in montis uertice excitato, propugnacula ab eo in maceriem instituit frequētissima, quibus ex munitionibus & paratę triremes, & fabricandę naues classis, saluę ab hostium impetu paruo cum præsidio redderentur. Dumque ea fabricatur classis, & fossa ad athesim ducenda mutato consilio ommittitur, Sphortia immittendis per eos montes qui archum & thiennium oppida supereminent, in Leudranam uallem, & inde Brixiam commeatibus anhelabat. Difficili uero per seipsum itineri & loci natura impeditissimo, maior interiecta erat difficultas dictorum archi & thiennij castellorum, secundū quæ tyrannis & tridentino episcopo Venetis inimicissimo subiecta, eundum erat. coegit tamen apud turbulas penetramque frumenti uim maximam, confisus tyrānos prece precio'ue delinire aut difficul-

difficultatem itineris superare. Id cum intellexissent marchio & piccininus, ripam tridentinorum oppidum, turbulis propinquum se contulerunt, & copijs raptim accitis saltus occupare, uiribusq; hostem repellere contenderunt. Claudunt namq; uallem Leudranam perpetuo ambitu montes altissimi, lacusq; illam ab summa in imam penè longitudinem intersecans, ad ipsam quę ad Brixianos spectat summitatem solidum relinquit solum, infima uero eius pars unde exoneratur in riuulum desinit: qui duodecimo stadio in Benacum decidens, canam exesis de rupibus procul ostendit spumam. quod itaque contiguam incolentes tridentinis montibus dimidiatam uallis partem Philippo, cæteros Venetis studiosos esse non ignoraret, Sphortia curauerat, Guererium Martianū, Ioannem Contem Romanum, & Diotesalui & grassum Venetum eo ducere, & agrestibus Brixianis duce Georgio Lutroniensi, cuius genitor Paris per id temporis diem obierat, ex propinquo accitis, leudrenianos qui ad Brixianos pertinent fouere: simulq; alterius partis accolas hostibus cupientes in fide suo præsidio continere. Non tamen destitit piccininus, quin eius uallis opportunitate occupata Sphortiæ conatus etiam si archi & tienni saltus cepisset, irritos reddere intentarit, saltu namq; eo, qui tiennium oppidum leudrenianosq; interiacet difficillimus superato, equites centum, pedites adducens quadringentos, Lodouicum seuerinatem cum totidem peditibus equitibus uix ducentis, se subsequi iussit. Quibus ad sui studiosos, clam ductoribus Venetorum per noctem intempestam delatis, quod erat noctis reliquum quieti est datum. Quam primum uero exorta luce in hostem duci est cœptum, & transgressi ad lacus caput cupientes Philippo Leudreniani uicinorum domos ut est eius gentis mos diripere occeperūt, illico Martiani Romaniq; in aciem descenderunt, confertoq; prælio, cum dies defecisset pugnantes ad eam uentum est certaminis obstinationem, ut quia nullum defectura breui luna præberet tunc lumen, ad incendiorum quæ studiosi partium in alienas committebant domos splendorem, per multam noctem fuerit pugnatum. Inferior tamen piccininus cum prælio sensim excedere cœpisset hoste furibundo irruente, fractus fugatus'que omnem penè equitatum, ex peditatu uero lectissimum quemq; amisit: dum'que fugiens excelsum quod benaco supereminet saxeum supercilium, cui ponali est nomen, peruenisset equum dimisit, & à teothonico familiare quem in similes necessitates lateri semper adherentem habere consueuit ad benacum usq; fuit humeris comportatus. prima exinde cimba quam in lacu perspexit accita, ripam oppidum adnauigauit: Seuerinas autem cum equitibus X X altissimis superatis montibus, Madernum petijt, & Martianus Barbari iussu Contes'que, selectos ex omni captiuorum turba milites octuaginta, in Brixianorum carceres perduxerunt. Sollicitauit ea pugna ductorum animos, & hinc marchio piccininus'que ueriti hostem uictoria elatum audentius ut transmitteret tentaturum, maiores apud archium ac tiennium habere copias curauerunt. inde Sphortia uel per medios transiturus hostes ad contiguum tiennio collem duxit. Quod enim ædito in colle situm est tiennium, gemini ac undiq; dextera leua'que contigui incubant erectissimi montes. Quare cum Carolus gonzagæ filius equitatum apud oppidum haberet, monti uero quà ad dexteram est castellum esset impositum, & alterum montem è regione situm sub quo Sphortia consederat, adeo sterilem ut nec herbas gignat neque arbusta, piccininus ipse dispositi in uertice peditatus præsidio teneret, præclusum fore apparuit Sphortiæ transitum in leudranos. Itaque cum Sphortia quid faceret dubius in uarias penderet sententias, cohortem unam Philippensium conspicit ab ripa oppido tiennium recta petere. Quare copias omnes hostium maioribus ex castris quæ apud Vigasium relicta erant, eo accersitas esse suspicatus, non statuit ultra differendum, quin hostes loco deturbare, & uiam ferro facere aggrederetur: hinc suis arma capere iussis, Troilum Fiascum'que cum turmis quas ductarent cohortem illam castris hostium iungendam subsequi, prælio'que audacter conserto omnem Philippensem equitatum in se conuertere, Nicolaum uero Pisanum cohortem subsidio ducere imperauit. quod cum illi impigre exequi perrexissent, ipse assiduis sibi peditibus prætorianis, numero quadringentis ad se uocatis, pauca in hanc sententiam uerba fecit. Rem sæpenumero auditam non ignoratis commilitones, ex equitatu multos, ex inermi eorum qui rem curant meam turba plurimos, consilium damnare meum, qui uestrum singulos eo conduxerim

imo emerim precio, quod quinis fenisue equitibus dare consueuerim. Existimaui autẽ aduenturam, quæ nunc adest horam, in qua meam de uobis opinionem, meum laudari consilium, & uos simul ea liberari inuidia curaretis. Celso ut uidetis in loco sed aperto atque omni carente insidiarum suspitione, Nicolaus piccininus stationes cepit, ea ratione, ut cum trium qui hoc in mille passuum spacio soli sunt relicti, tramitum, unum per montis qui est è regione cacumen castello obtineat munitissimo, alterũ per tienni portas equitatu & pedestribus tueatur copiis, hoc tertio etiam præcluso de afferenda Brixianis bergomensibusq; ope spem abiiciamus. Id si ex consilio illi succedet, frustra Sphortianos milites, tanto cum æris impendio implorauerint auxilio Veneti, frustra erit nobis posthac de gloria belli, de salute rerum contentio cum piccinino, cui referentes hinc re infecta pedem belli huius uictoriam condonamus. Date expectatum uirtutis uestræ specimen, & quod uniuersus nequiret Italiæ, equitatus, præclarum uos pedites patrare facinus. Rem haud quaquam impossibilem postulo, Scandite collem, & braccianos faciem tremiscentes uestram deiicite præcipites. nullus uobis occurret, cum de reditu ad suos cogitauerit hostis, tela præter missile saxum, quod armis tecti facile contemnetis, immittentur nulla: stantes uero hostes & ipsis corporibus callem arduum sepientes eminus sagittis, hasta cominus, suffodietis: Si hanc mihi probe nauabitis operam, uos meo dignos contubernio honore afficiam & opibus ditabo maximis: sin ignauiæ purgationi posthac difficultatum obtendetis fabulas, alieno satisfacturus de uobis iudicio qui meum uiderim futile & fallax fuisse, ad unum omnes cum ignominia missos faciam. Exceperunt exultantes imperium Sphortiani, & cum lubrico erectoq; in montis ascensu, pedem satis figere nequirent, telo sustentabantur aut gladio. Affuit uero laboris comes adhortatorq; Sphortia inermis, hasta breuiuscula sustentatus. Sed cum primas ascendisset erecti montis radices, unde in subiectam Tienni uallicuIam erat prospectus, Troilum Fiascum'que pari cum hoste fortuna prælium conseruisse suspicatus, eos peditatui in montem anhelanti ostendit, hortatur'que ut eius uictoriæ palmam equitatui præripiant: è collis uertice ocius capto, & ipsi in planiciem descendentes à tergo inuadant hostem, quem ab equitatu in fronte pugnante pressum, breui delere confidat. tuncq; cursu agili & rapido per deuexa ad crepidinem delatus unde exaudiri internosciq; uoce & gestu posset, Troilũ Fiascumq; & Nicolaum pisanum iubet conferto ex utraque cohorte globo hostis aciem perrumpere: reliquis exinde copiis subsidio immissis in montem ad pedites redire parabat, cum prætorianos uerticem cepisse & ruenti in fugam hosti præcipites instare uidet: tum eos clamoribus ut persequerentur hortatus in crepidinem est reuersus, similes edens ad fiascum troilumq; clamores. Paria apud suos munera in equo obibat piccininus, qui cum pedites illud in cacumen pridie perductos adisset, curaretq; succisis undique tramitibus locum reddere munitiorem, de aduentu accersitæ cohortis certior factus, forte tunc descendit ad illam, quando manum Troilus conserere incipiebat. Carolo itaq; Marchionis Mantuani filio, martinengioq; Cæsare iussis copias omnis in aciem explicare, cœptum à Sphortianis impetum, quem fieri acerrimũ peruidebat, saltem ad tienni oppidi fossam credidit fractum iri. Hincq; omnia obiturus munera, ad peditatũ in montis uertice relictum pro tempore hortandum contendebat, cum eos de retinendo uertice prospiciens laborare, urgentes alia in parte Troilum Fiaschumq; intellexit suos apud tiennium superare: Conuersus tamen in primumq; pugnantis acerrime Cęsaris cuneum delatus, tamdiu uictores represfit Sphortianos, quoad peditatu de montis uertice pulso Cæsarianum etiam cuneũ Troilus dissipauit: Tum fracti Philippenses, undiq; palantes diffugiunt, & Cæsare cum melioribus in fronte pugnantibus capto Carolus gonzaga tiennii porta exclusus, quo fugeret dubius, qui hostem omnia cerneret obtinere, in fossæ supercilio persistebat. Cumq; in abiecti cuiusquam manus uenire uereretur, Angeli simonetti scribæ epistolarum Sphortiæ famulo, quem primum ex Sphortianis militibus ab sagi militaris insigni recognouit, sese dedidit abducendum. Creditum est piccininum eo in prælio interceptum fuisse. Cum uero captiuis quorum ex equitatu uix ducenti, & quingenti ex peditatu fuerunt diligenter inspectis non esset inuentus: pręmium Sphortia proposuit aureos quinq; millia siquis ex fuga retractum perduceret ad se uiuum. Is uero qui sese in tienniũ de fuga recepisset illico delituit

delituit ueritus quod futurum erat, ne si Sphortia illum inesse intellexisset, tanta oppidum cura circumsisteret, ut nullam euadendi relinqueret facultatẽ: sub ipsamq́ noctem intempestam, à theothonico suo sese pannis obsitum, pro lacero & confecto uulneribus milite humeris efferri curauit: deinde umbra noctis omnia reddente tutiora, longo circuitu Ripam contendit, quo in oppido Mantuanus partem maximam retinuerat copiarum. Circumsepsit autem postridie tiennium Sphortia, & commissa sunt leuia crebraq́ per continuos qui insecuti sunt dies alterutris occipiẽtibus prælia: in quibus Sphortiani ad centum milites amiserũt: inter quos Malatesta cesenas uicarius adolescens, dum pugnãtibus apud portam suis subsidio affuturus urgeret audacius, ab equo effreni in hostium turmas tractus est, & nulla hostium opera interceptus. Acceperunt tamen commeatus partem interea Brixiani, ad Leudranæ uallis saltum à Sphortianis curatoribus comportatam, & fabricandæ classis opus nullo intermissum momento feruebat: quarum maximam utilitatem rerum magnis q̃ in ea montium hyemisq́ asperitate subibat exercitus, cum in commodis tum etiam detrimentis Sphortia compensabat. Sed alia tum piccininus moliebatur maiora, & belli uictoriam sibi datura gloriosissimã, si quo cœpta sunt successu, illa ad exitũ perduxisset. ipse & enim & marchio Mantuanus arcẽ Veronæ maiorem, quam ciuitatulam ueterem appellant, negligenter custodiri & furto capi posse, germani unius stipendia in illa facere assueti indicio compertũ habentes, Philippum quid facturi essent consuluerunt. quo iubente, & omnem equitatum qui in Brixianorum agri hibernis erat subsidio immittere permittente, copias omnes quibuscum Sphortiæ oppositi erant nocte intempesta iubent proficisci, & ex Ripa oppido soluentes prius Pischeriam nauigarunt, quàm eo copię applicuissent. alijs exinde copijs, quæ apud uigasium erant subsequi iussis, & Mantuanis tam ciuibus quàm agrestibus prope populariter accitis, constituta XIII Kalendarum decembrium die, subiectos Veronæ patentes campos, in quos custodes interdiu longe prospicerent, cum nox appeteret, sunt ingressi. & mœnia nullis custodita uigilibus ad noctis intempestæ silentiũ appulsi scalas admouerunt. quibus cũ leuis armaturæ miles conscendisset, in ciuitatulamq́ dilapsus paucos custodum obuios obtrũcasset, porta quam dicunt Antonianã illico refracta, duces cum exercitu sunt ingressi. Senserant custodis subita obtruncati nece gemitum, & primos portæ quam hostes refringere intentarent ictus, proximæ arcis cui ueteri est nomen custodes: ad quorum clamores exterita ciuitas arma corripuit, magistratuq́ iubente exciti undiq́ milites, qui diuersis de causis in urbe manserant ad subiectam prętorio aream concurrebant. Philippensibus itaq́ de tertia uigilia structam in ciuitatem immittentibus aciem pertinaci prælio est occursum. Quod cum uidissent duces, paruis quæ ad eam horam aduenissent copijs diffisi, tentandis deterrendisq́ suasione & minis ciuium animis intenderunt, fore confisi, ut cum omnes in ea noctium longitudine, & locorum propinquitate cõparuissent copiæ, uis mane absq́ ullo repulsæ periculo intentaretur. Grassatum tamen est illico à Philippensibus in proxima arci urbis loca, & diui zenonis suburbium prædæ expositum. Quæ res impulit ueronensium plærosq́ Venetæ R. P. cupientissimos prætorem præfectumq́ adire, & pauidis suadere, ut postq́ reliqua erat spes omnis in Sphortia, illum in munitissimis quæ in fide perstabant arcibus securi expectarent, se uero permitterent tempori cedere, & meliori si qua eueniret fortunæ saluos illęsosq́ seruare. Annuerũt illico magistratus, & prætore & pręfecto in diui Felicis arcem sese recipientibus, nullisq́ ultra ut hosti resisterent occurrentibus prodierunt structa acie Philippẽses. Tum præmissus omniũ consensu Luisius Vermes, cui ex nobilitate ueronensi oriundo multos creditũ fuerit inesse studiosos, ad proxima delatus genitoris suaq́ olim palatia, quæ senatus Veneti dono teneret Gatta, optimã illius quam profecturus reliquerat gazam diripuit: cęteri pariter quantũ acies recta in urbis publica & intima penetrabat, proximas diripiebant ciuiũ domos. Cum aũt uentũ esset ad Sebastiani martyris sacellum sese obuium dedit magnę uirtutis, magnæq́ in ciuitate autoritatis Magius iureconsultus, & Mantuanũ marchionem, cuius in dominatũ acclamaret nomen, precatus, ne ciuitatem cuius neq́ se cum ignominia dedentis, neq́ resistentis dominus esset futurus, rapinis uiolentijsq́ fœdari permitteret, obtinuit ut Philippenses ab iniuria tẽperantes ad prætoria se conferrent. Datumq́ est euestigio urbis dominiũ marchioni, cui ex fœdere promissum à

 Philippo

Philippo asseruit piccininus. Potiti urbe duces primo die & quę insecuta est nocte, portarum turribus, & tribus q̃ pontes athesis dimidiatā ferme interscecātis urbē muniūt arcibus recipiendis intenderunt. Quibus in potestatē acceptis, sciens marchio Carolū natū in arce ueteri custodiri, intentauit illius pontē, qui opē allaturo Sphortię pateret, aut interscindere aut fossa & aggere circunductis, spe præsidij destituere. Ioannē uero gonzagā fratrē, excludendis itē feliciana & diui petri arcibus, fossas uallo munitas obijcere curauit. Piccininus autem quod Sphortiā perpropere aduenturū non dubitaret, copias omnis, & quas adduxerat & q̃ adueniebant frequentissimæ tenendis pręsidio portis captisq; pontiū arcibus disponebat: ac ciues interea uarijs in locis cōcionabundus, in bonā spem erigere conabat. Intonuit illico & stupenda celeritate omnē repleuit Italiā rumor, Philippū breui Brixiā bergomumq; capturū, & socios belli populos imperio subacturū. Forte itē eodē in biduo plurima emerserunt, tam uarios inter sese effectus, q̃ maximos habitura. Nā cum Albertus auster Cæsar declaratus, arcendis à pānonię finibus teucris intentus, diē obijsset, cōgregata apud Basileā factio cōciliaris, illius liberata metu, in facinus qđ tā pdite tamq; afflictim diu concupiuerat prorupit. Amedeo Sabaudiæ duce in Romanū pontificē declarato cuius electionis modū paucis absoluemus: quib⁹ facillime intelligēt, certasse simul obcęcatā paucorum & quidē abiectissimorū hominū ecclesiā scindere quęrentiū rabiē cum inaudita alias principis uiri affectatæ in rem ecclesiasticā tyrānidis leuitate. Is etenim, quē ante proximū decenniū multis narrasse nouimus, prædictū sibi à phitonibus, futurū ut pōtificatu Romano decoraret, ducatus dominijq; quod possideret ingētis curā natis specie reliquit, & anachoritę uita solo habitu instituta, & si remoto ab urbibus uico cum paucis nobilibus simili opertis pallio deguit omnia ut erat solitus ducis atq; domini, puinciarū munera exercebat. Concilio aūt Basiliensi interea quamdiu Romani pōtificis Eugenij cōsensu celebratū fuit paucos præstitit fauores. Sed posteaq; pontificē & orbis christiani principes illud tamq; pernitiosum detestari uidit, oēs eo augendo manuq; tenēdo adhibuit uires: adeo ut quibus tēporibus pximo superiore exacto biēnio, suspēsionis ab administratiōe primū deinde priuationis machinationes in pontificē sunt intentatę, impulsi à duce Sabaudiæ clerici aliorū qui apud Basileā ei interfuerūt impietati, numerū ęquauerint. Quibus in rebus adeo cōtraria sensit Philippus Mediolanensiū dux, ut licet illi gener esset, & multę sibi olim cū Eugenio pōtifice intercessissent odiorū atq; inimicitiarū causæ magnā suorū partē ab eo cōciliabulo reuocarit, paucos uero qui manserūt nedū illis actionib⁹ interesse uoluerit, sed cōtra simul cū alijs principū oratoribus, ptestari curauerit. quare cū ad idoli erectionē est uentū, ex quinq; orbis nationibus quæ cōcilia cōstituere consueuerūt, selecti sunt, quibus suffragiū ferre cōcessum est tres & xxx. quorū duodeuiginti ex ducis sabaudiæ dominio fuere, cū tamē cæteros homines sordidos & maiori ex parte ob admissa apud suos flagitia, sedib. pprijs pulsos, illius largitione corruptos fuisse cōstiterit. Hāc aūt iniecti trāquillis ecclesię rebus scrupuli mœsticiam, q̃ bonos & reip. affectos christianæ peruasit, eadē die apud nos solati sunt armenij, quibus sese Romani pōtificis & Romanæ ecclesiæ imperio arbitrioq; permittentib. fidei christianæ legē institutaq; dedimus, solēni in sessiōe apud Reparatæ uirginis basilicā celebrata, sub ipsa eadē testudine q̃ Græcos etiā primū latinę ecclesiæ unitos uidit, cui spectaculo perpetuis laudū præconijs extollēdo, populi Florentini aduenarū, & curialiū uiginti ut creditū est millia interfuere. Legis uero ipsius formam sub compendio, quod armeno idiomate longiusculis subscriptū decretis in latinitatemq; postea licet parū elegāter traductū utraq; partiū approbauit, subijcere satis erit. Narses armenius oratorū comes, in idiomate armeno publice quæ sequunt legit, quæ postea Basilius ordinis minorū interpres, ab utrisq; adhiberi solitus, latino sermone in hæc uerba publice legit. beatissime pater & sanctissima synodus totum hoc sanctissimum decretum ad nunc latine coram uobis publice est lectum: fuit nobis pridie de uerbo ad uerbum in nostro idiomate clare expositum, ac interpretatum, quod quidem nobis optime placuit & placet. Ad maiorē aūt nostræ mentis expressionem, eius effectum summatim repetimus. In ipso continetur primo qualiter populo nostro armeniorū traditis sanctum symbolum constantinopolitanū: cum illa additione, filioq;, ut in ecclesijs nostris, saltem diebus dominicis maioribusq; festiuitatibus, intra missarum solennia decantari seu legi debeat. Secundo diffinitionem quarti

universalis

uniuersalis concilij Chalcedonensis de duabus naturis in una Christi persona. Tertio diffinitionem de duabus Christi uoluntatibus & operationibus in sexto uniuersali concilio promulgatã. Quarto declaratis ꝙ ipsa Chalcedonensis synodus, & beatissimus Leo papa recte de duabus in una persona Christi naturis, ueritatem diffinierunt: contra impia Nestorij & Euticis dogmata, iubetisq;, ut ipsum beatissimum Leonem, tanquam sanctum & fidei columnam ueneremur: atq; non solum has tres synodos, Nicenam, Constantinopolitanam, & Ephesinam primam: sed ut omnes alias uniuersales auctoritate Romani pontificis legitime celebratas, reuerenter suscipiamus. Quinto breuem formulam septem sacramentorum ecclesiæ, uidelicet baptismi, confirmationis, eucharistiæ, pœnitentiæ, extremæ unctionis, ordinis, & matrimonij, declarando quæ sit cuiuslibet sacramenti materia, forma & minister, quodq; in sacrificio altaris, dum calix offertur, uino paululum aquæ admisceri debet. Sexto quandam compendiosam beatissimi Athanasij fidei regulam, quæ incipit, Quicunq; uult saluus esse & cætera. Septimo decretũ unionis cõclusæ cum græcis in hoc sacro concilio pridem promulgatum, continens qualiter spiritus sanctus ex patre & filio æternaliter procedit, & ꝙ illa additio, filioq;, licite & rationabiliter ipsi symbolo Constantinopolitano fuit apposita, quodq; in pane triticeo azymo, uel fermentato, corpus domini conficitur. Quid etiam credendum sit de pœnis purgatorij & inferni, ac uita beata, & de suffragijs, quæ pro defunctis fiunt: item de plenitudine potestatis sedis apostolicæ tradita à Christo, beato Petro & suis successoribus: atq; de ordine patriarchalium sedium. Octauo decernitis ut de cætero armenij has festiuitates infrascriptis diebus more uniuersalis ecclesiæ celebrare debeant. Videlicet, Annunciationẽ beatæ Mariæ uirginis XXV martij. Natiuitatem beati Ioannis Baptistæ XXIIII iunij. Natiuitatẽ Saluatoris nostri XXV decembris. Circumcisionem eiusdem, prima ianuarij. Ephiphaniæ sexta eiusdem ianuarij. Præsentationis domini in templo, seu Purificationis beatæ Marię, secunda februarij. Nos igitur oratores nomine nostro, nostriq; reuerendi patriarchæ, & omnium armeniorum, sicut & uestra sanctitas in ipso decreto attestatur, hoc saluberrimum synodale decretũ, cum omnibus suis capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, præceptis & statutis, omnemq; doctrinam in ipso descriptam, necnon quicquid tenet & docet sancta sedes apostolica & Romana ecclesia cũ omni deuotione & obedientia acceptamus, suscipimus & amplectimur. Illos quoq; doctores & sanctos patres, quos ecclesia Romana approbat, reuerenter suscipimus. Quascũq; uero personas, & quicquid ipsa Romana ecclesia reprobat ac damnat, nos pro reprobatis ac damnatis habemus, profitentes tanquam ueri obedientiæ filij, nomine quo supra ipsius sedis apostolicę ordinationibus & iussionibus fideliter obtemperare. At apud Veronam marchio Mantuanus, cum ueteris arcis pontem rupturus, mercenarios milites & accitos prope populariter adhibuisset Mantuanos, commissis ante promurum ab milite arcis custodiæ prælijs, primo est repulsus: cura postmodum intentiore adhibita, & illos repressit, & arcis mœnia quassaturus, bõbardas ex Mantua aduectas figere disposuerat, cum alta uoce exclamans, ut facile posset exaudiri, arcis præfectus illum deterruit: futurum iureiurando pollicitus, ut quacunque muri pinnam læsura uideretur bombarda, eidem pro scuto & obstaculo Carolum obtenderet natum suum. Et eadem diei hora Ioannes Gonzaga frater, dum Felicianę arci fossam obijceret, tragula ictus interijt. allatum est etiam illico Sphortiam affuturum. Is namq; Philippenses qua hora ex oppido ripa sunt profecti, castra mouisse intelligens, exploratores quidẽ subsequi curauerat, sed quã cœpissent lacũ præteruecti uiam, quid'ue pergerent intentare, prius scire nequiuit, ꝙ eos Veronę ciuitatulã ingressos esse, frequẽtes à Veronæ magistratibus nuncij attulerũt. Soluit itaq; illico perducendã breui ad exitũ Tienni oppugnationẽ, & signis de repẽte motis paucos ex peditatu apud turbulas penetramq;, cũ brixianis qui apud se erãt agrestibus, reliquit nauiũ opificibus pręsidio futuros. præmissam uero cũ impedimẽtis legionẽ, ac subsidiarias acies se subsequẽtes, nõ prius cibũ capere permisit, ꝙ athesim attigit ad clausuras uicũ, succisa in asperis saxosisq; montibus tridentina uia, cui arx immineret natura loci & Venetorũ præsidio munitissima. Eo ex loco nuncios dimittens, primũ dispersus eius hyemis principio in hiberna commilitones multos, quò ad se conueniant edocet: exinde arciũ Veronæ præfectis in spem subsidij sui erectis, senatui Venetorũ scribit.

Anxium se quidem, & maximo cōfectum dolore copias omnes quæ sibi ad Tienniū erāt, athesim traduxisse, eo consilio, ut si arcium Veronæ aliqua in fide perstiterit, aut irruptione facta hostem deleat, eijciat, aut cum fratribus & charissimis quibusqꝫ commilitonibus occidatur. proinde alteras si quæ perferentur ab se epistolas, uictoriam de hoste dicturas confidant: uel alienum de se occiso, & suo exercitu deleto nuncium breui expectent. Opifices interim fabricę nauium præsidio sibi relicto diffisi, palantes profugere, & diuersis itineribus se uicentiam contulere. Exercitu itaqꝫ nauibus in eum usum antea paratis transportato, milites sese inuicem adhortati, obstinatis in prælium animis festinarunt, & quarto quàm Philippenses urbem obtinuerant die, ad Fœlicianæ arcis, quæ in tridentinos spectat exteriorem portam, primum eo in itinere constiterunt. Erant tunc in armis expediti Philippenses, Sphortiā ingressu arcere, ac pro uiribus illi resistere intendentes, qui & Fœlicianæ arcis, subliceo ponte subiectis facibus igne corrupto, obiectas à Ioanne Gonzaga munitiones stationibus obtinebant. Sed quàmprimū introductos ab arcis præfecto sphortianos tignis tumultuarie comportatis, nouum pontem strauisse, & in se feroces ruere conspexerunt, non munitiones modo, sed montem fugiendo pręcipites reliquerunt. Sphortia interim ciues qui frequentes obuiauerant in bonam spem erectos, ut portam episcopi uocant propinquam, qua itur uicentiam ad intra oppugnarent hortatus, legiones iussit eò festinantius properare, & suus interim peditatus fœliciana arce admissus, hostem in ciuitate prælijs distinebat. Tum porta episcopi à ciuibus refracta Sphortia Troilū Ciarpelonūqꝫ & Catabrigam præmittens signa subsidiariamqꝫ aciem ad portam uoluit expectare. Sed milites qui famem biduo inter curas anxietatemqꝫ itineris neglectam, exibentibus affatim cibaria ciuibus tunc primum sentirent, tardiuscule procedebant. Quos dum Sphortia admonitus, cibum ad sacietatem capere indulgeret, hostes ꝙ captam esse episcopi portā intellexissent athesis pontem qui dicitur nouus, traijcere occeperūt: tumqꝫ Sphortia primos nondum satis corpora curatos, ocius immittente, tanta illico facta est fugientium pressura: ut qui plaustra grauissimis onusta ponderibus ad eam diem integer tulerat pons subliceus, arcem cum eleuatus esset à lapideo ponte separans, armatorum equorumqꝫ pondere trabes deprimente corruerit, rapueritqꝫ secū in athesim electissimos sex milites, equis, prout prælio excesserant insidentes, quorū unicus rapidissimo ex amne natantis equi, & uortices summa cum astantium admiratione perfringentis potētia saluus fuit. Eo tamen casu & amiserunt Philippenses ad centum postremos, & liberam tutamqꝫ nacti sunt abeundi ad prætorium facultatem, quam potiti ponte Sphortiani euestigio intercepissent. Tum ducentes atqꝫ possibilem afferentes opem eius regionis ciues Sphortia secutus in naualium pontem ducit, & tignis, trabibus scalisqꝫ ac cætera materie, insano propemodum tumultu comportata, ignis ingens ad turrim est admotus: cuius uapor fumusqꝫ repugnantes de turri Philippenses, nec in propugnaculis consistere, neque tela & saxa certo ictu in subiectos dimittere permittebant. Ciuibus autem reliquæ ciuitatis, spectatum eam turris oppugnationem confluentibus, & nullam laboranti Philippensium militi opem afferentibus, territi custodes turris præsidio excesserunt, & derelictam ij ciues Sphortiæ aperuerunt. Constiterant eo in tempore Piccininus Mantuanus'que, cum omnibus copijs in publicis prætoriorum areis. Sed cum primum Sphortiam pontem turrimqꝫ naualium cœpisse est renunciatum, sese omnes in ciuitatulam receperunt, quos spurcissimis prosecuti uocibus Veronenses, palàm Sphortianis fauere cœperunt. Secunda tunc inchoauerat uigilia, & quia opinio esset Philippenses de retinenda ciuitatula certaturos esse, Sphortiani recipiendis portarum turribus, & eruendo latebris, qui delituerat milite ac Mantuano agreste, inuito ac frustra renitente Sphortia dilabi cœperant. tum à ciuibus quorum domos Philippenses diripuerant, in Mantuanos militiæ ignaros, quidqꝫ eo in turbine agerent hæsitantes, est sæuitum. Sed allato de repente nuncio Philippenses nullo in arce relicto præsidio confugere in Mantuanos, Sphortia ordines restituit. Insecuti diluculo Sphortiani, carros plerosqꝫ armamentis ac commeatu onustos, quæ iussi à marchione ad exercitum Mantuani agrestes perferrent, infra tertium lapidem inuenerunt. Maior uero eiusmodi rerum intra urbem facta est à Mantuanis iactura, præter mille uiros ex suis, qui legionibus rapidum fugientibus, partim ut diximus trucidati sunt, partim captiui manserunt. Amiserunt

runt etiam duces ex equitatu trecentos, & mercenarios pedites quingentos: nec uero minorem rerum iacturam fecerunt milites Veneti, quod impedimenta inter quæ suppellex fuit lautissima, quo tempore turbulas se contulerunt, in urbe relicta Philippenses inter se partita diripuerunt, curaueruntque primo captæ urbis die Mantuam asportari, simul Veronenses aliquot, qui cum ditiores, tum Venetis essent studiosiores, marchio Mantuam relegauerat. Contulerunt se Philippenses ex ea fuga Valegium, & Sphortia copiarum parte in Vincentinos dimissa, meliores quosque apud se in Verona retinuit, cumque maiora impedimentorum damna, quàm principio extimasset, ductores omnes audisset lamentari, rebellium qui cum Mantuano urbem ingressi fuerant, & ciuium qui potito urbe notanter fauissent, domos diripi permisit. Exinde quod ueritus sit Piccininum, pro ardenti illa, ut dicebat, & effreni audacia, ad corrumpendam classis materiem uel cum manifesto periculo ducere, milites addidit præsidio turbularum, & opifices fabrosque ex Vicentia reuocatos, classi perficiendæ solito acrius iussit incumbere. Oportuit eo in tempore utrumque exercitum, nisi tanta ducum inuidia id gestum esset bellum in hiberna dimitti, ut saltem perditos, & quos uterque miles confectos incommodis habebat equos, restauraret. Sed alia mens, alius fuit animus Piccinino. Nam cum Brixianarum uallium incolas, ciuitatem quã alioquin fame cõpulsam deditionem fecisse necessitas coegisset, commeatu licet minimo iuuisse intellexisset, profectionem in eos instituit: ex qua cum illos pro demerito plecteret, tum reficeret præda suos, tum etiam Sphortiæ quietem interrumpens, eius instaurationem exercitus impediret: uallem itaque Franciacurtam cum omni exercitu per uim & arma ingressus, omnia incendio, rapinis cædibus'que fœdauit. Quæ cum Sphortiæ essent renunciata, copiarum partem ducibus Troilo & Ciarpellono, per tridentinos Tiennij montes Brixiam mittẽs, reliquos se apud Archum Tiennium'que oppugnationem renouaturos expectare curauit.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLInatione Romanorum imperij, Decadis quartæ

LIBER PRIMVS

NTEREA dum principio anni cuius gesta nouo uolumini sunt mandanda, christianæ salutis quadragesimi supra quadringentesimum & millesimum, mediæ in hyemis frigidissima tempestate, Italica tantopere ardent bella, cœperat etiam iniectum rebus ecclesiæ à Basiliensi factione incendium inualescere. Amedeus namque Sabaudiæ dux, ad diem calendarum Ianuarij quintamdecimam cõcupitum, eaque quam ostendimus fraude, quæsitum susceperat pontificatus adulterini munus, & Fœlicem quartum se uoluerat nominari. Et postera quæ insecuta est die pontifex Eugenius periculis quæ ulterius negligentem manerent adductus, uires ecclesiæ cœpit exercere. Decem namque & septem creauit cardinales, tanta cum orbis partium distributionis æqualitate, ut delectus uirorum alioquin laudatissimi superauerit laudem habita ratio prouinciarum. Duos namque habuit græcia, quorum in Asia Bisarion Nicenus archiepiscopus fuit unus, alter in Europæ finibus metropolita Ruthenorum Isidorus. & Hispaniæ quam dicunt Portugaliam Antonius, urbis Portugalliæ episcopus, alterique maiori Hispaniæ, datus est Ioannes ex oppido turre cremata, insignis theologus. Quatuor habuit omnis Gallia, quorum unus francorum regis familiarissimus Raimundus Remensis archiepiscopus: alter ducis Burgundię, Ioãnes episcopus Morinensis: Renato regi Siciliæ, ex andegauensi patria, ut ostendimus, oriundo, datus est tertius nomine Guilielmus, ad ecclesiam Andegauensem tunc electus. Quartum Galliæ prouinciæ simul & Angliæ regi Normandiæ regionem obtinenti, dedit pontifex Ludouicum Rothomagiensem archiepiscopum: ornatumque est etiam altero cardinali regnum Angliæ, Ioanne archiepiscopo Eboracensi. Duo in Germania: unus ex regiõe Polona Sbineus, qui erat episcopus Gneznensis: alter creatus est Petrus episcopus Augustẽsis. Vnicũ habuit Pannonia, Dionysium episcopũ Agriensem. Reliqui fuere ex Italia, æquali item regionum habita ratione. Regno enim Apuliæ dati sunt duo: Ioannes archiepiscopus Tarentinus, &

Nicolaus archiepiscopus Capuanus. Et Mediolanũ uno decoratum est Gaspare episcopo Comensi: cum Genua pariter unũ ex fischea gente Georgium ciuitatis archiepiscopum, & Florentia Albertum habuerit, ex gente alberta, tunc designatum ad camertinorum ecclesiam episcopum, qui solus fuit diaconus, cum cæteri fuerint presbyteri titulo decorati. quod etiam rebus ecclesiæ quietem ubiq; cuperet dare pontifex, ab Apuliæ regno incipiens, inducias cum Arragonensium rege ea ratione à cardinali Florentino in annum constitui est passus, ut pax per eas celerior haberetur. Quare cum forte eo in tempore Iacobus Caudola apoplexi correptus interisset, & Acerras oppidum cepisset rex Alfonsus, deterior multo Renati regis rerum conditio esse cœpit. Cæteris tunc in Italiæ rebus, uel quies, uel ea erat à motibus uacatio, quã aspera per propinquas Ianuarij kalendas hyems, ut plurimum habere consueuit. Inferiores uero uires animis esse tam diuturna gerentibus Italicis bella, ostenderunt intentata per ianuarium februariumq; facinora. Nam in Apuliæ regno Alfonsus rex cum laborans extrema famis acerbitate Auersam oppidum, hostica magis imbecillitate, quàm proprijs fretus uiribus, cum paruis obsedisset copijs, breui cepit. Et Renatus cum se in Neapolitana urbe propemodum obsideri uidisset, Isabeli uxore sustentãdis spe Neapolitanis relicta noctu profectus ad Antonium Caudolam, qui unicũ esset rerum suarum præsidium, se contulit, qua in profectione id adiectum est rebus suis. & cum pendentes animis post Iacobi Caudolæ obitum Raimundum fratrẽ, & ipsum Antonium confirmasset, tum etiam ab Lucerinis cæterisq; Apuliæ populis in fide persistentibus, & ab Aquilanis Aprutiorũq; oppidis non parua adiutus fuit pecunia, unde copiolas instaurauit. Piccinino autem parum felix fuit in Brixianos Franciacurtanos expeditio, q; insecuti per montes immissi, ut ostendimus, à Sphortia Ciarpelonus Troilusq; cum montanis quos acciuere paganis, castra illius per altam noctem improuiso adorti, tantum iniecere terrorem, ut omnibus in fugam conuersis, maxima impedimentorum pars in tentorijs sit relicta. intercepti tamen sunt equites trecenti, quibus extrema castrorum loca metantibus obuenissent. Intendentem uero tunc uehementiori cura perficiendæ apud turbulas classi Sphortiam, ut paratam & quæ maxima Venetorum impensa sedulo comportabatur annonam, traduceret Benacum, Piccininus nulla ratione celerius efficaciusq; diuerti posse existimauit, quàm si in picenum, aut in Florentinos, nullo munitos præsidio duceret improuisus. Traductis itaq; per nonas februarias pado copijs tamdiu resedit, quoad confectos macie in illa montium asperitate equos milites opibus Placentinorum Parmensiumq; direptis paululũ recreassent, & data Mediolani æra, uestem armáque accepissent: Mantuanum uero, Foroiulianum, Seuerinatẽ & Vermem Ludouicos, se absente, partim brixiam uexare, partim apud Ripam oppidum sphortianis obsistere: partim in Veronensibus sphortiæ, qui copijs tunc primum in hiberna dimissis Veronæ se continuit, oppositos fore curauit. His itaq; dispositis, & si altissimæ niues eo mense februario terram ubiq; presserunt, gelúque perpetuo multorum dierum rigore eas aquasque constrinxit, tamen kalendis martijs profectus lentioribus castris Bononiam duxit. Vbi cum imperata uiginti milium aureorum tributa percepisset, Forumliuiũ accessit, ad Cesenam ut dixit moturus, apud quã Malatestas & Petrumiampaulũ cum florentinorũ peditatu sese nouerat continere. Sed Sapis fluuius intumuerat niuibus, quas sol per idus martias feruidior soluere occepisset. Prima itaq; Piccininus ad medulã castra fecit. Eiulans interim Sigismundus Malatesta, Venetos Florentinósque, & Franciscum sphortiam, ut perituro præsidium afferret orauerat. Quorum Florentini ad mille pedites, totidẽ penè Veneti miserant, iusseratq; Sphortia Michelettum paratam in piceno cohortem adiunctis Balduini tollentinatis, & Petri Torelli quingentis equitibus eò ducere. Malatestam præterea fratrem, quem apud tienniũ, ut ostendimus, à philippensibus prælio interceptũ, cũ Carolo Gonzaga marchionis filio sphortia permutauerat, Cesenã cũ sexcentis equitibus permiserat se conferre. Medula sexto q̃ oppugnari cœpta erat die capta, iussit Piccininus Guidantoniũ Fauentinũ eius oppidi arcem bombardis expugnare, & partitis trifariam copijs, parua & immunita, quæ adiacẽt primis in appenini collibus, Tuduranũ, Molliuechiũ & Collianũ castella, euestigio diripuit. egerant per id temporis Malatestæ Ariminenses, ut Veneti, quorũ stipendia mererentur, equitatũ augerẽt, fœdusq; innouarẽt. Quod cũ iussisset senatus, & missus quæstor

quæstor petita obtulisset fœdera, inopia illi ad hostes defecerunt. Eos tamen pollicitationibus imbutos & maximis permisit per fœdera Philippus à bello immunes, quod cōtra Romanum pontificem, & socios belli Venetos Florentinosq́ ac Sphortiam semestri illo gerendum esset, satis superq́ existimans commoditatem, quæ suis inde accessisset Florentino populo omnibus nudato copijs impetendo. Vrsinus etenim qui unicus esset Florentinus equitum ductor, & si inimice non est habitus, proficisci tamen efflagitans est prohibitus. Creditū est, prout Piccinini profectionis ex Lombardia principio diximus, eum nihil magis tunc quærere, q̃ ut sphortia piceni Florentinorumq́ uastitati agrorū timens, cœptā & quā maiorē indies pararet in brixianos expeditionē intermittens, cis padū reuerteretur. Neq́ tamen satis simile uero erat, Philippū, qui sciret Sphortiā probū belli ducē, maximas indies cōparantē copias, infensissimo in se animo accessurū, propria destituisse præsidio, & breui ad exitū perducendā brixię expugnationē intermisisse, ut uel maximā in hostili agro faceret uastitatē, nisi aliqua subesset aut defecturæ ad se urbis, aut alia ingentis cōmodi cognita hostibus expectatio. Quæ cogitatio cū pontificē rebus ecclesiæ, Florentinos quoq́ sibi ab extorribus patria timentes, dudū animo tenuisset perplexos, prodijt in lucē quod leuibus pridē adducti cōiecturis fuerant suspicati: Eam ducis Mediolani & Piccinini spem, eam audaciā, cardinalem alere, incendere Florentinū. Is est Ioannes patria prout longe supra ostendimus Cornetanus de gente Vitelensi eius oppidi primaria, quē pontifex ex notario apostolico, factū recanatensem episcopū, bellis præfecit, quæ contra Iacobū Vicensem urbis præfectū, & Antoniū Columnam principē Salernitanū gessit. Is est qui in picenum missus gubernator, eam prouinciā superbe & auare administratam, Sphortiæ potius tradidisse dici potest, q̃ illius uiolētia amisisse. Is est qui patriarcha Alexandrinus ad regni Apuliæ instaurationē profectus, & prouinciam afflixit, & ad extremū postq́ capto principe Tarentino cardinalis erat declaratus, relicto apud Vigilias Apuliæ oppidū exercitu, cum paucis fugiens, Venetias nauigauit. ipsum pōtifex tam perdite adamauit, ut licet quibus ornabatur diligentiæ, & rerum præsto ac prudenter cū animū induxisset, benegerendarum uirtutibus ingentia præualerent uitia, neminē unq́ qui ea aperiret, exaudire uoluerit: quippe qui quod deferentibus respondebat, inuidia potius & maliuolorū artibus illa impingi, q̃ certo dici iudicio opinaretur. Oderat eū curia prope omnis, cum amplitudinis æmulatiōe, tum quia ambire pontificatū, & per fas nefasq́ illū existimauerint quæsiturū. Exaltatus itaq́ cardinalis Florentinus, supra cōmunē Romanæ ecclesiæ nostri temporis potentatū, qui ualidiores patrimonij ecclesiæ arces, Suriani, castrinoui, ciuitatis uetustę, & hostiæ teneret, & florentissimas equitū quatuor miliū, peditū duorū milium copias haberet, magnā uerbis, sed re ipsa tenuissimā pontifici obedientiam exhibebat, & tanta debachabatur elatione, ut sibi persuaserit, pont. Eugenio superstite moderari posse, ac ad nutū disponere Italiā, cuius se dominū postea in pontificē suffectum, existimauerit futurū. Istius tantæ phrenesis hanc fuisse hominis inductionē cōstat. Primū & si Venetos ardentissime oderat, quos nouisset cōtendisse aliquādo cū pontifice ne illū apud se haberet, nedum extolleret, sua indignissimū amicitia: Florentinisq́ qui crescentē eum apud pontificē fouerant, ideo inimicaretur, q̃ iniuriā uiginti milium aureorū, & pulsi patria fulginatis minus patienter tulissent: eas tamē res pub. uehementiori prosequebatur odio, q̃ Sphortiam auxissent, cum quo ob piceni iniuriā capitales inimicitias exerceret. hincq́ licet pontificem sciret post Bononiæ & Romandiolæ acceptā à piccinino iniuriam illum ducere inimicissimum, sibi consentire, & contra res pub. Sphortiamq́ cōiurasse est insimulatus: quod aūt certū est nobis clandestina cū Piccinino, pontifice ignaro, per internuntios habuit colloquia, id quidē ostenderunt interceptæ à magistratu Florentino, apud Policianū oppidum missæ alternatim epistolæ, quibusdam scribendi latebris tanta arte obtectæ, ut earū inuolucra sensuum nullus potuerit enodare. Cum itaq́ cardinalis Florentinus apud urbē Romam legionem in hibernis continuisset, superbum quod sibi in Corneto à fundamentis ædificauerat palatium inuisurus, per kalendas Aprilis Adriani molis Romanę arcis præfectum admonet, se cui sit in animo ad Etruriæ partes ea ratione exercitum ducere, ut rebus ecclesiæ subueniat, quas Piccininū audiuerit impetijsse, per eam pontis Adriani uiam mane profecturū: proinde obuius exiret, sibi quę in rem suam forēt necessaria aperiturus.

Præfectus

Prefectus uero cui patauino ciui Antonio Rido est nomen, quod cũ amicissimo Aquilegiensi patriarcha pridẽ cõstituisset, aduenienti solus inermisq; in pontis radicibus obuiauit, & post accuratissime datam acceptamq; salutem multa in illum in equo stantem, de futuris munimento arcis, deq; commeatuum apparatu allocutus, pari lente gradientis caballi passu comitabatur, & ceu caueret ne dicentẽ exaudirent qui præcedebant sequebanturq; comites, propius accedens equi habenas molliter attrectabat. Sermone ad extremã pontis pilam producto, cum in leuam flectere cardinalis pararet, porta exiturus ænea, quæ in uaticani suburbia ducit, illico demissa decidit, & portam clausit, quam ea de causa in superioribus latenter præfectus suspenderat cataracta: quo in momento cathena medium complexa pontem, quam sulcino in id solum cauato ne à prætereuntibus cerneretur, puluere cooperuerant, sese cubitis quatuor eleuauit, pendentibus sub fornice ponderibus, quæ arcis custodes ruere attracto funiculo permiserunt, quo in infima ferebãtur impetu, eodem illam sublimem extensamq; agentibus. Tuncq; captiuus es inquiens præfectus, habenam tenacius traxit. Infremuit illico cardinalis, & stricto quem ad latus gestaret acinace, caballoq; stimulis concitato, sese illius manibus proripere contendebat, cum subito emicant qui armati delituerant in insidijs, & ferro unco contis imposito, primus ceruicem, alter eleuatum in ictum cum acinace brachium, reliqui latera totumq; carpentes diuersum, prout diuersi incompositiq; irruerant, agitabant. trahentem tamẽ præfectum equus est secutus, & cardinalis ceruicem secundum aurem dextrumq; genu saucius, intra promuraliũ septa, ubi imperatoris Adriani titulos literis cubitalibus marmore excisos habentes cernuntur parietes, est perductus. Tumultum uero qui à præcedenti cohorte, quid ageretur intelligente concitari cœperat, prefectus rem pontificis iussu factam ostensis decretis ex arce attestans sedauit, & paulo post alligatum uulnera strato iacentem ornatissimo cardinalem, ut solaretur bono animo esse iubebat, futurum dicens, ut liberatus, non certe armatam, sed quietiorem post hac apud pontificem ducat uitam. Cui ille uerbis ut cernẽtibus apparuit, imo pectore eductis, rauca pressaq; uoce respondit, consueuisse quorum magnitudo à uiolentia nõ abhorreat, cum capti fuerint nõ dimitti. Permanauit ocius totam Italiã eius facti rumor, & tanquam omnibus cõstaret Piccininum illius spe fauoris inijsse expeditionem, ferebatur palam eum qua aduenerat in Lombardiam contra Sphortiam rediturum. Is tamen progressus castella aliquot immunita, quæ Florentini trans appeninũ tenerent, Cassianum, porticum, montem ueterem, terdocium, aureolum, mutilianam, à Guidantonio Fauentino capi adiuuit. Et ad appeninum ducens, qui niuibus ubiq; altissimis tegeretur, illis qua pergere intenderet decussis, ab itinere non cessabat. Florentini interea conscribendis mercede militibus intentissimi erant. & cum aduenas undiq; confluentes parum esset accipere, multos ex subditis militiæ insuetis data pecunia conscribebant, quos mercenario militi ueterano immixtos, hosti obijciebant: Sphortiam tamen ut paratus esset subuenire, & cohortes interea præsidio mitteret, multis precibus orauerunt. Sed apud pontificẽ Romanum, ut sibi sub cardinali Florentino solitas militare copias accersiret, studio enixissimo cõtenderunt. Nam & si eos ut nunquam antea imparatos terrebat appropinquãs paratissimus hostis, magis tamen multo extorres, quos ille secum duceret, expauescebant. Tunc pontifex sibi timens & curialibus, in quos æque ac in Florentinos Piccininum constaret sæuiturum, quod prius tot tantisq; lacessitus à Philippo & Piccinino iniurijs, ut faceret nunquam adduci potuerat, cum socijs belli populis fœdus iunxit. Cõmunes fore belli quod ubiq; extra Lombardiam gereretur pacisq; rationes, & tertiã uterq; populus partem stipendiorum, quatuor pontificis equitum, duobusq; peditum milibus dissoluere promisit: quibus copijs in agrum Florentinum perducendis Ludouicus patriarcha Aquilegiensis legatus, in capti cardinalis Florentini locum suffectus, Romam est missus, & eo curante postquam diem obierat cardinalis, mouerunt ex hibernis quæ in latio & circum urbem egerant cohortes. Piccinino autem ut appeninum traijceret, omnibus intentante in locis, quæ balineam uallem & anomonis fluuij, uallisq; summitatem intercedunt, Florentini Nicolaum Pisanum Sphortiæ commilitonem, qui tunc forte Florentiam inermis uenerat, mercenario peditatui præfecerunt. Et Bartholomæum Orlandinum equestris ordinis ciuem suum Etruscis tironibus dederunt ducem. traiecit illico appeninum Pisanus, & in picci/

in piccininum delatus, primalcorium castellum obsidentem, non paruo detrimento affe- ctum submouit: repulitq; postridie colles conscendere adnixum, qui ad benedicteum per- tinēt saltum appenini in Etruriam cæteris patentiorem. Tunc piccininus longe ab illo, cu- ius uirtutem apud Benacum fuerat expertus traijcere intentaturus, in anomonis uallem concessit. Tenebat Orlandinus presidio Marratę uicum, qui nullo circumdatus muro aut uallo, natura soli munitissimus, incolas habet in patria audacissimos, & Anomo præterflu ens, ponte iungitur, quo succiso tuta semper hactenus ab omni hoste fuerūt, quæcunq; ad illius exesas rupes supereminenti castellioni oppido subijciuntur. Sed primo aduenientis hostis rumore deterritus imbellis Orlandinus, & uicum destituit, quē hostes euestigio di- ripuere, & nedum ad pontem uel integrum uel succisum repugnauit, sed intra appeninū se cum copijs recipiens, non prius de fuga substitit, quàm attigit Laurentinum, quæ saltuo sa & in primis omniū Italiæ præcipitijs intercisa frequentibus tramitis appenini loca cum renunciatum esset Piccinino esse hostiū præsidio destituta, credere nequiuit: nec ut trans- mitteret adduci potuisset, nisi Fauentinis explorato saltu stationibusq; firmato redeunti- bus, eorum princeps Guidantonius præcessisset. Exercitu in Etruriam traducto, Piccini- nus Policianum obsedit, castellum sex aut ad summum octo casis sacello inhabitatum, sed natura soli muroq; munitum. Eius rei magnus Florentiam peruasit terror, & cum custo- diæ pro portis haberentur omnis ciuitas arma corripuit: magistratusq; quibus datum est publicorū urbis custodię locorū munus, partitos in turmas manipulosq; ciues, qui quo ue in loco adesse deberent interdiu per noctemq; intentissimi curauerūt. Tunc expectata op- tatissimaq; Sphortianorū cohors, Bosio Troiloq; ductoribus uia mutinensi aduenies, Flo- rentinos in aliquam spem erexit. Et si Borsius Estensis Nicolai marchionis filius, quem po pulis fœderatis stipendia facere ostendimus: prout ille genitorq; spem dabant aduenisset, nullam præsentis status dubitationem fore reliquam apparebat. Sed tanta erat confugien- tium in urbem agricolarum, qui sexagesimo ante anno laribus non mutassent, tanta inopū & nulla in urbe habitacula habentium turba erat, tam multa undiq; ducebantur armenta, quorum dominis nec stabuli nec stramentorum adesset facultas, cum pascendi commodi- tatem omnino abstulisset hyemis frigiditas, in multum ueris producta, ut mutata iocundæ nitidæq; urbis facies fuerit, eaq; res noua insuetæ talibus plæbis externorumq; qui inerant curiæ uirorum pauori, quem appropinquans hostis incusserat, mœstitiam cumularit. At Franciscum Sphortiam, machinas tunc commeatum, impedimentaq; cum paratissimo ex- ercitu trahenda componentem irridebant Philippo per Italiam cupientes, Piccininum mi ris laudibus extollentes, qui altissimis niuibus frigidissima in hyeme superatis, mœnia ut dicebant Florentiæ circumsedebat. Quin etiam Veneta & Florentina plæbes, causas rati- onesq; quibus distineretur Sphortia ignorantes, illius tarditatem ignauiamq; damnabāt. Nam parantem interea in hostem ducere hinc Venetorum senatus illum hortabatur im- pellebatq;: inde Florentini in Etruriam reuocabant, futurum protestati, ut nisi subueniret, cogerentur oblatæ à Piccinino paci, quā tamen insidiosissimam ducerent consentire. Pic- cininus namq; eam trahens obsidendo Policiano, quam omnes sui damnarent moram, Florentinos & pontificem hortabatur, hunc ut se medium communemq; partibus exhibe ret, Philippum habiturus filium, & ecclesiæ obsequentissimum: illos ut pacem quā cum Philippo sequestre Sphortia proximo fecissent anno, redintegrantes, Sphortiam reuoca- rent, fore pollicitus ut Philippus Blanca filia Sphortiæ in matrimonium data, & copijs in- tra Lombardiā reuocatis, Bononiaq; & Romandiolæ ciuitatibus redditis pontifici, Sphor tiæ, & ipsis simul satisfaceret Florentinis. Quibus Piccinini blandimentis cū Florentinos magistratus magnatesq;, ab extorribus & populo tributis grauato timentes, flecti Sphor- tia uereretur, in sententiam uenerat, aut copijs per Mutinenses in Etruriam ductis, sese Phi lippensibus opponendi, aut Romandiola ad rebellionem compulsa, piccininū quocunq; pergeret persequendi, & Venetias accedens, annisus est id senatui persuadere. Sed Vene- ti contraria sentientes, illi & Florentinorum oratori ostendebant, & fore ut Sphortia padū transmittente sese nihilominus cum legione saluum redderet Piccininus, multorum fre- tus auxilio tyrannorum, quos rebus publicis & Romanæ ecclesiæ infensissimo Philippo studere constabat: & interea Brixianos ad extremam frumenti inopiam adeo perductos,

ut partim fame arescerent aliqui, partim immundis manus iniecissent, multi eũ cuius uni/ca spe sustentarentur, profectum audientes, sese hosti permitterent, copijsq́ Philippi, quas in Lombardia Piccininus reliquisset, marchionis Mantuani ductu, per liniacum & baldi/um in Vicentinos Paduanosq́ traductis, apud paduam prius laborari inciperetur, quàm ipse Piccinini castra uel fumo indicante prospiceret. Cum è contra facile appareret futu/rum: ut traductis Mincium copijs perdita de brixianis & bergomensibus illico recupera/rentur, & brixia agri sui frumentis, quæ multum à maturitate non aberant, repleta tantus afferretur Philippo propriæ salutis terror: ut Piccininum reuocare compelleretur. Cui eti/am Philippi salutem ut dicebat negligenti, ne Florentinos opprimere posset, pontificis Romani copiæ duobus equitum millibus, quæ sub Micheletto, Troilo & Bosio Sphor/tianis ac Vrsino illis militarent coniunctæ obstarent. Quibus item copijs non parua esset accessio Borsij estensis, quem genitor Nicolaus marchio cum mille quingentis equitibus prope diem mittere promisisset. Rebus autẽ per eas altercationes ductis, piccininus Poli/ciano duodetrigesimo q́ circũsederat, die potitus duxit in casentinũ, ab Francisco Puppij comite, cui ut rebãtur amico Florentini regionis curã demandauerãt, dolo accitus: dumq́ uariant inter spem metumq́ rerũ casentini, Borsium Estensem Florentini cũ omni equita/tu, ad Philippũ transiuisse, ex literis frequentibusq́ nuncijs audiuerũt. Is enim cum ange/lus Acciaiolus orator Florentinus ad quindecim auri milia sibi numerasset, instaretq́, ut afflictis patriæ suæ rebus succurreret, ex Mutina, ubi hiberna habuerat cum copijs mouit. Sed paululum uiæ progressus, non in Etruriam quod ille expectaret, sed sibi ad dexteram iter fore dixit, ut Philippo seruiret, à quo certiora sibi stipendia essent, atq; meliora q́ ha/ctenus percepisset, liberis populis pecunias lente, ut nihil militibus prodesse ualeant dissol/uentibus. Quo perlato in publicum nuncio, & comite Puppij aperta defectione hosti re/rum omnium penuria laboranti necessaria abunde subministrante, rem Florentinam pes/simo loco adductam esse constabat, nisi & præsenti cupientes statui fouisset, animisq́ ere/xisset, è contrà ue nouis studentes rebus à motu deterruisset copiarum pontificis qui cele/rior ueritate nunciabatur aduentus. Egit tamen omnia frigide, & opinione ac terrore mi/nora Piccininus, quod bibiena & minoribus aliquot castellis, dierum nouẽ obsidione po/titus: diui Nicolai castellum duos supra triginta dies circumsepsit, illudq́ maximis oppu/gnatum conatibus, ut nihil etiam supra uires facere omiserit, frumenti inopia, qua ange/bantur oppidani, potiusquam sui exercitus uirtute cepit. Accessit inde ad clausuras agri Arretini castellum, per cuius saltum in Arretinos, & inde ad Senenses ducere minabatur, fore affirmãs, ut Senensibus bello implicitis, & Perusinis imperata faciẽtibus, Lucensibus quoq; bellum renouantibus, Florentinos pontificemq́ Romanum, ad quascũq; uellet, de/ditionis perduceret conditiones. Sed eas ob suspitiones quas pontifex non extimauerit ne/gligendas, admonitus literis patriarcha Aquileiensis, concessit Arretium, tribus equitũ & binis peditum milibus, florenti paratoq́ exercitu secum ductis. Cui sese illico coniunxe/runt Sphortiani Michelettus ex Piceno missus, & Bosius Troilusq́, quos per mutinenses ostendimus aduenisse. Fuerat etiam pauloante cum prædictis in ualle arni superiore Vr/sinus, qui apud forum Popilij à malatestis piccininoq́, ut supra docuimus, aliquamdiu re/tentus, quo tempore obsidebant Policianum Philippenses, per uallem balineam se contu/lerat in Etruriam. Tantas itaq; copias apud patriarcham coactas esse audiens Piccininus, sese ad appenini radices recepit. Quæ cum essent ad Sphortiam celeriter perlata, postquã Florentinam rem in tuto esse intellexit, per nonas Iunias Mincium ponte iunxit, & copijs nullo hostium sese illi opponente traductis, omnia in Mantuanis Brixianisq́ cœpit euer/tere. primi putilonghij pontaniq́ mincium accolentes in potestatem uenerunt. Ad Riuol/tellam uero, quod oppidum Benaco ostendimus adiacere, cum admouisset copias, prodijt ex classe eduxitq́ turmas Stephanus Contarenus: & cũ oppugnatio maximis militũ cla/moribus posceretur, sese oppidani ocius dediderunt. idem die illa desentianij & padingo/lenses fecere. Progressus inde Sphortia cum attigisset clesium amnem, cohortes duas du/cibus Petro Brunorio & Scariotto Fauentino in Salodienses misit. Qui & si maxime pre/mebantur à classe, terrestrium aduentu copiarum nullatenus commoti repugnauere. Inte/rea Franciscus Barbarus quem brixiæ præfectũ præsidio perpetua in temporũ difficultate
illa

illa ostendimus fuisse, primoribus ex Brixiæ populo comitatus, liberatorem suum Sphortiam conuenit. Quibus de ratione administrandi belli in concilio agentibus, multi attulerunt nuncij Philippensium copias ad millia equitum quattuor, pedites uix quingentos, Foroiuliano & Vermense ductoribus eo concilio se contulisse Bassianum, ut eo in uico Veneti exercitus impetum morarentur, fieretq; Brixiani agri paganis post terga relictis potestas frumenta iam matura in oppida conferendi. Barbari consilium fuit nullum in expugnandis oppidis terendum tempus esse, sed manum cum hoste conserendam, qui si repugnaret, facile prælio uinceretur: si cederet, bello uictus esset. Quæ cum ab auidis pugnandi Sphortianis essent intellecta, instarentq; omnes hostem priusquam sese intra munitiones abderet, inuadendum, Sphortia Barbarum cuius admiratione uiri tenebatur, Brixiam deducturus, profectionis signum tuba dari iusserat, cum citus à Brunorio nuncius aduenit, expugnatos ui Salodienses in prædam classis & terrestrium copiarum militi datos esse, & institutam continuans in hostes profectionem intelligit eos ad Vrcios recessisse. Quorum fuga & simul Salodiensium casu deterriti regionis pagani, oppidanorumq; multi, sese ultro Brixiæ magistratibus permiserunt. Inter quos cum Pontisuici, quo ponte Ollius iungitur fluuius, fuissent oppidani, Sphortia eius opportunitate loci fretus, incursione in Cremonenses facta, maximam abegit prædam. Et Bina oppido Petro Romano centurione ui capto, nihil in Cremonensibus tutum erat. Exinde Longena castello dedentibus oppidanis recepto, Rochafrancham circumsedit, castellum quatuor ab hostium castris millia passuum distans, Philippenses enim Sphortiam ne ultra progredi auderet distinere, & meliora regionis oppida seruare confisi, loco ac ratione munitos sese statuerãt continere. Vrcij Soncinumq; munitissima atque opulentissima regionis oppida, hoc Cremonensis, illud Brixiani agrorum, bina distãt passuum millia, & cum Ollius intercedat ea in parte bifurcatus, pertinet ad Soncinum ac prope mœnia alluit iustus fluuij alueus, abestq; quingentos fermè passus, qui paulò supra oppidum scinditur ab eo ramus. Quod autem oppida intercedit directa ad lineam uia, pontes utrobique in ea fluuium iungunt. Et uiam Veneti superioribus bellis fossa muniuerant undiq; ducta, quæ pro uuidi natura soli aquas etiam æstate contineat, aditusq; qui nisi de oppidis aut sub eorum mœnibus pateat, prohibeat commeantes. Philippensibus itaque inter utrunque pontem sedentibus, Sphortia in Vrcianos duxit. Cui oppido Foroiulianus cohortem unam præsidio eo attribuerat cõsilio, ut Sphortianis uiæ munitiones superaturis obsisterent, aut ui prætergressis à tergo lateribusq; instarent. Quorum consilia cum cognouisset Sphortia, suis primos legionibus ordines ducentibus quid facere intenderet præmonitis, cohortes duas impedimentis præsidio datas, iussit oppidanos ab eruptionibus prohibere. Postmodum uiæ fossas, extra tormentorum oppidi iactum replere aggressus, sagittarios balistariosq; cum bombardulas habentibus manuales, per ripam disposuit: quod nanque futurum præuiderat, multi ex Foroiuliani castris leuis armaturæ milites, nullo in ea aggeris securitate ductorum imperio coërciti procurrerunt, quos immissæ glandes plumbeæ spiculaq; quo minus complanationem impedirent, ilico auerterunt. Ausi tamen sunt Philippenses cum Sphortianis, qui in uiam euaserant pugnare, angustijs uiæ fisi, in qua denos aut ad summum uicenos totidem ex hostibus resistentes maioris etiam exercitus posse impetum sustinere & crediderunt, & cum peritioribus qui retraherent sæpenumero contenderunt. Nec eos fefellisset opinio, si contis aut gladijs rem geri ab equite contigisset. Quamprimum uero deduxit ad fortem bombardulas balistasq; Sphortia & Philippenses arma, nec à glande nec à iaculis tutabantur, pedem fugientibus similes retulerunt. Tum suos cedenti hosti instare compulsos, Sphortia subsecutus non prius premere destitit, quàm est ab Ollio flumine retardatus. Nam cum castellum Lateritiæ, Pontispilæ, quæ tigna utrinq; à ripis ducta cõtinebat impositum promineret, ex eo Philippenses lapidibus sudibusq; & telis iacientes hostem principio sunt morati, ut Foroiuliano Vermensiq; facillimum fuerit, paucis suorum ea in fuga amissis, pontem obicibus firmatum intercisumq;, quoad legio in tuta secederet conseruare. Sed adeo territi in fugam potiusquàm in prælium animos conuerterant, ut natantibus ad pilam Sphortianis in castellumq; obrepentibus nullus superne telum lapidem'ue dimiserit. Sphortiani itaq; castello potiti, repagula ponti raptim imposita rapidius in fluuiũ deuoluerunt, tum Sphor-

tia equitum cuneo, quantum uiæ pateretur angustia densissimo in hostem misso, totum subsequi agmen iussit. Sed fracti sunt euestigio fugatíque Philippenses,& ductoribus qui sese Suncinensibus permittere non sunt ausi,secundum oppidi fossam equorum uelocitate prolapsis, capti sunt equites supra mille,tum Suncinenses populariter effusi, & eadem hora Ruminenghenses uicini in potestatem uenere. Erat tunc apud Ienepaltam uicum,bina distantem passuum millia,Borsius Estensis equites mille & quingentos,cum quibus apud Philippum transiuerat castris uesperi adiuncturus.In quem de commissi prælij fortuna dubium queritabundumq; Sphortiani, prout quemq; duxit casus, impetum fecerunt. Et eo armis tentorijs impedimentisq; exuto,ad sexcentos equites abduxerunt.Eius uero secundi prælij fama per regionem perlata, maximus est undiq; factus, sese Venetorum imperio permittentium concursus. Nam postridie eius diei Vrcinenses, præsidio ex fœdere abire permisso,Capreolenses,Clariẽses,Transcurrenses,Martinengẽses,Romanienses,& remotiores uallis Camonicæ, ac Sebuini lacus Isei omnes populi,ad Venetos redierunt.Italianus autem & Vrmensis Lodouicus ac Borsius, sese de fuga Cremam cõtulerunt,quos euestigio insecutus Sphortia ad stadia duodecim cõsedit,& cum oppidi natura soli mœnibus & tanto præsidio munitissimi oppugnationem intelligeret futuram diuturniorem, tẽtauit per nuncios Monzanigham Abduẽsis Glareæ oppidum, cuius potiundi cum oblata esset spes,eò ducens oratoribus obuiauit,qui oppidũ populi iussu euestigio dediderunt.Ad Carauagium uero cum uenisset,commeatus penuria angebatur, quod circumstarẽt hostium loca,& à pacatis unde importari posset longè abesset exercitus, nec ulla tũc deditionis spes apparebat,Philippo per Abduam uicinum ac propè contiguum flumen, præsidia & nuncios noctu & cum uoluisset interdiu submittente. Motis itaq; castris,Brignanum non uile oppidum,quo terruit primo impetu cepit.Et Triuilium inde Riuoltamq; opulenta ac populis frequentissima regionis oppida circumsedens, inter oppugnationis minas apparatumq; recepit.Tunc Philippus frequentissimæ populis omnium Italiæ, Padum inter Abduam & Ticinum regioni, ducatus uocatur,quam tutissimam dudum pacatissimamq; tenuerat,timens, omnes copias quæ sibi in Lombardia reliquæ erant ad eam Abduæ ripam Sphortiæ oppositam misit, & marchio Mantuanus, Cremonam Cremamq; equitatus sui præsidio confirmauit. Tantus uero tunc terror eius regionis populos inuasit,ut quod paucis antè diebus,apud Florẽtiam diximus contigisse paganis in tuta confugientibus,eò maior per uias agri Mediolanensis & urbis plateas cerneretur,armenta præ se agẽtium & pueros cum rerum sarcinis deferentium tumultus:quo magis triplo & ut periti affirmant quadruplo est ea regio quàm Florentiam adiacens populosa:quanquam uero Sphortia nonnullos ostenderit transmittendi Abduam apparatus,ea ratione duxit abstinendum,quòd multa nimis erant post tergum relicta,ex quibus in aduersum pugnæ, aut accepti incõmodi casum commeatu redituq; poterat intercludi. Omnibus itaque transmissuro necessarijs apud Riuoltam,quod oppidum sexdecim abest à Mediolano passuum millia,iussis comparari,iterato Carauagium obsedit, & cum oppidani ad resistendum paratissimi uiderentur,bombardas adigi curauit,dumq; muri creberrimis ictibus quaterentur,& frequentissimas oppidani mitterent bombardas,ictus dextrum crus Leo Sphortia frater pro mortuo est elatus.Eam rem ægre,ut debuit,ferens Frãciscus Sphortia,postridie urgeri expugnariq; summa ui oppidanos,& agrũ interea uastari iratus iusserat. Cum ea peruidẽtes & de casu Leonis à suis qui in castris capti erant prouincialibusq; certiores facti essent, Carauagienses deditione oblata ueniam impetrarunt.At apud Benacum,nequaquam segnior erat interea Stephanus Contarenus, qui classe circundata, cum sese ultrò reipublicæ commitentes pacificus recepisset, ripam adnauigauit, quod oppidum Brunorius cum Sphortiæ peditatu diebus triginta obsessum quoad terrestri expeditione potuerat acriter agitarat. Nec adduci poterant Ripenses odio in Venetos exasperati, ut Mantuani præsidium exulesq; qui inerant Veronenses,& perfugas à Sphortia quosdam cum oppido dederint,quin nouas quotidie struentes fallacias rem ducebant. Qua motus indignitate Contarenus turmalibus edixit, ut siquid opis esset in ea quam malos scandere assueti naualibus præstarent muneribus, agilitate, muros scanderent diutina bombardarum quassatione semirutos, prædam agerent ex oppido opimam, ut uxoribus liberisq; deferrent ipsorum desiderio

rio languentibus, dum eo in lacus recessu tandiu hæserunt, procul à patria relegati. Nec mora, epoti ruerunt in uulnera Histri, genus hominum in contemnenda morte durissimũ, & pars scalis, pars alter alterius humero innixi, quo plures ab anxio defensore præcipitabā tur uulnerabanturq́; eo frequentiores ruinas muros'q; scandebant, uicitq; pertinacia, & utri usq; exercitus milite irrumpente præter ætatis nostræ morem, cædes primo edita, quā illico intermiserunt, ad prædam captiuósque in redemptionem tenendos, à Stephano & Brunorio reuocati. Defensa est etiam altero mense arx situ mœnibus'q; munita, centurione perfuga, qui se in eam receperat obstinatius resistente. Sed oppugnat arcem Brunorius, Gardenses impositum à marchione Mantuano præsidium emittere illæsum contendentes, Stephanus ui captos concessit turmalibus diripiendos, & Iacobus Antonius Marcellus, agresti Brixianorum manu ducta, adijt noctu Archum. Quod oppidum furto cum paucis ingressus, cum sese Archenses Venetorum fidei permittere obstinatius recusarent repugnarentque, peditatu reliquo subsequi & urgere iusso, non sine cæde diripuit. Ad Lagisium uero cũ appulsa esset classis, partẽ turmarũ in terrã Stephanus exposuit, & addito ex Verona tyrocinio, peditatu undiq; lacu & terra oppidũ obsedit, quod cũ intentius oppugnaret paratissimus resistere hostes sensit, nanque lectissimum inerat præsidium à Mantuano impositum, & oppidani rebellionis ad quam nulla ratione coacti fuerant conscientia, similem inflictæ Salodiensibus Ripensibus'que & Gardensibus ultionem expectantes, pro se quisq; utriusque sexus & omnis ætatis conditionis'q; pugnabant. Eo autem in æstatis principio, dum Hetruriæ montibus, ut est dictum, Piccininus oberrat, & hinc Sfortia Mantuæ, Brixiæ, Bergomi, Cremonæ & Laudæ, agrorum oppida castelláque Venetorum imperio partim recipit, partim addit, hinc Contarenus Benaci oram recuperat, ac reddit reipub. ampliorem. Eadem quæ pridem inerat, regnum Apuliæ lacerabat absumebátque regnum potentatus exilitas. Alfonso nanq; apud Auersanam hærente, Renatus postquam Antonio Caudolæ coniunctus fuit, pecunijs ut ostendimus à suis undique accipiendis exercituq; instaurando solum intendit. Eam uero quę tempestate illa in tot regionibus edebatur uastitatem, si maximi potentissimíque fecissent exercitus, in alienam uim acceptam ducerem referendam. Sed quæ olim duos toti⁹ Africæ & Europæ exercitus, hinc Carthaginensem duce Hannibale, inde Romanum per annos quindecim integre tolerarunt, duorum nunc regum ductu quorum unus nullas, alter paucas adduxerit extrinsecus copias, suo se inuicem infortunio propè ad excidium lacerarunt. Postquam enim Alfonsus rex Arragonensium Sinuessæ, Fundorũ & Nolani principum fauori innixus, Capuam, Gaietam Accerrásq; & cõplura uetustæ Campaniæ, nũc Terræ laboris oppida cepit, Neapolim adeo afflixit, ut ciuibus pene destituta laboret fame, nec defensari possit sine mercenario peditatu. Auersanã uero cuius arcem Renatus rex Antonio Caudolæ in stipendiorũ mercedem cõcessit, post uastatum igni & ferro agrũ, durissima premit obsidione, ut solos in ea regione Putelanos, natura soli tutos Renat⁹ possideat. Nec desunt interea q amœnissima toti⁹ Italiæ in Campaniæ quondam & Lucaniæ finibus, Amalfitanæ terræ loca, sibi parentia Arragonensium studio deuastent. Quanquam totius inferi superíque & Ionij pelagorum ambitu, à Gaieta ad Aterni, qui fluuius nunc est Pischaria, ostiũ terna aut ad summum quaterna, urbes uicos & oppida pacatis cohærentia finibus difficile fuerit inuenire. In Hetruria uero, per id temporis, cum primum Piccininus Romani pontificis legionem, Florentinorum & Sfortiæ copijs, apud Classiam uicum tria distantem ab Arretio passuum millia, cõiunctam esse audiuit in Tifernates Castellanos duxit, & oppidanis prece minisq; ac uastatione agri, incendio magis ostensa, quàm late facta ut deditionem facerent frustra tentatis, quinque passuum millia ad Perusiam castra mouit. Eum Perusini publice & priuatim magno adeuntes concursu, & commeatu abunde iuuerunt, & amplissimis muneribus donauerunt, tantum'que abfuit ut populi consilium esse diceretur illum admittere ad tyrannidem, quod archiepiscopum Neapolitanum urbem pro pontifice & Romana ecclesia gubernantem adeuntes ciuitatis magistratus, priores uocãt, & primarij ciues, audaciam mittendi publice doni & faciendæ salutationis, à temporum difficultatibus deprecati fuerunt. Quæ cum essent Piccinino renunciata, populum clara uoce ut exaudiretur laudauit, qui fidem Romanæ ecclesiæ & illius pontifici seruaret, & cũ portas ne improuisus irrumperet custodiri audisset,

instare cœpit, ut paruo deductus comitatu, permitteretur genetricem decrepitam amplexari. Id cum esset permittente archiepiscopo cōcessum, euntes ex primoribus perfidi quatuor, illum quingentis stipatum armatis militibus introduxerunt, quo in tempore castrorum acies ad urbem propius concesserunt. Exinde Piccininus in publicas perductus ædes, cum primores uenerabundus salutasset, archiepiscopū conuenit & multa de pontifice Romano questus, qui Philippi hostes Florentinos protegeret, illum sub oratoris specie cum mandatis, quorum hæc fuit summa, fore si pontifex Romam profectus legionem suam ab hostico exercitu reuocasset, ut omnia ad eius libitum fierent, Perusio emisit, & rem Perusinam ex libidine administrans, post exhaustum pontificis ærarium, acceptis ab sponte contribuenti ciuitate decem auri milibus, maxima paganis æque ac ciuibus imperauit tributa. Quibus uel cū uiolentia excutiendis, quæstorem ex suis præfecit, & decem ex primoribus ciuitatis, quos arbitrij decem uiros appellauit, summæ rerum præpositis, ad continuandam Tiferni obsidionem accessit. Eam uero urbem cuius agri castella fermè omnia obtineret, à Francisco filio pridem ut supra est dictum capta, frustra obsedisset, nisi ab frumenti penuria quā superioris anni bellum effecisset in ea laboratū esset. Quæ res faciebat ut Braccianæ factionis qui inerant nonnullis in ditionem procliuius prospicere incipientibus instarent litteris nuncijsq; frequentibus apud legatum ecclesiastici Tifernates, futurum protestati, ut nisi addito præsidio subueniret, deditionem facere cogerentur. Munitur autem Tifernum hinc amne Tyberi, inde depressis altissime ripis, & quæ plana apertáq; relinquitur ad orientem spectans agri particula, eam hostium statiua adeo compleuerant, ut nullū nisi fracto fugato'ue eo exercitu aditum patere aduenienti præsidio sit existimatum. Ea cum apud legatū ecclesiasticiq; exercitus ductores agitarentur, angerenturq; animis omnes hinc municipij fidelissimi bello opportuni periculo, inde iactura quam facere addubitarent, si quod mitteretur præsidiū interciperēt, Troilus & Paulus Molarianus ex patritia gente Romanus id sibi munus nedum rogati, sed cæteris penè dissuadentibus assumpserunt, cōfisi ut dixerunt in ea quam Piccininus nimiam sui ipsius fiduciam ostentaret. Nec fefellit fortes uiros opinio. Trecentis nanq; selectis equitib⁹ ex suis cohortib⁹ acceptis, per medias hostiū stationes, nonnullis qui raptim ad arma currebant in municipium tractis, inter tumultum pauoremq;, quem apparatus maioris metus faceret, illæsi aduolauere. Continuauit tamen obsidionem Piccininus, & frumenta tunc magis matura, à proximis municipio locis abigi, remotioráque in sua comportari castella curabat. Erat tunc Romani pontificis legatus Anglarij, & Gino Capone Bernardóq; Mediceo Florentinis ciuibus, publice ut legato assisterent missis, ac Petro Ianpaulo Vrsino Florentini populi copiarum Capitaneo, Micheletto quoq; Attendulo suadentibus, statiua secundum oppidi mœnia fossáque ea ratione erant metati, ut cum omnia Florentinæ ditionis post tergum relicta tutarentur, tum alerent spe Tifernates, & in proximos Anfroxinæ Petramalensis inimicæ mulieris, Burgíque ad sepulchrum agros, calones mitterent frumentatum. Fama interim ad Piccinini exercitum certis autoribus & domesticorum nuncijs maiora uero omnia facientibus perlata erat, partē Lombardiæ pessimo adductam loco euertisse omnia Sfortiam, & Abdua pontibus transmissa, paganos & prædam ab ipsis Mediolani portis abigere. Fremebant itaque Lombardi maxima pars exercitus, haudquaquam esse parem dicentes compensationem, pro grumosis Casentini arcibus, pro Policiano clistello potiusquam castello, datum expositum'que Sfortianis & Veneto in prædam opimum, feracissimum, affluentissimum bonis omnibus cum cæteræ Lombardiæ, tum Mediolani ducatus agrum, & dolore pudorem superante proteruiores in ductorem uoces, & conuitia sunt iactata. Eum etiam à Philippo, ut opem allaturus rediret, multis litteris nuncijs'que reuocatum fuisse, satis compertum habeo. Sed cum Lombardis commilitonibus redeundum sibi constituisse palam diceret, Guidantonio & Astorgio Fauentinis fratribus eum constat hortabundum spopondisse, breui fore ut tentata fortuna, aut uictor incompositam trium inter se diuersa sentientium dominorum turbam opprimeret, & de superatis pontifice ac Florentinis ultionem cum triumpho sumeret, Italiam postea ad libidinem moderaturus, aut cladem, quod impossibile iudicaret acciperet. Ad diem itaque Kalendas Augusti quartam, castris clàm noctu cum paucis egressus, quo in loco consedisset hostis speculatum accessit.

Postera die apostolorum Petri & Pauli celebritate festa, milites corpora curatos ad meridiem uasa colligere, & tanquam traijciendum in Romandiolam foret, Burgum petere iubet, quumq; paucis quid animo cogitaret cōscijs, oppidi suburbia attigisset, sarcinas & impedimenta deponi, & primam cui dies obuenerat aciem, ad sinistram in hostes ducere iussit, ipse quum secundæ tertiæq; & dehinc cæterarum ductores acierum quid fieri uellet edocuisset, oppidanis blande appellatis, & uti se ad inspiciendam de hoste uictoriam sequerentur inuitatis in primam aciem properauit. Præuiderat enim animo Piccininus, quæ apud ecclesiasticos tunc fiebant. Nam cum in ea hostis propinquitate nullum militem ante meridiem frumentatum mittere, quin structam penè in subitam dimicationem pro castris aciem continere consueuissent, tunc ea religione sacra die in uesperam declinante, negligentius apud eos omnia curabantur, & emissis temere frumentatoribus, qui in armis ad meridiem steterant strati in tentorijs cauma delinibant, ut nisi ueteranus uigilantissimusq; ductor Michelettus Attendulus, summo de cliuo, quē equester armatusq; inambulabat, tenui primo post densiore prospecto puluere, ad arma clamasset, facile potuerit, quod crediderat Piccininus, incautos inermesq; conficere. Anglarium nanq; oppidum sub imis Apennini radicibus in leniter fastigiato colle situm, ad eam partem in orientem uersam, quæ spectat ad Burgum, cliuum habet stadia duo ita fastigiatum, ut cum ascensu haudquaquam sit difficilis, tum cæteram planitiem quæ ad Burgi mœnia quatuor intercedit passuum milia, paululum supereemineat. Qua uero in parte desinit cliuus, planities inchoat ad Burgi portas usque perpetua, sed quam passus quinquaginta distans à cliuo intersecat torrentulus, dextra læua'que sensim suspendens ad Anglarium rupes, & uiam quæ Burgum uersus ad lineam est directa, eo intercisam torrente, lapideus iungit ponticulus, rarum aut nullum nisi pediti præbens usum, quòd uicenos undique pedes, demolitæ in torrentis alueum rupes patentem armentis equitibusq; exhibent accessum. In eum itaque ponticulum prouolans Michelettus, & forte illo die primam aciem ducturus erat, suos accurrentes undique ad uada iubet consistere. Secundus illum secutus est Simonetus, ductorum in pontificis legione primarius, qui frumentatoribus, quo in loco cuius'ue tuti essent præsidio inspectis, in castra armatus reuertens omnia tumultu plena compererat, & illuc item properanter se contulit Vrsinus, tubicinibus qui apud eius prætorium prælij classicum cecinerant, iussis armatos in ordines conuocare. Tunc ductores apud ponticulum, de summa gerendæ rei pro tempore consultantes, præmissis ab hoste uelitibus ad teli iactum propinquantibus, conuenerunt, ut quod aliquando in rem eo casu adueniente constituissent fore, tripartito aciem struerent, frontemq; quam tunc habebat obtineret Michelettus, dextræ Vrsinus alæ, sinistræ Simonetus, & Petrus Meuaniensis cum tribus ecclesiasticorum cohortibus præessent, ut Sphortianis omnibus medijs, dextrum cornu Florentinus miles mercenarius, sinistrum ecclesiasticæ cohortes haberent, in subsidijs uero apud legatum signaq; sederet quicquid erat reliquum ecclesiastici equitatus. De peditatu autem actum, ut cum balistarij in summis ponerentur torrentis marginibus hostem, qui ad pontem uadáque pugnaret, sagittis ad latera petituri, tum scutati hastatique in torrente pugnantem, in fronte circumsisterent equitatum, & gerendæ rei locus erat opportunus, quòd quem stadia duo in deuexum diximus pendere, cliuus pari in latitudinem spatio extendebatur, cuius fossas omnes possessorum agellos disterminantes, Michelettus quatriduo antè curauerat complanari. Quo econtra incommodo Piccininus maxime angebatur, quòd rectam, ut diximus uiam, sexdecim latam pedes fossæ undique muniunt, arcendo ab satis pecore, & aqua pluuia excipienda depressæ, quibus transuersæ similes coniunguntur plurimæ campos nullo ordine, sed uti possessionum exigunt termini diuidentes. Nec illi ocium cura'que fuerat complanandi, quippe qui incautos hostes sperasset opprimere: quanquam dixerunt post uictoriam sui fuisse illi consilium, & Piccinino filio Astorgio'que Manfredo primam ducentibus aciem iussisse, ut hoste ad pontem lacessito & pugna cedendo in uiam relata, communis hosti ea fieret incommoditas. Sed primos Philippensium qui immissi erant cum repulisset Michelettus, tum Astorgius Franciscus'que Piccininus irruentes, illum ponte deturbatum in cliuum usque pugnando sunt secuti, rarior nanque tunc erat in omni ecclesia-

ſticorum acie armatus, cum acciti populatores frumentatores'que nondum arma induere potuiſſent, & multi inermes in prælium tumultuarie concurriſſent. Micheletto autem labo ranti cum opem attuliſſet Simonetus, relata eſt in pontem pugna, & utriuſque exercitus peditatu ad torrentis uada acriter pugnante, poſtquam Michelettum uidit locum tenere Simonetus, ordines conſeruaturus in ſiniſtrum cornu eſt reuerſus. Id cum ſecundo & ter/tio eſſet factum, addidit Aſtorgio & filio Piccininus cohortes duas, quibus magno cona/tu prementibus, tamdiu Sphortianis ſtipatus qui omnes interea aduenerant repugnauit Michelettus, ut Nicolao Piſano ad ſiniſtra pōtis uada ab hoſte capto, ipſe etiam in pericu lum ſit adductus. Tum conferti conglobatiq; Vrſinus Simonetusq; ac Meuanienſis, un/dique in prælium deſcenderunt, & Piſano ex hoſtis manu recepto, omnes pedem pariter retulerunt, quos inſecuti Philippenſes, tanto pontem uadaq; præſidio firmauerunt, ut nul/lam exiſtimauerint futuram hoſtium procellam, cuius impetu inde aut uiribus pelleren/tur. Et exinde in ea, quam pontem & cliuum quinquaginta paſſus intercedere diximus, pla nitie, prælia ſunt commiſſa. Tenuerunt autem ſeuere ordines eccleſiaſtici, & cum iam pa/res loco eſſent exercitus, prælium eſt ordine commiſſum, ut ſolum id referri poſſit ætate noſtra priſcis ſimile geſtum eſſe. Nam cum hinc cliuum eccleſiaſtici, inde torrentis ripas uada'que Philippenſes pro munitionibus haberent, libero qui intercedebat in campo, nul/lus erat niſi quem uirtus feciſſet ſuperiorem, tanta'que pugnabatur utriuſque militis per/tinacia, ut contis qui omnes fracti erant deficientibus gladijs'que aut diſiectis aut manu delapſis ſe ferreis percuterent chirothecis, & quod cernentibus extra rei naturam fieri non iniuria miraculo fuit, nulla uox aſperior, nullus clamor pugnantium eſt auditus: ueriti ta/men eccleſiaſtici, ne Piccininus cohorte ſecundum torrentis ripas circumducta, ab ter/go inuaderet, deductam ipſi ex ſubſidijs cohortem in aduerſo cliui poſt Simonetum in inſidijs locauerunt. Sed peſſima tunc, quibus priſci caruerunt arma bombardæ mino/res, & maiuſculæ rem à militibus ſecure geri prohibuerunt. Philippenſibus nanque qua/draginta inerant Germani, portatilibus uſi bombardis, quos à Sphortia quando ſub Picci nini in Hetruriam aduentum Florentiæ eſt trepidatum miſſos, illi in Tifernatum caſtello obſeſſos ſacramento'que ob ſalutem datam conſtrictos, in exercitu continebant, & eccle/ſiaſtici bombardis maiuſculis Anglario eductis, hoſtes de ponte uadis & uia cum iace/rent, deturbabant. Si quando enim recedere pertinacius neglexerunt, binos trinos'que ar/mis tectos, cum equis lapides lacerabant. Hoc uero primum maius'que incommodum obſtitit Philippenſibus, cum item Michelettus Simonetus'que & Meuanienſis facto cu/neo hoſtes etiam numero plures impeterent Apuli Calabrique ſonipedes quibus eccleſia/ſtici utebantur minores, Philippenſium equos ex Germania maiori ex parte habitos, uel in niuibus anteacta hyeme debilitatos proſternebant. Quibus in congreſſibus, multi ex Philippenſibus intercepti, ad hoſtium ſigna uel intra oppidum mittebantur. Quod cum uidiſſet Piccininus, ex ſecunda acie quæ pontem & uada tenebat, ex'que ſubſidiaria pau/lulum in uia remotiore, quoſque euocans meliores, in primam aciem eo miſit conſilio, ut titubantes & ſibi etiam non ſatis fidentes hoſtes, furenti impetitos procella diſſiparet. Id cum fieret aduerterunt ex cliui ſuperioribus eccleſiaſtici duces, & omnibus etiam ex ſubſi/diaria acie qui equis & uirtute præualerent conuocatis, cuneum & ipſi pergrandem den/ſiſſimum'que fecerunt. Erat eo in tempore legati Caponis & Medicei cura quæcunque du ctores prælio uſui poſtularent ſolerter immittere, quanquam Mediceus Bernardus cum di rigendis iuuandis'que conſilio omnibus, apud acies frequens eſſet, tum maxime Simo/neto die illa adſtitit, cuius hominis amiciſſimi uirtutem in Nicolai Tollentinatis utriuſq; educatoris legione antea cognouiſſet. Interea primam Michelettus quam principio ce/perat frontis aciem cum teneret, primus'que dimicationem cum ultro inchoaret, aut ab ho ſte cœptam ſuſtineret, & pugnando uir ſeptuagenarius militis, & hortando ducis officia adimplebat: Irent in prælium uel ſe duce uictores, Nicolaum eſſe hoſtem fato ſibi ad uicto/riam, aliàs apud urbem Aquilam oblatum, ſecundam hanc eſſe diem quæ Sphortianos de Braccianis ſemper antea ſuperatis iuſtum faciat triumphum ſumere: Iniuſtam Piccinino cauſam, deum optimum maximum Ieſum, eiuſq; apoſtolos Petrum & Paulum illi iratos eſſe,

esse, qui ad tantam eum perduxerint, traxerint´que amentiam, ut quorum rebus insidietur in apostolorum celebritate prælium iniquissimo loco cum potentiore hoste committat. Suam uero apud Philippenses ductorum quisque concionem habebat. Alij præmia memorare ingentia, quæ superato hoste Hetruria potiti & pontifice curialibus´que in Florentia spoliatis, ex uictoria reportarent: alij hostem contemnere, qui trinis ductus imperijs, nullum habeat certum ducem, & si conserto, ut adsolet, in summo rerum discrimine pugnandum erit, non se magis milites inter se, quàm hostem agnoscant. Piccininus uero quemque appellans, Quousque, inquit, uestra torpescet uirtus? Victum´ne toties fugatum exarmatum´que à uobis Vrsinum & Simonetum Tollentinatis, cuius maximi exercitus singuli propè binos apud Imolam cepistis: reliquias ducentem, nouum hominem nouo & incognito auctum tyrone, Michelettum´que à Fortebraccio Castellensi toties fugatum uincere passuri estis? Partam tot prælijs prospere gestis, tot regionibus captis gloriam ineptis hominibus relicturi estis? Et trepidare eos, in summum´que cliuum sese cernitis conglobare, de fuga cogitantes, quos si urbem ad tergum capacem habuissent, sibi à principio receptu consulturos fuisse non ambigo. Hinc´que desperatam in ea oppidi paruitate salutem hactenus armis quod etiam mulierculæ in extrema faciunt desperatione tutati sunt. Sed si quam olim contremiscunt, uestram animorum ferociam insurgere conspexerint, quod reliquum habent spei, in fugam dissipabuntur. Ite ducis Mediolani solida spes, ite Piccinini fratres commilitones´que, uictoriam quæ in manibus est tenete, proculdubio effecturam, ut nullus posthac Piccinini legionem in campis audeat expectare. Hæc quum dixisset, eo adnuente, tubicinibus ad triginta crepitante classico in prælium accedentibus, Philippenses magnam ecclesiasticis intulerunt procellam, nec ictum illi, uulnera´que micantium, & tanto illatarum impetu cuspidum segnes trepidiq; exceperunt, sed ima de cliui radice in mutuos delati ictus, multos equis retrorsum cadentibus prostrauerunt: tum gladijs ea in pressura strictis, cœpto instantes impetu, reliquos in torrentis uada ponticulum´que repulerunt: & nonnullis eo in loco cadentibus plurimis uulneratis, in queis Astorgius Manfredus conto inguina est transfixus, capti sunt Philippensium meliores. Seruabat tamen locum Piccininus, & peditatu in angustijs adiuuante, ordines pro tempore restituebat. Sed integras Vrsinus, quæ post montem & ad signa fuerant cohortes, quum adduxisset, deturbatus ponte Piccininus in subsidiariam aciem retrocessit. Ea autem uirorum robore, ut ostendimus, detracto, nihil habebat neruorum. Nec tamen destitit Piccininus, quin satis pristinæ uirtuti facturus prælium redintegrarit, & quod Burgenses uiæ & campi fossas, dextra læua´que complanarant, restituta acie hostis impetum morabatur. Fuit eo temporis momento lunæ defectus, & nubibus cœlo obductis iri´que apparente, uertit in Philippensium ora uiolentior, qui ad id temporis à tergo flauerat uentus. Quum´que medium horæ tempus supra uires pugnassent, turbatos suorum ordines, hostium econtra solidiores constantiores´que conspicati, Piccininus, Guidantonius, Fauentinus, & Franciscus filius prælio excedentes, fatiscentem fracturam Philippensium cõsummarunt, & signis hosti relictis tanta derepente facta est fugientium seinuicem prementium ruina, ut quod pugnantes nequiuissent, cadentes insequutum hostem, ne ductores de fuga retraheret, prohibuerint. Pugnatum est horis fermè quatuor continenter. Nec ullus utroque in exercitu, paria propè sena equitum millia, peditatus tria habente, notus miles non suæ uirtutis aut ignauiæ documentum dedit. Desiderati´que sunt ex Philippensibus ad sexaginta, uulnerati supra quadringentos, capti milites mille & octingenti, in queis duodetriginta fuerunt turmis in legione præfecti, & Burgenses, qui uel acciti, uel ad spolia detrahenda propè populariter accurrerant, mille & trecentos à redemptoribus est compertum. De ecclesiastico autem exercitu, quum uulnerati fuerint ducenti, ad decem aut in prælio, aut ex uulneribus interierunt, sed ex utrisque, equi ad sexcentos pari penè numero suffossi in campo mansere. Delatus ex fuga Burgum Piccininus postquàm comperit neminem ad unum ex turmarum præfectis hostium manibus euasisse, mœstus Guidantonio Fauentino, & Francisco filio dixisse fertur debellatum esse, & Philippi partes pessum abituras, si uictoria

bene usus hostis quadringentos, qui in manibus essent ueteranos & deditissimos sibi equites retineret, quorum adsimiles uniuersa Italiæ militia non haberet, & mœnibus oppidi portisq; præsidio firmatis, circumueniri addubitans, accederet'ne uictor exercitus prospici & ter quater'que singulas per noctis horas scire curauit. Mane summo quum Astorgius Manfredus, Sagramorus Parmensis, Romanus Cremonensis, & tres alij ex captiuis fama notiores, apud legatum hospitaliter haberentur, cæteri omnes eo inscio ad unum liberati fuerunt, quibus longo agmine in ea uiæ rectitudine Burgum petentibus, à speculatoribus'que de mœnibus conspectis, pendens paratus'que in fugam Piccininus, eos exercitus se circumuallaturi præcursores esse ratus ad solis ortum properanter migrauit. Ipso autem uixdum porta egresso, miserunt reliqui in oppido Burgenses ad legatum oratores, qui factum ab imprudentia & necessitate deprecati, suos'que commendantes captiuos oppidum dediderunt. Interea Troilus Molarianus'que conflixisse exercitus, profligatum'que hostem ad primam noctis uigiliam certiores facti, nocte concubia ex Tiferno, quod oppidum præsidio, ut docuimus, tenuerant, profecti sunt: qui Burgum ad horam tertiam quum attigissent, nonnullos Piccininum abeuntem tarde sequutos interceperunt, & legati nuncijs ad oppidi receptionem missis coniuncti, quàmprimum introducti sunt, Philippensium, qui liberati uixdum aduenerant, nonnullos inimicitiores cognitos, interfecerunt, impedimentis'que apud oppidanos à fugienti exercitu relictis accurate conquisitis direptis'que, sua & ipsi ex superato hoste spolia reportarunt. Potitus Burgo legatus, postquàm captiuos ad unum liberatos intellexit: sex, qui, ut diximus, apud se erant, Florentiam misit: & hinc Nerius Capo, Bernardus'que Mediceus, Anfrosinæ castellis, inde legati copiæ Tifernatum oppidis arcibus'que quæ in Piccinini potestate dudum fuerant, recipiendis intenderunt, quorum breui captorum illa Florentinis, hæc Tifernatibus sunt concessa. At profectus Burgo Piccininus octauo miliario sub Apennini iugis primum de fuga consedit, inde suis commilitonibus, præter spem sibi coniunctis, ad Eugubij portas quum statiua cepisset, à Guidantonio Vrbinate, ciuitatem uicariatus Romanæ ecclesiæ titulo obtinente adiutus, instaurationi exercitus pro tempore proq; municipij facultatibus, operam dare cœpit. Eoq; ex loco tentatis per nuncios Perusinis ad eos redire quærebat. Sed illi cautius in rem prudentius'que prospicientes, octo milibus auri donato, ut accessu abstineret, ad tutandamq; ab hoste Romandiolam duceret, consuluerunt. Quod sequutus consilium mala quæcunque timuerat, quæ'que illum & suos pressura apparebat, declinauit. Nam & Perusinis primum reijciendi culpam in paucorum audaciam, redeundi'que, ut fecerunt, cum pontifice in gratiam occasionem præbuit, & dum legatus ob faustum prælij successum, simul cum Petro Barbo nobili Veneto, tunc notario nepote ex sorore pontifici cardinalis creatus, Florentiæ moram trahit, Florentini'que oppugnatis Casentini oppidis castellis'que septem Franciscum Puppij comitem, post quadringentesimum ut ferebatur annum, quo progenitores eum obtinuerant comitatum, patria eijciunt, Piccininus in Romandiolam ducens, omnia in uictoris si maturo traiecisset, potestatem euestigio uentura, peropportune confirmauit. Interea dum hæc in Hetruria gerebantur, Sphortia Carauagio potitus, Petro Aduocato & Brixianorum manu ad arcis oppugnationem relictis multa de Cremonensibus, in quos duxit, cepit oppida & castella, ut ad eas agri partes, quæ in Mantuanos Brixianos'que spectant, solum in Padi ripa Philippo reliquum fuerit Casale maius, oppidanos cuius quum populariter migrare iussisset Foroiulianus, bona eorum impositis præsidio militibus diripienda concessit. Asulam uero, Canedum, & Marchariam marchionis Mantuani oppida Ollio flumini adiacentia, quod maiore cura defendebantur, Sphortia maioribus parabat uiribus expugnare. Et quum oppidani direptionis metu adducti illa spe celerius dedidissent, operosum Sphortiæ, Philippensibus impossibile est uisum, arces præsertim Marchariæ, ea celeritate qua cætera erant ad eam diem confecta, recipere. Sed accedentes, arce Carauagij recepta, Brixiani maiori bombarda, quam Brixiæ haberent, septingentarum librarum lapides iaciente adhibita, Canedi, & Asulæ arces breui obtinuerunt, Marchariæ autem turres, lateritio muro duodenûm pedum crassitudine densissimas, die decimo demoliti sunt: nec tamen eo terrore adductus deditionem prius fecit

præsidij

præsidij præfectus, quàm scandentes ruinas Sphortianos, prælio bis cominus commisso repulsos, superiora murorum ad oppositam tertio quod conseri erat cœptum prælio partem scalis capere conspexisset. Inde Pischeriam ducens Sphortia, Stephanum Contarenum, qui Lagisium uiribus expugnatum, cæde proditorum præsidijꝗ; facta diripiendum militi concesserat, classem iussit adducere. Est namque Pischeria oppidum natura soli ac operum magnificentia magnæ inter regionis oppida excellētiæ, ut Scaligeros Veronenses, à quibus exædificatæ fuerunt arces, solitos dicere accepimus, illud tribus præstare rebus, quarum unamquamque raro detur talem in cæteris inueniri, amœnitate scilicet munitionibus, atque utilitate, quam piscium commercia reddunt maximam. Amœnitas uero hinc ducitur maior, quod & si lacus speciosissimi emissorio impositum, Mintij'que amnis caput incubans, solum undique ut plęraque alibi, habet uinetis & olìueti syluis uestitum, consitis tamen præstat, citriculis limonibus'que, & ea rari in Italia mali specie multimoda abundantibus. At munitio ea est, quæ & amœnitatem augeat, & tutelam habeat singularem: quod oppidum ad eam Mintij ripam, quæ spectat in Mantuanos situm, qua parte in meridiem uersa continenti iungitur, & altera occidentali Benaco prominenti, tertia'que Mintio imposita, quæ uergit in septentriones, eleuato denso'que cingitur muro, & qua Mincius Benacus'que alluere desinunt, fossa illud à continenti separat latissima, quæ perpetuas altas'que aquas accipiens à Benaco, postquam arces cinxit ambas, redit in Mincium. Sed quartum oppidi latus in orientem uersum muro caret, quod arcibus exponitur, quarum ut in campestri solo munitissimarum, quæ prima est & ambitu maior, aulis, porticibus, cameris'que egregie pictis decoratur, regiæ ac imperiali pompæ satis facillime facturis, & lateritius pons fornicum quatuordecim Mincium amplexus, turrim habet in capite munitissimam. Secunda autem minor arx tanquam subsidiaria, & si pari murorum, turrium propugnaculorum'que forma munitur, eò præstat, quod minore seruatur custodia: & ponte item lateritio fossam complexa, iungitur Mantuanis. At unica oppidi quæ populo & commeantibus patet porta, emissorij lacus angulo est imposita, ab qua trans Mincium ad situm è regione tumulum, suburbium appellant, subliceo itur ponte: & tumulus quē caupo solus hospitatoria inhabitat taberna, palude priusquā fossa latiore cinctus, portam ad exitum habet, subliceo item ponte in campos Veronensium dimittentem. Ei oppido arcibus'que commeatu in annum refectis, marchio quingentos ex equitatu peditatu'que omni electos milites, præsidio imposuerat, non minus retinendi illius cura sollicitus, quàm Venetos intelligeret cupientissimos recipiendi, quando quidem eos Cremonæ Casalis'que æstate illa tentandorum curam creditum est eius gratia omisisse. Sphortia itaque equitatu extra hostiles bombardarum iactus in circuitu disposito, suas ipse bombardas quadripartito adigi curauit. Classis uero scaphas Contarenus ad tumulum, & oppidi portam de Benaco & Mincio pugnare curauit. Re Philippi marchionis'que Mantuani interea tantis ubique acceptis incommodis debilitata, Nicolaus marchio Ferrariensis, qui sub aliorum excidio existimaret pendere, sese pacis sequestrem ingerere cœperat, cuius ut dicebat quærendæ causa, cum Mantuā accessisset, Sphortiam allocuturus, fide publica Pischeriam se contulit, & Pascali Maripetro, qui prouisor in exercitu à senatu missus in castris erat præsente, multa de pace cum illo locutus, futurum dixit, ut Philippus Mediolanensium dux, quam obstinate nimis ad eam retinuisset diem, Blancam uxorem, illi se intercessore uel in castra transmittat. Ad quæ respondens Sphortia, se pacis dixit, cuius etiam hosti tolerabilis senatum sciat esse cupientissimū, modo Philippus pariter eam uelit, suasorem fore, eaꝗ; solenniter constituta amicos, quorum ille esset primus, de Blanca quid expediat consulturum. Inde profectus marchio Mantuamꝗ; reuersus, itinere nullatenus intermisso, Philippum Mediolani conuenit. Quæ quidem profectio suspectæ fidei hominis adeo fuit Venetis formidolosa, ut publici æris alieni ualorem, quinta parte deteriorem effecerint. Nam cum marchio singulari amicitia Sphortiæ genitori coniunctus fuerit, timuerunt Veneti, ne apud Sphortiam filium paternæ imitatorem amicitiæ potentiores honesto preces habuisset. at pischeriæ oppugnatio eo in tempore magnis conatibus agebatur. Sphortia namꝗ; X X meridionalis plagæ muri passibus bōbarda apertis fossam uirgultis cū repleret, Contarenus è regione turmalibus

libus gente efferata, partim Benacum natare, partim umbilico tenus altum paludis limum peruadere compulsis, tumulum ceperat, & taberna propugnaculis armata sublicceoq; ponte qui emissorium clauderet igni corruptis, scaphas Mincio delapsas, portæ oppidi mœnibusq; subduxerat: inde scalis ad mœnia erectis, rabidi & tanquã amentes, tanto ardore conscendebant turmales, ut quanquam caderent uulnerarenturq; multi, saucijs succedentes integri portam murosq; deiectis defensoribus obtinuerint. Quod quum pugnãtes è regione uidissent Sphortiani, spretis qui ad deditionem faciendam iuerant oppidanis, per fossas & ipsi ruinasq; irruperunt. Tunc Mantuanis militibus qui tam multi præsidio inerant, in arcem confugiẽtibus, parua pro tumultu cæde commissa, oppidum est direptum. Paulopost arcis oppugnatione inchoata, maior bombarda quam ad Marchariæ arcis oppugnationem adhibitam fuisse ostendimus, in primariam, &, ut dicunt, magistram arcis turrim est firmata, quæ in oppidum prominens altitudine atque latitudine & muri densitate maximum arci adderet munimentum. Fuit autem ea & ad hoc tempus inaudita bombardæ illius uiolentia, is euomentis crepitus, ut nisi in multorũ qui interfuerunt manus scripta hæc peruentura sciremus, quorum assertio nos à mendacij inuidia uindicabit, dignam relatu rem fuerimus suppressuri. Classis Veneta ancoris in Benaco firmata, extra bombardæ hostilis iactum à paucis custodibus tenebatur, turmis à Contareno ad oppidi arcisq; oppugnationem, ut ostendimus, expositis. Erantq; binæ naues tectæ castellis munitæ, amphorarum trecentarum singulæ, quos uocari diximus Bellenerios, in fronte ad specimen constitutæ. Quum igitur iaceret in arcem bombarda, tantus fiebat in circuitu terræmotus, ut aquis Benaci emotis fluctuantes in utraq; latera Bellenerij sese inuicem, & uicinas colliderent naues, & in oppido quatuor bene materiatæ ciuium domus, eo excussæ terræmotu, in multorum capita corruerunt. Itaque decies immissa, etsi parietem distantibus inter se offensionibus tenuiter maculauerat, & minime penitus læsisse uidebatur, tantus ictu decimo exortus est in arce, qui in nubem ascendit puluis, ut cernentibus apparuerit, magnam muri uim ad intima corruisse, dumq; à uento dissipatus puluis euanuisset, & bombarda interim repleretur, inspectãtes uiderunt multi, turrim haudquaquam uasto hiatu, à summis in infima scissam esse, & tunc duorum qui summa tenebant propugnacula custodum, alter funiculo in arcem est delapsus, alter hæsitans, & quid faceret dubius subsidentem sequutus est turrim, quæ undecimo inexpectato ictu, quaquauersum lacera, partim fossam compleuit, partim arcis proxima pondere attriuit suo. Quod quum cessante pulueris nube uidissent Sphortiani, arcem defensore ad eam partem nudatam obrepentes Mantuanos alijs de turribus deq; arce altera resistẽtes, ad deditionem aliquot dierum oppugnationibus compulerunt. Tunc Sphortia Mincio transmisso, Villafrancha, Vigasio, Veronensium castellis, intra decimum diem quàm accesserat est potitus. Copijs inde Valegium ductis, ignobilia quæ circunstant Mantuam castella primum, deinde Valegienses in potestatem accepti, & impositæ ponti arces, bombarda item atterente breui sunt receptæ. At Nicolaus marchio paucis diebus apud Philippum moratus, Blancham decenti cum familiarium genitoris comitatu, secum auectam Pado Mantuam perducens, suspicionem Venetorum in maioris periculi cogitationem metumq; conuertit. Philippum namq; magni atq; elati animi principem, unicam filiam sine ingenti abalienationis Sphortiæ à rebuspublicis præmio, ad repudiatas tamdiu nuptias misisse, haudquaquam uerisimile existimabant. Rogatus autem Sphortia in amœnissimam Mantuani marchionis uillam, cui ædificandæ magnum fecerat impendium, Marmirolum uocant, ut de pace, deq; coniugio ageretur, sæpenumero respondit, nec sibi iniussu senatus, ad hostis loca eundum: nec senatum si sapiet, ut adeat permissurum. Quæ respõsionis prudentia, maximo fuit Venetis de illius fidei constantia documento, & puella secundo Pado Ferrariam præmissa, ad tertium diem marchio est sequutus. Piccininus autem, postquàm titubantem Romandiolã sua persona confirmauit Guidantonio Manfredo, & Francisco filio, ut eam prouinciam præsidio tenerent relictis, Mediolanum ad Philippum accessit, palatinisq; quantã potuerunt pecunias conferre compulsis, uectigalia auxit, tributa imposuit noua, & nihil pecunia excutienda intentatum omisit. Romani interim pontificis & ecclesiæ legatus, Ludouicus cardinalis Aquilegiensis trigesimo die, postquàm Piccinini copias profligauerat, in Romandiolã traiecturus, Sigismundum & Malatestam fratres ad ec

clesiæ

clesiæ stipendia, cum mille quingentis equitibus, peditibus quadringentis conscripsit. Sed quum agrum attigisset Foroliuiensem, iam Malatesta ad hostes transiuerat, neque tamen destitit Sigismundus, quin legato obsequentissimus fuerit, castris apud Martinense rus, bina distans passuum milia in Foroliuium firmatis, uenientes noctu & interdiu Fauentinus ac Piccininus, pendentes in rebellionem Foroliuienses continuerunt. Inde ad Bagnacaual lum ducto, quum propinquiora cepissent statiua, & grandis ille exercitus septem milium equitatus, peditatus mercenarij quatuor, oppidum cinxisset, desperantibus Fauentini & Piccinini auxilio oppidanis ad octauũ diem deditio est facta: pariter postea Massæ Lombardorum & ignobilium agri Imolensis castellorum Bagnariæ, Bibani, Mordani, Guelfiq́ facta fuit. Extorribus autem Foroliuiensibus, perpaucis qui castra sequebantur memorantibus, quum duxisset iterato Forumliuium legatus, urbe præsidio immunita breui potitus fuisset, nisi lassata nimis à ductoribus obsidione redeũtes Piccininus filius, & Malatesta ciues à rebellione ut antea deterruissent. At apud Apuliæ regnum per id temporis Renatus rex, postquàm omneis copias datis in aliquot menses stipendijs, in Aprutio reparauerat, Caudolas Antonium Bari ducem ac Raimundum & Traianum Carociolium Auelini comitem, factionisq́ suæ sequaces cum quatuor equitum milibus adducens, ea ratione Neapolim reuerti constituit, ut Auersanã cuius arcem Antonius Caudola præsidio teneret, reciperet, & laborantibus ueteris Campaniæ populis opem ferret, simul Neapolitanos tãdiu clausos & importatis mari tenuiter sustentatos, in meliorem quoad tunc posset fortunam adduceret. Resciuerat eius aduentum Alfonsus rex, sed quo itinere Aprutinis montibus descẽderet dubius, cum parte copiarum, cæteris certo in loco ad diem conuenire iussis, ad montes succedebat, & fortè eodem quo adueniret Renatus itinere capto, copijs ad uesperam de itinere fessis mille passus ab hostium statiuis, quæ & ipsi eadem cepissent hora consedit, tulitq́ sors, ut prior Renatus hostem incautũ adesse habuerit exploratum, uolueritq́ Gallica & ad primos motus audaci promptitudine inermes inopinatosq́ inuadere: quod autem fama auditum erat, & nuncij retulerant ad id missi, parare Alfonsum copias, & saltibus qui omnes in potestate essent agresti manu firmatis, cum equitatu peditatuq́ mercenario milibus hominum quatuor paratum obsistere locis omnibus adfuturum, non existimauit Antonius Caudola, cum sese, ut credebat, offerentibus, & pugnandi copiam facturis, dubio loco temere confligendum. Qua in consilij uarietate, dum tempus absumitur, sensit periculum Alfonsus, & in tuta confugiens apertum hosti reliquit accessum. Et post parum Neapoli quum agitarentur, & certum perfugæ fecissent, fuisse in manibus paratam, si uti sciuissent uictoriam, iratus rex Renatus, insimulatum perfidiæ Antonium in arce Neapolitana detinuit, & errorem ab imprudentia, & infortunio deprecatum, ea qua cœperat facilitate subito liberauit. Is uero quàmprimum oblatam uidit occasionem, cum copijs profectus quinto apud Neapolim miliario loco tuto castra communiuit. Et ad Alfonsum regem mittens, indutias in quinquagesimum diem, & securi in Aprutios per inimica prius loca transitus literas, deducto ex arce Auersana præsidio impetrauit. Quo destitutus equitum fermè quatuor milium & peditum mille præsidio Renatus, perpaucos habuit reliquos pedites mercenarios, quorum rarenti in urbe Neapolitana ciue, immixtorum præsidio, ægre mœnia defensauit, ab Arragonensi dies noctes'que acriter oppugnante, & inerat fames, qualem Brixiæ hoc etiam anno scripsimus adfuisse: quod autem Caudola, & suæ sectæ ductores, neque Renato ultra consentire, neque Arragonensem sequi, neque ignaui sine stipendio esse uellent, Romanus pontifex, eos ad ecclesiæ stipendia eo accepit consilio, ut ipsorum potentatu & armis fretus, optatam & tandiu quæsitam pacem, calamitosis regni illius populis daret. Id munus quum celebris famæ cardinali Tarentino apostolicæ sedis legato iniunxisset, ne ciuitas Neapolitana interim deficeret, & in præclara ciuitate multi quibus nulla emigrandi adesset facultas, fame interea cruciati perirent, magnam frumenti uim ex Hetrusco ecclesiæ patrimonio, apud Cornetum tribus impositam Genuensium nauibus immisit, cuius partem egenis donari, partem ditioribus modico uenundari precio curauit. Verum præsentis anni, cuius gestis in Italia rebus, & quidem solito clarioribus, hic plenus est liber, autumnus adeo ingentes ac penè perpetuas habuit pluuias, ut exercitus omnes contra ac multis insueuerant annis, ad prima brumæ

tempora

tempora in hyberna concesserint. Primus tamen omnium ecclesiasticus ex Romandiola, re omnino infecta in Hetruriam & inde ad urbis Romæ partes est reductus. Secundus rex Alfonsus, suum per circunstantia Neapolim oppida dimisit. Piccinini uero & Mantuani copiæ partim apud Parmenses, partim Mantuæ, prout fuerant, permansere. Et Sphortia postquàm Valegio multis ante diebus recepto, ignobiliora quæ tertio aut quarto distant à Mantua miliario ceperat, copias omneis in capta de Cremonensibus, Laudensibus, Mantuanisq́, & recepta de Brixianis oppida distribuit, sola cohorte prætoriana Veronæ apud se & in Veronensibus retenta.

FINIS HISTORIARVM BLONDI, quas morte præuentus non compleuit, quum tamen interim Romam instauratam tribus libris, Italiam illustratam libris octo, & Romam triumphantem libris decem absoluerit.

CAMPANVS

Blonde Pio uiuo moreris, nil morte dolendum est,
Tu famæ, domui consulit ille tuæ,
Astra tibi, natis patrios concessit honores,
Qua tu alia optasses conditione mori?

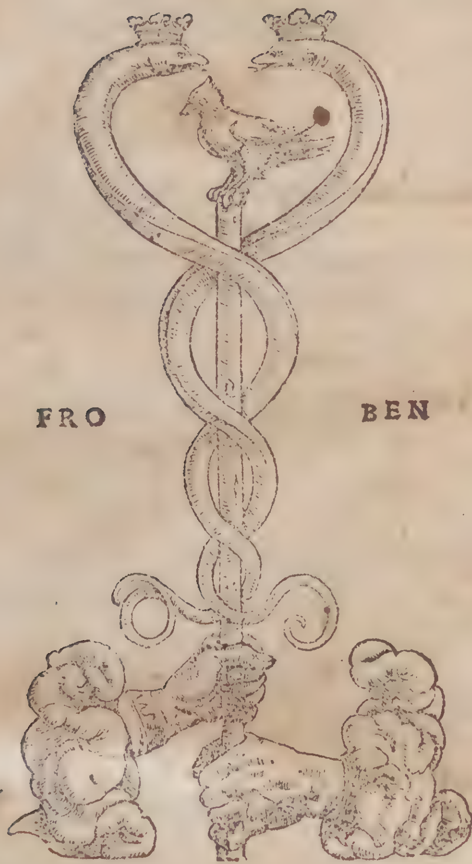
PIO SVMMO PONT.

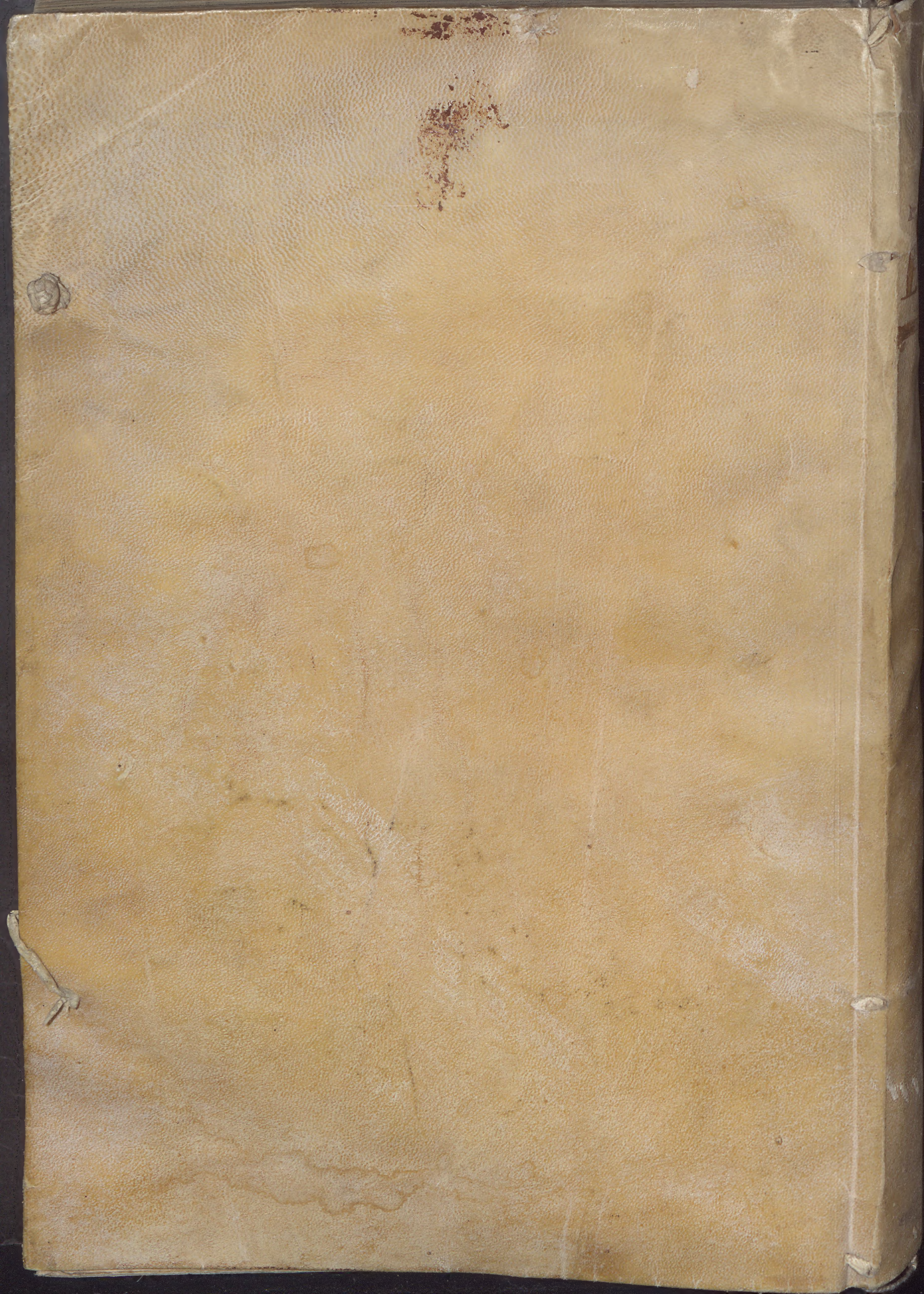
Romam instauratam cœpit conscribere Blondus,
Multa illum instaurans contulit Eugenius,
Italiam mox illustrans maioribus ausis
Lustrauit totam mox uagus Italiam,
Ecce triumphantem cecinit Pie maxime Romam
Ergo tua fas est ille triumphet ope.

EPITAPHIVM

Hic situs est Blondus, Priami cui forma, Catonis
Vita, Titi Liuij fama decusq́ fuit:
Coniuncta est sancto coniunx pia Paula marito
Fœminei sexus gloria ut ille uirûm.

BASILEAE, IN OFFICINA FROBENIANA
per Hieronymum Frobenium, Ioannem Heruagium, & Nicolaum Episcopium,
Anno M.D.XXXI
mense Martio.

FRO
BEN

colorchecker CLASSIC

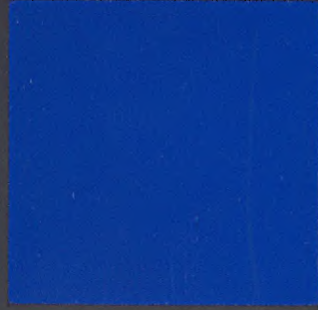

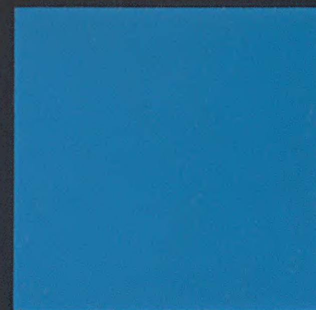

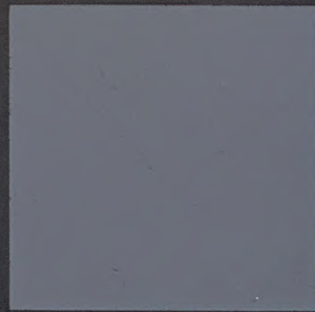

calibrite

mm